

אוצר הפוסקים

יט

אוצר הפוסקים

כנוס תמצית ספרי הפוסקים והשו"ת להלכה ולמעשה

עפ"י סדר השלחן ערוך

לוקט סודר ונערך על ידי חבר רבנים גדולים על יד
ועד העזרה התאחדות הרבנים פליטי רוסיא ושאר ארצות

מיסודם של מרנן

הרב הראשי לאה"ק הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל,
וזקן ראשי הישיבות הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל

נדפס עם פנים השו"ע והרמ"א

בצירוף

א. באר הגולה ב. ביאור הגר"א ג. באר היטב ד. פתחי תשובה
מוגה ומתוקן לפי דפוסים ראשונים

חלק אבן העזר כרך יט

הלכות כתובות (סימנים ע-עה)
רשימה ביבליוגרפית לספרי השאלות ותשובות

פציה"ק **ירושלים** תובכ"א

שנת תשנ"ה לפ"ק

אוצר הפוסקים ת.ד. 5110
תורה מציון 3 טל' 02-382515
ירושלים, ישראל.

OTZAR-HAPOSKIM
P.O.B. 5110
JERUSALEM, ISRAEL

כל הזכויות שמורות
COPYRIGHT BY "OTZAR HAPOSKIM"
JERUSALEM, P.O.B. 5110

חברי ההנהלה של אוצר הפוסקים

הרב מרדכי קיפניס – סגן יו"ר

הרב יהושע ריגמן – יו"ר

הרב יקותיאל כהן

הרב משה דב וולנר

הרב בנימין וולפיש – מנהל

הרב משה רחלזון

חברי המערכת

הרב מרדכי דוד כהנא

הרב אליעזר דוד בראנר זצ"ל

האדמו"ר מספינקא ירושלים

הרב יעקב פלס

הרב בנימין אדלר

הרב שמואל היימן

הרב שמואל הלחמי

הרב אריה גולדשמידט

הרב משה טרכטמן

הרב מרדכי הימלפרב

הרב יאיר ברונר

הרב חיים מיכל לוי – מזכיר

הרב חיים גרין – מרכז המערכת

מתוך חרדת קודש
מוקדש ספר זה לזכר עולם
לרבם של ישראל שר התורה ועמוד היראה
בוצינא דנהורא הוד כבוד מרן הגאון

רבי יצחק הוטנר זצוקללה"ה
בעל "פחד יצחק"

ראש ישיבת רבי חיים ברלין
ובהמ"ד "פחד יצחק" אשר בירושלים

הוקדש על ידי אלו
שזכו להיות ממקורביו של מרן זצוקללה"ה

לזכר עולם יוחק בספר שם תפארת

ארבעה מיטיבי לכת עמודי התווך ושכיות החמדה של "אוצר הפוסקים"
הלא המה הני צנתרא דדהבא

אחד המיוחד ארי שבחבורה ומרא דכולא תלמודא
פרי הארץ לכבוד ולתפארת מיקירי ונקיי הדעת שבירושלים,
צדיק וישר טוב לשמים ולבריות

הגאון רבי אליעזר דוד בראנד זצ"ל

מראשי מערכת "אוצר הפוסקים"

איש אחד מן הרמתיים, פאר מקדושים ומורם מעם,
חכם האשכולות ואוצר כל כלי חמדה, מעיין המתגבר בתורה
ומנהיר עיני חכמים בהלכה, יפוצו מעינותיו חוצה
ושמעתתיה מבדרן בעלמא

הגאון רבי משה שטיינברג זצ"ל

רב אב"ד פרימשלן וקרית ים
וחבר הנהלת "אוצר הפוסקים"

האי גברא רבא ויקירא, מכהן פאר ומורה לצדקה,
חכם לב ורב תבונות אשלא רברבא וכרכא דכולה ביה,
כתר תורה וכתר שם טוב עולה עמו

הגאון רבי חנניה יו"ט כהן זצ"ל

רב אב"ד קרית ביאליק
וחבר הנהלת "אוצר הפוסקים"

מעלת כבוד האדם הנעלה, אציל הרוח ובר הלבב,
חכם סופר ורב פעלים לתורה

הרב דוד טלזנר ז"ל

מנהל "אוצר הפוסקים"

זכרם הטוב לא יסוף מהיכל התורה והיו לבני ישראל לזכרון עד עולם

ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם!

לזכר עולם יחקק בספר שמו וזכרו של
ראש ומנהל מפעל אוצר הפוסקים
האי גברא רבא ויקירא צדיק וישר חסיד ועניו
רב פעלים לתורה ולחסד

הגאון הצדיק

רבי שמואל קיפניס זצ"ל

בהרב ר' יהושע פאלק ז"ל.

מלפנים רב בק"ק אוורוטש (רוסיא)
מח"ס "מדרשי הזהר – לקט שמואל".

עמד בראש אוצר הפוסקים מיום הווסדו עד ימיו האחרונים.
פעל בנאמנות ובמסירות נפלאה לקיומו ולהרחבתו ברוחניות
ובגשמיות וראה בו מפעל חייו.

נפטר ביום כ"ז בסיון תשל"ט.

ת.ג.צ.ב.ה.

ברכה ותודה

למשרד לעניני דתות, למשרד החינוך והתרבות, למשרד
הפנים, לקרן הזיכרון לתרבות יהודית נ.י., לסוכנות היהודית
לעירויות ירושלים ולג'וינט בישראל
על סיועם הנכבד לאוצר הפוסקים ולהוצאת כרך זה לאור.

לתשומת לב

אין מגמת אוצר הפוסקים לפסוק או להכריע בהלכה, רק למסור כל דעות הפוסקים בענין הנידון כמות שהם, בצירוף תמצית הטעמים והנמוקים. ולכן אין להסיק שהדעה המובאה באוצה"פ לאחרונה היא המכרעת, כי הקו המנחה בסידור הדעות מי מוקדם ומי מאוחר, הוא הדיון הענייני עצמו של דברי הפוסקים. וכן המלות "אמנם" "אולם" וכדומה שאנו רגילים לכתוב, הן רק מלות קשר הבאות להבדיל בין דעה אחת לשניה, ואין בהם משום הבעת דעת עצמית כלל. וגם ידוע מפי סופרים וספרים שאין לסמוך על ספרי ליקוטים וקיצורים להלכה למעשה, עד אשר יעויין בגוף הספר.

ביאור הגר"א

[א] אוכלת כר' כמ"ש
בס"ג בד"א בעני כר'
ובר"פ המדיר ה"ד אי
דגילה כר' ועבתי' שם
ד"ה והאינא כר' וז"ש
ואם כר' אבל כר':

ע דין חיוב מזונות אשתו ואם חייב להשכיר עצמו.

ובו י"ב סעיפים:

א א כיצד חייב במזונותיה [א] אוכלת ושותה ממה שהוא אוכל ושותה ואם כל בני משפחתה רגילין בגדולות צריך להנהיגה כן

ואם

הפוסקים

סימן ע ס"ק א אות א — ב

אוצר

סימן ע

סעיף א. **א.** ואם כל בני משפחתה רגילים בגדולות

וכו'. א. להסבירים מזונות מדאורייתא האם מה שחייב יותר מעני הוא מדאורייתא*. בקרית ספר פ"ב מאישות, אחר שכתב לשארה לאורייתא ובעשיר הכל לפי עשור, כתב וגרסה דהני למלאורייתא כיון שזן אותה דבר המספיק לה מופטר מחיוב שארה. ובהפלאה כתובות מ"ח א' ד"ה תוס' ד"ה רלכ"י, כתב דלת"ק [לרלכ"י] לשארה מפורש בקרא, היינו מסתמא מזונות דרגילה ביה, דהא כתיב צעולת צעל ודרשינן שעולה עמו ואינה יורדת, ותו דלקיום נפשה לא לריך קרא דלתי צק"ו מדרלכ"י^א. ובקו"א לכו' ס"ט טק"א, כתב לרלכ"י אין חיוב מן התורה אלא מזונות דלקיום נפשה, אבל מה שאמרו חז"ל שחייב במזונות לפי כבודו וכבודה הוא מדרבנן דזה לא נלמד בקי".

וכתב במגילת ספר עשין מ"ח דף כ"ד טור א' דנראה ליישב הסוגיות [שצנכמה מהן משמע שמזונות לאורייתא, ובצנכמה מהם משמע שמזונות דרבנן]. דהנה מן התורה לרלכ"י אין כאן חיוב מזונות, אלא כדי חיות וקיום הנפש שהוא פת חריבה וקיתון של מים, אבל שיעורי הנוינים שמנו חכמים, אינם אלא מדרבנן וכו'. וכן כתב

בחגונו מהר"ם שיק על תרי"ג מצות מצוה מ"ו אות ב'. ובספר קובץ [על הרמב"ם] פ"ב מאישות הל' ב', כתב דעת הסמ"ג שסובר לרלכ"י מזונות דרבנן, דנראה דכו"ע ס"ל מזונות מן התורה, אך לרלכ"י דנפקא ליה מקי"ו [מכסות] משום קיום נפש, אי"כ מה"ת אין לריך ליתן לה, כי אם כדי קיום נפשה, אבל לרבנן דנפ"ל מקרא, וקשה קרא ל"ל, דלכדי קיום נפשה כבר ידענו מקי"ו, אע"כ דמה שצריך ליתן כדרך בני אדם וכו', ולפי עשור ג"כ מה"ת וכו', וא"כ לרלכ"י מזונות היתרים על קיום נפשה הם מדרבנן^ב.

ועיין במנחת חנוך מצוה מ"ו, שכתב על דברי ההפלאה הנ"ל, דהנראה לדברים אלו הם מן התורה, ומסרם הכתוב לחכמים שצור מוזן וכו', כמו שתרנו כמה פעמים.

ב. האם גם בעני צריך להנהיגה כבני משפחתה. כתב צ"ש סק"ב, דבסעיף ג' בשו"ע אינו מחלק בין אם בני משפחתה רגילין בהם, לבין אם אין רגילין בהם, [כפי שמחלק כאן], משום דכאן איירי בזה לו, אז יש לחלק כהג"ל, אבל אם איירי שהוא עני [כפי שפורש בשו"ע שם], אין מחלקין בזה, ומי"מ חייב ליתן לה לחם ב' סעודות וכו'.

* עיקר הדין אם מזונות דאורייתא או דרבנן נתבאר לעיל סי' ס"ט באוצה"ס סק"ג אות ב'.

א) בכתובות מ"ב, תניא שארה אלו מזונות וכו', ר' אליעזר בן יעקב אומר שארה כסותה וכו', ובתוס' שם מ"ח א' בד"ה רבי, הביא סיפא דברייתא, דלפי ראב"י מזונות ג"כ דאורייתא, דאמרת ק"ו וכו'.

ב) ועיין ביביע אומר ח"ג סי' י"ד שרצה לומר כן בדעת רש"י. וע"ע בשמן ראש סי' ב' מובא לקמן ס"ק י"ח אות ד'.

באר הגולה

א לשון הטור מדברי
המחפשות כתובות דף ע"ג
ויכ' אביו הרל"ש שם

וכתב בהפלאה קו"א סק"ה, לדברי הצ"ש אינם מוציאים, דהא ודאי לא מייירי שם בעני גמור שאין לו כלל, דל"כ בלחם סגי, שאין כופין אותו להוציא כמ"ס הצ"ש לקמן סק"ז, אלא ע"כ מייירי בדיש לו, אלא שלפי עניו מספיק עלמנו צמחות ושיעורא דמתניתין, אי"כ פשיטא דרגילה בבית אביה ביותר מזה, לריך ליתן לה יותר מזה, וכן כתב צ"י לפרש דברי הטור, שכתב אבל צעשירים הכל לפי כבודם [צלשון רבים], לומר דאף שהוא אינו עשיר ואינו מכוזב, אם בני משפחתה רגילין במזונות מרווחים יותר, חייב ליתן לה, דאינה יורדת עמו, וכן משמע מלשון התשנה דנקט אבל במכוזב הכל לפי כבודו, ולא נקט צלשון אף לפי כבודו, אע"כ דלפי כבודה אף בעני לריך ליתן לה^א.

אולם בשבילי דוד כאן, כתב על דברי ההפלאה, דלא אמרו כן [דנותן לפי כבודה] רק באיש עשיר, דלא נתנו חכמים קצבה למזונות עשיר, ולכן אם משפחתה רגילין ביותר, אע"כ דהם עשירים גדולים ובעלה אינו עשיר כ"כ, מ"מ כיון דעכ"פ שם עשיר עליו, יכולה לומר דמשפחתה אפילו אם היו עשירים רק כמותו היו נוהגים כן, משא"כ כשהבעל עני, דלחכמים נתנו קצבה למזונות עני, אינה יכולה לומר דאם משפחתה היו עניים, היו ג"כ נוהגים ביותר, דלא מהימנא לומר כן, נגד אומדנא של קצבת חכמים, ואפילו אם משפחתה הם עניים כמותו ונוהגים ביותר, אמרינן צעלה דעתם נגד קצבת חכמים, ולהכי שניה השו"ע מלשון הטור, וכתב אבל עשיר הכל לפי עשור, ולא כתב אם הם עשירים, דבעני לא איכפת לן אם היא ממשפחת עשירים.

ובפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 309, צפסק דין של הרב א' הורביץ, כתב על ההפלאה הנ"ל, שכוונתו של הצ"ש שאינו חייב לתת לה לפי כבודה כי אם בצרכים ההכרחיים שלו, כשם שחייב צדק לגבי שיעור המשנה, אבל כשיש לו יותר מאכריו ההכרחיים חייב לתת לה מזונות אלו, והטעם משום דלגבי מזונות שלפי כבודה רואים אותו כבע"ח שצונו למסדרין, וכעין דעת התלמודי ר' יונה בשטמ"ק כתובות ס"ד ב' [הובאה לקמן הערה ס'] דאף לגבי שיעור המשנה נחשב כבע"ח לענין סידור, וסובר הצ"ש כי אף שלגבי השיעור האמור

א) וכתב בברכת שלמה ולהר"ש טנא סי' כ"ב אות ט', דההפלאה לא פירש, אם כוונתו שהבעל חייב ליתן לה לפי כבודה, אף שצ"ו יצטרך להצטמצם במזונותיו ויחיה בלחם צר, וכמ"ש הח"מ בסק"ג לענין השיעור של המשנה, שאע"פ שאין לו לעצמו יותר מפת חריבה, בכ"ז חייב לתת לה לפתן וכו' כשהיא אוכלת לעצמה, לדעת הרמב"ם גם כשהיא בביתו הדין כך, או שגם לדעת ההפלאה, המדובר הוא דווקא שגם הבעל יכול לחיות ברמה מסוימת, אלא הוא בעצמו מתוך עניות מסתפק בדבר מועט, אבל אם אינו מסתפק בדבר מועט, וכשיתן לה לפי כבודה לא ישרא בעבורו רק דבר מועט ומצומצם מאד, יתכן שאינו חייב ליתן לה לפי כבודה, דמאחר שהוא במצב של עניות, אין להטיל עליו לפרנס את האשה לפי כבודה ולעצמו ישרא רק פת חריבה, אך אם גם לעצמו ישראו מזונות קצת בדיוח, חייב ליתן לה לפי כבודה, כי חייב הוא לכבדה יותר מגופו [וע"ע בדבריו המובאים לקמן הערה ע']^א.

ואם אין כולם רגילין בכך אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו

אבל

אוצר

סיק א אות ב — ס"ק ב

הפוסקים

שידורכה לא מחלה^ה, אבל לתירוצו השני שם, מייירי דדברים קטנים שאנשי משפחה עשירים כבעלה אין נוהגין כזה, ולפי"ז לא מוכח דדברים קטנים שכל בני משפחה רגילין כזה, ויגלגלה עמו וכו' [ש"כרץ ליתן לה כשאוכלת לבדה], ד"ל כיון דמחילה מוכחת היא, מועיל לעולם, ומ"מ כתב דה"ש [בסק"א] ד"ל גם התירוצו דב' ס"ל כך [יכולה לומר לדעתה דהכי לא מחלה] ואף דמייירי שם שהדירה, ס"ל דה"ה בלא נדלה.

וכבר כתב כן בבית יעקב כ"א, דהב"ש כתב זה לדיון בפני עצמו^ה, לאף בתירוצו דב' מודה לתירוצו הא', היכל דכתחייב לה, כגון שמשפחה נוהגין כך אלא שמתלה, ויכולה לומר באינה עמו, שלא מחלה לדעתה שלא תאכל עמו.

וכתב באבני מלואים סק"א, דלפי מש"כ בתוס' שם בתירוצו הא', מצויר דלאס היא אוכלת עמו, וזו אינה יכולה לחזור ולומר מתחילה לגבילנה בזהך והשתא אני רואה כדיוי לאיני יורדת, לכיון דכבר מחלה וזו ליכא בחזרה, אלא דווקא כשאינה אוכלת עמו, אז יכולה היא שתאמר, לדעתה דהכי לא מחילנה לך, ובשטמ"ק שם כתב בשם הר"י מיטראני, לכיון דמוגלגל בדהיא, הנה מוחלת את כבודה ואינה רואה לתצבו בהם וכו', ומזה נראה, דאפילו אוכלת עמו, יכולה לתצבו, כיון דלא מחלה לו בפירוש אלא שלא היתה מוצעתו ומיגלגלה בזהך, אבל אם תחלה תצבו, יכולה לתצבו אפילו כשעדיין אוכלת עמו.

ב. אינו חייב להנהיגה בכך כשאוכלת עמו. כתב דב"י שהתוס' בכתובות ע' ע"ב דל"ה והאידנא, והרא"ש פ"ז ס' ג' [שהם הציג הסור דין זס], כתבו כן מדקדוק סוגית הגמרא שם. ובגמרא שם איתא, שהמדייר את אשתו לאיטונו לו, ולא ספקא לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, אע"פ שעד השתא גילגלה עמו, יכולה לומר שהאידנא דלדעתה לא מתינה לגבילנה בזהך, וכתב הרא"ש, בזה דעד השתא גילגלה עמו, דלע"ג ד"ל דהא לאיני יורדת עמו, היינו דדברים שכל בני משפחה, שיש להם עושר ושליין להם עושר, שוין זה, אבל הכך דברים קטנים דרגילה בזה בדי נשא, לפי שהיה עשיר, אבל בני משפחה שאין להם עושר אלא כמו שיש לבעלה, אינם רגילים בזהם דברים קטנים, יש לה לגלגל עמו כל זמן שהיא אכלה. וכ"כ בתוס' שאנך ובנמוקי יוסף שם. ובתוס' שם כתבו בתירוצו דב', דאין זה חשדי יורדה, דמייירי שאין בני משפחה העשירים כמו בעלה רגילין בכך, אלא אביה מתוך עושרו היה מוותר, הלכך יש לה לגלגל עמו.

וכתב בח"מ סק"א דלאף שאביה היה עשיר גדול בגדולות, מ"מ הלא ירעה

ד' עיין בחידושי הרשב"א שם שכתב כהתירוצו הא' בתוס'.

ה' עיין בתפלאה ק"א סק"א שעמש"ב הרמ"א שאם אינה אוכלת עמו צריך להנהיגה בדרך שהיתה נוהגת בבית אביה, שכתב דמלשון הש"ס שם דקאמר השתא דאדרתן וכו' משמע דבגדר הדבר תלוי, ולא משום שאוכלת בפני עצמה, וז"ל דעיקר הסעם הוא משום שאוכלת בפני, דאל"ה לא הוי צריך לשנויי [שם בגמ' שהמשנה דהמדייר אשתו וכו', איירי דווקא] באומר לה צאי, אלא שהיתה רגילה בדברים קטנים בבית אביה ויגלגלה עמו וכו', וכיון שהדירה נתחייב בדברים קטנים, אע"כ דהכל תלוי באכילה לבדה, דאין סברא לומר דחלי בשניהם, דלא מתחייב אא"כ שאוכלת בפני והדירה ג"כ.

ו' עיין בסק"ב אות ג, ד"א דדברי ב"ש אלו הם המשך דבריו הקודמים בדיון דהתם [ולידים ליכא ראייה לדיון זה].

האמור במשנה אין ליו כבע"ח לענין סידור, וחייב הוא אף כשנעלמו לא נשאר כי אם פת חריבה, אבל ביחס למזונות שלפי כבודה, רואים אותו כבע"ח לענין הסידור, והסידור הוא שמשאירים לו לזכרו ההכרחיים, אבל מה שמעל לזה חייב לתת אף למזונות שלפי כבודה, וא"כ אין הכוונה שהוא פטור ממזונות שלפי כבודה, אלא שאין גובין ממנו מדיון מסדרי, ולפי"ז אם נזכרה מנכסיה לאורך מזונות אלו שלפי כבודה, וגילתה דעתה שאינה מוחלת [כמבואר דב"ש סק"ב המוצא לקמן סק"ב אות א'] יתכן שלאחר שיעשיר יהיה חייב להחזיר לה חוב זה, וכן אם הרוויחה במעש"י תוכל להחזיק רווחים אלו לעצמה לאורך מזונותיה שלפי כבודה, שאחר שיש לו לזכרו ההכרחיים, [ויש להוכיח] מהח"מ סק"ב ודב"ש סק"ב על הרמ"א שהציג שיטת ר' אליהו שחייב להשכיר את עצמו כפועל, שכתבו נראה שאף שיש לו ליתן לה מזונות במזמורם חייב להשכיר עצמו ליתן לה מזונות לפי כבודה, מוכח שגם עני חייב במזונות לפי כבודה, אולם בתשובות מיימוניות להלכות אישות ס' ל"א לא משמע כן שכתב שאם אין לו כלום לתת לה מזונות ימכרו ד"ד קרקע [המיוחדת לכתובתה] בעד מזונותיה דוקא, ולא יתנו לו מן הדמים כלום, רק לה למזונות ולפרכסה, ויתנו לה כדיו המשרה אשתו ע"י שליח וכו', ואם נאמר שאין גובין מזונות לפי כבודה מדיון סידור לא שהוא פטור מדיון זה, א"כ צעובדא זו שבעל בין כך ובין כך לא נותנים למזונותיו כמפורש בדבריו, אמאי לא יתנו לה מזונות לפי כבודה והרי אין כאן ענין לסידור כלל, אלא משמע שהעני פטור מגמרי מדיון לפי כבודה, ומכ"ש לא נותנים לה מזונות אלו, וכן משמע בטור [לקמן] ס' פ"ט שהעלה לפי כבודה אמורה רק בעשיר וכו', וכן משמע מסידור לשון הרמב"ם בפ"ד מאישות הלכה כ"ג [לגבי קבורה] וכו', וכן איתא בשו"ע [שם] כלשון הרמב"ם [וע"ש] שהאריך.

ומסיק שם, שמהלך שיש כמה שיטות הסוברות שעני אינו חייב כלל במזונות שלפי כבודה ולא שהוא פטור מדיון מסדרי, א"כ אם נותן לה המזונות שהוא חייב בהם [כדיו המשנה] הרי מעשה ידיה שלו, ואינה יכולה להשאירם לעצמה לאורך מזונות שלפי כבודה מכיון שאינו חייב בהם כלל, וא"כ הבעל יכול לטעון ק"ל כשיטות הסוברות דמעש"י שייכים לו [ויכול לנכותם מהמזונות שחייב לתת לה]. ועיין שם בעמ' 304 שחלקו עליו הרבנים ש' טעם וי' נשר בכמה פרטים.

ג. כשמחלה על דברים שהיה צריך להנהיגה, האם יכולה לחזור בה ממחילתה. כתב בנהורא דיעקב כ"א, דבהא דליתא בגמרא בכתובות ע' ע"ב דהמדייר את אשתו וכו', ומסקפת לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים דרגילה בזה בדי נשא, וקא מיגלגלה בדהיא, דאמרה ליה, עד האידנא ללא אדרתן לגבילנה בזהך, השתא דלדעתה לא מתינה דלוגלגל בזהך וכו', כתבו התוס' דל"ה האידנא, דלדעתה דהכי לא מחלה שידורכה וכו', א"כ בלא טעם מחילה הנדר חל, שכל זמן שהיא עמו יש לה לגלגל עמו וכו', ומדכתבו בתירוצו הראשון לשון מחילה גם כשאכלה עמו, ע"כ מייירי דדברים שכל בני משפחה, אפילו עשירים רק כבעלה נוהגים, והיה ציה לתצבו ע"ז גם אז כשאכלה עמו, אלא מללא תצבעו מחלה וכו', ומ"מ לדעתה

ביאור הגר"א

[ובלבד כו'. דק"ל
כ"ר בדינ':

(אבל כשאני ארוכלת (א) עמו לריק להנהיגה כל כך שהיתה נוהגת בזנות (בטור):
ב ג בעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה הראויים לה ותהיה אוכלת ושותה
לעצמה הרשות בידו ד [ג] ובלבד שיאכל עמה בליל שבת

ויש

באר הגולה
ב ג' שם וס' א ג' שם
הנמשך שם כפי' כשעלה
דמשה שם דף ס' ע"ב
ד שם כשעלה ודמשה רב נתמן שם דף ס' ע"ב

באר היטב

בשאר כסות ועונה. הרש"ך ח"ב סי' ל"ו ועיין סי' ע"ה. הנשבע שלא לתת
שאר כסות לאשתו אם שבעתו חל עליו. להרמב"ם דל"ל שהם מלאווייתא
אין השבעה חל עליו. ולדעת הרמב"ן דל"ל שהם מדרבנן שבעה חל עליו.
והרא"ש בתשובה כלל ח' סי' ו' הביאה הטור בס' ק"ד כתב שלא חל עליו
השבעה. ועיין הרדב"ז ח"א סי' ק"ך.

(א) עמו וכו'. עיין ב"ש. התובעת מבטלה שיתן לה מזונות ומאכלים
טובים בזנות ג' או ד' שבעות שהן אחר הלידה שלדך נשים לשכב
במטה מעת הלידה ד' שבעות ולשכור לה משרתת כדרך הנשים שלנו והבעל
אינו רואה כיפיון ליה. רש"ל בתשובה סי' ת"ה. אדם שרואה לנאת מעירו
לזר בזכר אחרת בשביל שאינו מתפרנס צעירו ואשתו אינה רואה אינו חייב

אוצר

סי' ב — סי' ד אות א

הפוסקים

אבי, אפילו אם עשירים כבעלה שצמשתה אין נוהגין כן, וכ"כ
ב"ח, מיהו צטור כתב, לריק להנהיגה כל כך שהיתה נוהגת בזנות
אביה, שהרי צרשתי הוא ליתן לה מזונות והיא תאכל לזדה, משמע
לאם לא היה צרשתי, אלא היא תצטרך לזה, וזו אינה יכולה לומר
לא תצטרף אלא"כ שיתן לי כמנהג בית אבי, ועיין בתוס' [כתובות
ע"ב ד"ה האידנא], ובר"ן, לתירוצו הראשון כתבו, אפילו דברים
שכל בני משפחתה רגילין בהם, והיא גילגלה עמו, לא הוי מחילה,
וכשהיא תאכל לזדה לריק ליתן לה, וי"ל אף לתירוצו ה' שכתבו, לא
יודמות סברה זו.

וכתב באבני משפט סק"א, לכוונת ה"ש בנש"כ לעיין בתוס' ובר"ן,
דהתוס' שם כתבו בתירוצו ה', דזהויה עמו היה מחוייב
ליתן לה, כגון שכל בני משפחתה רגילין כך, רק למחלה, ועל דעת כן
שיצטרך לא מחלה וכו', ובתירוצו ה' כתבו, דליידי צלתי מחוייב,
ומ"מ כשאני עמו מחוייב וכו', וא"ל לתירוצו ה' לא איירי כלל
שמחלה, וא"כ י"ל דבמחלה אין צורך ליתן לה, וה"ה בנתרצית לאכול
לזדה, דג"כ הוי מחילה, אינה יכולה לומר שיתן לה כמו בזנות אביה,
היינו כדמשמע מהטור, אכן ה"ש כתב, די"ל דתירוצו ה' לא פליג
בזה על התירוצו ה', ומוריד ג"כ, דאף למחלה, יכולה לומר ללא
מחלה רק לדעתא שיתן לה כמו שצטרף רגילה, וא"כ יוחא דהרמ"א
איירי בנתרצית שתאכל לזדה, ומ"מ מחוייב ליתן לה כמו שהיתה
רגילה. וע"ש מה שכתב עוד בזה.

אולם בבית יעקב כאן כתב, דמש"כ ה"ש לעיין בתוס' ובר"ן, לא
כתב זה לסייע לדעת הרמ"א, היכולה לומר לא תצטרף וכו',
דאין זה דומה לזה כלל, דבשלתא לתירוצו ה' שמחוייב לה רק
שמחלה, יכולה לומר לא מחלתי רק בהיותך עמי, משא"כ בכה"ג
שאין מחוייב ליתן לה רק כבני משפחה ולא בזנות אביה, רק
כשאני רואה לזדה לומר שכל שבעה חל עליו, מחוייב ליתן לה כמו
בזנות אביה מנעם שכתב הטור, ובזה י"ל, דהא שאני ארוכלת עמו
הוא צריכו לידה, ולא נתחייב לה כלל וכו', ולכן נראה, דה"ש כתב
זה לזין צפני עצמו וכו' [כמוצא בסק"א אות ג'].

ב. האם דין זה הוא גם כשבדין אינו אוכל עמה. כתב צ"ח יעקב
כאן בתוס' ד', שאם הוא גמל או ספן שצדין אינה ארוכלת עמו,
אין חייב ליתן לה בזנות אביה. וכן מבואר באבני משפט סק"א, שעל
דברי הח"מ [הנ"ל בזנות א'] דלפי הכרעת הרמ"א דאין ציד הבעל
להכריחה שתאכל לזדה אלא"כ קיבלה עליה, א"כ אין צורך לזין זה,
כתב דמשכחת לה בזנות עושה מלאכה צעירו וכו'. וכן כתב במשפטי
שמואל (להרש"ב וכו') מהדורא קמח סוף סי' י"ט.

סעיף ב. ד. ובלבד שיאכל עמה בליל שבת. א.
מקור וטעם הדין, והוא הוא גם כשקבלה עליה סתם לאכל לבדה.
לשון

ידעה שבעלה אינו כך עשיר, וסברה וקיבלה להיות עמו כמו שהיא
נוהג לפי ערכו, ולא מיקרי ירידה אלא אם בעלה אינו מתנהג לפי
ממונו שיש לו. וכ"כ בשו"ע לבעל מרכבת המנהג סעיף ג' והוסף,
היה בעלה מתנהג בקימוץ לפי עשירו, פחות מכל בני משפחתה שהם
זוים לבעלה, אפילו ארוכלת עמו, ה"ז חייב לזונה כפי בני משפחתה
העשירים כמו בעלה.

אולם באבני מלואים סק"א, אחר שדייק מהתוס' הנ"ל דכשאוכלת
עמו אינה יכולה לחזור בה, הביא את השעמ"ק כתובות שם
בס' ר"י מטרנאני שפירש על הקושא הנ"ל שיון שבעה שגור
מחלה חייב לדריש ואע"פ שעבדו כשהוא מורד בה יכולה לתובעו,
הגדל חל כבר, וכתב מה נראה דאפילו ארוכלת עמו יכולה לתובעו,
כיון שלא מחלה לו צפיוש אלא שלא היתה תובעתו וכו', משמע
לדברי השיטה דאין לחלק בין כל בני משפחתה רגילין בכך או שאינה
לזדה נוהג כן [וכע"ז] תירלו בתוס' בתירוצו קמח והרש"ב א"ה ריב"ש
בשעמ"ק שם ורי"ו (מישרים) ח"ג נתיב כ"ג ח"ח].

ג. צריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה.

א. האם דין זה הוא גם כשנתרצתה לא לאכול עמו. כתב
ב"ח כאן, דהטור [שהוא מקור דין זה כמאמר ברמ"א], כתב אה"כ
בס' הירושלמי [פ"ו דכתובות הלכה ז'], דאף דמשה אשתו ע"י
שליש [במשנה כתובות ס"ד ז'], אינו אלא לדעתה, שמתרצה בכך,
[כמוצא ברמ"א בסעיף ז'] וא"כ הדין הראשון דאם אינה ארוכלת עמו
וכו', מייירי נמי כגון שהאשה מתרצה עמו, שיתן לה מזונותיה לזדה,
ואז לריק להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בזנות אביה.

ובח"מ סק"ב כתב, דדין זה כתבו הטור אליבא דהרמב"ם [פ"ב
מאישות הלכה י"ב המוצא בשו"ע סעיף ז'], דל"ל שיכול
הבעל לומר לה לא תאכל עמי רק בליל שבת, דאם שהיא אינה מרואה
לזה, אבל לפי דעת הירושלמי [הנ"ל], וכן שהכריע הרמ"א שם,
דאין ציד הבעל להכריחה שתאכל לזדה אלא"כ קיבלה עליה, א"כ אין
צורך לזין זה, וי"ל דהרמ"א הגיה דין זה אליבא דהטוראין
כהרמב"ם.

ובב"ש סק"א כתב, דלדעת הרמ"א ל"ל שהיא מרואה לא לאכול עמו,
ומ"מ יכולה לומר לא תצטרף אלא"כ שיתן לי כמנהג בית

ז. כתב בביאור מנחם כאן, לביאר דברי הח"מ, דלהכי לא משכחת האי דינא
צריך להנהיגה כדרך שאביה נוהג, דאם פעם אחת קיבלה עליה ותאכל לבדה, וזו
אינה יכולה לומר דיתן לה כפי שנתה אביה, דהא היא בעצמה קיבלה עליה בסתמא
לזה, ממילא אין צורך ליתן לה רק כפי שנתה בהיותה עמו. ואולי י"ל בכונת הח"מ,
דלהכי אין צורך לזין זה, דכיון דזה רק כשקיבלה עליה, א"כ יכולה היא להתנות,
שאנה מקבלת אא"כ יתן לה כמנהג בית אביה.

באר הגולה

ה והאשכנזי בשם הראב"ד סי' כג
בגין עשוש מלאכה בעיר
למדת או למד בעיר למדת ה"ה שם וכ"כ בתשובה להרמב"ם סי' ק"ד

אוצר

סי' ק ד אות א — סי' ק ה אות א

הפוסקים

אפילו גמל וספן וכו'.

ד. וכשהיא נדה או שאינה ראויה לתשמיש. בהגהות בעל התוס' וי"ט על הטור, עמ"ש שם מלשון הרמב"ם [פי"ג מאישות הלכה י'] שפוסקים לה שלם סעודות בשבת [וקשה הא אוכלת עמו צליל שבת], כתב בתירוץ השני, כ"ל בלשם הוא נדה אינו מחויב לאכול עמה אף צליל שבת.
אך בתשב"ץ ח"ג סי' רכ"ה, בלשם שאינה ראויה לתשמיש כתב, דיהיה לינו כדון המשנה את אשתו ע"י שליח, שאין מחייבין אותו לדור עמה, כיון שאינה ראויה לתשמיש, ושולח לה מזונותיה, ואוכל עמה מלילי שבת ללילי שבת וכו'. וכו"כ שם בסי' רמ"ח.
ה. ובשטען שאינו יכול לסבול ריחה הרע. בתשב"ץ ח"ג סי' רכ"ה, בלשם שאינה שולטת על צרכיה והיא אינה ראויה לתשמיש, לאחר שכתב שחייב להסיר אתה שאלה ללילה, כתב שאוכלת עמו מליל שבת לליל שבת וכו', דשעה אחת יכול לסבול הריח. ועיין בזה הקודם.

ו. ובשאר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך. כתב בהפלאה קו"א סק"ב, דמטעם שפרש"י שהוא ליל עונה, לכאורה נראה שגם באומרו לה לאי וכו' אוכלת עמו צליל שבת, אלא דלא משמע כן בר"פ המדיר [ע' ע"ב] דמקו [מתני'] דקתני המדיר את אשתו מליהנות לו, עד שלשים יום ועמיד פרנסן [באומרו לאי וכו', דלא מחויב לאכול עמה אף יחול הכרל עד ליל שבת, דהוא כדאמר שבתת אף הכרל חל על אי וכו', ויחייב נראה מסתמית הפוסקים לדוקא הכל שחייב במזונותיה, אלא שמשנה אותה צריכה לאכול עמו אבל כשאומרו לאי וכו' הכל בכלל, וכו'.

ה. ויש חולקין וכו'. א. הדיעות בזה. מקור דברי הרמ"א כמאן צננים הוא בטור כאן, שכתב דצירושלמי [כתובות פ"ז הלכה ז'] משמע שאין יכול לפרנסה ע"י פרנס והיא תאכל לבדה, אלא"כ שיהיה מלכונה, וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש. ודברי הרא"ש הם בכתובות פ"ז סי' ד', שעל מתני' שם ע' ע"א המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום ועמיד פרנס, יתר מיכן יוכלו ויתן כתובה כתב, ובפירוקן לדליל [ס"ד ז'] תנן, המשנה אשתו ע"י שליח, אלמא יכול לפרנסה ע"י שליח כל זמן שירצה, ו"ל להדירה שאני, וצירושלמי פריך ויעמיד פרנס, [ומשני] רשות ביד אשה למדור אי אפשי להתפרנס מאחר אלא מצטלי, והא תנינן המשנה את אשתו ע"י שליח, כאן כשקבלה עליה כאן כשלל קיבלה עליה וכו'. ובדריה א"א כתב, שדייק הטור כן ברא"ש, מהדביא תירושו של הצירושלמי בסוף, ש"מ דהכי ס"ל. וכו"כ בדעת הרא"ש שגלטי הגיבורים שם פ"ה דף כ"ח א' [מדפי הרי"ף] אות א', ובתוס' וי"ט שם פ"ז משנה א' ד"ה יתר. ועיין בכתובות משפט דף קס"ד טור ז' ד"ה והרא"ש.

ובבגדי משנה פ"ב מאישות ה"ב, כתב על דברי הרמב"ם המוצאים לקמן, אבל הרשב"א ז"ל כתב שהראב"ד פירש [את המשנה המשנה אשתו ע"י שליח] כגון שהוא עושה מלאכה או למד בעיר למדת אחרת שעונתו מע"ש לע"ש, ונראה שהזקיקו לראב"ד ז"ל לפשך כן, שאליו

י. ולענין טייל שעונתו בכל יום עיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע' טור ד'. יא. אפשר דאולי לשיטתו כמובא לעיל אות א', שהטעם שאוכלת עמו משום כבוד שבת.

לשון השו"ע כאן הוא מהרמב"ם פ"ב מאישות הלכה י"ב. ובתנ"ח שם כתב, בכתובות פ"ד ז' במשנה, המשנה את אשתו ע"י שליח וכו', והיא אוכלת עמו מליל שבת לליל שבת, ובגמ' שם סי' ב' מאי אוכלת, כתב נחמן אמר אוכלת עמה, ובי א"א אמר תשמיש, וביר"ף [שם] וקו"ל כתב נחמן דייני. וכו"כ כל הפוסקים. ועיין בזהה"ג אות ד', ובזיהגרא"ה סק"ב שכתבו שכן דעת השו"ע כאן.

ובטעם הדין. כתב צ"ח דרש"י שם כתב, שאוכלת עמו צליל שבת שהוא ליל העונה. וכו"כ בר"ך ובגמ' שם. והוצא טעם זה בנחלת צבי כאן סק"ו. ובחדושי הרמב"ם שם ד"ה הא, כתב ד"ל מפני שאוכלת עמו הוא מצי לליל עונה, והיא ליל עונה, והא תאכל צבית אחר גמלי הוא לה לליל אחר אכילה, ועוד שמתוך סעודה מתפייסים ומתגלילין זה עם זה. וקעין זה כתב בלבוש כאן, ובתשב"ץ ח"ב סי' רכ"ט כתב, שחייב לאכול עמה צלילי שבת מפני כבוד שבת.

ועיין בקרית מלך רב על הרמב"ם ה"ל, שכתב שאע"פ שקיבלה סתם [לאכול לבדה], חייב לאכול עמה מליל שבת, דהא מתני' איירי בקיבלה עליה [ע"ז] בסי' הבא אות א', ומ"מ קתני ואוכלת עמו ליל שבת, דכל שקיבלה סתם אין ליל שבת בכלל, וכו"כ הרמב"ם בפיה"מ פ"ה בכתובות משנה ט' וכן הוא בפירוש הרע"ב.

ב. אם אוכלת עמו גם בסעודת היום. כתב במאירי בכתובות פ"ד ז' שם י"ב פוסקים, שאף בשבת אוכל עמה, וברשב"ג שאמר בגמ' [שם] כל לילי שבת ושבת.

אולם בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ה טור א' כתב, שמתוך שיטת התלמוד למדנו שדוקא מלילי שבת ללילי שבת, אבל אין יום שבת בכלל וכו', ומלשנה דכריתא דקאמר רשב"ג אומר אוכלת עמו צלילי שבת ושבת, משמע דרשב"ג בא ללוסופי על דברי ת"ק, להיטו תנא דמתני' וכו', וכן כתבו כל הפוסקים ואוכלת עמו מלילי שבת, ולא כתבו ואוכלת עמו מלילי שבת ושבת. [ע"ש שהאריך]. והביאו ביד אהרן כאן הגה"ט אות י'.

ג. כשהבעל גמל או ספן. כתב בחדושי מהר"ל על הטור [הוא"ת אל התקורות] כאן, שהתוס' בכתובות פ"ד ז' ד"ה רב, כתבו דלמ"ד [ואוכלת עמו צלילי שבת דקתני בכתובות שם פ"ד ז' היינו] תשמיש, אפילו ספן וגמל נמי, [אף ששיעור עונתה לשלשה או ששה חדשים, מ"מ כאן חייבים בעונתה כל ליל שבת] כיון שמשנה אותה ע"י שליח, וכו"ל דלפ"ז אף למ"ד אוכלת, כיון דהטעם הוא משום ליל עונה [ע"ז] א"א, וספן וגמל נמי צריך לשמש מליל שבת [וכנ"ל] וכו', [וראויה מן] קתני מתני' סתם אוכלת עמו מליל שבת, דמשמע

ח. עיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ה טור ב' שכתב, ולא ראיתי שהזכיר הסמ"ג שאוכלת עמו בלילי שבת, ואפשר דס"ל כמ"ד תשמיש, ולא הוצרך לכתבו כיון שכבר כתב למעלה דפועלי העושים מלאכה בעיר אחרת, עונתם פועל אחת שבת.

ט. הרי"א סופר בהגהותיו למאירי שם, ובמקורות וציונים לרמב"ם מהדורות פורגל ציינו לחודש הריב"א שם סי' ב' ד"ה הא, שכתב דמסתברא דמיד אוכלת עמה, אף אוכלת עמה קאמר, וה"ה דאיכא עונה, ומשום הכי נקט ליל שבת, דאי משום אכילה אף ביום שבת יש לאכל עמה, דכבוד היום עדיף כדאיתא בפסחים ק"ה א'.

ומ"מ אפשר לדחות שכוונתו להוכיח, שאף למ"ד אוכלת עמה ע"כ אית ליה גמי הטעם דעונה, דאל"ה אמאי אוכלת עמו דוקא בליל שבת ולא ביום, הא כבוד היום עדיף.

אוצר

סיק ה אות א

הפוסקים

מו שמלכתו בעיר אחרת^(א), והטעם שאינו דומה למדיר אשתו מליהנות לו, להסת' יש שם איסור הנאה, ואינה אוכלת עמו אפילו צליל שבת^(ב), אבל כאן שאין איסור הנאה, ועוד שהוא אוכל עמה בכל ליל שבת רשאי וכו'^(ג).

ובמעשה רקח שם כתב, דהרמב"ם לא חשש לירושלמי [הנ"ל], דבש"ס דילן אין נראה כן, שהרי מתני' אמרה סתם המערה את אשתו ע"י שליח, ובגמ' שקלא וטריא בה, ולא אמרו דבר זה, וגם לא הקשו לא צדק ולא צדיק דהמדיר נכראה דלפניו [מתני'] אלהדי, מכאן מוכח להדיח דכפי ש"ס דילן יש לחלק, להסת' משום שהדירה הנאה שפני וכו'.

ובבית אהבים דקו"א סי' רכ"ה, לאחר שצדור עד שלשים יום יכול להשדחתו בע"כ לכו"ע [וע"ז לקמן אות ז'], כתב דעפ"י דברי הרמב"ם צדורים, דהא כתבו התוס' שם ס"ז א' ד"ה אלא, דכיון דנקט במשנה [שם ס"א ב'] התלמידים יואכים שלא צדשות שלשים יום די כשחוזרים יום אחד, אי"כ גם צדמדי כיון עד שלשים יום אין כופין להוציא, משמע דלא הדיה שלשים יום ואכלה עמו יום אחד, וחזו והדיה [עוד] שלשים יום, דאין כופין להוציא וחזו ומעמיד פרנס, אי"כ כ"ש הא לאוכלת עמו ליל שבת [דיכול להעמידה ע"י פרנס לעולם] וכו'.

וביד רמה [להר"ר מאמאן] סי' ח', כתב שיכול הצעל לזונה לצדה כמפורש בש"ס כתובות ופסקו מן צד"ע. וצדור ונשאל ח"ה סי' מ"ז אות כ"א, כתב צדורו שהרי צדור הצעל לתת לה מזונות ויהא תכלי לצדה וכו', והגם דמור"ם רשאו שם וחולקים, אנו אין לנו אלא דבר מן שמשך אחר הרמב"ם וכו', וא"כ אין לחייבו רק מלייל שבת לליל שבת. וכ"כ בח"ח סי' מ"ז. ועיין שם ח"ה סי' ל', אחר שהצדו שלדעת המחבר אינו חייב לאכול אתה אלא צליל שבת כתב, דצד"ז שכיחו גנבים ואין דרך בני אדם לישן צדית לצדס ורגילים

(ז) וכ"כ דעת רמב"ם שיכול להשדחתו ע"י שליח בע"כ, בדינא דחיי לאוין הנזיל, ובקריית מלך פר' ח' על הרמב"ם המובא בפנים, והביאו מדברי הרמב"ם בפירושי המשניות שם פ"ה משנה ז' בכתב, יש לו לאדם רשות שלא יאכל עם אשתו וכו', אלא משרה אותה ע"י שליח. וכ"כ בדעתו בחדושי הרמב"ן והרשב"א ורבינו קרשקש שם ע' ע"ב, ובחדושי הרשב"א והר"ן שם ס"ד ב', ובש"ת הרשב"א ח"ד סי' ע"ב, ובבב"ח כאן, ובגהלת צבי סק"ה. ועיין בנתיבות משפט דף קס"ד טור ד', [דבריו הובאו בלח"מ פ"ו ו'] שכאר דברי הרמב"ם באופן אחר, שכוונתו שההרהר אשתו לבדה, אבל לא ע"י שליח, שזה לכ"ע אסור בלי הסכמתה. וכ"כ בערך השלחן כאן אות א' והרא"ה סופר בתנהגותיו למאירי כתובות סי' ב' אות י"ב.

(ח) עיין בגהלת צבי כאן סק"ה שכתב דע"ז דברי המ"מ, והוסף ביאור שעל כן אמרו שם בהמדיר לאחר שלשים יום יוציא ויתן כתובה, דשמעי ביה אינשי ויילא בה מילתא, דיאמרו בהריות מה דאתה זו להתרחק מעל שלחן בעלה, משא"כ הכא שאין איסור הנאה וכו'. וע"ז בגנת ורדים ח"א יו"ד כלל ב' סי' ד', שכתב דלדעת הרמב"ם אף בגדר שלא לאכול עמה במשך השבוע רק בלילי שבתות, יוציא ויתן כתובה, דבעינן תרתי לטיבותא שלא היה הפרשו מאשתו ע"י נדר ועוד שיאכל עמה בלילי שבת וכו'.

(ט) עיין בבית אברהם [להרצ"ה מפיעטריקוב] יו"ד סי' ס"ה אות ה' שמחלק בין הסעמים.

(כ) עיין בפני יהושע שם ס"ד ב' שכתב בדעת הרמב"ם, שסובר דהא לא זילא ביה מילתא, כיון שאוכלת עמו לילי שבת, והיינו כמ"ד אכילה ממש, ואפשר שהירושלמי ס"ל כמ"ד אוכלת עמו היינו תשמיש, וא"כ יוצא ביה מילתא, אבל איהו פסיק כחלמודא דידן, וכמ"ד אכילה ממש. ובקובץ שיעורים שם סי' רס"ו ביאר דאם נפרש דמתני' אייתי דוקא מדעת שניהם, מאי שיעורא דלילי שבת, כמה דנתיא להו ליכלה, ובשלמא למ"ד אוכלת תשמיש אפשר לפרש המושג שהוא שיעור עונה. ועיין במראה הפנים על הירושלמי שם פ"ה הלכה א' מש"כ לתרץ מה שפסק הרמב"ם דלא כהירושלמי, ובמה שהשינו בעמודי ירושלמי שם.

שאינו בעושה מלאכה בעירו אי אפשר להשדחתו ע"י שליח, אלא אוכלת עמו על השולחן, ואי לאו יוציא ויתן כתובה, משום דשמעי ביה אינשי ויולא בה מילתא, דיאמרו הצדיות מה ראתה זו להתרחק משולחן צעלה וכו', כך כ"ל, וא"כ מתני' בשקבלה עליה וכו' מוקים לה צדורא. והוצא צד"י כאן, וכ"כ בדמיוחסות סי' ק"ד. ובח"ד סי' ע"ז כתב צדורו, כי חיוב מזונות שיש לאשה על צעלה מן הסתם אינו אלא שיאכלו צדור, ואין האחד מהם יכול לטעון שתאכל צדני עמא, והרמב"ם ז"ל [המוזכר לקמן] שכתב שאם ראה הצעל לתת לה מזונותיה לעמא צדית מיוחדת הרשות צדור, לא הו"ל לו צדוריו. וכן בחידושו שם ע' ע"ז ד"ה עד, על מה שפירש בגמ', דעד שלשים יום לא שמעי ביה אינשי ולא זילא בה מילתא, טפי שמעי ביה וכו', כתב כלומר שמעי דאין אינו מתפרנסת ע"י צעלי, ויולא בה מילתא, ולא מושם דהדירה לעמא קאמר דזילא בה, אלא משום שמערה אותה ע"י אחרים, וכן מפורש צדורא. וכו'.

ובחדושי הריטב"א שם ס"ד ב' ד"ה מתני', על דברי הרמב"ם [המוזכר להלן] דס"ל דיכול להשדחתו ע"י שליח צד"כ כתב, דאינו נכון כי האין תהא זולתו, והא זילא בה מילתא טובא, ולקמן צדמדי דתנן עד שלשים יום יעמיד פרנס, אמרינן בגמ' עד שלשים יום וכו', וצדורא מילתא קאמר ממשתניתו, עד משנת המדיר, ואמרו כאן שקבלו עליה כולן הצעל קבלו עליה וכו', וכן פסקו רבינו. והרשב"א, והראב"ד כן סובר, שפירש משנתו צדני שמלכתו בעיר אחרת וכו'. וכ"כ הריטב"א בתשובה סי' ל"ז. וכ"כ דמתני' בשקבלה עליה, בחדושי הרמב"ן שם ע' ע"א ד"ה גמ' א', בפסקי ירא"ז פ"ה הלכה ה' אות ד', בנמוקי" שם ס"ד ב', בנש"צ ח"ב סי' רכ"ט וכו'. צד"ח כאן סד"ה לשון, בלבוש כאן וצד"ע לנצל מרכבת המערה טעף א'. וכ"כ דינאי דמיי לאוין פ"א דף ק"ה טור א' צדעת רש"י והסמ"ג, וצד"ע ע"ז טור ב' צדס רוב הפוסקים. וצדניות השלום נתיב כ"א אות ג', כתב שכן הכרעת האחרונים.

ואולם ברמב"ם פ"ז מאישות הלכה י"ז כתב, צעל שלמה ליתן לאשתו מזונותיה הראויות לה ותהיה אוכלת ושותה לעמא וכו' אוכל ושותה לעמא הראשית צדור^(א), והוא דעת הש"ע כאן^(ב). וכתב צד"ח שמשמע מדבריו [במ"ש שהוא רשאי], שכל אדם רשאי, [ולא רק

(ב) כן כתב הרא"ה בחדושי דף ע' ע"ב [ד"ה אמר] וכן משמע שם דף ס"ה ב' [בתוה"ד], ומובא גם בחדושי רבינו קרשקש שם.]

(ג) כ"כ בשטמ"ק שם ע' ע"ב בשם הריב"ש, דכן הוא מסקנת הרמב"ן. יד הובאה התשובה בב"י כאן בשם הר"י שלמה בן הרשב"א (כ"ה בדפוסים ראשונים).

(ד) עיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ד טור ד', שדקדק בדברי הרמב"ם האלו, דבשלמא למ"ד [שפירש מ"ש במשנה הנז' שהמשרה את אשתו ע"י שליח, אוכלת עמו מלילי שבת בלילי שבת, שאוכלת] אכילה ממש, ביחוד דאיתא מילתא מלילי שבת ללילי שבת, אבל עונה הכל לפי מה שהוא אדם וכו', אבל למ"ד אוכלת עמו [הכוונה] תשמיש, למה סתם מלילי שבת ללילי שבת וכו', וזה אינו, דחייב להשלים העונה המחויבת לו, כמ"ש [הרמב"ם] בפירושי המשניות [הנז'ל] שישלים העונה המחויבת לו וכו', ושמה ס"ל להרמב"ם דלמ"ד אכילה ממש מתני' איתא כפפסוס, אפילו עושה מלאכה בעירו וכו', אבל למ"ד תשמיש מתני' לא מתוקמא אלא דוקא בעושה מלאכה בעיר אחרת, אלא שדחיקא ליה מילתא לומר דמ"ד אכילה ומ"ד תשמיש בהא פליגי, כיון דלא הו"ל דבריהם וכו'. ועיין לחלן בהערה ה' בדברי הפני יהושע שחילק קרוב לזה.

(ה) עיין בסור כאן שלאחר שהביא דעת הירושלמי והרא"ה המובאים לעיל בפנים, העתיק לשון הרמב"ם, וכתב בדרישה אות א', שמה משמע דהכי ס"ל לסור וכו'. ובשי' למורא כאן נשאר בקיבוץ על הסור, למה לאחר שהביא דעת החולקים הביא לשון הרמב"ם, ולא כתב שחולק על זה. וע"ז בדברי הנתיבות משפט המובא לקמן אות מ"ש בדעת הסור.

אוצר

סיק ה אות א — ה

הפוסקים

העושה מלאכה בעיר אחרת, בחדושי הריטב"א שם בשם הראב"ד,
במאירי שם בשם גדולי המפרשים, בנמוקי" שם ובדינא דמיו לאוין
פ"א דף ע"ג טור ב'.

ועיין בפסקי רי"ד שם, שעל מתני' ה"ל כתב, שמייירי שהוא עני
ונשכר לאחריהם, ואוכל עמם כדרך הפועלים שאוכלים
במקום שעושין מלאכתן, ואומר לבעל ביתו שיפרנס את אשתו משכר
פעולתו.

ד. ובשאינה ראויה לתשמיש. בתשכ"ץ ח"ג סי' רנ"ה, באשה
שאינה ראויה לתשמיש מחמת שאינה שולטת על נקביה, כתב
שאין מחייבין אותו לדור עמה, כיון שאינה ראויה לתשמיש, וישלח
לה מזונותיה וכו', כמ"ש בכתובות ס"ד ב' [המסרה את אשתו ע"י
שליח וכו'].

ה. ולהשרותה ע"י שלישי בע"כ פחות משלשים יום. בחדושי
הריטב"א כתובות ס"ד ב' ד"ה מתני', לאחר שצירי שאינו יכול
להשרותה ע"י שלוש בע"כ, כתב הילכך כל שלא קיבלה אינו יכול
להשרותה יותר משלשים יום וכו'. וכ"כ בנמוקי" שם, כל שלא קיבלה
עליה, עד שלשים יום מצי עבד וכו'.

ובבתיבות משפט דף קס"ג טור ג' ד"ה רשות כתב, דבירושלמי שם
[פ"ז הלכה א'] על מה דקתני [המדיר את אשתו מליהנות
לו] שעד שלשים יום יעמיד פרנס, פריך אי בשלל קיבלה עליה,
אפילו יום אחד נמי, [ומשני] מגלגלת עמו שלשים יום שמה יומא
פתח לגדרו וכו', ומשמע שלפי דברי הירושלמי [שרק] בהדירה
מגלגלת עמו שלשים יום, אבל בלא הדירה אפילו יום אחד לא יעמוד
וכו', ובגמ' דידן אמרינן [שם ע' ע"ג] ומאי שנא עד שלשים יום, עד
שלשים יום לא שמעי ביה אינשי ולא זילא בה מילתא וכו', והנה
פירש הרשב"א דעד שלשים יום לא שמעי אינשי שמתפרנסת ע"י
פרנס ולא זילא ביה מילתא וכו', ולפי פירוש שמעינן מתלמודא דידן
דעד שלשים יום השרות צידו להשרותה ע"י שלוש וכו'. וכ"כ דעת
הרשב"א והראב"ד ב"ח כ"א.

ובאילת אהבים בקו"א סי' רכ"ה כתב, די"ל בודאי ששלשים יום יכול
להשרותה ע"י שלוש ללא זילא בה מילתא וכו', ומ"ש
הרמ"א דאין להשרותה ע"י שלוש, היינו יותר משלשים יום, ומעתה
לק"מ מה שהקשה בח"מ סק"ב [עמ"ש ב"ח ס"א ב' בע"כ א'], שגשאינה
אוכלת עמו כריך להנהיגה כדרך שהיתה נוהגת בבית אביה, והלא
לפי דברי הירושלמי שפסק כוותיה אין בזה נפק"מ שהכל תלוי
בזרונה וי"ל דנפק"מ בשלשים יום דיכול להשרותה ע"י שלוש, וע"ז
כתב דיתן לא כח מה שאמר בבית אביה וכו', ומה שסיים הירושלמי
בשלא קיבלה וכו' [וכנ"ל], אפשר שזהו באמת תיורן הירושלמי וכו',
דשלשים יום שפיר מצי לגלגל עמו, וא"כ ממילא צריכה להמתין
שלשים יום, כיון דאכתי לא זילא בה מילתא, [ולכן] תמתין [בם] שמה
ימא פתח לגדרו.

אולם בישועות יעקב כאן בפירוש הארוך סק"א כתב, דכיון
דבירושלמי [וכנ"ל] מצוה להדיא [לדאילו] ליום אחד אין
להשרותה ע"י שלוש, למה לא נפסקו כמותו, אמנם הקדמונים
כתבו שש"ס דילן לא ס"ל כן וכו' [וכנ"ל], ולדידי אין כאן ראייה,
לדכאורה קשה בזה דקאמר ומאי שנא עד שלשים יום וכו', אל"ל ע"כ
כמ"ש בריטב"א לנכח לומר שאין ראונה להתפרנס רק מתחת יד
בעלה, אבל בדברים קטנים שלא היה לה בבית בעלה כל עיקר וכו',
בזה ס"ל דתוכל להתפרנס בזה ע"י שלוש, [וכבר אוקמא בגמ' לעיל
דמתני' מייירי באמר לה לאי מעשה ידך במזונותיך, ומספיקין לה
לנכר]

ורגילים להביא מי ישן עמם לנאותה, כיון דרוב בני העיר מקפידים
בזה, אינו ראוי הבעל להיות הוא בבית אצלו ואשתו תהיה לנה
לבה, אך אם ישכור לה אשה אחרת שתלן עמה שפיר דמי דכזה"ג
לא רגילים להקפיד וכו', ואע"ג דמדברי מין נראה דיכול שלא לדור
עמה ולהניחה לבה בלילה, מ"מ כיון דרגילים בזה אדעתא דמנהג
המדינה נראה, וכן הוא בכל דבר שרגילים רוב בני העיר להקפיד.

ועיין ביכין ובעז ח"א סי' קכ"ב, אחר שהביא מחלוקת ה"ל, כתב
מ"מ כיון שלבו נוקפו מחשש כשפים אנו סומכים על הרמב"ם
ואינו אוכל אל"ל כל השבוע רק מליל שבת לליל שבת וכו'. והוצא
בדפוסות ראש [להר"ר אבןקאה] אות האל"ף סי' י"א ובגדולת
מרדכי [להר"מ אמיים] ח"א מערכת המ"ם אות מ'.

וכתב בבתיבות משפט דף קס"ג טור ד' ד"ה ועוד, שיש עוד פירוש,
[בגמ' בתרבות הכ"ן] ללשונם צעלמא יכול להשרותה ע"י
שלוש כל זמן שיראה, והלא [במדיר את אשתו מליהנות לו, ששלשים
יום יעמיד פרנס, יתר מיכן יוציא ויתן כתובה] שאני, דפרנס זה לאו
כשאר שלוש צעלמא שמתפרנס מנכסי הבעל ובשליחותו, אבל הכא
פרנס זה פרנסה משלו, ע"י שאומר לו כל הזן אינו תפסיד כמ"ש
בגמ' שם [ע' ע"ב], אם יראה הבעל ישלם לו ואם לא אינו יכול לטול
מזנו בע"כ, ובכזה"ג איכא זילותא לדידה, לשמעי ביה אינשי שהיא
מתפרנסת ע"י פרנס שמתפרנסה משלו, ופירוש זה מלאכתי בדברי
הריטב"א, גבי הא דלמרינן שם, בדמוקי לה למתני' [הכ"ל] בארוסה
שהגיע הזמן ולא נראה, ועד שלשים יום עבד שליח שליחותיה, טפי
לא עבד שליחותיה, כתב וז"ל טפי לא עבד שליחותיה, כיון שפרנס
עושה כן מעצמו ומנכסיו, אפילו משכח פרנס דעבד הכי כל ימיה,
אין לא סמכין עליה לדוריא לא עבד, משא"כ במסרה את אשתו
ע"י שלוש שהוא עושה שליחות גמורה ותשלם צעל בע"כ דא.

ועיין בבית יעקב סי' ע"ד סוף א' בזהו הדברים, שגראה שם"ל
עכ"פ דעת התוס' שיכול להעמיד פרנס לעולם.

ב. להסוברים שיכול להשרותה בע"כ, האם יכול להשרותה בבית
השלישי. כתב במאירי כתובות ס"ד ב' בשם קת' חזירי, שאף
אלו שאמרו שיכול להשרותה ע"י שלוש [בע"כ], לא אמרו אל"ל בביתו,
שאלו בבית השלישי, אף היא אומרת אינו רואה שצריכה שם רע עלי
וכו', והסכים לדבריהם.

ג. ולהסוברים שאינו משרה אותה ע"י שלישי בע"כ, מה הדין
כשהבעל עובד או לומד בעיר אחרת. בח"מ פ"ב מאישות הלכה
י"ג, הביא דברי הרשב"א שכתב, [שעל מה דקתני במתני' כתובות
ס"ד ב' המסרה את אשתו ע"י שלוש], כתב שהראב"ד פירש, כגון
שהוא עושה מלאכה או לומד, צריך אחרת שעונתו מערב שבת
לערב שבת, ונראה שהזקיקו לרב לפרש כן, שאילו בעושה צעיר
א"ל להשרותה ע"י שלוש, אל"ל אוכלת עמו על השלחן וכו', וכ"כ
בש"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ק"ד. וכ"כ דמייירי בפועל

כא) ובחדושי הריטב"א שם הוסיף, ועוד דחתם קיבלה עליה [והוא לשיטתו
כמבואר לעיל]. וכן נראה שאילו הראשונים שפירשו מתני' שהמשרה את אשתו ע"י
שליש, דוקא בדקיבלה או בעושה מלאכה בעיר אחרת, לא חלקו בין זה אם מפרנסה
השליש משל עצמו או משל בעל, אבל צ"ע אם כל אלו שפירשו לדעת הרמב"ם
היולתא שבגמ' משום הנדר, אם יסבירו האי חילוקא דהנתיבות משפט.

כב) כיון גאם בתשובת הרשב"א, אולם בחידושי (י"ם תשל"ג) כתובות ס"ד
ב' ד"ה מתני', הביא בשם הראב"ד שפירש כגון שעושה מלאכה בעיר אחרת או לומד
בעיר [ומשמע אפילו באותו עיר]. וכ"ה במאירי.

כג) בחדושי הריטב"א ובנמוקי" הוסיפו שעל דעת כן כנסה, ועצ"ז בס' ע"ז.

אוצר

סיק האות ה — ח

הפוסקים

ועוד כתב שם בגמ' ב"ב משפט, שצטור כתב וצירושלמי משמע שאין יכול לפרנסה ע"י פרנס והיא תאכל לצדה אלא אי"כ שיהא מרלוה וכן היא מסקנת א"ח הרא"ש, ויש להסתפק בכוונתו ב"ש והיא תאכל לצדה, אם כוונתו לומר כדברי הרשב"א [הג"ל], או שמה כוונתו איפכא שאין יכול לפרנסה ע"י פרנס לאיכא דתרי לגריעותא, שנוטלת מזונותיה ע"י אחר, ועוד שתאכל לצדה, אבל כל לאיכא חלא לטיובתא רשאי, ולפי הכוונה הראשונה קשה מ"ש בתחילת דבריו למעלה, שהרי ברשותו הוא ליתן לה מזונות והיא תאכל לצדה כל זמן שתראה, ומן הנראה שחלת "שתראה" הוא ט"ס וז"ל "שיראה" וקאי אבעל^ה, וא"כ קשה הא"כ סתם דבריו בתחילה שברשותו הוא, וכפי כדברי הירושלמי ומסקנת א"ח שכתב א"ח וכו', וכפי הכוונה השניה נראה לכלל הפירושים ברשותו ליתן לה מזונות הוא בעצמו ולא ע"י שליח, ותאכל היא לצדה וכו'.

ועיין במשנה הלכות מהד"ת ח"ב סי' ש"א, אחר שצירי מקור לאלו הנהגים לאכול בלי נשותיהם, ושהיינו דוקא בהסכמת שניהם או במקום שנהגו כן שנמצא כולם נושאים על דעת כן, הביא שם מחלוקת אם יכול לפרנסה לעצמה, וכתב עכ"פ מרלוה לכו"ע מותר.

ז. וכשומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך, ומספיקים מעשי לדברים גדולים, האם יכול להשרותה ע"י שליח בע"כ לדברים

קטנים. כתב בשט"מ כתובות ע' ע"ב, דלע מה שהקשה בגמ' שם [על מה דקתני במתני' המדיר את אשתו מלמנוח לו, עד שלשים יום ועמיד פרנס, [למאי ענה עד שלשים יום כתב דריב"ז, ששלמה אי אמרינן דיעמיד פרנס אכולהו מזונות, נראה שעד שלשים יום וכו' לא, דטפי לא מצי לאתזוני ע"י אחר, אבל כיון דלמחר דלדברים קטנים בלחוד הוא, [כלאוקמא בגמ' לעיל מיניה, מתני' בלחוד לאשמו לאי מעשי' במזונותיך, ומסקנת לה לדברים גדולים ולא קטנים] מאי ענה עד שלשים יום וכו', ומשני אלא משום זילותא הוא, דטפי משלשים יום שמעי אינשי בנדר, וזילא בה מילתא, שאומרים משום שנמצא בה ערות דבר הדירה וכו'. וכתב בנתיבות משפט דף קס"ט טור ד', דלפי דבריו לא פליג תלמודא דין אירושלמי [המובא לעיל בזה] אלא, דצירושלמי שם אוקמא מתני' שמתפרנסה ע"י שליח גם לדברים גדולים, ולהכי אי"כ להשרותה בע"כ^ה. וזכ"כ בנתיבות יעקב כאן בצירוף הארוך קס"ב^ה.

ח. וכשרוצה האשה להיות אוכלת לבדה ואין בעלה מסכים. כתב ביוסף

אשתו וכו', אלא משרה אותה ע"י שליח וכו'. וגם בדינא דה"א פליג דף ע"ד טור ד' הביא דברי הרמב"ם בפיהם.

כז. ובימך דבריו שם, דאי כל זמן שתרצה היא קאמר, הא"כ כתב שהרי ברשותו היא וכו'. וכן הוגה בפרישה סק"ג, וכן היא הגירסא בסור הגדול עם הב"ס פפ"ד תע"ב. אולם בכל הדפוסים הראשונים של הסור הגירסא כלפנינו. ובביתן עמי בחידושי על הסור כאן ד"ה ולע"ה, פירש דברי הרמב"ם כהנתיבות משפט הג"ל, וכתב דא"ש מש"כ כל זמן "שתרצה", דמירי במשרה אותה ע"י שליח, ולכו"ע אסור אם לא מרצונה.

כח. עיין ברידשה כאן אות א' שכתב לבאר, דלדעת הירושלמי שסובר שא"כ להשרותה ע"י שליח בע"כ אפילו יום אחד, [ע"ז באות ה'] אי"כ אמאי במתני' המדיר נתונים לו שלשים יום, וכתב לפי תירוצו אחד, דההיא דהמדיר מיירי במשרה אותה לדברים קטנים כמ"ס [הסור] בס"י ע"ב. [ולפי דבריו גם לדברים קטנים אין להשרותה יותר משלשים יום].

כט. עיין מ"ש שם בסק"א, ומובא באות ה', שכתב לפרש הגמ' באופן שיוצא מדבריו שרק עד שלשים יום אפשר להשרותה אפילו לדברים קטנים בלבד, ונראה דשם לא כתב כן אלא אליבא דהמפרשים, שמש"ש בגמ' שם זילא בה מילתא, היינו משום שמשרה אותה ע"י אחרים.

לדברים גדולים, ומעמיד פרנס לדברים קטנים], ומשני שא"כ זה שייך הטעם דשמעי ביה אינשי וזילא וכו', וזה נכון מאד להירושלמי לטעמיה דמוקי לה [מתני'] כמ"ד מזונות דרצנן ולכך חייל הנדר, ולא מוקי לה בלחוד לאי וכו', וע"כ היא כריכה פרנס על כל המזונות, ולא נתלית וזלת להתפרנס מבעלה, ולכך לא כריך לטעם דזילותא [ואפילו ליום אחד איכא קפידה וכו']^ה. וכ"כ דעת הרא"ש ב"ב כאן. ועיין בדרישה כאן אות א'.

ו. וכשמפרנסה הבעל בעצמו, אלא שהיא אוכלת לבדה. כתב בחדושי הרשב"א כתובות ע' ע"ב, דמתכבדא, דאפילו להשרותה לעצמה, ושלא ע"י שליח, כיון דנכחי הוא לה, ושמעי ביה אינשי וזילא בה מילתא, דמה לאמרזו הצדיות, מה ראתה זו להתגרש מעל שולחן בעלה וכו', ומה שאמרזו צירושלמי [שם פ"ז הלכה א', דרשות ביד אשה לומר אי אפשי להתפרנס מאחר אלא מבעלי], לאו דוקא שליש, אלא אי אפשי להתפרנס אלא מבעלי ועמו קאמר^ה. והוצא דבריו ב"מ צ"ב מאישות הלכה י"ב. וכ"כ גם צ"ח^ה הרשב"א ח"ד סי' ע"ב. וטעם זה כתבו הלבוש כאן בצירוף דברי הרמ"א. ובמאירי שם ס"ד ז' על מתני' המשנה את אשתו ע"י שליח כתב, ר"ל שאינו מתפרנסה עמו בצדו. ובצ"ח יעקב כאן בתוך הדברים כתב, שאפילו אוכלת בצדו, כל שאינה עמו ביחד, איכא קפידא.

ועיין בנתיבות משפט דף קס"ז שכתב, שיש לתמוה על דברי רבינו [ירושם] (מיושרים) כ"ג ח"ה דף ק"ז טור ד' שהביא דברי הרמב"ם [ע"ב מאישות הלכה י"ב, שאועות בש"ע כאן] בלי שום חולק, וא"כ [בדף כ"ח טור ז'] כתב בכתם שרשות ביד האשה לומר איני ניוזנית ע"י אחר, וכדברי הירושלמי [הג"ל], ולא כתב זה שלא כדברי הרמב"ם שכתב למעלה, ולא עוד אלא שסיים בסוף דבריו וכתב, ויכול לאכל כשהוא צעיר, הוא לצדו והיא לצדה וכו', והנלע"ד דס"ל לרבינו שהרמב"ם אינו חולק על דברי הירושלמי וכו', דס"ל דאע"פ שהרשות בידה לומר שאינה רוצה להתפרנס ע"י שליח מ"מ הרשות בידו שתאכל היא לצדה וכו', והוא שדקדק הרמב"ם וכתב ובעל שרצה ליתן לאשתו מזונותיה וכו', כלומר שהוא עצמו נותנם לה, לא ע"י שליח וכו', איבדא שהרשב"א בחדושי [הג"ל] כתב צירוף היפך וכו', אבל מתני' כדכר כתב ג"כ בחדושי [שם] שיש לפרש מ"ש בגמ' וזילא בה מילתא, הוא משום שמתרה אותה ע"י שליח וכו', ושכן נראה פשט דברי הירושלמי וכו', וכן הרמ"א [המובא לעיל בזה] וכו' [שם ס"ד ז'] ס"ל כדברי הרשב"א דכולהו חלא גזירה היא, ולכך כתבו שהרמב"ם חולק על הירושלמי וכו', ומ"מ קשה לדבריהם, דל"ל להרמב"ם לומר בעל שרצה ליתן וכו', טפי הול"ל בעל שרצה להשרות את אשתו ע"י שליח רשאי. וכ"כ דעת הרמב"ם ר"א סופר בזהביתו למאירי את אות י"ב^ה.

כד. עיין שם בסק"ב שכתב פירוש אחר בההיא דהמדיר, דדוקא משום הנדר הוי זילותא, אבל משום הפרנס ליכא זילותא מבעלה לא רק דברים קטנים.

כה. בחדושי הרמב"ם ורבינו קרשקש, וברא"ש ובמקומי שם, ובר"ן ס"ד ב', ובפסקי ריא"ז שם הלכה ה' אות ד', כולם הביאו הירושלמי כדורתו ולא העירו כלום. ועיין בחדושי הריטב"א שם ס"ד ב' ד"ה מתני' שכתב שכל שלא קיבלה עליה וכו', או אוכלת עמו על שולחנה או יוציא וכו'.

כו. עיין בקרית מלך רע על הרמב"ם המובא בפנים שכתב, שא"כ שפירוש הנתיבות משפט בריי נראה, מ"מ אין נכון להבין כן בכונת הרמב"ם, שאין דרכו לכתוב דין חדש כזה מדעתו, ועוד דבמא דעיקר הדין לא כתב לו, במשרה ע"י שליח אע"פ שקיבלה עליה בסתם חייב לאכל עמה מליל שבת לליל שבת וכו', ותדע שכן הוא, שפירוש המשנה [שם פ"ה משנה ז'] כתב יש לו לאדם רשות שלא יאכל עם

ג. כמה מזונות פוסקים לאשה לחם

באר הגולה

ז' ס' משנה גמרא ס'ס

שתי

הפוסקים

ס"ק ה אות ח — ס"ק ז אות א

אוצר

בזראסק שלמה סי' י"ח, באשה הרואה להיות נזונית לבד והבעל אינו רואה, לזניה רשאית [לאכול לבדה], דעל כן לא פליגי [הפוסקים] אלא באיש, דיפה כח האיש ויכול לרחותה מפניו, אבל באשה ודאי אין יכולת בידה, להיות משועבדת לבעלה, ככל אשר יחפוץ הוא יעשה.

ט. מה דינו של המשורה את אשתו ע"י שלישי בע"ב יותר משלשים יום. כתב בחלושי הריטב"א כתובות ס"ד ז' ד"ה תנתי, לכל שלא קיבלה עליה אינו יכול להשקותה יותר משלשים יום, אלא אוכלת עמו על שולחנו או יוליא ויתן כתובה. וכ"כ בנמוקי"ש. ובתשצ"ח ס' רנ"ט כתב, דלא השרה אותה ע"י שלישי שלא ברכונה דנין להם כדון מורד על אשתו.

אולם בערך השלחן כאן אות א' כתב, לאין נראה כן, דהא כמה פוסקים ס"ל דלמורד במזונות לא הוי מורד, אלא כופין אותו ליתן לה מזונות, וגם למ"ד דלמורד במזונות הוי מורד, היכי דמי כשלא רצה ליתן לה מזונות כלל, אבל אם נתן לה מזונות ורצה [שהיא תהיה] אוכלת ושותה לעצמה, לא הוי מורד. ובאילת השמים בנז"א ס' רכ"ה כתב, דלמאי דקיי"ל כשמואל [שם], וע"ז לקמן סקט"ו אות א' וב'. דלמאי אינו ז' ואינו מפרנס אין כופין להוציא אלא ליזון, כ"ש הכא דלא מורד ממזונות, וכופין אותו לאכול עמה, אבל לא להוציא וכו'.

סעיף ג. ו. כמה מזונות פוסקים לאשה. א. אם בדברים

אלו ושיעוריהם משתנים לפי המקום והזמן. במקור הדיון, שהוא ברמז"ס פ"ב דלשונות הלכה י' עפ"י המשנה והגמרא בכתובות ס"ד ז' [כמ"ש בבבא"ג], כתב פוסקין לאשה לחם שתי סעודות בכל יום, סעודה בינונית של כל אדם בצורתה העיר, כלשם שאינו לא מולה ולא נגרין, ומאורו מאכל של אנשי אותה העיר, אם חיטין חיטין, ואם שעורים שעורים, וכן לורז או דוחן או מאכל מינין שנהגו בהם וכו'. ובמשנה שם איתא, לא יפחות לה מב' קצין חיטין, או מב' קצין שעורים וכו', וקב גרונות או מנה דבילה וכו'. ועבהר"א סק"ל, שכתב עפ"י ברמז"ס שם פ"ג הלכה ז' [לענין כסות], לשיעורין דמתניתין הם ברארץ ישראל וצורתן המזנים, אבל בשאר זמנים ובשאר מקומות, הכל לפי הענין. וכבר כתב ב' הרמז"ס בפירוש המנהגים שם, דהדיון בזה ברז חורר לפי לאות עיני הדיון, לפי עיניו ועיניה, כפי מה שנהגים אנשי המדינה. ועיין בערך שי המוצא לקמן סק"ח אות ז'.

ב. אם יש חילוק בשיעורים אלו בין כשאוכלת עמו לבשאינה אוכלת עמו. כתב בח"מ סק"ג, דמפשיט הלשון ומסדור הא"ע משמע, דקאי אסעיף שקדם לו, באשה האוכלת לעצמה, אבל אם אוכלת עמו והוא עני, ואין לו שום ליפתן רק פת חריבה, היינו לקאמר ברישא [ר"ל בסעיף א'] אוכלת ושותה ממנה שהוא אוכל ושותה. ובב"ש סק"ב, כתב ע"ד הא"ע דלין זה נלמד מן המשנה [כתובות

ס"ד ז', המשנה אשתו ע"י שלישי, וכשמע דליירי שאינה אוכלת עמו, ואפשר אם היא אוכלת עמו, ומגלגלת עמו קף בפחות משיעור זה, ובגלגל שיתן לה לחם, וכן משמע בסמוך דליירי שהיא אינה אוכלת עמו, דהא כתב, ונותן לה מעט יין לשתות והיינו כשהוא אינו עמה, וכן משמע מהר"א ש"ס. והר"א ש"ס הוא שם בפ"ב ס' א', שכתב ולא נתנו חכמים קצבה למזונות אלא במשנה ע"י שלישי, אבל כשהיא אכלה מתגלגלת עמו במה שהוא סועד הן רב הן מעט.

אולם מסדור לשון הרמב"ם (המוצא בצורת הקודם) כתב הח"מ הכ"ל, לא משמע כן, אלא מייירי באוכלת עמו, דאף שהוא אוכל פת חריבה, ויבד אשתו יותר מנופר, וזכיר ליתן לה ליפתן ושמן ושאר דברים. ושם בסק"ד כתב, דהרמז"ס כתב כאן דנותנים לה מעט יין, ומזה משמע קצת דגם הרמז"ס מייירי באשה האוכלת בפני עצמה [ועיין ע"ז לקמן סק"ט].

וכבר כתב כן בפרישה סק"ל, דמשמע דהרמז"ס איירי אפילו באוכלת עמו, דבהלכה שאח"כ כתב, הבעל שרצה ליתן לאשתו מזונות הראויות לה, ותהיה אוכלת לעצמה וכו', ומשמע דעל השתא איירי כשהיא אוכלת עמו וכו', ואתא לאשמועינן כמה שיעור מזון אשה שמחוייב ליתן לה, ואף אם הוא אוכל עמה, אפשר שהוא אוכל מעט, או שהוא כולי ואוכל דברים רעים, ואף בשבת אינו אוכל בשר או דגים וכו', ואתא לאשמועינן שזכיר ליתן לה כפי המנהג בצורתו המקום, וכל הדברים שפורט כאן, ומייירי בין באוכלת עמו או לא אוכלת עמו.

ובהפלאה קו"א סק"ה כתב, דנפקא ליה לרמז"ס דין זה, מדלא משיני בריש המדיר [ע"ז, ע"ב], על מה שנקשו היכי מצי מדיר לה והא משועבד לה, דמייירי בפני שהיא זריכה לגלגל עמו בפת חריבה כשהיא אוכלת עמו, משא"כ לבתר דלדלא, ולא הוי זכיר לאוקמי בדברים קטנים וקצת משפחתה רגילים, אלא ודאי דבזה אין חילוק בין אוכלת עמו או לא. ועיין מש"כ בצרעת שלמה (להר"ש טנא) ס' כ"ב המוצא לעיל הערה ג', ובמש"כ שם אות י' דעת הבית יעקב. וע"ע בפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 308 בפס"ד מהרב"א א' הורב"ץ.

ז. לחם וכו'. א. האם חייב לתת מזונות ממש או שווים. דהפלאה קו"א סק"ח כתב, דמש"כ המנהג לחם הוא לאו דווקא, דמתניתין [כתובות ס"ד ז', שהוא מקור הדיון כמ"ש בבבא"ג] תנן, ונותנין לה חיטין או שעורים, וממילא דהיא זריכה לטחון ולאפות וכו'. ובחלושי ס"ד ז' ד"ה ואם אין, כתב דלא יש לו מעות, פשיטא דיכול ליתן לה תמיד, והיא תטרח ותפקה מזונות, ודלמי

(ל') ובהפלאה המובא בפנים, השיג על הב"ש שם דדבריו אינם מובנים, דהא דאי לא איירי הכא בעני גמור שאין לו כלל, דאי"כ בלחם סגי וכו' אע"כ מייירי כשיש לו אלא שלפי ענין מספיק את עצמו בפחות משיעורא דמתני', ואפ"ה כיון שאוכלת בפני עצמה זכיר ליתן לה כשיעור דמתני'. ובברכת שלמה (להר"ש טנא) ס' כ"ב אות ד' כתב לתרץ, שיתכן ומייירי בעני גמור, אך כיון שהאשה אוכלת לעצמה מוטל עליה החובה לתת כשיעור של המשנה, ואם כי הוא עני גמור מחויב לעשות מאמצים ולהפשיט מקור למזונות האשה אך ב"ד אינו מוטל עליה יותר משיעור המשנה כי ס"ס עני הוא.

לו ועיין בסמ"ג לאוין פ"א, ובדינא דחיי שם דף ע"ב טור ג' שכן משמע מתוך סוגיית הגמרא שם, שהרי ר' ישמעאל פסק שעורים כפליים בחיטים, לפי שהיה סמוך לאדום, שחשש שיעורים שם רעות.

ביאור הגר"א

[ן] שתי סעודות. גמרא

שם דשיעורין דמתני' הוא

בא"י ובאותן הזמנים אבל בשאר זמנים ושאר מקומות הכל לפני העינין. רמב"ם:

[ן] שתי יום ופרפרת לאכול בה הפת

ושמן לאכילה ולהדלקת הנר

ומעט

באר היטב

לחם ב"ס. אבל אם היא אוכלת עמו מתגלגלת עמו אף בפחות משיעור זה וצ"ל שיתן לה לחם. ב"ש. והח"מ לא כ"כ ע"ש:

(ב) סעודות. דהיינו כל שבוע ט"ו סעודות. בכל יום ב' סעודות וביום ו' ס"א. ובשבת ג"ס. ובת"ש ס"א. ובשבת נותנין לה בכל סעודה לחם ובשר עיין ב"ח. ואיירי כשאכילה אוכלת עמו והוא עני מ"מ חייב ליתן לה

אוצר

ס"ק א אות א — ס"ק פ אות א

הפוסקים

באשת איש שהריופי לבצע כמו שפסק בשו"ע סי' פ"ג [סעיף א'], והיינו שנותנים לידו הכסף והוא מתעסק ברפואתה כמו שכתבו הח"מ והב"ש [סק"ב], וכו' צכסף רפואתה מאחרים וכ"ש ברפואה שהוא מתחייב לרפואתה שצדלוי הוא יתעסק ברפואתה, וה"ה למוזנות שהרי דין רפואה מדין מוזנות וכו'. ועיין מש"כ בזה בגדולת מרדכי הכ"ל ד"ה אהנס.

ג. קיבלה אשתו דמי מוזנות מראש ואח"כ גגבו או נאבדו או לא הספיקו לה. בפסק דין של הרב שלמה ליובסקי שבתחומין כך י"ג עמ' 311 ובאוריתא כך י"ז עמ' ר"ו, הביא דברי הבית יעקב לקמן סי' ע"ג אות א' דאם נגבזו המזונות שנתן לה פטור הבעל מלשלם, ואחר שהאריך לבאר דעת הבית יעקב שלא יסתור דבריו צבי' ז' סעיף ט"ו דחייב הבעל צכה"ג, דשם היה תשלום מראש עבור חוב שעדיין לא חל, כתב דהפלאה סי' ס"ט סק"ב כתב שיש להסתפק בזה התפיסה הבעל צכרי על מוזנות, אי דהוי כאלו קבלה שבר על מעשי' וכו', וספיקו של בעל הפלאה הוא בדיוק בנקודה זו, מה דיוו של תשלום מראש על מוזנות, אם זה תשלום לכל דבר או התחייבות של האשה לפטור אותו מן המזונות לכשיגיע זמנם, והתחייבות זו לא עדיפת משכיר, שיכול לחזור בו, והסיק דהפלאה שאין בזה תשלום מראש, ועל כן יכולה לחזור בה, ויש לצרף עוד מש"כ בשו"ע חו"מ סי' ע"ד סעיף ב', שאין הלוה יכול לפרוע את ההלוואה תוך הזמן, אם יש חשש לשינוי המעבע, אבל אם אין שם אחרת מכל חששות האלו, אע"פ שאין המלוה רואה לקבל חובו וכו', אין שומעים לו, מפני שקביעות הזמן לתקנת הלוה היא וכו', וי"ל דבמוזנות וכסות היתה קביעת הזמן לטובת האשה, כדי שלא תאלץ להיות אחרתית על צדדים שעדיין לא הגיע עונתם, ובכונן זה לא יכול הבעל לחייבה לקבל צדדים או מוזנות קודם הזמן, ואם בכל זאת הסכימה לקבל, יש בכך קבלת פקדון בלבד ללא אחריות וכו', לכן אם נגבז או נאבד, חייב הבעל לתת לה מוזנות אחרים, וה"ה אם התייקרו המזונות והכסף שניתן אינו מספיק, חייב הבעל להשלים את דמי המזונות וכו'.

ח. שתי סעודות וכו' ובשבת שלש. א. כמה סעודות פוסקים לה בכל שבוע לצורך אכילתה. כלשון השו"ע כתב הטור בשם הרמב"ם [פ"ב דלאישות הלכה י']. וכתב בצ"ח דמש"כ שפוסקין לה שלש סעודות בשבת בשר או דגים וכו', פי' ג' סעודות לחם, וגם בשר וכו' ואריך להגיה וי"ו על מילת בשל"א, וכן הוא ברמב"ם, ואע"פ דמן האדקא אין מפרנסין אלא י"ד סעודות לשבת, מ"מ

(א) עיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ד א', מש"כ בזה. ועיין במשנת יעקב (להר"י רונטל) פ"ב מאישות הלכה י', דיש כאן חידוש גדול, דאף הבעל בעצמו כשהוא עני ביותר אינו חייב באכילת בשר ושתי' יין וכו', מ"מ לאשתו חייב לתת בשר ודגים כמגמת ההקדים וכו'.

דולאי אינו מחוייב ליתן לה מאכל ממש, דהא כשפוסק חיטין או שערין צריכה להיות טוהנת ואופית, ואין לחלק משום דטוהנת ואופית הוא מ' מלאכות שאשה עושה לבעלה, דזהו דוקא כשאוכלת עמו, ודוקא כשלא הכניסה כדלויא שיעור שפחה אחת, אלא ודאי לצריכה לטרוח במוזנותיה, אלא שאינו יכול ליתן לה דבר שתצטרך למכור ולקנות ללא אמרינן שזה כסף ככסף צכה"ג, דקיי"ל דבנתניה צע"כ לא אמרינן שזה כסף ככסף [עיין בפת"ש לעיל סי' כ"ז סק"ב], וכן נראה מהא דקאמר לקמן ע"ז א' [בהאומר איני זן ואינו מפרנס] עד שיכפורו להוציא יכפורו לזון, דולאי לא ס"ד שיכפורו שיתן לה מאכל ממש וכו' דבכה"ג א"ל לדור כפיפה אחת לכפותו בכל שעה, אלא ע"כ דהיינו שיכפורו הצ"ד שיתן לה מעות כל שלשים יום, כדרך שנותנין לאלמנה.

אולם בבית יעקב סי' ס"ט סעיף ד' ד"ה שם, כתב דהמכירה לזורך מוזנות בכלל צרכי הבית הוא, והוא צריכה לילך ליקח ולמכור וכו', כיון דקיי"ל בגיטין [ו"ב א'] דלא אמרינן צכה"ג כל כבודה בת מלך פנימה, וכן מוכח מדברי הרמב"ם [פ"ב מאישות הלכה י"ג] שכתב שאין נותנין לה תרומה שתמכור בימי טוהנתה ולקנות חולין משום טורח שמירת תרומה, מוכח מזה דבלא"ה טרחת מכירתו וקניות לזורך מוזנות עליה.

ועיין במשנת יעקב (להר"י רונטל) פ"ב מאישות הלכה י"ג, שהביא דברי הבית יעקב, וכתב דמרש"י [כתובות כ"ח א'] שכתב בשואה שנותן לה מוזנות בביתה וכו', [נותן לה] מתחלה חולין, לפי שכל כבודה בת מלך פנימה, ואציה ואחיה אינם אלאה שיתעסק בצרכיה [שימכרו בעצורה התרומה לימי טוהנתה], מצואר שאינו יכול ליתן לה דבר שאינו ראוי לה לאכילה, כהן שאלך ותמכור למוזנותיה, דכבודה בת מלך פנימה וכו', מיהו נראה למעות ודאי נותן לה ואין בזה משום כבודה וכו', דאדרבה בזה דרכם והרגלם וכו', וההיא דגיטין [ה"נ] י"ל דלענין מלאכתה המחויבת, מוטל עליה לחפש ולמצוא מלאכה, ולא אמרינן בזה כבודה וכו', משא"כ לענין נתינת מוזנות, שבעלה מחויב, אינו יכול להטיל עליה טירחת המכירה דכבודה וכו', מיהו ברמב"ם כאן כתב בטעמא דנותן לה מתחלה חולין, מפני שטורח גדול לשמור התרומה מדברים המטמאים וכו', משמע דבלא זה שפיר היה מוטל עליה טירחת המכירה וכו' לדיוא.

ועיין בגדולת מרדכי (להר"מ אהיים) ח"א סי' י"ט, שהסתפק בצוהה האשה לקבל מוזנות דוקא דלוי לה מי שקונה לה או שאינה רואה לטרוח ולקנות, והאיש אומר דלוי רואה לתת לה רק דמים.

ובמי שרוצה לתת דוקא מוזנות ולא כסף. כתב בימי יוסף בכתרא וי"ד סי' י', שאפילו אלו שנהגים שהאשה מוציאה צרכי הבית והבעל נותן דמים, עכ"ל אם הבעל מקפיד ואינו רואה בזה אלא שאו יוציא האלמות הבית ודאי שומעין לו וכו', והלא מלינו בצונל

אוצר

סימן אות א — ב

הפוסקים

משמע דבעי תרתי לארחי ופרחי, וא"כ אכן דקו"ל לאוכלת אוי אכילה ממנו, כדכתב הרמב"ם [שם הלכה י"ג], כריך לתת לה שתי סעודות יותר בכל שצוה לארחי ופרחי, וא"כ תימנה על רבינו איך לא הזכירם כלל וכו' וכו'.

ובאילת אהבים קו"א סי' רכ"ו, כתב דשפיר כתב הרמב"ם, דהא לא כתב דין זה במשנה אשתו ע"י שליח, רק מה שפוסקים לאשה מזונות, וס"ל ללארחי ופרחי לא שייך רק כשאכילה צבית בעלה, משא"כ כשהיא צבית בעלה יכולה לתת לארחי ופרחי משל בעלה ואינה זריכה ויתרון לארחי ופרחי, ואח"כ בהלכה י"ג שכתב שהרשות בידי ליתן מזונותיה הראויות לה ותימנה אוכלת וזוהי לעצמה, דקדקו כן מפורש "כראויות לה", שפסקו לעיל שהוא ט"ו סעודות, ובזיווף מה שאוכלת עמו צליל שבת או ט"ז סעודות וכו'. וכן כתב באבן פינה (דרישת ארי) סק"ב.

ובערך שי כאן, כתב לבאר מדוע שינה הרמב"ם מלשון המשנה בכמה מזונות פוסקים לאשה, דהב"ש בסי' ס"ט סק"א כתב, דמתניתין דתנא חיוב מזונות, לא תנא אלא מה שהוא מדרבנן, אבל חיוב לאוריייתא לא תני, וז"ל [דהא דפסקו לה חכמים לזרזך ארחי ופרחי, אע"פ שאם לא יתן לה בעלה מותר על אכילתה, פטורה מליתן דקדק לארחי ופרחי], כיון לראו"ל (צ"מ ל' ע"א) דלצדו קודמת, שגאמר (דברים ט"ו ד') אפס כי לא יהיה בך אביון, שלך קודם לשל כל אדם, ואמר רב יהודה אמר רב, כל המקיים צעמו כך, סופו צא לירי כך, ופירש"י שיש ללמד לכנוס לפניו משורת הדין, ותלמודא מאכילה שלה ליתן לארחי ופרחי, ולא יאמר לה ב' סעודות ציונויות לכל יום, ולא נתנו דצריכה לשיעורין, לשער מי שתלמאם משלה ליתן לארחי ופרחי, שלא יאמר ממשול תחת ידם, כמו שכתב בריטב"א [גיטין כ"ח א' ד"ה מתני'] דלדבר דרבנן מתקני, לריבוי למיחש לכל מה דלפטר, שלא יאמר תקלה מתקנתם, אבל הרמב"ם דפסק [שם הלכה ב'] דמזונות לאוריייתא ולא תקנות חכמים, ולא נתנו מו"ל שיעור לזה, אלא הדין נשאר לפי דין תורה, אין לה רק מה שצריכה לעצמה, ושלה קודם לשל כל אדם מן התורה, והמחבר שלא הביא הדין לארחי ופרחי לפי מש"כ לתלויא צפולגתא דמזונות לאוריייתא או דרבנן, ובצ"ז ושו"ע לא הכריע לכן יכול לומר הבעל קי"ל.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ג טור ד', אחר שהאריך בענין זה, כתב דהרמב"ם והשו"ע סוברים לתנא דמתניתין שם דלסבר לנותנין לה ב' סעודות לארחי ופרחי, היה דן צא"ל, לפי ענין הארץ שהיה דר בה, ומתקן שם תנא זה לא כריכיה לארחי ופרחי וכו' סעודות וכו', והרמב"ם והמחבר כיון דלכבר למדונו לכל תנא היה דן לפי ענין ארצו, ושצומן הזה ראוי לדון לפי הענין הנהוג בכל מקום ומקום, לא כתבו דנותן לה ב' סעודות לארחי ופרחי, אי משום דס"ל דצ"ה"ז ובמקומות האלו אין לריכין סעודה לארחי ופרחי, אי משום דס"ל דלא הולכר לכתוב זאת, דלא צלו לומר אלא מה שפוסקים לה לענין מזונותיה, דלא כמו שאמר התנא קצרים חושין, אלא מוזן ב' סעודות ציונויות וכו', וזה שנותנין לזרזך ארחי ופרחי לא הולכר ללמדנו, דכזה אין חילוק בין תנא דמתני' לזה"ז וכו', וזה דומק וכו'.

ועיין בהפלאה כתובות ס"ה א', שעמש"כ ב' שם אינה רגילה ציין

לר' ועיין במרכבת המשנה שמישב את סוגית הגמ' שם, שאין הכרח לומר דנותן לה לצורך ארחי ופרחי. ועיין במעשה רקח שמישב את שיטת הרמב"ם באורך.

מ"מ אשתו דבעל מפרנסה, מודו כו"ע דיהיב לה נמי סעודה שלישית בשבת, והשתא אית לה ט"ו סעודות לשבת. וכן כתב צ"ש סק"ג, דנותן לה בכל שצוה ט"ו סעודות, בכל יום ב' סעודות, וציוס ו' סעודה א', ובשבת ג' סעודות, ובמואלאי שבת סעודה א', ובשבת נותן לה בכל סעודה לחם וכשר [וליתן לה כ"ח א']. ועיין צעמוד אש ח"א סי' כ"ח ענף ג'.

וכתב באבני משפט סק"ד, דכוונת הב"מ, דו"ל [לכאורה] לאינו מחוייב ליתן לה בכל שצוה רק י"ד סעודות, ותאכל בסעודה שלישית הסעודה של מואלי שבת כמו עני, אך לפי זה יקשה, למה נקט בשבת ג' סעודות, כיון דליתן נותן לה רק ב' בכל יום, ואך י"ל אם יגרום צ"ח בלא וי"ו, דקפ"ל דנותן לה בשבת ג' סעודות צ"ח, לכן כתב הב"מ דגרסינן ביו"ו, וע"כ דמילתא אחריתא היא, וא"כ למה נקט ג' סעודות, ע"כ נותן לה ט"ו סעודות שצוה לו.

ובדינא דחיי לאוין פ"א ע"ד טור א', כתב דבמ"מ כתב דפוסקין לה ב' סעודות בשבת צ"ח או ג' דגיס וכו', ונראה שט"ם הוא, ונריך להגיה שלושא"ל, דהא מתלוות ר' חידקא ורבנן לא הוה, אלא אי הוה שלושא או ארבעה, אלא כו"ע מודו דלא צריכי משלושה וכו', ואפשר נמי דשפיר גרסינן דצדרי ופוסקין לה ב' סעודות בשבת, ולא הזכיר סעודה שלישית, לפי שלילי שבת אוכלת עמו, כמ"ד אכילה ממנו [וע"ז לעיל סק"ד], ולפיכך אין נותנין לה אלא ב' סעודות ליום וכו'.

ובבב"ה דששמוטות בגיט' אות א', הקשה מדוע פוסקים לאשה ג' סעודות בשבת, הא קי"ל לאוכלת עמו צליל שבת אכילה ממנו [א"כ] א"ל ג'. סעודות אלא בשנים סג, ונריך לומר דה"ק ופוסקים לה שלוש סעודות בשבת לאפוקי מר' חידקא דלומר ארבע, אבל לעולם אין נותנים אלא שתיים, א"כ אפשר דלא כתבו ופוסקים ג' סעודות אלא כשאין הבעל כאן.

ב. האם פוסקים לה סעודות לצורך ארחי ופרחי. צלחם משנה פ"ב מאישות הלכה י', עמש"ש ב'רמב"ם שם דפוסקים לה לחם ב' סעודות בכל יום, הקשה דמשמע צגמ' (כתובות ס"ד ב') דלרבנן דקו"ל כוונתייהו, דג' סעודות בשבת [וללא כר' חידקא], כריך לתת לה בכל שצוה סעודה א' יותר לארחי ופרחי, ולמ"ד דלאכילה דמתניתין [לתנן שם, שאוכלת עמו צליל שבת] הוי אכילה ממנו,

לב. ועיין בדרישה אות ב' דו"ל דדעת הטור, דסעודה אחת אוכלת בכניסת השבת, וב' סעודות ביום השבת, ואינה אוכלת בליל מוצ"ש, דסעודה שאוכלת במנחה בשבת, מיוחסת לה לסעודת הלילה [ותי' בסה"כ י"ד סעודות], וראיה ממסכת פאה (פ"ח מ"ו) בענין עני הנזיל מקומה ב' צדקה וכו', אבמר דמי שיש לו י"ד סעודות לא יטול מן הקופה, וכתבו הטור ביר"ד רס"י רי"ג, והרמב"ם גופא בפירוש המשניות פ"י כן [דלא חשבו לו סעודת מוצ"ש מפני שלא יצטרך אליה, שבביל שאכל במנחה יום השבת, והיא השלמת הג' סעודות של שבת], ובטור הביא לשון הרמב"ם בלי וי"ו, וא"ש [ואין חייב לה אלא י"ד סעודות בשבת]. ובסוף דבריו כתב דהרמב"ם והשו"ע דכתבו ובשר ביר"ו, משמע דצריך ליתן בשבת סעודה יתירותא, אכן הטור הביא דברי הרמב"ם בלא וי"ו וא"ש, אולם בגמרא כתובות ס"ד ב' משמע דלכ"ע בעינן לפסוק לה לכל הפחות ס"ו סעודות וכו', ולפי"ז צ"ל דגם לגיטא דכתיב בלא וי"ו הוי כאלו כתוב ביו"ו, וגם במסכת פאה צ"ל דס"ל להרמב"ם דמש"כ מי שיש לו ב' סעודות לא יטול מן הקופה, משום הא דאמרין [פסחים ק"ב א'] עשה חול ואל תצטרך לביתו, [וכמפורש הר"ש בפאה שם], אלא שכתב הרמב"ם, שעני בעניי אוכל ביום השבת ב' סעודות שחרית ומנחה, ומוצ"ש אינו אוכל כלום.

וביפ"ה ללב ח"ד כאן, הביא מרש"י בפרק כל כתיב [שבת קי"ח ע"א ד"ה אכילה בשבת] שאע"פ דאמרין לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת, ח"מ למאן דאפשר ליה, וכתב וכן דאפשר ליה פוסקים ליה אפילו למוצ"ש כשאר ימי השבוע וכו'.
לג. וכן הוא בדפוסים שלפנינו.

ומעט יין לשותת ואם היה מנהג המקום שישתו הנשים יין

באר הגולה

ז מעובדל לדיעהו דרב יוסף
שם דף ס"ה ע"א

ואם

הפוסקים

ס"ק ח אות ב — ס"ק ט אות ד

אוצר

ד"ה רגילה, מ"מ אין זה דוחק, דר"א אשמועינן, היכא דנשא אשה ותיכף ומיד צו ביום השדה לה ע"י שליח מוזנותיה, לאין פוסקין לה יין.

ובשיטה מקובצת שם ס"ה ב', כתב בשם ר"מ הלוי, ללעולם לא פסקין לה, אלא כוס א', לסעודה א', ואפילו רגילה לשתות הרבה, ומייתי ראייה מהא דאמרינן [שם ס"ה א'], כוס א' יפה לאשה, שנים גנאי הוא לה, וכיון דגנאי הוא לה, היכי ניקום אמן וניפסוק לה, וכן אם היתה רגילה בפתות מכוס א', אין פוסקין לה, אלא שיעור שהיתה רגילה.

ובמאירי שם כתב, שזמקום שהנשים רגילות לשתות יין, פוסקין לה כראוי לה צמא, שאין ריבוי שתיית יין יפה לנשים, אפילו היתה רגילה עם בעלה בהרבה, בעלה ממניעתה אצל שלא בפניו ממתעטין לה, דרך הערה אחרת, כוס א' יפה לאשה, שנים ניוול הוא לה וכו'.

ג. מה הדין כשיש הבדל בין רגילותה לבין מנהג המקום. עיין ברא"ש כתובות פרק ה' סי' ל"ח ובטור ח"א, שכתב שאל רגילה בזמן נותנין לה, ולא הזכירו שטולין במנהג המקום. ונכחלת כ"י כאן סק"ט, הקשה על השו"ע למה תלה זה במנהג המקום, ופסק כהרא"ש והטור, להכל תלוי ברגילותה, ולא במנהג המקום. וכתב בשם יוסף (להר"י אליקים) פ"ב דאישות דין י', דלפי מש"כ בגמ' [שם ס"ה א'] מעובדל דרבא לאמר לדביהו דאביי [כשצקשה לפסוק לה יין], ידענא בנחמני דלא הוי שתי חמרא, משמע דבתר ידיה אזלינן, דדוקא אם היא היתה רגילה לשתות פוסקין לה, ואם לא אין פוסקין, א"ע שמונה המקום לשתות הנשים, דאל"כ הו"ל דרבא למיזל בתר מקום דדביהו דאביי, בין אם היתה רגילה או לא היתה רגילה, ושמו ס"ל לרבנן"ם [שכתב שדכר תלוי במנהג המקום], דהא דאזלינן בתר מנהג המקום היינו היכא דלא ידעינן אם היא היתה רגילה לשתות או לא, אצל היכא דהיא לא היתה רגילה, אפילו אם מנהג המקום לשתות לא ידעינן לה, וכן להיפך, אם היא היתה רגילה, אפילו אם אין מנהג המקום לשתות הנשים, אזלינן בתר ידיה.

ד. להסוברים דאם אינה רגילה אין פוסקין לה יין, האם פוסקין לה לצורך קידוש, הגדלה וברכה"י. בהפלאה כתובות ס"ה א', עמש"כ בגמ' שם אמר שמואל רגילה נותנין לה כוס א', שאין רגילה נותנין לה ב' כוסות וכו' אמר אביי הכי קאמר רגילה בפני בעלה ב' כוסות, נותנין לה כוס א', אינה רגילה בפני בעלה אלא כוס א', שלא בפני בעלה אין נותנין לה כל עיקר, כתב דיש ליטש הלשון [שכתב שאין רגילה נותנין לה ב' כוסות] דלוינה רגילה אין נותנין לה כל עיקר כדמסיק, אלא ידעינן לה ב' כוסות לקדוש שחרית ולהגדלה, דבבלי שבת אורכלת עמו, ואף למ"ד [שם] דאורכלת לאו אכילה ממש, מ"מ צלילה יכולה לקדש אריפתא.

אולם בפני יהושע שם, הקשה [על המשנה שלא הזכירה פסקות יין כלל], אמאי אין פוסקין לה יין לזכור קידוש היום וכו', וכתב דלפ"ז אפשר דמהכא דייק הש"ס דמסייע לר"א לאין פוסקין יין לאשה

לח' ועיי"ש שכתב בשם תר"י, דשעור כוס א', הוא כשעור כוס של ברכה, והיינו רביעית הלוג, ובשם רש"י מהדריק כתב, דהוא רביעית יין חי שלהם, דדרי חד על חלת מ"א.

בין נותנים לה ב' כוסות, כתב [דלע"פ שם אינה רגילה, אין נותנין לה לזכור עממה כלל, וכמו שיבאר בס"ק הבא ארת ב'] ידעינן לה ב' כוסות לכל שצוה, להני תרי סעודות דיהבי לארחי ופרחי.

ט. ומעט יין לשותת וכו'. א. אם יש חולקים על דין זה. כתב באבני משפט סק"ה, דבירושלמי [פ"א דכתובות הלכה א'] איתא, לאין פוסקין יין לאשת ארש, ורק באלמנה פוסקין, ויש קצת לומר, דרב יוסף דפסק [בכתובות ס"ה א'], היינו משום שהיתה אלמנה, ואך הפוסקים נראה להשיטתו הירושלמי, משום לאין נזכר החילוק בש"ס שלנו לה.

ב. האם שלא בפניו יש חילוק בין רגילה לשתות בפניו הרבה או מעט או אינה רגילה כלל. כתב בדרכי משה אות א', שהר"ן בכתובות ס"ה א' כתב, שאלם היא רגילה לשתות בפני בעלה ב' כוסות, נותנים לה כוס א' [שלא בפניו], ואם אינה רגילה בפני בעלה רק כוס א', אין נותנין לה כל עיקר, והוכיח כן מהדרי בגמ', ותמה על הר"ף שלא כתב.

ובח"מ סק"ד, הביא דברי הר"ן, והוסיף וע"כ כתב הרמב"ם [והשו"ע], דנותנין לה "מעט" יין וכו'. וכן כתב בפרישה סק"ג, דלקדק הרמב"ם לכתוב, מעט יין, ולא תליא לשתות לפי המנהג, דרימא למש"כ הר"ן וכו'. וכ"כ בב"ש סק"ד דעת השו"ע"י. וכן פסק בשו"ע לצעל מרכבת המשנה כאן סעיף ב'.

ועוד כתב בב"ש הכ"ל, דלר"ף ולרא"ש ולטור יש שיטה אחרת בזה, וס"ל רגילה נותנין לה אפילו שלא בפני בעלה כל מה שהרגילה [ולכן לא הזכירו את החילוק שצדקה א"ל]. ודבינא דהיי לאוין פ"א דף ע"ב טור ד', כתב שם סומכים על עובדל דגמ' [שם] דדביהו דרב יוסף צריה דרבא, דפסק לה רב יוסף חמרא, משום דאמר, ידענא בצני מחמרא דשתו חמרא, ומדלא שאל אם היתה שותה שתי כוסות או א', אלא סתמא אמר ידענא וכו', ופסק לה, וכן באריך עובדין [שם] וכו', משמע דס"ל לכל היכא דלאשי המקום רגילין להשקות לגשותיין יין, פוסקין לה, ואין חילוק בין אם היתה רגילה בפני בעלה ב' כוסות או א', אלא לעולם פוסקין, והלכתא כוותיהו דמעשה רב וכו', וא"ע דלפ"ז צ"ל דמימרא דר"א [שם ס"ד ב'], לאמר אין פוסקין יונות לאשה, מייירי באינה רגילה, וזה תימא, דאי באינה רגילה, פשיטא לאין פוסקין וכו' [וכדכתבו התוס' שם ס"ד א']

לה' עיין בשיירי קרבן על הירושלמי שם, שהיפך הגירסה בירושלמי, ולפי דבריו אין מחלוקת בין התלמוד שלנו לבין הירושלמי.

ובתוספתא כתובות פ"ה ה"ז כתב, המשהה את אשתו ע"י שליח וכו' יין אין לה ואין נשותיה של עניים שותות יין. ובאר שם בחזון יחזקאל דהבא מיידי בעני, ונשותיהו של עניים אינן רגילות בין כדאיתא בגמ' [שם ס"ה ב'] דבשאנא רגילה בין אין נותנים לה כלל. ועיין בברכת שלמה [והר"ש סנא] סי' כ"ב אות ח'.

לח' באבני משפט סק"ה הקשה, דאם זו כונת הרמב"ם [והשו"ע], למה לא הביא, דבאם רגילה בפני בעלה כוס א', שלא בפני בעלה אין נותנין לה כלל וכו', ולכן נראה דהרמב"ם נקט מעט יין, והיא מגמרא ערוכה הרבה יין ניוול לאשה [כגמרא בנחמני לגמ' כתובות ס"ה א', כוס א' יפה לאשה, שנים ניוול הוא לה וכו'], ולכן נקט מעט, וכל מקום לפי מנהגו, ואפשר דבאינה רגילה, כל מה דיפסקו מקרי הרבה וכו'. וכן כתב בדבא דהיי המובא בפנים, דהרמב"ם והשו"ע לא מחלקים בין אם היתה רגילה בפני בעלה ב' כוסות וכו', וזה מש"כ אם היה מנהג המקום וכו'. ועיין בגמלת בני כאן סק"ס מש"כ בדעת הרמב"ם.

באר הגולה

ח ממונהל דרבי'ל שם ע"כ
ט שם גמ' דף ס"ד ע"כ
י שם גמ' שם

(ואם היתה ג) מניקה נותנים לה יין) (הטור) ו בשבת שלש סעודות [ה] ובשר או דגים

ינותן לה בכל שבת מעה כסף לצרכיה

ונותנין

ביאור הגר"א

[ה] ובשר או דגים. לשון
הרמב"ם ככתבה המקום
ועפ"י דשבת:

באר היטב

(ג) מניקה. כלומר נותנים לה מעט יין בכל מקום שהיו יפה לחלב אבל יותר מכוס א' אין נותנין ח"ת. וב"ש כתב למניקה שאני ונותנין לה יותר מכוס א' ע"ש:

הפוסקים

ס"ק יא אות ד — ס"ק יא אות ד

אוצר

סק"ו, אלא שגרסו "לכבוד ולמרחץ". וכ"כ במאורי כתובות ס"ד ז' צפירוס המשנה, והוסף "או ליתן לאשה הקולעת ראשה". ובנמוק"י שם ס"ה ז', כתב דנותן לה מעה כסף כל שבת לזכריה, לזכרים קטנים כמו תכשיטין.

ב. אם צריך לשלם תשלומים שונים כגון כסף גולגלתא או הוצאות משפט עבור אשתו. כתב בהגהות שי למורה בסי' ס"ט, דגם כסף גולגלתא שמהוית האשה לתת הוא בכלל מזונות. ומש"כ בתוס' כתובות פ"א א' ד"ה לכרנא [ועיין לקמן בסי' ז"ד סעיף ז' שכתב המחבר באלמנה, שחייבים [היתומים] לפרוע בשבילה כסף גולגלתא ומס שעליה, כדרך שפרע בעלה בשבילה]. וכ"כ הרב א' שפירא בפסקי דין רבניים כרך י"ב עמ' 190, שמה שפסק בתרומת הדשן [סי' רפ"ב, והוצא ברמ"א לקמן סי' כ"א סעיף ד'] שהבעל משלם הקנסות שהאשה חייבת וכו', מזה יש ללמוד שמה שהאשה זקוקה להוציא לזכריה גם מעבר למזונות וכלכלה, הבעל חייב בהם וכו', וכן לאשה שעולה עמו חייב ליתן לה רק מזונות ממש אלא עבדים ושפחות לשימוש, כיון שלפי רמת החיים היא זקוקה לכך, ויותר פשוט שכל זה [הוצאות משפט] כלכל בחיוב מותר שהבעל חייב לאשתו לזכריה מעבר להוצאות מזונות ממש וכו' [ועיין בזה בזה] שהוסף עוד טעם לחיוב את הבעל.

ג. והוצאות תביעת האשה למזונות. בפסקי דין רבניים המוצא בזה הקודם כתב הרב א' שפירא, שראש כל תביעת מזונות של אשה מבעלה, כאשר ד"ד מואלים שהיא זקוקת ומהחייבים את הבעל למזונות, כרוך בזה גם פס"ד עקרוני שהבעל חייב לשאת גם בהוצאות המשפט שהאשה הוציאה כדי להביא את הבעל לב"ד וכו', כי נראה מסבירא שכל הוצאות לקבל את המזונות המגיעים לה, וכלי הוצאה זו גם המזונות עצמן לא יגיעו לידה, הרי זה חלק מהמזונות שלה וכו', וזו שנותנים לאשה כלי בישול למזונות, שהם בכלל המזונות, משום שצבעדין כל היו לה מזונות לאכל וכו', ולכן נראה שגם לשכר עו"ד וכל הוצאות אחרות שמוציאה האשה כדי שתוכל לזכות במזונות הן בכלל חיוב המזונות, כי נראה שהאשה זקוקה ביותר לעזרת עו"ד שיעזר בשבילה, משום שאין דרכן של נשים להופיע ולטעון ולהתווכח בפני ב"ד, כדי שתוכל להגן על ענייניה נגד הבעל, בפרט כשהוא מופיע עם עו"ד [ועיין בזה בזה] שהוסף עוד טעם לחיוב.

ושם כרך ט"ז עמ' 129, כתב הרב א' שרנן ע"ד, שהג"מ בין שני הטעמים, אם נראה הוצאת משפט ושכר טרחת עו"ד במסגרת מכשירי מזונות כמזונות, הרי צריך שבסוף האשה תזכה בדיון, ואלו אם נראה הוצאות אלו במסגרת רחבה של הוצאות מחייבת בכלל, אז אף אם לא תזכה בדיון עדיין תוכל לתבוע הוצאות אלו [כאם שרפואתה אם הוציאה האשה לשכרו של רופא, ואחרת רופא לא תכלה לרפואתה, ששכרו של הרופא חל על הבעל, וכדומה]. ועפ"י דברים אלו לא מוצגת פסיקתו של ד"ד [הג"ל, שכתבו על טעם השני שהוא יותר פשוט, ועם כל זה כתבו] שכלל זכתה במשפט הבעל פטור, וז"ע בזה פשטה האשה שלא זכתה בדיון, אם אמנם העלה בתוס' לב' במקובל בזה האשה המשפטי וכו'. והסכימו עמו הרבנים ש' לזכורסקי וע' בר שלום.

לאשה כלל, משום שמרגילה לתאות תשמיש, ומהאי טעמא אף בזמן של קידוש נמי אין פוסקין, לאפשר שתשמע הקידוש מאחרים ויואלת בך וכו'.

עוד כתב שם לזכור של ברכת המזון נמי אין פוסקין לה, דברמה"ז נמי דעת כמה פוסקים לאחר יבול להוציאה, ועוד דודאי [מ"ד] ברמה"ז יחיד עטונה כוס יין, היינו מדרבנן, והם אמרו דנשים פטורות מהאי טעמא דר"א, ולפי"ז אתי שפיר טובא הא דמיייתי [בגמ' שם ראייה] מקרא דחנה, אחר אכלה ואחר שתה, ולא שתה, לאע"ג שאכלה ונתחייבה דברמה"ז, אפי"ה לא שתה, ולאע"ג דקיי"ל בזמן של ברכה, דמשגרו לאנשי ביתה, י"ל דהיינו בסתם נשים הרגילות לכך וכו', ועי"ל דהיינו לטעמיה בעלמא דלא שייך שיכרות, ומשום הכי לא פסיקא לתנא דמתניתין למיתני יין, כיון דבעני שביטולא מיידי [כמבואר שם בפירוש], וסתם עניות אין רגילין.

י. ואם היתה מניקה נותנין לה יין. א. האם תלוי הדבר במנהג המקום או ברגילותה. כתב צ"ש סק"ה, דבגמ' [כתובות ס"ה ז'] איתא, מניקה מוסיפין לה יין, וקאי על מתני' [שם ס"ד ז'] דלא תנא שנותנין לה יין, וז"ל דמתניתין איירי ברביהה בפני בעלה מעט, אז אין נותנין לה כלל שלא בפני בעלה [לדעת השו"ע אליבא דצ"ש סק"ד], ומ"מ אם היא מניקה, לא חיישין לתאות תשמיש, כיון דלזכריה לין. וכתב דזינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ג טור א', דבגמ' שם יש גורסין, ונותנין לה יין [ולא 'מוסיפין'] ובמקום שאין רגילין לשתות יין הנשים מיידי, ואעפ"כ כשהיא מניקה, נותנין לה יין, שהוא יפה לחלב. ובח"מ סק"ה כתב דנותנין לה וכו' בכל מקום. וכ"כ בנחלת צדי וצו"ע סק"י צבעל מרכבת המשנה סעיף ז', דפוסקין לה אפילו אינה רגילה, לפי שהיו יפה לחלב.

ובדינא דחיי שם, כתב דבגמ' [שם] נראה לזכר לנרס מוסיפין למניקה יין, ופירוש דאם רגילה לשתות כוס א' כשאינה מניקה, נותנין לה שנים כשהיא מניקה. ובאילת אהבים שם, כתב לאפשר דאם אינה רגילה לשתות בפני בעלה, אפילו בימי הנקה אין נותנין לה, לאפשר דנותנין לה כוס א'. ובנתיבות השלום נתיב כ"א סעיף ד', כתב לדלדל שרוב העולם אין נותנין כלל בזה, אף במניקה אין צריך לפסוק לה.

ב. כמה יין פוסקין למניקה. בח"מ סק"ה, כתב דיותר מכוס א' אין נותנין [למניקה], דלא אמרינן [בכתובות ס"ה א'] שז' כוסות הם ניוול לאשה. ובאילת אהבים שם, כתב ע"ד, דאין לנו ראייה לחיוב הבעל יותר. ועיין דזינא דחיי המוצא בזה הקודם.

אולם בב"ש סק"ה, כתב לפני מש"כ [שם], דבמניקה לא חיישין לתאות, אין ראייה מהגמ' [א"כ], דמניקה שאני, כיון דלזכריה לין אין חוששין לתאות זנות. וכ"כ בצלבו, דנותנין למניקה יין, בכל מקום מה שנהגין לשתות ליום, לכיון שהיא מניקה, לזכריה יותר להחזיק עצמה להרצות החלב.

יא. מעה כסף לצרכיה. א. כתב ברמב"ם פ"ב מאישות הלכה י', דנותן לה בכל שבת ושבת מעה כסף לזכריה, כגון פרוטה לכבוס או למרחץ וכיוצא בזה [והביאורו בח"מ סק"ז ובצ"ש

ביאור הגר"א

[ו] ונותנין לה עץ לבשל (ה) מאכלה (ה"ר פ' א"ע"פ) כ"ד"א בעניי שבִּישראל אבל אם היה עשירי הכל לפי עושרו

באר הגולה
כ שם במשנה

מלמנה

ותוספתא שם ובמנחת לא חשיב רק דבר מאכל ולא דבר אכשורי אוכלא:

באר היטב

(ה) מאכלה. ה"ה כלי אכילה:

אוצר

ס"ק יא אות ג — ס"ק יג אות ג

הפוסקים

וע"ש כרך ו' עמ' 83, כתבו הרבנים ו' כ' רונטל, כ' רקובר וע' הלאה, שכל תביעת מנחן חייבים שני הכללים במיסי המשפט, להוציא תביעת מזונות האשה והילדים כשהבעל יאלץ חייב זדינו והאשה לא יכלה להשיגן בלי בית דין, בדעה נראה דיש לחייב את הבעל בכל המיסים, להכלל בכלל מזונות ודרכי השגתן. וכן ביטול עבדי ח"ק סי' ע"ב אות ה', כתב שהגורם העיקרי לתביעת האשה הוא הבעל שהפסיק לתת לה מזונות ולזה צדק הוא חייב לשאת בהוצאות ההתדינות, ולכן חייבוהו בהוצאות משפט ושכר עו"ד של האשה.

אולם הרב מרדכי אליהו שם בצדק י"ב עמ' 193, כתב בענין ההוצאות, שהערעור שהוגש [ע"י הבעל] כדון הוגש, ואף שצ"ד דחה את הערעור, [זה] לא מחייב אותו בהוצאות משפט [של האשה], ואם בית דין רואים לנכון לחייב בהוצאות משפט יחא זה בגדר תקנה.

וכן מצינו בשו"ת הרשב"א (י"ס תשנ"ט) סי' י"ג שכתב, ומה ששאלת אם הבעל חייב לשלם לה מה שהוציאה היא בהוצאות תביעתה [למזונות], דבר ברור הוא שאינו חייב לשלם לה מה כלום, שלא מנינו חייב בתשלומים כאלו בשום מקום לא לבע"ח ולא לנפקד ולא בשאר הנטענים, ודבר זה אין צריך לא טענה ולא ראיה, ועוד שהרי אמרו בסנהדרין [ל"א ב'] במלוה אומר נדון כאן ולזה אומר נלך לבית הועד, כופין אותו ודן בעירו כדי שלא יוציא מאתים על מנה, ואילו היה שם הלוה חייב לפדונו למלוה הוצאותיו אינו מוציא משלו כלום [ע"ש] [ע"ש].

ד. תשלום מיסים עבור בכסי מילוא שהאשה הבניסה, עיין בחומ"ת סי' קס"ג סעיף ג'.

יב. ונותנין לה עץ לבשל מאכלה. כתב צביה יוסף כאן בשם ה"ר, לתנא מתניתין [כתובות ס"ד, ב'] שהוא מקור דין [זה] לא חשיב אלא מידי דמיכלא, אבל מידי דבר אכשורי מוכלל לא קחשיב, ומשום הכי לא קחשיב כר וכו'. ובמאמרי שם כתב, וכבוד לביאור משנתנו, והוא שנותן לה גם כלי אכילה ושהיה וכו' [משמע שכן היה גרסא במשנה], ובחמ"ס סק"ה, כתב דעתו לה כלי אכילה כגון קדירה וקערה ושאר דברים, וכמ"ס לקמן סי' ע"ג סעיף א'. וביאור הגר"א סק"ה כתב בשם התוספתא [פ"ה ה"ז], דיהיב לה כר ופתילה ותבית וכו' וכו'. וכתב בפסקי ירא"ש שם פ"ה הלכה ה' אות א', [שלא נתן לה מיטין או עשורין], במקום שנותנין בשכר ואופין בשכר, נותן לה שכר הטמינה והאפיה.

יג. אבל אם היה עשירי, הכל לפי עושרו. א. מקור הדין ושעמו. לשון זה הוא מהרמב"ם [פ"ב מאיסות הלכה י"א], שכתב דאם היה עשירי הכל לפי עשירו, אפילו היה ממונו ראווי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום, כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי ממונו. ועי' בבבא"ג למקור הדין הוא במשנה כתובות ס"ד ב'. ושם איתא, המערה אשתו ע"י שליח, פוסקין לה ב' קבין וכו', דל"א

ג. והאם דין זה נאמר גם כשאיהא אוכלת עמו. במשפטי שמואל (להרש"ב ורנח) מהדו"ק סי' י"ט, האריך לחקור אם הדין עולה עמו ואינה יורדת עמו הוא רק כשמתפרנסת אתו ממש או גם כשזן אותה בנפרד [אלא באמתה], וכתב שם בסיכום, ששטית רש"י [כתובות ס"ה א' ד"ה כי אצילנא] דעולה עמו מחיים, הוא רק כשהיא אתו משא"כ כשהיא אתו יחד קנה מלת מזונותיה ואכילה הוא כפי הנקבה בית אציה, ושטית התוס' שצ"ב ברייתא [שם ד"ה ת"ר] דבשאינה עמו מתוך הסכמתה לזכונה י"ז לה הדין על עולה עמו, וזכות זו נופלת רק כשמוכרה שלא להיות אתה מתוך איזו סיבה זלדית וכו', ושטית הרמב"ן [שם ד"ה ה"א] והרי"ף [שם] דבכל ענין שייך הכלל של עולה עמו. והסקין לדפ"ז בעל שמרד באשתו מפני שחלל

(לח) ועיין בפרישה סק"י שם מובא לשון הב"י כגדפס, דלא כמו שרצה לחקור הדינא דחיי.

ל"ה) תשובה זו מובאת בקיצור בב"י סי' ע"ה, וחלק זה לא הובא שם.

באר הגולה

ל ויכ' הרמב"ם שם
מכריחם שם דף ס"ה ע"ב

(ה) כתמנה והותירה מאלו המזונות הוא של צעל (ז טור)

ואם

פתחי תשובה

לדוד אלא דלא ידע מותר מחמת שהזלו המזונות הוא לצעל וכן מפורש בגין נדרים דף פ"ח ע"א ע"ש. ולכן פסק הלכה למעשה שאין להוציא מיד האשה והבסיס עמו רבו הנאמן צעל ט"ז וי"ב וכתב דלא משום דלאשה יכולה למר קום לי אחיך ע"ה ד"כ בלא גס עתה הוא רוצה מזונות הכי הצעל מוחזק ויכול למר להיפך קום לי ואלא והפסקנו מותרת המזונות שצדק אלא בכתובת דין או כדור וז"ל בזה שישקוף כלל ע"ש באריות וד"כ בספרו דגול מנצח ב"ר ז"ל (וע"ש עוד בס"ס פ"ב ט"ז על דברי הב"ס פוסק"י יח). ועיין עוד מהר"ם ב"ר בית מאיר כאן ולקמן פ"י ס"א וגם בענין אם יהיה מה שכתבה בית או שכל לגמרי ע"ש:

הפוסקים

ס"ק יג אות א — ס"ק יד אות א

אוצר

להוציא ממון מיד האשה המוחזקת, נגד תוס' והר"ן ורש"י בכתובות וכו'. ושם בס"פ פ"ב, כתב למלשון הרמב"ם פ"ב מאישות הי"ג נראה כדעת התוס' והר"ן, דנקט, האשה שפסקו לה מזונות והותירו וכו', ולא כקט שאלון הברייתא סתם מותר מזונות לצעל למשמע דכלל גווני המותר לצעל אפילו לימנחה, אלא ודאי דעת הרמב"ם לדוקא אם נתותר ממנה שפסקו לה ה"ז שצ"ד שאינה רעבתנית, או שהזלו המזונות ה"ז של צעל, אבל לימנחה, האי מותר ודאי לידה וכו', והטור והרמ"א קאי בשיטת הרא"ש שהעתיק סתם לשון הברייתא מותר מזונות לצעל למשמע כלל גווני, וכ"כ ממה שכתב הטור בקיצור פסקי הרא"ש סוף פרק אע"פ וכו', [ועוד העיר] ד"ע שלא כתב ה"ז בסק"י [שפסק שהמותר לאשה] מאומה מהטור והרמ"א דס"ל למנחה המותר לצעל, ואפשר לחלק בין משהיה האשה ע"י שליח להלך בעלה למדה"י, והרבה סברות לחלק, מכ"ש כשהן נפרדין מחמת קטע שאין המותר שצ"מנחה לצעל, או שאפשר להטור והרמ"א מייירי דמותר הוא עליון ביד שליח, ולא לקחה ממנו אלא מה שצרכה בצמאוס, אבל אם המותר צידה א"י להוציא ממנה כמו במכרה למזונות.

ובתשובת הגדוד ביהודה שם בס"פ פ', כתב דאין בזה מחלוקת [בין תוס' לרש"י בנזיר]. ורש"י שפירש שהצבע"א סבר דאי קימנחה מעיסתה אחריו נמי מה שקנתה אשה קנה בעלה היינו הפירות, דזה פשוט דאפילו דבר שאין לצעל צו אלא הפירות, אין האשה יכולה להקדים וכו', ובזה אחי כפשטן דברי רש"י בכתובות ש"י שאינה רעבתנית, דשם לענין מותר הקין מייירי, ולכן לא פ"י שצ"מנחה, דזה לכו"ע עכ"פ הקין שלה, וכן משמע דעת הרמב"ם [הכ"ל] למנחה ואכלה פחות מנכרה, אין המותר לצעל, שכתב האשה שפסקו לה מזונות והותירו המותר לצעל, דוק בלשון שלא אמר "והותירה" שזה משמע שצ"מנחה, אבל אמר "והותירו", למשמע שחלל המזונות היה מותר, שהזלו או שאינה רעבתנית וכו', והמשנה למלך שם הביא בפשיטות דברי תוס' בנזיר שם והר"ן בנדרים פ"ח א' בלי חולק, וגרסה מלשון שם הוא מפרש דברי הרמב"ם כנ"ל, דאל"כ היה מציא דברי תוס' בלשון פלוגתא על הרמב"ם וכו', ולדינא שפיר קם הדין של תוס' בנזיר שם לזכות את האשה.

ובספרו דגול מרבבה כאן עמש"כ הרמ"א דלימנחה וכו' הוא של צעל, כתב דנראה דהיינו שקנתה צוול, אבל אם קימנחה מעיסתה ואכלה פחות משצעה, הוא שלה. וכ"כ בתוספות חיים ח"א. ובהגהות ר"ב פרענקלי על ה"ז כ"ח כאן אות ב', כיין לדברי הב"ש [סק"י] דלאם הלך למדה"י ומכרה משלו, והמעות היה ראוי לה למזונות, ר"ל דחקה את עצמה ולימנחה שייך לה המעות [כמו במעש"י בסעיף י"א בשו"ע שם]. וכתב ע"ז, שדייק וכתב דחקה

(ה) צמצמה והותירה. עיין בש"ת תשובה מהלכה ח"א פ' ע"ה וס"י פ' שכתב דאין זה מושבס להלכה דממה שאמרו בס"פ אע"פ מותר מזונות לצעל אין ראייה כי שם לא מייירי בכתמנה אלא שצ"מנחה כגון שהיא טענה אינה אובלת כ"כ כשעור שקצבו כתמים לפתח נשים וכמו שפירש"י שם כהניא ובזה הדבר פשוט שהוא לצעל שהרי אין הצעל, חייב ליתן לו יותר ממה שצרכה הוא אבל בלמנחה וסבלה רענון ודוחק ויטלה ומר שצ"מנחה עתה כן ולא שצ"מנחה בה בעלה וכן מפורש בתוס' נזיר דף ק"ד ע"ב דב"ה שקימנחה דלאם בלמנחה מפיה ולא אכלה כדי שובע הוא שכתבה בית או שכל לגמרי ע"ש:

שמנח נאה ממנה, שזכותה וטענתה להיות בזמת חיים לפי יכולתו שרירה וקיימת, ומה גם שיש טענה של רגילה צדי נאש שהרי צדור שמפחת אביה לוא האמנעים היו צידם כצדרי בעלה היו מנהיגים אותה בלזות כרכים שגור ורשע כעת מצעלה. ועיין מנ"ח בזה במשנת יעקב (להרי"ו רחננטל) פ"ב מאישות הלכה י"א ע"א ע"מ קע"ד טור ב'.

יד. צמצמה והותירה וכו'. א. דעות הפוסקים אם גם כשקימנחה מעיסתה המותר לבעל, או רק כאשר הותירה מחמת שאינה רעבתנית או שהזלו המזונות. כתב צדית יוסף כאן, למש"כ הטור [שהוא מקור הדין כתמנין בפנים], שאם לימנחה והותירה מאלו המזונות הוא של צעל, [הוא מהגמ' כתובות ס"ה ב', ת"ר מותר מזונות לצעל. ובתוס' נזיר כ"ד ב' ד"ה שקימנחה כתבו צ"ס הר"מ, אלא דליתא שם בגמ' בצוקימנחה קמייתא דרב פפא דאשה שקימנחה מעיסתה הרי הוא שלה, דהא לאמרין בכתובות מותר מזונות לצעל, [היינו] כגון שקצבו לה כך וכך דינרים לשבת, והזלו המזונות, שדי לה בלזותה קיצבה כדי שצעה ויותר, אותו מותר לצעל, אבל הכא מייירי שקימנחה מעיסתה, שלא הזלו המזונות, אלא קימנחה ופחתה מפיה שלא אכלה כדי שצעה, דהוא מותר הוי ודאי לידה. וצ"ר בכתובות שם כ"ח א' [מדפי הרי"ף], אצרייתא דמותר מזונות לצעל, כתב כגון אשה שאלה [המזונות] האחרונים במשנתו עודפין לה שאינה רעבתנית. ובנדרים פ"ח א' כתב שצ"מנחה, דלאם נתן לה הצעל מזונות הקצובין לה, ולימנחה והותירה, אין לו לצעל בלזותו מותר כלום, וכדלמך בנזיר [שם] בדקימנחה מעיסתה וכו'.

ובתשובה מאהבה ח"א פ' ע"ה, באשה שקימנחה מפיה וסבלה רענון, כתב דכן נראה מדברי רש"י [שם] בכתובות שם אצרייתא דמותר מזונות וכו', שכתב כגון אשה שמזונות האחרונים במשנתו עודפין לה שאינה רעבתנית, [ומשמע] אבל אם לימנחה וסבלה דוחק, יכולה היא שתאמר, למענה היתה סבלת ואובלת לחם כר, ולא למען אשר יזכה בעלה בזה וכו', ודברי רש"י בנזיר שם ד"ה אצבע"ה, דאי קימנחה מעיסתה אחריו נמי מה שמקנחתא אשה של בעלה, ל"ע מנ"ל לרש"י הא, דלמא האצבע"ה רוצה לומר גוונא אחריונא דמשכחת שיש לאשה ואין יד בעלה עליה, אבל אליבא דכו"ע מה שקימנחה הוא שלה וכו', וכן מורה פשט אצבע"ה, דלית פלוגתא דין רב פפא, וכן מלישנא דר"פ משמע דזו הלכה מרווחת, מה שקימנחה לעצמה קימנחה וכו', ואפשר פלוגתא למח לן וכו', ואפילו אם נאמר פשוט כאשר נראה מדברי רש"י בנזיר שדין זה תלוי בשני שנויים בנזיר, ופסקו הטור והרמ"א כהאצבע"ה שם, עכ"ל אין

לס) וכ"כ בדעת רש"י רע"א בדר"ח ספר שלישי על הגמ' שם ודף ב' טור א"א. ועיין לקמן מש"כ הגדוד ביהודה, השואל ומשיב והמעשה רקח בדעת רש"י.

אוצר

סי' יד אות א

הפוסקים

דמ"ל דלדעת הרמב"ם אפילו צמימאמה הוי לבעל, נראה לומר דמ"ש הרמב"ם [בהלכות נחלות], לא קאי אלא גבי אחים דווקא ע"ש, אצל אלמנה אפילו צמימאמה עממה הוי ליוורשים^א, וראיתי מי שכתב דכיון דבעלי הריהם הם מנאשי המערב, וקיבלו עליהם סברת הרמב"ם, אי אפשר לומר קים לי, והא דלא צורכא הוא דאין דבריו מפורשים, וטובל לפרשם כדברי התוס' והר"ן וכו', וכדליא הוא מהר"ם [בתוס' הכי"ל והר"ן וכו']^ב.

ובאגרות משה ח"א סי' ק"ו, צאשם שקימאמה מעיסתה, כתב דמשמע שהתירוצו הראשון דתוס' נזיר [הכ"ל], פליגי על התירוצו בשם הר"ם, והנה אף לפי הר"ם, הוא דוקא לתירוצו רב פפא, אבל להאבע"א שם אפשר דפליגי, וכן משמע מהרמב"ם פ"ט מנזירות הלכה ט' שלא נקט אלא כתירוצו האבע"א וכו', וגם צפ"י דלישות הלכה י"ג סתם שהמותר לבעל, משמע בכל אופן, וכן משמע סתימת כל הפוסקים^ג וכו', ולכאורה תמוה דהכריע הדגמ"ר להלכה כהר"ן והתוס' ללא כרוב הראשונים, והנכון דזה שמותר מזורות לבעל, איתא דירושלמי [פי"א דכתובות הלכה א'] הוצא בר"ן סו"פ אע"פ בשם הראב"ד פ"ה מאישות הלכה ז', שהוא מדין מציאה וכו', ומסתבר שאף הפוסקים לא ירושלמי [לענין מזורות אלהמה], דכיוצא בהרמב"ם [שם] דגמלא שלנו פליגי, לא ויפלגו בעצם החידוש שעצם המעוה כבר אינם שלו, ואריך לתקנה שיהיו שלו, דאין לנו לעשות פלוגתא רחוקה, אך שפליגי דאינו מתקנת מציאה אלא מתקנת מעשי ידיה, משום דגם הצימאום נחשב ריוח ופרנסה כמו שאר מעשי שמרווחת מזה, והגע עמך, אם אשה תרויה צמה שאחד יאכור אותה שלא לאכור, אם יהיה לאחד טורח בזה, ודאי גם זה יהיה בכלל מעשי ידיה, ולכן גם מה שצימאמה ולא הוציאה, הכל נחשב לגמרא דיון שהוא מעשי ידיה וכו', וא"כ דדחקה וצימאמה וכו', הוי זה כהעדפה שע"י הדחק, ששיטת הר"ם הוצא ברא"ש פ"ו מכתובות סימן ב' דהוי לעצמה וכו' בסי' פ' כתב שכן סו"ב גם הרא"ש וסמיקין כן להלכה, וכתב שכן סו"ב גם שחריעבה עצמה והותירה כמותו הח"מ [סק"ב] והב"ש [סק"ג שם], ולכן הוא לעצמה מספק שאין מוציאין מידה, דהא נחלקו בזה הראשונים וכו', וראיה לזה דמות

דחקה א"ע וכו', והיינו כפי' התוס' דנזיר שם, ובסעיף ג' ברמ"א לא נזכר רק צימאמה [ולא דחקה], וי"ל שהיה פשוט לז"ש דשם [בסעיף י"א גם הרמ"א מורה], היכא דדחקה עממה מה שהותירה בזה שלה. וכן כתב בנהורא דיעקב כאן, והב"ש סבר שבסעיף ג' איירי שהיא מפותקת ואוכלת מעט, ומש"ש צימאמה הוא משום שהיתה יכולה לזון מזונות יקרים וחשובים, וצימאמה ואכלה מזונות פשוטים בזה המותר לבעלה, והב"ש איירי שהמותר ע"י שסגפה נפשה ברעב וכו' שלה, כעין מש"כ המתנה למנ"ך פ"ב מאישות הי"ג.

ובהפלא קו"א סי' ע"ג סק"ב, כתב בנידון [שאר מצלמה ויותר מדרך העולם] נראה דאפילו צמורת מוצנה שצמאמה צאכיתלה, המותר שלה כמ"ש הב"ש [הכ"ל], אך מלשון השו"ע לקמן בסי' ז"ה [סעיף ה'] לא משמע הכי וי"ע שוב מצלמה דנזיר בתוס' [הכ"ל] ודאי שלה הוא, וכ"כ הר"ן [הכ"ל] ע"ש.

ובשארית יעקב [להר"י דעניאן] תו"מ סי' ס', כתב דמה שכתבו הטור והרמ"א וצמאמה והותירה וכו', אינו ר"ל שצמאמה מודעת, דזה אינו, דבכ"ה הם שלה, דמנוחה מהגמ' נזיר [הכ"ל], אלא כונתם שצמאמה בלא כוונה, רק מחמת דסקי לה צפחות לכן הותירה וכו', ובה"ש מה שהציה הצית יוסף [כאן] על דברי הטור הכ"ל פרש"י דכתובות [הכ"ל], וכוונתו ג' לפרש דברי הטור כפרש"י דחילוק הכ"ל [שדווקא כשאנינה רעבתנית המותר שלה], וכ"מ במחצית השקל אור"ח סי' שס"ז על מש"כ המג"א שם סק"א דממזונותיה רשאה לזכות, עי' בזה"ע סי' ע' סעיף ג', וביאר המחש"ש דכוונתו דמ"ש הרמ"א הוא דווקא אם כבר צימאמה ויש לה מותר הוא הוי לבעל, דהא אין לאשה על הבעל כ"א מה שיספיק לה למזונותיה וכו', וכיון שהותירה הוי הספיק לה אותו מעט שאכלה, ממילא המותר לבעל, אבל המג"א איירי שבשעת אכילה נוקמת ממזונותיה ומנכה בזה לאחרים, דהיא אומרת אני מצמאמת כדי ליתן לאחרים, ומה לך בךך אם אני אוכלת, או נותן אותו לאחר [עכ"ל], וכן כתב הב"ש [הכ"ל], דהייז דדחקה עממה וכו' שייך לה המעות, וכן מפורש ג' דברי הרמ"א כמו שכתבנו, דלמ"ה הוי ליה להביא את דברי הרמ"א דפליגי על סברתו.

ובמקור ישראל [להר"י זורלא] סי' כ"ב, כתב בנידון, דלדעת התוס' דנזיר והר"ן, כתב דנימוקי הר"ר עזריאל הוצאו דבריו בשטמ"ק שם, והבית יוסף ציו"ד סי' רכ"ב הביא את דברי הר"ן כנדרים פ"ח [הכ"ל] ולא פליגי עליה כלל, אמנם הצית יוסף הביא הדין דמות מזורות גם [לקמן] סי' ז"ה גבי אלמנה עם היוורשין וכתב, צמאמה והותירה ממזונותיה כתב הרמב"ם שהוא ליוורשים וכו' ע"ש, וכ"כ הלבוש שם ע"ש, ולא דעתי מנ"ל הא מילתא דצנת הרמב"ם, דהא לא כתב אלא מותר מזורות וכו', וסבירתי אני דבדברי הרמב"ם, דבכל מקום אשר זכר דיש קנין לאשה בלא בעלה, לא קפסיק ותני, אלא אוקימתא דהקנה לה אחר מנה ע"מ שאין לבעלה רשות זו, ואילו היא אוקימתא דקימאמה מעיסתה לא עלה על שפתיו, ועפ"י משמע דלא קי"ל כהאי אוקימתא, וטובל לומר דמ"ה ס"ל לעור דאפילו צימאמה הוי לבעל, וממש"כ הרמב"ם צפ"ט מהלכות נחלות הלכה ח', גבי אלמנה שהיתה נושאת ונותנת בתוך הצית וכו', דכתב אבל אם הוי חלוקין צעיסתה, שמה מעיסתה קמח וכו' ע"ש, [משמע] שקימאמה מעיסתה הוי לעצמה וכו', וכ"כ מהרל"ח בסי' ג"ח דלעת הרמב"ם דמות דהוי מחמת שצימאמה עממה הוי שלה, ועיין ברדב"ז ח"ד סי' פ"ח דמוכח מדברי הרמב"ם [הכ"ל] דכל לצימאמה הוי הוא לעצמה וכו', ולעת הטור והב"ש ובעל הלבושים

א) ובהיכל מלך דף ג"ב טור ב', כתב דלייך מלשון הרמב"ם בפ"ה מאישות הי"ד, שכתב גבי אלמנה ומותר מזורות האשה וכו' ליוורשים, משמע שסובר כפרש"י שאינה רעבתנית, וכן נראה ממשיכ בפ"ב האגדה שפסקו לה מזורות והותירה המותר לבעל, וא"כ מלשון [לקמן סי' צ"ה] לומר בדעת הרמב"ם צמאמה והותירה ממזונותיה כתב הרמב"ם שהוא ליוורשים וכו', דכפי זה נמצא שחולק הרמב"ם על פרש"י [כתובות שסובר] דאיכא חילוק בין צמאמה עצמה, דהיינו שהיא העדיפה, אבל לאשינה רעבתנית, שהיא מצד עצמה לא עשתה כלום להותיר אלא שמולו גרם שאינה רעבתנית, ובמלך הטור הוא ח"י הויך פרש"י שכתב [כאן] אם צמאמה והותירה וכו', ונראה שטור לא חש לדקדוק זה [בלשון הרמב"ם], מפני שבנייר כ"ד פריך הש"ס, היא מנ"ל מה שקנתה אשה קנה בבעל, ומשני א"ר שצמאמה והותירה, אב"א וכו', והרמב"ם פ"ס מנזיר [הלכה ט'] כתב בתירוץ ב' ולא הוסיף תירוץ א', מכאן למד הטור דס"ל לרמב"ם דתירוצ' א' הוא חתי ואינו עיקר וכו', ואפילו שצמאמה הוי לבעל, ועיין לקמן מש"כ הנודע ביהודה, במקור ישראל ובאגרות משה בדעת הרמב"ם.

א) וע"ש בתוה"ד שנסבא בשטמ"ק כתובות סי' א', על מה דסבר ת"ק דהעדפת ע"י הדחק לבעל, שפירש ר"ח דהעדפה שלא ע"י הדחק, היינו שהיה דרכה לאכול ככר, ובדעתו לא ככר שלישית ועיריבתו סובה, ואכלה ושבעה והותירה, וכיוצא בדברי הכל ידוע הוא, כי פליגי בהעדפת ע"י הדחק, כגון שהרעיבה עצמה והותירה ממזונות, ת"ק סבר לבעל כיון דדומני דנפלה בחולי ממה שדחקה עצמה וצריכה רפואה והבעל חייב לרפאותה [והלכה בת"ק].

ב) כנראה הכוונה לרי"ף והרא"ש, וכמשיכ בבית מאיר דמדלא חילקו משמע דס"ל דבכל אופן המותר לבעל.

אוצר

ס"ק ד אות א

הפוסקים

למותר מזונות הוא לבעל מדין מעשי וידה מהב"ש סי' ע' [הכ"ל], שכתב בהל' הבעל למדינת הים ומכרה כסך שהיה ראוי לה למזונות ודחקה וזימנא, ששייך לה המעות כמו במעשי וידה דסעיף י"א ע"ש, ולא מובן מאי שאל דנקט לה כאן ולא במקומו סעיף ג', וגם מה שייך זה למעשי וידה דסעיף י"א, שהתם הם לבעל מהמת שאל זנה ע"ש, וז"ל דסובר דמותר מזונות שהוא לבעלה הוי מדין מעשי וידה, ולכן הוא ממש כדון מעשי וידה, דכיון שאינו זנה אין לו מעשי, וה"כ נחשב שאינו זנה, דהרי לענין זה שהיתה זריכה לאכול, הרי לא זנה, ולכן הם שלה, ולכן לשיטת הב"ח הג"ל הוי לבעלה, ואף שבגמרא אמר "העדפה" שעי' הדחק, בזר שאלו היא אינה יכולה לעשות כפי החיוב בזמן שעושים בני אדם, אלא עושה גם בזילה שהוא שעת הדחק, נחשב ע"י הדחק שהוא לבעלה להב"ח, דהא אינה מחויבת אז לעשות, אף שלא השלימה משקל ה' סלעין וכו', וממילא מה שעושה אז הוא כהעדיפה על המשקל, ובסי' פ"ד [פסקין] גם גבי מציאה ע"י הדחק שהוא לבעלה, וא"כ גם להירושלמי ולהראב"ד שפסקו הוא מדין מציאה, נמי הוי כמציאה ע"י הדחק ולכן הוא לבעלה, וזה אולי טעם הכרעת הדגמ"ר לפסוק כשיטת הר"מ בתום' נזיר והר"ן בנדרים, ולא קשה מה שאב"ע פליג, דאפשר לל' פליג, אף הור"ק לתירוצ' ד' לרצון דסביר דעי' הדחק נמי לבעלה, כדי שלא נאסר לומר שהמנה דוקא כר"ע [כתובות ס"ו א'] דהעדה שעי' הדחק לבעלה, ואף שית הר"ן אפשר דמלאי טעמא הוא, דמשמע ק"ת שפסק שם [כ"ד א'] מדפי הר"ף ד"ה כו' כר"ע וכו'.

ובישוב משה (להר"מ זורגר) ח"ב סי' ל"ו אות ה', כתב הנה שיטת הר"מ שבתום' ורש"י והר"ן מצארת שהוא שלה, וכ"ה שיטת התל"מ והג"ח ותשובה מהאבה, ולא נשאר לנו אלא הצית מאיר שנסתפק בזה בלשון הפוסקים, והגם שלשון הטור והרמ"א מצארת שהוא שלו, מ"מ כל שנמנע המחלוקת בין הפוסקים עדיפא, ויש לנו לומר דלא מייירי [הטור והרמ"א] בהעדיפה עממה רק איירי בקצתה בזו. וכ"פ בזהל שם ח"א סי' י"ח סוף ד"ה בנזיר.

אולם יש סוברים כפשוטו לשון הטור והרמ"א, דגם בקימנא מפיה המותר לבעל. בשאל ומשיב מהל' שתיארה סי' מ"ו, כתב דלפי מאי דמשני בנזיר שם באב"ע, שזו אין צורך לחילוק של התום' שם [בשם ר"מ], וגם בקימנא מעיסתה הוא של בעל, וכן נראה מרש"י בנזיר שם שפירש דלפי המסקנא בקימנא מעיסתה ג"כ היא שלו, ומ"ש רש"י בכתובות שם דמותר מזונות לבעל הוא דוקא כשאניה רעבתנית, קאי על מזונות האמורין במנהג שם, דהיינו במשנה אורתה ע"י שלש וכו', והר"ן [בנדרים שכתב דלא קימנא הם שלה] לא כתב אלא דכיון דבקימנא משלו אמרין לחד שזוהי בנזיר דהוא שלה, מנ"ש בנתן לה אחר מזונות, אבל לפי המסקנא י"ל דבקימנא הם שלו, ורואיה ברורה מהל' דלמרינן בנסהדרין ע"א א' אמו [של בן סורר ומורה] מנה לה [ממון שהבן יגנוב, הרי' מה שקנתה אשה קנה בעלה, ונדחק בדמי סעודתן המוכנת לאכיל ואלחאו ואב"ע כגון דלוקי לה ע"מ שאין לבעלה רשות זו, ולמה לא משני דבקימנא מעיסתה^מ], וע"כ דלפי המסקנא אף דבקימנא מעיסתה הם שלו, וכן נראה מהתום' שם, דכתבו דלר"א דס"ל דלף אם מקנה לה ע"מ שאין לבעלה רשות זו, יד אשה כיד בעלה, כ"ל

ובתשובות מהר"א [אסאד] ח"ב סי' י' אות ב', באשה שקימנא ממעות שנתן לה בעלה, הביא דברי התל"מ [הכ"ל] שפסק שהמותר בכה"ג שלה, וכתב דתמורה עליו שלא הרגישו הטור והרמ"א פסקו דלפילו זימנא וזמורה המותר של בעל, ואפילו אי ס"ל לטור ולרמ"א כמו שתיצ' תום' בנזיר בשם הר"מ, היינו אליבא דתירוצ' הא' דרז פפא, אבל הם ס"ל דהלכה כשנויא בתרא דר"פ דפליג אשינויא קמא דפריש"י שם, וטעמא כ"ל עפ"י מה שכתבו תום' בע"ז ז' א' ד"ה בעל, דכלל מקום שאפשר לזכר סמוכית הש"ס כאלו מהלכות, קיי"ל כותיה, א"כ בדיעה סמוכית ש"ס פריך מה שקנתה אשה וכו', ומוקי בנתנה לה ע"מ וכו', ולא אישתימש משום דוכתא לתרץ נמי בזימנא מעיסתה, ע"כ דגם בכה"ג קנה בעלה. ובמעשה רקח על הרמב"ם הכ"ל, כתב דגם הר"מ בתום' מסכים לפי הראשון שם לענין דינא, [וגם] רש"י ס"ל לפי האמת דכל מיני מותר הם לבעל, [ולכן] לפי האב"ע הוכרח לפרש שחזרה מהתירוצ' הראשון, מכה הברייתא לכתובות [שהמותר לבעל], דלענין דינא הדין כך הוא, וא"ת למה לא פירש בעיקרה של ברייתא דלפילו בקימנא וכו', י"ל דרצה לפרש דדרך המותרות הוא על דרך זה, שכבר אכלה כל צדעה וזמורה, אבל אה"ג שכל המותרות בכלל.

ובדרך המלך (להר"ד רפפורט) פ"ב מאישות ה"ג צ"י האר"ך סק"א, ביאר את דעות הראשונים, ד"ל שאף אם היא פיוחה משצדקה הם שלה, וכעין דמליוו צ"מ כ"ז א' גבי פועל האוכל שצדעת מלאכה, דלפיכא לכו אי משלו הוא אוכל ויכול לתת לאשתו וצניו, אי שמשניהם הוא אוכל, ורק לו זכר רחמנא ולא לאשתו, וי"ל דאין החיוב שחייב לתת לה בתורת שטר פעולה, רק שהמורה הטילה עליו חיוב לזונה, שפיר אית לן למימר דאין לה קנין צעמיות המזונות, רק רשות לאכילה, ומה שהתירה משצדקה אינו שלה, ועיין ברא"ש מו"ק [פ"ג סי' פ"ד^מ], דלאש יולאת סעודת הברכה משל בעלה, ואף דסעודה זו צעינן שיהיה משל אחרים, והבעל חייב במזונותיה, מ"מ כיון שהיא מנמינת הבעל, לאו דירה היא וכו'^מ. ושם צ"י הקלר, הביא את דברי הדגול מרצבה כאן דאם קימנא המותר שלה, וכתב דלדבריו כ"ע, מה יענה לדברי הא"ע סי' ז"ה סעיף ה', שפסק לענין מזונות האשה מהיורשים דאם קימנא "עממה" והתירה הכל ליורשים, והלשון מורה שזימנא עממה ואכלה פחות מכדי צדעה, ואפ"ה פסק שהכל ליורשים, ועיין במ"מ

מד' צ"ע דשם מסקנת הרא"ש דינא יוצאת בשל בעלה.

מה' וכע"ז איתא בצפת פתח [על דמב"ם הל' אישות הג' בפנים], שדין זה תליא אם צריך ליתן הבעל לה לאכול או מזונות, ועיין במ"ז גבי פועל, ובירושלמי עירובין פ"ו [ה"ן וכו'], ובאמת זה תליא בהא מחלוקת דתורות פ"ו הלכה ב', סודת המזונות על פ', ע"ש דהוא מחלוקת ר"מ ורבנן.

מג' בוישוב משה (להר"מ זורגר) ח"ב סי' ל"ו אות ד' כתב לתרץ דאינו מצוי שיגנוב המעט שצמחמה וחדא מינייהו בקט.

אוצר

סיק יד אות א — ג

הפוסקים

דמהגמ' בזכיר כ"ד ב' [המזבחת בזאת הקודם, שיכולה להקדיש קרבנות ממותר מזונוותיה] מוכח דמה שקימנא הוא לגמרי שלה, דלכ"כ אלף [הו"ו] אך נכסי מילוג, לא היה לר"ך לחלוק בהכי, אלא מה דקתני [במשנה שם שהקדיש] שלה, היינו מה שהכניסה בהמות נכסי מלוג שזה הפשוט, אלא ודאי דנכ"מ אינה יכולה להקדיש ואפילו קדושת הגוף וכו'.

ובתשובת הגודע ביהודה שכתבשה מאהבה סי' פ', כתב ג"כ דנכסי מלוג אינה יכולה להקדיש כיון שכבר זכה הצעל בפירותיהם, וא"כ מה שתיראה הגמ' בזכיר שם שקימנא מעיסתה, ארתו קיומנ' הוא שכל דלחוטין, ואפילו הפירות מזה דלכ"כ אכתי אר"י יכולה להקדיש, והאי צנית אומנא סובר שהפירות [של הקיומנ'] הם של הצעל ולכן אינה יכולה להקדיש, ומוכח מהר"ן בנדרים [פ"ה א'] דע"כ מה שהותרה לעצמה, וא"כ האיצ"ע א"ל לא בא לחלוק על זה אלא בא לכוסיף עוד גוונא.

ובאגרות משה ח"א סי' ק"ו, אחר שכתב דאפשר לומר שלדעת הר"ן המותר שלה מלד דין מיוחד, ואפשר לומר שזה מדין העדפה שע"י הדחק, כתב דאם הוא דין אחר, שמה שהותרה מלד מלמס הוא שלה, אין לבעל גם דין פירות בהם וכו', אבל לטעם שהוא כהעדפה ע"י הדחק, ודאי יש לבעל דין פירות, וכמפורש בתוס' כתובות נ"ט א' דל"ה רבי עקיבא בתירוך ה', והוצא דב"ש סי' פ' סק"ב, ואם יש לבעל דין פירות, הוי נכסי מילוג ולא תוכל ליתנם לאחר, וביר"ן בנדרים [שהוכיח שלמדיד הנאה את חתנו מותר לזון את בתו מהא דלימנא המותר שלה] מפורש שאין לבעל כלום, דאם היה לבעל פירות, היה עדיין אסור המדיד לזונה, ומלאתי בצית יעקב [כאן], דג"כ כתב דמהר"ן יש ראייה דאין לבעל פירות וכו'.

אולם בתבואות שמש סי' כ"ד, הביא שצפת"ס סק"א ציון לז"מ הנ"ל, וכתב שהספר הזה אינו מתיי צדינו, אבל נראה פשוט דהוי בכלל נכסי מלוג כמ"ש תוס' כתובות נ"ט [הנ"ל] ויבמות נ"ג א' ד"ה אין לכל מה ששייך לאשה כגון העדפה ע"י הדחק וכיוצא דינה נכ"מ וילקח בזה קרקע ויבעל אוכל פירות וכ"כ המרדכי וכו', ודחה את הראיות, דשם שהבעל זכה לכן גם בזה ששייך לה יש לו פירות, משא"כ בזה שכלל לא זן וכו'. אמנם אחר החיפוש מלאתי בתוס' בזכיר כ"ד א' בתירוך הראשון וכו', [והאריך להוכיח מדבריהם] דלמנא מעיסתה אף שאינו זנה יש לו פירות, ואף דבתוס' שם סי' פירוש אחר בזה דלמנא מעיסתה לזיווי שנתמנה ופחתה נמיה שלא אכלה כדי שובעה, ע"פ לא נשמע דפליגי ודמי התיוראים אמת וכו'. ועיין בפסק דין של הרבנים ח' ג' אימבליסט, ע' אולאוי וס' ליובוסקי בפסקי דין רבניים כרך י"א עמ' 197.

ג. אם יש לחלק בקימנא והותרה בין אוכלת עמו, לבין מדירה או שמשרה אותה ע"י שלישי. בשאל ומשיב מהדורה שתיתאה סי' מ"ו, כתב שדברי רש"י הם סותרים זא"ז מכתובות לנזיר [כמבואר לעיל אות א']. והיה נראה להכריע, דבסתם אשה שקימנא הוא שלו, אבל בהדירה או כשמשרה אשתו ע"י שלישי, בזה כל שקימנא הוא שלה, וטעם הדבר דהוי הוא אינו מחוייב ליתן לה רק מזונות כדי לרכה ולא יותר, א"כ אף שקימנא מעיסתה מסתמא מחלה לו, דלכ"כ למה תקנח מעיסתה, וגם לא עדיף מכל מה שקנתה אשה קנה בעלה וכו', אבל במדירה או שמשרה אותה ע"י שלישי, בזה ודאי מה שחייב לתת לה כפי שפסקו הב"ד הרי הוא שלה, כאילו נתן לה הוא מתנה, דקיי"ל דקנתה ואין הצעל אוכל פירות וכו', וגם לפי מה דלמנו

במ"מ פ"ח מאישות הלכה ד', דק דמותר מזונות האלמנה ליורשיה נלמד מהך דמותר מזונות לבעל.

ובשאל ובשאל ח"ה סי' נ"א, הביא מהפנת"ס כאן סק"א שהביא את התשובה מאהבה והנ"ו הנזכרים לעיל שכתבו דליתו יכול לומר קי"ל כרמ"א, ותמה וכי כ"כ נדחית סברת הרמ"א שאינו יכול לומר קי"ל כותיה. ועיין בפסקי דין רבניים כרך ב' עמ' 291, שכתבו הרבנים י' בן מנחם, ע' הדלוי"א וז' זולטי, שאשם ששלמה עצור בעלה מהכסף שנתמנה ממזונוותיה, כשהבעל הוא המוחזק אין להוציא ממנו, כיון שיש שיעור ראשונים שגם בקימנא מעיסתה הוא של הצעל, א"כ אין לחייב את הצעל להחזיר לה מה שקימנא, [שיכול לומר קי"ל, וע"ש שכתבו עוד טעם לפוטור].

והאם יכולה לומר קי"ל. בצית מאיר כאן, כתב דלמלון הרמב"ם נשמע דתיראה תוס' בזכיר שם, וכן נראה מפירש"י והר"ן בכתובות [וכן הוכיח בסי' פ' סעיף א']. אמנם הר"י והרא"ש לא פירשו מיד, נשמע כהטור, ותפשו תירוך א' דתוס' נזיר לעיקר, וא"כ צנימנא אפשר דיכולה לומר קים לי כשמשות הרמב"ם ורש"י והר"ן [מה].

ובבית יעקב כאן, כתב דיש לתמוה [על הרמ"א] שלא הביא את דעת תוס' והר"ן הנ"ל, ומוכח מדבריהם דהן שלה לגמרי ואפילו לפירות אין משועבדין לבעל וכו', ומדברי הרמ"א מוכח שכן שלו לגמרי, אמנם מדברי הב"ש סי' פ' סק"י שפירש בדברי תוס' כתובות ס"א א' ד"ה ואחת, מוכח דס"ל דמה שצנימנא הוא שלה לגמרי, מדיכולה לקנות בעד המעות שפחה בכדי לפטור ממעש"י, ולפי"ז נראה דאם תפסה, די"ל קים לי כהתוס' והר"ן והב"ש הנ"ל.

וברב פעלים ח"ב סי' ל"ב, במוי שהלכה לצית אביה ובעלה שילם לה מעות למזונוותיה ולא הוציאה אותה כי נתפרנסה מצית אביה, ועכשיו רוצה לתינתו ללדקה, כתב דנראה דכמו דלמנו רבנן בנמנא מפיה ולא אכלה דהם שלה משום דליכא אומדנא שלא טערה עצמה והרעיוה נפשה כדי לעשות הרוחה לבעלה, כן בנד"ד דלכלה מצית אביה ולא נתנה להם דמי מזונוותיה איכא אומדנא דבה ללא עשתה כן להפסיד צית אביה כדי שיוויח בעלה, אלא ודאי עשתה כן להנחלת שנתמנה לעצמה בדמיים.

ובאילת אהבים ק"א סי' רכ"ה, הביא את תוס' בזכיר והר"ן הנ"ל, וכתב ולפי"ז דברי רמ"א כ"ע כיון דליכא פלוגתא בזה אין להוציא מיד האשה.

ב. לדעות שאם קימנא מעיסתה המותר שלה, האם רק גוף המותר שלה או גם הפירות. בצית מאיר סי' פ' סעיף א' בתוה"ד, כתב

מה"י בוישב משה [והר"ם זורג] ח"ב סי' ל"ו אות ב' הקשה לב"מ מה יענה על מש"כ הגר"ב [הנ"ל] דהוא מוחזק שיוכל לומר לה [כמאן ולהבא] תפרנסו עצמן במותר, וכתב וצ"ל דס"ל חייב זה בקרא מוחזק, ומזונוות שבעלה חייב לה הוא ודאי חייב, ואין להוציא ודאי חייב משום ספק חייב מצד אחר, ומיהו אפ"ל דהבא גרע, דאמרין דכיון דנתן לה כלום עבור מזונוותיה, הוי כמו שנתן לה מזונות להבא, אפילו היא הרעיה את עצמה, והיא אפשר לומר שהבי"מ מיידי שהיא מרדה אח"כ באופן שאינו חייב לה מזונות והוא תובע מה שדחקת והותרה וע"ז אמרין שהיא מוחזקת וכו', ומיהו הוא דוחק וצ"ע לדינא.

ובפסקי דין רבניים כרך י"א עמ' 197, כתב הרב ח' ג' צימבליסט, שאשה שצנמנה והותרה אף שאין להוציא ממנה שהרי תוכל לומר לומר קים לי כדעת הפוסקים שמה שצנמנה והותרה הוא שלה, מ"מ אין לחייבו במזונוותיה כנגד הסכומים הנ"ל דלגבי מזונוותיה דמכאן ולהבא הוא המוחזק ויכול לומר קי"ל שאותם סכומים היו שלי ולא אשלים מזונוות כנגדם. ועי"ש ע"ד הרב ש' דיכובסקי שם עמ' 207.

אוצר

סיק יד אות ג — 1

הפוסקים

לבעלה, אפילו העדפה שע"י הדחק [עיין לקמן סי' פ' סעיף א'], וכמו שהיה נושאט ונותנת עמו בתוך הבית וכו'.

ובאגרות משה סי' ק"ו, כתב דמה שהשיגה האשה בזול ע"י טורח, שהורכרה לילך למקום רחוק, נחשב ג"כ כהעדפה ע"י הדחק [הם שלה לשיטתו המצוירת בזאת א"ל], ורק כשהזול גם במקומה, נחשב שלא ע"י הדחק.

ו. ובשקיעה ממה שנתן לה כפי כבודה או לפי כבודה. צבית יעקב כאן, כתב דבעשירות שנתן לה לפי כבודה, והיא לימנמה, הוא של בעל, שאין מחוייב ליתן לה לפי כבודה, רק לכבוד עצמה, אבל כשאנינה רואה לכבד עצמה בזמ, ולתלות כים מעותיה לעצמה, ע"ז אינו מחוייב ליתן לה, וזה פשוט. והביאו דבריו להלכה הרבנים י' רונטל, ד' רקובר וע' הדאריי צפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 231 [ונדפס גם במשנת יעקב פ"צ מאישות הלכה י"א].

אולם באגרות משה ח"א סי' ק"ו, כתב דבהר"ן נדרים פ"א ח' צמי שהדיר את חתנו הנאה ממנו, כתב דאי יהיב לבתו מזונות אין כורך לומר לה כלום, [אע"פ שאם נותן לה מעות כריך לומר שנותן ע"מ שאין לבעלה וכו'], לפי שאין לבעל זכיה בהם וכו', דליון דליון זכיה בהם במקום הבעל לית ליה לעצול שום זכות בלאות מזונות, שדין אפילו נתן לה הבעל מזונות הקצוצין לה ולימנמה והותירה, אין לו לבעל בלאות מותר כלום וכו', ומדבריו נסתרים דברי הבית יעקב [הכ"ל], שאם דווקא במזונות עני המותר שלה, היה יכול לאוקמי [את המשנה שם] בזן אותה המדיר מזונות דעשיר [ולא היה כריך לחלק בין מזונות למעורת], ולמה צדיארתי [עיין דבריו המובאים לעיל אות א'] דיש לה דין העדפה דמעשי שע"י הדחק, אין שייך כלל כדברנו של הבית יעקב, דכיון שהיתה רשאה להוציא להנאתה, ודחקה שלא להנות כראוי, ודאי דגם זה יש להחשיב כיוח שע"י הדחק, ולכן מסתבר דאף כמאוס מזונות דעשירות הוא שלה, ושיטת הבית יעקב י"ע ואין לסמוך על זה דלינא, להוציא ממנה.

ובפסקי דין רבניים כרך י"א עמ' 199, כתב הרב ח' ג' לימנליטע על דברי הבית יעקב הכ"ל, דיש מקום להתווכח ולומר דעשיירה שצריך ליתן לה לפי כבודה, הרי זה הוא הדרך שלה כיון שהורגלה בכך צבית אציה, וא"כ כל שמצמנמת משיעור זה הוי כמריעצת עצמה שהמותר שלה לדעת התוס' והר"ן, אמנם סברת הבית יעקב ראויה להשמע כשנותן לה מזונות יתרים לפי כבודה מדין עולה עמו והיא לא הורגלה כן צבית אציה, נמצא שאין לה כורך בכל ההוספה שמוסיף לה לפי עשיר, וזוהי שפיר י"ל ששוייתמה על זה אין זה כמריעצת עצמה, אבל כל שהורגלה דעשירות, הרי כל כמאוס הוא בגדר הרעצת ענמיות ומסתברא לדעת התוס' והר"ן שהיו שלה. וזש צמ' 207 כתב הר"ש דיוכצסקי, דכיון שהבית יעקב אומר דבריו מזה סברת צלצל, לכן יש מקום לחלק בין אם האשה תולה כים מעות לעצמה [ואינה משתמשת בו כלל], וזוהי מגלה דעתה שאינה זקוקה לתוספת של עולה עמו, לבין אם ארתו כים של מעות משמש לה כדי שתוכל לקיים את העולה עמו במועד אחר, שכן גם בני אדם החיים ברמה גבוהה, אינם חיים כל יום בלאותה רמת חיים, אלא יום אחד מוציאים יותר ויום אחד פחות, ודרכם לנמא עצמם מעט, כדלי לאגור כסף לשם טיול בחו"ל ודומה, וא"כ מסקנותיה של האשה נועדו לאפשר לה את העולה עמו בכל זמן שיעלה על רוחה, ואין צדום פנים להכתיב לה שתוציא כל יום דליוק אותו סכום.

ועיין שם כרך י"ד עמ' 199, שכתב הרב ח' הורביץ על הבית יעקב הכ"ל, שדבר זה מסתבר אם נאמר שחיוז מזונות דעשיר לפי

לאחרו בכתובות ע' ע"צ במספיק לה לדברים גדולים ואינו מספיק לדברים קטנים, לאחרה ליה השתא לאדרתן לא מנינא דלוגלוג בהך, והיה זה כיון לאדרה הרי הוא שלה, וזוהי נראה לישב הסתירה שצ"ע, דבנינו שם דקאי בסתם אשה, שפיר כתב דלפי המסקנא גם צקיממה הרי הם שלו, משא"כ בכתובות דקאי על מזונות האמורים במשנה במשנה אותה ע"י שליש, שפיר הולך לפרש כגון שאינה רעבתנית, לאל"כ הרי הם שלה בזולא, ובהפלה שם [סי' ד' ד"ה ת"ן] כתב דצקיממה הרי הם שלה, ותמנהי שכתב בפשיטות, והרי בשו"ע מצדד דאף צקיממה הרי הם שלו, וגם על הב"ש יש לתמוה, שכתב כן בפשיטות בסקי"ח ולא הזכיר מדברי השו"ע הכ"ל, ובשו"ע לא שייך החילוק הכ"ל, שהרי מייירי כשהיא אורכלת צפני עצמה וכמ"ש הח"מ שם סק"ג והב"ש סק"ב, [לכן] היה נראה לחלק ההיפך, דבשו"ע דמייירי שאורכלת צפני עצמה וא"כ כריך ליתן לה גם לדברים קטנים וכל דבר ששיעור החמים שזורך לה, וא"כ כל שצקיממה והותירה מהראוי שיהיה של הבעל, אבל בסתם אשה שמכרה למזונות, א"כ אף שקמנמית היא, מ"מ שיעור המזונות המגיע לה הוא שלה, וזוהי מייירי הב"ש וכו'. ובפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 231, כתבו הרבנים י' רונטל וד' רקובר וע' הדאריי, שיתכן לכל השאלה דקיממה מעיסתה אי הוי שלה, זה דווקא בגרים כפערל וכו', משא"כ בגרים ביחוד אין היא יכולה לקמן מעיסת הבית ולקחת הכספים לעצמה. ועיין בסוף דברי התשובה מאהבה סי' פ"צ המוצאים לעיל אות א'.

ד. ואם יש לחלק בין כשהבעל בעצמו נותן לה מזונות לבין כשב"ד פוסקין לה. בשבילי דוד סק"ב כתב דהתוס' כנזיר כ"ד ד' ד"ה שקיממה, כתבו שצקיממה הוא שלה, ולכאורה לא משמע כן בתוס' בכתובות ק"ח ח' ד"ה הא, שכתבו צס ר"ת צמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו, דחנן אומר איבד את מעותיו, דמה"ט עטור הבעל מלשלם לו, משום לאחר ליה [למפרנס], דאף אם פסקו לה הב"ד היתה מצמנמת במזונותיה, וקשה מה צכן, אע"כ דמה שצקיממה הוא שלה, וכל דרואי כשנותן הוא לה מזונות זכתה בו ומה שצקיממה לה לימנמה, אבל כשצ"ד פוסקין לה והיא משלה אורכלת, א"כ אין חל עליו חיוז לשלם רק מה שאכלה.

אולם בשואל ונשאל ח"ה סי' נ"א, באשה שצקיממה מן המזונות שנתן לה בעלה בלא שומת צ"ד, כתב שגראה לו דכח"ג גם התשובה מאהבה [דפסק שצקיממה הם שלה כמובא לעיל אות א'] מורה שם לבעל, דע"כ לא כתב שם לאשה, רק צאם היה הדבר עפ"י צ"ד, שאינה יכולה לתבוע יותר אם תחסר, ולנפשה הותירה, שכן דעתה כשצקיממה, אבל אם הבעל עצמו הוא היה המציא לה, הגם שנאמר או יתאלמה שהשעור שהביא היה חסר ממה ששמן צ"ד, אינה סומכת לוותר מדידה להרעיש עצמה, [ותבשק יותר אם יחסר לה, לכן גם] המותר יהיה לבעל.

ה. האם כשהשיגה מזונות בזול נחשב הדבר כקיעצה מעיסתה. דגבול מרעבא כאן, פירש לשון הרמ"א דלימנמה היינו שקנתה בזול. ובתשובות מהרי"א [אסאד] ח"צ סי' י' אות ב', צבעל שנתן לאשתו מעות ללרכי ביתו צכל שצוה, וקיממה האשה בלאותן מעות, כן צמקן כן צשאר הולאות, כתב דבנזון זה אף לדעת הפוסקים שקיממה מעיסתה המותר שלה, היינו דווקא לימנמה מעיסתה דווקא וכו', אבל כה"ג שע"י טוב השגחתה על לרכי ביתה הרויחה צקניית הדברים בזול וכיו"צ, ודאי לימנמה כה"ג כו"ע מודי דכל מה שהרויחה מה שקנתה אשה קנה בעלה, וזהו בכלל מעשי ידיה

אוצר

ס"ק טו אות א — ב

הפוסקים

ובכתב בש"ז סק"ג, לזהסבירים לכופין להוציא, מספר כתובתה נלמד, דכתיב זה ואנא אפלה ואוקיר ואיזון יתייכו וכו', ור"ת כתב לאין מזה ראיא, לזה קאי על ארתן מזונות שהם תחת מעשי ידיה, וממילא אין כופין ארתו להוציא.

ב. דעות האחרונים. כתב צקריט ספר פ"צ מאישות, לאם היה עני ואינו יכול לזונה אפילו בלחם, כופין ארתו להוציא, ואע"ג דמלאררייתא גט מעושה בטל, דכתיב ויהי אם לא תמלא חן צעניו, ונתן בידה מדעתה, תלמד שאינו מגרש אלא לזנוה, היינו כשמשלם לה מה שמיוז לה מן התורה, אבל כשגורע לה זכותה שזכתה לה תורה, לא צעיק דעתיה וכו' וכשכופין ארתו לגרש ואמר רואה אני, גמר בלבו לגרשה, למאנה עקביו מלאחר שמייבוצו חכמים להוציא, והוי דומיא למכר דגמר ומקנה, שפסטי על ידי כך משאר כסות ונורכא.

ובשו"ת מהר"ם אלשאקר סי' ע"ג, צימח שאינה רואה להתיבס מפני שאין ביד היבס לפרנס אפילו את אשתו הראשונה, כתב בתו"ח, לאיתא בכתובות [ע"א א'] דכופין את הצעל לזון, ואם אין יכולים לכופו את הצעל לזון, כופין ארתו להוציא, וכמ"ס הרמב"ם, והכי איתא בירושלמי גיטין פ"ט הלכה ט', הביאו הה"ח ובעל העיבור, מפני ריח הפה כופין, מפני חיי נפש לא כ"ש, אלא רבי חזקיה רבי יעקב בר אחא רבי יסא זשם רבי יוחנן, האומר איני רבי ואינו מפרנס, אומרים לו או זון או פרנס או פטור, ומהאי משמע דהכי הלכתא.

ובשו"ת מהר"ם אלשיך סי' י"א, כתב דבעטנה שאינו יכול לפרנס צעל נמי כופין ארתו להוציא, כמ"ס צרמב"ם וזה"ה זשם הרשב"א וכו'. גם בתשובת הרב יודאל חן הוצאה בשו"ת ז"י דיני יבוס סי' ג', בזנוח הג"ל, כתב טעם אחד לכופו לחלוץ, עפ"י ה"ה זשם הרשב"א הג"ל.

ובתשובת חכמים אשכנזים, בשו"ת ז"י דיני יבוס וחלוצה סי' ז', ציבס נשוי שאין לו כדי לפרנס את אשתו, והוא רואה ליבס, כתבו דל"ה עוד, דפשיטא דרב לאמר האומר איני זון ואינו מפרנס יוציא ויתן כתובה וכו', לאו דווקא האומר איני זון וכו', אלא כל היבס דלית ליה פשיטא דכופין, וכ"ש הוא, שהרי שמואל דפליג עליה דרב ואמר אדכייפין להוציא וכפורה לזון, מודה דהיבס דלית ליה, כופין להוציא, ש"כ הר"ן זשם הרשב"א והרמב"ם וכו', וא"כ היבס שידוע שאין לו ואינו יכול להשתכר, פשיטא הוא שכופין ארתו להוציא אליבא דר"ע.

וכן

וכמ"ס בשמ"ק שם בשם רש"י, והראב"ה לא גרס לאמלוכי "בית", אלא לאו לאמלוכי "בה", בעי, וכמ"ס בשמ"ק שם בשם הרא"ה, או סתם לאו לאמלוכי בעי, שבה תלוי הדבר, וכן איתא במדריכי דפוס ישן בדברי ראב"ה, והואיל והדבר תלוי בדידה וכו', דינא הוא דיוציא ויתן כתובה.

ג. עיין בחינת חיסוד ח"ג דף קע"ט טור ד', שהביא דברי שו"ת המב"ט ח"א סי' פ' בנזון הב"י והתקמים האשכנזים המובאים בפנים, וכתב דמשמע מדבריו, דכשאיין לו לפרנסה גם בבעל אין כופין וכו', וצ"ח גם לדבריו בח"ב סי' מ"א ובשאלה שם, וצ"ח עוד לכנה"ה סי' קס"ה הגה"ט אות ל"ד [שם כתב דבמב"ט ח"ב הג"ל, הסכים דאין כופין]. ובפני משה ח"ב סי' ט' דף י"ז טור ב', כתב דאף דכתב המב"ט דאין לכפות, אפשר דדוקא לענין כפית הגדול שעשו אותם החכמים, אבל לגבי דחוקת ר"ת יודע.

(ב) לא מצאנו זאת בדברי בעל העיטור.

(ג) ושמותיה: הרב ורביה בן שלמה ועכשיל, הרב דוד ורנן ב"ר זכריה, הרב יוסף לומרשוז והרב יהודה ב"ר אורי הלוי מהיילדברג. וכנראה שהם הרב והב"ד דקהל אשכנזים בירושלים באותה תקופה.

שתיקה וכו' (מח).

ובהגמ"י פ"צ מאישות אות ח', הביא תשובת ר"ת שמהלא באבאסקא, שכתב דהאומר איני זון ואינו מפרנס שכופין להוציא, לרש"י זין לו זין אין לו, ולדודי זאין לו. והוא צראציה סי' תתק"ט (כרך ד' עמ' ל"ג), שהביא פרש"י ור"ת זכא דלזינו זון ואינו מפרנס, וכתב מ"מ נלמד מדברי שניהם, דלא יטרח לפרנסה, או יוציא ויתן כתובה.

ובשו"ת הריב"ש סי' ל"א, זמו שרואה לישא אשה על אשתו, כתב דלא הוא עני ואין ידו משגת לזון ולפרנס את שתיקה, יכולה לעכב עליו מלישא אחרת עליה, או יוציא ויתן כתובה, כלאמרנין ציבמות ס"ה א', אמר רבי אמי כל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה, וזכא אמר נושא אדם כמה נשים, והוא לאפשר למיקס בספוקייהו, ופסק הרי"ף כרצא, וכ"כ הרמב"ם [צפ"ד מאישות הלכה ג'], ונראה דאפילו רבא לא פליג, אלא היבס לאפשר למיקס ליה בספוקייהו, הלכ"ה עדיין כר"א, ויוציא ויתן כתובה.

אולם הרמ"א לקמן הביא ש"א שאין כופין ארתו להוציא מאחר שאין לו ומקורו הוא כמאויין צפנים צרי"י, (מישרים) כ"ג ח"ה, שכתב על דברי הרמב"ם [צפ"ד הג"ל] דלאם היה עני ציותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם, כופין ארתו להוציא, דתמחה עליו למה כופין ארתו להוציא מאחר שאין לו ממה לזונה, לדוקא כשיש לו כופין מאחר שאינו רואה לזון אבל אין לו אין כופין, כמו צע"ח שאין לו, וכ"כ ר"ת בתשובה. והביאו כ"י אכן.

וכבר כתב כן בהגהות הרמ"ך על הרמב"ם שם, דתמה הוא, אחר שאין לו לזונה למה כופין ארתו להוציא, אפילו רב לאמר צאזני זון ואינו מפרנס שכופין ארתו להוציא, לא אמר כי אם בלחם שיש לו ממנו, או שאינו רואה להשתכר לפי ר"ש, ולפי ר"ת כל זמן שאין לו אין מחייבין ארתו, דלא עדיפי מזונות משאר חובות לעלמא דפטור כשאיין לו כמ"ס ר"ת בתשובה, וכו'. וכעין זה השיג גם צפ"י הלכה ה' ע"ש.

ובמדריכי כתובות סי' ר"ה, כתב על דברי הראב"ה [הג"ל] שמדברי רש"י ור"ת נלמד דלא יטרח לפרנסה או יוציא ויתן כתובה, ואינו איני מציין וכו', אדרבא מדברי שניהם נלמד דלא ייפייקין, וראיתי תשובת מורי שכתב דצ"ח לפירש"י זין לפיר"ת אין כופין וכו'.

(מח) ועיין בתשובת הרא"ש כלל ג"ב סי' א' כתב [לענין יבס] דאם היה תובע ליבס, נראה דאמתלא גדולה גונת לדבריה שאינה רוצה להתיבס לו, כיון שהוא נער ובער ואין לו במה לפרנס.

ובשו"ת מהר"ם אלשיך סי' י"א הוכיח מכאן שדעת הרא"ש שבעל כה"ג כופין אותו להוציא, דאל"ה נמצאו דבריו סותרים זה את זה, דבספיקו [פ"ד דיבמות סי' י"ז] כתב שאין כופין [הלחין] אלא באותן שכופין בבעל, ובתשובה כתב דעל טענת פרנסה כופין, אלא ודאי שטענת דאין לו במה לפרנס, הוי מסוג אותן שכופין להוציא וכו'. אולם בודע יעקב ולהר"י גיטין סי' ג' דף ק"ב טור ב' הוכיח מכאן שדעת הרא"ש כר"י.

וברב"ד ח"ד סי' ק"ח ודף ל"ב טור ד', כתב דנראה מלשון התשובה של הרא"ש דשלשתם בעינן, נער ובער ואין לו לפרנס, וא"כ אין ראייה משם לגירוד. ועיין במשפט וצדקה ביעקב ובחינת חיסוד המובאים באות הבא, ושם ד"ה אולם.

(מח) שם כתוב: לפי ר"ש, ונראה שהחובה לרש"י.

(ג) ועיין בב"ח כאן ד"ה כתב ר' אליהו, ובחזו"א סי' ק"ח אות י', במה שכתבו לבאר את דברי הראב"ה והמרדכי. ובפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 167 כתבו הרבנים ע' האדריא, י' ש' אלשיך, וב' זולטי שמבואר דמחלקת הראב"ה והמרדכי בדעת רש"י ור"ת, תלויה בגירסת בכתובות סי' א', ולאו לאמלוכי בית בעי, וזוהי גירסת המרדכי, ולפי גירסת זו בדידה דהרב תלוי לגמרי, ולא יתכן שיהיה בזה דין כפיה,

אוצר

סיק טו אות ב

הפוסקים

ובבאבי משפט סק"ו, הוסיף על הראיה מגיעין י"ג הכ"ל, דיכולה לומר גרשני ואכסא לאיש שיפרנס אותי, לדוחק לומר שיוכל לומר, שמא לא תמלא מי ישא אותך, דיכולה לומר מה לך בזה וכו', והדבר פשוט ללכת לגרשה וכו'.

ועיין בפתחי תשובה סק"ג מהצית מאיר, שכתב ג"כ דנראה כדעת השו"ע, שטעם ה"א שמדמה לבע"ח הטוען אין לי לשלם, לדעתיו אינו דומה, כי שאני הכא לאגילא דו, וכשיגרשנה יעקב לאחר שיוזנה, וזה צידו, ואני צידו לשלם וכו'. וכ"כ בישועות יעקב צפי' הקלר סק"ז, והזכירו החת"ס המוצא בפת"ש הכ"ל, לאין הדבר דומה לבע"ח חוץ שטוען אין לי, דלאני הכא לאיש יגרשנה תנשא לאחר, ויהיה לה המזונות מאושר אחר, ומדוע שנתנה מאס אינו יכול לבוא עליה דכופין אותו לגרשה [ע"ש מה שמסוק לדינא, וע"ע לעיל הערה מ"ו].

והחתם סופר הוא בתשובותיו ח"א סי' קל"א (הראשון) ד"ה ולפע"ד, שכתב דיש לחלק, בשלמא הלוואה לעלמא מילתא אחריתא היא ולהוצאה ניתנה, ולא כשתעבד גופו לזה אלף ככסיו, אבל הכא המזונות היינו האשה בעצמה, לנישאת לו אדעתא דמזונות, ואם אין מזונות אין אישות ונשואין ונפיר כופין ונוטלין ממנו אשתו וכו', מיהו י"ל זה דווקא לרמב"ם וסיעתו דס"ל מזונות דלורייתא וכו' [וכמוצא להלן בהערה כ"ו]. ואם ד"ה ואמנם, כתב עוד דל"ל פלגיו רב ושמואל אי זה מיקרי חיי נפש, כיון שיש לו ואינו רואה וכו', רב ג"כ דגם אי כלל חיי נפש, כפי שה"ש"ס שם מייבנות [מ"ב צ"ן] אשה בזה לרוב צ"ד הורגת את בנה, ושמואל ס"ל לחלק, התם יושבת תחת בעלה שני, בזה לבוא לז"ז עם יורשי בעלה ראשון וכו', אבל הכא לתבוע מצעל זה עצמו אינה בזה וכו', ואין כאן חיי נפש, ומינה דהיינו בזה שיש לו ואינו רואה לזונה וכו', אבל בשאינו יכול לזונה וכו', אפילו שמואל מודה דק"ו מפני ריח הפה מנויא, מפני חיי נפש לא כ"ש וכו'.

ובח"מ סק"י, כתב דהא למרינן בגמרא האומר איני זן ואיני מפרנס יו"א, משמע למיירי ביש לו, ולא נקט רבותא דאפילו אין לו יו"א, י"ל דנקט יש לו, לאפקוק מדמשמע דס"ל ביש לו, דכופין לזון ולא להוציא ד"ה.

וביבין

גד' עיין בישועות יעקב בפירוש הארוך סק"ג שכתב, דנ"ל דהרמב"ם לטעמיה אויל דס"ל דמזונות דאורייתא, ולכן באינו יכול ליתן לה מזונות כופין אותו לגרשה וכו', משא"כ לדעת הפוסקים דמזונות דרבנן, וא"כ הם תקנו שאם יש לו מחזיר ליתן לה, והיו כמו שאר חוב, אבל לא תקנו שאם אין לו במה לפרנסה יכופו אותו לגרשה וכו', ומעתה נתישב על נכון מה שחשקה בח"מ, ובזה אי"ש, דשם רב קאמר למילתא, וידוע דרב ס"ל מזונות דרבנן וכו', וזה ברור, וכ"כ בשו"ת חת"ס ח"א המוצא בפנים בד"ה איבאר, ד"ל [דהא דכופין להוציא] זהו דווקא לרמב"ם וסיעתו דס"ל מזונות דאורייתא וכו', אך להפוסקים דס"ל מזונות דרבנן, אין הנשואין והמזונות תליא זה בזה כל כך וכו', ובזה צ"ח דאמר רב הונא (כתובות ס"א א') אמר רב האומר איני זן ולא אמר מי שאין לו לזון, וזה הקשה בח"מ, דנ"ל דר"ה לטעמיה דס"ל [בכתובות ג"ח ב' בשם רב, כי תקנו רבנן] מזוני עיקר ומעשי ידיה תחת מזונות, וא"כ מזונות דרבנן, משרה קאמר דווקא האומר איני זן וכו'.

ובאמריה נעמה תנינא ר"ח מאמר קי"ט, כתב דלפי טעם היירושלמי הג"ל במהר"ם אלשקר, דאם מפני ריח הפה כופין, מפני אי לא נפש לא כ"ש, שמוע דאפילו למיז חובי מזונות מדרבנן, ב"ז כופין אותו להוציא אם לא נפש לא מזונות וכו'. ובמטה לחם ח"א סי' כ' דף מ"ה טור ב', כתב ע"ד החת"ס מחלוקת זו אי מזונות דאורייתא או דרבנן, לא שייכא להיכא דנשתעבד בכתובה וכתוב ועלי מזונינו וכו', [דבכה"ג] הרי חזר להיות לכרע מדאורייתא, כיון דהא נשתעבד עתה בשטר וקנו ממנו, וכמ"ש בב"י חז"ם סי' ב"ז וכו', א"כ אפילו אם הוא חולה ואינו פושע כופין להוציא וכו' [עיין באוצר"ס ס"ס סק"א אות ד'].

וכן בתשובת הבי"ש שם צאתו נידון, כתב ד"ה ועוד, למאחר שאין לו צמה לפרנסה, לא מביעיה לסובלים להלכה כמ"ד בצאמר איני זן ואיני מפרנס כופין להוציא וכו', ואע"פ שזה אינו אומר איני זן ואיני מפרנס, גריד מיניה הוא, כיון דלאן חזרין לאין לאל ידו, למרינן ודאי דאפילו למ"ד עד שיכפרו להוציא יכפרו לזון, מודה דכזה"ג כופין אותו להוציא אליבא דכו"ע מפני חיי נפש, למכ"ש דריח הפה וכדלמך בירושלמי, וכן פסק הרמב"ם מאריה דאתרא. ובספרו כסף משנה שם כתב, דר"י כתב שמתכו על רבינו למה כופין אותו להוציא מאחר שאין לו וכו', כמו בעל חוב שאין לו [וכמוצא לעיל בצאתו כופין על המיתה, דמה ענין זה לזה, דבע"ח אין תקנה בדבר, משא"כ בנדון זה שיש תקנה שיוציאה, ומאחר שאחד מתנאי הנשואין הם המזונות, אם אין לו צמה לזון יוציא].

ובשו"ת מהר"ם ח"א סי' קי"ג, באשה שבעלה אינו יכול להרויח ולפרנסה, כתב ד"ה והכני, על דברי הכ"מ הכ"ל, והכני יוסיף להפליא, דמה מקום לתמיהה זו שמתכו ורצו לדמותו לבע"ח שאין לו, וכי כלום מתבקש ממנו שימכר בעבד עבדי או שיעבד עבדו שהיה זהו, הרי אמרו איני זן וכו' יוציא אותו כתובה, וכ"כ שאין הכא להניח ומזה גרם, א"כ גם בנפלו לו מזוני גדולים, כגון שנסמא בשתי עיניו וכו', אולם הוא וימלא מזה גרם, והרי שנית בהם [כתובות ע"ז א'] כופין אותו להוציא, וכדכתבו התוס' [שם ב' ע"ב], דליכא למימר באשה נסתחפה שך, שהבעל אינו שדה של אשתו וכו', ותעד דבירושלמי עבד ק"ו מריח הפה וכו', וריח הפה שכופין עליו, לאו בשנוול לאחר שנשאת הוא [בתמיהה], ואעפ"כ אומרת לו, ע"מ כן לא נישאתי לך, במזונות שהם חיי נפש לא כ"ש וכו', ועוד אפילו תימא דמני לבע"ח, דע"מ כי האי גוונא, כיו"א דו הוא, דהני למזונות דעד השתא חשיב כבע"ח, שכבר נתחייב בהם, אבל לגבי מזונות דמאכל ונהבא, יכולה לומר איני רואה שתהיה צע"מ שלי בהם, כיון שאין לך לפרוע, הא למה זה דומה, למי שהשכיר בית לחבירו צ"כ לרבים לשנה, בדנין לחודש לפרוע בכל חודש, והרי הוא עני שאין סיפק צידו לפרוע מה שעבר ומה שעתידי לבוא, וכי לא יוכל לומר לו לא מציתי שע"מ כן לא השכרתי לך, ולמה נתחייב צמה שאין אתה יכול לפרוע וכו', ותו לפי דבריו [של רי"ז] מה טעם דרב דבאומר איני וכו' כופין אותו להוציא, דמה ענין יציאה לכל מזונות, יהיה כבע"ח ויכפרו לזון וכו', ואם מטעם דלא מצי קאיום עימיה כל זימנא דינא ודיינא כייפין ליה, אלף מעתה צע"מ שחייב לחבירו מאתתם זוז לפרוע לו בכל יום זוז אחד, ואומר איני נותן, וכפרו כל פרוע כל חוב צ"כ אחת, מאם שלא מצי קאיום לא צ"כ ודינא, הא אין לך לומר אלף אשע שאני, שלא נשאתי לא ע"מ שיוון ויפרנס בשפתי וכו', ועוד הרי אמרו [גיטין י"א ב'] אם יראה שלא לזון את עבדו רשאי, ושלא לזון את אשתו אינו רשאי ותניא שם [י"ג א'], יכול העבד לומר לרבו בשני צורות, או פרנסני או הוציאני לחרות, והכמים אומרים הרשות ביד רבו, ומפרש ליה התם, כגון שאלו לא מעשה ידך במזונותיך ובשני בלורת לא ספיק, רש"ג סבר או פרנסני או הוציאני לחרות, דחזי לי אינשי ומרחמי עלי, ורבנן סברי, מאן דמרחס אצני חרי אעבדא נמי מרחס, אלמא אי לזון האי טעמא וכו', מצי א"ל או פרנסני או הוציאני וכו', ק"ו באשה שאתמך או פרנסני כמורה או גרשני ואמלא מי שיפרנסני, דאין לומר באשה שאתמך על הפתחים, דלאישות ניתנה ולא לזלזול, הלכך נראה צעניו שאין לפקד דביו ע"ה הרמב"ם, מאחר שלא נתינו לאחד מן הפוסקים שנחלק עליו בפירוש וכו'.

הפוסקים

ס"ק טו אות ב

אוצר

עני ביותר וכו', באלו לדינו של הרמב"ם שכופין לגרש, ורבו כמו רבו הראשונים והאחרונים דס"ל הכי, והגם ללא יצטרך להיכר קצת חולקים בזה וכו', מ"מ כבר נתן טעם מספיק בחינה והסדר וכו', והכי נקטינן, וכן דן נמי אחד המיוחד מבני עירנו [הרב ניסים יעקב], הוצא בספר זכרנו לחיים ח"א דקע"א ז' וקע"ה א'.

ובתשובת הרב יצחק י' נחמיאש שבעני כל חי (על מסכתות) דף ל"ז טור ז', כתב לסמוך על צדקה הפוסקים דכופין להוציא בנדון שהבעל הוא צליעל ורע מעלליו ורועה זרות, ואוכל מאכלי גוים, ושותה סתם יינם, ואוכל חמץ בפסח, והאשה אינה רואה לשבת עם איש זנה, ועל הכל שאינו יכול לזון אשתו, למה שמריות מוציא לשכרות וכו'. והסכים לו המחבר שם בטור ג', להדין עמו לטופו להוציאו כו' דבטענה שאינו יכול לזון אשתו, מצינו כמה פוסקים דס"ל דכופין אפילו אם הוא איש כשר, ועניונו גרמה לו, כ"ש בהטורף עמו רוע מעלליו וכו', כי הגם דמחומר יש סוברים בשו"ע ס' קכ"ד [סעף א'] לחין כופין וכו', בכגון כ"ד ליכא ספיקא דכופין. גם בספרו זכירה לחיים (על המדע) משפטים פרשה ל"ב כתב בזהו"ד, דכאיש עכל במלכתו, ומה שהריות מוציא לשתות ולשחוק, פשיטא דכופין אותו להוציא.

וכן כתב שכופין להוציא אם אינו יכול לפרנס בתצות הרב רפאל צדקו שצאני שיש (להר"ש אבונטוב) ח"ב ס' מ"א, והסכימו עמו הרב יהודה אבן עטר, הרב שמואל אברהם אבן זמרא והמחבר שם. וכן כתבו דויען אברהם (להר"א ריוות) ס' כ"ב, ביוחסוף שלמה ס' ט"ו, בהגם שאול ח"א ס' י"ד ובמנחת הח"א ח"א ס' י"ד והסכים עמו הרב ח' מ' אלישר.

וכן בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 170, כתבו הרבנים ע' הדאייא י' ש' אלישיב וז' זולטי, שהדין נותן לכופו את הבעל על יסוד זה שהוא טוען שהוא חולה ואינו מוכן לתת למזונות אשתו אף פרוטה, [אף שלפי קביעת רופא יכול לעבוד בחקלאות וכיוצא]. אכן במסקנתם שם עמ' 174 כתבו, שאם יכול לקבל עבורם תמורה מלשכת הסעד אם תחזור לצינו אין לכופו. וכ"כ בצנן אב ח"א סוס"י ס'.

אולם עבא"ג, להצ"ח פסק בהרמ"א שאין כופין להוציא. ללאחר שהביא דברי ר"י והמרדכי [בצדקות א'] כתב, והכי נקטינן. וכבר כתב בן צער לחם על השו"ע כאן, דיש חולקים בבעיה זו כיון שאין לו, וראוי לחוש לדבריהם, אך עושים לו הרחקה דר"ת, כן כ"ג¹²). וכן בתשובת הרד"א שצו"ת מהר"י בירב ס' ס"א, בנדון יבם שאין לו זמה לפרנס, כתב שלא לראונו ולא שמענו מימינו בכל בני דיינין, שכפו את העני להוציא את אשתו, ואפילו הוא שואל על הפתחים וכו'.¹³ וביכין ובעזא הנ"ל כתב בשם החכם ר' יוסף שפורט, דכשאין לו אין ראוי לכופו להוציא, מפני שאין ראוי לכופו אלא השנויים במשנתנו כגון אלמנה לכהן וכו'. ובפרישה סקט"א, הביא דברי ר"ת ור"י דאין כופין אותו להוציא.

ועיי' בפתי' תשובה ס' סק"ב, שאין לכו"כ מהדור"ת ס' ז', ולדברי עמנו בס' קכ"ד סק"ה, שגם הביא את דברי הגו"ב, דחליהל לכופו האיש הזה וכו', כיון שהוא אומר שרואה לדור עם אשתו ולהשכיר עמנו, ולעשות כל מה שצרכו לזון ולפרנס, ואם אין יין

וביכין ובעז ח"א ס' ק"ל דף מ' טור ז', כתב דהגם להרמ"ך תמה על הרמב"ם שכתב שכופין אותו להוציא וכו', מ"מ דעת הרמב"ם עיקר, כיון שרוב הפוסקים הסכימו שכופין להוציא, והרד"א נראה שהסכים לזה. כיון שלא השיג כמנהגו בכל המקומות שחולק על הרמב"ם וכו'. וכן בכנה"ג בהב"י אות ז', כתב דהגם שר"י כתב שתמחו על הרמב"ם, מ"מ ראוי לסמוך על דברי הרמב"ם, ובפרט בגלילות שהוא מאריה לדתא, ומסתבר טעמיה. וכן פסק בחוט המשולש (המאורק לתש"צ) הטור הראשון ס' ו' אות א', בנשוא אשה על אשתו ואינו יכול להספיק מזונות שתייה, ולפי הדין והאמת הבעל מחויב לגרש האשה הזאת וכו'.

ובמשפט וצדקה ביעקב ח"ב ס' כ"ה, ביבס נפוי שאינו יכול למימס וצדקה שתי נשים, הביא טענת אבי האשה שהוא ת"ח, דבטענה זו ללא מצי למימס בסיפוקיה, אשכחנא דגבי בעל נמי כופין אותו להוציא וכו', וכבר דחה מנן ב"מ דברי ר"י וכו', ואע"פ שרד"א ב"ח"ד ס' ק"ט, הביא בכלל דבריו טענה זו לחין ליבס לפרנס ולא חש לה וכו', ומ"מ אין לנו לדחות דברי מהר"ם אלשיך שטעמו ונמוקו עמו, ודבריו כולם צדורים בטעמה, מפני דעת רד"א אשר לא נגלו אלינו מה טעם יש בזה וכו', והדברים נראים שרד"א ס"ל כדעת אותם שתמחו על הרמב"ם, או לכה"פ שחש לצדקתם וכו', ולכן הבין מהר"ש בכלל כ"ב ס' א' [המבוא לעיל בהערה מ"ח] דלא דפקס שכופין, היינו בהטורפות ובמעמד שלשתו, נער ובער ואין לו לפרנס, אבל אין דקיי"ל בהרמב"ם והרש"א וכו', יש לנו להבין דבריהם הרא"ש מן הטעם אין לו לפרנס גרידא, הוא שפסק לכופו לחלוץ, דלא דכוחה גבי בעל נמי כופין לסדרא זו, ומה שהביא הרא"ש בדבריו נער ובער, לא על דא קסמין, אלא דגופא דעובדא הכי הוה באתרו נדון, שמחמת היותו נער ובער נמשך לו חסרון הפרנסה, והא"כ לא ימשך לו חסרון הפרנסה מסבה אחרת נמי ליכא הכי וכו'.

ובחינה וחסדא ח"ג דף קע"ח טור א', כתב דנראה לרוב הפוסקים ראשונים ואחרונים הסכימו לדינו של הרמב"ם, דבעני ואין לו לזונה ולפרנסה כופין אותו להוציא. ושם בטור ג', כתב, דלע"פ שלכאורה היה נראה, לכיון דמספקא לן בדבר, לחין כופין, ומכניסים עמנו בספק גט מעושה לו, וז"ל לכיון דהכא איכא פק"י דבד דלוחה כל התורה כלה, לשמא תחלש ותמות דבער והוי ספק קרוב לזולא, ומתמחה כיון דלמורא בגבר בעלה, אין מרחמים עליה וכו', וגם היא לא תכניס עמנה לכפות על דלתי הגדידים, אי מה"ט [שלא ירחמן]. ואי מטעם בזה וכו', ואי פעם אחת תעשה שוב לא תעשה, והוי כערא מדי יום ביומ, והאשה לחיים נתנה ולא למיתה וכו'. ושם דף קע"ט טור ד', כתב שמדברי רד"א אלו לא משמע כלל הפך דברי הרמב"ם, אלא לטונו לומר, דכשהיא מוראה להשגא אפילו כשהוא עני, כה"ג לא ראוי שום ד"ד שיכופו לו וכו', אבל אם היא אינה מוראה בדבר אה"כ דס"ל דכופין וכו', וכן משמע מדבריו שח"א וכו'.

גם במטה לחם ח"א ס' י"ד דף כ"ו סוף טור ז', כתב להיכר דהוא

גה) ובנאמן שמואל ס' ט"ב במי שלא פרנס וגם היה סומא בשתי עיניו, שלכופו הוא מצדיר הסכמת אחד מבעלי הוראה מובהקים אמנם לעשות הרחקה דר"ת לא צריכה רבה.

זו) וכן בתשובת חכמים אשכנזים שבשו"ת בית יוסף דיני יבום ס' ב', כתבו בפירוש שהרד"א בנדון זה, לא כפה למעשה. ועיי' בחינה וחסדא ובמשפט וצדקה ביעקב המבואים לעיל.

גם בחזון איש ס' ק"ח אות י' סוף ד"ה ולידיא, כתב שאין חילוק אם מוגות דאורייתא או דרבנן. ובבנין אב ח"א ס' י' אות ג' כתב למוכח דהרי ר"י שהוא הסובר שאין כופין כתב בספר משרים גתיב כ"ג ח"ה דבריו הרמב"ם שמוגות דאורייתא. ועיי' בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 169, שכתבו הרבנים ע' הדאייא י' ש' אלישיב וז' זולטי, דמסתברא לדעת השו"ע אין חילוק בין אם מוגות דאורייתא או מוגות דרבנן. ועיי' ביביע אומר ח"א ס' י"א אות כ"ב.

אוצר

סי' סו אות ב — ג

הפוסקים

שאלם לאינו שהעבד הטיב עמה, ושוב ירד מנכסיו, אז לא מן השם שתגרשנו, כדמוכח מלשון המדרש שם, ארס שהוא נוטל אשה ועושה עמה ימים רבים, אפילו העני, אשתו אינה כופרת בו, אלא אומרת בשעה שהיה עשיר האכילני והלבישני ועבשיו שהעני אינו כופרת בו וכו', אך אם מיום שנשאה לא שמחה עמו ותמיד מתוה להיות עכל במלכתו וכו', כופין להוציא.

עיי' בשלמי תודה (להרא"י פערסקי) סי' ט"ו, שכתב שמע מלאכ"ד וויסנעווע שאין אשה יכולה להשביע את צעלה בצדעה שאין [ממה לתת] מזונותיה, [אבל] בתשובות מיימוניות השייכים לספר קנין [סי' כ"ה] מלכתא דיכולה להשביע צעלה שאין לה, וז"ל על ראובן ששלח אשתו לבית חמיו, ובא ראובן ונתן כל אשר לו ליעקב אביו וכו', וכך אמר לחבירו, דע לך כי נתתי כל אשר לי לבדי במתנה גמורה כדי שאוכל לישבע למחר אם יופני לדון בצביל מזונות אשתי וכו'.

וכשהיא אינה בת מלאכה ואינה יכולה לפרנס עצמה בשום פנים. כתב בנתיבות משפט דף קנ"ה טור ד', שגדלה לאם אינה בת מלאכה ואי אפשר לה לזון את עצמה אפילו ציטונס וע"י הדחק, לכו"ע כופין אותו להוציא, כלי שתנשא למחר ולא תמות צרעב [ולא תמאלו לו צפוסקים חבד צוה"ל].

ג. האם כופין להוציא לדעה זו גם כשיכולה להתפרנס ממעשי ידיה. כתב בחינה וחסידא ח"ג דף קע"ז טור ד' ד"ה והנה, להנתיבות משפט דף קנ"ה טור א' [המוצא צלות הקדוש], הבין להרמב"ם איירי שזיכורה לנאמס ולזון עצמה ע"י מעשי ידיה [וגם] צוה הוא שכתב דכופין להוציא, אבל לדעתי נראה מהרי"ט [המוצא ש] סובר להרמב"ם איירי שזאינה מספקת לה מעשי ידיה אפילו ללחם כר [ודווקא אז כופין להוציא], וכן משמע ממש"כ ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא כריכה לו וכו', וכן הבין דברי הרמב"ם הריא"ש שצ"ל לה כתובות סי' ד' בסוף אות ג' [וכן הוא צפסקי הריא"ש שם פ"ה הלכה ה' אות ו', שכתב לאם אין ידו משגת לזון ולפרנס את אשתו וכו', וגם הוא אינה מספקת במעשה ידיה וכו', כופין אותו להוציא וכו', וכן שיעת הרמב"ם]. ובקריית מלך רב על הרמב"ם פ"ב מאישות הירא, הקשה על הנתיבות משפט הנ"ל, מהיכן הבין כן צדעת הרמב"ם, ושגם לא ראה דברי ריא"ש צ"ל הנ"ל [הנ"ל].

ובשו"ת ר"י מסלוצק סי' פ' עמ"ר רע"ו, כתב על מחלוקת הרמב"ם והרי"ו הנ"ל, דכשהיא בת מלאכה, נראה פשוט לאפילו כשאין מעשה ידיה מספיקין רק ללחם שהיא כריכה, תו אין כופין לכו"ע, דלא קיי"ל [בסי' ס"ט סעיף ד' ברמ"א] דבעל יכול לומר לאי מעשי ידיך כמזונותיך צדסקי וכו', וכדלויקא לישאל מהרמב"ם ואין יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא כריכה, לאפוקי צכה"ג שאינה כריכה וכו'.

ובויעץ אברהם (להרא"י ריוח) סי' כ"ה, כתב דמעשה צא לידו צבעל שאין לו לפרנס את אשתו והוא טוען שהיא יכולה להתפרנס ממעשי ידיה, ופשוט הוא שאלם מעשה ידיה מספיקין למזונותיה אין כופין

ידו משגת, מי יעביר עובדא נגד דעת רי"ו ור"ת דעני אין כופין ארתו וכו'.

וכתב בנתיבות משפט דף קנ"ה טור א', דכ"כ"ת [הנ"ל] תמה על רי"ו, דכ"כ"ת אין תקנה בדבר, משא"כ צדקון זה שיש תקנה שיוציאה, ולדעתי נראה דהכא נמי יש תקנה בדבר, שהרי תקנו לו מעשה ידיה כנגד מזונותיה, וכשאין לו מה לזונה, תתפרנס ממעשה ידיה, והא"נ דכל היכא דלית ליה, לא מצי למימר לה, איני זך ואיני נוטל מעשה ידיך, לטובתה נתקנה [עיי' סי' ס"ט סעיף ד' וצוה"פ סק"ג] אבל צדלית ליה, תתפרנס ממעשה ידיה ולא יפסדו לה הוציא, וה"נ משמע קצת בגמרא, לאחר רב האומר איני זון וכו' כופין אותו להוציא, ושמואל אמר עד שכופין להוציא ויפסדו לזון וכו', ואמאי לא משני להא"נ ומילתיה דרב בשאין לו במה לזון, אם לא שנאמר דס"ל לתלמודא דכ"כ"ג [שיכולה להתפרנס ממעשה ידיה] לכו"ע אין כופין כיון שאין לו וכו'. ובסוף טור ד' שם, כתב דכשאין לו במה לזונה, אמרינן דרובה אשה צדק ותפלות וכו', ויכולה לנאמס עצמה [ע"י הדחק] — תלשנו שם בצאמנע טור ד', ע"י מעשה ידיה.

עוד כתב בנתיבות משפט שם טור ד', ע"ד מהרי"ט הנ"ל, דכאשה לא שייך לומר דמזלה גרם, ולכן כופין להוציא גם מי שנאמס צשתי עיניו, דנראה לאדכרנא משא ראה לדברי רי"ו, שהרי באיש שולדו לו מומין גדולים, פסקו המפרשים להלכה לאין כופין אותו להוציא וכו', וכ"ש מפני שאין לו במה לזונה, ומה שפסק הרא"ש דנכמחא צשתי עיניו או צנקטעו עמי ידי, דלכו"ע כופין אותו להוציא, כבר פירש הרא"ש צעמנו הטעם, משום דה"ל כעבר ובעל מן העולם וכו', ואין דנים מאלו לדברים אחרים וכו', וגם גבי נכפה כתב דביתו יואל [מוצא במדרכי כתובות סי' ר"א] דלע"ג לגבי אשה חשיב מום, מ"מ לגבי איש מספקא ליה, דליתתא ניוחא לה בכל דהו, וכ"ש כשאין לו במה לזונה, דרובה אשה צדק ותפלות וכו', וגם מה ששיגי מהרי"ט ממש"כ ציוסלמי וכו', נראה שלא אמרו כן אלא ביז לו ואינו רוצה לזונה דכ"כ"ג משמע לירושלמי דהו"ק ק"ו, דאם מפני ריח הפה אמרו חכמים דכופין, דלמודו דעתה שאינה יכולה לצבור, כ"ש מפני חיי נפש, דלמודו דעתה של אשה שאינה יכולה לצבור שיש לו ואינו רוצה לפרנסה וכו', אבל כשאין לו יכולה לצבור וכו', עוד כתב מהרי"ט דזה דומה למי ששכיר בית וכו', ואף מכאן אין השגה לדברי רי"ו, דגבי שכירות אמדינן דעתיה דמשכיר שלא הקנה לו אלא ע"מ שיפדע לו בכל חדש וכו', אבל גבי אשה אדכרנא אמדינן דעתה דניחא לה בכל דהו, ולכך אע"פ שזוהת עכשיו, צטלה דעתה וכו', עוד כתב מהרי"ט ראה מעבד שיכול לומר לרבו או פרנסני או הוציאני לחירות, גם מזה אין ראייה, דשאני אשה כדכתיבנא דבעל דהו ניוחא לה וכו', ומ"ש מהרי"ט שאין לפקק דביו של הרמב"ם וכו', היאך מלאו לבו לכופ להוציא כדברי הרמב"ם, אחרי שרי"ו מעיד שתמחו עליו, ומה גם שכ"כ ר"ת.

ובשו"ת ר"י מסלוצק סי' פ' עמוד ער"ה ד"ה ועתה, אחר שהאריך בדברי הראשונים, כתב דלפי מה שציאר אין לנו שום הכרה,

כ"ש להכריע נגד דעת רי"ו בשם ר"ת, ואדכרנא דעת הרמב"ם כ"ע קלת וכו'. גם בחזון איש סי' ק"ח אות י', האריך צוה, ומסיק ג"כ דאי אפשר לכופ אותו [אפילו צמיל] לגרש, דהו ספקא דלינא. וכן בעזרת יהודה סי' ס"ה, כתב דמשמעות דברי הרמ"א [לקמן סי' קנ"ד] דהו ספק פלוגתא דרבותא ואין צמחינו לכופ להוציא. ועיי' בזכירה לחיים הנ"ל צד"ה צתשובה, שכתב לחלק, דמסתברא

[גו] בראה, דזה רק לשיטתו, דביכולה להתפרנס בצמצום ממעשה ידיה, ס"ל להרמב"ם דכופין להוציא [במש"כ בחינה וחסידיא המוצא לקמן אות ג'], ועיי' חולק רי"ו וס"ל דאין כופין, אפשר לומר דשאנה יכולה להתפרנס ממעשה ידיה אפילו בצמצום מודה רי"ו דכופין להוציא, אבל לדעת שאר הפוסקים, דכשיכולה להתפרנס ממעשה ידיה בצמצום, מודה הרמב"ם דאין כופין, אי"כ בהכרח לומר דס"ל המחלוקת בין הרמב"ם ורי"ו, הוא רק בכה"ג שאינה יכולה להתפרנס אפילו בצמצום, וגם בזה ס"ל לרי"ו דאין כופין.

אוצר

סיק סו אות ג — ח

הפוסקים

בדמיהם. כתב בחינה וחסדל ח"ג דף קע"ט טור א', להיכא דיש לה נכסי מלוג טובא וכו', והוא אומר דיתכור מנכסי מלוג מעט, וישא ויתן באותן מעות ויתפרנס מהם, נראה דלאם היא אינה מרואה דבר, לא שמעינן ליה, וכופין אותו להוציאה. והביאו בטעם לחם ח"א סי' י"ד. וכ"כ ביועין אברהם (להר"א ריוח) סי' כ"ב.

ז. וכשידוע שאינו יכול לפרנסה, אבל יש לו ממון לפרנסה זמן מסוים. כתב בחינה וחסדל ח"ג דף קע"ח טור ג', להיכא דעיניו הרואות שאין לו לפרנסה ולגור, והוא אומר דיש לו כדי שנה אחת לפרנסה, ומראה להם המעות וכו', כתב בשו"ת ד"י דיני יבום סי' ד' בנידון דכופין לחלוץ, כיון דלזין זידו לפרנסה כלל, ואפילו אם יאמר שיקדים לה מזונות לשנה, לאו כלום הוא מכמה טעמי, הלא דכיון דהוא מוחזק דלזין לו, זה שמקדים עשוי, הוא לזה מלאכה, או שמכר כלי תשמישו, ואחר שישאנה, יקח זה [הכסף] שהקדים לפרוע חובו, או להחזיר לו כלי תשמישו, ועוד שאפילו היה לו כדי להקדים לשנה אחת וכו', אינו אלא כמי שרואה לנסות השמש בבגדו וכו', דלאר שנים מה תהא עליה וכו', וכן הסכים מהר"י מן בתשובתו בשו"ת ד"י שם סי' ג', ומה"ר אברהם ירושלמי בתשובה כת"י, ומהר"מ אלשיך סי' י"א, ומהר"א גאליקו בתשובה כת"י [הוצא בכנה"ג סי' קס"ה הגה"ט אות ל"ו]. דאפילו יש לו לפרנסה זמן מה, כל שאינו יכול לפרנסה בהתמדה כעני בישראל, כופין אותו לחלוץ וכו', דוק מדביחם, דגם באשה היושבת עם צעלה הדין כן כופין אותו להוציא, דלא דעת הרא"ש [פ"ד ריבנות סי' י"ז], היא, דלזין כופין לחלוץ אלא היכא דצבעל כה"ג כופין להוציא וכו', אלא דאעיקר [לענין יבם] פלוגא רבונותא עלייהו דהרבנים הגזכרים, ופסקו שאין כופין לחלוץ, וכמ"ס בשו"ת מהר"י זי רצ בתשובה הרד"ב סי' כ"א [הוצא בכנה"ג שם] שכתב בסו"ד, וא"י משום שהיא אומרת שאין לו לפרנסה, הרי הוא אומר שיש לו, ואחר שלמה המע"ה [משלי י"ג ז'] יש מתרשש והזן רב, והיבס קיבל עליו בפני להקדים לה מזון שנה תמימה וכו', גם הכנה"ג שם כתב ע"ד מהר"א גאליקו דלזין נראה לו, דכל דיש לו לזונה זמן מה, שמה מן השמים ירחמו עליו ויכריחו מזונותיו וכו', וכיון דאיכא פלוגתא דרבונותא, אין כופין להוציא דחיישין לספק גט מעושה, ומה גם דשם בסו"י ע' הג"ז אות ג' כתב [לענין בעל] בשם מהר"א גאליקו דלאם יש לו לפרנסה זמן מה, לא נכופנו להוציא בשביל העתיד, הרי דמהר"א גופיה, הגם לגבוי יבם כתב דכה"ג כופין לחלוץ וכו', מ"מ לגבי איש עם אשתו כתב דלזין כופין להוציא, דנראה לענין אשת איש דחמיה, ס"ל כופין כה"ג וכו', והשתא דלתיקן להכי, י"ל דגם לדעת הג"ז שם אינו אלא ציבס דקול וכו', וכן נראה מדברי הכנה"ג וכו'.

ובשמן המשחה סי' ע"א דף כ"ב טור ג', במטה לחם ח"א סי' י"ד דף כ"ו ב' ובגפת לופים סי' קכ"ב אות ג'.
ד. וכשיכולה להתפרנס רק ע"י שתשכיר עצמה לשרת בבית אחרים, לעשות מלאכות קשות או לחזור על הפתחים. כתב בטעם לחם ח"א סי' כ' אות י"ג (דף מ"ה אות ד'), דיתכן לדברי רי"א [הכ"ל] באות ג' אינם אלא דיוכלה ללמס עצמה ע"י מעשה ידיה כמו שהוא הרגילות, לתפור בגדים ומלבושים וכו', דכל אלו הן מלאכות קלות, ואינם נעשות אלא מיושב וכו', אבל היכא דלזין מספיק לה כ"ל ללמס עצמה, או שאינה בקיאה בטיב מלאכות אלו וכו', וזריכה להשכיר עצמה לשרת בבית אחרים וכדרך השפחות והם מלאכות קשות כגון כביסה וזיגול ואפיה וכו', וזריך לעמוד כמה שעות וכו', אפשר דבהא יכולה היא לכופו לגרש, היכא דלזין לו ממה להתפרנס, דלחיים ניתנה וכו', והרב מהר"ח נשיא הסכים לחילוק זה, דהשכל מחייב בכך, וסימנין מלאכת לחילוק זה במהרי"ט [המוצא לעיל באות ד']. ובשו"ת ר"י מסלובא סי' פ' עמ' רע"ו טור א', כתב דהרמב"ם כופין להוציא באינה בת מלאכה וכו', שלא לנטרן לחזור על הפתחים^ה, ואפשר דגם להשכיר עצמה הוא בכלל זה, דלחיים ניתנה ולא ללעז. ועיין בעזר מקודש [בבבלין השו"ע כאן], לענין שתחזור על הפתחים.

ה. וכשיש לאשה ממון שלה שיכולה להתפרנס ממנו. עפ"ת סוף סק"ב מהח"ס סי' קל"א (הראשון) ד"ה ואחמס, דמש"כ הרמב"ם והשו"ע שכוין להוציא, אפשר אפילו יש לה משלה ותוכל לחיות ממנו עצמה. והטעם לזה, כתב שם בחת"ס, דמ"מ סוף שתיכלה קרנה ותמות ברעב וכו', אבל כשכופין עתה לגרשה, תוכל להנשא לאחר המפרנסה וכו'. והביאו בתולדות אדם כאן. ועיין שצטט הלוי ח"ו סי' י"ח אות י"א.

ובמטה לחם ח"א סי' כ' אות י"ג ר"מ טור ד', הקשה על החת"ס דמדברי הירוש' [המוצא לעיל אות ג'] משמע דס"ל לדברי הרמב"ם ה"ס רק כשאין מספיק לפרנסה מפרנסה, וכתב לתרץ בשם חכמי הישיבה [דקושטא], דע"כ לא נאמרו דברי רי"א אלא היכא דיכולה לזון מתוך מעשה ידיה, דהידים קיימים תמיד, ולא שייך בזה לחוש שסוף תיכלה קרנה ע"י דמפזר והולך מעט מעט בכל יום וכו'.

והטוב אשר דבר.

ו. וכשיש לאשה נכסי מלוג, והבעל רוצה למכרם ולישא וליתן

נס) ועיין בשו"ת הרמב"ם (הוצאת בלאו) סי' ל"ד, שכתב שכוין הבעל למלא דרכי אשתו, כגון לבוש והוצאות חולתי זה ממה שהוא חייב ואם נמנע או אין לו יכולת, כופין לגרש וכו'. ועיין לקמן סי' ע"ג סק"ב אות א'.

אוצר

סי' טו אות ח — יב

הפוסקים

ומורישו, ככה"ג ממקצת העשירות אפשר לאין כופין אותו להוציאה וכו', ומלך הסביר נראה, לכיון לכל החששא שלנו הוא לפקוח נפש וכו', אל"כ גם ככה"ג כופין אותו להוציאה.

י. וכשידעה על עניוהו קודם הנשואין האם יכולה לומר אח"כ בסבורה הייתי שאני יכולה לקבל וכעת איני יכולה. כתב ביד אהרן ח"צ סי' קנ"ד הגה"ט א"ת י' בשם התשצ"ץ ח"ג סי' פ"ד, דמי שהיה נשוי אשה ולא מני קאים בספקה, אלא היא מתפרנסת ממעשה ידיה, ואח"כ נשא אשה אחרת, כיון שידעה ללא מני קאי בספוק אשתו האשונה ונתפסיה, אין הדין נותן לכופו.

אולם בחיבא וחסדא ח"ג דקע"ט טור ז', כתב לכיון דאינו יכול לפרנסה אפילו כעני שזישראל, הרי איכא פקוח נפש בדבר, ולמה לא ליינן ליה דלין מוכה שחין, דקיי"ל [למן סי' קנ"ד סעיף א'] דאפילו התנה [קודם הנשואין, כופין אותו לגרש] מפני שממיקתו דהוי סכנה דידיה, ה"נ כ"ד הוי סכנה דידה, וכ"מ בדברי הב"ש בסי' קנ"ד סק"ו, שעמש"כ השו"ע האומר אינו זן ואינו מפרנס כופין אותו לזון, כתב דאפילו קיבלה עליה וכו', לאין לומר דה"ש איירי בזנינו ורואה להשתכר, דעל דברי השו"ע קאי [שמדבר בזוה"ל], דזה אינו, לכיון דמן דלין אין כופין אותו להשתכר וכו', מ"ש הא מהלך, ואולי התשצ"ץ ס' איירי בזנינו דע"י מעשי וכו' הגיהה היא היתה מתפרנסת כעני שזישראל וכו', ובכתובות ע' ע"ב לענין אומרת סבורה הייתי שאני יכולה לקבל וכו', אימור לאמרנין הכי גבי מומין, לענין מזוני מי אמרינן, ומתבאר מסוגיא זו, לכיון שאשה יודעת שא"ל בלא מזונות, אם קיבלה עליה קודם נשואין שוב אינה יכולה לומר סבורה הייתי וכו', וכמ"ש ב"ש"י שם ד"ה לענין, וכדברי התשצ"ץ וכו', ואולי הב"ש יחלק ויאמר דהתם שאני דמונית המזונות משום דהדירה בגדל וכו', דולאי מעיקרא אסח דעתה מן המזונות וכו', משא"כ כשאין שם נדר אלא משום דליתיה גבירא בהרווחה, אפשר שתוכל לטעון ולומר דלא עלה על דעתה כ"כ דוחק ועניות וכו', ועכשיו אינה יכולה לקבל כבר ודוחק גדול כזה, ועדיין כ"י בזה וכו'.

יא. ובאדם שחייב להשבע שלא יזון אשתו ובניו מהסדור שנותנין לו, האם כופין אותו להוציא. כתב בבית יעקב כאן, דלדעת השו"ע נראה, בצורח שאין לו לשלם לבע"ה וכו', כיון דאין מניחין לו רק סידור, וחייב להשבע שכל מה שיריבה, שלא יזון מהם אשתו ובניו [כתובות ב"ח"מ סי' כ"ט סעיף א'], ממילא הדין לרמז"ם שז"א ויתן כתובה. וכן משמע בתשובות הרבנים יהודה בן עטר, שמואל הארפתי ויעקב אבן ג'ור שמשפט ודקדק ביעקב ח"צ סי' כ"ד דף י"ג טור ד' ד"ה מורק"ט.

ועיין במשחא דרבותא בחלק הירושים של הר"ש אלפסי סי' ס"ט דף קי"ג טור א', שכתב בגיטות בתורה"ד, דא"כ כל אשה שמתדיין לבע"ה של בעלה, תכל מתחת בעלה שלא דברוהו, וזה לא מנינו.

יב. וכשתעשר אחר שכפוחו לגרש בגלל עניות, האם ראוי שתנשא לו שנית. כתב בחינה וחסדא ח"ג דף קע"ט טור א' ד"ה והיכל, דנראה דכשנזויראין אותו בע"ב מלך המזונות, אם אחר הגירושין עדיין לא נשאת לאחר, ומלך ידו כדי פרנסתו, דנותנין לה ענה ההוגנת, לתנשא לו פעם אחרת וכו', ועיין בתשובות מהר"ם מלובלין סי' קכ"ב דין גט שז"מ אם עמד וכו', ובתשובות המחברים שהביא שם [ה"ה הר"ר יעקב היילפרון, הר"ר שמשון באכנר מלבוז, הר"ר

סוף פ"ה דכתובות, [וכן הוא בפסקי ריא"ז שם הלכה ה' אות ו'] שכתב דלם אין ידו משנת לזון ולפרנסו ואפילו ששיעורים הפחותים שזיארנו וכו', כופין אותו להוציא, וכך שיטת מיימוני [הרמב"ם]. וכ"כ הרב מ' ח' אליגר במנחת הח"ג ח"א סי' י"ד. ועיין בזיען אברהם [להר"א ריוח] סי' כ"ו, שכתב דלם אין ידו משנת לזון ולפרנסו לאשתו אף בלאם ולפתה, הדין דין אמת דטופין אותו להוציא וכו'.

אולם בח"מ סק"ט, עמש"כ בשו"ע שאם אין לו נתת לה אפילו לחם וכו', כופין אותו להוציא, כתב דמשמע, אבל אם יכול ליתן לה לחם, אף שאין יכול ליתן לה ליפתן ושמן ושאר דברים, מ"מ אין כופין להוציא ששכילם. והוציא בשו"ע לבעל מרכבת המשנה סעיף ד'. וכ"כ ב"ש סק"י דלין כופין אותו ליתן גט בשכיל ליפתן ושאר דברים. גם בשו"ע חת"ם סוף סי' קל"א [הראשון] דף פ"ג טור ז', כתב דהרמב"ם דקדק לומר דכופין להוציא דוקא כשאין לו אפילו לחם כה, דהל"ל חיי נפש וכו'.

ובאבני משפט סק"ו, אחר שכתב דהלכה שכופין להוציא אם אין לו נתת לחם משום דדמי לעבד בשני בצורת [עיין ע"ז בדברי המהרי"ט לעיל אות ז'], דלרש"ב האדון חייב לשחררו אם אינו מפרנסו, כתב דמזה מוכה כמש"כ הח"מ [הג"ל], לכיון דלא ידעין זאת רק מק"ו דעבד עברי, אל"כ ביש לו לחם למה יכופו אותו להוציא.

ובאר גדול ח"א סי' ח' אות ו', כתב דיש ראייה לדברי הח"מ והב"ש [הג"ל], מבימות מ"ד א' דלמתניתין דלרבעה אחין [נשואין ד' נשים ומתו, אם ראה הגדול שבהם ליבם את כלם הרשות בידו] הקשו בגמרא, ושכחי ליה, והתניא וכו' שמשאין לו ענה ההוגנת לו, שאם הוא ילד והיא זקנה וכו', לא ירכיב דלפטר ליה [ליונה] וכו', ואם בבעל כופין להוציא [איכא דלא אפשר] גם ביבם כופין לחלוץ, ומה דאיתקין לאקשוי [לפי סק"ד דמייירי בלא אפשר] ממשאין ענה, וע"כ דס"ד דלזון מספיק רק על לחם ולא על שאר דברים, דככה"ג באשה אין כופין, ולכן פריך רק ממשאין ענה וכו'.

ובבבין אב ח"א סי' ס' אות ג', כתב שדין זה למד הרמב"ם מהירושלמי [הג"ל בצות ז' בדברי מהר"ם אלעזר], שהכפיה הוא משום חיי נפש, וא"כ רק כשאין אפשרות קיום לאשה, שאין לה אפילו לחם שהיא ירכיבה, אבל אם הדרישה היא רק רמת חיים יותר גבוהה וכו', אין לכפות על הבעל לגרשה וכו'. ולהלן שם ד"ה אולם, כתב דלסדרת ההפלה והקריט ספר [הוציא לעיל סי' כ"ט סק"א אות א'] שכתבנו לכו"ע שהחייב לזון את האשה לפי כבודה הוא רק מדרבנן, כיון היטב שאי תשלום מזונות נאמר רק אם אינו נותן לה לחם דהיינו הקיום המינימאלי, שהרי רק חיוב זה מן התורה וכו'.

וכן כתבו בגפת צופים סי' קכ"ב אות ג', בכל הכספים סי' י"א דף ס"א ע"א, בשמן המשחה דף כ"ב טור ג', בשו"ת ר"י מסלובק סי' פ' עמ' ע"ה, בנתיבות השלום כתב כ"א סעיף ה' ובמנחת הח"ג ח"א סי' י"ד.

וכתב בחיבא וחסדא ח"ג דף קע"ט טור ד' ד"ה והנה, דלכיוסם וללבוש עמה ולהללקת נר בלילה, הם דברים יותר מוכרחים ממלחם.

ט. וכשהוא עכשיו עני, אבל הוא ממתין לירושה גדולה. כתב בחינה וחסדא ח"ג דף קע"ט טור א' ד"ה והיכל, דנראה ודאי דלא צו צפרק עני היה, וממתין לירושה גדולה מקרוביו, שאפ"ה כופין אותו להוציא, כיון להשתתף הוא עני חייסין לחיי שעה וכו', דהוא לא בצוקת קיים וכו', כי איכא לתלוע, היכל דלמוריש במקום רחוק, וכבר נשמע ע"י כתב או עפ"י השמועה דלפטר קרובו

ביאור הגר"א

[ס] וי"א עוד כ"ר. עתה

ס"א א"ר ד"ה האומר כי אבל דעת רוב הפוסקים כר"ת:

[ס] וי"א עוד (ל) דחייב להשכיר עצמו (ו) כפועל ולזון אשתו (טור בשם ר' אליה ומהר"ם בשם רבותינו שצרכת)

היה

באר היטב

(ו) כפועל. אף שיש לו ליתן לה מזונות בנתינתו חייב להשכיר עצמו ליתן לה מזונות לפי כבודה דהא כתב בכתובה אלא אפלה ואוקור. ח"מ:

פתיחי תשובה

(ד) דחייב להשכיר עצמו. עיין בתשובת הרד"ק ח"ג סי' תקס"ז מ"ש בזה. [ועיין בתשובת ח"ם סי' קל"ז אדוות כ"א ש' שטעם לא"י והניחו אשתו ערטינאלו ונימוו ריקס ועמה לוא בכתבו לחת לה המושם מהחזקין לשלוח לו לשם והדני ידוע שאינו מספיק לה בלון העיתים ודעת הגאון האול לעכב כל המושם המקובל ע"י הגזר הידוע וליתנו לו והוא ז"ל הדין שהגדיר קשה מאלו האול ומתחלה לא ניתן אלא לפרנסתו להאזיר בל"א לא טוב לשנות מדעת הגענעל ואפילו הוא בעצמו אילו היה רואה לאכלו בחל"ה גזר גזון ומשנה מדעת הגענעל כי' וטוב כתב דמ"ה הדין עם הגאון האול כיון דהוה דור לנו שלא לפסחא לעולם לשם א"י מטעם שכתב בפסקי מהר"א סי' פ"ח ומטעם שכתב בתשיל דקדק סימן כ"ו [וינא לקמן סימן ע"ה ס"ק ו'] כי' וכוין שע"כ חייב לזונה ודע ומר המעשה הזה לעולם לשם אלא לנאח י"ח פרינסת אשתו א"כ מהר"א לנפס עכ"פ בכל מיני פסיות דללו כל במיניה לעולם לא"י ולהעריב אשתו וא"כ לא גענאל אותו המושם שלא ניתן שטובל ליתנו לו ולא מקרי משנה מדעת הגאון כיון דכל גמלת טובת הגאון שם בל"א הקדושה ואם לא היה מזונות אשתו קטוב בנאח הרי בכתוב עליה מתורמים ויהיה מוכרח לעקור משם ולשוב לחל"ה לא אלא אפילו נראה שאין זה מספיק לבדי פרינסתה טובל להאזיר מיד הגזר ליתן לו כר"א סי' וי"א טובל להתחזק בו בתחלה וכן כן מתפסק בכתובת אשר האדם ליתן לו ומותר המושם יהיה מונח ביד הגזר עד לא תשובת הרב משה ע"ש:]

הפוסקים

סי' י"ז — סי' י"ח אות א

אוצר

ובתשובות מ"מציאות השייכות להלכות אשתו סי' ל"א, כתב מהר"ם ב"ר צדוק המוריס צרכת אורו לחייבו להשכיר עצמו לפרנסה. וכו"ב ב"ר אלן. ועיין א"ר כתב בש"ת מהר"ם מו"רעבורג (דפוס קרימונה) סי' קכ"א. וכו"ב בתשכ"ז קטן ס' תנ"ט, ומחזיק האיש להשכיר עצמו למזונות אשתו בכל ענין וכו"א.

ובוהשיב משה סי' ט"ה, לייק מלשון הרמב"ם [פ"ג מאישות הלכה י"א] שכתב ואם היה עני צויתר ואינו יכול לתת אפילו לחם וכו' כופין אותו להוציא, משמע שאינו יכול להרויח, אבל אם יכול להרויח אין כופין אותו להוציא אלא לעבור ולזון, ע"כ דס"ל כדעת רבינו אליהו, והרשב"א [בחיודושו המוצא לעיל סקט"ו אות א'] שכתב שהוא עני ואינו רואה להשתכר ולהרויח, ס"ל כדעת ר"ת הרמ"ה, ובשו"ע כאן העתיק לשון הרמב"ם משמע דס"ל כרבינו אליהו, ובסי' קכ"ד סעיף ג' כתב לשון הרשב"א, ולכלאור דבריו סותרים וכו', ונפ"ח אין הכרע בדעת מ"מ א"כ חייב אדם להשכיר את עצמו כפועל, ומ"מ בתוים דנים לחייב את הבעל [מזונות] אע"פ שאין לו, אם הוא יכול להשכיר את עצמו, וכן שמעתי מהר"ר מרדכי אמייס הכהן [צעל גדולת מרדכי], ואפשר דמשמע לכו שכן דעת הרמ"א, וכוין שאין הכרע בדעת המחבר תפסו כדעת רמ"א, דהכי נהגים לפסוק כדעת הרמ"א היכא דלא פליג על המחבר, או דמשמע לכו דדברי המחבר בסי' ע' עיקר כי כן דרכו לפסוק כרמב"ם נגד ר"ת והרשב"א וכו'. ובישמה לבב סי' כ"ה דף פ"ו טור ד' כתב דמנהיגו בזה הוא כדעת הרמ"א שפסק כרבינו אליהו, ושכן פסקו בתי הדינים הלכה במשנה. ובנתיבות השלום תתיב כ"א בנתיב י"א אות י"ג כתב דלעת אחרונים נוטים לדעת רבינו אליהו. עיין בתשובת הר"י ענגיל שצטק חזון נחום (י"ס תשנ"ג) ח"ב עמ' ט"ו ד"ה ואולם, שכתב בתוך הדברים, לדעת רבינו אליהו אין מוצא אס בצן תורה ויטכך לבטל מלמודו הדין כן [שחייב להשכיר את עצמו].

אולם בשור כאן, אחר שהוציא את דעת רבינו אליהו הג"ל, כתב שר"ת אומר שאינו צריך [להשכיר עצמו], ומכתובה אין ללמוד וכו' [ומטעם שיתבאר בזה הזמן]. וכו"ב הרמ"ה. וכן כתבו ב"תוס' הג"ל בשם ר"ת דאין צריך להשכיר עצמו, ודחו את הוכחת רבינו אליהו

(סב) ויש להעיר שבשו"ת מהר"ם מו"רעבורג (דפוס פראג) סי' פס"ה, כתב דכיון דפועל מקרי עבד, אינו חייב להשכיר עצמו למזונות אשתו, דכי היכי דרשנין [קידושין י"ח א'] ונמכר בגניבתו ולא בזמנו, דרשנין גמי ונמכר בגניבתו ולא באשתו. וכ"ה בדפוס לבוב סי' קכ"ד.

(סג) ותובאה בשו"ת הרשב"א ח"ז סי' תקי"ט בשם הרמ"ה [ראה שם לפני סי' תקי"ח] וצ"ע לפני שזה סותר למובא בסור כאן בשם הרמ"ה.

לאשתו, משה"ה אין מוטל עליו ליתן לאשתו מאלו המזונות (מיהו י"ל לצריך לחלוק עמה אלו מזונות שצרכה לו תורה כמ"ש בשו"ע כאן). ועיין במשנת יעקב (ה"רי"ר רחובט) פ"ב מאישות ה"א אות א' בסופו כמה שדן בדברי הסמ"ע שם.

ובברכת שלמה (להר"ש טנא) סי' כ"ב אות י', הביא את הבית יעקב והאריך בהסבר דבריו שהחזיק על הבעל כשיש לו רק מזון סעודה אחת הוא מטעם דקדק, וכתב [לפ"ן] אם לאשה יש כסף משלה ולפי ההלכה הרי הבעל חייב במזונותיה גם כשיש לה משלה [עיין סקט"ו אות ד'] אך כל זה כשהחזיק כוצע מדוני האישות, אך אם יסוד הדין קדימה הוא מגדיר דקדק הרי מתבאר שכשיש לבצלה רק סעודה אחת ולאשה יש כסף הרי לא יהיה לה דין קדימה, אכן ראיתי בש"ס כתובות פ"ד סי' ל"ו שחולק על המרדכי [שממנו הוא צ"ח את דינו] וכו', ולפי מההר"ש מתבאר שחולק גם על מסקנת הב"י ביש לו רק סעודה אחת, אם אמנם שהמהר"ש חולק דיון פדיון מטעם שלא יקיים ואתיבדק לי לאינתו, אבל במזונות הרי השאלה מי יחזור על הפתחים אם הבעל או האשה, יתכן שהמהר"ש מורה כי אין דרכה של אשה לסובב על הפתחים וכו'. ועיין בעוד מקודש כאן, שדן אי חייב למכור כסותו כדי לתת לאשתו מזונות.

יח. ויש אומרים עוד דחייב להשכיר עצמו. א. דעות הפוסקים בזה. מקור דעה זו שצרכ"א, הסוברת שהבעל חייב להשכיר עצמו כפועל לזון את אשתו, הוא כחלוין פנים, בטור בשם רבי אליהו ומהר"ם [מרוטנבורג]. והנה בטור כאן כתב בשם רבינו אליהו, שחייב אדם להשכיר עצמו כפועל לפנים את אשתו, דמספר כתובה נלמוד, אלא אפלה ואוקור ואיזון ואפנים ואכסי יתיכי.

ובתוס' כתובות ס"ג א' ד"ה באומר, כתבו שממה שאמרו בגמ' שם, שלמ"ד שמורדת פירושו מורדת ממלכה, מורד הוא מי שאומר איני זן ואינו מפנים, מוכיח רבינו אליהו, שחייב אדם להשכיר עצמו ללמוד תינות או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו, דאל"כ מה ענין זה אלא מורד ממלכה, ועוד הביא ראיה מדכתובין בכתובה "ואנא אפלה". וכעין זה כתבו בשם ר' אליהו, דרא"ש שם פ"ה סי' ל"ב, בתוס' הרא"ש שם, בשו"ת הרא"ש כלל ע"ח סי' ז' ובתוס' הרא"ש שם שחזק שם. ועיין בתשובות ופסקים מלת חכמי אשכנז וצרפת סי' ק"ל. ובאגודה שם סי' פ"ה, כתב שלפי דבריו אליהו חייב אדם להשכיר עצמו ללמוד או לשמש (א).

(א) ועיין בר"ן (שם כ"ז ב' מדפי הרי"ף ד"ה גמרא) שכתב שלדעת ר' אליהו, אדם מחוייב לעשות מלאכה, כדי לזון ולפרנס את אשתו, ולא הוכיח כלל שחייב להשכיר עצמו כפועל.

אוצר

ס"ק יח אות א — ב

הפוסקים

ועיין במשנת יעקב (להרי"ז רזונטל) פ"ג מאישות הלכה א' אות ז', שכתב לרלווי מאחר שרוב האנשים הם שכינים, הרי צומה שכתב "ואנא אפלח", כוונתו לא לעצודת קרקע אלא לעצודה בשכינות, וא"כ התחייב צומה בכתובה, ובזמן הגמ' והתוס' היו כנראה ברובם צעלי קרקע וכו', ולמה שדיקנו לעיל מדברי הט"ז (דכתב דלר"ת "אפלח" היינו עצודה שדרך לעשות, כגון לעבוד ולחרוש) עפ"י יג' לחייבו צומה להשכיר עמלן (לדבריו מה שחלק ר"ת על רבינו אליהו, הוא משום דרמך לעשות כן), אך כבר כתבנו להוספה זו של הט"ז ליתא בראשונים וכו'.

ב. ואם לכל הדעות חייב הבעל עכ"פ לעסוק במלאכה, כדי לזון את אשתו. בתוס' כתובות ס"ג א' ד"ה צוואה, אחר שכתבו שרבינו אליהו היה לומד מלשון הכתובה שכתב "ואנא אפלח", שחייב

החז"א "הנ"ל שנדרפס גם ב"ס כ"ג אות כ"ח", שהלכה זו שאין אדם חייב להשכיר עצמו בשביל פרוע חוב הוא בחוב ממוני, משום שחוב ממוני אינו יוצר שעבוד על גופו של החייב וכו', אבל בחוב מונות שהוא חלק מעצם האישות, וכמו שיש שעבוד הגוף לעונה כך יש שעבוד הגוף למונות, שעבוד אישות מעצם מהותו הוא שעבוד הגוף כי הרי הוא מושל על עצמו, ולכן מחייב האדם לעשות מה שביכולתו גם בגופו כדי למלא אחר שעבוד הגוף, ולכן כופין אותו בכל אמצעי לפניה לעבוד עבודה כי שהיא למלא אחר המונות המושל עליה וכו', וכתוב הגה"ת המונות שכתב שעבוד אישות מיוחד גם ר"ת אינו חולק על רבינו אליהו, כי גם ר"ת סובר שעבודת חרישה ודריעה בבית חייב האדם לצורך מונות, ואין שעבוד כזה בכל דבר אחר, אלא שהמחלוקת אינה מהי השעבודות שחוב אישות מטייל על הבעל, אם רק לעבודה עצמית או גם לבעד השכירה. ועיין בס"ד ח"מ א' ד"ס עי"ד ר"ת בסוד ס"ט.

ועיין בברכת שלמה (להר"ש טנא) סי' כ"ג, שהביא דברי המחנה אפרים הל"כ שכירות פועלים סי' ב', שביאר שלדעת רבינו אליהו, הסעם הוא משום שחייב עצמו בכתובה, ור"ת סבר שלא נתחייב בכך ודלא כחז"א הנ"ל.

ועיין בשערי תבואה ששל התשכ"ג (קטן) סי' כ"ג, שהביא מהשט"מ ב"ם [ס' ע"א ד"ה כל בשעת] דבאמת הוא לשון שבוועה, וא"כ י"ל גם על בקושת דהוא תרגומו דאמת וכו', ובחז"מ ס"ס צ"ז [סעיף ל'] מבואר בנשבע לפרוע חובו אין מסדרין לו וחייב למכור אפילו חלקו לפרוע חובו, ויתפולש באפר ולא יעבור, בשבועות,

וע"ש בבאה"א דלא חשיב אונס בעוד שיש לו איזה דבר למכור, והנראה פשוט להתפולש ערום באפר הוא יותר ויולתו מאת דלהשכיר את עצמו, ואם חייב למכור חלקו כדי שלא יעבור על שבועתו, כ"ש דחייב להשכיר עצמו בשביל זה, וכשיכול להשכיר עצמו אינו אונס.

ועיין בשער המשפס ח"מ סי' צ"ז סק"ג, שכתב לבאר, דרבינו אליהו סבר כדעת

המהר"א שחב"א בהגמ"ר ר"י האומנין (ב"מ אות תקנ"ט), דפועל לא מיקרי עבד אלא

שכיר, ומשום כן דמחוייב הוא לפרוע מונותיו, מחוייב הוא להשכיר עצמו כדי

לפרוע, אבל ר"ת כתב בתשובה, הובאה בהגהות מיימוניות והנ"ל, דפועל מקרי

עבד, וכל מה שרשאי להשכיר עצמו הוא מפני שיכול לחזור בו, וא"כ לא שייך לחייבו

עצמו, כי אם נתחייב, לא יוכל לחזור בו, ויכול לומר לה, צאי מעשה ידך במונותיך ב"כ

הוי ליה עבד, ואסור למכור עצמו לפרוע חובו, אע"פ שפריעת בעל חוב מצוה.

ובברכת שלמה הג"ל האריך בביאור השטות.

ובשואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ד סי' ג"ד, כתב שאף אם נאמר שלדעת ר' אליהו פועל הוא עבד, ומשום כן אין אדם חייב להשכיר עצמו כדי לפרוע לבעל

חובו, מ"מ בבעל לגבי אשתו, כיון דשניהם משועבדים זה לזה, הוא לפרנסה, והיא לעשות מלאכתו, שוב היא לזו כשני שותפין, ולא חשיב עבד, ואינם יכולים לחזור

בהם, ור"ת סבר, שכיון דקד"ל שיכולה אשה לומר לבעלה, איני ניוונת ואיני עושה,

האשה פחותה ממלאכה, והוא אינו יכול לומר לה, צאי מעשה ידך במונותיך ב"כ

רידה, ועכ"פ צריך להחליט מה שיסחר לה [כמבואר ב"ס ב"מ סי' סט"ז ד', אי"כ שוב

לא שייך עליה תורת עבד, והוא מקרי עבד, ואף דגם היא צריכה לעשות, מה שאשה

עושה לבעלה, זה לא חשיב מלאכה, רק חובת אשה לבעלה.

ועיין בשמן ראשון סי' כ"ג, שהובא את דברי הרמב"ם בתשובה [כלל ע"ח סי' ב']

שלא אמר ר' אליהו את דבריו אלא במונות, ולא בפריעת בע"ל, ובאר דבריו,

דבמונות אשתו לא הוי עבד [וכדכתב בשואל ומשיב הג"ל], וע"ש עוד ד"ל לדעת ר' אליהו,

דמאחר שכתב בתשובה "ואנא אפלח", נמצא דאשה אינה מיקניא נפשה אלא

באופן זה, וא"כ חייב זה הוא בכלל מצות עשה של פריה ורביה, שהיא מצוה רבה,

ודוחה עשה אחותה של "עבדי ה'".

אליהו ממנה שאמרו בגמ' שמורד הוא מי שאומר איני זן, עפ"י מה שפירש"י ס', דמקרי מורד משום דזן ומפרנס הוא כנגד מלאכה של אשה, והיינו מורד האיש כנגד מרד האשה, למרד האשה היינו במלאכה שתחת מזונותיה, ומרד האיש הוי ממונות שהם כנגד מעשי ידיה, ומכתובה אין ללמוד וכו'. וכן כתב ברא"ש הג"ל צ"ס ר"ת לדמות את ראויותיו של רבינו אליהו [ועיין בנאמרי שם]. ובש"ת הרא"ש הג"ל תשובה ר"ת, שכתב דכי הוי דלרשינן [קדושין י"ח א'], והמכר בגניבתו ולא צומהו ולא בכפילו, ה"כ דרשינן, ולא צפירעון חובו ולא צמזנות אשתו, והמשכיר עצמו נקרא מכירה, כדליתא דפרק הזהב (צ"מ י"ז ב'), שכירות דיומא מכירה דמיא, ועבד עבדי הכמכר לשק קריא רחמנא שכיר. ובגהות מיימוניות פ"ג מאישות אות ח', הביא תשובה אחרת מר"ת שהשיב לחכם אחד, על אשר כתב כי אומרים רבני כרפת, כי תקלה וקלון הוא לצנות ישראל, אשר אחרתו שאין לבעול, להשתכר לפרנסה, אומנם לקטנס לכל אחד לפי השעה טוב צעניו וכו', אצל להורות שקר ולקטנס לדורות לא יישר צעניו, דלא אמרנו מוכר עצמו לעל הצנות כתובה לאשה ומזונות, אלא כי יומך אחיך וכו', ופועל נמי דרשינן שהוא בכלל עבדים לעצדים ומה"ט מורד [צו אפילו צאמנע היום], ואפילו לגבי קרבן, אמרינן בספרי [דבורא דמוצה רפ"ח], דאין אומר לו ללוות ולעשות צאמנותו וכו', וכ"ש דלגבי הדיוט לא מתיירכין ללוות ולהתעסק צאמנותו, וכן נמי אמרינן גבי הקדש, שאין להקדיש ולהעריך אלא מקומו ושעתו, ומהתם נמי ילפינן לשומת הדיוטות, ועוד ראויה גדולה ונלמד הימנה, דפריך בכתובות [הג"ל], למ"ד דמורד הוא מלאכה מי שמועבד לה וכו'. ולדעת ר"ת מוצא בתפשי הכתובה בראשונה ח"ד סי' תתקנ"ט עמ' ר"א ובמדרכי כתובות סי' ר"ה. גם צמיוצי הריטב"א שם ד"ה כי, כתב כדברי ר"ת הג"ל [ע"ש שדחה את ראויותיו של רבינו אליהו].

ובשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקס"ו, כתב שטעמא דבה איתא בדבריו של ר"ת, והחולק עליו להביא ראיה, דלא יהיה אלא שנמכר לעבד עבדי, כלום יכול לכוף להשכיר עצמו לאחרים ולהביא [שכר] להם, אלא אומר לו, אם יש לך מלאכה אעשה, אצל לעשות מלאכת אחרים אין יכול לכוף, וכ"ש כאל. ובצינור הגר"א סק"ט, עמש"כ הרמ"א ד"א שחייב להשכיר עצמו כפועל, כתב שדעת רוב הפוסקים כר"ת.

ובשלמת יוסף סי' ל"א, כתב דהמיעוט להשכיר עצמו, תלוי בשאלה אם חייב מזונות הוא מלכת נשואין, או מתמנהש בכל רגע ורגע, וכל רגע ורגע הוא מלכות חדש, ועיין בתוס' צ"ח בתרא מ"ט ב' ד"ה יכולה, וכתובות מ"ז ב' ד"ה זימנין, דכתבו שאל אשה אומרת איני ניוונת ואיני עושה, אין צדק ציטול תקנת מזונות, משום דיוכלה לחזור בה, ותתקיים התקנה המרגע שתחזור בה, וצוה פלוגי הרמב"ם והראב"ד בצמה מקומות בה"ל אישות וכו' [ועיין צ"ס ס"ט בראשונה ס"ק כ' – כ"א].

סד) ועיין בשמט"ק כתובות שם, שהביא את דברי הריטב"א בסגנון אחר, ועיין בברכת שלמה (להר"ש טנא) סי' כ"ג אות ט', שדן בדעת הריטב"א אם כשחלתה האשה חייב להשכיר עצמו.

סה) ביאורים בשיטות ר' אליהו ור"ת, עיין בחזון איש סי' ק"ח אות י', שכתב שאין לפרש בדעת ר' אליהו, דהא דהבעל חייב להשכיר עצמו כדי לזון את אשתו, הוא משום שחתה"ב על כך בכתובה, דהרי משמע בשרע ח"מ סי' צ"ז סעי' ט"ו, שאין אדם יכול להתחייב לכך, אלא צ"ל שלדעת ר' אליהו מהא דכתוב בכתובה "ואנא אפלח", מוכח דהכמים חייבונו להשכיר עצמו, ור"ת סובר שלא חייבונו הכמים בכך, אם הוא מתפרנס מצדקה או צם באותו יום. ועיין לקמן אות י"א. ובפסקי דין רבנים כרך ב' ע"פ 86, ביאור הרבנים א' גולדשמיט, י' קולין וא' מורחית את דברי

אוצר

סי' ק יח אות ב — ז

הפוסקים

ה. ואם חייב להשכיר עצמו גם למלאכה בזויה. בשנה שאלו שצספר
הגם שאלו ח"א ארת המ"ס סי' ג/ אחר שזיאר מחלוקת ר"א
ור"ת, שר"ת חייב לטרוח במה שרגיל [גם להשכיר עצמו] אבל
כמעשהו [הרגיל] ולא יותר, כתב דלעת רבינו אליהו אם לא מלאכה רגיל
יו במפעלו וההוגים, חייב להשכיר עצמו, אף למלאכה שאינו רגיל
בה, ואף למדרגה תחתית, כגון עבודת משא [אך סיים] שעוד צריך
עיון וישוּב בדבר. ועיין לקמן אות ו'.

אולם בשו"ת הרדב"א ח"ב סי' תקס"ו, כתב בדגונו, שאף רבינו אליהו
לא למלאכה בזויה לו קאמר, ללא שיעבד נפשיה לזנות את
עצמו, לכבד את אשתו ולוונה, שהרי לא כתב רבינו אליהו אלא
שמחויב ללמד תלמידים ולעשות מלאכה, ויגיד עליו רעו, מה למד
מלאכה נכבדת, אף מלאכה, מלאכה נכבדת ולא בזויה, אם הוא בעל
מלאכה, לעשות מלאכה שהוא רגיל וכיוצא"ב, ואם אינו בעל מלאכה,
להשכיר עצמו כפועל, אם הוא רגיל לעשות כן בשלו, והכל לפי מה
שהוא אדם, תדע שהרי הגזנת אצילה, מלות עשה מן התורה, ואם
הוא זקן ואינה לפי כבודו פטור, וכ"ש שלא יבזה עצמו לזון אשתו,
זה ברור מאל.

ועיין בשבעת הגרות (שעל התשצ"ץ קטן) סי' תנ"ט, שכתב על
הרדב"א הנ"ל, ד"ל אליהו שיתחייב גם בזה"ב צאופן שאם
הוא לא יעשה המלאכה הברויה לנשקך אשתו לזנות עצמה למלאכה
זו כדי שלא תמות כדעב, וא"כ למש"כ הרמב"ם פט"ו מאישות הלכה
י"ט ציוו הכתמים שיהא האדם מוכבד את אשתו יותר מגופו, א"כ יש
לו להקפיד על ציוון אשתו יותר מעל ציוונו.

ו. ואם חייב לחזור על הפתחים. בעזר מקודש כאן, כתב דנראה
שחייב לחזור על הפתחים, שהרי [חייב] לבזוז כל ממונו, כדי
שלא לעבור על מלות ל"ת (רמ"א אור"ח סי' תרכ"ו), כשאינו יכול
לפרנס את עצמו ע"י מלאכה, הרי פסיטא שהוא רק על סמך שיקבל
מהבריות, ולפעמים הרי זה ע"י מזיזה על הפתחים [וחיוב מוזנות
לחזר בתורה (שמות כ"א י') בשלון ל"ת "לא יגרע"], אך יש לו טענה
לפעמים שגם הוא תחזור על הפתחים כוונתו, כי רק כ"ז שמפרנסה
בכבוד משלו הדבר מוטל עליו, כי כן הוא גדר העולם שהאיש יעסוק
במלאכות ובמונו"ו, משא"כ כשמתפרנסים ע"י הבריות, הרי
אדרבא, טיטולול דגברא קשה, וכאפשר לה בנקל טעלטל גם הוא,
ול"ע, ואם לא ידעה מתחילה ואין כן במתפתחה, י"ל שצ"ע איהא
חייבה, שהרי גם להשכיר את עצמו, שכנראה גרע מחזרה על
הפתחים, הוא חייב. והובא במנחת יצחק ח"ו סי' ק"ג ע"ש. ועיין
במנחת יעקב (להר"י רונטל) פ"ב מאישות הלכה א' סוף אות ו',
שכתב לענין לחזור על הפתחים בשביל מוזנות נראה דודאי אינו
מחויב, דאין זה מלאכה, ואין זה גם בכלל "ואפלה", ואין מן הדבר
לעשות כן, ואף אם היה רגיל, יכול לומר שכעת אינו יכול לעשות

דבר זה.

ז. ואם חייב להשכיר עצמו, כדי לשלם מה שלותה האשה למוזנות.
באבן פינה (דרישת ארי) כאן סי' ו' שלאחר שזיאר שצבכ חוב,
אף בלא שעבדול דר' נתן, חל חייב על הלוה לפרוע למלוה מכל מה
שיש לו, וגם ממעות שיש לו ציד אחרים, כתב שלפ"י נראה שלדעת
רבינו

ע) ועיין בפתי תשובה סק"ד, במה שהביא מתשובת חתם סופר ח"א סי' קלא
(הראשון). בנדון אחד שנסע לאר"י ומתפרנס שם מצדקה, אם יש ליתן לאשתו מוזנות
מכסף זה. ודע בחידושי הרשב"א כתובות י"ב (שלי"ג) סי' א', שכתב לגבי כר
וכסת, שכשהוא עני אין מחייבין אותו לחזר [על הפתחים] וליתן לה כר וכסת, דאילו
הוא אורחא דידה הוה מחייב ליה וכו', אלא מחזר בעיר וטרח ומייתא לה.

שחייב הבעל להשכיר עצמו כדי לפרנס את אשתו, כתבו שר"ת אומר
שאין ללמוד מלשון זה שחייב להשכיר עצמו, אלא שחייב לעבור
עבודת הקרקע, פירוש לחרוש ולנכש ולעזור את השדה, ולהביא
מוזנות לביתו.

וברא"ש שם פ"ה סי' ל"ב, כתב דלעת ר"ת, "אפלה", הוא חייב
לעבור עבודה שדרך האיש לעבור בזיתו, כגון לחרוש
ולזרוע. וכן כתב צטור אלה. ועיין במנחת יעקב (להר"י)
רוזנטל) פ"ב מאישות הלכה א' אות ו', שלא להוכיח דלעת
הריטב"א והר"ן הוא, דלר"ת אינו חייב לעשות מלאכה כלל ע"ש.

ג. האם כופין את הבעל למלאכה שהוא חייב בה כדי לזון את אשתו.
בשו"ת מהר"ם מונוטצבורג (דפוס קרימונה) סי' קצ"ו כתב,
שהמורים בנרפת היו כופין אותו להשכיר עצמו לפרנסה, כרבינו
אליהו. וכן כתב בחידושי הריטב"א כתובות ס"ב א', שלדעת רבינו
אליהו כופין אותו להשכיר עצמו. וכן כתב בשמן ראש סי' ב'. וכן
העלה בפסיטות בחזון איש סי' ק"ח אות י'.

ובבית יעקב כאן, כתב דנראה [גם לפי הסוברים שאין חייב להשכיר
עצמו, אלא רק לעשות מלאכה בשדה], דכופין אותו לעשות
מלאכה בשדה שלו ואלה.

ד. לדעות הסוברים שחייב הבעל להשכיר עצמו, האם הוא גם כדי
לזונה לפי כבודו, ולא במצוה. כתב בנח"מ סק"ב, דנראה
דמאחר שחייבו של הבעל להשכיר עצמו כלמד מהלשון שצטור
הכתובה "ואלא אפלה ואוקיר", אי"כ אף מי שיש לו ליתן לה מוזנות
צממנוס, חייב להשכיר עצמו ליתן לה מוזנות לפי כבודה, דהא כתב
"ואלא אפלה ואוקיר". והובא בצ"ש סק"ח ובשו"ע לבדל מרכבת
המנשה סעיף ד'.

אולם בשמן ראש סי' ב', אחר שזיאר דלעת רבינו אליהו שהחייב
להשכיר עצמו, הוא מקום שצבד לגבי אשתו אינו כעבד, אלא
הס כשותפין ומשועבדין על לזה [וכמבואר בהסכרם סי'א], אי"כ כ"ז
שיך דווקא למוזנות שחייב לה מדין תורה, אבל למה שמוסיף לה
לפי כבודה, אינו צריך להשכיר עצמו, דאינה מתחייבת כנגד זה
כלום, וא"כ שוב הוי כעבד, ודלא כמו שכתבו בנח"מ ובצ"ש כאן.

סו) ועיין במדרכי כתובות סי' ר"ה, שכתב לדעת ר"ת, שאין הבעל חייב ללוח
ולהתקסב באומנות, וכע"ז כתוב בתשובת ר"ת, המובאת בהגהות מיימוניות פ"ב
מאישות אות ח'

סז) ועיין עוד בבחלת שבעה סי' י"ב סעיף י"ס סי' א' ב', בפירוש המילים
"ואנא אפלה".

סח) ועיין בשש"מ בכתובות [שם], שכתב דלפי מה שאמר ר"ת, שהבעל
מחייב לעבד בשדות, אפשר לפרש גם מה שאמר בגמ' [שם] דמורד הוא מי שאומר
איני זן ואיני מפרנס, שהוא מורד מחייב המלאכה של חרישת השדה וכדומה, ובה
נחת ראת רבינו אליהו מהגמ' הנ"ל, שהבעל חייב להשכיר עצמו, ואין צורך למה
שכתבו תוס' לדחות את דאיתו ע"פ מה שפירש"י, דמיקר מורד משום שמוזנות הם
תחת מלאכה (כמבואר באות א'). וכן כתב במהר"ם שד"ך על החוט' שם.

סט) ועיין בשער משפט סי' צ"ז סק"ב, שדן לומר שלדעת רבינו אליהו, אין
כדי כופין את הבעל להשכיר עצמו. ובהגהות שם סי' ט"ו כתב כן גם בדעת ר"ת,
שאין כופין אותו לעשות מלאכה בבית.

ועיין בשו"א מושב, מהדורא בניגא ח"ד סי' ג"ד, שכתב שלפי דברי השער
משפט [הנ"ל] מיושב מה שכתב הרמ"א ש"א שחייב להשכיר עצמו, ובחז"מ שם
סעיף ט', ממש"כ בשו"ע שאין כופין את הלוה להשכיר עצמו לפרוע לבעל חוב, לא
הגיה הרמ"א כלום, דשם איירי בכפייה, ובהא כו"ע מדי שאין כופין, וכאן כתב רק
שחייב להשכיר עצמו. אמנם ע"ש בשו"א מושב שכתב "לית הרמ"א" גם
באופן אחר, דהא דהרמ"א לא הביא דין זה אלא גבי מוזנות.
ד' אליהו את דבריו אלא במוזנות אשתו, משום דאינו כעבד; שותף שאינו יכול
לחזור בו, [וכמבואר בהערה סי'א], אבל בחוב גם הוא מורה דאינו חייב להשכיר עצמו,
[לפי דבריו אלא פשוט לומר, שכופין אותו להשכיר עצמו למוזנות אשתו].

אוצר

סי' יט אות א — ב

הפוסקים

בחיי בעלה למזונות למחיים הבעל מוֹלֵא מידה, וכיוצא בכת מהר"ו הכ"ל, [אלא בדנידונו שהיה ספק אם מגיע לה מזונות, כתב שתפסתה מועילה, אך כדי שלא תהיה מילת הדין לוקה, נכון שיכתנו הנכסים שתפסה ביד שליט וברשות האשה שתיזון מפירותיהם עד מותה, ואח"כ יזכה הבעל בהן].

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' רפ"ב, אחר שהביא את הבאה"ט לקמן סי' ז"א סק"ב, שכתב בשם מהר"י הלוי סי' י"ז, שאם אנו רואים חוונת הבעל לאלול לה כל המזון ואח"כ לקום וללכת חוץ מהעיר וכו', נתנה כתובה להגבות מחיים, כתב ומה שהקשה [בבאה"ט] משו"ת הריב"ש סי' ז"א [שאנינו יכולה לתבוע מצעלה שיעשה לה צטחון עבור כתובתה], שם מיידי בראש שרואה לישא אשה על אשתו, והאשה מעבדת לפי שלא יוכל למינס בסיפוקיהו, ורואה לגרש את הראשונה, ופסק לאין בידה לתבוע כתובתה עד לאחר גירושין, וא"כ הבעל להבטיח קודם צטחון על ודמותה, וגם הגדוילא ח"כ להבטיח מקודם, והיינו משום לאינו כופה אותה להתגרש אלא שרואה לישא עוד אחרת, משא"כ היכי שמצדז נכסיו, ונראה פשוט דכמו שצידה לגבות כתובתה [מחיים] ה"ה אם רואה האשה להבטיח דמי מזונותיה וכו'.

ובמשגת ר' אליעזר (להר"ד די טולידו) ח"ב חו"מ סי' ס"א, כתב שצמקוס שהאשה יכולה לגבות מנכסים משועבדים אינה יכולה לעבד את בעלה מלמכור מנכסיו, אבל צמקוס שלא תוכל לגבות מנכסים משועבדים, או כשאיין לה אפשרות לגבות ממה שינקת צמקוס זה, יכולה לעבד את הבעל מלמכור נכסיו. ועיין מש"כ על דבריו ביטחם לב (להר"ח פאלאג'י) ח"ב סי' ע"א.

ובשושנים לרד (להר"ד בבאה"ט ח"ב סי' קכ"א, בתי שתבעה למוטע שבעלה למכור קרקעותיו בלי רלווא כיום שהוא מצדז צקרקעות שיש לו, הביא מהבאה"ט ה"ל והפת"ש שם סק"א, שבתי שצדז נכסיו יכולה למחות בידו, וכתב הגם שהט"ז שם סק"א נשאר ב"ע, איין להניח פשיטתיהו של המהר"י הלוי [המוצא בבאה"ט] והפת"ש מפני ה"ע של הט"ז, וכ"כ גם הרב ליאחק ריח אה"ע אות הכ"ף סעיף י"ח, וא"כ יכולה האשה לעבד מנכסין והלכה על הבעל שלא למכור או למשכן בלי רשותה. וע"ע שם חו"מ סי' ג'.

ועיין בפסקי דין רבניים כרך י' עמ' 236, מהרצנים ש' ב' ורנ"ה, ש' טנ"א וי' אפשטיין, בלשה שתבעה לעקל פקדון של בעלה בצדק לצורך מזונותיה העתידים, והבעל תבע להסיר את העיקול, שהביאו מחו"מ סי' ע"ג סעיף ו' שאם רואה הדיין שום חמתלל לדבריו שלא יוכל לגבות חובו כשיגיע הזמן מזהו על הדיין לעבד המזון וכו', וכתב שהש"ך [שם] סק"ז כתב שדינים אלו תלויים בתנאי המקומות ולפי ראות עיני הדיינים, וכן מקובל בבתי הדין להטיל עיקול צמיוחד כשאין חשש של התמטטות מקור פרנסתו של המתבע ע"י העיקול, ובשו"ע לקמן סעיף ז' כתב שמוציא מנהפקד לששה חדשים וכו', מדברי המדרכי [שהוא מקור דברי השו"ע שם] אנו למדים שצרכו של ב"ד להוציא מן הנפקד למזונות האשה רק לששה חדשים, ואולי יש להבחין צין הנידון של המדרכי שכלל למדיהי [ואין חשש על המזונות] לצין אם קיים חשש שהבעל יצדז את הנכסים והאשה תשאר בחוסר כל וכו' [והסיקו שם לעקל לכתובתה ולמזון ששה חדשים ע"ש].

וע"ע שם כרך ט"ז עמ' 178, שכתב הרב מ' טולידאנו שיכולה לעקל נכסים שעל שם בעלה גם אם האמת שאינם שלו.

ובזין מהקרקעות]. וכן בבאה"ט כאן כתב, פירוש יבדו לה ה"ד מזונותיה או יכופו לבעל למכור למזון כן הוא שם ברש"א.

ובבית יעקב כאן ד"ה הכשות, כתב דכוותה הרמ"א, דהנה אם האשה מוכרת קרקעות למזונות שוב איין יכולה לטרוף מהם לכתובה [כתבואר לקמן סי' י"ג סעיף כ"ט], וא"כ הצריכה בידה אם תרצה לזון מהפירות והבעל ימכור הקרקע לצורך מזונות שלו כדי שמוכל אח"כ לטרוף לכתובתה, ואף שמהפירות איין לה מזונות רק צמקוס יראה לה צדק מחמת שאינה רואה לסלק שיעבוד הכתובה מהקרקעות, שאינה מחויבת לעשות כן כל זמן שיש מטלטלין, ואם תרצה להחיות עצמה בריוח ולמכור קרקע למזונותיה הצריכה בידה.

ובפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 306 כתבו הרצנים ע' הדאיה י' מ' בן מנחם וי' הדס, שגרמה לדין זה אינו רק בלש איין לו לתת לה אפילו לחם שהיא צריכה וכו' אלא [גם] בלש לא תספיק לה למזונותיה שהיא צריכה ולפי כדורה לכר מחייבים אותו למכור אף מקרקעותיו כדי לזונה וכו'.

ובפתחי תשובה סק"ה, ציין לשו"ת חתם סופר ח"א סי' קל"א (הראשון). ושם איתא בתי שבעלה טוען שאינו יכול לפרנסה וחייב לה כתובה ותוספת וחייב לבנה ועוד חובות לאחרים, ויש לו בית ששה פחות מכל החובות, וכתב בדרך פשרה למכור את הבית המשועבד, ובכסף שיתקבל תזון האשה ואין לבעל שום זכות צמעות וכשיוכלו ישבע שאין לו ושלל הצריכה וכו' ע"ש.

ג. האם יכולה לתבוע לעקל מנכסיו לצורך מזונותיה וכשיש חשש שלא יהיה לו לשלם. בצעי חיי חו"מ ח"ב סי' ל"ט, כתב בצוף דבריו, דממילא שהאלה נראה לדין כאן חיוצ מזונות שעברו, ואם תפסה בצדל מזונות הוא למזונות להבדל, ויבדל לכו"ע מוציאין מידה, לאם תמלא מי שחולק בזה איין המנהג כן, וגדול כח המנהג.

אולם בעוד מקודש כאן, כתב דיכולה לעבד ולעקל כל מה שתמלא משלו, כדי לגבות מזון וכסות גם לזמנים רחוקים, כל שיש חשש הצרכה וכו'.

ובעבודת השם סי' כ"ח דף קכ"ט טור א', בתי שתפסה מנכסי בעלה לצורך מזונות להבדל, כתב שלכאורה איין זכות ללשה לתפוס כשהבעל מוכן לתת לה מזונותיה שבת בשבת או אחד ל' יום וע"י ערב צטוח כמ"ש בב"י חו"מ סי' י"ג סעיף מ"ב וכו', [ואחר שהאריך כתב] נתליו למדים מדברי הראשונים ה"ה הרי"ף והרמב"ם ובעל התרומות והטור והשו"ע [הכ"ל], לאפילו תפסה האשה צמיונות להבדל נגד הבע"ה מוציאין מידה ולא מחזיק לה התפיסה וכו', [ומש"כ] בתשובת מהר"י סי' ע"ח הוצא ברמ"א [שם] סעיף כ"ד לאם היו מעות נדוניתה ברשותה או ברשות אביה יכולה לתפוס למזונותיה, וכתב הסמ"ע סק"ח דמהני תפיסתה אפילו צמיונות להבדל וכו', איכא למימר דהוא דוקא צמעות נדוניתה שהביאה מצית אביה ללא היו נכסי בעלה כלל, [ובזה"ל] הוא דמהני תפיסתה וכו', אבל היכא לתפסה מנכסי בעלה ממש איין ה"י מודה מהר"ו ללא מהני וכו', וכבר כתב הש"ך [שם] [סקט"י] המשי"ב הצ"ח צוה [שמועילה תפיסה אפילו למזונות להבדל] ליתא ללא נגדו כותיה, וכתב"כ ג"כ בצעי חיי [הכ"ל], אבל מה אעשה שמדברי תשובות מהר"ח ח"א סי' י"ח נראה דקאי בשיטת הב"ה, וס"ל דמהני תפיסת האשה מחיים למזונותיה להבדל נגד הבע"ה, ונראה דכל זה לא שייך לבד"ד לאפילו לב"ח ממועילה תפיסה נגד בע"ה, אבל נגד הבעל כיון דחיוצ מזונות אינו אלא דבר יום ביומו או לזמנים קצובים, כמ"ש הריב"ש סי' ק"ז לאם האשה תפסה מטלטלין

באר הגולה

ס' הרשב"א כתבנה ע' נ' כ"כ דלפסקא הלכתא כותים שם ק"ז ע"כ

ד ס' [יא] הנושא אשה (ו) ואחר כך (ח) נשתתית חייב לזונה ולרפאותה (ע"ל ס' קי"ט סעיף ו' (ז) שכתב (ח) להיפך): ה' ע' [יב] מי שהלך (ט) למדינת הים ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות ג' חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקים לה בהם מזונות שחזקה אין אדם מניח ביתו ריקן:

הגה

ביאור הגר"א
[יא] הנושא אשה כו'.
ע"ל ס' קי"ט מש"ש:
[יב] מי שהלך כו'. לשון ש"ע מכאן עד ס"ב הכל לשון הרמב"ם חוץ מס"ז

והנה שם ק"א אומר רב אמר כו' ת"ש מי שהלך כו' ואם בא כו' ורבו שם הפירושים גירסת הראשונים ואם בא ואמר יצאו מעשה ידיה במזונותיה רשאי קדמו כו' והפ' שלוחה ואכלה וכשברא אמר לב"ד הית' יכולה לעשות ולאכול הדין עמו אבל אם קדמו ופסקו שום ושמעין לו ומהא משמע דמי שהלך למ"ה ואשתו תובעת מזונות אין אומרים לה שתעשה ותאכל ואין מחשבין עמה לע"ה כלל וכ"כ מש"ש א"כ קטנה ופסקו ופסקו ופסקו ואין לשמואל אליבא דר"ז ויש שפירשו דלוחה הוא כפסקו ב"ד והך ברייתא מיירי שלא לוחה אלא מכרה נכסיה ואכלה אבל גירסת הרי"ף אם א"ל צאי כו' ור"ל בבאתו א"ל כן והיא שתקה ובאמן הוא בכך אם היא טוענת שלוחה ומכחישתו שלא א"ל כן והיינו נמי איך ברייתא שם ואם בא ואמר פסקתי כו' נאמן בשבועה היסת כדון כופר הכל קדמו ב"ד כו' אינו נאמן דאז הוא התובע והיא מוחזקת וכן אינו נאמן לומר פסקתי לה מזונות וה"ה במכרה נכסיו לעצמה שאינו נאמן וי"א דלוחה הוא ג"כ כפסקו ב"ד וכנ"ל והברייתא ואם בא ואמר פסקתי תביעתה עד עכשיו וכן באיך ברייתא ואם בא וא"ל צאי כו' ר"ל כך א"ל צאי כו' וקבלת עליך נאמן למפרע משעת תביעתה עד עכשיו קדמו ב"ד ופסקו כו' א"כ אפילו במזונות דלמפרע משעת תביעתה בשום טענה אבל הראש"ה חולק על כ"ז ואמר דב"ד אומרים לה שתעשה ותאכל ד"ל להפך בוכותו של אדם שנפרעין ממנו שלא בפניו אלא מיירי דמספקת לדברים גדולים ולא לדברים קטנים ובתירוץ ראשון בתוס' שם ד"ה קטנה וכה"ג הוא מש"ש ואם בא וא"ל צאי כו' דה"ל ליתן כן וכפירוש תוס' שם ד"ה ואם בא כו' אבל קדמו ב"ד כו' אלא גללה דעתה שאינה רוצה ליתן כן ומש"ש ואם בא ואמר פסקתי כו' נאמן ופירוש כפירש"י נאמן אף להוציא מידה אף מה שנתנו לה ב"ד בשבועה דלא בתוס' שם ד"ה ואם בא כו' וגירסת הרמב"ם כגירסת הראשונים וא"ל יצאו מעשה ידיה במזונותיה וכ"ה הגירסא בתוספתא וירושלמי שם ומפרש שלא תבעה אלא דחקה עצמה ועשתה ואכלה וכמ"ש בס"א ומש"ש ואם בא ואמר פסקתי כו' מפרש שלוחה ואכלה וכפירוש הראשון הנ"ל וכמ"ש בס"א ואם לא תבעה כו' וישראל תחוב כו' דלא בה"ן שכתב שהרמב"ם מפרש כפירוש השני הנ"ל וצריך לדחות שם שאינו ידוע שלוחה וזה שהוסף הרב שם אלא לוחה או כו' ר"ל שידוע שלוחה וכמ"כ בדברי הרמב"ם שם שכתב וישראל תחוב עליה ועכשיו אפרש אחת לאחת. מי שהלך כו'. שם דמודה רב בזה:

באר היטב

(ו) **נשתתית**. אבל אם היתה שטות צעת הנשואין לא תקנו חז"ל נשואין לשטות. אבל אם נשתתית אחר הנשואין אז חזינו פטור מחיובו אל"ל כשנתגרש אשתו וזו א"י לגרש לכן חייב ליתן לה מזונות. (ז) **להיפך**. וס' כתבתי דלכא חייבי בשטות דלמיה יכולה לשמור את גיטתה ע"ש. והח"מ כ' דלכא חייבי לזון רוצה ליתן לה כתובתה. ע"ש: (ט) **למד"ה**. ואם הלך למקום קרוב והיה צדעתו לחזור לביתו ונשתתה שם פוסקים לה מיד. עיין ב"ב:

אם לא יוכל להרפא והר"מ פליג אל"ל ה"כ שיהא כחילה ומתנחשם שהשנען הא"ז כדון פטמים הוא נלח וז"ל מוחזק להתרפאות עכ"ל:

הפוסקים

חדשים אפילו אם הוא אינה צת מלככה, דכן משמע מלשון הש"ס [כתובות ק"ז א'] דודאי אין אדם מניח ביתו ריקן, ומניח מזונות על שלשה חדשים [ולדא כמ"ש] צפרישה שם סק"ד, שהטעם צאשה לאין נותנין תוך ג' חדשים, הוא משום שגזולה היא ויכולה לפרנס את עצמה, ולפי זה שאינה יכולה לפרנס את עצמה יש ליתן לה מזונות אפילו תוך שלשה חדשים הראשונים.]

ג. כשהבעל הלך למקום קרוב ונשתתק שם, אם פוסקים מזונות לאשתו אפילו בשלשה חדשים הראשונים. עיין בצ"ח"ט סק"ט, שכתב בשם הג"ש [סקי"א], שאם הלך למקום קרוב והיה צדעתו לחזור לביתו ונשתתק שם, פוסקים לה מיד. ובצ"ש הביא דין זה בשם הריטב"א. [כן הוא בחידושי הריטב"א כתובות ק"ז א', שכתב שדוק צ"ח"ל לדעת [וכן הוא] פוסקים מזונות לאשתו בתוך שלשה חדשים הראשונים, אבל אם נודע ודאי שיצא למקום קרוב על דעת לחזור לאתגר כדרך בני אדם, ואחרי כן נשתתק שם וכיוצא בזה, דכ"ע פוסקים ואפילו תוך שלשה חדשים^(א), וכן אורו רצותי. והוצא כנמוקי"י שם, בצ"י כן, דלרישא סק"ג, ב"ח"מ סק"ט ובערך לחם כאל.

ובמשפטי שמואל (להר"ש קלני) סי' ל"ט, כתב כדלדנו, צדעל שהלך מליפאכנו לפטראם [שהם חמומות קרובים זה לזה], פוסקים מזונות לאשתו תוך שלשה חדשים. והוצא כנכ"ה"ג בה"ש"ט אות י"ג.

ועיין בדרכי משה אות ד', עמ"ש"כ צבור דמי שהלך למדה"י אין מהמלדכי

(א) ובדרישה אות ג', הביא דברי הריטב"א בלשון זה, שדוק בסתמא שאין אנו יודעים שדעתו לחזור מיד כו'.

פתחי תשובה

(ו) ואח"כ נשתתית. עכ"ל וכתב עוד הר"ש ואם הוא שטות צעת הנשואין וכתב לה כתובה נראה דמיה לא כל תנאי כתובה כו' וככ' ב"מ כתב עמו אינו יודע מהיכן נראה לו כן שומי"ה צתה שאל כתב כו' ע"ש: (ז) שכתב להיפך. עכ"ל מ"ס והח"מ כתב דלכא חייבי דלכא ליתן כתובתה. ועיין כהנאה יד אפרים שכתב ע"ז דמלכות משנת הרשב"א שהיה דל"מ מנאר דלף כדמור הרי גיטת ומכונתה לא מהני תיין אפילו יכול לגרשה ע"ש. ועיין בתוספת חוט השני סי' ל"ב שכתב על נזון דדייה וז"ל ואלו לפטור אשתו מטעם שנשתתה שכתב הרמב"ם פ"י מה"א שאין חייב לה שב"ז כדן נפקהו ההלכה מש' גזול המכונתים כהר"ה"ר שאה"ט עמ"ל וכן דעת הרשב"א כתבנה שחייב לה בכל. ועוד אפשר שצדק גם הר"מ מודה כי צענען כזה הכא מתחמת מולי וסודנה כחילה מוחזקתם הם להתרפאות ואין חזק מני אף אפי' לא יוכל להרפא והר"מ פליג אל"ל ה"כ שיהא כחילה ומתנחשם שהשנען הא"ז כדון פטמים הוא נלח וז"ל מוחזק להתרפאות עכ"ל:

אוצר

סעיף ד. כ. הנושא אשה ואח"כ נשתתית וכו'. לין זה מקורו בתשו' הרשב"א שהוציא צ"י כאל. ובע"כ, שהאלה הוא לא רק לענין נזון ורפואה אף לכל חיובי כתובה, אלא שהרשב"א כדלדנו נשאל לענין מזונות ורפואה, ועפ"י הביאנו הצ"י כאל. והטור כתב דין זה בהל' גיטין סי' קי"ט, וכן הרמב"ם צ"י מהל' גיטין, כי עיקר השאלה היא כנשתתית שאינה צת גירושין אם מחוייב הצדעל בחיובי כתובה, וגזול המחבר עמ"ל חזר וכתב כו' קי"ט סעיף ו', וכן הרמ"א כתב פסקו דלינה שם [ומבואר שם דישנן כמה דעות של נשתתית]. ואם כי מפרשי השו"ע כתבו כאל קלת דברים ליישב דעת המחבר, שלא יסתור עמ"ל מש"כ כאל, אבל עיקר הדברים, וכן דעתם לענין דינא כתב שם. ולכן גם צ"ח"ה"פ יבואר בע"ה"י דין זה על כל פטויו והדעות בזה צ"י קי"ט.

סעיף ה. כא. שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו

אין פוסקים. א. מקור הדין, והוא חייב הבעל שבועת היסת, ומה הדין כשהאשה נשבעה. עיין בצ"ח"ה"ג שמקור דין זה הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות הלכה ט"ז. וכן פסק צבור כאל. ומקור דין זה, עיין בצ"ח"ה"ר א"ר"א סוס"ק י"ז, דהוא בגמרא כתובות ק"ז א'. ושם איתא דלכ"ע אין פוסקין מזונות בשלשה חדשים הראשונים, לפי שאין אדם מניח ביתו ריקן. וכתב צבית יעקב כאל, דמכל מקום אין חזקה זו מהני לפטור [את הצדעל] מצבועת היסת. ועיין במאירי אין חזקה זו מהני לפטורין לה מזונות, אף שצבועה.

ב. ואם יש הבלב בין אשה שהיא בת מלאכה או שאינה בת מלאכה. בצ"ש סי' ע"א סק"ה, כתב דאין נותנים מזונות תוך שלשה

ביאור הגר"א

[ג] אבל אם שתקה כו.

לפירוש אחרון הנ"ל של הר"ן:

הגה [ג] אבל אם שתקה יותר ותצעה א"ח" אין פוסקין לה למפרע רק מיום התצעה

אפילו

אוצר

סימן כא אות ג — ס"ק כב

הפוסקים

קיי"ל כמחלוקה, צודאי גם לענין שצוה נמי כדבריו נקטינן.

כב. אין פוסקין לה למפרע. מקור דין זה הוא כפי שזוין בפנים, ר"ן פ"ג דכתובות לך ק"ז א'. ושם כתב דכשפוסקין לה ב"ד מוונות, מיום תציעתה פוסקין לה. ובחזושי הריטב"א שם, ומוצא צ"י כן, כתב דכתובות מוונות להבא עסקין, דליתו לשעבר אין פוסקין לה כלל, דהא אילו הו' בעל הכא הו' מני טעין ואמר פרעתי ולא מחייבין ליה, וכן כתבו התוספות. וכן הוא בשיטת הר"ן, בחזושי דבריו קרשקש ובנימוקיו יוסף שם. וכ"כ בצדוש כאן.

ועיין בב"ש סק"ז, שזוין לדברי הרמב"ן והר"ן המוצאים לקמן סק"ז, בטעם שאין פוסקים להבא למפרע, ולא כצאלמנה שפוסקים לה עזר פטים ושלא שנים שקודם תציעתה^(ט). וכתב בהפלאה סק"י דדבריו ל"ע, דהא הר"ן מסיק שם דלא כרמב"ן, אלא דבאשת איש שעושה נחת רוח לבעלה איכא למומר שלא מחלה ולא הפסידה לעולם^(ט), ומש"כ הר"ן [הנ"ל צראש אות זה] דפוסקים לה מוונות מיום תציעתה, ומשמע דקודם תציעתה אין פוסקין, לאו מטעם מחילה הוא, אלא משום דמוונות לשעבר חיישין לזכרי^(ט), וכמש"כ הצ"י בשם הריטב"א [הנ"ל], ונפקא מינה לאם הבעל מורה שלא נתן לה לא הו' מחילה מעולם שתיקתה. ובוהשיב תמה ס' ט"ז, הוסיף דהוא הדין היכא שנפרד ממנה בקטטה, שהוא שונא אותה ורואה לגרשה, ללא חיישין לזכרי.

ובשו"ת מהר"ם מינץ ס' מ"א כתב צידונו, דעל השנים שעברו פטירה

(ע) ובבית יעקב כאן כתב על פי דברי ב"ש אלה, שדין זה שברמ"א שאין פוסקין מוונות לאשת איש למפרע הוא מטעם מחילה. ובשבילי דוד אות ח', כתב דרייק הב"ש לומר כן, משום דבסעיף ח' כשהביא דינא דהר"ן במכרה מנכסי מלוג שלה למוננותיה שמשפסידה, כתב הרמ"א אבל מעשי' הם שלה, אבל כאן לא הוזכרו מעשי', וע"כ היינו משום דצינא בת מלאכה, ומה דלא פסקין לה מוונות למפרע, היינו טעמא משום דמחלת לבעלה וכמש"כ הב"ש. ועיין בספר אבי עזר (לבעל תפארת ישראל וגופם בסוף משניות סדר נשים) לסי' ע' שכתב, דקשה למה בשתקה ולא תבעה מוונות הר"ל כמחילה, מאי שנא מחוב ישן דמבואר בשו"ע ח"מ ס' ס"א (סעיף ט') דאינו מחול לעולם, וכתב בגו' שם בנהג, דהיה בראה לתרץ דרדוק במלחה שנתן מעותיו אמרינן דלא מחל דלא שדי איניש וזוי בכדי, משא"כ באשה שלא נתנה לו מעות בעין.

(ע) וכן בחזו"א ס' ס"ח אות ט' כתב דדברי הב"ש תמוהים, דהכא בודאי לאו מטעם מחילה איידי, אלא שאינה נאמנת למפרע, ואיידי הא דמכרה נכסיה ואכלה, אי' לותה ואכלה, ואילו הו' הבעל קמן נאמן לומר פסקתי לה מוונות ומבואר לקמן סעיף י' ובביאור הגר"א סק"ב, וכל דאילו הו' הבעל קמן אינו חייב לשלם, אין פוסקין לה שלא בפניו, והיינו טעמא דלמפרע אין פוסקין לה.

(פ) ועי' בהפלאה שם סק"ט, שכתב דממה דמבואר בשו"ע לקמן סעיף זה, דאם מוכרה לעצמה למוננות מבכר קיים, לכאורה קשה מש"כ בשם הריטב"א והר"ן הטעם דאין פוסקין לה מוונות שעברו משום שמא תתפס לה צדרי, דהא כתבו התוס' [שם צ"ב] ד"ה נכסי' דטעמא דנכסי' בחזקת אלתנה קיימי משום דמוכרת לעצמה, ובאלמנה קיייל דמחאי טעמא נאמנת אפילו במוננות דלשעבר, אם כן כיון דלענין זה, מוכרת לעצמה אשת איש שוה לאלמנה, למה לא תהיה נאמנת אפילו במוננות דלשעבר, ודוחק לחלק דהתם כיון דבידה למכור לעולם לעצמה לותה ואכלה, אי' כל נכסי בעלה בחזקתה, ומתוך כך נכסים בחזקתה לכל מילי אפילו למוננות לשעבר, אבל אשת איש שאינה יכולה למכור אלא עד שיבא בעלה אין הנכסים בחזקתה אלא כפי הצורך, וצריך לומר דביתומים מעולם לא היו הנכסים בחזקתה אלא משמת מיד הנכסים בחזקת אלתנה למוננות, ואם כן כב היה בחזקת הבעל כשהיה בבית, אין שיכולה למכור אינו צדאי אשתו מחזקתה.

פוסקין מוונות לאשתו ששלשה חדשים הראשונים, הביא מהמחלוקה [כתובות ס' ע"ב] בשם רבינו ברוך, דלאו דוקא מדינת היא אלא שדברו צוהוה [משמע דכוונתו דלא שאל יא' למדה"י אלא רק למקום קרוב, מכל מקום אין פוסקין תוך שלשה חדשים]. ובצ"ח כאן אחר שהביא את דברי המחלוקה הנ"ל, כתב אבל הריטב"א כתב דנקט [במחלוקתו] למדינת היא דוקא.

ובב"ש הנ"ל, כתב דלד"מ וב"ח הביאו דהמחלוקה קאי על דין זה ופליג על הריטב"א, וליתא, אלא המחלוקה קאי על המשנה שניה [בכתובות שם ק"ז ב'] הנפסק להלן בשו"ע סעיף ח', מי שהלך למדינת היא ועמד אחד ופרנס את אשתו^(ט), ובזה כתב דמדה"י לאו דוקא^(ט), ושם מלכא בגידולי תרומה שער ס"ה [פרק א' אות ה'] כמו שכתבתי [שמבאר מדבריו דהמחלוקה קאי על המשנה דמי שהלך למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו]^(ט).

ובמחצית השקל על הצ"ח הנ"ל, כתב שגם בגמרות אשכנזי [כתובות פ"ג ס' ה'] הביא דברי המחלוקה על המשנה השניה שעמד אחד ופרנס את אשתו^(ט), אבל הכא מדינת היא דוקא, וכן נראה ברמב"ם [פ"ב מאישות] שצאלמנה ט"ז כתב מי שהלך למדינה אחרת [ובזה אשתו לתצוה מוונות, שלשה חדשים הראשונים אין פוסקין לה מוונות], ובצ"ח י"ט [צדק] שגם אחד ופרנס את אשתו, כתב הלך בעלה ולא כתב "למדינה אחרת", ומשמע שצאלמנה ט"ז נכתוין דוקא "למדינה אחרת"^(ט).

והאם צריכה שבועה. בישוועות יעקב פירוש הקצור סק"ז, כתב דאף כשגובה בתוך שלשה חדשים אינה לריכה שבועה, וכדנקטינן צאלמנה שפוסקים לה מוונות לאחר שלשה חדשים^(ט). אולם כסופר המלך ס' פ"ה אות י"א, כתב דכיון דהבעל מומחה דקטטה הוא המחלוקה, והוא בעצמו כתב דבקטטה פוסקים רק בשבועה, ואין

(ב) יש להעיר שבשערי תשובות למהר"ם (מרטנבורג) בשער השני ס' ל"ה עמ' 159, כתב על המשנה מי שהלך למדינת היא ואשתו תובעת מוונות וכו', מדינת היא לא דוקא כו', ויורדים לבכסיה לאחר שלשה חדשים. הרי שדין זה שנוי במחלוקת בין הראשונים, ואולי המחלוקה קאי כוונתה דרבו מהר"ם מרסנבורג.

(ג) יש להעיר שבהגהות הרמ"א על המחלוקה הנ"ל, מבואר ג"כ דהמחלוקה קאי על המשנה שצמד אחד ופרנס את אשתו, ולא כדמשמע בב"ח הנ"ל. וכן מבואר בתרומת הדשן ס' שמה", שהמחלוקה קאי על המשנה דמי שהלך למדה"י ועמד אחד ופרנס את אשתו. ועיין בזכרון אהרן ס' מ"ח ובספר המלך ס' פ"ה.

(ד) ועיין בישוועות יעקב פירוש הארוך סק"ה, שמבואר שאפילו אם נאמר דהמחלוקה קאי על דין זה ההולך למדינת היא פוסקים מוונות לאשתו, וע"ז כתב למדינת היא לא דוקא, לא בא לפלוג על דעת הריטב"א ולומר שאפילו הלך למקום קרוב אין פוסקים מוונות בשלשה חדשים הראשונים, אלא בא לפרש דגם ההולך למקום קרוב אין פוסקים מוונות לאשתו אלא בשבועה, ובשיטתו דכל אשה שהלך בעלה למדה"י, אין פוסקים מוונות לאשתו אלא בשבועה.

(ו) ואולי י"ל שאין לדייק ממה שלא כתב בהלכה י"ס "למדינה אחרת", דשם אויל וקאי על מה שכתב קודם לכן בהלכה ס"ו. וע"כ צריך לומר כן, דזה לשונו שם בהלכה י"ס: הלך בעלה ולותה ואכלה כשיבא חייב לשלם, עמד אחד מדעת עצמו ונהג משלו אם יבא בעלה אינו חייב לשלם. ונהג דין זה של לותה ואכלה הרי קאי על מי שהלך בעלה למדינת היא, שעליו כתב בהלכה ס"ו, וא"כ כיצד נובל לדייק שבהלכה זו מדובר באופן אחר מהלכה ס"ו.

(ז) והוסיף שם, דהיכא שאין לה כתובה באופן שלא תשבע בטון גראה דשבועה צריכה עכ"פ, דמילתא דא שהלך ונתעכב שלא מדעת אינו מועיל רק לאפקועי מסכתו ודאי, אבל מדי חשש ספק לא יצא.

אפילו החמילו הכ"ד את הדין (הר"ן פ' דייני גזירות) י"א לאס נפרד ממנה בקטטה ורואה לעגנה פוסקין לה לאלתר דולאי הניח ביתו ריקן (מירכזי ריש דייני גזירות) מכאן

אוצר

ס"ק כב — ס"ק כד אות ב

הפוסקים

כד. ואם נפרד ממנה בקטטה. א. מקור הדין ודעת בעל השו"ע בזה. מקור דין זה, הוא כמלון פנים במירכזי ריש פרק בתרא דכתובות. וסם בס"י רס"ז, כתב שאם הלך למדינת הים מתוך קטטה ונתכוין לעגנה, נאמנת ליטול מזונות לאלתר, וכן משמע הלשון [כתובות ק"ו א'] דקאמר בשלשה חדשים ראשונים אין אדם מניח ביתו ריקן, ואילו היה נפרד בקטטה אכן סהדי למצריה הכל ממנה וכו', ואפילו תוך שלשה חדשים נועלת. והוצא בגאורה כתובות ס' רכ"ו, צ"י כ"א ודבריה א"ת ח'. וצ"מ אות ה' צ"י גס למירכזי צ"ב סופ"ה, והוא שם בס"י תקצ"ז בשם רבינו אבי העזרי, לאס נפרד מתוך קטטה אכן סהדי שלא הניח לה כלום וכו'. וכן פסק בשו"ת מהר"ם מייזן ס' מ"א ובמשפטי שמואל (להר"ש קלעי) סוס"י ל"ט. וכ"כ בערך לחם כאן.

ובדינא דחיי לארין פ"א דף ע"ו טור ד', כתב דכשהבעל הלך מתוך קטטה, אפילו שלא מתכוין לעגנה, אלא שלא ראה לעמוד צ"ל קורתה, אז ודאי אפילו תוך שלשה חדשים פוסקין לה מזונות, והצ"ח ראהי מכתובות א"ת כ"א פ"א, אלא כל ה"כ לא מקרבה דעתיה לא חיישין לצרי וכו', וכיון דנפרד בקטטה אכן סהדי למצריה הכל ממנה ומניח ביתו ריקן, וכן משמע מלשון חזקה אין אדם מניח ביתו ריקן.

ועיי' בזכרון אהרן (קונטרס החזקות) ס' מ"ה, שכתב דאף שצ"י הביא דין זה, השמיטו שו"ע בכוונתו^(א), ואף לנכאורה הסביר נותנת לומר דבארך מתוך קטטה לא שייך האי חזקה ואין אדם מניח את ביתו ריקן, ו"ל דולאי אם הכוונה [צ"ח] דאמר ש"ן אדם מניח ביתו ריקן. דהוא ברצונו הניח לאשתו מזונות על שלשה חדשים [כשהוא אר"ל למד"ה]. שפיר מתבאר דברי המירכזי דבארך ממנה בקטטה לא שייך לומר כן, אך יש לפרש דמן הסתם יש לאדם צדקתו מוכן כדי פרנסת שלשה חדשים, ואין שייך גם כנפרד בקטטה^(ב). וע"ש דלאחר שנסתפק בגידון אחר אם פוסקין מזונות בשלשה חדשים הראשונים, מסיק דע"פ מירי ספיקא לא נפקא ופוסקין לה מזונות.

ובהגם שאל ח"א ס' ס"ה, כתב דאף שהרמ"א כתב דין זה בלשון וי"א, לאו למימרא דשו"ע פליג, אלא כך דרכו בקדוש, כמ"ס בסמ"ע ס' ת"כ סקמ"ה [דאין הוכחה מלשון וי"א דפלוגתא היא, אלא במקום שנתאם שיחיד כתב כן ואינו מפורסם בשאר פוסקים, כותבים השו"ע והרמ"א בלשון וי"א]. ועוד שהצ"ח הביאם בלי חולק וערער, וכן הלכתי^(כ"ב).

ב. ואם צריכה שבויה כשגובה בשלשה חדשים הראשונים. עיי' במירכזי

פשיטא דלית לה כח לתצוה, להמינא דלפילו אלמנה ללא מלו היתומים למימר לה לאי מעשה ידיך במזונותיך, אפילו הכי אצדק למפרע מטעם מחילה כפרש"י [כתובות צ"ו א'], מכ"ש אשה שהלך בעלה ממנה דלויכא תרי, דשמא אמר לה לאי וכו', וכן ודאי מחלה לגבי בעלה כדי לחצבה. וסם בס"י צ"ב כתב דנזנוו למפרע אין לה מזונות, לא מטעם שפרש"י [הכ"ל] באלמנה, דמללא תצעה ודאי מחלה, וכן נמי לא מטעם שמא אתפסדה לצרי או שמא אמר לה לאי מעשה ידיך במזונותיך, דכל זולא שייך הכא, דהא הלך ממנה על מנת לחזור, אך מטעם דליתא בסמ"ג דטוהבס שגלוה אשה צ"ד [כמוצא לקמן סקמ"ב אות ז']. לכן אין לתצוה מה שגלוה על הכה.

כג. אפילו החמיצו הב"ד את הדין. מקור דין זה בר"ן ריש פרק ז' דייני (לף ק"ז א') כמלון פנים. וכן הוצא בדרכי משה אות ז'. ובטעם הדין, כתב צ"ח סק"ז דמה לה צ"ח שחמילו, דהא מיום התביעה גילתה דעתה שאין לה מזונות. ובבית יעקב כאן ד"ה אפילו החמילו כתב, שהר"ן כתב דאם צ"ח קודם שפסקו, אף שכבר תצוה והחמילו הדין וטען פרעתי דנאמן, ולפ"ז קשה לנכאורה אלא לא נטען אכן שמא פרע, דהא עיקר הטעם שפוסקין [מזונות] לאשה שהלך בעלה למד"ה^(א), כתב הר"ן משום דלפילו אם היה טוען פרעתי להבא אינו נאמן ע"ש, וכיון שכתב הר"ן דאם צ"ח ואמר קודם שפסקו דנאמן מהיכא תיתי שפסקו לה מיום התביעה, הא אילו היה צ"ח וטען היה נאמן, ונראה הטעם דהא בלמנת קשה כיון דאם היה טוען פרעתי על להבא אינו נאמן כמ"ס הר"ן, מהיכא תיתי שיהא נאמן כצ"ח לטעון פרעתיך מקודם [שהלכת] על להבא, והא ברו"מ [ס' ע"ח סעיף א'] מוצא דאם [לזה] טען [לאחר זמן הפרעון] פרעתיך תוך זמנו דאינו נאמן, [ואם כן] ה"כ כצ"ח [הבעל] אחר זמן וטען פרעתיך תוך זמנו, אינו נאמן אם לא שיש לו מיוג, ועכ"ל הטעם דאף רב [דאמר פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים, ולא חיישין לצרי או לשמא אמר לה לאי מעשה ידיך במזונותיך] מודה דמכל מקום כשהלך למדינת הים קאת שכיח הוא להניח לאשתו, ואי טען מהני, ואי לא טען אכן לא נטעין ליה, כמו [בצ"ח] שם סעיף ג' גבי יומא דמשלם זימנא ללא טענין ליה, אלא כשהוא צדקו ודאי אפילו טען לא מהני דגרע מתוך זמנו, ולזה כשלא טען אכן לא חיישין לפרעון, רק כשלא תצוהו דפטור הוא מטעם דמחלה.

ובבית מאיר, כתב דלטעם הרמב"ן [המוצא לקמן סק"ב] שאין פוסקין מזונות למפרע, משום דלית לה מידה מירי, ודלוי מירידיה קמיתפזא, קשה דאם כן למה דהחמילו יתנו לה מיום התביעה למפרע, הא מה שאכלה היה מירידיה, וע"כ דמפני שתצדק נאמנת לומר שגלוה ואכלה, מה שאין כן בשתקא אינה נאמנת אלא בעדים, אי"ל להמציא סעיף ח' צ"ח^(א) דאם מכרה נכסים נמי הפסידה, משא"כ מה שמכרה מטעם התביעה.

ובחזון איש ס' ס"ח אות ט', כתב דצ"ח אין [שצ"ח התביעה] ופסק [הד"ן] לזה ואלכא, וכן מה מכרה נכסים או רצתה גזוין לה, והמותר שלה, אלא אם הרויחה שיעור מזונותיה והיא מודה, דאם אין לה טענה למפרע, אף דפוסקים לה להבא כשאומרת שאין לה להרויח, או שאומרת שכבר עליה וכיוצא בזה.

(א) עיי' ביד מלאכי כללי השו"ע אות ד', שיש דיעות בפוסקים אם ההלכות שחובא בבי"א ולא בשו"ע, אם בעל השו"ע פסק כן או לא.

(ב) וכתב עליו בחזקת ובה ס' קצ"ה, שעלם ממנו לשון המירכזי שם שכתב, שבנפרד בקטטה אין סהדי שמברית הכל ממנה, הרי שכתב להדיא דאפילו היה מוכן בביתו כדי פרנסתו לשלשה חדשים, היה מברית הכל ממנה.

(כ"ב) בתשב"ץ ח"ג ס' פ"א, כתב בגידונו, וכ"ש שקודם שיצא משם היתה קטטה בינו לביתה, הרי הוא כאילו אמר לה צאי מעשי' במזונותיך, והוא נאמן בזה שהיא שתקה, וכיון ששתקה נפטר מחיוב מזונותיה, ואפילו עמדה בביתו ולא הספיקו מעשי' לדברים גדולים. והוא בגדולת מירכזי [להר"ם מאי"ס ח"א מערכת המ"ס ס' מ"ג].

ביאור הגר"א

[יד] מכאן ואילך כו. כרב
שם דאפיסקי שם ב'
כותיה: [טז] אפילו
אין כו. דתנאי ביד הוא וכמ"ש בפ"ד לא כתב לה כו' ועיין ברא"ש פ"ג ס"ו:

[יד] מכאן ואילך פ [טז] אפילו אין כתובתה בידה

פוסקים

באר הגולה

פ ספ כדעת קלמ מן הגאונים
וכתב העזר שכן לאמר אביו
הרא"ש ז"ל

אוצר

סיק כד אות ב — סיק כה

הפוסקים

ועיין בדינא דחיי הכ"ל, לאחר שדן בדיון זה בארוכה, כתב הכלל
העולה שהכל תלוי בדיון ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות,
ואם הוא רואה שהדעת נוטה שלא עזב לה כלום, ויפסוק לה מזונות
לאחלה, ואם לדעתו נוטה שעזב לה די מחסורה, לא יפסוק [תוך ג']
חדשים.

כה. אפילו אין כתובתה בידה. מקור הדין, ודיעות הפוסקים
בוה. עיין בצכר הגולה למקור דין זה ברמב"ם בשם קלמ מן
הגאונים. ושם ברמב"ם פ"ג מאישות הי"ח, כתב דיש מן הגאונים
שהורה שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדה"י עד שיהא
שטר כתובה יואל מתחת ידה, ואם לא תואירא שטר כתובה אין לה
מזונות, שמה נטלה כתובתה מצעלה או מחלה לו כתובתה שאין לה
מזונות כמו שיתבאר [ספ פ"ז הי"ח] ¹³⁵, ויש מי שהורה שפוסקים לה
מזונות בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא
כתובה, ודעתי נוטה לזה, הואיל ויש לה מזונות מן התורה.

ובבית יוסף סי' ע"ז הביא תשובת הרשב"א, שכתב מסתבירא שאינה
צריכה להראות [כתובתה] שהרי יושבת תחת בעלה, חזקה
של זו שיש לה כתובה ומזונות עד שיעשונו הצעל כרי שמכרה או
מחלה לו כתובתה, ולא עוד אלא אפילו מכרה או מחלה כתובתה
לבעלה יש לה מזונות בחייו וכו', שאין מזונות אלו מתנאי הכתובה
אלא מדאורייתא וכו'. והוא באריות בשו"ת הרשב"א (ו"ס תשד"ס)
סי' י"ג. וכן משמע בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' קס"ה לפוסקין מזונות
אע"פ שלא הוציאה כתובתה [וע"ע בח"א סי' אלף קי"ג]. ובפרישה
כאן סק"ט, כתב דהא לפוסקין לה מזונות אפילו שאין כתובתה
בידה, משום לחזקה דיש לה כתובה, לדין אדם דר עס אשתו בלא
כתובה.

ובישועות יעקב פירוש הארוך סק"ח, כתב דהא ללא חיישין למחלה
כתובתה, משום דחש מחילה חש רחוק, וכמש"כ
הפוסקים [ש"ך חו"מ סי' ע"ה סק"ב] לאינו נאמן לומר מחלתה רק
במינו דפרוע, ואי משום לאיתרע דשטר כתובה אינו נאמן תחת
ידה, הרי אין זה ראיה שמחלה כתובתה, רק דנוכל לומר למכרה
כתובתה לבעלה או לפרעת כתובתה, ועם כל זה יש לה מזונות
בחייו בעלה. ובצית יעקב, כתב דהא ללא חיישין למחילה, משום
דכיון דמחילה טענה גרועה היא ואינו נאמן בטענה מחילה רק
במינו דפרעתי, ופרעתי אינו יכול לטעון ככתובה, דגרע מתוך זמנו
[לחסור להסתות בלי כתובה], רק לכריי חיישין כמבואר בצ"מ י"ז
א', ואכריי היינו נמשכן כמש"כ רש"י בערכין [כ"ב א' ד"ה כררי],
ומתח משכן שנתן לה אינה מפסדת מזונות.

ובהפלאה קו"א סק"י, כתב דטעם הגאונים דס"ל לדין פוסקין
מזונות כשאין כתובתה בידה, משום דחיישין לאם היה
הצעל כאן היה טוען גרשתין ונתתי לך כתובתין ¹³⁶, ודעת הרמב"ם
דכיון

במדרכי הנ"ל באות הקודם, לאחר שכתב דשפוסקים מזונות לאשה
לאחר שלשה חדשים צריכה שבעה [ללא כשיטת פוסקים אחרים
שאינה צריכה שבעה], כתב גם בהלך מתוך קטטה, שפוסקים
לאשתו מזונות אפילו בשלשה חדשים הראשונים, צריכה שבעה. וכן
הוא בגמלה מכותות סי' קנ"ו בשם אביאסף. וכתב בצ"ח כאן,
דאע"ג דנקטינן לריכה צריכה שבעה [בשפוסקים לאשה מזונות
לאחר שלשה חדשים, וללא במדרכי כמ"ש השו"ע לקמן סוף זה],
מכל מקום בזה דגביא אפילו תוך שלשה חדשים, לא גביא אלא
בשבעה. וכ"כ בישועות יעקב בפירוש הארוך סק"ו דעני שבעה,
שכיון שצטלשה חדשים הראשונים חיישין לזררי, הלכך הך מלתא
דנפרד בקטטה לא מהני רק לענין שעכ"פ נפסוק לה, אבל מכל
מקום שבעה צ"י.

אולם בהפלאה קו"א סק"א (בשהטעות), כתב דהאחרונים לא
הציאו דברי הב"ח, וכן נראה מסוגיית הגמרא דאינה צריכה
שבעה וכו', ונ"ע בזה.

ג. במי שיש רגלים לדבר שיצא מבלי שהניח מזון לשלשה חדשים.
כתב בחוט המשולש (שבתפ"צ) טור א' סי' ו' אות ד', שאם
נאה האשה והראתה צדורו שהניח ביתו ויבן ונתתא זה לב"ה, יש
להם לפסוק לה מזונות אפילו מיום ראשון שהלך דבעלה החזקה
[שאין אדם מניח ביתו ריקן].

ובנתיבות משפט דף קמ"ג טור ב', לאחר שהביא מש"כ הריטב"א
[המוצא לעיל סק"א אות ג'] להיואל למקום קרוב,
פוסקים מזונות לאשתו אפילו בשלשה חדשים הראשונים, ושכ"כ
המרדכי [המוצא כאן אות א'] לענין הארוך מתוך קטטה, כתב
דמכריהם למנוי דכל היכא דקיס לן שלא הניח לה מזונות לשלשה
חדשים, ויורדים לכסיו אף בתוך שלשה חדשים שלא תמות מרעב.
ובזהם שאלו ח"א סי' ס"ח, כתב שדברי המרדכי והריטב"א [הנ"ל]
עולים בסגנון אחד, כי העיקר הוא אומדן דעתא שהניח ביתו ריקן,
ועל פי אומדן דעתא פוסקין מזונות לאשתו אפילו תוך שלשה
חדשים.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ו טור ד', כתב שאם תלך חמת המלכות
פתע פתאום הכורה ופגעוהו ויניחוהו מחוץ לעיר, אפילו
תוך שלשה חדשים פוסקין לה, וכן היואל שלא לדעת, כגון שיצא על
אפו ועל חמתו בלא ידיעתה וכיואל בזה, פוסקין אפילו תוך שלשה
חדשים.

ובזכרון אהרן (קונטרס החזקות) סי' מ"ח, נסתפק במי שהוא
בזחוקת עני והלך למדה"י, אם צ"ד פוסקין מזונות לאשתו
בשלשה חדשים הראשונים, מי אמרינן כיון שהיה בזחוקת עני ליתא
להאי חזקה שאינו מניח ביתו ריקן, או לזמא אמרינן יש מתגרש
ואין רב, ומסיק דעכ"פ מויד ספיקא לא נפקא, וא"כ הוי דינו כמו
לאחר שלשים יום [נראה דל"ל שלשה חדשים] דמספיקא פוסקין לה
מזונות. ואמנם בחזקה רבה ח"ג הלכה קט"ז, כתב לדין פוסקין לה
מזונות, דהא איתא בגמ' חזקה אין אדם מניח ביתו ריקן, ומלשון
מניח משמע לדין אפשר לו ללאות מבני ביתו אם לא הניח להם
פרנסת שלשה חדשים, ואם אין לו ליה מאחרים.

(פג) דאי מחלה כתובתה לבעלה איבדה כל תנאי כתובתה כמבואר בסי' צ"ג
סוף פ"ט, שאף בחיי הפסידה מזונות לדעת הרמב"ם (ח"מ סק"ח).

(פד) ובב"ש סק"ג, כתב דלא חיישין שמה מחלה הכתובה ובעלה מה, דאז
לכרי' אין לה מזונות אחר מיתתו. ועיין בבית מאיר כאן, שהקשה דמתיא תיתי

הפוסקים

סי' כה

אוצר

לכיון דיושבת תחת צעלה כשהלך למדה"י, לא חיישין לגיושין כדמקשה הש"ס כתובות פ"ט ז', וניחוש שמה גירסה ומשני ביושבת תחת צעלה.

ועיין במגיד משנה שם שכתב, דלעת הרמב"ם [ואפילו אין כתובת בידה פוסקין מזונות] עיקר, ואע"פ שכתבנו למעלה [פ"ב ה"א] שזונות האשה אף בחיי הצעל הם מזכריהם שלא כדעת הרמב"ם, מ"מ אינם תלויים כלל בכתובה. וכן בגידולי תרומה שער ל"א חלק א' אות ו', על הא דהביא בעל התרומות שם דברי הרמב"ם שמי שהלך למדינת הים גובה מזונותיה בלא כתובה, כתב דמלמיתו דבריו אלא בסתם משמע דממקדי עמו לגובה מזונות בלא כתובה וכו' ^(פ"ה). וכן נפק דיוקן וזבוגו ח"י כ'.

ועיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ז טור ד', שכתב דהא דפליגי באם פוסקין מזונות כשאין עטר כתובתה בידה, היינו דוקא במקום שכותבין כתובה, אבל במקום שאין כותבין כתובה וסומכין על תנאי ב"ה, כגם שגובה עיקר בלא כתובה, כך היא ניוזנית בלא כתובה. ובשו"ת מבי"ט ח"א סי' רס"ט כתב צנידוט, לאף דיש מהגאונים שמורים שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים עד שיהא עטר כתובתה ויאל תמתח ידה, היינו משום דשמה מחלה או נטלה כתובתה, אבל הכא דידועין דלא מחלה, ובפנינו חתך הוא כתובתה וקרעה, א"כ למה תפסיד המזונות, הרי לא מחלה וכו', ויש ראייה גם כן שאשה שנקרעה כתובתה לא איבדה מזונות. והוציאו דבריו כהנ"ג הגה"ע א"ת ט"ו.

ובדעת הרא"ש, עיין בטור כאן שלאחר שהביא דעת הרמב"ם שאינה צריכה להביא עטר כתובתה, כתב וכן אמר א"א הרא"ש. וכתב צ"י דתמחני עליו, שהרי הרא"ש צירק שני דייני תמה על דברי הרמב"ם. והוא צרא"ש פ"ג דכתובות סי' ו', שלאחר שהביא דברי הרמב"ם שחילק בין אשה שהלך בעלה למדינת הים לאין

לספוקי כאן, במחילה, וזאת המגיד משנה והר"ן כתבו בדעת הרמב"ם דלא מהני מחילה בכתובה אלא כשמקדשה או בתאלמנה, כמבאר בב"ש סי' ס"ז סק"ט, ואולי מדהלך למדינת הים ואינו שריר עמה הוי כנתגרשה. וע"ע בהגהות יד אפרים ושכסוף ספר טיב גיטין, שכתב דאפשר דס"ל דאף דלעיקר הכתובה גופא לא מהני מחילה, מכל מקום מהני מחילה לענין שאר נכסות, אלא דצ"ע דהרי זה גרע ממחיל דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם, וצ"ע בהר"ם סי' ר"ט, ואפשר דכאן ס"ד ליחוש שמה דוצה לגרשה ואף אין לה הרמב"ם מהני מחילה כמבאר בב"ש ^(פ"ה). אמנם ברמב"ם איראה עוד סקס בשם הגאונים, שמה נטלה כתובתה מבעלה ע"ש. וע"ע בדינא דחיי המובא לקמן הערה פ"ח. ובהפלאה כתובות ק"ז ב' באמצע ד"ה גרשני, הוסיף לבאר בסעם הגאונים הללו, דלכאורה הרי קיי"ל דחוקה דאין אדם פורע חתך זמנו, וכ"ש כתובה דלא ניתנה לגבות מחיים, ותו דאמאי ניוזיש לשמא מחלה לו, והרי לא מהני מחילה בכתובה, והנראה עפ"י מה דיש לבאר בהא דפוסקין מזונות לאשת איל ואל חיישין דשמא גירשה, ואחי שפיר לבני מערבא דס"ל דכל זמן שאין מסלקים לה כתובתה יש לה מזונות, וא"כ כשאין שטר כתובתה תחת ידה יש לחוש שמה גירשה ונתן לה כתובתה ואף מחילה. ועיין בחידושי ירוחם סי' כ"ז מש"כ עליו. ובבני אהובים פ"ב מאיטות מ"ה, כתב דרדאית הגאונים מהא דאמרין כתובות פ"ט א', מיגו דיכול לומר לא גרשתך, כי אבר גרשתך ונתתי לך את כתובתך באמר, והיית אלא לגאונים קושיה תהו"ט שם ד"ה יכול, דהקשו דהיכי יכול לומר לא גרשתך, אם כן יהא חייב בשטר כסות, ולא ניתנה לתו בתירוק תהו"ט דאי הוא אמר לא גרשתך פסור נמי משאר וכאשר דתו טענו דתו וזהוהו לו בשעורים, דהם ס"ל כדעת הרמ"ה דהא דסודין חסין וזהוהו פסור דחייב א"כ משעורים, הסעם הוא דיכול לומר משטת אלא כך כשהותמי בשעורים, וזה לא שייך הכא, ולכן ס"ל לגאונים דבלא כתובה בידה, אי אפשר לה לתבוע מזונות דיכול הבעל לומר מחלה לי כתובה, וא"כ התם דאין כתובה בידה שפיר אית ליה מיגו דיכול לומר לא גרשתך ומחלה לי כתובתך, והראיה דאין כתובתך בידך, ושפיר אית ליה מיגו.

פ"ה ע"ש שהקשה סתירה בדברי בעה"ת ומשמע שאין דין זה ברור לו.

צריכה להביא כתובתה הואיל ויש לה מזונות מהתורה, לצין אלמנה לזריכה להביא כתובתה הואיל והיא אוכלת רק בתקנת חכמים, וגם מפני שזונות מנכסי יורשין ולעולם טוענין ליורש, כתב דדבריו תמוהים, דהא שמואל [לאחר לאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים], וקיי מלחא דחנן [בתמני ק"ה א' דתנן מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, חנן אומר תשבע בצורף ולא תחילין], כששמע זו שמת והיא ניוזנית בלא שבעה, ובהלך בעלה אחר צעלה בשבעה אינה ניוזנית, ואע"י דליתא לשמואל, מ"מ בסבדא זו [דטעני מחמירין כשאוהב מאלמנה] לא מליני חולק עליו וכו' ^(פ"ה), ומה שכתב מפני שניזונות מנכסי יורשים וטוענין ליורש, אמרי נואש הן דכמו שטוענין ליורש, יותר ראוי לטעון למי שזורדין ליפרע מנכסיו שלא צפניו, דאין לו מי שטעון בשבילו, וכגון זה פתח פ"ך לאלכס ^(פ"ה), ומה שכתב הרמב"ם [שאלו אשין שחייבו ניוזנית מן התורה, הא ליתא דהא כל אמוראי סבדי למזונות האשה מדרכן וכו'. ובצ"י תירץ, ונראה שצריכו הטור סובר שלא תמה הרא"ש על דברי הרמב"ם, אלא מפני שכתב שמי שהלך למדינת הים אשתו ניוזנית בלא עטר כתובה, ואלמנה אינה ניוזנית אלא"כ עטר כתובה בידה, והרא"ש תמה עליו משום דיותר יש להחמיר על אשה שהלך בעלה למדה"י מאלמנה, ומכל מקום כיון שהעלה דלאלמנה ניוזנית אפילו אין עטר כתובה בידה, איכא למימר דסבר דהוא הדין למי שהלך בעלה למדה"י, ולפי שאין צורך בדברי הרא"ש, אפשר שפני כך לא כתב דבריו וכ"כ הרא"ש, אלא וכן אמר הרא"ש, כלומר אע"פ שלא כתב כך בצירוש, מכל מקום כך אמר לנו בעל פה שזה היה לעתונא ^(פ"ה).

ובב"ה, כתב דהרא"ש השיג על הרמב"ם, ואמר דהואיל ואפילו בחייו אינה ניוזנית אלא מתקנת חכמים, הלכך שוין כן ותווייחו ניוזנית אפילו אין עטר כתובתה בידה, ומה שכתב צ"י דלכך כתב וכן אמר הרא"ש וכו', אכן כבר ראיתי נוסחא בדברי הטור שכתב זה וכן כתב א"א הרא"ש, וכך ראיתי צק"טור פסקי הרא"ש דלאחר שהביא דברי הרמב"ם כתב עליו, ולא נהייר לא"י הרא"ש, אלא צשניהם יש לה מזונות אפילו לא תראה כתובתה.

פוסקים

פ"ה ועיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ז טור ד', מה שכתב לתרין דברי הרמב"ם מקראי זו.

פ"ה ועיין בבספ משנה שם שתייר, דס"ל להרמב"ם שמי שגפרעים מנכסיו שלא בפניו שאני, שהיו א' מחר יבא ויסעון ויציא לאור משפטם, מה שאין כן ביורש. פ"ה עיין בדינא דחיי המובא בפנינו דף ע"ח טור א', דלאחר שתחמל על דברי הב"י הללו, כתב דהא דהתוס' כתב לאו משום דראוי לאביו הרא"ש בפ"ד דכתובות ^(סי' כ"ד), שכתב במחלת כתובתה לבעלה דאין לה מזונות מן היורשים, אבל יש לה מזונות מן הבעל, כיון דמזונות דחיי אינם תלויין בכתובה, וכמו שביאר הסוד ב"ה צ"ה, וכיון שחזק, בהכרח צריך לומר שהרא"ש סובר דמי שהלך בעלה למדינת הים ^(פ"ה) אפילו באין כתובתה בידה, דלמאי ניוזיש לה, אי ניוזיש לומר נפרעה כתובתה, לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, ואי ניוזיש לשמא מחלה בכתובה, מה בכך אפילו מחלה יש לה מזונות בחייו וכו', ועוד דאפילו גימא דמזכרת או מחלת אין לה מזונות אפילו מן הבעל, מ"מ הכא ראיא למיחש למידי, דהא בע"כ שיהיה משוה במחלתה, לא אפילו לא שיהיה מ"מ דיושבת תחתיו עשה לה מחלה אחרת, אלא כן היאך מקיימה, והרי אמרו חכמים [ב"ב פ"א א'] אסור לאדם שישעה עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, וכמו ששאלו להר"י ^(ע"י) שו"ת הרי"ף דפוס ליוורנו סי' מ"ב היאך יתכן שתחמל בכתובה לבעלה, והיא היא ויחבת תחתיו בלא כתובה, והשיב דבע"כ מחלתה שדבריו חכמים אינם ראויים ויחבת תחתיו בשעת, אבל אם מחלה כשהיא תחתיו יש להשאיר לעצמה עיקר כתובה שלא תיאסר לבעלה, ולפי זה מוכרח דהרא"ש סובר דאפילו אין לה כתובה בידה פוסקין לה מזונות, ואודבא תמה אני על הגאונים שהורו שפוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדה"י עד שיהא שטר כתובתה בידה, דלמאי ניוזיש לה, ואפשר דס"ל למי שכתב לא מחלה כתובתה אפילו בשיירה אין לה מזונות כדעת רש"י בריש אע"פ [ג"ד ב' ד"ה לתובעת].

פוסקים לה (י) מזונות

אבל

באר היטב

(י) מזונות. אפילו לא שמעו שמת:

הפוסקים

ס"ק בו אות א — ד

אוצר

סעיף י' ומהקדמה"ח שם ס"ק"ו שבתציעה נגד תציעה יש חילוק בין מלוה בשטר שאינו יכול לטעון שיש לו חפצים בידו למלוה ע"פ שיכול לטעון, וכתב דבכ"ד שיש לאשה פס"ד שמגיע לה מזונות א"כ אינו יכול לטעון פרוה וכו', וא"כ בכ"ד לדין תציעת האשה מלוה ע"פ והבעל תוצע בע"פ שורת הדין מחייבת דהוא יפרע תחילה על תציעתה, ואח"כ תשיב על תציעתו, תשבע או תבדור וכו'.

ובפסקי דין רבניים כד' י' עמ' 267, במי שתבעה מזונות וטוען הבעל שהיא לא סומי כסף גדולים מחשבונו בצנק, כתב שאף שאמרו (צ"ק מ"ו ב') אין נזקקין אלא לתוצע תחילה, ולפרש"י המדובר בראשון שתבע משמעון מנה שהלוה בעדים או בשטר, ושמעון טוען תפסת משלי החזר מה שתפסת, נזקקין לטענת ראובן ומוציאים לו המנה משמעון, ואח"כ נזקקין לטענת שמעון וכו', ולפ"י גם כאלו יש להזדקק לטענת האשה בדבר המזונות, וי"ל שלא אמרו נזקקין לתוצע תחילה אלא כאשר התציעה של התוצע מוכחת, והתוצע בא מכה טענה שהתוצע אינו מודה בה ויש להוכיח אותה, אבל כאשר התציעה הגדלית גם היא באותה דוגמת ולאות כמו של התוצע אין אומרים בה שאין נזקקין אלא לתוצע תחילה כמש"כ השטמ"ק שם ב"ש הר"י ישיעה.

עוד כתב שם, שאם המדובר בתציעת מזונות על העתיד וטוען הבעל שלקחה סכומים גדולים מכספו, ה"ז דומה כמו שהיה טוען לררי אתפסה, מאחר שבידו לשלם לה כעת לקרחת העתיד בכסף שזידה, ואין כאן שתי תציעות נפרדות.

ד. וכשחייבת האשה ממון לבעלה האם פוסקים לה מזונות. בפסקי דין רבניים כד' א' עמ' 338, כתב הרבנים י' עמ' י' ש' אלישיב וב' זולטי, לדחוב מזונות של הבעל לאשתו אינו חייב מתורת פריעת חוב, אלא החיוב הוא לתת לה מזונות כדי להתפרנס, ואם יתן לה ממון שלא תוכל לקנות מהם מזונות לא נפטר מחיוב מזונות, ולפ"י נמצא שאם האשה חייבת לבעל, חוב של ממון, אין הבעל יכול לנכות את החוב מדמי המזונות וכו', ויש להביא ראיה מדברי הרמ"א [לעיל] סי' נ"ב סעיף א', [שכתב] וכל זה כשאיין יד האשה משגת ליתן מה שפסק אציה וכו', וכל זה לא מיידי אלא קודם שנשאה אבל לאחר שנשאה וכו', חייב בכל דבר שהאיש חייב לאשתו, ועי' בח"מ שם [ס"ק] שכתב וזה"ל בפסקה היא עממה וכו', ומשמע דהוא חייב בכל דבר שאיש חייב לאשתו, להייוו גם מזונות [אף] כשהיא לא קיימת פוסקתה. ואינו יכול לנכות החוב שהיא חייבת לו וכו', וכן משמע משום המאזרי צ"ק פ"ב ב', האשה שחבלה בעלה וכו', כל שאינו מנרשה וכו' ומידי במזונותיה ונפרנסתה כדין כל הנשים, הרי כתב דלף שהאשה חייבת בדמי חבלתה, מ"מ כל עוד שלא נתגדשה הוא חייב במזונותיה כדין כל הנשים וכו', אמנם צ"ת יעקב סי' ע"ג סעיף א' כתב דלא הבעל נתן לאשתו כסף וגגג ממנה לדאורו חייב לתת מזונות אחרים וכו', [אלא] דיש לחלק בדבר, דלא נתן לה כסף לזמן מסוים, הרי לאותו זמן כבר נפטר מחיוב מזונות וכו', אבל אם היה לבעל חוב על אשתו אין זה חוב כשלוש מזונות. ובענין זה כתבו הרבנים י' א' הרג"ע ע' הדאיה וי' ש' אלישיב שם כד' ב' עמ' 99 ובז"ק אליעזר חט"י סי' מ"ה אות ז' ד"ה ותמורה. ובפסקי

בו. **פוסקים לה מזונות.** א. אם ב"ד פוסקים לה מזונות קודם שחתבע בב"ד. זיכין וצועז ח"א סי' נ', בזיכיון דין שהגבה לאשה שהלך בעלה למדה"י חוב שיש לבעלה ביד אחר במזונותיה, ועשה זה בלתי תציעת האשה, שלא עמדה צ"ד לתוצע מזונות, כתב דלכאורה משמע מהתלמוד כתובות ק"י שאין פוסקין מזונות לאשה אלא אם תצעה צ"ד, ולא פליגי חנן ובני כהנים גדולים אלא אם נשבעת בסוף או בתחילה, אבל אם לא תצעה צ"ד אין צ"ד נזקקין לפסוק לה מזונות כלל, וכ"כ הרמב"ם [פי"ב מאישות הט"י] וז"ל מי שהלך למדינה אחרת וצאה אשתו לצ"ד לתוצע מזונותיה וכו' לאחר שלשה חדשים הראשונים פוסקין לה מזונות, וכ"כ בעל הטורים [והשו"ע כאן], ולית דין ודיין דפליגי בזה, אם כן הדין שהכריח לתת לה מה שהיה חייב לבעלה, עשה שלא כהוגן וכו', וא"כ כיון שלא עמדה האשה הזאת צ"ד, ולא תצעה מזונות לא היה לדין לתת לה החוב שיש לבעלה, דהא גרס לבעל נזק גדול, שאילו לא הגבה לה החוב וצא הוא ותצעה אותו במזונות כמה שעצר לא היה מתחייב אלא שצוה שהגירח לה כמה להתפרנס ויפטר, ועכשיו שהגבה לה הדין נתרוקנה לה השצוה ויפסיד הבעל.

ב. אם צריך להודיע לבעל טרם שפוסקים לה מזונות לאשתו. כתב צ"ש סקי"ג ב"ש המדרכי כתובות סי' רס"ו, שכתב השיב רבינו משולם מנרצונא, דלענין מזונות לאשה לא משהינן לאודועי [לבעל], דהא [במסנה כתובות ק"ה א'] אקילו רבנן במזונות לטול שלא שצוה, ותו אמרינן [בגמרא שם ק' ע"ב] דמזונינן בלא אכרזתא, ואם יש בידי אדם מוטלטלין דבעל [ואם משהינן לאודועי] חיישינן להצרכת ממון ולפסידא וכו'.

ועיין בשערי תשובות למהר"ם מרשבבורג שער השני סי' ל"ה עמ' 159, שכתב שאם אפשר להודיעו [לבעל], ובתוך כך תמא' מי שילוח לה, לא נחתין לכבסי עד דשערינן ומודיעינן ליה.

ג. תובעת מזונות והבעל טוען שתפסה מבכסי האם דנים בשני הדברים כאחד או שפוסקים קודם בתביעתה ואח"כ דנים בתביעתו. בצרכת שלמה [להר"ש טנא] חור"מ סי' כ"ב, כתב דבמקום שחוב המזונות אינו מוטל בספק אלא שהבעל טוען שמה' יש לאשה ממות, [כגון] משכר יורה [י"ל] שאר דיוו כלניו יודע אם פרעתה, או שיש מקום לומר מאחר שטוען שיש בידה ש"ד היא זה כלניו יודע אם נתחייבתי, שכיון שיש בידה כספים אשר מהם היא יכולה להתפרנס, לא מוטל על הבעל חוב המזונות, [ואחר שהביא מפסקי דין רבניים כד' ב' עמ' 97 שדנו בכעין טענה זו, והסיקו שכיון שיש מחלוקת א"א להוציא מהבעל מזונות], כתב עוד עפ"י הפת"ש בחור"מ סי' ע"ה סקי", שביש לאחר שטר מקוים והלה טוען יש לי נגדך תציעה מחוב אחר, מפרידים את התציעות וזה גובה וזה גובה, ולכן גם כאלו האשה גובה מזונות ואח"כ יבדור תציעת הבעל לשכ"ר.

וגבי פעלים ח"ב סי' י', אחר שהאריך להסביר שיש כאן שתי תציעות, שלה למזונות ושלו על חפצים, הביא מחור"מ סי' פ"ב

באר הגולה

צ ברייתא שם ודמפרסא לה
רכ חסדא שם ע"א ק שם
בבביתא

ז אבל אין נותנים לה במה (יא) שתתקשט ק ואם היו לו נכסים ב"ד יורדים

לנכסיו ומוכרים למזונותיה (יז) אפילו לא שמעו בו שמת

ואין

ביאור הגר"א
[טז] אבל אין נותנים כ"ו.
שם ק"ו א' ת"ש מי שחלך
כ"ו מאי ד"א ושא מ"ח א'
וכתב הר"ן שמצא ברי"ף ישן דק"ל כ"ח דרביה הוא לגבי רב יוסף לפיכך לגבי הלך לא עבדינן לא הא ולא הא ולגבי נשתתה עבדינן הא והא וכ"פ הרמב"ם ועב"ח ס' ר"צ
סס"ו ועומים שם ד"ה ח' כ"ו ור"ל אבל בנשתתה ל"פ דעבדינן הא והא דלא כר"ן שמתה על הר"ף שם: [יז] אפילו לא כ"ו. כ"ב כ"ב ל:

באר היטב

(יא) שתתקשט. שהרי אין לה צעל להתקשט לו. אבל אם הוא חרש ושוטה נותנים לה להתקשט כי אינה ממויינת להיות לעולם בלא תכשטין. ח"מ ב"ש:

או"צ

ס"ק כו אות ד — ס"ק כח אות ב

הפוסקים

בפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 284 הביאו הרצנים י' כ' רונטל, ז' רקובר וע' הראיה את הפס"ד בכרך א' ה"ל, וכתבו דנראה דמתי אין הצעל יכול לכתוב החוב ממנו מזונותיה, (היינו) כשאין לאשתו כסף לשלם החוב, וגם אין לה אפשרות להשיג כסף וכו', ובח"מ [ה"ל] מפורש בדבריו שאין לה מה ליתן, אבל כשיש לה כספים או שיכולה להשיג כספים ממנוון רכושה לסלק החוב שמויינת לצעלה, דזה יכול הצעל לומר לה לאי חובך למזונותיך וכו'. וענין זה כתב הרצ"ש לרוב פוסקים שם כרך י"א עמ' 208, והוסף דכן משמע גם בתשובת הגדוע דיהודה שבתפוצה מאהבה [המזואל לעיל סק"ד אות א'] שאילונו שדברי הרמ"א [דס"ל דנכאמנה והותרה הותר לצעל] דחויים, היה הצעל יכול לומר לה, לאי והתפרנסתי מאותם המעות שעדיין בידך [וע"ש בפס"ד ה"ל שצנידונו הוסף עוד טעם לפטור את הצעל].

כה. ואם היו לו נכסים. א. האם במקום שאין נכסים לבעל פוסקין לה מזונות. בהפלאה סק"ד כתב, משמע דפוסקין [לה מזונות] דלעיל [בתחילת הסעיף] היינו אפילו בלא היו לו נכסים, ונפקא מינה דהא דפוסקין להא דמזונות לקמן סעיף י' [בהג"ה בלותה וטוען היה לך לעשות מעשה יודים]. ועיין בבית יעקב המזואל לקמן הערה רכ"ו. ובפסקי דין רבניים כרך ט"ז עמ' 349 מהרצ"ש שפירא.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ז טור ג' הסתפק בדבר, שבתחילה כתב דנראה מדברי הסמ"ג והרמב"ם [שכתבו כלשון הש"ע כאן], דמאי דקאמרינן [בגמ' כתובות ק"ו א'] פוסקין מזונות לאשת איש, היינו אפילו שאין לו נכסים, אלא פוסקין לה מזונות כך וכך ליום והיא מתפרנסת משלה או משל ב"ד או משל איש אחר, ואחר כך עליה ידידה דצעל דהר, והבביתא [שם דתניא ב"ד יורדים לנכסיו] השמיענו דאם יש לו נכסים אע"פ שהוא אינו כאן יורדין לנכסיו ונותנים לה מזונות, וזהו שכתבו [הפוסקים ה"ל] מכאן ואילך פוסקין לה מזונות, כלומר אפילו דליון לו, ואם היו לו נכסים ב"ד יורדין לנכסיו וכו', וכי מקשה מינה [בגמ' שם] מבביתא לשמואל [שאמר אין פוסקין, והבביתא אומרת יורדים לנכסיו] מכ"ש קא מקשה, ומה התם דיורדין לנכסיו של דברות יורדין ונותנים לה מזונות וליכא למיחש לדבריו, פוסקין לא כ"ה, [אשר כתב] שמדברי רש"י [ד"ה פוסקין] נראה דמאי דאמרינן פוסקין מזונות לאשת איש הוא הדין האמור בבביתא, ובביתא לחידושא דאבל לא בניו ובנותיו ודבר אחר אתי, שכתב כלשון היה, פוסקין מזונות, ב"ד יורדין לנכסיו מי שהלך למדינת הים ופוסקין מזונות לאשתו עכ"ל, ואפשר לומר דגם הרמב"ם והסמ"ג [ה"ל] סוברים כפירוש רש"י, וכן הוא פירוש דבריהם מכאן ואילך פוסקין לה מזונות לאשתו היו לו נכסים ב"ד יורדין לנכסיו וכו'.

ב. כשמוכרים מנכסיו האם נזונית לפי כבודו. בדברת שלמה (להר"ש טעם) סי' כ"ב אות כ', הביא מש"כ בשו"ת חת"ס ח"א סי' קל"א (הראשון) [ד"ה תשובה] שהב"י כאן הביא תשובת הרשב"א [ח"א] סי' תת"ל ומיד סמך לו לעיין בתשובות מיימוניות השייכות להלכות אישות סי' ל"א, והמעניין שם צפנים יראה דתשובת מהר"ם מייירי

כו. אבל אין נותנים לה במה שתתקשט. א. מקור הדין. כן הוא לשון הטור כאן. וכ"כ הרמב"ם פ"ג מאישות ה"ז. ועיין בבאר הגולה ש"יין לבביתא כתובות ק"ו א' ודמפרסא לה רב חסדא. ושם תניא מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ב"ד יורדים לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא דבר אחר, מאי דבר אחר, רב חסדא אחר, רב תכשטין. ובשם הדין, עיין בבאר היטב סק"א, שכתב משום שהרי אין לה צעל להתקשט לו. והוא מהח"מ סק"י"ט צ"ס הרמב"ם ה"ל. וכ"כ ה"ב"ש סקט"ו. וכן הוא בטור כאן.

ב. מה הכוונה קישוט. בהם שאול ח"א סי' ל' אות ח', כתב שרש"י [כתובות מ"ח א'] פירש תכשט בשמים של אצקת רוכל שהגשים מתקשטות בהן, והביא פירוש ה"ב"י כאן, וא"כ לא על בגדי קשט ותכשטיו זהב וכו' אמור הדבר אלא על בשמים, זה אינו שהרי הרמב"ם צ"פ"ג מאישות הלכה ד' כתב וכן ממויינים אותו ליתן תכשטין בגון בגדי צבעונים להקיף כך וזהו פירוש הפך ושרק וכיוצא בה כדי שלא תתגנה עליו וכו', וכתב צמ"ח וכו' גם בגמ' כתובות ע"א ח' א' אמרינן אלו כל נדרי עיניו שלא תתקשט צבעוני צבעונים, הילך לדעת שהתכשט הוא כל דבר הגורם קשט לאשה ליפותה צעיני בעלה הנעשה לנוי, ורש"י נקט צפירוש בשמים וה"ה דבר הדומה, וכן הרמב"ם דנקט צגדי צבעונים וכו', כתב נמי וכיוצא

פס' ועיין במאירי שם, שכתב דכשם שב"ד פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים, ויורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, כך מוכרין לצורך תכשטיה שלא תתנוול. ודבריו צ"ע, דהרי הרמב"ם פסק שאין פוסקין לה תכשט, וכן הוא דעת הר"ף כמבואר בביאור הגר"א סקט"ו.
צ' ועיין בהפלאה סק"י, שכתב דלא ידעתי ביאור טעם הרמב"ם, דהא הוא"ל למימר כפשיטה, דהא סוגיא מפורשת היא בכתובות מ"ח א', דלא שאני לך בין יוצא לדעת [שאין פוסקין לה תכשט] ליוצא שלא מדעת [בגון בעל שנשתתה דק"ל בסעיף י' דפוסקין לה תכשטין], ופרש"י שם דכיון שיצא לדעת היה לו לצוות וכו'.

ביאור הגר"א

[י"ד] ואין מחשבין עמה על מעשה י"ב

ידיה עד שיבא בעלה אם מצא שעשתה

[י"ח] הרי אלו שלו

באר הגולה

ר כ"ג שם מהסוגיא אליה

לר

וכן

כ"ג ואמר יצאו כ"ו והרא"ש חולק כ"ג: [י"ח] הרי אלו שלה: * צ"ל שלו וכ"ה ברמב"ם:

* כן בדפוס בשו"ע שהיה לפני הגר"א וכאן תוקן על פי דפד"ר.

באר הטיב

(יב) ידיה. כ"כ הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א לפיכך אם ידוע להב"ד דמעשה ידיה מספיק לה מ"מ פוסקין לה מזונות. ולקמן סעיף י"ד בה"ה הביא הרב דברי הטור בשם הרא"ש כשב"ד פוסקים לה מזונות

א"צ

ס"ק כח אות ב — ס"ק כט אות א

הפוסקים

קדמו ב"ד ופסקו לה מזונות, מה שפסקו פסקו, שמעינן שמי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, אין ב"ד אומרים לה שתעשה ותאכל, אלא פוסקין לה מזונות. והוצא בשטמ"ק שם. וכ"כ בשו"ת הראש"א ח"ג סי' ל"ב סוף ד"ה עוד מסתברא, דמוכח שמעתא דכתובות [הכ"ל] מי שהלך בעלה למדינה, שפוסקין לה מזונות, אין מחשבין לה על מעש". וכעין זה כתב גם בח"ד סי' קכ"ב.

וכן כתב במאירי שם, דממה שכתבנו שפוסקין מזונות לאשת איש, למדת שאין ב"ד יכולין לומר לאשה כאי מעשי ידך למזונותיך ואפילו בספקה, שאם כן יאמרו לה ב"ד כן, אלא הואיל ובעלה לא אמר לה אין לב"ד לומר כן, שמה אף הוא אינו רואה שתתנגד או שתתעלל כל כך.

ובר"ן שם, לאחר שהביא דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ה"כ, ושם דעת הר"ף בתשובה [סי' כ"ב דפוס ליוורנו וסי' כ"ט דפוס ביילגרוין] כן, כתב דלע"פ שדעת אבות העולם כן, דברי תימה הם, שכיון שהיא חייבת במעשה ידיה לבצע או ליורשין, למה לא יחשבו ב"ד עליו כשהשבו לה מזונות, והראיה שהביאו מלמדינו א"י קטנה וספקה אינה מכרעת כלל, דלמא כשאמר לה ספקה ועכשיו לא ספקה, א"י לספקה עם המתיר שאינה חייבת בו וכשב"ד יפסקו לה מזונות מחשבין עיקר מעשה ידיה ופוסקין את השאר, וכן נראה לי דברי רש"י^(א) שכתב [שם ד"ה חיישין], שמה אמר לה כאי מעשה ידך למזונותיך וקבלה עליה, ואילו היה העיקר מספיק לה אף עכשיו, מאי טעמא דרב ציד ללך חיים לשמא אמר לאי מעשה ידך במזונותיך, והרי יושר לאוי לחוש לדבר זה מלגרי, אלא ולא בחד מהני תרי גוויי דכתיבנא מיירי, וכן נמי הא דתניא קדמו ב"ד ופסקו מה שפסקו פסקו לא מכרעא מיד, שאין משמעו אלא לומר שאחר כך אינו יכול לומר לה כבר אמרתי לך כאי מעשה ידך במזונותיך, אי נמי שאינו יכול לומר לה ולא מעשה ידיה במזונותיה בין מרובה בין מועט, אבל אין מנאן ראייה לומר שלא יחשבו ב"ד על עיקר מעשה ידיה הקצוב בשעה שפסקו לה מזונות בין לאשת איש בין לאלמנה, אלא לע"פ שהדברים מראים כן, אין לנו כח לחלוק על אבות העולם. וכ"מ בשו"ת הראש"ם חו"מ סי' ר"ו, שכתב בטעם שיכולה למכור מנכסי בעלה [כמוצא לקמן סק"ל אות ט'] שגרי אם יכולה לכתחילה למכור למזונותיה אפילו אכחשו יודיעים שישפיקו לה מנכסי

מיירי שהבעל תצטע לנאשה שתמחול שעצור כתובתה כדי שיוכל למכור קרקעות למזונות ויוזן הוא עמה, וע"ז השיב מהר"ם שאין יכול לכופה אלא אם אינו יכול לפרכסה וימכור ב"ד קרקעות ויתנו לה מזונות [כדן משרה אשתו ע"י שלש וכו'], וממשיך החת"ם ובתשובת הראש"א מיירי שהאשה תובעת לבצע שימכור קרקעותיו למזונות, והשיב אם הפירות מספיקים למזונות שניהם לא תוכל למכור הקרקע, כיון שיכולים לזון מהפירות והקדן קיים מה"ת תכלה קרנו, אמנם אם אין הפירות מספיקים מוכרים מן הקרקע ואז אין הבעל ניוזן כלל והקדן פותח והולך, וענה עובה קמ"ל שלא תיוון בדריח אלא תלמאם שלא תכלה קרנה ותקרא רעבנותא ודברי רשב"א ודברי ר"מ ב"ד ברוך עולים בקנה אחד, וכתב שלולי דברי החת"ם היה נראה ששתי התשובות לא נאמרו בחדא מחתא, כי בתשובות מיימוניות משמע שמקציבין לנאשה מזונות בשיעור של התשנה כדון משרה אשתו ע"י שלש וכו' עני שלא נותנים לפי כבודה [כמוצא לעיל סעיף ג'] ואילו הראש"א כלל לא הזכיר דבר זה ואם אמנם שהרשב"א מסיים ענה עובה קמ"ל שתלמאם במזונותיה כדי שישאר כדאי כתובתה וכו', מסתבר שכוונתו להשאיר ממה לגבות הכתובה, אבל לא נחית כלל לענין שיעור המזונות אם לנתן לה כשיעור המשנה או לפי כבודה וכו' אבל בטלה דעתינו נגד מרן החת"ם וכו'.

נט. ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה וכו'. א. מקור

הדין ודעות הפוסקים בזה. לשון זה שבשו"ע, הוא מהרמב"ם פ"ב מאישות הט"ז. וכן הוא בטור כאלו בשם הרמב"ם. וככתב מגיד משנה שם, דכן נראה מהסוגיא, להפילו בדסקא מעשה ידיה פוסקין לה מזונות, וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א. והוצא דבריו בב"י כאלו. והוא בכתובות ק"א, א', דאיתא שם רב אמר פוסקין מזונות לאשת איש [פרש"י ב"ד יורדין לנכסי מי שהלך למדינת הים ופוסקין מזונות לאשתו], ושמואל אמר אין פוסקין מזונות לאשת איש, מאי טעמא, רב ציד אמר אימור אררי אתפסה [כספיים נתן ליה למזונות], רב פפא אמר חיישין שמה אמר לה כאי מעשה ידך במזונותיך, מאי בינייהו, איכא בינייהו גדולה ולא ספקה [הראויה להתפסות מוות, ולא ספקה מזונות במעשה ידיה שהן שני בצורת, או שאינה בת מלמכה], א"י קטנה וספקה ולרב ציד פוסקין ללא עבד איניש מלמכה אררי לקטנה, ולרב פפא אין פוסקין לראיה למימר דאמר לה כאי מעשה ידך במזונותיך. ת"ש מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, אם בא ואמר כאי מעשה ידך במזונותיך ראשי. וכתב בחידושי הרמב"ן שם, דמלמדינו [למ"ד משום דברי פוסקין מזונות אע"פ דסיפא], וכ"ש למא דקו"י"ל כרב דפוסקין מזונות לאשת איש, קטנה וספקה פוסקין לה, ואמרינן דבביתא דאם אמר כאי מעשה ידך במזונותיך, כלומר שזוהיה היא ואכלה, ואמר הוא הרי היתה יכולה לעשות ולאכול הדין עמו, ואם

(א) ועיין באבן פינה (ורישת ארי) סק"ד, שהוכיח דדעת רש"י כהרא"ש [המבוא להלן], שהרי על מה דקתני שם ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן, פרש"י נאמן בשבועה ומזונות מה שכתבו לה, וכתבו תוס' [שם ד"ה ואם בא ואמר פסקתי] משום חשש דבר, והקשה הפני יהושע דלא לראי חיישין לצדרי, ותירץ שגם לרב חיישין לצדרי, רק אפילו הכי אין מעבדין מלפסוק לה מזונות, כיון שאי אפשר בענין אחר, שהרי אם לא תתפס תמות ברעב, ולפי זה ודאי שמחשבין על מעשה ידיה כיון שאפשר בענין זה שלא תמות ברעב. וע"ע בישועות יעקב סק"ט, ובהפלה שם מש"כ על דברי רש"י ד"ה חיישין.

אוצר

סי' כס אות א

הפוסקים

ובביאור דעת הרמב"ם ודעימיה והרא"ש ודעימיה. עיין בחזון איש סי' ס"ח אות ג', שכתב לדעת הרמב"ם וס"פ לפוסקין מנוונות לא"ה ואין מחשבין עמה במעשי וכו', דכ"ז אינם חייבין בטורח זה להתגבול עם כל אשה לדעת אם בת מלכה היא ואי מולאה להריוה, בלתי אם הבעל מעריך טענותיו לפני הדין [כמבואר בסוף הסעיף ובסעיף י']. רק אם היורשים קטנים אז כ"ז אביהם של יתומים ותובעים את האלמנה בשביל היתומים, ונראה אף לדעת הרמב"ם דוקא בזה שאלמנת שאינה מרוחה, אבל אם אחרת שמרוחה אומרים לה שכתבה הריוה שלה ולא יפסקו אלא השאר, אלא שנתנים לה נאמנות [לומר אם מרוחה וכמה], וכן בידוע לכ"ז שהריוחה משעה שצבעה עד שפוסקין מנכין, אלא שבהבא רשאה ליתן אמתלא שאינה יכולה להרויח ואין כ"ז מטריחין לבצר הדבר, וגם אין מטריחין לה לבצר, שפעמים אין בידה לבצר ותנוע צרעו, והלכך תקנת מנוונות שאין מגבלין עמה בספיקות, אבל בזולא ודאי שאין פוסקין לה שלא כדין, ומיהו דוקא בידוע שהריוחה, אבל אין מחשבין במה שיכולה להרויח כיון שאפשר שאינה מרוחה, ואף אם חייבת במלכתה אין אנו נזקקין לכופה בלא הצעל כי הרבה אמתלאות אפשר להסתורם שאי אפשר לה להתגבול במלכתה, ואחרי שיש לה מנוונות אף אם באתה היא מרוחה ממלכתה וכו' פוסקין לה, שהרי המנוונות ראויים לה מן הדין אלא שאין אנו מטריחין משום השבת אצידה לבעל לכופ את אשתו. [ובאותו ט' הוסיף לבאר, שאף בנתנת אמתלא מדוע אינה יכולה לעשות מעשה ידים, אמרינן לה שאם אין זה אמת, הרי היא גוזלת את צעלה], ודעת הרא"ש, פירש בזה ג' ש"ז מטריחין לדעת מה שראוי לה להרויח ואומרים לה בשביל הבעל לאי מעשי למנוונות, ואם אינם מספיקין משלימין לה.

ובדרך המלך [להר"ר רפפורט] בפירוש הקצר פ"ב מאישות הט"ו, כתב שהרמב"ם סובר שמונע עיקר ומעשה ידיה משום אציה, וא"כ הבעל מחוייב לזונה בזולא, ורק יש עליה חיוב שנתעשה מעשה ידים לצעלה, וכיון שכן איכא להמיר דהוי ב' חייבים נפרדים, דו [האשה] גובה [המנוונות שנגיע לה] וזה גובה [המעשה ידים של אשתו כשתעשה], ואפיר יורדים הדין לנכסיו ונפרעים למנוונותיה, ואין עלינו לבדוק שמה יש בידה מעשה ידים, וכעין סדרת הקה"ח סי' ע"ה סקט"ו צענין ספק פרעון קודם הלואה ע"ש, וא"כ כיון לחיוב המנוונות ודאי וחיוב המעשה ידים ספק, כ"ז פוסקין לה מנוונות ואינם מחשבין מעשה ידיה, ואף שמואל [בכתובות שם שסובר שאין פוסקין מנוונות לאשת איש] לא חשש רק שמה אמר לה לאי מעשה ידים למנוונות, ולא נפקע חיוב המנוונות, ולא שמה יש לה מעשה ידים בעין, לכיון דחשבו כל אחד לחוב צפני עמו שפיר גובין הדין למנוונותיה.

ובהעמק שאלה שאינן א"ה אות ה', כתב דהרמב"ם שסובר שאין כ"ז מחשבין עמה על מעשה ידיה הוא משום דס"ל דגם הבעל אינו יכול לומר לאשתו לאי מעשה ידים למנוונות צעל כרחיה, אבל הרא"ש והר"ן שנתמחו עליו מדוע לא יאמרו לה כ"ז שפוטול מעשה ידיה למנוונותיה, כי הם סוברים שבעל יכול לומר לאי מעשה ידים למנוונות צעל כרחיה, ולכן שואלים שפיר אמאי אין לב"ד לומר לה עבור הבעל [כמבואר בריש המדיר דאף כ"ז אומרים לה לאי מעשה ידים למנוונות]. וכן בקרית מלך רב פ"ב מאישות ה"ה, ביאר דעת הרא"ש והר"ן משום שיכול לומר לאשתו צע"כ לאי מעשי למנוונות, וטעמו של הרמב"ם [אף את"ל שיכול לומר צע"כ לאי משום

מעשי ידיה וכו'. וכן משמע בידין וצוע"ח ח"א סי' כ', לאין באין עמה לידו חשבון מעשה ידיה].

אולם בטור כאן כתב בשם הרא"ש, שאין כ"ז פוסקין לה עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשה ידיה שהיא רגילה לעשות, שכשנפרעין מנכסיו של אדם שלא בפניו ראוי הוא שיהפכו בזכותו. וכן הוא ברא"ש פ"ג דכתובות סוס"י ה'. ובשורת מהר"ם מרוטנבורג [דפוס פראג] סי' תפ"ד, כתב דבעינן שיראלו שאין מעשה ידיה מספקת למנוונות, ויטונו כמה כר"ר להוסיף לה על מעשה ידיה. וכ"כ בחידושי רבינו קרק שם ק"ז א' ד"ה למדלמנין, בשם הרא"ה [אחר שהביא דעת הרמב"ם]. וכן כתב בפסקי ירא"י שם הלכה א', והוציא דבריו בשלטי הגבורים שם אות א'. וכ"כ בחידושי הריטב"א שם ד"ה כו"ע, שכתב שהכל לא איירי בדמסקה דא"כ למה פוסקין לה כ"ז מנוונות].

ובשי למורא [להר"ש ויונה] סי' י"ג כתב בידונו, דגם להרא"ש דס"ל מדיקדקין ללכות אם מספיקין לה מעשה ידיה, מ"מ נראה להיכל דודאי ידעו נאמנה לאין מספיקין לה מעשה ידיה ולרובה הוא למנוונות, כגון כ"ז דעמדה דין קולם, ולא דמו אותה אחי צעלה אלא מעשה ידיה, אלא רק שלא תמכור חלק צעלה בחנות, נראה ודאי לפוסקין לה מנוונות ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה אפילו לדעת הרא"ש, הואיל וידעו נאמנה שהדין עם האשה לנצות מנוונות. והוציא דבריו בכנה"ג בהג"ט אות כ"ב.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ט טור ב', כתב נלדין [באלטרות ספרד] נקטינן כוותיה דהרא"ש, כי הוא הרב המלמד דעת חכמה ובינה בספרד. ובישועות יעקב פירוש הארוך סק"ט אחר שהוכיח שם דעת התוס' כדעה זו דהרא"ש, כתב שהדין עמה, לאין תפיק מנוונות שלא בפניו והדין לא יחששו אם באמנה היא עושה עם המעשה ידים, הלא תמיר אין נזקקין שלא בפניו במקום ספיקא.

ובחזון איש סי' ס"ח אות י', כתב דלדעת הרא"ש אם כ"ז פסקו לה מנוונות ודאי יורה לה מעשה ידיה שהיתה יכולה להרויח, הוי דין טעות ואין לדיניהם דין [ועיין במה שהוצא מדבריו לקמן סק"ח אות ו'].

ובדעת הרמ"א. עיין בצאה"ט סק"ב שכתב בשם הח"מ סק"ב, [דממה שהרמ"א הביא לקמן בסעיף י' דעת הרא"ש, לאם טען הבעל ואמר דהיה לה להוציא מעשה ידיה למנוונותיה, והיא צעלת מלכתה שמעשה ידיה מספיקין לה טענתו טענה, מבואר דס"ל דכ"ז פוסקין לה מנוונות, מדקדקים תחילה אם יספיק לה מעשה ידיה, וכנגד מעשה ידיה אין פוסקין לה, ובא"ל לא הביא הרמ"א כלום וכו'. אולם בצ"ס סקט"ו כנה, דלדבריהם מה משמע דס"ל עיקר כדעת הרמב"ם רמב"ן ורשב"א, ולא כהרא"ש, ומה שכתב בסעיף י' יש לישב אפילו לשיטות הללו, משום דס"ל [לרמ"א] דלע"ג דכ"ז פוסקין לה ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה, מכל מקום יש לבעל טענה עם התלוה שלא היה לו להלוות לה. וע"ע בזה לקמן סק"ח אות א'.

צב ע"ש שבתחילה הביא בפשטות שאין מחשבין, ואע"פ שאח"כ הביא דברי הרא"ש, נראה שלא הביא דבריו אלא להוכיח שצריך לחפש אחר זכות הבעל.

צג ועיין בתשובת ח"ג סי' פ"א, שמשפץ דס"ל כדעת הרא"ש, דהרי בנידין מי שהלך למדינת הים ורוצה להפטר מחיובו במנוונות אשתו, כתב בן יתר הסעמים, כי אינו מתחייב הבעל אלא אם כן אל הספיקו לה מעשה ידיה וכו', ואשה זו שבגה פרנסה בביתו אין הבעל מתחייב לשלם אלא בכרבת הבית, ובדאי מעשה ידיה ושמושה לבנה היו מספיקין לה למה שהיא נותנת לתוך פיה, ודבר זה מספיק לפוטרו [את הבעל].

אוצר

ס"ק כט אות א — ב

הפוסקים

את האשה ופסקה עמו כדי שיון את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים וכו', נישאת הבעל נותן לה מזונות והם נותנים דמי מזונות, הרי מפורש לוף שיש לאשה מזונות מבעל אמה שהתחייב לזונה לא נפטר הבעל מחיוב מזונות אשתו וכו'. וכ"כ הרב א' ולרנצברג בפסקי דין רבניים כרך י"ב עמ' 314, להיכלל היא זוכה בפירות נכסי מלוג של עממה אינה פוטרת אותו כלל מחיוב מזונותיה, והרי זה כמו שיש לה סתם נכסים משלה שאין לו זכות בהם, ואפי' חייב במזונותיה, כמבואר ברא"ש [הנ"ל] וכו', וכן כתב בפשיטות בפרישה חור"מ סי' ל"ז סקמ"א ע"ש. גם הרב דוב פורשטיין בזהפדס שנה ל"א מוצרת י"א סי' ז' כתב כן.

ועיין במשפטי שמואל מהר"ת סוס"י פ"ה, חמי שנתן בניה לאשתו ויש מזה שזכר דירה ואחר זמן היא תוצעת את השכ"ד ומזונות, כתב דכל הנותן מתנה לאשתו וצפרט מתנה גדולה שיש זה כדי לפסק מזונותיה, אכן סהדי דלא נתן לה זאת אלא כדי להבטיח לה מזונותיה במקרה של אלמנות או קטטה, ועליה להביא ראיה שלא פטרה את בעלה ממזונותיה תמורת מתנה זו (ד"ה).

ובשון אותה אחר. כתב הרב ח' ג' כמבליסט בפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 156, למש"כ במשנה כתובות ק"א ז' [במקבל לזון בת אשתו], ניסת, הבעל נותן לה מזונות והוא נותן לה דמי מזונות, היינו צותן לה דמי מזונות, וחזין לה כליהו יש לה ממון וכנסים, דגם אי זו לה מזונות מן הבעל, [אבל] אילו היה חייב לזונה ממש והיתה אורכלת אכלו, שוב לא היו יכולים להוציא מזונות מן הבעל, דהא סוף סוף יש לה מה לאכול וכו'. ועיין בחזון איש שציעות סי' י"ג סוף אות כ"ו.

ובמשפטי שמואל הנ"ל עמ' קנ"ח טור ז', הביא מש"כ במשנה נדרים ל"ח א', גבי מורד הנאה מחזירו, לון את אשתו ובניו אע"פ שהוא חייב במזונותיהם, וכתב למשמע מפירוש הר"ן שהבעל נפטר ע"י מחיוב מזונות וכו', ונראה למתני' לנדרים מיירי שמתחיל ומשקה אותה, ולכן ככה"ג שהיא כבר שצעה ואינה יכולה לאכול לא מחיוב הבעל במזונותיה וכו'. ועיין זה כתב הרב א' הורצין בפסקי דין רבניים כרך י"ד עמ' 120 (ד"ה).

ועיין בבית אפרים סוס"י סי"ז, שצא המקבל על עממו לזון בני הזוג, נראה שאין לזון זה דין בת אשתו שאחד זנה ואחד נותן דמי מזונות, דהא אין חיוב של זה בת אשתו המתחייב השני, משא"כ זהו שחיוב להאם אף לבתו הוא ע"י שהיא לא, ואומדן דעת הוא שמתקבל עליו לטלל חיוב של הבעל, אבל שאם לא סילק לא הבעל בחיוביה קאלי, ומעולם לא שמענו שהאשה אורכלת אכל אביה או חמיה בתורת התחייבות מזונות, שתבע את הבעל לשלם דמי מזונות. וכ"מ ביושע משה (להר"מ זוגר) ח"א סי' ס"ח (הנ"ל).

ובענין אשה שמתקבלת קצבה מציעות לאומי, האם משום כך פוטרים הבעל ממזונותיה, עיין בפסקי דין רבניים כרך י"א עמ' 196 בפסק דין של הרבנים ח' ג' לימצליסט ע' אולולאי וז' דיובסקי ושם כרך ט"ז עמ' 44 מהרבנים ש' שפירא מ' י' מילאקי וא' כהן.

ובשהביא

(ד"ה) לכאורה במשפטי שמואל המובא בפנים, שדן במקרה הדומה לזה, לא משמע כן.

(ד"ה) עיין שם עמ' 128 שכתב הרב א' ז' שיינפלד, דיש לדחות הוראיה מדברי הר"ן, שאינו צריך לתת להם מזונות מפני שבעל לא יתבעו ממנו מזונות כיון שכבר קיבלו מהנותן וכו'.

(זה) היינו באופן שרוצה לקיימה, אבל ברצוה לגרשה משום כך עיין באוצר"פ לעיל סי' ג' ב"ב סק"ד אות ג'.

משום למסתמא אין הבעל רוצה שיחשבו על מעשה ידיה [ועיין לעיל סי' ט"ט באוצר"פ סק"ד אות א' דעות הפוסקים צאמירת א"י בע"כ].

ובאבני מלואים סק"ג כתב צביאור דעת הרמב"ם, על פי מה שכתבו התוס' כתובות מ"ז א' ד"ה משום איבה, דהא לאמרו דמעשה ידיה של האשה הם של הבעל משום איבה, אין זה משום שלא ישנא אותה ואל יזון אותה, דהא על כרחיה מיתנא, אלא שלא יטריחו כל שעה לז"ד במזונות ע"ש, וא"כ לא תקנו מעשה ידיה לבעל אלא היכא דזיין לה מנפשיה ולא אטריחה לז"ד, אבל היכא דאטריחה לז"ד תו ליכא למיחש לאיבה ולית ליה לבעל מעשה ידיה, ומשום הכי פסק הרמב"ם כש"ז פוסקין לה אין מחשדין על מעשה ידיה [ולדבריו מבואר דלפילו אנו יודעים בודאי שעשתה מעשה ידים, אין מנכין לה ממזונותיה, ודלא כמש"כ החזו"א המובא לעיל] (ד"ה).

ובתבואות שמש סי' ק"ב עמ' רכ"ג ד"ה לפי, כתב צביאור דברי הרמב"ם, דלמחיין לזלוי דעתו למחול לה מעש"י ולא ידקק עמה אם עשתה או לא עשתה, או אם לא תעשה למחר, ולכן צריך שיבא צעמנו לטעון, ואזי טענתו מתקבלת וכו'. ועיין שם שכתב דלפ"י יש כ"מ, כשהוא לפנינו ועדיין לא נפרעה מזונות, וטוען ברי ואומר ואומר שעשתה כדי ספוקה, ודאי דגם הרמב"ם מורה להב"ד מחשדין עמה על מעש"י.

ג. אם פוסקים מזונות כשיש לאשה מזונותיה במקום אחר. צש"ת חת"ם ח"א סי' קל"א (הראשון) ד"ה הכה, כתב ואני אומר אפילו יש לה רבאות ע"מ שאין לבעלה רשות בהן נותנים לבעל לקטן שכהה ופאה שיתפרנסו שניהם, ולא שנותנים לה שהרי היא עשירה, אך לו נותנים כדי שיוכל להספיק לאשתו וכו', ואפילו יש לה כמה אלפים מ"מ היא תוצעת מזונותיה ממנו, ואם לא יתן לה, הרי היא מורדת זו ויואלת ממנו על כרחו.

ובהיכל יצחק ח"א סי' ז' אות כ"ב, צאשה שעושה מלאכה ומרויחה כדי פרנסתה ופסקו שחיוי לגרשה וחיויזכו במזונותיה, כתב שאין לומר שכיון שיש לה כדי פרנסתה אין על הבעל שום חיוב שהרי הרא"ש פוסק בסוף פ"ד לכתובות [סי' י"ד] צאם מהר"ם, שאפילו אם יש לה נכסים שאין לבעל רשות בהם ואינו אורכ פירות הוא חייב במזונות הראויים לה, שהחיוב של מזונות הוא בלי תנאי וכו'. וכ"כ דפשוט הוא, הרב א' שפירא בפסקי דין רבניים כרך י"ב עמ' 192.

ובמשפטי שמואל (להרש"ב ורנר) מהדו"ק סי' ל"א אות ג', כתב שצדור ופשוט הדבר שאם יש לאשה הכנסה נלדיית שאינה שייכת לבעל, עומד הבעל בחיובו למזונות, דדוקא במעשה ידיה שתקנו חכמים שיזכה בהם הבעל תחת שהוא חייב במזונותיה כשאוחרת אינו ניזונה ואינו עושה נפטר הבעל מחיוב המזונות, אבל אם יש לאשה הכנסה נלדיית כגון שנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה אין הבעל יכול לפטור עממו מחיוב המזונות, וראיה משיטת הרא"ה בכתובות ק"א א' בהגיע זמן ולא נשאו שאין מעש"י לבעל, הרי דלע"ג דיש לה מעש"י ויכולה להסתפרנס מהם, מ"מ הבעל חייב במזונותיה, ולכאורה היא משנה שם ק"א ז' הנושא

(ד"ה) ובברכת שלמה (להר"ש טנא) סי' כ"ב אות ב' העיר על דבריו, ממה שחורב"ם שם כתב בסוף דבריו, ואם מצא הבעל שעשתה מעשה ידים הרי אלו שלו ע"ש, ולפי דברי האבני מלואים היאך זכה הבעל במעשה ידיה, והא ניזונה ע"י ב"ד. וע"ש אות ה'.

באר הגולה

ש כדן האלמנה שמורת
למזונותיה שלא כד"ר כלקמן
ס' י"ג שכן משמע בסוגיא שם דלא שמשו זו שמת לרז כמו שמשו זו שמת לשמואל

ש וכן אם לא עמדה בדיון אלא מכרה לעצמה (א) למזונות מכרה קיים ואינה

באר היטב

(א) למזונות. וה"ה אם מכרה לפרוע חוב בעלה מכרה קיים. רש"י חמ"ח ס' ר"ו:

אוצר

ס"ק כט אות ג — ס"ק ל אות ב

הפוסקים

שמש הנ"ל, וכתב כי המעיין הישר יראה שהעיקר כדעת התבואות שמש שאין האשה נחשבת כמחזיקת במזונות אלא הבעל הוא המוחזק, ומכיון שכלל"ה ישנם הרבה פוסקים הסוברים דהא לדיון מקבילים עדות שלא בפני בע"ד אינו אלא מדרבנן, לכן אין לנו לחרוג מהמסגרת שכתבו הפוסקים שכל שצא לפטור עצמו, מקבילין עדות שלא בפני בע"ד, ורק אם יתכן פס"ד לשלם מזונות ועבר זמן ולא שילם שאלו נתחייב חיוב גמור בתשלום המזונות אין לקבל עדות לבטל הפס"ד אלא בפניה.

ל. **מכרה לעצמה למזונות מכרה קיים** א. מקור הדין. לשון השו"ע כאן הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות הט"ז. והובא בטור כאן. ועיין בצדק הגולה למקורו הוא משום דהוי כדון האלמנה שמורתה למזונותיה שלא כד"ר כלקמן בס' י"ג [סעיף כ"ה], וכן משמע בסוגיא [כתובות ק"ז א'] דפוסקין מזונות בלא שמשו זו שמת לרז דומיא להא דפוסקין מזונות בשמשו זו שמת לשמואל. וכ"כ במגיד משנה שם^ה, וסיים דלא ראיתי מי שיחלוק בזה. והובאו דבריו בצ"י כאן. וכ"כ בשו"ת מהר"ם אלשקר ס' י"א, דכל שמכרה ואפילו בינה לבין עצמה מכרה קיים, מילי דהוי גבי אלמנה, ולא ראוי מי שחלק על זה. ובשו"ת התבי"ט ח"א ס' ק"ה, כתב לנארוך פרנסתה ומזונותיה יש לה רשות למכור שלא כד"ר, כמש"כ הרמב"ם [הנ"ל] וכ"ש אם בזה רק למשכן מנכסיו. ובשו"ת מהרשד"ם ח"ו"מ ס' ר"ו, כתב שיכולה אשה למכור למזונותיה בלא רשות בע"ד, אפילו אנו יודעין שיספיקו מעשה ידיה למזונותיה. וכ"כ בדומה דהוי לאוין פ"א דף ע"ט טור ז'. ובשי למורא (להר"ש יונה) ס' י"ג, כתב דאפילו לא היה בידה מעשה בע"ד מותרת למכור למזונותיה^ה. ועיין ביבין ובוועז ח"א ס' כ', שכתב שם בזה לב"ד בתבוע מזונותיה יש להם לפסוק לה מזונות ולתת לה רשות למכור נכסיו. וכן בתפארת אדם (להרמ"ד אוסטריוכר) ח"ב ס' ס"ה, כתב שיכולה למכור מטלטלין של הבעל למזונותיה. וע"ע בזה שחר ח"ב עט סופר דף כ"ד טור ז', נוסח שטר שגושים בע"ד למכור נכסי הבעל לפרנסתה האשה שהלך בעלה למדינה.

ב. איזה מהפצי הבעל מותר לה למכור. כשי למורא (להר"ש יונה) ס' י"ג כתב בנידונו, לדיון לערער למה מכרה החנות ולא דבר אחר, כי לא ראוי שחששו הפוסקים לזה. ובאצני האפד כאן אות ט"ו כתב בשם מהר"ח יאודה, דאפילו אם הוציאה [למזונותיה]

זה^ה ועיין בבני אהובה אישות שם, שכתב להביא ראיה לדבריו הרמב"ם ממה דאמרין בכתובות ז"ו ב', לאתיי מגורשת ואינה מגורשת, וכתבו שם התוס' ב"ה לאתיי, לאשמעינן דאע"ג דלא מדינא היא ניווה, מוכרת שלא בב"ד, ואם היכא דיש לה מזונות רק מספק מוכרת שלא בב"ד, מכל שכן במזונות ודאי, ופשוט הוא. וע"ע באבני מלואים סק"ד.

זו עיין בתשובות הרב חיים בכר יהודה שבכרם שלמה (להר"ש אמאיליו) ס"ס כ"ה, שכתב שאף לדברי רבני צדפת המחלקים בין בעלה בעיר לבין חלק למדינה לצנין לוחה [ועי' לקמן סימן ח'], כאן מודו דאי פירוה ממעות בעלה לית דין ולית דין שיאמר שחיבת לשלם. והובאו דבריו באבני האפד ח"א כאן אות כ"ג.

ג. וכשהביא הבעל עדים שלא בפניה שהיא עובדת ומרויחה. במקום המים ח"א ס' י"ה, בלשון שתבעה מזונות והביא הבעל עדים שלא בפניה שהיא עובדת, והכחישה העדים וטענה שאין בקבלת העדות ממש מפני שלא היה בפניה, אחר שהאריך לדון אם החיובים של האיש במזונותיה והאשה במעשה ידיו תלוים זה בזה וכשהיא עובדת ומרויחה ממילא הוא פטור ממזונותיה, כתב הכי פסק המחבר שאין מחשדין על מעש"י וכו', ואם איתא ששני החיובים תלוים זה בזה וכשהיא עובדת הוי כאילו נפרעה לא הוי בע"ד פוסקין לה מזונות אלא אחר חקירה שמה היא עובדת ונפרעה וכו'. ואחר שהוכיח שלעת המחבר [לעיל ס' ס"ט סעיף ד'] שאינו יכול לומר לאי מעש"י למזונותיה, כתב שע"כ אין החיובים תלוים זה בזה וכו', ואין זה דומה למש"כ הש"ך [צ"ק דף כ' ע"א מפני הרי"ף אות ד'] המוצא בקל"ה ס' כ"ד [ספק"א] שהטובע חבירו מעות, וחבירו טוען יש לי צידך כנגדן מעות, הוי כטוען פרוע, דכאן אף אם טוען את עובדת אכתי לא עקר חוב המזונות, דאפילו יתאמת הדבר עדיין חוב המזונות במקומו עומד, דקיי"ל צעל שאמר לאשתו לאי מעש"י למזונותיה אין שומעין לו אלא"כ נתרנית או שתקה [ע"פ] בצוה"פ שם סק"ד אות א', ועוד דאכתי לא ידענו כמה היא מרויחה בעבודתה ואם היא תתמיה, ולכן לא הוי כטוען פרוע, וא"כ יש להזדקק קודם למזונותיה ושם יוצא לראיה שהיא עובדת וכמה מרויחה ויטול, ומכונן שזה נקרא להוציא מידה ואריך להיות בפניה.

ובברכת שלמה (להר"ש טנא) חו"מ ס' ט' אות ד', הביא את הדיע אומר ההוצא לקמן המחלק בין קודם פס"ד לאחר פס"ד, וכתב ע"ד דאפילו בלי פסק דין למזונות ג"כ אי אפשר לקבל עדים שלא בפניה, כי הרי עכ"ס חיוב המזונות חל עם הגשוואין ולאשה יש כתובה שזה כתוב שמתחייב הבעל לכלכל ולפרנס את האשה, ומה שצ"ד נזקק לתת פס"ד למזונות אין זה בגדר חיוב חדש, אלא צ"ד קובע שגמיע לאשה מזונות ולא הפסידה את המזון, וכן קובעים את הכסום שאפשר להוציא לפועל.

ואולם בתבואות שמש ס' ק"כ, הביא דברי מקוה המים הנ"ל, וכתב דאם היא עובדת הרי הוא כטוען פרעמתיך ממש, ומה לי פרעה במזון מילי ליה, או לקחה ממון השייך לו, ומה שאריך נתרנית או שתקה [בצומר כאן] היינו כדי שיהיה פטור אף בזמן שאח"כ לא ספקה, ומה שהביא לראיה מזה שאין מחשדין על מעש"י [אינה ראויה, לשם הטעם] היא מפני שלדעת הרמב"ם אין לנו לטעון בשביל הבעל אלא בפניה, שאולי דעתו למחול לה על מעש"י [ואחר שהאריך לחלוק על מקוה המים בענין אם יכול לומר לאי, כתב] שגם ראיותיו יש לתרץ, ומה שטען מהקל"ה זה נחשב שטוען יש צידך מעות של מעש"י כנגד המזונות וכו', וא"כ יכול הבעל לטעון על אשתו שהיא עובדת ויכול להביא עדים אף שלא בפניה ויפטר ממזונותיה בעלי שבעה.

וביביע אומר ח"ה חו"מ ס' ז', אחר שהאריך בדיון קבלת עדות שלא בפני בעל דין, הביא את דברי מקוה המים והתבואות

אוצר

סיק לאות ב — ד

הפוסקים

[למזונותיה] מתכשטין שהיו לה בצוארה משל בעלה, מעשה קיימין. ומצינו עוד בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' כ"א שיכולה למכור קרקע, ובמשפט דקד [להר"מ מלמד] ח"א סי' י"א שיכולה למכור חזקה בקרקע מגוי גם אם יש לה דין קרקע. ובתפארת ארז (להרמ"ד) אוסרטיכר) ח"צ סי' ס"ג שיכולה למכור מטלטלין.

ג. אם צריכה למכור בפני ג' הבקאים בשומא. כתב בשו"ת מהר"ם אלשקר סי' כ"א, דלף להמוכרת שלא בצ"ד מכרה קיים, מ"מ שלשה הדיוטות מיהא בעינן, דהיינו גברי מהימני ידיעי בשומא, כדאיתא בצ"מ ל"ב א' [לענין אלמנה שמוכרת שלא בפני צ"ד, שמי"מ נריכה למכור בפני צ"ד של הדיוטות, ונפסק סי' כ"ג סעיף כ"ה]. וכ"כ במשפט דקד [להר"מ מלמד] ח"א סי' י"א, לכתחילה לא תמכור אלא בשלשה אנשים נאמנים. והוצאו לדבריו בכנה"ג הגה"ט ארת י"ח.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ט טור ג', כתב דאפילו לדברי הרמב"ם [הג"ל צאות הקודם] והסמ"ג דסביירא להו דלשת איש מוכרת שלא בצ"ד, דוקא שלא בצ"ד מומחין, אבל בצ"ד הדיוטות מיהא בעינן דלא עדיפא מאלמנה שאמרה בכתובת ל"ז ב' מוכרת למזונות שלא בצ"ד, ואעפ"כ מפרשין בצ"מ ל"ב א' דאינה נריכה צ"ד מומחין אבל נריכה צ"ד הדיוטות, והרמב"ם והסמ"ג סמכו אמה שכתבו באלמנה דהוא הדין בלשת איש, כיון דלפי לה מאלמנה, ובאלמנה כתבו הרמב"ם [פ"י] מאימרת הי"ג, ובסמ"ג ענין מ"ח] לנריכה צ"ד הדיוטות, ופ"ה הור"ב לפרש כלן יותר.

ובשי למורא [להר"ש יונה] סי' י"ג, כתב דלכו"ע ודאי לכתחילה בעינן שתמכור בפני שלשה אנשים נאמנים, ואין חילוק בזה בין אם יהיה קרקע או מטלטלין, בעינן שהיו בקיאים בשומת אותו דבר, ואעפ"י שהיה זה מקום לדון עפ"י מה שכתבו בטושו"ע סי' ק"ג [לענין אלמנה המוכרת לכתובתה דבעי דוקא] הבקאים בשומת קרקע, מ"מ זה אינו, דלא נקטו כן אלא משום דמדינא דגמ' אין חיוב מזונות אלא על הקרקע, אבל לדין דהדין שיהא, אי"כ כל שמכרה קרקע נריכים שהיו בקיאים בשומת קרקע, ואם מכרה מטלטלין נריכים שהיו בקיאים בשומת אותו דבר.

ועיין במשפטים ישרים [להר"ש חסון] סי' כ"ז דף כ"ג טור ב', שכתב שאעפ"י שבעלמא נריכים צ"ד לעשות שומא, מכל מקום נהיה מוכרת למזונות אין צ"ד נריכים אלא שיראו שימכור בשווי, ומה שעושים צ"ד שומא היינו כשפורעים לבעל חוב, אבל כלן שמוכרים לאחרים, דיו שהצ"ד יראו שימכרו כראוי ולא יזלזלו במכירה, ובכל גוונא אם טעתה כל שהא פשיטא שמכירתה בטילה.

ד. וכשמכרה שלא בפני שלשה במחיר הנכון, אם בדיעבד מכרה קיים. בח"מ סקכ"א, כתב דלעת הרמב"ם אשת איש ואלמנה שוים, ולקמן בסי' כ"ג סעיף כ"ה תבאר [דלעת הרמב"ם] דלא מכרה בשויה בינה לבין עמלה דדיעבד מהני, אעפ"י שכלתחילה נריך ג' אנשים בקיאים בשומא, ויש חולקים וס"ל דאפילו דדיעבד מכרה בטל, והוא דעת הרמב"ן, וכ"כ בעיטור בשם ר"ח, וא"כ מה שכתבו כלן [השו"ע] מכרה לעמלה, היינו לכל מר כדאיתא ליה. וכ"כ דינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ט טור ג'.

וכן בנתיבות משפט דף קמ"ה טור ד', כתב דכפי הנראה מדברי המגיד משנה [המוצא לעיל צאות א'] שהשוא מזונות אלו למזונות האלמנה, נראה דלא מכרה בינה לבין עמלה צלי שומת ג' הדיוטות, בלכו למחלוקת שהביא הטור בסיומן כ"ג, והמגיד משנה נפ"ח מאימרת ה"כ כתב דלעת הרמב"ם דדיעבד מכרה קיים, כל

שמכרה שזה בשוא, אבל הרמב"ן והעיטור ורצינו חננאל ס"ל דאפילו דדיעבד אין מכרה קיים בינה לבין עמלה, ולדידהו גם בלשת שהלך בעלה למדינת הים שמכרה בינה לבין עמלה מכרה בטל, דלא עדיפא מאלמנה, ומה שכתב הרמב"ם כלן דלא מכרה לעמלה מכרה קיים, לשיטתיה אילו דסביירא ליה כן בני אלמנה, ומה שכתב הרב המגיד דלא ראיית מי שיחלוק בזה [והרי הרמב"ן ורעיונים פליגי], כוונתו לומר דאין מי שחולק ואומר דמכירה למזונות כאלו גריעא ממזונות האלמנה, למר כדאיתא ליה ולמר כדאיתא ליה, אך קשה לזה שהרי הטושו"ע [כאן] הביאו דברי הרמב"ם אלו בסתם, ולא כתבו שיש חולקין עליו, כמו שהזכירו מחלוקתם בסיומן כ"ג לענין מזונות האלמנה, ומה גם בסיומן ק"ג כתב הטור שדעת הרא"ש בכתובה כדברי האומרים דמכרה בטל, והיאך כתב כלן דברי הרמב"ם בסתם בלא שום חולק. ובשו"ת מהר"ם אלשקר סי' כ"א, לאחר שהביא דדבר זה תלוי בפלוגתא, כתב יש מן המפרשים שכתבו דלעת הרמב"ם וכן דעת הסמ"ג, ולפיכך אם מכרה האשה למזונות שזה בשוא, אפילו בינה לבין עמלה מכרה קיים. וכן פסק בשו"ת המזי"ט ח"א סי' ק"א. וע"ע שם בסי' רל"ט צ"ג. וכ"כ ביש מאין סי' כ"ג. ובתשובת הראב"ח שכתב דלא למחלל דמסתפינא מהרב המגיד שאמר שדין הנשואה שהלך בעלה ומכרה ילפינן ליה מדין האלמנה, הייתי אומר דנשואה ליכא פלוגתא, דהטור הביא דברי הרמב"ם בנשואה, ולא אמר שם דהר"ח והרא"ש פלגי עליה, אלא סתם דבריו, ובענין האלמנה שמכרה הביא פלוגתא דר"ח, דנראה שלדעתו לא פלגי אלא באלמנה, אבל בנשואה מכרה קיים לכו"ע צ"ג.

ובשי למורא [להר"ש יונה] סי' י"ג, אחר שהביא מש"כ המגיד משנה ה"ל כתב, דיש לתמוה דאין כתב שלא ראה שום חולק, והלא הוא עמלו כתב בשם הרמב"ן שאפילו דדיעבד אין מכרה קיים בינה לבין עמלה, ושכן כתב העיטור בשם הר"ח, וכיון שכן איך כתב שלא ראה שום חולק, אלא דיש לומר דדוקא באלמנה פלגי עליה, אבל בנשי שהלך בעלה למדינת הים לא פלגי עליה, וזה גם כן שהרב בעל הטורים הביא דברי הרמב"ם בלא שום חולק, ובסי' כ"ג הביא מחלוקת, ואין לעתי נוחה דלעת המגיד משנה שכתב שדעת הרמב"ם שמזונות אלו שוין למזונות האלמנה, אי"כ איך נאמר דלמאן דפליג אהרמב"ם דלין האלמנה יודה לו בנשי שהלך בעלה כיון דמדין האלמנה יליף לה הרמב"ם, ודוחק לומר דמאי דקאמר הרב המגיד שלא ראה שום חולק, היינו מי שיחלוק ולומר שאין דין מי שהלך בעלה דדין האלמנה, אלא הדין שזה ביניהם.

ובמשפטים ישרים [להר"ש חסון] סי' כ"ז, כתב דאפילו לרמב"ן דסבר דאלמנה שמכרה בלא הדיוטות מכרה בטל, וידע שמי שהלך בעלה למדינת הים אם מכרה בלא צ"ד מכרה קיים, דעדיפא מאלמנה, ואפשר שזה כיון המגיד משנה בזה שאמר ולא ראיית מי שיחלוק על זה, וכן נראה מדברי הטור, [שכאן] הביא דברי הרמב"ם בלא שום חולק, ובסי' כ"ג כתב שהרא"ש הסכים לסברת הרמב"ן באלמנה שמכרה בלא ג' הדיוטות מכרה בטל.

ועיין בלחם רב סי' קמ"ה, שכתב דאפילו במוכרת למזונות אמרינן דבעינן

(צ"ג) המבטי"ש שם מיייר באלמנה, וכותב שיכול הקונה לומר קים לי בהרמב"ם שמכרה קיים, ובנתיבות משפט המובא בפנים הביאו לענין אשת איש, והשיג עלי דאורבא אין קרקע בחזקת מרי קאמ, והבעל יאמר קים לי כר"ח וסייעתו דמכרה בטל.

(צ"ד) עיין בנתיבות משפט המובא בפנים שחמה בזה, דיהיו מזונות הנשואה עדיף ממזונות אלמנה וכו'.

אוצר

סיק ל אות ד — ט

הפוסקים

עדיפא טפי כלאיפתא במדרכי [כתובות ס' רנ"א]. למחלק שם [לאלמנה עדיפא] משום דתשבע על פערען כתובתה, ובעובדא דידן שהלך בעלה למדה"י שמה לא תבא לידי שצובה. ועיין לקמן סעיף ז' ובתש"כ בסק"ט.

אולם בשו"ת המב"ש ח"א ס' רל"ט, מאלד בסניף היתר אחד, שרשאים למכור ליותר מששה חדשים, וכתב דטעמא דמלתא משום דהא דמנינו דמוכרת לששה חדשים ולא יותר נראה שהוא דוקא באלמנה, שמה תנשא, אבל למי שהלך בעלה למדה"י, ולא שמעו בו שמת לאינה יכולה להשא, לא [הגבילו לששה חדשים]. ועיין בטפות נופים חו"מ ס' ש"צ.

עיין בשו"ע לבעל מוכרת המשנה סעיף י"ב, שהביא דברי הרמ"א לקמן ס' י"ג סעיף ל', שכתב דו"א הא דמוכרת לששה חדשים, היינו דוקא קרקע, אבל בזה"ל דניזונות ממטלטלין אין למכור אלא חפץ ארץ.

ז. ובשארין אפשרות אלא למכור ליותר מששה חדשים. בשו"ת המצי"ט המוצא ברות הקודם, כשן להיתר למכור ליותר מששה חדשים, כתב עוד כל היתר, שאם לא היתה מוצאת למכור חלק מן הבית לשיעור ששה חדשים מכרה קיים, שאין מי שיקנה בית לשליש ולרביע.

ובן ביש מאין ס' כ"ג, באשה שמכרה קרקע ליותר מששה חדשים ואח"כ בא הבעל וערער על המכירה, כתב שאין הבעל יכול להוציא ממנה שמכרה, כיון שידוע שלא יתנא קונה לחלק קרקע קטן כזה מרוב ההוצאות ומוסי המלך, ותש"כ [בשו"ע] בסי' י"ג סעיף ל"א אם אין מוצאים ליקח כדי מזונות של ששה חדשים, מוכרים ביותר] לפי ראות עיני הדיונים [וכאן מכרה בעמלה ולא ע"י ב"ד]. היינו לסכרת הוש חולקין [שם] בצעיק כ"ה דאם מכרה בלא ב"ד מכרה בטל, וכיון שצריכה ב"ד יהיה לפי ראות עיניהם, אבל נמה שסתם [שם השו"ע] דגם צינה לצינה מכרה קיים, וקוי"ז כסתם, הכל לפי ראות עיניה, וכ"מ במצי"ט [הנ"ל].

ח. אם מוסרים לאשה את כל דמי המקח בבת אחת. בשו"ת מהר"ם מינץ ס' ז' כתב בנידונו, דלף דבעמלה האשה מקבלת דמי המקח אחת לשלושים יום [כמבואר לקמן ס' י"ג סעיף ל' לענין אלמנה], מ"מ בנ"ד שיש ספק שהרכוש [שממנה מכרה עבור מזונותיה] הוא מנדונייתה של האשה, יש כח ביד ב"ד להקל וליתן פרכסה בבת אחת לחצי שנה או שנה, דיש קצת רגליים לדבר דהמעות בלא כולם מנדונייתה. והבואו לדברי בכה"ג רות ו'.

ט. אם מברה מגבסיו לפדוע חובו אם מכרה קיים. עיין בבאה"ט סק"ג, שכתב בשם שו"ת מהרש"ם חו"מ ס' ר"ו, דאם מכרה מנכסיו בעלה לפדוע חוב בעלה מכרה קיים. ושם הוסיף הטעם לזה, דהרי אם יכולה לכתחילה למכור למזונותיה אפילו אנו יודעים שיספיקו מעשה ידיה למזונותיה [כמבואר לעיל סק"ט אות א'], א"כ הדברים ק"ו, דאם במקום שאין אנו יודעים חובו לבעל יכולה למכור

דבעינן שלשה הדיוטות וכו', ואם מכרה שלא בפניהם איכה רוצה מכתובתא דסברי להמכר בטל.

ועיין במשפט צדק (להר"ם מלמד) ח"א ס' י"א דף כ"ה טור ב', שכתב בנידונו שמכרה חזקה, דלא היו עושים ס"ס להחזיק, ספק לא היה יכול להוציא מיד הלוקה, דלא היו עושים ס"ס להחזיק, ספק אם יש לחזקות דין קרקע ואת"ל דיש להם דין קרקע דילמא הלכה כהרמב"ם דאם מכרה דיעבד מכרה קיים.

ה. ערערו עליה שלא תמכור. במשפט צדק (להר"ם מלמד) ח"א ס' י"א דף כ"ה טור ב', באשה שהלך בעלה לזמן רב ומכרה חזקה בעלה בחנות, ומיחו זה אחיו, כתב ראונו טוב מביירתה [ואין כאן טעות במחיר] וכו', וגם האחים מתחילה לא היו רואים לתת לה מאומה למזונותיה עד שמכרה חלק בעלה, באופן כי נפלו כל דברי המשיב אפילו לפי הנחת שאלתו [שלא היו שואים בזמן המכירה] וכו'. והסכים עמו הרב שמואל פלורנטין והרב ליב סרוואל, והביאם הכנה"ג כאן בבה"ט אות י"ט.

ובן שם ס' י"ב בכתובות הראש"ח דף כ"ח טור ב', כתב גם מה שהיו אחי בעלה נידונים עמה שלא תמכור לא ראתיו זכות להם, כיון שלא אמרו אנו נותנים לך למזונות אלא אומרים כי שלא תמכור ותמותו ברעב ואף כשעבד אליהם בדבר זה.

ובשי למורא (להר"ש יונה) ס' י"ג, כתב [באורו גדון] ואפילו אם מכרה צינה לבין עמלה [שלא בפני שלשה], נראה דנ"ד חשיב דיעבד [לדעת הרמב"ם הנ"ל ברות הקודם, מכרה קיים]. מכיון שלא התרו זה ב"ד או בעל דבר, ועוד שהאחים לא ראו לתת לה מזונות, ויש לה קצת ראות מתשובות [הרשב"א המיוחסות] להרמב"ם ס' ל"ד, שאלה שאם האפטרופוסים רואים להעלות לה מזונות לפי רשות ב"ד ממנה שיש תחת ידם מנכסיו בעלה, אם ראוי לב"ד לתחות צידה שלא תמכור היא צינה לבין עמלה או לאו, תשובה דבר זה ברור שאין לה למכור אלא מחמת מזונותיה, והרי מזונות לפניה ומה תמכור, ואפילו אם מכרה אחר התרלת האפטרופוסים ושהם רואים להספיק לה מזונותיה מכרה בטל עכ"ל. הרי שלא אמר שמכרה בטל אלא מפני שהתבררה היתה מהאפטרופוסים דבמקום יתמי קיימי, ועוד שהם רואים להספיק לה מזונותיה, הא לאו הכי לא, ובנידון דידן כיון דאין כאן אפטרופוס פקיד ומשתדל צד הבעל, למדינא לא ארומינן אפטרופוס על נכסיו כיון שיא' לדעת, א"כ אין כאן אפטרופוס, וקרוצ' אני לומר דאפילו אם התרו זה ב"ד שלא תמכור ועברה ומכרה, מכרה קיים, אלא שלפי שאין הדין מתקיים בכך לא עמדתי בדיון זה. ובנ"ד לא התרו זה ב"ד, וגם האחים אינם בעלים ולא אפטרופוסים בחלק אחיהם, ואפילו אם תאמר לאפטרופוסים הם, מכל מקום כיון שלא ראו להספיק לה מזונות ממקום אחר, נראה ודאי דמכרה קיים למ"ד דאם עברה ומכרה צינה לבין עמלה מכרה קיים.

ו. לצורך כמה זמן של פרנסתה האשה מוכרת בכסים. בשו"ת מהר"ם מינץ ס' מ"א, כתב שאשה יכולה למכור לששה חדשים כמו אלמנה [כמבואר בסי' י"ג סעיף ל' שמוכרים למזונותיה כדי לזון ממה ששה חדשים], ואין לומר שדוקא אלמנה אבל אשה שהלך בעלה למדה"י נותנים לה יותר, זה אינו, דמנין לנו לחלק, ועוד הא

זח. ע"ש שכתב שאלביא דהמשפט צדק מהני מכירתה דוקא בדיעבד, ואליבא דהרב ליב סרוואל מותר למכור בכה"ג לבתחילה.

צט. ועיין בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ם ס' פ', שכתב בסוף התשובה, ואין מוכרין הרבה בפעם אחת, אלא מוכרין כמה שיספיק לה לשלשה חדשים ומפרנסים אותה אחת לשלשים יום כמו שפסקת הלכה ריש פרק אלמנה גינות [וצ"ע]. ק. ועיין בשו"ע שם סעיף כ', שכתב דאין אלמנה גינות אלא מקרקעות בני חורין ולא מהמשועבדים וכו', ואינה גינות ממטלטלין אפילו בני חורין, ועכשו שתקנו הגאונים שתגבה כתובה ותנאי כתובה ממטלטלין, הרי היא גינות ממטלטלין.

ביאור הגר"א

[ס] וא"צ הכרזה.

[ט] ואינה צריכה הכרזה [כ] ולא שבועה

עד

כמש"ש צ"ח א' באלמנה ואמרינן שם ק' ב' וי"ט לכרזא ולמוזני כו'; [כ] ולא שבועה. כתנן רפ"ג דאיפסקי שם ק"ט א' כותיה:

אוצר

סי' ל אות ט — סי' ל ב

הפוסקים

לא. ואינה צריכה הכרזה. מקור הדין, ואם כשביט דין מוכרין למוזנותיה צריכין הכרזה. לשון זה שצ"ע הוא לשון הרמב"ם פ"ב מאישות הט"ו, ומוצא צטור כאן. ועיין צביאור הגר"א סק"ט, דמקורו הוא ממה שאלמנה בכתובות ק' ע"ב גבי אלמנה, ללמזני בלא אכרזתא. וכן הוא במגיד משנה שם, ומוצא צ"כ כאן.

ובמים חיים (להפרי חלה) על הרמב"ם שם, כתב דגם מה שכתב הרמב"ם [והצ"ח] דלאס היו לו נכסים צ"ד יורדיו לנכסיו, מנסתבר דהוי בלא הכרזה, דומיא למוזנות האלמנה [שם פ"ח הלכה כ'] וצ"ע.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ט טור ג', כתב דבין פסקו לה צ"ד בין מוכרה מעצמה, אינה צריכה הכרזה, ואף על גב דגבי אלמנה מוכרת צ"ד צריכה הכרזה [אמבאר בכתובות ז"ח א', וברמב"ם פ"ז מאישות הלכה י"ג], מכל מקום היינו במוכרת לכתובתה, לכיון שאין לה מוזני אין לחוש אם יתעכב הדבר, אבל לענין מוזני בין צ"ד בין שלא צ"ד מוזנין בלא הכרזה, לזילא למיזר שהיא תמות דחיי רצב עד שצרכו צ"ד מה שמוכרין.

לב. ולא שבועה. מקור הדין, ואם יש אופנים שצריכה להשבע. לשון זה שצ"ע הוא לשון הרמב"ם פ"ב מאישות הט"ו. וכ"כ צטור כאן [קא]. ומקור דין זה, עיין צביאור הגר"א סק"כ שהוא במשנה כתובות ק"ה א', וגמרא שם ק"ט א'. ושם תנן מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מוזנות, חנן אומר תשבע בסוף ולא בתחילה, ובני כהנים גדולים אומרים תשבע בתחילה ובסוף, ובגמרא ה"ל איפסקא הלכתא כחנן. ובפרש"י על המשנה, פירש תשבע בסוף כשישמעו זו שמת ותצא לגבות כתובתה, תשבע שלא עיכבה משל בעלה כלום, ולא תשבע בתחילה שעת גבוי מוזנות [ועיין בס"ק הבא אות א'].

וכתב בישובות יעקב פירוש הארוך סק"ה, דהכי שאין לאשה כתובה, באופן שלא צריך שתשבע לבסוף, נראה לדריכה שבועה. וזיכין וצועז ח"א סי' כ', כתב שאם האשה באה לגבות חוב שיש לבעלה על אחרים שצביל מוזנותיה, אינה גובה אלא שצבועה, שדינה כבעל חוב שאינה גובה שלא צפניו, ואפילו בחלוה בשטר, אלא שצבועה [קא].

ובמדרכי כתובות סי' רס"ג כתב צ"ח אביאסף [קא] דא"ע דקיי"ל כחנן תשבע בסוף ולא בתחילה, הני מילי כששמעו זו שמת וצבור שפועל לשבע על גבית כתובתה [ואז מנגלגין עליה על המוזנות]

[קא] בטור הביא דין זה פעמים, בראשונה אחר שהביא עצם הדין שפוסקים מוזנות לאשה שהלך בעלה, ושוב כשהביא את לשון הרמב"ם [המבאר בש"ע כאן] אחר שהביא את הדין שהאשה מוכרת מנכסי בעלה.

[קב] ועיין בש"ע להלן בסעיף זה, שיש עוד אופן שתשבע בסוף, כשיבא בעלה ויסעור, והוא מהרמב"ם ה"ל.

[קא] בב"ח כאן הביא מהגות מיימוניות המבואות בפנים, שכתב בשם ראב"ה שהאשה צריכה שבועה היכא שהבעל טוען שנתן לה וכו', וכתב דמשמע דכשבעלה עדיין במדינת הים אינה צריכה שבועה, וקשה דבמדרכי כתב בשם אביאסף [הוא] הראב"ה דאפילו בעלה עדיין במדינת הים צריכה שבועה בלא שמעו בו שמת, ואפשר דהמדרכי לא אמר אלא שכך נראה בעיניו [של אביאסף] להלכה, אבל למעשה פסק דאינה צריכה שבועה, אי גמי מה שכתב במדרכי הוא דעת רבינו משולם [שהביא דבריו קודם לכן].

למכור ומכרה קיים, ק"ו צ"ד שידענו שהבעל הוא עקר מהחוב בשטר קיים, מה יש לזכר מוזנות גדול מזה וכו', ואין לומר דשאני מוזנות, דמי שיאמר כן לא ראה מאורות מימיו, שהרי כתב הרשב"א וכו'. ודבריו לוינו בכנה"ג בה"ט אות כ', והוצא שצ"ע לבעל מוכרת המשנה סעיף י'.

ובן בשו"ת המבי"ט ח"א סי' ק"כ, באשה שמכרה מנכסי הבעל שצביל האלוות הצית מוזנות וגם שלם חובותיו, כתב למכרה קיים, דהרי מעות האלו קיימתי כי הוא היה חייב בזה מה שהוציאה צענינים אלו, והיה חייב הוא להחזירם לבעל המעות, ואם כן מה שאינם צעין הוא כאילו מפרס לו כשהיו צעין, כיון שהוציאה אותם לזכרו.

ועיין ביש מאין סי' כ"ג, שלאחר שהציא דברי המהרש"ם ה"ל, כתב דלפי זה אף אם מכרה יותר משיעור החוב לא אכפת, כיון דהמהרש"ם למד א' ממוכרת למוזנות וכו' והסם אף לא נמא' קונה רק ליותר מוכרת [אמבאר לעיל אות ה'], וא"כ הוא הדין הנא.

ואולם בלחם רב סי' קמ"ה, כתב דאפילו צפני צ"ד אין לה כח למכור בנכסיו בעלה, דלוקא למוזנות יש לה כח דאין לה לישב ולהתענות עד שיזדקקו לה צ"ד, אבל לפרוע חוב בעלה, מה לה למכור בנכסיו בעלה, והיה לבעל חוב לזכר אלץ צ"ד ויכתבו אדרכתא על נכסיו אחר התראה וכו', אבל מניית האשה בלא כתיבת אדרכתא ובלי שומת צ"ד, ודאי לאיני רואה בה ממש. והוצא דבריו בצ"ח האפ"ד ח"א אות י"ג, ושם תמה על הכנה"ג [ה"ל] שלא הציאו, ובפרט דלפניו על המהרש"ם דבזה.

י. ובשמכרה מנכסיו ואינו ידוע אם למוזנות. צ"ח מאין סי' כ"ג כתב צנידיו, דגם מה שטען [הלוקח] אולי מכרה למוזנות, עיין בשו"ת התבי"ט ח"א סי' ק"כ שטעם זה קיים המשכנתא הנזכר, א"ע"ג דלא היה צריך שם נתי שמכרה למוזנות, אלמא אף שאינו ידוע אם מכרה למוזנות, מכל מקום מכרה קיים. וכעין זה כתב בתורות אמת לקמן סי' פ"ו סעיף ב' והוצא בזה למסורת (די השג) מערכת ח"א סי' כ"ג.

א. האם יכולה למשכן קרקע בעלה למוזנותיה. בשו"ת המצ"ט ח"א סי' ק"כ, באשה שהלך בעלה למדינת הים והוא משכנה את ביתו, ובא וטען שעשתה זאת שלא בהסכמתו, כתב ועוד כי לצורך מוזנותיה ופרכסתה כל זמן שהיתה פה היה [לה] רשות למכור שלא צ"ד וכו', וכ"ש שלא מכרה אלא משכנה ויכול הוא לפדות, מה שלא היה יכול לעשות במכירה כשהיה מוכרה קיים.

וביש מאין ח"ב סי' ג' אות ג', בפסק דין של הרבנים אליהו ילון יעקב חי זריהו שחזק מאיר אליקים, הציאו דבריו וכתבו, ומתלא פירש הרב ז"ל שעת הפדיון יוכה הבעל למתשכן שכירות השנים שעברו, נראה שחייבו לפדות בלא ניכוי וכו', וא"כ במשכנתא שסופה לחזור לבעלים אם נאמר שהדין שינכה לו השכירות בזמן הפדיון אז לא תמא' מי שמתשכן לה בחנם, לכן הרשות בידיה למשכן גם בפתות כדי שתמא' במה לחיות וכו'.

יב. אשה ששטתה בעלה אם יכולה למכור מנכסיו למוזנותיה. עיין לקמן סקל"ה אות ב'.

יג. האם יכול למכור מנכסי מילוג שלה לצורך מוזנות. עיין לקמן סי' ס'.

יד. מכרה מנכסי הבעל ושוב גודע שלא היו שלו. עי' בהשמוטות.

באר הגולה

ת מימנל דמר עוקבא וכו' עס דף ק"ח ע"א

[כא] עד שיבא (יד) בעלה ויטעון [כב] או עד שתבא לגבות כתובתה אחר מות מגלגלין עליה שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להם: ו ת מי שנשתתה או נתחרש פוסקין לאשתו תכשיט

ומפרכסין

ביאור הגר"א
[כא] עד כו'. כמ"ש הרמב"ם שם בפירושו תשבע בסוף דהיינו כשיבוא בעלה ויטעון

ע"ז: [כב] או עד כו'. ממש"ש פ"ח ב' וקמפלגי בפלוגתא דחנן כ"י ומפרש כמו דנשבע לחנן בסוף ה"ה בשעת תביעת כתובה מגלגלין לאפוקי לבני כה"ג דתיכף נשבעת ועת"ס צ"ח א' ב"ד"ה מוכרת:

באר היטב

(יד) בעלה. וזו אם יבא הבעל ויטעון כריכה שבעה אכל א"י להו"א מה שמכרה אע"ג דמכרה בלא ה"בד. וכתב הח"ח כשכח הבעל ויכול אכל מדברי הרא"ש משמע אף ככה"ג טענתו טענה. עיין צ"ש:

הפוסקים

סי"ק לב — סי"ק לד

אוצר

הוא כשיהיה צעלה עמה ויכפור ויאמר לה הנחתי לך מזונות, או שלא היתה כריכה כלום. ובמגיד משנה שם, כתב דהרמב"ם פירש בסוף צעני דרכים, או צדא הבעל לטעון או צדאה היא לגבות כתובתה. והוצאו דבריו צ"י כלן, וכ"כ צ"ח סק"ח [ועיין לקמן סק"ח אות ו' דצדרי הח"מ והצ"ש כלן].

וכתב בבני אהובה שם, למדרי הרמב"ם צפירוש המשנה למדנו, למשיעין אותה שבעת המשנה, ולא ידעתי מקום לשבועה זו, כי לא מצאנו שבעה צמחנה לנשבע ונפטר כדור הכל, ואפשר לומר לשבועה זו מתחילה כשהיתה מבקשת מזונות עליה דירה רחמי כלן שאר הנשבעין וטולטין, רק כחמיו עקלו עליה, ואולי כשיבא הבעל וידע דצדרי, ולא תטעיר שבעה כלל, אכל כשכח הבעל וטעון, שבעה ראשונה לא זזה ממקומה.

סעיף ו. לר. מי שנשתתה או נתחרש פוסקין לאשתו

תכשיטין. כדברי הש"ע, כן הוא הרמב"ם פ"ג מאישות ה"ו, ועיין בצדאה"ג שמוקד דין זה הוא מימנל דמר עוקבא ככתובות מ"ח א'. ושם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, מי שנשתתה בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרכסין [לצדא וכסות — רש"י] את אשתו וכו' ודבר אחר, מאי דבר אחר, רב חסדא אמר זה תכשיט, רב יוסף אמר זה צדקה, מאל דלמך צדקה כל שכן תכשיט, מאל דלמך צדקה אכל צדקה לא, הנה היינו עומנל דייסנין לה ללא ניחא ליה דתינוול [וזה כפי גירסת רש"י שם, דרב חסדא ורב יוסף דלמך עוקבא קיימי] קמ"ה.

ובפסקי ריא"ז שם פ"ג הלכה א' אות ז', כתב שמי שנשתתה צ"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרכסין את אשתו, וכן עושין לאשתו תכשיטין

קח עיין עוד ברש"י שם שיש עוד גירסא בגמ' שם, ומכל מקום לשתי הגירסאות יוצא שמי שנשתתה פוסקין לאשתו תכשיט. ועיין בשיטה מקובצת שם ד"ה מאי דבר אחר, שהביא שיש שפירוש דמאן דאמר תכשיט יתבינין, כ"ש צדקה יתבינין, דמצוה היא וניחא ליה דנעביד מצוה בממוניה, ומאן דאמר צדקה, דוקא צדקה הוא דיתבינין, אבל תכשיט לא דניחא ליה דתינוול כדי שלא תבא לידי זימה, שמתוך שהוא נוטה אינה חוששת ממנו ויש לחוש לדבר, וכן פירש תלמידי רבינו יונה. וכתב עלה בשיטה מקובצת דלא ידמי דהוי יאוש שלא מדעת, כיון דהשתא קטנים גינהו, ואם כן ניחא ליה דאחריני ליעבדו צדקה מנכסיו, אלא אינה בעצמו בעי למעבד, ותכשיט כיון דהוי היא אשתו אינו רוצה שתהיה מנוולת.

ובאבני מלואים סי' ע"א סק"ה, כתב דקשה כיון שפוסקין תכשיט אינו אלא משום גיחותא דיריה, הא עכשיו מהו לא ידע והוי יאוש שלא מדעת [דלא הוי יאוש], ובכ"כ כ"ב גבי באגי דיתמי דהוי יאוש שלא מדעת, כיון דהשתא קטנים גינהו, ואם כן הוא הדין נשתתה או נתחרש, ואפשר דסבירא ליה דכיון שהיא אשתו אינו רוצה שתנינוול אפילו בנשתתה, וכיון דשייך תכשיט בנשתתה, אם כן מגיע לה תכשיט מדינא, וכמו בשאר גשים דפוסקין קטשין [כמבואר בתוס' כתובות מ"ח א' ד"ה תכשיט, ועיין לקמן סי' ע"ג סעיף ג'].

המזונות], אכל כשלא שמעו שמה, שמה היא תמות בחייו ולא תבוא לעולם לידי גבוי [כתובתה], כשבעת מיד וטולטל קד"ה.

וכן בהגהות מיימוניות פ"ג מאישות אות ס', כתב צ"ח מור"ק דקודם מות הבעל כריכה שבעה, דשמה לא תבא לידי גבוי כתובתה לעולם, ואע"פ שהתוספות לא פסקו כן [ועיין בתוס' כתובות ק"א א' ד"ה ששמען], מספיקא לא מפיקין ממונא בפלוגתא דרבותא אלא כשבעה.

וכתב בב"ש סק"ד, לדעת הש"ע [והרמב"ם] פוסקים לה מזונות [צדא שבעה], אפילו אם לא שמעו צו שמה, ולא כמרדכי ק"ה. וכ"כ צ"ח כלן, והוסף שכן דעת שאר הפוסקים, והכי נקטינן. וכ"כ צדינא דמיו לאוין פ"א דף ע"ט טור ג'. וכבר מצאנו במאורי כתובות ק"ד ז', שכתב דבין שמעו צו שמה ובין שלא שמעו צו שמה, פוסקים לה מזונות בלא שבעה.

לג. עד שיבוא בעלה ויטעון וכו'. מקור הדין, ואם צריכה להישבע שבעת המשנה. לשון זה שצ"ע הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות ה"ט. וכ"כ צ"ח כלן צמנו. ועיין בצדא הר"א סק"ה שניין לפירוש המשניות להרמב"ם ריש פרק י"ג דכתובות, שפירש הא דתנן מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, חנן אומר תשבע בסוף, דבסוף הוא כשיצא צעלה ויהיה מלוי ויחישנה ויאמר לה אני הנחתי לך מזונות, או אין את כריכה כלום, וכל כיוצא בהן. וצ"ח כתובות שם (ס"ב ז' דתפי ה"ר"ף) כתב דרש"י פירש לתשבע בסוף היינו כששמעו צו שמה ותבא לגבות כתובתה, לתשבע שלא עכבה צידה כלום משל צעלה, והרמב"ם כתב ולבסוף

קד) ועיין מה שכתבו בבאור דברי המרדכי, בנתיבות משפט דף קמ"ה, בשער המלך אישות שם, בטעם המלך שם, בעדות ביהוסף (דברי שאול) סי' ע"ס ובבבגדי שם כאן.

קח) ועיין בב"ח כאן שהעיר, דבהגהות מיימוניות כתב קודם לכן את דברי הראב"ה דמבואר שנוטלת בלא שבעה, ושבו הביא דברי מרדכי ומהחלי "וכן נראה", ולישנא דקאמר "וכן נראה" לא מתיישב שפיר, שהרי דעת מרדכי חלוקה על הראב"ה, וסובר דצריכה שבעה.

קח) ובידנא דחיי לאוין פ"א המבואר בפנים, כתב דטעמא דמילתא, דאע"ג שאפשר שיהיה תמות בחייו ולעולם לא תשבע לו, כשתמות בחייו הרי הוא יורשה [ואם כן אף אם נטלה יותר ממונותיה, הרי הוא מקבלם בחורג].

קח) ועיין באבני מלואים סק"ה, דהקשה על מה שמפרש הרמב"ם תשבע בסוף דהיינו כשיבא הבעל ויטעון, דאם כן לבני כהנים גדולים במתני' שם דאמרי דהשבע תתחילה ובסוף, למי לא לישבע גם בסוף, כיון שכבר נשבעה שלא תספיק לה מונוותיה, ונראה לפי מה דאיתא בירושלמי שם [הלכה א'] בטעמא דשמואל דאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים, היינו משום דשמה שלח לה ממדינת הים צריכה, אם כן אף שנשבעה תתחילה שלא תתפס לה צדרי, עדיין צריכה לישבע בסוף כשיבא ויטעון ששלח לה ממדינת הים מזונות אחר השבועה, ואין אומרים תשבע תתחילה גם על העתיד משום דאין בית דין נתנין שבעה על להבא אלא לשעבר.

באר הגולה

א הרשב"א בתשובה

ומפרנסין את אשתו מנכסיו: ז א [בג] מי שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד

אחד או השאילם לו מוציאים מיד הנפקד למזונות אשתו:

אפילו

ביאור הגר"א

[בג] מי שהלך כו. כנ"ל

בס"ה דיוורין לנכסיו כו:

הפוסקים

ס"ק לד — ס"ק לו

אוצר

תקפיד שזו לעולם, וזדולאי נותנין לה אחר שנשטתה תכשית, ואם כן
הכא נמי שנשטתה במדינת הים, שאין ראה מזמן מועט שלא יקפיד
לעולם, וזהו כוונתם במה שכתבו כי אינה מחוייבת להיות לעולם
צלי תכשית, פירוש דבריהם מחמת הטעם שרואין שלא הקפיד על
זמן מועט, שיש לומר שיהיה גם כן לרלוה של הקפידה על זמן
מועט שרלה להיות במדינת הים, אך מחמת טעם זה אינה מחוייבת
להיות לעולם בלא תכשית, כי אין ראה מזמן מועט על לעולם,
ודוקא כשהוא פיקח במדינת הים שיש הוכחה מלל חזר לביתו וגם
אינו שולח תכשית ללא נוחא ליה.

ועיין בלבוש כאן, שכתב ופוסקין לה גם תכשיתין שאע"פ שהוא
שוטה או חרש צריכה להתקטש בפניו מפני שהוא מרגיש.
וכתב ביפה ללכ ח"ד כאן אות ד', לנראה מדברי הלבוש שפוסקין לה
תכשית דוקא אם היא בפני בעלה בביתו, ואולם ממה שמבואר בגמ'
[הכ"נ] ללא נוחא ליה לתנוול וכו' וכמ"ס צ"י לקמן סי' ע"א, משמע
דפוסקין בין שהיא בפניו ובין שלא בפניו וכו', אמנם שמרש ילקוט
שמעוני איוב סי' ל"א כתוב ללא נתן הקד"ה תכשיתין לאשה אלא
שתהא מתקשטת בהן בתוך ביתה.

לה. ומפרנסין את אשתו. א. האם רשאית ללוות ע"מ

לגבות ממנו לכשישתפה. בפסק דין של הרב א' שינפלד
שבתחומין כרך ח' עמ' 96, התפסק אם צבעל שוטה רשאית להאשה
ללוות ע"מ לפרע ממנו לכשישתפה, וכתב תינה לשיטת שחיוז
המזונות מתחיל עם הנישואין, כיון שהתחייבות הראשונה קיימת,
אע"פ שנשטתה חייב, א"כ תוכל ללוות על סמך התחייבות זו, אבל
לדעות שחיוז המזונות מתחדש בכל יום, א"כ בזמן שטותו אינו
חייב, [והעלה] דגם לשיטות אלו יש חיוז על הבעל לרלוה למזונות
אשתו גם להבא, וראיה מה שאשה יכולה לעכב על בעלה לשאת
אשה נוספת אם לא יוכל ליתן מזונות לשתייה [כמבואר לקמן סי'
ע"ז סעיף ז'], ולא מתבאר שהכוונה שאין לו מזונות לשתייה ליום זה
עצמו, וע"כ יש שעבוד הגוף לקיים את חיוזי האישה המתחיל עם
הנשואין ונמשך כל זמן שהנשואין בתוקף, ולכן אע"פ שהבעל
נשטתה מ"מ שעבוד הגוף קיים, וע"כ יכולה האשה ללוות גם
בנשטתה הבעל ע"ש.

ב. אם גם הבעל מתפרנס מהנכסים, והאם יכולה היא לגבות
בדווייתיה עבור מזונותיה. בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן
סי' ז"ט, באשה שנשטתה בעלה, ורואה לקחת נדווייתיה לעצמה
ויתפרנס הבעל מקופה של צדקה, והייתה תופסת בנדוניה, כתב
דאין לאשה תקנה כלל, להוציא בגט אינו יכול וכו', ולקחת היא מה
שהביאה בנדוניתה א"א צלי גירושין או אלמנות, כמו עיקר
הכתובה שאינה נגזית וכו', אלא כך דינו, צ"ד יורדים לנכסיו
ומוציאין אותם מיד כל אדם, ויתפרנסו מהם הוא ואשתו ובניו
הקטנים וכו'. והשואר זה נמצאת בקידור גם בח"א סי' התקפיה,
ומוצאת אינו סי' ע"א. וז"כ בבנימין זאב סי' ל"ג. ובדבר שמואל
סי' מ"א, כתב שאשה שנשטתה בעלה ומכרה מנכסיו למזונותיה
מכרה קיים, ללא שאני לן בין הלך למדינת הים לנשטתה.

סעיף ז. לו. מוציאין מיד הנפקד למזונות אשתו. עיין

בבאה"ג, שמקור דין זה הוא הרשב"א בתשובה, והוא

תכשיתין הכריכים לה, שאילו היה זה עומד בדעתו, היה עושה כדרך
שאר בני אדם שעושין תכשיתין כשותיהן, אע"פ שאין מחוייבין בהן.
ובש"ז סק"י, כתב פוסקין לאשתו תכשית ואע"ג דאין כאן צעל
הראוי להתקטש לפניו, מכל מקום אין דומה למי שהלך
למדינת הים [שצסעיף] שלפני זה [דאין נותנין] לאשתו במה
שתתקטש, דשם יאל לדעת ולא הניח לה מזונות, תמילא לא נוחא
ליה, אלא שהצ"ד נותנין לה מכה התנאי בית דין, ואין בכלל תנאי
צ"ד אלא מזונות ולא קישוט, מה שאין כן בנשטתה שנותנין לה
מזונות דהוי כמו שיאל שלא לדעת, דלמדינת הים נוחא ליה או
היה צד דעת, על כן גם בקישוט אמרינן כן.

ובמרכבת המשבה פי"ב מאישות הלכה י"ז, כתב דהטעם דיהבינן לה
תכשית, ואף ללא סמיה צידן ואין לה צעל עולמית ולא
שיין ניוול, מכל מקום אמרינן כיון דיאל שלא לדעת ולא מיהא
בפירוש, אמרינן שאינו צידן שלא תתקטש עולמית.

ובח"מ סק"יט, לאחר שכתב בשם הרמב"ם [פי"ג מאישות ה"ז],
הטעם שאין פוסקין לאשה שהלך בעלה למדינת הים
תכשיתין, שהרי אין לה צעל שתתקטש לו, ולכשיאל הבעל תתקטש,
כתב אבל חרש ושוטה פוסקין לאשתו אפילו תכשית, כי אינה
מחוייבת להיות לעולם בלא תכשית. וכ"כ צ"ש סקט"ו. והבאר
דבריהם בבאה"ט סק"י"ב.

ובהפלאה סק"י"ג, כתב ע"ד, ולא ידעתי למה לא אמרו בפשטא, דהא
סוגיא מפורשת בכתובות [הכ"נ], דאיתא ולא שאני לך
בין יואל לדעת ליואל שלא לדעת, וכדפרש"י דכיון שיאל לדעת היה
לו ללוות וכו', וגם תירוצם אינו מספיק כל כך, דמאן יומר דלא יהיה
במדינת הים כל ימי חייה, ומאן יומר שלא יתפקח החרש לעולם.

ובבית יעקב סעיף ה' ד"ה במה שתתקטש, כתב שמה שכתבו הח"מ
והב"ש תמהו מאד, חדל דהא דין זה [שמי שנתחדש או
נשטתה פוסקין לאשתו תכשיתין] מבואר בסעיף ו', והיה להם
להרשים שם הטעם, ועוד דלמח"פ דאם מחוייב ליתן לה תכשית
אפילו יום אחד יכולה לעכב, ואם אינו מחוייב ליתן תכשית שלא
בפניו אפילו לעולם אין צריך ליתן, ועוד קשה בדכתובות מבואר
הטעם בזה לנותנין בנשטתה תכשית דהוא משום דלמדינת דעתיה
לניחא ליה, ולא מטעם דמחוייב ליתן לה, וביואל לדעת דאין נותנין
לה משום דאיתא הוכחה מלל ליום לא נוחא ליה ע"ש, ולכן נראה
לדונתם ביואל לדעת למדינת הים ונשטתה שם במדינת הים,
דהוא לחיבה דלא יתן לה תכשית כיון שיאל לדעת כמו בשאר יואל
לדעת, ולזה כתבו טעם אחר לנשטתה לאשמועינן דאין חילוק בין
נשטתה כאן לנשטתה שם במדינת הים, והטעם דאין הוכחה במה
שיאל לדעת ולא פקיד דניחא ליה שיהיה לעולם צלי תכשית, דיש
לומר דהוא ודאי אף דאין אשה מקפדת לפעמים על זמן מועט
שתלך צלי תכשית ונתלתי לו שילך למדינת הים בלא הנחת
תכשית, מכל מקום ודאי מקפדת היא שתלך לעולם צלי תכשיתין,
וזדולאי נוחא ליה לבעל שיהיה צאופן שיהיה צלי הקפדת אשתו,
ומשום הכי נותנין לה תכשית כמו בנשטתה בביתו, תדע דאטו אם
ילך פעם אחת למדינת הים בלא הנחת תכשית ושזר לביתו, ואחר
שנה נשטתה תו נאמר גם בזה כיון שלא הקפידה פעם אחת שלא

הגה [כד] אפילו כזה הבעל שלא ליתן (כ"כ ר"י בתשובה הוצאה במדרכי פרק לייני גזירות) [בה] ואם החזיר הנפקד לבעל אחר שתבעתו האשה לדון לזלם לה (שם במדרכי)

וכשמוציאין

ביאור הגר"א

[כד] אפילו כזה כו'. דלאו כל הימנו וכמש"ש מ"ח א' מ"ש כי אמר דנפלי

כו' דוקא משום דנפלי כו' וע"ל סי' פ"ט ס"ב: [כה] ואם החזיר כו'. עבד"מ סי' פ"ו ס"ה ואם אחר כו'.

הפוסקים

ס"ק לו — ס"ק לח

אוצר

מרוטבזרג (דפוס פראג) סי' ש"א ובאגודה כתובות סי' קנ"ז. והוזכר בצ"י כאן ובד"מ ארת ז'.

ובביאור הגר"א סקכ"ה, הביא ראה לזה מכתובות מ"ח א', [ושם איתא האומר בשעת מיתתו, אם מתה אשתי אל תקבצוה מנכסי שומעין לו], משום דהא כפלי נכסיו ליתומים, [ואין חיוצ קבוצתה עליהם, הרי] דוקא משום דנפלי [נכסי קמי יתמי שומעין לו, הא אילו היו הנכסים עדיין של הבעל, ורק מופקדים אצל היתומים, היו מוציאין מיד הנפקד, אע"פ שזיוה שלא יתן].

ובשו"ת מהר"ם מינץ סי' ז', צנידון איש ואשה שהפקירו ממון ביד אחר, ואחר כך זיוה הבעל שלא יתן לאשתו, כתב דלוי כאן שום זכות וטענה לבעל, ללא כל כמיוה לזכות שלא יתן לאשתו ותמות היא ברעב, כדאיתא בתשובת המדרכי [הכ"ל], וכל שכן הכא דשניהם נתנו הממון ליד הנאמן לחזקת שניהם, שאין כלום דצדו מה שזיוה אחר כך שלא יתן לאשתו.

וכתב בכנה"ג הגב"י ארת י', דלע"פ שכתב המדרכי [הכ"ל] בשם הר"י דטובתין לה ממנו מזונות, מכל מקום היינו דוקא על ידי צ"ד. ועיין במדרכי הכ"ל צנידון שם, שסביל זיוה לנפקד שאפילו אם ימות לא יתן לאשתו כי אם לזתו, וכתב שם [וכן צא"ח הפסדים המצויים לעיל] תשובת הר"י צ"ר שמואל, כי מהא שאמר לנפקד ליתנן לזתו לאחר מותו, אין צמשת שיהא הממון מעכשיו לזתו, כי אם שלו, ורואה להפקיע מאשתו וליתן לזתו, ואין שומעין לו, וכן אין לחוש כי אחר מקרוביו נתן לזתו, כי משמע מדברי הבעל דהממון שלו הוא עדיין, ורואה להפקיעו מאשתו.

לח. החזיר הנפקד לבעל וכו' חייב לשלם לה. מקור הדין,

ואם יש חילוק בזה בין אם החזיר אחר שתבעתו לדין או קודם שתבעתו לדין. מקור דין זה כפי שזוין בפנים, במדרכי כתובות פ"ג. והוא שם בסי' רס"ו מאביאסף בשם רבינו משולם מנרבונא, שלאחר שכתב שהנפקד חייב לתת לאשה את הפקדון לזמוןותיה מד"ר נתן, כתב ואם החזיר הנפקד לבעל אחרי שהאשה תבעתו צ"ד, חייב לשלם לה, שאם לא כן מה רועיל מד"ר נתן. ורואה בצ"י כאן.

ועיין בביאור הגר"א סקכ"ה, שאין לעיין בזה"מ סי' פ"ו סעיף ה'. ושם איתא דהיכא דלוי חייב לשמעון, ושמעון חייב לראובן, אם אחר שנתחייב לוי לראובן צ"ד הלך ופרע לשמעון, חייב [לוי] לפרוע לראובן פעם אחרת. ובש"ך שם סק"ד כתב דנראה ללא דוקא נתחייב צ"ד, דהא כיון שנתעצד מד"ר נתן ורואה ליה מלוה ראשון בעל דבר דלוי, מה לי נתחייב צ"ד או לא, אלא מורכא דמלתא נקט, דקודם שיתחייב צ"ד יכול לומר לא הייתי יודע שהוא חייב לך, או הייתי סבור שיש לו נכסים וישלם לך, וכן ראיתי בהגהת אשר"י צ"ק פ"ד סי' ד' מאור זרוע, שרבי משולם צ"ר נתן השיב שאם החזיר הממון לבעלו אחר שזה קבל עליו קודם שפסקו לו הצ"ד, הדין כ"ר נתן שחייב לשלם גם לזה עכ"ל, ואע"פ שראיתי בתשובות מיימוני לכפר משפטים סי' ט', שכתב דרבינו משולם צ"ר נתן כתב שעלו לשלם גם לזה, וכגון לא כריכה רבא, אביאסף עכ"ל, מכל מקום

צ"י כלאקס) שכתב בשם הרשב"א מי שהלך למד"ה והפקיד כלים ביד אחר או השאילם לו מוציאין מיד הנפקד למזונות אשתו. ובצ"י זיון גם לתשובות מיימוניות [המובאת בס"ק הבא], ומבאר שם שיכולה לתבוע מן הפקדון. ועוד הביא בצ"י מהמדרכי פ"ג לכתובות [סי' רס"ו] בשם אביאסף) שכתב אם היא תובעת את הנפקד לדון כופין אותו לתת מד"ר נתן. וכן הוא באגודה שם סי' קנ"ז. וכתב צ"ש סק"ט הטעם לדון זה, משום דפקדון דינו כצני חורין.

ובשו"ת מהרש"ם סי' קנ"ט, צנידון אשה שהלך צעלה למדינת הים והשאירה בלי מזונות, ונפלה על ירשה שהופקדה ביד אחר, והאיש ההוא אינו רואה להוציא הירשה מידו בלתי רשות הבעל, דטוען דנכסי מלוג כזה הפירות הם של הבעל, אחר שהביא תשובת הרשב"א הכ"ל, דמוציאין מיד הנפקד למזונות אשתו, כתב וכל שכן נכסי מלוג שעיקרן שלה, ואין לו אלא פירות, מוציאין מידו ומסריין לה. והוציא דבריו בצנה"ג הגב"י ארת ז'.

ובישועות יעקב פירוש הארוך סק"י, אחר שציאר שמה שמוציאה מהנפקד אינו מד"ר [כמובא בהערה ק"י], כתב דגם היכא דיש לנפקד הפסד מזה [שזו לא שייך שעבודא דר"י כמבואר צ"ד חו"מ סי' פ"ו סק"ה], כגון שהוא שומר שזר על המטלטלין, ואם יקחו המטלטלין מידו לא יקבל שזר, מכל מקום גוצין מידו.

לו. אפילו כזה הבעל שלא ליתן. מקור דין זה הוא כמאזוין בפנים, במדרכי כתובות סי' רס"ט. ושם כתב בשם תשובת הר"י בן שמואל, צנידון אחד שהלך למדינת הים והפקיד ממון ביד אחר, והאחריו שלא יתן לאשתו כלום, ואחר שהלך הבעל צאה האשה אלל הנפקד ושאלה ממנו מזונות, וכתב שם שהדין עם האשה לתבוע המזונות מאותו ממון, ואע"פ שהאחריו שלא יתן לה כלום, אין שומעין לו כי ללא כל הימנו שיעשיר עכמו ויפיל אשתו על הציבור ואין מחלתו כלום להפקיע תקנת חכמים. ותשובה זאת מובאת גם בתשובות מיימוניות לספר נשים סי' כ"א, בשו"ת מהר"ם קט).

ועיין בכנה"ג הגב"י ארת ה' ובחידושי הגהות על הסור שציניו לשו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קמ"א. ושם נשאל הרשב"א במי שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד אחרים, ואשתו תובעת מהם הכלים למזונותיה, אם יש מן הדין להוציא מהם לזמוןותיה או לא, לפי שרשי' [כתובות ק"ה א' דיה תשבוע] פירש משנת שהלך למדינת הים והפקיד כלים ביד אחר, ואשתו תובעת מזונות כששמעו בו שמה, וכן פירשה רבינו יהונתן הכהן, אבל בעל העיטור כתב שפוסקין מזונות לאשת איש ואפילו לא שמעו בו שמה, והשיב הרשב"א דהוא מחלוקת רב ושמואל [שם ק"י א'], רב אמר פוסקין ושמואל אמר אין פוסקין, ואע"ג דקיימא לן [בכתובות מ"ט ב'] דכל ר' ושמואל בממנה הלכה כשמואל, בהא קיימא לן ברב וכו', ועוד דבהדיא פסקין בגמ' כרב, דאמרין התם [ק"י ב'] והלכתא פוסקין מזונות לאשת איש, והלכך ביד מוציאין למזון האשה מנכסים מופקדים. ועי' בתשובות הרשב"א המובא בס"ק הקודם אות ב'.

ק' ועיין בישועות יעקב המובא בפנים שהעיר על זה, דהא בעיקר דין שעבודא דר' נתן תקשה הרשב"א [קדושין סי' א' נדפס ברוב הדפוסים בסוף המסכת] דלמה לי קרא [דאשר אשך לן] דשעבודא דר"ג, הא בלאו הכי המעות שביד הלוה נשתעבדו למלוה הראשון, ותיקין דשטרא מילי גינה, ומילי לא נשתעבדו, ואם כן בפקדון למעלה לדין דר' נתן, והא בלאו הכי משתעבדי, משום דכל היכי דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה.

ביאור הגר"א

[בן] וכשמוציאין. כמ"ש
כתובות ז"א א' באלמנה:
[בן] ואין מוציאין כו'. ע"מ וב"ש:

[בן] וכשמוציאין מן הנפקד אין מוציאין רק לשעה (סו) חדשים אפילו אם ירצה הנפקד אין מעכבין ממונו של צעל יותר (שם) [בן] ואין מוציאין מנכסים שהם ציד (סו) אחרים כל זמן שיש כאן בני חורין (צ"י בשם תשובת הרשב"א)

אבל

באר היטב

(סו) חדשים. ומ"מ אין נותנין לידה כל הממון רק מעכבין המעות ציד הנפקד או ציד אחר ומפרנסין וזנין אותה מן המעות. ועיין לקמן סי' ז"ב.

הפוסקים

סיק לח — ס"ק מ

אוצר

צדיתו לכופו ליותר מו' חדשים, ואפילו אם ירצה הנפקד, דלמה יעשו צ"ד שלא כדון.

מ. ואין מוציאין מנכסים שהם ביד אחרים וכו'. מקור הדין, וביאור דברי הרמ"א. מקור דין זה הוא כמאמר בפנים, צ"י בשם תשובת הרשב"א. והוא צויה"ה הרשב"א ח"ב סי' שמ"א, ששם נשאל הרשב"א על שמעון שהלך למדינת הים, ואשתו תובעת לראובן המחזיק בקרקע צעלה שאלה ממנו כדי שתמסכנו למזונותיה, ויש לשמעון נכסים אחרים בני חורין, והשיב שאין האשה צעלה דין שלו, ויכול ראובן לטעון לה זילת, לאו צעלה דברים דידה את וכו', וזלתי אם תבא לגבות ממנו או כתובתה או מזונות, וכאן כיון שיש בני חורין אחרים תגבה משאר נכסים.

ובח"מ סק"ד, כתב דמפשיט הלשון משמע דקאי על מה [שכתב השו"ע] בצמוד, שאם יש לצעל פקדון ציד אחר וכלים צביות, אין מוציאין מן הנפקד כל זמן שיש בני חורין צביות, ומיחו הרשב"א [הג"ל] לא כתב כן אלא באחד שהחזיק בקרקע הצעלה, והיא רתה להוציא הקרקע מידו, ומשמעות הלשון שהמחזיק היה לו טענה על הקרקע, ועל זה השיב הרשב"א שכל זמן שיש נכסים בני חורין לא תגבה ותוציא מן המחזיק, אבל מי שיש לו מעות מופקדים ציד אחר ויש לו גם כן מטלטלין צביות, נראה דמעות הפקדון הם בני חורין כמו המטלטלין שצביות, מאחר שאין לנפקד שום טענה על הפקדון, וכל היכא דליתנהו צדשות דמריה איתנהו.

גם בב"ש סק"ט, כתב דפקדון דינו כבני חורין, ומוציאים מן הנפקד אפילו יש לו שאר בני חורין. ושם בבסק"א כתב, שמה שכתב הרמ"א שאין מוציאין מנכסים שהם ציד אחרים, היינו כשיש לו טענה על הנכסים, וכן משמע מתשובת הרשב"א [הג"ל]. והוצאו דבריו בצאה"ט סק"ט.

ובישועות יעקב פירוש הקצר סק"א, כתב שאפילו במקום שיש לנפקד פסידה מזה שמוציאין ממנו, כגון שהוא שומר שכר על המטלטלין ואם יקחו המטלטלין מידו לא יקבל שכר, עם כל זה גובה מידו אף בלאיכא נכסים בני חורין, דאין על זה אם משועבדים זולת צאולה [כמבואר בס"ק הבא].

ועיין בש"ך חו"מ סי' פ"ו סק"ג, שכתב דלדברי הרמ"א לא נהירא לי, דכיון שמשמעבד ממדינת נתן אפילו צדלות ליה נכסי, וכמו שהוכחתי לעיל [בחור"מ שם] סעיף ז' סק"ה, אם כן אמאי לא יוציא מן הנפקד ומן השואל, והרי כך כתב הרשב"א בתשובה [ח"א] סי' אלף קכ"ב להדיא, דבית דין מתפסים מעות שיש לשמעון ציד ראובן מפני חוב שנתחייב ללוי אע"פ שיש לו נכסים אחרים, אם המעות שצד ראובן הם פקדון וכו', וכן פסק הרמ"א גופיה חו"מ סי' ק"א סעיף ז', ואי מייירי שיש פסידה לשואל, כגון בהשאלת לזמן וכה"ג, אם כן אפילו ליכא כאן בני חורין נמי [וכמו שמוצא צו"ע לקמן סעיף זה], וכדכתב הרשב"א להדיא טעמא דאין מוציאין לזמן האשה מנכסים משועבדים [כמבואר בס"ק הבא], הרי דאפילו ליכא כאן נכסי אחרים אין מוציאין, וללא כמו שכתב הרמ"א בשמו דאין מוציאין

מקום נראה לי עיקר כרצונו משולם צ"ד נתן, וכן הרמ"א [כאן] כתב, ואם החזיר הנפקד לצעל אחר שתבעתו האשה לדון חייב לשלם לה, משמע דאף קודם שנתחייב צדון וכו"כ בלבוש [כאן]. ועוד נראה דמה שכתב צדונו משולם אחר שזק קבל עליו וכו', הוא לא דוקא, דלטו בקבל עליו צד"ד תלוי מלמלא, אלא אורחא דמלתא קטן, משום דלא לא כן יכול לומר לא הייתי יודע שהוא חייב לך, או שאין לו נכסים וכה"ג, אבל אה"כ אם התרה צו שאל ופרע לשמעון, כי שמעון חייב לו ואין לו נכסים, ואחר כך מצד ראובן שכן הוא, או שלוי מודה לו שידע שהוא חייב לראובן, בכה"ג לא נפטר במה שפרע לשמעון.

ובציאור הגר"א שם סק"ב כתב דלדברי הש"ך עיקר. ובאבן האול פ"ב מהירות ה"ט כתב, דלע מה שכתב המחבר [בחור"מ שם] דלאם אחר שנתחייב לו לראובן צד"ד הלך ופרע לשמעון, חייב לפרוע לראובן, כתב הגר"א סק"ב כמו שמבואר בפרק השולח [גיטין מ"א א'], דחייב משום דמזיק שעבדו של חבירו, וכן הגר"א [כאן] כיון לדון הג"ל המבואר בחור"מ, ולפי זה לדעת הראש"ד צ"ל מחובל הלקה י"א דפוטר במזיק שעבדו, גם בזה [שהנפקד החזיר הפקדון לצעל] פטור, אבל בצעה"ת שער נ"א חלק א' אות ד' משמע דגם לדעת הראש"ד חייב לשלם, משום דנעשה השעבוד משועבד לו לשמעון שעבד לראובן וכו"כ כל הראשונים, ואם כן פשוט ללא מהני מה שפרע לשמעון [ק"א]. ועיין צדיק אומר ח"ג סי' ט"ו אות י"ט.

לט. אין מוציאין רק לששה חדשים. מקור דין זה הוא כמאמר בפנים, במדרכי כתובות סי' רס"ו מוציאין, והביאו צ"י כאן, ושם במדרכי ילף לה מהא דלמחזיקי כתובות ז"א א' [צענין מזונות אלמנה], אמר אחימר הלכתא מוכרת לשעה חדשים ולוקח מפרנס אחת לשלושים יום.

וכתב בש"ז סק"ח שמוציאין צפעס אחת [לשעה חדשים], וכשכלו ששה חדשים יחזרו ויתן לשעה חדשים. ובח"מ סק"ג, כתב שאין נותנים לידה כל הממון [של השעה חדשים], רק מעכבים ציד הנפקד או ציד אחר וזנים אותה מן המעות. וכו"כ צ"ע סק"ה. והביאו דברים צבא"ה צבא"ה סק"ט. ועיין לעיל סק"ל אות ה'. ובשו"ת מהר"ם מינץ סי' ז', כתב בנדידו שהיה ספק שמה הפקדון שצד הנאמן היה שייך לנדידו שלה, שהיכה צעלה בגד והתל צה ועבר על לאו [שמות כ"א ו'] שארה כסותה ועונתה לא יגער, יש כח ציד צ"ד להקל וליתן פרכסתה צפעס אחת לחי' שנה או לשנה, ואע"ג דליתא בכתובות [הג"ל] שדוקא מפרנס אחד לנ' יום, הכא ראוי להקל דשמה המעות בלא כולם מהנדידו כאשר יש קצת רגליים לנדידו.

ועיין במדרכי הנ"ל, ומוצא בקיור צ"י כאן, שכתב ומיחו צדון אין

ק"א) ועיין עוד באבן האול שם, שכתב שמכאן תשובה על מה שכתב הקצות החושן סי' פ"ו סק"ה, שנפקד לא שייך דינא דרבי נתן, ולפיכך נפקד שהשיב לפפקדי ולא בעל חובו של המפקיד פטור, הרי שמדין זה שבר"א יש סתירה לדברי הקצות הללו.

ק"ב) ע"י בכה"ג כאן הגב"י אות ו', שהביא דברי שו"ת מהר"ם מינץ והשמיט התנאי שבעלה בגד בה וכו'.

באר הגולה

ב סע בתשובה ומפרט שם
דמיו לנכסים משועבדים שאין
מוציאין מהם מעטות

ב [כת] אבל מיד השואל אין מוציאם עד שיגיע סוף זמן שאלתו:

הלך

ביאור הגר"א

[כת] אבל מיד כו'. דאף
הוא עצמו אין יכול ליקח
ממנו כמ"ש בקדושין מ"ז ושי"מ וה"ה במכורה אצלו עד הזמן אמרינן ר"פ הניזקין אין מוציאין כו'.

אוצר

ס"ק מ — ס"ק מא אות ג

הפוסקים

משום דיכול ליתן במתנה מטלטלים למי שירצה, והוכחתי שגם
המחבר סובר כן ושכן עיקר, ולכן נראה דבהך דהרשב"א מייירי
ששעבד למוזנותיה מטלטלי אגב קרקע, והלכך אי לאו דלאו מוציאין
למזון האשה מנכסים משועבדים, היו מוציאין מן השואל קודם
הזמן, דאפילו היה נותן לו המטלטלין במתנה גמורה היו מוציאין
ממנו, [אבל למוזנות האשה אפילו בכה"ג ששעבד מטלטלי אגב
קרקע, אין מוציאין ממנו קודם זמן שאלתו].

ועיין בבית מאיר כאן שהקשה, שהרי לקמן בס"י כ"ג סעיף כ"א
במזכר דרמ"א, שאם הקנה לה הבעל צקנין על המזונות
כאשר אנו מורגלים לנקות צשעת החופה על חיוצי הכתובה,
שמוציאין [למזונות אשתו] אפילו ממשועבדים, ואם כן מדוע אין
מוציאים מהשואל מפני שהם משועבדים ק"ד.

ועיין בנהורא דיעקב כאן, שכתב שפקדון מעות שאינם כרוכים
[שמותם לנפקד להשתמש במזכר דרמ"א ס"י כ"ג סעיף ז'
ובסמ"ע סק"יח], י"ל דלאו כריך להחזיר בתוך הזמן.

ג. אם מוציאין מיד השואל כשהגיע זמן שאלתו, כשיש לבעל נכסים
אחרים. ב"ח ח"מ ס"י פ"ו סק"י, כתב דהא דמוציאין מן
השואל כשהגיע הזמן, היינו משום דכיון דהבעל אינו כאן וזית ליה
נכסי, אם כן מוציאין מדר' נתן, ואף אם ירצה השואל לומר אני
אחזיק הכלי עוד לאיזו זמן לאו כל כמיניה, דאפילו היה הבעל
לפנינו לא יוכל להשאילו עוד לזמן יותר, כיון דנשתעבד לו השואל
מדר' נתן, אלא דבדאית ליה נכסי אין מוציאין ממנו מתקנת חכמים,
דהוי כנכסים משועבדים דלאו גזין במקום שיש בני חורין, וזה לא
שייך בלית ליה נכסי, ועוד נראה דכיון דלאו הבעל לפנינו אפילו
ארת ליה נכסי מוציאין מן השואל דלאו רשות צידו להחזיק הכלי
יותר ממה שהשאילו, דמיר שכלה הזמן הכלי הוא של הבעל, וכל
היכא דליתיה ברשותיה דבעל איתיה.

ג. אם יש חילוק בזה בין שאלה להלוואה. ב"ח ח"מ ס"י פ"ו סק"י,
לאחר שכתב שמוציאין מן השואל כשהגיע הזמן למוזנות אשתו
ואפילו אם יש לו נכסים אחרים, כתב אבל בהלוואה נראה שאם אין
המלוה לפנינו, יכול הלוה לומר כיון שאין המלוה תובע אותו אחזיק
המענות עוד אכלי עד שיתצנני המלוה שלי, וכיון דלית ליה למלוה
שלו נכסי אין מוציאין ממנו מדר' נתן בעל כרחו, דלף דר' נתן מייירי
אפילו דבדאית ליה נכסי היינו ענינן דמשתעבד ליה מדאורייתא,

חבל

קיד) ועיין עוד בבית מאיר שם שסיים, ולפום ריהטא רציתי לומר דאיידי
בשאלת מטלטלים, ומטלטלים המשועבדים משיטא דאין מועיל קנין, אך אם כן קשה
מה איירא למוזנות האשה, שאין מוציאין מנכסים משועבדים, הא בעלמא גמי אין
מוציאין מטלטלין מיד השואל, ודאית בש"ח [המובא בפנים] שהרגיש בזה, וכתב
דבהך דרשב"א מייירי דשעבד למוזנותיה מטלטלי אגב קרקע, [ותלכך אי לאו דאין
מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים, היו מוציאין מיד השואל קודם הזמן, דהוי
אפילו אם היה נותן לו המטלטלין במתנה גמורה היו מוציאין ממנו, לשון הש"ח שם],
יותר קשה דאם שעבד אגב, הא לא אפשר כי אם בדקנו מנייה ואפילו דלא כאמכתא
מבואר בח"מ ס"י ק"ג [ע"ש סעיף א'], ואם כן להרשב"א דינה שוה לשאר בעל חוב,
ולמה לא יוציא ממשועבדים, ודוחק דאיידי בשעבד אגב שלא על ידי קנין סודר אלא
בשטר ועל ידי קרקע ידועה שהיקבה גמי בשטר, ומלבד שהוא דוחק אלא שאף צריך
לי עיון אם פועל שעבד אגב כזה.

מוציאין מנכסים שהם ציד אחרים כל זמן שיש כאן בני חורין, דזה
השון ליתא ברשב"א כלל, וגם אי אפשר לומר כן גבי מוזנות האשה.
ובנהורא דיעקב כאן, כתב שכונת הש"ח במסקנתו לפרט דברי
הרמ"א דמייירי בשאל מהבעל סתם בלא זמן, וקשה דהרי
לשון הרמ"א שקאי על דברי המחבר דאייירי צפקדון משמע דגם
הרמ"א קאי על פקדון, ואולי היה גורם דברי הרמ"א בסוף סעיף ז'
אחר דברי המחבר אבל מהשואל וכו', וכן משמע מדברי הש"ח שכתב
שהרב כתב עמ"ש דמוציאין מהנפקד ואו השואל וכו', אך למה שכתב
בש"ע שגלו, יש לומר דהרמ"א מייירי צפקדון ואייירי כמו שכתב
ה"ש שיש להנפקד טענה עליו, וממילא לא קשה מה שהקשה הש"ח,
דבזה אם יש לו בני חורין אינה יכולה להוציא ממנו, וגם אינה יכולה
לכופו שילך עמה לב"ד לזון על טענתו, אבל דליתכא בני חורין
מחוייב הנפקד לזון לב"ד על טענתו, וכשתחייב גובה מהפקדון
אפילו תוך הזמן, ואפילו יש כאן בני חורין אם אין לו טענה.

מא. מיד השואל אין מוציאם. א. מקור הדין. עיין
בבאה"ג שמקור דין זה הוא הרשב"א בתשובה, והוא המוצא
צ"ו כאן, שכתב מי שהלך למדינת הים והשאיל כליו לאחר, אם לא
הגיע זמן שאלתו אין מוציאין מיד השואל למוזנות אשתו, לפי שזין
משועבדים יש להם כל זמן שאלתו, ואין מוציאין למזון האשה
מנכסים משועבדים ק"ד. וכ"כ בח"מ סק"ה ובט"ז סק"ט.
ובביאור הגר"א סק"ח הוסיף, שאף הוא עצמו [הבעל] אין יכול
ליקח ממנו [לפני הזמן הקצוב]. כמ"ש בקדושין מ"ז ז'
ושי"מ [השואל קרדום מחזירו ציקע צו קנאו, ופרש"י והוא חזקה
להשתמש צו ימי שאינלו ואין המשאיל יכול לחזור צו]. ושי"מ [הרי]
[הוא] צמחיה [ובצבת אלהיו הגוי שצריך לומר כמכורה] אכלו עד
הזמן [והוי כנכסים משועבדים], ואמרינן ר"פ הניזקין [גיטין מ"ח
צ"ל] אין מוציאין [למזון האשה מנכסים משועבדים מפני תיקון
העולם].

ובש"ח ח"מ ס"י פ"ו סק"י, כתב שמה שכתב הרשב"א [הכ"ל] ואין
מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים וכו', לאו למימרא
דאילו היה הבעל חייב חוב גמור היו מוציאין מן השואל קודם הזמן,
דהא [בח"מ שם] סק"ז כתבתי שגם הרא"ש והטור והריב"ז דלף
אם היה חייב לאחרים, יכול להלוות לכתחילה לאיזו זמן שירצה,

קי) בבנה"ג בהגב"א אות ה' ציין לשו"ת הרשב"א ח"א ס"י אלף קמ"א, כמובא
לעיל הערה ק"ט, שנשאל הרשב"א אם מוציאין מיד השואל למוזנות האשה, מכל
מקום בתשובתו אינו מתיחס לשואל אלא רק לנפקד. ועיין במשנת ר' אליעזר ולהר"א
די יוליתיו ח"ב ח"מ ס"י ס"א, שהאר"ך לוחזק שהאשה שהיה לה קנין על כל הכתוב
בכתובה גובה למוזנותיה מנכסים משועבדים, כמ"ש הרשב"א בתשובות המיוחסות ס"י
ג"ז, שפרנסה ומוזנות של אשה כתובין עכשיו אפילו אצל משועבדים, שהכל נהגו
לקנות מידו, וחזרו הנשים [להיות] כתב אשתו כשקנו מידם [שגובות מנכסים
משועבדים], וכ"כ בחידושי גיטין ג"א א' ס"ד ת"ש, אבל מוזן האשה אע"ג דאין
כתובין אצל משועבדים אם קנו מידו גובה מנכסים משועבדים, וכ"כ הרשב"א שם
ס"ד ת"א איתני [ע"ז] עוד לקמן ס"י צ"ג סעיף כ"א, והקשה עוד מכתובה הרשב"א
המובאת כאן שאין מוציאין למוזן האשה והגבות מנכסים משועבדים] וכתב דאיכא
למיר דלא מייירי הרשב"א באשה נשואה דאיכא קנין גבה, דהא אותה תשובה
דמיוחסות כתב ועכשיו נהגו לקנות וכו'. וע"ע באוצה"ם ס"י ס"ס סק"ג אות ד', שיש
חולקים עליו בזה.

ח ג הלך בעלה ולותה ואכלה חייב (י) לשלם:

באר הגולה

הגה

ג מנכריתא כיכל אמרו
מומלצת וכו' שם דף ק"ז ע"ב
ומתעבד דר"א מר' יוחנן אלמנא לכ"ג וכו' וימות דף פ"ה ע"א

באר היטב

(י) לשלם. דוקא אם לותה בעדים:

אוצר

ס"ק מא אות ג — ס"ק מב אות ב

הפוסקים

שתשלם לו וכו', להעביל ישלם כדאמר בממאנת ולותה ואכלה וכו'.
וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תנ"כ"ב, בצור זרוע ז"ק סי' קכ"ה
ושכ"א, בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג) סי' פ"ב ובשערי
תשובות להג"ל שער א' סי' י"א ושער ב' סי' כ"ד (עמ' 163), במדושי
הריטב"א ובמאמרי כתובות שם.

ב. אם יש לחלק בזה בין כשפסקו לה ב"ד מזווגות לבין שלא פסקו
לה מזווגות. בטור כאן הביא בשם ר"י, דהא להעביל חייב לשלם
מה שהאשה לותה, דוקא שלותה אחר שפסקו לה ב"ד, אבל אם לותה
קודם שפסקו לה ב"ד, אם יראה לא ישלם, כי יאמר היה לה
להתפרנס ממעשה ידיה [וע"ש שהביא גם דיעה חולקת, ומוזכר
להלן]. ובתוס' כתובות ק"ו א' ד"ה ואם ב"ד ואמר לה, על הא דתניא
מי שהלך למדינת הים ואשתו תועבת מזווגות, מה שפסקו פסקו,
מנעשה ידיך במזווגותיך רשאי, קדמו ב"ד ופסקו, מה שפסקו פסקו,
כתבו כלומר דאם לותה ואכלה ואמר להעביל לא אפרע, שאם לא היו
מלוים לה היתה דוחקת עצמה, אע"ג דלא ספקא רשאי, והא
דאמרין לקמן [שם ע"ב] לותה ואכלה עמדה ומיאלה, ודייקין
טעמא דמיאלה הא לא מיאלה ויהיו לה, התם שפסקו לה ב"ד.
ובמדרכי שם סי' ר"ע הביא תשובת הר"י, שכתב שאין האשה נוטלת
מזעלה מה שלותה קודם שפסקו לה ב"ד מזווגות, אלא רק אחרי
שפסקו לה [ב"ד מזווגות], יש לה משל בעלה משם ואוליך מה שפסקו
לה ב"ד. ותשובה זו [של הר"י] מובאת גם בתשובות מיימוני לספר
נשים סי' כ"ה ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג) סי'
ש"א קט"ו.

ובשו"ת

קטו) בשערי תשובות למהר"ם מרוטנבורג שער ראשון סי' י"א, כתב דה"פ
דפסדור לשלם בליתא קודם פסק ב"ד, היבא דטען דלולא שהליות לה היתה
במצמח, אבל אילו לא טען לא טענין ליה, וכן משמע לישנא דאמר צאי מעשי'
במזווגותיך, וסברא גדולה היא זו דלא טענין ליה, דרוב בני אדם אינם רוצים שיתבון
נשיהם בחיצי רעב. והובא במדריכי כתובות סי' רע"א, בהגמ"י פ"ב מאישות אות ק'
ובבאוריה שם סי' ק"ס.

ובפרשיה סכ"ה, כתב דמלשון הטור דכתב בשם הר"י אבל אם לותה קודם
שפסקו לה ב"ד "אם יראה לא ישלם כי יאמר וכו'" משמע דדוקא אם יראה וטוען כן,
ולא שהב"ד טוענין לו, וכ"ה בתוס' שם ק"ו א' ד"ה אם בא ואמר צאי וכו'. ובכ"ה
כאן הביא מהגמ"י [הג"ל] מהמדרכי [הג"ל], דלא אמר ר"י אלא דוקא היכא שטען
[הג"ל], הכי וכן משמע לשון הטור והטור [הג"ל]. וכ"כ בן המחבר במר ואחלה
להר"א אעתיב"י סי' י"ג (והמדפס בסוף הספר) דף קמ"ז טור א' ד"ה אמנם.

אולם בנתיבות משפט דף קמ"ד טור ד, כתב דמדברי התוס' [הג"ל] משמע שגם
בלא טען ובעל טענין, דאליכ' למה הברייתא [שם ע"ב] כיצד אמרו ממאנת אין לה
מזווגות וכו', כגון שהלך בעלה למדינת הים, עמדה לוותה אכלה ואמאנה אין לה
מזווגות, ודייקין בגמ' שם טעמא דמיאנה, הא לא מיאנה היכינן [לה] הוצרכו להעמידה
בשפסקו לה ב"ד [מזווגות], ואמאי לא תיחזי דהתם מיירי בדלא טעין בעל הכי, אלא
ע"כ מיל דאפילו לא טען טענין. ובשער המלך פ"ב מאישות הכי, דחה ראייתו
אבל הסכים לדבריו, וכתב שכן משמע לשון התוס' [הג"ל] וכן לשון התוס' ביבמות
[פ"ה א' ד"ה לותה ואכלה], וכן משמע מפסקי התוס' [כתובות סי' פ"ט] שכתבו לותה
ואכלה איצ' לפרוע אם לא פסקו ב"ד, איכ' משמע דלא כב"ח והפרישה הג"ל, ומ"ש
[הב"ח] שכן משמע מדברי המרדכי, בראה דהמדרכי לא כתב כן לדעת ר"י, אלא סברא
דיליה היא ע"ש. ובמטה חס' ח"ב ריש סי' י"א, הביא דברי הנתיבות משפט הג"ל,
וכתב דכן יש לדייק מדברי תשובת הג"י הלכות כתובות סי' ח'.

אבל מתקנת חכמים אין מויליין היכא דיש נכסים במקום דליכא
פסידא ללוה.

ועיין ביכין ובויעז ח"א סי' נ' שכתב, שאם בזה לגבות חוב שיש
לבעלה על אחרים, אינה גובה אלא בשבועה [שלא נפרעה]
שדינה כבעל חוב, שאינו גובה שלא בפניו ואפילו במלוה בשטר אלא
בשבועה [כתבוצר בחו"מ סי' ק"ו סעיף א'].

ד. אם אשה יכולה להוציא גזילת בעלה מיד הגזול בעד מזווגותיה.
בשו"ת מהרש"ך ח"א סי' פ"ו, באשה ששלחה את אביה לגבות
מזווגותיה מעבד שטוענת שגזול מצעלה, כתב שאם יתזכר הדבר
שכן הוא [ובכגון המבואר שם שהביא עדים על זה], ורואה לתופסו
ולמכרו בעד מזווגותיה, דינא דאי עבדא כמקרקעי דמי, הוה ליה
כאילו לא נגזלה וצדקתא דמריה קאי, וכיון שכן יש לה רשות
לתופסה ולמכרה, ואין מתקדין עליה עד שיצא בעלה כדודע
[כתבוצר לקמן סעיף י'], אמנם אי עבדא כמטלטלי דמי, אם כן
נמאך דלאו צדקתא דמריה קאי, וכיון שכן אפשר דנאי דיש לה רשות
למכור נכסי בעלה ואין מתקדין עמה, אבל היינו מנכסים
לחיתוכה צדקתא בעלה, אבל לטרוף מנכסים שהם ציד אחרים ודמי
למשעבדי, אפשר דאין לה רשות, לכן אמרתי שאריך לעמוד עד פסקא
דהאי דינא [באם עבדא כמקרקעי דמי או כמטלטלי דמי]. ובכנה"ג
הגה"ט אות י"ד, הביא דברי מהרש"ך בלשון זה, לדעת הר"א ש"פ
ד"ב סי' י"ד [וכייעתו לעבדא כמקרקעי דמי, טורפת האשה ממנו
עד שיצא בעלה].

ה. ולהוציא מנכסים משועבדים כשקנו מידו על המזווגות, עיין לקמן
סי' כ"ג סעיף כ"א ושם יתבאר בע"ה.

ו. האם מסדרין למזווגות אשתו, ומה הדין בשתפסה למזווגותיה, עיין
חו"מ סי' כ"ז סעיף כ"ד.

סעיף ח. מב. ולותה ואכלה חייב לשלם. א. מקור

הדין. לשון זה בשו"ע הוא מהרמב"ם פ"ב מאישות
הלכה י"ט. ומקור דין זה, הוא כמלויין בצאר הגולה, בצרייתא
המוצאת בגמ' כתובות ק"ז ב', תניא כיכל אמרו ממאנת אין לה
מזווגות, בשהלך בעלה למדינת הים ולותה ואכלה ועמדה ומיאלה,
טעמא דמיאלה הא לא מיאלה ויהיו לה. ובצ"ח שם, כתב דמהא
שמעיין דאפילו חנן דלמר [במתני' שם דהמפרנס אשת חצירו] הניח
מעומיו על קרן הכזי, הכי מילי פרנס [כתבוצר לקמן בסעיף ז],
אבל לותה ואכלה מויליין ממנו, וכו' גרסינן ביצמות (פ"ה א') בעא
מוניה ר"א מר' יוחנן, אלמנא לכאן גדול גרושה וחלוה לכאן הדיוט
יש לכן מזווגות או לא, ואמרין היכי דמי אילימא ביושבת תחתיו,
בעמוד והואל קאי מונוי אית לה, לא כריכא כגון שהלך בעלה
למדינת הים ולותה ואכלה, ושמעין מהא דכל אשה שהלך בעלה
למדינת הים ולותה ואכלה שהעביל חייב לפרוע, וכן הלכתא. וכן
הוא ברא"ש פ"ג דכתובות סי' ה'. וכ"כ רש"י כתובות שם על דברי
חנן הכ"ל, דלאם אחד הלוה את האשה מעות למזווגותיה על מנת

אוצר

סי' מב אות ב — ג

הפוסקים

רש"י בכתובות ק"ז ב' שסובר כן, דעל הא דתנן עמוד אחד מדעת עזמו וזכה משלו אצד מעותיו, פרש"י מפני שלא כוורו לזונה והיא לא לותה ממנו, אבל אם לותה הימנו חייב לשלם, וא"ל איתא דס"ל דדוקא לותה ב"ד, היה לו לומר אבל אם לותה ב"ד חייב לשלם — דינא דחייב שם דף פ' טור ד[קמח]. וכו' דזכור זיוע ד"ק סי' קכ"ה ד"ה דעת. ועיין לקמן אות ח' שדנו בשאלה כשבעלה צעיר אם צעירן שתצטענו ב"ד, ומשמע דשאליו כאן ודאי א"ל תציעה ב"ד.

ובדעת הר"י, כתב דדינא דחייב הא"ל, דסובר דלזין לר"י פסק ב"ד, דהא אי מייירי בלותה ב"ד היה לו לפרש, ותו שהוא הביא ראייה [בכתובות ס"ג א' (מדפיו) לעיקר הדיון בלותה חייב הבעל לשלם] ממאי דלתמור ציצמות [הכ"ל], והרי התם לא איירי בפסקו לה ב"ד כמו שהכריח הרא"ש. וכו' בנחלת כזי כאן סק"ז.

ובדעת הרמב"ם, כתב במדרכי כתובות סי' רע"א, דמשמע דפרק י"ב מאישות לאינה לריבה פסק ב"ד קודם שותה. ובדינא דחייב הא"ל, כתב דמשמע כן מהא שכתב שם בהלכה י"ט, עמוד אחד מדעת עזמו וזכה, אם יבא הבעל אינו חייב לשלם לו, מפני שהוא לא כוורו לזונה והיא לא לותה ממנו עכ"ל, משמע דטעמא הוי משום שלא לותה ממנו, הא לותה ממנו חייב לשלם, אפילו לותה ב"ד [קמח]. ובשו"ת בית יוסף דיני כתובות סי' ח', שאלה שותה בלא פסק ב"ד, כתב דנראה דעת הפוסקים שלא חילקו בדבר. וצ"ע וצ"ע בדיון ח"ב סי' ז', כתב לפרש דעת השו"ע, דהואיל ומזן [השו"ע] כתב בפתח לאם לותה חייב לשלם, נראה דכל שנתצטרך שותה חייב לשלם, ולכך צעירן פסק ב"ד. וכו' ביואמר בועז ח"ב סי' ד'. וכו' בגדלות [הכ"ל] (מאמין) ח"ב סי' ח"ו, וכו' ח"ה, והוסף דאי אפשר לבעל לומר קים לי כדעת התוס', דכבר ידוע דלזין לומר קים לי כגד דעת מרן וכו'.

ג. אם צריך שההלואה תהיה בעדים. צטור כאן כתב, אם לותה בעדים חייב לפרוע, וכן הוא לשון הרא"ש ב"י. בכתובות סי' ה'. והוצא ב"ש סק"ב. וכת"מ כאן סק"ב, דפרישה סק"ב בכתובות משפט דף קמ"ז טור א', כתב אבל שלא בעדים יכול הבעל לומר אינו מאמין שותה הק"ב.

וצרוא"ה

קמח ועיין במגילת ספר שם דף כ"ד טור א', שהאריך להוכיח כהסמ"ג, דדעת רש"י דאפילו לותה בלא פסק ב"ד חייב הבעל לשלם. אמנם בשו"ת פסק ב"ד המובא בפנים, כתב דמשמע בלשון רש"י [דעת התוס' דצריכה פסק ב"ד] קים ועיין בשנוי נוסחאות שברמב"ם מהדורות פרנקל, שכתב"י שעם הגמ"י נוסף ברמב"ם התיבות "אפילו לא לותה ב"ד". ועי' באבני מלואים כאן סוף סק"ט שביאר דבריו.

קב ובתפלה כאן סק"י, כתב דהא דבעינן דוקא לותה בעדים ובלא הכי אינה נאמנת, ואמאי הא כיון שנתחייב בדאי במזונות אלא שאינו יודע שמה צמצמה ומחלה, איך הו"ל כאני יודע אם פרעתי, ולפמ"ש דחייב המזונות הוא יום יום, והו"ל כאני יודע אם נתחייבתי וכו'. ועיין בברכת שלמה להר"ש (טנא) חו"מ סי' כ"ב אות ב' וביביע אומר ח"ב סי' אות י"ז.

ובחזון איש סי' ס"ח אות י"ג, כתב דאע"ג דיאירי בבעל מודה דחייב לה מזונות, דאי אמר הנתיני לה מזונות וכדומה נאמן [כמבאר לקמן סעיף י'], מ"מ [צריכה עדים] דאפשר שהריוחה וצימצמה לא לותה, ומ"מ יש להקשות כיון שחייב לה בדאי מזונות לא מפרעין לה בסענת שמה וכו', ואפשר דחייב כאני יודע אם פרעתי, דאפילו אם ספק המפרעין קודם הוצאות חייב לשלם, ואפשר דהו"ל חו"מ סי' י"ח [סק"ג], ומיהו כיון דאורחא דמילתא, שנתגלה עם הבעל לדחוק לצמצם ולהריוחה, אין כאן חיוב ודאי, והלכך מצריכין לה לברר שותה וכו'.

ועיין בהגם שאול ח"א סי' ל"ג דף ל"ז טור א', שכתב דכוונת הרא"ש ב"ש אם לותה בעדים חייב לפרוע אפילו בלא ב"ד, היא, דהלואה בעדים שוה לאחר פסק ב"ד

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג) סי' תפ"ד, כתב דלאני פוסק שאין לפרוע לה מה שותה, אלא"כ פסקו לה ב"ד קודם לכן ולותה כמו שפסקו לה. ועע"ש סי' רל"ב, ששערי תשובות להכ"ל שער ראשון סי' י"א, במדרכי שם סי' רע"ג, בהגמ"י פ"י מאישות אות ק' וצאנורה שם סי' ק"ט. וכן כתב בהגהות מיימוני שם אות ז' בשם רבינו משאון.

ובשערי תשובות למהר"ם מרוטנבורג שער שלישי סי' רנ"ה, כתב דמא"כ בתשובות רב עמרם בספר דש"ר על גזי גחלים, דלשה שהלך בעלה למדינה ועמדה ולותה וכו', דפעמים ישלם הבעל למתלה מה שהלוה לאשתו, כגון אם קדמו ופסקו לה מזונות מנכסיו. ובתשובות הגאונים (שערי דק) ח"ד שער ד' סי' ל"ה, כתב רב פלגיו גאון, דאם לותה אחר שצ"ד פסקו לה מזונות, מוציאין מן הבעל.

ובסמ"ג לאוין פ"א, אחר שהביא דעות החולקים, כתב אמנם מקאת דרבותיו שצ"לפס נהגים בשם רבינו יעקב [ר"ת] שצ"לפס שותה האשה ציצת דין וכו'. ודייק דדינא דחייב שם דף פ"א טור ד', דמשמע משאון אמנם שכתב, שדעתו נוטה לסדרת התוס' [הכ"ל]. וכן במדרכי כתובות סי' רע"א וצאנורה שם סי' רנ"ה, כתב בשם הסמ"ג דנוהגין להצריך שותה ב"ד. ועיין בתוס' יצמות פ"ה א' ד"ה ולותה, שכתב בשם ר"ת דהיאך לותה קודם שפסקו לה ב"ד, אין הבעל חייב לשלם אפילו כשותה ב"ד [וע"ע לקמן סק"ה אות ג'-ד']. וכו' דעת שו"ת מהר"ם מיינן סי' מ"א [במהדורות מכוון ירושלים עמ' קס"ח], ועע"ש סי' ז' [בהכ"ל עמ' תכ"ז] קמח.

אולם ברא"ש פ"ג לכתובות סי' ה', אחר שהביא דברי התוס' הא"ל כתב ולפי זה א"ת תפסיק, [התוס'] מתניתין דחזן דלומר [דהמפרנס אשת צעיר] אצד מעותיו, משום דפרנס מעצמו, הא אם לותה משלם, מייירי כשפסקו לה ב"ד תחילה, ופשטא דמתני' לא משמע הכי דלאירי דוקא כשפסקו לה ב"ד, ועוד דהיאך דלחננה לכהן גדול [דנכתפס ר"א ציצמות פ"ה א' אם יש לה מזונות], איירי בלותה בלא פסק ב"ד, דמסתמא אין פוסקין לה ב"ד מזונות כל זמן שהיא יושבת תחתיו משום דבעמוד והוא קאי וכו', אלא ודאי דלאירי בלותה ואכלה [בלא פסק ב"ד, ונכתפס] בלא מחייבין אותו לפרוע כשהוא מנרש, הלכך נראה דאם לותה בעדים אף בלא פסקו לה ב"ד חייב לפרוע וכו', ומוציאין מן הבעל מה שהלוה לה וכו' קמח. והוצא דבריו צטור כאן. ובסמ"ג [הכ"ל] כתב דכן מוכח מדרכי

ועיין בקריית מלך רב שם דף ע"ט טור ג', דכתב ע"ד התיבות משפט, דאין דבריו נכונים, דמלבד דמדבריו מהויר נראה שום ד"ל [דלא טענינן], עוד נראה דאין ראייה ממה שלא תירצו התוס' ההיא דמאמנת דמירי בדלא טען, דאפשר דתתוס' לא נהא להו בתירוצי זה משום דאם איתא דס"ל למקש [כן], איך מאי מקשה מינה לשמואל וכו' [ועע"ש בטור ב' מש"כ בביאור דברי הב"ח הנ"ל].

קטו ובנוהג ולחייב שולא"כ סי' י"ז, הביא מש"כ בתשב"ץ ח"ב סי' פ"א, שאין הבעל מתחייב לתת לה כלום אלא כשפסקו לה ב"ד ואח"כ לותה וכו', וכתב דהואיל והתשב"ץ הוא מריה דאחרא [דאלג'ר], בעקבותיו אנו הולכין ואין לזוז מהוראתו, ועלולים אינו מתחייב הבעל לשלם אלא כשילוחה אחר שפסקו לה ב"ד. אמנם התשב"ץ שם בס"י ש"א, כתב דמי שהלך בעלה למדינת חיים ואשתו לותה, מוציא מיד הבעל ואפילו לותה ב"ד ולא פסקו לה מזונות בב"ד.

קיו ובגדולי תרומה שער סי' ח"א אות ג', הקשה ממש"כ הרא"ש גופיה, שם סי' ב' וז"ל ותא דאמרינן לותה ואכלה עמדה ומיננה, ורייקינן טעמא דמיננה הא לא מיננה אית לה, התם מייירי שפסקו ב"ד ואח"כ לותה עכ"ל הרא"ש, וקשה דאין מסתם לה תתומו לסתור דברי עצמו. ועיין בבני אהובה פ"ב מאישות ה"ס ובמר ואהלות סי' י"ד דף קמ"ז טור א', מה שמישיבים דברי הרא"ש.

אוצר

סיק מב אות ג

הפוסקים

כתב בקריית מלך רב פ"ב מאישות הלכה ט"ז דף ע"ט טור ז', ואם לותה בלא עדים ובלא פסק ז", אינו חייב לפרוע, ואפילו אם לא טען איחור, אכן טענין ליה. ועיין זוהשיב משה סי' ט"ז עמ' שט"ו ד"ה ומעט, שכתב דלף להפוסקים דבעינן הלוואה בעדים, מ"מ אין ז"ל נזקקין לחקור ע"ז, רק אם הבעל יטעון שאינו מאמין שלותה.

ועיין במנחת פתים כאן על הח"מ וז"ש הכ"ל, שכתב דהא דבעינן עדים היינו דללא תבעה [את הבעל] בעדים, אבל תבעה בעדים, שוב נאמנת אח"כ לומר שלותה אף בלי עדים, וכ"כ בצית מחיר לעיל סעיף ה'. וע"ע בשאל ונשאל ח"ה קוס"י ל"ז, שכתב כשהיא אומרת שלותה, אלא שאין עדים שלותה, כיון שיש צידה משכון מהני אף בלא עדים.

אולם בדינא דחיי לאוין פ"א דף פ' טור ד' סוף ד"ה וכן, כתב דנראה מדברי הראשונים, דאפילו לא לותה בפני עדים, אם היא מודה שלותה ממנו, הבעל חייב לשלם וכו' קב"ב.

וביראמר בועז ח"ג סי' ז', כתב דנראה פשוט להשא שלותה לתזונתיה בלא עדים נאמנת וחייב הבעל לשלם, וראה מנ"ש בשו"ע לותה ואכלה חייב לשלם [וכן הוא לשון הרמב"ם], מדכתב סתם ולא כתב בפני עדים, מוכח דגם בלא עדים האשה נאמנת וכו', וכן מבוחר עוד מתשובת ראב"ן קב"ב, שלהדיא לא קפיד אלא אם האשה מודה דווקא, ולא כתב אם בפני עדים וכו', ועוד נראה להוכיח מנ"ש בשו"ע [קמ"ן] סעיף י', דאם מכרה מטלטלין וכו' נשבעת שבעת היסט וכו', ומתכתב סתם, מוכח דגם שלא בפני עדים וכו' קב"ב.

ובשבילי דוד כאן סק"ו, כתב שמדברי השו"ע והרמ"א בסעיף י' משמע דאפילו אין ידוע שלותה אלא עכשיו אומרת כן, מהני כשמודה המלוה להלוה לה [שכתב בשו"ע שאם שהתה ואמרה לויתי אינה נאמנת רק לענין שלא הניח לה מזונות, אבל לענין ע"ס ההלוואה משמע שנאמנת, ודבר"א שם הוסיף על דברי השו"ע, שאם "לותה אור" שהתה וכו', ומשמע מדבריו שאין הצדל לניחא צין אם אנו יודעים שלותה, או ששהתה והיא הטוענת שלותה, שצדל אופן נאמנת לענין ע"ס ההלוואה].

ועיין בשו"ת הריטב"א סי' ל"ו, שכתב שדעתו דלעת הראשונים שהיא נאמנת בשבעתה, ועל הבעל להביא ראיה שלא לותה, שהרי

חיובו

קב"ב עיין בשו"ת הרי"ף (דפוס ליוורנו) סי' קפ"ט, בבעל שטוען ששלח לאשתו מזונות, שכתב שאם נשתייך [סכום שתצטרכה למזונותיה יתר על מה ששלח לה], יפרע להם הכל, אם היא מודה שלותה מהם.

ובשו"ת תשובות אמה"ם מרוטנבורג שער השני סי' כ"ד עמ' 163, כתב דמה ששלח ואכלה לצורך מזונותיה ולצורך ביתה, חייב לשלם ובשבעתה שמתחילה לותה אותם ע"מ לפרוע, ולא נתנו לה אותם במנתה וכו', ושאלן לו בידה כמה לפרוע אם לא שפרע בעלה וכו'.

קב"ב ז"ל סוף הראב"ן [מהדורת ערנרייך] דף רצ"ט ריש טור א' [במי שטען שהלוה את חברו על המשכון עבור מזונותיה], דעתי נוטה שאם מודה אשת שמעון שמישכנן וכו', שחייב לפרוע חובת אשתו דתניא [ב"מ ק"ד א' ר' יהודה אומר אדם מביא קרבן עשיר על אשתו וכן כל הקרובות שחייבת, אלמא אדם פורע חובת אשתו, ומה לי חוב קרבן ומה לי חוב אחר, ואמרין [ב"ב ק"ט א'] ילמדנו רבינו לותה ואכלה ונפדה ונישאת וכו', וכ"ש כשלותה כשהיא תחתיו שהוא חייב במזונותיה וכו', ודברי הראב"ן חובא גם בערך השלח כאן אות ז'.

קב"ב ועיין שם בהערות המגיה, דיש לדחות את הראיה מלשון השו"ע כאן, דהשו"ע מיידי שהבעל מודה שלותה, אלא שאומר שאינו משלם מפני שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן ולסייען, ולותה על ספק שתפרענו היא ממשע"י ידיו וכיוצא וכו', וכן מה שהוכיח מסעיף י' יש לדחות ע"י.

ובראב"י"ה (בכרך התשובות הולאת הרב דבליאקי) סי' תתקנ"ט, כתב דנראה לזכיר לומר בפני עדים שבתורת הלוואה מלוה לה, וכן פירש רבינו משה בשם ריב"א לזכיר לפרש לשם הלוואה, שא"כ אינו נאמן המלוה להנ"ל, כיון דהלכתא כחנן [שאם פרנס סתם הפסיד, וע"ז לקמן סק"מ"ת] וכו'. ושם בכרך ד' סי' תתקנ"ט עמ' ש"ח, כתב דלותה ואכלה חייב לפרוע כגון שלותה ע"י עדים וכו', ושלא תערים בדבר. והוצאו דבריו שבסי' תתקנ"ט במדרכי פ"ג דכתובות סי' רע"א, בהגהות האשכ"ז שם סי' ז', שצאורה שם סי' קנ"ח וצ"ח כאן.

ובתשב"ץ ח"ג סי' פ"א, כתב לזכיר שלותה בעדים והעדים יודעים כמה לותה, וכמה היתה צריכה ללוות קב"ב. ועיין זה כתב בשו"ת הרשב"ז סי' קס"ט. ושם בסי' תס"ה, כתב שאם תביא ראיה בשטר שלותה, ישלם הבעל כדי מזונותיה. ובחוט השני סי' ל"ב (בתשובות זקנו הרב שמואל בכרך מזומסלף), כתב דאין לרלוזין לומר אינו לויתו בשליחותה ופרנסתו אותה, דכל לותה האומר צנוחא איירי דוקא בעדים. והסכים עמו הר"י יאחא ז"ר משכון כז'.

ובשו"ת בית יוסף דיני כתובות סי' ח', כתב דמי שטוען שהלוה לאשה לתזונתו במשך שלש שנים, דנראה שאין חולק בזה דודאי א"א לחייבו מה שלותה אח"כ לותה בעדים, שאם אין עדים בדבר ה"א חייבא לתימא לקטוגיא וכו', ואפילו יתנא עד או עדים שראו שהיא שולח [לנאש] עשר פעמים או יותר, אין לו כלי לחייבו כמה שטוען ששלח בשלש שנים, אפילו לאותם פעמים שראו העדים ששלח לה, אין מחייבין לבעל אח"כ ראו שהיא תבעה ממנו לשלוח לה וכו', ואפילו אם יעידו שהשליח בא בשמה לתבוע שישלחו לה, לא מהני אח"כ שטעו מפיה. ועיין עוד בדבריו המובאים לקמן סק"מ"ח אות ח'.

ובלב מבין (להר"מ צירדוגו) סי' ק"ה, כזאש שהלך בעלה למדינת הים, וטען אדם אחד שהיה מלוה לה בפירוטרוט כשנתיים, ואחר שנלטרף לסכום גדול כתב עליה שטר, כתב דיש צדקון זה יעוותא, שלא נתן לה הסך הנזכר בעת שכתב השטר, אלא שאמר שהיה מלוה לה בפירוטרוט עד שנלטרף לתשדוף גדול, ואז כתב עליה השטר, בצופן שבעת חציית השטר הודית שלותה כבר, וזה ודאי אורו יוכל לגבורתו ממכסי הבעל, דהרי לותה שלא בעדים וכו', ולותה בעדים היינו שהלוה לה המעות בפניהם, אבל אם הודית שלותה וכתבו עליה השטר, אין זה רק הודאה ויכול לומר אינו מאמינה, שהרי גם עתה היא מודית בפני עדים שלותה, ואפ"ה אינו מאמינה. ושם בסי' ל' הביא דברי התשב"ץ הנ"ל. ועיין זה כתב ב"ש מאין ח"ב סי' ג' אות ג' ד"ה אבל.

וכן כתבו דבעינן הלוואה בעדים, בלבוש כאן, בעדות ציוסוף (להר"י אלמושיניו) ח"א סי' ל"ה, בשו"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף ז', במשפט כתוב (להר"י זיתון) סי' מ' ומ"ה, בשאל ונשאל ח"ה סי' ל"ג, בתצורות שמש סי' קמ"ה ובמקוה הנמים ח"א סי' כ"ו עמ' קכ"ח ד"ה ואמנם. וביואמר בועז ח"ג סי' ז', כתב בשם רבו [בעל השאל ונשאל], שכן היא דעת כל המפרשים [ודעת בעל ויאמר בועז יתבאר לקמן].

וכו', שכמו שאמר בואה לב"ד לא אמרינן תו דוחקת ומצמצמת, שגילתה דעתה שאינה רוצה להתפרנס בדוחק, כן נמי אם לותה בעדים אף קודם פס"ד, אין לך גילוי דעת גדול מזה שצריכה לדבר ואינה יכולה לצמצם, והיו כמו אחר הפסק, ולעולם אחר הפסק אין אנו צריכים להלוואה בעדים וכו'. והסכים עמו בזהשיב משה המובא בפנים. ע"ז לעיל סק"מ"ח אות א' אם מחשבין על מעשי ידיה או לא. קב"א

אוצר

ס"ק מב אות ג — ז

הפוסקים

רע"ג בשם הר"מ [מרוכזבורג], כתב כגון שאמרה הלויני ואני אפרע. והוצאו דבריו בהגהות אשר"י פ"ג סי' ה' ובהגמ"י פ"ח מאישות ארת ק'. ובשערי תשובות למהר"ם מרוכזבורג שער שני סי' כ"ד עמ' 154, כתב דאם הלואה שהיא תפרענו חייב [הבעל] לפרוע. ובמגילת ספר לאזין פ"א דף כ"ד טור א', כתב דסובר רש"י שצריך שפרע המלוה בשעת הלואה, ע"מ שתשלם לו וכו', אבל מסתימת לשון הרמב"ם בפ"ג מאישות [הלכה י"ט], מוכיח דלע"פ שלא פירש בפירוש ע"מ שתשלם לו חייב, וכן דעת הסמ"ג וכו'. ובאור זרוע ד"ק סי' קכ"ה ד"ה דעתי, כתב דאם פירש ואמר [לה] מלוה אני לך את אלו המעות, חייב הבעל לשלם בשבוע וכו'. ובתפלה כתובות ק"ז ב' ד"ה בגמ' לותה, כתב דהא לחייב הבעל לשלם בלותה, ע"כ ז"ל פכרש"י שהיא לותה על עצמה וכו' [ע"ש] משמע דגם הרמב"ם סובר כן.

ועיין בקרית מלך רב פ"ג מאישות הלכה י"ט דף פ' טור ב', שכתב דרש"י שם הוסיף שהמלוה צריך ליתן לה ההלוואה ע"מ שתשלם לו, ומדברי הר"ן שם נראה דס"ל דזה שכתב רש"י ע"מ שתשלם לו, אין הכוונה שצריך לומר כן בפירוש, אלא כל שנתן בתורת הלואה לוי כאלו פירש כן [ע"ש] ראיותיו בצריכות, ויוצא לקמן סקמ"ג ארת א'. וזה יותר ככון, דאל"כ נתמא שרשי מולק על כל הפוסקים, שהרי מדברי כולם משמע, דכל שנתן סתם בתורת הלואה, לא הניח מעותיו על קן הכזי.

ו. ואם צריכה לומר בפירוש שלווה לצורך מזונות. בח"מ סקמ"ו, הביא מהב"י כאן שכתב בשם בעל התרומות [שער ס"ה חלק א' ארת ד'], דלע"פ שלא אמרה בפירוש אני לווה לצורך מזונות, וגם המלוה לא אמר למזונותיה אני מלוה לה, כיון דבשעת תביעה, הודלתה היא למזונותיה לותה, והוא [הבעל] מודה דלא הניח לה מזונות, הרי זה נפרע ממנו, דהא לא תנן אלא "לותה וצרכיה", כלומר, ולא תנן ללותה לצורך מזונות. וכעין זה כתב גם דב"ש כאן סקמ"ב ובא"ש ז"ל בעל מנחת המעשר כאן סעיף ז'.

ז. משכנה בבסיח אם דינה כלותה. כתב בגן יעקב מלק הליכות יעקב מערכת המ"ם סי' א', דהרמ"א בסוף הסעיף כתב, לא לותה רק מכרה נכסיה ופרנסה עצמה אין לה עליו כלום וכו', ויש לדקדק אמאי הוצרך לומר בזה הלשון, היה די לו שיאמר בקצרה מכרה נכסיה וכו', ואני יודע בודאי שלא לותה, ומאי קמ"ל בזה, ונראה דטובא קמ"ל, דדוקא מכרה אבל אם משכנה הוי כאילו לותה, ואע"ג דהמשכון הוי כאילו מכרה, יען שאם לא תפרע יוצה ממנו וכו', מ"מ דמי ללותה גידולא בלתי משכון, יען דהטעם ללותה חייב לשלם וכו', כיון דמה ללותה גיטלה לעתה דנזונתה על סמך בעלה, משא"כ במכרה שלא סמכה על בעלה רק על נכסיה, משום שדרך הנשים לגלגל עס בעליהן וכו', א"כ במשכנה מוכרחים לומר, מדלא מכרה אותם מוכרה דסמכה על בעלה וכו'. והסכים עמו הרב משה זקן מאזוז בהגהות דבר משה (שם בסוף הספר).

ובשואל ובשאל ח"ס סי' ל"ח, כתב דהלואה על המשכון אינה אלא הלואה נמשע, ומה לי הלואה במשכון או בלא משכון, וכמו דבבלותה חייב לשלם ולא אמרינן שדעתה שתשלם היא מנכסיה מלוג שלה ה"ה בבלותה על המשכון מנכסיה מלוג שלה, דהלל עדיין החזיר לה נפתרה ולא נפיק מדיון לותה.

וביאר ברעז ח"ג סי' ג', הוסיף ע"ד להכי דייק עוד מהר"ן [כתובות ס"ב ב' (מלפני הרי"ף)] שהוא מקור דברי הרמ"א, שכתב,

"וז"ל ופ"ז הך כרייתא [שאין למלוה על הבעל כלום] לא בבלותה עסקין

חיובו דכור, וכיון שכן דהיא ברי והוא שמה, ברי עדיף, וקרוז זה למה שאמרו בירושלמי בכל הכא לאהין ידע אהין לא ידע, משתבע אהין ידע וטובל, וגם זה קצתלי מהר"א [הקדמה], ושם בסוס"י ק"כ, במו שטען שהתפרנסה דרך מתנה והיא טוענת שלותה, כתב שאם הוא טוען כן בצריא יוצע היסת ויפטר שהרי הוא נאמן בך מתוך שהיה יכול לומר כבר נתתי לה מזונותיה, אבל אם בשמה הוא טוען לא כל כמותיה, שהרי חובב דכור עליו והוא ספק אם נפטר מאותו חוב אם לאו, הוה ליה כאומר לחזירו מנה הלויני ואני יודע אם פרעתיך שהוא חייב כדאיתא בפרק הגזול [ב"ק ק"ח א'] ואין על התובע בזה שבועה בעולם, ואף זה כיוצא בזה וזה דכור.

ד. להסוברים שצריכה ללוות בעדים, האם זה דווקא כשהמלוה רוצה לגבות מהבעל, או גם כשהאשה רוצה לגבות מבעלה. כתב בהגם שאלו ח"א סי' ל"ג דף ל"ז טור א', דהטורכות ההלוואה צעדים [לדעת הר"ש וסיעתו] היינו דווקא כדי לחייב הבעל לשלם למלוה מדר"ג, כתבואר בדברי הר"ש [כתובות פ"ג סי' ה' שכתב, אם לותה צעדים חייב לפרוע ומתאזין מן הבעל מה שהלואה על מדר' נתן], ומשום דלא מפיקין מדר"ג רק כשיהיה החוב דכור לשניהם, ולכן מנריכים שתהיה ההלוואה צעדים וכו', אכן בין האשה ובין בעלה, אף בליכא עדים, דינא ודייניו צינייהו דטענתה נגד בעלה אלימתא היא בטענת ברי, כמו מנה לי בידך שחייב אתה לי שומת המזונות שלוית, ופסק דינא יהיה נגזר אחרי טענתו של הבעל כתבואר [לקמן] סעיף י' ובאופני השבועות הנזכרים שם, ועל דרך טענת ברי ושמה כתבואר בחו"מ סי' ע"ה]. והסכים עמו בתבואות שמש סי' קכ"ה עמ' רכ"ח.

אולם בחזון איש סי' ס"ה ארת י"ג, אמר שכתב שטעם האורך צעדים הוא שמכיון שאורחא למיתלא שתגלגל האשה עס הבעל לדחוק לנאמס ולהרויח [ולא שתלוא למזונותיה], אין כאן חיוב ודאי [ואין הבעל נחשב כטוען איני יודע אם פרעתיך]. והלכן מנריכין לה לזכר שלותה, כתב דפוסקים בדיאין אין מוצאין שהיא אינה תובעת אלא צעדים, אלא שהמלוה אינו תובע אלא צעדים, ומיחו מסתימת הדברים משמע, דגם היא אינה תובעת אלא צעדים, דאם היא תובעת שלא צעדים, מהני הודלתה שגם המלוה יתבע את הבעל [בלי עדים]. ובהאיש משה סי' ט"ז עמ' שט"ז, כתב דגם לגבי האשה יוכל לטעון, מי ויחזיר שלי, אולי אכלת ממנה עדיין רזי נתנו לך במתנה וכיוצא, כיון שעדיין לא חויב הבעל ואין בידה פסק דין.

ה. אם צריכים האשה או המלוה לומר בשעת הלואה שמלוה לה והיא תפרע. כתב בנמוקי יוסף כתובות ק"ז ב' במתניתין שם, עמד אחד ופירסם את אשתו [שלא היוצא למדה] הניח מעותיו על קן הכזי, דרש"י פירש שלא אמרה לו הלויני ואני אפרע, ומשמע מפירושו דלא הוי הלואה אלא כגון זה שתאמר לו הלויני ואני אפרע, דלא היא תוצעת לבעלה וישלם וכו'. וכן במדרכי שם סי'

קכח) ובחידי"ש הרמב"ן כתובות צ"ו א', כתב דבאשת איש שהשתה [ולא תבעה מזונות], אפילו יום אחד איבדה מזונותיה למפרע [משא"כ באלמנה], דבשלמא באלמנה אפשר דמתזנא מדידה כגון מציתא, אבל אשת איש שהכל לבעלה, מדידה מתזנא, ואי אמרה דלותה תביא ראיא לדבריה, דכל איני דאיתי מפאק, עליה לתביא ראיא וכו'. וז"כ בשמו בחידי"ש רבנו קרשקש, בר"ן ובמא"י שם.

אולם בחידי"ש הרא"ה והריטב"א ובנמוקי"ש שם, אף שהביא דין זה של הרמב"ן בששתה אפילו יום אחד אבדה מזונותיה, מ"מ השימו יאמר טעמא, ולא כתבו כי אם הטעם שכתב הרמב"ן לענין שאם מכרה מנכסיה שאיבדה מעותיה, דדרך הנשים לגלגל עס בעליהן וכו'. ועיין ביביע אומר ח"ג סי' ט"ז אות ט"ז — י"ז שהאר"ק בזה.

אוצר

סיק מב אות ז — ט

הפוסקים

שדקק בלשונו "אם תצעה" וכו', מבוחר להעיקר בזה הוא התציעה לגיוליו דעתה שלא מחלה, לכל שנתבצר צעדים שתצעה, הרי איכא גלוי מילתא שלא מחלה וחיובי, לאין לומר צפירוש "תצעה" היינו בצ"ד, דהרי עינינו הרואות דעיקר טעמא מאי למאריך תציעה הוא מפני גיוליו דעתה שלא מחלה, וא"כ כל היכא דלויכא גלוי דעת מהני אפילו שלא בצ"ד וכו', ומכיוון שדין זה כלול דעיקר הדין בסעיף י"ב, השמיטנו מרן כאן וכו'.

ועוד שם על מה שהסיק האשול [בעל ויחמר בועז] בתשובה המובאת לעיל, שיש לחלק לדעת הש"ע בין צעלה בעיר [שלאו כריכה פסק בית דין] להיכא לאין צעלה בעיר, כתב לדעת מרן אין חילוק בזה במבואר לעיל, ובדלוי לא יכול הבעל לומר קי"ל אף שהוא מוחזק וכו'. ובתשובה הרב חיים בכ"ר יאודה שזכרם שלמה [לח"ס] [אמאריליו] סי' כ"ח, כתב לדעת רבני כרפת ויחילה היא, וליכא למימר קי"ל כותיה וכו'. ועיין במשפט כתוב [לח"ס זיתון] סי' ל"ט ומ'.

ט. להסבירים שלא צריך שתתבענו לדין אם הוא בעיר, האם צריך שעכ"פ תתבענו מחוץ לבי"ד. כתב ברוס שלום [לח"ס שולח] סי' י"ז דף קל"ח טור ז', דנראה שגם לדעת הרמב"ן ובעל התרומות [המחברים בנות הקודש] ללא צעיר הזמנה לדין [אין צעלה בעיר], אבל מ"מ אית להו, לדריך לתבוע מיהא שלא בצ"ד, ולזה הערת נוטה, לאין מן הדין שצעלה עמה בעיר ולא תתבענו כלל וכו', ואעפ"כ יתייבז לשלם לה אח"כ המזונות, והכרח לחילוק זה ממש"ה הרשב"ש בתשובה קס"ט, וז"ל אם האשה הזאת תצעה מזונות מהבעל ולא ראה לתת לה, והיא לותה ואכלה, ויש עדים שלותה יגבו התלוים וכו', אבל אם לא תצעה מהבעל והוא בעיר, אין לתלוים ליפרע מן הבעל, וכ"כ הרמב"ן ז"ל עכ"ל, הרי מבואר להדיא, דאם הבעל בעיר חייבת האשה לתבועו מיהא שלא בצ"ד, וממש"ה ש"כ הרמב"ן מוכרחים אנו לחלק כ"ל, כי היכי דלא תיקשי הרמב"ן ידיה לדרייה וכו' קכו, וכ"כ ביטקס בעדי המוצא בנות הקודש. אולם בתשובה הרב חיים בכ"ר יאודה שזכרם שלמה [לח"ס] אמאריליו] סי' כ"ח, כתב דלאמנע לפוס ריהטא לא חייב הבעל לשלם אלא היכא שהיא תצעה ממנו מזונות והוא לא הטא ארזן לתת לה, אבל אם לא תצעה כלום אינו חייב לשלם, שכן משמע מדברי הרשב"א [המוצא בצ"ד] סוף סי' ע"ז] שכתב, וז"ל ואפילו לאחר שצא צעלה אם עדיין חולה ואינו זנה ומפרנסה ועמדה ולותה חייב לפרוע וכו', הרי דנראה דדוקא היכא דיענין צפירוש שהוא אינו רואה לתת לה, אבל מסתמא אי לותה אינו חייב לשלם, לכיוון שהוא היה שם היה לה לתבוע מזונותיה וכו', ואפילו לדעת הרמב"ן וספר התרומות שחולקים על רבני כרפת וכו' דאפילו ללא אומימיה לדינא חייב לשלם וכו', עד כאן בלא אומר אלא דוקא היכא דבעל עצמו גירשה מציתו, ובדלוי ידענא דהוא לא יידיב לה מזונות כיוון שיצאה בזכעם מציתו, אבל היכא דהיא גופה הלכה מצית צעלה בלי רשותו

עסקין, אלא שאשתו תוצעת מזונות שהוציאה מנכסיה שמכרה וכו', כיוון שנתפרנסה בלא הוצאה אין לו עליו כלום עכ"ל, מהדו"ק למיכתב שמכרה, ולא די לו במש"ה הוציאה מנכסיה, מוכח לדלויקא אתי, דדוקא שמכרה אבל מישכנה חייב הבעל לשלם וכו', וכן משמע עוד קצת ממש"ה "כיוון שנתפרנסה בלא הוצאה" וכו'. וכ"כ במקוה המים ח"א סי' כ"ו.

ובכר כתב בן בתש"צ קטן סי' תנ"ט, שאם משכנה בגדיה חייב הבעל לפדותם, ואפילו שמכרה בשביל מזונותיה. וכו"ה צפורית הרשב"א ח"א סי' תקי"ט קכו. כשבעלה בעיר, ואינו זנה מחמת קטטה, האם חייב לשלם אע"פ שלא תבעתו לדין. כתב בספר התרומות שער ס"ה חלק א' אות ו', דאיתא בתשובה לרבני כרפת, דה"מ [שאם לותה חייב לשלם] בלותה שלא צפניו, אבל לותה צפניו, כגון שהיה עמה בזכעם וגירשה מציתו, ועמדה ולותה צפני צעלה, הואיל ולא זימנתו לדין, הניח מעותיו על קרן הכזי וכו'. והוצא בצ"ד כאן. ובזימנא בועז ח"א סי' ד', כתב שיכול לומר קי"ל כרצני כרפת.

ועיין בגוה שלום [לח"ס שולח] סי' י"ז דף קל"ט טור ז', שעמ"ש זכרם שלמה המוצא להנן לדעת רבני כרפת ויחילה היא [ולויכא למימר קי"ל כותיה], כתב דיש להטיר שהיה האר"י [המוצא] לעיל אות ז'] ס"ל דאף שהיה צעלה במדה"י צריך פסק בית דין למזונות, ומש"ה אם הוא עמה במדינה לדין להזמין לדין, וכן דעת הרשב"ן [המוצא לעיל שם, וא"כ יכול לומר קי"ל כותה דרבים הן] וכו' [ועוד הוסיף להשיג עליו מטעם אחר, בדקדוקו גם החולקים על רבני כרפת וידו וכונו שיוצא בנות הארץ].

אולם בעל התרומות שם כתב, דנראה דכל היכא שהבעל חייב במזונותיה [חייב לשלם] וכו', וכן הסכים הרמב"ן, וזה אשר השיב וכו', דלויכא כל היכא דבעל חייב לזון את אשתו, אם לותה ואכלה חייב לשלם, הלכך אע"פ שהוא כאן ולא זימנתו לדין לא הפסידה מזונותיה וכו'. ותשובה זו נלפסה בתשובות הרמב"ן סי' ס"ו. וכן כתב צפורית הרשב"א ח"א סי' תרנ"ב, המוצא בדרכי משא הארץ. וכן פסק הרמ"א כאן סוף סעיף י"ב.

ובישיביל עבדי ח"ב סי' ז', כתב דדבר זה תלוי בפלותא דרבותא, שאפילו לדעת מרן, במה שמצינו לו בזהר דיונים שמציאם בצ"ד ומשמיעם צפורית וכו', דיש סוברים מהשמיטנו נראה שחזר בו מפני שראה חולקים בדבר, ויש סוברים לאין זה הכרח, למצינו כמה דברים שהם אליבא דהלכתא והשמיעם צפורית, וצורף אומץ כתב דזה דבר השמיטה, או שהדין ההוא אף שהוא מוסכם הוא מציאות רחוק, או שהוא פשוט, או שהוא כלול ונכלל מעיקר הדין שכתב צפורית, ובשד"ח בכללי הפוסקים סי' י"ג כתב שדבריו נכונים, ונמשכו אחריו כל ישרי לב מרבנן בתנאי וכו', ושם כתב בשם ההצ"ח ב"ס חקות החיים דף ס"ז טור ז', דאם ראינו שצ"ד הביא איזה סברה, ותמה עליה, ובשאר השמיטנו, י"ל דמה שהשמיטנו צפורית, הוא מפני שכוונת תמיכתו בצ"ד הוא לחלוק על אותה סברה וכו', ובצ"ד לא מצינו למרן שתמה על שום סברה מהגן תרתי, רק העמיק הדברים כמו שהם, ונראה דהוא מהמהדרגה הג' שכתב הוסיף אומץ, דלכולהו דעיקר הדין שכתב צפורית ונכללת ממנו וכו', והנה מצינו למרן בסעיף י"ב שפסק, האשה שיצאה מצית צעלה והלכה לבית אחר וכו', חייב לזונה אם תצעה מזונות וכו', הנה ממה

קכו. ובמטה לחם ח"א סי' א' דף ג' טור א' ד"ה הילך, הביא מש"כ בנמוקי כתובות צ"א א' בשם הרמב"ן [בחדושי שם], דאשת איש אפילו שחתה יום אחד ולא תבעה [מזונות מבעלה], אבדה מזונותיה דלמפרע, דרך הנשים לגלגל על בעליהן, וכל שלא לותה וכו', מחלה אותה, וכתב דמפסל לשלם שכתב י"ל אבדה אבדה מזונותיה, היינו דלא היה כאן שום תביעה מהאשה להבעל, ועלה קאמר בתר הכי דכל זה דמחלה אינו אלא היכא דלא לותה מאחריו וכו', נמצא דאף בלא תבעה כלל לבעלה שהיה בעיר עמה, אם לותה חייב וכו', ודלא כמו שהביא הרשב"ש בשם הרמב"ן וכו'.

אוצר

סיק מב אות ט — יג

הפוסקים

סוף סעיף י"ב קט"ו. וזדינא דחיי לאוין פ"א דף פ' טור ד', כתב לאפילו שעמד ואיווה בעלה שלא להלוותה והיא שתקה, ועמדה ולותה, הבעל חייב לשלם וכמ"ס בטה"ת וכו'.

יב. ובשמרדה אחרי שלותה. כתב בכפי אהרן (להר"א עזריאל) ח"א סי' ח', נסתפקתי אם כשצא ממדינת הים ונמאכ שותה ואכלה, וחייבוהו ב"ד ליפרע, אם אח"כ מרדה זו ואינוה רוצה להיות עמו, אם חייב לשלם, או שמה יש לזמנו לזין הממאנת שאמרו בגמרא [כתובות ק"ז ב'] לותה ואכלה עמדה ומיאנה אינו משלם, ופסקוהו הטוש"ע בסי' קט"ז [סעיף ה'], או שמה יש לחלק דשאני ממאנת, משום דאין שם קדושין כלל, וכיון שמיאנה אפקעינהו רבנן לקידושייהו והוא מותר בקידויותיה וכו', וא"כ נמאכ כאילו מעולם לא היתה אשתו, ולא נחייב במזונותיה כל זמן היותו במדינה, דקופה הוכיח על תחילתה, משא"כ באשה זו, לאף שעתה מרדה זו, מ"מ קורס המכירה אשתו גמורה היתה וחייב היה במזונותיה, ומדוע לא יפרע חיובו ואע"פ שעתה מרדה זו, פנים חדשות באו לכאן, ונראה להוכיח כן מדלמאמין ביצמות פ"ה א' גבי אלמנה לכהן גדול, ולותה ואכלה אינו משלם משום דבעמוד והוא קאי, חיישין שמה תתעבד אלל, אלמא אי לאו עממא דשמה תתעבד וכו' הורה לה מזונות דאחרי ואית לה כתובה וכו', וכן ב"ד שזו אשתו גמורה היא, ואין שום חשש אם תתעבד אללו וכו', ומכ"ס לדעת הרמב"ם [פ"כ מאישות הלכה ד'] שפסק שצאלמנה לכ"ג אפילו בחייו יש לה מזונות [ולא חיישין לשמא תתעבד], ואין לומר דטעם הממאנת דאין משלם בלותה הוא משום קנס שמיאנה זו, וא"כ ינלף מיניה גס למורדת וכו', הא ליתא, דקטנה היואלת במיאון אין זה דעת לקונסה וכו', ועדיין צריך להתיישב בזה.

וביבשא לב (להרמ"ם פראגני) ח"ב חור"מ סי' ל"ט, כתב על דבריו, דאין מקום להסתפק בזה, ובפרט היכא דכבר חייבוהו ב"ד לפרוע מה שלותה, והכי מלי להפקיע מיניה חיוב זה מנכ מה שמרדה אח"כ, ובר מן דין רישא מתשבות הרשב"א שהוציא ב"כ סי' ע"ז [וצרימ"ס סי' פ' סעיף י"ח] על אשה שהכניסה בעלה בדיית אציה והלך חוץ לעיר ולותה וכו', שכתב דכל מה שלותה חייב בעלה לפרוע וכו', ואזכר כתב על ענין העיכוב שמתעכבת מלצוא לבית בעלה, דאם הסיבה היא מחמת פרעון ההולאה, דכל זמן שאינו פורע ההולאה לא תצוא לביתו, נראה שאינו חייב לזונה, דזה אחד מדרכי המורדת וכו', ומכללות דברי הרשב"א ילפינן דאף במורדת חייב הבעל לפרוע מה שלותה מקדם, מדכתב דאין חייב לזונה, נראה דפרעון החוב שלותה כדקאי קאי, ועל הבעל לשלומי, דאי לא, הו"ל לרשב"א להודיענו ע"ז להודיעו הוא וכו'.

יג. אם אפשר לגבות מבכסי הבעל, לפני שחזר ממדינת הים. כתב בשארית המכרס"ם מוכן סי' מ"א דף ל"ח טור ג', דדווקא כשצא הבעל כייפין ליה לפרוע מה שלותה וכו', אבל שלא בפניו אין ב"ד יורדין לנכסיו לפרוע מה שלותה שלא ע"ז ב"ד, וכן משמע בזהדיא לשון הרמב"ם והר"ם קט"ו. וכבר כתב כן בנמוקי כתובות ק"ז א', דאם

רשותו, ודאי יודו לאם לותה בלתי שתתבע מזונות ממנו, דאין חייב לשלם, איברא אחר העיון נראה, דגם בכה"ג חייב לשלם, דכן יש לדקדק מדברי בעל התרומות שכתב דכל היכא שהבעל חייב במזונותיה לא איברא זכות מזונותיה חוץ ממורדת מלעמוד עמו שהפסידה מזונותיה, הרי דלא מפיק אלל מורדת דווקא, אבל היכא שצאה בטענה שחלתה ולכן הרחיקה נדוד או בטעם אחר כיואל בזה, ולותה בלי שתתבע ממנו חייב לשלם וכו', דלאת"ה לאשמעינן רבותא מיניה, דלפילו בכה"ג לאינה מורדת אינו חייב לשלם וכו'. והוצא ביד אהרן כאל הגב"י ארת כ"ו [ע"ש מה שדחה הראיה מהרשב"א הנ"ל] ובזכור לאברהם (להר"א אלנקלעי) ח"ב ארת המ"ס ד"ה מזונות קבחי.

ובגדולת מדרבי (להר"ת אמייס) ח"ב חור"מ סי' ה' עמ' שמ"ו, כתב ע"ד הנוה שלום הנ"ל, דמסתמית הפוסקים לא משמע כן, וכן נראה מלשון הרמב"ן [הנ"ל] שכתב, וז"ל דוראי כל היכא דהבעל חייב לזון את אשתו אם אכלה ולותה חייב לשלם, וכה"ג הוא הלשון ברמ"א בסעיף י"ב וכו', וא"כ גם כשלא תבעתו כלל חייב לשלם וכו'. י. ואם יש לחלק בין יצאה מביתו מתוך ריב להיכא שמיסיבה אחרת אינה עמו בבית. בעדות ביהוסף (להר"י אלמושיני) ח"א סי' ל"ח, כתב דעד כאן לא פליגי [רבני] כרפת והרמב"ן המוצאים לעיל בלות ח"א אלל כשהבעל הולאה מציתו כי ילא הקף וחמתו בערה זו, אבל בגיורו שצרה מצית בעלה הוזה לה במורדת יודו, וכ"כ הבע"ת והרמב"ן דבמורדת קיי"ל דהפסידה מזונותיה וכו'.

אולם בתשובת הרב חיים בכ"ר יהודה שזכרם שלמה (להר"ש אמריליו) סי' כ"ח, מתחילה ר"ל דעד כאן לא אמרו [הרמב"ן] ובעה"ת והרשב"א בתשובה ח"א סי' תרכ"ב לחייב הבעל לשלם אפילו שלא זימנתו לזין, היינו דוקא היכא דהבעל עצמו גירסה מציתו וכו', אבל כה"ג שהלכה מצית בעלה בלא רשותו ודאי דהם יודו לאם לותה בלתי שתתבע מזונות דאין חייב לשלם וכו', [ובמסקנה כתב] שצתי ורואיתי אחר העיון דאף כי פזרה בלתי שתתבע לבעלה מזונותיה, הבעל חייב, דנראה שיש לדקדק ממש"כ בעה"ת על תשובת רבני כרפת דכל היכא דהבעל חייב במזונותיה לא איברא זכות מזונותיה חוץ ממורדת מלעמוד עמו, הנה דלא מפיק הרב אלל למורדת וכו', אבל היכא שצאה בטענה ולותה למזונותיה בלתי שתתבע ממנו מזונות שחייב לשלם, ולאו דוקא היכא שידוע לנו שאינו נותן לה מזונות כגון שגירסה מציתו אלל גם כה"ג, דלכ"כ לאשמעינן רבותא מיניה וכו', וכן נראה שהבין מהרשב"ם אה"ע סי' קכ"ג וכו'. וכן הוכיח מדברי הרמב"ן בנמטה לחם סי' א' דף ג' טור א' ד"ה ורואיתי.

יא. וכשהכריז בעלה שלא יליו לה. בספר התרומות שער סי' חלק א' ארת ו', הדיא תשובת הרמב"ן, בבעל שהלך למדינת הים, שכתב דוראי כל היכא שהבעל חייב לזון את אשתו, אם לותה ואכלה חייב לשלם, ואע"פ שעמד והכריז שלא יליו לה חרם לאשתו, לאו כל הימנו להפסידה זכותה, והוא דלא ספקא ממש"י, אבל דלספקא, אם עמד והכריז שלא יליו לה חרם לאשתו, נראה דכמי דלמר לאי מעש"י במזונותיה דמי ופטור, דין ששמע התלוה בהכרזה זו וזין שלא שמע [ע"ז בלוח"ע לעיל סי' ס"ט סק"ד ארת א']. וכ"ה בשו"ת הרמב"ן סי' ס"ו. והוצאו דבריו ב"כ כאן וצרימ"א לקמן

קכס) עין בגידולי תרומה שם, שכתב דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דבהלך בעלה למדינה ולותה, ושוב אמר כל היה לך להוציא מעש"י במזונותיה דלא הגיא ליה, אבל לדעת הרא"ש דרשאי לאמר כל הווא נפטר בזה, ה"ז יסבור כשהוא כאן ולותה ואכלה, דלעולם יכול לומר צאי וכו', וכ"כ כשהכריז מעיקרא אע"ג דלא ספקא. וכן העיר בב"ש סקל"ו. ועי' לקמן סקנ"ה אות א'.

קל) כנראה כוונתו לרי"ף בחשובה (דפוס ליוורנו) סי' קפ"ט, והרמב"ם פ"ב מאישות הלכה כ"א, שכתבו שאם סען הבעל שהניח לה מזונות [או ששלח לה מזונות] הוא נאמן בשבועתו, ועי' סקנ"ד אות א'.

קכח) עין בייאמר בעז ח"ג סי' ד' ד"ה וראיתי, שדחה ראית הרב חיים בכ"ר יהודה מספר התרומות, דשם בא לאשמעינן במורדת שאפילו תבעה אין לה מזונות, ומילא פסיקתא נקט.

הגה [כס] ומלוה תובע לאשה והיא תובעת לצעלה

ביאור הגר"א

[כס] ומלוה כו'. רש"י ק"ז
ב' במתניתין ד"ה חנן כו'
וכן ש"פ:

ואם

אוצר

ס"ק מב אות יג — ס"ק מג אות ב

הפוסקים

האשה הוא, והיא תובעת לצעל כדברי רש"י, ח"נ כשאין נכסים לאשה יכול המלוה לתבוע לצעל מד"ה [קלג]. ובשו"ת הרשב"א ח"ב סי' ע"ג, כתב לאין תלוה עסק עם הצעל אפילו לזונה לזכר מזונותיה שהצעל חייב לזונה, אלא מלוה תובע ממנה והיא תובעת מן הצעל וכ"כ רש"י [הנ"ל]. וכ"כ שם סי' קמ"ב ובח"א סי' תתפ"ד. וכו"ה גם בח"ז סי' תקי"ט ותשנ"ד קטן סי' תנ"ט קל"א.

וברבא"ה (כך התשובות הולאת הרב דבליאקין) סי' תתקנ"ט, כתב בשם ריב"א, דאפילו צהלואה שהלוה לה צעדים, אין לו דין ודברים עם הצעל, אלא לאשה יש לתבוע וכו', והיא תשוב ותתבע צד"מ מצעלה וכו', ומד"כ ח"א לא תצטעו [לצעל], ללא אית ליה ביראח אי הלכתא כ"כ ר"י וכו' [קלד]. והוצלו דבריו במדרכי פי"ג לכתובות סי' רע"ח ובצ"י כחן.

ובחיזושי הריטב"א יצמות פי"א ח' ד"ה צעל, כתב דרש"י [שם פי"ד א'] כתב דצאשה לעלמא שותה ואכלה היה צע"ח תובע לאשה והאשה תובעת לצעל וגובה ממנו, ולמדנו מדבריו לאין לצע"ה על הצעל תביעה, ואין האשה כשלוחו של צעל צענין זה כיון שהיא לא אמר לו, כן עיקר. והוצלו דבריו בנמוקי יוסף שם ובדרכי משה כחן אות ט'.

ובלבד כחן, כתב דכשהיא צפנינו יכול הצעל לטעון לאו צעל דברים ידי אית, לפיכך תובע הוא את האשה והיא תובעת את צעלה וכו'.

ב. וכשיבשק הבעל מן המלוה שילונה. בחק ומשפט סי' כ"א, צאשה צעלה הכך למדינת הים ולזונה, וכשהוצר הצעל טען שאין לו לשלם ולאשה נפלה ירושה לאחר זמן, הביא פסק דין של הרבנים יהודה ו' עטר, אחרים אכן דנאן ויעקב אכן נור [צעל משפט ולדקא ציעקב], שהאריכו לצאר שבדלי כשלונה האשה חייבת לשלם, וכתבו אכן אם קדם על זה זיווי הצעל, לא מוקרי לזונה, אלא הצעל הוא שלוחו [והאשה פטורה משלם]. וכ"כ בנפת לופים סי' פ"ח. ועיין בשמחת כהן ח"ז חו"מ סי' ב'.

ואולם בתשובת הרב שמואל הצרפתי שם, כתב שמדקדוק לשון השאלה שנשאלה למהרש"ם חו"מ סי' כ"ד, דקאמר [בדלואן] שהלוה לשמעון

קלב) עיין בקריית מלך רב המובא בפנים, שבתיורין הראשון כתב שהר"ן הבין בדעת רש"י, שדוקא אם אמרה בפירוש צ"מ שתשלם לו תובעה והיא תובעת לבעלים, אבל אם לא אמרה כלום מודה רש"י לרא"ה, ובתיורין השני לא פירש כן, אלא כל שנתן לה בתורת הלוואה היה כאילו אמרה וכו' [ומסיק שם שהה תיורין נכון יותר].

קלב) עיין לעיל הערה ס"ג.

קלד) עיין ביד המלך [ולח"א לנדא] פי"ב מאישות הלכה י"ט, שכתב דמסתבר דכאן לא שייך כלל דינא דר"ג, דשעבודא דר"ג הוא רק באופן שכ"א משני החייבים ברור בפני עצמו, שאף אם יסתלק חייב השני לראשון, ונוכל לומר בזה שהשני הוא כלל היה והשלישי משועבד לראשון [וזהו שעבודא דר"ג שכאילו השני איננו], אבל הכא אי לא דהאשה משועבדת למלוה, לא היה הבעל משועבד לאשה כלל, דמכרה בכסיה או דחקת ופרנסה עצמה אין לה על הבעל כלום [כמבואר סוף סעיף זה ולקמן סעיף י"א], ואין נוכל לומר דהבעל משתעבד למלוה ונסתלק חייב האשה שהיא חייבת למלוה, הא אי לא חייב האשה למלוה, גם הבעל אין חייב כלום לאשה, וממילא אין הבעל משתעבד למלוה, כיון דלא נתן לה לשם מזונות, אלא לשם הלוואה וכו'. וע"ע בהמשך דבריו לקמן סקמ"ה ובעושה שלום המובא לקמן בהערה קמ"ה.

לחם תבעה [צ"ד] לפרוע מה שותה ואכלה, אין פוסקין לה כלל, דהא אילו היה הכל, צעל מזי טעין פרעתי וכו'. ועיין בלב מזין [להר"מ צירדנו] סי' ק"ב שהאריך צענין זה.

יד. מה הדין בשלוחה לרפואה. כתב צהגס שאול ח"א סי' ל"ג דף ל"ז טור ד', דעל הולאות הרפואה, גם צזה חוצתו לשלם כל מה שהולאה וכו', וכן פסק הרשב"א בתשובה הביאה הב"י צס"י ע"ז, שחייב הצעל לפרוע כל מה שותה דין למזונות דין לרפואה, וכן פסק הריטב"א [בתבוצת כ"ו ח' ד"ה אמר רבא], הביאו הב"י צס"י כ"ג, שדין רפואה כדון מזונות.

מג. ומלוה תובע לאשה והיא תובעת לבעלה.

א. דעות הפוסקים אם החיוב הוא על הבעל או על האשה. כתב צר"ח כתובות סי"ג ח' (מדפי הרי"ף) ד"ה מתני', דהר"א כתב דעיקר חיובו של מלוה על הצעל הוא, שכן תקנו חכמים שיהיה האשה כשליח הצעל ללוות עליו, דומיא דלחמנה [שם ק' ע"א] שיפה כוחה שיהיה מוכרת שלם צד"ו ותהיה האחריות על היתומים וכו', ומיהו היבא דלית ליה לצעל היא חייבת, שאף היא נשתעבדה לו וכו'. גם בחדושי דבינו קרקשקש שם ק"ח ח' ד"ה וה"מ, הביא את הר"א ה"ל, והוסיף דלח"ה נחלא הלה מפעיד דהא חייב לית לה לאישתלומי מינה, ווא"ת שהצעל חייב לשלם לה, ומולאין ממנו ורבותיו לא מהר' נהן, התינה לר"ג אך למאן דלית ליה לר"ג מאי אויבא למימר שהלה הפסיד, ח"כ אתה נועל דלת צפניה ואין לך אדם שילוח לה, אלא ש"מ דעיקר חיובו על הצעל, ולכו"ע הצעל חייב לשלם וכו'. ובמגילת ספר לאוין פ"א דף ק"ד טור ח' ובצדני מלואים כחן סקט"ז וט"ז, הוכיחו שכן דעת הרמב"ם

ע"פ קל"א.

ועיין בקריית מלך רב פי"ב מאישות הלכה י"ט דף פ' טור ח', שבתיורין הראשון כתב דהר"ן הבין דס"ל לר"א דאפילו כשאמרה היא אני אפרע או שאמר על המלוה ע"מ שתשלמי לי, הכוונה היא, דכי לית ליה לצעל גם היא נשתעבדה לו, אבל כל דלית ליה לצעל, ודאי שאין לו דו"ד עמה וכו'. אלא שבתיורין השני כתב להיפך, דהר"ן איירי רק בצופן שותה ולא אמרה כלום [וע"ע] צהערה קל"ב].

אולם בר"ן שם, כתב דרש"י פירש צמתיתין להמפרנס וכו' איבד מעותיו, שלא אמרה הלויני ואני אפרע, אבל אם הלוה את האשה מעות ע"מ שתשלם לו, תובעה והיא תובעת לצעל וישלם לו, וכיון שגם הר"א [הנ"ל] מודה בזה דלא דמי [אשת איש] לגמרי לאלמנה דזכינה לאחיותה איתמיה ולא עליה כלל. [לכן] אף כשע"ז לצעל אין לנו שיהא עיקר שבדו של מלוה על הצעל, אלא על

קלא) עיין בדברי שאול (ועדות ביהוסף) כאן, שהביא מש"כ בשו"ת הריב"ש סי' תפ"א בשם הרשב"א דבפרנס סתם, הבעל חייב לשלם ולא האשה [וע"ע] לקמן סקמ"ח אות י"ט, וכתב דביאור הדבר הוא, שהאשה אינה חייבת שהרי לא סמך דעתו עליה, ועיקר סמיכתו על הבעל, וגם ידע שהבעל חייב במזונותיה, והוא כאילו הלוה לבעל וכו', [ולפ"י] ברור דבסתם [לתת] חו"ל כהלוה לו וכו'. ומה שחייבת היא לשלם היבא דלית ליה לצעל, כתב בבבית יעקב ח"א סי' צ"ד ד"ה ולכאורה, דכיון שבאו המעות לידה גם היא נכנסת בשיעבוד, אע"ג שהאשה היא רק שליח בעלה ללוות עליו וכו', וכדון ערב וכמ"ש הרא"ה וכו' [וע"ע] שהאריך בזה]. וע"ע בשמחת כהן ח"ז חו"מ סי' ב'.

[ל] ואם אין האשה כאן תובע לבעל (הר"ן פ' דייני גזירות) ייח [לא] מיהו אם מחלה האשה לבעלה אין למלוה כלום (מרדכי פרק יט נוהלין)

פסקו

ביאור הגר"א
[ל] ואם אין כו'. מדר' נתן
כמו בשאין נכסים כמ"ש
בח"מ שם ובר"ן כאן

ודוקא אם אין האשה כאן או אין לאשה נכסים אבל בלא"ה לא כמ"ש ש"ב וכ"כ י"ש"ש שם דבאינו שם הוא כאין לו נכסים: [לא] מיהו כו'. הוא תמיה ועב"מ סי' פ"ו סי' ט ועמ"מ:

באר היטב

(יח) מיהו אם מחלה האשה לבעלה. האחרונים תמכו מאחר להבעל משועבד מדר"ן איך היא יכולה למחול. עיין מ"ש הכ"ס:

הפוסקים

ס"ק מג אות ב — ס"ק מה

אוצר

לשמעון סך מעות, ואומר כי קאתם נתן זיד אשתו] כי היה [לזכור פרנסת בית שמעון], ולא קאמר נתן זיד אשתו לזכור וכו', יוצן שמתחילה כשהלוה לבעל היה לזכור פרנסת אשתו, וציווי הבעל נתן לרזון מה שנתן לאשת שמעון, ועב"ז חייב המהרש"ם את האשה לפרוע לרזון [כדין שנים שלוו, ששניהם ערבים זה לזה — כמ"ש בחו"מ סי' ע"ז סעיף א'] וכו', והכא אדעתא דבעל נחתא היא, וכשם שהוא לזה גם היא לזה, ושפיר מיקרו איש ואשה שלוו וכו'.

מד. ואם אין האשה כאן תובע לבעל. כתב דב"ש סק"ג, דמוציא המלוה מהבעל מדיון שעבודא דר"ה, ומיהו מקור דין זה אינו מפורש מנ"ל דין זה, ובחו"מ סי' פ"ו לא כתב מזה כלום, ומה שמוזין דין זה בשם הר"ן לא מצינו בדבריו מזה, אע"ג שכתב [ס"ג א' מדפי הרי"ף ד"ה מתני'] בשם הרא"ה דס"ל דהמלוה תובע לבעל ולא לאשה, וכתב דכשהבעל אינו זכאן תובע לאשה, אין ראיה לדין דכאן, דשאני הכא דהאשה היא הלוה, מיהו מהרש"ל ביש"ש ד"ק פ"ד [סי' י"ט] פסק כן דכשהלוה אינו כאן, מוציאין [מן הלוה שלו] מדר"ה. וכן פסק גם בלבוש כאן.

ובבית מאיר כאן, כתב דהרמ"א דבריו משה מנצח דהוציא דין זה מהמרדכי פ"ג דכתובות סי' רע"א שכתב [בשם ראב"ה] דיש פוסקין ללא כר"ה, וגי' שם שם מתה האשה אינו יכול לגבות מן הבעל, משמע לא לר"ה אף אם מתה [יכול לגבות] וה"ה אם אינה כאן, ואנו פסקינן כר"ה.

ובתורות אמת כאן, כתב דהש"ך חו"מ סי' פ"ו סק"ו הביא דברי מהרש"ל [הכ"נ], והקשה עליו, והעלה לזריך להמתין [ל'] [וים] כמו [בחו"מ] סי' ק"ו [סעיף א'], ולפי דבריו ז"ל דמ"ש [בדמ"א] אם אין האשה זכאן, הוא שרחוקה השיעור הנזכר.

אולם בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתפ"ד, כתב דאע"פ שם לותה ואכלה חייב, ה"מ בעודה קיימת, שהמלוה תובע ממנה והיא מן הבעל וכו'. וס' ח"ב סי' קמ"ז, בזה"ש המלוה ואכלה ומתה, כתב דאם הבעל אינו מודה אפילו הביא המלוה עדים שגותה אין משגיחין בה, לפי שהבעל אינו חייב לו ממש כלום, שהרי הוא לא הלוה אלא לאשה, ואם תובע מחמת האשה הרי הבעל אומר מומע"י אכלה, כלומר שהם הספיקו לה, והוא אינו יכול לטעון כנגדו דברי שלא הספיקו לה וכו' [וע"ש סי' קצ"ו]. וע"ע זיד המלך המוצא לקמן בס"ק הבא.

מה. אם מחלה האשה לבעלה אין למלוה כלום. מקור

הדין ודעות הפוסקים בזה. מקור דין זה הוא כפי שמוזין בפנים, במרדכי ד"ב פרק יט נוהלין [סי' תקנ"ו], והרשב"א ד"מ אות ט'. ובח"מ סק"ז כתב דפסק אין תמיה, למאחר שהבעל משועבד למלוה מדר' נתן, וכמו שכתב [הרמ"א לעיל] דאם אין האשה כאן

סק"י קלהו

ובדבריו

קלהו) ועיין בח"מ ג"ל, דכתב דאין לחלק בין חוב דעלמא לחוב דמונות אשה שהוא מדברבנו, וע"כ בקל יכולה למחול, דזה אינו, חזא דהא הרמב"ם ושאר פוסקים פסקו דמונות הוי דאורייתא, ועוד דלמה כתב המרדכי דלא איתברר אי הלכה כר' נתן, הא איך אי הלכה בעלמא כר' נתן איכא לפלוגי הכי, אלא ודאי שאין חילוק

אוצר

סיק מה

הפוסקים

ח"מ סי' פ"ו סק"ז שהעמיד דברי הרמ"א כשמחלה לבעלה קודם שלתקלה. וכו' צ"ע לבעל ממכרת המטנה סעיף ז', דלא ידע ללאה לשלם ממכסה ומחלה לבעלה, אז המחלה נפרע ממנה.

וביש מאין ח"ב סי' ג' אות א', בפסק דין של הרבנים אליהו ילון יעקב חי זריהון ומשה מאיר אליקים, הביאו תירוץ הב"ש והט"ו הנ"ל, ובכתבו וא"כ לכל הדעות הכא [בנידון] אינה יכולה למחול דהא אין ללאה לשלם, וגם לדין חיוב המזונות הוא לאורייתא [ע"פ] צאולה"פ סי' ס"ט סק"ג אות ז' דנאי דמחן לא גילה דעתו בזה, מ"מ להרמז"ס ידוע דס"ל דהוי לאורייתא, וידוע דכשלא גילה דעתו מחן אכן קצלו דעת הרמז"ס.

ובהפלאה ק"ר סק"ז, כתב דנראה דכוונת הרמ"א לאיירי הכא ללותה בעדים ולא בשטר, ואפילו הכי משתעבד הבעל מדר' נתן ולא מני טעין שמה פרעה כדקיי"ל בח"מ סוס"י פ"ו [סעיף ח], דלפניו בעל חוב צ"ל פה מו"ל מדר' נתן, אך נראה היכא דמחלה לבעל והמלוה צ"ל לבעל המחלה מחמת שעבדו דר' נתן, יכול הבעל לומר שמה פרעה לך, ואפילו אם היא מודה, מ"מ כיון שכבר מחלה אינה נאמנת להוציא מיד הבעל דחיישין לקטוניא. ובאבן פינה (דרישת ארי) סק"ז, העמיד דברי הרמ"א היכא שאין לבעל ממה לשלם, ובדל"א לאין המחלה יכול מדר' נתן לכופ להבעל שיסכים את עצמו ולשלם לו, דהא אפילו אי הוי הלואה שלו אין הלואה ממחוייב להסכים את עצמו ולשלם לבעל חוב כמצאנו בח"מ סי' ז"א [סעיף ט"ו], וא"כ בכה"ג לא שייך כלל האו דר' נתן, אבל מ"מ מחוייבת האשה לתבוע את בעלה לשלם לה המזונות [דהיינו] חייב אדם להשכיר את עצמו כדי לזון את אשתו כמש"כ הרמ"א בסעיף ג', והיא תשלם לתלוה, וממילא בכה"ג האשה יכולה למחול לבעלה

בכסים כנראה קצת מלשונם, גם זה אינו מובן, דאם אין הנכסים בכאן הדר דינא הנ"ל דהוי כאשתך. וכן בש"ך [שם] סי' פ"ו סק"ה, כתב דאין מחילה מועיל אפילו אם בשעה שמחלה היה לה לשלם.

אולם בבית יעקב כאן, כתב הדין ע"ה בש"ש, דכיון דאילו פרע דאז בודאי היה מהני, והייך יעקב דהיה דעתו דאם עשר מופלג ילוה איהו סכום מאחר, דלא יאה רשאים בעלי חובות שלו לפרוע לו חובותיו עד שיפרע הוא למלוה הסך הקטן שהלוה, וכיון דיכול הלואה שני לפרוע, ה"ה דיכול הלואה הראשון למחול ולומר לו הריני כאילו תחזיקתה, והוי כאלו קיבל המעות וחזר ונתנו לו במתנה, דשלמא כשיאן [כלומר ללוה המאצעי, דבכה"ג לכ"ע] אינו יכול למחול ללוה שלו, יש לומר דתיכף פקע השעבוד הגוף והנכסים מהמחלה השני, ובשעתיד לראשון מדאורייתא מדר' נתן, ואינו מועיל מחילה אפילו, אבל כשמחל בשעה שיש לו בכסים ודאי דמהני, ונראה דהוי כאלו להגיד דאפילו שיש לו בכסים שיעבדו דר' נתן [ע"פ בש"ך הנ"ל], דמ"מ כיון דעדיין אין ב"ד יכולין להוציא ממנו ליתן למלוה ראשון, א"כ אין לו על המחלה השני רק כשאר שיעבוד נכסי, וכשנתן מתנה דמי לנתן מטלטלין דאין הבע"ח שורף, אבל אחר שנתברר שאין לו, פקע שיעבוד הגוף והנכסים מהמחלה השני המחלול הראשון לגמרי, ואינו יכול למחול. וכן חעלה בתורות אמת כאן ד"ה מיה.

קל"ו ובבית מאיר כאן, כתב בדלא פסק אצלי שלא בכווין הרמ"א לזה, דזה פשיטא אפילו מאילו אמר לה צאי מעשה ידך במוגותיך ושחקי דפטור. ובתורות אמת כאן אף ד"ה מיה, כתב לדשון המרדכי [שהוא מקור דברי הרמ"א] א"א לפרש כן, ששם כתב שהאשה יכולה לחבוע לבעלה, ואם לא מחלה לבעלה הפסיד המחלה, משום דמחלה אחר שולח וכו', והלא דין כדברא המפריד, שם קי"ל דלוחה ואח"כ דפשיטא, שהרי לא נתחייב כלל הבעל לאשתו. ובבני אהובה המובא בפנים כתב מרדנשיה את סברת הש"ך, וכתב דקמ"ל דאף דבכתובה אינה יכולה למחול בעל פה, מ"מ בתנאי כתובה יכולה למחול בעל פה. וע"פ בתומים סי' פ"ו סק"ה, דכתב דמ"מ קשה להעמיד כן בדברי הרמ"א, והלא דין כדברא המפריד, שם מיייר דלוחה ואח"כ מחלה. ובהפלאה המובא בפנים, כתב דאפשר לפרש דמיייר שמחלה לאחר ההלואה קודם חיוב המזונות, דהיינו שולח לה ששה חדשים ואחר ההלואה מיד מחלה לבעלה, דאף דחיוב המזונות מתחיל משעת נשואין, מ"מ עיקר חיוב המזונות הוא יום יום, והר"ל המחילה קודם שבא חיובא דר' נתן.

ובדברי שאול (עדות ביהוסף) כאן, כתב דיכולה האשה למחול, דכיון דלא בעלה ואחר הנחתי לה מזונות הרי זו נעשבת בנקיטת חפץ [כדליתא לקמן סעיף י'], ומעתה אם מחלה שוב יכול לטעון הנחתי לך מזונות, והיא לא תראה לישבע דהרי מחלה, וא"כ לא נתחייב הבעל, ואף אם תראה לישבע מ"מ כיון שהחייב אינו צרור עד שתשבע, לא שייך בכה"ג דין שעבדו דר' נתן. ואחר שהאריך להוכיח שהחייב לפרוע הוא על הבעל ולא על האשה [ע"פ] לעיל הערה קל"א] כתב למרן, דכיון שמחלה לבעלה תו אינו חייב לה מזונות, וגם האשה אינה חייבת לשלם, דהא לא הלואה אלא על דעת שהבעל ישלם לו, ומייד דהוא אם צאמת היה מתצטרך שהבעל לתפסם לה דכרי וכדומה, או שמחלה לו מקודם ודלוי אין הבעל חייב לשלם לו ה"ה צ"ה, דבשלמא אם היא חייבת חייבה לו והבעל חייב לה הרי משועבד מדר' נתן, אבל כיון שהאשה פטורה דהוא הלואה רק על דעת שהבעל ישלם לו, וא"כ כל דהיא מחלה לו ואינו חייב לשלם לה, ה"ה גם להמלוה פטור, וזה צרור מאד.

וביד המלך (להר"א לנדל) פ"ב מאשרות הי"ט, כתב דמסתמית לשון הרמז"ס (ס) משמע דאין הבעל חייב לשלם רק ללאה. והמלוה נפרע מהאשה, [והטעם] דשיעבדו דר' נתן הוא דוקא בצופן שני החיובים, שהאחד חייב לשני והשני לשלישי, כל חיוב הוא צרור בפני עצמו, בזה שפיר שייך שהשלישי משועבד לראשון וכו', אבל הכא אי לא דהאשה משועבדת למחלה לא היה הבעל משועבד כלל ללאה, ומכרחה נכסיה או דחקס ופרנסה לא עמדה אין לה על בעל כולם, ואין טובל לומר דבעל משועבד למחלה ונסתלק חיוב האשה שהיא חייבת למחלה, הא אי לאו חיוב האשה למחלה גם הבעל אין חייב כולם להאשה, וממילא אין הבעל משועבד למחלה וכו', ולפ"ז לדעת הרמז"ס אם מתה האשה או מחלה האשה לבעלה אין להמלוה על הבעל כולם, רק גובה חובו מנכסים השייכים להאשה בעצמה.

ועיין בב"ש סק"ד, דלוקים דברי הרמ"א לאיירי דהיה לה לשלם ומחלה, דלא יכולה למחול, ועכשיו היא אינה צבאן, וא"כ אין המחלה יכול לתבוע מהבעל [ואולי ומחלה, אבל אילו לא מחלה היה שייך שעבדו דר' נתן אף שיש לו נכסי, דלאולי ואינה כאן הוי כאן לה, ולכן היה יכול לתבוע מהבעל – מחצית השקל], ווע"ג דהמרדכי כתב דין זה דיכולה למחול אפילו היכא דמשועבד מדר' נתן, מ"מ הרמ"א הביא דבריו גם לדין דקיי"ל בעלמא לאין הלואה יכול למחול, דמ"מ אם היה לה לשלם אז יכולה למחול, והיינו מה שכבר הרמ"א [לעיל] וחס אין האשה כאן תובע לבעל, ש"ת לאיירי שאם היתה צבאן היה יכול להוציא ממנה כי יש לה לשלם קל"ה. וע"פ בש"ך

בין חוב מזונות לחוב דעלמא, ועוד היאך כתב המרדכי בפשיטות דמחילה מהני, היה לו לחלק ולומר אע"פ דבעלמא מחילה לא מהני כמו שפירש בפרק ב' דכתובות (ס' קס"ב), תנא שאני, אלא בודאי כמו שפירשתי דברי המרדכי ע"ק. ועיין מש"כ במגיה על הט"ו הנ"ל.

ועיין בישועות יעקב פירוש הקצר סק"ג, באבן פינה (דרישת ארי) המובא בפנים, בעצם המלך פ"ב מאשרות הלכה י"ט ובשער המשפט סי' פ"ו סק"ה, דדחו דברי הט"ו, דשאני מכירת שטרות דהלוקא אין לו זכות רק מדרבנן ובשאר ההמלוה זכות דאורייתא, ולפיכך יפה כח המחלו מכה הלוקא, ושפיר יכול למחול, משא"כ במוזונות דיש לתאשש יפה זכות רק מדרבנן, וא"כ במה יפה כח האשה מהמחול שלה שתהא יכולה למחול. ועיין בבית יהודה (להר"א לאנדור) כאן, מה שכתב למרן דברי הט"ו. ובהפלאה המובא בפנים, כתב דצ"ע לדינא אם מועיל מחילה בכה"ג, דהא מ"מ השתא אין לו מקום לגבות, דהא לענין לטרופ משעבדים קיי"ל [ח"מ] סי' ק"א סעיף י"א] דאפילו היו לו בני חורין ובשטרות א"כ דיכול לטרופ, א"כ ה"ז כיון דהשתא אין לה, אין המחילה מועיל כלום, אם כוננת בה"ש שעדיין יש לה

באר הגולה

ד משנה כתובות סוף דף ק"ז
ובמקום לאפסוקא הלכתא
כותיה דהניח מעותיו על קרן
הכני צגמ"ג דף ק"ט ע"א

[לב] פסקו לה הצ"ד מזוונות וא"ו לאחד לפרכסה ולגבות מנכסי צעלה אם מת הצעל אין לו עליה כלום [לג] אבל אם אמרו סתם להלוות לה אם מת הצעל או אין לו לשלם וכפל לה (יש) ירושה ממקום אחר צריכה היא לשלם (כן משמע מתשובת הרשב"א הביאה הצ"י) ד (ח) עמד אחד מדעת עצמו (ט) וזנה (י) משלו אין הבעל חייב לשלם (כא) לו והרי זה איבד מעותיו:

ואין

ביאור הגר"א
[לב] פסקו בו. דעיקר
שיעבורו על הבעל
וגדולה מזו אמרינן צ"ז
א' ארמלתא דובין בו:
[לג] אבל אם בו. דעיקר
חיובו עליה דמטעם זה
לא הניח על קרן הצבי כמ"ש רש"י כ"ל ועמ"מ:

פתחי תשובה

(ח) עמד אחד בו. עיין בתשובת הרמ"ע מפלנו סי' פ"ט: (ט) וזנה משלו. ענה"ט
ועיין בתשובת חוט השני סי' ל"ב דהיה אם עמד א' ופרה אשת חבירו מן השכיה אין הבעל
חייב לשלם פ"ט:

ל"ו. וכן האשה אינה חייבת לפרוע מה שהלוו הצעלה ופרנסו אותה. ה"ר"ס איסרלש סי' פ"ו. ומ"ש הב"ש כאן שדיתא ביה נכנא לקמן סי' קמ"א ס"ק י"ג ע"ש:

באר היטב

(יש) ירושה. ל"ד דה"ה אם יש לה נכסים עתה צעלה הלוואה דנפרע
תמנה. ח"מ: (י) משלו. ואין חילוק בין אם זנה אותה סתם ובין
אם אם זנה אותה לשם מזוונות הבעל צ"ש. ואין חילוק בין מזוונות
לפרואות בין שיש לה קצבה בין שאין לה קצבה ותלבושים ושכר דירה. הרמ"ע
ה"ר"ס איסרלש סי' פ"ו. ומ"ש הב"ש כאן שדיתא ביה נכנא לקמן סי' קמ"א ס"ק י"ג ע"ש:

הפוסקים

ס"ק מה — ס"ק מח אות א

אוצר

כמה הוציא ויטול וכו', אמר רבן יוחנן בן זכאי יפה אמר חנן הכיה
מעותיו על קרן הצבי, ובגמ' שם ק"ט א' איפסקא הלכתא כחנן.
ופרש"י איבד את מעותיו, שלא אמרתי לך הלוגי ואני אפרע.
ובתוס' שם ק"ח א' ד"ה הא, כתבו צ"ש רבינו תם, דהא דהבעל
פטור מלשלם מזוונות אשתו, לאין הדבר צורך שיהיה מתחייב זה
הבעל מזוונות, שמה היה יכול להפטור, שהאשה עצמה היתה
מזמזמת אם לא היתה מוצאה מי שממלאה לה מעות, דלא ליקרו לה
רעבנותא.

ובתשובת ה"ר יעקב בן שמואל צגנני שלום חו"מ סי' ו', כתב
שהכרח של רש"י שלא פירש כבצרת ר"ת, שהרי מוצא
צגמ"ג שם ק"ז ב' שאף בקטנה דלא ספקה דוקא בלותה משלם, אבל
אם עמד אחד ופרנסה איבד מעותיו, ואי טעמא דחנן לאיבד
מעותיו משום שהאשה היתה מזמזמת, הרי בקטנה דלא ספקה שאף
שתיה מזמזמת אינו די לה, ועוד דבקטנה ודאי אינה חוששת לזה
דליקרו לה רעבנותא, ואם כן אפילו לא עמד זה ופרנסה, היא
היתה מוכרחת ללוות, וא"כ למה בקטנה איבד מעותיו, ולזה דקדק
רש"י שכתב ולא אמר לו הלוגי, שזה עיקר הטעם כיון שלא הרשה
וכו'.

ובתוס' שם ד"ה חנן, כתבו וליכא לאקשויי מהא דקיימא לן [שם פ'
ע"א] היורד לתוך שדה של חבירו ונטעה שלא ברשות דשמן
לו לאריס, להתם השבח הוא צעיר, ודיון הוא שיטול, אבל הכא לא
השביח לו שום שבה נכסים אלא שהצילו מגביית צעל חובו, ולא מרדי
יהיב ליה, והוא כמצינו ארי מנכסי חבירו, דלע"ג דמהנה אותו לא
מתחייב מרדי, כדמסיק בגדרים ל"ג ב'. וז"ל ברא"ש פ"ג דכתובות
סי' ה' ובגמתיק יוסף שם. וז"ל צ"ש סק"ו. ועיין ברבינו ירוחם
(מישרים) נתיב כ"ג ח"ה, שכתב ולפי זה אינו נותן לו אפילו מה
שההלוך קלה.

ועיין ביש מאין ח"צ סוס"י ג' ד"ה מלל, צפסק דין של הרבנים
אליהו ילזו יעקב חי זריהון ומשה מאיר אליקים, שאחר
שהסיקו שהשטר שחתמה האשה כשלושה למזונותיה א"ל לגבות זו
מהבעל, כתבו אבל מ"מ לפי השכל וחק האנושיות אין הדעת סובל,
שכל כוונת המפרנס היה לגמול חסד איש את אחיו, ויפסיד גם מה
שערע מכיסו את הקרן, כי לפי פרטי החשבון שנסמך לאחיו ניכר
שהכל היה פורע מכיסו וכו', ולא מן הדין הוא זה לנעול דלת צפני
גומלי

קלה) עיין באות הבא עוד תירושים על קושית החוס'. וע"ש במקור ישראל
(להרי" בורלא חו"מ סי' ל"ט ד"ה ועי"נ.

לצעלה כיון דלא שייך כאן דר' נתן, ואף אם נאמר לאין זה כוונת
הרמ"א, מ"מ הדין דין אמת. ועיין בצית יהודה (להרי" לאכנר) כאן
מש"כ צענני זה.

ובאבן האזול פ"ב מאישות ה"ט, כתב דכוונת [הרמ"א שמקורו
מדברי המרדכי] הוא, צהיכא דמחלה קודם שתצעה צ"ד,
וכשיטת הצ"ח בחו"מ סי' פ"ו דקודם שתצעה צ"ד מהני מחילה,
ושלא כש"ך שם סק"א דגם קודם שנודע ששמעון חייב לראובן לא
מהני מחילתו [וע"ש שהאריך להוכיח כדברי הצ"ח]. ועיין צפסקר
יהושע פסקים וכתבים סי' שצ"ה שחייך את דברי המרדכי והרמ"א
צאופן אחר, ודלא כח"מ הנ"ל.

מו. אם מת הבעל אין לו עליה כלום. מקור הדין כמאין
צפנים בתשובת הרשב"א המוצא צ"י כאן. ועיין בלבוש כאן,
צביאר [הטעם שפטורה] כיון שלא הלוה לה אלא ע"מ להשתלם
מנכסי צעלה ולא ממנה. ועיין ציהור"א סק"ב, צביאר שניק
שעבודו על הבעל, וגדולה מזו אמרינן כתובות צ"ז א' ארמלתא
דזין [שדה יתומים למזונות או לכתובה וקצלה עליה אחריות,
אחריות איתמי, ופרש"י שם שאחריות הלוקחות חוזר על היתומים,
שהרי עליהן היה החוב — צרכת אליהן].

מו. אבל וכו' צריכה היא לשלם. כתב בח"מ סק"ה, דמ"ש
צרמ"א שגובה ממנה אם נפלה לה ירושה ממקום אחר הוא
לאו דוקא, רק מעשה שהיה [בתשובת הרשב"א הביאה הצ"י כאן,
שהיא מקור דברי הרמ"א כמאין צפנים] כך היה, ומכ"ש אם יש לה
נכסים עתה צעלה הלוואה דנפרע ממנה. ובלבוש כאן ציאר, שכיון
שאמרו לו צ"ד שילוח לה סתם, צריכה היא לשלם שאז היא
נשתעבדה לו, שעל [דעת] שניהם הלוה, אלא מי שימלא לשלם ישלם
לו וכו'. וע"ש ציהור"א סק"ג, צביאר דצכה"ג עיקר חיובו עליה,
דמטעם זה לא הניח מעותיו על קרן הצבי, וכמ"ש רש"י [המוצא
לעיל סקמ"ג] אות א' דצדיה הר"ן וכו'. ועיין מה שהעיר על דברי
הרמ"א, צאהל שם ח"א סוס"י י"ח.

מז. עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו וכו'. א. מקור
הדין ושעמו. צרמ"ס פ"ב מאישות ה"ט, כתב והרי זה איבד
את מעותיו מפני שלא כרה לזונה, והיא לא לותה ממנו. וז"ל בטור
כאן. ועיין בצאר הגולה שניין למקור דין זה, במשנה כתובות ק"ז ב'.
ושם תנן מי שהלך למיתת היס ועמד אחד ופרנס את אשתו, חנן
אומר איבד את מעותיו, כחלקו עליו בני הכנים גדולים ואמרו ישבע

אוצר

סי' מח אות א — ב

הפוסקים

ובבבבב זאב סי' תמ"ז, כתב מדעת עצמו לחלק בין כשמפרש שמחמת מזונות שחייב לה צעלה הוא נותן לה, דכזה"ג הוא ליה כפועל חובו של חצירו, להיכא דפרנס אשת חצירו סתם שחור וגובה מהבעל, שכל המפרנס סתם אינו מפרנס אדעתא מתנהגה אלא אדעתא דהלוואה דהוא לגבה כאלו לותה ממנו ואכלה וחייב וכו', ואפילו שיטעון לומר אילו לא הלוה לה היתה מתחנמת ומתפרנסת ממעשה ידיה דזוחק אפילו שלא היו מספיקין לה, וכלתתהו תהו"ס [כתובות ק"ז ב' ד"ה חנן] בשם ר"ת, מכל מקום יש לומר דלזנין כתר רוצה, דכצלה הוא לאין רוב בני אדם ורוצים שיצטוו נשותיהן בחייו רעב.

ובתשובת הרב חיים יצחק אלבעלי ציד יומן סי' ט"ו, כתב שכן דעת המצי"ט ח"ב סי' כ', שהרי הביא שם תחילה את סברת הרשב"א, ואחר כך כתב ואפילו להחולקים עליו וכו' ע"ג, ומדבריו אלה נראה דסבירא ליה כסברת הרשב"א, דאם לאו הכי הוה ליה לומר, ואפילו שהוא יחידא וכולס חולקים עליו, מ"מ אפילו להחולקים וכו'.

אולם בר"ן כתובות ס"ג א' (מדפי הרי"ף) ד"ה מתני', לאחר שהביא דברי הרשב"א, כתב לא נראה לי, דכתיב דהמחנה את חצירו סתם לאו לשם מתנה קא מכוין, אפילו הכי המפרנס אשת חצירו סתם לחנן הניח מעותיו על קרן הכסף, משום דכתיב דלא בתורת מתנה קא עבד, מיהו סתמא אדעתא דבעל נחת ולא אדעתא דידה, שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע מהם אלא מצעלה, ולא תסוק אדעתיה נמי שתתחייב היא בזה כדי שתוכל לגבות מצעלה ולהגבותה, ללאו כולוה אינשי דינא גמירי^(קמא) אלא סתמא אדעתא דבעל נחית, ומשום הכי נהי דלאו בתורת מתנה קא עבד כדמוכח הנך ראוות לאיתיה הרשב"א, אפילו הכי לחנן הניח מעותיו על קרן הכסף, למסתמא אדעתא דבעל קא עבד, וסתמא דלינאח דמתני' הכי משמע. וכן"כ גם בפירושו לנדרים ל"ג ב'.

ובבבבב יוסף כתובות שם, כתב שכן דעת רש"י, שמה שפירש הטעם דחנן, שלא אמרה לו הלויני ואני אפרע, משמע דלא הוי הלוואה אלא כגון זה שתאמר לו הלויני ואני אפרע, וכן כתב הרא"ה דכל המפרנס אשת חצירו סתם הוא שלא בתורת הלוואה. גם פניו יהושע שם דייק כן מרש"י הנ"ל. ובבבבב יוסף נדרים ל"ג א' ד"ה ופרנס, כתב כל המפרנסים הראשונים ורוב האחרונים סביר במפרנס סתם, שעמד מאלו לפרנסה, פטור דנימא מתנה קא דיהיב ליה, או כפועל חובו של חצירו וכו', והרשב"א אמר שדאי יורד לתוך שדה חצירו שלא התנה [שעל דעת פרעון הוא יורד], משום דמימר אמר כי מתרצה בנאי דעבדלך אתבע ליה טרחאי, אבל זן ומפרנס אס איתא דעל דעת פרעון עבד הוא ליה לאתנווי, וההיא דיתומים תקנתא הוא דעבד רבנן ליתומים לפי שאין לו עם מי להתנות, ולכך ב"ד מתנה בשבילם, וההיא דירושלמי שניה היא שהוא חייב לו, הלכך ודאי

קמא בקרית מלך רב המובא בפנים, כתב דדברי הר"ן כולם אינשי ידעי שחייב לפרוע לה מזונות, ואם כן נימא דנתן לה זה בתורת הלוואה שתתחייב היא, והיא כשתגבה מהבעל יגבה הוא ממנה, ונראה דכוונת הר"ן דלאו כולוה אינשי דינא גמירי, דלא ידעי דאם נתנם אדעתא דבעל שהניח מעותיו על קרן חצירי, כי יהיה דנימא דמסוק אדעתיה שתתחייב היא בהן כדי שתוכל לגבות מהבעל, ומשום הכי אמרינן אדעתא דבעל נחית. ובבבבב מלואים סק"ח, כתב ליישב דברי הרשב"א, דאע"ג דאדעתא דבעל יתביה, מכל מקום דרך הלוואה נתן, היינו שהאשה מתחייבת בשעבוד הגוף, ונכסי הבעל משתעבד מדר' נתן, ותנאי היה שלא יגבה מנכסיה כלל, וכאילו עשאה אפותיקי לשעבודא דבעל. ועי' בדבריו המובאים לקמן אות י"ט.

וגמלי חסד וכו', ונראה דכל מה שנאמר בדון את אשת חצירו שלא מדעתו להניח מעותיו על קרן הכסף אין זה אמור רק בשנים כסדרן, או צעל להיות ליה גילוי דעתא דלאינו מקפיד על קיום נפשות אשתו וזניו, אבל זימית התלחמה הנוראה דכ"ע ידעי דהוי נפיתו כפנא ורציו מתו מרעב ומחסר כל, חנן סהדי דמחן דיוף לה או עזרוס, טובה גדולה הוא עושה לבעליהם ומסתמא ניחא להו וכו', ואם אחר"כ נתנן וניהם, ויש לחייבו ממ"ש רמ"א חו"מ סי' כס"ד [סעיף ל'] וכן כל אדם העושה פעולה או טובה לחצירו, לא יכול לומר בזהם עשית וכו'.

ב. דעת הרשב"א שהמפרנס אשת חצירו סתם ולא פירש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה מפרנסה לא איבד מעותיו, והסוברים כן והחולקים על זה. בחדושי הרשב"א נדרים ל"ג ב', כתב עמד אחד ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הכסף, ומסתמא לי דדוקא צורע ומפרש שמחמת מזונות שחייב לה צעלה הוא נותן לה, דכזה"ג הוא אינו חייב לשלם, כיון דלא אמר לו שיפרע לה בשבילו וכו', אבל כשפרנס סתם חוזר וגובה, שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלוואה, והראיה מיתומים שעמכו אלל צעל הית [גיטין כ"ב א'], דיתומים קטנים אינן יכולין להתנות, ועוד מן היורד לתוך שדה חצירו ונטעה שלא ברשות שחייב צעל השדה לשלם [ב"מ ק"א א'], ולא אמרינן שכיון שירד לתוכו סתם לא נתכוין זה אלא למתנה, ועוד דגרסינן דירושלמי בזהם [ב"מ פ"ה ה"א] גבי המלוה את חצירו לא יורד בחצירו, חד צד נש אשחיל לחצירה דירנין, ואשחיתיה גו ציתיה א"ל הב לי אגר צית, אמר ליה אידך הב לי דינרי, אשחיתיה גו ציתיה קומי ר' זא בר צינא ומריקא ליה מאי דהוא חזי למשריה, והכא ודאי כשהשיר אותו בגו ציתיה סתם קא מיירי, ולא במעמיו מפורש בשכר, ללא, לא, לא הוא אמר ליה אידך הב לי דינרי, ואשחיתיה נמי לא בלאר משמע, וכן נמי לא משום רצית קאמר, דאם כן לא הוא אמר ליה אלא הב לי אגר צית, אלאה כל שמשרה את חצירו בתוך ביתו סתם, לא בתורת מתנה ולהעמידו בזהם מתכוין אלא בשכר, וכיון שכן המפרנס אשת חצירו סתם, לא בתורת מתנה מפרנס ולא בתורת פרעון חייב מזונות הבעל, אלא בתורת מלוה וכו' קמא. ועוד כתב שם מ"ז ב', דפלוניא דחנן וזני כהנים גדולים, במפרנס בפירוש בתורת פרעון שאומר לה הריני פורע לך מזונות שחייב לך צעלך, ודומיא דפרוע חובו של חצירו דעלה קא מייית [שם ל"ג א'], וכיון דבתורת פרעון נתן לה וצלה מלוה צעלה, קסבר חנן דלאינו אלא כמכירה ארי מנכסיו, וצבן סביר דלאינו אלא כמלוה. וכ"כ בתשובותיו ח"ד סי' ס"ה, בזה"ה סי' פ', במיוחדות להרמב"ן סי' י"ד ובשו"ת הרשב"א י"ס תשד"ס סי' י"ג קמא.

(קמא) עיין בבבבבב רביה זו בקדושת יו"ט ולהר"ס ליפמאן סי' ל"ד דף ל"ה טור ב' ד"ה ועתה.

קמא בשו"ת הריב"ש סי' תפ"א, הביא דברי הרשב"א. וכתב במימר חיים שבספר חיים לעולם סי' מ"ז דף ק"י טור א', דמשמע מדבריו שהוא מורה בדינו של הרשב"א, דאי לאו הכי היה לו לפרש ולומר שבדברי הרשב"א דברי יחיד הם [ע"ש שכתב דגם דעת חזקן אהרן [להרא"ה הלוי] סי' כ"ס כהרשב"א]. וכ"כ בתשובות הרח"ב אלבעלי המובא בפנים לפרש דברי הרשב"א.

ועיין במעיל שמואל סי' כ"ד, שכתב שאף שיש לומר שהריב"ש חשש לדעת הרשב"א, מכל מקום אין זה מספיק, דגם אפשר לומר דהריב"ש לרווחא דמלתא הוא דקאמר לה, שאפילו לדעת הרשב"א אינו גובה מהאשה, אבל לא משום שיש לחוש לפטור. ובבבבבב חיים הג"ל כתב ע"ד, כבר אמרתי דמוכח מדברי הריב"ש שמסכים לרבי הרשב"א.

אוצר

סימן מח אות ב

הפוסקים

אם כן כל מה שדחה המגיד משנה בין הצאת תועלת לסילוק הנזק לא איריא כלל לפי יסוד הרש"א, דכל זה שייך גבי מצרים ארי מנכסי חזירו ופורע חובו, אבל כאן כיון שהיא נטלה והיא החייבת, והצטל חייב מתיק מוציאין מזה ונותנים לה, לחייב הצטל לפורע מה שזוהו וז"ע, ואחר שכתבתי זה ראיתי להרשב"א סי' תפ"א שכתב בשם הרש"א, שסויד לאפילו במפרנס סתם דלא הניח מעותיו על קרן הכזי, היינו דמשתלם מן הצטל, אבל האשה אינה חייבת כלום וכו', ומעתה נכתבתי דברי המגיד משנה [שכוונתו להקשות שכיון שאף במפרנס סתם כוונתו להלוות הצטל, אם כן אחאי חייב לשלם לו כיון שלא אמר לו שפרע בשצילו, וכן אינו מציא לו תועלת הצטל] אלא רק מסלק ממנו נזק חיוכו.

ובקונטרס מים ראשונים שבספר מים שאל סי' כ' ד"ה ורצ, לאחר שהביא שם המחנה אפרים צהגהותיו להרמב"ם שם הקשה כקושיית המשנה למלך, כתב לזכור למימר דהרש"א סויד דכל המלוה לדעת האשה הוא מלוה ולא לדעת צעלה, שהרי כתב [הרש"א נדרים ל"ג] והוא הדיון הזן את עצדו ושפחתו העבריים, דכל המלוה מזוונת סתם לאלו כאלו מלוה לאלו, ואם הרש"א סויד דכל דעת האשה הוא מלוה, אלא ליה למימר דכל המלוה סתם לאלו כאלו מלוה להם בעצמם, אלא וזהו צריך לומר דמצינא ליה להרש"א דכל המלוה על דעת הצטל הוא מכויין, ושפיר דחה המגיד משנה. ועיין במקור ישראל [להר"י בורל] ח"מ סי' ל"ט ד"ה עיני.

ובב"ש סקכ"ה, עמש"כ בשו"ע דלחין הצטל חייב לשלם, כתב ואין חילוק בזה בין אם זנה אותה סתם, ובין אם זנה אותה לשם מזונות הצטל, וללא כהרש"א. והוציא דבריו צבא"ט סק"כ. וכ"כ בחוט השני סי' ל"ב בתשובת זקנו הרב שמואל בכרך מצומסאל. ובזה שלום [להר"ש שולא] סי' י"ז כתב, ומרן פסק בשו"ע כדעת הרמב"ם, דאם עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו וכו', דמשמע דלחין חילוק בין זן אותה סתם ובין זן אותה לשם מזונות וכו', [וכן דעת רוב הפוסקים דלחין קי"ל כוותיהו, אפילו כוזה ואומר בכל שעה שאינו מוחל, דלחין מחילתו מעלה ומורדת, אלא הרי זה מניח מעותיו על קרן הכזי. ובקריית מלך דף שס, כתב דהרש"א סבירא יחידא לא יקרא, דמלכד הר"ן והרמב"ם משנה שחלקו, מצינו להטות דברי דבריהם הרש"א נדרים ל"ג] וכן נראה מדברי הר"י ורמב"ם שכתבו, דאם לותה ואכלה מוציאין ממנו וכו', דמשמע דוקא אם לותה, אבל סתמא לא. עוד כתב שם, שכ"מ מדברי התרומות דהשן [סי' ש"ז] המוצאים צרימ"א כאן, [שכתב] ואם אביה עמד ופירנס בזה עם חתנו אפי"ה אין צריך לשלם לו רק מזונות שלו ולא של בנתו. וכ"כ באשדת הפסגה המנוין לעיל.

וכן כתבו שצפרנס סתם שאיזד מעותיו, בים של שלמה פ"ט דצ"ק סי' ס"ט, בתשובת הרב עובדיה ספורנו שצ"ט הרמ"ע מפלנו סי' פ"ט עמ' קס"ג, במר והאלות סי' י"ג בתשובת זן המהצר דף קמ"ח

שבכתובת אשה לא אמרינן שעבודא דר' נתן, ואם כן הוא הדין לענין מזונות האשה, דמה שהאיש חייב במזונות הוא מתנאי כתובה, ועוד שהרי בשיטה מקובצת ב"ק מ' ע"ב מבואר דלא אמרינן דינא דר' נתן אלא דוקא בחוב, אבל בדבר שאינו חוב אלא שהוא בנתיב ללוה לא אמרינן דינא דר' נתן, ואם כן הוא נכא במה שהבעל חייב במזונותיה שלא חוב הוא, לא אמרינן בזה דינא דר' נתן.

קמ"ו כי"כ בתוס' שם מ"ז ב' ד"ה לוח. ועיין בבנימין זאב המובא בפנים, שהביא מוס' [כתובות ק"ז ב' ד"ה נתן] והרא"ש [שם] שדחה [ראיית הרשב"א מהחיר לחוך שדה חבירין, דהתם השבח הוא בעין ודין הוא שישלם, אבל הכא לא השבית לו שום שבח בכסים אלא שהצילו מבגבית בעל חובו. וכן דייק מדברי התוס' הנ"ל שהם חולקים על הרשב"א, במעשה רקח על הרמב"ם שם.

ולחי על מנת להשתלם הוה, שאין אדם מניח לפורע חובו לתת לו מתנה ואפילו במקום היתר, וכל שכן במקום שהוא קרוב לנזק רבית וכו' [קמ"ב]. וכ"מ מדברי תלמידי רבינו יונה בשטמ"ק על משנה כתובות שם וצאור זרוע צ"ק סי' קכ"ה ד"ה דעתי.

גם במאירי כתובות שם, צבאור משנה השניה כתב ע"ד הרש"א, שאין הדברים נראים, שאם כן לא נשמע צעל התלמוד להזכיר מה שהוא עיקר הדיון וכו'. ובתשובת הר"י יחזק בן שאלתיאל בשו"ט הר"י"ש החדשות סי' י"ט, כתב דלא נמלא דקדוקו של הרש"א לאחד מן הראשונים, והמשנה פשוטה וסבירה מן כפשיטה נפסקת כפירוט הגאונים [היינו הראשונים שנתקלו עליו, וע"ש שם] חשש צבירנו לדעת הרש"א.

ובגידולי תרומה שער ס"ה חלק ב' אות ב', כתב שכן דעת הר"י, שהרי הר"י"ה הוכיח בתשובה [המוצאת שם בתרומות] דאם פרנס [יתום קטן] ולא פירש כלום, מסתמא דעתו דרך חסד ולא דרך הלוואה עד שפרע לשם הלוואה איכיון, ממי שפרנס אשת חצרו וכו', אלאמא ס"ל להיחל דקאמר הניח מעותיו על קרן הכזי, אפילו צפרנס סתם היא [קמ"ג]. וכ"כ באשדת הפסגה סי' ח' דף י"ג טור א' ד"ה אף.

ובמגיד משנה פ"ב מאישות הר"י, כתב ע"ד הרש"א, דלחין נראה כן דעת הראשונים, אלא אפילו במפרנס סתם איזד מעותיו, והטעם לפי שיש חילוק בין סלוק נזק להצאת תועלת ואינו דומה זה ליורד לתוך שדה חצירו ונטעה [שלא בצדו]. דהתם מצוה לו תועלת ומעלה קרקעו והתכרה, אבל כאן אינו מציא לו שום תועלת הצטל אלא מסלק ממנו נזק חיוכו, וזהו זה כפורע חובו של חצירו שלא מדעתו שאינו חוזר ונפרע ממנו מכלום, וכן אין לומר בזה שישתלם לפי שההנה את האשה וזן אותה, לפי שהיא כבר היה לה מי שהיה מחויב לזונה והוא הצטל, ואילו לא זן אותה זה, היתה ניוזנית מנכסי הצטל או היתה לוה ואוכלת והוא פורע [קמ"ד], נמלא שאינו מציא לה שום תועלת מחודש, שכבר היה לה מי שמחויב לעשות כן, סוף דבר הרי זה כפורע חובו של חצירו ממש.

ובמשנה למלך שם, כתב דכוונת המגיד משנה בזה סתומה ולא ידעתי במה הוא שדחה דברי הרש"א, שהרי יסוד הרש"א בזה הוא לומר שהמפרנס סתם לאשה, מסתמא לא לשם מתנה הוא אלא לשם הלוואה, מההיא דיתומים שסמכו אצל צעל הצית, ומתחלה יורד לתוך שדה חצירו, ואם כן כיון שלא פירש לעצמה ליתן טעם בזה, סתמא דמלתא לאשה עצמה ללה, והצטל חייב צמוזנותיה, אם כן זה שהלוה לה חוזר וגובה מדבריו [תקמ"ה]

קמ"ב בחידושי הריטב"א כתובות שם, כתב שבגדרים כתבתי מחלוקת רבותי בזה. ובחידושי לגדרים שלפנינו לא נמצא שכתב על זה, ועיין בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף מ"א, שכתב שם הריטב"א העלה כדעת הרשב"א.

קמ"ג וי"ש לדייק מדברי הרמב"א [ברך התשובות הנזכרת הרב דבליצקי] סי' תתקנ"ט, שכתב במי שפרנס אחותו קטנה, דבי"ל דודא אם פרנס סתם, דמיא לאה דחנן וכו'. ועי' מדבריו לעיל סקמ"ב אות ג'.

קמ"ד בהנחות מתנה אפרים על הרמב"ם שם כתב, קשה דגם אם היתה לוה היתה נפרעת ממנו. ובקריית מלך דף שם העתיק דבריו בזה הלשון, היה נפרע ממנה [והכוונה שהמלוה נפרע מעצ'ו לעיל סקמ"ב אות א'], ותיירך דאפשר לומר דכוונת המגיד משנה לומר, דהיתה לוה ואוכלת על הנאי שלא יפרע כי אם ממנו.

קמ"ה ועיין בעושה שלום את המים ערך מברית דף ס"ב טור ג', שתמה מה שייך לכאן שעבודא דר' נתן, והרי בשו"ע ח"מ סי' פ"ו [סעיף א'] מבואר דרך היכא ששני הלויים מודים שלח איכא שעבודא דר' נתן, אבל כאן שהאשה אינה מודה שלושה, לא שייך שעבודא דר' נתן, ועוד שהרי בהנ"א כתובות פ"ט סי' ב' מבואר

אוצר

סיק מח אהב ב' — ג

הפוסקים

גם כי הגאונים חולקים עליו כפי דברי המגיד משנה, מכל מקום כדאי הוא להשגיח לסמוך עליו כיון שהלכה הזאת מוחזקת וכו', וחייב חתנה לפדוע כל מה שתשבע שהולכה להוליך בתרופות תבה, ועוד שתשבע שמה שהולכה היה בתורת הלוואה וכו' ^(א). ובזכרנו לחיים ח"ב חו"מ ערך תפיסה סי' א' דף קנ"ז א', על מעשה שצא לידו, שתפס ממנו חזירו על מה שזן ופרנס את אשתו, כתב הבס למלתא דנא בתחלוקת שניה, המוחזק יכול לומר קי"ל, ומהזיק כמה שצידו בשבועה כמה הוא וכו'. וכ"מ במלך שלם חו"מ סי' מ' ובישמה לב ^(ב) (להרי"א פראגני) ח"ב קונטרס אחרון דף קי"ז סוף טור ד'. ועיין בלב שלמה ^(ג) (להרי"א הלוי) סי' ל"ה ד"ה ועתה.

ובתשובת הרב חיים יצחק אלבעזי צביר ימין סי' ט"ו, האריך בדברי יד ימין הניל, וכתב דלכאורה על עיקר ליישב דברי המהרש"ם ^(ד) הוא בזה שיש לעמוד על דבריו, דקאמר כדאי הוא להרש"א לסמוך עליו כיון שהתובע מוחזק, נדראה ללא מטעם קים לי קאמר, דאם כן הוה ליה לומר, ואם כן מצי התובע לומר קים לי כסברת הרש"א כיון שהוא מוחזק כמו שכתב במקומות אחרים, ומלל קאמר הכי אלף כדאי הוא וכו', כוונתו הוא שתופס סברת הרש"א בזה היכא שהוא מוחזק, ולא מטעם קים לי, וכן נראה מסוף דבריו וכו', שכתב, ואע"ג דלכתיב י' לחלק מכל מקום נראה צעירי שהדין הוא כן ע"ש, ואי משום דאין הכרע כהרש"א כיון שהוא יחיד, הרי כתב בזכור לאברהם ^(ה) (להרי"א אלקלעי ח"ב חו"מ אורח ט"ז) משם הלכות טענות ומהרי"י מלכו, שדין צעל הוראה יכול להכריע בדעתו ורלוותיו יחיד וכו', וצפטר אס היחיד מגדולי ישראל וכו', וכיון שהריש"א קיימא קיומו כסברת הרש"א ומהרש"ם והגנימין זאב ^(ו) (כמבואר לעיל אורח ב') א"כ מצי המוחזק לומר קים לי כהרש"א וכל הני דבואתא דקיימי כוותיה, ואי משום להרש"א ח"ב לא סמך על דעתו בזה, הרי בחלק ה' סי' פ' כתב בפשיטות למעשה להיכא דפרנסה סתם חייב לשלם כסברתו בחידושים, ואם כן סמי מלא מקמי תרת, ועוד דאיכא למימר דעל כן לא קאמר בתשובה בח"ב דלא סמך עליו אלף היכא שאינו מוחזק, אבל היכא שהוא מוחזק סמך על סברתו.

ובמיימר חיים שצפטר חיים לעולם סי' מ"ו דף קי"ז טור א', לאחר שתמה על המהרש"ם שסובר דמצי המוחזק לומר קים לי כהרש"א שהוא יחיד, כתב שצו נזכרתי למהרש"ם זה דרכו להיות מחשיב דעת הרש"א, שאפילו אם הוא יחיד כסברתו סומך עליו, וכתב שיכול המוחזק לומר קים לי ^(ז) (וכ"ש) שהוא גביל לומר שאפילו על סברת יחיד גדול דזדור מצי למימר קים לי וכו', (ואם כן) אכן דידן מצינן למימר קים לי כהרש"א ומהרש"ם, ואין לנו לריכים לזה שהרי דעת הריש"א וצנימין זאב וזקן אהרן ומעיל שמואל כהרש"א, וכיון שכן צדאי שיכול המוחזק לומר קי"ל כהרש"א ודעויה וכו', ומה שכתב בכסא אליהו דאי אפשר לומר קים לי כהרש"א היות ואף הרש"א עצמו לא סמך על דעתו, למינן לומר כמנה

(ק) ובמיימר חיים המובא בפנים דף קי"ז טור ג', כתב דלא ידעתי מה מקום לשבועה זו, דמאחר דאיהו ז'ל כתב דיכול לומר קי"ל כהרש"א, איך נחייבהו עכשיו שבועה על זה, דבשלמא אי הוי מספקא לן בדעתיה, אי לשם הלוואה הוה או לשם מתנה, נחייבהו ויכול להתברר ע"י שבועה זו, אבל עכשיו דלאו בדעתיה תליא מילתא אלא ברובא דעלמא דלא עביד איניש לזון לשם מתנה, ולכן מחייב הרשב"א, אי"כ גם בלא שבועה יש לו ליפרע וכו'. ועי' בעדות ביהוסף המובא בפנים, שכתב שגם הרש"ם יורה [ואין לומר קי"ל כהרש"א], שכלא כיוונה אמה לפינסה מהנכסים של בתה וכו'. ועי' בחסד לאברהם המובא לקמן סק"ב אות י' ובמטה אהרן (להרי"א בחן קי"ז) סי' ל"ט עמ' צ"ח טור ב' ד"ה אבנא.

קמ"ח טור ד', בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רנ"ו, צשרילי אש ח"ב סי' ס"ד ובמנחת יצחק ח"ב סי' י"ד אורח א'.

ג. ואם יכול לומר קים לי כהרש"א. בכסא אליהו כאן אורח ג', כתב וצבור הייתי שאם התפרנס הוא מוחזק כגון שזה המבעל [אחר שפרנסה] ועכשיו הוא רואה לנכות מזונות אשתו, דמצי המוחזק לומר קים לי כהרש"א והגנימין זאב, אמנם השתא מהדנא ב', והוא ממה שראיתי להרש"א עצמו בתשובה [ח"ב סי' פ"ב], שלא רצה לסמוך על דבריו וכו' ^(ח). והצורו דבריו ציקהיל שלמה כאן. וכ"כ בזהו יוסף סי' ל' דף ק"ג טור ב' ד"ה ואחרי דף ק"ו טור ד' ובאמת מאריך סי' ט' דף מ"ג טור א'.

וביד ימין סי' י"ד דף ע"ה טור א', כתב לא אעל איך סמך הרש"ם [המובא להלן] על סברת הרש"א, היות שסברתו היא סברא יחידית הפך כל הפוסקים, ידוע מה שהשיבנו מהרי"ק בזהו דוכתי, דאין לומר קים לי כפלוני הגאון היכא שכל חכמי ישראל חולקים עליו, ועיין בכה"ג כללי הקים לי אורח ט"ז מה שצוין לנבואת שם המדברים בזה, ועיין גם כן להרש"ם י"ד סי' קס"ו שהציג שם משם המהרי"ק, דצענין ממונא לא מצי למימר קים לי כדברי היחיד נגד כל חכמי ישראל, ואפילו תפס מפקינן מייניה וכו', ועוד שהרי הכסא אליהו [הכ"ן] הציג להרש"א גופיה בתשובה שכתב, אבל מה אעשה ואיני רשאי לעשות מעשה עד שימנה עמי אחד מרדתי, ובקשתי ולא תאלתי ע"ש, הרי דאפילו הרש"א גופיה לא רצה לסמוך על סברתו כי רצו החולקים עליו, ובדואר אילו היה המהרש"ם רואה תשובת הרש"א הזה, לא היה סומך על סברתו. וכן נשיבת קיון ^(י) (להרי"א כהן יואנתן) סי' ס"ה, צאחים שפרנסו את אמותם הנשואה תמלסו ואחר מיתתה תפסו מנכסי אמותם לפירעון, כתב שאין תפיסתם כלום וכו', [משמע דלא מצי האחים לתפוס את הנכסים בטענת קים לי כהרש"א] ^(יח).

ובדגל מחנה אפרים ג' ד"ה וכו', כתב דכבר נדחה על להרש"א מהלכה, וכל שכן שהשו"ע ודאי דלא כהרש"א, ואף אם תפס מפקינן מייניה, דכנגד הוראת מרן לא מצי המוחזק לומר קים לי, ואף למהרש"ם [המובא להלן] משא לאה להרש"א דמצי המוחזק לומר קים לי, אכן דידן שקיבלנו עלינו הוראת מרן בכל מקום שגילה לנו פסק ההלכה, לא מצי המוחזק לומר קים לי כנגד סברתו ומוציאין מידו. ובגדולת מרדכי ^(יב) (להרי"א אמייס) ח"ב חו"מ סי' ה', כתב שאף אם מוחזקים צאופן המועיל לפוס דינא, אפילו הכי לא מצי אמרי קים לי כדעת הרש"א, משום דדעת יחיד הוא, ועוד דאין כן דעת מרן השו"ע, ולא אמרינן קים לי כדעת יחידה, וגם לא אמרינן קים לי נגד דעת השו"ע. גם נעזרת ציבור ^(יג) (להרי"א אלמנשינו) ח"א סי' ל"ה, כתב שאין לומר קים לי במקום שכל חכמי ישראל צ"כ שניהל ^(יד).

אולם בשו"ת מהרש"ם סי' קנ"ג, צאשה שהולכה משלה על תרופותיה של בתה הנשואה, ואמרה לחתנה שלא תחזיר לו את נכסיו המוחזקים אללה עד שיפרע לה אותם המעות, כתב שלמנו שלדעת הרש"א המפרנס סתם הוה ליה כלותה, ואע"פ שהרי"ן דחה ראיותו, עם כל זה אפשר דלמעשה הדין אמת כהרש"א,

קמח) ועיין בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתפ"ד וח"ב סי' קמ"ב.

קמח) עיין לקמן סקמ"ט אות א', דבחלקי הפוסקים באב שפרנס את בתו, ותפס מנכסי חתנו, אי מפקינן מייניה, ומשמע הא אחר פשיטא דמפקינן מייניה, דלא כהרשב"א. ועי' בלחם משנה פ"ד מאישות הלכה כ"ה.

קמט) ועיין לקמן הערה קע"ו, ש"כ המימר חיים בדעת הרב עובדיה ספורנו.

אוצר

סי' מח אות ג — ה

הפוסקים

מהיתום הואיל שלא אמר אולי עליו בתורת הלוואה, וכיון שלא אמר כן לא נתן לו אלא לגמילת חסד, וכמו שאמר צמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו שהניח מעותיו על קרן הצבי [ע"ש], נראה דסבירא ליה הטעם שאינה חייבת לשלם לא הוי כמ"ש הר"ן משום דסתמא אדעתא דבעל נחית, דאם כן איך למד משם לז' היתום שאיבד מעותיו [והרי התם ודאי אדעתא דיתום נחית], וכן לא סבירא ליה כמו שכתב המגיד משנה דטעמא שהיא פטורה לפי שלא ההנה אותה, שכבר היה לה מי שחייב לזונה, דגם זה לא שייך גבי מי שזן ליתום, אלא שטעמו כמו שכתב צפירוש דמסתמא לא נתן אלא לגמילת חסד וכו', ואם כן היכא שיש לה נכסים אף בסתמא חייבת לשלם [דלא נכתוין לגמילת חסד אלא לשם הלוואה]. וע"ע ביון יוסף סי' ל' דף פ"ט טור א', בקדושת יו"ט (להרי"ט ליפמאן) סי' ל"ד ובישמה לב המוצא להלן אות י'.

אולם בקרית מלך רב הכ"ל ד"ה ועתה, כתב ע"ד הר"ן [הכ"ל], שמתלבד להמגיד משנה [המוצא לעיל אות ב'] חולק עליו בזה, ולפי דבריו אין חילוק בין אין לה נכסים ליש לה, עוד זה שמדברי הרשב"א בתשובות המיוחסות [סי' י"ד] נראה דסבירא ליה דבסתמא אינו גובה ממנה אף ביש לה נכסים וכו' ^{אבן}. ובישמה לב [להרח"מ פראג'י] ח"ב חו"מ סי' כ"ח דף מ"ו טור ב', כתב ע"ד שמי"ש ללמד מהי מהמ"מ הוא מתנהג טעמו שהמפרנס סתם איבד מעותיו בזהו שאין אלא תועלת מיוחדת לפי שכבר היה מי שמהחייב לה לזונה, מינה יוצא דבכל גזונא היא לא נתחייבה, בין אם היה יודע שיש לה נכסים ובין שאינו יודע, ואיך שיהיה, דין זה היוצא מדיוק הר"ן אינו מוסכם ולכן תמיהני טובה על הבאר המים סי' ע"ז במאי דהואיל מיד המוחזק [באלמנה] על פי דברי הר"ן הללו כאילו הוא דין מוסכם. וכ"כ בשערי עזרה [להר"ע טראב] חו"מ סוס"י מ"א, דיען אשר דברי הר"ן בפלגותא מתניא ואין מוסכם טעמו מהכלל המוחזקים עדיף כוחם וכו' ע"ש.

ובהפלאה סק"י, לאחר שהביא דברי הר"ן הכ"ל, כתב אך לענ"ד נראה לאין צורך לה [אלא אפילו כשיש לה נכסים אינה צריכה לשלם], לדיון שיש להבעל נכסים וקיימא לו [לעיל סעיף ה'] דפוסקין מזונות, אם כן כיון דיכולה למכור מנכסיו לצורך מזונותיה, הוה ליה היא בגבירא דלא עבד למיגר, ואין האשה מתחייבת בעצמה לשלם, ועד כאן לא אמרינן בזה ואכול עמי דחייב לשלם, אלא משום דדמי לדר בחצר חצירו והוא גבירא דעבד למיגר, וכ"כ הס"ך בחור"מ סי' רמ"ו סק"י"א בשם ההוסר"ל דהיכא דיוכל לסטור אצל אחרים אינו חייב בזה ואכול עמי, וכל שכן בזהו גזונא דכתב הרמ"א בסמוך צפירוס בזה עם חתנו לאין צורך לשלם בעד בזה, משום לאין להאב התחייבות על בזה כיון דמזונותיה על בעלה והוא בעלן בזה וכו'.

ועיין באמת מארץ סי' ט', שלאחר שהביא מה שזן העדות ביוסף [המוצא לעיל אות ג'], באשה שהיתה מחזקת בנכסי בזה ופרנסה, אם יכולה האם לומר קים לי כדעת הרשב"א, כתב ויש לתמוה דהיך היה יכול לזכות את אם האשה מטעם קים לי, והרי מה שהיתה מחזקת האם הוא בנכסי האשה, והאשה עצמה מוסכם מכל הפוסקים שאינה חייבת לו כלום.

ה. אם איבד המפרנס מעותיו כשיש ביד האשה משכון של בעלה.

בבב

קנא) ועיין בגמק"י המובא לעיל שם, שכתב בשם הרי"ב"א, שהטעם שבפרנס סתם איבד מעותיו הוא משום דהו"ל להמפרנס להתנות שכונתו להלוואה, ולכאורה לפ"ז אין לחלק בין יש לה נכסים לאין לה.

כמה טעמי תריאי, חדל דהרי הרי"ב לא נעלמו ממנו כל תשובות הרשב"א, ובדלוי גם הוא ראה וידע תשובה הלזו וכו', וכן שהרי בתשובות המיוחסות מליין [לרשב"א שפסק כסברתו], ובע"כ צריך לומר שמה שכתב צח"ג שאינו סומך על דעתו, מלבשמו עטור ויראה לסמוך על דעתו לעשות מעשה ולהוציא ממון מיד המוחזק, ולכך בזה תשובה דמייירי שהיה הבעל מוחזק לא חייבו לשלם על פי סברתו וכו', ועוד דהתם היה לו עוד טעמים לפטרו [כמבואר שם, שלא היה מודה בידיעת הקמים וסך מה ששלח לה, ועוד שכיון שמתה יש לחוש שמה פרעתו ע"ש], הרי להדיא דלא מטעם שאינו סומך על דעתו לזד פטור, אלא שהיה לו עוד שני טעמים המסייעים לבעל המוחזק, אבל בזהו דלמיוחסות דהאב היה מוחזק בנכסיו כלתו וכו', בודלוי שהיה סומך על דעתו שלא להוציא מידו, ולכן גם הרי"ב וכו', וכמו כן כל הבאים אחריהם וכו', סמכו עליהם בזה שלא להוציא מיד המוחזק וכו', ושוב מלאתי שבהלך ה' כתב הרשב"א בפשיטות את סברתו ואפילו להוציא מיד המוחזק, ואם כן בודלוי שיכול המוחזק לומר קים לי כזאת התשובה של הרשב"א, ובדלוי שגם הכסא אליהו אם היה רואה תשובת הרשב"א הלזו, לא היה כותב מה שכתב. ועיין עוד שם דף ק"ח טור א', שכתב שגם לדעת רבינו שמה [המוצא לקמן סק"ב], אין ראהו שסובר דלא מצי המוחזק לומר קים לי כדעת הרשב"א. וע"ע במטה לחם ח"א סי' א' דף ד' טור ב', דפירש דברי המהרש"ם ומהו אומר אחר.

ד. ולדעת הפוסקים, האם האשה חייבת לשלם, ומה הדין בהיו לה נכסים בעת שפרנסה. בנכסת הגדולה כלן הגה"ט אות כ"ד, כתב דכמו שאין הבעל חייב לפרוע מה שפרנס לאשתו, כן האשה אינה חייבת לפרוע. ובקרית מלך רב פ"ב מאישות הי"ט, כתב שהתוס' [כתובות ק"ז ב' ד"ה חנן] לא כתבו טעמים אלא כלפי הבעל, דהיינו טעמא שאין הבעל חייב לשלם [משום דהוי מצריח ארין], אבל האשה פטורה משום שהוא נותן לפרעון חוב הבעל וכו', ובשביל הבעל קא ויבי.

ועיין בחידושי רבינו קרשקש כתובות ק"ח א' ד"ה ואמר,י, שלאחר שכתב מתחילה שאין לחלק בין מפרנס בשביל בעלה למפרנס סתם, כתב אז אפשר דהיכא דפרנסה סתם נהי לאין לו על הבעל כלום משום דהו"ל כפוער חובו לגבי זדויה, מ"מ אינה חייבת לשלם לו, דלא גרע מי שמפרנס אשה אשת ארם ממי שמפרנס אשה אחרת מחייבת לשלם, ואפשר דמיון להידי חייבת לשלם לזה, כשבעל חייב לשלם לה, וממילא אין הבעל ונותנין לזה מדר' נתן וכו'.

כתב בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף מ"א, ונראה לי שאע"ג שנחלקו במפרנס את אשת חצירו בבתם, לדעת הר"ן אינו גובה והניח מעותיו על קרן הצבי, הגי מילי כשאין לאשה נכסים שאין לבעל רשות בזה, אבל אם יש לה נכסים שאין לבעל רשות בזה נפרע ממנה והיא נפרעת מבעלה, דסתמא דמלתא על נכסים סמך ולא על הבעל, והכי משמע מתוך דברי הר"ן [כתובות ס"ג א' מדפי הרי"ף] שכתב, ומיהו סתמא אדעתא דבעל מחית ולא אדעתא דידה, שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שיהא נפרע מהם אלא מבעלה ע"ש, וטעמא שכבר הוא יודע וכו', אבל אם יש לאשה נכסים גובה מהם לדעתא דידה נחית.

ובדעת הרי"ף כתב בקרית מלך רב הכ"ל ד"ה והנה, שמדבריו המובאים בספר התרומות שער ס' ח"ב אות ב', באחד שהכניס יתום לביתו, ובכהגדיל היתום טבעו בזה שהוציא עליו, כי אמר שבתורת הלוואה הוציא, שהשיב הרי"ף שאין לראובן ליטול

הפוסקים

ס"ק מה אות ה ז

אוצר

ח"מ סי' מ', בשמחת כחן ח"ז ח"מ סי' ז', במטה אהרן (להר"א בן חסין) סי' מ"א עמ' ק"ג טור א' בזה"ד ובתבואות שמש סי' כ"ג. ועיין לעיל סקמ"ג אות ז'.

ז. ובשארם כל הזן את אשתו אינו מפסיד. בפרישה יו"ד סי' רל"ה סק"ז, עמש"כ בצור שם, המדיר את אשתו שלא תיהנה ממנו, ופרנסה ע"י פרנס שיאמר כל הזן אינו מפסיד, ויוזן אותה אחר ויולך ויקח מן הצעל, כתב להעיקר דכאן חומר אינו מפסיד, משה"ר צריך לשלם [משא"כ בדוקרן אלל חנוני הרגיל אללו שם בסי' רכ"ז דתלוו ברכונו], וכן מדויק לשון השו"ע [בסי' רכ"א], דלפני זה כתב ז' פעמים "אם ירל"ה, ובהאי צבא [במדיר הנאה מחבירו, דמותר לומר כל הזן] אינו מפסיד, לא כתב אם ירל"ה וכו'. וכ"כ בש"ך שם סי' רל"ה סק"ח. וצ"ל שם סק"ח, כתב כי צלעת הצ"ח שם.

ובב"ש סק"י, קודם שהציב דברי הצעל לתמונת שפוטרי בזה"ג [כמובא לקמן] כתב, ועיין בתוס' גיטין דף ס"ו [א' ד"ה דל], ולכאורה דין זה תלוי בשני תירושים של התוס', לתירוצו הראשון שם אשר הר"ן [שם] מסכים, נעשה שזומו וחייב לשלם, אלא לענין המדיר לא הוי שזומו קבד. וע"ע בצ"ח סי' קמ"א סק"ז.

ועיין

לפרנס את אשתו ואינו מתחייב עתה מחדש, אבל הדבר משה עיקר מה שחייב בגזונו הוא משום דשליחותי עבד, וכשם דבשליחות לא בעי קנין, ה"ה דמתחייב אפילו בדבר שאינו קבד וכו'.

קבד שש"ע על הא דתנן מי שהיה מושלך לבור, ואמר כל השומע את קולי יכתוב גט לאשתו, הרי אלו יכתבו ויתנו, הקשו תוס' דמאי שנא מאת דאמרין בגדלים [ל"ז ב'], ב"י מודד הנאה מחבירו דתורם לו תרומתו לדעת דבעל הכרז, ומקיל לה באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום, ויתרוצו לאו משום דכי אמר הכי לאו שליחותי עבד, דבתרומה בעינן שליחות, אלא לענין מדרד הנאה דקא לא חשיב שליחות בשעש"ב בכך כמתנה ליה, כיון שלא צוה לו לעצמו, [ועוד תירוצו] דשמאי יש לחלק דהכא לא קאמר כל הרוצה לכתוב, אלא כל השומע דייחיה יחידה למי ששומע קולו. ובהפלאה, בבית מאיר ובדברי שאלו [עדות ביהוס' המובאים בפנים כולם פירשו דברי הב"ש, ששומענו שלדברי התירוצו הראשון של התוס' חיל חייב לשלם באומר כל הזן אינו מפסיד. ובאבני מלואים סק"י, הביא מה שהקשה בב"ש סי' קמ"א [סקמ"ז] על תירוצו השני של התוס', דמאי פריך בתבואות על רב הונא שהמדיר את אשתו יכול לומר כל הזן אינו מפסיד, מדא תנן כל השומע קבד יכתוב גט, אלמא דנעשה דאמר וכתב גט במדיר נעשה שליחות, [ולדברי התוס'] ק"מ, דמאי למימר דאמר וכתב שליחות מ"מ לא הוי הנאה כיון שלא צוה לו בפירוש, וכתב והנה אין זה קושיא כלל, דהתם בתורם משל חבירו אינו מהנה משלו [משל השליח] כלום אלא במה העביר שליחותו, לזה כתבו התוס' דאע"ג דהוי שליחו ותרומתו תרומה, מכל מקום הנאה [למשלח] לא מקרי מה דעבד שליחותו, כיון חיל חייב לשלם באומר כל הזן אינו מפסיד, דמאי פריך בתבואות ממנו הנאה, אי חשיב עבד שליחותו, הוה כאילו פירנס המדיר בעצמו את אשתו, שהרי שליחו של אדם נמות, והוה דאי איסור גמור וכו', ומשום הכי אי אפשר לה להתפרנס אלא בעינן שלא יהיה שליחו כלל וכו', ולפי מש"כ אינו ענין כלל [דברי בעתה] לדברי התוס', ולפי דאם היה כל הזן אינו מפסיד בכלל שליחותו, דאי היה אסור במדרד הנאה וכו', אלא ודאי כל הזן אינו מפסיד אינו שליחו כלל. ועמש"כ בקצת"ח סי' קכ"ט סק"א, שמי"א אף שאינו שליח אולי חייב לשלם לו ממעט ערב.

אולם בבית קבא, כתב שגרא שמה שכתב הב"ש דדין זה תלוי בשני תירושים בתוס', כוננו לומר באומר כל הרוצה לזון שומבי שם בתוס' שחליא בשני התירושים, ולתירוצו ראשון חייב לשלם, ולתירוצו השני אינו חייב לשלם, רק באומר כל השומע יזון, ולא כל הרוצה לזון, אבל באומר כל הזן אינו מפסיד הוה מביא [הב"ש] כשם התרומות דאינו חייב לשלם, וזה מוכח בפרק המדיר, דהמדיר את אשתו למהנות לו יעמיד פרנס ואומר כל הזן אינו מפסיד, ואלו היה חייב לשלם הרי מהנה אותה מנכסיו, אך באומר כל השומע יזון קשה לי, דבהמדיר לא מוכח רק כל השומע יזון הוי שליחו, ובמדיר אסור לשלם אף דאינו חייב לשלם, אבל שיתחייב לשלם כשאינו אומר אינו מפסיד ליכא הוכחה ושלם, ורק לתירוצו השני בתוס' דכל הרוצה לאו שליח הוא, ומכל מקום במדיר אסור, ועל כן התוס' דאמרין דהיינו לשלם ולמהנה מנכסיו, ש"ל לומר דאשתו שאני, ולכן אפילו לא אמר אינו מפסיד חייב, ולא

דדבר משה (להר"מ אומרייליו) ח"א סי' מ', בצ"ח שפרנס בתו האלמנה קבד, ויש צידה משכון של צעלה, כתב וכיון שהיא מוחזקת במשכון זה, לעולם חייב לשלם למפרנס, או מטעם שאף שלא פירנסה צדיה מדעת עצמו אלא שהיא שתקה ולא שאלה מזונות, כיון דיש לה משכון, הוה ליה כלותה ואכלה דחייב לשלם, או מטעם דלחומר המפרנס אני לא פירנסתיה אלא מחמת שהיה משכון זה צידה שהוא כיוי [כ"כ שם בהסבך טענת האב, אולם המחבר אינו מתיחס לזה בהמשך התשובה].

ו. וכשבשק הבעל מפלוני שיפרנס את אשתו. בצוט השני סי' ל"ב (בתשובת זקנו הרב שמואל צנך בנחמאל), אחר שכתב שרפואה דינה כמזונות לענין זה [וע"ז לקמן אות ט"ו], כתב שאם יבא ראה שהבעל שלח אליו, שכל מה שיוציא עליה ופרע, אז ודאי שחייב לשלם הכל עד פרוטה אחרונה, כל מה שיאמר המפרנס שהוציא עליה, רק שיחריס קודם. והסכים עמו הרב יצחק צ"ר עשנון כ"ז. וכו' בתשובת הר"ף שצספר התרומות שער ס"ה חלק א' אות ו', שצאשה שהלך צעלה למד"ה ופרנסו אותה קרוביה, כתב ואם טוענים שהוא כזה אותה להוציא עליה ע"מ שיסלם הוא, ואמר לא הוי דברים מעולם, ישבע שלא כזה אותה בצדועת היסוד ויהיה פטור. וכענין זה כתב בשו"ת הר"ף דפוס ויוורנו סי' קפ"ט וצדפוס צילגוריו סי' קל"ו.

ובגמג שאלו (להר"ח שאלו) סי' כ"א כתב, ודאי שחייב הצעל לפרוע למפרנס כל מה שהוציא למזונות אשתו, מכיון שכן כזה כזה שיוציא הוצאות, וזהו דכתב הרמב"ם פ"ב תלושות הי"ט, הלך צעלה ועמד אחד מדעת עצמו וזכה משלו, אם יבא הצעל אינו חייב לשלם לו, והרי זה איבד את מעותיו, מפני שלא כזה לזונה, והיא לא לזה ממנו עכ"ל, הרי מכלל דין זה אתה שומע, דאם כזה הצעל, דאז שליחותו קא עבד וחייב הצעל לשלם קבד, [וכיון לומר שמה שהתחייב הצעל לשלם לו דמי המזונות כתב, וזה ממש, מכיון שנתחייב צדבר שאינו קבד, ולדעת הרמב"ם פ"א ממכירה הט"ז] המתחייב עצמו צדבר שאינו קבד דהיינו מזונות אינו חייב, וכתו שכתב הטו"ש"ע ח"מ סי' ס' סעיף ז' וכו', אמנם ראיתי לכנה"ג [שם] הצ"ח אות ל"ה שכתב בשם המהרי"ט, דלא קאמר הרמב"ם דדבר שאינו קבד לא חייב, אלא צבא להתחייב צדבר שאינו חייב, אבל מוכי שכתב לקונה לפרוע כל מה שיוציא צבתיים שליחותיה קא עבד וכו', ואם כן הוה הדין צ"ל שהבעל מחויב ועומד הוא לזון למפרנס את אשתו בתנאי כתובה, ואינו מתחייב עתה מחדש כגאמר דהוי כדון המתחייב צדבר שאינו קבד, אלא שחייב הצעל לפרוע למפרנס, דשליחותיה עבד. וצדבר משה (להר"מ אומרייליו) ח"א סי' ל"ב, אחר שהציב דברי המהרי"ט הכ"ל ויש מי שחולק עליו, כתב שאף [להחולק] אפשר דיודה כד"ל לחיובים מטעם דשליחותיה עבד כזה, וכשם דשליחות קיי"ל דלא צני קנין, ה"ה דמתחייב בכל צד שאינו למשלחו, ואף צדבר שאינו קבד קבד. וכ"כ צמלך שם

קבד שם ד"ה הרי, ביאר דדין אלמנה שוה לדין אשת איש עם בעלה, לענין דין זה של עמד אחד ופרנסה.

קבד וכן יש לדייק מספר הראב"ן [מהדורת ערביה] דין רצ"ח טור א', שכתב עמש"כ בתבואות מי שהלך למד"ה ועמד אחד ופרנס וכו', דהתם כיון שעמד מאילו, שהבעל לא אמר לו לעשות וכו', הלכך הפסיד.

קבד עיין בחדש אברהם ולה"א אללקיע ח"ב ח"מ סי' כ"ה דף קנ"א טור א' ד"ה א"ך, שהביא משרת בית יעקב סי' קס"ז בשולח חבירו לעשות חטורה, דאי לא הוי דבר שאינו קבד יכול לחזור בו ופטור מלשלם, וכתב דהדבר משה [תשובה בפנים] חולק עליו בזה, ובשלמא המגן שאלו [תשובה בפנים] אין כ"כ בירור בדבריו דחולק וכו', דאפשר דעיקר סיכוחו לחייב ראובן, ועל מש"כ דראובן מחייב ועומד

אוצר

סי' ק מח אה ז

הפוסקים

מש"כ צאנזר לחנוני וכו', הרי רבותא גדולה היא בכל הזן אינו מפסיד, ולמה עשה התלמוד ממנו לא מצביא, ומלבד כל ה"ל אין שום התחלה לומר שלא יהיה שלוחו ויכול להוציא ממנו מעות דלא הוה פורע חובו של חצירו שאין צריך לשלם לו, ועיקר איסור והיתר דכאן תלוי בחיוב ופטור לשלם לו וכו'. גם בחקיקה לב יו"ד ח"ג סוס"י פ', אחרי שהביא הריטב"א ה"ל, כתב ועם שראיתי שנחלקו בזה, ודעת הפרישה והש"ך שחייב לשלם הרי הם לא ראו דברי הריטב"א וכו'. וכ"כ בקריית מנחם רב פ"ג מאשיות הלכה כ"ג דף פ"ב טור ד', צאנזר שלמה סי' י"ב, בשערי דעה ח"ב סי' ר"ל"ה אות ב', בבית צאנזר (להר"ם מפעטריקוב) יו"ד סי' ס"ה אות ו', ובידות נדרים (להר"ם כאמנאן) סי' רכ"א יד שאול סקכ"ב [וע"ע סי' ר"ל"ה ביד שאול סק"ה].

ובבתיבות משפט דף רמ"ה טור ג', לאחר שנתנה על ה"ח והפרישה והש"ך לאישתמיט מהם דברי הראשונים [הנ"ל] שפוטרים הבעל מלשלם, כתב דמן הנראה דס"ל להני רבנותא לדוקא גבי חנוני שהוא ליחיד ואינו מחויב לפורעו, דלא חייב לשלם לו נראה שהוא שלוחו וכו', אבל גבי כל הזן שהוא ככולל, ולא שייך שליחות בלשון רבים חייב לשלם לו וכו', [אבל קשיא] דכיון דס"ל דלא שייך שליחות בלשון רבים, א"כ לאו שלוחו הוא ואינו חייב לפורעו, וגם בגמ' [כתובות ע' ע"ב] מוכח דחנוני אע"ג דלא אמר הב ליה אלים טפי מאומר כל הזן וכו', דחנוני דומה טפי לאומר זיל הב ליה מאומר כל הזן, וכיון דצאנזר מורו לאינו חייב לשלם לו דלא הוה כאומר זיל הב ליה, כ"כ צאנזר כל הזן לאין צריך לשלם דלא הוה כאומר הב ליה שיתחייב לשלם וכו'.

ובבהפלאה סק"י"ח, הביא מ"ש צ"ח דתלוי ד"ז ב' תירוץ התוס', וכתב נראה דאין כאן מחלוקת, דהתוס' לא כתבו בתיוראם הראשון אלא צאנזר כל הרוכז ליוון יבא ויוון, דלא הוה שלוחו, אלא דלא נאסר צמוד הנאה כיון לאינו מהנה, וממילא חייב לשלם לו, אבל צאנזר כל הזן אינו מפסיד לא הוה ליה שלוחו דקאמר בכתובות ע' ע"ב, [על הא דתנן המדיר את אשתו מליהנות לו, עד ל' יום יעמיד פרנס, ופריך בגמ' ופרנס לאו שליחותיה עבד, אמר רב הונא צאנזר כל הזן אינו מפסיד, ופריך וכו' אמר הכי לאו שליחותיה קעבד, והתנן מי שהיה מושלך בצור, ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו, הרי אלו יכתבו ויתנו, ומשני הכי השתא התם קאמר יכתוב, הכא] מי קאמר יוון, כל הזן קאמר, פטור מלשלם, ולא דרשנו משמע מללא התירו צאנזר בכתובות [שם] לומר כל הרוכז ליוון, היינו מנועים לעב"ע שלוחו של אדם כחומר.

ובבית מאיר כאן כתב, נראה דמיניה [הצ"ח] אשתמיט דברי הר"ן פרק המדיר שכתב גמי כבעל התרומות, ולדבריו הר"ן סותר עצמו [שהרי בגיטין [ס"ז] כתב הר"ן בתיוראם הראשון של התוס', ולפי הצ"ח הרי תירוצו זה סובר שהאומר כל הזן אינו מפסיד חייב הבעל לשלם], אבל מעיקרא [דברי הצ"ח] ליתא, דכדי לתירוצו זה הר"ן מסכים עמו [עם התוס'], דלאו דוקא בשאומר כל השומע קולו יכתוב דחשוב שלוחו, אלא אפילו אמר כל הרוכז לכתוב יכתוב נמי נעשה שליח, ומכל מקום לענין מודר הנאה לא הוה שלוחו, [אבל] היינו דוקא אם אומר יכתוב, אבל הכא מי קאמר יוון, כל הזן קאמר, והיינו תירוצו גמ' בכתובות דודאי לא נעשה שלוחו ולהכי פטור וכו', ואולם גוף דין זה מן הסבירא היה מחויב וכו', שכיון שאמר "לא יפסיד" יש לחייבו בלא שליחות מתורת ערבות, דומיא לאומר זרוק מנה לים ואתחייב, ליש דיעה בחומ"ם סי' ש"פ [סעיף ח' ברימ"א]

דחייב

ועיין בהגהות שבאבני מלואים (מהרי"א ענין) כאן אות ד', אחר שהביא כל הראשונים הפוטרים [כמוצא לקמן], כתב דבהא דקדק דברי הפרישה גבי מדיר את אשתו וכו' אבל לא מטעמיה וכו', אלא להכא חייב לשלם מהמת שעבדא דר"י כיון שהבעל משועבד לה והוא חייב לה, ולא מצביא לעת הרשע"א דס"ל דאפילו בפרנס סתם לאו משום פירעון אלא לשם הלוואה נותן לה, אלא אפילו לעת החולקים מורו הכא כיון שאמר כל הזן אינו מפסיד, וזה עמד ופרנסה, ודאי אדעתא שלא להפסיד מעותיו ופרנסה, וכמו שאמר הבעל בעצמו, ודודאי לשם הלוואה נתן לה, וחוזר וגובה ממנו מדר"כ וכו'.

ואולם בספר התרומות שער ס"ה [ח"א סי' ב'] המוצא צ"ח ה"ל, כתב אם היה בעלה בכאן והדירה הנאה, ואמר כל הזן אינו מפסיד, ועמד אחד ופרנסה הניח מעותיו על קרן הכסף, וכדגרסינן בכתובות [ע' ע"א], המדיר את אשתו מליהנות לו, עד ל' יום יעמיד פרנס, ואוקימנא בגמרא דלאו פרנס דקא ממני אינו, דלא כן שלח ידיה הוי ואסור, אלא צאנזר כל הזן אינו מפסיד, ונמלא שהעושה מתנדב בעצמו, דמדינא לא מוחייב ליה במידי, שהרי לא ייחדו צירוש, ואף אם היה חנוני ורגיל אכלו ואמר מודר הנאה מאשתי אינו ואינו יודע מה אכילה לה במתנותיה, ובא הוא ונתן לה, הניח מעותיו על קרן הכסף, וכדאמרין התם לא מצביא הזן אינו מפסיד דנמלא קאי, אבל הוי כיון דרגיל אכלו, הוה ליה כמאן דאמר ליה אינו הב ליה דמי ולהוי שלוחו קמ"ל דלא, ואע"ג דגרסינן בנדרים [מ"ג א'] הוה נותן ובא וטול מזה, לענין איסור נדר קאמר דלית ביה, ולא לחיובי בהכי לענין דינא דה"ח. וצ"ח הוסיף, דלאשתמיטתיה להאחרונים [הנ"ל] דברי הבעל התרומות. וכ"כ בחיובי הרא"ה והריטב"א בכתובות ע' ע"א, וכו', שם, שאומר כל הזן אינו מפסיד, לאו שליחותיה עבד ואינו חייב לפורע לו. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם חומ"ם סי' ל"ח.

ובש"י יו"ד סי' רכ"א סק"ל, כתב ע"ד הפרישה, דלא דק, דהא צריך המדיר [ע' ע"ב] אמרינן לא מצביא צאנזר כל הזן אינו מפסיד שפוטרי שותת, אלא אפילו אומר לחנוני אינו יודע מה נעשה, דכיון דלדירה אומר הוה אמינא דשלחו הוא קמ"ל, ואם איתא דככל הזן אינו מפסיד צריך לשלם לו מן הדיו ואפ"ה מותר

דמי לאחר שודאי פטור וכו', לדוקא באשתו כשאומר כך מסתבר שחייב, דכיון שהוא חייב לזון את אשתו, הוי כאומר לו פרע לבעלי חובי דחייב לשלם, דהוי כשוכר פועל בעלמא שבלו וכו', ומה שכתב בה"ש בסי' קמ"א סק"ז ודמי דכיון דינא שכתב בעל התרומות וכו', כונתו לומר דינא דחייב תשלומין שכתב הבעה"ת גבי כל הזן לענין תשלומין, הכי גמי י"ג באומר יוון לענין תשלומין. וכעין זה כתב במחצית השקל כאן.

קמא) ועיין בישוועת יעקב כאן בפירוש הארוך סק"ג, שכתב דיש לתמוה בגוף דברי ספר התרומות, דמה ענין זה לשליחות, דאף אם אין כאן תורת שליחות, מכל מקום חייב לשלם כיון שנתחייב עצמו לשלם למי שיוון אותה, לא מביעיא לדעת הרמב"ם [פ"א ממכירה הלכה ט"ז] בדמקום שלא שייך השטאה והשבעה, אף דבידור בעלמא כיון להתחייב אצ"פ שיוני חייב, אם כן הוה הדין לבאן, דינא אף לדעת החולקים [עיין חומ"ם סי' מ' בסמ"ע סק"א] וכן עיקר דאינו מתחייב את עצמו דבידור בעלמא, מ"מ כאן שהוא עשה מעשה על פיו וזו אותה, הוי היא מתחייב מדין שכירות ומדין ערב. וע"ע בדברי שאול (ועדות ביהוסף), בשואל ומשיב מהדורא חמישהא סי' ע"ט ד"ה ודך ובערך שי כאן מה שכתבו לתרץ בזה. וע"ע במחנה אפרים הלכות ערב סי' ג' ובמגנין בגין יעקב שם.

ובבמה דקד (מליבוואויטש חומ"ם סי' י"ח אות ב'), כתב לתרץ ראיית הבעל התרומות מהתובת, דהתם כיון דאמר לה צאי מעשי' במזונותיך רק שאין מעשי' מספיקין לדברים קטנים דלא הוי רגילה בהם כשניוניות אצלו, א"כ אין כאן חוב גמור משה' אפילו גילוי דעת לא מהני שחייב לשלם מדינא וכו'.

אוצר

סי' ק מה אות ז — ח

הפוסקים

דעמד מעצמו, אבל היכא דהיא בקשה ממנו שיפרנסנה הו"ל כלותה ואכלה דלא איכד מעותיו, ואף שאינתי לכנה"ג [כאן] הגה"ט אור כ"ז שבידא משר"ת ז"י [הכ"ל], בקשה ממנו תחילה דילולא, כל מה שישלח לה וכו' חייב לשלם, וגרסא לכאורה דעכ"פ צעין מיהא דמעיקרא היה בקשה אחת בתורת הלוואה וכו', אבל אם לא היה מתחילה ועד סוף שום בקשה בתורת הלוואה, חזר הדיון למחויב דסובר חנן לאיכד מעותיו, אולם הוראה בתשובת הצי"ל בשרשי, יראה דלא הובא כלל בדבריו לישאל דהלוואה וכו', הנה צדיקור דלא תלה הדבר כי אם שיהיה צעין שהיא בקשה ממנו תחילה לשלוח לה מזונות, וכעין דברי הרמ"ז והרצ"ל הכ"ל כתב בשארית יעקב (להר"י אלגאזי) פירוש ויקרא דף ג' ריש טור ד' [במפרנס חזירן]. וכ"כ באבני האפד ח"א כאן אור ז"ט.

ובשלא בקשה בפירושו. במטה לחם ח"צ סי' י"א, באשה שנתנו לה צ"ר רשות לאלת מצות צנלה, כתב דהיכא שלא יאך מיהא [בקשה שיפרנסנה] רק קמה והלכה לבית אביה וכו' וזנה ופרנסה, זה לא מצוה, והיה נראה להכריח דין זה מתוך דברי הריטב"א [כתובות ז"א א', שצאשה שהלכה לבית אביה מתוך מריבה, ומסתמא פירנסה אביה שם, ואח"כ תצעה היא מצעלה לפרוע מזונותיה למפרע], שגלה הדבר צין היכא דאיכא לחוש למחילה אי לא, דאם מסרה מודעה בעדים, דגילתה דעתה שלא למחול, אה"כ דמציא לתצוה, והנה הריטב"א קאי בלא לותה או שהיה משכון, דאל"ה לא היינו צריכים שתמסור מודעה בעדים וכו', וקשיא הגם דליכא מחילה, אכתי מצינו כח תוכל לתצוה, דאחרי הצעה, כבר היה מי שפרנס אותך ופרע חובי וכו', ולפי דברי הרמ"ז הוצית דוד [המוציאם לעיל בדברי המעט לחם ח"א] ילפין מדברי הריטב"א, דהגם דלא יראה מפי האשה שום בקשה כלל, לא בהלוואה ולא שיפרנסנה, אכתי ההלכה עממה מתוך מריבה לבית אביה היא גופא ההוכחה דכוונתה לשאלו מאביה שיפרנסנה וכו', ויהינן ליה דינא כמו היכא דבקשה. ושם דף כ"ז טור א', הוסיף דלע"ג שכתב לדחות זה [גישא לפי דברי הריטב"א בצורפן אחר], מ"מ הדעת נטוה הכי, [אלא שצדוק מסיק שצדק] ישמח לז ח"צ מור"מ סי' ל"ה לא ראה לסמוך על סברה זו, כי טעם זה הוא רק סניף לטעמים אחרים שהייתם כלל.

ובמטה אהרן [להר"א בן חסין] סי' מ"א עמ' ק"ג, באחד שהיה חבוב צבית האטורים, ובאצותיו ע"ש שנתפס יאכל והלכה אשתו לבית אביה עד שגשתחרר, ואז עמד חמיו ותצוה לשלם דמי מזונות אשר היה זן את אשתו, כתב שחייב הצעל לשלם המזונות שלוהה מאביה וכו', ולא דמי להך אשה שהלך צעלה למדינת הים ועמד אביה ופרנסה למדינת איכד מעותיו, דלא אמרינן הכי אלא כשעמד אביה מעצמו בלי ששאלה ממנו וזן אותה [כשהיא צביתה], אבל כשהלכה למעמה אכלו היא כשאלת ממנו להלוותה מזונות, דמסתברא דלא דוקא בהלוה לה דמיים [חייב הצעל לשלם], אלא הוא הדין אם פירסא על ידי שאלתה ממנו לפרנסה עד דעל לשלם לו, דמה לי הן ומה לי דמיהן וחייב הצעל לשלם לה וכו' ^[קצו].

ובעין זה כתב בעמק יהושע [להר"י מאמאן] ח"ג סי' כ"ז אור א', דמש"כ השו"ע עמד אחד מדעת עצמו וכו', אין הצעל חייב לשלם לו, איידי רק היכא שהוא מחלו הך וזנה בתוך ציתה, או שהוא הביאה אלל, דקתני עמד אחד מדעת עצמו, לא כן אם באה אליו

רחייב, ואפילו למאן דפוטר היינו משום שאינו דומה לערב שנהנה אדם על פי ערבותו וכו', אבל הכא שפיר שייך דין ערבות וכו', אמנם בטלה דעתי מפני דעתם הרמה, וע"כ דלשון "לא יפסיד" לא היה הבטחה גמורה שיתחייב, וכן הביא מהר"א ששון [בתורת אמת] סי' קכ"ב בפשיטות דפטור, ואולם אם אמר כל הרווא לזון יזון, נראה דתליא בשני תירושי התוס'.

ועיין בתשובת הרח"י אלבעלי שציד ימין סי' ט"ו, שכתב דהא דאומר כל הון אינו מפסיד פטור הצעל מלשלם, היינו אפילו לדעת הרשב"א שסובר שהמפרנס אשת חזירו צסתם חייב לשלם, ואף של מהבא מה שאומר לו כל הון היה חייב לשלם, מ"מ כשאומר הצעל כל הון אינו מפסיד גרע טפי ואינו חייב לשלם וכו', שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלוואה, וא"כ כשאומר הצעל כל הון אינו מפסיד גרע, משום דכשפירנסה, מתנתה שאמר הצעל כל הון [פירנסה], נמלא שמתנתה מזונות הצעל שחייב לה צנלה הוא נותן לה, דהוא ליה כפופע שמתנתה מזונות שחייב לה צנלה הוא נותן לה, והאין לישאל דקאמר צעל כל הון אינו מפסיד לא אליס לחייבו וכו'.

ובדברי שאול (עדות ציהוסף) כאן ד"ה אין, כתב דלא דמהב"ש מצוה דהאומר כל הון אינו מפסיד תלוי בשני תירושי התוס', אמנם מלאתי להרצ"ז ח"ג סי' תקצ"ח דבאומר כל הון אינו מפסיד גרע מכל הרווא לתרוס, דודאי לא נעשה שלום, דהוא רק דרך שלום ע"ש, ואפשר דזה בכלל תירושו של הש"ס, התם קאמר יכתוב הכא מי קאמר יזון, כל הון קאמר, והיינו דכיון דאמר בדרך שלום לכך פטור, אבל הלשון לא משמע כן, וגם צה דקאמר לא מצוה כל הון לעלותה קאמר, ולא קאמר פשוט דכל הון אינו מפסיד הוא לשון שלום ע"כ דלא כרצ"ז, אמנם צנמה צהר"ן נדרים ל"ז מצוה כמ"ש הרצ"ז וז"ע וכו', [אוצר הארץ אי מ"מ חייב לשלם משום ערב, ומסין] ועוד נראה דבר צרור דאם אמר אם תזון לא תפסיד דודאי חייב, ואף לפי מה שכתב הרצ"ז והר"ן לא שייך בזה שליחות, דהא אמרו בדרך שלום, אבל לפי מש"כ אתי שפיר וכו'. ועיין מש"כ בזה בקרית מלך רב הג"ל.

ובקול אליהו ח"צ מור"מ סוס"י י"ג, כתב דאם אמר טוב הדבר [שתפרנס את אשתו], קיל חובו טפי מכל הון אינו מפסיד שהוא מצטיחו ע"מ לקבל פרס [ומת' אינו מקבל, כ"ש הכא דהוי כמו עולה טובה וכו'.

ח. ובשבקשה האשה מפלוני שיפרנסה. צו"ת הצית יוסף דיני כתובות סי' ח', כתב שיש לחלק ולומר שאין הצעל חייב לשלם למפרנס מה שהיה שולח לה מעצמו, דהיינו הא דתנן עמד ופרנס להניח מעותיו על קרן הכזי, ולא מחייב [הצעל] אלא צמה שהיתה היא שולחת לשאלו ממנו שישלח לה, אלא אם כן נאמר שמה שבקשה ממנו בתחילה לשלוח לה מזונות מהני לכל מה ששלח לה אחר כך, דכל מה ששלח לה, בתר ההיא בקשה ראשונה גריר, והוי כאילו בכל פעם היתה היא מתבקשת ממנו שישלח לה, והוא ליה כלותה ואכלה דחייב לשלם ^[קצו].

ובמטה לחם ח"א סי' א' ק"ז טור ב', כתב בחידושי הרמ"ז והבית דוד [פ"ג דכתובות משנה ב'] כתבו דלא אמר חנן [המפרנס אשת חזירו הניח מעותיו על קרן הכזי] אלא היכא

[קצו] ועיין באשרדות הפסגה סי' ח', שכתב דאפילו ראו [עדים] שתבעה מאביה פגע בפעמים [שילוח לה] אין זה כדאי לחייב לבעל במה שטוען שכ"כ זמן פרנסה וכו'.

[קצו] ע"ש שכתב שמ"מ אביה היה חייב להשבע שלא פרנסה בתורת חן וחסד, אלא דבנדיד אביה היה עני, ואין דרך העני להאכיל חנם, ולכן פטור משבועה.

אוצר

ס"ק מה אות ח — ס

הפוסקים

היה נראה לחייב הצעל לשלם, לטעמא מאי אמור רבנן דמי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו לאיצד את מעותיו, משום דאמר לו הצעל דמה לך לפרנסה, אם לא היית מפרנסה היתה מנאמנת, אבל בכאן שצאת לב"ד ופסקו לה מזונות בלתי דעתה שאינה רוצה לנאמס, אבל כל דייקת שפיר נראה דהא לאו טענה היא, והוא מליתא בתוס' כתובות ק"ח א' ד"ה הא, שאע"ג שפסקו לה לה"ד מזונות איירי [חנן], דאי לאו הכי לא מחייב לבו"ע וכו', הרי מוכח מדבריהם להדיא דלע"ג דפסקו לה ב"ד קאמר חנן לאיצד את מעותיו, והביא דבריהם אלו הרא"ש בפסקיו [שם סי' ה'] גם יש להביא ראיה מדבריהם [שם] ק"ז א' ד"ה ואם בא ואמר לה, [שכתבו] שהסתם נראה שפסקו לה לה"ד מזונות קודם שותה [ע"ש], הרי נראה דלע"ג דפסקו לה לה"ד מזונות, לא מחייב הצעל לשלם אלא אם כן לותה, הא לאו הכי לא מחייב הצעל לשלם לע"ג דפסקו לה לה"ד מזונות, ואע"ג דהרא"ש פליג עלייהו במאי דקאמרי דלא מחייב הצעל צלותה אלא"כ פסקו לה לה"ד, וסבירא ליה דאם לותה לע"ג דלא פסקו לה לה"ד מחייב הצעל לשלם [ע"ש] סקמ"ב אות ב', מכל מקום במאי דקאמרי דאינו חייב הצעל לשלם אם פסקו לה לה"ד ולא לותה לא פליג עלייהו, דאפשי פלוגתא לא מפשינן כולי האי וכו', וכן מלאתי להשג"ח סי' פ"א שכתב, נראה שהוא פטור מתביעתה לפי שאפילו פסקו לה לה"ד מזונות אינו חייב לותה לה כלום, אלא כשפסקו לה לה"ד ואחר כך לותה צעדים, והעדים יודעין כמה היא צריכה ללוות ע"כ, הרי מבואר כמו שכתבנו, ולא דמי להביא דש"ת ה"ב, דשאני התם דלאו דוקא ב"ד פסקו לה מזונות, אלא גם כיוון לו לפרנסה, והוי ממנ כשלומו ב"ד וכו', והוכרחתי לכל זה מפני שראיתי לדבר משה ח"א סי' מ' וכו', ונראה מדבריו דכל שנתנו לה לה"ד רשות [שתלך לבית אביה] ופסקו לה מזונות, לא הוי דינא כמו שהלך למדינת הים לאיצד את מעותיו, אלא חוזר וגובה מן הצעל, ואינו מבין טעם לדבריו כלל, דאם יהבו ב"ד רשות לנאשה שתלך ופסקו לה דמי מזונותיה, מאי מעלה ומוכר לנצי המפרנס כלל, כיון דלדידיה ליכא מאן דקאמר ליה שיוון אותה, אלא הוא מעצמו עמד וזנה, ובדלי לא עדיף מפורע חובו למלוה וכו'.

ובמשה לחם ח"ב סי' י"א, הביא שכתבתי הבי"ת בתשובה הנ"ל, כי"כ דביני יונה המנובא שטמ"ק כתובות ק"ז ב'. ועוד האריך שם לחלק בחילוק שחילקו השי"ת וכו' והאמת מחלף וכו', וכתב אלא כיוון שהרגילות הוא שהב"ד יודעים מעיקרא כשנפטרו מאכלם הבב"ד, דהיא תעמוד בבית קרוביה, אפשר דהא מילתא יחשוב כאילו הרשו להם ב"ד שהם יוציאו עליה מה שפסקו [על הצעל לתת לה בכל שבוע] עד שיקח הצעל בית צע"ע [כך היה צביונו שצרכה מבית צעלה מחמת קרובי צעלה שהצירו לה שם], דמסתמא ודאי איכא שהיה בדבר וכו', ואפילו מיינתה מורשה לדון בעדה וליתו נתנו המעשה ב"ד, כיון שיודעים לבדו מפרשת ועומדת בבית אביה, והמעשה ב"ד הולך לידם, הרי"כ כאילו הרשו להם ב"ד שיוציאו עליה ביני ביני לורך המזונות וכו'.

ועיין בהשיב משה סי' ט"ז, שצאשה שקיבלה פסק דין למזונות מנכסי צעלה לשלם חדשים, וכשגמרה האמן עמד אחד ופרנסה, משום שהיה צטוח שהב"ד ימשיכו את תקפו, כתב שיש מקום לומר דכיון שהוא סתם על הפסק דין שצדיה, שהיה צטוח שהב"ד ימשיכו את תקפו, לא חשיב כזנה מדעת עצמו, אלא על סמך פסק ב"ד, ודומה לזה כתב בתשובות הבי"י [הנ"ל], אלא שגזר הראני מהר"ש שפירא מה שכתבו התוס' כתובות ק"ח [הנ"ל] וכו'. וע"ע בישיביל עבדי ח"ה סי' מ"ה אות ג'.

ועיין בהשיב משה סי' ט"ז, שצאשה שקיבלה פסק דין למזונות מנכסי צעלה לשלם חדשים, וכשגמרה האמן עמד אחד ופרנסה, משום שהיה צטוח שהב"ד ימשיכו את תקפו, כתב שיש מקום לומר דכיון שהוא סתם על הפסק דין שצדיה, שהיה צטוח שהב"ד ימשיכו את תקפו, לא חשיב כזנה מדעת עצמו, אלא על סמך פסק ב"ד, ודומה לזה כתב בתשובות הבי"י [הנ"ל], אלא שגזר הראני מהר"ש שפירא מה שכתבו התוס' כתובות ק"ח [הנ"ל] וכו'. וע"ע בישיביל עבדי ח"ה סי' מ"ה אות ג'.

אלו הדינים וסמכה אכלו וזן אותה וכו', וכן כתב בכתובות יוסף (להר"י צירלדגו) ערך מזונות סי' ט' [בענין מי שזן יתום], דההוא דאשה שהלך צעלה למדינה, מיירי שפרנסה בתוך ביתה וכו', אבל אם היא מעצמה סמכה אכלו, והיה זן אותה, כגון שהביאה לתוך ביתו והיה מפרנס וכו', מלי לתבוע מזונות שאכלה, דחשיב כלותה, ויתבע לבעלה וכו' [ע"כ], וכן מוכח מדברי הו"א דאסוף שלמה [המנובא] להלן אות י' וכו' [ואף] דהתם דבר על המנהג הנהוג בחז"ה ערים וכו', שאינה עושה גילוי דעת שאינו זנה בתורת חסד, פשוט כי זה היה רק לתוספת טובה, כי לפי קו ההלכה אם הוא לא זנה בביתו, אלא הוא מאלוה סמכה אכלו, חייב הצעל לשלם לו וכו'.

ועיין בחק ומשפט סי' כ"ה, שהביא מהמחמי מקאנס וטיוטולן, דראובן ששלח את שמעון להתעסק במעותיו, ולאחר שכלה כל מה שהניח שמעון לזכר פרנסת אשתו, באה האשה לראובן ואמרה לו שכל מה שצעלה הניח לה כלה, ומיד נתנה לה לראובן לדבר הזה, ועל פי אלה הדברים נשא ונתן צידה, שכתבו דמוכחא מלתא שהכוונה של האשה לומר לראובן, שלפי ששלח איכה לשמעון לעיר אחרת להתעסק במעותיו, חמטו להכי כלה הלחם ולא מנאה די ספוקה, הא לאו הכי היתה פרנסתה מצייה ולא היה חסר ולא כלום, וראונה לומר דעל סמך חשבון שיש ציון ציון צעלה יתן לה מעות לפרנסתה, הא לאו הכי לא היתה תובעת ולא כלום, והרי הוא כאילו עשה אחר לו שיתן מעות לפרנסתה, שאז אין לו לראובן דין ודברים על האשה, וחזר הדין עם הצעל וכו'. וע"ע לעיל סקמ"ג אות ב' שהרגילות והודק"ן עשה, דצרכה אכן דלחן, יעקב אכן כור, ושמואל הארפתי, סוכרים דצכיה"ג חשיב כלותה היא למזונותיה.

ט. וכשפרנס אשת חבירו על פי צווי בית דין, או על סמך פסק ב"ד שיש בידה. בשו"ת צ"י דיני כתובות סי' ט"ז, באשה שנתתית ובעלה ברם עם דלוייתיה, ואביה ואחיה הלכו לב"ד, והב"ד אמרו להם לכו והוציאו עליה, כתב גם מה שהשיב [אחיה] על מה שטען [הבעל], לפטור את עצמו מדקיי"ל כחון דלחמ המפרנס אשת חבירו איכא מעותיו, מפני שבב"ד ששל פי ב"ד הוציאו מה שהוציאו מודה חקן, טענה טובה היא, דהוא ליה כאילו ב"ד לוו ממנו והוציאו עליה, דהא שלימותא דב"ד קא עבד, וב"ד יגזו מן הצעל וישלמו לאחיה, ונתנא דהיה דחקן, על עמד אחד ופרנס את אשתו, אינה ענין ללחן. והביאו דבריו בצכיה"ג כאן הגה"ע אות כ"ז. גם בשו"ת התב"ע ח"ב סי' כ', צביון הנ"ל, כתב ציון שאר הטעמים לחייב את הצעל, משום שצרכות ב"ד שצביר חסד ומפרנסים אותה.

ובשיבת ציון (להר"כ כהן יהונתן) סי' ס"ג, כתב מי שנתחייב ב"ד מזונות אשתו, והלך למרחקים ועמדו קרוביה וזנו אותה, כתב הרב ישראל זיתון דחייב הצעל לפרוע מה שהוציאו על אשתו, דהוי כמו שהב"ד לוו ממנו והוציאו עליה או הרשוה להוציא עליה, וחייביליה מהא דכתב מין הבי"ת בתשובה [הנ"ל] וכו', [אמנם] באמת יש לחלק, דדוקא צביון דמין דהב"ד הרשו אותו לזון, דהוי כאילו הב"ד לוו ממנו, אבל בנתחייב לבד ולא הרשו ב"ד לזה לזונה, אלא עמד מעצמו וזן אותה, לא הוי כלו הב"ד ממנו. ובנוה שלום (להר"ש שולאל) סי' י"ז דף קל"ח עור א', כתב העולה מכל האמור וכו' המפרנס אשת חבירו ציון וכו' אפילו פסקו לה ב"ד מזונות, הרי זה איכא מעותיו [ואפשר שכוונתו לחלק כנ"ל].

ובאמת מאיר סי' ט', באחד שהלך למדינת הים והלכה האשה לב"ד ופסקו לה מזונות, ועמד אחד ופרנסה משלו, כתב דלכאורה

אוצר

ס"ק מה אה"י

הפוסקים

י. וכשגילה המפרנס דעתו שאינו מוחל. ביבוליו תרומה שער ס"ה ח"ב סי' ב' כתב בזה"ל, שאפילו פירש וגילה דעתו שהיא מפרנסה אדעתא שיפרענו הצעל, מכל מקום הניח מעותיו על קרן הצבי, כל שלא הלוה לה ממש בתורת הלוואה (קמח). ובזדקה ומשפט סי' כ"ח עמ' רנ"ט ד"ה ואע"ג, כתב דהא לאמרינן בהמפרנס אשת חצירו פטור מלשלם, היינו אפילו ציהיב לה בזהדיא בתורת הלוואה שיפרע מצעלה, למאי למימר היתה דוחקת עממה ומסתפקת ממועשה ודיה אם לא היית אתה מפרנסה, וכ"כ רש"י [בתובות ק"ח א' ד"ה חנן]. חנן היא, לאחר זה שפרנס את אשת חצירו ונתכוין לשלם הלוואה שישלם צעלה אצד מעותיו עכ"ל, אלמא אף במתכוין לשלם הלוואה איירי וכו'. וכ"כ באמת מאריך סי' ט' דף מ"ג טור ד'. וביועין אברהם (להרא"ל ריווח) סי' נ"ח, בזהשם שהלכה לבית אביה וכתב אביה גילו דעתו ששל דעת להשתלם מהצעל הוא וזה ולא לשלם מתנה ושוב תבע לחתנו לפרוע דמי המזונות מכה הגלוי דעת, כתב שכל זמן שאין האשה מודה לדחיה וזה ומפרנסה לשלם הלוואה, פשוט ללא כל כמיניה דהאז ליפרע מהצעל מכה הגלוי דעת וכו', דדוקא בזה הדין הדין הצעל לשלם, ומטעם שהאז תובע לאשה והיא תובעת לצעל, ומוציאים מזה ונותנים לזה מדר' נתן, הא אם האשה אינה מודה שזוהי, הגם שהאז גילה דעתו שעל דעת להשתלם מצעלה וזה ומפרנסה, עם כל זה אין יכול להוציא מהצעל, ואדרבא נראה דהאז גלוי דעת שאז שפירש צו דעל דעת לאשתלומי מצעל וזה מגרעות נתן, וחילי לזה הוא ממה שכתב הר"ן נדרים ל"ג ב' [לומר] לעיל בזה"ל צו לפרוע את המפרנס אשת חצירו סתם, משום דנחיה ללא בתורת מתנה קעביר, מיהו סתמא זו אדעתא דצעל נחיה, ולאו אדעתא דידה ע"ש]. ומזה יולא לאדרבא אם גילה דעתו לאדעתא להשתלם מצעלה הוא וזה, גרע טפי מן הדין סתם, ולכולי עלמא לאצד מעותיו וכו'.

ובתבואות שמש סי' כ"ג, בני שזן וגילה דעתו צ"ד שאינו מוחל על המזונות, כתב מדברי הטור [כאן] נראה שאינו חייב [שכתב] ואם עמד אחד ופרנסה מדעתו אין הצעל חייב לשלם כיון שלא ליה לפרנסה וכו', מוכח לדע"פ שגילה דעתו אין הצעל חייב, שהרי גם בצדקתו זה לא ליה לו וכו', וכן משמע בפרישה סק"ב שכתב ופרנסה מדעתו, ר"ל שלא פרנסה לשלם הלוואה שהיא תשלם לו אלא מסתמא, כוונתו על הצעל שהצעל ישלם לו כשיצא, והרי זה כפורע חובו של חצירו שלא מדעתו לפטור עכ"ל, מבואר לדע"פ שצ"ח צעדים שכוונתו היתה להשתלם מהצעל ולא בתורת חסד, אעפ"כ אין בדבריו כלום, כיון שעשה מדעתו בלא כוונה הצעל וכו'.

אולם במימר חיים שצפסר חיים לעולם סי' מ"ד דף ק"ח טור ב', באז שפירנס את בתו, וכשהכניסה לביתו הלך לצ"ד ומיחה בפניהם, שלא לשלם מתנה וזה אלא לשלם הלוואה, כתב בדבכ"ג אפילו לדעת החולקים על הרשב"א וס"ל דזן סתם לשלם מתנה הוא, הכא יורד דחור וגובה, וכתו מבואר בנמוקי יוסף נדרים ל"ג ב', שלאחר שהביא דברי הרשב"א ורמב"א [המבוארים לעיל ח"ב ב'] כתב על זה שגם הריטב"א דלאני יורד לתוך שדה חצירו שלא מתנה, משום דמימר אמר כי מתרבה במאי דעבידנא אצדע ליה טרחאי, אבל זן ומפרנס אם איתא דעל דעת פרעון הוה ליה לאתנויי ע"ש, מוכח

מדבריו לכל טעמו לפטר לצעל הוא משום לאמרינן דעתיה דלשם מתנה הוא דעבד מללא מתנה, דון מינה דהיכא גליה דעתו מעיקרא דלשם הלוואה הוא דעבד כי הכא, גם הריטב"א יורה דחור וגובה מהצעל (קמח). וכן מתבאר מדברי הרב פני משה ח"א סי' ג"ג, גבי מחלוקת הר"י ורבינו אפרים, לדעת הר"י הן יתום בתוך ביתו כוונתו לשלם גמילות חסד, וכתב עלה [למודה הר"י] שהרי בא בשאלה מהמפרנס הלך לצ"ד שיתנו לו קצבה מהמזונות, וכיון שכן נמא שלא זן אותו על הסתם, שהרי כוונתו כי כרוכא דלשם הלוואה היה זן אותו וכו', ובכי האי לית דין ולית דין פלגי עכ"ל (קמח). מבואר מדבריו דהיכא דצידר וגילה דעתו מעיקרא דלשם הלוואה זן, חור וגובה, והא דהין צ"ד לחמיו גילה דעתו לצ"ד שדעתו לגבות מחמתו, ועשאי וזית תובעו מפני שחס על בתו ויבא יומה, דלולי עלמא מורד דחור רבינו מחמתו, אע"פ שאין צידו מחמתו וכו' [וע"ש] שהביא לנדונו גם ש"ת הב"י המוצא בצות הקודם דהיכא דמתחילה דלדיע הענין לצ"ד ונתנו לו רשות שיוציא עליה, שזוהי ויחור דצ"ד קעביר וכו'.

ובישמח לב (להרח"ת פראג"י) ח"ב חור"מ סי' ל"ה, הביא תשובות הר"י ק"ה ה"ל, וכתב שצמות יאיר סי' קל"ד הקשה עליו, שגבי יתום הטעם משום דלא נתכוין רק לגמ"ח משא"כ גבי אשה דהטעם משום דמאי הצעל לומר, אילו לא זנית אותה היתה דוחקת עממה וכו', ועוד לא מצינו שום פוסק לאחר דלא גילה דעתו לאינו זה חיים, לזר"ח צעלה לשלם, ומדברי הר"ן משמע דהטעם דמי שהלך וכו', דהוא כפורע חובו של חצירו, וגם זה צ"ע, דלכאורה משמע דהטעם דמי שהלך וכו' דמאי למימר אילו וכו', והנראה מדבריו דדון זה אי מהני בזהשם שהלכה צעלה למח"ה גילו דעת, תלוי בטעמים שנאמרו לפטור הצעל, דאי נקטינן כטעמו של הר"ן משום דהוי כפורע חובו של חצירו, יולא מזה דלא גילה דעתו דע"מ לפרוע קא עביר ולא אדעתא דמלוה ומתנה, חייב הלה לשלם וכו', אבל אי מפרשינן [הטעם] משום דמעיקרא כבר היה לה ממה להתפרנס דהיינו מעש"ה, יולא לאף אם גילה דעתו לא מזה וכו', ונתן המוחזק לומר ק"ל.

ועיין ביואסוף שלמה סי' ט', שכתב הטעם למנהגו בזהשם שהלכה לבית אביה, ואביה עושה גילו דעת ששלטת לאשתלומי לצדקו הוא וזה, ומכאן זה הוא גובה דמי הימים אשר היתה אחר, והלא מצינו בשו"ע דלא עמד אחד מדעת עממו וזה שאין הצעל חייב לשלם, דהתם מיירי בזנה בצית צעלה ולא בקשה ממנו לזונה, לאמרינן דלכולא הוא דונה היתה מדחקת עממה ועושה ואורכלת, אבל אם בקשה היא ממנו לזונה, היה חייב צעלה לפרוע לה מזונותיה, ומכל שכן זו שיצאה מביתו והלכה לבית אביה, שאלדעתא דהכי יולא, וגילתה דעתה שאינה עושה ואורכלת, ובכתובה כחוב תנאי דלא תעשה מללכה, דכיון לאציה גילה דעתו, חייב הצעל לשלם, ודיו כח לוותה ואכלה דקיימא לן דחייב לשלם, וזאת אם יש לו איזה טענה אחרת, שגם בזה ואלכלה יהיה פטור מלשלם.

וכשגילה דעתו שמפרנסה לשלם הלוואה לאשה. בזוען אברהם הכ"ל, אחר שציאר שאם כתב בגלוי דעת שרלונו לגבות מצעלה דלא מהני, כתב שאפילו לא פירש דעל דעת לטול מצעלה הוא וזה אלא כתב סתם, ללא לשלם מתנה הוא וזה אלא לשלם הלוואה דוקא, עם כל זה אינו יכול לטול מהצעל אם אין האשה מודה דלה הלוה, וחילי

אוצר

סי"ק מח אות י' — יא

הפוסקים

וכו' קסב

הרשב"א, להכא כיון ששלח לו לאמר שיבא לפקח על אשתו, ודלוי על סמך חזונות הבעל הוא שמפרנסה ואינו חייב לשלם, אלא חף לדעת הראשונים שסבורים שאפילו במפרנס סתם איבד מעותיו

ובפני משה ח"ג סי' כ"א דף ל"ג טור ז', לאחר שהביא דברי המז"ט, כתב שדבריו אינם נכונים, דמה יועיל מה שפירש שמלוא לבצעל, כיון שהבעל לא אמר לו הלווי וכו', אלו צדקו דמקן אם יאמר מי שפרנס לאשת חזירו שעל דעת להלוות לבצעל ביוזם מפרנס, אלו משום הכי יהיה מחוייב הבעל, הא דלוי ליתא, והיה נראה לחלק דס"ל להמז"ט דבאב הון את צתו, אם אמר שלא לשם מחילה מפרנסה, אפילו ר' יוסף [שסובר שלחונות בין אז בין אחר אינו גובה, ודלא כר' חני שסובר דלא אמר חנן איבד מעותיו אלא אחר אכל אז גובה, ואכן קיימא לן כר' יוסף], וידה לדעת חנן כגון דא אז גובה [עיין המשך דבריו לקמן סקמ"ט סוף אות א'] וכו', ועוד יש לפרש דמאי דקאמר [המז"ט], שמעשה שכתב לו שלא יכול לזון את צתו הוי כאילו פירש שאינו מפרנס אותה אלא ע"מ שיפרע לו, הא כי כאלו פירש, אפשר דקאי לאשה, דה"ל כאילו אמר לה שצתורת הלוואה שמלוא לה הוא זנה, כיון דלוייה ידעה מה שכתב לבצעל ללוא לשם מחילה זנה וכו', [ובזה] ניחא מאי דכתב דלא מלי מימר למה פירנסה אותה כיון דלאו צת מלאכה היא, דזה טעם טורק לאשה שותה כמו שכתב בטור [כמבואר לקמן סק"ס אות א'] וכו' קסב. ועיין לקמן אות י"ג.

ובמר ואהלות [להר"א ענתיני] סי' י"ג דף קמ"ט טור א' בתשובת בן המהר"ה, כתב שנתאם שאין לינו להמז"ט מוסכם מדברי הפוסקים, ורוא שמתן בזה"י בתשובה דלוי כתובות סי' י"ז שאל על נידון המז"ט, וכתב דלס מה שטען בזה דקיימא לן כחנן דלאחר איבד מעותיו, כיון שעל פי ב"ד הוציאו, טענה טובה היא וכו' ע"ש, ומהא שלא כתב טעם דהמז"ט לשלח והודיעו לבצעל, משמע דלא ניחא ליה לממן בזהאי חילוקא כלל, אבל לפי האמת אין מזה ראייה שחולק מן על המז"ט, ורוא כיון דלוייה ליה טעמא אחרינא שהוא מניוון, ורוא שעל פי ב"ד, וגם המז"ט עצמו הביא האי טעמא, לא הורכך לטעם האחר, אמנם לכאורה נראה שדברי המז"ט היפך מדברי הרמב"ם ס"ר"ש ע"ש, שאם שכתב לבצעל שיבא ויפרנסה ולא האשים הבעל, ועמד ויפרנסה לא איבד מעותיו, אם כן איך כתבו הרמב"ם ס"ר"ש וטור דכל שהוא מדעתו איבד מעותיו, ואם אפילו פירנסה מדעתו כל שלח והודיעו ולא בא ויפרנסה לא איבד מעותיו

קסב) ועיין בישיבת לב [להרמ"ם פראגנאי] ח"ב חור"מ סי' ל"ה, שכתב לתרץ, דרצה [המב"ט] לצאת ידי חובת כר"ע וכו', יאד לטעמא [דפסור] הבעל בעמד אחד ופירנסה משום [דלמחנה] קא מתכוין, ב"ד הרי גילה דעתו, ואי העיקר כאידך טעמא דמי ורשאו [לפרנס], דלפ"ז יוצא דבכל גזונא פסור לשלם שפרנסה, וכיון דנאמרין שני כתב ב"ד לא שייכא זה, כיון דלאו בת מלאכה היתה וגם הוי קרוביה, א"א דיתעלמו עין ממנה ויניחנה למות ברעב וכו'.

קסג) ע"ש שלפי דרך זה חלק על פסק המב"ט לחייב בשותה שוטה, שהרי שוטה אין לה דעת ללות.

ועיין בישיבת לב הג"ל קונטרס אחרון דף ק"י טור ד', שהביא שני היתריונים של הפני משה, ואחר שכתב דפציאות זה לא שכיח כולי האי, שמפרנסה אחר והיא גם היא ידעה מזה ממה שכתב לבעלה, שעיני הוא דנחשב ללותה [לפי תירוצו הגנאי], כתב שבנידונו רואי ידעה [מזה] שהיתה בבית אחד עם אחיה שפרנסה, וכיון דנאמרין שני דרכים, ולדידן מספקא לן על מי יהיה עיקר החיוב, אי"כ צריך המפרנס הזה להיות תפוס, ודבולות זה באיזה כת יתבע מן הבעל, דילמא עיקר החיוב לדידה [כמבואר ברמ"א כאן עע"ז לעיל סקמ"ג אות א'], ואי יתבע מהאשה דילמא כהדרך הראשון דעיקר החיוב והלוואה לבצעל וכו'.

וחילוי לזה מדברי רש"י [כתובות ק"ז ב'], שכתב כיון שלא אמר לו הלווי ואני פורע, אבל אם הלווה לאשה על מנת שתשלם לו, תוצעה והיא תוצעת לבצעל וישלם עכ"ל, ומהו מבואר לדרוך לבאר להלווה לאשה על מנת שתשלם לו היא, דלוי מחייבין את הבעל מדר', נתן, אבל כל שלא פירש אלא סתם וכתב דלסם הלוואה זן, אמרינן דדעתו על הבעל, וכן נראה מדברי הר"ן [גדרים ל"ג ב'] בדחייתו לדברי הרשב"א [שאמר להמפרנס אשת חזירו סתם חייב הבעל לבצעל], שכתב וז"ל מיהו סתמא דלדעתא דבעל נכית ולא אדעתא דלסם, שכתב ידע שאין לאשה נכסים, ולא מסיק דעתיה נמי שסתמייב היא, כדי שתוכל לגבות מבעלה, דלאו כולי עלמא דינא גמריי, אלא אדעתא דבעל נכית עכ"ל, ואם כן לפי טעם זה אפילו אמר דלסם הלוואה זנה, פסוק דדעתו על הבעל וכפירש דמי, בראון דנראה דכל גלוי דעת שאין כתוב צו שגם הלוואה לאשה נכתוין, אלא כתב סתם לשם הלוואה, סתמו כפירוש דעל דעת הבעל נכתוין.

ובתבואות שמש הג"ל, כתב דיש חילוק גדול לדיונה, בין אם אומר לשם הלוואה הבעל או סתם, לאם אומר שהוא מפרנסה צתורת הלוואה לבתו, דבאופן זה הדבר פסוק לחייב הבעל וכו', ואע"ג שהיא לא לותה להדיא מאביה, ואך אביה בא לב"ד וגילה דעתו שהוא מפרנסה צתורת הלוואה לבתו, אע"ג שלא הודיע לבתו מזה, עכ"ל ה"ל כאילו לותה, וכן מוכח להדיא מדברי הר"ן [גדרים ל"ג ב' ד"ה גזירה] וכו', וכן ראיתי בתפארת ישראל דיינים שבאופן מ"ס כתובות [א"י עור] בחידושים על סי' ע', וז"ל הלך בעלה, וזנה אביה או אחר אינו חייב בעלה לשלם רק בפירש שמאכילה לשם הלוואה לדידה, אז גובה משעבודא דר"ק [עכ"ל], ומהו אני תמה על פס"ד מהרבנים שקדמונו, שכתבו שאם אין עדים שבקשה ממנו להלוות לה, רק עמד אביה ופרנסה מעמנו, הגם שאמר צתורת הלוואה אני נותן לה, הניח מעותיו על קרן האבי, ולא הביאו שום ראיה לדבריהם וכו' קסא.

יא. וכשכתבו לבעל שיבא וישלם באשתו. בשר"ת המז"ט ח"ב סי' כ', בלשה שאלה מדעתה ובעלה הורחק ממנה, ואביה ואחיה פירנסוה, וכתבו לבצעל שיבא לפקח על אשתו ולא שמע לקולם, כתב שזממן שכתבו לו כמה פעמים שיבא לפקח על אשתו או יעמוד עמה, כיון שעתים היתה חלומה ולא בא, חייב לחשב עמהם כמה שהוציאו במזונותיה וכו', ואע"ג דאפיסקא הלכתא כחנן על מי שפרנס אשת חזירו דהניח מעותיו על קרן האבי, ודל"ז הוי כפרנס, שלא היתה צת דעת ללות, הרי כתב הרשב"א דדוקא במפרס וכו', אבל בסתם חוזר וגובה וכו', ואפילו לדעת הסבורים שאפילו במפרנס סתם איבד מעותיו, הכא חייב דמטעם שכתב לבצעל שיבא לפקח על אשתו לא לפוטרה, שלא היה יכול לזון אחר משלו, הרי פירש שלא היה מפרנס אלא על מנת שיפרע לו וכו'.

ובתשובות הרב חיים יצחק אלבעלי שצד ימין סי' ט"ז דף ע"ח טור א' הקשה ע"ז, ולא ידעתי מה יתן ומה יוסף מה ששלח לו לאמר שיבא לפקח על אשתו, כיון שהוא לא הודה להם בזה, אלא אדרבא אמר להם שפרנסתה ומזונותיה על אביה כמו שכתבו לו, כמ"ס בשאלה, והא היכא שאמר הבעל כל הון אינו מפסיד אינו חייב לשלם [כמבואר לעיל אות ז'], הכא שלא הודה להם אלא אדרבא אמר להם שפרנסתה ומזונותיה על אביה מיבעייה, ולא מיבעייה לדעת

קסא) וכן בויאסוף שלמה סי' ח', כתב בפשטות דהיא שגילה דעתו שפלוה להאשה לא אבד מעותיו.

אוצר

ס"ק מח אות יא — יד

הפוסקים

כאן הגב' אות כ"ב וצמנה לחם ח"א סי' א' דף ה' טור ז'. וכ"כ בדגל מחנה אפרים סי' ג' ובחקי חיים (להר"ח צוריגיל) כאלו ד"ה אמנם ראיתי, להעיקר הוא כמו שכתב רבינו ברוך, דלפילו הצעל כאן פטור מלשלם את מזונות אשתו. ועיין לקמן סקנ"א.

ובעדות ביהוסף (להר"י אלמוזנינו) ח"א סי' ל"ה, כתב שהמפרנס סתם כשצנעל צעיר, פטור הצעל מלשלם אפילו לדעת הרשב"א, דעד כאן לא קאמר הרשב"א להמפרנס סתם בתורת הלוואה מפרנס, אלא כשלא היה הצעל צעיר, דמיומר אמר דניחא ליה שלא תתצוה אשתו אפילו ב"צ, אבל כשהצעל צעיר בקטטה וגם מריבה עמה, שרואה המפרנס שאין הוצא הצעל לפרנסה, כזה מיהא פשיטא שהינת מעותיו על קרן הכסף, ולכן לא חשך הצעל קא מפרנס, כך נראה לומר כיון שהרשב"א חלוק על כל הפוסקים, הבו דלא להוסיף עלה.

ועיין בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות ס"א דף ל"ג טור ז' ובשו"י ברכה כאלו, שעמש"כ המהמר עמד אחד מדעת עצמו ופרנס אשת חבירו איבד מעותיו, כתב אצל בפניו חייב, וכ"כ בפועל חובו של חבירו, עי' כנה"ג חור"מ סי' קכ"ח (הבה"ט אות ז').

המהרש"א המובא בזה בזה. ובשוא"י מהרש"ד"ס סי' קכ"ג, כתב בדיוקו, שאין דלן שתתבע אם האשה [שפרנסה את בנה] לחתנה מה שהוציאה בחוליה [של בנה], כיון שהיה הצעל צעיר, שהרי אפילו שהלך למדינת הים אמרינן שאם עמד ופרנס מעצמו איבד מעותיו, כיון שהוא לא לוה, כל שכן כאשר היה הצעל צעיר, וכמו שכתב רבני קרפ"ת בתשובה הביאה הבי' [ומובא לעיל סקנ"ב אות ח'], לזה בפניו הואיל ולא יזמנתו לדין, הניח מעותיו על קרן הכסף, כל שכן אם מעצמו עשה כן ולא מתורת הלוואה, שהינת מעותיו על קרן הכסף וכו', ואפילו להרשב"א [שקובל שכל שצנעל חייב לזון את אשתו אם לוותה ואכלה חייב לשלם] הפסידה, דע"כ לא קאמר אלא בלוותה, הא אם פרנסה אחר מעצמו הפסיד וכו' קסדו. וכ"כ צ"ע שלמה פ"ח דב"ק סי' ס"ט, שמתמא אין לחלק בין הלך למדה"י או לא הלך, וכ"כ רבינו ברוך [במרכי פי"ג בכתובות סי' רע"ב ובהגות אש"י שם סי' ה'] להדיא וכו'.

ובשו"ת הרשב"ש סי' ש"ד, כתב דאף כשהאשה עצמה שלא תבעה מזונות מצעלה והוא צעיר כתב הרמב"ן [המובא לקמן סקנ"ב אות א'] שויתרה ואין לה עליו כלום, ואם היא אין עליו כלום, כ"ש הן אותה לדיור מכה קאלה וכו' [וע"ש שכתב כן גם לדעת הרשב"א המובא בזה בזה].

ובבית דוד (להר"י דוד) חור"מ סי' ט"ז דף כ"ב טור ז' ד"ה ואע"ג, ע"ד הרמ"א כאלו, בדמפרנס חתנו וכתו איבד מעות מזונות בנה, כתב ואני איני אומר כן כי התרומה הדשן [שאר מקור לדברי הרמ"א] לא כתב כן אלא לדעת רבינו ברוך [הסני'] דלא דוקא מי שהלך למדה"י אלא אפילו אם הצעל כאן איבד מעותיו וכו', אצל למ"ד דהלך למדינת הים דוקא, אצל כשהוא כאן לא איבד מעותיו, חייב הצעל לפרוע את מזונות אשתו, והטעם נראה משום דכשהלך למדינת הים שייך לומר שהינת מלמנתו ואוכלת, אבל כשהוא כאן לא הינת מלמנתו ודוקת דוקת ואינו ליה מה שאלה וכו', מ"מ כיון שכבר הורה הרמ"א כן, אין לזוז ממנו. והבואו לדברי ביד אהלן

קסד) ועיין בפני משה ח"ג סי' כ"א דף ל"ג טור ג', שכתב [בדרך השני] ע"ד המבי"ט המובא בפנים, דהא טעמא לא שייך אלא היכא דלוותה בפירוש לפני שפסקו לה ב"ד מזונות וכו', אך אם התלוותה לא הינת לה [אלא לבעל] לא שייך אחי טעמא, דעדיין היה לבעל לומר למה פרנסת אותה, שאף דלאו בעלת מלאכה היא, הייתי מוצא ארבעים שיונו אותה בשבילי בחנם, וכמ"ס ר"י [בתוס'] ב"ק ז"ח א' ד"ה אין בכל פורע חובו של חבירו וכו', ולפ"מ שכוונת המבי"ט [במ"ש דמהני מה ששלם לבעל שיבא לפרנס את אשתו, ולא איבד מעותיו] הו"ל כאילו פירש לאשה דלשם הלוואה הוא נותן לה ניהא, דזה הסעם צורך לאשה שלותה וכנזכר וכו'. וע"ע לעיל הערה קס"ב מהמשמ"ל, וע"ע לקמן סקמ"ט סוף אות א'.

קסד) ועיין במימר חיים שבספר חיים לעולם סי' מ"ז דף קס"ט טור ג', שכתב ומהו י"ש לתמוה על מה שכתב המהרש"ד"ס גופיה בסי' ל"ו, וז"ל ועוד אני אומר דאפילו בישראל היינו יכולין לחלק היכא דפרע חוב חבירו שלא בפניו, דרמאי לאשה שהלך בעלה למדינת הים, ובמש"נ לומדים דין זה, אבל כשפורע חובו בפניו ושוות, נראה שאפשר שגם רש"י יורה שחייב לשלם, ואע"ג שאין חילוק זה מפורש, אדרבא נראה שאינו, מכל מקום היה לו להחמיר לענין קדושין ע"ש, ולפי האמור מה שהוא בפניו מגרע כח דאילו בלוות שהוא חייב לשלם, אמרו רבני דרפת דכשתוא בפניו פטור, ואפילו לדעת הרמב"ן דפליג עלייהו, היינו דוקא בלוות אבל זן סתם אפילו שהוא בפניו פטור. וע"ע בזה במטה לחם ח"א סוסי"א.

הפוסקים

סי"ק מה אות יד

אוצר

לעשות כן, שלא יכלו לראות בקלקלת אחרות, ולהכי חייב הבעל לשלם להם כל מה שהוציאו וכו'.

ובתשובת הר"א פלצינסקי שם עמ' רכ"ח, כתב ע"ד, איך אפשר להוציא ממון מהבעל מאחר שמעיקר הדין כל פורע חובו של חבירו פטור, שהרי לא הגיע לידו דבעל כלום, והרי אנו רואים שאינו רואה להתחייב, שהרי עזב אותה וגרע הכרזה מלוא בעלתה, לאולי רואה באמת לפרוע אלא שעכשיו אין לו, וזה שמחללו מרוחק המלוא היה אפשר לומר שהוא כמתחייב, ובכל זאת לא אמרין, ואדרבא אמרין הייתי מפייסו והרבה מרחמים הייתי מואל ששלמו עצרי כמ"ש בתוס' ד"ק נ"ח א' ד"ה א"ה, כל שכן כאן, באמת יש בני חולים לחולי רוח שחי מפרנסים אותה, ואם שם לא צדכו ובצמטא, הלא אנו רואים שאינו חס על הבעד דזה וכו'. מ"מ שמיני ר"ל מסיק, לדלינא פסקו של השרידי אש שריד וקיס, כיון שמיני למן הבי' [בתשובה הג"ל] שפסק כן בעובדא דידן ממש.

אולם במבואת יצחק ח"ד סי' י"ד בנדון הג"ל, אחר שהביא דברי האש"ל [הרב יוסף יהושע אפפעל חצר ד"ר צליעד] שפטר לבעל, כתב שלכאורה יש לחלק בין אם האחים היו אפטרופסים שלה, שהשתללו בכל זכריה נמי כמו שהשתללו ברפואתה, ועפ"י הלכה מעמידין אפטרופסים לשוטים כדרך שממנים לקטנים כמבואר בחו"מ סי' רל"ה סעיף כ', ואז חייב הבעל לשלם להם מה שהוציא באותה, וכמ"ס הגרע"א [בתשובה ח"א סי' קמ"ז] ביישוב סתירת דברי השו"ע לענין יתום וכו', ומ"מ למעשה יש לדון גם בזה וכו' [ע"ש] שהביא כמנה מגדולי האחרונים שמוכח מדבריהם שלא חילקו בין אפטרופוס לאח אחר, [אשר] חייב י"ל לכל זה, בזה, אבל באמת חבירו, דעם אחר יש בדבר [לפטור המפרנס], משום דכוננו על פרעון הבעל, [ולכן] אין לחלק בין אפטרופוס לאחר, ואין לומר שיש לחייבו מטעם שלא היה שייך להם להודיעה דנתן לה בתורת הלוואה, שהרי עדיין היה שייך להתנות בפני ד"ד וכו', אך מדברי הריטב"א הביאו בנמוקי' [ומובא לעיל אות ד'], יש לראה לדברי הבי' [בחו"מ המובא לעיל בדברי השרידי אש] וגם לשיטת גדול אחד [בגמרא הכונה לבעל שרידי אש], דהריטב"א ס"ל בטעמו, במה שחולק על הרשב"א, ופטר מלשלם בזה את אשת חבירו בסתם, לא איתא דעל דעת פרעון עבד רואי' לאתנוי, ומ"מ בהכרח דיתוומים [לדמיון אלא בעל הית] ס"ל לרוב, מטעם להתקנות הארבעה עשר דבין יתוומים, לפי שאין לו עם מי להתנות, וא"כ י"ל דה"ה בנשתנית וכו', והנה הרשב"א ס"ל כן [דסתמא ולא התנה לשם הלוואה נתן] גם באשת איש, ובזה חולק הר"ן וכו', [אבל] הרי דייק ותני וכפל, דגם באשה לא למתנה קיהיב, ולא אמרין מדלא התנה, למתנה יהיב וכו', ורק באשה טעם אחר בדבר, משום דמסתמא ארעתא דבעל קעביר, ולא דמי ליתום דהתם י"ל ללדקא קמוחין וכו', ותצנא לדינא, דיש ס"ס דפלוגתא דרבותא לפטור, א' שיטת הר"ן שהיא שיטת רוב הפוסקים דעם הפטור באשה משום [לפרעון הבעל מתכוין, והב' ד"ל דהיה יכול להתנות לפני ד"ד וכו', והמחזק יכול לומר קים לי. וע"ע לעיל אות י"א במובא משו"ת המנצי"ט ומהפני מהקס"ו].

המפרש

קס"ו עיין בגניי שלום חו"מ סי' ו' בתשובת הרב יעקב בן שמואל, שהביא מה שפירש"י כתובות כ"ז ב', על הא דתנן עמד אחד ופרנס מדעתו איבד מעותיו, שפירש משום שלא אמרין לך הלוי ואני אפריע, ובתב שראיה מדבריו שטעמא דתנן משום שלא הרשוה ליתן וכו', והכרח של רש"י שפירש האי טעמא ולא משום שהבעל היה יכול ליפטר שהאשה היתה מבצמתא אם לא היתה מוצאת מי שממציא לה דלא ליקר

אציה ואחיה שיוליכנה לעיר שהם דרים בה, והם יטפלו בה וכל מחסורה עליהם, והוא לא הטא ארזן לדבריהם, ולקח כל נדונייתה והלך אל ארץ אחרת, וכשמע אציה בן הלך והביאה אל עירו ואספה אל ביתו, והוציאו אציה ואחיה עליה האצות למזונות ורפואתה, ורואין הנזכר לא שב עוד אל אשתו ולא פקדה זה ארבעה שנים, ובכן שלא אחיה לגבות ממנו מה שהוציא עליה, כתב שחייב הבעל לשלם מה שהוציא אחיה עליה, משום דאחיה שמתנה עליו הוה ליה אפטרופוס, ולא גרע מבעל הבית שמתכו יתוומים אכלו דהוי כאפטרופוס כדאיתא בגיטין [כ"ב א'], ושוטע מעמידין לו כאפטרופוס כגם שמעמידין לקטן כמבואר בדברי הרמב"ם פ"י מהל' נחלות [ה"ח], ומאחר שאחיה הוא אפטרופוס כל מה שיוציא עליה חייב הבעל לפרוע לו, משום דקיימא לן אפטרופוס שהוציא על היתומים אינו כדון פורע חובו של חבירו, דפערין ליה משום דהוי מזכירא ארי, שהרי כתב הרשב"א בתשובה שאינו יכול לפטור עצמו מדון מזכירא ארי [מנכסי חבירו], לפי שהפרכסים כאפטרופוסים או ממונים הם, ובתשובה אחרת [ח"ד סי' ס"ח] כתב יתוומים שמכו אכל בעל הבית, אם הוציא משלו לא הניח מעותיו על קרן הכזי, וזה מבואר ואפילו לחנן, וכ"כ בתרומת הש"ן סי' שמי"ח [במפרנס יתומים] וכו'. וכ"כ בזה"ש משה סי' ט"ז לענין המפרנס אשת חבירו שהיא חדשה.

ובשרידי אש ח"ג סי' ס"ד עמוד רכ"ז, צבעל שעזב את אשתו שנשתתפה ופרנסה אחיה עד שנתפרעה, אצבז הבעל לביתו תובעים האחים שישלם להם דמי האצותיהם, אחר שהביא שרבים תובעים הורו בפשיטות שהבעל פטור לשלם, כתב הגה כאן אין שייך לומר שהיה עליהם להתנות שהם מוציאים כספם על מנת לתבוע מהאשה והיא תתבע אחר כך מהבעל, דכיון שהבעל עזב אותה לא היה להם עם מי להתנות, ודמי למי שפרנס יתום קטן שלא הגיע לעונת הפעויות, שלפי הבי' [חור"מ סי' קכ"ח] חייב לשלם לכשיגדל, משום שלא היה לו עם מי להתנות, וכבר הוכחתי [לעיל בלוחות תשובה] שהדברי הראשונים יואל שאינו צריך להתנות בזה, גם הוכחתי שאין לומר דאחים אמרין שהוציאו כספם מתוך רחמנות לאחותם החולה, אדרבא באחרותם יש סבירא לומר שאין כאן משום מזכירא ארי, ובסדרת רב חגי בירושלמי [ומובא בסקמ"ט אות א'], שאז שפרנס את בתו גובה מחמתו, משום שלא היה יכול לראות בקלקלת בתו, ובכלל אין לדון כאן טענת מזכירא ארי, שכל הטעמיה שאלמנו בפירע חובו ובין אציה לא שייך כאן, דסברת המגיד משנה [פ"ב תמלוות הי"ט] שצמפרנס אשת חבירו אין האשה ממוייבת לשלם לפי שלא חידש לה כלום, שיש לה מי שיפרנס אותה והוא בעלה, והיתה יכולה להיות ניוזנית מנכסי בעלה או ללוות ואחר כך לגבות מבעלה, לא שייך כאן, שהרי הבעל עזב אותה והיא חולנית בדוחה ואי אפשר לה ללוות, וגם איש אחר לא היה מלוא לה, גם סברת ר"מ [בתוס' כתובות ק"ח א' ד"ה הא] שהיתה יכולה לנחם וליוון ממעשה ידיה, לא שייך כאן, כיון שהיא היתה שוטה ולא היתה מסוגלת לשום דבר וכו', ואפילו אם חשבו האחים להשתלם מהבעל גם כן חייב הבעל לשלם, דבכאן לא שייך לפטור מטעם מזכירא ארי, שעיקר פטור במפרנס אשת חבירו או בפורע חובו הוא משום שיש הוכחה שהוציא את כספו לשם מתנה וכו', ולמה להם לשלם את המוצאות המוטלות על הבעל, ואם נחייבוהו לשלם להם שפרע צבצילו לא חידש לו כלום, ולהכי פטור הבעל מלשלם לו, אבל באחים שפירנסו את אחותם החולה, הוכרחו

אוצר

סי' מח אות טו

הפוסקים

טו. המרפא אשת חבירו סתם אם איבד מעותיו. עיין בצבא"ט סק"כ, שכתב שאין חילוק בין מזונות לרפואות, בין שיש לה, קצבה ובין שאין לה קצבה. והוא מנמ"ת הרמ"ע מפלנו סי' פ"ה, בתשובת הרב עובדיה ספורנו. והובאו דבריו בכנה"ג כאן הגה"ט אורח כ"ג, בזה שגם (להר"ש שולאל) סוס"י י"ז, בתשובת הרב יהודה ך' עטר והרב יעקב אבן אור שזחק ומשפט סי' כ' ושדלברי משה (להר"מ בירדגו) סי' י"ב, ובגדולת מרדכי (להר"מ אמיים) ח"ב חור"מ סי' ה' עמ' ש"ג. וכ"כ בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות ס"א ובשיורי צרכה כאל, מובא בזכרון משה (להר"מ אולנאי) ח"ג כאן. ובחוט השני סי' ל"ב (בתשובת זקנו הרב שמואל בכרך מזמזמאל), כתב בנידונו, לאי מחשבתו שיש לו לרפואה על פי קצבה, שאז אינו דומה למזונות וכו', ואז יש להסתפק, ומסתברא לן דהאי ליתא תליא בפדיונה וכו', ומהתנא שאינו חייב וכו' [ועיין בהר"מ הגא'].

ובתשובת הרב עובדיה ספורנו הג"ל עמ' קכ"ב הוסיף, וכי תימא הרי כתב הר"ש כלל פ"ה סי' ז', דקדושים שאוליאו הולאות לאורח חולה לא הפסידו, וחייבים היתומים לשלם אע"פ שלא יזום החולה על כך, ואפילו איננו לעלמא שהיה משתדל להביא רפואה לחולה בלא לזוי החולה, נראה ללא הפסיד דפקוח נפש הוא, וכל הוציא הרי זה משובח, ג' תשובות בדבר, חדל דעד כאן לא קאמר הה"ש אלא במוציא לאורח צעל המעות עמנו, דעור צעד עור וכל אשר לאיש יתן צעד נפשו משא"כ באשתו, ועוד דאפילו הה"ש לא קאמר אלא דלזיוכא עדים ידיעו כמה הוציא ושלא נפרע, הא לאו הכי אינו גובה, ועוד דהר"ש לטעמיה דסבירא ליה דהאי לאמירין [כתובות ק"ח א'] הפורע חובו של חבירו איבד מעותיו, [היינו] דוקא במזונות האשה, אבל צפורע חובו סבירא ליה דחביב, והכא נמי דכונתה, אבל לדין דקיימא לן דאפילו בחוב דעלמא הניח מעותיו על קרן הכזי [כתובות ב' ח' קכ"ח סעיף א'], ליכא פלגוי כלל בין חוב לרפואה וכו'.

ובישמח לב (להר"מ פראגני) ח"ב חור"מ סי' כ"ח דף מ"ו טור ד', כתב ע"ד, דון מינה הא אם יש להאשה הלזו ממון מעיקרה, ואותהכו ציד זה הבעל הבית בזמן שהוציא ההוצאות, חזר להוציא דהר"ש דהוציא הוצאות לרפואה לאורך הבעל הממון עמנו דעור צעד עור וכו', והגם ששם יאל לתרץ עוד תירוטים אחרים, וצפוט לתירוצי הג' יואל דהין דינו של הר"ש מוסכם וכו', הנה אף לפי זה הרי הבעל הבית הזה כבר הוא מוציא, ותני למימר קים לי כר"ת והר"ש, ולדידור יואל דבעין רפואה לא הפסיד מעותיו, וגובה או מממון הבעל או אף מממון האשה שעליה הוצרכו להוציא הוצאות דומיא דההוא דתשובת הר"ש, וכל שכן לתירוצי ראשון דשייך לטעמא דעור צעד עור וכו', והוציא עליה סתם ולא פורע דהוא צעד פירעון חוב צעלה, דאף הרש"ג והרי"ש שכתבו דצריהם לעיל [והובאו לקמן אות י"ט], וידו הכא דחל חיוצא עלה, וסתמו כפירוש דכל אשר לה יתן צעד חופר נפשה, ולא נאמרו דצריהם כי אם לענין שאר הוצאות כגון מלבושין או מזונות, מה שאין כן ברפואות. ועיין בהון יוסף סי' ל' ד"ז טור ד', שכתב שתירוצי הראשון הוא עיקר. וע"ע בנמשע כתוב (להר"י יצחק) סי' מ', שנתמע מדבריו שם, שאף באופן הג"ל איבד מעותיו.

ובמשפט כתוב הג"ל סי' מ"ב, הביא דברי פוסק אחד שרלא לחייב הבעל לשלם מה שהוציא אחר ברפואתה, לכיון שהבעל חייב ברפואתה, ללא כל הימנו לומר שאינו רואה ליתן, וכיון שאמר הבעל [בגד"ל] שאינו רואה ליתן, א"כ הו"ל כמו שאין לה מי שישתדל בשבילה [שייך טעם הרא"ש דעור צעד עור], וכתב דבג"ד הרי הבעל חי וקיים וחיוצא רמיא עליה לרפואת את אשתו ולהשתדל בעדה, [ומה שאמר הבעל שאין לרצונו ליתן], לא שהבעל מונע עמנו מרפואתה וכל מידי למאריך לה, רק כשאמר הרופא להוליך אותה לבית החולים הארפתי, אז ענה הבעל ואמר שאינו מוכרח הדבר, הלא גם לעדת הישראלים יש צית חולים ומצויים ג"כ רופאים מובהקים בסמיכותם וכו', ואילו כל הרופאים שצריך הסכימו שלא תמא רפואה כי אם צית החולים הארפתי, אז היה באפשרות לשמוע לשלם למי שפדה אשת חבירו, וכמו שיוצא בזה הר"מ הגא', הרי אמרו דוקא עמד ופרנס תנן, ולא רפואה הרי היא מנין מזונות, ושאני שצאי שאינו מתפיים צפיטומי מילים, אבל במזונות ורפואות אפשר לנמאם כל מה שיכול וכו'.

ובחקי חיים (להר"ח צורג'ל) כאן, כתב נראה לרפואה הוי דומה לקצורה, דפסק הרמב"ם פי"ד מאישות [הלכה כ"ד] להם עמד אחד וקבר אשת חבירו, מוציאין מצעלה, וכתב במ"מ הטעם הוא שלא תתבזה אשתו עד שידקדקו ב"ד לדבר וכו', א"כ כ"ש ברפואה אמרינן הכי שלא תהיה מוטלת על ערש דוי עד שיומא מי שמרפא אותה, ואפשר שתבא לידי סכנה וכו', אמנם מדברי המצ"ט ח"ב סי' כ' משמע לרפואה הוי כמו מזונות, שהרי לא חייב לבעל לפרוע דמי הרפואה אלא משום שאציה שכל לבעלה שיצא לפקח על אשתו, אם כן הרי פורע שלא היה מוציא עליה אלא על דעת שפרע לו דהוי הלואה, משמע שאם הוציא עליה בכתם פטור הבעל, ואם כן כריך לחלק ולומר דוקא בקצורה הוא דחייב משום שלא תתבזה אשתו, אבל ברפואה דליכא צווי לא, וכן ראיתי למהרש"ד סי' קנ"ג שפטר את הבעל מלפרוע לאמה כל מה שהוציאה על רפואת בזה, מהא דאמר חזן דהניח מעותיו על קרן הכזי ע"ש, הרי דסבירא ליה דפרנסה ורפואה שוים הם, לאמרינן דליבד מעותיו, וכן נראה מדברי הרש"ג שאסביר מהרש"ד שם שכתב, וז"ל על אשה שהניחה בעלה והלך מוח' לעיר וחלתה והלכה לבית אציה ולזנותיה ולרפואתה, הדין עמה וחייב הבעל לשלם אפילו לחזן וכו' ע"ש, הרי שלא חייב הבעל דמי רפואה אלא משום שלקחתה בתורת הלואה, הא לאו הכי פטור לחזן חזן, וכן מלאתה הדבר מפורש בכנה"ג [היינו], ואין ראיתי ליד הארזן סי' י"ט ע"ט הגה"ט [אות א'].

אולם בשו"ת הרד"ם פדר חור"מ סי' ז', כתב דהוציא הוצאות לרפא אשת חבירו דחייב הבעל לשלם לדומה למרפא את חבירו בעמנו, דהרי שייך בזה טעם הרא"ש [הנ"ל] דגדול פקוח נפש כמו בהלכה משציה, והרי כבר כתב המהרש"ל [ומובא בזה הר"מ הגא'] דהפורה אשת חבירו חייב הבעל לשלם, ועדיף מינה דעבור חולי מחללין שבת, ואילו לחלל שבת להציל משציה עמעמו בשו"ע אר"ח סי' ע"ו סעיף י"ד ובגמ"א שם, ולא הבנתי מה שכתב הרמ"ע מפלנו דהר"ש הוא לשיטתו שפסק כר"ת, דהרי מוצא בתשובה שם שהוא גם להחולקים על ר"ת, וגם מה שכתב הרמ"ע דהר"ש הוא דוקא לגבות מנכסי החולה בעמנו משא"כ באשתו החולנית, הוא ההיפך ממש"כ המהרש"ל דהכלל ופדיון אשתו דומה להכלל צעל הנכסים בעמנו, ומסתבר כן דהא ע"כ"פ לא גריע הכלל אשתו מהכלל ממונו

רעבתנותא וכו', משום דאיתא בגמ' [שם] ת"ש כיצד אמרו ממאנת וכו' אלא כגון שהלך בעלה למדינה וזוהא ואלכה עמה ומיאנה, טעמא דמיאנה, הא לא מיאנה יחיבנן לה, ותיירץ אמר לך שמואל וכו' ואי משום מעשה ידיה, קטנה לא ספקא, הרי שאף קטנה דלא ספקא, דוקא לזות משלם, הא עמד אחד ופירנס איבד מעותיו וכו'.

אוצר

סי' מה אות טו — יח

הפוסקים

מורה"י מצרובות סי' רל"ה ובשור"ת הרד"ס פדר חו"מ סי' ד'. וע"ע צו"ר סי' רנ"ב סעיף י"ב ובחומ"מ סי' קכ"ה.

ועיין בים של שלמה פ"ו דב"ק סי' ט"ו, שכתב דמי שפדה אשת חצירו כדלי דמיה חייב הצעל לשלם, אבל ביותר מכדי דמיה לא.

והוצאו דבריו בבאה"ט סי' ע"ח סק"א.

יז. וכשתנן לא סתם שאר צרכיה, כגון שכר דירה או מלבושה וכדומה. עיין בבאר היטב סק"ב, שכתב שהא דלאס עמך אחד ופרנס אשת חצירו אין הצעל חייב לשלם, אלא חילוק בזה בין מזונות למלבושים או שכר דירה. והוא משור"ת הרמ"ע מפלנו סי' פ"ט עמ' קס"ג, בתשובת הרב עובדיה ספורנו. והוצאו דבריו בכנה"ג כאן הגה"ט אות כ"ג. וכ"כ בנפיש קופים סי' ש"ח. וכ"כ בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות ס"א ושניורי ברכה כלן, לענין שכר דירה, והוצא בזכרון משה (להר"מ ארולא) ח"ג כאן.

ובבר כתב בן צש"ת מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג) סי' פ"ב, באב שנתן בגדים לבתו הגטושה, שאם לא יהיה לה אלא שסמך שיערע הצעל, שייך למימר הניח מעותיו על קרן הצבי. והוצאו דבריו בצרכה דב"י בסוף סימן זה. וע"ע לקמן סקמ"ט.

יח. כשרוצה האשה לתבוע מזונותיה מהבעל כדי לשלם למפרנס. כתב במטה לחם ח"ב סי' י"א, וכי תימא דעד כאן לא אמר חזן [דהניח מעותיו על קרן הצבי, היינו] ללא מצי המפרנס להוציא מיד הצעל כי מי אמר לו שילוח, והנאשה אינו יכול לתבוע ללא נתן זידה דרך הלוואה, אבל לגבי האשה עצמה אם תרצה היא לזון עם צעלה ולהוציא ממנו מה שהיה מחויב [לה], והיא אח"כ תשלם למפרנס, הא ליתא לכיוון דטעמא דחזן משום דליינין דנתתיין לפרוע חוב צעלה, א"כ כמו שאור עצמו לא וכל לתבוע מצעלה גם האשה אין בכחה לתבוע ממנו, דלמחר יוכל כבר נפטרתי מחובי. וכו'.

ועוד כתב שם דף כ"ו טור ג', לאס פירנסה אציה דרך מתנה לה ולא על דעת להשתלם, נמאך ללא כיוון אציה לפרוע חוב הצעל כדי שיע"י ופטר הצעל ממה שתובעתו האשה, א"כ חייב הצעל במקומו עומד, כמו בפסק לזון בת אשתו חמש שנים ונישאת בת אח"כ, דנמאך לדבר בא לה עכשיו חייב מזונות מצעלה ואפ"ה לא נפטר המתחייב הראשון, וזה זכה וזה נתון [לזמן מזונות], והדבר מפורש בטור [לקמן] סי' ע"א בשם הר"מ, שכתב לאפילו יש להם [לנשים] נכסים שפלו להם נתינת אצי אחם, כיון דתקנת חכמים היא זכו במזונותיהם, והביאו הרא"ש [פ"ד דכתובות סי' י"ד], ושם כתב דומיא למזונות האשה, הרי בהדיא דפשיטא ליה דמזונות האשה עצמה, האם דיש לה ממון להשתפרנס אפ"ה איתא לחיובו של הצעל וכו', ומוינה דהיכא ללא חזיון דדעת האב היה ע"מ לפרוע כ"א מתנה לדירה דוקא, תוכל היא לתבוע [מהצעל] וכו' קט"ז, ומה שכתבתי בשיטת לז ח"ב חו"מ סי' ל"ה לאיצור מעותיו האם שהאשה עצמה איתא להצטעק, היינו משום דקים לן בהוא נידון להשתפרנס ומהא כוונה על מה שפירנסה דרובא שיערע [לזמן] שפירנסה וכו'.

ועיין בהושהי משא סי' ט"ז, דלמחר שהוכיח שפילוי כשיש צדיה פס"ד למזונות אעפ"כ איצד המפרנס מעותיו [נע"ז] לעיל אות ט"ז, כתב ואני אומר שאם באנו לחוש לזה לא תמאנו ידיו ורגליו לפסוק מזונות לאשה מיום התציעה, עד שנחקור מהיכן התפרנסה מאותו יום עד שעמדה לקרן, וגם אחרי נתינת הפסק דין,

הרי

קט. היינו באופן שלא מחלה מזונותיה דלמפרע לבעלה, ע"ז לקמן סקמ"ב אות א'.

לחייב לשלם, האמנם דמיתוהו צעלמא שאינו מסוכן יש לדמותו לתנול חצירו מפרד שמה יבא ארי להניח מעותיו על קרן הצבי כמצורא בתום צ"ק כ"ח א' ד"ה א"ה, והכל לפי ענין החולי וההכלה. וכ"כ הרב כלף סלאמא במשפט כתוב הנ"ל סי' מ"א.

ועיין בחוש השני הנ"ל שכתב, שאם יש למפרנס משל הצעל, ודאי שיכול לומר משלך רפאתיה. וע"ע לקמן סק"כ.

ובענין אם יכולה לעקור לבית אציה להתפראות כשצעלה צעיר, עיין לקמן סקס"ח אות ז'.

טז. והפודאה סתם. בחוט השני סי' ל"ב (בתשובת זקנו הרב שמואל בכרך מזמזמאל), כתב דלענין פדיון יש להסתפק, אם עמד אחד ופדה אשת חצירו מן הצביה אם חייב לשלם, ומסתברא שאינו חייב, שהרי אפילו צפודה חצירו מן הצביה כתב הב"י בטור וי"ד סי' רנ"ב בשם תשובה קס"ז, דאינו חייב לחזור ולשלם לו אלא מטעם דלא לאו כן אין אדם פודה את חצירו, הא לאו הכי קאמר ליה ארי אצרכת ממני, והאי טעמא לא שייך הכי, שהרי נוכל לירד לנכסיו, ומה שהיה הוא צמדינית היום ולא יהיה לו נכסים פה, מלתא ללא שכיחא הוא, וכן נראה לו להביא ראיה מתשובת הרשב"א שהיה דב"י צ"ע, וז"ל מודה ורובה חייב לשלם מן שלושה בין למזונות בין לרפואה הדומה למזונות, דהיינו שאין לה קצבה, משמע הא יש לה קצבה אינו מחייב אפילו לותה, כל שכן אם עמד אחד ופדה. והסכים עמו הרב יצחק ד"ר שמשון כ"ז. והוצאו דבריו החוט השני צ"ע כאן סק"ט.

ובבר כתב בן צמרדי פי"ג דכתובות סי' רע"ד, שעמש"כ בירושלמי [שם הלכה ד'] ר' יהושע בן לוי אומר אין לך נתפס על חצירו וחייב אלא בארנוא וגולגלת, כתב יש מודקדין מכלן דמי שפדה חצירו או אשת חצירו מיד שצאים, אם זה לא בקש ממנו להניח מעותיו על קרן הצבי. והוצאו דבריו בבג"ל שם סי' ח', בהגמ"י פ"ח מחובל ומזיק אות ו' ובאגודה שם סי' קס"א.

אולם במרדכי הנ"ל, הביא שרצונו ברוך אחר דוקא עמד ופרנס [הוא שאיצד מעותיו] וכו', וכן פסק הר"ם והביא ראיה מפרק נערה ומפרק מליאת האשה קס"ז, ועוד הביא ראיה דפסק רצונו גרשון מ"ה על אכס גוי שאכס ביתו של ישראל, ובא ישראל ולקח ממנו, שלא יחזיר לבעלו כהם וכו' קס"ז. וכ"כ בהגמ"י בבג"ל ובאגודה הנ"ל. וכ"כ בשור"ת מהר"י ווייל סי' קמ"ח – קמ"ט, בשור"ת

קס"ז והקשה הרב כלף סלאמא שבמשפט כתוב (להר"י יוחנן) סי' מ"א, דהא איתא שם להדיא בבי' מדברי אותה החשובה, שיידיי בפרה אשת חצירו שחייב [וכן הוא במקור הדברים כמו שמצינו] שם בדרכי משה, בשור"ת מהר"י ווייל המובא בפנים, ובשאר ב"ע. ועיין עוד שם סי' מ"ב עמ' ס"ב טור ב'.

קס"ח אולי כונתו לתשובת מהר"ם מרוטנברג (דפוס פראג) סי' ל"ט בבידון מי שצוה לתא יפדוה, וכתב אחד חזירי שחייב לשלם לו ע"ש. ובתגמ"י המביין בפנים כתב, והביא ראיה וכו', כדפירשתי במקומו בפ"ב מאישות, והיינו שהראיות הם עמש"כ לעיל דבעמד ולתת חייב הבעל לפרוע, אבל צ"ע דשם באת ק' לא חזירי כלל ראיה מפרק מציאת האשה. וע"ע בשור"ת מהר"ם מרוטנברג (דפוס קרימנה) סי' קס"ד [בידון מי שנתן מעות עבור אשת חצירו לפרעה ממאסר בית, ובתג"ש בשאלה המובאת באריות בשערי תשובות למהר"ם מרוטנברג שער ג' סי' שמיח', הוכיח שהיו כפודות מן השבים, וכתב דלא דמי להלך למדתי וכו', אבל אם הלוח לאשה שאם הבעל לא היה משלם היתה היא צריכה לשלם לו, כל כה"ג הבעל חייב לשלם לו וכו', וצ"ע.

קס"ט ובשור"ת מהר"י מברגה המובא בפנים, כתב שלדבריהם אינו דומה למש"כ בירושלמי הנ"ל, והתם לא ברי הויקא דאפשר דמפיס וכו'. וע"ש שהוסיף, שאם נתפס כבר וחבוש בבית האסורים לכרע חייב [והיש מודקדין לא פטור אלא במציל משבאים והבאים לתפוס].

אוצר

סי' מח אות י"ט

הפוסקים

אינו יכול לתצוה האשה, וכאילו לותה בתנאי שיהיה הצעל חייב לו, ויזד הצעל הוא מתחייב בקבלתה, לכך אמר כאילו לותה היא, ואם כן כיון שלקחה בתורת הולאה, הרי היא חייבת, והצעל מתחייב מכה שעבדוה דר' נתן, והתנאי היה שלא יהיה נפרע ממנה רק מהצעל, לכך הצעל חייב לשלם, שהרי היא חייבת והצעל משתעבד מזר"ה, והיינו דדיוק הרש"א וכתב בתנאי שלא יגבה ממנה, ולא כתב שלא תהא היא חייבת, דל"כ גם הצעל לא היה מתחייב, אלא אדרבא היא מתחייבת גם כן, וכיון שהל עליה חיוב חל על הצעל שעבדוה דר' נתן, אלא שהיה תנאי בענין הגבייה שלא יגבה רק מהצעל, משא"כ כשלותה בפירוש אין כאן תנאי, ואריכה היא לשלם היכא דאית לה נכסי, למאן דסבירא ליה בזית ליה נכסי לית זיה משום שעבדוה דר' נתן, כמבואר בחומ"ט סי' פ"ו [סעיף ז'] ע"ש, אבל כשמתפרנס סתם כיון דלא מצי מיניה, הוה ליה כחול לית לה נכסי, ודומה כמי שאין לו נכסי כאן ויש לו במדינת הים, כיון דלא מצי גבי מיניה, כיון דמכל מקום היא החייבת רק התנאי מעבד שלא יגבה מנכסיה, שייך זיה שעבדוה דר' נתן וספיר גובה מהצעל, וזה צדור דבעת הרש"א, ומשום הכי אפילו יש צדור מנכסי האשה אינו מנבה לה, כיון דפרנס סתם הוה ליה כתנאי שלא יגבה מהאשה רק מבעלה.

ובדברי שאול (עדות ציהוסף) כאן ד"ה מיהו, כתב דביאור דברי הרש"א שהאשה אינה חייבת [הוא], שהרי לא סמך לעתו עליה ועיקר שביעיתו על הצעל, וגם ידע שהצעל חייב במזונותיה, אבל כשפירש צדור חוב בעלה הוה ליה פורע חובו של חזירו שלא מנעתו ופטור לשלם לו, מה שאין לו כשפירנס סתם הוה לא לתכנין לפטור הצעל מחיובו, רק דכיון דידע דיש לה מזונות מהצעל הלוה להצעל, והוה כאילו הלוה להצעל דהרי לא פרע בשביל הצעל, והמשנה למלך נתקשה בזה, ולפמ"ש החילוק נכון וצדור.

ובקריית מלך רב שם, כתב דכל שפורע ומפרש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא רשון, כתבא דהוא מעכצו נעשה שליח הצעל לפרוע חובו, הלכך הצעל אינו חייב לשלם כיון שלא אמר לו שפירע בשבילו, והיא נמי אינה חייבת שהרי לא לותה ממנו, ולא לקחה כי אם בתורת פירעון, אבל במפרנס סתם שכונתו ליתן בתורת הולאה והיא יודעת כן, אחרתיו שהיה עשתה עממה שליח הצעל לקבל צדור שיתחייב הצעל בזהוהו ז', והיו כאילו נעשתה שליח היא בדרשות הצעל כיון שחייב בתזונותיה בתנאי צ"ה, ואחרתיו הכי משום דכיון דלא נשתעבדה היא בפירוש, ודאי שכונתה לפטור עממה בזה שיוכל, והבנתו כן מתוך דברי הרש"א [הג"ל, שכתב שכיון שלא הלוה את האשה בפירוש והיא לא נשתעבדה לו בפירוש, אינו יכול לחזור עליה אלא על הצעל כאילו לותה היא בתנאי צ"ה שיהיה הצעל חייב לו ושלא יגבה ממנה ע"ש], וע"כ צריך לפרש כמו שכתבתי, דלא לאו כן תנאי דידה מה מועיל לחייב הצעל כיון שהיא פטורה לה. וענין זה כתב בפני משה ח"ג סי' כ"א דף ל"ב טור ד', והוסיף שכן נראה מדברי הרש"א שהביאם הכ"מ והריב"ש. וכן העלה

הרי מתעבד אחיה ימים אצל משרדי ההולאה לפועל, ואם תגיד שפרנסה אציה או אחיה כאשר רגילות להגיד, צריכים לכתוב כל אותם הימים מהחשבון, וזה לא שמענו, לכן לבי אומר לי שאין לנו לחוש לזה, רק אם בא הפרנס ונתבע את הצעל לדון על מה שפרנס את אשתו, אז אומרים לו להדין הוא שאיבד את מעותיו, אבל האשה עצמה לעולם יכולה לתבע את בעלה, ואין צ"ה נזקקין למקור אותה מהיכן התפרנסה וכו'.

דיונים שונים בדעת הרשב"א

י"ט. אם החיוב לשלם הוא על הבעל או על האשה. בחידושי הרשב"א נדרים ל"ג ז', לאחר שכתב שכתב המפרנס אשת חזירו סתם, לא בתורת מתנה מפרנס, ולא בתורת פירעון חיוב מזונות הצעל, אלא בתורת מלוה, כתב והיא או בעלה חייבין לשלם, ונראה לי דכיון שכן, המפרנס סתם אשת חזירו הרי הוא חוזר ונפרע מן הצעל, כיון שהצעל חייב במזונותיה בתנאי צ"ה, דהוה ליה כיורד לתוך שדה חזירו כדלמחר (קרי). ועוד כתב שם מ"ז ז', כיון שלא הלוה את האשה בפירוש, והיא לא נשתעבדה לו בפירוש, אינו יכול לחזור עליה אלא על הצעל, כאילו לותה היא בתנאי שיהיה הצעל חייב לו, ושלא יגבה ממנה. ובשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סי' י"ד כתב, פשוט הוא שאין האשה חייבת לשלם כלום, אלא אם כן לותה ממנו בפירוש. גם במגיד משנה פ"ח תמישות ה"ט כתב צ"ח הרשב"א, שהמפרנס חוזר ונפרע מהצעל, כיון שהצעל חייב במזונותיה בתנאי צ"ה. וכ"כ בשו"ת הריב"ש סי' תפ"א דעת הרשב"א, והבואר בדבריו צ"י כאן. ועיין בלחמנו מארץ סי' נ', שלאחר שהביא מה שכתב בעדות ציהוסף [המוצא לעיל אות ג'], נאשה שהיתה מוחזקת בנכסי ביהא ופירנסה, אם יכולה לומר קים לי דבעת הרש"א, כתב ויש לתמוה דהיאך היה יכול לזכות את אם האשה מטעם קים לי, והרי מה שהיתה מוחזקת האם הוא בנכסי האשה, והאשה עצמה מוסכם מכל הפוסקים שאינה חייבת לו כלום. וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ה סי' ר"ד.

ובמשנה למלך שם, אחר שהציג דברי הרשב"א הג"ל, כתב ולפי זה [שהחיוב חל רק על בעלה ולא על הבעל כלל], קשה לי דדברי הרשב"א דלמה במפרנס ופירש צדור חוב שחייב לה בעלה למזונותיה הניח מעותיו על קרן הכזי, ואילו במפרנס סתם גובה מן הצעל, הא צניניה אין האשה חייבת כלום, ואם כן בין בזה בזה בין במפרנס הוה ליה פורע חובו של חזירו וכו'. ועוד שם, אחר שהביא מתשובות המיוחסות לה"ל, כתב [דנראה מדבריו] שאפילו יש צדור מנכסי האשה ופרנסה סתם לא מנכין לה משלה כלום, ללא אדעתא שתשלם היא פרנסה, דהא [בנידונו שם] היה פירות צד המפרנס [ומכל מקום כתב הרשב"א שאינו גובה ממנה כלום], והוא פלא.

ובבבגי מלואים סק"ה, כתב לתרץ קושיה המשנה למלך עפמ"ש הרשב"א בחידושי [נדרים מ"ז הנ"ל], שמבואר כוונת הרשב"א שכל שפרנסה בזהוהו אפי' דלשם הולאה ולא לשם מתנה נתן לה, מכל מקום כיון שלא הלוהה בפירוש ולא נשתעבדה בפירוש,

קצא) וכתב בקריית מלך רב המובא בפנים ד"ה עוד, שמה שהרשב"א בחידושי נדרים ל"ג, כתב שהיא או בעלה חייבין לשלם היינו שכתב כן בחתילה, אבל בסוף דבריו מסיק מבחי סוגיין דהשתתין [שם מ"ז] דאין חייב לשלם כי אם הבעל. ובשערי עזרה (להר"ע טראב) ח"מ סו"ס מ"א, כתב דלא היתה כוונת הרשב"א מעיקרא לחייב את האשה, כ"א [היתה כוונתו] לומר דלא לשם מתנה איכיון המפרנס, והיא או בעלה חייבין [דקאמר]. היינו לומר דיש חיוב בעולם וכו', וכיון שכן המפרנס סתם חוזר וגובה מהבעל, כיון שהוא חייב במזונות מתנאי ב"ד וכו'.

קעב) ועיין עוד שם, שכתב אלא דלפי זה דברי המגיד משנה [המובא לעיל] אות ב' שהוקשה על דברי הרשב"א, הרי אינו מביא לבעל שום תועלת, תמורה, והכא לדעת הרשב"א הוי כתבאת תועלת כיון ששלחו לקח המעות מדעתו בתורת הולאה, ונראה לומר דכוונתו הוא דעת הראשונים לא סבירא להו ביטור הרשב"א ובסתמא לקחם בשליחות הבעל, אלא סבירא להו דבסתמא לא לקחם אלא בתורת פירעון חוב הבעל, ועל זה הוא שאמר שיש חילוק בין סילוק הנזק להבאת תועלת.

הגה [לד] ואין חילוק בין אביה לאחר שפרנסה

ביאור הגר"א

מיהו

[לד] ואין חילוק בו.
בירושלמי פ"ד ופי"ג מי
שהלך בו על קרן חביו א"ר חגי ולא אמרו אלא האב הוא אחרי אינו גובה ר' יוסי אומר בין אב בן אחרי אינו גובה וכו' הר"ר ומירכ"י והג"מ וש"פ כיון דפלוגתא מספיקא לא מפיקין
ממנה:

אוצר

ס"ק מה אות יס — ס"ק מט אות א

הפוסקים

כא. מפרנס אשת חבירו סתם ומת, אם יכולים היורשים לגבות מבעלה. בתשובת ר' יחזקא בן שאלתיאל בשם ש"ת הרי"ב ש' החדשות סי' י"ט, בלחוד שפרנס אשת חבירו בסתם ואחר כך מת, כתב שהרי צמתי' (כתובות ק"ז ב') מצואר לאם עומד אחד ופרנסה, אפילו לבני הכנים גדולים ישבע כמה ואולי ויטול וכלל שבעה [לא יטול, והכל שמת ליבא שבעה, דלון אלס מוריש שבעה] לבניו [קעה] כדליתא בשבעות [מ"ז א'], ואם כן מצואר שהדיו עם הבעל, ואין לירש דין ודברים עליו מחמת מזונות, ואפילו לזכרי הרש"א. כב. עוד פרטי דברים אליבא דהרשב"א. עיין דלון המפרנס חבירו סתם בחומ"מ סי' רמ"י.

מט. ואין חילוק בין אביה לאחר שפרנסה. א. מקור הדיו, ואב שתפס מנכסי חתנו לאחר שפרנס את בתו, אם מוציאין מידו. עיין בזיכור הגר"א סקל"ד, שכתב דמקור דין זה הוא בירושלמי פ"ד [כתובות הלכה ו'] ובפי"ג [שם הלכה ב', שעל הא דתנן מי שהלך לתלמית היס ועמד אחד ופרנס את אשתו, הניח מעותיו על קרן הצנין] אמר ר' חגי ולא אמרו אלס האב הא אחר חזון גובה[קעה], ר' יוסי אומר בין אב בין אחר חזון גובה, וכתב הר"ן [שם מ"ח א'], והמירכ"י [שם סי' רע"ג בשם מהר"ם], ובחומ"מ [פי"ג] מלישות אות ק' בשם מהר"ם, ושאר פוסקים, כיון דפלוגתא, אכן מספיקא לא מפיקין ממונא. וכן הוא בש"ת מהר"ם מרונטובורג (דפוס פראג) סי' תקפ"ב ושבעני תשובות מהר"ם מרונטובורג שער ראשון סי' י"א. וכ"כ בשמו גם בהג"פ פ"ג כתובות סי' ה' ובתלומות הדקן סי' ש"י. והוא גם פדלות ליעקב סוס"י ל"ו ובתשובת הרב יצחק י' עטור ורזב יעקב אכן ל"ו שצחק ומשפט סי' כ' ושזכרתי משה (להר"מ זירלדו) סי' י"ב [והוא גם בזכרם חמר חור"מ סי' קמ"ט].

ובתשובת הרב עובדיה ספורנו בשם ש"ת הרנ"ע מפלנו סי' פ"ט עמ' קס"ג, כתב שאם תפס האב משל חתנו עבור מזונות בתו תפיסה ראויה, שיוכל להיות נאמן בזהו לזכור שם עדים וכו', מהכא תפיסה ויכול לומר ק"ל כפלוני[קעה], ולאי נאמן בשבעה זנקיטת

קעה) הנוסף במרובע הוא עפ"י הוצאת מכוני ירושלים תשנ"ג. ועיין לקמן סק"ב אות ו'.

קעה) בירושלמי שם גרסינן, אמר ר' חגי לא אמרו אלא אחר, הא אב גובה. וכ"ה גם בבבאור הגר"א לקמן סי' פ"ס סק"ה, וגרוא שהגר"א כאן הביא תחילה דברי הירושלמי, שנחלקו לענין קבורה. משום דע"כ שמשע מיניה שאב עדיף מאחר, וה"ה לענין מזונות, וכמ"ס בירושלמי שם, ואתיין אלין כהלין פלוגתא. ובתלומות הדקן המובא בפנים כתב בלאו, דר' חגי סובר דדוקא אחר הפסיד מעותיו, משום דמה לו לפרנס אשה גבריה כדי לזון עם הבעל בשביל פרעון מעותיו, דלמא אם לא היה מפרנסה היתה מספקת במצומם במעשה ידיה, אבל האב ראויה היה לפרנס על סמך הבעל, כי לא היה יכול לראות בעיניו ובדוחק בתו שתצמצם במעשה ידיה, מ"מ אית לן למירא נמי איפכא, דרבותא נקט אור, דלא מיבעיא אב שפרנס שאיבד מעותיו, דמסתמא למחילה יחייב לה, ומיירי בעשירים, משום דהוה ליה זילותא שיוטל דמים מפרנסת בתו, אלא לאחר נמי הניח מעותיו על קרן חביו וכו', וע"כ דלא אמרינן כלל דמשום זילותא מוחל על חסרון כ"ס שלו [ודעתו להלכה יתבאר לקמן סק"א].

קעה) כתב במימר חיים המובא בפנים דף ק"כ טור ג', דאין לומר דקאי אדברי הרשב"א שהביא קודם [המפרנס סתם כוונתו להלואה], דמלבד דרהיטא דלישניה

העלה ביד המלך (להר"א לנדל) על הרמז"ס הכ"ל. ועיין בזקונטרס מים ראשונים המוצא לעיל אות ב'.

אמנם בר"ן נדרים ל"ג ב' ד"ה גזירה, כתב בדעת הרש"א, שכל המפרנס סתם אינו מפרנס צתורת מתנה אלא צתורת הלוואה, ונמלך שהיא חייבת לו, ומי שפרנס אותה גובה ממנה והיא גובה מצעלה[קעה], וכמו שפירש"י [כתובות ק"ז ב'] גבי לותה ואלכה, שהיא נפרעת מצעלה ובעל חוב גובה ממנה[קעה]. גם בתשובת ר' יחזקא בן שאלתיאל בשם ש"ת הרי"ב ש' החדשות סי' י"ט, כתב דלדעת הרש"א כל המפרנס סתם שהוא צתורת הלוואה, היא חייבת לו וגובה ממנה והיא גובה מצעלה.

כ. המפרנס אשה שמספקת לדברים גדולים אבל לא לדברים קטנים, אם חייב הבעל לשלם. בנתיבות משפט דף קמ"ז טור ב' ד"ה ולכאורה, כתב שיש להקשות על הרש"א דסובר צמפרנס אשת חבירו סתם שלא הפסיד מעותיו, מהא דליתא בכתובות (ע' ע"ב) באומר כל הזן אינו מפסיד דפטור הבעל לשלם, דלל מהכא מה שאמר לו כל הזן וכו', מ"מ מפרנס סתם חייב הבעל לשלם, והתירוץ דעד כאן לא קאמר הרש"א דמפרנס סתם חוזר וגובה אלא דללא ספקא אף לזכרי גדולים, אבל דמספקא לזכרים גדולים אמ"נ דלא ספקא ג"כ לזכרים קטנים, כל המפרנס סתם דזכרים קטנים כאלו לשם מתנה איכותין וכו', ומתני' דהמיר דאוקימנא בגמ' צמספקת לזכרים גדולים ופרנס לזכרים קטנים.

ובשביתת י"ט לשונות הטור כאן תמה על דבריו, שאשתמיט מייניה שהרש"א ע"מם צנדרים (מ"ז ב') הרגיש בקושיא זו, ותיקן [דשם בהמדי, המפרנס הלוה לה, והיא חייבת לשלם, ואף שגילה הבעל דעתו שהוא ישלם בעצורה, מ"מ החיוב נשאר על האשה].

גם בתשובת הרב חיים יצחק אלבעלי שביד יומין סי' ט"ז דף ע"ז טור ד' ד"ה ואני, כתב שאין לר"ך למה שדחק הנתיבות משפט, שגם להרש"א צמפרנס סתם הוא דוקא כשלא ספקא לזכרים גדולים, שהרי יש לתקן את קושיא דשלי מפרנס סתם שחייב לשלם משום שפרנסה צתורת הלוואה, אבל כשהבעל אומר כל הזן אינו מפסיד נמלך שמתחמת מזונות הבעל הוא נותן לה. וכעין זה כתב הרי"א ענינו צמגבותיו לזכרי מלואים כאן אות ד'.

קעה) ברין כתובות ס"ג א' (מדפי הרי"ף), כתב בשם הרשב"א, וכין שכן, המפרנס אשת חבירו סתם חוזר וגובה ממנו, אולם בנתיבות משפט דף קמ"ז טור ב', גרס ברין הג"ל "ממנה" במקום "ממנו". וכן נראה מהקריית מלך רב המובא בפנים, שכתב שדברי הר"ן בכתובות כאן ע"פ ח', ובתשובת בן המהבד במר ואהלות סי' י"ג קעה) ועיין בנתיבות משפט דף קמ"ז טור א' ד"ה וכתב, שתמה על הריב"ש שכתב הוי"פ דברי רבו הר"ן. ובפרי האדמה ח"ג דף כ"ז טור ד', כתב שטעמו דכיון דמצא הריב"ש תשובת הרשב"א להדיא, משום הכי לא טרח להזכיר דברי הר"ן. וכ"כ בשביתת י"ט לשונות הטור כאן ע"פ ח', ובתשובת בן המהבד במר ואהלות סי' י"ג דף קמ"ח טור ג' ד"ה ותנה. ובקריית מלך רב המובא בפנים ד"ה עוד, כתב שמה שהור"ן הביא דברי הרשב"א האלו ולא מסקנתו, משום שהסבירא לחייב הבעל מתורת שליחות ידיה, לא סבירא ליה להר"ן כלל, ולכן לא השיב כי אם על מה שהיה סובר הרשב"א מעיקרא לחייב את האשה. וע"ע בתשובת הר"ח אלבעלי שביד יומין סי' ס"ז דף ע"ח טור ג'.

אוצר

סיק מש אה א

הפוסקים

בנקיטת חפץ וכו' קמ"ו, והוצאו דבריו בכנה"ג הגב"י אורח ו"א קמ"ט.
ובנתיבות משפט דף קמ"ו טור ו', עמש"כ בגידולי תרומה [המוצא
להלן] שמה שגנבה מדברי המהר"ם דאם תפס האב בשביל המזונות
שזן את בתו אין מויליין מידו, הוא יחיד בסבבא זו, ואין לסמוך
עליו כיון דרבים חולקים עליו, כתב [שהוא תימאל] שלא זכר שם
שסברת המהר"ם היא גם סברת הרשב"א^{קפ}, והר"ן, ובודאי אם תפס
האב יכול לומר קים לי כהני רבוותא. ובמעיל שמואל סוסי כ"ד,
כתב בצד אחד לסמוך על הכתיבות משפט, והכינא שתפס האב אין
מויליין מידו. וכ"כ בשמו בצד מצין [להר"מ בירדגו] סי' כ"ב. גם
בזימור חיים שספסר חיים לעולם סי' מ"ו דף קכ"א טור א', ובאכני
האפד ח"ב כאן אורח ח', כתבו דיכול לומר קי"ל כהר"ן והג"א וכו'.
אולם בספר התרומות שער ס"ה ח"א אורח ה', כתב שקי"ל כר' יוסי.
גם בסמ"ג לאוין פ"א הביא דברי ר' יוסי בצלל. ובדניא דחיי
שם דף פ"א טור ד', כתב [שהיינו מאוס] שתפס עיקר כדברי ר' יוסי
וכו', וכן הור"ר [כאלן] לא חילק בין אב לאחור וכו'. וכן משמע
בתשובות גאוני מרח ומערב סוסי ז"א ע"ש.

ובים של שלמה פ"ח דצ"ק סי' ס"ט, כתב שמי שהלך למדינת הים
ועמד אחד ופרנס את אשתו, הניח מעותיו על קרן הכזי,
למזכירי ארי בעלמא הוא, ומסתמא אין חילוק בין אב לאחור כאשר
פסק מהר"ם, וכן כל הגאונים לא חילקו^{קפ}. וכן בח"מ כאן סק"ט,
כתב דאין קי"ל כר' יוסי, וסבר למזונות בין אב בין אחור אינו גובה
[אלא שג"ן שם למ"מ בשם הרשב"א ולמדרכי בשם מהר"ם]. וכ"מ
בדבר משא [להר"מ אמאיליו] ח"א סי' מ'.

ובגידולי תרומה שם, כתב שדעת [בעל התרומות] כר' יוסי דאין האב
גובה, ולפ"ז אפילו תפס האב [עצור המזונות שפרנס את
בתו] מויליין מידו, אמנם המדרכי [הג"ל] כתב בשם מהר"ם שכיון
שלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, אכן לא תפקינן ממונה מפעל,
נראה שלא פסק [אין] אלף מספק, וכ"מ דאם תפס האב לא תפקינן
מיניה וכו', ויש להוכיח שאף דבריו שמהם [בגבאבות מדרכי כתובות
סי' ש"א, ומובא לקמן סק"ל] פסק לגמרי כר' יוסי ולא תועיל לאב

הוא להפך מזה, עוד זאת דאמור דכתב על הרשב"א דמחוי ליה מאה עוכלי וכו' וכל
הראשונים הסכימו הדין דבריו, ולא מצא לו עוד כלל, אך יוכל לומר אח"כ דמצי
המוחזק לומר קי"ל כותיה, אלא דאי שכותבו ע"ד הר"ן והג"א וכו'.

קצות בערך שן כאן, אחר שדייק מדברי הרמ"א כאן דאפילו תפיסה לאחר
שונה לא מהני, כתב [הטעם] לדיון דהוי ספקא דדינא אם האב יכול לגבות
מהבעל וכו', אי"א אם האב לא נתכחין למתנה על מה סמך, אסו ידע שיוכל לתפוס
מהבעל וכו', וא"י יש הוכחה דנתכחין למתנה, ולכן שפיר כתב רמ"א דאין חילוק וכו',
[ומה שכתב] בשו"ת הרמ"ע מפאנו דמהני תפיסה, י"ל דוקא היכא די"ל מגו נאמן ג"כ
לומר דלא נתכחין למתנה וישבע על זה, אפילו ליכא הכחשה בין הבעל והאב אם זנה
או כמה הוציא וכו'.

קמ"ט ע"י גבוה שלום המובא בפנים מש"כ בזה.
קפ) הכוונה לחידושי הרשב"א (כתובות מ"א א') המובא במ"מ פ"ד מאישות
הלכה כ"ד, שפסק כר' חגי בירושלמי המחלק לענין קבורה בין אב לאחור. אולם
בתשובת הרב חיים יצחק אלבעלי שביד ימין סי' ט"ו דף ע"ט טור ג' ד"ה ועוד (הא'),
כתב שהרשב"א לא מיייר אלא בקבורה, וא"כ אינא למימר דדוקא בקבורה ס"ל דאם
תפס אין מויליין מידו, אבל במזונות א"ל ס"ל הכי, כיון שכבר איפסקא בתלמודא דידן
כר' יוסי דבמזונות אין חילוק בין אב לאחור כדעת במ"מ [הג"ל], שמשמע בגמ' לא
מדלא חילק בין אב לאחור, ואפשר שזוהו גם כן דעת הר"ע פסורני, שלא הביא סברת
הרשב"א בזה. ועיין בדברי האמת מארץ המובאים בפנים.

קפא) עיין בתוך יוסף סי' ל' דף צ"ז טור א', שהקשה ע"ד, אך העלים עינו
מדברי מהר"ם המובאים בהגהות אש"ר [הג"ל] דמספקא לא מפיקין ממונא, ומינה
דאם תפס האב לא מפיקין מיניה, ולא דמי לאחר.

תפיסתו, לאם איתא דסבירא ליה כמהר"ם, למה ליה [לזכות את
האב שפרנס היכא שהיה חייב חוב לצעל] מטעמה דר' נתן, תיפוק
ליה לכיון שהוא תפס משל בעל אין מויליין מידו וכו'^{קפב}, ונחלא
שרבינו שמהה מסכים עם [בעל התרומות], וכשאר מהר"ם יחידאה,
וכל שכן שהרי"ף נלוו עמהם, כדמייתי לקמן [שם אות ו'] מתשובת
הרי"ף, באחד שפרנס את בתו, שפסק שאין הצעל חייב לשלם. וכ"כ
בנוה שלום (להר"ש שולאל) סי' י"ז. ועיין בדניא דחיי הכ"ז.

ובדגל מחנה אפרים סי' ג', לאחר שהביא דעת מהר"ם, כתב דהא
למהר"ם לדיון לאו הלכה היא, דהא מנן הבי' לא ס"ל הכי,
וכדמוכח בתשובותיו דיני כתובות סי' ח', שגשאל באב שפרנס בתו,
והיה תפוס בכנסיו בעלה, אם יכול לגבות מהם כנגד מה שפרנסה,
ודן מנן הבי' עלה דהניח מעותיו על קרן הכזי, ואם איתא להא
למהר"ם דכל שהאב תפוס לא תפקינן מיניה, היכי דן מנן דהניח
מעותיו על קרן הכזי, הא תפוס הוא והיאך מויליין מידו וכו', אלא
ודאי שדעת מנן שאף אם תפס האב לא מהניא תפיסתו, ואין לחלק
בין אב לאחור, ואף אם תפס תפקינן מיניה וכו'.

וביד ימין סי' י"ד דף ע"ז טור א', אחר שביאר שאב שפרנס את בתו
ותפס משל חתנו, שיכול לומר קי"ל כדעת מהר"ם ורשב"א
והר"ן לגובה ממה שתפס, אך בתנאי שיצבע האב שכל מה שהוציא
עליו כן היתה בתורת הלוואה וכמ"ש מהרש"ם, כתב אמנם להלכה
למעשה אין הדברים הללו אמורים אלא במקומות שנהגו לדון על פי
דגל הקים לי, לא כן בארץ מצרים ואפיה שאינם נוהגים לדון על פי
דגל הקים לי, כי כבר קבלו עליהם לדון ולהורות כאורח הרמ"ם
ומנן השו"ע, [ובכן כיוון] שדעת מהר"ם שצ"ן אב וצ"ן אחור שפרנסו
הכיח מעותיו על קרן הכזי, וכמו שכתב פסק צפ"ח מאישות הכ"ט,
עמד אחד מדעת עצמו וזכה משלו וכו', הרי זה איבד את מעותיו,
ולא חילק בין אב לאחור, וכ"כ המחיד משנה פ"ד מאישות הלכה כ"ד
בדעת הרמ"ם, וכן פסק הבי' סי' פ"ט [סעיף א'] לענין קבורה
וכו', וכן מתבאר ממה שפסק [כאלן] סתמא, עמד אחד מדעת עצמו
וזכה משלו אין הצעל חייב לשלם, הלכך אם תפס האב משל חתנו
תפקינן מידו. והסכים עמו הרב חיים יצחק אלבעלי שם סי' ט"ו.

ובבאמת מארץ סוסי ט', לאחר שהוכיח מדברי הרשב"א בתשובה
[ח"א סי' תתפ"ד וח"ב סי' קמ"ב] דלענין קבורה לא קי"ל
כלל כהירושלמי המחלק בין אב לאחור^{קפג}, כתב וא"כ לענין מזונות
ג"כ

קפב) ובנתיבות משפט המובא בפנים, כתב ע"ד דבריו תימא לא
שם עינו מראות ששם במדריכי סיים דברי רבינו שמחה, וי"ל ולענין קבורה אם קברה
האב גרסינן תחם וכו' ע"למא גובה אבל אם קברה אחר הוי פלוגתא תחם וכו', ואי
איתא דהוא פוסק כר' יוסי לגמרי, הא לר' יוסי לקבורה בין אב בין אחור גובה, אלא
על כרחין צריך לומר דפוסק מספקא ליה לקבורה שמחה הלכתא כמאן, והיכי כתב
דאיכא מאן דאמר דאחר אינו גובה לקבורה, ומה שהוצרך לטעם דר' נתן חזק לומר,
דאי"א דאין תאב תפוס עכשיו, כגון שתפס הבעל משל חמיו כנגד חובו שהיה חייב
בעל פרנסה, וכו' ע"למא מורו בבח"א. ועיין בדריכ' משה כאן אות ח' שכתב, שמי'א
[רבינו שמחה] דאם לא היה חייב לו היה נסור, [הטעם] משום דאין חילוק בין אב
שפרנס בתו לאחר, וכ"כ הר"ן והמרדכי [הג"ל]. ותמה עליו בתשובת הרח"א אלבעלי
שביד ימין סי' ט"ו דף ע"ט טור ד', דאין עירב דברי רבינו שמחה עם דברי הר"ן
והמרדכי, מאחר שרבינו שמחה חילק עליהם, דלדעת הר"א שזן את בתו ותפס אחר
כך מהבעל אין מויליין מידו, ולדעת רבינו שמחה מויליין מידו, שהרי כתב שם לא
היה חייב אביה לבעל מעיקרו אינו גובה, ונראה דאפילו תפס, אלא צריך לומר
דהדריכ' משה לא בא אלא לומר לעיקר הדין, דאין בין אב לאחור, דבזה שוים רבינו
שמחה עם הר"ן, ולא איירי לענין תפיסה כלל.

קפג) עיין ביד אהרן ס"י פ"ס הגב"י אות א', ושם יתבאר בעז"ה.

ביאור הגר"א

[לה] (י) מיהו אם היו חייבים (וב) לבצע ופרנסו אשתו מנכין לו מחובו (כל זה בהגהות מרדכי

לכתובות)

ואם

[לה] מיהו אם כו' דדוקא
משלו אמרין הניח כו'
ואפילו בערב לא אמרין הניח כמ"ש בב"ש ק"ע"ה ב'.

באר היטב

לבעל. ל"ד חייבים אלא ה"ה אם לקח מנכסי הבעל ופרנסו אשתו
אע"פ דלא הודיע לבצע תמלה דלא אמרו להניח מעותיו על קין
הכ"ז אלא היכא דפרנסו משלו. בהגהת מרדכי. וכתב רש"ם ח"ה סי' (קכ"ג) [קכ"ג] בשבועה שנשבע המפרנס כמה הואיל ואם תובע דבר ושיעור חוץ מן
השורה לאו כל המנייה ואינו נאמן אפילו בשבועה. ועיין במהרש"ם מטרמי ח"ב סי' ל"ח.

פתחי תשובה

(י) מיהו אם היו חייבים לבעל. מתנות השוקים משמע דלפילו אם הוציב לא גביע דעין
זמן פירוש וכו'.

אוצר

סי' מט אות א — סי' ס אות א

הפוסקים

צעלמא, מכל מקום [היכא] שמתוך קטטה צונו לצינה הלכה האשה,
והאם היתה [מין] שהשיאתה ע"ה שפזרה, ודאי דעל סמך לפרנסה
מניסה וממונה היא הציאה לציתה ועשור הבעל לכו"ע.

ובגוה שלום (להר"ם שולחן סי' י"ז) דף קל"ח טור א', כתב בנינו,
דהיכא דלציב עשיר ובודאי דלמתנה נשואו נתיבין דליו
לא מתה לא היה תובע מזונות, ואומדנא דמוכח הוא שמחל לה
המזונות, שהרי כמה פעמים היה שולח להם הבעל [צעד פרנסתה],
ולא היו רוצים לקבל, וכיון דמסתמא מחל שוב אינו יכול לתבוע וכו'.

ובתשובת הרב חיים יצחק אלבעלי ציד ימין סי' ט"ו דף ע"ח טור
ז', כתב שהיכא שמנהג העולם שהאב מפרנס לזוג על
שלחנו במתנת חנם, אינו יכול לטול מהם כלום אלא אם התנה
בפירוש, ואפילו על ההוצאות ההלכיות והמחזקה. וכ"כ בשו"ת
הרד"ם פד"ר חו"מ סי' ד' לענין הוצאות רפואת בתו.

ועיין בבאר המים סי' ע"ה, שלאחר שהציא תשובת הרב רפאל
קלמחליו [לענין אב שערס אלמנה] להיכא דענלה גם כן
עשיר, ליכא שום אומדנא דמחילה, כתב דלצדי אינו אומר כן, לכיוון
לאומדנא דמחילה הגה צאח היותה שחור עשיר, שכן דרך של
עשירים, אם כן כשהניחין הוא עשיר, לא מרע ליה לאורחיה את
הדרך אשר ילך העשיר בעושרו, ואדרבא הסביר נטה יותר שיחזיק
ויאחז עשיר דרכו נגד העשיר, ואיכא אומדנא דעתא טפי, והראיה לזה
מתשובת מהרש"ם חו"מ סי' שמי' לידונו היה דהן והניחין היו
עשירים, ואפילו הכי אתי ענה משום אומדנא דעתא דמחילה,
וכמבואר בדורותה דהן [המבואר לקמן סק"ל] שכן דרכם של
עשירים, והגם דליו מוצא שם במהרש"ם לניחין היה עשיר
כהן, מכל מקום הרי היה מניחין במלכותו.

ועיין בויאסוף שלמה סי' ח', באחד שבע את חתנו על מזונות בתו
שהיתה אצלו והיה זכא, והמציא צידו גלוי דעת שהיה זכא
בתורת פירעון לבסוף, וחתנו משיב שזה כמה שחזרה אשתו אצלו
ולא תבעו בשעה שחזרה אצלו ומסתמא מחל, לאם לאו כן בשעת
חזרתה היה הוצא דמי מזונות, שכתב דליו ממש דצדי חתנו,
דמסתמא ודאי לא מחל, ובכל עת שיראה תובע לפרע בחובו, והרי
זה דומה לשאר חוב דעלמא דנפרע בכל עת שיראה, ומה שטוען
לאם כן היה נפרע בשעת חזרתה אינה מן הדיוק, שהרי מזוני לבע"י
כפי' ע"ז שציבא תשובת מהרש"ם, וז"ל אצל אם היא מעבדת אף
מחמת פירעון מה שותה, בזה יראה שאינו חייב לזונה ע"ש, הרי
לפניך ללא מזני האשה לעבד מלחור לצית צננה עד שיערה לה
מה לזונה ומזונותיה, והכל ממי דלא מזני אציה נכבד ולעקלה עד
שיגבה דמי מזונותיה תחילה, שאלרבה לפי הדיוק יחזירנה תחילה
ואחר כך יתבע חובה, ולפי זה ראוי לתבועו בכל עת שיראה, וזאת
אם מחל בפירוש, דמחילה אין לר"ך קנין, ואם יש הפרס ציוניה זה
אומר שמחל לו, וזה אומר לא כן, יטבע שמחל לו בפירוש, ונפטר כדיו
תובע ונתבע צעלמא.

נ. היו חייבים לבעל ופרנסו אשתו מנכין לו מחובו.

א. מקור הדיון וטעמו, והוא יש חולקים בזה. מקור דין זה
הוא כמאמר פנים, בהגהות מרדכי לכתובות סי' ש"א, ושם איתא,
מנע

ג"כ נוכל לומר דלעתה דבין אב זין אחר הפסול, ומוכרחין לומר כן,
דכמו שהוכיח לענין קצורה דלית הלכתא כירושלמי, מדמינו בגמרי
ז"ד יורדין לנכסיו וכו', משמע דוקא ז"ד אצל אינוש אחרינא לא
[אפילו האב], ה"כ לענין מזונות [יש להוכיח כן] ממה שאמרו בגמ'
ז"ד יורדין לנכסיו ופוסקים לזה מזונות וכו', ומ"מ דברי הר"ן
מוכרחים כמהר"ם, וא"כ הוי הר"ן ומהר"ם רבים, ויוכל לומר קי"ל
כוותיה, אצל לדין דקבלנו הרלוות מרן, ומרן פסק כפי' פ"ט
לענין קצורה כמהר"ם והטור וכו', א"כ פשיטא דלפילו תפס האב
מנכסי הבעל מוציאין מידו, ועוד יש להביא ראיה לדעת מרן אין
חילוק מתשובת הצי" (הכ"ל וכו') פ"ד.

ועיין בפני משה ח"ב סי' כ"א דף ק"ג טור ז', שאחר שהציא
מש"כ בשו"ת המצי"ט [המוצא לעיל סק"מ אות י"א] שהיכא
שהודיע המפרנס לבצע האשה שיצוה לפרנסה, אז אם לא פרנסה
הבעל והוא פירנס אותה, הבעל חייב לשלם, ושקאי ע"ד אמו
מש"ה יתחייב, כתב דנראה דס"ל להמצי"ט דבאב הזן בתו אם אמר
ללא לשם מחילה מפרנסה כי אם לדעת שהבעל יפרענו, כגון לו לא
אפילו ר' יוסף יורה לר' חני, דלאב גובה ולא יכול הבעל לומר לו לא
אמרתי לך להזניק, דהאב מצי להלותו, דעליה ידיה רמי לפקח על
בתו שלא תמות ברעב וכו'. ובמרן והאלות סי' י"ג בתשובה לזן
המחזק, הציא דבריו, וכתב דאם תפס האב משל בעל או משל האשה
יכול לומר קי"ל כמהצי"ט וכו' פ"ה.

ועיין בב"י בסוף סימן זה, שנתא כתוב בתשובת הר"ם, דלפילו מאן
דמפליג בין אב לאחיה, הני מילי במזונות, אצל צגנדי שבת
ורגל שאין לה לזרז גדול כל כך לא, וכו' בשו"ת מהר"ם מרונובורג
(דפוס פראג) סי' פ"ב.

ב. וכשיש אומדנא שהאב פרנס את בתו לשם מתנה. בתשובת הרב
יחזק כן שאלתיאל שצו"ת הצי"ט החזקות סי' י"ט, כתב
בנידונו, שאפילו להרשב"א שהמפרנס אשת צידו סתם חייב הבעל,
האב פטור, דכל דאיכא למימא דצדויות מתנה פרנס איצד מעותיו,
וגבי אב לבתו מוכח מזהא שאלתנה מתבין, שהרי מעשים בכל יום
שהאב מציא בתו לציתו זון אותה ומלבישה באהבתו אותה והכל
לשם מתנה, ומן הדברים הנכונים אנו עושים מעשים וכו' פ"ה.
ובעדות ביהוסף (להר"ם אלמנשינו) סי' ל"ה, כתב שאף שיש מקום
לחלק בין כשמפרנס האב או האם לכשמפרנסה אחר

קפ"ד ועי' ע"ש שהעיר על הרש"ם סי' קנ"ג, שיהיה לאם שפרנסה בתה והיתה
תפוסה בממון הבת לאחר שמתה, מסעם שיכולה לומר קים לי כהרשב"א שהמפרנס
סתם לא איצד מעותיו, ומדוע לא יזה מסעם שיכולה לומר קים לי כמהר"ם ורד"ן,
שאב שפרנס את בתו יכול לתפוס כנגד מה שהוציא עליה.
קפ"ה עיין ביוסף לב [להר"ם פראגני] ח"ב קונטרס אחרון דף קי"ז טור ג',
שכתב דצ"ך לזון לפי בנידונו דהמפרנס היה אחיה, אי גם לו בכלל בדינו של
המבי"ט. ועי' מדבריו לעיל הערה קס"ג.

קפ"ו עיין במשפטי שמואל [להר"ם קל"ז] סי' ל"א ובדברי ריב"ז סי' רי"ט,
שכתבו [באב שפרנס אלמנה] דאם האב הוא אינוש אמיד, ורגילות הוא [שעשירים
מפרנסין בגותיהם] פטורין [היורשים] לשלם, וכדברי התרומה הדש [המבואר לקמן
סקנ"א]. ועי' בדבר משה [להר"ם אמארילו] ח"א סי' מ'. ובהן יוסף סי' ל' דף צ"ו
טור ג' ד"ה ובהא"ך, הבאי משי"ת מהריב"ל ח"א סי' ע"ח שדיוק מתרומה הדש הנ"ל
דבעינן דרתי אומר דעתיה ורגילות, ועי' בהן יוסף מה שכתב בזה.

אוצר

סי' 2 אות א

הפוסקים

אמר ליה הכי לי אגר ביתי, אתא עובדא קומי ר' אבא בר זבדי, אמר ליה וקיס ליה מה דהוי חמי למשריה, וסריח מזה הר"ן [כתובות ס"ג א' מדפי הר"ן] דלמחר ליה דור בחצרי סתם לאו לשם הלואה ליכווין וחוזר וגובה ממנו, ולמחר יקשה מזה להרש"ך הובא צ"י ח"מ סי' שס"ג שפסק בל"ל דור עמי אי"ל לשלם וכו', ועי' ב"ל דשאני התם דהיה חייב לו מעות, לכך אמרינן דלדולא לא נכתווין לשם מתנה אלא לשם פרעון חוזר, וכ"כ בקצה"ח שם סק"ט וכו'.

ובדגל מחנה אפרים סי' ג' ד"ה אכן, כתב [שאף שדברי רבינו שמחה הם בזה שפירנסו בזה, מ"מ] לאו דוקא אב אלא אחר נמי אם תפוס לא מפיקין מיינה, כיון דלתי עלה מדר' נתן מה לי אב מה לי אחר, ומזילין מזה ונותנין להם ^{קפז}. וכ"מ בדינא דהיי הכ"ל. אולם במשה לחם ח"א סי' א' דף ט' וכו', אחר שהביא מהרצ"ה

פוסקים שס"ל כדעת רבינו שמחה, כתב איברא רואה אני שאין דין זה מוסכם וכו', להרש"א בתשובה [ח"ב סי' ו'] צידדו שני אחים דהוי סמוכים על שלחן אביהם וכו', ונתן אביהם [להם] צקנין קלת נכסיו וכו', והיו ציד שמעון, ועכשיו תובע לראובן משמעון חלקו וכו', [וטען שמעון] שהוציא מהם בנכסות אביהם, כתב [לראוי טענה] שאפילו היה צדון להבין שיפרנסו לאציו משל עצמו, ועמד זה ופרנסו ממנון שהיה צידו משל אחיו לא עשה כלום וכו', וכדתנן מי שהלך למדה"י ועמד אחד ופרנסו את אשתו וכו' [עכ"ל], ומסתמית לשונו משמע דכלל גזנא חייב אפילו פרע לבע"ח מאותו ממון עצמו שהיה צידו משל חצירו וכו', גם מתשובה הרש"א [סס] סי' קמ"ב מוכח דפליג על דבריו שמחה, דנאשל שם על [שמעון] שהיה צידו פקדון מלראובן, ופרנס אשת לראובן [וכאן] לראובן ותבע משמעון הפקדון, והשיב שמעון שיותר ממנה שהיה לך צידו אתה חייב לי מחמת מזונות וכו', [ועי'] השיב הרש"א שאין לראובן חייב לשלם לשמעון כלום, אפילו יש לו כמה עדים שהוציא וכו', כסדרת חנן וכו'. ועיין בנוה שלום [להר"ש שולא] סי' י"ז דף קל"ט טור א' ד"ה מיהו, שכתב דיש לעיין למה בעל השו"ע לא פסק דין זה של דבריו שמחה, וכד עיינין נראה לאין ראיות רבינו שמחה מוכרחת, דהא לאמרינן מוזילין מדר' נתן, היינו דוקא בלית ליה ללוה נכסי, אבל אי אית ליה ללוה נכסי לא אמרינן מוזילין מדר' נתן, אלא הלוה [הראשון] יפרע למלוה הראשון, ולוה השני יפרע למלוה השני, וכן פסק מרן ב"ח סי' פ"ו סעיף ב' וכו', וגדולה מזו כתב בעל התרומות דאפילו תפס המלוה הראשון המלוה השני מפיקין מיינה, ופסקו הטור ושו"ע [סס] סי' קכ"ה סעיף ג', ואם כן צידדו על דבריו שמחה פשוט הוא דלא אמרינן מוזילין מדר' נתן, כיון דלית ליה נכסי

^{קפז} ועיין ביד ימין סי' י"ד, שהביא מש"כ בד"מ כאן אות ח' דרבינו שמחה קאי בשטת הר"ן ומרדכי שלא חילוק בין אב לאחר, אם פרנסו אבדו מעותיהם, ותמה דמה ענין גידול דרבינו שמחה למה שכתבו הר"ן והמרדכי, דאיברא בין גידול דרבינו שמחה ובין גידול דהר"ן והמרדכי, כשאין להם כלום משל בעל אינו גובים כלום, וה"ן חילוק בין אבא לאחר, מיהו כשיש להם משל בעל חילוק בין אבא לאחר, דבניין וה"ן והמרדכי כשתפסו משל בעל יש חילוק בין אב לאחר, דהאב שתפס גובה, וטעמא משום ספק דדין, דמספקא לן הלכתא כבאן, ולכן המוציא מחבירו עליו הראיה, וכשתפס אחר אינו גובה משום דלדבריו הכל אינו גובה, ולכן לא מהניא ליה תפיסתו, מה שאין כן אבדיו ורבינו שמחה ליעולם אין חילוק בין אבא לאחר, דבין אבא ובין אחר שהיו חייבים לבעל ופרנסו אשתו מנכין להם מחובתם, ובפסא דגידול דרבינו שמחה עם גידול הר"ן והמרדכי שוים הם במקצת וחולקים במקצת, ואם כן הרב הרמ"א היה לו לפרש שיש חילוק בין הגידולים. ובתשובת הרמ"א אלבע"ל שם סי' ס"ז דף ע"ט סד"ד, כתב דב"ל דהדרכי משה לא בא אלא לומר לעיקר הדין, דאין בין אב לאחר, דבזה שוים רבינו שמחה עם הר"ן, ולא איירי לענין תפיסה כלל.

ומעשה בזה שפרנס את בתו ולבסוף תבע מחמתו מה שהוציא עליה, והיה החתן מסיק וזוי בחמיו, וטען חמיו אני פרנסתיה ממנה שהייתי חייב לך מדר' נתן שמוציאין מזה ונותנין לה, והשיב רבינו שמחה שהדין עם חמיו וכו'. והוצאו דבריו צ"י כאל. וכ"כ בצניינים ואב סי' תמ"ה, בתשובת הרב עובדיה ספורנו שבש"ת הרמ"ע תפארת סי' פ"ט עמ' קס"ד, בזהו השני סי' ל"ב [בתשובת זקנו הרב שמואל בכרך מבזמסלא], בחדק לאצריהם [להר"א אלקלעי] ח"ב ח"מ סוס"י ל"ט, בתשובת הרב יהודה'ן עטר והרב יעקב אבן אור שצחק ומשפט סי' כ' ושדדרי משה [להר"מ בירדגו] סי' י"ב [והוצא גם בכרם חמר ח"מ סי' קמ"ט], בנפת נופים סי' פ"ח ובתצואות שמש סוס"י קמ"ה. וביד ימין סוס"י י"ד, כתב שלא נאכל חולק עליי.

ובדינא דהיי לאוין פ"ה דף פ"א טור א', כתב דלף לר' יוסי בירושלמי [המוצא לעיל בסקמ"ט] שאינו מחלק בין אב לאחר, [ומדה] שאם היה מסיק וזוי בחמיו חייב וכו', וטעם גדול יש בדבר, דמה טעם אנו אומרים [להפרנס אשת חצירו] הניח מעותיו על קרן הכזי, דכיון שהבעל לא לוה, גם האשה לא תבעה ממנו כלום, איכא למימר דלשם מתנה נתנם, ואין דעתו להפריע מן האשה או מן הבעל, אבל כשהוא חייב לו, ליכא למימר דמשום מתנה קא יהיב, דכיון דהוא חייב לבעל, מסתמא נותן ממונתו שהיב לבעל, ואע"ג שהבעל לא לוה לתת לו די מחסורה, איכא למימר שסתם עליו כיון שהוא חייב לו, שיפרנסה בשביל הלוואתו, וממה שכתב הרמ"ם [פ"ב תלושת ה"ט] והסמ"ג [סס], מפני שהוא לא לוה לזונה והיא לא לותה הימנו, אין להוכיח שסוברים הפך כדבר ז', מדתלו הדבר מפני שלא לוה לזונה והיא לא לותה הימנו, דמשמע דכיון דליכא חד מהני הניח מעותיו על קרן הכזי אף כשהיב לו, דכתבו כן לומר דאם לותה הימנו אפילו שלא צ"ד חייב לשלם, שלא כדברי קתא הפוסקים כמו שכתבנו לעיל [ע"פ סקמ"ג אות ג'] וכו', ואפילו מאן דפליג להרש"א וסבירא ליה דאפילו בפרנס סתם הניח מעותיו על קרן הכזי, צדדו דרבינו שמחה וידו דגובה, שהרי הר"ן כתב שלא נראה לו דברי הרש"א, משום דהייב ללאו בתורת מתנה קא יהיב, מיהו סתמא אדעתא דבעל נחית ולאו אדעתיה ידיה, שכבר הוא יודע שאין לאשה זו נכסים שהיא נפרע מהם אלא מצעלה, אם כן הכא ליכא למימר הכי, שהרי האיש הלזה אדעתא דמלוה היה חייב לו קא יהיב, משום דמוציאין מזה ונותנין לזה מדר' נתן וזה פשוט, ואף לדברי המגיד משנה שמה דברי הרש"א דהוא לא כפורע חוזר על חצירו וכו', ואין לומר שישתלם לפי שהנחה את האשה וזן אותה, לפי שהיא כבר היה חייב לה מי שהיה מחוייב לזונה והוא הבעל, ואילו לא זן אותה זה היתה ניוזנית מנכסי בעלה, או היתה לזה ואוכלת והוא פורע, הכא שאני וליכא למימר הכי, דכיון דהבעל מחוייב לזונה והוא היתה ניוזנית מנכסי הבעל, פרנסה זה מנכסי הבעל שהיו צידו, ולא הריכה שעתא לזה ואוכלת כיון דיש צידו מנכסי בעלה, וכך יראה מדברי הצ"י, דאפילו החולקים על הרש"א יודו לרבינו שמחה, שהרי אחר שכתב שהר"ן והמגיד משנה דחו סדרת הרש"א כתב מה שכתבו בהגהות מרדכי צ"ס רבינו שמחה, ולא כתב שהר"ן והמגיד משנה יחלוקו על זה, משמע דלף הר"ן והמגיד משנה יודו לרבינו שמחה.

ובהרי בשמים מהדור"ס סי' ס"ט ד"ה וצפרת, כתב דלין זה של הרמ"א מוכרע הוא מדרבי בירושלמי [צ"מ פ"ב ה"א], חד בר נש אושיל למחרה דינירין, אשריתיה גו ביתיה, אמר ליה הכי לי דינירין,

אוצר

סי' ב אות א — ב

הפוסקים

כתב שמש"כ הרמ"א, אם היו חייבים לבעל ופרנסו אשתו, לאו דוקא חייבים, ה"ה אם לקחו מנכסי הבעל ופרנסו אשתו, ואע"ג שלא הודיעו לבעל תחילה, ללא אמרו רק היכא דפרנס משלו, או אמרין הניח מעותיו על קרן הכזי. וכו' צ"ע סק"י. ורובא דדרייטס צבא"ט סק"ב ובש"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף י"א.

ובגוה שלום (להר"ש שולאן) סי' י"ד דף קל"ח טור ב', כתב בנידון, דהנה לכאורה מדרבני הב"ש [הכ"ל] יראה לתפיסת נכסי הבעל שנתפסם האב, תועיל להחמיצו [את הבעל] במזונות האשה לשלם להאב, אלא אם אחרי התכונות הניט צענין יראה לתפיסת האב ולא כלום, ואין הבעל חייב לשלם מזונות, שהרי ממש"כ בהגהות המרדכי נראה פשוט, ללא אמרין דטענת האב טענה, אלא משום דטען האב לבעל אני פרנסתיה ממנה שהייתי חייב לך מדר' נתן, דמשמע דדוקא כשיש צידו ממעות הבעל בתורת מלוה, אז יכול לטעון האב מוציאין מדר' נתן, הא לאו הכי אע"ג שיש ציד האב תפוסים תחת ידו מנכסי הבעל לא מהני תפיסתו, כיון שהולאת המזונות היתה משל אב, ולא מנכסי הבעל ממנו, וכן נראה שכן הוא דעת הרמ"א, שלא כתב אלא דוקא בחייבים לבעל, דלאו תאמר הכי הוה ליה למיניק רבותא טפי בהיה תפוס הצדדים, שהוא חייב ומכל שכן חייבים, ומללל כתב כן משמע דסבירא ליה לרמ"א כדלמחן. וס' טור ד' הויס', שבכ"ה"ב רות י"ב, כתב דמש"כ בהגהות מרדכי דלא מוחזק במעות הבעל לא הניח מעותיו על קרן הכזי, היינו דוקא כשיש צידו מעות הבעל או שמכר מטלטלין בשוין וכו', [ונראה מדבריו] ללא יתחייב הבעל [אלא] דוקא אם היו מעות צידו או מכר המטלטלין ופרנס מדמיהן, אבל אם הצדדים או הסחורות עדיין קיימין ולא מכרן אף שהם תפוסים ציד המפרנס לא תועיל לו תפיסתו, ואני אומר שזמנה שכתב [הב"ש] אם לקח מנכסי הבעל ופרנס אשתו, מסידור לשון יראה דפרנסה האב מנכסי הנכסים שהיו צידו ומכרם, ומדמיהן הוליא המזונות, אבל אם הוליא מכיסו על דעת שיקח צדדי האשה שהם אכלו צדית לא דיבר הב"ש, דלא איתא דלא צענין שיוצא מנכסי האב הנכסים צדית ליה למיניק דלא הוי תפוסין תחת ידו מנכסי הבעל וכו'.

ובדגל מחנה אפרים סי' ג', כתב דמבואר מדרבני הב"ש דלא אמרין דזכה המפרנס אלא דוקא אם לקח מנכסי הבעל כשהוא פקדון, או אם היה חוב לו על המפרנס וזן את האשה מחוב שצידו, אבל כל שזנה מכיסו ולא מן הפקדון גופיה על סמך שאמר כך יקח מן הפקדון, לא זכה המפרנס בתפיסתו, דלאו לאו הכי למה להב"ש לאשמועינן אם לקח מנכסי הבעל ופרנס את אשתו, הוה ליה לאשמועינן רבותא טפי, הוא הדין אם תפס מנכסי הבעל אורו המפרנס לא מפקינן מיניה, אלא ודאי כדלמחן, וכל שפירנס תחילה ממנו אף שהיה לו לבעל פקדון צדו הניח מעותיו על קרן הכזי, כיון דפירנס משלו ולא מנכסי הבעל.

ובהו"י יוסף סי' ל' דף כ"ז טור ד', כתב דדוקא אם היו חייבים כבר מעות לבעל וצד פרכס את אשתו יכנו לו מהחוב, א"כ אם היה לו מעות ידועים במקום אחר ולקחו מהם ופרנסו את אשתו, א"כ אם לקחו מטלטלים ומכרו על פי שמהים ופרנסוה, אבל היה צידם מטלטלים וכל דבר הנצרך שומא ועמדו ופרנסו משלהם, וצד רואים לנכות ממנה שצידם, העלו חרם צידם ולא מצד כלל וכו'.

אולם בגדולת מרדכי (להר"מ אמיים) ח"ב חו"מ סי' ה' עמ' שמי"א, לאחר שהביא דברי הנוה שלום הנ"ל, כתב שראיתי לרמ"א חו"מ סי' קכ"ח סעיף א' [שעל מה שכתב המחבר שם, הפורע חובו של

נכסי לבעל ליתן מזון לאשה, דהב"ש ע' שמד ופרנסה מהחוב שצידו של הבעל, לאו כל כמיניה לפרנסה ולנכות לבעל, ואפילו תפס מפקינן מיניה, ודוחק לומר דדברי רבינו שמהם דלית ליה נכסי לבעל, דמסתמית דבריו משמע דליירי אפילו דלית ליה נכסי לבעל, ואף להסבירים דאפילו צדית ליה נכסי אמרין מוציאין מדר' נתן, עם כל זה היכא דלית ליה פסידא ללוה כו"ע מודו ללא אמרין מוציאין מדר' נתן, וכמו שהוכיח הש"ך צ"ח פ"ו [סק"ה], ואם כן בנידון ידון דליון כך הפסד גדול מזה, דלא לא אמרין מוציאין מדר' נתן לא היה מתחייב הבעל ממנו המזונות, ועל ידי טענה זו נתחייב במזונות, ואפשר לומר שנטעם זה לא פסק מרן דין זה בש"ע, ואף שהביאו צ"ח פ"ח.

וכתב בגמיות משפט דף קמ"ח טור ד', שמה שהוכרך רבינו שמה לטעם דרבי נתן [שהרי אם האב תפוס נכסי הבעל אין מוציאין מידו, ע"ז לעיל סקמ"ט], ונראה דהיינו לומר דאף על גב דליון האב תפוס עכשיו כגון שנתפס הבעל משל חמיו כנגד חובו שהיה חייב לו, מוציאין מבעל מטעם זה דכיון דבשעה שפרנסה האב היה חייב לבעל, משל בעל פרנסה, וכו"ע מודו כזי האי גונאל. גם במימר חיים שבספר חיים לעולם סי' מ"ז דף ק"ח טור א', כתב דכל מה שהוכרך רבינו שמהם לטעמא דר' נתן אינו אלא היכא דחזר הבעל ותפס משל חמיו, אבל אם בשעת הדיון תפוס היו משל הבעל, אף שבשעה שזן לא היו צידו מנכסי הבעל עכשיו, גובה ממנה שצידו דיכול לומר קים לי כהרשב"א, דין סתם הוא לשם הלואה וגובה מהבעל [ע"ז לעיל סקמ"ח אות ג'].

וכתב בעזר מקודש כאן, שכיון שטעם דין זה הוא משום שעבדא דר' נתן, הלכך היכא שהאשה נקעה מצית בעלה למקום אחר צלי רשותו אין לנכות, דכ"ה"ב אין שעבדו על הבעל גם לפי דרכת הצית [כמבואר לקמן סק"ז אות ז'] וכו' פסקו.

ב. וכשהיו תפוסים בפקדון של הבעל. בהגהות מרדכי המבואר צאות הקודם, כתב צ"ח רבינו שמהם שאף אם לא היה חייב לו תופסו, טענתו טענה מדר' נתן, דלאו כן שייכא אפילו בפקדון כדלמחן צ"ח ג"א א', ועוד הביא [למה] מפרק גט פשוט [ב"מ קע"ד א'] הלאו ערצא דלבוהין דיתמינן דפרע למלוה מקמי דלודעינהו ליתמינן וכו', הכא נמי אע"ג שלא הודיע לבעל תחילה, נכסי דליניט אינון ערצין ליה. ובצנימין זאב סי' תמ"ד, כתב דאפילו אם לא היה חייב לחתנו, אלא שהיה צידו דרך פקדון, אפ"ה טענתו טענה מדר' נתן, דר' נתן שייך אפילו בפקדון וכו'. ובח"מ סק"ל

קפח) ובגדולת מרדכי (להר"מ אמיים) ח"ב חו"מ סי' ה' עמ' שמי"א, כתב על דבריו דליתא, דאם היתה תובעת אותו קודם שלוחה, היה הבעל חייב לתת לה, ואם כן אין שום פסידא מזה הולע כי לא תבעה אותו רק לותת ממנו שחייב לו, והכי מבואר להדיא מדברי הש"ך בסי' קכ"ח סק"ה דה"ה וכו"ש.

קפט) ע"י במשפט כתוב (להר"י יוחנן) סי' מ', שהביא מתשובת הרב גסים ידיו [שם סי' ל"ט] שכתב ע"י הכרס שלמה להר"ש אמאריטיו סי' כ"ח, דגם כשהיה לו מנכסי בעלה, אין הבעל חייב ליתן להאב שיהיה תבעה מזונותיה ממנו והוא לא הטח אותו לה, וכתב [דוה אינו] דחזר בו הכרס שלמה מסבאר זו וכו' [ע"ז לעיל סקמ"ב אות ח'].

קצ) בש"ח חו"מ סי' קכ"ח סק"ה, כתב שכך צ"ל, ואפילו חמיו אינו חייב לו רק תופס פקדונו טענתו טענה וכו'. אמנם בב"י ובדרכי משה כאן הביאו לשון רבינו שמהם כך, שהדין עם חמיו, דאע"ג שאם לא היה חמיו חייב לו היה פסוד, השתא דחייב לו טענתו טענה וכו'. וכ"ה ברשת מהרש"ם סי' קכ"ה, בגידולי תרומה שער סי' חלק א' אות ה', בגמיות משפט דף קמ"ז טור ג' ובבית דוד (להר"י דוד) חו"מ סי' ס"ז דף כ"ב טור ג'. וע"ע עוד להלן בדברי החקיקים.

אוצר

סיק ג אות ב — ג

הפוסקים

מה שהוציא ממנה שתחת ידו, ונאמן לומר דלזר לשם מתנה נתן לו, הוא זכה ומפרנס לה, כי אם לשם הלואה בעד אותה סחורה או משכון הוא מלוה, וראיה לזה ממנו דכתבו התרומות שער ס"ה והב"י בחור"מ סי' קכ"ה, וז"ל ותשמע שאין דברי הרי"ף [שהן יתום משלו אבד מעותיו] אמורים אלא בשלל היה בידו משל היתום כנגד מה שתובעו, אבל אם היה בידו משל היתום פשיטא שינכה ממנו מה שהוציא עליו, ללא אמרינן כפי האי דלגמילת חסדים פרכסו וכו' ^{אגב}.

ובישמח לב (להרח"מ פראגני) ח"צ חור"מ סוס"י ל"ה, האריך בעטעם הדבר להמפרנס אשה שהלך בעלה למדח"י שאיבד מעותיו, אי הוי משום דלמתנה אריוני, או משום דלמי הצעל למימר ליה אילו לא זנית אתה, היתה דוחקת במזונותיה ומספקת במעש"י, וכתב דגם בזה תפוס בנכסי הצעל תלוי בספק זה וכו', ומצי [המחזיק] למימר ק"ל. וכ"כ בצנזי האפד ח"צ כאן אור ז', דמצי המחזיק למימר ק"ל, ועב"ש ח"א אור כ"ה, שכתב שהנראה בכוונת הח"מ והב"ש, דלע"ג שלא היה אבי האשה חייב מעות בהלואה, רק שתפסו מהצעל איזה חפץ ולא מכרוהו כדי לזון אותה ממנו החפץ, אלא ז' אותה ממעותיו על סמך היותו מחזיק בנכסי הצעל, אפילו הכי לא איבד מעותיו, אלא שהסד נוס דלמי לא כתב הכי.

ג. וכחשיזי תפוסים בבכסי האשה או בנדונייתה. בצן פורת יוסף ח"ג סי' נ"ח, כתב [דבתופס] בנדוניא של האשה שאין האשה יכולה למכרה כמ"ש בש"ע סי' ז' סעיף י"ג, וכן הצעל אינו רשאי למכרה כמ"ש [שם] סעיף י"ד וט"ו, לא חשיב זה כפקדון של הצעל, ולא שייך למימר מוציאין מזה ונותנין לזה מדר' נתן. ובשו"ל ונשאל ח"צ סי' ל"ה, כתב שהיכא שהמפרנס תפוס בנדוניא האשה, והצעל הוא שחייב במזונות, לא חשיב שתפוס ומפרנס משל צעל, ולא שייך כלל צוה מוציאין מדר' נתן ^{אגב}.

ובישמח לב (להרח"מ פראגני) ח"צ חור"מ סי' כ"ה, אחר שהציא משא"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן ומשא"ת הריב"ש [המוצאים לעיל סקמ"ח אור י"ט], כתב דפשט דברי הרשב"א והריב"ש מוכחים דאפילו כבר היו ביד [המפרנס] מקמי דפירנסה [אפ"ה איבד מעותיו] וכו', ולא דמי למ"ש הרמ"א [כאן] וכו', דהתם שאני דהמחזיק דהיה ביד המפרנס לא היה אלא משל צעל, ממי שהיה מחויב לזונה, מש"ה שפיר מנכיין ליה מחוזה, אבל בנדון הרשב"א והריב"ש דהמחזיק הזה דהיה ביד המפרנס לא היה אלא מן האשה, ולא היה צו לשיעט בצעל כלל ואף לפירות, א"כ אף דפירנסה סתם, מיכר כיון דלפ"ה חל חל המחזיק לדידה כי אם לבעל, לא מצי מעכב המפרנס ממנו דידה צבייל חוז שחייב לו צעלה.

ובחקי חיים (להרח"מ בורגיל) כאן אור ז', כתב ונראה דוקא בכה"ג שהיו חייבים לבעל, אבל אם יש ביד האשה איזה חפצים [משלם], ומסרה אותם ביד זה שפרע לה מזונות, צוה אין חייב הצעל לשלם, וטועל ממנו החפץ ההוא, וכמו שכתבו הטור ושו"ע חור"מ סי' קכ"ה

צג) עיין באמת מארץ סי' ט' דף מ"ג טור ד', שהקשה ע"ד, דבזון אשת חבירו לאו מסעם מתנה בנזעו בה, אלא אפילו פירש להדיא שהוא מלוה לה ע"מ שישתלם מן הבעל ולא ממנה, אפ"ה איבד מעותיו, ועל תשובת הרי"ף כבר צווחו קמאי וכו'. וע"ע לעיל סקמ"ח אות י'.

צד) ובהערתו לספר בן פורת יוסף המובא בפנים, כתב דאם היתה [הנדוניא] ביד אביה אפילו בחירות פקדון, ואז"כ הוציא [משלן] לפירנסה, שפיר זוכה, דודאי אם יסכים הבעל ואשתו למכור הנדוניא רשאים, ואז"כ האב זוכה ממנה, דאם הם של האשה, הרי הוציא עליה ובידו פקדון שלה, ואם של הבעל הם, הרי חייב לאשה וכו', והוא בידו פקדון של הבעל וכו', ועוד דמדברי השו"ע [לקמן] סי' ז' סעיף י"ד וכו', מוכח דהבעל זוכה בהם ושייכי ליה יותר וכו'.

של חבירו שלא מדעתו אפילו היה בשטר, ואפילו היה עליו משכון, ונטול זה שפרע, אין הלוה חייב לשלם לו וטועל משכנו חנם, והרי אבד זה הנותן מעותיו, כתב בשם מהרי"ו שכל זה שלא היה לו משל חבירו בידו, אבל אם היה בידו משל חבירו ופרע חובו מה שעשה עשו ע"ש, ומלשון זה משמע דלע"ג שלא פרע ממנה שתחת ידו לא אמרינן הניח מעותיו על קנן הכזי, ואם כן ע"כ לומר דדברי הרמ"א [כאן] שלא כתב אלא בחייבים לאו דוקא, דלא לאו כן הוה ליה דבריו סתרי לזניה, ואם כן ה"כ נ"ל לפשט דברי הגמ"ר עצמו וכו', ועיין להש"ך שם סק"ח שהוכיח דיש של מהרי"ו מהך דהגהות מרדכי, משמע דסבירא ליה דגם הך דהגמ"ר מייירי גם כן בכה"ג דפרע משל עצמו, וכן מבואר להדיא מסוף דברי הש"ך, במה שדחה ראיות הסמ"ע [לדינו של מהרי"ו] מהך דחור"מ סי' ק"ה [סעיף ו', שכתב שם המחבר שאם חסר הפקדון את הפקדון ליד מלוה פטור, אלמלא דלא היה של חבירו בידו לא הפסיד מעותיו, לאין משם ראייה, דהתם שאני דמה שהיה בידו משל חבירו אותו דבר בעצמו נתן להמלוה, מה שאין כן הכא דפרע משלו ^{אגב}]. וכן הסיק שם עמי שמ"ט, כיון שלפי דבריהם היו בידם [משל הצעל] צבת אשר הוציאור עליה, חייב הצעל לשלם. וכ"כ במתה לם ח"א סי' א' דף ג' טור ד' צדעת השד"ס ^{אגב}. וכ"כ צר הכרמל סוס"י י"ד.

ובחקי חיים (להרח"מ בורגיל) כאן, לאחר שכתב שמדברי הרמ"א בחור"מ הנ"ל מבואר להדיא, שאע"פ שלא נתן אותו דבר בעצמו שהיה בידו משל חבירו אלא נתן לו משלו, דחייב חבירו לשלם, מנעם דהואיל ובידו לתת לו של חבירו והיה פטור, כתב שמהו יש לתמוה על הלבז' [שם] ששינה בלשנו מדברי הרמ"א, וז"ל ויש מי שדובר שכל זה מייירי שלא היה משל חבירו בידו, אבל אם היה משל חבירו בידו ופרע ממנו חוב מה שעשה עשו ע"ש, הרי דכתב ופרע ממנו, משמע דוקא פרע מאותו דבר עצמו, אבל אם פרע משלו לא, ואילו הוא גופיה [צעל הלבז'] כתב אחר כך האי דינא של הגארות מרדכי, והאפשר לומר כן, מיהו פשט דברי הרמ"א אינם נראים וכו', ואף שזהגמ"ר שלפנינו לא מוכח מידו, משום דליכא למימר דמש"כ דר' נתן שייכא אפילו בפקדון, היינו אם נתן הפקדון בעצמו להמלוה וכו', מ"מ לענין דינא כיון שהרמ"א פסק דמהני תפיסתו הכי נקטינן, דכללל הוא שפה מתא [ג'רצח] קצלו עליהם הוראת הרמ"א במקום שלא גילה דעתו מזה, כמו שכתב המשכנות הרעוים בכמה מקומות. גם בתשובת הרב יסורה' י' עטר והרב יעקב אבן אור צחק ומשפט סי' כ' ושבדברי משה (להרח"מ בירדנו) סי' י"ב [והוצא גם בכרכ חמור סי' קמ"ט], צעק השלחן כאן אור י' ובשיבת ליון (להר"צ כהן יאונתן) סי' ס"ה ^{אגב}, סמכו על דברי הרמ"א בחור"מ הנ"ל. וכ"מ בתבואות שמש סוס"י קמ"ה. ועיין בשואל ונשאל ח"צ סי' ל"א.

ובעדות בעיקר סוס"י ל"ו, כתב שהיכא שעמד האב מעצמו וזן ופרנס אותה על סמך סחורה שיש בידו מחמתו, משתלם הוא כל

צא) בחקי חיים המובא בפנים ביאר דברי הש"ך, דשאני תם דהפקדון עצמו נתנו למלוה, בזה הוא דאמרינן דפסור [הלואה משלם] מסעם שכתב הב"י בחור"מ סי' ק"ה, משום דאין זה מוציא, מה שאין כן האב דפרע משלו ובשאר אותו דבר של חבירו בידו, חשיב זה המורע מוציא, כיון שהדבר הוא בעין, הוי ברשותיה דמריה וכו'. קצב) וע"ע שם, שכתב דאין זו סותר למה שכתב המחבר בחור"מ שם, שהמורע חובו של חבירו שלא מדעתו, ואפילו היה עליו משכון, אין הלוה חייב לשלם לו ונטול משכנו בחנם, דהתם מייירי שלא היה בידו רק בעת שפרע, דלא הוי ב"ד מוציאין מידו מדר' נתן.

אוצר

ס"ק ב אות ג — 1

הפוסקים

ה. אם צריך המפרנס לטעון שהתכוין לפרנסה ממה שהיה חייב לבעל. ביד יומין סי' י"ד, הביא דברי העדות ביהוסף (להר"י אלמנשוני) סי' ל"ח שמש"כ רבינו שמחה, היינו דוקא משום שטען שממה שהיה חייב לבעל פרנסה, הא לאו הכי, אמרינן שלא כיוון לפרנסה אלא משלו, וכתב איברא כי לכאורה כך היה נראה מדיוק דברי השאלה [לרבינו שמחה בהגמ"ר כתובות סי' ש"א], אולם אכ"י רואה שהר"י ספורנו לא סבירא ליה הכי, שכתב [בשו"ת הרמ"ע מפלנו סי' פ"ט] וז"ל ועוד לר"ך לדעת שאם היה שמעון נושא בחמיו כך מה, יכול הלה להחזיק את חובו צעד מה שהזליא בחזונותו בזה וכ"כ הבי' בשם הגמ"ר עכ"ל, ומלישנא שכתב יכול הלה להחזיק וכו', נראה דלע"פ שלא טען הכי, כל שהיה חייב לו בזמן שפרנסה יכול להחזיק במה שחייב לו צעד מה שהזליא בחזונותו בזה, וגובה מדר' נתן, [ומה שכתוב] בשאלה שטעון אני פרנסתיה ממה שהייתי חייב לך, לר"ך לומר דמעשה שהיה כך היה ולא דוקא שטעון הכי, אלא כל שטען שפרנסה בתורת הלוואה גובה מהנכסים שהוא חייב לו.

אולם בתשובת הרב חיים יצחק אלבעלי שם סי' ט"ו דף ע"ט טור ד', כתב דהן אמת שכל"ה הר"ע ספורנו, מיי' מדברי רבינו שמחה שהביא דב"י נראה כהעדות ביהוסף, [שכתוב הכין] דלע"ג דלא כל היה חמיו חייב לו היה פטור, השתא דחייב לו טענתיה טענה, ומלמדלד ואמר טענתיה טענה, ודאי הוא לומר דדוקא משום שטעין [הכין], ואל"ה הול"ל השתא דחייב לו וכו'.

ו. אם צריך המפרנס לישיבע קודם שמבנין לו מחובו. בבאה"ט סק"כ כתב בשם שו"ת מהרש"ם סי' קנ"ג [שהא דמנכין לו מחובו היינו] בשבועה, ששבע המפרנס כמה הואיל, ואם תובע דבר ושיעור חוץ מן השורה, לאו כל כמיניה ואינו נאמן אפילו בשבועה. והבואו דבריו גם בבכ"ה הגה"ט אות כ"ה ובשו"ע לבעל מרכבת המשנה סעיף י"א. וכ"כ בזכרנו לחיים ח"ב חו"מ ערך תפיסה סי' א' דף קכ"ז א' בשמו, דבתובע יוצא מהדעת [אינו לפי אומדן הדעת של בני העיר המכירים] האוצרות חזונות בני ביתו של המתפרנס [הוא] אינו נאמן, [והוסף] דאין חולק בזה.

ובחסד לאברהם (להר"א אלקלעי) ח"ב חו"מ סוס"י ל"ט ד"ה ועל, אחר שכתב דהיכא שהיה ציד המפרנס משל בעל, יכול לעכבו צעד מה שהזליא, כתב אלא [שצו"ת מהרש"ם הכין] כתב ששבע [המפרנס] שמה שהזליא היה בתורת הלוואה וכו', ובה"ג כתב גם בחלק חו"מ סי' שמ"ה בגידון ששאל אם לר"ך לקבל חרם סתם שמועלם לא מחל מה שהזליא עליו, והיינו טעמא משום שבגידונו היה אומדן דעת למחל אלא שעתה מחמת יידיעתו מנכסיו חוזר ותובע וכו' [אבל אם אין אומדן דעת ששאל, אפילו בלא שבועה שלא מחל יכול לגבות אחר שישבע כמה הואיל].

ובגדולת מרדכי (להר"מ אמיים) ח"ב חו"מ סי' ה' עמ' שמ"ט, כתב שאין המפרנסים נוטלים כלום רק אחרי שישבעו בגקיטת חפץ שכן הוא האמת [כטענתם שהיו תפוסים בנכסי הבעל צעת שפרנסוהו], ועוד לריכס לישיבע כמה הוויא בחזונותיה אם א"א לברר על ידי שלשה שמאים, הבם דמוחזקים הם, מכל מקום הוי דינס כמלוה על המשכון לר"ך לישיבע בגקיטת חפץ, וכמבואר בשו"ע חו"מ סי' ע"ב סעיף י"ז וכו', אבל אם יש עדים בדבר, לר"ך לפרוע להם הבעל גם בלי שבועה, [וכן אם] הבעל מודה שהזליא עליה אינס לריכס שבועה, אמנם אע"פ לריכין לישיבע כי מסרה

קכ"ה [סעיף א'] גבי פורע חוב חזירו, לאפילו היה עליו משכון ונטלו זה שפרע, אין הלוה חייב לשלם ונטול משכנו בחנם, ומיהו כד דייקנין שפיר נראה דלא דמי, דהכא שאני כיון שלקח מאת האשה חפצים שלה, מוכחא מלתא דמה שנתן לה בתורת מלוה נתן לה, ולקח ממנה חפצים הללו בתורת משכון, דאם לאו כן אלא דכוונתו היא לפרוע חוב הבעל, אם כן למה לקח ממנה חפצים שלה הללו, אלא ודאי בתורת הלוואה נתן לה ומיהו הבעל לשלם, משא"כ בפורע חוב חזירו, ליכא שום הוכחה מה שלקח המשכון מאת המלוה, שהיינו כדי להחזירו ללוה [הוא].

ד. וכשהגיע לידם מבכסי הבעל לאחר שפרנסוהו. במימור חיים שצפער חיים לעולם סי' מ"ו דף ק"ה טור א', כתב שמבואר מהגהות המדרכי דדוקא משום ששבעה שפרנסה כבר היה מחוייב לחתנו, לכן אומדן דעתא הוא דמהמעות שהיו צידו הוא מה שפרנסה, ולא לשם מתנה, וכן ראויה לתהר"ש הלוי בלב שלמה סי' ל"ה, והביא דבריו ביד אהרן סי' ע"ט הגה"ט אות א', [שכתב] לאפילו לדעת הגמ"ר, היינו דוקא אם חייב לו מקודם, אבל אם תפס אחר"כ לא וכו'. ועיין בזהו יוסף סי' ל' דף ל"ו טור ו', שהביא ממות יואר סי' קכ"ד, שמשמע מדבריו שאפילו בתפס אחר"כ לא איבר מעותיו, וכתב דזה פלא, דהרמ"א [כאן] לא זיכה אלא כשהיה תפוס קודם, וכן מוכח מדברי הח"מ וב"ש וכו' [הוא].

ובדגל מחנה אפרים ג', כתב שאם פרנסה תחילה ומכיון ולא היה תפוס משל הבעל, ואחר כך נזדמן לו שתפס משל הבעל שהפקיד צידו או הלווה אחר כך, מה שיד לומר תו הך דר' נתן דמוציאין מה ונותנין לה, כיון שבתחילה כשפרנסה לא היה צידו [משל הבעל] וכו', והיך אחר כך אם תפס לא מפיקין מיניה, כיון שכבר פטור היאך חוזר ומתחייב וכו', ויש להכריח זה בהכרח ע"ס, דכבר ידוע דהא דמפרנס אשת חזירו ופורע חובו של חזירו, דליהו נמי הגיה מעותיו על קרן האז, ממקום אחד חולבו ודינס שיה, וכבר ידוע מה שכתבו הטו"ש חו"מ סי' קכ"ה סעיף א', דהפורע חובו של חזירו של מלמענה, אפילו היה בשטר ואפילו היה עליו משכון ונטלו זה שפרע, אין הלוה חייב לשלם לו ונטול משכנו בחנם, והרי אבד זה הנותן מעותיו, הרי לך להדיא דאם אחר שפרע חובו תפס מפיקין מיניה ולא אהגיין ליה תפיסתו, וכך היתה הוראתו של מהר"י ופסק יורה דעה ברימ"א [שם], יו יש שאומדן שכל זה דוקא שלא היה צידו משל חזירו וכו', הרי דיוק הדברים דאינו זוכה הפורע אלא כשהיה צידו משל חזירו בשעת פרעונו וכו', ואע"פ שהש"ך שם סק"מ סובר דאף אם תפס אחר שפרע חובו לא חזירו זכה בתפיסתו ולא מפיקין מיניה, הנהא אלא דלר"ך דלר"ך חולקיין אחר פסק הטו"ש לא דייקנין כוותיה דהש"ך בזה, משום דהש"ך לא זיכה לתופס אחרי כן, אלא משום דלר"ך לשיטתיה דסבירא ליה דאם היה ציד הבעל חוב משכון ונטלו זה שפרע לא מפיקין מיניה, וכמ"ש שם סק"א ובסק"ה, והא ודאי דלא כהשו"ע דלאחר להדיא דמוציאין המשכון מיד הפורע שנטלו מן הלוה וכו'. והבואו דבריו ודברי הלז שלמה הכ"ל, באבני האפד ח"ב אות ז'. וכ"כ בגיבת כיון (להר"א כהן ירושון) סי' ס"ד ובגדולת מרדכי (להר"מ אמיים) ח"ב חו"מ סי' ה'. וכן משמע בגידולת תרומה, ביד יומין, בדברי רב חיים יצחק אלבעלי ובאמת מארץ המוצאים לעיל בסי"ק הקודם אות א'.

קצו) עיין לעיל סקמ"ח אות ד', בדין המפרנס אשה סתם כשהיה לה נכסים, ושם אות י', בדין מי שגילה דעתו דמפרנסה לשם הלוואה ולא לשם מתנה.

קצו) עיין לעיל סקמ"ח אות ג', אי מי"מ מהני תפיסתו משום שיכול לומר קי"ל בדעת הרשב"א שהמפרנס אשת חזירו סתם, לשם הלוואה קא מבין ולא איבר מעותיו.

ביאור הגר"א

[ולן ואם אביה ברי' עומד]

סי' רמ"ו:

[ולן] ואם אביה עומד ופרנס בזה עם חתנו אפילו הכי אין כריך לשלם לו (יא) רק מזונות שלו ולא של בזה (ת"ה סימן ע"י)

לא

פתחי תשובה

(יא) רק מזונות שלו. עכ"פ מ"ס מיהו נראה עיקר הדאמור אבל עמי כריך לשלם לו וכן כולן כדון זה מוילאמי ממנו. ועמ"פ בזה בפת' לחת' סי' רמ"ו סי' י"ב

אוצר

סי' א אות 1 — סי' נא

הפוסקים

דרכו להאכיל בני אדם בשכר, מכל מקום דמיא לחצר ללא קיימא לאגרא לזריך הדך צו להעלות שכר או גברא לעבד למיגר הוא [כמבואר בחי'ת סי' שס"ג סעיף ג'], הוי זה נהנה וזה חסר מעט כגון צדית חדש שחוריתא לאשיתא, שאז כריך לשלם לו כל הנאותיו, וכל שכן בנ"ד דזה נהנה וזה חסר ממש הוא, שהרי ודאי חמיו היה כריך יותר יזירות לשולחנא שצביל שמעון ואשתו וכו', [ואין לחלק] דוראי אומדנא לדעתא היא דלויא בחנם האכילו לחתנו ולבנתו, דאי הוי שקיל דמיא דמיא דלויא, דלוי לחלק הכי מדעת הכרם, ולא אומדנא דמוכח הוא כלל, דלית ליה שום יזירותא אם אינו נותן את שלו בחנם, וקצת ראייה דלוי לחלק מהא דליתא בכתובות ק"ז ב', מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הכזי, וכתב שם במדרכי [סי' רע"ג] מדברי מהר"ם, דצירושלמי [שם פי"ג ה"ב] איכא מאן דקסבר דוקא אחר, אבל אז שפרנס את בזה חייב הבעל לשלם וכו', ומגן ללקדק דדוקא אחר אבל לא האב, דלמא נקט אחר לרבותא [שלא נתכוין לשם מחילה ומכל מקום אבד מעותיו, וכל שכן אז שיש אומדנא שנתכוין לשם מחילה], אלא על כרחק לא אמרינן כלל דמשום יזירותא כה"ג מחל לו על חסרון כיס שלו וכו', וגם כתב שם במדרכי שיש דביתו צריך, דלאו דוקא שהלך בעלה למדינת הים, אלא אפילו אם הבעל כולן הניח מעותיו, ולפי זה בנ"ד אף אם נתחייב החתן לפרוע דמי מזונות שלו, לא יתחייב לפרוע דמי מזונות אשתו [דהא מסיק התם מהר"ם דלא שגא אחר ולא שגא אב, לעולם הניח מעותיו על קרן הכזי], ואפשר שיש לחלק לפי סדרת ר"ת והר"ם דמוקמי הא דפורע חובו דוקא במזונות אשתו כדליתא ברא"ש [פי"ג לכתובות סי' ח], אמנם נראה אם חמיו איש אמיד הוא בנכסים ורגילות הוא בעשירים שגארתה מדינה שנותנים לחתנם ולבנתם שנה או שנתיים מותר על הקצבה שמקצבין עליהם, והדברים נראה שאם לא היה לו כעם ומריבה עם חתנו, לא היה תובע ממנו כלום, ואם כן אומדנא דמוכח היא שמחל לו על המזונות על שטולתה מריבה צדיקה, כה"ג ר"י פטור שמעון החתן לשלם, דכיון דמחל פעם אחת שוב אינו יכול לחזור ולתבע, אבל אי לאו בדרך זו, חייב שמעון לפרוע לחמיו תשלום מזונות שנתן לו לפי צרכת הבית, ולא מהני ליה למימר דהואיל ונתן כבר מזונות לחתנו הראשון בחנם יותר ממה שקבל עליו, מסתמא גם לו בחנם נתן, דמשאם שלמה [כתובות סי' א'] שנינו, הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו, אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחייך הייתי רוצה ליתן, לך אי אפשר ליתן, ותני עלה בגמ' אפילו הראשון עם הארץ והשני תלמיד חכם. והבואו דבריו בקצרה דברכי משה כולן אות' [ע"פ]

ובח"מ סק"ל, הביא מ"ס בכתובות הדש, ואפשר שיש לחלק לפי סדרת ר"ת והר"ם דמוקי הא דפורע חוב של חבירו פטור מלשלם דוקא במזונות אשתו [משום דלוי חובו צריך, דלע"פ שחיב במזונות אשתו, אפשר שאם לא היה מפרנסה לא היה צריך לשלם]

מתחייב

צידם [הפקדון בשעה שהזיאו עליה] יען דהבעל מכחיש ואומר [שנטלוהו אח"כ] וכו', ואם כן כהי דהמפרנסים כחמנים בזה שפירנסוהו כיון שהם תפוסים, אבל עכ"פ צריכים לישבע כדאמור וכו' [הפ"ק] דישבע, [היינו] שצוה חמורה כדון כל הנשבעין וכו' [הפ"ק] [הגר"ש שולח] סי' י"ז דף קל"ח טור ד', כתב שאף שכתב הרש"ד"ס דאם תובע דבר ושיעור חוץ מן השורה דלוי נאמן, [מכל מקום] אם היה תפוס בצופן דלית ליה מיגר נאמן שצוה וכו' כל מה שטוען, [והוא שיהא בצופן] שמן הדיו יטול כל מה שהזיאו עליה וכו'.

ובמימר חיים שבספר חיים לעולם סי' מ"ו דף קכ"א טור ד', האריך במש"כ הרש"ד"ס שצריך להישבע כמה הזיאו, ושם לכאורה סותר מש"כ בחלק חו"מ סי' שע"ג שצריך לשלם מה שטוען שהזיאו, אלא שיקבל עליו [התובע] חרם סתם שאינו לוקח ממנו אלא כדי מה שהזיאו, ומסיק, דכיון [שהמפרנס] מוחזק יכול לומר קי"ל כהרשב"ן והרש"ד"ס בתשובה דסי' שע"ג שפסקו דלוי עליו אלא חרם סתם, ומה גם [דהמפרנס] ת"ח מוחזק לירא שמים וכו'. וע"פ שהוסק, שאם אפשר לבצר כמה הזיאו ע"י שאמין, [אז] לא יטעון אפילו להטיל חרם סתם. ועיין בלקט יוסף מערכת ה"מ סי' מ"ח.

ו. צוה הבעל שלא ימכור הפקדון בפחות מסכום מסוים, והמפרנס מכרו בפחות. כתב בצנח"ג הגב"י אות י"ב, דמה שכתב בהגהות מרדכי דאם מוחזק מנמעות הבעל, לא הניח מעותיו על קרן הכזי, היינו דוקא כשמכר מטלטלין צשוויין, אבל אם נזה צעירוש שלא יתן הסחורות בפחות מזה, והוא נתנם בפחות מזה, חייב לשלם. ובנוה שלום [הגר"ש שולח] סי' י"ז דף קל"ח טור ד' ד"ה והרב, ביאר דבריו, דמש"כ חייב לשלם, היינו שישלם כל דמי הסחורות ולא יכנה המזונות, שהרי עבר על ציווי הבעלים, והוי כמוכר שלא מדעת בעלים דהוי גזלן וכו', דאם כוונתו לומר חייב לשלם על הפחת, א"כ העיקר חסר וכו'.

נא. עמד ופרנס בזה עם חתנו. מקור הדין, ודיעות הפוסקים בזה. מקור דין זה הוא כמאויין פנינים, בתרומת הדשן סי' ש"ז. וס' דן בשמעון שאכל אכל חמיו, הוא ואשתו שני שנים יותר על קצבת הזמן שהצביל לתת להם המזונות לאחר החתונה, ועתה בא חמיו ותבע מחתנו שפרע לו המזונות עבדו ועבדו אשתו של אותם השנים היתירות, והשיב שמעון לא תבעת ממני כלום כל אותם הימים, וגם לא אחרת מעולם שדעתך ליטול ממני דמיים, כי כבר נתת לחתנך הראשון מזונות לו ולאשתו צ' או ג' שנים יותר על השנים שקצבת להם, ולא תבעת ולא נטלת מהם כלום, וחמיו השיב לא הפסדתי דיני בזה מה שנתתי כבר לחתני, מה לך בזה, לא רליתי למחול לך, וכתב שהדין עם חמיו, ואפילו אם הוא איש עשיר ואין

[לז] לא לותה רק מכרה נכסיה (בג) ופרנסה עמה אין לה עליו כלום ומעשה ידיה שלה (הר"ן)

ביאור הגר"א

[לז] לא לותה כו'. כנ"ל

ס"ה מש"ש יצאו מעשה

ידיה כו' לפירוש השני:

הבעל

ריש דייני גזירות):

באר היטב

כי מסתמא מחלה לו. והר"ן הניח דין זה צ"ע. מיהו אם אמרה בפני עדים
לזין דעתה לוותר דינה כלותה. צ"ע:

(בג) ופרנסה. דמסתמא מחלה דדרך הגשים הוא לגלגל עם בעליהן. כ"כ
הרמב"ן. לפי' אפילו אם אי' לעשות שום מלאכה מ"מ אי' להחזיר לה

הפוסקים

סיק נא — ס"ק בב אה א

אוצר

סי' רכ"א [הציב] בשם ר"ת, דהא דהמודר הנאה מחזירו יכול לזון
אשתו ובניו, [היינו] דוקא כשזן אותם לפניו והוא במדינה, לכיון שזן
אותם בפניו ואינו אומר כלום, דרך מתנה הוא ואינו חייב לפרוע
ע"ש, והיינו משום דר"ת מפרש למתני' דזן את אשתו אפילו לרבנן
דס"ל דמזונות אשתו דומה לשאר חוב, וחייב לפרוע, אפ"ה מודו
בשזן אותה לפניו פטור, א"כ לדידן דקוי"ל כחנן במזונות אשתו,
אע"ג דבשאר חוב חייב לפרוע כלעת ר"ת, והיכא דזן בתו וחתנו הוי
כשאר חוב לסבירת התה"ד, מ"מ פטור כיון שזן אותה לפניו ולא אמר
כלום וכו', ואף שכתב בתה"ד שאפשר לחלק, הנה לפתש"כ צטור
[הג"ל] מוכח דלזין לחלק ואפור גם ללעת ר"ת.

ובבית דוד [להר"י (דוד) חור"מ סי' ט"ז דף כ"ב טור ז', כתב דמה
שכתב התה"ד ואפשר שיש לחלק, קאי על מה שכתב לעיל
בשם רבינו צורף שהציב המרדכי, דלזון דוקא מי שהלך למדינת הים,
אלא אפילו אם הבעל כאן איצד המפרנס את מעותיו, [ולפי זה]
משמע דוקא לפי מה שכתב המרדכי הוא דלזין חייב חתנו לפרוע
מזונות אשתו, אבל למאן דלמר דהלך למדינ' דוקא אבל כשהבעל
כאן לא איצד המפרנס מעותיו, הכא נמי שחייב החתן לפרוע אף
מזונות אשתו, והטעם נראה דכשהלך למדינ' שייך לומר שהיתה
מחלצת ואוכלת, אבל כשאחא כאן לא היתה מחלצת, שהיתה
דוחקת אותו ליתן לה משלם, והיינו דכתב התה"ד ואפשר יש לחלק
וכו', כלומר דשם פירש הטעם דהיתה מחלצת וכו', ונראה מדברי
התה"ד בסוף הפסק שהוא מסיק שחייב החתן גם [על] מזונות
אשתו [כיון שהיה כאן] וכו'. [ולעתו להלכה מוצא לעיל סקמ"ח
אות י"ב].

ובחקי חיים [להר"ם צורג'יל] כאן, כתב ע"ד, דלזין כאן שום משמעות
מדברי התה"ד [שהוא מביא שחייב לשלם גם על מזונות
אשתו], שהרי ממה שכתב התה"ד ולפי זה [לא] נתייב לפרוע דמי
מזונות אשתו, לא קאי עמש"כ לעיל את דברי רבינו צורף, אלא קאי
על דברי מהר"ם שכתב לא שגא אחר לא שגא אציה לעולם איצד
מעותיו, דבזה איכא פלוגתא בצירובא, ועל זה כתב ולפי זה וכו',
כלומר דוקא לפי מה שפסק מהר"ם, אבל למאן דלמר דוקא אחר ולא
אציה, אז חייב הבעל אף במזונות אשתו, אבל בדין זה של רבינו
צורף ודאי ליכא מאן דפליג עליה וכו'.

ועוד כתב בה"מ הג"ל, דלזין חילוק בזה בין אם המפרנס בתו וחתנו,
לאחר המפרנס איש ואשתו [ע"ז לעיל סקמ"ט אות א']

נב. מכרה נכסיה ופרנסה עצמה אין לה עליו כלום.
א. מקור וטעם הדין, ואם הדין כן גם כשאני בת מלאכה או
שגילתה דעתה שאני מוחלת לבעלה. מקור דין זה כנראה בפנים
בר"ן פ"ג מכתובות [ס"ב ז' מדפי הרי"ף]. ושם כתב ללדעת
הרמב"ם דבלותה אין מחשבין עמה על מעש"י [ע"ז לקמן סקמ"ח
אות א'] הך צרייתא [דמי שהלך למדינ' ואשתו תוצעת מזונות אם
בז]

מתחייב, לפי שהיתה מחלצת מזונותיה אם לא מלאה מפרנס, אבל
בשאר חוב לא איצד מעותיו להגלה גמורה היא, ולהכי יש לחלק בין
מזונות אשתו – מחלצת השקל, וכתב למשמע הא עפ"י דעת
הפוסקים דהא דפורע חובו מיידי בכל חובות [כמבואר ברמב"ם
פ"ו ממלוה ה"ו ושו"ע חור"מ סי' קכ"ח סעיף א'], אין לחלק בין
מזונות אשתו למזונות שלו, וחייב לשלם גם מזונות אשתו^(א), ואם
כן מאחר שפסק הרמ"א בחור"מ סי' קכ"ח כדעת [הפוסקים] דהיה
לדפורע חובו מיידי בכל חובות, למה העתיק כאן דין זה של התה"ד
הבני על פי דעת ר"ת ורה"ח, ובאמת קשה לי על דעת התרומת
השן למה כתב ואפשר שיש לחלק לפי סברת ר"ת וכו', הא גם לכל
הפוסקים יש לחלק, וכמו שכתבו התוס' בכתובות ק"ז ב' ד"ה חנן
ושאר פוסקים לחלק בין עושה לו טובה כגון יורד לתוך שדה חבירו
שלא ברשות או נותן לו דירה, למחוייב לשלם לו מה שהגבה, ובין
מזילו מן החוב הדומה למזכיר ארי, דלע"ג דמהנה אותו לא מחייב
מזיל וכו', גם מוכרח יש לחלק בין המפרנס איש ואשתו ציחה, ובין
המפרנס אשתו לבדה, וע"כ למעשה צ"ע דין זה, ואפשר לפרש דברי
התה"ד דהכי קאמר, יש לחלק לפי סברת ר"ת ורה"ח וכו', דודאי לפי
דעת שאר הפוסקים דס"ל דכל פורע חוב איידי, אם כן הוא הדין
הכא פטור ממזונות אשתו, ללא עדיף משאר חוב, אבל לפי דעת
ר"ת דס"ל דבשאר חובות חייב לשלם, רק במזונות אשתו לבד פטור,
משום שאם לא היה מפרנסה היתה מחלצת, הנה סברא זו שייך
דוקא כשמפרנס האשה לבדה, אבל כשמפרנס שניהם יחד, והבעל לא
אמר לה שתתפרנס ממעשה ידיה, ודאי כוונתו היה שתהיה כמורה,
ואם הוא ישלם בעד מזונותיו ישלם גם בעדה, ולפי פירוש זה קשה
על הסמ"ע שפסק בחור"מ סי' קכ"ח [ס"ג] כדעת ר"ת, וממילא לפי
פירוש זה בתה"ד מחוייב לשלם גם כן עבור מזונות אשתו, ושם סוף
סימן רמ"ו הועתק גם כן דין זה של התה"ד, דלזין חייב לשלם בעד
מזונות אשתו, ולא הגיה הסמ"ע כלום על דין זה, ושמה משום דלא
כתב בתה"ד דין זה רק בדרך אפשר, כצירא ליה להסמ"ע דלא
למעשה כתב כן, ומ"מ מה שהכריע בסמ"ע כדעת ר"ת הוא תמוה
וכו"י.

ובאבני מלואים סקי"א, כתב דנכרין דברי הסמ"ע דלע"ג דנימא
דיכא דמפרנס בתו עם חתנו דומה לשאר חוב, ובשאר
חוב דעת ר"ת דחייב לשלם, מ"מ [הכא] לכו"ע פטור, דבטור יו"ד

קצט"ו במחצית השקל כאן כתב לבאר, שהרי לדעת הרמב"ם אפילו בחוב
ברור שלא היה יכול לפטור בשום ענין, מכל מקום המורע עבורו איבד מעותיו, ואם כן
אין לחלק בין מזונותיו לשל אשתו, וגם עבור מזונותיו לאכזרה הוא פטור משום דהוי
כפורע חוב של חבירו דפטור בכל ענין, ובע"כ הטעם דהכא שחייב במזונות עצמו
צריך לומר דמדתו שאני, ואם כן לפי זה במפרנס בתו עם חתנו חייב לשלם גם עבור
מזונות אשתו כיון שהיה מדעת.

(א) עין בקריית מלך רב פ"ב מאישות הלכה י"ס דף פ' טור ב', שפירש בכונת
התרומת הדשן, דלהחליט על ר"ת יהיה פטור גם על מזונות חתנו.

הפוסקים

ס"ק נב אות א

אוצר

דולאי מחלה, ואפשר לחלק לדליל איירי דבת מלחמה היא ולפעמים יש לה מותר, ואף שלפעמים חסר לה ודאי מחלה כדי שלא יצוא עמה לחצון, וכאן מיירי באשה שהיתה חולה ולא בת מלחמה לזריר לשלם לה אפילו מותרת שעברו כל זמן שלא טען בפירוש דמחלה, ומ"מ קשיא דלא היה לו לרמ"א לכתום אלא לפרש חילוק.

וב"ש כאן סק"ט, אחר שהביא מש"כ הרמב"ן [הנ"ל], כתב דלפי זה אפילו אם אינה יודעת לעשות שום מלחמה, מ"מ אין צריך להחזיר לה כי מסתמא מחלה לו, והר"ן הניח דין זה ב"ע, מיהו אם אמרה בפני עדים לאין דעתה לוותר דינה כלותה. ובס"י פ' סק"ז כתב לתרץ את הסתירה ברמ"א הנ"ל, דכאן איירי דהיא אומרת לתבעה אותו והבטיח אותה לשלם, והוא אומר שמחלה לו, היינו ללא תבעה אותו או ממילא מחלה לו, כנ"ל פטור, ולא כמ"מ וכו' [ועיין עוד לעיל סק"ב].

ובהפלאה קו"א סי' פ' סוף סק"א, כתב על דברי הח"מ דהדין עמו, לא"א לומר דהכא מיירי בטוענת שתבעה אותו לא"כ פשיטא ללא טענין ליה אם אינו מכחישה, ובחנים השיג עליו הב"ש. ובתצורות שמש סי' קכ"א עמ' רכ"ח, אחר שהביא דברי הח"מ והב"ש סי' פ' ה"ל, כתב לאיכא לנימור דלענין דינא לא פליגי, והב"ש כוונתו לאין צריך לדחוק ולהעמיד דברי הרמ"א הסותרים כשהיא חולה, ולזה יישב באופן מרווח לאיירי שהיא תבעה, וזה מדוקדק היטב בדברי הב"ש שכתב, ולא כמ"מ [בח"מ] לאיירי כשהיא חולה, מוכח דעיקר פלוגתיה באוקמתא דברי הרמ"א [ועי"ש מה שכתב ביישוב סתירת הרמ"א הנ"ל].

ובחזון איש סי' ס"ה אות י' ד"ה בא"ש, כתב ע"ד הח"מ וב"ש [סי' ע' הנ"ל] דרביהם סתומים, דיש כתב ע"ד שני דיונים, האחד, דהא לא דלמרינן דלאס לותה חייב לשלם אף שפשעה ובטלה מומע"י, מחלקינן בין לותה מאחרים למכרה נכסיה ופרנסה עצמה, דבמכרה נכסיה רשאי לומר לאי מעש"י למוזנות, וזה מוצא דין ר"פ שני דייני, ופירש דזה הא דתניא (שם ק"ז א') אם אמר לאי רשאי, וזהו אפילו אם אמרה בפני עדים לאינה מוחלת, א"כ הבעל לשלם אם פשעה בבטול מעש"י [כתבואר לקמן סעיף י' ברמ"א א"ה], אבל אם לא פשעה שאינה בת מלחמה, וזו דין השני שכן הר"ן ר"פ אלמנה, והיכא שאמרה בפני עדים שאינה מוחלת לכ"ע צריך לשלם לה מוזנות, ובסתמא, דעת הרמב"ן שמחלה והר"ן הניח דין זה ב"ע, והכא כוונת הרמ"א לקין הראשון וכו', ומה שסיים הרמ"א ומעש"י שלה קשה לפרשו לפ"ז שאם עשתה אין כאן טענה לדליל וכו' דה"ל וכ"כ בשבזיני דוד כאן אות ח'.

ובשואל

(ד) וכ"כ באבני מלואים כאן סקס"י, שאף לדעת הרמב"ם דאין מחשבין על מעש"י, לא הפסיד הבעל מעש"י שלא עשתה כל שהיא תובעת ממנו [מה שהוציא מנכסיה עבור מוזנותיה]. ועיין בבית יעקב כאן ד"ה מכרה, שלאחר שהביא מש"כ הר"ש שאם אמרה בפני עדים שאין דעתה לוותר דינה כלותה, כתב וגרוא דלענין סתנה, [שהיה לה להוציא ממעש"י אע"פ שאינם מספיקים לדברים קטנים] שכתב הרמ"א בסעיף י' [דבלותה בלא ב"ד טענתו סתנה, זה אינו שייך לכאן], דבשלמא שם יכול לטעון אילו לא הלוח היה מצמצמת, משא"כ כאן כשמכרה נכסים הרי אנו רואים שאין דעתה לצמצם, ואפשר דמ"מ יכול לומר לה [אילו לא מכרה היית מצמצמת] כמו לאחר [שבזיני] לומר לו אילו לא הלוח היה מצמצמת כנ"ל וצ"ע. ועיין במחצית השקל.

(ד) ומה שכתב הר"ן דבמכרה נכסיה יכולה לתבוע מוזנותיה [וכגון שלא פשעה כשלא עשתה מעש"י], הוא לשיטתו לעיל צ"י א' דפליג על הרמב"ן בזה, דלדעת הרמב"ן הוי מחילה, א"כ באמרה בפני עדים שאינה מוחלת אלא דעתה לתבוע וכו'. ולמאדא צ"ל כתיובתו השני, דבחיודו הרמב"ן כתובות ק"ז א',

בא ואמר לאי מעש"י מוזנותיך רשאי, לאו בלותה עסקינן אלא שאשתו תובעת מוזנות שהיו לה נכסיה שמכרה, ואמר איני משלם לך כלום אלא מה שעשית יאה מוזנותיך רשאי, שכיון שנתפרנסה בלא הלוואה אין לה עליו כלום. והוצא דב"מ כאן אות ו', והוסיף ש"ה ב"מ המוצא לקמן [שם אות ט']. ושם הביא מהמ"מ [פ"ח מאישות הלכה כ"ז שכתב בזה הרמב"ן] שאפילו מכרה נכסי מלוג שלה בטובת הנאה, ולא תבעה מוזנות הפסידה לפי שדרך של נשים לגלגל עם צעילין ולסעיין. וכה בחיודו הרמב"ן שם כ"ז א"ר.

ובביאור הגר"א סק"ז כתב שמקור דין זה, הוא כנ"ל לעיל סעיף ה' [בסק"י צ] מש"ש [כתובות ק"ז ב'] ולא מעש"י [היינו שש עמ"ש בצרייתא מי שהלך לתה"י ואשתו תובעת מוזנות וכו' גרסו הראשונים ואם בא ואמר יאלו מעשה ידיה מוזנותיה רשאי, שבה ל"ד ואמר, הרי היא היתה יכולה לעשות ולאכול, הדין עמו, ואם פסקו לו ב"ד אינו יכול וכו' לפירוש השני [שהביא שם, דיש שפירש לותה הוא כפסקו ב"ד, וכן ברמב"ם מיירי שלא לותה אלא מכרה נכסיה ואכלה].

ובח"מ סק"ב, כתב דנראה [דהרמ"א] מיירי באשה שהיה בת מלחמה, ואם היתה מאתמלת היה מספיקין מעשה ידיה, אבל בשני רעבון ללא ספקה מעש"י, דלמרינן בגמ' [גיטין י"ב א'] דלאו אין לו לומר לאי מעש"י מוזנותיך, וכו"כ כשאינה בת מלחמה כלל, למה תפסיד נכסיה שמכרה מאחר שאין לו שום טענה עליה ואין ואמר לאי מעש"י מוזנותיך, והיא אינה בת מלחמה כלל או שאין מספיקין מעש"י אפילו לחצי המזונות, שוב ראיתי בדברי הר"ן פרק אלמנה ינונית, [המוצא בהסרה ר"ב] דכתב בזה הרמב"ן אפילו מכרה נכ"מ [שמפסידה אפילו אינה בת מלחמה, לפי שדרך של נשים לגלגל עם צעילין] – מחלית השקל וכו', והר"ן כתב שזינו כ"ע. ובס"י פ' סק"ה, על מש"כ ברמ"א [שם סעיף י"ז] שאינו נאמן לומר שמחלה לו [מוזנות] רק בראיה ברורה ואפילו על מוזנות שעברו, ואם לא טעין [אין] לא טענין ליה וצריך להשבע שמחלה לו, כתב שלפני זה בסמוך [בתחילת הגהת הרמ"א], כתב [באשה שמתקה ולא תבעה מוזנותיה] לאין הבעל צריך לשלם [מה שאין מספיק מעש"י]

(א) ועיין בבית יעקב כאן סעיף י"ב, שכתב ואם מכרה מנכסי מלוג שלה נראה דהמקח קיים לגמרי, דאף דמכירתה האשה נכ"מ, הבעל מוציא מיד הלקוחות [כמ"ש לקמן סי' צ' סעיף ט'] מ"מ הכא שמכרה למוזנותיה, כיון שיכולה למכור אפילו נכסיה מכ"ש שיכולה למכור נכסיה באלו שאין לבעל בהם זכות רק אחר מותה.

(ב) ופ"ע בגמ', אמר ר' יהודה משמיה דר' יוסי בן זמרי, אלמנה שהשתתה ב' או ג' שנים ולא תבעה מוזנותיה, איהא דדוקא אלמנה הוא דבדיעין ב' או ג' שנים, אבל אשת איש אפילו שהשתתה יום אחד ולא תבעה מוזנות אבדה מוזנותיה למפרע וכו', ואפילו מכרה מנכסיה בטובת הנאה ולא תבעה הפסידה מיד, דדוק הנשים לגלגל עם צעילין ולסעיין אפילו וכו'. והובא דבריו בחידושי רבינו קרשקש שם. וכ"כ בשמו בחידושי הריטב"א והרא"ה ובגמק"י שם וכן בשו"ת הריטב"א סו"ס ק"ב ובשו"ת הריטב"א סי' שיד'. אלא שלא הזכירו דין זה דמכרה מנכסיה [ועיין בשואל ובשאל המובא בפנים מש"כ בזה]. אולם בר"ן שם, כתב דדינו כהרמב"ן במכרה מנכסי מלוג צ"ל, דכיון דמפלגינן [גמ' שם] בין עשרה ועניה ובין צנועה לפרוצה, אדרבא איכא למימר דדוקא באלמנה הוא דהפסידה, לפי שאם לא מחלה לא היתה בושה לתבוע והיושבים, אבל באשת איש שעושה נחת רוח לבעלה, איכא למימר שלא הפסידה לעולם וכו'.

ועיין במדריכי כתובות סי' רס"ז שכתב, נראה לי דבתוך ג' שנים נאמנת לומר בשבועה לויית ואפילו בלא עדים, ושוב לאחר ג' שנים צריכה ללוות בב"ד או בעדים לשום מוזנות, שתהא הוכחה לדבר שלא מחלה, דאמרין באלמנה שהשתתה שנים ושלש שנים ולא תבעה מוזנותיה אבדה מוזנותיה, ודוקא למפרע אבל להבא יש לה. ועיין בה"ש סק"ד שלאחר שהביא דברי הרמב"ן והר"ן הנ"ל, כתב ודלא כמרדכי. וע"ע בשו"ת מהר"ם מינץ המובא לעיל סק"ב.

אוצר

סיק נב אות א — ב

הפוסקים

דמהני מסירת מודעה, ולכן לר"ר הרמב"ן לז' הסדרות, והרמב"ם כתב רק הסדרה שדרך הנשים לגלגל וכו' שפיר כתב דמהני מסירת מודעה וכו', וז"ע [ועיין לעיל הערה קכ"א].

ועיין בויאמר בועז ח"ג סי' ב', שכתב להטעם שאם מכרה מנכסיה שהבעל פטור, הוא משום שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן וכו', אבל אם לותה גילתה דעתה שאין רלוונה לסייע את בעלה, וכח"ש הדין בסי' ל"ג בשם הריטב"א [הג"ל] שכתב בשם [ריבנו שאמר בשם] רבו, וא"כ דודאי אם לותה ואח"כ פסקה מללוות, ונתפרנסה מנכסיה, אז הבעל חייב, דלא גילתה דעתה מעיקרא שאין רלוונה לסייע את בעלה וכו', ולכן כתב הרמ"א "לא לותה אלא מכרה", דאי לא היה כותב כך, ה"א אפילו לותה מעיקרא ואח"כ מכרה פטור, ולכן דקדק וכתב "לא לותה" דלא ליכא גילוי דעת והבעל פטור, וכן שמעתי מפי מור"מ מוהרמ"ך [בעל השואל ושאלן]. וע"ע במטה אהרן (להרא"ה בן חסין) סי' מ"א עמ' ק"ב.

ועיין בישימה לב (להרמ"מ פרנ"י) ח"ב חור"מ סי' ס"ז, שכתב שהגם שבשעת התציעה [למזונות] היא מזכרת ונותנת טעם לדבריה במאי ללא תצעה [לפניו] כ"מ אמרינן למחלה וכו'.

ועיין עוד בזהב שבה (להר"ש דין) סי' כ"ח אות ב', במי שתצעה דמי ליהם מזמן שלא היתה עמו והבעל טוען שמחלה לו, כתב שכיון שיש הכחשה, יצטרע הבעל היסות אחרי שתקבל חרם שלא מחלה, ונראה שצמקום שהחזירה לביתו ולא דרשה ממנו הולאות הרי אומלל דמוכח שמחלה לו בצליה.

ב. אם אמרינן מדלא תבעה מחלה מזונוהיה לשעבר כשהיה בידה פסק דין למזונות. בישימה לב (להרמ"מ פרנ"י) ח"ב חור"מ סי' ס"ז דף ק"ח טור ב', כתב דהיכא דכבר נפסק מז"ד וכתב מעשה ב"ד, ועודנו עומד ביד האשה, לא שייך לומר כאן מדלא תבעה למחלה החיוב לבעלה, ואין זה מטעם דמתמי דנפיק שטרא מתותי ידה ולא החזירה וז' ראיה שלא מחלה וכו', דהא יש תלויות למאי דלא החזירה המעשה ב"ד היינו משום דמלך לר"ר להיות גובה על להם, אבל לעולם דמחלה על כל העבר, אלא אי חריב לתימר דלא מחלה הוא מטעם דיתבאר וכו', והוא דכיון דהכא קיימין דכבר יש צידה מעשה ב"ד, והדת ניתנה דגבירא בעל חיובא הוא לתת לה כך וכך כל שצוה, והבעל מודה דחייב בזה, ולכן אין לדון למחלה דהרי כבר תצוה לב"ד לדון, דכבר זה נמשך והולך, ואותו תציעה דמעיקרא יחשב גילוי דעתה לכל הזמן שימשך וכו'.

ובספרו במה לחם חייב סי' י"א דף ק"ז טור ד', באשה שסיה צידה מעשה ב"ד שחייב לתת לה כו"כ לשבוע, כתב הגם ששהיה היא מלתבוע אח"כ לא דיינינן בזה"ג למחלה, שהרי כבר תצוה לב"ד מעיקרא, וכיון למזונות הם דבר הנמשך לכל יום ולכל שבוע אטו בכל פעם תצבעו, ואותה תציעה דמעיקרא יחשב גילוי דעת יורה לכל הזמן שימשך, ומה שכתבו למחלה, היינו כשצאה לבעלה מעכשיו מזונות ולתפרע אף מזמן שלא תצעה אותו לב"ד כלל וכו', דהיכא למיחש למחלה, [ע"ש שהביא כמה ראיות דמהני מחלה פעם אחת, דא"ל למחות בכל יום]. וכעין זה כתב במטה אהרן (להר"א בן חסין) סי' מ"א עמ' ק"ב, שמה שנהגו הנשים ליתן אלף ב"ד לשום לכן מזונות היו בג"ד שלא מחלה בשתיקה.

ובזהב משה סי' ט"ז, באשה שתצעה מזונות ב"ד ופסקו לה לשלשה חדשים, ואחר ששה חדשים באה לדרוש מהב"ד מזונות על לשעבר, כתב דודאי דמעיקרא כשתצעה מזונות, לתמיד תצעה ולא רק לשלשה חדשים, אלא שהב"ד לא נתנו לה פסק רק לשלשה

ובשואל ובשאל ח"ה סי' ל"ח, אחר שהביא דברי הרמב"ן והר"ן הכ"ל, כתב ולינהא נראה דנקטינן כדברי הרמב"ן, מחל דאין ספק מוציא מידי ודאי, וכיון דלהרמב"ן פשיטא ליה ולהר"ן מספקא ליה והלכך עיין נקטינן כהרמב"ן, ועוד דהריטב"א והר"א [כתובות כ"א א'] כתבו כרמב"ן, הו"ל הר"ן שמתפקט בדבר יחיד בדבר זה, וכיון דרבים סוברים כרמב"ן הלכה כרבים וצפטר דהר"ן ופיה ליה צריכה ליה נגד זה, ועוד נראה דכן דעת הב"י [כאן שהביא דברי הריטב"א שם ק"ב א' שכתב דכדרי צדק ל"ו] ולא העיר ע"ז כלום, וכן נראה מסתימת דברי המחבר [כאן] סעיף י"ב, ועוד אפילו אין הוכחה צורה דעת הב"י כיון דהרמ"א הכי ס"ל ודאי דהכי נקטינן. ועוד הוסיף, והנה מלשון הרמב"ן שכתב לפי שדרך של נשים לגלגל עם בעליהן וכו', מוכח ללא תורת ספק אמרה למילתא דשמה מחלה, אלא מסתמא מחלה מטעם זה וכ"כ הב"ש [סי' ע' הכ"ל], וכן יש להוכיח מדברי הר"ן וכו', ונ"מ דאפילו היא תופסת מנכסי בעלה [בזמן התציעה ב"ד] כיון שלא לותה אלא מכרה משלה אמרינן דמתמא מחלה, וא"כ מוציאים מידה את נכסי בעלה.

ובתבואות שמש סי' קמ"ה, כתב דלגבי מזונות ולשעבר כל שלא תצעה מתחילה מחלה בהם כמ"ש בשו"ע [סעיף י"ב] וכל הפוסקים מודים בזה, ואין זה סותר למש"כ הרמ"א [שם] שצמקום שחייב לה מזונות וכו' ולא תצעתו ולותה חייב לשלם, הרי דאפילו בלי תציעה חייב לשלם וכו', דפשוט לחלק דהמחבר איירי באשה שלא לותה כלל רק עמדה ופרנסה את עצמה או אכל אציה שלא תצורת הלוואה רק סתם, בזה הוא דאמרינן דהיכא דלא תצעה מחלה על מזונות לשעבר, משא"כ היכא שלותה ויש לה עדים ע"ז כמש"כ בהלכה ז', או ששעתה גילוי דעת שאינה מוחלת לו, גם המחבר יורה דא"ל תציעה ב"ד, כיון שהוא חייב לזונה ועשתה הוכחה שאינה מוחלת לו די בזה, וכן משמע מסתימת המחבר [כאן] שלותה חייב לשלם ולא סיים דוקא בתצעה, וכן מוכח ב"ש המובא בצאה"ט סק"ג שאם גילתה דעתה שאין רלוונה לותה דינה כלותה, מוכח ללותה א"ל שום ג"ד, ודוקא אם פרנסה עצמה מנכסיה או מנכסי אציה בלא ג"ד הוא דלא מהני [וע"ע שם סי' קכ"א]. וכן תבואר בבית יעקב המובא לקמן סק"ס.

ובמשנת יעקב (להר"ר רונטל) פי"ח מציאות הלכה כ"א, כתב דכרמב"ן [הכ"ל] כתב בתחילת דבריו דתצילמנה דוקא אחרו [כל דלא תצעה ז' או י' שנים], דאפשר דמתנא מורה כגון ממוציאתה, אבל אשת איש שהכל לבעלה ממדידה מתננה, ואי אמרת לותה ולאכלה תציל ראה לדבריה וכו', ומסתברא דאפילו מכרה וכו', הפסידה מיד שדרך הנשים לגלגל וכו', והנה יש לעיין למה לר"ר הטעם ממדידה מתננה וכו', אולם נראה דיש כ"מ מסבירא הראשונה, דהנה דריטב"א [הכ"ל], כתב וכן ראיתי למורי הרב שדן אפילו באשה שהלכה לבית אציה וכו', כיון שלא מסרה מודעה בפני עדים שלא מחלה אותו [שהפסידה אותו]. ויתכן שהרמב"ן יסבור דכדך כלל לא מהני מסירת מודעה, משום דאמרינן שמתאם שכל שייך לבעלה, ממדידה מתננה, אלא דבידוע שמכרה בטובת הנאה מנכסי מלווה שלה, בזה אמרינן שדרך הנשים לגלגל וכו', ובזה הוא

כתב [בפירוש הברייתא המוזכר בפנים] מי שהלך למדה"י ואשתו חובעת מזונות שהוציאה היא, ואמר לה איני משלם לה כלום, אלא מה שעשית יאה במזונך [והינו מה שהיתה יכולה לעשות, וכמ"ש לעיל מינה], רשאי, שכיון שדחקה בעצמה ולא לותה אין עלי כלום.

ביאור הגר"א

[לח] הבעל כו'. ממש"ש חיישין שמא אמר לה כו' וע"כ ל"פ אלא דלא חיישין להכי אבל בודאי אמר ל"פ: [לס] הרי שעמדה כו'. הוא ממש"ש קדמו כו' שא"י לומר יצאו כו' וה"ה שא"י לומר פסקתי לה מזונות וכמ"ש במתניתין תשבע בטרם אלמא היא זמנית וז"ש ה"ז נשבעת:

ט ה [לח] הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך טלי מעשה ידיך למזונותיך ושתקה (יב) אין לה (כד) מזונות: י ו [לס] הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות ומכרו ב"ד ונתנו לה או שמכרה היא לעצמה ובא הבעל ואמר הנחתי לה (כה) מזונות הרי זו נשבעת

בנקיטת

באר הגולה
ה מטלר כמטות שם דף ק"ז ע"א אבל אם ניתנה ואמרה אנה דואה לא כל הימנו כמ"ש לעיל סימן ס"ט פסקו ד' ו מנכריתא שם מה שפסקו פסקו

פתחי תשובה

(יב) אין לה מזונות. עכ"ל ועמ"ס לעיל סי' ס"ט סק"ז ועיין עוד כס' ב"מ כאן:

הפוסקים

ומחזרת מה שנתנו לה בית דין. וכו"כ בתוס' ר"ד כתובות שם, ובפסקי רי"א"ש שם פ"ג הלכה א' אות א'.

והר"ש הוא צ"ג לכתובות סי' א', שהביא מש"כ התוספות שם [ד"ה ואם זא ואמר פסקתי] על פשוטי הג"ל דלא כהירא, דא"כ לא תמצא לעולם מי שילוח לה, שאם ישבע הבעל שנתן לה ופסיד [המלוה] מה שזלוח לה, הלכך נראה לפרש דנאמן להכריזה שצוה וקאי אדחנן דאמר [בצרייתא שם] לא תשבע, ואם זא הבעל גובה שצוהה מה שזלוח ואכלה, ועכשיו אין יראים להלוות לה שטומכים עליה שנתבעת, וכתב ולא כהירא לי האי פירושא [שמ"כ שהבעל נאמן היינו להכריזה שצוה] דמילתא דפשיטא היא מאחר שזא מוחזק וטוען ברי שתהא כריזה שצוה ומאי קא משמע לן, ועוד לישנא דנאמן לא משמע הכי, ועוד מאחר שזא מוחזק וטוען ברי לי למה מוילאמי ממנו וממון וכי משום תקנתא דירה שמתאכ ללות נוילא ממון מחזקתו, הלכך נראה כפירוש רש"י, וכן פירש הרב אלפס ז"ל נאמן ובשבעה.

זכדעת

להוציא מידה, דשאני האיך דמה שנתנו לה ב"ד למכור ידוע שהיה עד הנה בחזקת הבעל וכשבא הבעל ואמר הנחתי לה מזונות עדיין הקרקע ומטלטלין בחזקת הבעל מונח, ואף דאין חש"ב מוחזק להיות נאמן בלא שבעה, מ"מ גם היא לא מקרי מוחזקת מטעם הג"ל, ומשה' הוא נאמן בשבעה. והב"ח בקונטרס אחרון, כתב דאישתמיטה מיניה מש"כ תוס' [שם ד"ה ואם בא ואמר פסקתי] וברא"ש [הג"ל], והיינו טעמה דנאמן, משום דאורחא דמילתא הוא לאפסותי דררי וכו'.

ועיין בראייה אהבים על רש"י הג"ל, שהקשה על פשוטי דאין גוציא ממנה, הא קיי"ל [בממון] דאפילו חור ורובא לא אוליין וכו' וכתב לתרץ דכוונת רש"י [במ"ש] מחזרת, היינו שאינה יכולה לשלם ממה שבידה, ובוה שפיר דנשבע הבעל, דהוא נקרא מוחזק בזה, מאחר שעדיין בידה מה שנתנו לה ב"ד מנכסיו וכו', ובוה יש ליישב לשון אהבים דהסכים לפרש"י, וכתב כי כר רב אלפס דנאמן בשבעה, וקשיא הוא רש"י כתב אפילו להוציא ובר"ה מריה שיפטר הבעל לשלם אבל לא להוציא, ולפמ"ש ניהא דמה שיש לאשה תחת ידה הוא בחזקת הבעל, והבעל נקרא מוחזק וכו' [וע"ע בהערה ר"ס].

(רו) ובפרישה סק"ל, כתב דמשמע לרש"י ולרא"ש דמה שאמר בברייתא [המובאת כאן] "נאמן", אכולא מילתא קאי, אמכירה והולאה בסגנון אחד, ובהלואה ע"כ אנו צריכים לומר כפרש"י שנאמן הוא שהרי הוא מוחזק, א"כ גם כשמכרה על פי ב"ד או היא בעצמה נאמן הוא בשבועה להוציא מידה, שנבחרה כלל כלליהו וכולהו. (רו) ובחזקתא סי' ס"ח אות ז', כתב דאע"פ דאילו הרי הבעל כאן בשעה שביד פסקו לה מזונות דלהבא, לא הרי הבעל נאמן לומר שהניח את צדרי [כמו שפירא בהג"ה בסעיף זה], מ"מ השתא דפסקו לה שלא בפניו, והשתא אתא בעל וטען במזונות שכבר עברו, נאמן ונשבע היסת.

(רח) עיין בפני יחושע שם, שפירש שבלל החשש הוה חצירי רש"י בשבעה, כדי שהמלוה לא יחשש שהבעל ישבע לשקר.

(רט) ועיין בדינא דחיי לארין פ"א דף ע"ט ס"ד ר', שכתב דנראה דהר"ש והסכים לפרש"י, היינו במה שפירש דנאמן הוא בשבועה, אבל במה שכתב [רש"י] ומחזרת כל מה שנתנו לה ב"ד לא הסכים, אלא דוקא אם לוותה ואכלה נאמן לומר הנחתי לה מזונות ולא ישלם אבל לא שיטול ממנה כלום אם פסקו לה ב"ד, וכך יראה

באר היטב

(כד) מזונות. ואפילו אם ספקה לה מעשה ידיה למזונותיה א"י לומר לה לאי ת"י למזונותיך אלא"כ כשהיא מרובה או ששתקה דהוי קבלה. צ"ע: (כה) מזונות. ה"ה אם טוען אמרתי לאי ת"י למזונותיך ושתקה:

אוצר

לשגשג חדשים, לפי ששלחו לצעלה הזמנה ולא הופיע, והרי זה דומה להחמיאו את הדין [המוזכר לעיל סעיף ה'] שנתנים לה מיום התציעה.

ג. וכשהיה ריב בין הבעל לאשה. בפסקי דין רבניים כרך ב' עמ' 291, כתבו הרבנים י' מ' בן מנחם ע' הדא"ה וב' זולטו, עפ"י הריטב"א [כתובות צ"א א'] שכתב וכן ראיתי למורי הרב שרן [שפטור הבעל] אפילו צאשה שהלכה לבית אביה מפני מריבה שהיה לה עם צעלה, הרי שגם כשהלכה מפני מריבה שהיה לה עם צעלה אמרינן דמסתמא מחלה דלדך הגשים לגלגל עם צעליה, והטעם דכל אשה גם כשהיא צמאצ של ריב עם צעלה כל עוד שלא ניתק קשר הנשואין ציניהם היא עוד מקוה לשלום, ולכן נסתמא דאמרינן שמתלה שגם הגשים לגלגל עם צעליה, ולפ"ז בתמקד דה"ש ששאלה אינה רואה את אלא הבעל הוא הדורש את הגט, גם כשהיא צריב עמו אמרינן דלדך הגשים לגלגל עם צעליה.

ד. וכשהיה בידה משכון הבעל. יתבאר לקמן צ"ג בעה"ת.

סעיף ט. נג. טלי מעשה ידיך למזונותיך. דין זה כתבו הרמ"א לעיל סי' ס"ט סעיף ד', וע"ש בצלוה"פ סק"ד שהארכנו.

סעיף י. נד. הרי זו נשבעת וכו'. א. דעות הפוסקים בזה.

דין זה שצ"ע כאן, הוא מהרמב"ם פ"ב מאישות הלכה כ"א. ובזמ"מ שם הביא מקור לזה בגמ' כתובות ק"ז א', מי שהלך למדינת הים וזא, ואשתו תוצעת מזונות, ואמר הוילאו לה מעשה ידיה במזונותיה רשאי, ואם קדמו צ"ד ופסקו מה שפסקו פסקו, ומפרש הרמב"ם ואם קדמו צ"ד ופסקו, ומכרו לה או היא מכרה לעצמה, אין לאחר מעשה צ"ד כלום, ואינו נאמן הבעל לומר הנחתי לה שום דבר כדי להפקיע מעשיהם, וכ"כ ז"ל. ודין זה נמאץ נחלושי הרמב"ן, ורבינו קאשקא ובמאריי שם. ובטור כאן כתב כן קצת הר"י.

אולם בח"מ כאן סק"ז, כיין לדברי הטור שכתב צ"ע וכו' והר"א, שזכן הסכים הרי"ף, שהבעל שטוען ברי נאמן שצוהה להוילא מה שפסקו לה צ"ד. ודברי רש"י הם בגמ' שם על מה שנינו בצרייתא שם, מי שהלך למדינת הים ואשתו תוצעת מזונות וכו', ואם זא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן, שפירש נאמן שצוהה

(רח) וברא"ש [המובא להלן]. מבאר דלפרש"י נאמן הבעל להוציא מידה בשבעה אפילו לדעת בני כהנים גדולים [הסוברים בברייתא שם, שאין האשה גובה מזונות אלא בשבועה, ואע"פ שכבר נשבעה שלא הניח לה, מ"מ אם הוא נשבע שהניח לה נאמן], והיינו טעמא דאורחא דמילתא הוא להתפיסה דררי, הלכך מוציא מידה בשבועה.

ובדרישה אות ה', כתב דאין להקשות לרש"י, כיון שהיא מוחזקת, איך יתא נאמן

אוצר

ס"ק נד אות א — ב

הפוסקים

אור' ו' ובעיטור אור' כ' כתובה] באשה שהלך בעלה למדה"י ושגר לה מזונות, וכשחזר מלא עליה חשבון מהאוצרות שהוציאו עליה אביה ואחיה, והשיב שבעלה יחשוב מה שגגר ומה שהניח לה, ואם יש צד כפי סיוקה, כשיעור שפסקו לה חכמים וכו', עם מה שמתחייב במעש"י, פטור צמה שותה וכו', ואם האשה אינה מודה בחשבון, ישבע שצועת היסת ונפטרי' [עינין צו"ת הר"ף דפוס ליורנו סי' קפ"ט ודפוס צילגורוי סי' קל"ו].

ובמגילת ספר לארין פ"א דף כ"ג טור ז', כתב דבכוונת הר"ף [בהלכות ס"ב ז' מדפיו, שכתב מי שהלך למדה"י ואשתו תוצעת מזונות וכו' ואם צד בעל ואמר שפסקה לה מזונות כאמון, פירוש שצועה], איכא פלוגתא דהרא"ש מפרש ללאחר שפסקו לה ז"ל נאמן שצועה, ומזונות מה שנתנו לה ז"ל כפירוש רש"י [דק"א] ובמ"מ [המוצא לעיל] והר"ן [ס"ט] מפרשי לה דהיינו שצ"ל פסקו לה ז"ל, ואז הוא לנאמן הבעל שצועת היסת, אבל אם כבר פסקו לה ז"ל שוב אינו נאמן, ועיקר הדבר ביאר הר"ן, וז"ל ולפי גירסת ההלכות [צבירייתא השניה ע"ס, מי שהלך למדה"י ואשתו תוצעת מזונות] אם אמר לה לאי מעש"י צמונותיך [רש"א], ה"ק שאם הוא אומר שכבר אמר לה צאלתו לאי מעש"י והוא שתק, הדין עמו וכו', והיינו כמו איך צרייתא [הנ"ל] דקתני ואם צא הבעל וכו' [ואם קדמו ז"ל ופסקו ונתנו לה או היא מכרה לעצמה, מה שפסקו פסקו] ואינו גורם לה הכחיה לה מזונות או אחרתה לה לאי מעש"י ע"ס, ולפי גירסתו ופירושו [של ר"ן] שכתב אור' לה לאי וכו', ואז אומרים להם קדמו ז"ל ופסקו, שוב אינו נאמן, בהכרח דמ"ש [צבירייתא הראשונה] ואם צא הבעל וכו', היינו קודם שפסקו לה ז"ל ונאמן שצועת היסת, והא קמ"ל, דלע"ג דסתמא דמלתא אורחיה דבעל להתפסקה לזרי, והא ראיא [התפסקה] שלא צאה לז"ל תצוה, [וסק"א] שהיה הבעל נאמן צלה שצועה קמ"ל, אבל הרא"ש דלא ניחא ליה לפרש [צביריך] דאמר לאי מעש"י, דהיינו שכבר אמר לה וכו', [אלא דמייירי צאל תצוה מז"ל שיתחשבו צמה שהיתה יכולה לעשות מעש"י], לכן ביאר דברי הר"ף כרש"י [צבירייתא הראשונה מייירי צטוען שהניח לה, ונאמן היינו אפילו לאחר פסק ז"ל, דמלא מחלקת הצבירייתא צדך כמו שמחלקת צבירייתא השניה].

ובמאמרי ע"ס, הביא שם מפרשים שהצבירייתא שהבעל נאמן היא גם צפסקו לה ז"ל וכו', וכתב [שלאחריתא] אין נראה כ', דמה צ"ל לו לאמר לה לאי מעש"י [שהיא לנאמנה], אלע גדרויה הדורות, [בעל ההשלמה] כתבו שאף צטוען שאמר לה לאי נאמן אף צפסקו וכו', ולא אמרו אם קדמו ז"ל ופסקו, מה שפסקו פסקו, אלע צטוען לה עכשיו לאי מה שעשית למזונותיך.

ב. כשמכרה בעצמה, האם נאמנת דוקא כשפסקו לה ב"ד. כתב צ"ח כחן [לצאר דברי הרמב"ם שהוא מקור דברי הא"ע], דכיון שעמדה צדו ופסקו לה ז"ל, שוב אין חילוק צין מכרו ז"ל ונתנו לה או שמכרה היא בעצמה, דאין לאחר מעשה ז"ל כלום, אבל אם לא עמדה צדו ושמרה בעצמה היינו כמו לותה דנאמן הוא ונשבע

ובדעת הר"ף כתב צטור כחן, שנראה שס"ל כדעת רש"י, ומכתב תצוהה] [המוצאת צספר התרומות שער ס"ה חלק א']

לי מדברי רי"ו [במשימים נתיב כ"ג ח"ה] שכתב בשם הרא"ש, נאמן שפסק לה ויפטר, ולא כתב דנאמן שפסק לה ויחזור לו מה שנתנו לה ב"ד, משמע דנאמן דוקא ליפטר אבל לא ליטול, וכן במש" [הרא"ש] וכן כתב ר' אלפס, הרי הר"ף לא כתב אלא נאמן ובשבועה, ואילו היה דעתו שנאמן גם ליקח מה שנתנו לה לא היה שותק מהשמיענו זה, ומדברי הסור כאן כך יראה שכתב וז"ל הרא"ש הסכים לדעת רש"י כיון שהוא מוחזק וטוען בריא, אלא שהאר"ך בלשוננו וכתב אין מוציאין מידו, משמע שרובה לומר דהרא"ש לא הסכים לדעת רש"י אלא דוקא שאין מוציאין מידו שלא דבריו ר"י [המובא בסור הנ"ל], אבל שהוא יוציא מידה לא הסכים, ויש עוד הוכחה מדברי הסור שכתב וכן יראה דעת רב אלפס שכתב בתשובה וכו', ואי הרא"ש הסכים לדעת רש"י היכי מוכחא מלתא שחשבוה וזו של הר"ף, הא מתשובה זו ליכא למילף אלא דפסוקו לדעת מה שחלה, ומתו לאי נאמנת פ"י שכתב רש"י ב"ד פירוש דבריו הרא"ש. ובנתיבות משפט שם ק"צ טור ב' הביא דברי הרא"ש והסור וכתב, ובדברי הסור יש לדקדק הרבה, דהא כיון שכתב שהרא"ש הסכים לדבריו רש"י, היאך ייחב עמלא למילתא דכיון שהוא מוחזק אין מוציאין מידו, דטעם זה אינו מספיק אלא לטעם אבל לא לחזיר מה שמכרה על פי בית דין, ויש שכתב וכן נראה דעת הר"ף, והוצרך להביא דברי התשובה ולא הוכיח מדבריו שכתב בהלכות נאמן ובשבועה, ועוד מדבריו התשובה לא למדנו אלא בלוחה, אבל בפסקו לה ב"ד מוונות ומכרו לה מנא לך שדעתו כדעת רש"י, על כן לבי אומר לי דס"ל להסור ולרבינו [ירושם שהביא דעת הרא"ש], דהרא"ש לא הסכים לפרשי' אבל במה שהוא מפרש נאמן בשבועתו, אבל דוקא בלוחה שהוא נאמן בשבועה לפטור עצמו, דבהכי מתרצו כל הקושיות האלו, אבל כשמכרה עפ"י ב"ד לא, והו שכתב הסור שכן נראה דעת הר"ף, ולא הביא מדבריו בהלכות מפני שהם דברים סתומים, שכתב נאמן ובשבועה ולא פירש אם בשלוחה לבד או אף במכרה, אבל בתשובה מפורש בלוחה בלבד, וכ"כ באבני מלואים כאן סק"ד, דהרא"ש לא השיג אלא על פ"י התוס' דפירשו דלישאבא דנאמן הוא להצריכה שבועה, וכתב דהרא"ש כפרש"י דנאמן קאי על הבעל משום שהוא מוחזק, ולזה כתב שכן פ"י רב אלפס נאמן ובשבועה, והיינו שחשבו מוחזק כגון בלוחה שאל מלוה לגבות, אבל במכרה או שבי"ד אחרת, בזה אין הבעל נאמן להוציא מידה, וכן נראה מדברי המ"מ דהר"ף סובר כרמב"ם ע"ש, ולכן נראה דגם הרא"ש לא אמר אלא בלוחה שהוא מוחזק, ומשום הקנתא דידה לא מפקינן אף מנא, אלא בדפסקי הרא"ש [כתובות פ"ג סי' א'] כדא הסור בפירוש, ומוציא מידה אף מה שפסקו לה ב"ד, וקשה לי טובא כיון דלא מוכח מדברי הר"ף אלא בלוחה כמו שפירש הרמב"ם, וביותר תימא מה הסור וכן יראה דעת הר"ף בתשובה וכו', והא בתשובה מייירי בלוחה וכתב גם הרמב"ם מודה [כמבואר לקמן סק"ו אות א'].

אולם במגילת ספר המובא בפנים, כתב על דברי הנתיבות משפט הנ"ל, והנה הבעל לעולם חייב במזונות אשתו, אבל כשהוא אומר הנתיבות, אם לא תחזיר האשה מה שכתב והוציא ממני למזונותיה הבעל מניחיה וז"ל וזה עוד דעת שנתנה מה שיש מהבעל תחת ידה, וא"כ אף במכרה עפ"י ב"ד שייך האי טעמא, דהא מוחזק בבכשיו שלא לתת לה מזונות וכו', ומש"כ וכן נראה דעת הר"ף והוצרך להביא דברי התשובה ולא הוכיח כן מדבריו שכתב בהלכות נאמן ובשבועה ומכרה וכו', והוא משום דבתשובה מביאנו יותר דאפילו בשלוחה דאיכא למיחש שלא תמצא מי שילוח לה, אפ"ה הוא נאמן בהיסת ונפטרי, כ"ש במכרה דליכא למיחש להכי. ובביאור הג"א בסק"ב באמצע דבריו, כתב דהרא"ש נאמן פירוש כפרש"י שנאמן אף להוציא מה שנתנו לה ב"ד, בשבועה. וכ"כ בגדולי תרומה שער ס"ה חלק א' אות ג'. ועיין בפרישה המובא לעיל הערה ר"ב.

ועיין בדרישה אות ה', שכתב בתו"ד שלפי שיטת רש"י אף מה שמכרה היא או אפילו עפ"י ב"ד יכול להפקיע מהלקוחות, שקרקע בחזקת בעליה עומדת ונקרא מוחזק.

אולם בבית יעקב כאן ד"ה הרי, כתב שגם לרש"י אין הבעל יכול לקלקל המכר מן הלוך כיון שעל פי ב"ד לקח, דאם לא תימא הכי שום אדם לא יקח מהב"ד, ועוד מה נח ב"ד יפה אם אחר"כ לא הבעל ויטעון שיתחור המקח לבעל, אלא אם יש לאשה מעות מוציא מידה. ועיין ביאת אהבים המובא לעיל הערה ר"ב.

ר' הקשה הר"ף כאן מדוע הביא הסור תשובה רב אלפס כיון בדפסקי נמי כתב נאמן ובשבועה, וכ"כ הרא"ש [כשאל לומר שהר"ף סובר כמותו], ועוד הקשה שאל הרא"ש בתשובה דבר רק הוכיח שלא עמדה בידו אבל עמדה בידו אינו נאמן, ויתרין שנראה שהסור למד מה שהר"ף בתשובה האריך, וכתב שנתן לה סיפוקה כשיעור שפסקו לה חכמים, משמע שבעמדה בידו ופסקו לה מזונות, אבל

ביאור הגר"א

[מ] בנק"ח. דשבעות
המשנה בנק"ח כמ"ש

בח"מ סי' פ"ט ודוק בקרקעות דבזכותו הוא והרי הוא כמו נשבע ונוטל משא"כ במטלטלין דהיא מוחזקת ה"ה כמו כל כופר הכל דו"ש ואם מכרה מטלטלין כו':

בנקיטת חפץ שלא הניח לה

[מ] (וכו) [מ]

באר הגולה

ואם

ז שם וכפי פירושו נמשכה
תשבע בסוף וכו' כלומר

כשיבא הבעל לטעון כנגדה וכו' ושבעות המשנה ידוע שהיא בנקיטת חפץ

באר היטב

קרקע או מטלטלין הידועים שלא היתה יכולה לכפור בהם אבל מכרה מטלטלין שהיתה יכולה לכפור בהם אין עליה אלא שבעות היסת. עיין ד"ש:

(כו) בנק"ח. היינו אם מכרו הב"ד אפילו מטלטלין לריכה לנשבע שבעה בנק"ח. אבל אם היא מכרה אינה נשבעת בנק"ח אלא כשמתכרה דוקא

הפוסקים

סי' נד אות ב — סי' נה

אוצר

שפסקו לה ד"ד, בחדושי רבינו קרשקש סם ד"ה והא, ובמאירי שם ד"ה כל.

ונשבע היסת ונפטרו [כמבואר לקמן סק"ו אות א], דקרקע בחזקת בעליה עומדת והמעות והגלוה הם אכלה, וכן נראה מדברי המ"מ שם (ריב"ז).

ד. ב"ד שפסקו לאשה מזונות ובא הבעל וטוען שפסקו יותר מן הראוי. כתב בחזקת המשולש (שכתש"צ) טור א' סי' ו' אות ה' שטענת הבעל שצ"ד פסקו לה יותר מהראוי וכו', בודאי ראוי הוא לגערה על דברים אלו, אחר אשר הם בקריאים ומעיינים היעב צסדר ההלכות עפ"י הדיון, חזקה אין צ"ד בזה טוענין וכו', גם אמרו בהרבה מקומות (ב"מ י"ז א') אין אחר מעשה צ"ד כלום וכו'.

אולם בב"ש סק"ח, מפרש את השו"ע כאן לאיירי שמכרה אפילו בלא צ"ד, ודלא כצ"ח, כיון להפירוש נמשכה [כתובות ק"ה א'] מי שהלך למדינת הים ואשתו תוצעת מזונות וכו' חנן אומן] תשבע בסוף, היינו כשיבא הבעל, ומשמע אם יבא הבעל ויטעון לריכה שבעה וכו'. ובחזקת סי' ס"ח אות ד' ד"ה וכן, כתב ואם מכרה לעצמה הוי כפסקו לה הב"ד.

ה. וכשטען שהיא תפסה חפצים השווים כשווי המזונות או יותר. ברצ פעלים ח"ב סי' י', צמי תשבעה מזונות ובעלה טוען שיש לו בידה חפצים צשווי יותר מהמזונות, כתב שאם יפסקו שהוא יבצע על החפצים שתוצע ממנה שכו"כ חפצים יש לו בידה, אע"פ שצ"ד לומר שתקם סך המזונות מאלה החפצים, מ"מ נמאז זה נשבע ונוטל הוא, כי בשבעה זו היא תתחייב לו סכום גדול מסך המזונות, ואפילו אם יהיה דמי החפצים שנשבע עליהם כנגד דמי המזונות שמוצעת ממנו, או אפילו פחות מהם, ג"כ חשיב זה נשבע ונוטל, דהא הוא נוטל עפ"י שבעות דמי החפצים ופורע לה מזונות דמי החפצים שנוטל וכו' [ועיין לעיל סק"ו אות ג'].

ג. טען הבעל שאמר צאי מעשה ידיך במזונותיך ושתקה, והאשה מכחישתו, האם דינו שזה למי שטוען הנחתה לה מזונות. עיין בצאה"ט סק"ה שכתב [על דברי המחבר כשהבעל טוען שהניח לה מזונות נשבעת האשה], שזה"ה אם טען אמרתי צאי מעשה ידיך במזונותיך ושתקה. וכן כתב בח"מ סק"ה וצ"ש סק"א, והוסף הצ"ש שצ"ח [בפ"י מאישות הלכה כ"א] כתב שיש צגמי כתובות ק"ו א' גירסא [בברייטא], מי שהלך למדינת הים ואשתו תוצעת מזונות ובא ואמר לה יבא מעשה ידיה במזונותיה רשאי, ואם קדמו צ"ד ופסקו מה שפסקו פסקו, ויש גירסא אחרת, ואם אמר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי וכו' (ריב"ז), ופי' שכבר אמר לה בלאו והיא שתקה, ואם קדמו צ"ד ופסקו ומכרה לה או היא מכרה לעצמה, אין לאחר מעשה צ"ד כלום [וכן פירש בר"ן שם].

ו. וכשהביא הבעל עדים שעבדה, וטוען שהספיק לה. בנמטה אהרן (להרי"ב בן חסין) סי' ס"ז, בלאש שמכרה מנכסי בעלה למזונותיה, והביא בעלה עדים שהיא עובדת, ורואה שתשבע לו שלא הספיק לה למזונותיה, כתב דהצ"ש [באן] סק"ח [מהח"מ] כתב אבל טוען תשבע לי שלא הזדמן לך מלאכה, לאו טענה היא לדון זה אלא גרס בעלמא, מניח נילף, דוקא בזה שצא להשביעה מכח גרס בעלמא הוא לדון להשביעה, אבל בנצ"ד הרי ודאי עשתה מלאכה, ומה גם שמדברי הרא"ש שסיים הצ"ש [ומבואר לקמן סק"ח אות א'], משמע לאף דכה"א [ללא בעדה] טענתו טענה. וחתמו עמו הרב משה ויזמנו והרב רפאל צירדוגו. ועיין לקמן סק"ח אות ו'.

ובטור כאן כתב, ואם צא ואמר קודם שהלכתי אמרתי לה צאי מעשה ידיך במזונותיך וכתליתת נאמן. ומבאר הפירוש סק"ה, שהכוונה שנאמן על פי מה שנתבאר [בטור] לעיל, לרש"י הוא נאמן בשבעה, ולדעת ר"י היא נאמנת בשבעה [כמו שמוצא בראות א'] (ריב"ז). וכן כתבו שנאמן הבעל לומר שאמר לה צאי [כשצא לפני

ז. ובשנאמן הבעל שהניח לה כיצד מחזירה לו. כתב במאירי כתובות ק"ה א' ד"ה כל, שמה שפסק לה [בעלה] נוטלת בכתובתה. ובמטה אהרן (להרי"ב בן חסין) סוס"י ס"ז, בנידון אשה שנוצרה בית בעלה ונטלה מנכסיו, לאחר שציאר שהדין עמו והיה פטור ממזונותיה, כתב דחייבת הוא להחזיר כל המטלטלים משלה או יכנה לה מכתובתה. ועיין בשלחן ערוך לנצל מרכבת המשנה סוף סעיף י"ג, שהעמיד דברי הח"מ סק"ו שהבעל נאמן להוציא מה שפסקו לה צ"ד, ביש לה נכסים. וע"ע במגילת ספר המוצא לעיל הערה ר"ט, שכתב [בציאור דעת הרא"ש] שאם לא תחזיר האשה מה שכבר הוציאה מנכסיו למזונותיה, הבעל מניחה בידה ואינו זכא עוד עד שתכנה מה שיש מהבעל תחת ידה.

(ריב"ז) עיין בבית יעקב כסאן סעיף ה' ד"ה ולא, שכתב שלפ"ז מה שפסק הרמב"ם פ"ב מאישות הלכה סי' כו פסק בשו"ע [שם] שמכרה לעצמה למזונות מכרה קיים, [הוא דווקא] כשלא טען הבעל אח"כ [הנחתה לך מזונות] רק שרוצה לבטל המכירה מטעם דמכרה בלא ב"ד, שאינו יכול לבטל. ובמחצית השקל [על הב"ש סק"ח], כתב דלדעת הב"ח מה שכתב ברמב"ם [הג"ח] ובשו"ע [שם] בהמשך הדיון, ואינה צריכה הבריה ולא שבעה עדי שביא בעלה ויטעון וכו', אינו עולה על מ"ש מכרה לעצמה, אלא על לעיל מנייה, מ"ש ב"ד יורדין לנכסיו וכו'.

(ריב"ז) וכן היא גירסת הר"ף שם. אולם ברא"ש כתובות פ"ג סי' ב', לאחר שהביא הגירסא ובא ואמר צאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי, כתב שאין לפרש דהכי קאמר, אני אמרתי לה קודם שהלכתי צאי מעשה ידיך במזונותיך ותמדיתי, דאם כן הוי ליה למימר נאמן, אלא רשאי משמע דהשתא רשאי לומר כן. ובחדושי הריטב"א שם גורס בגירסת הר"ף ומפרש דלישנא קלילא נקט, והכי פירושו שג"כ אמר שכן אמר לה כשהלך וקבלה עליה, רשאי לומר כן כיון שעדיין לא פסקו לה ב"ד.

(ריב"ז) עיין בב"י כאן שכתב על דברי הסוד, זה לא מצאתי מבואר, אבל גלמד הוא מדין ובאמר הנחתה לה מזונות כשיצאתי שכתב בסמוך שנאמן בשבעה. ובב"ח כתב, שגורא לו הדסור כתב דין וכו' עפ"י גירסת המ"מ [הג"ח] וכו', ואע"י דלדלי כתב הסוד ואם יאמר כשיבא צאי מעשה ידיך שעשית וכו', דמשמע דמעשיו אומר לה צאי מעש"י וכו', ולפ"י הגירסא היא ואמר (צאי) [צאי] מעשה ידיה במזונותיה רשאי, בגירסת הרא"ש ופירושה, מ"מ ס"ל דשני הגירסאות הלכתא בניהו.

נה. **בנקיטת חפץ.** כן כתב ברמב"ם צפ"ב מאישות הלכה כ"א. ובבאר הגולה כתב צגמי כתובות ק"ו א' [תנן מי שהלך למדינת הים ואשתו תוצעת מזונות, חנן אומר תשבע בסוף וכו'], וכפי פירושו

באר הגולה

ח מנכיתא שם ואם לא וכו' נאמן וכפי פירושו שם וכו' הרי"ף כדון פוסק בכל

ח מאן ואם לא תבעה ולא מכרה אלא (לותה או) שהתה עד שבא הוא ואמר הנחתי לך מזונות והיא אומרת לא הנחת אלא לוייתי מזה ונתפרנסתי נשבע שבועת היסט שהניח לה (כו) ונפטר וישאר החוב עליה

ביאור הגר"א

[מאן ואם לא תבעה כו.] זהו מש"ש ואם בא ואמר פסקתי כו' כנ"ל סי"ה:

אבל

באר היטב

(כו) ונפטר. ל"ד נשבע ונפטר אלא אפילו הפקיד פקדון ביד הן את אשתו נשבע ונטול פקדונו. רש"ב א"י תתפ"ד:

הפוסקים

סי' ק נה — סי' ק נו אות א

אוצר

נו. לותה וכו' נשבע וכו' ונפטר. א. הסוברים כהשו"ע והחולקים. מקור דברי השו"ע הוא ברמב"ם פי"ג מאישות הלכה כ"א והבירור העזר כחן. ובבירור הגר"א סקמ"א, לין לגמ' כתובות ק"ז א' מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות וכו', אם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן. וכן בתשובת הרי"ף שצפ"ר התרומות שער ס"ה חלק א' אות ו' וצעיטור אות כ' כתובה, צמי שהלך למדינה ונמדה אשתו ולותה למזונותיה, וכצ"ל טען ששלח לה מזונות, כתב דאם האשה אינה מודה בצדונו משבון שאמר צעלה שגגר או הניח לה וישבע הבעל שצועת היסט שכן שגר לה או שהניח לה ויפטר, כדלמרינן [ב"מ ה' ע"א] מנה לי בידך [והלה טוען] אין לך צירי כלום משציעין אותו שצועת היסט. וכעין זה כתב צש"ת הרי"ף דפוס ליוורנו סי' קפ"ט ודפוס צילגרוי סי' קל"ג. וכו"כ בחידושי הרמב"ן שם ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתפ"ד וחס"ב סי' קמ"ב.

ובשו"ת הריטב"א סי' קנ"ה, צמי שהלך צעלה חוץ לעיר ולותה למזונותיה וראו טוען שהניח לה מזונות, כתב שהבעל נאמן כמ"ש הרמב"ם [הג"ל] וכן הסכימו כל המפרשים ואע"ג דצ"י אלמנה קיי"ל שאלמנה אומרת לא נטלתי והם אומרים נתנו עליהם להבדיל ראי' [עיין לקמן סי' ק"ג סעיף ט"ו], הא איתמר התם דטעמא משום דלאחר מיתה נכסים בחזקת אלמנה קיימי, אבל הכא היא המזונית ממנו ועליה הראיה וכו'.

אולם בר"ך דריש פי"ג מכתובות, כתב דיש חולקין ואומרים דכל שלותה אינו נאמן לומר פסקתי לה מזונות, ולותה הרי היא כפסוקי לה צ"ד, שגזר אין הבעל נאמן^{רס"ח}. וכו"כ בתוס' שם ד"ה ואם ובמדרשו שם סי' רס"ז^{רס"ח}.

גם במאירי שם ק"ז א', כתב שיש פוסקים שהפסיד הבעל, ונראה שהם מפרשים הביריתא כך, מי שהלך צעלה למדינה וכו', ואשתו תובעת מזונות, ר"ל מזונות שהזונית היא, ואמר לה טלי מה שעשית

רס"ח ובר"ך שם הוסיף, וכו"ש לדעת הרמב"ם שהוא משום לותה לפסוקי ב"ד לענין שאינו יכול לחשב עמה על מעשה ידיו [כמבואר לקמן סקמ"א אות א']. ובקרי' מלך רב פי"ב מאישות סי"ט, כתב בדבריו ממהם שהרי כתב הרמב"ם בפרק א' הלכה כ"א אם תבעה וכו' הוא אומר הנחתי לה מזונות והיא אומרת לא הנחת אלא לוייתי, נשבע שבועת היסט ונפטר, הרי מבואר דס"ל דאף שילוח נאמן לומר פסקתי לה מזונות, וכו"כ בפירוש המשנה פי"ג דכתובות, וא"כ איך כתב הר"ן דס"ל כיש חולקין. גם בחו"א סי' אות י"ג, הקשה שבר"ם בפירוש המשנה דחנן אומר איבד מעותי, מבואר כפירוש המ"מ. וכן הקשה בן המחבר במר ואהלות [להר"א ענתיב] סי' י"ג [בסוף הספר], וכתב לתרץ דכל זה הוא לשון היש חולקים, וכונתם לומר דכ"ש לדעת הרמב"ם שכן צריך להיות חו"א אע"פ שאין דעת הרמב"ם כן, וכן מדוקדק ממה שדקדקו בדבריהם וכתבו שהיה משום לותה לפסוקי לה ב"ד לענין שאינו יכול לחשב וכו', דהכוונה דלהרמב"ם דוקא לענין זה משום אותם, ומה שכתבו וכו"כ לדעת הרמב"ם הוא דצריך להיות הדין כן, וכל זה [לשון הר"ן מתחילת היש חולקין] עד ואינו מחזור הוא לשון ה"ח וכו'. ועיין באות הבאה.

רס"ח שם חילוק בין לותה בתוך ג' חדשים או לאחר ג' חדשים, ועיין בבירור הדברים בבגדי ישע [על המדרכי] שם.

פירושו [של הרמב"ם] תמנה תשבע צדוק, כלומר כשיצא הבעל לטעון כנגדה וכו', ושצועת המשנה ידוע שהוא צניקית חפץ. וכן כתב צמ"ח על הרמב"ם ה"ל.

ובגדולי תרומה שער ס"ה ח"א אות ד', והוצא בקצרה צ"ש סקל"א, הקשה למה תשבע היא צניקית חפץ, והלא כופר הכל נשבע היסט, והיא הרי כופרת הכל, ואחר שהאריך כתב, שהטעם שהיא נשבעת צניקית חפץ הוא משום דכיון דקרקע לעולם בחזקת צעליו עומד בכל מקום שהוא, והיא רוצה להחזיק צמה שמכרה, דומה זה כאילו היא עתה מוציאה הקרקע מחזקתו, וכיון שהוא טוען דצ"ל שהניח לה מזונות, לפיכך נשבעת שצועת המשנה כדירה שהיא נשבעת להוציא, וזה כעין להוציא מקרי, אבל כיון שכבר מכרה והוא תובע ממנה דמי המזונות לאו להוציא לגמרי הוא, שאילו כן היה הוא נשבע היסט להפטר. ושם צאות ו', כתב שמוכר מתשבות הרי"ף המוצאת צפ"ר התרומה שם שצועה לקאמר היינו שצועת המשנה.

וכעין זה כתב בבירור הגר"א סקמ"ת, דהא לריתא צו"ע שמכרה צ"ד או היא, נשבעת צניקית חפץ, הוא דוקא צקרקעות בדחוקתו הוא, והרי הוא כמו נשבע ונטול, משא"כ במטלטלין וכו' [כמבואר בהמשך הסעיף].

ובאר שמש פי"ז מאישות ה"ג, אחרי שכתב שאשה שמכרה מנכסי צעלה המכר קיים אפילו כשהבעל בא וטוען שהניח לה מזונות, כתב שאולי מטעם זה הצריך הרמב"ם במכרה מקרקעי שתשבע צניקית חפץ שלא הניח לה מזונות, אף דלינה נוטלת כלל, והיא כופרת בכל, [ולכאורה] אינה צריכה להשבע רק היסט, משום דכיון דהחיותן של לוקחים על הבעל, הוי כמו שהיא נוטלת, שמה שיקחו הלוקחים הצאים ממכה הוי כאילו נוטלת היא.

ובגמילות משפט דף קנ"א טור א', כתב דטעמא דחייבת להשבע שצועת המשנה במכרה קרקע הוא, דמדינא ראויה להשבע שצועה זו צעת פסיקת המזונות קודם שמכרה הקרקע, ומשום תקנתא דידה אמרו חכמים שתשבע צדוק, הלכך אותה שצועה עממה היתה ראויה לישבע בתחילה נשבעת לצדוק. וכעין זה כתבו בהפלאה ק"א סקל"א, צצני ארצוה על הרמב"ם ה"ל, צצית יעקב כלן וכו' ואם וכתבתי איש סי' ס"ה אות י"ב.

ובבגמילות פ"א דף ק"ב טור א', דמה דברי הגידולי תרומה ה"ל, וכתב דהנה הבעל לעולם חייב במזונות אשתו עד שתמות או תתגרש, וא"כ כשהוא אומר הנחתי, אם לא תחזיר האשה מה שכבר הוציאה מנכסיו למזונותיה הבעל מניחם בידה ואינו זכאי עוד עד שתנכה מה שיש מהבעל תחת ידה, וא"כ כשהוא נשבעת שלא הניח לה א"כ נמצא שמוציאה מיד הבעל מזונות מכלן ואילך [ולפיכך נשבעת שצועת המשנה]^{רס"ח}. ועיין בתבואות שמש סי' קי"ד עמ' ר"ח אות א'.

אוצר

ס"ק נו אות א — 1

הפוסקים

אפשר לנאמן אלא דלי ליתא קמן לא חיישין לזררי, ומסתמית הפוסקים משמע שלא חילקו צין גדולה לקטנה וכו', ולעולם הבעל נאמן לומר נתתי לה מזונות או אמרתי לה כלי מעשה ידיך במזונותיך ושתקה, קודם שפסקו לה ז"ל.

ד. אשה שלוחה ואכלה האם טוענים לבעל אימור צדרי אתפסה. במרדכי כתובות סי' רע"ג צידדו אשה שלוחה ואכלה, כתב שלא טענין ליה אימור צדרי אתפסה, דהא קאי איחור גופיה ולא טעין, אכן טענין ליה בתמיה, אי איתא דלתפסה לזררי הוה טעין הכי, וכ"כ בשערי תשובות למהר"ם מרונצבורג ח"א סי' י"א, בהגמ"י פי"ב מאישות אר"ת ק' וצ"ש"ת הרשב"א (וי"ס תשד"ס) סי' י"ג עמ' כ"ו [וכן משמע מסתמית כל הפוסקים]. וטעין צבגדי יטע על המרדכי שם סי' רס"ו, שכתב צתירוף אחד, דאפילו לותה בתוך ג' חדשים מניחת הבעל, אפ"ה אם לא טען צדרי אתפסה אכן לא טענין ליה.

ה. ומה הדין בלוחה על פי פסק ב"ד ואמר הנבתי לה מזונות. צ"ש"ע כאן העתיק לשון הרמב"ם סי' פ"ב מאישות הלכה כ"א, שהתחיל בפסקו לה ז"ל ומכאן או שמכרה היא, וסיים בלא תבעה ולא מכרה ולוחה, ולא ציאר מה הדין בפסקו לה ז"ל ולוחה-היא.

ובנתיבות משפט דף ק"נ טור ג', כתב לנראה להרמב"ם ס"ל דדוקא כשלוחה מדעת עצמה נשבע היסט ונפטור, אבל כשצאת לז"ל לתבוע מזונות ופסקו לה, ולא מלאו מנכסיו לתת לה ולוחה עפ"י ז"ל הרי הוא תמכור, והיא נשבעת ופורע הוא החיוב, והכי דייקו דברי הרמב"ם שכתב לא תבעה ולא מכרה אלא שהיתה וכו', משמע דוקא ככה"ג שלוחה עפ"י עצמה הוא נשבע ונפטור, הא לוחה עפ"י ז"ל לא, ומה שכתב בתחילה הרי שעמדה דצין ומכור וכו', לאו דוקא אלא ה"פ, פסקו לה ז"ל ולוחה על פיהם, וכן משמע מראיית המ"מ בגמ' כתובות ק"ו א' שהעיקר תלוי בפסקו לה ז"ל, ואי"ה ה"ה בפסקו לה ז"ל ולוחה על פיהם, ה"ה והוא הטעם וזיל בחר טעמא, שמטעם לאו כל כמיניה להפקיע כח מעשה ז"ל בזה שפסקו לה, ובה חולק הרא"ש [ומובא לעיל הערה ר"ט] וס"ל דכל שלוחה שצאים לתבוע ממנו, אפילו שהיה עפ"י ז"ל, כיון שהוא מוחזק במזונו לאו כל כמיניה להוציא מידו, וזה שכתב הטור [אחר שהציא את דברי הרמב"ם] וא"ל הרא"ש הסכים לדעת רש"י בזה דכל שהוא מוחזק אין מוציאין ממנו. וכ"כ בחזו"א סי' ס"ח אות י' ד"ה קט"ו י'.

ו. אם הבעל טוען שהנתיב למזונותיה אבל אינו יודע אם הספיק לה. כתב הרמב"ם צ"ש"ת פאר הדור סי' קי"ח, במי שהנתיב לאשתו

ריו. ובמאמרי כתובות ק"ו א' דה"ל כה, כתב דלפי שיטתו למדנו במה שאמרו בא בעלה ואמר פסקתי לה מזונות נאמן, שפירוש בלוחה אבל לא פסקו לה ב"ד, ויש שפירשוהו אף בפסקו לה ב"ד וכו', ואין בראי כן, ומה בין זה לאומר צאי, אלא שגדולי הדורות כתבו שאם בטוען שאמר לה צאי נאמן אף בפסקו וכו'.

ובנתיבות שם. כתב דהא דאמרין ואמתי תובעת וכו', ואם בא ולא פסקו לה מזונות היא תובעת מה שלוחה ואכלה, והוא אומר כבר נתתי ופסקתי לה מזונות נאמן ובשבויה וכו', אבל אם פסקו לה ולוחה ואכלה, והשתא כשבא תובעת, נאמן להתצריה בשבועה כהן, כן כתבו בחו"ס [ד"ה ואם בא ואמר פסקתי] ומקצת האחרונים, ושלם כפ"ש דאמנן בשבועותי מוחזקת מה שנתנו לו דאי"ל ליתניה בבי בשבעין וגוסלין, ועוד דמה כח ביד יפה, ועוד דלא תמצא מי ילוה לה.

ועיין בב"ח כאן ד"ה ומש וא"א, שהקשה שמה הרי"ף [המובא לעיל סקנד"א אות א'] סובר שאם עמדה בדין ופסקו לה בית דין ולוחה, א"ה דאינו נאמן בשבועת דאין לאחר מעשה ב"ד כלום, וכמהרמב"ם [משמע שהבין שאין חילוק לדעת הרמב"ם בין מכרה ללוחה כל שפסקו לה ב"ד].

שענית במזונותיך ראשי, הואיל ודחקה עצמה ולא לוחה, הא אם לוחה הבעל מפסיד.

ובחיודושי רבינו קרשקש שם, כתב שאין לפרש [את הצרייתא הנ"ל] ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן, לאם תבעה ממנו מזונות שלוחה ואמר נתתי נאמן, כמו שפירשו מקצת המפרשים, דולאי כיון שלוחה אינו נאמן צדק, ולוחה הרי הוא כפסקו לה ז"ל ושבו אין הבעל נאמן, ותקנה הוא שתקנו כדי שילוו לה לצורך מזונות, דלי לא תימא הכי אי"כ מאי איריא פרכס [דקתני במשנה שם ע"ב, שהניח מעותיו על קרן הכזב], אפילו הלוה לה לצורך מזונות הניח מעותיו על קרן הכזב, אלא ש"מ כדפירשתי. וכ"כ שם גם צדק ק"ח א'.

ובסמ"ג לאוין פ"א, עמ"ש בכתובות ק"ו א' מי שהלך למדינת הים ותובעת מזונות וכו' חזן אומר לא תשבע, ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות נאמן, כתב ופסק רבינו יצחק לנאמן [היינו] להצריכה שבעה, שאם לא תהא נאמנת שבעה לא תנאלא מי שילווה לה מפני שירא להפסיד. ובציאורי מהרש"ל [על הסמ"ג] הקשה, שלפוס ריהטא קשה, הלוהה מאן דכר שמה [הרי לעיל דיבר הסמ"ג במכירה]. הל"ל לא תנאלא מי שיקנה ממנה, וכתב ואני אומר דמשום הכי נקט האי לישנא, לאפוקי מפסק הרמב"ם שפסק דוקא גבי תמירה הוא נשבעת, אבל גבי הלוהה הוא נשבע כדי לפטור את עצמו מן החוב, ולכן אמר בזה הלשון מי שילווה לה, כדי להשמיע לנו דלף גבי הלוהה היא נשבעת.

ועיין במגילת ספר לאוין פ"א דף ק"ג טור ד', שכתב בלשון הרמב"ם [הנ"ל] הבעל שאמר לאשתו שבעה שהלך וכו', נראה שבא להודיע דדוקא כד הלך למדי"ה ובא ואמר, כבר אמרתי לה בלתי מן העיר כלי מעש"י למזונותיך, אז הוא לאמרין דהוא נאמן שבעה היסט משום דעבד איניש שבעה שהלך למדי"ה [לומר כן] כדי שלא ירדו ז"ל למכור את נכסיו וכו', אבל אם הוא מלוי צעיר ועבדו כמה ימים שלא נתן מזונות לאחיה יסבה שהיא והיא לוחה, אינו נאמן [לומר שאמר לה כלי מעש"י צעיר איניש לומר הכי], וזה טוונת הרמב"ם במש"כ צפי' המשניות [פי"ג משנה א'] וממה שאתה צריך לידע שהרשות ביד האדם לומר לאשתו כלי וכו' כל זמן שאינו מלוי עמך, אבל כשהוא מלוי עמה אינו יכול [ע"כ]. ודברים הללו דייק מלישנא דברייתא דנקט מי שהלך למדי"ה וכו'.

ב. לדעת השו"ע מה הדין כשידוע בעדים שלוחה. עיין בציאורי הגר"א סוף סק"י, שפירש לזכרי הרמב"ם [מה דליתא בכתובות ק"ו א'] ואם בא ואמר פסקתי וכו' [היינו] שלוחה ואכלה וכפירוש הראשון הנ"ל [כפירוש המ"מ פרק י"ב מאישות הלכה כ"א שלוחה אינו כפסקו ז"ל] וכמ"ש צ"ש"ע כאן ואם לא תבעה וכו', וללא כר"ן [המובא לעיל בלתי פקודם] שכתב שהרמב"ם מפרש כפירוש השני הנ"ל [שלוחה הרי הוא כפסקו ז"ל], וצריך לדחוק שם [בלשון הרמב"ם שהוא כלשון השו"ע כאן] שאינו יודע שלוחה [ולכן הבעל נאמן], וזה [בא למעט מה] שהוסיף הרמ"א אלא לוחה, ר"ל שידוע שלוחה [שגם שידוע שלוחה נאמן הבעל שבעה]. וכ"מ צדרי הרמב"ם שם שכתב וישאל החוב עליה [משמע שגם שידוע החוב פטור]. וכן פירש בחזו"א אי"ס סי' ס"ח אות י' וכ"כ בצדק שלמה [לשרי אבן דנאן] סי' י"ג ד"ה טור א' ד"ה ציאר.

ג. האם יש הגבלת בין קטנה לגדולה. כתב בחזו"א סי' ס"ח אות י', דיש לעיין בקטנה שלוחה ואכלה בלא בית דין, אי נאמן לומר הנחתי לה מזונות, כהי לזכרי לקטנה לא מתפס, מ"מ אי טעין

באר הגולה

ס נמנו דהיתא יטולה לכסור
צקן ולא היתה נשבעת אלא
היסת

[מב] אצל אין האיש נאמן לומר שנתן לה על העתיד) (ה"ר"י ריש אלמנה ניוזנית*) ואם
מכרה מטלטלין ואמרה למזונות מכרתי והוא טוען ואומר מזונותיך הנחתי
נשבעת שבועת היסת שלא הניח:

טען

* כ"ה בדפדפי (קראקא ס"ז), ובשריע שהדפוס הבאר הגולה שינה לפרק דייני גזירות, ועי' באוצה"פ ס"ק נז/א.

ביאור הגר"א

[מב] אבל אין האיש כ"ה.
כמ"ש בב"ב ה' ב' דבתוך
זמנו אינו נאמן וצ"ע דהא
אמרין שם חיישינן שמא
צדרי אתפסה:

אוצר

ס"ק נו אות ו — ס"ק נו

הפוסקים

התשלום צד"ח כרגיל, כתב שפוט שהדין [הוא דהוי] אינו יודע אם
פרעתיו וחייב לשלם, שהרי החיוב ודאי והפרעון ספק ויש עליו
חזקת חיוב, ונהי שצד"ח לא נתחייב לתת יותר ממה שצרכה
עשוי, ונותר לתת לה בכל יום ויום לצרכיה, אבל סיבת החיוב היא
מוקדמת, כי מיום שנשאה חל עליו חיוב לזונה, וכשרוצה להפטר
לריך לצדד.

נו. ואם מכרה מטלטלין וכו' נשבעת שבועת היסת. מקור
הדין, והוא יש הבדל בין מטלטלין ידועים, למטלטלין שאינם
ידועים. לשון הש"ע הוא מהרמ"ם פ"ג מאישות הלכה כ"ג. וכתב
צמ"ח שם, [שאשה] שמכרה מטלטלין שהיתה יכולה לכפור בהם,
ולומר אין לך ידי כלום, ולא היתה נשבעת אלא היסת, אף כאלו
אינה נשבעת אלא היסת. והוצא צ"י כאן.

וכתב בב"ש סק"ל, שלפי דעת המ"מ דוקא אם מכרה מטלטלין
שאינם ידועים דאית לה מינו תשבע היסת, אבל אם מכרה
מטלטלין ידועים תשבע בנקיטת חפץ [כמו בזכרה קרקע לעיל
בסעיף זה], גם נשמע מדברי המגיד שאם הצ"ד מכר מטלטלין אז
הוי מטלטלין ידועים, ואריכה שזוהי בנקיטת חפץ. וכ"כ צמ"ח
סק"ל והוצא צבאה"ט סק"ו. וכ"כ הר"ד עראמה על הרמ"ם
שם, במטה הכרן (ל"ר בן חסין) סי' ס"ז ובחזרו"א סי' ס"ח אות י"ב,
שבמטלטלין ידועים נשבעת בנקיטת חפץ.

אולם לדעת הגידולי תרומה, כתב צ"ח ב"ש סק"ל שאם מכרה מטלטלין
אפילו ידועים אינה צריכה להשבע בנקיטת חפץ אלא שזוהי
היסת [דדוקא בקרקע שהיא בחזקת בעליה חייבת להשבע בנקיטת
חפץ כמבואר לעיל סק"ה אות א']. ואם בגידולי תרומה שער ס"ה
ח"א אות ד', הקשה על המ"מ [הכ"ל] שהרי דברי הרמ"ם הם
בסתם [ולא חילק במטלטלין בין ידועים לאינם ידועים], משמע ככל
ענין, ועוד אדמהחלן בין קרקעות למטלטלין [שבקרקעות נשבעת
בנק"ח ובמטלטלין היסת], לפיכך במטלטלין גופיהו בין יכולה
לכפור לאינה יכולה לכפור, והיותר קשה בעיני מה שפירש גבי
מטלטלין מפני שהיתה יכולה לכפור בהם והיתה נאמנת בהיסת,
וזה מבואר דהיינו מטעם מינו, ותמתיך דהא צ"ח משלוחים [הלכה
זה] מוכח כהדריה להרמ"ם [אין נשבעת רבו] [כ"ר מוגש] לדין
לאומרים מינו לאפסוריה משבועה, וכן מוכח צ"ח ממלה וזה [הלכה
ג']-ויס.

וכן כתבו נשבעת שזוהי היסת אפילו במטלטלין הידועים, צבית
מאיר כאן, צבני אהובה פ"ג מאישות הלכה כ"ג ובאור שמה
פ"ן

[ר"ח] ובסור לא הביא דין זה. וכתב בפרישה סק"ב, דהא דהשמים רבינו האי
בבא מהעתקת דברי הרמב"ם [שהעתיק את הלכה כ"א והמשך הלכה כ"ב], וצ"ל
דהסור לא בא כאן אלא לכתוב פירוש הברייטא [כתובות ק"א א' מי שהלך למדה]
ואשתו תובעת מזונות ובה בעלה ואמר הנחתי לה מזונות [ל"ר ולרש"י ולרמב"ם,
לפי כדאית ליה, והברייטא ע"כ לא איירי במכרה מטלטלין ל"ר ולרמב"ם, דהא בימי
התנאים לא נחקקה עדיין שבועת היסת, אבל במקרקעי יכול להיות דאירי, והוא נאמן
להביא לידו שבועה בנקיטת, והרמב"ם דכתביה, לנפשיה כתביה ללמדנו הדין.
ר"ס] עי' בביאור מנחם שישב בדברי הב"ש.

לנאסו כצירות בית אחד למזונותיה והלך למרחקים, וכשחזר
הושיא שט"ח שותה לפרנסתה, שאין הוא יכול להשיגה
שהשכירות לא הספיקה לתת שהצרכה, כיון שאינו יכול לטעון
טענת ודאי, ואפשר רק לחייבה בחרם סתם.

ובברכת שלמה (להר"ש טנא) חו"מ סי' כ"ב, דן צוג שיש להס דירה
והאשה גובה שכר דירה מהדיונים, והצדעל טוען שהשכר
דירה מספיק להוצאת החזקת הבית ולמזונותיה, והאשה טוענת
שאינו מספיק אלא להחזקת הבית, וכתב שטענת הצדעל היא בספק
כי היא מתוך השערה שנשאר לה וע"כ יש להפריד את שתי
התביעות, קודם יש לדון על מזונות האשה, ולאחר מכן צ"ד יודקק
לתביעת הצדעל כשוכיח שיש לאשה כספים משכר הדירה, כדין מי
שמוצע בשטר והלוה מודה שאינו פרוע אלא שיש לו חוב אחר
מהמלה. ושם צמילוואיס עמ' רמ"ט הביא את תשובת הרמ"ם
[הכ"ל], ודיקק שאין כאן הדין של אינו יודע אם נתחייבתי, אלא הדין
הוא כאינו יודע אם פרעתיו מאחר שהתחייב במזונות תורת ודאי.

ו. טען הבעל לא להיות אלא קבלת מתנה. עיין לעיל סקמ"ג סוף
אות ג' בדברי שו"ת הרע"ב"א.

נו/א. אבל אין האיש נאמן וכו'. דדרכי משה אות י"א הביא
מקור לדון זה מהר"ן ריש אלמנה ניוזנית, וכן מליון צפנים.
וצר"ן צ"ח שני דייני ס"ב צ' (מדפי הרי"ף), כתב בטעמא דרב [שם
ק"ז א'] הסובר פוסקים מזונות לאשת איש שהלך בעלה למדינה,
כדיון חליו יאיתיה קמן ואמר התפסותיה צרי למזונותיה העתידין
אינו נאמן, אף כשאנו כאן אין חוששין לצרכי וכו'. וכ"כ בחידושי
הרמב"ן שם, דלא מלי למימר לה נחתי לך מזונות להבא לעשר שנים
או לפחות מכהן, שאם אתה אומר כן אין לך אלמנה שיש לה מזונות,
לענין לה להיות מאי תמי טעין אבואהו וכו', ועוד מי שהלך
למדינה מ"ט פוסקין לה מזונות, נישטען ליה הכי, שהרי טוענין לו,
ואין מליאט ממונ בלא רציה וכו'. וכ"כ בחידושי קראקא והרע"ב"א
ובנמוק' [והוסק], דכ"כ כל האחרונים. וכתב סק"ל, כתב
דמאחר שעדיין לא הגיע זמן המזונות, אין אדם נאמן לומר פרעתי
תוך הזמן. ועיין צביאור הגר"א סקמ"ב.

וכתב בשו"ת הרי"ב סי' שס"ג, לאשת איש התובעת לבעלה שיוון
אותה, אין משיגין אותה אלא בטענת צרי, כגון שאומר
פרעתי לה מזונות להבא מעשרה שנים, דלא משיגים אותה שזוהי
היסת, כדין שאר תביעות שצ"ח אדם לחצורו.

ועיין בדברי הרב א' י אונטרמן שצ"ח המזרח אלו תשט"ו עמ' 12
אות ב', שצ"ח שנפטר מאשתו ונתחייב צ"ד לשלם לה
למזונות סכום ידוע, וכדי לחסוך טרחות יתירות הוא משלם ככל
ערב ר"ח למפרע צדעל החודש הבא, ובתנך הזמן אירע סכסוך
ציניהם, האשה טוענת כי צדע"ח שעבר לא התמלא לא את התשלום
הקצוב, והיא חכמה מיום ליום ובעת היא תובעת צדעל החודש שלא
קבלה, הצדעל טוען שכלכל הוא ממלא את התשלומים שמועדם אבל
אינו יכול לזכור בדיוק, וחושב שגם צדע"ח הזאת התמלא את

ביאור הגר"א

[מג] טען כר. כשיטת

הרא"ש הגיל:

הגה [מג] טען ואמר וכח היה לה להוציא מעשה ידיה במונותיה

אם

באר היטב

(וכח) היה לה וכו'. ר"ל מה שפסק בסעיף א' כשלושה חייב לשלם היינו כשלא טען הוא אז אין הג"ד פותחין טענה זו אבל אם הוא טען טענתו טענה:

אוצר

סיק נז — ס"ק נח אות א

הפוסקים

הש"ע שם, ואילו כאן הביא את דעת הרא"ש בסתמא, שהוא שלא כדעת הרמב"ם ושו"ע הכ"ל (כ"ה).

ובתבואות שמש סי' קי"ט, דן בלעזת הש"ע, והביא את הרמ"א כאן וכתב, אמנם הרוואה ויראה שדברי הטור הם ללעזת הרא"ש שסובר שמתשדין עמה על מעש"י, ולכן גם בלעזתה יוכל לטעון כאן, אבל ללעזת הרמב"ם והוא דעת הש"ע דאין מתשדין גם בלעזתה, ודאי דאי' לומר היה לה לעזור, וכ"כ הבי' על דברי הטור "הכל דברי הרא"ש ודלא כהרמב"ם", וכן סיים הרא"ש גופיה "ודלא כהרמב"ם", וכן מוכח מהרמב"ם שלא כתב שיתוכל לומר לה אח"כ כאן, וכ"כ הר"ן בלעזת הרמב"ם, וכ"כ הרמב"ן ובעה"ת והרשב"א המוצא בבי' סי' ג"ה, וכן משמע מלשון הרמב"ם הלכה כ"א כ"ב וכו', ודעת המחבר ברורה שהביא [בבי'] דברי הרמ"א דלפילו בלעזתה אין מתשדין ושכן הסכים הרמב"ן וכו', והביא דברי הר"ן שכתב שדברי הרמב"ם משמע בלעזתה ואכלה חייב לשלם ואין הצעל מחשיב על מעש"י וכו', ואף שצ"ע סתם ודאי הכי נקטינן, ואף דקיי"ל לפסוק כרמ"א במוקדם שלא גילה דעתו המחבר, אין זה ענין לכ"ד שדבריו מצוהרים בשר"ע וצ"י להיפך וכו', וכן דעת הח"מ [הכ"ל], ורק בס"ס לכה למוקד להרמ"א ג"כ כשיטות הפוסקים דאין מתשדין (כ"ה).

ומ"מ

(וכח) בב"ש כאן סק"ב, כתב דמה שכתב בסעיף ח' היינו כשלא טען הבעל, או אין הג"ד פותחין בטענה זו, אבל אם הוא טוען טענתו טענה [ועיין בדבריו שבהערה הבאה מה שחידד הקושיא בסעיף ח'].

ובהפלאה קורא טוף סק"ב, כתב דכיון דקיי"ל להחובל באשת איש צריך לשלם שבת לבעל לקמן סי' פ"ג [סעיף א'], ה"נ כשיבטלה ממלאכתה צריכה לשלם לבעל, וזהו דעת הרמ"א, דאע"ג דסתם לעיל כדעת הרמב"ם, מ"מ הכא כשכא והיא מספקת, אינו צריך לשלם משום חייבת לו מחמת מעש"י וכו'. ובאבני מלואים סק"ג ובשו"א ומשיב מהדרי' ח"א סי' ע"ב דף ג"ד טור א' ד"ה והנה דחו דבריו. וע"ע באבני מלואים סק"ט, מה שכתב לתרץ קושית הח"מ.

ובביית יעקב סעיף ח' ד"ה ואין, כתב דהרמ"א מחלק בין יו' של [לבעל] נכסי, דודאי אינו יכול לטעון אחר שפסקו הבעל, דהא עיקר הטעם של הטענה כתב הרא"ש [הג"ל] שיכול לטעון אילו לא לותה היתה דוחקת ומצמצמת שהיתה בושה לבא לבד, וכיון שכבר באה לבד ופסקו לה ויכולה למכור בעצמה למונותיה, וכשלושה יכולה לומר דסב"ל ע"י עבדי שאלו לא הלויית אוי' שהיית מוכרת חקרקעות, דשוב לא שייך טעם הרא"ש שהיתה בושה לבא לפני ב"ד [שהיית באה לבד] ופסקו לה ויכולה למכור, אי"כ מה לי שמכרת הנכסים או ששעבדה הנכסים הא שעבדו היו כמכר, משא"כ בסעיף זה מיידי באין לו נכסי רק שהביד פסקו לבעל שבימצא לו נכסים מחויב לסלק כל כשיחוסר לה, או ודאי יכול לטעון ע"ע המלות דאילו לא היתה לה ודאי היתה עושה ואוכלת ולא היתה מצמצמת, דהא לא אפשר לה להמחין ולהענות עד שימצא נכסים לבעל, וטענה זו חשובה יותר מטענה שהיתה בושה לבא לבד.

(וכח) היינו מש"כ בסק"ט, על דברי המחבר בסעיף ח', שבד"מ משמע דס"ל עיקר כשיטות הפוסקים הללו [דאין מתשדין] ולא כהרמ"א, ומ"ש בסעיף י' יש ליישב אפילו לשיטת הללו, משום דס"ל אע"ג דהביד פוסקים לה ואין מתשדין עמה, מ"מ יש לו טענה עם המלות, והיינו אם לותה בלא ציווי הבעל או אע"ג דמעש"י אין מספיק אלא לדרבתי גדולים ולא לדרבתי קטנים, י"ל לא היה לך להלוות לה כי היתה מצמצמת, ואם הלוה לה עפ"י ציווי ב"ד או אם מעש"י מספיק לה לכל דבר אפילו לדרבתי קטנים אלא הבעל אין מתשדין עמה, יש [לבעל] לומר למלות לא היה לך להלוות לה, אבל אם אין מספיק לה לכל דבר אין לו טענה על המלות, כיון שבאה לבד גילתה דעתה שאין רוצה לצמצם, כן ג"ל לדעת הרמ"א, ומיהו דבריו אין מוכרחים, ויותר נראה כיון שעשה ברשות ב"ד אין לו טענה עליו. ועיין בבית יעקב המבאר לקמן אות ג'.

פי"ז מאישות הי"ג (כ"ה). גם בלעזת יעקב צפירוש הקצר סק"ז, הכריע כדעת הגידולי תרומה.

נח. טען ואמר וכו' טענתו טענה. א. מקור הדין, ודעות הפוסקים בזה. מקור דין זה הוא כמלון בפנים מהטור. ושם כתב כן בשם הרא"ש והר"י. והרא"ש הוא צפ"ג בלעזתו סי' ב', שעל מ"ש הכרייתא [כתובות ק"ז א'] מי שהלך למדינת הים ובאתה אשתו ותוצעת ממונות, וזא ואמר כאן מעשה ידיך במונותיך ראוי כתב, פירוש ואשתו תוצעת ממונות בלעזתה ואכלה קודם שזא, ואמר כאן מעשה ידיך במונותיך, כלומר לא אפרע כי היה לך להתפרנס ממעשה ידיך, ואע"פ שאינה מספקת, לאס לא היו מלוים לה היתה דוחקת עמלה ומלמלתה. וכן כתב שם בס"י ה' ע"ש. וכ"כ בתוס' שם ד"ה ואם זא ואמר לה בשם ר"י, וכ"כ בשמו מהר"ם מרוטנבורג (כ"ה) בשערי תשובות ח"א סי' י"א, בדפוס לבזב סי' שפ"ג, במדרכי שם סי' רע"ג ובהגמ"י פי"ב מאישות אות ק'. וכן פסקו באגודה בלעזתו סי' קנ"ח ובפתש"ן ח"ג סי' פ"א.

ובדעת הרמב"ם והשו"ע, כתב בח"מ סק"ל ט"כ (כ"ה) [בפרק י"ב מאישות הלכה י"ט] כתב שגורא מדברי הרמב"ם שם, שאפילו בלעזתה בלא צ"ל אין מתשדין עמה על מעשה ידיה אלא פורע לקפותיה (כ"ה). וכן הסכים הרמב"ן [בחיובו ללכתובת שז], וכ"כ בעל התרומות [שער ס"ה ח"א אות ו'] בשם הרמב"ן [בפתש"ן סי' ס"ו], שאם שתק ולותה ואכלה ולא עשתה אע"ג דספקה מוציאין ממנו, וכ"כ הר"ן [ריש פי"ג בלעזתו] על דברי הרמב"ם בלעזתה ואכלה, אם עשתה יטול ואם לא עשתה הפסיד (כ"ה), והתימה על הרמ"א שאין העתיק דברי הרא"ש כאילו אין חולק עליו, והכן רואה שאין דבריו מוסכמים, ולעיל כשהעתיקו דברי הרמב"ם בסעיף ה' ח"כ (כ"ה) לא הגיה כלום. ועיין בסק"כ, שעל מה שכתב בשר"ע סעיף ה', על פי הרמב"ם [פי"ב מאישות הלכה ט"ז], שכתב"ד פוסקין ממונות לאשה אין מתשדין עמה על מעשה ידיה, הביא שהר"ן ריש פי"ג בלעזתו כתב בלעזת הרמב"ם, אם זא הבעל ולא מלך אס על ממונתה ידיה הפסיד, ותמה על הרמ"א שלא הגיה כלום על דבר ממונתה ידיה הפסיד.

(וכח) ועיין שם בפ"ח מאישות הלכה י"ט, שכתב שיש קצת ראייה לסברת המ"מ שרק במטלטלין שאינם ידועים אומר הרמב"ם [שנשבעת היסת], אלא שלבסוף דחה הראיה ע"ש.

(כא) ויש להעיר בדברות מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סי' רל"ב, לא פסקא ליה דין זה.

(וכח) וכ"כ בביאור הגר"א סק"ב.

(כג) עיין בקריית מלך רב פי"ב מאישות הט"ז, שכתב שהרמב"ם הוציא את דינו מהביריתא [שם ק"ז ב'] כיצד אמר ממאנת אין לה ממונות וכו', ושמואל שם מתוך דלא ספקה, משמע שגורא אפילו בספקא אם לותה חייב הבעל לשלם. ועיין במגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ג טור ד'.

(כד) ובמגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ג טור ג' הביא מהרשב"ץ בשיטה כ"י שכתב כן בשם הרמב"ם.

(וכח) קושיתו מטעם ח' מבוארת בדבריו לקמן, ומאי דקשיא ליה מטעם ח', היינו דהתם סתם המחבר כלשון הרמב"ם בלעזתה ואכלה חייב לשלם, משמע שאין מתשדין על מעש"י ידיה.

אוצר

סימן נח אות א — ב

הפוסקים

בנידונו, לאפילו לותה ממנא [אין הצעל חייב לשלם], כיון שאומרה לה עכשיו לאי מעשיי במזונותיך, איפסידה לפי מש"כ צטור, והגם שכתב הרמב"ם לאין ז"ר מחשדין לה מעשה, מימא בנידון זה מורה כיון כשזאב הצעל טענה ליה אמונותיה כמ"ש בצאלה^(א).

אולם בבתיבות משפט דף קמ"ה טור ז', הביא את הר"ן והמ"מ [הכ"ל] שכתבו שדעת הרמב"ם שאפילו לותה אין מחשדין עמה על מעשה ידיה, אלא אם עשתה יגול ואם לא עשתה הפסיד, וכתב שאינו יודע מניין להם אי צדכיה הרמב"ם, שהרמב"ם לא כתב אלא שצלתה משלם מה שלותה ואין זה צדלל מ"ש חנן [כתובות ק"ז] ז' מי הלך למדהי ועמד אחד ופרנס את אשתו איבד את מעותיו, אבל לעולם שאין דבריו אלא צדלל ספקא מעשה ידיה, אבל בדפסקא אינו משלם^(ב).

ובינן אברהם (להר"א ריוח) סי' ע"א, כתב דלכא לדינא כפי שכתב הב"ש סקט"ז וסק"ז, שלדבריו דין זה של הרמ"א מוכסם גם לדעת הרמב"ם שהשו"ע פסק כמוהו [ודבריו הוצאו בהערה רכ"ז] חל דכך פשט דברי הרמ"א, מללל הגיה בצסקיף ה' ובסקיף י' הביא דברי הטור, משמע דכולהו הלכתא ניכח, ועוד לאפילו נימא להדבר בתחלוות שני בין הב"ש והס"ח, הצעל ואמר ק"ל כדעת הב"ש, ועוד נגם מדברי הס"ח דקא מתמנה על הרמ"א דלא הגיה על השו"ע סקיף ה', ש"מ שהוא הבין דהך דינא דסקיף י' אליבא דכו"ע, וא"כ אנו [אפילו] צארכות שפוסקים כהב"ן אין לנו אלא דברי הרמ"א דכולהו אליבא דהלכתא וכו' ובלבד פסק בצסקיף ה' כדעת הרמב"ם לאין מחשדין ובסקיף י' הביא דברי הרמ"א, ומזה מפורש דדין זה אתי אפילו לדעת הרמב"ם, וא"כ פשוט דהכי נקטינן להלכה ולמעשה. וכן משמע בארוז משפט סי' כ' ד"ה גס. ועע"ש שכתב דדוקא אם צאה להאריא מידו, אבל [כשהמפרנס] תפוס בנכסיו הצעל והיא טוענת שלא עשתה שום מלאכה ולא היתה ניונת אלא מנכסיו הצעל, אין לו עליה אלא תרעומת דברים [כדעת הב"ש סקי"ח המובא לקמן ארת ו'].

ב. לדעת הרמ"א, האם יש לבעל טענה כשחור, אם בשעה שהלך אמר לה טלי מעשה ידיך למזונותיך והאשה מחתה. בנתיבות משפט דף קמ"ד טור ג' כתב במסקנתו, שנראה דס"ל להתוס' דכל שלותה, בין שצא לצדק ואמר לה לא אפרע שאם לא היו מלוים לה היתה מתמנחת עמה, בין שאמר בתחילה בשעה שהלך, תמנח את עצמן ולא תקח בהלואה, והיא מיחתה צדכר ועמדה ולותה, אינו חייב לפרוע, דלמדינן דעתה שאם לא היתה מוצאת מי שילוח לה, היתה מתמנחת עמה ולא היתה צאה לז"ל לתצוב מזונות.

ובשער המלך פ"ב מאישות הלכה כ"ל, כתב דמדברי התוס' [כתובות] ק"ח א' ד"ה לא מני חנן יש להוכיח כן, שכתב צס ר"ת לאיירי [הדין שפרע חובו של חזירו פטור] דוקא במוזנות אשתו, ומשום הכי פטור לאין הדבר צדכר שהיה מתחייב זה הצעל מוזנות, שמה היה יכול להפטר, שהאשה עצמה היתה מתמנחת אם לא

(רכס*) מפשטות לשונו משמע שכיון שהיא תובעת בעצמה לכן יכול לומר לה שהיה לה להוציא מעשיי שעשתה במזונותיה, אבל כשחובבים אותו המלוים אינו יכול לטעון, אלא שלפ"ז שכן לשון הבריתא בגמ' כתובות ק"ז א' מי שהלך למדה ואשתו תובעת מזונות ואמר לה צאי מעשיי במזונותיך רשאי, ולא פירש הרמב"ם שיכול לטעון שהיה לך לעשות מעשיי [כרא"ש]. ואולי כוונתו כמ"ש בהפלאה המובא בפנים שכשעשתה מעשיי ודאי יכול לתבוע אותה, אך לא משמע כך מלשונו וצ"ע.

(דל) וע"ש שהביא ראיות לדבריו, וע' בקריית מלך רב פ"ב מאישות דף ע"ח טור ד' ובמגילת ספר לאין פ"א דף כ"ג טור ג' שדמו את ראיתו.

ומ"מ יש לו טענה עם המלוה אם לותה צלא כיווי צ"ד, ולא משמע כן צדכיה כל הפוסקים שכתבו לחובתו לפרוע הקפותיה ואם לא עשתה הפסיד, מוכח לאין לו לצא צאום טענה, שהרי זו טענה הניכרת שהיא בת מלאכה וספקה, וגם לדברי הב"ש לא התכוון לומר שכן דעת המחבר, אלא לפי מה שהבין דעת הרמ"א דז"מ ראה לתוך את דבריו, אבל דעת המחבר צדכיה ואל"ל לדוחק הג"ל, וכן מוכח מקוים דבריו שכתב "ככ"ל לדעת הרמ"א", וגם לדעתו סיים "ואינו מוכרח", וא"כ ודאי שלענין הלכה העיקר כדעת המחבר, וכן הסכים בספר מקוה המים ח"א סי' י"ט וכו'.

ובמר ואהלות (להר"א ענתיבי) סי' י"ג (הנדפס בצוף הספר), בתשובה לצן המחבר, לאחר שהוכיח שדעת השו"ע שאפילו צלותה אין מחשדין על מעשה ידיה [שכן צ"י העתיק את דברי הר"ן והמ"מ הג"ל שכתבו כן בדעת הרמב"ם, וכן צ"ע סקיף ה' פסק כהרמב"ם שאין מחשדין על מעשה ידיה], כתב שצ"ע צ"ע צ"ע יוסף סימן ח' מדיני כתובה [צאשה שהלך צעלה למדהי ואזיה פרנסה, ואח"כ תצב האז דמי המזונות], כתב שאפילו לותה צעדים אם היה אומר לה הצעל לאי מעשיי שעשית או שהיה לך לעשות רשאי, ודבריו מתוקים שפוסק כהר"א שמתחייב מעשה ידיה שעתה יכולה לעשות, והרי פסק צ"ע כהרמב"ם, ולענין דינא כיון שצ"ע וצ"י פסק כהרמב"ם הכי נקטינן, לאכן בתריה גרינן וחיוב צעלה לשלם אפילו היא בת מלאכה, ואע"כ דבתשובה הג"ל פסק כהר"א, מ"מ כללל הוא היכא דהב"י סותר עצמו מפקסיו לתשובה נקטינן כפסקיו^(א), ובפרט שדבריו שם תמוהים [כמו שהקשה בארוז שם].

עיי' בהפלאה קו"א סק"צ, שכתב שבדאי אין כוונת הרמב"ם שאם עשתה והטמינה המעשה ידים ולותה שילטוך הצעל לשלם מה שלותה, והמכ"ת נימא כן אפילו פסקו לה צ"ד, כיון דהמלוה תוצב לאשה והיא תובעת לצעל [עע"ז לעיל סקט"ג] הייך יכולה לתצבו, הא יכול לומר יש לי צדך נגדה, אלא צדכיה מיוזר כשלא עשתה מלאכה, ואינו יכול לנכות מוזונותיה, צעבור שלא עשתה. ובמשא ומתן ח"צ סוס"י ל"ה, כתב דאם טען שהיא עובדת וספקה לכל צרכיה, אזי ישבע ויפטר, ואם טען שעבדה כך וכך ומה שחסר אשלים, אזי ישבע וישלים החסר וכו'. [אולם צמר ואהלות הג"ל ובמגילת ספר לאין פ"א דף כ"ג יוש טור ד', משמע דאף צה"ג חייב לשלם מה שלותה ואח"כ יתצבעה צ"ד^(ב)].

ועיי' בעדות ביהוסף (להר"י אלמונאני) ח"א סי' ל"ה, שכתב

(רכח) ועיי' בשדי חמד כללי הפוסקים סי' י"ג אות ל"א ד"ה ואם מרין, שדין בענין זה.

(רכס) בתשובת הר"י המובאת בטור כאן [הובאה לעיל סק"ד ד"ה בדעת הר"י], כתב שבעל יחשוב מה ששגר לה וכו' עם מה שמתחייב במעשה ידיה וכו', משמע שמתחייב מעשה ידיה, וקשיא שבחידישו הרמב"ן כתובות ק"ז א' הביא הר"י שדורס אמר לה צאי מעשיי במזונותיך, וכתב שכונתו שאמר [לה להוציא] להאב וספקא, אבל בלוחה ואכלה ורוצה לחשב עכשיו מעשיי והיא לא עשתה כלום, יש לומר הרשות בידו ויש לומר שאינו רשאי, ואדרבא בחידישו רבנו קרשקש כתובות ק"ז ד"ה מדאמרין, אחר שהביא דעת הרמב"ם שגם בלוחה אין מחשדין, כתב וכן מצאנו בתשובת רב אלפס [דפוס ליוורנו] סי' ג'יה דפוס ליוורנו סי' צ"ט וכו' [ע"ש], וכן גראה מהר"ן שם, וא"כ צריך לומר שתשובת הר"י שבטור מיידי שעשתה, ואז נראה לכו"ע מחשדין, וכמ"ש בהפלאה [ועיי' בפרישה סקט"ז]. ובעדות ביעקב סוס"י ל"י, הביא מתשובה זו שבטור בנידונו, דחייב הצעל לשלם [מה שלותה], אחר שגיבו ממה שמתחייבת היא במעשיי. גם משריע לבעל מרכבת המשנה סקיף ו', לדייק בדבריו והפלאה.

אוצר

ס"ק נח אות ב — 1

הפוסקים

פסק ז"ר יש לחלק בין היכא דיש לצעל נכסים, לזא חייב הצעל לשלם, להיכא דאין לצעל נכסים, לזא הצעל פטור לשלם [והטעם מצוואר בדבריו המוצאים לעיל בהערה רכ"ו]. ובצו"ע לצעל מרכבת המעשה סעיף ח, כתב דלעת הח"ת [וצמ"ח] דאין ז"ר פוסקין לה כנגד מעשי ידיה [כמצוואר לעיל סק"ט אות א'], לפיכך אין לצעל טענה עם המלוה.

ד. כשתבעה בב"ד האם נחשב כפסקו לה ב"ד. כנתיבות משפט דף קמ"ד טור ג', אחרי שכתב דלעת התוס' לותה בלא ז"ר יכול הצעל להפטור, בין שאמר בתחילה כאי מעשה ידיך למזונותיך בין אמר כשאר, דלמדין דעתה שאם לא היתה מוצאת מי שילוו לה היתה מתנמנת עממה ולא היתה בזה לב"ד לתבוע מזונות, אבל כשצאה לב"ד ופסקו לה מזונות, אע"פ שלותה אח"כ חייב לפרוע [כמצוואר ברות הקודם], כתב שלפ"י מ"ש [התוס' בכתובות ק"ז א' ד"ה ואם בא ואמר לה כאין] דהיה ממנמנת מיירי בפסקו לה ז"ר [ולכן חייב הצעל לפרוע], לאו דוקא שפסקו לה ממע אלא כל שצאת לב"ד לתבוע מזונות ואח"כ לותה, פורע מה שלותה, וכן כתב הרא"ש [כתובות פ"ג סי' ה'].

ה. וכשלותה בעדים. כגס שאל ח"א סי' ל"ג, כתב דהתוס' כתובות ק"ז א' ד"ה ואם בא הקשו מההיא דאם אמר כאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי, ולכן חלקו בין אחר שפסקו ז"ר לקודם שפסקו הב"ד שהיתה יכולה לחקוק עממה ולנמנע, ולכן לא ישלם אלאו שאלו לה, ורבינו הרא"ש [כתובות פ"ג סי' ה'] הכריע מפשט מתניתין [ע"ש] דמשמע דליירי אף בלא פסק ז"ר, ודייקין אם לותה חייב לשלם, ולתמן קושית התוס' כתב נראה אם לותה בעדים וכו' אפילו בלא פסק הב"ד וכו', והכוונה דהלוואה בעדים שווה לאחר פסק ז"ר, דלא מצי עוד לומר לה כאי מעשה ידיך במזונותיך, שכמו שאחר בזה לב"ד לא אמרינן תו דוחקת ומנמנת שגלתה דעתה שאינה רוצה להפצאם אלא בדיוח כמו מצוואר שם, כן נמי אם לותה בעדים אף קודם הפסק דין אין לך גילוי דעתה יותר מה שצריכה לדבר ואינה יכולה לנמנע, והיו כמו אחר פסק הבית דין, ועיין בב"ח שם בציואר דברי הרא"ש פ"א.

אולם בוהשיב משה סי' ט"ז, כתב שדבריו תמוהים, דהא הרא"ש [הב"ב] על לותה בעדים קאי, וקאמר אם יבא ויאמר כאי מעשה ידיך במזונותיך רשאי אע"פ שאינה מספקת וכו' ואין משלם מה שלותה. וכן מסתימת הפוסקים.

ו. אשה שלא עשתה מעשה ידיה, ומכרה מבכס בעלה האם צריכה להחזיר. ב"ח סק"כ, עמ"ש בצו"ע [סעיף ה'] שגם מכרה למזונות מכרה קיים עד שיצא בעלה ויטעון [וכן הוא ברמב"ם פ"ב מאישות הט"ז], כתב שלא נחבאר מישה הטענה שבעל טוען, האם רק כשטוען הנחתי לך כררי, או אמרתי לך כאי מעשה ידיך למזונותיך וכו' [טענתו טענה, וצריכה להכחיש בשבועה או להחזיר מה שמכרה], אבל אם טוען, אמת שלא הנחתי לך כררי ולא דברתי עמך כאי מעשה ידיך, רק את היתה ראוייה לך לנשות מלאכה, ותשבע^ג לי שלא היה מודמן לך מלאכה [ואם הזדמנה והיא לא עשתה הפסידה וצריכה להחזיר דמי המעשה ידים לצעל], או נאמר

לא היתה מוצאה מי שמנמנא לה מעות, [ונראה] דלע"ג דפסקו לה ז"ר מיירי, דאי לאו הכי לא הוה מחויב לכו"ע, שאף להאשה עממה לא היה מחויב בלא פסק דין [לשיטת התוס' כמצוואר לעיל סק"ב אות ב'], והשתא אי ס"ל דאי אמר לה כאי מעשה ידיך במזונותיך ומחתה בדבר ולותה ואכלה אחר כך חייב לשלם, מנא ליה דמתניתין איירי בפסקו לה ז"ר, משום דאי לאו הכי לא הוה מחויב לכו"ע, ואמאי לא קאמר דמתניתין איירי בשאמר לה כאי מעשה ידיך במזונותיך ומחתה בדבר, דלותה ואכלה חייב לשלם, ובפרט מעמנו פליגי חנן ובני כהנים גדולים, אלא משמע בהדיא דס"ל דלא משכחת לה בלותה ואכלה שהיה חייב לשלם אלא בפסקו לה ז"ר, גם מדברי התוס' יבמות פ"ה א' ד"ה לותה ואכלה משמע הכי, לכן הדבר פשוט שדעת התוס' שאפילו שהיה מחתה בדבר ולותה ואכלה אינו חייב לשלם וכו', וכמו שכתב הכתיבות משפט במסקנת דבריו. וכעין זה כתב בחזון איש המובא לעיל סק"ב אות א', בדעת הר"ן הסובר דמכרה מנכסיה למזונותיה אין הצעל חייב לשלם לה, דהיינו אפילו אמרה בפירוש בפני עדים שלא מחלה, ואם פשעה בזיטול מעשה"א, אין הצעל חייב לשלם.

ג. וכשלותה עפ"י פסק ב"ד או בלא פסק דין ואח"כ תבעה בב"ד. כנתיבות משפט דף קמ"ד טור ג', כתב דלעת התוס' דאם בזה לב"ד ופסקו לה מזונות, אף על פי שלותה אחר כך חייב לפרוע, ובין שאמר לה בתחילה שתנמנע את עממה, ובין שצא לבסוף ואמר לה שהי"ל לנמנע את עממה, לאו כל כמיניה כיון שצאת לב"ד, ופורע לה מה שלותה.

ובשער המלך פ"ב מאישות הלכה כ"א, הביא שטעם הסוברים שיכול הצעל לומר כאי מעשה ידיך למזונותיך הוא משום דלמדין דעתה שאם לא היתה מוצאת מי שילוו לה היתה מתבייט בלא לב"ד ומתנמנת את עממה, אבל כל שצאה לב"ד ואינה רוצה לנמנע את עממה, פוסקין לה מזונות, וכתב שלפי זה נראה דאם לותה ואכלה בלא פסיקת ז"ר, ואחר כך לא הפסיק לה מה שלותה וצאה לב"ד ופסקו לה מזונות, שחייב לשלם מה שלותה קודם פסיקת ז"ר, דהכא לא שייך לומר דלמדין דעתה שאם לא היתה מוצאת מי שילוו לה היתה מתבייט בלא לב"ד ומתנמנת את עממה, שהרי סופו הוכיח על תחילתו, שאם לא היתה מוצאה מי שילוו לה היתה בזה לב"ד, וזהו שסתמו [התוס' בכתובות ק"ז א' ד"ה ואם בא ואמר לה כאין] דצריכה וכתבו התם שפסקו לה ז"ר, לומר דכל שפסקו לה ז"ר אפילו לותה קודם פסיקת ז"ר חייב לשלם, אלא שמדברי הרא"ש לא משמע הכי שכתב בצ"ח [כתובות סי' ב'] ואם דלמדין לקמן ולותה ואכלה וכו', התם מיירי שפסקו לה ז"ר וצאה לותה ע"כ, ולישאר דבריהם נמי הכי משמע דקתני [ע"ש] קדמו ז"ר ופסקו ודו"ק. ובצו"ע לצעל מרכבת המעשה סעיף ו', כתב דכיון דלותה בלא ז"ר, ולא באתה לב"ד לא גילתה דעתה וכו' [משמע דלפילו באתה אחר ההלוואה מהני].

ובבית יעקב סעיף ה' ד"ה ואין, כתב כשהלווה על פי בית דין, שציוו לו להלוות [למשא על מתן] לגבות מנכסיו בעלה, ודאי דאין לו [לצעל] שום טענה [אפילו מספיקין לדברים קטנים], דאל"כ מה כח ז"ר יפה, ומה שכתב הב"ש בסק"ט דאם הלווה על פי ציווי הבית דין שלדעת הרמ"א יש לו טענה [למלוה, לא היה לך להלוות לה, שמספקת גם לדברים קטנים], כוונתו על פי פסק בית דין [שפסקו לה מזונות], ועיין עוד שם, שהביא מנ"ש הב"ש שאין [דברי ה"ה] מוכרחים, כיון שעשה צרות ז"ר, וכתב שז"מ בלותה עפ"י

רלא גראה דאף שהרמ"א כאן כתב לותה בלא פסק דין, אולי כוונתו שלותה גם בלי עדים, ועיין לעיל סק"ב אות ג'.

רלב וכתב בבית מאיר סוף סעיף ה', שמה שיכול להשיבנה מספק היינו עפ"י עד אחד, דאל"ה הוי טענת שמא, וזה"ש [השם להסתפק] אם יכול להוציא עפ"י שני עדים.

ביאור הגר"א

[מד] והיא בעלה כו'.
גמרא שם:

אם לותה בלא ב"ד [מד] והיא בעלת מלאכה שמעשה ידיה מספיקין לה לדברים גדולים אע"פ שאין מספיקין לדברים קטנים טענתו טענה אבל אם פסקו לה ב"ד לריכין שיספיקו מעשה ידיה לכל דבר (הכל בטור):

הרי**הפוסקים**

ס"ק נח אות ו — ס"ק ס אות א

אוצר

ש"ס אינה בת מלאכה אינו יכול לטעון כאי מעשה ידיך למזונות, וכ"ש בניהון דיקן שלא היתה ראויה לשום מלאכה. והביאו בכה"ג בהגה"ט אות כ"ט.

ב. ומה הדין באשה שאינה רגילה לעשות מלאכה. בשו"ת צית יוסף סי' ח' מדיני כתובה, באשה שהלך בעלה למדינת הים ולותה ומת הבעל, כתב שאע"פ שאשה זו לא הורגלה לעשות מלאכה, טענין [ליתמי] שהיה יכול לומר לאי מעשה ידיך במזונות.

ובמר ואהלות (להר"א ענתיני) סי' י"ג (הנדפס בסוף הספר) דף קמ"ז טור ד', כתובה לכן המחבר, הקשה עליו שהרי אפילו לדעת הרא"ש [הג"ל בזה] איך יכול לומר לאי מעשה ידיך במזונות? רק אם היא בת מלאכה, וכתב שאפשר לחלק בין אם אינה בת מלאכה [כלל] או שהיא בת מלאכה אלא שלא הורגלה לעשות, ולריך עיון בדבר הזה.

ס. שמעשה ידיה מספיקין לה לדברים גדולים. א. דעות

הפוסקים אם טענתו טענה דוקא כשמעשה ידיה מספיקין לדברים גדולים או אפילו בשאין מספיקין. כתב ברא"ש פ"ג לכתובות סי' ה', ואם אמר [הבעל] כשצא לאי מעשה ידיך במזונות, כשאי ולא ידע מה שותה, ואע"פ שאינה מספקת לכל זרכיה ממעשה ידיה, כיון שמספקת לדברים גדולים היתה דוחקת ומתנאמת עמנה קודם שתצויה ללא לפני ב"ד על עסקי מזונותיה. ובהב"ט הטור כ"ל [הגה].

ובתש"ץ ח"ג סי' פ"א כתב בדבריו, כי אינו מתחייב הבעל [לשלם מה שותה למזונותיה], אלא אם כן לא הספיקו לה מעשה ידיה לדברים גדולים הריכיה לה, אבל אם הספיקו מעשה ידיה לדברים גדולים, אע"פ שאין מספיקין לדברים קטנים, ולותה לאותם דברים הניח מעותיו על קרן הכזי.

אולם י"א שאין לחלק בין מספקת ללא מספקת. בטור כאן כתב בשם ר"י [הובא באריכות לעיל סק"ז אות ז'], שאם לותה קודם שפסקו לה ב"ד אם ירצה לא ישלם כי יאמר היה לה להתפרנס ממעשה ידיה. וכתב בפרישה סק"ז, שאפילו היא בודל"א אינה בת מלאכה יכול לומר לוהי שהלוותיה ודאי לא צאתה לב"ד והיתה אובלת להם כל ומים לכן והיתה משתרת צעזורה קשה למי שהספיקה על הלחם. וכ"כ בב"ח כאן ובשער המלך פ"ז מאישות הלכה כ"א. ובהפלאה בקו"א סק"ז, כתב דלדעת התוס' [שם ק"ז א' ד"ה אם צא ואמר] ז"ל שאפילו לא ספקה כלל יכול לומר שהיתה מתנאמת [הגה]. ועיון בשו"ת התצ"ט המוצא בס"ק הקודם אות א'. ועיון במר ואהלות סי' י"ג (המודפס בסוף הספר) דף קמ"ז טור א',

כתובות

רלה) ועיון בדבריו המובאים לעיל סק"ח אות א', שכתב שהב"י בתשובה זו ס"ל דלא כמו שפסק בשו"ע דאין מחשבים כלל במה שהיתה יכולה לעשות. (רלה) ובחור"א סי' ס"ח אות י"ג, כתב דהאי דברים קטנים [שכתב הרי"א שאין צריך שיספיקו לה] נראה דאינו כענין שאמרו בגמ' [שם] ע' ע"ב [שהם דברים שהיתה רגילה בבית אביה ובעלה אינו רגיל בהם], אלא רצה לומר שיכולה לחיות בלעצם בודוק.

רלה) ועיון קרית מלך רב פ"ב מאישות הלכה ט"ז.

מאחר שאין זה אלא גרס בעלתה, דקיימא לן מזוני עיקר [כתבואר לעיל סי' ס"ט סעיף ד'], אף שלכתחילה אין לו ליתן לה מזונות עד שתקיים תקנת חכמים ותעשה מה שמוטל עליה לעשות, מ"מ אם לא עשתה ומכרה מנכסיו על טורח מזונותיה הפסיד הבעל, ואין מוילאין מידה מה שמכרה ואכלה [הגה], וכן הוא פשוט לשון הר"ן [רי"ש פ"ג לכתובות שכתב שצ"ד פוסקין לאשה מזונות, ולכשיצא בעלה] אם לא מלא שום דבר ממעשה ידיה הפסיד, וכן פסק בעל התרומות [שער סי' ח"א אות ו'] בשם הרמב"ן [כתבואר סי' ס"ו] לותה ואכלה ולא עשתה אע"ג לספקה מוילאין ממנו, אבל מדברי הרא"ש [פ"ג לכתובות סי' ה'] משמע שטענתו טענה, ועיון בכתובות הראש"א שהביא הב"י צ"ה [באשה שכתבצטלה ולא עשתה אינה חייבת לשלם, כדמוכח שמעתא בכתובות ק"ז א' ב'ו שהלך למדינת הים, שפוסקין לה מזונות ואין מחשבים עמה מעשה ידיה].

וכתב בב"ש סק"ח על דברי הח"מ, שמה שכתב שמעשה מהרא"ש דטענתו טענה, לא לרית שום משמעות, אלא שם איירי כגון למעשה ידיה עולה זכור אחד ולותה עוד זכור אחד והוא טוען לא לא הלה לא היתה מספקת בזהב אחד, טענתו טענה, וכן אם לא עשתה כלל ולותה, יכול לומר אם לא הלה לה היתה עושה מלאכה, ואין צריך לשלם למזהב, אבל להוציא מידה מחמת טענה זו לא משמע שם כלום. והביא דבריו ברשמי שאלה חו"מ סי' כ"ד. וכ"פ בשו"ע לבעל מרכבת המשנה סעיף י'.

אולם בחזון איש סי' ס"ח אות י', כתב ע"ד הב"ש הג"ל דבריו תמוהים, דלדעת הרא"ש ב"ד אומרים לה לאי מעשה במזונות? כשיצא הבעל [כתבואר לעיל סק"ט אות א'], וא"כ אם ב"ד פסקו לה מזונות ולא נכו מעשה? שהיתה יכולה להרוויח הוי דין טעות ואין דיניה דין וכו', ואם מכרה מנכסיו ואין מכירתה מכירה והבעל מוילא מן הלוהק בין קרקע בין מעטלוני, ואם אכלה נכסיו גוצה ממנה כדן גזילה וכו', ודברי הח"מ [הג"ל] צדעת הרא"ש מכוונים.

נט. והיא בעלת מלאכה. א. מקור הדין. מקור דין זה הוא כמאין בפנים מהטור בשם הרא"ש. והרא"ש הוא בפ"ג לכתובות סי' ה', שאחר שכתב שהבעל יכול לטעון לאי מעשה ידיך למזונות? אם ידוע שהיתה מספקת לדברים גדולים, כתב אבל אם אינה בת מלאכה לאו כל כמיניה לטעון כן.

וכתב בשו"ת המב"ש ח"ב סי' כ', באשה שנשתתית ופרנסה קרובה, שאפילו לדעת ר"י שאם לותה קודם שפסקו לה ב"ד אם ירצה לא ישלם, כי יאמר היה לה להתפרנס ממעשה ידיה, הכא חייב כיון שלא היתה ראויה לעשות שום מלאכה בצוליה, כמו שכתב הטור

רלה) וכתב בב"ש המובא בפנים, שהיוני אם יש לה מעות [משלה] ומכרה, אין מוצאים משלה כסף שמכרה, או אם בצמצמה ולא הוציאה הכסף שלקחה מן המוכר, אם היה טענתו טענה היה יכול להוציא מידה, אבל אם טענתו לאו טענה אינו יכול להוציא מידה, כי דוקא אם לא מכרה אלא דחקה את עצמה אין לה טענה עליו [כמבואר לקמן סעיף י"א], אבל אם מכרה משלו והמעות היו ראויה לה למזונות רק דחקה את עצמה ובצמצמה, שייכים לה המעות כמו מעטלוני, ידיה כמ"ש לקמן [שם]. ועיון בבית מאיר הג"ל, במה שחמה עליו, וע"ע לעיל סק"ד אות א'.

ביאור הגר"א

[מה] הרי שלא כו'. זהו מש"ש צאו מעשה ידיה כו'. [מן] ואם עשתה כו'. כמ"ש בפרק אע"פ דכל שאינה ניוזנת מעשה ידיה ומותר שלה וע"ש בפלוגתא דרב ור"א בר אבהו ושם במתניתין ס"ד ב' ואם אינו נותן לה מעה כסף כו' ועד"נ רפ"א:

ועשתה ואכלה אין לה כלום כ [מן] ואם עשתה והותירה הכל שלה:

האשה

והגרסי' שכל שאינו נותן לה מזונות זמנה היא נמשכה ויהא

הפוסקים

סי' ס אות א — סי' סג

אוצר

בתשובת בן המזכר, שכתב ע"ד להדיעה הנ"ל, לדוקא לומר כן דלעת התוס', ועוד שאין בדברי התוס' רמז לה כלל, ולכן נראה להרא"ש והתוס' לענין דינא לא פליגי כלל כ"א בפירושא דמילתא וכו'.

ב. והאם צריך לטעון ברי שהספיק לה. בקרית מלך רב פי"ג מאישות הלכה סי' ק"ד ע"ט טור ג', אחר שהביא מש"כ הרא"ש [פי"ג דכתובות סי' ה'] שאינו יכול לטעון כאז א"כ ידוע שהיתה מספקת לדברים גדולים, כתב צריך להדין כשאינו ידוע לנו, אמאי אינו יכול לטעון שידוע לו שהיתה יכולה לספק עצמה, עפ"י מה שאומרים לו בני העיר שלא נשנה השער [של המזונות] והיתה בריאה, ואף כשטוען הבעל שמה, מאחר שהוא מוחזק ארץ נוזיא ממון מחזקתו וכו', ואין לומר לכיון שהוא נתמחבב במזונותיה כשנשאת, כשאנו יכול לטעון השתא כי אם שמה, הוי כדרי בחיוב וספק בחזרה דקיי"ל [חור"מ סי' ע"ה סעיף ט'] לחייב לשלם, להנראה דלא הוי כי אם ספק בחיובא, למזונות לכל יום ויום הם חיוב בפני עצמיהם, ועוד שהלך חוץ לעיר ואינו יודע אם היתה יכולה לספק עצמה, הו"ל כלא הוי ליה למידע דקיי"ל [שם הלכה ט"ז] לפטור וכו'.

ג. האם יש לב"ד לטעון טענה זו עבוד הבעל. ברא"ש כתובות פי"ג סי' ה', אחרי שכתב שהבעל יכול לומר לאשתו היה לך להתפרנס ממעשה ידיך ופטור מתלפוע מה שזוהי, כתב אצל ב"ד אין פותחין לו בטענה זו, אלא אומרים לו לא ופרע מה שזוהי, ואם מעמנו יטעון ראשי, והביאו הטור כאלו, ובז"ש סקנ"ב, על דברי המח"א כאלו שהבעל יכול לטעון היה לה להוציא מעשי ידיה במזונותיה, כתב דמה שפסק [בצ"ע] בסעיף ח' [על פי הרמב"ם] כשזוהי חייב לשלם [והרמ"א לא השיגו שם], היינו כשלא טען הוא, אז אין הכ"ד פותחים טענה זו, אצל אם הוא טען טענתו טענה, ועיין לעיל סקנ"ב אות ז' ובהערה קט"ו.

ד. וכשמספיקים גם לדברים קטנים. בכתובות משפט דף קמ"ה טור א', כתב שיש להסתפק לדעת הרא"ש וסיעתו דס"ל דלא לא טעין בעל לא טענין ליה [כמו שהוצא בזה הקודם], אם הוא דוקא דספקא לדברים גדולים ולא ספקא לדברים קטנים, דבכה"ג יכול הבעל לטעון שהו"ל לנאמס עצמה ולא יפרע, אצל כל זמן דלא טעין בעל לא טענין ליה אכן כיון דלא ספקא לה ברייתא, אצל אי ספקא לה אף לדברים קטנים, אפשר דאף הרא"ש וסיעתו יודו דלע"ג דלא טעין בעל אכן טענין ליה, בזכונ ז' פתח פיה לאלה הוא, לכיון דמעשי' אינו ספקא לה ברייתא כגון ז' כרייה מבלי שנתאמס עצמה, אמאי יתן לה הבעל מה שזוהי, או דילמא אף בכה"ג אומרים לו ב"ד לא ופרע מה שזוהי, וכל זמן דלא טעין בעל לא טענין ליה ואע"ג דספקא לה ברייתא, ומדברי המדרי [כתובות סי' רע"ג] והגהות אשר"י [פי"ג דכתובות סי' ה'] נראה דסבירא ליה דוקא באינה מספקת הוא דלא טענין ליה, שכתבו [בטעם דלא טענין ליה], לרוב בני אדם אינם רואים שיתבצו נשותיהם בחיזי רעב, והנה

באר הגולה

י' בתביעות שם אחר לא מנשה וידן בתוספת שם כ' היה שם בשם הרמב"ן

והגרסי' שכל שאינו נותן לה מזונות זמנה היא נמשכה ויהא

והגרסי' שכל שאינו נותן לה מזונות זמנה היא נמשכה ויהא

טעם זה לא שייך אלא דללא ספקא שהיה לה לנאמס עצמה, והא לא טענין ליה לרוב בני אדם אינם רואים כדל, אצל היכא דספקא לה ברייתא דלא שייך האי טעמא טענין ליה, ואפשר לומר דדוקא דטעם זה שייך אף בדספקא, דלע"ג דלא הוי עבדה כמו שהיתה רגילה הוי ספקא לה ברייתא, מ"מ כיון שלא עבדה ולוהתה ואכלה, אין אדם רואה שכתבה אשתו ומשום הכי לא טענין ליה, אצל נראה להוכיח דדוקא דללא ספקא הוא דלא טענין ליה, דלא איתא דאף בדספקא לא טענין ליה, מנא ליה להרא"ש וסיעתו לומר שמה שכתבה הגמ' היינו אף דללא ספקא לדברים קטנים שהוא לה לנאמס עצמה, למה לא נאמר דדוקא דמספקת לה ברייתא הוא שראוי לומר כן כשזוהי, ואם לא אמר, לא טענין ליה. וכ"כ צמר וזה הלכות [להרא"ש עתה] סי' י"ג [הנדפס בסוף הספר], בתשובה לזן המזכר, שגרסה מדברי הרא"ש דלא דלא טענין דוקא אם לא ספקא, הא ספקא לגמרי טענין [וע"ש שהסתפק אם טענין טענה זו ליתמי' לה].

אולם בשער המלך פי"ג מאישות הלכה כ"א דף ק"ד טור ז', כתב על הנתיבות משפט הנ"ל, שמה שר"ה להוכיח מדברי הרא"ש [דספקא טענין], שכתב דברייתא שם ק"ז א' מיירי אף דללא ספקא, אין דבריו נראים כ"ד ששרי התוס' ג"כ [שם ד"ה ואם בא ואמין] כתבו כדברי הרא"ש דברייתא מיירי אף דללא ספקא, והשתא תקשי לן לדעת התוס' מנ"ל דברייתא איירי אף דללא ספקא, ולמה לא נאמר דברייתא איירי דוקא דספקא, והשתא לא שייך תיורן הנתיבות משפט, דהרי לדעת התוס' אף דללא ספקא טענין ליה כמ"ש הנתיבות משפט [כמוצא לעיל הערה קט"ו], אלא ע"כ הוצרכו [התוס'] לומר דברייתא איירי דללא ספקא, משום דלאזלי לשיטתם דאי ספקא ברייתא ב"ד אומרים לה לאו מעשי' במזונותיה [וע"ז לעיל סקנ"ב אות א'], וא"כ גם מדברי הרא"ש אין להוכיח שדספקא טענין להו, שרי גם הרא"ש ס"ל דאי ספקא ברייתא אין ב"ד יורדים לנכסיו ואומרים לה לאי מעשי' במזונותיה [וע"ז].

סעיף יא. סא. דחקה עצמה וכו' ועשתה ואכלה אין לה כלום. מקור דין זה כמאין צבאר הגולה סק"י וביאור הגר"א סקמ"ה, דברייתא דכתובות ק"ז א', מי שהלך למדה"י ואשתו תוצעת מזונות, אם בא ואמר לאי מעשי' במזונותיה ראשי, וכ"כ ברמב"ם צפ"ב מאישות הלכה כ"ב וזכור כאלו, ובמ"מ שם, כתב שדין זה פשוט הוא לפי הגירסא דברייתא [הנ"ל], ואמר אלו מעשי' יהיה במזונותיה ראשי, ואפילו לגירסא האחרת [שגורסים לאי מעשי' וידן במזונותיה], ש"ס שכתב אמר לה כן לפני שינאל, הדין דין אמת, וכתבו המדרי' ז"ל שם [צ"א א'] והוכיח כן. וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' רכ"ז, וכבר נתבאר לעיל סקנ"ב אות א'.

סב. אין לה כלום. עיין לקמן סי' פ' סעיף י"ח ברמ"א ושם יתבאר בעזה"י.

סג. ואם עשתה והותירה הכל שלה. יתבאר לקמן סי' פ' בעזה"י.

אם

רלה) עיין בשו"ת בית יוסף המובא בס"ק הבא אות ב'. רלס) גם בקרית מלך רב פי"ב מאישות סוף הלכה ט"ו, כתב ע"ד הנתיבות משפט, אף שהדעת נוטה כדבריו, מ"מ אין בראייתו משום וכו'.

רלה) עיין בברכת שלמה (להר"ש סנא) חור"מ סי' כ"ב אות א' וע"ז לקמן סקס"ו אות ד' בדברי היבוע אומר.

באר הגולה

ל הריטב"א ממנה לא חיפשו
לזו וכו' שם דף ק"ג ע"א

ביאור הגר"א

יב ל האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר אם באה מחמת (כס) טענה
שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה חייב לזונה שם אם תבעה
מזונות [מן] אבל אם לא תבעה מחלה על מזונות דלשעבר:

הגה

[מן] אבל אם לא כו'.
מש"ש צ"ו אלמנה
שהתה כו' דוקא אלמנה
אבל אשת איש אפילו

שעה אחת אלמנה משום דאפשר למיתונא מדירה כגון מצאתה משא"כ באשת איש דכל נכסיה לבעלה ואפילו מכרה נכסי מלווה שלה בשוהת הנאה ולא תבעה הפסידה כנ"ל
ס"ח בתג"ה הרמב"ן והריטב"א ור"ג שם:

באר היטב

(כס) טענה. אבל בדברים צעלמא אינה נאמנת:

הפוסקים

ס"ק סד אות א — ס"ק סה

אוצר

דין זה [המובא לעיל סקס"ד אות א'] וכו'. וכ"כ במשנת יעקב
(להר"ק רזונטל) פי"ד מאישות הלכה ח' אות ח'—ט'.
ובפסקי דין רבניים כרך ו' עמ' 63, כתב הרב א' גולדשמידט, שהטעם
שמורדת זו [ישלחא מיתון] לריכה לזכר דבריה [משא"כ
בכל מורדת כמו שהאריך שם], שד"ן מורדת זו אינו מהלכות המורדת
הכללית, וימין לזכר הוא מקום משכנן של הלכות מורדת זו בשו"ע
בס"י ע' מקום הלכות מזונות ולא בס"י ע"ז מקום הלכות מורדת
וכו', ובאור הדברים הוא כי הפטור ממזונות כאן אינו מדין מורדת
המפסידה את כל זכויותיה מכח אישות משום קנס וכו', אלא
הפטור אינו אלא ממזונות בלבד ובמסגרת הלכות מזונות גרידא,
תפני שלא נתמלא תנאי מהותי וקובע צע"ס חיות המזונות, והוא
התנאי שאין חיוב מזונות לאשה על צעלה אלא כשהיא עמו על
שולחנו וכו', וא"כ כאשר הנראה לעין הוא שהאשה אינה צבית צעלה
הרי צאופן זה לא קיים דין מזונות מעיקרו, אלא שהאשה בזה
צטענה כי שלא באשמתה היא לא צבית, ומשום כך היא רואה
להחזיר את חיוב המזונות, הרי המוצה היא עליה להוכיח את
הסיבה המחזירה את החיוב וכו' [נדפס גם בעזר משפט סי' ז' עמ'
ס"ג טור צ'].

ובתחומין כרך י"א עמ' 244, כתב הרב ש' ליכובסקי, שנראה שנתלקן
בזה צפסק דין אחד הרב ש' ישראל, שכתב שהבעל אינו
כאמזן וכו', ומלקן עליו הרבנים א' גולדשמידט וע' יוסף שאין לחיוב
את הבעל במזונות אשתו כשהוא לא עמו צבית אלא אך ורק כשהוא
מוכיחה את צדקת עזיבת הבית. הוצא גם צפסקי דין רבניים כרך
ט"ו עמ' 103. ועיין בשיכיל צבדי וביבצי אומר המוצאים לקמן
סקס"ו אות ו'. וע"ע קובצן תורה שצ"פ כרך י"ב עמ' י"ד בדברי
הרב ע' יוסף.

ב. מאימתי מפסידה מזונותיה כשלא בירדה דבריה. בתבואות שמש
סוס"י ס"ח, במו שפסק שפטור ממזונות אשתו מפני שאינה
רואה לבא אחר לזירה שהכין, כתב שפטור הבעל מיום הקובלנא שלו
שצדע אותה צב"ד ושלח עליה הרב הממונה ביחיד להתרות בה,
ואפילו המזונות של הימים שחלתה אח"כ פטור מהם.

סה. אם לא תבעה מחלה על מזונות דלשעבר. מקור הדין
וביאור דברי השו"ע. מקור דין זה כמ"ש צבא"ג, הוא
בחיודשי הריטב"א המובא לעיל בס"ק הקודם, שכתב ואף שהלכה
צטענה, אם שתקה ולא תצדע מזונות מחלה לה לשעבר וכו'.
ומובא צב"ד כאן.

ובבית יעקב כאן ד"ה אבל, כתב ע"ד השו"ע, היינו שמכרה מנכסים
שלה לאילו בלותה כתב הרמ"א שחייב לשלם כשלותה במקום
דחייב ליתן לה מזונות, רק דמייירי למכרה נכסים כמ"ש הרמב"ן
[המובא לעיל סקס"ז אות א'] וע"ש צדעת הפוסקים]. ועיין באזהב
משפט

סעיף יב. סד. אם באה מחמת טענה. א. האם צריכה
לברר דבריה. כתב בחידושי הריטב"א כתובות ק"ג א'
ד"ה אם, שממנו מקור דין זה וכמ"ש צבא"ג, ומובא צב"י כאן,
לאשה שיואלה מבית בעלה והלכה לה, אם נתנה טעם לדבריה חייב
לתת לה מזונות שלמים במקום שהיא, אבל אם לא ציררה טעם
לדבריה, אינו חייב לה מזונות וכו'. ובח"מ סקמ"ב, כתב על דברי
השו"ע ה"ג, כלומר וציררה שדבריה כנים שיש לחוש לטענתה.
וכ"כ צב"ש מהדו"ק סקס"ו. ובצ"ש שלפנינו סקל"ד כתב, היינו
דברור הדברים^(מ) אבל בדברים צעלמא אינה נאמנת. ובשו"ע
לבעל מרכבת המשנה סעיף א', כתב אם בזה מחמת טענה
ומצרת שדבריה כנים, כגון שנתנת טעם שהוא דר בשכונה
שיוציאו עליהם שם רע, ה"ז חייב לזונה. ובנתיבות השלום נתיב
כ"א סעיף י"ב כתב, לאם ציררה דבריה, שניכרין דברי אמת, אז
חייב ליתן לה שם מזונות. ובמשנת יעקב (להר"ק רזונטל) פי"ד
מאישות הלכה ח' אות ט', כתב דיואל [מדברי הריטב"א ה"ג]
שכשהיא טוענת שמחמת מעשיו הרעים היתה מוכרחת לעזוב אותו,
עליה להוכיח זאת, לאם היא לא תחתיו לא חל עליו חיוב מזונות
מעיקר הדין. ועיין בשבילי דוד המובא לקמן סקס"ו אות ג',
דפשיטא ליה, שצריכה להציג עדים, אלא שזן אם צעין דוקא עדים
כשרים.

ובשו"ת מהר"ש ח"א סוס"י קי"ג, כתב בנידונו שהיתה לה טענה,
שאין לעבד על ידה שלא תלך אלא אציה צעיר שהוא דר בה,
דמאחר ללא כיופינן לה לדור עם צעלה, עם מי תדור שיהא כבודה
יותר מאציה, ומי יחוש עליה חוץ ממנו, אלא שאם מזונות שצריך
ליתתה הם יותר בזול ממה שהם במקום דירת אציה שמיין כשער
הזול. והוצא במשפט כתוב מערכת מ' אות פ"ג.

ועיין בבקש שלמה סי' ל"ד, שכתב בנידונו, ולענין מזונות שצדעה
לשלם לה, כיון שהעלינו להלכה לאינה יכולה וכו' ודאי אין לה
עליו מזונות כיון שהלכה לה. ואע"ג שכתב השו"ע אם בזה מחמת
טענה וכו' חייב לזונה, שאני התם לאיני צדבריה טענתה, ולפום
טענתה הדין נותן ששומעין לה, וכ"כ הח"מ [ה"ג]^(ל). ועיין בצבא"ג
סי' ע"ז הגב"י אות ל"ח מש"כ משם פסקי ריקאנטי [מובא לקמן
סקס"ו אות א'] דמוכה מלשנו לאינו חייב במזונותיה במקום אחר
אלא אם חייב להוציאה.

וכתב בשואל ונשאל ח"ה סי' מ', דמתבאר מדברי המחבר [כאן],
שכתב אשה שיואלה מבית בעלה והלכה לבית אחר אם בזה
מחמת טענה וכו', אלמא דכשאין לה טענה היא מורדת לענין זה
גם ללא נעשה לה דין המורדת, וכן מתבאר מדברי הריטב"א מקור

הגה וה"ה אם היתה לה קטן עם צעלה ולא מתגר לה עמו והמניעה ממנו ולותה למזונות כריך לשלם הצל

אוצר

סי"ק סה — סי"ק סו אות ד

הפוסקים

פ"ו סעיף ל"ג, לאין להשביע היכא דליכא למיחש שיצרר הדבר ע"י עדים וכו', ואף כי טוענת שכבר נשבעה מעצמה לא הועילה כלום וכו', לאפילו להחזיק ממון ביד ע"י שבעה במקום שאפשר להביא עדים, אין כח בשבעה להחזיק וכו', כ"ש שאינה נאמנת בשבעה שפסענה מעצמה להוציא מצעלה מזונותיה וכו', שאפשר לזכר זה שאומרת שמריעין לה, ע"י עדים שיעידו בה אחר חזרתה לבית צעלה וכו'.

ועיין בתורות אמת סי' כ"ה דף ע"ח סוף טור ג', באשה שזרחה לבית אביה מחמת חמותה ושפחתה שמעריין אותה, שכתב לאין לה מזונות שם, ולמה זה יאכל, היה לה לעמוד עמו בדין, ואם הדין היה נותן לגרש מציתו את החמות והשפחה, יכופו אותו. וע"כ נבטל דוד המוצא לקמן אות ד'.

ג. האם מהני בירור ע"י בשים. כתב בשבילי דוד סק"א, ע"ד הב"ש המוצא בסק"ד אות א', ז"ע אם צעי עדים כשרים דוקא, או דכני נגשים כמו צמריבות, [שכתב הרמ"א בחו"מ סי' ל"ה סעיף י"ד, ד"ה דתקנת קדמונים הוא, דבמקום שאין אנשים רגילים להיות וכו' או שאר דבר אקראי שאשה רגילה ולא אנשים וכו', בזה נשים נאמנות].

ובבבני האפד ח"א כאן אות כ"ד ד"ה אך, כתב דלויש ואשה שהקטנות הם צבית, ורגילי נשים להמלא שם, [לכאורה] אתאן להביא להרמ"א הכ"ל וכו', אולם י"ל דעד כאן לא כתבו הפוסקים בדב"ג אשם הסימנא, אלא דוקא באשר דלית תמן גבר, או שהענין נעשה בפתע פתאום ולא היה פנאי להזמין עדים, אבל בכגון דא לויש ואשה צבית ויש שם שכנים יחד אנשים וגשים, ואינו ענין פתאומי, כי מחלוקת כאלו מתעוררות יום יום, בזה אה"כ דבעינן עדים כשרים וכו'.

ד. כגמגמ הוא מורה שאינם יכולים לדור ביחד, אלא שטוען שהמניעה ממנה. בצבית האפד ח"א כאן אות כ"ד, בנידון שיש ביניהם קטנות, והוא טוען שאי אפשר לו לדור עם אשתו בשום אופן שבעולם, כי היא בעלת מחלוקת ומקניטתו, והיא טוענת לדברא הוא הגורם, וכן עפ"י דברי הרמ"א כאן אם יש לה מזונות, כתב דכאן שהבעל מחוייב גמור לזונה שהוא אחד מחוייב הבעל לאשתו, והוא בא לפטור עצמו בטענה זו, כל דליכא ספיקא אם האמת כדבריו, הו"ל צרי בחיובא וספק בחזרה, לחייב כמ"ש בחו"מ סי' ע"ה סעיף ט', [במנה לי צידך, והלה אומר איני יודע אם פרתעתין], ואל תשיגיני מדברי הח"מ והב"ש [ובבבא בסק"ד אות א'], שכתב, דלמא תחמת טענה היינו דוקא כשזכרנו דבריהם שהאמת אתה הלא"ה פטור, וה"ה צ"ד דעליה לזכר, דשאני התם דהוא טוען שכתב אללו והוא יפרנסנה, לכן אינה יכולה לחייבו שיפרע לה רק ע"י צירור וכו', אבל הכא דשניהם יחד מודים דלא איתלד להו, והוא רוצה לפטור עצמו בטענה שהמניעה ממנה, הו"ל צרי בחיובא וספק בחזרה לחייבו. ועיין צבת נשות המזונות דף ק"ל ובתפסטי עוזיאל מהדו"ת סי' צ"ו סוף אות ב'.

אולם ביביע אומר ח"א סי' ט"ו אות י"ז, אחר שהאריך להוכיח שהבעל נקרא מוחזק דלמי המזונות, כתב על דברי האבני האפד הכ"ל, לאין בחילוקו כדי שציעה, שאף בטוען שתבא אללו ויפרנסנה, כיון שהיא צבה בטענה שאינה יכולה לשבז אליו משום הוצאת

משפט סי' כ"ה, שכתב בשעתה ולא תבעה לבעל מזונות ודאי מחלה וכו', ואין לחלק בין טענה שמוציא עליה שם רע לבין טענה שמכה ומלעל אותה, דהא מאותה ראייה שמציא הריטב"א סיעתא לדין זה הביא אותה המדרכי על מי שמגרש קטנה עם אשתו.

סו. ולא מתגר לה עמו. א. ובשהיתה לה קטן עם אבי ובני ביתו. כתב במדרכי כתובות סי' רע"ג (בשם הר"ם), שהוא מקור דין זה כמלויין פנים, דלא לא הוה מתגר לה צבית צעלה שהיה לה קטנה וכעס עמו, או מאביו ובני ביתו דלרגילו אינאו קטנה בזה, כיון דקו"ל (כתובות ס"א א') עולה עמו ואינו יורדת עמו, ולחיים ניתנה ולא לנער, חייב ליתן לה מזונות באשר היא שם, ואשכחן כה"ג בכתובות (ק"ג א'), אלמנה שאמרה אי אפשר לזון מצית אבא, היוצאין יכולין לומר לה, אם את אללנו יש לך מזונות וכו', היתה אומרת מפני שהיא ילדה והם ילדים, זנין אותה והיא צבית אביה, וה"כ כיון דלית לה טענה מעליתא שאינה יכולה לסבול אללו לער ובזיון, חייב לפרנסה והיא צבית אביה וכו'. וכ"כ גם בהגמ"י פ"ב דלישות אות ק', בשם לשון מורי.

גם בשו"ת הרשב"א (המיוחסות להרמ"ן) סי' ק"ג כתב, דכל שהיא טוענת שזרחה מפני חמותה [שנלעגתה דה"ה] ולא במדל, יש לבעל ליתן לה מזונות, שאין זו מורדת, ואילו רצה הבעל לצוא אללה לבית אביה, או בחצר אחרת, היתה מתקבלת, ולמה תפסיד בזך מזונות והוא מתייבא במקל שזרחה וכו'. ובפסקי יוקאנטי סי' תקי"א, כתב שכן פסק רב פלטי גאון, היכא דלרגילו קטנה בני הבית וכו', כגון חמותה ובת חמותה וכו' וזרחה לבית אביה, חייב צעלה להעלות לה מזונות שם וכו' (ה"ה).

ועיין עוד בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ע"ב שכתב, דלאו כל כמניה לומר לבעלה שיתן לה מזונותיה צבית מיוחדת, ומ"מ אם צבה בטענה צרורה מפני דברים שעשה לה שלל כדון, כריך שיתן לה מזונות שלימים במקום שהיא וכו' (ה"ה).

ב. האם צריכה להביא עדים דלא מתגר לה. במדרכי כתובות בשם הר"ם, הכ"ל צלות הקודם כתב, ודוקא דליכא ספקי דלא הוה מתגר לה צבית צעלה, שהיה לה כעס וקטנה עמו וכו'. וכ"כ גם בהגמ"י הכ"ל שם צלות הקודם (ה"ה).

ובאדרת אליהו (להר"ע ריקי) סי' כ"ב, באשה שזרחה מצית צעלה באמרה שמריעין לה בני ביתו כתב, דלאו כל כמניה לומר דמריעין לה כדי ליתן אתמלא לביתתה וכו', עד שדיין יזכר אם האמת אתה, כמבואר בס' ע"ד סעיף י', דלוקא שזרחה לבית דין שם ממש בדבריהם שהם מריעין לה וגורמין קטנה צינה לבעלה וכו', דהמוציא מחבירו כגון זאת שזרחה להוציא מזונות מיד צעלה, עליו הנאיה וכו'.

עוד כתב באדרת אליהו שם, ומה שטוענת שראייתה מזרורת ע"י השבעה שתשבע מעצמה, אינה טענה, דהא קיי"ל בחו"מ סי'

(רמא) כך העתיק בב"י סוסי" ע"ד.

(רמב) ע"י בסי' ע"ד סעיפים ט"ו-אם חייב הבעל לתת לה מדור נפרד כשהיו לה קטנות עם קרוביו.

(רמב"י) עיין בתשובות הרב אברהם מונסון שבאהלי יעקב סוסי" ב'.

(רמג) ועיין בחזו"מ כרך י"א ע"פ 245, שהעלה הרב ש' דייבובסקי שאין צריך עדות כשרה, אלא די בבירור ואף באומדנא.

ביאור הגר"א

אכל אם המניעה ממנה א"ל לשלם [מח] לאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא (ו) עמו
(ומדרכי פ' לוינו בזירות וכ"כ הכ"י בשם הריטב"א)

ודוקא

[מח] דאין האיש חייב בו.
כתב הריטב"א שם דכן
איתא באלה הדברים רבה:

באר היטב

(ו) עמו. אפילו למאן דס"ל להצטעב יוכל להשקות אשתו ע"י שלם כמש"ל (ס"י ע') [סעיף ב'] מ"מ היא א"י להשקות אותו וכשתלך ממנו אין לה מזונות אפילו לפי ברכת הבית. אחרונים:

אוצר

ס"ק סו אות ד — ס"ק סו אות א

הפוסקים

והנחת שם רע, היה לנו לחייבו מזונות עד שהוא יצטרך שאין הדבר כן, והואיל והיו צרי בחיובא וספק צפרעון, אלא ודאי דה"ל כאינו יודע אם נתחייבתי [כדליתא שם בחו"מ דפטור] והואיל וחיובו המזונות מתחיל בכל יום ויום וכו' רמ"א^א, ועוד שמכיון שהצטעב טוען צרי שאין יכולים לדור יחד באשמתה של האשה, לא דמי לאינו יודע אם פרעתין, להא טענת ודאי היא ומהיכא תיתי לחייבו במזונותיה כל זמן שאינה עמו, וכבר נתבאר וכו' להצטעב חשיב מוחזק בדמי המזונות וכו' רמ"ד^ב, וכן מנאנתי בשו"ת הריטב"א סי' ק"ג שכתב, דאם הם חלוקים בדבר, שהוא אומר מינה והיא אומרת מינינה וכו', הנוטיל מחזירו עליו הראיה וישבע הצטעב ויפטור, וזה מבוואר שלא כמ"ש בצבני האפל. ועיין במשנת יעקב המוצא לעיל סקס"ד אות א'.

ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סוס"י שני"ג, כתב צנידוך כזה, לשיטת רוב הפוסקים למזונות דרצנן [ע"ז לעיל סי' ס"ט סק"ג אות ב'], גם אם האשה מוחזקת, בכל ספק מוקמינן אדלוריתא כמ"ש הרא"ש פ"ק דמכות [סי' ג'] דכיון דאיכא תרי לישנא במלוה לי' שנים אם צביעית משמעתה, ובצ"י חו"מ סי' ס"ז תמה, דהא הוי להוילא ממון, ובתשובות מהרי"ט ח"ב י"ד סי' מ' העלה דכל ספק מוקמינן אדלוריתא לוריתא אפילו להוילא ממון, וכ"כ בשער משפט שם [סק"ד] א"כ ה"כ.

ועיין בנשאל דוד ח"ג סי' י', שכתב דלויט ואשה שצלו לדין על קטט ומריבה אשר להם, והיא הלכה מצית בעלה לבית אביה, אין צ"ל כופין את האשה לילך לבית בעלה קודם שיחקרו מי ומי סברה וכו', וראיה מהא דלמח [ויתא ע"ה א'] וכן איש ואשה שצלו לפני מנה, זה אומר היא סברה עלי והיא אומרת הוא סרה עלי, אחר להם משה לבקר משפט, למחר אם נמאץ עומרה צבית בעלה יודוע שהיא סברה עליו, ומשמעות לשונו הוא שמהדירה לבעלה, ואי אחריון דכופין את האשה לחזור לבעלה קודם שתחקור הדבר, א"כ הו"ל לנעילה אל בעלה, ולמחר וכו', אלא ודאי שאין מן ההכרח שתלך האשה אל בעלה קודם שתחקור הדבר רמ"ה.

ה. וכשהלכה מבית בעלה ברשות. צוואל ונשאל ח"ז סי' כ"ד, באשה שצקשה ליסע לבית אביה צעיר אחרת והרשה לה בעלה

רמ"א^א) עיין שם סי' ס"ז אות פ"ג, בשו"ת צפנת פענח (נדפס ת"ש) סי' ס"א, בחוף ימים ח"ב סי' מ"ב, בדיון אליעזר חלק ס"ז סי' ג"ח אות ג' ובפסקי דין רבניים כרך ב' ע"פ ס', שדנו בשאלה אם חיובו המזונות הוא לכל יום ויום. וע"ז בימי שלמה (להר"ש קמחי) פ"ב ממלוה חלק א', ולקמן סק"ע"א אות ד'.
רמ"ד) וכ"כ שהבעל נקרא מוחזק במזונות בשבות יעקב ח"ב סי' ק"מ, בבני בנימין סי' ל"ז דף ס"ה טור ד' ס"ה וכו', אמר שלמה סי' י' דף נ"ב א'. ועיין באבני האפר ח"א סי' קצ"ד אות י"ז. ובפסקי דין רבניים כרך סי' ע"ז ע"פ ס' 109.
רמ"ה) עיין בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ע"ב, באשה שיצאה מבית בעלה ותובעת מזונות עד שיבררו בב"ד אם חייבת לדור שם יחד עם המוחזק, שכתב שאין לה מזונות במקום אחר. וע"ז בתשובת הרב עמנואל כלבו שבסוף דבר משה (להר"ם אמריליו) ח"א אות י"ז.

ו. ובמקום שיש ספק לב"ד אם האשה חייבת לחזור לבעלה. ציטטל עבדי ח"ה סי' כ', צמי שהוכח שלא נהג כהוגן באשתו ומתחייב לשב בתשובה שלימה, כתב שאין לנאש דין מורדת גמורה שגם צ"ד שוכנעו שיש איומן צרוב דצריה נגד בעלה, שודאי אין מקום לדונה כמורדת גמורה להפסידה מזונותיה וכו', ועוד דהרי חיוב למזונותיה עליו הם צבחינת ודאי מתנאלי כתובה ועיין מורדת הוא צבחינת ספק וכו', והרי קיי"ל לאין ספק מוילא מוילא ודאי ועליו שלא להפקיע ממנה חיוב למזונותיה. וכע"ז כתב גם שם צבי' מ"ח ובצ"י ס"ח. ועיין שם ח"ז סי' כ"ד אות ב'.

אולם ביביע אומר ח"ג אות י"ז ד"ה ולפי, כתב שדוק צ"ד הראשון שפטר אותו ממזונותיה, שכיון שמוכן הצטעב להשלים עמה ולקבל דברי תמימים ובצ"ד אין האשה מסכימה לחזור לביתה ולחיות עמו בשלום וצמישור, ודאי שאין לה מזונות כיון שהמניעה ממנה וכו', ומש"כ שאין אפשר לדונה כמורדת גמורה כ"ז שלא הכריזו עליה וכו', צ' תשובות בדבר חדל שהוראה צבי' ע"ז יראה שלא הכריזו הכרזה אלא למורדת דבעל וכו', ותו שמדברי הרשב"א בתשובה הכ"ל מבוואר שכל שאינה יושבת עמו ומשמעתו אין לה מזונות, ואין צריכים לשום התראה והכרזה וכו'.

ז. וכשהלכה מביתו מפני שמכה אותה. עיין צבי' קכ"ד סעיף ג', ושם יבואר בעזרי"ת.

ח. וכשאינה רוצה לחזור לבית בעלה עד שיקראנה בעלה או עד שיפרע מה שלוותה. עיין צבי' פ' סעיף י"ח בצמ"א, ושם יבואר בעזרי"ת.

ט. כשאינה רוצה לחזור לבית בעלה מחמת אמתלאות שונות, יבואר לקמן סי' ע"ז בעזרי"ת.

ס. **אלא כשהיא עמו.** א. מקור וטעם הדין ואם אליבא דכו"ע. לאון הרמ"א כאן הוא מהצ"י בשם הריטב"א כמליוין בפנים. והמדרכי הטויון ג"כ כאן בפנים, הוא מקור הדין הקודם בצמ"א, דהיתה לה קטטה עם בעלה, ומתוך דבריו שם מתבאר גם דין זה. והריטב"א הוא בחידושו לכתובות ק"ג א', והובא בצ"י כאן, ככתב

אוצר

סיק סד אות א — ו

הפוסקים

והציוס צנתיבות השלום נתיב כ"א סעיף י"ג. וכ"מ באשדות הפסגה סוס"ח ע"ש.

ג. וכשהיא מגיקה האם צריך לשלם לה שכר הנקה. כתב צנחנת פתים כחן, לשכר הנקה אף בכה"ג [שלינו חייב צנחנותיה], צריך לשלם לה, ולא גריעה ממורדת [שצריך לשלם לה שכר הנקה], כמ"ש בה"ש סי' ע"ז סק"ד.

ד. וכשהחייב בקנין ליתן לה מזונות אפילו לא תהיה עמו בבית. בדבר שמואל (להר"ש עמר) סי' כ"א, כתב צנידורו, לכיון שחייב עצמו שאפילו לא תהיה עמו חייב לזונה, אין אחר הקנין כלום, לאפילו עונה וכתובה וירושא שאין תנאי חל עליהם, כמ"ש בסי' ס"ט [סעיף ו']. הקנין מקיים התנאי, כמ"ש בהצ"ה"ט שם סק"ד צס הסמ"ע, וכ"ש מזונות, ללכו"ע התנאי קיים בהם.

ה. ובשגלתה ממקום בעלה מדין המלכות. כתב צנחנות חיים כחן, דצניטין י"ב א' איתא, לאשה שגלתה לערי מקלט, צעלה חייב צנחנותיה, בלא ספקא מנשה ידיו, ונפק"מ צנחנת הזה, אם נתייבזה גלות מדין המלכות, דצעלה חייב צנחנותיה, אמנם נראה דדוקא בחטאה צגגה ולא מזידה, ועיין לקמן סי' ע"ח צפ"ת סק"א [באשה שגגה פניו שגגה, אם הצעל חייב צנחנותיה, ובאשה שחלתה מחמת רשנותה אם חייב צנחנותיה]. ובשגגת יעקב (להר"ק רונטל) פ"ד מאישות הלכה ח' אות י"ב, כתב דיש לזון דאף לעצרה עצירה צמזיד ונתפסה ונחצשה צנחנותיה האסורים, נמי יתחייב לזונה, דמ"מ אינה מזידה לענין הליכתה מציתה צעלה, ובלי לזונה נחצשה צנחנותיה האסורים ונ"ע.

ו. וכשהיתה מיצקת חבירו, והפרישו ב"ד עד שיעברו ימי ההנקה. כתב צנחנת רבי טיאה ווייל סי' ו' עמוד רכ"א טור ב', צנידורו, כזה, שגראה לחייב הצעל לתת לה מזונות, לאע"ג דקיי"ל דאין חייב צנחנותיה אשתו אלא כשהיא עמו, היינו דוקא היכא להמניעה ממנה, אבל היכא שהצ"ד הפרישו או מזה, והיא רואה לדור עם צעלה, חייב צנחנותיה.

ובתשובת הרב חיים כחן שצנחנותו לב ח"א סי' ל"ב, צמי שגא אשה ואח"כ נמאץ שהיא מעוברת חבירו, אחר שהסיק שאינו חייב לגרש אלא להפריש אותה ממנו, כתב ולענין המזונות אם יש לה צנחנות הימים דמופרשת ממנו, הנה הריצ"ש בסי' ש"ס נשאל צנחנות שקידש מונקת חבירו וכו' ואין לו צנחנות לזונה כי אם תהיה סמוכה על שולחנו, והשיב דלדורו אין לה מזונות אם לא אחר הגעת הזמן, ובכחן אפילו לאחר ל' יום שהוא זמן אלמנה, אם היה זה שלא יוכל לזונסה עד שיעברו כ"ד חדש, הנה הוא אנוס מלכנסו תוך זה הזמן ואינו חייב צנחנות וכו' ע"כ, ובדלוי שאין זה אלא צנידוס וכו', וישו שאין לה כתובה אלא מזונות וכו', אבל צנחנות שיש לה כתובה אין לה נמי מזונות, וכן מוכח להדיא מפרק יש מותרות [צנחנות פ"ה א' וכו', הרי דגם אלמנה לכה"ג אית לה מזוני מתנאי כתובה, אלא דקנסו אותה שלא תתעבד אכלו כיון לאסירא ליה לעולם והוא צנחנות והוא קאי, וא"כ צנחנות דאין צנחנות והוא אלא לה להפסיד מזונות כנ"ל כ"ו להלכה ולא למעשה.

אולם בתשובת הרב אברהם הכהן [המכונה אצרי"ך] שם, כתב ע"ד לענין המזונות נראה דאין לה מזונות שצבר כתבו המורכב והריצ"ה א' [הכ"ל צנחנות א' דאין האיש מתייב צנחנותיה אשתו אלא בהיותה עמו ומשגתו וכו', ונ"ל דומה לאשה שיצאה מציתה צעלה בלא שום טענה על צעלה, לפי שההפרשה היא הגורמת לנפשה, והיא שנתנה אצבע צין שיניו שלא הגידה לו ענינה, אמנם נראה שיכולה לומר לו, או זון או הולא.

לכתב שאין חייב מזונות לאשה על צעלה אלא כשהיא עמו על שלחנו, וכן הוא צנחנות הדברים צנחנות על פסוק למען ירבו וימכרו^(מח) ואפילו לדברי הרמב"ם [המובא לעיל סי' ה' אות א'] שאומר שיכול להסדרות ע"י שליט, הוא עדיף מיה צנחנות וכו', ולא תקון לה רצון מזונות אלא ציוצנחנות תחמיו ומשגתו, ואפילו לצנחנות האומר שיש מזונות למורדת גמורה, הנה יושבת עמו צנחנות שצנחנותו מתשמיש וכו', אבל כשהיא יושבת עמו ואינה צנחנות צענה, אין לה מזונות, וכן דעת רבותי^(מח). ועיין בתשובת הריצ"ה המובאת צנחנות הזה.

וכ"ב בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ע"ב, דאף הרמב"ם מורה שהיא לאו צנחנות לומר לצעלה שיתן לה מזונותיה צנחנות מיוחד. וכן צנחנות סקמ"ג כתב, לאפילו למאן דס"ל שהצעל יכול להסדרות אשתו ע"י שליט וכו', מורה להדיא אינה יכולה להסדרות אותו כן, כי היא משועבדת לעמוד לפניו תמיד, ולשמש אותו ולאכל עמו על שלחנו. וכ"כ צנחנות סקמ"ה^(מח).

ב. ואם צריך ליתן לה לפחות לפי ברכת הבית. צנחנות הרשב"א ח"ד סי' ע"ב, כתב צנידורו, דאם יצאה שלא צענה צנחנות לא יציון לה אלא צנחנות הצית וכו', דליון אשה עם צעלה ואלמנה עם הירושים דין אחד יש להם צנחנות.

ובשו"ת הרישב"א סי' ק"כ עמוד קע"ט, אחר שכתב שגם אם אינה צנחנות לא הפסידה מזונותיה, כתב ופרישנא צנחנות [כתובות ק"ג א' לענין אלמנה] שאין לה מזונות שלמים אלא כפי צנחנות הצית, וזה אינו אומר אפילו לצנחנות הרמב"ם [פרי"צ מאישות הלכה ב'] שפסק מזונות לאוריתא, דודאי מזונות אלמנה דצנחנות ענין לאוריתא תקון וכו', וכ"ש לדיון דס"ל למזונות האשה תקנחנות דצנחנות צנחנות אלמנה מן הירושים.

אולם צנחנותו לכתובות ק"ג א' כתב הריצ"ה, ורובא צנחנות כחן, לאשה שיצאה מציתה צעלה וכו', אם לא נתנה טעם לצנחנות אינו חייב לה מזונות וכו', ואפילו לפי צנחנות הצית "אפשר" דלא ייחזי לה. ובמורכב כתובות סי' רע"ג כתב, צנחנותה אינה קטטה מורדת היא ולא ייחזי לה מזונות אפילו לפי צנחנות הצית וכן מלאכת צנחנות רב פלטיא גאון וז"ל והיא לא צנחנותה קטטה, אם היא מרגלת ממורדת היא ואין לה כלום וכו'. וכן משמע צנחנות הגאונים שערי צדק ח"ד שער ד' סי' ע"א^(מח). וכ"כ צנחנות סקמ"ג ובצ"ש סקמ"ה, דכשתלך ממנו, אין לה מזונות אפילו לפי צנחנות הצית.

רמז ברישב"א הוצאת מוסד הרב קוק כתב המגיה, דבמד"ר שלפנינו ליתא, והוא במהדורת ליברמן, שכתב, על האדמה, כל זמן שאשתו של אדם בביתו הוא זקוק במזונותיה, יצאה מביתו אינו זקוק לה.

רמז וכן משמע מתשובת הרמב"ן סי' ס"ו המובאת בספר התרומות שער ס"ה ח"א אות ו'.

רמז ועיין בפסק דין של הרב שאול ישראלי בפסקי דין רבניים כרך ו' עמ' 22 [בדעת המיעוט], שאחר שהאריך בדעת הרשב"א, כתב שהבעל כשהוא רוצה שתשמשו אין מקום להפסידה מזונות וכו'. וכעין זה כתב בשערי עזרא [להר"ע צנחנות ח"א סי' קי"ב עמ' ש"א. ועיין בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תרי"ב. וע"ע במטה לחם ח"א סי' ח' דף י"ד טור ג', בתשובה של הרי"ך ישראלי, שכתב דאף שהרבנים בספר בני בנימין סי' ל"ו ולי, לא חייבו במזונותיה בעודה בבית אביה, אף שהייבנהו לגרשה וגם היא לא מקרי מורדת, הכא בנ"ד דהוא השליכה מעל פניו ואינה רוצה לשוב לבית בעלה מפני שיועדת דמכורין לנקום נקמתה, אינה נקראת מורדת מלשמש לבעלה, וישמשו ומה בידה לעשות וכו'.

רמז ועיין בנות שלום [להר"ש שולאל] סי' י"ז דף קל"ח טור ב' שהביא תשובה זו בשם רב אהרן גאון. וע"ש מה שתידין מדוע לא חילק הגאון בין ארגילה איהי קטטה וארגילה איהו.

ביאור הגר"א

ודוקא שבעלה צעיר אבל אין בעלה צעיר אין נפקותא אם הלכה לבית אביה ואם משום מלאכות הבית [מט] אם היתה חולה לחייב לדולה לאו צת מלאכה היא ואם

[מט] אם היתה כו'.
ע"ש סי' ב'.

הפוסקים

סי' סח אות א — ב

אוצר

סח. אם היתה חולה. א. וכשבעלה בעיר וחלתה ויצאה מביתו. צחות השני סי' ל"ב, בתשובה זקנו הרב שמואל צנך. מנומקלל, באשה שהלכה לבית אביה כשהלכה, כתב קרוב לסוף התשובה, דאם יטעון הבעל דתיכף שמרה [בזה שהלכה לבית אביה] הוא פטור ממוזנות אפילו חלתה, וכמ"ש המדרכי דכתובות סי' קפ"ד, שפסק הראב"ה, אשה המורדת על בעלה ושוב חלתה, אע"פ שמחמת חוליה אינה ראויה לבעלה, אפי"ה אכזה ממוזנותיה, וא"כ ה"נ נימא הכי, נשיב ונאמר, דלאו מורדת היא כיון דלא נסעה אלא אחר שחלתה, ויש לנו ראיה ברורה מתשובת הרשב"א שביארה הב"י צבי" ע"ז, [שכתב] שהרי נסעה בחליה, וחולי לאו צת מלאכה היא. והסכים על הפסק הרב יתחק צ"ר שמשון כץ.

אולם בעצי הלבנון סי' ל"ו, באשה חולנית שיצאה לדור צפני עממה בלא טענה, כתב ממוזנות הפסידה כל זמן שאינה יושבת ביחד עם בעלה נגד רלונו, וכמ"ש הרמ"א [כאן]. ועיין באות שאלה"ז, דאפילו כשיצאה לבית אביה שימשהו וישתדלו דרפואתה, י"א דאין ואם אינה חולה מנכה לה ממוזנותיה כפי מה שצריך לשכור מי שגושה לו המלאכות קטנות שבצית אבל אינה מפסדת משום זה ממוזנותיה רק מחמת מעשה ידיה אם צת מלאכה היא (כל זה צבי" סי' ע"ז בשם תשובת הרשב"א) לה ממוזנות, וע"ש מש"כ על הראיה מדברי הראב"ה בצמדרכי, ומדברי הרשב"א שצבי" סי' ע"ז.

ועיין בויגד משה (להר"מ ויזאן) סי' א', באשה שיצאה מצית בעלה מחמת שהיתה חולה בחולו עצמים, ויש לה תעודה מהרופא שנתן לה ליפטר מבעלה איזה ימים, שכתב דרשגית היא ללכת לבית אמה ולשבת שם כל זמן שמתעסקת בדרפואתה, וגם אם יעכב בעלה שלא ללכת, שכיון שהחולי בא לה מחמת קטנות שמתקוטעות עם בעלה, לא יועילו לה רפואות עד שתנוח מהקטנות, ויש להביא ראיה מהגדול ציהודה המוצא צפת"ש [לקמן] סי' קנ"ד סקט"ז, שכתב על דבר טענה שטענה האשה שאין לו גבורת אנשים והבעל הורה, שימתינו איזה זמן ונתון כך יעסוק הבעל בדרפואתה, ובמשך הזמן הוא יהיה צפ"ע והוא תהיה צפ"ע, והבעל יספיק לה כל צרכה בזמן ההוא וכו', כי חכמי הרופאים כתבו שהגרס הגדול לדבר זה הוא שגאת הנבעלת וכו', וא"כ צנ"ד ג"כ שהחולי בא מחמת מריבה והרופא כתב שנתון לה ליפטר מבעלה, הגם שיצאה בלא רשותו, ידויק לה כחולו יצאה בדרשותו וכו', וכו' דרשגית היא בציאה זו, הדיון נותן שחייב בעלה במוזנותיה והוא צבית אמה וכו'. והסכימו עמו הרב רפאל בירדוגו והרב יאודה שטרית.

ב. וכשהלכה לבית אביה או לבית קרוביה שימשהו וישתדלו בדרפואתה. צכרם שלמה (להר"ש אמאריניו) סי' כ"ח, בתשובת הרב חיים צ"ר יאודה, באשה שחלתה וצריאותה שאין מי שישתדל בדרפואתה ולשמה, הלכה לבית אביה שיתעסקו בדרפואתה, ובעלה אמר שתחזור לביתו והוא ישתדל בדרפואתה, כתב, שדוראי לא הפסידה ממוזנותיה משום שהרחיקה נדוד מצית בעלה, כיון שצאה צטענה בדוראי אחיה ואמה ישתדלו בדרפואתה יותר מבעלה, וזה אין לריך לפנינו, וכן נראה מדברי הראב"ה במדרכי כתובות סי' קפ"ד, שאשה המורדת על בעלה ואח"כ חלתה, אע"פ שגמאות חולי אינה שור לבעלה, אפי"ה איבדה ממוזנותיה, לנראה מדבריו, דדוקא

היכא שמרדה מחלה ואח"כ חלתה הוא שהפסידה ממוזנותיה, אבל אם לא מרדה אלא שחלתה והרחיקה נדוד מצית בעלה בלתי מרידה, ודאי חייב במוזנותיה, וכן יוצא מפורש מאו"ת הרשב"א המוצא צבי" סי' ע"ז, שכתב להדיא, דכל עוד שלא נתרפאה, אינו יכול להכריחה לצא אלא, שדוראי אביה ואמה ישתדלו בדרפואתה יותר משל חמיה ובעלה וכו'. והוצא במימרי חיים (שצספר חיים לעולם) סי' מ"ו, בנידון כזה, והסתייע גם מדברי שו"ת מהרש"ם סי' קנ"ג עפ"י שו"ת הרשב"א הכ"ל, ומחוט השני המוצא בורות הקודם. וכ"כ במטה לחם ח"א סי' א' דף ק' טור א' ד"ה וכבר.

גם בתבואות שמש סי' ס"ט קרוב לסופו, כתב בנידון כזה, עפ"י הרשב"א הכ"ל, דאין לה דין מורדת שאין לה ממוזנות, ואף שכתבתי לעיל סי' ס"ח, לדקדק מתשובת הרשב"א, דדוקא כשאין בעלה צעיר, אבל אם הוא צעיר לא, כעת נ"ל דלא דוקא הוא, אלא שהרשב"א דיבר בצמעה שצא לפניה, אבל הטעם שנתן, מה הנאה יש לו בין עומדת כאן או כאן, שייך גם בבעלה צעיר, שגם בזה אין הנאה לבעל, כיון דחולה לאו צת מלאכה היא, ואכ"כ בתועפות ראם [להר"ר אלקארו] סי' ס"ז ובשונים לדור [להר"ר צאח] ח"צ סי' ס"ז.

ועיין בשושים לדור הכ"ל באשה שחלתה ודודה שגילה צביתו לקחה אלא לרפואתה, שכתב דאין צבא לחלק בין אביה לדודה דהוא אפטרופוס ידיר, דסוף סוף מאחר שהוא גידלה כח, וגם היא קרובתו, וגם אשתו רחמנית עליה, דלחולי רחמנותם עליה לא היו מביאים אותה אלאם והוא חולנית, שפידהו על עמם שלא ידבק בהם החולי ר"ל, וא"כ הוא לא גרע מאביה ואמה, דפסק התועפות ראם [הכ"ל], שאין הבעל יכול לעכב [בעדה מללכת לבית דודה].

אולם בשואל ונשאל ח"ו סי' ס"ג, כתב על דברי הר"ח צ"ר יאודה הכ"ל, דלוינו נראה לדעתו, דמדברי הרמב"ם צפ"ר דאישות הלכה י' ומדברי השו"ע סי' ע"ד סעיף ט', שכתבו דלא יכנסו לה [אמה וקרוביה כשבעלה מקפיד], אלא אם אירע לה דבר, כגון חולי או לידה, מתבאר דגם צעת חליה וצעת לידתה תהיה צבית בעלה, וה"נ מתבאר, דכיון דהרשות להם ליכנס אלאה לבית בעלה, ירפאו אותה שם ולמה תרחיק מצית בעלה, ואין לומר דשליח התם דלא טענה היא ללכת לבית אחיה ואמה, אבל אם צעתה כן שומעין לה, דזה אינו, דה"ל להספיק, או שבעל הוא להם, [כמ"ש לעיל מיניה, ותהיה היא הולכת להם כשיאירע להם דבר], ומלל כתבו הכי, ש"ת לרפואתה ולידתה הם צבית בעלה, וה"כ מתבאר דהבעל חושש לרפואת אשתו יותר מאביה ואמה, וכן הוא המנהג שהאשה מתרפאת ויולדת צבית בעלה, וכנכנסים הם לה אם צריכה להם

(ד) ובתועפות ראם המובא בפנים, כתב להפיר, שאם יכולים להכנס לביתו בע"כ כשהיא חולה מב"ש אם יצו לקחתה אצלם עד שתתרפא ודאי אין הבעל יכול לעכב וכו', ואין הוא מורדת כיון שרוצה לייך רק משום חולי וכו', והגם שירצה בעלה לקחתה לבית החולים לרפואתה יכולה היא לעכב הן מצד דשם אוכלים מאי דאסור עליה הן מצד לחוס על עצמה להיות מסתופפת תחת אמה, והבדל רב בין בית החולים לבית האב וכו'.

ביאור הגר"א

[ג] ובמקום כו'. כנ"ל:

ואם אינה חולה מנכה לה ממוזנותיה כפי מה שצריך לשכור מי שעושה לו המלאכות קטנות שצבית אבל אינה מפסדת משום זה ממוזנותיה רק מחמת מעשה ידיה אם צת מלאכה היא (כל זה צב"י סי' ע"ז בשם תשובת הרשב"א) [ג] ובמקום שחייב לה ממוזנות אע"פ שבעלה הכריז שלא יולה לה אדם והוא צעיר ולא תבעתו דבין ולתה חייב לשלם ללא כל כמיניה והוא ללא ספקה במעשה ידיה (תשובת הרשב"א סי' תצ"ב*):

* שם ליתא. ועיין אוצח"פ סקמ"ב אות י"א מקור הדין, ומובא גם בדרכי משה הארוך (וכ"י) בידה כתב הרשב"א בתשו' סי' תצ"ב. וכנראה שמה שכתרב הטעות.

אוצר

סיק סח אות ב — סיק עא אות ג

הפוסקים

הסוברים לנישואי ערכאות אינם נתיים אלא בגט ודאי שהבעל חייב בממוזנותיה, שהרי טעמם ונימוקם מדיו חזקה אין אדם עושה צעילותיו צעילת זנות וגמר ובעל לשם קדושין, וכיון שכן הרי היא אשתו כדת משה וישראל ומחויב בממוזנותיה ככל אשה מיוחדת להרמז"ס ודעמיה מלאורייתא, ולהרמז"ן ודעמיה מדרבנן, דכיון דבעל לשם קדושין, הרי זה ככל מקדש צביאה שחייב בממוזנותיה, הספק שצדן זה הוא לדעת הסוברים שנישואי ערכאות אינם לרייזים גט וכו', ויש לחייבו מדיו המחייב עצמו בדבר שאינו [קלוז] אע"פ שקנו מירו לא כשתעבד לרמז"ס וחלקו עליו כל הצאים אחריו לומר שהוא משתעבד והכי נקטינן (ח"מ סי' ס' סעיף ב'), וה"ה לנושא אשה בערכאות כיון שהוא מחייב את עצמו לזונה משתעבד לממוזנותיה וכו', וסתם נושא אשה בערכאות הרי הוא כלאומר כל זמן שאת עמי או שאני מתייחד עמך לאשה וכו', והדבר תלוי בנוסח לשון ההתחייבות ומשפטו, וכל שפטור ממוזנות אשתו מדיו הערכאות אין צ"ד מחייבים אותו מדיו מחייב עצמו בדבר שאינו חייב, שלא חייב את עצמו זה, אלא כ"ז שהוא נשואה לו מחויב בממוזנותיה דבין הערכאות שעל פיו נשא.

ובפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 378, מהרבנים ע' להאליה, י' מ' בן מנחם וי' הדס, צוג שחי כעשרים שנה בלי חור"ק אלא בנשואין אזרחיים, כתבו צידודס שאף שהצירים להתגרש אין לו אלא מספק ולחומרא, אבל בנזע לאחיוב בממוזנות, אין מויליין ממון מספק כיון שאין לו שום חיובי אישות כלפיה, ואף שפרנסה גם אחר שצוצה, צדור שאין יותר שום יסוד לחייבו לתת לה לממוזנותיה בזמן שאינו מחויב מדינה.

ב. וכשנשאו בדיון לשם מטרה אחרת ולא לשם אישות. ביטיל עבדי ח"ו סי' ט"ו, מניח שערערו על פס"ד של צ"ד שפטר את הבעל ממוזנותיה היות ומטרת הנשואין היא לא לשם אישות אלא ע"מ להשיג ניירות ע"מ לנסוע לחו"ל, ומכיון שהנשואין לא היו נשואין רגילים ה"ז כדיו האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שום אכסות, וכתב שגראה שאין לו דומה שאין כן מניין הנשואים ה"ז, וכ"ז שצבעה הקדושין לא היה שום תנאי ולא דובר ע"ז כלום, רק שעמדו וקדשו סתם, ואף שהיה מדובר ביניהם לפני זה, ודאי דיש לומר דשמא ביטל התנאי וכו', ועוד דהרי זה בצחינת ע"מ שאין עליך עונה לדינא הוא דתנאי בטל וכו', ומכיון שלפי הדיו תנאי האישות אינו תנאי הרי מניחל הדך דינו כמקדש אשה רגילה ומתחייב בכל החיובים שחייב הבעל לאשתו.

ג. וכשנאסרה על בעלה שלא באשמתה. בנזע ביאודה מהדו"ת סי' י"ב סוד"ה ובגוף, באשת כהן שנאנסה, כתב שכל זמן שאינו מגרשה חייב בממוזנותיה ובכל חיובי בעל לאשתו. והמניה [הרי"ף] ענוזין לאבני מלואים סי' כ"ג סק"י, כתב שהוא תנאי צ"ד שכל זמן שיושבת ואגידה גביה אע"פ שפסק האישות שצביהים חייב לזונה וכו', כגון באשת כהן [ספק מגורשת] שאסורה לו להחזיר, מ"מ

להם וכו', וכן יש להוכיח מלאמרו גבי מורדת, לאפילו היתה חולה שאינה ראויה לתשמש ליינון זה דין מורדת, והם דברי הגמרא (כתובות ס"ג ב') ופסקו מרן צבי ע"ז סעיף ב', וטעמא ללא דמי מי שיש לו פת בסלו וכו', ומסיים שם הרמ"א, לאין חילוק בין התחילה למדור קודם חליה או אח"כ, אלמא דגם צנת חליה הדיו נותן שתהיה צביתו, ומינה שהדיו עם הבעל, שגם אם באמת אמה ואחיה משתדלים יותר צרפואתה, מ"מ ישתדלו כשהיא צבית בעלה כאמור. עוד כתב שם, דמה שהוכיח מדברי הראב"ה שצמרדכי, לחללה ואח"כ מרדה חייב בממוזנותיה, אינו נראה, לכבר כתב הרמ"א ללא שאל, והגם לסיים דיש חולקים, דברי הסתם עיקר, ועוד דהמוציא מחזירו עליו הראיה, והבעל יוכל לומר קים לי כאמור דס"ל ללא שנאד"א. והלן שם כתב עוד, דמה שהוכיח מדברי הרשב"א המוצא צב"י סי' ע"ז, אינו נראה, דהתם שאני שהלכה בזמן שבעלה חוץ לעיר וכו'. וככל הדברים הנ"ל כתב גם צב"י סי' ט'. ועיין עוד שם, מה שהצריך לכתוב נגד תשובת הר"ח צב"י יאודה הנ"ל.

ג. והאם חייב ברפואתה כשאניה בביתו עיין לקמן סי' ע"ט.

ט. **רק מחמת מעשה ידיה.** כתב צב"מ סקמ"ד, דהיינו לכתחילה [שאמר לה לפני לאתו מהעיר שיגבה ממוזנותיה], אבל [אם לא אמר לה כן] ולא עשתה מלאכה ולתה לצורך ממוזנותיה כבר כתבתי לעיל שדעת הרמז"ס והרבה פוסקים שמשלם מה שותה, ואינו מנכה לה מה שלא עשתה מלאכה [ונתבאר לעיל סקמ"ח אות א']. ועיין צבית יעקב כאן ד"ה מנכה, שכתב דמ"מ מנכה ממנה מה שצריך לשכור מי שעושה לו המלאכות קטנות שצבית כמבואר לקמן סי' פ' סעיף ט"ו צב"מ [ושם יתבאר בעזה"י].

ע. **שבעלה הכריז שלא יולה לה אדם וכו'.** עיין לעיל סקמ"ז אות ו"א.

עא. **נדונים שונים השייכים לממוזנות האשה.** א. נשא אשה בנשואין אזרחיים האם חייב בממוזנותיה. במשפטי ערויאל מהדו"ת סי' ע"ז, כתב שהשול [הרב א' ע' רודק] לדעת הרמז"ס שמוזנות האשה לאורייתא ודאי אין לה ממוזנות, ואפילו לדעת האומרים שחיוב ממוזנות הבעל הוא מדרבנן [עע"ז בלוצה"פ לעיל סי' ס"ט סק"ג אות ב'], לאשה זאת שנסאת בערכאות לא תקנו לה רבנן ממוזנות, לפיכך גם לדעת האומרים שנישואי ערכאות אינם נתיים אלא בגט [עע"ז בלוצה"פ לעיל סי' כ"ז סק"י אות ג'], מ"מ אין נשואין אלו מחייבים את האיש בממוזנות אשתו זאת שאינה נשואה לו כדת משה וישראל, וכתב המחבר ולדידי נראה, שלדעת

רגא) עיין באבני האפר ח"א סי' קנ"ד אות י"ז וביביע אומר ח"ג סי' ט"ז סוף אות י"ז אם אפשר לומר קים לי כדי להיפטר מחיוב ממוזנות.

אוצר

סיק עא אות ג — ט

הפוסקים

הוא משל בעלה ללא מינכר הפרעון בזה, וכמו ששכיר שפסק ממונות [ברמז"ם שם הלכה י"ג], ואפשר עוד דבנות לאשתו מתנה נמי מופטר ממונותיה כיון שהיא שבעה ואינו חייב לזונה.

ובשבת הארץ על הרמז"ם הנ"ל, כתב שיש מי שנראה מדבריו שעיקר החילוק הוא בין אם יושבת אצל בעלה שניזונת עמו וכו', אין זה כפורע חובו ממנו שביעית, אצל כשאניה אצל בעלה, אז היא אוכלת כגובה חוב של ממונות, ואסור לפרוע חוב ממנו שביעית, ונראין הדברים שכל זמן שלא הוצק הדבר לבא לידי בית דין אלא היא בעצמה ניזונת משל בעלה אין חילוק בין אם היא אצל בעלה או לא, ולעולם ניזונת היא ממנו השביעית של בעלה, אלא שאם בא הדבר לידי ב"ד שהם צריכים לפסוק לה ממונות, אז נעשה הדבר כחוב הבא להיות נפרע, ואסור לפסוק ממונותיה ממנו שביעית.

ה. האם יכולה למחול לבעלה מוזהבית דלהבא. בהיכל יחזק ח"צ סי' ל"ה, הסתפק אם אשה יכולה למחול ממונות מאתן ולהבא, וכתב בזה דה' שהדין שאין אדם יכול למחול על חוב ששור לא חל (כמוצא בחר"מ סי' ל"ט סעיף ד') אינו נוגע לענין מחילת האשה על ממונותיה, שאותו דין לא נאמר אלא כשאין ממש התחלה לחיוב וכו', ובשלמא אם החיוב הוא חד פעמי ניחא שצאופן זה נמחל החיוב אחת ולתמיד, משא"כ אם תאמר שחיוב הממונות הוא חיוב מתחדש והולך דבר יום ביומו (ולכאורה תלוי אם ממונות לאוריייתא או דרבנן), ג"כ אין זה שייך לענין אין אדם מוחל דבר שלא בא לעולם, שזה לא אמרו דבריו ניסוח [בתשובותיו סי' כ"ג] אלא בדבר שאין לו שום אחיזה בזה, לא של גורם ולא של סיבה, משא"כ לענין ממונות האשה אפילו תאמר שהוא דבר יום ביומו, מ"מ הסיבה שגרמה למצב זה התקיימה בעצב שבעה נשואין וכו', [ונראה במסקנתו שנוטה לומר שתועיל מחילה, אך לא החליט זאת למעשה].

ובביע' אומר ח"ה חו"מ סי' א' אות ז', כתב דאפשר שלא תועיל מחילת האשה לממונות להבא מפני שיש פוסקים רבים הסוברים שחיוב הממונות אינו מתחיל משעת כתיבה אלא מתחיל בכל יום ויום וכו', ולפי' י"ל כמ"ס הר"ן בתשובה [הר"ן] שכשם שאין אדם יכול להקנות שלש"ל כך אינו יכול למחול לשל"ל ופסקו הרמ"א בזה"מ סי' ר"ט סעיף ד', ושכ"כ הריב"ש והראש"ם והרשב"א וכו', אלא שעיקר דברי הר"ן והריב"ש וסויעתם אינם מוסכמים כי בחוות יאיר סי' כ' הביא דברי הר"ן הנ"ל וכתב שיש סברא נכונה לחלק בין מקנה לשל"ל לבין מוחל לשל"ל וכו', וכן מוכח מפשט דברי המהר"ם מרוטנבורג הובא במדרי"ם פ' הנושא וכו', וכ"כ הצי"ח תשו' קכ"ד וכו', [ומסיק] שהרמ"א עצמו [המוצא לעיל] כתב שיש מולקטים וא"כ בנד"ד הבעל המוחזק יכול לומר ק"ל שחיוב הממונות מתחיל מיד וא"כ הוי לשל"ל ואפשר למחול. וכן בבכורי אשר סי' ל"ו אורח א' כתב שיכולה למחול ממונות להבא.

- ו. מקרים שונים שאדם חייב במוזנות ארוסתו, עיין לעיל סי' כ"ה סעיף ד' ובאור"ח פ"ס.
- ז. הגיע זמן נשואין ולא נישא או חייב במוזנותיה, עיין לעיל סי' כ"ו סעיף ג' ובאור"ח פ"ס.
- ח. שלח גט לאשתו ולא הגיע לידה אם עדיין חייב במוזנותיה, יתבאר לקמן סי' קמ"א סעיף כ"ח בעזה"ה.
- ט. וכשהיתה מגורשת ואינה מגורשת, יתבאר לקמן סי' כ"ג סעיף ב' בעזה"ה.

כיון שמחמתו היא מעוכבת להגא' חייב במוזנותיה וכן הדין בכהנת שנסתת ופלה ועדיין לא גירשה, אע"ג דבטל האישות שביניהם עדיין חייב מתנאי ב"ד.

ובצפת פנח פ"ב מאישות הלכה ב', הביא שהרמז"ם שם בהלכה ד' כתב שממונות הם מתנאי הכתובה, וכתב וכו' [אם הוא מטעם החיוב לאוריייתא שבהלכה ב' או מתנאי כתובה] גבי אשת כהן שנאכסה דיש לה כתובה ותנאי כתובה, אם כל זמן שלא גירשה אם יש לה ממונות, דזה לא דמי לאלמנה לכה"ג [שאין לה ממונות כמבואר לקמן סי' קט"ז סעיף א'] [דנאכסה] הנשואין היו בזה"ה, והנה כך לאם נימא להטעם [שחיוב במוזנות] משום דין שארה או ליכא ממונות לשב פקע שארות, משא"כ אם הטעם משום מתנאי כתובה אז חייב וכו', ועיין ביורשמי כתובות פ"ב הלכה י' ובתוספתא שם מבואר דר' זכריה בן אבא היה מעלה ממונות לאשתו אף דנאכסה עליו מטעם שצויה ואינה ראויה להיות עוד אשתו, מ"מ היה נותן לה ממונות מטעם תנאי כתובה.

ועיין במשנת יעקב [להר"י רונטל] פ"ב מאישות הלכה א'—ב' סוף אורח ה', שהביא דבריהם וכתב, וכו' מנלן זה, בדפשות אין לה ממונות דבעמוד והוא קאי, וכדלמרינן ביבמות פ"ה א' [באלמנה לכה"ג], ומה שהביא בצפת פנח מהא דר' זכריה בן אבא דלמרינן בתוספתא וביורשמי דהיה מעלה לה ממונות, י"ל דלא מן הדין הוא, אלא מזה מצדך אל תתעלם, וכהניא עובדא דר' יוסי הגלילי דמציא הירושלמי פ"א דכתובות [הלכה ג'] ע"ש.

ד. האם האשה ניזונית מפירות שביעית. ברמז"ם פ"ה משמיטת ויובל הלכה י"ד, כתב ואין ב"ד פוסקין לאשה פירות שביעית, מפני שזה כמשלם חוב מפירות שביעית, אצל ניזונת היא משל בעלה. ויינו כ"מ וברדב"ז שמקורו מהתוספתא פ"ה לשביעית [הלכה ט"ו].

ובפאת השלחן פ"ה סעיף י"ט הביא את דברי הרמז"ם הנ"ל, ובזית ישראל אות כ"ט, הביא שביורשמי כתובות ריש פ"ז אות א, כמ"ד אין ממונות האשה מנה"ט כהלא דתניא אין ב"ד פוסקין לאשה ממונות ממנו שביעית אצל ניזונת היא אצל בעלה שביעית, וכתב ור"ל דכיון שאינו חוב מנה"ט ממונותיה עליו ולכן ניזונת אצל בעלה ללא הוי כפורע חוב, ומ"מ לכתחילה אין ב"ד פוסקים דמ"מ מדרבנן מחזי כפורע חוב וכו', וכ"כ הירושלמי שם ברפ"ג, ולפי' תימא דהא הרמז"ם פסק בפ"ב מאישות הלכה ב' כמ"ד ממונות האשה מנה"ט, וא"כ איך פסק כהן שניזונת משל בעלה, ויש לתרץ לפי דעת הר"ן ר"פ המזיר [ל"א ב' מדפי הרי"ף ד"ה באומר] דהרמז"ם סובר כריב"ז דקונמות מפקיע מידי שעבוד, ולפי' א"ל ליתרון הירושלמי וכו'. ועיין מה שתלכו בדך עז החיים [להר"י אלגאזי] דף ל"ה, בחוק ימים ח"ב סי' מ' ומ"ב ובצפת פנח ח"א [נדפס ת"ש] סי' כ"א [עמ' 18 טור א'] סי' כ"ב וכו' ע"ב [עמ' 60 טור א'].

ובאות היא לעולם מערכת המ"ס סי' ל"ד דף ס"ג טור ב', הקשה כן והגיה שם דברי הירושלמי [הנ"ל], והביא שגם מהר"א [פולנא] שפירשו לירושלמי פ"ג דמעשרות [הלכה א'] תקן את הגירסא בירושלמי, כמ"ד אין ממונות אשה מה"ט או כהלא דתניא אין ב"ד פוסקין וכו', דבלא ב"ד ניזונת לאינו נראה כפריעת חוב וכו'. וכן הגיהו בשנות אליהו ובהגהות הרש"ש שם [משנה א'].

ובחזון איש שביעית סי' י"ג אות כ"ו, כתב אע"ג דהחוב הוא ממונות עצמן, מ"מ חשיב כמקבל כנגדן הנאת הפרעון, ומ"מ ניזונת

ע"א שחייב לזון בניו ובנותיו כשהם קטנים. ובו ד' סעיפים:

א חייב אדם (ה) לזון בניו (א) (ב) ובנותיו

עד

באר הגולה

א מיתלה דרבי עולא רבה
וכי' כמות דף ס"ה ע"כ

פתחי תשובה

(א) לזון בניו ובנותיו. עיין במשנות חזק השני סי' ח שכתב דבני נשים אינם כבנים לענין זה וכ"ש בני נקת כן מדיון דקדק מחזיק למן להם (עיין ב"ד סי' כ"ד) ואם יש כאן אבי האם ואחי האב החיוז מוטע על ידי אחי האב שענין המזונות תוליד יותר ביחודה ור"ל מלמדין פ' המלך ולתבטעיה ליוצרים ולא קאמר לקדושים ע"כ: (ב) ובנותיו. עכ"ל ומ"ל חייב לזון חמות אשתו אם אדם מתה עיין בזה בתלמי' פ"ב מה"ל דין י"ד ובהגה"ש:

סי' כ. ומת"ר ווייל בלקויו סי' י"א כתב היבא דלון לו תמקון חייבים הורשים לזון. האם אינה חייבת במזונות בניה הקטנים. מת"ר ווייל שם:

הפוסקים

ס"ק א אות א — ב

אוצר

סימן עא

סעיף א. א. חייב אדם לזון בניו ובנותיו וכו'. א. מקור

הדין. לשון השו"ע הוא מהטור כאן. ועב"ה"ג א"ת א' דהוא מהגמ' כתובות ס"ה ב', דליתא שם דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה, אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניה ובנותיו כשהם קטנים אבל זן קטני קטנים וכו'. ועוד שם מ"ט ב', אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא, באושא התקינו שיהא אדם זן את בניה ואת בנותיו כשהם קטנים, איבעיא להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה וכו'. ובתוס' ד"ה כשהם כתבו, אבל קטני קטנים לכ"ע חייב כלומר בסוף אע"פ [הג"ל]. ובשעמ"ק שם ד"ה כשהם כתב, פרש"י עד שיביאו שערות, ואיכא למילק דלהמירא דרכו לפרש וה"ל למתני שיהא אדם זן את בניה ואת בנותיו עד שיביאו שערות, ותיירא בתוס' דלהכי נקט כשהם קטנים לדיוקי דקטני קטנים חייב לכ"ע. ובדמ"ס פ"ב מאישות ה"ד כתב, כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניה ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים, מכאן ואילך מאכילין עד שיגדלו כתקנת הכהנים.

ב. אם החייב הוא מן התורה. בארע"ל דרבנן מערכת א"ת מ' סי' ת"ו כתב, דמדברי הרמב"ם נראה דחייב מן התורה, שכתב בפ"ב מאישות ה"ד, כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניה ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים, מכאן ואילך מאכילין עד שיגדלו כתקנת הכהנים, אונס יכ פירוש אחר בדברי הרב"ב. וכ"כ בא"ת היא לעולם ח"ב דף ס"ד טור ב', דלרמב"ם דס"ל דמזון האשה הוא מן התורה [ע"פ] בארע"ל לעיל סי' ס"ט סק"ג א"ת ב' ד', יכולין אלו לומר דלהכי כתב כשם שחייב וכו', לומר שחייב מן התורה. וכ"כ במג"ל מא"ש ח"ב סי' כ"ד. ובפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 30, הביא הרב מרדכי אליהו ראייה מנש"ת מהר"ם אלשיך סי' ל"ה, דס"ל בדעת הרמב"ם דהוה מן התורה. וכ"כ בדעת הרמב"ם, האדמו"ר רמ"מ מליובאוויטש בשמנה הלכות ח"א מדור התשובות סי' י"ז א"ת א' [ע"פ] סי' ט"ו]. ועיין במשפטי שמואל (להרש"ב (ורנ) מהר"ב סי' ט' א"ת ג', הביא עוד לראיה מדברי הרמב"ם פ"ג מנושאר ה"ד [וע"פ] שהוכיח מפורש הלכ"ג שמות כ"א שחזונות קטני קטנים מלוריייתא]. וע"ע במנחת יצחק המובא לקמן א"ת ו' וביד אפרים (להר"א ווינברגר) סי' ה' א"ת מ"ו.

אולם בתוס' גיטין מ"ז ב' ד"ה ולביתך, כתבו דמדלוריייתא אינו חייב במזונות בתו, ובחידושי הריטב"א קדושין כ"ב א' על דברי האמרא שם, מכאן שרבו חייב במזונות אשתו ובניה [עבד עזריא]. כתב ובי תימא ואלא אמאי, כיון שגור אינו חייב במזונותיו מן התורה, לא מחייבא תורה לאדון מה שאין העבד חייב ומשועבד, ואיכא למימר דכיון דסתמא דמילתא כל אדם זן ומפרנס אשתו ובניה, לכתה תורה שלא יפסידו מפני מכירתו, ושיהא הרב זן ומפרנס אותן, דקיים ליה לרמחמא שאלו לא נמכר היה מפרנס אותם, הלכך חייב במזונותיהם ובכסותם. וכ"כ הרמב"ן בפירושו לתורה (שמות כ"א ג'), והמשנה למלך פ"א מנערה בתולה ה"ג ד"ה ורלית, בשם הראשונים, ובידי אליהו תיקון כ"ה, כתב בדעת רש"י והרא"ש, שחייב מדרבנן ע"ש.

ובטור לקמן סי' ק"י, כתב דל"א [שיש בנות שאינן ניוזות] אחר מותה, אבל בחייו חייב לזונם מתקנת אושא עד שש שנים. ובש"ת מהר"ם מלובלין סי' ע"ט, כתב דמש"כ בטור [שהחייב עד שש שנים מתקנת אושא] אינו מדוקדק שבכתובות [מ"ט ב'] משמע דתקנת אושא היא ביתר משש וכו', אם לא נאמר שתקנת עד שש היא גם תקנת אושא, ותרי תקנות אינו יוצא דין זה [שהם מדלוריייתא], וכך הוי הילכתא. והובאו דבריו באבני מלואים כאן סק"ג, והוסף שכ"כ במ"מ פ"ט מאישות הלכה י"ד, ועיין מה שהאריך בזה ביטול עבדי ח"ס סי' י"ג סעיף ב'.

וכן

שהיו מוזנות הבנים מדלוריייתא לדעת הרמב"ם, אין הדבר כן, אלא שחכמים חייבוהו במזונות הבנים, שלא להפסיק ויכיתא במזונות שוכנת לה תורה. ועיין בדברי המגיה ביאוריה יעלה המובא בפנים [בדף ק"ב סוף טור ד'], שבוה שצין בארעא דרבנן ליד אליהו, בא לומר דברי הירי אליהו אינו יוצא דין זה [שהם מדלוריייתא], וכך דעתו, ומשוי אנפשיה הדרנא וכו'. ובמרכבת המשנה פ"ט מאישות ה"ד, כתב דלרמב"ם מוזן בניו ובנותיו הקטנים בחיי האב אינו מתנאי כתובה, אלא האב חייב בהן מתקנת אושא, והוה מש"כ שם בפ"ב ה"ד כשם שאדם חייב וכו', לומר דכשם אפילו היבא שאברה כתובות ותנאיה חייב במוזן בניה ובנותיה מצד עצמן וכו'. וכ"כ במשנה הלכות המובא בפנים סי' ט"ו [וע"פ] סי' י"ח]. ובדרך עד החיים סי' ב"ז סעיף מ"א, כתב דשפיר קאמר הרמב"ם כשם, כיון דכל תוקן רבנן כעין דלוריייתא תקון, או דס"ל דחכמים עשו חיוב כשל תורה, וכ"ש א"א אמרינן יותר משל תורה וכו'. ועיין בשואל ומשיב מהדורא שתיאטי סוסי' מ"ו, שכתב בדעת הרמב"ם, דבתי אבא חייב במזונות משום מנוות אבא, ובשאיין חייב במזונות אבא או חייב מתקנת אושא ע"ש. וע"פ ביביע אומר ח"ג סי' י"ד אות ח' ובמעשה רקח המובא לקמן אות ג'.

א. ע"ש שמשע דמיייר גם לגבי הפחותות מנוות שש. וע"פ בפני ירושע כתובות מ"ט א' ד"ה במשנה, שכתב כשמעשה ידי הבת לאביה חייב לזונת מן התורה, דלא גריצא מעבר עברי דכתיב כי טוב לו עמך. וכעין זה כתב בתשובות מהר"א (אדמו"ר סי' ל"ה).

(ד)

ע"ש שכ"כ מלשון הרי"ף, וכן בכנה"ג שם הגה"ש אות ח', על הסוד המובא

א במכילתא דרשב"י שמות פס"ו איתא, איש לאשר באהלו תקח, מכאן שאדם חייב במזונות אשתו ובניה.

ב שם ציין ליד אליהו תיקון ב"ה, ושם, אחר שביאר שמ"ש הרמב"ם "כשם" אתא לאשמועינן דמונות הבנים הם בכלל מנוות האב, כתב ולא יתחייב מפני זה

אוצר

ס"ק א אות ב — ג

הפוסקים

לאפילו כל הכך רבנותא אפשר ליישז דצריהס דחוקא כהרמז"ס,
וכיון ללא איתמר פירוש דצריהס אלא מכללא איתמר, והרמז"ס
כתב פירוש דליתו נותן להם אלא לפי כורסא הכי נקטינן. וזמעה
רקח על הרמז"ס הכ"ל, כתב לחלק בין מזונות אשתו ומזונות צניו,
דירוע שדעת רבינו שמזונות האשה הם מדאורייתא כמ"ש ברוב
פרק י"ג, והכסות בכלל הפרכה, משא"כ בצניו דאין חיובו
מדאורייתא כלל.

ובלב מבין (להר"מ בירדנו) סוס"י קל"ה, כתב דליתו נותן להם
מזונות אלא מזונות פחותים כמו משנה אשתו ע"י שלש
[המזכירים צמח"י כתובות ס"ד ז' ובשו"ע סי' ע' סעיף ג], ואפילו
אם הוא עשיר, אין לרדך ליתן מזונות צניו לפי עשרו אלא כפי עניו,
כמבואר בס"י [ע"ג סעיף ו].

ועיין בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 265 מהרב מ' אליהו, אחר
שהביא הוכחה הנוס' כתובות ס"ה א' ד"ה מאי, שמזונות
הצניו לאחר מיתת האב נותנים להן כפי כבודו, ושמתאן קשיא על
הצ"י סי' קי"ג, שהוכיח נגמ' זו גופא לזכרות נותנים להן כפי
כרכן^ה, כתב לתנן שיש שגורס סוגים בחיוב מזונות, לאשתו חייב
לפי כבודה וכבודו ועולה עמו, בצנו [צין בחיוב צין לאחר מותו] נותן
לה כפי מה שהיא צריכה, אבל מתחשצין עם עניו ועושרו, ולא
נותנים לפי עושר משפחתו או לפי פרנסתו, ולא לפי כבודה של הבת
או משפחת האב, ובעצ אשתו [בצ"י סעיף ו'] נותן לה כעני
בציראלא וכו'. וז"ל דצדרי הר"ד קאפח צמ"י 269.

אולם בגארות משנה ח"א סי' ק"ו עמ' רס"א ד"ה ולכן, כתב דאף
להחולקים על הר"ן [דס"ל דחייב במזונות הצניו אף לאחר
מיתת האב], מסתבר דירוע שיש גם חיוב מלד מזונות אשתו כמו
ארחי ופרחי [כמבואר דצדרי המזכירים לקמן אות י"ג], ולפ"י יטערך
לזון אותם במזונות [לפי מה] שנותן לאמם, ולא דמי לכסות, שאינו
נותן להם כפי עשרו אלא כפי כרכן כלל, משום שהקטנים אינם
צריכים לכסות שצריכה אמם.

ועיין במשפטי שמואל (להרש"ז ורכ"ה מהר"ד סי' י' אות ג', שכתב
למעשה נוהגים בצנתי הדיון לחייב לפי רמת חי האב, ולא
מקציבים לכולם שיעור אחד אלא העשיר לפי עושרו והעני לפי
עונו, וטעמם ונימוקם הוא, דהואיל ומזונות הצניו מדין דקדק
נגעו זה [לאחר שז], וקודם שז צלופס שאין חייב במזונות האב],
ובצדקה אין קנה מידה אחת לכולם, אלא ענין בן טובים נותנים לפי
הרגלו כמ"ש ביו"ד סי' ר"ג [סעיף א'], ולכן יש לחייב לאז לספק
לצנו די מחסורו אשר יחסר לו כמו שהורגל, ובניו הקטנים קודמים
לכל

ו ע"ש שכתב, שלדעת התוס' הג"ל ודעיהם שס"ל לענין מזונות הבת אחר
מיתתו שנותנים לה לפי כבודו, מסבירא דגם לענין מזונותיה בחייו הדין כן. ועי' ע"ז
עמ' 263, בדברי הרב ש' ישראלי שחלק עליו בזה.

ברם חזר ח"ב ספר התקנות [תקנות הנקה סי' ב'] דף ל"ו טור א', הביא תקנת
הקהילות במרוקו [משנת שמי'] מגורשת התובעת לבעלה מזונות בנה או בתה
שממנו, אם ירצה האב, לא יתן לה דמים כי אם להם ולפתן ממה שהוא אוכל, וכי'
במורת. והובאה תקנה זו גם בשו"פריה דיעקב סי' ס' ד"ה ועוד נראה, והוסף
שכשהם רוצה לשבת בעיר אחרת, שאין האב יכול לתת לה להם ולפתן ממה שהוא
אוכל דבר יום ביומו, מאין הרגלים [לדבר לחייבן] לשלוח לה דמים. וכי' בוויאמר
יצחק ח"א סי' קע"ב ד"ה באופן. והביא בשושנים לדוד (להר"ד צבאח) ח"ב סי' ס"ו
ובחלק ח"מ בליקוטי דינים אות הבית ערך בת הגיונית (דף קכ"א טור ג'). ועיין
בנפת צופים סי' צ"ד ובשמש ומגן ח"ב סי' לב. ועי' בתקנות מועצת הרבנים במרוקו
שנת תשי" המובאים בהגם שאול ח"ב עמ' ק, שביטלו התקנת הג"ל, וחייבו לשלם
ממון [ע"ש ובמה שדן בדבריהם בעמק יהושע המצוין בפנים, ע"ש אות א'].

וכן כתבו למזונות הצניו קטני קטנים הוא מתקנת חכמים, שצערי
תשובות (למהר"ם מרונטבורג) שער ז' סוס"י רמ"ד (עמ' 242),
צש"ת הרש"א ח"ב סי' ש"א, בתשצ"ץ ח"ב סי' י"ט ובתורות
השן פסקים וכתבים סי' ל"ו. ובגלוב כלן סעיף א', כתב אע"פ
שלא מלינו בתורה שחייבה את האדם לפרנס את בניו ובנותיו אפילו
כשהם קטנים, חכמים חייבוהו לפרנס אותם עד שיהיו בני גש.
וכי' ביאורה יעלה (להר"י קרוב) חו"מ סי' כ"ה דף קי"ב טור ד',
בהגם שאול ח"א סי' כ' ד"ה איך, שישלם עבדי הכ"ל ושם ח"ד סי'
ט"ו בתשובת הרב י' הלכו.

ג. החייב לזון לפי עושרו. עיין צה"ט סק"א, שכתב דאין זנין
אותם לפי עושרו כמ"ש צש"ע סי' ע"ג סעיף ו' לענין כסות.
והוא מהצ"ש סק"א. וכן מסיק צמ"ח סק"א, שכתב ללא כתבאר אם
די שנותן להם מזונות כל דהוא^ה, או שצריך לזון אותם כשם שהוא זן
את אשתו והם עולים עמה, ועי' צ"ח שכתב דמדין מזונות אמם
נגעו זה [וכפי שיוצא לקמן צבאח י"ג], היה משמע קצת שצריך לזון
אותם במזונות שנותן לאמם, אבל להרש"ז צדן צא על הפניה סוף
סי' זה, שאע"פ שאינו חייב במזונות שלה חייב הוא במזונות צנו
הטולל ממנה, משמע קצת שאין צד נגד אחר אמם, ועי' צס"י ע"ג
סעיף ו' צני כסות וה"ה מזונות.

ובשו"ת הרשב"ש סי' קט"ב, כתב ללענין פסיקת מזונות הבת [בחי'
האב] כפי מה שצריכה ולא כפי עושרו יפה דנת וכו', וכן
כתב הרמז"ס צפ"ג מאישות הלכה ו' [לענין כסות], דדוקא צאשתו
הוא לחמירין עולה עמו ואינה יורדה, ובמ"מ שם כתב שה"ה
למזונות, שלא הוזכר החילוק בין עשיר לעני אלא צאשה כלל. וכי'
צש"ע לבעל מרכבת המשנה כלן סעיף א', צש"ת ריב"ס שנייטוך
חו"מ סי' י"ד, בתולדות אדם (להר"א שור) כאן, בהלכה למשה
(להר"מ אלבז) סי' ט"ו והרב יוסף קאפח בפסקי דין רבניים כרך
ט' עמ' 269, דליתו חייב אלא כדי כרכם דקדוק.

ובדיא דחיי לזון פ"א דף פ"ז טור ג', כתב תמולה נדנראה דכמו
במזונות אשתו חלקו בין עשיר לעני, ה"ה בצניו ובנותיו
הקטנים, שהרי מזונותיהם מדין מזונות אשתו נתחייב בהם,
וכדמשמע בסוף פרק אע"פ וכו', וגם הר"ן הסובר דליתו חייב לזונם
אלא בשביל מזונות אשתו, אין ספק דהכל לפי עושרו, ואע"פ שכתב
אבל לא רציתי לראשונים שאמרו כן, היינו שלא ראה שחלקו בין
אמם קיימת לאין אמם קיימת, אבל למזונותיהם משום מזונותיה
גמרא ערוכה כמ"ש, וכן יראה דעת מהר"ם מרונטבורג, מוצא
צרא"ש שם פרק ד' סי' י"ד, שכתב דחייב לזון אפילו שיש להם נכסים
שנפלו להם מיתת אבי אמם דומיא למזונות האב, וא"כ ה"ה דנותן
להם לפי עושרו כיון שאליו במזונות אשתו וכו', ומימי כיון דנפק
תמוניה להרמז"ס, דליתו נותן להם אלא כפי כורסא, אע"פ שגראה
מכל הכך רבנותא נותן להם לפי עושרו, לענין מעשה אין לנו כח
לעשות נגד הרמז"ס, חדא דמספיקא לא תפקינן ממונא, ותו

בפנים כתב, דזה לשון הר"ף. ולפנינו ברי"ף [כתובות כ' ע"א מדפין] בשמטו תיבות
"מתקנת אושא". ובאילת אהבים כתובות מ"ב ב' על דברי התוס' שם ד"ה כשהם,
שכתבו דקטני קטנים לרביע חייב, כתב דנראה דזה אינו מתקנת אושא רק מדינת
למדינתו [ע"י ס"ד ב' ואם הייתה מתקנת מוסטין לה לע"י מדינותיו]. ועי' צש"א
ומשיב הג"ל בהערה ב', בדברי הרב ניסים בורלא בהמאסף שנה ב' גליון ח' סי' ל"ט,
בישכיל עבדי המובא בפנים אות י"ג ובמשפטי שמואל המובא בפנים אות ו'.

ה. בחיגא וחסדא ח"ג דף מ"ה טור א', כתב דלא דוקא כל דהוא, אלא ר"ל
כדי שיעור ההכרחי להם שלא יצאו רעבים מסערתם, וכן משמע בח"מ גופיה סי' ע"ג
סק"ו ובב"ש שם סק"ה.

אוצר

סיק א אות ג — 1

הפוסקים

דפחות מנן שז' כופין מלינא ואפילו אינו אמיר. ושם צטור א', כתב דהיינו מש"כ בתוס' שם ד"ה כשהם, אבל קטני קטנים לכריע חייב, וכוונתם פשוטה לדינא קא אתו לשמועין דכייפין ליה אפילו לא אמיר, וכן משמע מדברי הרמב"ם^ט הטור והשו"ע^י [כאן]. ועיין במה שמוצא מדבריו ברות הבא.

ה. וכשיש לו לאב מזון ליום אחד בלבד. בתו"ט כתובות פ"ד מ"ו הביא דברי הרע"ב^ז [בצינו אמיר] שכתב, בקטני קטנים כופין את האב ומוציאין מידו צעל כרחו, והקשה ואי אינו אמיר מה מוציאין ממנו, ותיירך דכמו בחיוב האשה לאפילו אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא, חייב למיזנה מינייהו או למיכל בזהה במאי דאכל כמ"ש צטור סי' ע' [וכמו שפסק ברמ"א שם סעיף ג']. וביאר דבריו הרבנים א' גולדשמיט י' קולין^ט וס' מרמזי בפסקי דין רבניים כרך ב' עמ' 91, דלעתו שחוב זה אינו דומה לכל חוב ממון שמסדרים לבד^ח ומשאיכסם לו לזכריו ההכרחים, אלא הוא חייב להתחלק במה שיש לו גם אם אין לו מספיק בשבילו, ויש לחיוב זה דין מזונות האשה שאין מסדרים בה, וכמוצא צטור שם בשם הרמ"ה, מפני שאינו חוב ממון.

ובחינא וחסדא ח"ג דף מ"ה טור א', עמ"ש"כ הרמב"ם^ט [פי"ב מאישות הלכה י"ד] כשם שחייב אדם במזונות אשתו כך חייב במזונות בניו, כתב דוכונתו [במש"כ^י "כס"י] לומר דבניו הקטנים חייב לזונם אפילו אינו אמיר, וכלי דלא תפקי לך דלא אינו אמיר היאך כופין אותו שיוזם, בזה קאמר דכשם דבחיוב המזון של האשה אי לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב לזונה מינייהו או למיכל בזהה במאי דאכלי, כן הוא בבניו ובנותיו. ועיין בשופריה דיעקב ובזרע אמת המוצאים לקמן אות הבא.

ו. אם חייב לחזור על הפתחים לצורך מזון בניו. בשופריה דיעקב סי' ס' דף נ"א טור א', כתב דידוע שאין לו כי אם כדי סיפוקו, אין עליו חיוב לזון את בניו, דעד כאן לא מלקו חכמים בין שם לאחר שש, אלא בשאינו אמיר ליתן דקה המספקת, או אמיר ליתן דבר מועט שאינו מספיק, אבל באינו אמיר ליתן כלום אין הפרש בין שש לאחר שש ובכל גוונא פטור, ובסדרא הוא דכיון שאין לו כי אם כדי סיפוקו פשיטא לחייו קודמין, דמאן לחייבו לחזר על הפתחים ולזונם, וחז"ל לא חייבוהו אלא אם שש לו מה ליתן להם אחר די סיפוקו. והסכים עמו בשו"ע לרד" (להר"ב כזבאח) ח"ב סי' כ"ב וק"ב^ט.

ובן משמע בזרע אמת ח"ב סי' י"ד סי' ק"ח דף ק"ב טור ד', שכתב דלפי דברי הר"מ [מרוטנבורג (דפוס קרימונה) סי' קל"ח המוצאים בתשורות מיימוניות השכיכות לספר שופטים סי' ט"ז ובצ"י י"ד סי' ר"ת] דפירוש אמיר, דלומדים אותו שיוכל לבסוד יציאה זו ולא ינטרך לחזור על הפתחים, א"כ ל"ל דלא אמיר, דהיינו שינטרך לחזור על פתחים, אפילו הכי כופין אותו לזון הפחותים מבני שש, והוא דבר תימה לדין יוזם משלו אם אין לו, הלא כשל עוזר ונפל עוזר, אלא ודאי מיידי ביש סיפק בידו לזון אותם, ואפילו הכי מוקרינן לל

שנים וכו'. וכ"כ בתוס' כתובות ס"ה ב' ד"ה אבל ובמ"מ פ"ב מאישות הלכה י"ד. ונראה שכוונתם שכופין בכה"ג אפילו אינו אמיר, דאל"ה לא אפילו ביתר משש כופין באמיר, כמש"כ בגמ' שם מ"ט ב'. ועיין במשנה הלכות ח"א הלכות כתובות אות מ"ו.

ח. כ"כ להדיא בפירושו המפורסם להרמב"ם פ"ד דכתובות משנה ו'.

ט. עיין במאירי כתובות במשנה מ"א א', שכתב אבל קטני קטנים אע"פ שאינו אמיר, הואיל ומ"מ יכול לזונם ע"י דחוק, כופין אותו.

לכל דקה לאחרים, ומה שמפורש בפוסקים שמזונותיהם אינם כמזונות האשה שעולה עמו ואינה יורדת עמו, נראה דביאור הדברים, דשם חייב הצעל לתת לה לפי עושרו אף אם ילדה להסתפק במועט ולחיות כעני, אבל מזונות הבנים הם נזונים כרמת חייו שהנהיג בביתו, ואם הוא עשיר ומפרנס ביתו בצמחוס כעני, אין יכולים לתבועו שיוזם ברמה יותר גבוהה כעושרו, אבל אם נהג בליזה רמה והבנים אורגלו לכך, חייב לתת להם גם כשהינם בביתו כדין עני בן טובים. וע"ע בעמק יהושע (להר"י מאמאן) ח"ב סי' י"ט אות ג'.

ועיין בלב חיים (להר"ח ביעון) כאן, לאחר שהביא מש"כ בח"מ הנ"ל שאין נותנים להם כפי עושרו אלא כפי כרכם, כתב דלא נתבאר דבדבריו אם אפילו במאכילם על שולחנו הדין כן, שהוא יאכל צמר ושתה יין והם יאכלו פחות שמזונות, או [שדין] זה דוקא במספיק להם מזונות [במקום אחר], ונראה שהיינו מש"כ [בח"מ] "ועיין סי' קי"ד סעיף ו'", ששם מפורש [בצת אשתו] דלאס מאכילה על שולחנו, דברי הכל תהיה כאחד מאוכלי שולחנו וכו', וכן הדין בצנותיו אחר מותו כשנזונים עם אחיהם וכו', וכמ"ש בס' קי"ב סעיף ו'.

ולענין לחיוב האב ברפואת ילדיו שאין לה קצבה עפ"י עשרו, עיין בדברי הרב א' ד' לזון שבהלכה ורפואה כרך ב' עמ' שכו"ט. ולענין אם מחויב האב ליתן יותר ממדי לזון פרנסת הילדים מדין דקה, אם הוא אמיר, עיין בזה בדברי הרב צדוק רקובר בהתורה והמדינה כרך י"א — י"ג עמ' תכ"ג — תכ"ו ובדברי הרב ש' ישראלני בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 263.

ד. כשהאב אינו אמיר, החייב לזון ואם כופין על זה. עבה"ט סק"א, שעמ"ש בשו"ע חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, כתב אפילו אינו אמיר, והוא מנ"י^ז וב"ש סק"א. וכן בחידושי הריטב"א כתובות ס"ה ב' עמ"ש"כ בגמ' אלא זן אותם קטני קטנים, כתב, פירוש חייב לזונם, ואע"פ דלא אמיר, לאו דלמדי אפילו קטנים נמי דלמדיא פרק נערה [מ"ט ב']. וכ"כ בנמוקי"ו שם ובדף מ"ט ב'. וכן פסקו בתולדות אדם (להר"א שור) כאן ובירי אליהו תיקון כ"ה.

ובהגם שאלו ח"א סי' כ' ד"ה אין, כתב דמיוס הולדס עד בני שש חייב האב מתקנת חז"ל אף אם האב אינו ראוי לתת דקה, כי כן משמעות הרמב"ם פ"ב מהל' אישות וכן הטור והשו"ע^י [כאן], שחילקו בין אמיר ואינו אמיר רק בבני שש ומעלה. והאוסף שם, דזכו דקדוק לשון הרמב"ם שם בהלכה י"ד שכתב כשם שחייב אדם במזונות אשתו כך חייב הוא במזונות בניו ובנותיו וכו', הנהו רציו מזונות הקטנים למזונות האשה, דכי הכי נזכר במזונות אשתו אע"פ שאינו אמיר כך חייב במזונות הבנים, וכ"כ הדין [כאן].

ולענין כפיה, כתב דרי"ף שם י"ח א' (תדפיו), אבל קטני קטנים אע"פ דלא אמיר ללדקה כייפין ליה צעל כרחיה. וכ"כ בשטמ"ק שם ס"ה ב' בשם תלמידי רבינו יונה, בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רכ"ב, במאירי שם במשנה מ"ט א', ברא"ש שם פ"ד סי' כ"ב, בפסקי ריב"ז שם הלכה ב' אות ב', ביט"ש שם סי' כ"ב הביאו הפרישה כאן סק"ב, בצ"ח כאן ונחלת נבי כאן סק"א^י.

ובחינא וחסדא ח"ג דף מ"ג טור ב', הביא דכתבו כל הפוסקים

(ז) עיין בהלכות גדולות, הלכות כתובות (דפוס ורשא דף ס"ז טור ד'), שכתב ואומר אל יזנו בני ובנותי, אם אמר בחייו כופין אותו וזן אותם עד דהו בני שש

אוצר

סי' א אות ו' יג

הפוסקים

שאויה זו קיימת זכו המחייב למזונות אותו הזמן, ולא מסתבר להגדיר שלילת הילד הטילה שעבוד וחיוו על האב למשך כל תקופת החייו, [א"כ] אין לכאורה לעכזו להבטחת מזונותיהם להבא, ואם לעכז מנה חיוב המזון ככל חוב, הרי תתעורר השאלה, אם החיוב והשעבוד חל מתחילה או שהוא חל בכל זמן לאותו זמן וכו'. ובמסקנתה, כתבו דזמן שהאב נשאר חל, יש לזון עגור חיובם הוא כמזונות האשה כמ"ש הר"ן [המובא לקמן אות י"ג], ואם כי ההלכה היא שחיוב לזונם גם אם אהם אינה אשתו, אבל מסתבר שאם אהם היא אשתו יש למזונות כל הגדרים של מזונות האשה וכו', [אולם] כנראה שכן הוא גם אם אין אהם אשת אביהם, ולכן מעבירים כמו במזונות האשה.

א/ היכן מקום הדיון על המזונות. בפסקי דין רבניים כרך ט"ז עמ' 154 מהרב א' כלאב, אחר שהסיק שהאשה חייבת ללכת אחר בעלה לתבוע מזונות, כתב שמזונות הילדים נראה שיש לביה"ד לזון כאן לפי שהתביעה היא של ביה"ד אם האב אינה תוצעת. כי ב"ד אביהם של קטנים וכו'.

יא. לזון הוריו הנזכרים או לזון בניו, מי קודם. עיין ביו"ד סי' רכ"א.

יב. אם דוקא כשהבנים נמצאים אצל האב חייב לזונם. יתבאר בעזריה"ת בסי' פ"ב.

יג. אם האב חייב במזונות הבנים גם כשאמם אינה קיימת, ואם יכול לומר קים לי בהפוטרים. ב"ר כתובות כ"ח ב' (מדפי הרי"ף), עמ"ש בגמ' שם ס"ה ב', דש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה א"ע שאלמו עין אלם זן את בניו ובנותיו כשהם קטנים אבל זן קטני קטנים, עד כמה, עד בן שש כדכר אסי, דלמר רב אסי קטן שש יולא שצירוב אמו, וממלי דמקטניא אסי היתא מניקה [פוחתין לה ממועשה ידיה] ומוסיפין לה על מזונותיה, מ"ט לאו משום דבעי למיכל בדהה, הביא פרש"י שם ערבה אמו לנפון ואביו לדרוס, אמו מוליכתו אלא ואין אביו מוליכו אלא, שעדיין הוא כריך לאמו ובתרה שדיוור רבן, אלמא עד שש כריך סיוע מאמו, וכשם שהבעל זן אותה כן זן אותו עמה וכו', ובשם אחרת שלו [פירש רש"י] דכיון דש ש הוא, עדיין כריך לאמו ולדח גופא דמו, ולכן מזונות נתי, כריך שחייו לזון האב כך חייב לזון אף הכן לבתה בתי איומייה שייך וחד גופא נינהו. ועל מש"כ בגמ' שם מוסיפים לה יין [למניקה] שהיין יפה לחלב, הביא שפרש"י אלמא משום בן חייב לטפוייה לה מזונות, וכתב מתוך לשונות הללו, נראה לי דכי אמרינן דזן אותם קטני קטנים, דוקא בשאלמו קיימת ומדין מזונות אמן נגשו בה, שזיון סהם נגררים אחריה אי אפשר לה להעמיד עממה שלא תזון אותם, אבל שזיון אמן קיימת אינו חייב במזונותיהם, וגמרינן נמי דיקא לי הכי, דמסייעין לעולא [שאלמו שש לזון קטני קטנים] ממתניתין, ומלי סיעתא, נימא שאינו חייב לזון אלל זמן הנקטת, אלא ודאי דייקנן הכי ממתנא מוסיפין לה על מזונותיה משום דבעי למיכל בדהה, אלמא מזונות הבן הנגרר אחריה הרי הן כמזונותיה, ומדין מזונות שלה נגשו בה, וכיון דלמר' אסי שמעינן עד שש הבן נגרר אחר אמו, שמעינן שהוא חייב להסוף על מזונותיה כשזיון עד שיהא בן שש, אבל כל שאין אמו קיימת לא מחייב, אבל לא ראיתי לראשונים שאמרו כן.

יא. ועי' ביבטיל עבדי ח"ו סי' י"ג סעיף א אות ט"ז, שפירש דברי רש"י דלא כה"ר. אפנם בשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' קס"ו דף כ' ריש טור א' ובמהר"ם ש"ך שם כתבו שמשמע מרש"י כ"ן.

יב. וכתב בעבודת השם סוס"י י"ה, דאף הר"ן יודה דשכר הנקה אינו תלוי במזונות האם, ומהותי מגורשה דקיי"ל [למקן סי' פ"ב] דחייב בשכר הנקה.

יג. ובדברי מלבי"א ח"ה סי' קס"ה, אחר שהביא את דברי הר"ן, כתב דכ"כ הריב"א שם שזה בכלל מוזן האשה, רק לא כתב שאם מתה יפטר. ונראה שכוונתו, שכן משמע מקובלת הריב"א שם [ביתר אריכות בחידושי הרשב"א שם], שהקשו

לא אמיר וכו', ומלאתי תנא למסייע ליה, בשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' קס"ו וכו' ע"ש.

אולם במנחת יצחק ח"ו סי' ק"ה, אחר שהביא דמשום מזונות אשתו חייב לחזור על הפתחים, משום דעובר על ל"ת דלא יגרע [ע"פ סי' ע' סק"יה אות ו'], כתב דהיה אפשר לומר דלמלאן דס"ל [למזונות הבנים] מדין מזונות אמן הוא, יש בו גם ל"ת, ומחויב לחזור על הפתחים, ולמלאן דס"ל דלא הוא משום מזונות אמן ליכא בה ל"ת, ואינו מחויב, אבל נראה דלא פלוגי רק לחומרא וכו', אבל הכל מודים דיש בה גם מדין מזונות אמן, דבדל"ה לא פלוגי במתירות, דכיון שכן נגררין אחריה, א"ל לה שלא תזון אותם וכו', וממילא חייב לחזור על הפתחים.

ו. ואם חייב להשכיר עצמו כפועל. בתו"ט כתובות פ"ד מ"ו, אחר שכתב שהאב חייב להתחלק על בניו כמה שיש לו לאכל כמו בשאשתו, כתב אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו כפועל לפרנסם אפילו לנסדרת רבינו אליהו [המובאת ב"מ"א סי' ע' סעיף ג'] שכתב דבאשה חייב, התם היינו טעמא למספר כתובה נלמד אלא אפלה וכו'.

ח. ואם יורדים לנכסיו. ב"מ"מ סק"א כתב, ואם אינו רואה [לזונם] יורדים לנכסיו. וכ"כ בשו"ע לבעל מרכבת המסנה כאן סעיף

א'. ובפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 306, כתבו הרבנים ע' הדליה' י' מ' ב' מנחם י' ה'ס, למזונות אשתו איתא בפ"ק סי' ע' סעיף ג' שם אין לו לזונה, הרשות ביד האשה לקחת מזונותיה מפירות הקרקעות או מגוף הקרקעות או כריך למכר, ובתנאים פ"ב מאיפסו ה"ז כתב, וכשם שז"ד מוכרין למזון האשה חלק בעלה, כן מוכרין למזון בניו ובנותיו כשהם בני שש שנים או פחות, וכ"כ בשו"ע כאן סעיף ב', וא"כ אם אמרינן למזונות אשתו יורדין למכור בנכסיו הבעל אף דהוא כאן ואין לו לזונה, כן הוא גם לענין מזונות בניו הקטנים. ועיין ב"מ"מ פ"ב מאיפסו הלכה י"ד. וע"ע ביד אפרים [להר"א וייבנברג] סי' ה' אות מ"ה ונ"ו.

ט. הסכם על מזונות הבנים, האם יש להצמידו, ותוקף הסכם זה. עיין ביבטיל עבדי ח"ו חו"מ סי' ו', בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 252 (פס"ד של הרב מ' אליהו) ובעמ' 259 (פס"ד של הרב י' קאפה), ובכרך י"א עמ' 182 (פס"ד של הרב ש' ישראל) ובעמ' 214 (פס"ד של הרבנים י' רונטל ע' הדליה' וב' רקוב) ובעמ' 250 ובדברי הרב אברהם שרמן בתחומין כרך י"ב עמ' 368, וע"ע במשפטי שמואל (להרש"ב ורנא) מהדו"ת סי' י"ב אות ט' ואילך, מש"כ בזה בנידונו שהיתה בת מאומנת.

י. אם ניתן לבית דין לעכב את האב מלצאת ממדינתו להבטחת מזונות הבנים. בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רפ"ב, כתב דיש ביד ב"ד לעכז שלא יבצו נכסיו, כיון שלא יהיה אחר"כ בידיו לבצות ממנו דמי המזונות, כמ"ש כ"ה ב"מ"מ סי' ע"ג סעיף י' וסי' ק"א סעיף י"ג, ולכן גם כדל"ה א"ל לפי ראות עיני ב"ד רואה לבצו נכסיו וליקח מהמנה רחוקה ולעזוב את בניו הקטנים שחיוב לזונם, מהראוי לעכז על ידו כמה שאפשר.

ובפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 90 (מהרבנים א' גולדשמיט, י' קולין ו' מורחין), אחר שהעלו דאפשר לעכז מלכא"ת לחו"ל וכדומה להבטחת פרעון מזונות האשה, הואיל והעיוכוב הוא מנה חיוב האישות שהוא שעבוד הגוף, ושעבוד זה חל וקיים משעת חלות הגטאין [ע"פ לעיל סי' ע' הערה רמ"א*], כתבו דמזונות הבנים שאינם מנה חיוב אשתו אלא עילת החיוב הוא האביות, וכל זמן

י' ע"ש שלגידונו בריפוי בנו החולה, הוסיף סעם גוסף לחייבו, [משום] שיש גם אכזריות ולא תעמוד על דם רע, להשגיח בעצד הילד ולא יעשה מה שביבטלו להושיע לו.

הפוסקים

סי' א אות יג

אוצר

דהרי לא גרע דינס של קטני קטנים מצניו שהם מצני שש עד שיגדלו, וכי הוא ההבדל אם החיוב הוא מעיקר הדיו או מדיו נדקה ותקנת אושא, להם מוצתו לזונם מתורת חוב הכלל במזונות אדם, כופין אותו על כך אפילו אינו אמיד, ואילו כשהחיוב הוא מדיו נדקה ותקנת אושא אין כופין אלא באמיד, וראיתי בשאל ומשיב מהדורא שתיארה סי' מ"ו שגם נועה לומר קרוב לדבריו ע"ש. ותשובה זו הוצאה בפסקי דין רבניים כד' ז' עמ' 136, והסכים עמו הרב ע' אצולאלי^ה.

אולם בבאה"ט סק"א, כתב דחייב לזון אותם אפילו אם אדם מתה, והוא מהמח"מ והב"ש סק"א. ועיין דלדרי משה אורח א' שכתב, דמתאוצת הרא"ש והריב"ש המוצאים בדי' בצוק הסמין [לדחיבו] לזון בנו הנולד מהפניה, אע"פ שאינו חייב לזון האם [משמע דלא ס"ל כדעת הר"ן]. ובדבריו רע"א (כדפס תשמ"ג) בחי' מכת"י שבסוף חלק נשים, כתב דהרי"ף ע"כ לא ס"ל כהר"ן [ע"ש]. ובאשר לשלמה (להר"ש אבן דנאן) אורח המ"ס סי' י"ז, כתב דהמחבר סעיף ד' שפסק כמותם [תשו' הרא"ש והריב"ש], משמע דחייב לזון בניו אפילו מתה אדם ולא כר"ן.

ובדינא דחיי לזון פ"א דף פ"ב טור ב', הביא ראה ללא כר"ן, מדכתב הסמ"ג ב"ק מנחה פ"א [ונפסק בשו"ע סי' פ"ב סעיף ה']. דבגרושה אם רוצה שיהא הבן יושב אצלם, מוליך האב מזונותיו אצלם, משמע דאפילו בשאינו חייב במזונותיה חייב במזונות בניו ובנותיו.

ובערך השלחן כאן סק"א, הביא ראה לדברי הב"ש הג"ל, ממש"כ הרי"ף [כתובות י"ג ב'] והרא"ש [גם פ"ד סי' י"ח] והטור סי' קי"ב [ובשו"ע גם סעיף ה'] ושאר פוסקים, עלה לדבריו לן [בגמ' שם] בת שניה יש לה מזונות או אין לה, דעלתה בתיקו ואין להם מזונות, דלא אחרי מותו אכל בחייו חייב לזונן, הרי בהדיא דאע"פ שאינו חייב במזונות אדם אעפ"י חייב במזונות בניו, וכן יש להוכיח מכתב ארוסותו ומוכרם כמבאר בשו"ע סי' טו^ה.

ובשיכיל עבדי ח"ז סי' י"ג סעיף א' אורח א', כתב דמדבריו נוס' רי"ד כתובות ס"ה ב', שכתב כשם שחייב לזון את אשתו כן חייב לזון בנים קטנים התלויין עליו, נראה דהחיוב הוא בין אם הוא עמה או לא, דהרי נותן טעם "התלויין עליו" כמו שזן את אשתו התלויה עליו וכו'. וע"ש אורח ח' מש"כ בדעת המוס'.

עוד כתב שם בזהר י"ד, למדבריו הטור כאן שהביא דעת מהר"ם מרדכינבורג [ומוצא בשו"ע כאן], דאפילו יש להם נכסים שגפלו להם מצית אבי אדם חייב לזונם, כיון לתקנת חממים היא זכו במזונותיהם אפילו יש להם להתפרנס משלהם, הרי מוצא להדיא דפסיקא ליה מילתא דתקנת חממים החלטית היא, דלא אמרת דלא רק משום כערא להם, שהיא מוכרחת לזונן משלה ונחמך לה במזונותיה, א"כ כאשר כבר יש להם משלהם הרי אין כאן כערא, והוא אלא ודאי דהתקנה היא החלטית בכל עת וזמן באין פוטור, והוא הדין

גם בקרבן נתנאל צ"ה לכתובות סי' מ' אורח ל', עמש"כ בגמ' לקטן בן שש יולא בעירוב אמו, כתב כי התיקון על אותו זמן נגרר אחר אמו, ואי אפשר שלא נותנת לו מזונותיה, והיו בכלל מזונות שחייב הבעל לאשתו, ועל לא אחר מתני' מסייע ליה משום דבעי למיכל בהדה, וכ"מ כשאין אמו קיימת האב אין מתחייב במזונות בנו קטן עד שש. וכ"כ בהפלאה קו"א סק"ג, דמזונות בניו הפחותים מצני שש הוא בכלל זנין ומפרנסין לאשתו, כדקאמר בצוק פרק אע"פ דעד שש הם בכלל מזונות אשתו.

ובאגרות משה ח"א סי' ק"ו, כתב בנידונו דיש לראיה לדברי הר"ן מהא לכתובות ס"ד ב' דמחויב ליתן לה חד סעודה או גם תרתי תלת לארחי ופרחי, שלכאורה תמוה מאד, מהכ"ת יתחייב ליתן לה בעד ארחי ופרחי, ולכן י"ל כדיון שהוא דבר שכל אדם נותן כשמודמן לו, הוא בכלל חיוב מזונותיה, ואין יכול לומר ששהיה אכזרית ולא תתבייש ולא תתן, וא"כ כ"ש בצניה שדליא אין יכול לומר לה ששהיה אכזרית, וכן משמע לשון רש"י ס"פ אע"פ [המבואר לעיל בדברי הר"ן] ולשון הרא"ש ב"ש הרמב"ם [ולשון הרמב"ם פ"ב מאישות ה"ד כדליוק המניה בלמ"מ ע"ש] [וע"פ] ומה שהוכיח המ"מ מהרא"ש והריב"ש דלפניו הר"ן הוא תמוה וכו', דמאריך שמתה שצריך ליתן לה בעד ארחי ופרחי מוכרחים לומר דבר זה, שמה שמוכרחת מלך טבע רוב בני אדם הוא בכלל המזונות וכו', וא"כ מנ"ל טעם חדש בצקני קטנים שיהיה חייב בעצם, אף שלא ידוע איזה גדר הוא, אם מהלכה אם מתקנתא, וילמדו מזה גם לבנו הנולד מן הפניה וכו', ואולי החיוב בפניה מלך מוזק וכו' [ע"ש] לקמן סק"א אורח א', ופ"ז לא יסתרו דברי הרא"ש אהרני ולא פליג הריב"ש על הר"ן רבו וכו', ולכן אף שהב"ש והח"מ סברי דלא כר"ן, נראה לפסוק כר"ן כיון שרש"י והרא"ש והרמב"ם ס"ל כותיה, ומוכרח לדבריו כדבארתי. וכ"כ גם ציו"ד ח"א סי' קמ"ג, ה'.

ועי' במשפטי עוזיאל מהדור"ט ד' ד"ה ועוד, שכתב בצדקת הר"ן לא לחמרה אלא לעיקר דין מזונות בצקני קטנים, אבל לאחרי תקנת אושא שתקנו גם לקטנים שהם גדולים מצני שש, אע"פ שאינם כרוכים אחרי אדם, ודאי שדלמית סברא זו וכו', [ותיקנו] מטעם מוסרי, ויארור וכו', מסתברא שמטעם זה חייב במזונות הבנים גם כשמתה אדם. וכ"כ ציו"ד מהדור"ט סי' ס' אורח ה' [ודעתו] להלכה יוצא לקמן].

ובמשפטי שמואל (להרש"ב ורכר) מהדור"ב סי' ט' אורח ז', כתב דבחיוב המזונות ישנם שני גדרי חיוב, החיוב העיקרי הוא לא מלך חובת האב לבניו, אלא שהם נכללים במזונות אשתו והם נגררים אחרי אדם כמ"ס הרא"ן, וחיוב זה הוא כאשר האם קיימת וחייב במזונותיה, אבל כשאין אדם קיימת או במקרה שהוא פטור ממזונותיה, אין עליו חיוב לזונם, אבל עדיין יש עליו חיוב לזונם ולפרנסם מדיו נדקה, כשם שתקנו באושא לזון בניו בגדולים מצני שש, כן כללו בזההה תקנה פחותים משש כשאין אדם קיימת,

אמאי נקט הגמ' מינקת, אפילו אינה מינקת גמי, כל שבנה פחות מבן שש, דהויל

למינתי ואם יש לה ולד פחות מבן שש מוסיפין על מזונותיה, ע"ש. והובאו דבריהם בשמ"ק שם.

(ד) ודבריו המהר"ם מרדכינבורג המובאים ברא"ש שם פ"ד סי' י"ד, ובסור ושו"ע כאן, שאפילו יש לבנים משלהם מ"מ חייב לזונם, ועדי' בהערה י"ז.

(י"ז) ע' במשפטי שמואל המובא בפנים אות ה', שהביא דבריו וכתב, ולענין אין להכריע בגד רבותינו גדולי הפוסקים על סמך זה, לחייב לתת לאשתו עבור מזונות בניו הקטנים כשם שחייב ליתן לה עבור אורחי ופרחי. וע"ש לקמן הערה ב"ז.

(טו) מהפס"ד שם נראה שכן דעתם להלכה, וכן הבין בדעתם הרב ח' ג' צימבליטס בדעת המיעוט שם. אולם במשפטי שמואל המובא בפנים אות י"ח בסיכום, כתב הואיל שהר"ן בעצמו סיים, אבל לא ראיתי לראשונים שאמרו כן וכו', לכן נראה שיש לנו לפסוק ולתורת שחייב האב לזון בניו הקטנים אף כשאינו חייב במזונות אדם וכו' [מוכח שם שכוונתו שזה חיוב גמור ולא מדיו נדקה].

(טז) כתבו כמה מחבריהם דגם הר"ן מודה היכא שהאם קיימת, אף שאינו חייב במזונותיה, מ"מ חייב במזונות ילדיה, וא"כ לפ"ד אין ראייה מבן פניה, שניה וגרושה. ויתבאר לקמן סי' פ"ב בעזוהיה, וע"ש לקמן סק"א אות א'.

אוצר

ס"ק א אות יג

הפוסקים

הג"ל. וכן כדבר חמר סי' ס"ג בסוף ד"ה אכל וצנך שלמה סי' ט"ו דף פ"ו טור ז', שכתב הר"ן ע"מ דהא דכריו, שכל הפוסקים חלקו עליו. גם באבני משפט כלן סק"א [מכא הקושיא מזה שניה הנזכר לעיל] כתב, בודאי נראה דלף הר"ן לאו לדינא קאמר. ובמשנה רקח [על הרמב"ם המוצא להלן] וביפיה ללז ח"ד כאן אות א', כתבו שאין דבריה הר"ן הכרע. וע"ע במשפטי עזיאל מהדור"ט סי' ד' ד"ה וצוקק.

ובדעת הרמב"ם. כתב הרב המניע במשנה למלך פ"ג מאיסות הי"ד, שממש"כ שם, כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניה ובנותיו הקטנים וכו', משמע דל"ל כהר"ן למזונות בניה מדיון מזונות אדם נגזר זה, לאס לאו הכי למאי הלכתא אקשינא, לימא חייב אדם לזון את בניהו. וכן צ"ח כאן, אחר שכתב למזונות הבנים מכלל מזונות האשה הם, כתב דכן נראה מלשון הרמב"ם ה"ל^{בא}. ודבריהם הובאו ביד אהרן כאן הגה"ט אות ב' ובהם שאל ח"א סי' כ' ד"ה אף. ובפעולת לדיק ח"ג סי' כ', כתב דלמא חזקה הילכא.

אולם באבני מלואים כאן סק"א, כתב דמדלמי הרמב"ם נראה ללא ס"ל כר"ן, דשם צפיי"ט הי"ד כתב בת יבמה ובה שניה ובה ארוסה ובה אנוסה כולן עלו בתיקון, הלכך לית להו מזונות, דכל תיקון לממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע, וה"מ לאחר מיתה אכל בחיי אציה חייב לזון עד שש שנים, ונצוה לדיפלו בת שניה ובה אנוסה לית לה [לזמן] מזונות, אפ"ה חייב לזון, ואפילו את"ל צבת ארוסה [מיידי] שהגיע זמן ולא נשאה, בת שניה מאי איכא למימר כיון דשניה אין לה מזונות, א"כ מוכח ללאו מדיון מזונות אדם נגזר זה, וזו ראייה בדורה להרמב"ם ס"ל ללא כר"ן. וכן במשפטי ראש (להר"מ טוויב) סי' מ"ח, הרב המניע ביאורה יעלה (להר"י קובז) חור"מ סי' כ"ה דף ק"ג טור ד' ובשור"ת פגנת פענח ח"א (נדפס ת"ש) סי' ע"ט.

ובעבודת השם סי' י"ז, הביא עוד ראייה להרמב"ם ס"ל ללא כר"ן, שכתב שם בפ"א ה"ז, דגרשה אין לה מזונות וכו', אם לאתה המנוסת שיהיה צרכה אלא אין מפרישין אורו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורה, אלא כופין את אציו וטותן לו מזונות והוא אכל אמו, משמע בהדיא דל"ל ללא כר"ן, שהרי בגרשה אינו חייב במזונות ואפילו הכי כתב דחייב האב לזון את הבן וכופין אותו

(ב) ועיין באור שמש שם פ"ט הלכה י"ב, שכתב דמה שחייב אדם לזון בניה ובנותיו הקטנים עד שיהיו מסעם חייב מזונות של אמן ע"ש, אמנם בסוגריים הם הוכיח מדיון מזונות בני השניה שפסק הרמב"ם שם פכ"א הי"ז שחייב, דאפילו אין אמן קיימת חייב במזונות, ודלא כר"ן.

(ג) כיצד בכתובת הב"ח בעבודת השם ובאבני האפד המובאים בפנים, ובהם שאל ח"א סי' כ' ד"ה אף, אולם ביטל עבדי המובא בפנים אות י"ג, כתב דלא כתב הב"ח כן אלא על עצם השויון למזונות האם, ולא לענין מזונות הבנים אחרי מיתתה. וע"ע בחינא וחסדא ח"ג דף מ"ה טור ב'.

(ד) ובידי אליהו תיקון ג"ה, אחר שכתב ש"כשם שכתב הרמב"ם אתה לאשמועינן מדיון מזונות הבנים במשנת מזונות האשה, כתב דלא יתחייב לומר [לפ"ן] דדעת הרמב"ם שאחר מיתת האם פטור, [ד"א לומר כן] כמ"ש הר"ן שלא ראה מי שאמר כן, ויש ליתן טעם לדבר, שאפילו מתה אבם כש זכו במזונות מתקנת חכמים, ולא מצי מפטר בפניה וכו'. וכעין זה כתב בתועפות ראם (להר"מ טוויב) סי' מ"ד. וע"ע באבני מלואים המובא בפנים, במשנה רוקח פ"ב מאיסות הי"ד, בחינא וחסדא ח"ג דף מ"ה טור א' ובהם שאל ח"א סי' כ' ד"ה ואחר, שכתבו דהראיה שהביא המניע במל"מ דעת הרמב"ם כהר"ן אינה מוכחת, דיש לפי פירוש אחרים בחינא. ובמשפטי שמואל (להר"ש ורנ"ג מהדור"ט) סי' א' אות ה', כתב שכך דרך לשונו לכתוב דחייב, וע"פ שאינם מחויבים באבמה, ואינם במשפט אחר וכו'.

הלוי והטעם צמתה האס"י, ושם סעיף ג' אות י"ז, הוסק שגם צפוי"ע כתב מילתא דפסיקתא חייב אדם לזון בניה ובנותיו עד שיהיו בני שש, ולא תלה אותם בחיוב מזונות האם. וכן"ש שם ח"ה סי' כ"ח אות ד', שגם היכא לאינו חייב במזונותיה חייב במזונות הילדים. וכן"ב בבית מאיר כאל"ה, צפוי"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף א', בתולדות ראש (להר"א שור) כאן, המניע [צביל אצני האפד] ביאורה יעלה (להר"י קובז) חור"מ סי' כ"ה דף ק"ג טור א', בתועפות ראש (להר"מ טוויב) סי' מ"ח, באבני משפט סק"א, במשפטי עזיאל מהדור"ט סי' ד' ויו"ד סי' ס' אות ה', בימי יוסף נתרא סי' ח', ביד אפרים (להר"א ויינברג) סי' ה' אות י"ט, ובפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 335 כתבו (בדעת הרוב) דחייב במזונות הבנים אפילו לאחר מיתת אדם.

ובפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 152, בדברי הרב ח' ג' אימצוהו דלעת מיעוט, אחר שכתב דלוי הלכה כר"ן, הביא מש"כ שם הרבנים ש' ב' ורנ"ו וע' אורחא לפרש מה שחייב לזון בת הפנויה, הוא משום דקדק, וכתב מלשון השור"ע בסעיף ד' "חייב" לזון, משמע שהוא חייב גמור וכופין אותו על כך כלאחר צפוי"ע א' חייב אדם לזון וכו', דלוינו צבנים שאחר שש לא נזכר צפוי"ע לשון חייב. ועיין שם שהאריך להוכיח ללאו מדיון דקדק הוא, אלא חייב גמור, ושלעת הר"ן צמתה ז"ע.

ועיין בדברי מלכיאל ח"ה סי' קס"ה, שאחר שהביא דברי הר"ן ושא"ר הפוסקים שלא פטרו צמתה אשתו, כתב ויותר נראה דל"ל [לשאר הראשונים] שיש במזונות קטנים שני טעמים, אחד בצביל שגם אכל אדם והוא מוכרחת לזונם אותו זה בכלל מזונותיה כמ"ש הר"ן והריטב"א, וכן מוכח להלכה בצ"פ אפ"ה, וטעם שיש מפני שאין להם דעת לבצע כלל מזון ואם לא יזונם אציהם יזדמן שימותרו צרע, ולזה הטעם על האב לזונם, ולזה איתא בש"ס (שם מ"ט ב') שחייב לזונם ולא חלקו בין אדם קיימת או לא.

ובמשנה למלך פ"ג מאיסות הי"ד, לאחר שהביא ראיית הדרכי משא המוצא לעיל, כתב דלאשכח דלף הר"ן לא להלכה אחרת, שהרי כתב בסוף דבריו, אבל לא ראייתו לראשונים שאמרו כן, ומשור"ה הריב"ש [שכתב שחייב לזון בנו מפניה] לא חש לסביר הר"ן [שע"פ שכתב הר"ן רבן]. ובשור"ת מהר"ם מלוזבין סי' ע"ט, כתב שאע"פ שכתב הר"ן שמתוך לשון רש"י נראה לו דכי אמרינן לזון אותם קטני קטנים, דוקא שלאם קיימת וכו', מ"מ לא תמייס הר"ן, אבל לא ראייתו לראשונים שאמרו כן. והוצאו דבריהם בערך השלחן

(ז) שם הביא דברי הב"ח כאן ד"ה חייב, שכתב שמדברי הר"ן יש סעד והסכמה לדינו של הר"ם מירושבדור, וכתב דהסעד הוא עצם השויון למזונות האם, אך לא מה שגראה להר"ן לחלק בין מתה האם ללא מתה. גם בריאת דחיי המובא בפנים כתב מדברי מהר"ם מירושבדור דנראה דפליג על הר"ן, שהרי כתב בדברים אות ס"ז. קטני אפילו בנפלו להם נכסים מבית אבי אדם, ובדאי מיידי כשאדם מת והם יורשים הנכסים, דאי כשאדם קיימת ששיתא, כיון דהם עדיין לא זכו בנכסיה עד שמתה, אלא ודאי ס"ל דאין כשאדם מת חייב לזונם. וכן"כ בערך השלחן סק"א, בעבודת השם סי' י"ז, ביפה ללב ח"ד כאן אות א' ובמשפטי שמואל המובא בדברים אות ס"ז. והשו"ת במשפטי שמואל שם, שכן נמצא להדיא בשערי תשובות למהר"ם מירושבדור שער ב' סוס"י רמ"ד, שכתב דבין שאדם קיימת בין שאדם מתה חייב לזונם. אולם עיין באגרות משא המובא בפנים שכתב דדעת מהר"ם מירושבדור כדעת הר"ן לגמרי.

(ח) שם כתב, וכן מובא סי' קי"ב סעיף ה' וסי' קי"ז סעיף א' ו', והציון לסי' קי"ז הוא סה"ד, וכנראה צ"ל קס"ו, וכונתו שבסי' קי"ב מובא שלבת השניה יש מזונות בחיי אביה, ובסי' קס"ו [סעיף ד'] מובא דהנזכר שניה אין לאשתו מזונות.

(ט) שם באות י"א, הביא משור"ת הרשב"ש סי' קס"ח במורדת [ושפסוד ממזונותיה], שחייב במזונות בנו [ממנה].

אוצר

ס"ק א אות יג — טו

הפוסקים

אין הכרע, גם הר"ן קרי לנפשיה הדרכא אחרי שלא ראה כן לראשונים, ובכל דבר שכזה ולאי לאינס יכולים לצא בטענת קי"ל, ופשוט.

יד. אם יכולה האם לחמול לאב את מזונות בניהם. כתב בעין יחזק ס' י"ז אות ט', דמה שפטרם הגרושה לבעלה צעת הגט מן הכטרות הולד, זה אינו מועיל כלל, דלחך תוכל לפוטרו מן החיוב שאינו שלה, דהא החיוב הוא שייך לילה, ועי' בס' קי"ב סעיף א', לאפילו מחלה אחת כתובה יש להבט מזונות, ואם מחלה צפויש לא מזונות הבט ע"ש בח"מ [סק"ד] ובצ"ש [סק"ג], אבל זה רק שם דמלך תנאי כתובה אתי עלה, משא"כ בחיוב צניו הקטנים דמוטל על האב, וזה חיוב צפני עמנו כמ"ש בצ"ש סק"א ולחך כר"ן, ועל כן ודאי לאינס יכולה לפוטרו מן חיוב הגקת הולד שמוטל עליו, ודומה להא דס' קי"ד סעיף ג' דהא האם פטרה [את זה שהתחייב לזון את בתה בשעת הגט] ומהוה, אין הפטור כלום.

וכן כתבו באוסף פסקי דין של ציה"ד הגדול עמ' י"ח (בפס"ד של הרבנים א' י' הרבג' ב' ז' ח' עזיאל ואל' מ' ולקובסקי²⁷²). בפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 171 (בפס"ד של הרבנים י' מ' בן מנחם י' הדס וי' ש' אלישיב), כרך ד' עמ' 7 (בפס"ד של הרבנים ע' הלאה י' הדס וי' ש' אלישיב), כרך ה' עמ' 173 (בפס"ד של הרבנים ש' ב' ורנר י' אפשטיין וס' טנא) [וכ"כ בצרכת שלמה חו"מ ס' י"ד אות ב'], כרך ו' עמ' 227 (בפס"ד של הרבנים ש' ש' קרלין י' מאור וי' גלגשמיטל), כרך ח' עמ' 170 (בפס"ד של הרב י' ש' אלישיב), כרך ט' עמ' 101 (בפס"ד של הרב מ' אליהו) ובפס"ד של הרב מרדכי אלין בתחומין כרך ג' עמ' 125. ועיין בזהב שצ" (להר"ש דיון) סוס"י כ"ח. ובפסקי דין רבנים כרך י"א עמ' 181, בפס"ד של הרב ש' ישראל, אחר שכתב שאין האם יכולה למחול לנא מזונות שחייב לילדו שאין חזין לנאם שלא מדעתו כתב, מאלל צנ"ד גם צויתור האם ובמחילתה מן חיובי האב לא נגרע מחיוב אכרי הבט כלום, שכן האם קיבלה על עצמה למלא כל צרכי הבט, וא"כ לגבי הבט אין הדל כולל ואין קיבלה כל סיפוקה, וכגון לא רשאית האם, ומחילתה מחילה כלפי האב. וכ"כ בכרך ו' הג"ל, וע"ש שהאכירו לצד תוקף התחייבות האם כשנעשה בלא קנין, וע"ש בפס"ד של הרב שלמה דייבוסקי בתחומין כרך י"ג עמ' 309 [ובאוריתא כרך י"ז עמ' ר"ה], בזהב שקבלה סכום מזונות הילדים מראש, ומחילה לבעלה מכל חיוב נוסף, ושוב לא הפסיק סכום זה, אם מחילתה מחילה, ועוד שם עמ' 313 [עמ' ר"א], שדן בהכנס סיפוק, דהיינו שאם תתבע האם את האב למזונות והוא מחייב בכך, אזי תחוייב האם לשפות את האב, ולשלם לו כל סכום שאר יחויב.

ועיין בפסקי דין רבניים כרך י' עמ' 272, שכתב הרב אברהם שפירא דיש [בכ"ד] להפריד את צעיות מזונותיה היא ממזונות הבנים, ועל צ"ל לפסוק הסכום שעל הבעל לשלם לנאם לאשמו למזונותיה, צנפרד ממזונות הבנים, וע"ש עמ' 268.

טו. כשהאם או אחר פרנסו את הבנים האם האב חייב לפרוע להם, ומה הדין כשלא תבעה האם מיד. בחצלת השון מהדור"ת ס' ע"ה, כתב דהא דפשיטא לרבנים שאולאים לכריך לשלם לה עבור הזמן

כג'. וע"ש שכתב, שאם אין יכולים להוציא ממון מן האם משום ספיא דדינא, או אמילא חוזר על האב החיוב לפרנס את בנו. ובפסקי דין כרך ו' המובא בפנים, כתבו בנידונם שהאב הסכים לשלם עבור בנו, דהוי הוראה או הוכחה שמאמין לאם שאין באפשרותה לפרנס ממסכורתה הילדים וכו', ובזמן שאין לה כסף חיובו של האב חוזר ונידע, ועלי לפרנס בניו וכו'.

אורו בכך, ולדעת הר"ן נראה דבגרשה ולאי אינו חייב האב לזון צניו, וראיה זו הביאו גם צדינא דחיי לזון פ"א דפ"ב טור ג', ברות הא לעולם ח"צ דף ס"ד טור ג', בשמחה לאיש אור"ח ס' ד' דף ו' טור ד', בצדני האפד ח"א כהן אות ב' ובין הטוב ח"צ ס' ח' הנמלכת גם בשארית יוסף (להר"מ הלוי) ס' י"א.

ובישיביל עבדי ח"ז ס' י"ג סעיף א' אות י"ב, כתב ע"ד המגיה במל"מ, [שפירוש] דוחק גדול, דלא הוא משתמש לשון א' מנושאי כליו של הרמב"ם לכתוב כזאת לדעתו, ואפילו הר"ן עצמו לא ציריך ליה מילתא כן להלכה אחרי שלא ראה לראשונים שצ"כ, ואי אמרת דהרמב"ם הוא מדיעה זו, איך לא אסתויעה ממדרי הרמב"ם וכו', [גם הדרכי משה אחר שהביא דברי הר"ן, כתב ועיין לקמן וכו', ואי אמרת לדעת הרמב"ם כדעת הר"ן לא הוא שתיק מינה להביא סייעתא לדברי הר"ן מהרמב"ם, דוגמת מה שהביא דברי החולקים עליו²⁷³], אדרבא איפכא מסתברא, לדעת הרמב"ם כדעת הראשונים שהביא הר"ן ואין פטור אותו במתה האם, וזהו שכיוון בדיקא שהקיש למזונות האם, דהיינו שכתו שאין פטור אותו ממזונות האם כל ימי משך ימי חיוביו אליה, כך אין פטור אותו ממזונות הבנים כל זמן חיוביו שהחיובו כחמים עד גיל שש, בזין חילוק זמנים, בין בחייה בין אחר מותה וכו'. וכעין זה כתב בשערות הרב דוד המבורג אב"ד קרעמניצער בשצ"ת רבי טיאה ווייל ס' ל' [אלא שפירש מש"כ ברמב"ם "כשם" באופן אחר].

ואם יכול הבעל לומר קים לי כהפוסרים. בעצות השם סוס"י י"ז, כתב דשפיר יכול לומר קים לי כר"ן והקרבן נתנאל, והגם דמחם זה מטיל מזון הבנים על הציור, אפילו הכי יכול לומר קים לי וכו', ואין לומר דהר"ן לא להלכה אמרה ואפשר שחזר צו מסכרתו וכמ"ש בשמחה למלך [הנ"ל], וא"כ לא נשאר אלל הק"כ, דמלמד דאין זה מספיק להוציא מהבעל, עוד זה דברי הדרכי משה כתב דלפי דברי הר"ן ליתא להאור דינא דהר"ש והריב"ש, ולא עלה על דעתו דלף הר"ן לא להלכה אמרה, וכן נראה מהמח"מ והב"ש, מה גם לדעת מר"י כולי [המנהג למשה למלך] הרמב"ם קאי בשיטת הר"ן, ואף שדבריו דחויים, מ"מ נקיט מיהא לעשותו סניף שלא להוציא ממון מיד התוחזק וכו'. וכ"מ בצדני האפד ח"א כהן אות ב', וע"ש שם בנושא האפד שצ"כ סוס"י ב' וו', שכתב צנידוניו שיכול לומר קי"ל כהר"ן והק"כ. ובפעולת דקיד ח"ג ס' כ', קריף צנידוני דעת הר"ן.

אולם בחיבא וחסדא ח"ג דף מ"ה טור ב', כתב דלכאורה יכול המוחזק דהיינו האב לומר קי"ל כהר"ן והרמב"ם דסוברים דלא מתה אמת פטור, אלל שדו כתישצתי לומר דכל כה"ג אין יכול לומר קי"ל, דרואית הרב המגיה במל"מ לא מוכחת, וגם הוא לא כתב כי אם דמשמע, וגם מדרי הכ"ח לא מוכרח [הרמב"ם ס"ל כר"ן] וכו' ומה גם דנראה דהר"ן גופיה חזר בו, וגם יש לנו כל הפוסקים הראשונים דפסקו להאי דינא ולא חלקו להאי חילוקא, ומדברי הרא"ש והריב"ש שחייבו לזון צנו מהפגויה [וכן פסק צ"ע כהן סעיף ד'] מוכח דסוברים לא כר"ן, וגם הצ"ש כתב דלא קי"ל כר"ן וכן משמע מהמל"מ, ולכן נראה דגם לאחר מיתת האם צריך לזון צניו, ואינו יכול לומר קי"ל כר"ן. וכ"כ בישיביל עבדי ח"ז ס' י"ג סעיף א' סוף אות ט"ז, דגם לתופשי דגל הקי"ל אינו יכול לצא בטענת קי"ל כדעת הר"ן דליין כן מדברי רש"י, דברי צדרי רש"י

אוצר

ס"ק א אות טו

הפוסקים

הזמן שעבר, אין זה פשיטות כל כך, לנהיג שמוחייב לזון וכו' על זה, מ"מ לא גרע מפורע חובו של חבירו, ולא מיבעיא לדעת הסוברים בחו"מ סי' קכ"ח סעיף א' דבכל חובות פטור, והמחבר והרמ"א והש"ך פסקו כך, אלא אפילו לדעת ה"ס חולקים שהביא שם הרמ"א דס"ל כר"ת דרק בחובות אשתו פטור, דלמירינן דהיתה מתמלאת ויחזיקה ממעשה ידיה, ה"ז כיון דהאשה לא אמרה לבעלה איני ניוונה ואיני עושה, והראיה לתוצאת גס מכאן מחובות, ובכה"י שריכים כל מעשה ידיו לבעלה אף המתור ממחובותיה, וא"כ אמרינן דהיתה מתמלאת והיתה זנה גם ילדיה ממעשה ידיה, ובפרט לנראה דכן עשתה, שפרנסה עצמה וילדיה ממה שהרוויחה, וא"כ אין לה על בעלה כלום.

ובפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 335 דעת הרוב כתבו, שהיכא שגירשה חייב האב מחובות לבניו ולא לאם, ואם זנה האם את בנה משלה הוא כפורע חובו של חבירו ומאכלת מעותיה בזה אמנם כשטוענת לא יכולת ללכת בני תמים דרעו ומתלכים כדל' כמות ועל כן זנתים משלי, והאב היה צמדינת ה"ס ולא יכלה לתצוה ממנו, אין זה פורע חובו של חבירו, ויש לדמותו להא' למחבר בסי' פ"ט סעיף ב', לא ראה (בעלה) לקדורה ועמד אחד וקדורה, ב"ד מוציאין מצעלה ונותנים לה, ועיין ב"ד צ"ש הטעם, דשאני קדורה כדי שלא תתצוה, לכך חייב לשלם, וכמו כן יש מקום לומר בתקום שהבנים תמים דרעו וכו'.

אולם בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רל"ו, בתובעת מצעלה מחובות ב' שנים בעד שהחזיקה בנה בחיותה לבדה בעצור קטטה, והביא שהשאל (הרב שמעון באב"ד מיראנוב) ליד לומר דאף לדופן ארתו ליתן מחובות היינו להבא, אבל על העבר הרי בלאחר שזן בנו אין האב לריק לשלם לו, דהוי כפורע חובו של חבירו מחבירו ארי בעלמא הוא, וכתב דכיון שצידה לכופו שיהיה הולד אכלה לא גרע כוחה מהא' (שנמאכ בפור) סי' קי"ח [מתשובת הרא"ש, שאף] שיש אפוערופוס ממונה על היתומים, אפי"ה שצמח היתומים עליה, יא לא רשות לעשות לטוות היתומים ולפצוע חובות, וה"ז בנד"ל שערות היתום שיהיה אכל האם, א"כ צידה לזון ולתצוה מצעלה, ועוד שהרי התומים חקר דהיכי דפורע בפני הלוה ושתק הלוה, חייב לשלם, ואף שהתומים פקפק בזה וכו' דל"ה, עכ"פ בכה"ג שצידה לכופו להיות אכלה, י"ל דבזנה הולד בפניו לכופו חייב לשלם. וכן מחבר בפסקי דיינים דבנינים המוצאים להלן, וע"כ כרך ו' עמ' 245, בפס"ד של הרבנים ש' ש' קרלין י' משורר וי' גולדשמיט מש"כ בזה.

ובבר כתב כן בשו"ת הר"י מיינש סי' ע"א, בגירש אשתו והיתה לו בת שהיא בת ארבע שנים, והלך לעיר אחרת וזנה אותה אמה, והיא תובעת מה שכבר הוויאה עליה, מכיון שלא זנה אותה אלא דרך הלוואה, חייב לפדוה לה מה שהוויאה עליה בזמן שהלך וכן הדין.

והרב שמואל אליעזרי בקול תורה אייר תשי"ח עמ' ז', כתב בדיון כזה, דזו היא תשובה מפורשת בתשובת הרמב"ם (מהדורות בלאו) סי' שס"ז, על ראובן שגירש את אשתו והיה לו בת ממנה בת ארבע שנים וכו', וקבלה על עצמה בקנין לזון את בתה וכו', וטוענת האם ודו"ה להוציא מצעלה הראשון פרנסת שנים שעברו, [וכתב הרב פנחס הריין] שיש לו [לבעל הראשון] לטעון ולומר, מ"מ כבר

בפס"ד של הרב מרדכי לינן בתחומין כרך ג' עמ' 126. ובשלא תבעה את האב מיד. בשו"ת מהרש"ם הנ"ל כתב, דלינא נראה, דכיון דעברו ב' שנים ולא תבעתו לזון ולא מסרה מודעה בעדים אין צידה לתצוה, דמחלה לו, כמחבר ב"ד סי' ל"ג ד"ה אלמנה, דלוקא אלמנה לא הפסידה עד ב' וג' שנים, אבל באשת איש כל זמן שלא תבעה מחובותיה לבדה ארתן למפרע, שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן, ואפילו הלכה לבדה אציה מפני מריבה, הרי דגם בתקום קטע כלל מוסר מודעה אמרינן מחמתמא מחלה, ובכה"ג דאיכא אומדנא דמוכח גם דברים שבלב היו דברים, וכן הוא שם סוף סי' ע' בשם הרינוב"א דגם דלית לה טענה שחייב לתת לה מחובות, מ"מ אם שתקה ולא תבעה מחלה, וכן פסק שם בשו"ע סעיף י"ב [ע"ז לעיל סי' ע' סק"ב אות א'], וא"כ הכי נמי בנד"ד כיון שלא מסרה מודעה בעדים מחלתו וכו', ובפרט שכבר עברו ב' שנים וגם באלמנה עניה ופוראה אמרינן למחלה, ובני מחובות הולד גם בלנועה אינה צושה לתצוה מצעלה, ועכ"פ היה לה למסור מודעה בעדים שלא מחלה. וכן הוא בפסקי דין רבניים כרך א' עמ' 234 (בפס"ד של הרבנים א' ע' רודנר י' כ' רונקל ומ' ב' חמווי).

ושם כרך ב' עמ' 164, כתבו הרבנים י' נסים י' ש' אלישיב וי' זינלטי, דאף דכתב התצוה הוגש רק עתה, אבל אין גורע את זכותה מלתצוה עבר העבר, דרק באשת איש אין פוסקין למפרע רק מיום התצוה כמחבר בסי' ע' סעיף ה', אבל בתגורשת זכאית לתצוה גם עבור תקופת העבר כה', וגם אינה מחויבת לומר בפני עדים שאין כוונתה למחול לאב, כי רק באשה היושבת תחת בעלה יש לזרז כזזה, מטעם דדרך הנשים לגלגל עם בעליהן משא"כ בתגורשת, ולא שייך בזה גם ענין של פורע חובו של חבירו דהדיון הוא דהניח מעותיו על קין הנצי, כי כבר הנהלה בהפלאה בקו"א סי' פ' סק"א, דהכא עדיף טפי כיון דהחייב על האב ליתן לאשתו הו"ל כבעל חוב עצמו, וכן פסק בשו"ת מהרש"ם דאין באשה המפרנסת ילדיה, כשאציה חייב בהחזקתו, דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו. גם במשנת יעקב (להרי"ב רונקל) פ"ח מאשיות הלכה כ"ז אות ב', כתב ע"ד מהרש"ם הנ"ל, דלכאורה זה רק כלי שרדיין לא נתגרשו, אבל בנתגרשו או בתצויה למחובות ילד שטול כל כלי נאווין, שפיר תוכל לתצוה גם בעד העבר וכו'.

ובפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 345 דעת המיעוט, אחר שהביא

משו"ת

(ד) ע"ש שכתבו, שאם עדיין חייב במחובות האם, או לכופו לא פליגי שמונות הבנים בכללים במחובות האם, ואם זנתם משלה, לא הוי כפורע חובו של חבירו.
(ד"ה) לע"ז לא מצאנו, ובכה"ג ח"מ מהר"ם סי' קכ"ח הגה"ה אות ו', עיין לשו"ת מהרש"ם סי' ל"ו שנסתפק בזה, ובאמת שם מתחילה כתב כן מסבאר, ואח"כ פקפק בזה ע"ש.

אוצר

ס"ק א אות טו — יז

הפוסקים

יז. האם חייב לרפאותם. בהגם שאול ח"א סי' כ"ו, צבת חמש שנים, כתב שהרפואה ודאי בכלל [החיווין], ואין חובת ראייה עליה כי צורר הדבר מלך עצמו, וכן משמע בדמ"א [כאן] שכתב ביתר מנבי שש, דדוקא לענין מזונות [כופין], אבל אין כופין להשיא וכו', [הרין] לא הואיל הרב [מכלל החיווין] אלא הנדוניא וכו'.

ובמנחת יצחק ח"א סי' ק"ג, בני שגולד בעל מוס וביד הרופאים להקל מיסוריו אך הרפוי יקר מאלו, כתב שפשיטא שחייב האב צריפו בניו ובנותיו הקטנים, לרפואה בכלל מזונות, וכמו שמתחייב צרפאות אשתו, וביותר למ"ד לחיוב מזונות בניו ובנותיו הקטנים הוי מדין מזונות אמון [ע"י לעיל אות י"ג] וכן מפורש בשר"י חת"ס יו"ד סוס"י ע"ב צענין רפואת בנות בת י"ח שנה, שכתב וז"ל ואמנם פשוט שאין מוטל על האב הזה לא פרנסתה ולא רפואה של בת י"ח שנה והרי היא כשאר בניו ישראל וכו' עכ"ל, הרי כתב בהדיא דרך משום שהיא כבר בת י"ח שנה אינו חייב לרפאותה, אבל בקטנים כפי השיעור המבואר בשר"ע מחויב גם צרפאותם. והביאור בצ"ץ אליעזר חט"י סי' מ' אות ג'.

ובזהב שבא [להר"ד דרין] סי' י"ד כתב בידורו, שהאב חייב לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש אפילו יש לו נכסים, וקיי"ל שהרפואה בכלל מזונות וכו', וא"כ מכיון שהאב חייב לפרנסו אפילו כשיש לו נכסים, ה"ה ג"כ שחייב לרפאותו הגם שיש לו נכסים וכו', ובס"י ע"ט יש הדבר בין רפואה שיש לה קצבה שדומה לפדיון ורפואה שאין לה קצבה שדומה למזונות, וביד"ל סי' רנ"ב סעיף י"ב פסק הש"ע שהאב חייב לפדות את הבן אי אית ליה לאב ולית ליה לבן, והנה הש"ע לא חילק בין פחות משש ליותר משש אלא אם אית ליה לאב ולית ליה לבן, ומכאן לרפואה שיש לה קצבה דומיא דפדיון שאין האב חייב לרפאותו כשיש נכסים לבן.

ובפסקי דין רבניים כרך י' עמ' 220, מהרצנים ש' שפירא א' ליפשיץ וס' בן שמעון, באשה שתצעה לחיוב את בעלה צרפאות צנס בן החמש כתבו, נראה דאב חייב לרפאות את בנו צרפואה שאין לה קצבה, שהוא בכלל מזונות כמבואר בכתובות נ"ב ז', וכתב הרא"ש שם פ"ו [סי' י"ב] שאם חייב לזון מתנאי ב"ד חייב גם צרפואה שאין לה קצבה, א"כ צבנו אע"ג שאין חייב לזון מתנאי ב"ד כמ"ס בשר"י הראש"א [המובא לקמן סק"ג אות א'], מ"מ כיון שחייב לזון מתקנת חכמים הוי חייב לזון מתנאי ב"ד לענין רפואה, שלא מתקנת לחלק אם חייב מתנאי ב"ד או מתקנת חכמים, [ולענין רפואה שיש לה קצבה הביאור] שהרא"ש [שם פ"ד סי' כ"ג] כתב שבחייב הבעל שחייב צרפאות חייב אף צרפואה שיש לה קצבה, ובפירוש דבריו נחלקו האחרונים שהב"ש [בס"י ע"ט סק"א] כתב דלעת הרא"ש לרפואה שיש לה קצבה בכלל פרקונה היא, שבה צבת אחת ונתקן כנגד פירות כמו פרקונה וכו', אבל האבני מלואים [שם סק"ג] כתב דלעת הרא"ש דגם רפואה שאין לה קצבה אינה בכלל מזונות אלא תנאי צ"ד הוא וסיפק כל צרכיה, ובאשתו שחייב צרפוקה תקנו גם רפואה שיש לה קצבה שדומה לפרקונה שהוא בכלל צרכיה, אבל צורר שאין רפואה בכלל פדיון, וא"כ צרפאות בנו שיש לה קצבה יהיה תלוי במחלוקת, לז"ש ודעימיה פטור כיון שכל החיווין צבעל מדין פרקונה, ובצנו שאין תקנה לפרקונו פטור מרפואה שאין לה קצבה, ולאבני מלואים י"ל לחיוב האב צרפאות בנו שהרי בכתובות [מ"ז א'] מבואר שגם צבנו הוי צריכים לתקן פרקונה אלא שלא תקנו כיון דבאלו הכי יפדנה וא"כ ה"ה שיש לחיוב האב לסקפן כל צרכיה אף רפואה שיש לה קצבה, ובעצם השאלה אם חייב האב צפדיון בנו הסתפק הכנה"ג צדינא דחיי לאוין פ"א [קף ע"י טור ג'] ע"ש, וא"כ אם חייב צפדיון בנו א"כ חייב גם צרפואה שיש

משו"ת הר"י מייגס [הג"ל] דגרסה הזנה צנה חייב האב לשלם ואין כאן הדין של פורע חובו של חצירו, האריך בציבור דבריו, וכתב דיש לפרש עפ"י מש"כ בשר"י מהרש"ס [הג"ל] שפטור מאחר שלא תצעה שנתיים הרי מחלה, דבגרסה ודאי לא אמרינן דמחלה [אלא] באשה תחת בעלה כידון המהרש"ס], וזה נראה טעמו של הר"י מייגס שהרי נשאל באשה שנתגרסה מצעלה, ולכן פסק שחייב לפדונו לה את מה שהורגה.

ועיין בדבר יהושע ח"ג חו"מ סי' ח', בהסכם שנעשה בין הבעל לאשתו, שלאחר הגירושין ישלם לה כך וכך לחודש עבור מזונות הילדים, ועברו ארבע שנים שלא תצעה אחרת, שהאריך לבאר דאפילו למ"ד מחילה צטור לא מהני, הכל מהני, ובסוף כתב, אלא שיעקר הדבר לאמרינן דמחילין שלא תצעה ד' שנים מהתמחא מחלה, כ"ד להתיישב בו, שלא מצינו זה רק בכתובת אשה ולאמנה דוקא ולא בגרסה וכו', ורק [היכא] שלא תצעה להבע"ד עצמו יש אחרונים דהוי אומדנא דמוכח דמחילין, אומדנא שלא תצעה אחרת לדון אין שום אומדנא וכו'.

ועיין בשמש ומגן ח"ב סי' ל"ב, שהביא תשובת הרב יעקב צירלדוגו, בב"ד ששעו שומא בשעת הזול כמה חייב לשלם האב בשביל פרנסת בניו, ולאחר שכבר פרנסתם גרושתו, טענה שעלה השער, וטוען האב מדלל תצעה מחלה, כתב שהדין עמה, כיון שעפ"י השומא זנה אותם ומכאן השומא צעופה, פשוט הוא שחוררת וכו' [וע"ש שהביא כן מפס"ד של הרב יעקב אבן נור והרב מיימון צירלדוגו באחד שפירנס יתומים עפ"י שומת ב"ד].

וכשפרנסם אחר. כתב צושנים לרוד [להר"ד צאחא] ח"ב בליקוטי דיוס שצתלן חו"מ אות האל"ף [קף ק"ב טור ג'], דנראה דלא דמי לפורע חובו של חצירו, דשאינו מהטעם [שאבד מעותיו] הוא כמו שסיים שם בשר"ע [חו"מ סי' קכ"ח סעיף א'] לשמא היה הלוה מפיס את המלוה ומוחל לו, לא כן בנד"ד דלא שייך האי טעמא, וממילא הדרנא למש"כ הראש"א הר"ן והמ"מ [המבואר בב"ש סי' ע' סק"ב] דמהנהא לחצירו סתם, חורר ומשתלם ממנו וכו', וגם [אם] יש לאב נכסים והוא מחויב במזונות צנו, הוי כאילו הבן עצמו יש לו נכסים, שהרי נכסי אביו משועבדים למזונותיו, ובצ"ה מדבר נתן מולארים מזה ונותנים לזה, וא"כ פשוט שחייב האב לפדונו לו מזונותיו כפי השומא, ודוקא לפי צרכת הצ"ה. וע"ש שצ"ק עור טעם לחיוב צדידונו, שהמפרנס פרנס לדעת האב. גם הרב שמואל אליעזרי הג"ל, לא חילק בין אם לאחר לחיוב.

ואולם בתשובת הרב עובדיה ספורדי בששו"ת הרמ"ע מפל"ס סי' פ"ט עמ' קנ"ה, כתב אפילו פחות מכן שש שחייב אביו לזונתו, אפ"ה אם אדם אחר זן אותו, הניח מעותיו על קרן האב, ולא יהא אלא פכור חובו של חצירו דהלא פטור וכו'. והבואו דבריו צזרע אמת ח"ב סי' ק"ח דף ק"ב טור ז', בשר"י רבי טיאה וייל סוס"י ל' ובגפת לופים סי' פ"ח, וכו"כ בשר"י הראש"ש סי' קט"ז לענין כמות. וע"ע בשש"צ ח"ג סי' רי"ה, ביטכיל עבדי ח"מ סי' מ"ה אות ג', בוישע משה [להר"מ זורגר] ח"א סי' ס"ח ובעמק יהושע [להר"י מאמאן] ח"ג סי' כ"ז וס"א.

טז. האם חייב האב בכסות וכלי תשמיש ומדור של בניו. יתבאר לקמן סי' ע"ג סק"ל.

כה"י ע"ש בחלק השו"ת סי' ק', בסבתא שלקחה את נכדה אליה ופרנסתה, ובתא אח"כ לתבוע את אביו, שהאריך להוכיח שאביו פטור מלשלם, וצ"ע ליישב שתי התשובות.

אוצר

סי' א אות יז — כא

הפוסקים

כ. אם חייב לזון בני בנים. עיין פתחי תשובה סק"א שהביא מחוט השני סי' ח', דבני בנים אינם כבנים לענין זה, וכ"כ בני בנות^{כז}, רק מלד לזקנה מחויב ליתן להם. ובספר עמנו הוסיף עוד, שיש צירוף תשובה כתובה צנייר שהשיב מהר"א דנישטעטן [בעל תרומת הדשן] לאחד, מהיכן למדת בפשיטות שחייב האיש לזון את בני בניו הקטנים, אפילו אם מת האב ואפילו צבנים שאינם עגומים כ"ש דבני חור וכו', [וכתב ע"ד] הרי שכתב להדיא שאין חיוב על אבי הבן, ולא המחויב בני בנים הרי הן כבנים וכו'. וכ"כ בנודע ציהורה מהדו"ק סי' י"ד בזה"ד ד"ה ומה וצירים משה [להר"מ קשטרו] סי' ז'. וכ"כ בתולדות אדם [להר"א שור] כאן, דבני בנים ובני בנות אינם כבנים לענין מזונות.

ובמגנת פתים, בתוספות וירושלים כאן ובצעל פה ח"ב עמ' כ"ז, כתבו שמקור הדין הוא בירושלמי שם פ"ד הלכה ח'. ואיתא שם, בני בנים מה הן, ר' מנא אמר בני בנים הוא בנים של הן [כמו להלן בירושלמי בני בנים הרי הן כבנים כן כאן לענין מזונות], א"ל רבי יוסף זי רבי בון ורבי תמניה הוון יתצין, סבירין מימר הוא בני בנים שכלא, הוא בנים של הן, אמר להו רבי יוסף זי רבי בון בני בנים קפלה עליהן ירושת התורה [שאני ירושה שקפלה עליהן ירושה מן התורה שהן באים תחת אביהן, אבל לגבי מזונות לא תקנו אלא צבנים ממש]^{כח}.

ובכר כתב כן בתלמידי כתובות מ"ט א' בציאור המשנה, דבתלמוד המערב שאלו הם בני בנים הם כבנים או לאו, ואמרו על זה^{כט} נמנו באושא התקפיד זקנו, ר"ל שהבעיות, והכחו הזקן נותן לו דמי בושטו, כלומר שאינו כצנו לענין זה, ויראה דבכל התלמים כן.

גם בבבאר מבסך סי' ע"ו, כתב ללא מלינו חיוב כי אם צבא, אבל אבי האב אין לו שום חיוב, ויש ראייה לדבר מלשונות רש"י שהביא הר"ן סוף פרק אע"פ [והוצא לעיל אות י"ג] דהבן בחר אימיה גריר וחד גופא נינהו, וכפי הטעם זה דוקא האב שחייב לזון האם חייב לזון הבנים, אבל באבי האב לאינו חייב לזון האם, גם אינו חייב לזון בניה. אלא שכתב שם דאם אבי האב הוא אמו, דחייב לזון מלינו דקדק. וכ"כ בשו"ת רבי טיאה ווייל סי' ל' ובצעל פה הנ"ל.

ובבשרי חמד בפאת השדה מערכת הצ"ח סי' י"ח, הביא תשובה הרב יצחק אייזיק וייס מספינקא, שהסתפק בקטן שאביו מת ואבי אביו הוא עשיר רק שאין רואה לפרנסו, אם נאמר דבני בנים הם כבנים, וא"כ מוטל על זקנו לפרנסו. הביא שם מהש"ך יו"ד סי' רמ"ה סק"א דלגבי להשיבר למלח בן צנו חשוב כצנו, והירושלמי [הנ"ל] וכתב ופליגי בזה ר' מנא ורבי יוסף אי בני בנים כבנים, א"כ ספיאק לדידי תלוי בפלוגתא. ובשרי חמד שם, כתב ע"ד, שמלך כיוצא בזה להרב משנת ר' אליעזר ח"צ יו"ד סוף סי' מ"ב, שכן הבן חייב בכבוד זקנו, אבל לחייבו ממון לא מלינו. אבל מתורת לזקנה חייב, ונראה דהוא הדין לענין חיוב הזקן במזונות בן צנו דלין לחייבו ממון מטעם בני בנים הרי הם כבנים. ועיין בצי"ן אליעזר ח"ט סי' א' פרק ה' אות י"א, הוצא ביהודה דעת [להר"ע יוסף] ח"ג סי' ע"ו עמ' רנ"ו בהערות.

כא. נתן לאשתו כסף למזונות הילדים, האם היא חייבת להשבע שהוציאה

כו. עיין שם שכתב שאף אם בני בנים כבנים לענין זה, בני בנות אינן כבנים, שהרי האם אינה חייבת לזון את בניה.

כז. עיין בפני משה שם שפירש בענין אחר, גם בקרבן העדה פירשו לענין תקנת ארשא בקטנים, ולא בקטני קטנים.

כח. המשך ירושלמי הג"ל, ומפרשי הירושלמי פירשו שזהו ענין בפ"ע.

שיש לה קצבה, וא"כ למעשה יש ס"ס לחייב שספק חייב צדיון ואח"כ שפטור מפדיון אפשר דרפואה חייב, אבל למעשה אין להוציא מן האב ממון מספק ספיאק, אבל מדין לזקנה אם אמר ודאי חייב, ובפרט שכתב היות אפרים אבא"ע סי' ס"ה דספק כי הא ארליין לחומרל כיון דלא הוי ספק ממון אלא ספק נפשות, וכל ספק נפשות להחמיר וכו'.

ועיין בהלכה ורפואה ח"ב עמ' שס"ח (מהרב א' ד' ליון), שמסיק שברפואת ילדיו שאין לה קצבה דבניו כמו מזונותיהם, אם הם סמוכים על שולחנו חייב למכור נכסיו כדי לממן את ההוצאות, ואין לו דין סידור כמו במזונות האשה [כתבוצר בחר"מ סי' ל"ז סעיף כ"ד] וכו', וכשאינם סמוכים על שולחנו הרי החיוב לפרנסם ולזונם הוא כשאר כל חוב לזולתו, וברפואה שיש לה קצבה אין לחייב את האב מחמת התקנה, אבל מהלכות לזקנה עליו לדאוג לחולה.

יח. האם חייב לפדותם אם נשבו. יתבאר צו"ד סי' רנ"ב סעיף י"ב.

יט. אם לאחר מותו גירויים הבנים מבכסיו. עיין בזה"ש סק"א, שכתב דאם האב מת, והיה בניו קטנים וגדולים חולקים [בירושלמי] בזה, וא"כ לפרוע להם מזונות עד שיהיו בני שש, כי חיוב זה אינו מוטל על אביהם אלא כל ימי חייו ולא לאחר מותו. והוא משר"ת מהריב"ל ח"ב סי' כ' ושו"ת מהר"ם מלובלין סי' ע"ט. ובשו"ת מהר"ם מלובלין שם, באב שמת והיה בניו גדולים וקטנים, וכשבאו לחלוק הירושלמי עושים האפטרופסים שקודם כל יטלו הקטנים פרנסתם עד שיגיעו לשש, שהרי אותם הוא חייב לזון והשאר יחלקו בזה, כתב שאין בטענתם שום ממש כלל, כי מה שאמרו חייב אדם לזון בניו, היינו דוקא בחייו אבל לאחר מותו אין שום חיוב כלל, וזה מוצא בזה"ש מדברי הר"ף, על מה דאיתא בכתובות כ"ד א', דבעי התם בת יבמה בת שניה ובת ארוסה יש להם מזונות או לא, כתב הר"ף כולן עלו בתיקו, הלכך לית להו, דכל תיקו דממונא מוציא וקולא לנצבע, והי"ת לאבד מיתה, אבל בחיי אביהן חייב לזון עד שש שנים כדכתיבנא לעיל, ש"מ מדבריו דחייב לזון קטני קטנים אינו אלא בחייו ולא לאחר מיתה, וכן כתבו הרמ"ש [שם פ"ד סי' כ"ח] והטור סי' קי"ב והרמב"ם [פ"ט מאישות הלכה י"ד] ויתר הפוסקים, וא"כ בעלה טענתם מכל וכל, וכל הירשים, הן גדולים והן קטנים, יטלו בזה. וכ"כ בח"מ ובצ"ש סק"א ובשולם בית [להר"י גומיני] סי' יט"ו. ובחדושי רע"א [דפס תשמ"ג] בחדושים מכת"ש בצדוק חלק נשים, כתב ע"ד המהר"ם מלובלין הנ"ל, דיש מקום ספק, לומר דדוקא לשיטת הר"ף דהחיוב לזון בניו הוא רק אם אין עליו חיוב מזונות אשתו [פטורים] וכו', אבל לדעת הר"ן [המוצא לעיל אות י"ג]. דהחיוב רק מטעם מזונות אשתו, כיון דנגררין בתרה וכו', יש מקום לומר דהחיוב גם ליתומים היכי שצרכין לזון האלמנה, חייבים כמו בחייו. עיין בשו"ת רבי טיאה ווייל סי' ל' ד"ה אהמם ראיתי. ובענין מזונות הבנות עיין לקמן סי' קי"ב.

ועיין בהפלאה סוף פרק ה', דנראה דאפילו חיוב הנקה אם שכר מניקת אינו מוטל על הורשים, ומנכים מחלק הקטן. והוסיף בקי"א כאן סק"א, דכן משמע גם מרש"י שם כ"א א' ד"ה וצבנים מן הבנות ובד"ה לבנים מן הבנים וכו'.

ועיין בבאר היטב הנ"ל, מש"כ בשם מהר"י ווייל [לינין ופסקים] סי' י"א, דהיכא דלין לו לתינוק חייבים הורשים לזונו. והוצאו דבריו בשו"ע לצעל מרכבת המשנה כאן סעיף א' ע"ש. ודברי מהר"י ווייל מוצאים גם במוט השני סי' ח', ע"ש מה שדן בזה.

ביאור הגר"א

[א] אפילו כי יו. הרא"ש

פ"ד סי"ד:

עד שיהיו בני שש ב [א] אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם

ובגמ

באר הגולה

ב טור בשם הר"מ מרוטנבורג

וכ"כ אבן הרא"ש שם פ"ד דכתובות

אוצר

ס"ק א אות כא — ס"ק ג אות א

הפוסקים

ארת ל"ד, כתב דהרמב"ם [המובא בסק"א אות א'] קבע זמן אחד עד שיהיו בני שש שנים, ולא חילק בין קטן חריף שאינו צריך לאחוז לאינו חריף, ובכתובות [שם] לענין הגדרת קטני קטנים הוצא רק הא דרב אמי שאמרו קטן בן שש יולא בעירוב אמו, ובמקומו בעירובין פ"ב א' חולקים על זה דבי ר' ינאי ורשב"ל, וס"ל כבר ארבע ובר חמא כל חד לפוס חורפיה, ולמה כאן הוצא רק הא דרב אמי, אף אם ניתא דעולא כרבי אמי ס"ל, אבל למה לא הזכירו את החולקים בזה, ונראה כי מידת חורפיה של פחות משש יכול אולי להביא לידי כך, שלא יאמר כבר כל כך אחר אמו, רק לענין סוכה ועירוב, אבל אין מידת חורפיה של ילד פחות משש, יכול להביא לידי כך שיהיה עצמאי במידה מסוימת עד שאזינו לא יהיה חייב לזונו, א"כ לענין זה אין חילוק, ולכן לא הוצא כאן רק הא דרב אמי ששיעורו עד בני שש, ועוד דשם לענין סוכה ועירוב אין זה ענין של תקנה, אבל החיוב לזון הבנים היא תקנה, ובתקנה של חיוב ממון לא שייך לפוס חורפיה, דא"כ נתת שיעור לכל אחד בידו, ולכן נראה דלענין חיוב מזונות עד שש אין חילוק בין קטן חריף שאינו צריך לאחוז לבין שאינו חריף, ועי' בביאור הגר"א א"ח ס' תר"מ סעיף ב' שעמש"כ בשו"ע כ"ב חמא כ"ב שש כתב, [שהוא מן] הרמב"ם [פ"ו] המוכה ה"א, וטעות סופר הוא [מש"כ בן חמא], ונריך לומר "שהוא כ"ב שש" כ"ב אמי שש, נמצא שגם לענין סוכה ועירוב אנו פוסקים כ"ב אמי, וא"כ להלכה אין אנו פוסקים, לשיטת הגר"א, בשם דרב שזה תלוי לפוס חורפיה. ועיין בשו"ת הריב"ש ס' תס"ח ד"ה הקטן.

ג. **אפילו יש להם נכסים.** א. מקור הדין והדעות בזה. עי' בביאור הגר"א אות ב' דמקור דין זה הוא מהטור כאן בשם הר"מ [מרוטנבורג]. ודבריו נמצאים בשערי תשובות מהר"ם מרוטנבורג שער ב' ס' רמ"ב, שגשאל מהרב ר' אשי, ויורי מורי מי שיש לו בנים ובנות יתרים משש ופחותים משש ויש להם נכסים שנתנו להם במתנה, מי מחייב האב לזונם ולפרנסם או לא, כי נראה לתלמידך שאינו מחויב מאחר שיש להם להתפרנס משלהם, מאחר שמדמה אותו לדקה בכתובות מ"ט ב', וכמו דקה דוקא לעניים כמו כן בניו נמי דוקא שאין להם משל עצמם, וכן הוא אומר שם כ' ע"ב, עושה דקה בכל עת, זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים, אלא דקה קא חשיב ליה. והשיבו שם בסי' רמ"ד, ואינו רואה דבריו קטני קטנים פחותים משש, מדאמרינן שם ס"ה ב', א"ע"ש שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים אבל זן קטני קטנים, ועד כמה בן שש וכו', ממאי מודקתני אם היתא מניקה פוחתין לה ממועשה ודיה ומוסיפיה לה על מזונותיה, הוה עטמא לאו דעבי למיכל בדה, ומאי קמייית ראיא, דילמא מתני' בדאמרי וליה ליה נכסי לולד דכה"ג אפילו קטנים דלאו קטני קטנים כייפינן ליה, אלא ש"מ דפשיט הכי, מדקא פסיק ותני המסרה אשתו על ידי שליח, [משמע] לכל מניקה כשם שחייב במזונותיה, דהיינו בין אחיז בין לא אחיז, בין אית לה נכסי שנתנו לה על מנת שאין לצעלה נשות בזה בין לית לה נכסי, דהא חוב גמור הוא דלתחייב במזונותיה משלו, כשם שהוא חייב בכתובתה ובתוספת שהוסיף משלו, אפילו כי אית לה נכסי עובא, ה"כ חייב לזונה משלו, דתנאי כתובה דמי, והכי נמי קא פסיק ותני לכל שעתא מוסיף לה משלו על מזונותיה כשהיא

שהוציאה הכל לפרנסתה. בהגם שאלו ח"א סי' ס"ז, בני ששמו לו סופרי ה"כ כמה ישלם למזונות הבנים, כתב שראה רבנים שפסקו כך, כמו שפסק בחו"מ סי' ג"ג סעיף ד', והאילו ונשאל ונתנה בתמון הצעל [לריכה להשע], אכן אין הדבר כן, בשלמא אם האב נותן לאם בלי שומא רק משלם כל מה שצריך והיא קונה להם, ודאי חייבת שצויה, אבל כאשר האב משלם לאם רק שומא קצובה עפ"י שומאים, לא שייך בזה דינא דשצויה בן הבית, כי אין האם נושאת ונותנת בבניה אלא, רק היא מקבלת מהאב על ידה פרעון חובתו לבניה, והר"ל כדינא דפועלים וחנוני [בחור"מ] סי' ג"א וכו'.

כב. אם גם האם חייבת במזונות בניה הקטנים. יתבאר לקמן סי' פ"ב בעזה"ה.

ב. **עד שיהיו בני שש.** א. האם עד ועד בכלל. דינא דחיי לארין פ"א דף ע"ה טור ב', כתב על לשון הסמ"ג עד שיהיו בני שש, דהכי אמרינן בסוף פ"ה [לכתובות ס"ה ב'] עד כמה, עד בן שש, ופירושו עד שיהיו בני שש [שנים] שלמות ועד בכלל, וה"כ משמע שם, מדאמרינן על זה כד' אמי, לאחר רב אמי קטן בן שש יולא בעירוב אמו, משמע דכי אמרינן עד בן שש, נכנס גם כן שנת שש בכלל, והרמב"ם גם כן כתב דפרק י"ב מאישות היו"צ שמוכרין למזון בניו ובנותיו כשהן בני שש שנים או פחות, אבל יתר על שש אין זנין אותם מנכסיהם, גם במגיד משנה שם הלכה י"ד, ב"ב"ח כאן ד"ה ומי, ובשו"ת מהר"ם אלשיך סי' ל"ח כתב דשנת שש בכלל, ועיין במשנת יעקב [להרי"ב רונטל] פ"ב מאישות הלכה י"ז.

ב. וכשהוא פחות מבן שש והוא חריף ואינו צריך לאחוז. כתב באבני מלואים סק"ב, דליתא בזה"ח ס' תר"מ סעיף ב', קטן שאינו צריך לאחוז שהוא כ"ב חמא כ"ב שש חייב בסוכה מדברי סופרים, והיינו כל חד לפוס חורפיה, וכ"כ במג"א ס' תי"ד סק"ב, דאם הוא חריף ואינו צריך לאחוז אפילו בן חמא אינו יולא בעירוב אמו, ונראה דלפ"ז ה"ה למזונות, אם הוא חריף ואינו צריך לאחוז אינו חייב במזונותיו אפילו בן חמא ולא מייבציא לר"ן [מובא לעיל סק"א אות ג'] דמדין מזונות אמו נגעו בזה, א"כ כל שהוא חריף ואין צריך לאחוז תו לא מייחייב במזונותיו, אלא אפילו לפמש"כ בסק"א, דלאו משום מזונות אמו נגעו בזה ואפילו מתה אמו חייב לזונו, מ"מ כיון דבכתובות [ס"ה ב'] אמרו עד כמה [חייב אדם לזון בניו קטני קטנים] עד שש לאחר רב אמי קטן בן שש יולא בעירוב אמו, א"כ מובא דיעקב מה שנקרא קטני קטנים, הוא משום דיולא בעירוב, וכל שאינו יולא בעירוב אמו לא מוקרי קטני קטנים ואינו חייב במזונותיו, ועיין בזה"ח ס' תר"מ ובט"ז שם [סק"ב].

אולם באבני משפט סק"א, כתב ע"ד דאין נראה, דהרי לא קיי"ל בהר"ן דמשום מזונות אמו נגעו בזה, אלא גם באינו זן אמו חייב לזונו, וא"כ אין לראיה מעירובי דהתם דוקא משום דצריך לאחוז יולא בעירוב, א"כ בסדר הוא דאם אין צריך לאחוז אינו יולא, ואף לר"ן נראה דרק לדמיון נקט [הגמ'] דיולא בעירוב, ובדליא לא כתבו חכמים דבריהן לשעורין, דהרי אף באין צריך לאחוז אין יכול להתפרנס עצמו, ועדיין ל"ע.

גם הרב שמואל אליעזרי בהתורה והמדינה קובץ ט' - י עמ' רט"ז

אוצר

סק"א אות א — ב

הפוסקים

מבית אבי אמו, והאב אינו רואה לזונו, אחר שהבא ש"א שעל האב לזונו לתנאי ב"ד הוא וכו', כתב דהדין עם האב, שלא אמרו אלא מפני שאין לו, דכשהם קטני קטנים כופין אותו ב"ד לפי שאין להם ואינם יכולים להשתדל כלל, אבל כל שיש לו למה יתחייב האב לזונו^א, ומה שטען הטוען שהוא תנאי ב"ד וכן לדמותו למזונות אלתנה, אינו כן לפי שמוזן הצנים אינו מתנאי כתובה, ובכנות הוא שתקן מזונות, ואף אם הם חייבים האב מזונות מתנאי הכתובה, והבאול דבריו בתשכ"ז ח"א סי' ר"צ"ב הוא התיקון השלישי (מובא) באות הבא^ב ובכנה"ג כאן בהגה"ט אות ג'.

גם בדברי הרב פנחס הדיין שנתשובות הרמז"ם [הנ"ל] בדברי הרב שמואל אליעזרין^א בסוף שאלתו בקטנה בת ארבע, כתב לתקנת ארשא אריכה אלא בזמן ששכנים קטנים ואין להם צמח יתפרכסו, אבל אם היה להם צמח יתפרכסו לא חיובו רבותיו בתקנת ארשא^ב. ובדבר משה (להר"מ מאמרינו) ח"א סי' מ"ה, אחר שהבא את תשובת הרשב"א הנ"ל, כתב דאף למהר"ם הביאו הרא"ש ס"ל לחייב לפרכסו וכ"כ צטור, והשו"ע פסקה הלכה בזה חולק בדבר, ואחריו נגדו כל האחרונים, היינו משום שלא ראו את תשובת הרשב"א, דזמנא לא ילאו עדיין בעולם, דאילו ראו אין ספק שלא היו מציאים דברי מהר"ם כסתם משנה, וכמ"ש מהרש"ם בכמה מתשובותיו דכשהיה רואה רבו המהר"ט דברי הרשב"א, כמעט היה שוקל דעתו כנגד כל שאר הפוסקים, ולכילה מצי המוחזק לומר ק"ל כה"ג מי שאומר שהבא הרשב"א בשאלתו ובהרשב"א דהסכים עמו^ג. והבאול דבריו ביד אהרן כאן בהגה"ט אות ד'.

ב. ובשמה האם ויש תקנה שהבן יורש חצי גדולת אמו. בתשכ"ז ח"א סי' ר"צ, פירוש תקנת קהל הלגזיוני בעניני כתובה, הביא בתיקון^א ח"א, התקנה שאם תמות האשה בחיי בעלה ויש לה ממנו זרע קיים ראוי לירושה, יירש אותו זרע חצי גדולתה הכתוב בשטר כתובה, וכתב (בדף מ"ו סוף טור ד'), דהאב ישא ויתן בנכסים כליו מי שיש בידו נכסי יתומים, והוא [היתום] יזון מהפירות אם יספיקו לו, ואם לא, ישלים האב עליהן, כליו מי שנתחייב לזון את בניו הקטנים, ואם יש ההפך מניקן אותו במקום המשתמר עד שיגדיל, אבל שיוון האב את הזרע ויש לו נכסים שירש מאמו אינו דין, וכלמנכוחי דקטן ליעשו לו צו סגולה, וכדאמרינן בכתובות מ"ז א' ע"כ כיוצא בזה, דהאב ישא לה כיס לדינין תיזיל ותפרוק נפשה, ומה שדור טענה זו עם מאוס דלא כל מיימנע ומפריק, אינו משום שהוא חייב בפירוקה שהרי בתוספתא (ריש פ"ד לכתובות) שנו

לא. ובפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 342 בדעת המיעוט, הסביר דבריו, ודס"ל דהחוב הוא מנדר דקדק, אלא דבקטני קטנים אפילו האב לא אמיר תיקון חז"ל דחייב בדקדק^א, ומאחר דאין יכול להשתדל בעצמו, אבל בעיקר יסודו הוא דין דקדק, ולכן חיוב דיש בנכסי לבן, האב פסול, דאם נאמר דאין מחויב דקדק אלא חיוב גרידא שהטילו חז"ל על האב, מאי ג"מ אם יש בנכסים לבן או אם אין לו. וע"ז במשפטי שמואל (להר"ש ורבי) מהדור"ס סי' י"ד אות ט"ו, אחר שביאר שחיוב מונות הילדים אחז מזה אפס הוא רק מתקנת ארשא ומטעם דקדק (ערו"ש לעיל סק"א אות י"ג), כתב ולפי' צמח צמח הרשב"א אינו חולק על מהר"ם מירושלם, כי הגדיון של הרשב"א הוא (כנזכר בתשובה שלפני זו סי' ש"ז) שהאשה נפטרה בחיי בעלה, ולכן שפיר כתב הרשב"א דאם יש לבן משלו אין האב חייב לזונו.

לב. ועיין במשפטי שמואל להרשב"א (ורגו) מהדור"ס סי' י"ד אות י' ובפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 154 מהדור"ס ג' צינבליסט, מה שכתבו על דבריו. לג. ועיין מה שכתב על דבריו באהל יוסף ולהר"י מולכו^א סי' י' דף ע"ז טור ד' ד"ה גם. והרב שמואל אליעזרין בהתורה והמדינה המבוא בפנים, כתב דלא מצי המוחזק לומר ק"ל כהרשב"א דכדרי הדבר משה, מכיון שגם הרמב"ם ס"ל דאף אם יש להם חייב האב לפרכסו. וע"ז בדבריו שבקול תורה אייר תשי"ח עמ' ח'.

כשהיה מניקה, בשביל לתקינו רצון מזונות לאשה תקינו רצון לקטני קטנים, בין שהאם בחייה בין שמתה חייב לזונם.

וב"ב ברא"ש פ"ד לכתובות סי' י"ד בשמו, דאפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמו חייב לזונם, לכיוון לתקנת חכמים היא זכו במזונותיהם אפילו יש להם להתפרנס משלהם^א, דומיא למזונות האשה למכלל מזונות האשה הוא כדקתני מוסיפין על מזונותיה בשביל הקטן, אלאמא לזן אחד לה, ופסק זה מובא בשלטי הגבורים עמ' דף י"ח א' (מדפי הר"ק) אות א', בדרי"ו (ומשירם) כתבי כ"ג ח"ה דף ק"ז טור ג' ובש"ת מהר"י ווייל דינין והלכות סי' י"א.

ובב"ח כאן ד"ה חייב, כתב דענת הרמב"ם, דנראה מלשנו שכתב בפ"ז מאיזות ה"ד, כשם שחייב אדם במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים, משמע דכי הוי דחייב במזונות אשתו אע"פ שגם האשה יש לה להתפרנס משלה, כך הוא חייב במזונות בניו, וכ"ז סעד והסכמה לזינו של מהר"ם מירושלם. וכ"כ נחנח איתן על הרמב"ם הנ"ל. ובאצני מלואים סק"א הוסיף, דבשו"ע דלא כתב דה' הוסיף להרמב"ם, היינו משום דכתב הא' דינא להדיא, תו לא כריך הא' הוסיף. ועי' במשנה למנח"פ מעצדים היא מה שכתב בסוף דבריו.

והרב שמואל אליעזרין בהתורה והמדינה קובץ ט' — י עמ' רט"ז אות ל"ג, וביד אפרים (להר"א ויינברג) סי' ה' אות מ"ה, הוכיחו כן מתשובות הרמב"ם (מהדורת צלאו) סי' שס"ז, המחייב את האב לשלם דמי מזונות ולידו עבור השנים שעברו אף שהיה להם ממה להתפרנס, ומזה ישנה ראיה לדבריהם של הב"ח והאצני מלואים [הנ"ל] דהרמב"ם סובר כמהר"ם מירושלם שעל האב לזון את בניו אפילו כשיש להם להתפרנס. והוסיף הרב שמואל אליעזרין שם, דלכן סתם הרמב"ם בלחלה ולא חילק בין שיש להם ממה להתפרנס ובין אם אין להם, דנמשע דכלל פופן חייב האב לפרכסם עד שש.

וכן כתבו כמהר"ם מירושלם, בלחלה לדרך מאמר השלישי כלל שני פ"ד, ביש"ש כתובות פ"ד סי' כ"ב, בלבוש סעיף א', בתשובות הר"א אבן עוואה סי' ק"ל שדרינו ומנהגי ארבי"ל סי' י"ג, בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' ע"ט, במשפטי שמואל (להר"ש קלעו) סי' ז' דף ז"ג טור ז', בשו"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף א', בקריני ראס (להר"ד אקנאווא) ח"א סי' נ"ב דף ק"ד טור ז', בתולדות אדם (להר"א שור) כאן, באשר לשלמה (להר"ש אבן דנאן) אות המ"ם סי' מלבי"ט השלום באורחות חיים נתיב כ"א סעיף י"ה, בדברי מלבי"ט ח"ה סי' קס"ה, מנין יאכאם סי' י"ז אות ט' ובזה שצא (להר"ש דיין) סוסי"א כ"ח.

ועיין בדברי הרב ג' א' צינבליסט, בפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 156 דעת המיעוט, שאם הקטני קטנים מקבלים מאיזה מקום הקצבה משנית עבור מזונות, אין זה פוטור את האב מלזונם, דהקצבה נחשבת כיצ להם נכסים, שעדיין חייב לזונם, אבל אם סולדו במוסד ושם הם מקבלים מזונות ממש, אין לזונו את האב במזונותיהם, דהא סוף סוף יש להם.

ואולם בשו"ת הרישב"א ח"א סי' ש"ז, בקטן שיש לו נכסים שנפלו לו

ל. והקשה בס"ז סק"ב, דמאי ראייה היא, דילמא תקנת חכמים היתה כך דוקא באין להם להתפרנס, ותיקין דבאשתו פשיטא דאפילו ביש לה להתפרנס, דבשטר כתובה כתוב סתם ואנא איוון וכו' בלא תנאי, אי"כ בפרנסת הבנים י"כ דחזי תקנה להם. ועי' בשואל ומשיב מהדורא שתיאור סוסי"א מ"ו. וע"ז בגהרות דיעקב כאן ובישילי עבדי חז"ס סי' י"ג סעיף ג' אות י"ח.

גומש ואילך זמן

בתקנת

באר הגולה

ג מיתר דר' אילעא וכו'

באשא התקינו וכו' שם דף מט' ע"ב וכו' פ"א שם וכו' התוספות שם

הפוסקים

ס"ק א אות ב — ס"ק ד אות א

אוצר

ג. לדעת הפוסקים שחיב לפרנסם אף כשיש להם משלהם, מה הדין אם הם כבר התפרנסו מבכסי עצמם. בפסקי דין רבניים ככך ו' עמ' 245, כתבו הרבנים ש' ע' קרליץ ו' מנחם ווי' גולדשמיט, להם היו מתפרנסים מממונם שנפלו להם ממנום אחר, ודאי שהיו יכולים לנצות אח"כ מאבדיהם מה שחיב להם, לפי מה שאנו פוסקים שאפילו יש נכסים לבנים ג"כ חייב האב לפרנסם, דלא היה צדעתם לנחול את חוב המזונות של אביהם כלפיהם, וחייבו של האב שיר וקיים. וכן משמע במטה לחם המוצא לעיל סי' ע' סקמ"ח אות י"ח. ועיין בדברי הרב שמואל אליעזרי המוצאים לעיל סק"א אות ט"ו.

ד. **ומשש ואילך וכו'.** א. מקור הדין. לשון השו"ע הוא מהרמב"ם פ"ב מאישות ה"ד. ועיין בדבא"ה שזיין לגמ' כתובות מ"ט ז', וכן הוא בד"י כאן ובמ"מ שם. ושם איתא, אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יוסי בר חנינא בארשא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת זנותיו כשהם קטנים [עד שיצאו שערות - רש"י]. איבעיא להו הלכתא כוותיה או אין הלכתא כוותיה, ת"ש [לדית הלכתא כוותיה], אלא מיתר אמרינן ליה, ואולי יכלכלם ויוזן, אלא מיתר כל כיופינן כי הוא אמו לקמיה דרב יודה אמר להו, [תנין, ורואה אכזרי כל בניו] ולמה ואכזרי מתא שדיה [התנין הוליד תולדותיו והטיל פרנסתן על בני העיר], כי הוא אמו לקמיה דרב חסדא אמר להו, כפו ליה אסיפתא לבבורא וליקום ולימא עורבא צעי צניה והוא גברא לא צעי צניה [כפו מכתשת על פיה ויעמוד זה ע"ג שוליה בגובה שישמעו קולו ויכריזו על עצמו שהוא רע מן העורבים, לעורבא צעי צניה והוא גברא לא צעי צני, ואית תפרשי, שליח לבור יעמוד עליה ויחמר כן על אותו האיש], כי הוא אתי לקמיה דרבא אמר ליה ינחא כך תמזני צניך מלדקא. וכתבו בתוס' ס"א ס"ב ד"ה אבא, למיירי ציתריס ע"ש אש [אבל צפתות מנן שם כופין כמבואר לעיל סק"א אות ד']. וקעין זה כתבו בתוס' שם מט"ט ז' ד"ה כשהם.

ובלבד כאן הוסף, ואמרו שעל זה אמר דוד ע"ה עושה דקדק בכל עת, זה המפרנס צניו וזנותיו כשהם קטנים עד שיגדלו. והוא מהטור כאן. ובד"י זיין לגמ' שם [נ' ע"א] אשרי שומרי משפט עושה דקדק בכל עת [הטלים ק"ו ב']. וכן אפשר לעשות דקדק בכל עת, לרוב צדויות שצדיקת ואחרי כל רבי אילעא, זה הדין צניו וזנותיו כשהם קטנים, ופרש"י שמתיר יוס ויליהו ע"ה, ויהא דקדק שאינו חייב עליו צדק. ובד"ה דחיי לאוין פ"א דף ע"ה טור ג', כתב דליירי מבני שם ומעלה, לאי פחות משש מאי אשריו ואשרי חלקו ותחשב לו דקדק, ממוזי מן הדין הוא. ועיין לקמן בסק"י"ב אות א', בתקנת הרבנות הראשית משנת תש"ד, שחיבו את האב חיוב משפטי גמור גם למעלה מגיל שש.

ואם

לו באבני מלואים כאן סק"ה, הביא משמט"ק שם ד"ה כשהן קטנים, שהביא מפרש"י מהדריק, הלכתא כוותיה כלומר יש לסמוך על דברי רבי אילעא שכן תקינו, ופירש דהא דבעי הלכתא כוותיה לאו תאקנת אושא בעי לה, דודאי הלכתא כחוקת אושא, אלא איבעיא אי כך תקינו באושא, ואסקינן דלית הלכתא, ולא התקינו באושא אלא בקטני קטנים עד שש [ע"ז לעיל סק"א אות ב']. והרב יוסף גיסיס בורא בהמאסף שנה ב' גליון ח' ס' ל"ט, כתב ע"ד הידי אליהו תקון ג"ה שכתב קעין דברי האבני מלואים הנ"ל, שנעלם ממנו דברי הירושלמי [פ"ד דכתובות הלכת ח'] שהביא תר תקנת אושא, ואמר ר' יוחנן יודיעים אנו מי היה בענין, ופירשו הפני משה והקרבן העדה, כלומר דלא היה אותו מנין כדאי לסמוך עליו. וע"ע בהגם שאול ח"א סי' ס"ט.

שנו שאינו חייב, אלא שאין לך רחמי האב להניח את קטנה ביד צדיק לפגום אותה, ואינו נמנע מלפדותה בשום ענינה, אבל כיוצא בזה טענה מעליותא היא, שכיון שהנכסים אלו שנפלו ביד הזרע היו של אב דבר תורה, ומכאן תקנה זו נפלו ביד הזרע הזה, לא הפקיעו זכות האב בתקנתו אלא שיאשר הקצן קיים עד שיגדיל אם אפשר ליוזן מהפירות ולא כלי קרנא, זהו כוונת התקנה ללא עבדן ביה תרתי, לעקור ממנו נחלה לאוריתא, ולחייבו צמזמות כאילו היו נכסים שנפלו לה ממנום אחר.

עוד כתב שם, דהרשב"א [ח"ב סי' ש"א] הוצא בזה הקודם] כתב דכל שיש לו נכסים לקטן אין האב חייב לזונו וכו', ומלשון נראה שאפילו נכסים שנפלו לו מצית אבי אמו יהא כוון מהם, אע"פ שמהר"ם מרוטנבורג היה מחייב כמובא בטור [וכמוצא לעיל שם], אבל כיוצא בזה אני אומר שהכל מודים שאין האב חייב לזונו, כיון שהוא יורש מכה התקנה מה שהאב יורש מדבר תורה, ואם בראונו נפשו רואה לזונם תבא עליו צרכה. ורובא דצריי כמובא בסוף דיתא פ"ב טוואה סי' ק"ל שצדיקי ומנהגי ק"ק ארגיל בסוף ספר דיתא יהודה [להר"ם עייאש] ח"ב דף ק"ג טור א' ה"ה, ביד אהרן כאן הגה"ט אות ה', בבר מערבי סי' ל"ב ובדברי יוסף [להר"ם בירדגו] סי' ס"ז. ובפני מבין [להר"ם בירדגו] חו"מ סי' ע"ר [סמ"ע סק"ה], הביא את המשפ"ץ הנ"ל וכתב, ונראה שכן עיקר הדבר, ואדוני אבי [בעל משפטי ישרים] פסק בדבר [כמו שיוצא להלן].

ובדברי מלביאל ח"ה סי' קס"ה, באשא שמתה והניחה צנים קטנים, ולפי התקנה הנכונה הם יורשים את נדוניה, כמ"ש בפ"ט סי' נ"ג [סק"י] מתקנת סלובק, כתב הרי יש לנו דעת הרשב"א [הנ"ל] שאם יש להם נכסי פטור מלזונם, וגם דעת הר"ן [המוצא לעיל סק"א אות י"ג] שאם מתה אדם פטור מלזונם, והמגיה במל"מ פ"ב מאישות כתב דכן נראה מדברי הרמב"ם שם [כמבואר שם], והיכא שמתה אדם ויש להם נכסים כו"ע מודו שפטור [ע"י מה שמוצא מדבריו לעיל שם], וגם אפשר ללא תקנו ככה"ג, לזה נראה צדור שיוזנו מנכסיהם, דכלא"ה התקנה הזאת לא נתפשטה כ"כ [ע"י באווא"פ לעיל סי' נ"ג סק"ה אות ז'], ואין מבזרר לנו באיזה אופנים צדלוה הקהילות.

אולם בתשובת הרב רפאל בירדגו [שנכל משפטי ישרים] שצמזמת העומר חו"מ סי' ל"ז, אחר שצדל דברי הר"א אבן טוואה [הנ"ל], דתרתו לא עבדינן, יתן לו חלוקא וגם לזונו. כתב דאחר שגילו לנו חכמים שאפילו הוא עשיר מאל אבי אמו חייב לזונו, ה"ה אם יש לו מן התקנה דמאי שנה, שהרי אפילו אם היה איש נכרי שאינו צנו היה צריך לחלוק עמו כפי התקנה, וא"כ הנין שחולק עם אביו אינו חידוש דלא גרע מאחר, ולא הפסיד המזונות בשביל החלוקה להם. וכ"כ בספרו תורות אמת כאן, דלין זה [של הר"א אבן טוואה] הוא חידוש צענין.

לד' בהגדפם בפני עצמו וי"ם תשמ"ה) הוא סי' י"ג.

לה) ובהגהת הר' דוד עובדיה שם, הביא פס"ד בכתי' להר"ש אביסבול [נתדפס שם חלק אה"ע סי' י'] שחכמי מקנס דחו את סברת הר"א אבן טוואה, וכתב שהרב [הר"ש אביסבול] סותר עצמו וכמ"ש לחלן על דברי הר"א אבן טוואה, והוא טעם נכון ומתקבל, וצ"ע. וז"מ המע"ץ בתשובת הר"ש אביסבול שכתב אה"ע, יראה שהוא עצמו לא הכיר בדבר.

[ב] בתקנת (ג) חכמים עד שיגדלו

ביאור הגר"א

ואם

[ב] בתקנת חכמים. צריך
עיון:

באר היטב

(ג) חכמים. היינו כשאין להם מתן אבל אם יש להם מתן אין שום חיוב עליו. ב"ח ב"ש:

אוצר

סיק ד אות ב — סיק ה

הפוסקים

ועיין בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' רל"ב, שכתב שלמעלה משית, כל שהן קטנים שאינן בני מלאכה, כופין אותם בדברים [אם אינו חמין] וכלומר בכתובות וכו'.

כתב בתשב"ץ ח"ג סי' ר"ח, צמי שזנה בת חצירו שהיא למעלה משש ושזר תבע האב, [שפטור] שאין חיוב על האב לזון את בניו אלא כשהם קטני קטנים, אבל קטנים אינו חייב אלא בתורת דקדק, והיא שזנה אותה הניחה מעותיה על קרן הכזי, ועוד שאם הוא במדינת הים, אפילו הניח נכסים אין צ"ד מוכרים אותם לזון בניו ובנותיו [כמבואר לקמן סעיף ז], כ"ש שאם אחר זן אותם שאינו חייב לפעור.

ג. היה האב חייב לבנו ממון ופרנסו, האם נפטר מלשלם. כתב בקרני ראש [להר"ר אנקאווה] סי' נ"ב, דאין לפעור הבן הזה מדמי מזונותיו, שהרי כתב ב"ש [המוצא בזה הקודם, דהא דחייב לזונם] היינו בזה אין לבנים ממון, אבל אם יש לבנים ממון, כגון שפלה להם ירושה מבית אבי אמהם, האב פטור וא"כ איכא למימר שאינו צ"ד לתבוע שיוון אותם מתקנת חכמים, ולא היתה כוונתו כי אם לגבות לו דמי המזונות בחייו זה וכו', ואין לוומר דשאני דין מפרנס אשת חצירו [והיה צידו משל בעל דלא אבד מעותיו כמבואר לעיל סי' ע' סעיף ח'], שצפרכם האב את הבן, הואיל ותחילת מזונותיו היו בתורת חוב עד בן שש ואפילו היו לו נכסים, א"כ הואיל ותחילת מזונותיו היו בתורת חיוב ודקדק, איכא למימר שגם לאחר שש פרכם בתורת דקדק ואפילו יש לו נכסים, דהו"ל לגלוי דעתיה, משא"כ במפרנס אשת חצירו דלא היה עליו שום חיוב [לפרנסה], איכא למימר דלא הוה צריך לגלוי דעתיה, דהואיל ומעיקרא היו צידו מעות הבעל, דזולא לאו בתורת גמילות חסדים פירנסה וכו', ואין זה אמת, חדא שהרי האב מוחזק ויכול לוומר דכך היתה כוונתו, שפרנס אותו אדעתא שיכנה לו מחוזה, והואיל ואינו מחויב אפילו מתקנת חכמים, ועדיפא מזה מאלו לרמ"א [ורמ"א] סי' רמ"ו סעיף י"ג, שכתב בשם התרומת הדשא, לראובן שאכל עם חמיו ב' שנים יותר על קצבתו שהיה לו לאכול עמו, ואח"כ תבעו חמיו לשלם, חייב לשלם לו, הרי מאלו הוכחה גמורה שאפילו במקום שהיה חמיו מחויב לו, עכ"ל אמרינן שמחויב החתן לשלם לו אותם שנים שאכל עמו יותר מהקצבה, ולא אמרינן הו"ל [לחמיו] לגלוי דעתיה וכו', והגם שסיים הרמ"א שם, ודוקא דליכא הוכחה וכו', וא"כ לגבי הבן עם האב יש הוכחה שנתן לשם מתנה, אין זה נכון, שהרי דברי הרמ"א אמורים בצא להוציא מחמתו, אבל בדל"ד הבן רוצה להוציא מן האב, ודאי אפילו יהיה לו הוכחה אין להוציא מהאב וכו'. ועיין במנחת העומר המוצא בבערם מ"ח.

ה. בתקנת חכמים. עיין ביאור הגר"א סק"ב שכתב על לשון זה שצ"ע לזכיר עיון. וביאר בצרכת אליהו, דמהגמ' בכתובות מ"ט ב' משמע שהיא מסיקה דלית הילכתא בתקנת אשא לאדם צריך לזון את בניו ואת בנותיו כשקטנים, והיינו לאחר שש, וא"כ מדוע כתבו הרמב"ם [פ"ב מאישות הלכה י"ז] והשו"ע, שאלוה

ב. ואם חייב לזונם כשיש להם נכסים או כשמוזנותיהם מצויים. עיין בזה"ט סק"ב, שכתב לזכיר לפרנסם רק כשאין להם ממון, אבל אם יש להם ממון אין שום חיוב עליו. והוא מהב"ש סק"ב. ובצ"ח כאן ד"ה ומ"ש ועל זה, כתב דהכי משמע בגמ' [המוצא בזה הקודם] למכלמין אותו ומכריזין עליו, עורב בעי בניו והוא גברא לא בעי בניו, א"כ יארוז וילדה ואבני מתא שדיה, משמע דומיא דבני עורב ויארוזין דאין להם להתפרנס משלהן. וכ"כ בשו"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף ב'. וכתבו הרבנים ש' ב' ורנר וע' אלוהאי בפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 191, שאין על זה חולק. ושם כרך ד' עמ' 7, כתבו הרבנים ע' הדאליה ו' הדס ו' ש' אלישיב שכשהוא התחייב לפרנס את הבת, יש לילדה ממון לגבות ודינה כאלו יש לה ממון [ופטור האב]. ועי' שם כרך ו' (פס"ד של הרבנים ש' ש' קלדין ו' משורר ו' גולדשמיט) עמ' 247 ובשו"ת ריב"ם שניטור חו"מ סי' י"ד.

ובדיני דחיי לאוין פ"א דף ע"ה טור ב', אחר שהביא דברי המהר"ם מרונטבורג המוצא בסק"ג אות א', דחייב לזון בניו אף שיש להם משלהם, כתב וכו' דדין זה אינו אלא בקטנים מבני שש, אבל מבני שש ומעלה, אם יש להם אין כופין אפילו בדברים, אפילו בדאמיר, וראיה לזה שהרי משמע בגמ' [הנ"ל] דמדין דקדק כייפינן ליה, ומי שיש לו אינו נוטל מן האדקדק, ולשון רבינו ירוחם [מישרים כ"ג ח"ה דף ק"ז טור ג'] אינו מכוון, שכתב דברי מהר"ם מרונטבורג על גדולים מבני שש.

ובמשפטי עזריאל מהדו"ת סי' ע"ד אות ד', כתב, דבנים שיש להם להתפרנס משלהם, כגון שנפלה להם ירושה מבית אבי אמהם וכדומה, שצ"ד מעמידין להם אפוטרופוס את אביהם או כל מי שטוב צעייניהם לזונם ולחנכם משלהם [לא נתקנה תקנת הרה"ר המוצא לקמן סק"ב אות א'], שהרי גם בקטנותם עד בני שש, כתב הרשב"א [המוצא לעיל בסק"ג אות א'] שהאב פטור ממזונותיהם, לכן אע"פ שהלכה פסק השו"ע דעד שש חייב לפרנסו, אולם למעלה משש ודאי הלכה כרשב"א. וכן משמע ממש"כ בפסקי דין רבניים כרך ב' המוצא לקמן שם.

ובשושנים לדוד [להר"ר כצאח] ח"ב סי' כ"ב, צבת שהיא משרתת אצל אשה ואוכלת שם, והאב אינו רוצה לזונה, כתב למכין דבית להם ממון אין שום חיוב עליו, וכו"ל דמי ליש לה ממון, מאחר שמוצאת מזונות חנם, דמאי שאל.

לז. עיין במעשה חשב שעל שער המלך פ"ב מאישות הי"ד (אות רע"ז) כתב לולי דברי הגה"ח, הייתי אומר דמפשות דברי הש"ס כתובות מ"ח א' משמע דמזון בניו ובנותיו לאו מתורת דקדק לחור, אלא דאפילו שיש להם ממון נמי תקנו חכמים לזונם, דאלי"כ מ"ש בניו ובנותיהם, הא מתורת דקדק חייב גם בשאר קרוביה, ועיין בחוט השני סי' ח' שכתב דבני בנים אינם כבנים לענין תקנה זו רק דמדין דקדק מחויב ליתן להם, משמע מזה דמונות הבנים לאו מדין דקדק לחוד הוא וכו'. ודאח להלן שייבאו כמה ג"מ אם חייב המזונות הוא מדין דקדק או מתקנת חכמים. ומה שהביא ראה מדברי חוט השני ב"ע שהרי שם מדובר בקטני שטריא שחייב האב אינו מתורת דקדק [עיין לעיל סק"א אות כ'].

באר הגולה

ד משובלל דלקמיה דרב
יהודה שם ה משובלל
דלקמיה דרב חסדא שם ו
מסקנת הגמרא משובלל דרב
דכפיה לרב נתן וכו'

וואס לא רצה גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו וואס לא רצה מכריזין עליו בצבור ואומרים פלוגי אכזרי הוא ואינו רוצה לזון והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו ואין כופין אותו לזון ו במה דברים אמורים בשאינו אמוד אבל אם היה אמוד שיש לו מומן הראוי ליתן צדקה המספקת להם מוציאין

הפוסקים

סי"ח — סי"ח אות א

אוצר

ומכלימין אותו וכו'. וצחיאל וחסדא ח"ג דף מ"ג טור ב', הביא את השטמ"ק כתובות מ"ט ב' בשם תלמודי רבינו יונה, שכתבו דרב יהודה לא היה רוצה להלכין כפיו ציצור, אלא היה מפתה אותו בדברים, והיה אומר נוחא כך ליתאנו צינך מלדקה, וכתב דזה דעת הרמב"ם פ"י"צ מאישות ה"י"ד, שכתב ואם לא רצה גוערין בו וכו', ואם לא רצה מכריזין עליו בצבור וכו', ולכאורה דבריו מוקשין וכמ"ס דזינא דחיי לאוין פ"א דף דף ע"ה טור ג' [דבגמ' שם מ"ט ב', לא אמרו אלא דאם לא רצה מכריזין עליו תיפך ומיד], אמנם עפ"י דברי השטמ"ק אתי שפיר, להרמב"ם חשם לסבירת רבא לכתחילה, ומשום הכי כתב דכתחילה גוערין בו, דודאי רבא לאו דוקא היה אומר מי נוחא כך למיתני צינך מלדקה, ותו לא, אלא כדברים הללו היה מדבר וגוער דינו לצין עמנו, אולי יתפתה וטובל לו, אלא דאם עדיין לא ישמע, כתב דהו מכריזין עליו ציצור, וכן פסק בשו"ע שכתב כלשון הרמב"ם.

ז. **מכריזין עליו בצבור.** א. אם ש"ץ מכריז עליו או שהוא מכריז בעצמו. דזינא דחיי לאוין פ"א דף דף ע"ה טור ד', עמ"ס בסמ"א ומכלימין אותו בדברים, כתב והרמב"ם והטור [והשו"ע] כתבו ואם לא רצה מכריזין עליו ציצור, וכולם שוים דהא דלמיתני כפו ליה אסיתא ציצורא, וליקום ולימא עורבא דעי בני והוא צברא לא דעי בני, שהש"ץ עומד על המכתשת ואומר כן, כאית מפרשי שכתב רש"י כתובות מ"ט ב' [אלא כפירש"י שפירש שהאיש הלזה שאינו רוצה לפרכס יכריז על עמנו] וכו'. וכן כתב ב"י סק"ג. אולם בפסקי רי"א" שם פ"ד ה"ב אות ב', כתב שגיגה הוא בעמנו נבלתו לרבים. וכ"כ בפסקי הרי"ד שם מ"ט ב'.

ב. סדר ההכרזה. כתב דזינא דחיי לאוין פ"א דף דף ע"ה טור ד', וקא"ת יש לדקדק [על הפוסקים] שלא כתבו דכופין מכתשת על פיה ואומרים לו כן ציצור, ויש ליישב דמאי דקאמר בגמרא כפו ליה אסיתא לאו דוקא, אלא הטעם דהיה מלמדה רב חסדא, כדי שיעמוד במקום גבוה וישמעו קולו ויטעו טובה קמ"ל, וכיון שכתבו דעושים כן בדברים לא הוצרכו לה, ודלמי לריך לעמוד במקום שישמעו כולם, ואם שומעים אפילו בלא מכתשת, מה לנו למכתשת.

והביא שם, דבהגהות מרדכי קידושין [ס' תקנ"ו], כתב למיזישין אותו ציצור ציומא דסיפרא דצי כנישתא, כדי שיתבייש וילחוק עצמו, וכתב דטעמא דמילתא, דציומא דסיפרא שהוא יוס הכניסה, רבו המתפללים שצאים לשמוע קריאת התורה ומתביישין יותל.

ח. **אבל אם היה אמוד וכו'.** א. מקור הדין. לשון השו"ע הוא מהרמב"ם פ"י"צ מאישות ה"י"ד. ובצ"ח"ג אות ו' לזין לגמלא כתובות מ"ט ב', ושם איתא [על מזונות הבנים], ולא אמרין [ללא]

שלאחר ש זן בתקנת חכמים, ובאמת צטור כאן השמיט את המלים תקנת חכמים.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ה טור ג', אחרי שהקשה כ"ל, כתב ואפשר לומר דכיוונו אל מה דלמיתני [שם כ' ע"א] אשרי שומרי משפט בכל עת, דרש דבותיו שצביעה זה הו ציוו ובותיו כשהם קטנים, פירוש מבני שם ומעלה וכו', ואע"ג דזה ג"כ לא מוקרי תקנת חכמים [אלא מלוא], מ"מ כיון שדרש חכמים קרא, כתבו מכלא ואיך תקנת חכמים היא, א"כ אפשר לומר, דלע"ג דלמיתני לית הילכתא כוותיה, היינו דלזין כופין אותו אם אין רוצה, אבל אם רוצה זן אותם מתקנת חכמים, שהתקינו לצונם אם רוצה ולא דע"כ וכו'.

ובגהורא דיעקב כאן, כתב לתוך לאפשר למפרשים פשיטות האיצעיה שם, להלכתא כתקנת ארשא דמחויבים לומר לו מה שכתוב שם, אבל אין כופין אותו בשוטים אלא רק עד שם, אבל האמירות דאם הן חיוניות מלך תקנת ארשא, וע"ש שתיך עוד תירוץ לה. וכעין התיורין הראשון, כתב במשפטי שמואל (להרש"ב [ורכ"נ מהדו"ת ס' ד' ענף ט"ו אות ד' עמ' י"ד] ובמסכת יעקב [להר"ר רוצנבל] פ"י"צ מאישות הלכה י"ד ט"ו אות ב'.

ובישיביל עבדי ח"ד ס' ט"ו הביא תשובת הרב י"א הרא"ה, שכתב שכותנים [במ"ש] בתקנת חכמים, שציומי אמוראים הגהינו לחייב, אלא שלא היו כופין או יורדים לנכסים, ולא תקנה ממש צקיבון של חכמי הדור או המדינה וכו'. ובצ"ח ס' י"ג סעיף ג', האריך צענין תקנת ארשא לאחר שם, וכתב שם בלות י"ד, להרמב"ם כתב "כתקנת חכמים" (צ"ק) וכוונתו שכל ללמנו אופן איכות חיוז ארשיתא, דהיינו כסדר תקנת חכמים, ותני והדר מפרש כיצד מחויבים אותו. ושם בלות י"ז כתב, דלא לא למסתפינא אמינא דט"ס נפל בשו"ע וז"ל כתקנת חכמים, א"כ כוונתו כסדר תקנת חכמים כפי מה שכתב א"כ. ועי' במש"כ הרב שמואל אליעזרי בהתורה והמדינה קובץ ט' י' עמ' ר"ז אות י"ג — י"ד.

ובספר התקנות בישראל כרך א' עמ' שצ"ה, כתב שלדעת הרמב"ם הטור והשו"ע, לא דחו בצבלי וירושלמי את התקנה מכל וכל, לומר שלא היו דברים מעולם ולא תקנו כן בארשא, אלא שלא קבלו העדות של האמוראים שצאושא תיקנו כן לחובה אלא שקצבו הדבר בתור מלוא וכו', וזהו תקנת חכמים שצברמ"ס ושו"ע.

ו. **גוערין בו ומכלימין אותו.** א. מקור הדין. עיין לעיל סק"ד אות א' שכן איתא בגמ' כתובות מ"ט ב'.

ב. אופן הגערה והאם הגערה היא בציבור. כתב צטור אם אינו רוצה אין כופין אותו אבל מפזירים בו, ואם אינו מתרצה

לח) עיין בפרישה כאן סק"ב, שכתב בשם הרש"ל [בהגהותיו לסור], דהא דכתב הטור דאם אינו רוצה לזון מפזירין ומכלימין, קאי אבני שם, והוא משום תקנת אושא, והתקינו להכלימו אם לא ירצה.

לט) בפוסקים הראשונים של השו"ע כתוב כלפינו, אולם בדפוסים ראשונים של השו"ע יחד עם הגהות הרמ"א, כתוב "כתקנת". ולהעיר שברמב"ם מהדורות אקאפ כתוב "בתקנת", ועיין בשינוי נוסחאות שבסוף הרמב"ם מהדורות פרנקל.

מ) עיין בס"ז סק"ג, שעמש"כ בשו"ע ומכלימין אותו, כתב מבואר ברש"י שש"ץ מכריז על זה האיש כמ"ש כאן. וכ"ה בדפוס ראשון. ואולי נפלה ט"ס בציון, וצ"ל עמש"כ ומכריזין וכו', ועיין בס"ב הבא אות א'.

משום צדקה

וזנין

הפוסקים

סי' ס אות א — סי' ק

אוצר

ומתור על הצ"ד לכוף אותו ולאו משום מות צדקה בלמוד, [ששם] כיון שמתן שכר בצדקה הרשות ביד צ"ד שלא לכוף וכו'.

ובורע אמת ח"צ סי' ק"ח דף קכ"א טור ב', הביא את קושית הדרישה המובאת לקמן סקי"צ אות א', ואחר שהוכיח בדניני קדושה בצדקה אין כופין אלף בדברים, דהוי בכלל מה שאמרו כל מות עשה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה כתב, ממיילא אין שום סתירה דמ"ש ציו"ד סי' רכ"א דכופין האב לזון בנו עני, ואפילו אם הוא גדול כופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר, על כרחך אינו רואה לומר אלף כפיה בדברים, משא"כ כאן דבעל כרחו ממש מויליין שלא בטובתו, דכך היא תקנת חכמים לגבי בניו הקטנים באמיל. וכעין זה כתב בזהרור דיעקב כאן בתירוך השני. וע"ע ציו"ד סי' רמ"ח סעיף א'—ב'.

ב. ואם יורדים לנכסיו לגבות מהם. כתב בחידושי הרשב"א בכתובות מ"ט ב', דהא לאיתא בגמ' דבאמיל אכפין ליה צע"כ, כלומר מדוי צדקה, מיהו לא נכחי לנכסיה, כי היכי דלא עבדין צדקה מנכסיו וכו', וכ"כ רב האי גאון בתשובה, דהא אפילו טורד שעבדו עליו ג' רגלים, מיקם הוא דקאי בצל תאחר, אבל אין צ"ד יכולים לכופו ולעשות לו כלום. והוצאו דריני צמ"מ פ"ב מאישות הלכה ט"ו. וכ"כ בחידושי רבינו קרשקש סס.

אולם בר"ן שם כתב, תמה אני היאך כתב [הרשב"א] לאפילו בדאיתיה לא נחתין לנכסיה, דהא אמרינן לעיל [מ"ח א'] דמי שנשטתה צ"ד יורדים לנכסיו וזנין ומפרכסין את אשתו ודבר אחר, ואמרינן שם דהיינו צדקה, ואם איתא לאפילו בפניו לא נחתין לנכסיה בשביל צדקה, כ"ש שלא בפניו, וכ"כ הרמב"ם [פ"ז מתנות עניים הלכה י']. וכ"כ צמ"מ אישות שם בדעת הרמב"ם, שנופין אותו ויורדים לנכסיו כפניו, וכ"כ בצלאור בהלכות מתנות עניים^מ. וכן פסקו בשו"ת מהרש"ם סי' יו"ד סי' קס"ו וצ"ש סק"ג. ועיין על זה ציו"ד סי' רמ"ח סעיף א'.

ג. אם כופין על זה אפילו בזה"ז שאין דינים סמוכים. בהגהות מרדכי קדושין סי' תקנ"ז, הביא שם אביאסף, שכתב דכפיה זו [לזון את בניו מעל שז] דנין אף בצבאל, ולא הוי כדנין קנסות, דהא צדקה אכפיה לרב כתב בר אמי ואפיק מינה ארבע מאה זוזי לצדקה [כמבואר בכתובות מ"ט ב'].

י. **משום צדקה.** כתב בהגם שאול ח"א סי' כ', דהא לאיתא דחייב ליתן צדקה המספקת להם, כוונתו להרי באחרים דינא הוא כפי השגת יד הנותן חובת הצדקה, ולא איצטני ליה לספק כל אורכו של עני, ועל אחרים רמיא חיוצא ג"כ לתת לעני, אבל בדברים אין הדבר כן, כי אין חובתו על אחרים או על הקופה של צדקה, רק אם חס להם אב או קרוב הראוי ליתן להם, וע"כ חובת האב לספק לרכיהם המאכפר כפי יכולתו, דכך ציוות משיעוריו צדקה האמורים בצמ"מ פ"ז מתנות עניים הלכה ה', ועל זה כיוונו באחרים צדקה המספקת להם, דלאף שמתורת צדקה חייבוהו, חייב בהספקת כל מחייתם, כי אין להם מאחרים, כי כולם פטורים מהם.

ובמשפטי

מז. ובקדית מלך רב שם, ביאר כוונתו, דמש"כ הרמב"ם כאן מוציאם ממנו בע"כ וכו', היינו כמ"ש בהלכות מתנות עניים, דהיינו או ע"י הכאה או ע"י שיוורין לנכסיה, דמכין אותו היכא דאין יכולים לירד לנכסיו כגון שיש לו והם סמוכים, או יורדים לנכסיו כשיש לו נכסים שאינם סמוכים.

אמיל אבל באמיל כייפין ליה כי הא לאמר רבא, ואי כפיה בדברים קאמר מאי רבותיה לאמיל מהיכא דלא אמיל כיון דכולהו כפיה בדברים^מ. וכן כתוב בהגהות מרדכי קדושין [סי' תקנ"ז] שכתב ואי נבדא לא אמיל אפי' כייפין ליה בדברים, משמע אבל אי אמיל כייפין בשוטים, ונראה לומר לדעת התוס' שלשה מיני כפיה יס, כפיה בדברים צעלמא, וכפיה בדברים ממש וכפיה בשוטים וכו', ור"ת אומר [לגבי כפיה להוציא] בכתובות פרק המדיר [ע"ש במרדכי סי' ר"ד] שנוכל לעשות גזירה שלא לישא וליטתן עמו עד שיקבל עליו וכו', והכי הוי דעת התוס' דבאמיל כייפין בדברים שאומרים לו אם לא תעשה כך אנו גוזרים גזרה שלא יוכל שום איש לשאת ולתת עמך עד שתעשה את הדבר וכו'.

ושם דף ע"ו טור ב', כתב אי נמי דקושית התוס' לא היה אלא לרבא היאך אכפיה לרב נתן לצדקה כיון שמתן שכרה בצדה, אבל לא היה קושיתם היאך כופין לאב לזון את בניו דבהא לא אשכחן מתן שכרה בצדה, אע"פ דאפשר לומר דבכלל צדקה נכנס מ"מ כיון דבניו הם אלאאי מעיו לא חשיב צדקה ולא אשכחן מתן שכרה בצדה וכו', ועפ"י מתולתת הקוסיה דלעיל.

ומסיק, ותיורו על התוס', ועוד דצדקה איכא תרתו לאוי לא תאמן ודא תפוק, וזה תירוך כגון וכו', ואם אף לאו את בניו אינו בכלל צדקה, מ"מ צ"ד כופין עליו משום דלא יהא אלא אחר, ודעת הרמב"ם והסמ"ג נראה דמזון בניו כשהם יותר משא, מויליין ממנו צע"כ משום צדקה וכו', ולפי דבריהם תירוך שתיירו התוס' שצדקה איכא תרי לאוי עיקר.

ובשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' קס"א, אחרי שהוכיח דר"ת ס"ל דכפיה היא בדברים, ואין ללמוד בנים לשאר קרובים, כתב דפשט ההלכה לדעת ר"ת הוא דהכי קאמר, אלא דלא אמיל אז כייפין ליה בדברים אבל אי אמיל כייפין בשוטים כי הא דרבא וכו', פירוש כמו שיש חילוק היכא דלא אמיל אלא שיש יכולת בידו לזון, בין בנים לשאר קרובים, כמו"כ כשהם גדולים יש הפרש ביניהם כשהוא אמיל, והאפשר ללמוד שאל קרובים אין כופין אלא בדברים ולמכור בנים כפין אפילו בשוטים. גם בחינא והסמ"ג ח"ב דף מ"ג טור ב', כתב שמתחלה מדברי המפרשים שאף לר"ת שכתב דצדקה אין כופין בשוטים מ"מ בדברים יש ללמד דכופין. וכ"כ ביטכיל עבדי ח"א סי' י"ג סעיף ד' אות י"ד. ועיין במשנת יעקב [להר"י רונטל] פ"יב מאישות הלכה י"ד ט"ז אות ג'—ד'.

ובאבני מלואים כאן סק"ד, הביא תירוך המרדכי צ"ב [סי' תנ"ז] דמורה שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה אבל אם צ"ד ירנו לכפותו הרשות בידם, והקשה דבגמ' משמע כייפין ליה דלינא קאמר ולפ"ד לא הוי כי אם רשות, ומתוך דכיון לאפילו בלא אמיל כופין אותו בדברים, א"כ באמיל מעלין מעלה אחת וכופין אותו,

מז. כן הקשה ע"ד, הר"ן שם ובשו"ת הר"יב"ש המובא בפנים, ובשמש"ק תירך, [הדכפיה דאינו אמיל] אפילו כפיית דברים לא הוי אלא פיתוי דברים בעלמא, לומר גיחא לך דמיתותי וכו', הלכך היכא דאמיל אסקיה דרגא, דכפין ליה בדברים וכו'. ובחידושי הראג"ה כתב לתרץ, דהני דברים שאומרים התוס' היינו דלייטין ליה או כיוצא בזה לגזור עליו בנידוי [משא"כ בלא אמיל]. ועיין מה שדחו דבריו בשו"ת מהרש"ם ובמגילת ספר המובאים בפנים, ובברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ח אות א' שמיישב דבריו. וע"ע מה שתיירך במגילת ספר.

וזנין אותם עד (א) שיגדלו:

הגה

באר היטב

(א) שיגדלו. בדרישה הקשה למה עד שיגדלו הא אפילו אחר שיגדלו חייב לזון אותם בתורת דקדק לא יחא אלא קרוב אחר כמ"ש ביו"ד סי' רנ"א. עיין ב"ש בזה ונכנה"ג דף ק"ז ע"א סעיף ה'.

הפוסקים

ס"ק י — ס"ק יב אות א

אוצר

ובהלכה ורפואה כחך ב' עמ' של"א כתב הרב א' ד' לזון צבנים יתרים מנזי שש, שחייב ללדון לילדיו הקטנים הסמוכים על שולחנו לכל ארכיהם ורפואה שאין לה קצבה בכלל, אבל רפואה שיש לה קצבה אינה בכלל התקנה וחייב בה רק מהלכות דקדק הכלליים, וכשאינו מאכילים על שולחנו נאסר הכחש לדקדק [עמ' קמ"א] סי' פ"ב [הכולל ג"כ כרכי ריפוי, וכרכי רפוי כוללים גם הזדקקות לרפואה בקי ומומחה אפילו מאלף בקצה העולם בתמורה מחלה צעירות. וכן משמע בהגם שאול המוצא לעיל סק"א אות י"ז, שאף לאחר גיל שש חייב ברפואתם.

יב. עד שיגדלו א. וכשהם בני יותר מ"ג שנה. כתב בדרישה כחן בלחות א', להטור שכתב [כלשון השו"ע] "עד שיגדלו" דקדק לכתוב כך, ומשמע הא טפי לא, וקצת קשה דציו"ד סי' רנ"א כתב צ"ח סעיף ד' דכופין את האב לזון צנו עני, ואפילו הוא גדול כופין אותו יותר משאר עשירים שצריך [בצ"י] שם כתב שהוא מנזי"ה הרשב"א ח"ג סי' רנ"ב, וע"ש. ומסיק רמ"א וכתב על זה דה"ה שאר קרובים, והוא מהמדרגי פ"ק דצ"ב [סו"ס תל"ג], גם בסי' רנ"ז סעיף ח' כתב [בצ"י] עני שיש לו קרובים שיכולים לפרנסו, אין גבאי העיר חייבין לפרנסו א"ע. דקרובים גם כן נותנין צנים, ונראה ללא קישור מיד דולאי אם ידוע שהבן או קרוביו אינם יכולים להתפרנס ממועשה ידיהן אוזי כריכין להאכילן שלא ימותו ברעב, אלא דעד שיגדלו מסתמא אין להם שום עסק משא ומתן, מש"ה כופין אותו שיתפרנס^(א), משא"כ לאחר שיגדלו יכול האב לתימר שיתפרנסו ממועשה ידיהם^(א) או שישאלו על הפתחים^(ב), אבל אם ידוע שא"א לכן להתפרנס בשום דבר, על זה קאמר התם ציו"ד שהאב מחויב יותר משאר עשירים או קופה של דקדק וכו'. והציו"ה הב"ש סק"י^(ג).

גם

(א) כתב בהפלאה ק"א כאן סק"ב, דיש ראייה לדבריו מכתובות ק"ו ב', דאיתא שם, תסם קטנה לא ספקה במעשה ידיה.

(בא) ובהפלאה הגי' כתב דיש להוסיף על דבריו, ודבגדולים אם יכולים להתפרנס, א"ע דאין רוצין לעשות מלאכה, אין כופין אותו לזונת כיון דבני דעת הם אין יכולים לומר לא נעשה מלאכה, אבל קטנים כיון דאינם בני דעת, אפילו אם היו רוצים לעשות מלאכה היו יכולים להתפרנס, א"פ דצ"ח לזונת.

(בב) בהגם שאול ח"א סי' כ', אחר שהביא שהרשב"ה המובא בפנים תירץ כעין זה אלא שלא כתב שיחזרו על הפתחים, כתב להקשות ע"ד הירדשה, דמאתר דהאב חייב לתת להם דקדק יותר מאחרים, א"כ למח יחל האב לומר להם שישאלו על הפתחים, דמה הפרש יש בין שדקה של יחיד או כן יוכלו להם שדקה של צבור.

והרב שמואל אליעזרי בשבילין קובץ י"ח י"ט עמ' י"ט, כתב מדרסתם ולא הוזכר דמיירי בילד כזה שרגיל לחזור על הפתחים, משמע דבכל אופן יכול לטעון כך, ואורבא משמעות דבריו דמיירי בילד שאינו רגיל בכך, שהרי גזון ברירה או שיתפרנסו ממעשה ידיהם או שישאלו על הפתחים, ולכאורה יתחייב משום די מחסורו אשר יחסר לו, שהרי אין הוא רגיל בכך, אלא ע"כ במקום שאין חייב דקדק, אשר יחסר לו אינו יוצר את החיוב, אלא הוא גדר בכמות החיוב, אם מחייב מצד עצם דין דקדק, ואם אין הוא מחויב גם מאשר יחסר לו אינו חייב.

(ג) ע' באבני מלואים כאן סק"ד, שכתב עפ"י מש"כ במרדכי פ"ק דב"ב [ס' תי"ז] דא"ע דאין ב"ד נענשין אם לא יכופו היכא דמתן שכתב בצדה, מ"מ אם ירצו

ובמשפטי שמואל (להרש"ב ורנ"ה) מהדו"ק סי' ד' ענף ה' אות י"ד, אחר שכתב שתקנת ראש"ה הוי חייב מקיף ורחב מדיני דקדק [כפי שהוצא לעיל הערה מ"א], כתב דנראה שמתעם זה נוהגים בתי הדין בישראל לחייב לאב בעד מזונות צנו אף ששיעור מעל חומש מזונו, ואף לבנים קטנים למעלה מגיל שש שחייבים מטעם דקדק, מהחייבים יותר מחומש, כפי לזכר הבנים, כי רואים בתקנת ראש"ה שיש לחייבו אף אם מדין דקדק גרידא אינו חייב בשיעור כזה אם אינו חמור, מ"מ חייב מתקנת חכמים, כי חייב מזונות צנו הקטנים הוא חוב גדול ומקיף, אלא שמקורו וגדרו הוא דין דקדק. ועוד כתב שם בלחות ט"ו, דליתא שזאילת יעב"ץ ח"א סי' ג' [דף י"א טור א'], דכשיש עניים עטופים ברעב שיש לחוש שימותו ברעבון, אפילו מי שאין לו אלא כדי פרנסתו לריך לחלוק להם מה שצדו, ולא ישאיר לעצמו רק כדי חייו, וא"כ צבניו הקטנים הרי הם כעניים עטופים ברעב, ואם לא יפרנסם מרחפת עליהם סכנת מות, ברור שחייב לזונתם אף כשרוחו מועטים ומזונותיהם עולים על חומש מזונו, ונראה עוד דהרי כבר ביארנו הפוסקים דהא שפטור מנתינת דקדק אם נתן חומש, היינו שאינו חייב אם אין עני תובע אותו, אבל אם עני רעב סומך עליו ומצק ממנו דקדק חייב ליתן לו אף שצד נתן חומש כמבואר באחרונים, והואיל וכן הוי מחויב האב לתת לצנו אפילו כבר נתן חומש, או שמזונותיהם עולים על חלק חמישית מזונו, כי הם סמוכים עליו ותובעים סיווקם, ואפילו אם אינם תובעים, הרי היודע את מחסורם אסור להעלים עין מהם, אלא שאם אנו באים לזון מדין זה הרי שיש לחייבו גם במזונות צנו הגדולים, כאשר אין להם פרנסתם ואין יכולים להרוויח לחמם, וכו' [וע"ע ב"ס דקדק"א אות א' חמ"א].

יא. וזנין אותם א. כתב הרב שאול ישראלני בפסקי דין צבנים כחך ט' עמ' 263, דחייב זה הוא ככל האמור צבני דקדק יו"ד סי' רנ"א, דליתא שם סעיף א' כמה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו, ובזה לריך לזון לפי הרגל הבן שזה בגדר אשר יחסר לו [שיתכן והוא למעלה מנכריהם המונימליים, אך בזה יש להסתפק במכאוב הכלכלי של האב].

ב. חיוב הלבשה ידירה וכדומה, יתבאר לקמן סי' ע"ג סעיף ו'.

ג. ובחייב רפואתם. בצינא ותסדל ח"ג דף ק"מ טור ג' ד"ה ב"א"ד וי"ל, אחר שהביא מש"כ הרא"ש [בתובות פי"ב סי' א'] דלפילו המחייבים בעלמא [לזון אחרים] אין רפואה בכלל, אבל המפרנס בתקנת צ"ד רפואה בכלל, כתב א"כ במזונות הבנים [מעל שש] ללא הוי תקנת צ"ד אלא תקנת חכמים משמע דאין הרפואה בכלל^(א).

(מח) ע' במנחת העומר חו"מ ט"ו ל"ג, שכתב הרב רפאל בירדור [בעל המשפטים ישרים] דמי שזן בניו סתמא, אמרינן לשם מצוה זן אותם ולא בתורת הלוואה [ואינו יכול לחבוע ממנו אח"כ המזונות], וגם כשיש לאב משל בנו אינו מנכה דמי המזונות.

(מט) ומשמע שם שחייב זה לרפאות הבנים תלוי במה נחשב בכלל מזונות במקבל עליו לזון חבירו, וע"ע לקמן סי' קי"ד ובח"מ סי' ס'.

אוצר

ס"ק יב אות א

הפוסקים

היה האב חייב לפרנסה, אם חייב לזונה או לא, והשיב דנראה צעוני להדין האמור בקטנים אמור גם כאן שהיא חולנית וחשיבה כקטנה, ועל כן באמיר כיפיון ליה ולא אמיר רק בדברים, וכל כך למה כדי שלא תלא בתו לתרבות רעה, דשכלמא אם היתה בריאה אין לחוש לכך דמיונת ממעשה ידיה, אבל כיון שהיא חולנית ואינה יכולה לעשות מלאכה אפשר שתלא לתרבות רעה, וזה פשוט. גם צריך לחם כחך, כתב דמהגות מרדכי הג"ל משמע דאף אחר שיגדלו עדינן הכי [בכל הכתוב בשו"ע] כאלו צעוני למעלה מכן שם, כל שאין להם כח לפרנס עצמן.

ובמשפטי עזיאל מהר"ם סי' ע"ד אות ד', כתב שעפ"י דברי הדרושה הג"ל יולא לדין שזמן הזה שאין הילדים יכולים להתפרנס בילדותם אפילו בקושי, ולא עוד שאינם ראויים צדק מאל האבדור כולו, הואיל וילדים כאלה הם מחוסרי תלמוד תורה מדע ותרבות, נעשים מושחתים צעלמים ומשחיתים את האבדור כולו, והואיל בזה"ש י' הכרח חיוני ללמד את הצנים עד י"ד ט"ו שנה כדי להכשירם לעבודה אחר שהיא ולהיות בחברת האבדור, לכן הרי זה כמו שאין לו צמח להתפרנס ממקום אחר בשום אופן, וחייב האב לזונם עד גיל בגרות שיוכל להתפרנס מעצמם וכו' [ו]. וכעין זה כתב צויש נחש (להר"ם אורגנו) ח"ב סוס"י ב'.

וכ"כ דיוקא דהאב אמיר ואין לזון אמצעים, כופין אותו לפרנסו אף לאחר גדלו, נבחר מהפך סי' ע"ד דף קכ"א ע"ב, בנתיבות השלום בארחות חיים נתיב כ"א סעיף כ"ה ובשנה שאלו שסוף ספר הגם שאלו ח"א אות המ"ם סי' ה'.

ובאגרות משה יו"ד ח"א סי' קמ"ג, אחר שהוכיח כדעת הר"ן למזונות הצנים מדין מזונות אשתו נגשו בה [כמו שהובא לעיל סק"א אות י"ג], כתב ולכן נראה צדור שהאב דרה יחד עם צנים בנאון האב, אף שהם גדולים כל זמן שאין דרך שצנים כאלו ילכו להרוויח לפרנס עצמן חייב האב לזון אותם מדין מזונות אשתו, ללא גרע מארחי ופרחי, והם ארחי ופרחי קצושים שהאב קצעם אכלה, ואינו יכול לומר שתייה אכזרית ולא תתן להם מזונות, ולכן צדור בני אדם בזה"ש, ובצדק מדמיתנו [ארה"ס] שדרים כולם יחד, חייב האב במזונות צנים ובצדורו אף הגדולים, מלך חיוב מזונות שלהם עד שהיו כפי הדרך שהולכים להרוויח, ואם צני משפחתו או צני משפחתה אין הולכים להרוויח עד נישואיהם, אז מדין עולה עמו ואינה יורדת עמו חייב במזונותיהם כל האומן שדרים עמה יחד. וכ"כ שם אה"ע ח"א סי' ק"נ [ו].

בתקנת

(ז) ובחינא ומסדר ח"ד דף מ"ד טור ד', כתב דכבר ידוע דהקטנים אינם בני חרבות עד י"ד שנים, ולפעמים מונעים עצמם מענין הנוגע ליראת שמים, ועוברים על המצות כאוכל בנלות לאמבון וכיוצא, וכיון שלא הגיעו לידי קיום מצוות חייב לזונם, אבל אחר שגדלו, אם שומעין לאביהם לילך בדרכי ה' כדחיו, זון אותם מותרת צדקה, כשאין להם מזונות ממקום אחר ע"י מלאכה וכיוצא, משא"כ אם אינם רוצים לשמוע בקול אביהם, אז אפילו אין להם מזונות ממקום אחר אינו חייב לזונם כדי שיעזר ישוב מדרכם הרעה לדרך הטוב והישר.

(זו) ועיין בשבט הלוי ח"ה סי' קל"ב אות ב', שכתב דדבריו אינם נראים כלל, דמפשוט השו"ע [כאן] משמע דפרנסת הבנים יותר משש רק מגדר צדקה ומשמע מכל הפוסקים דגם בזה"ה הדין כן וכו', [ומה שהביא ראה מארחי פרח] אינו דומה ידיתרם על שש הרי מבואר בגמ' דנתנו להם דין אין מצוין אצל אמן, ועוד דהוא חוב קצוץ התמיד, ולא חייב זה אלא מדין צדקה, משא"כ ענין ארחי ופרחי שמוסיפין לה בשבילים וכו'. גם ביחוד דעת [להר"ע יוסף] ח"ג סי' ע"ד עמ' גר"ו בהערה, כתב על דבריו דכמה עיקלי ופשוטי יש בדיעת הר"ן [כמו שהאריך שם], ואין אפשר לסמוך על מלפול כזה לחייב האב בזמן הזה במזונות בניו הגדולים ולהוציא ממנו ממון עפ"י סברא זו.

גם בשו"ת מהרש"ם יו"ד סי' קס"ו, כתב דמיי"א ואילך שכתב דלא ככלל אמצעים ויכולים לבקש פרנסתם, הרי הם כשאר צני אדם ויכלו ויקוששו להם מאשר ימלאו [ד], ואם יהיה אפשר לפרנס עצמם באומנות או בסמורה או באחר דבר שהיה ויתרשלו, בזה אין חזק האב להם אפילו יהיה עשיר [ה], והא דקאמר הרמב"ם [בפ"ז ממזנות ענים ה"ן], שמי שאינו רוצה ליתן הראוי לו, מכין אותו עד שתתן ויורדין לנכסיו, היינו שאין מקום אחר לעניים להתפרנס אלא מן האדמה, ודרך זו סלולה וצדורה. ובכנה"ג כאן הגה"ט אות ה', אחר שהאריך העלה להעיקר כדבריו.

ובמעשה רקח פ"ב מלישות ה"ד, כתב דרש"י [כתובות מ"ט ב'] פירש עד שיגדלו היינו עד שיצאו שתי שערות, והמפרשים הקשו הא כתב הרמב"ם [הכ"ל] דכופין על האדמה, וקרוציו קודמין לכל אדם, מעתה הדין ניהא דבנו גרוע מאשר קרובין, ונראה להרמב"ם אינו מפרש עד שיגדלו היינו שהיו צנ י"ג שנים, אלא הגלות דקאמר הכא, ר"ל שהיו צני אדם שידועים להסתחר ולבקש מזונות, וכעין דאמרינן בעלמא [שם י"ח א'] גדול צמינא לאבדור קטן הוא, והה"כ דלא רואים שאינם רואים כי אם לזון משל אביהם ולא לבקש ממזונותיהם, אז אינם עדיפי מאשר צני אדם, דקו"ל [יו"ד סי' כ"ג] סעיף י' יש לו ואינו רוצה להתפרנס משל און נזקקין לו. ובשו"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף ב', כתב וזמין אותו עד שיגדלו, כל זמן שאינם יכולים להתפרנס ממעשה ידיהם. וכעין זה כתב ביטחיל עבדי ח"ו סי' י"ג סעיף ד' אות י"ד, דגדר עד שיגדלו לכל הדברות והאמירות הוא לאו צדוקא, ואליבא דרבי' כל היכא דהזן אין לו שום אמצעים להשיג פרנסתו, ושומע לקול אציו ולקול אמו, ואציו אמיר ויש לו היכולת להספיק לו די פרנסתו, ואינו רוצה, כופין אותו בכל מיני אמצעים לזונו [ע"ש שהאריך וע"ש סי' י"ט].

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ו טור ב', הביא דברי הגהות מרדכי קדושין סי' תקנ"ה, שכתב דמי שיש לו בת חולנית כל כך שאין לה כח להתחזק פתח מפני חוליה, וזועקת עליו שיפרנסנה, נראה צעוני שאם הוא אמיר ויש לו לפרנסה, כופין האב לפרנסה, ואי גבאל לא אמיר כיפיון ליה צדברים ומצישים אותו צדבור כדי שלא תכל לתרבות רעה, והקשה דנראה דחידוש גדול השמיענו בעל התשובה הזאת, והיא גמרא ערוכה בדאמיר כיפיון וכו', ותו אפילו שאינה חולנית אם הוא אמיר כופין ואם אינו אמיר כופין צדברים, ותו שסיים דבריו ומציין אותו צדבור כדי שלא תכל בתו לתרבות רעה, ולפי הנראה אפילו בלא טעם זה מציין אותו, [ומירין] נראה דהכי אמרינן בדאמיר כיפיון ליה וכלא אמיר צדברים, ה"מ כשהן קטנים עד י"ג שנה או עד שיצאו שתי שערות, אבל בגדולים אינו חייב לזון אותם, אלא הם יעשו מלאכה ויצאו ערך לשיניהם, והצנות וירויחו במעשה ידיהם ויזונו, ושאלו לבעל התשובה על צת שהיא חולנית כלומר אצל היא גדולה, שם ללא היתה חולנית לא

לכון הרשות בידם, שבוה יתיישב קושיה דהרישה, דאחר שיגדלו הרשות ביד ב"ד שלא לכון כיון שמתן שכרה בצדה, אבל עד שיגדלו מצוה על ב"ד לכון וכו'. ועי' בנתיבות משפט ובזרע אמת המובאים לעיל סק"ס אות א', במתנה אפרים הלכות צדקה סי' י"ד השתא ובמזכרת [ולכור של הגר"א הרצוג] עמ' 356.

(גד) עי' בוצע צמח סי' ק"ח דף קכ"א טור א' שפ"א וכו'.
(גה) וכתב בלב מבין [להר"ב נבארו] פ"ב מאישות השו"ע, דיל דעד כאן לא אמר הרש"ם אלא בבן דאינו ת"ח הישגב ולומד כל היום, אבל אם בנו הוא חכם ויושב ולומד ואביו עשיר ויש סיפך בידו לפרנסו, ואם אינו מפרנס מתבטל מלעוסק בתורה, ככה"ג מאן צמח לן דאינו חייב לפרנסו וכו', ואפ"ה נראה לומר דאין כופין בשוטים אלא בדברים.

אוצר

סי' יב אות א — ג

הפוסקים

הראשונים את האוצר בתקנה נוסף לדין נדקה כי סכנות רבות לפניות להם אם פרנסתם לא תהיה מוצתתה, וזה שייך רק באין לילד משלו, ולפי זה משמעותה של תקנה זו אינה מעין חיוב שלפני שש, אלא כפייה על החיוב הקיים מתקנת חכמים אחרי שש. וכ"כ שם כרך ד' (בפס"ד של הרבנים ע' הלאה י' הדס ו' ע' אלשיך) עמ' 7 ובמשפטי עוזיאל המוצא לעיל. ועמ"ש"כ בזה הרב שמואל אליעזרי בקול תורה אייר תשי"ח עמ' ט', ושם הוסיף כ"ח, בזה או אחר שפרנסו הבנים, אם חוזרים וגוזים מן האב [ועפ"י דבריו המובאים לעיל סק"א אות ט"ו].

ב. ואם לענין זה בנים גדולים קודמין לשאר קרובין. ב"ש סק"ג אחר שצדק את קושיית הרי"ש הנ"ל בזה, כתב שמדברי רבינו ירוחם משמע לאחר שיגדלו חייב לזון אותם בתורת נדקה כשאר קרובין, אבל עד שיגדלו יש להם יתרון משאר קרובין. והרבינו ירוחם הוא צומצם נתיב כ"ח ח"ה (דף ק"ז טור ג'), שכתב דלא הוא אמיד שיש לו כפי הראוי לתת נדקה שיספיק להם, כופין אותו לזון עד שיהיו גדולים, ומכל זה נראה שאחר שהם גדולים אין כופין אותו אלא כפי שיתקן אותו על שאר קרוביו העניים או שאר עניי העיר. וכ"כ שצ"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף ג', שאע"פ שאין להם פרנסה ממעשי, ואחרי אחר שחייב לפרנס מתורת נדקה, מ"מ אין להם קדימה על שאר קרובים עניים.

ובהפלאה כאן סק"ג, כתב ע"ד הב"ש דלכאורה אכתי לא מתרלא, דאפילו בנו הגדול קודם לשאר קרובים כדאיתא ביו"ד סי' רנ"א [סעיף ג' — ד], וז"ל דם"ל דדוקא כשאור נותן מדעתו הוא מלווה על קרוב קרוב, וזה, אבל כשצריך להוציא ממנו בכפייה לעניי העיר, מחלקין בזה קרובים ושאר עניי העיר, וכן כשמוציאין ממנו בכפייה בצידי קרובים, מחלקין בזה כל הקרובים ואפילו אחד קרוב יותר מחבירו, אבל בניו הקטנים מוציאין להם לבד, קודם לכל הקרובים כיון דאיתא תקנת אושא, והטעם נראה משום דכתבו התוס' כתובות מ"ז ב' ד"ה אכפיה, דהא דכופין על הנדקה אע"ג דמתן שכרה בזה, משום דאיתא תרי לזון לא תאמץ ולא תקפץ, א"כ משום קרוב קרוב קודם לא היה מן הדין לכפותו, אם נותן מדעתו לזה שאינו קרוב כל כך, להכי כיון שאין מוציאין ממנו אלא בכפייה הכל שוין, וז"ע בזה. ועי' בדברי הרב ש' קפלן במזכרת (לזכרו של הגר"א הרא"ש עמ' 358, שהביא ראייה לדבריו).

ועיין באבני משפט כאן סק"ג, שכתב ששמע דאין לקרובים ליתן בהרואה היכי דאין לשאר עניים כלל, ולא אמרו קרוב קרוב קודם רק בשניהם צריכים לדבר אחד, כגון דאין לשניהם על להם סיועוס, [אין] הקרוב קודם, אבל בזה הקרוב יש לו להם וצריך לשאר דברים, ועניי אחר אין לו להם, האחר קודם, וא"כ ניחא כאן, דבניו כשהם קטנים צריך לפרנסם בכל, אבל כשיגדלו אין להם יתר על קרוביו רק מדין הקרוב קרוב קודם.

ג. ואם בניו קטנים קודמין לגדולים או לאביו. כתב צביה יעקב כאן על קושיית ההפלאה הנ"ל בזה, דלא כדל"ה בניו קודמין לשאר קרובים, מ"מ קמ"ל דעד שיגדלו הם קודמין לשאר בניו הגדולים. ובשלישית הסופרים כאן, כתב דקמ"ל דעד שיגדלו הם קודמין לאביו. ועיין בציץ אליעזר ח"ז סי' ל"ח אות ג', שכתב בפשיטות שאביו קודם לבניו הגדולים.

אבל

בתקנת הרבנות הראשית לאר"י (מר"ח אדר תש"ד). בתקנה ג' כתבו הרבנים הראשונים הרב י' א' הראוב והרב ד' ז' ח' עוזיאל, כשם שחלף ומעולם עד היום הזה היה כח ב"ד של ישראל יפה לחייב את האב בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו ואת צותיו עד הגיל של שש שנים, כך יהא מעתה ואילך כהם יפה לחייבו בחיוב משפטי גמור, ולכופו בממונו ובכל הכפיות האפשריות החוקיות לפרנס את בניו ואת צותיו עד הגיל של חמש עשרה שנה^(ה).

ובאוסף פסקי דין עמ' ק"ה, כתבו הרבנים י' א' הראוב ד' ז' ח' עוזיאל וא' מ' ולקובסקי, להתקנה הזו יולדת חובה משפטית עצמאית גמורה מדין חובת מזונות האב לבניו ואיננה מוגבלת ע"י הדין המצומצם של דיני נדקה. ובמשפטי עוזיאל הנ"ל, אחרי שכתב שמדברי הרי"ש יואל שיש לחייב האב לזון בניו עד שיהיו בני ט"ו והמוצא לעיל, כתב שעל יסוד זה מאלצו מן הדין והיושר ולתקנת הצבור היסוד ושלוס בית, לקבוע מעתה והלאה לחייב את האבות במזונות ופרנסה לחינוך בניהם וצונותיהם עדי הגיעם לגיל של חמש עשרה, ומגיל זה ולמעלה מסור הדבר לנאות עיני ב"ד אם האב אמיד והבן אינו יכול להתפרנס משום מקום אחר מסיבת מצבה גופו וכדומה, מחייבים האבות לפרנסם מדין נדקה וכו'.

גם בישביל עבדי ח"ו קוס"י ל"ה, כתב שאחרי התקנה [הנ"ל] אינו יכול להשתמש מחיובו באמתלאות שונות בלתי מבוססות. ושם בסי' ל"ו אות ג', כתב שהתקנה כאמורה רק בסתם ילדים שרובם ככולם הם יכולים לעבוד ולטפל בעצמם וכו', ובנ"ד הילדים אינם יכולים לטפל בעצמם, וגם כי האב יש לו היכולת לטפל, ודבר זה מפורש ביו"ד [כנ"ל] וכו'. וע"ש ח"ד קוס"י ט"ו ובח"ז סי' י"ג סעיף ד', מה שדן בזה של ב"ד לתקן תקנה כנ"ל.

ובפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 307 מהרבנים ע' הלאה י' מ' בן מנחם ו' הדס, אחר שכתבו דגשאין לו מהה לזון בניו הפחותים משא חייב למכור נכסיו [כמ"ש לעיל סק"א אות ו'] כתבו עוד, דאף דלפי דינא דגמ' הוא רק לצרכי מזונות בניו שעוד לא הגיעו לשש, אבל לפי תקנות ב"ד שלפיהם דנים בתי הדין בא"י, הכה ביד בית הדין לזון ולחייב אף בעצרו גיל שש בהתאם לגדרי דין החיוב של פחותים משא לדינא דגמ' והאש"ע.

אולם שם כרך י"א עמ' 215 [בפס"ד של הרבנים י' רונטל ע' הלאה י' ר' קרוב], העיר אחד הדיינים בשולי פסק הדין, דרבהה המבוכה בפסקי דין של בתי הדין בארץ [ביחס לתקנה זו] יש מחייב לפי תקנה זו ויש שאינו מחייב, ויש שמחייב מדין נדקה, ויש רק בהשפעה על בעלי הדין, והבדוק בעיון גם פסה"ד המודפסים וראה שאין אחידות דעות בזה, גם בשיחות בע"פ עם חברינו הדיינים אומר זה בזה וזה בזה. וראה בתחומין כרך א' עמ' 270 הערה 107.

ובתבו בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 92, הרבנים א' גולדשמיט י' קולין וס' מזרחי, שבתקנות הרבנות הראשית לא מוזכר זה חיוב בתקנה שיש לילד להתפרנס משלו, ואין לזון על פי תקנה יותר מהמפורש בזה, ובהקדמתם [לתקנות הנ"ל] מסבירים הרבנים

(ה) עיין בפסקי דין רבניים כרך י"א המובא בפנים, שכתב שמועות הגיעו לאזניה כי ב"ב הגדול כבר מחייבים כעת עד גיל ששנה עשרה. וראה בזה בדברי ר' י' ורמשיג בתחומין כרך א' עמ' 272.

ביאור הגר"א

[א] אבל לא כו'. ר"ל ליתן במש"ו מ"מ כו' רק שישיאן ר"ל דלזה כופין וכן מבואר שם: [ד] ואע"פ כו'. שם ג"ב ב' קדושין למיד ב':

הגה ודוקא לענין מזונות הצנות [א] אבל לא כופין להשיא (ו) צנותיו [ד] ואע"פ שצוה ליתן לבתו כדוניה ראויה מ"מ לא כייפין ליה אלא מה שצרכה יתן רק שישיאן (הגהות מרדכי דקדושין וכו"כ תא"ו נכ"ב): **ב** וְמִי שֶׁהֵלֵךְ לַמְדִּינָה הֵימָּה וְהִנִּיחַ בְּנֵי אָבִיו מוֹכְרִים

באר היטב

(ו) בגותיו. הלשון מנומנם והכוונה דכופין אותו להשיאן אבל אין כופין אותו כמה כדוניה שיתן להם עליו חיוב רק להשיאן ועיבור נכסיו

אוצר

סי' ק יג — סי' ק יד א ג

הפוסקים

משש קאמר. וכ"כ בהפלאה קו"א כאן סק"ג צבחה"ד בזמקפים, למזונות בניו הפחותים מבני שש הוא בכלל זנין ומפרנסין לאשתו, כדקאמר בסו"פ אע"פ, דעד שש הם בכלל מזונות אשתו [עע"ז לעיל סק"א ארת א"י].

ובאילת אהבים קו"א סוס"י קס"ט כתב, דהיינו טעמא ודאי דבפחות מבני שש יורדין לנכסיו כמו באשתו כו', ובפרט לפי מש"כ הר"ן [המובא לעיל שם, למזונות הצנים] מדין מזונות אדם נגדו, וא"כ כי היכי דמפרנסין אשתו ה"ה בניו וצנותיו הקטנים מבני שש, ואפילו להפוסקים [המובאים שם] דפלגי על הר"ן וס"ל שאפילו באין להם אם אין אותם, מ"מ כו"ע מורד דיש להם דין מזונות אשתו כמו"ש הרא"ש בשם הר"מ מרובענבורג [בפ"ד דכתובות סי' י"ז], דאפילו יש להם נכסים משלהם חייב האב לזונם, דומיא למזונות אשתו כו', דלין אחד להם].

ב. וכשהלך למקום קרוב ולא חזר ולא בודע מה היה לו. בזכרון יטורה (להר"י בן הרא"ש) סי' נ"ג, באחד שהלך למחנה אלגזירה בהיותה צמור ולא נודע מה היה לו, אם נשבה או נהרג, אם יכולים למנות ב"ד אפטרופוס על נכסיו לזון בניו, כתב דהבנייתא לא דיברה אלא בהולך למדה"י שהיא דרך רחוקה ומקום סכנה ואין השיירות מאויות, ועל דעת כן יאב שילך למקום סכנה, ודרך ארס שהולך כ"כ דרך רחוקה שהוא מתקן עניניו ומטרה לביטוי כו', אבל בנ"ד שהלך למחנה אלגזירה שהשיירות מאויות והולכין ובאין בכל יום לאלפים ולרצבות, ארס הולך עמהם בעומ כמו שהולך בארצו ממקום למקום אין דרך לזנות לביטוי כשיואב לדרך כזה, ואם אירע מקרה שנהרג או נשבה כו', דומה למי ששטתה פתאום ויאב מדעתו שלא לדעת, שז"ד יורדין לנכסיו וזנין אשתו ובניו וכו'.

ובבהפלאה קו"א סוף סק"ג כתב, [לגבי מזונות האשה] בהלך בעלה למקום קרוב ואח"כ שנתקע שם, כתבו הב"י צבי" ע' (ד"ה מו), והאחרונים שם [עע"ז לעיל סי' ע'] סק"א ארת ג', בשם הריטב"א בכתובות ק"ז ע"א, דפוסקים, וז"ע בבניו וצנותיו צבחה"ד, אי ניתא דהר"ל כשנתקע דפוסקים שמוס שאלא שלא לדעת, וה"ל כן הוא [שמשך לחזור לאחלתי ולכן לא לזונה].

ומיהו אם היה יכול לחזור, כתב שם בהפלאה, ש"ל דהוי לדעת, כענין שכתבו התוס' שם ד"ה ששמו, אבל היכא דאיכא אונם שאינו יכול לחזור י"ל דלמי לנשתתה, וז"ע.

ג. ובשאר לפני הליכתו שלא ייונו מבכסיו. צמח אהרן ח"ב סי' כ"ג, אחר ששטנה שאינו יכול לאסור על אשתו להתפרנס מנכסיו כשאניה נתרצית כמבואר לעיל סי' ס"ט צבחה"ד סק"ד ארת א', כתב וה"ה לבניו הקטנים עד שש וכמבואר [כאן דהוא משועבד לזונם], וכמ"ש בח"מ וצ"ש סק"א [בשם הר"ן] דלמדין מזונות אדם נגדו, והלכא"ש [להלן בסעיף ד' בדיון ולר פניה], אף אי לאש

יג. אבל לא כופין להשיא בנותיו וכו'. ענין זה כבר נתבאר בסי' נ"ח צבחה"ד סק"ו.

סעיף ב. יד. מי שהלך למדינת הים וכו'. א. מקור וביאור הדיו. עבא"ג דהוא מצרייתא בכתובות מ"ח א', דתניא מי שהלך למדינה ולאשתו תוצעת מזונות, ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו אבל לא בניו וצנותיו ולא דבר אחר, והטעם איתא שם בגמרא, כיון דילא לדעת, ופירש"י דז"ה ולא, דיואב מן המקום לדעת, היה צידו לזנות על מזונות בניו וצנותיו ואשתו, ולא לזונה, גילה דעתו שאינו רוצה לזונן, הילכך אשתו דמחייב לה בתנאי כתובה אשתעבד נכסיה, בניו וצנותיו לא. ובדמ"ס פ"ג מאישות הל' י"ז כתב, וכשם שז"ד מוכרין למזון האשה שהלך בעלה, כך מוכרין למזון בניו וצנותיו כשהן בני שש או פחות, אבל יתר על שש אין זנין אותן מנכסיו שלא בפניו. וכתב צמ"ח, דפירוש רבינו כך הוא, [דלא דליתא בגמרא אבל לא] בניו וצנותיו, גדולים מבן שש, אבל פחותים מנכאן ודאי יורדים לנכסיו, שהרי הוא חייב לזונם על כרחו, וכן משמע שם [בגמרא] דבניו וצנותיו גדולים מבן שש משמע וכו'. וכ"כ בר"ן ע"ד הרי"ף שם, אבל לא בניו וצנותיו, שאינו חייב במזונותיהם בחייו, ובגדולים מבני שש מיייר.

ובחיודי הרשב"א (ירושלים תשל"ג) שם מ"ט ב', כתב ע"ד הגמרא הנ"ל, וה"מ קטנים אבל קטני קטנים זן ומפרנס בע"כ, וכדאמרינן [שם ס"ה ב'] דלש רב עולא אפתחא דבי נשיא, אע"פ שאמר אין אדם זן בניו וצנותיו כשהן קטנים, אבל זן הוא קטני קטנים, ופירש"י ע"ד שם. וכ"כ בגמור"ק"י שם מ"ח א' ד"ה ואמר, והוסף דכן נראה דעת הריטב"א. ובעטרת פז כתובות פ"ד ארת י"ב כתב, דלף שהרא"ש שם סי' י"ב סתם הדברים, [מ"מ] סתם עכמו על מש"כ בסמוך סי' י"ז, דחייב לפרנס עד שיהיו בני שש שנים, וממילא נשמע דהא דקאמר האל דלין יורדין לחייב דוקא מבן שש ומעלה נ"ס.

ובמאירי שם, כתב דלין זנים הקטנים, שמאחר שיאב לדעת ולא לזונה בך, גלה דעתו שאין נוח לו בך, ואף אנו אין לנו צו לו חוב אלא על כל תוכחת מוסר, אבל בקטני קטנים האויל ויש לו כסם עליו כל חיוב כפיה, אף ב"ד זנין אותם. וכדברי הרמב"ם והשו"ע, פסקו גם בסמ"ג לאוין פ"א, סמ"ק סי' רע"ו, טור כאן ולבוש סעיף ב'.

גם בב"ח כאן כתב, דדבר פשוט הוא דהא דתני אבל לא בניו וצנותיו, בנשש ואיך קתני, דלזנו בני שש או פחות חייב במזונותיהם כשם שהוא חייב במזונות אשתו, אלא ודאי דביותר

נט. וכך צ"ל גם בדעת שאר הראשונים שסתמו דבריהם, כדוגמת הראב"ן שם [בנדפס ע"פ אבן שלמה דף ר"ס סור ג'] ורבינו ירוחם (מישרים) נביא ח"ה.

באר הגולה
ז מצרייתא שם דף מ"ח ע"א
וכפיר"ש שם

ביאור הגר"א

מוכרים מנכסיו לפרנסם עד שיהיו בני שש אבל מבני שש ומעלה אין זנין (ג)
 אותם (ה) מנכסיו: הגה [ה] וי"א היינו דוקא שלא התחיל לזונן אחר שש אבל התחיל לזונן
 ניזונין מנכסיו דולאי ניחא ליה (ו) זכאי (מדרכי פרק נערה בשם ר"י)

ו"א

באר היטב

(ה) מנכסיו. אפילו הוא אמיד אין זנין לבניו שלא בפניו. ח"מ ד"ש:
 (ו) בהכי. מיהו תוס' פ' נערה דמ"ח ד"ה ולא שאני לך וכו' כתבו דר"י
 ליתן להם מזונות לא ניחא ליה אפילו נתן להם מזונות קודם לכן. עיין ח"מ:
 במדרכי סי' רכ"ה:

פתחי תשובה

(ג) אותם מנכסיו. עכ"ל ועיין בס' בית מאיר שכתב דמ"ח שזכרין מולד לבניו מנכסיו אפילו
 אלו תמורת ע"ש.
 חולק וס"ל דכברא זו מהני דוקא בנשתתה אבל אם הלך למד"ה לדעת ולא אזה

הפוסקים

ס"ק יד אות ג — ס"ק סז

אוצר

ובמחצית השקל כאן, כתב ד"ל דליון [של הפרישה] אמת, כי אף
 שדלוי לא הניח ביתו ריקן, מ"מ לקטנים לא עבד אינש
 שמתפס לררי כליתא [סן], א"כ ודאי נתן המעות ליד שליש
 שיוצא ג"ח והנפקד פושע, וא"כ מה יעשו הקטנים הללו, וכי בשביל
 זה ימותו ברעב וכו'.

ובבבני משפט סק"ג כתב, דיפה כתב הפרישה, דדוקא אשתו דיכולה
 לנאמס ושסתפיק עכ"מ דמעשה ידיה, אז סמכין על זה,
 אכן לכאורה קושא זו קשה גם על הר"ש בתוס' שם ד"ה מאי פסקא,
 שכתב דחיישין בצניו לזררי, וז"ל דהר"ש מוקי בצניו יתירין משם
 ואז אפשר דחיישין לזררי, וז"ל ע"ה.

ובימי יוסף בתרא סי' ח', כתב דלוי להוציא ממון נגד הב"ש [הנ"ל],
 וניחא שחזקה שלא הניח ביתו ריקן, וכשתראה שאין אנו
 מאמינים לה מסתמא תרחם על צניה, [אבל] כשאנינו שומעת לנו
 ומטלת הצנים בצית דין, אז ודאי נזון אותם מנכסי אציהם כסדרת
 הפרישה וכו'.

ועיין בבני אהובה הנ"ל, שכתב דאפשר דלשיטת הר"ן דס"ל דחייב
 מזונות בניו הקטנים הוא מנחמת אדם [ע"ז לעיל סק"א]
 אות י"ג, א"כ דלאתפס לררי עבור בניו ונתן צידה והיא מעכבת,
 פטור הוא מתנאי כתובה, וגם זה כריך תלמוד.

טו. וי"א היינו דוקא שלא התחיל לזונן אחר שש וכו'.
 בפנים ר"יין שהוא מהמדרכי פרק נערה (סי' קס"ה) בשם ר"י.
 וכו"ה דדרכי משה כאן אות ז'. גם בצנזר כאן כתב, ד"ה דהיינו
 דוקא שלא התחיל לזונן לאחר שש, דשמא אם היה כאן לא היה
 מפרנסן אפילו הכריזו עליו שהוא אכזרי כו', אבל אם התחיל לזונן
 אחר שש, הרי גילה דעתו שדעתו לפרנסן עד שיגלו, וזנין אותן
 מנכסיו דולאי ניחא ליה בזכי. ועיין בהפלאה קור"א סק"ג, בצית
 יעקב סעיף ז' וביצאועתו יעקב פי' הארוך סק"א, מש"כ ליישב
 קושיית התוס' דלהלן, על שיטה זו.

אולם בבבא"ש סק"ו, כתב [דז] היא הדעה הראשונה בתוס' כתובות
 מ"ח א' ד"ה ולא, ואין דעה זו מוסכמת, דהר"י שם בתוס'
 חולק ע"ז, וס"ל דכברא זו מהני דוקא בנשתתה, אבל בהלך למד"ה
 לדעת ולא כיוה ליתן להם מזונות, לא ניחא ליה אפילו נתן להם
 מזונות קודם לכן. והוא מהח"מ סק"ד ושם הוסיף עוד, שכן הוא
 באגודה [שם סי' מ"ד בשם ר"י], ושכ"כ התוס' שם ק"ז א' ד"ה מאי,
 בשם רבינו שמשון, ובמדרכי [הנ"ל] כתב בתחילה בשם ר"י שזנין
 וי"מ שאין זנין, והמעניין בתוס' ואגודה הנ"ל יראה שהוא ט"ס
 במדרכי, ובתחילה כ"ל י"מ ולבסוף כ"ל פי' ר"י כמו שהוא בתוס',
 והד"מ העתיק כפי אשר מלא במדרכי ולא שת לבו לדעת ר"י היא
 להיפך

(א) עיין בהפלאה קור"א סק"ג מש"כ בדברי הר"ש שבתוס' הנ"ל.

לאשה אינו מחויב לזון, אעפ"כ במזונות בנו הטולד לו ממנה מחויב,
 אבל לאותן שהן למעלה משש שנים אין להלך ולפרנסם ידירים מדבר
 הנאסר עליהן, אשר י"ל שאיסורו חל לגביהן וכו'.
 ד. וכשהיו בניו היתירים על בני שש חולים. כתב בצ"ש סק"ה,
 שאם הם יותר משש אין חייב לזון אותם אפילו הם חולים וגרע
 טפי מקטן פחות מבן שש וכו'.
 וכו"פ בצ"ש לבעל מרכבת המשנה
 כאן סעיף ז'.

טו. מוכרים מנכסיו וכו'. כתב בפרישה כאן סק"ה, [דלגבי
 מזונות האשה איתא בס' ע' סעיף ה', בשלושה חדשים
 הראשונים אין נותנים לה מזונות, שחזקה אין אדם מניח את ביתו
 ריקן, אבל במזונות הבנים] נראה דאפילו בתוך שלשה חדשים, מיד
 מוכרים, דהכא לא שייך לומר חזקה אין אדם מניח ביתו ריקן, דלא
 אנו רואין שאין צביתו כלום וימותו ברעב דמי יפרנסם, ואין זה
 דומה לאשה, שגדולה היא ויכולה לפרנס את עצמה, וק"ל. ועיין
 בצ"ש סק"ה, שכתב דלפ"ז אם יש להם מדידה ואפשר לזון אותם
 משלהם, אין זנים אותם ג' חדשים הראשונים.

ובנתיבות משפט דף קמ"ג טור ג', כתב דיש ראייה לדברי הפרישה
 מדברי הריטב"א [תמוצא לעיל סי' ע' סק"א אות ג'
 שכתב לגבי מזונות האשה], דלא נודע ודאי שיצא למקום קרוב
 ואח"כ נשתקע שם, ולכ"ע פוסקים אפילו תוך ג' חדשים, וגם
 במדרכי כתובות סי' רס"ז כתב שאם נודע שהלך בעלה מתוך קטטה
 כאמנת ליעול לאלתר [תמוצא דמ"א שם סעיף ה'], למדנו מדבריהם
 דכל היכא דקיים לן שלא הניח לה מזונות שלשה חדשים יורדין
 לנכסיו שלא תמות ברעב, ודון מינה לבניו הקטנים דולאי ימותו
 ברעב עד שלשה חדשים, וצדור הוא.

ובעיקר דברי הפרישה דהכא לא שייך לומר חזקה אין אדם מניח את
 ביתו ריקן, כתב בצ"ש הנ"ל, דלא משמע כן בגמ' [כתובות
 ק"ז א'], דהא משמע דולאי אין אדם מניח ביתו ריקן ומניח מזונות
 על ג' חדשים, ואין ספק בדבר, וא"כ אפילו לבניו אין נותנים תוך
 ג' חדשים הראשונים, וגם משמע דבאשה אין נותנים לה מזונות תוך ג' חדשים
 אפילו היא אינה בת מלאכה, [וא"כ תו אין לחלק בזה בין האשה
 לבנים].

אולם בבני אהובה פי"ב מאישות ה"ז כתב, דדברי הב"ש אינם
 מוציאים, דלא אם האמת היא דהניח מזון לבניו הקטנים
 ואותו הנפקד פושע ואין נותן להם, מה יעשו הקטנים הללו, וכי
 בשביל כך ימותו ברעב, דצידם של בניו הקטנים ודאי לא נתן,
 משא"כ באשה אמרינן דנתן לה צידה.

(ס) שם הביא כן בשם הג"מ. ונראה כוונתו להגות מדרכי קדושין סי' תקנ"ה
 - תקנ"ו [תמוצא בדרכי משה אות ג'] ע"ש.

ביאור הגר"א

[א] וי"א אם כ"י. הר"ב
ע"ש שכתב קרוב לומר
כו אבל הרמב"ם פ"ב כתב אפילו אמיד וכמו דאמיר לא כפינן ליה אלא מתורת צדקה ולא מחייבין ליה בצדקה כה"ג כמש"ש ועמש"ל ס' ע' ס"ו:

[א] וי"א אם אמוד זנין אותן בכל ענין משום נדקה (כך משמע בטור):

מ"י

הפוסקים

ס"ק סז — ס"ק יז

אוצר

להיפך. והוצא בקצרה צ"ש סק"ו. וכ"כ בנחלת צבי סק"טס"ב.

וכן משמע לאפילו זמן מקודם אין זנין אותם מנכסיו, בחידושי הריטב"א ובשעמ"ק שם, ומהר"ח בהגהות אשר"י פ"ד לכתובות ס' י"א. וזים של שלמה שם ס' י"א, הביא רק דעת הר"י, שאין זנין אפילו זמן תחילה. ובש"ע לצבל מרכבת המשנה כאן סעיף ב', כתב שכן מסקנת האחרונים. וכ"כ בתולדות אדם (להר"א שור) כאן, עפ"י ה"ח"מ והב"ש ה"ל, דאין זנין אותם מנכסיו אפילו התחיל לזון אחר שצ"ס.

ובחינא וחסדא ח"ג דף ל"ד טור ג', כתב דלענין הלכה משמע מדברי הפוסקים לסתמו דבריהם, דל"כ כסברת ר"י [בתוס'] וכו', ונראה דולאי לכתחילה אין יורדין לנכסיו בכל ענין לשו"ת עדיף, והמציא מחזירו עליו הראיה.

ועיין בדרוש וחינוך רע"א ספר שליש לכתובות מ"ח א', שהאריך בחילוק שיש בין מי שהלך למדה"י למי שנשתטה, וכתב דמסתמית הפוסקים משמע שצ"ל, לעולם אין זנין [אף] באמוד והיה זן אותם קודם הליכתו, דלכא צוה גיולי דעת דניחא ליה. וע"ע מדבריו לקמן סק"ט אות ג'.

ובלב מבין [להר"מ בירדגו] ס' ק"כ, שהלך אציהם למדה"י ואחד הלוה עבור מזונות בניו היתרים משם, ולפי שנתעבד רואה לירד לנכסיו, כתב שלא יוכל לגבותם כסברת רוב הפוסקים, וכסתם דברי המחבר בש"ע דמזון שם ומעלה אין זנים אותם מנכסיו, וסתמא משמע אפילו התחיל לזון אותם אחר שם, וכ"פ בח"מ וב"ש וכדעת ר"י, וכ"כ הרב מורי אבי [צעל משפטים וסירס] וכל הדיו"א. וכ"כ בנפת ארופים ס' ז"ו.

ועיין בחק ומשפט ס' תמ"א, שכתב שאף לדעת הרמ"א [כאן], מי שעמד ופרנס [הבנים שלא מדעת האב], מורה דפטור האב. ובנהוג בבתי הדין באר"י לפסוק מזונות ילולים ויתר משם כשהלך אציהם למדה"י [גם] לספרדים שאינם מחייבים גם באמוד וגם בהתחיל לזון. עיין בעמק ירעשע (להר"י מאמאן) ח"ג ס' מ"ו, שכתב שהוא מטעם דינא דמלכותא. וע"ע לעיל סוף סק"ב צענין תקנת הרבנות הראשית.

ויש הסוברים שרק אם זנן ע"י שליש זנין אותם מנכסיו. במאורי כתובות ק"ז א' ד"ה יראה, כתב דאם השנה בניו ובנותיו ע"י שליש, אפילו היו משם שנים ולמעלה, לכשיכלו מזונות שצ"ד שליש או שנתנו שלא לפרנס, פוסקים להם, שכבר גילה דעתו שרואה הוא בתקנתו, כך ל"ל דבור. וכ"כ בקיורא שם מ"ח א' ד"ה וכן. וטעם הדבר מצוה דישועות יעקב פ"י הארוך סק"א בזה"ל, דשליש אין לומר דאם היה צדעתו לזון מדוע לא אחר, דכיון שהניח שליש למה ואחר שז, וכל מה דאפשר למיתלי שהיה צדעתו לזון י"ל כן, כמ"ש הר"ן [שם י"ח א' מפני הרי"ף] דמסתמא דמילתא אמרינן שדעתו לזון[סד].

(סב) ועיין באבני משפט סק"ד, מש"כ בזה.

(סג) אלא שדבריו אלו נרדפו שם בטעות שלא במקומם.

(סד) ויש להעיר דגם במקור דברי הרמ"א דהיינו במדריכ ובדעה הראשונה בתוס' הג"ל, כתוב רק שאם היה "משרה" בניו ובנותיו, גם עתה גיוזין מנכסיו, ולא נזכר שם שהתחיל לזון, רק בדברי החולקים וסוברים דבכל אופן אין זנין אותם.

י. וי"א אם אמוד זנין אותן וכו'. כתב בנחלת צבי סק"ו, דיש לתמוה על מה שגרסא במראה מקום לרמ"א, שכן משמע בטור, שאין שום משמעות בטור שיהא סבור כן, דמש"כ הטור דלדעת הרמב"ם בשניהם [י"ל] בהלך למדה"י ובנשתטה] אין מפרכסין לצניו ולבנותיו מזני שם ומעלה אפילו אם הוא אמוד ואינו כ"ל כמו שכתבתי, [ומזה כנראה הצניו המתיינים ברמ"א, דלעת הטור דלאם הוא אמוד כן מפרכסים, וזה אינו נכון]. שכוונתו, שאינו נראה שגם בנשתטה יאה הדין לזנין באמוד, אבל צמי שהלך למדה"י גם הטור סובר שאין זנין בני שם ומעלה אפילו אם הוא אמוד, דהא כיון שפסק צ"י ע' [סעיף ו'] כרצ חסדא בכתובות מ"ח א' דמפרש מה שאומרת שם הגמרא ולא דבר אחר, דהיינו תכשיט, ובהדיא אומרת שם הגמרא, דמאן דמפרש תכשיט כ"ש נדקה, שאין פוסקים נדקה לעניים מנכסיו [ומזונות בניו משם ומעלה הוא רק מדין נדקה, כמבואר לעיל ס"ק י"ד וט"ו], א"כ ודאי שסבר הטור שגם לצניו ולבנותיו אין זנין מתורת נדקה, כ"ז לע"ד ברור כשמש. וכ"כ צ"ח כאן ד"ה ואם, דלעת הטור שכתב [לעיל מוניה] דמצני שם ומעלה אין זנין, ולא חילק בין אמוד לשאינו אמוד, אלמא לאפילו באמוד נמי אין זנין וכו'. וכ"כ שם בסוד"ה והרמב"ם.

גם בבקורות הכסף יו"ד ס' רמ"ה סעיף ד', כתב דמה שגרסא כאן ברמ"א דכך משמע בטור, ליתא, דהמעין יראה להיפך, רק דדרכי משה (אות ד') כתב כן צ"ס הר"ן פ"ד לכתובות. וכ"כ בח"מ סק"ה, צ"ש סק"ו וצפרי האלמה ח"א דף מ"ט טור ג', דמה שמאין ברמ"א, דכן משמע בטור ליתא, אלא מדברי הר"ן הוא. והר"ן הוא בכתובות י"ח א' מפני הרי"ף, שאחר שכתב דבנשתטה היינו טעמא דזנין בניו ובנותיו מנכסיה [אפילו למעלה מבני שם], משום דעבדינן מנכסיה מאי דאמלינן] דניחא ליה בזה, ומעתה אפילו לא אמיר יש לצ"ד לירד לנכסיו ולזון אותם עד שגילה, כיון שמי שאינו זן אותם מגויל ציורת רובו זנין אדם עושין כן [וכתבוצר לקמן סק"יט אות א']. כתב עוד, ולפי דרך ז"ל קרוב לומר, דהיכא דאמיר יורדין לנכסיו בזה שהוא מחויב מתורת נדקה אפילו שלא בפניו, וכי אמרינן צמי שהלך למדה"י אבל לא בניו ובנותיו, היינו דללא אמיר, שאין הדבר עליו חוב גמור כו', אבל הרמב"ם [פ"ב מאשרות הלכה י"ז] כתב צמי שהלך שאין זנין בניו הגדולים משם אפילו אמיר.

ובים של שלמה פ"ד לכתובות ס' י"ז, כתב דדברי הר"ן נראה צעניו עיקר, דהא כופין על הנדקה, ומאחר שהוא צבורת כפיה [שהרי הוא אמוד, ומחוייב לזון בניו היתרים על שם מתורת נדקה], א"כ אין חילוק בין צפניו בין שלא בפניו [ועיין עוד מדבריו, להלן בהערה ס"ו]. גם בפרישה סק"ו, כתב על דברי הטור דאין זנין, דזה דוקא שאינו אמוד, אבל אמוד אף שלא בפניו יורדים לנכסיו, כ"כ הר"ן. וכן פסק בלבוש כאן.

ואולם דעת הרבה פוסקים שאפילו באמוד אין זנין בניו למעלה משם בהלך מדעתו. ברמב"ם ה"ל, וכן בסמ"ג לאוין פ"א, כתבו דיתר על שם אין זנין אותן מנכסיו שלא בפניו אע"פ שהוא אמוד. וביאר ברמ"מ שם, דכשהן גדולים מבני שם אין יורדין לנכסיו שלא בפניו אפילו אמיר, שהרי אפילו בפניו אין יורדין אלא מתורת נדקה, ושלא בפניו אין יורדין לנדקה כמו שאמרו [בכתובות מ"ח א'] ולא

אוצר

ס"ק י"ז

הפוסקים

דבר אחר כו', מאי דבר אחר רב חסדא אמר זה תכשיט רב יוסף אמר לדקה, מאן דאמר תכשיט כ"ש לדקה.

ובחידישי הרשב"א שם (י"ט תשל"ג) מ"ט ז', אהא דאמרין שם בגמרא אבל אמר כיפינן ליה על כרחיה, כתב כלומר, מדין לדקה, מיהו לא נחתין לנכסיה, והיכא דליתיה נמי דלא אפשר למיפיה, לא זנין ליה לנכסיה מנכסיה, כי היכי דלא עבדין לדקה מנכסיה, וכדתניא לעיל אבל לא בניו ובנותיו ודבר אחר ואמר רב יוסף זו לדקה, וכ"כ רב האי גאון בתשובה [דאפילו אמר לא כיפינן ליה אלא צדדים אבל אין יורדים לנכסיהם]. דהא אפילו נודר שעברו עליו ג' גזלים מוקם הוא דקאי בצד תאחא, אבל אין צ"ד יכולים לכופו ולגשט לו כלום.

ובדעת הרא"ש, כתב בעטרת פז (על הרא"ש) פ"ד סי' י"ב, דמדתב ליטא דגמרא כדורתו, משמע דס"ל כהטור, דצרייתא דהלך למדה"י איירי בכל גווני בין אמר בין לא אמר, ולכן כתב סתמא, כן כ"ל.

ובמחנה אפרים ה' לדקה סי' א' כתב, דהא דאין זנין את בניו בהלך למדה"י מתורת חיובא לדקה, משום דכל מקום שחולך הרי הוא עושה הדקה הראויה לו, וכמ"ש הריטב"א בחידושו [שם מ"ח א' כו', אבל זה הטעם לא בני אלא לדעת הרשב"א דלית ליה דלגבי לדקה ליכא שעבוד נכסים אלא כפיה בלכד א"ש, דכיון דליתיה קמן לא כיפינן ליה, אבל לדעת הר"ף והרמב"ם דלית ליה גזבי דקא נחתין לנכסיה, עדיין קשה להמאי אין צ"ד יורדין לנכסיה בניו שהלך למדה"י בתורת לדקה, דאי משום שיתן במקום אחר, נראה דאין נפטר בכך, דמחויב הוא להקדים לבניו מאחרים, וכמ"ש הרשב"א בתשובה [ח"ג סי' רל"ב] הדינא דצ"י וי"ד סי' רנ"א, וכ"כ במדכני צ"ק דצ"ד [סי' תל"ד], ואמאי לא נחתין לנכסיה כיון דעליו רמי לפרנסן ולא לאחרים, ונראה שמתוך זה ס"ל לרשב"א גזבי חיוב לדקה ליכא שעבוד נכסים, וליושב דעת הר"ף והרמב"ם נראה דס"ל כרב אחא שר הצירי דקאמר הפ' הכותב [ט"ז פ"ח א'], דמדינא אין יורדין לנכסיה הלוה שלה בפניו אלא מן התקנה, שלא יחא כל אחד נוטל מעותיו של הצירי והולך לו למדה"י ואתה נועל דלת לפני לווין, וגזי חיוב לדקה לא שייך האי טעמא.

ובבית יעקב כאן כתב, דכן מתאר צ"ד סי' רנ"ו סעיף ו', דצחידי שהלך למקום אחר כריך ליתן לעניי העיר שהוא שם, ונ"ל דאף שצניו הם חיוב יותר משאר עניים, מ"מ ס"ל להרמב"ם, כיון ששם פוסקים עליו לדקה בע"כ, שוב א"א לידע אם הוא אמר כ"כ שיהיו יכולים לכופו עצורם, ששלחם כשהוא כאן אף שנותן לכיס, אפשר לדעת שיעור נתינתו ושהוא אמר יותר, משא"כ כשהוא למדה"י אין ידוע שיעור נתינתו וכו'.

ובנתיבות משפט דף קמ"ג טור ג', כתב דלדברי הר"ן תמוהים, דאי הוהא דמי שהלך למדה"י דקתני שאין זנין היינו דללא

אמיר, א"כ היכי מסיים זה ולא דבר אחר למ"ד זו לדקה, דאי בלא אמיר, לדקה מאי עבדתא וכו', ואפילו למ"ד דבר אחר זה תכשיט אמרין בגמ' וכ"ש לדקה כו', ודבריו ל"ע. וכן תמה צבית מאיר סעיף ג', דהדיא איתא בצרייתא ולא ד"א, דלכו"ע היינו [גם] לדקה, [ואוסוף], דהר"ן גופיה כתב לעיל מזה, מיהו שלא בפניו אפשר דציוא לדעת לא נחתין לנכסיה דאמרין אבל לא ד"א, וכתב זאת בשלשן אפשר שהוא מוכרח. ולעיל מיינה כתב, דל"ל [לדעת הרמב"ם] דדוקא בפניו כ"ז שהוא אמר ואינו מזכיר שהאומר בטעות הרי הוא בחזקת אמר ויורדים לנכסיה, משא"כ שלא בפניו והלך מדעת וגילה דעתו שאינו רוצה במזונות בניו ולא בלדקה מללא פקיד, אין צדדינו כח לירד לנכסיו דגילו דעתו הוא כטוען שהאומר שקר ומפני שאינו בפניו י"ל אילו היה בפניו היה מזכיר, לכן אין יורדים לנכסיה, משא"כ שטעם שהוא אמר והלך שלא מדעת ה"ה בחזקתו שהוא אמר ושפיר יש לכופו ללדקה, ואפילו אפשר דלא יוחא ליה כמו שזרדין לנכסיה בע"כ, אבל לא מטעמא דהר"ן דמסתמא יוחא לו, דזה באמת אפשר שייך אף באינו אמר, ועיין בזרעו של אברהם מערכת דל"י (ערך לדקה) דף ע"ג טור ד'.

ועבאה"ש סק"ה, שהביא דגם דעת הח"מ והצ"ח דלפילו הוא אמר אין זנין לבניו שלא בפניו. והח"מ הוא בסק"ג, שכתב על המחבר, שלא ציאר בדבריו אם דוקא צמי שאינו אמר אין זנין אותם שלא בפניו, ואע"ג דגם בפניו אין יורדין לנכסיה רק מכליתין ומכריזין עליו, הו"א דשלא בפניו עדיף טפי, דמסתמא אמרין אם היה כאן לא היו גרע מעוף עומא, וכל זמן שלא נשמע צפירוש שאינו רוצה לזון מחזקינן ליה בחזקת רחמן, קמ"ל דלא יורדין לנכסיה, אבל באמור [אכתי אפשר לומר דמ"מ] יורדין לנכסיה בתורת לדקה אף שלא בפניו, [וגם הרמ"א רק הדיא דעת הר"ן אבל לא החליט דעתו]. אבל הרמב"ם כתב להדיא אע"פ שהוא אמר [אין זנין] וכו'. והצ"ח הוא בסק"ה, שכתב דנראה להשו"ע נמי ס"ל כהטור והרמב"ם, ולכן כתב דאין זנין [ולא חילק בין אמר לאינו אמר], משמע אפילו אם הוא אמר כו', והי"א שהביא הרמ"א הוא הר"ן כו', מיהו רוב הפוסקים ס"ל דלא לזנין יורדין לנכסיה שלא בפניו, וגם הר"ן לא החליט זאת לירד לנכסיה, לכן נראה עיקר, דאפילו אם הוא אמר אין זנין לבניו שלא בפניו.

וכבר כתב בן צנקורות הכסף הג"ל, שגם הר"ן אינו חולק על הרמב"ם בזה, רק כתב שקרוב לומר דאמיר זנין אותן אבל הרמב"ם כתב שאין זנין אפילו באמיר, משמע דס"ל בזה כהרמב"ם. גם בציהאגרי"א סק"ו כתב, שהר"ן כתב [רק] קרוב לומר כו' אבל הרמב"ם כתב אפילו אמיר. וכתב בצסקי הגרי"א סעיף ב' שמשמע דלעתו, נוטה להלכה לדעת ה"ש כו' דלא כרמ"א. וכ"פ בצ"ע לבעל מרכבת המשנה כאן סעיף ב', בתולדות אדם (להר"א שור) כאן ובנפת לופים סי' ז"ז, ובחיוב ומסדא ח"ג דף ל"ה טור ג', כתב דלענין הלכה, כיון דמסתפקא לן אי נחתין לנכסיה או לא, מסתמא אמרין דהמזכיר מחזירו עליו הראיה.

וכתב עוד בנקודות הכסף הג"ל, דאף לפי דעת הרמ"א, נראה דדוקא כשאי אפשר להודיעו, אבל כשאפשר להודיעו אין גובין ללדקה שלא בפניו עד דמודיעין ליה.

מי

(סו) מריבנו ירוחם (מפריש) נבגי"ח ח"ה, בשם רב האי.

(סו) ובים של שלמה הגליל, השב"ע, דכבר כתב הר"ן הגליל, שלא דק, דהא אמרין ב"ה ו' א' ועשית אוהרה לבי' שיעשו, ובההוא קרא צדקה כתיב כדרשנין בפ"ק זו דקדק, ועוד למ"ש בפ"ק דב"ב שאין הבית "מזהירין" דוקא לכמות, אבל אם רצו לכפותו מפני צורך עניים רוצים ועושים לא קשה מדי, ס"ד דברי הר"ן מחזורים בעיני, ולפ"ז נראה דמאי דאמרין בגמרא ולא דבר אחר כו' זו דקדק [היינו בלא אמיר] כו', ותכשיט אפילו באמיר כו', אבל דקדק אם אמיר לעולם נחתין לנכסיה ואפילו שלא בפניו, שהרי כופין על הדקדק וכדפרישית. ועי' ביו"ד סי' רמ"ה.

ביאור הגר"א

[ז] אפילו הן כו'. כמש"ש
מ"ש כו' ולא שאני כו'.

ג ה"מ שנשתטה מפרנסים מנכסיו בניו ובנותיו [ז] אפילו הם יתירין על שש

עד

באר הגולה

ח מיתרל דרכ חסדל אמר
מר עוקנא וכו' שם ופירש"י
שם וכו' הטור

הפוסקים

סי' ק יח — סי' ק יט אות א

אוצר

סעיף ג. ית. מי שנשתטה. צ"י כאן הביא בשם הרמז"ס
פ"ג מאישות הי"ו, וכן מי שנתנוהו צוקלר או נשתטה.
ובשנויי נוסחאות שברמז"ס מהדורות פרנקל שם כתב, שכן היתה
הגירסא גם לפני הלח"מ, ובכמה דפוסים ישנים. ובמעשה רקח על
הרמז"ס הנ"ל, כתב שכן הוא צ"ל בכת"ס [סג]. וכ"כ בחידושי
הריטב"א כתובות מ"ח ב', מי שנשתטה או שנשזה. וכן נראה
באגודה שם סי' מ"ד, שכתב מי שהלך "דעתתו" למדה". ובזכרון
יהודה (להרי"ן בן הרא"ש) סי' כ"ג, כתב להם נשזה הוא דומה למי
שנשתטה.

הבנים בין יואל לדעת ליואל שלא לדעת, לכיון דיותר מבני שש הם,
אין חיוצם עליו כו'. ושם טור ד' כתב, להסמיק [בסי' רע"ז] כתב,
לכש שמוכרים למזונות האשה [בהלך למדה"י] כך מוכרים למזונות
בניו ובנותיו הקטנים שהם בני שש או פחות, אבל יתר על שש לא,
ולא הזכיר מי שנשתטה מה דינו, ונראה דס"ל כמ"ש דאין חילוק
לענין מזונות בין שנשתטה להלך, ולפיכך לא הוראך להביא דין מי
שנשתטה, דהוא הדין, לאי ס"ל דנשתטה אפילו לגדולים מבני שש
יורדין לנכסיו וזנין אותם, לא הוי שתיק מלהשיענו דין זה, אלא
וראי כדכתבינא.

אולם במ"מ שם העלה, דגם להרמז"ס יש חילוק לענין מזונות
הבנים בין הלך למדה"י שנשתטה, וכתב דיש לשאול [ע"ד
הרמז"ס] שגראה מדבריו שהבנים שהם יותר על שש אין זנין אותם
מנכסיו מי שנשתטה, ודיוט שזה למי שהלך למדה"י, ובגמרא חילוק
בהן בפירוש כו', ואין שם צוה שום מחלוקת, והתפוצה שרבינו לא
כתב צוה שנשתטה, אלא מי שמוציאין מנכסיו בין שהוא אמיד בין
שאינו אמיד והוא צקטים עד שש, ובזה הושוו מי שנשתטה ומי
שהלך למדה"י, אבל בגדולים מכן שש והוא אמיד לא דיבר רבינו כאן,
ובזה חלוק מי שנשתטה ממי שהלך, וסמך על מש"כ בסוף הל'
נחלות [פ"יא הלכה י"א], שמי שנשתטה פוסקין לרקע על ממונו, ולא
יהיו בניו הגדולים עד שש פחותים מאחרת [קא]. וכע"ז כתב דעת
הרמז"ס, גם צ"ח לכתובות י"ח א' (מדפי הרי"ף) ד"ה בעל כרחיה
ובצ"י כאן כתב, דמה שהוקשה לטור בדברי הרמז"ס, כבר הרגיש זו
המ"מ ויישבו. גם בדרכי משה אות ד' הביא דברי המ"מ.

ובים של שלמה פ"ד לכתובות סי' י"ז, כתב דעת הרמז"ס כהר"ן
הנ"ל. ובציראוריו על הטור כאן, כתב דהטור לא דק צוה דעת
הרמז"ס כו', אלא כמ"ש המ"מ וס"ר. ובציראוריו על הסמ"ג שם,
כתב דצוה מתוך מה שהרמז"ס מוזכר כאן בני שש או פחות, ולא
אמר עד שש כמו שכתב לעיל גבי מי שהלך כו', לפי ששם לעולם
אינם ניוונים יותר משש, לכן אמר עד שש כלומר לא יותר, אבל כאן
אמר בני שש ופחות, כי לפעמים אפילו אחר שש ניוונין איכא לאמיר
[כמו שיתבאר בזה בזה], לכן משנה הרמז"ס הלשון וכן הסמ"ג.
וכ"כ דעת הרמז"ס שנשתטה דזנין אפילו ביותר מבני שש, בפרישה
סק"ה, בחידושי וציראורי מהר"ן שפירא על הטור, בצ"ח כאן, בנחלת
צ"י

א) ובידנא חיי המובא בפנים, כתב דכי משני בגמרא כאן ביוצא ליעת כאן
ביוצא שלא לדעת, לתרוץ "דבר אחר" קא משני כו', ואע"ז דלמ"ד דדבר אחר היינו
דצקה, ביוצא שלא לדעת יחבינן, ומסבא אף מן הבנים כשהם גדולים מבני שש כן
כו', לא קי"ל כותיה אלא כמ"ד [דדבר אחר היינו] תכשיט, וכמו שפסק הרמב"ם
בפ"ג מאישות הלכה ז' רב חסדא דדבר אחר היינו תכשיט, ולפ"י הא דלא סימו
הרמב"ם והסמ"ג ובידנא משש אין יורדין לנכסיו כמו שסימו במי שהלך למדה"י,
היינו משום דסמך על הג"ל, דה"ה גמי בנשתטה וכו'. וע"ע בהפלאה שם ד"ה
בגמרא.

אולם בנחלת צ"י המובא בפנים, כתב דנראה שהיה לפני הרמב"ם הגירסא ב"ש
מ"ד תכשיט כ"ש דצקה, ומ"ד דצקה אבל תכשיט לא, בגירסת הרא"ש [שם פ"ד סי'
י"ב] ע"ש, וכיון דפסק רב חסדא לכן פסק בהל' נחלות דבנשתטה פוסקין דצקה על
ממונו, ולפ"י דאי לא ירד הרמב"ם כאן לדמות בנשתטה להלך למדה"י, אלא לענין
פחות משש, אבל משש ולמעלה סמך על מש"כ בהל' נחלות, דממילא נשמע מזה
שזנין מנכסיו בניו ובנותיו מתורת דצקה, ובדרך זה כתב הה"מ, ולא כמו שהבין הסור
כו', וברור הוא. ועינין בחינא וחסדא ח"ג דף ל"ה טור ב', מש"כ ע"ד הדינא דחיי
הנ"ל.

יט. אפילו הם יתירין על שש. א. מקור הדין והסוברים כן,
ואם יש חילוקין ע"ז. איתא בכתובות מ"ח א', שמשם מקור דין
זה, הטעם להכא מפרנסין מנכסיו בניו ובנותיו אפילו הם יתירין
על שש, ובהלך למדה"י אין זנין בניו ובנותיו, דשאיני בין יואל לדעת
ליואל שלא לדעת. ופירש"י צ"ה ולא, ואין לו צבאה"ג כאן, דביואל
לדעת היה בידו לזנות על מזונות בניו ובנותיו ולא כזה, גילה דעתו
שאינו רוצה לזנון כו', אבל נשתטה ליואל מן העולם שלא לדעת,
[אולינן בתר רוצה דעלמא, ואמרינן] מסתמא ניחא ליה שיזנו בניו
ובנותיו משלו. ובטור כאן, אחר שכתב צוה שהלך למדה"י, דאם הם
מבני שש ומעלה אין זנין אותם מנכסיו, כתב עוד, אבל מי שנשתטה
מפרנסים לבניו ולבנותיו אפילו יתירים משש עד שיגדלו, דמסתמא
ניחא ליה שיפרכו לבניו ולבנותיו וכו'. וכ"כ בשלה"י שם י"ז א'
(מדפי הרי"ף) אות א'. ובצ"ח כאן ד"ה ואם, כתב דנשתטה אין זנין
בניו ובנותיו אפילו ביותר משש כו', דמסתמא ניחא ליה, ואע"ז
לדקה לא [נותנים מנכסיו שלא בפניו], מ"מ מוזן בניו ובנותיו
שאינו. ובציראור הגר"א סק"י, זיין על דברי השו"ע בזה, לדברי
הגמרא הנ"ל, דשאיני בין יואל לדעת ליואל שלא לדעת, וצ"ח
בזכרת אליהו שם, דמזמחלקינן בין יואל לדעת ליואל שלא מדעת,
ש"מ דביואל שלא לדעת דהיינו שנשתטה, מפרנסין אפילו ביתירין
על שש, דאילו בפחות משש, גם ביואל לדעת דהיינו בהלך למדה"י
מפרנסין. וכ"כ בלבוש סעיף ג', ובצ"ע טור כהן, שלעת הרמז"ס
צ' ובתולדות אדם (להרי"א שור) כאן, מפרנסין אפילו הן יתירים
משש.

ובדעת הרמב"ם. ברמז"ס פ"ג מאישות הי"ו, אחר שכתב צוה שהלך
למדינה אחרת, שמוכרים מנכסיו למזון בניו ובנותיו כשהם
בני שש שנים או פחות, אבל יתר על שש אין זנין אותם מנכסיו, כתב
עוד, וכן מי שנשתטה צ"ד יורדין לנכסיו מוכרים וזנין בניו ובנותיו
שכן בני שש שנים או פחות. ובצ"ע טור כהן, שלעת הרמז"ס,
בשניהם [כ"ל בהלך למדה"י ובנשתטה] אין מפרנסין לבניו ולבנותיו
מבני שש ומעלה כו' [אלא שהוא כתב ע"ז, שאינו כ"ל וכמ"ש].
ובסמ"ג לאוין פ"א, כתב כלשון הרמז"ס. וכתב דזינא דחיי דף פ'
טור ג', להרמז"ס והסמ"ג סוברים לזינא חילוק לענין מזונות

סס) וברמב"ם שלפנינו ליתא "מי שנתנוהו בקולר", אלא שנכתב בצידו שכן
כתוב בס"א, ושובראי שסעוהו הוא שנפלה בספר, כי אינו ענין לכאן ואינו בגמרא.
ומש"כ שאינו ענין לכאן, הכונה כנראה, דהרי מי שנתנוהו בקולר היה יכול או
שיכול גם עתה לצוות ולא דמי לנשתטה. ואינו מוכרח, דאפשר שנתנוהו בקולר
באופן שאינו יכול לצוות. וכבר עמד ע"ז הרב ש, ישראלי בפסקי דין רבניים כרך ה'
עמוד 305.

צ) מלשון התוס' יר"ד שם.

אוצר

סי' קס"א אות ג — ד

הפוסקים

מקורם, היינו [משום] דלמדי וידע דלויפנין ליה ומש"ה היה ז', אבל בשעה שהיא שוטה לא ניהא ליה, וכיון דהוי שלא בפניו אין כופין, אלא ע"כ ללא צעיון גילוי דעת לניחא ליה, ואף דלדעת הס"ד יו"ד סי' רמ"ח סק"ד, נראה דבנשטתה הטעם דזנין, משום [דמה שאין] יורדים לנכסיו [שלא בפניו], דוקא בהלך דלפטר לארדועי מוריעים ליה, משא"כ בנשטתה, מ"מ מדברי הרמב"ם [הכ"ל] לא משמע כן, וכן מצויר בר"ן בשמעתין, ונראה שהס"ד ג"כ חזר בו בנקודות הכסף סי' רמ"ה וכו'.

ד. וכשהיה שוטה או חרש כשנשאה. כתב הרב י' ש' אלישיב בפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 299, דבחרש-אלם יש לעורר אם בכלל אפשר לחייבו במזונות בניו, כיון שאינו צר חיובא לכל דיני התורה, והרמב"ם פ"א מאישות ה"ז כתב, חרש או שוטה שנשאו נשים פקחות אע"פ שנתפחה החרש ונשתפה השוטה אין לנשיהם עליהם כלום וכו' בשו"ע סי' ס"ז סעיף י' וכו', ולפי"ז נראה לכאורה דאין החרש מתחייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים כשם שאינו מחויב לפרכם ולזון את אשתו, לא מביעיל לדעת הר"ן [המוצא לעיל סק"א אורח חיים י"ג] דמזונות בניו משום מזונות אשתו נגעו בה, הרי פשוט דפטור מלזון בניו, אלא אף להחולקים על הר"ן מ"מ יש לזון שאין מקום לחייבו, שהרי אינו צר חיובא כלל, ותקנת חז"ל שהתקין שיהא אדם זן בניו כשהן קטני קטנים לא חל עליו, כשם שלא חל עליו שאר חיובים ותקנות חז"ל, ואכתי יש לזון אם אפשר לחייבו חרש-אלם מטעם אחר ולא מלד תקנת חז"ל, דהרמב"ם שם פ"ב ה"ז כתב, וכשם שצ"ד מוכרין למזון האשה שהלך צעלה כן מוכרין למזון בניו ובנותיו כשם בני שש או פחות כו', וכן מי שנשטה ב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין וזנין אשתו ובניו ובנותיו שכן בני שש כו', וכתב הר"ן בכתובות [דף י"ז א' (מדפי הרי"ף) ד"ה וזנין], דאשתו דמחייב לה בנתיא ב"ד אשתעביד נכסיה, בניו ובנותיו (גדולים ומבני שש) שאינו חייב במזונותיהם לא אשתעביד נכסיה כו', וכוונתו, דאשתו החיוב שנתחייב בזמן הנשואין לגבי המזונות, הרי כל נכסיו וכל אשר לו משועבדים לה, וחיוב זה לא פקע מנכסיו גם בנשטתה אח"כ, ובאשתו החיוב נתחייב לזון בניו ובנותיו הקטנים כשהלך למדה"י או כשנשטתה אח"כ, וכמ"ש הרא"ש פ"ד דכתובות סי' י"ד בשם מהר"ם, דאפילו כשיש להם ממה להתפרנס, מ"מ חייב האב לפרכם "דומיא דמזונות האשה" כו' [עפ"י לעיל שם], וי"ל כמו במזונות האשה הוא מתחייב בזמן הנשואין, וחייב זה נמשך ורוכך כל זמן ששאר הנשואין קיים צנינים, ואף במקרה שנשטתה אחרי הנשואין, ואין בכלל בין אם זה בנכסיהם בחיבור פקח או שנכסיהם נפלו לו אחרי שנשטתה. בכל גווני ב"ד יורדין לנכסיו ומפרכסים אשתו, דאשתעביד נכסיה דקנה ודעתיה למינקי, ה"ה לגבי חיוב מזונות בניו הקטנים בלידת הילד הטילו עליו חז"ל חיוב החזקה, ומתחייב לפרכם עד הגיעו לשש, ובניו מתפרכסים מנכסיו אף כשנשטתה או נתחרש אח"כ, גם אם הנכסים נפלו לו לאחר מכן. עוד כתב שם, דמגיד משנה שם [מוצא לעיל אורח חיים דף כב, דהרמב"ם כאן סתם על מש"כ בסוף הל' נחלות, שמי שנשטתה שפוסקין קדקה על ממנו, ולא יהיו בניו הגדולים על שש פחותין מאחר כו', ודין זה שפוסקין קדקה למי שנשטתה, לכאורה דוקא כשהיה פקח ונשטתה אח"כ, לא כשהיה שוטה מעיקרא, שהרי על נכסיו קטנים אין פוסקים קדקה, ושטתה דינו כקטן כמבואר ברמב"ם בסוף פ"י מנחלות, וע"כ דבפקח ונשטתה דווקא מיירי, ומכיון שהוא אמיד אמדין דלעתיה בזמן שהיה פיקח דמינח ניהא למעבד קדקה כממנו

ג. הא דזנין ביתרין על שש [גם באינו אמוד], האם זה דוקא כשכבר זן אותם האב כשהיה בריא, או דזנין אותם אפילו בלא זנן האב תחילה. בתוס' כתובות מ"ח א' ד"ה ולא, אחר שכתבו דמי שהלך למדה"י והסירה בניו ובנותיו ע"י שליט, גם אלו היינו זנין אותם כיון דניחא ליה [עפ"י לעיל סקט"ז], כתבו עוד, דלפי"ז צ"ל הדין דמי שנשטתה דזנין בניו ובנותיו, [היינו] אפילו לא היה משרה אותם מתחלה ^(ע"ד), ואין נראה לר"י, דאם לא השרה אותם מתחילה ע"י שליט ולא פירכסם אמאי מפרכסין אותם, אלא ודאי איירי כשהיה מפרכסם קודם. ועיין בדינא דמי לאזין פ"א דף פ' טור ג', שכתב כן בדעת הרמב"ם והסמ"ג. ובמדרכי שם סי' קס"ה הוצאו ב' הדעות.

ובאגודה שם סי' מ"ד, הביא רק דעת הר"י. וכן בים של שלמה שם פ"ד סי' י"ז הביא רק דברי ר"י, דלאיירי שהיה זן אותם קודם שנשטתה, דאי לא היה זן אותם מקודם, א"כ הרי חזינו ללא ניהא ליה אלא איירי כל שהיה מפרכם אותם מקודם וכו'. וכן פירשו בגמרא כדעת הר"י, מהר"ח בבהכות אשר"י שם פ"ד סי' י"א, ובשטמ"ק שם הביא כן גם מהריטב"א ^(ע"ה).

ובמאירי שם ד"ה מי, כתב דמי שנשטתה ב"ד יורדין לנכסיו וזנין ומפרכסין את אשתו ובניו ובנותיו אפילו הגדולים, הואיל ואף הוא צדיקארתו הוא זן אותם, שאף אלו אומרים אילו היה צדיק היה זן אותם, הא למדת שאילו לא היה זן אותם צדיקארתו אין ב"ד זנין אותם משנשטתה, ואפילו הקטנים הואיל ואין לנו עליהם כל חיוב אלא דל תוכחת ומוסר כמו שכתבנו, ומ"מ חייב בקטני קטנים ר"ל עד בן שש, אפשר שאפילו לא היה הוא זנס ב"ד זנין אותם, שאף צדיקארתו היו כופין אותו בכך כמו שיתבאר למטה, כך צ"ל בשיטה זו, ויש חולקין בה בקצת דברים.

ובשלחן ערוך לבעל מרכבת המשנה כאן סוף סעיף ב', אחר שהביא בנשטתה זנין בניו אפילו אינו אמוד, כתב דדוקא אם הם סמוכים על שולחנו, אבל אם אינם סמוכים על שולחנו אין זנין אותם אם אינו אמוד, וי"א שאין זנין אותם אפילו אמוד [ועיין לעיל סקט"ז וי"ז].

ועיין בדרוש וחידיש רע"א ספר שליט כתובות מ"ח א', שכתב שיש לספק אם בנשטתה מוכרל אמרינן דניחא ליה, או דגם בנשטתה לא אמרינן מוכרל [כן] אלא מגדלי דעתי, שזן אותם קודם שנשטתה, רק בהלך [לא חשיב זה בגילוי דעתיה דניחא ליה, משום] דגלי דעתיה דלא ניהא ליה מדלא כוה [לזונם לפני שהלך למדה"י] וכו', וג"מ בנשטתה קודם שהיו בניו בני שש, לזכא גילוי דעת דניחא ליה, דמה שהיה זן אותם מקודם הוא מטעם חיוב, וגם ליכא גילוי דעת דלא ניהא ליה וכו', ומסתמית לזון הפוסקים משמע דבנשטתה זנין אף דנשטתה כשהיו בניו [פחות] מבני שש, ללא צעיון גילוי דעת דניחא ליה, וראויה לזה מדברי הרמב"ם [המוצא בזהו א'] דנשטתה מיירי באמיה, אבל בהלך אף דלמדי אין זנין דאין כופין שלא בפניו וכו', מעתה לדעת הרמב"ם דנשטתה מיירי באמיה, ליכא גילוי דעת דניחא ליה, דניחא דמה שהיה זן

עד) ולא מצינו בפוסקים מי שיביא להלכה את הדעה הראשונה שבתוס', מלבד המדרכי הנ"ל, ומסתבר שהבינו בדברי התוס', דאין זו דעה בפני עצמה, וליכא מי שסובר כן, אלא דהלך הוא דברי התוס', דלכאורה היה נראה דזנין אותם אפילו לא היה משרה אותם האב מתחילה, אבל אינו נראה וכו'.

ע"ה) וכו' בחידושי הריטב"א מהדורת מוסד הרב קוק שם ד"ה מי, ובחידושי הריטב"א הגרפס"ת, יש שם ט"ס בזה.

באר הגולה

ס' הרא"ש בתשובה כלל י"ז
סי' ז' והריב"ש בתשובה סי' מא'

אם

עד שיגדלו: ד' הבא על הפנויה וילדה ממנו

הפוסקים

ס"ק יט אות ד — ס"ק כא אות א

אוצר

כאן, להלא תמורת דקדק חייב לפרנס בניו ובנותיו אף לאחר שיגדלו, ללא גרעי משאר קרוביו עניים לאין נופלין על הצדאי תחלה כדאיתא בירושלמי ופסק כך בז"ד בה"ל דקדק [סי' רנ"א סעיף ד'] כו', אבל האמת הוא כמ"ש בפנים [ע"ז לעיל בס"ק הקודם אות ב'], להטור בניו ששטתה זנין מנכסים אפילו אינו אמור, ובאין אמור ודאי אין זנין אלא עד שיגדלו, לזיולא שלא לדעת מסתמא ניחא ליה שיהיו ניוזנין מנכסיו אפילו אינו אמור בשור שלא הגיע לגדלות [עיין לעיל סקי"ב אות א'].

סעיף ד כא. הבא על הפנויה וילדה ממנו. א. מקור הדין. מקור דין זה הוא מהרא"ש בתשובותיו כלל י"ז סי' ז' והריב"ש סי' מא', כמ"ש בזה"ג. והוא מדברי הבי"א כאן שכתב, דמדברי הרא"ש שם נראה בזה"ל, דמי שבא על הפנויה וילדה ממנו בן או בת חייב לזונם [שנאלץ בפנויה שהיתה מעוברת מאחד וילדה בן ונתן הוא הבן לתינתה, והמינתה מושכת ידה ממנו מלהניקו מפני שהלך לעיר אחרת ואין מי שיפרענה, והאם טוענת שאינה משועבדת להניק את בנה כיון שאינה אשתו בחופה וקדושין, וכתב שז"ד ויכרח לו מינתה ויכופו אבי הבן לפרוע השכר], וכ"כ הריב"ש שם. וכ"כ יצ"ש כתובות פ"ד סי' כ"ב, בלבוש כאן ובתשובת הב"ח שבתשובות גאוני בתראי סי' כ"ד, לאם הוא מורה שהולד ממנו אינו לזונם, וכן דעת כל הפוסקים המובאים להלן בס"ק הלא לענין חיוב מזונות כשמבחישי ואומר שאינו ממנו. וכתב עוד אפרים [להר"א וויינברג] סי' ה' אות ט"ו, דנש"ע כאן משמע שדין אחד לבן מנשאין ולבן מפנויה, בשניהם הדין שהאב חייב לזונם ושם הבדל בזכויותיהם לא הוצרכו בפוסקים, החיוב הוא תקנת חכמים מדין אבהות.

ואם יש חולקים. כתב בדרכי משק כאן אות ה', דמדברי הר"ן [דס"ל שמוזנות הבנים משום מזונות האשה גענו בה, כמובא לעיל סקי"א אות י"ג] משמע דאינו חייב לזונם אלא אבז אמן שהיא אשתו. והציאו בשו"ת חת"ס חור"מ סי' ב', דלהר"ן בזה"ל אין חייב לזון הבנים אם אין חייב לזון האם כמ"ש ד"מ כאן. וכ"ה ביוחסין שלמה סי' ל"ט. ובשו"ת לפנת פענח ח"א [הנדפס ת"ש] סי' ע"ט, אחר שהביא דרש"י הר"ן סי' ק"ל למזונות הבנים משום מזונות האשה גענו בה, והר"ק והרמב"ם ס"ל דהוא חיוב מזל עצמם, כתב דנ"מ גם שלא מנשואה, ע"י כתובות נ"ד א' [לענין בת שנייה בת ארוסה ובה אנוסה] וביר"ק שם, ובדמ"ס פ"ב ופי"ט מאישות, ומחמת כיון דעל ידו נתהוה, ובגדר הכישה נתייבב בה [ב"ב פ"ח א']. וע"י לעיל שם ד"ש שכתבו שכן דעת עור פוסקים כפצרת הר"ן הג"ל. ובנושא האפד שבאבני האפד ח"ב סי' ו', באלה שהורה שהפנויה נתעברה ממנו, כתב בסו"ד, דיש מקום לפטורו ממזונות הולד להלא ענין זה מילי פלוגתא לא נפקא כו', ויכול המוחזק לומר ק"ל כהר"ן ודעימיה וכו'. וכ"כ שם סי' י' דף ק"ט ד"ה אכן, ובפעולת דיוק ח"ג סי' כ', לזיף בנידונו דעת הר"ן הג"ל.

אולם באגרות משה יו"ד ח"א סי' קמ"ב עמ' רפ"ג, אחר שכתב שגם הרא"ש

בממונו, ולפי"ז בחרש ושוטה דמעיקרא ח"א להוציא מנכסיהן למזון בניהם גם כשהם אמידים, אך בשו"ת מהרי"ט ח"א סי' קכ"ו, כתב לחלק בין קטן לשוטה וחרש, דמי ששטתה דיאלא שלא לדעת מסתמא ניחא ליה שזונם בניו ובנותיו וגם שיתנו דקדק מנכסיו, אע"ג דגבי יתומים לא אחריון האזי אומדנא לפסוק עליהם דקדק, היינו משום דבני חיובא הם לאחר זמן ויכולים לקיים מצוה זו לאחר שיגדלו, אבל זה ששטתה ללא בר חיובא הוא לעולם עד ארמית נייטרי, ואף שאינו בר חיובא מ"מ זכות הוא לו כשעניים נהנים מנכסיו ע"ש וכו', ויש לדון בדמקרה של חרש בשאלת מזונות הילדים, שדרך כל אב לפרנס את ילדיו ומי שאינו עושה כן מגונה ביותר אפשר לחייבו במזונות כו', וא"כ אף ללא חל על חרש-אלס תקנת חז"ל ומלך הדין אין עליו חיוב לזון את בניו ובנותיו הקטנים, מ"מ אפשר לחייבו מטעם דמינה ניחא ליה בזה"י, ולפי"ז דוקא כשאין להילדים ממה להתפרנס, אבל אם נפלו להם רכוש ממקום אחר אין לחייבו את האב לזון אותם אלא"כ יש לחייבו מלך תקנת חז"ל כו', ובתנועת מלך [להר"י זוסמנובין] סי' ב', נקט ג"כ כדבר הפשוט דיוקדן לנכסי שוטה ומתפרנסין בניו גם כשנולדו וילדיו כשהוא שוטה מדיון דקדק. וסיים, דכ"ז בניו שאינו שומע ואינו מדבר, ואכת"י יש מקום עיון בחרש-אלס שלימדורו לדבר בשפת עילגים אם ידנו כפיקה, אך מכיון שלפי האמור יש מקום במקרה שלפנינו לחייבו במזונות מטעם דקדק, לא ראינו צורך להיכנס לציור פרט זה.

ובמסקנות שם עמ' 298 אות ב', כתב [העורך] דיש לדון הלא על החרש תקנת חז"ל לזון את בניו, כשם שלא חלה עליו שום חיובים ותקנות משום שאינו בר חיובא, דה"ל בחרש או שוטה מעיקרא, אבל מי שנתחרש או נשטתה אחר לידת הילדים, נכסיו משועבדים למזונות וילדיו הקטנים עד גיל שש, ואין הבדל בין אם זכה בנכסים כשהיה בר דעת או שהנכסים נפלו לו אח"כ, ואם החרש או השוטה אמיד גובים מנכסיו מזונות לילדיו הן שלפני שש והן שלאחר שש מדיון דקדק ואף אם אינו אמיד י"ל דזנים אותם עד שיגדלו, משום דניחא ליה בזה"י ורוב בני אדם נוהגים כן, ולבני חיוב זה מדיון דקדק אין הבדל בין מי שנתחרש או נשטתה אחר לידת ילדיו לבין חרש או שוטה דמעיקרא, אולם אין גובים מדיון דקדק אלא בזמן להם ממה להתפרנס, אבל לא כשנפלו להם נכסים ממקום אחר. והציאו בדבורי אשר סוס"י י"ח.

אולם הרב א' גולדשמיט והרב ש' ישראלני שם עמ' 304 האריכו דגם בחרש מעיקרא היתה תקנת חז"ל לזון קטני קטנים, מכיון שעילת החיוב היא האבהות, וכל שהוא דיון אחר יש בו חיוב זה. ובמסקנות שם עמ' 299 אות ג' לדעתה, כתב שאין חיוב המזונות לילדים בלבד חרש או שוטה משום דקדק בלבד, אלא כך היתה בתחילה תקנת החכמים שחיוב מזונות הילדים חל על נכסי האב אף כשהוא חרש או שוטה, ולא תלאנו הבדל בין חרש ושוטה מעיקרא לבין פיקה שנתחרש או נשטתה לאחר לידת הילדים, גם לא מסתבר כלל לומר שמיד עם לידת הילדים חל שיעבוד על נכסי האב למזונותיהם למשך כל ימי החיוב, כי עילת החיוב הוא לא הלידה כי אם האבהות וחיוב זה מתמשך בכל יום ויום.

ב. עד שיגדלו. לשון השו"ע הוא מהטור, והקשה בב"ח בקו"א

אוצר

סי' כא אות א — ב

הפוסקים

שאלת גופה אין לה מזונות ויכול לומר ק"ל כהר"ן ודעויה
[הסבירים למזונות הבנים מחמת מזונות האם, ע"י לעיל סק"א
אות י"ג] וכו', [אלא שכתב בסוף התשובה] לאם בלתי לזון מלך
סברת הר"ן הרי בשכר הנקה גם הר"ן ודעויה יורד לאינו תלוי
במזונות האם [עיי' לקמן סי' פ"ב], אלא לפני מה שנתבאר לדעת
מהר"א והג"א דבבנים ממזרים לא חיובו חז"ל לזון אותם, נראה
דזה"ה בשכר הנקה שהוא פטור.

אולם שם דייק משו"ת מהר"ם מייז' סי' כ"ו, שכתב בראותו נידון של
התורות השן, לאינה נאמנת לומר דהולד של פלוני ולאשווי
ממזר ולהוציא ממנו ממנו, שמוכח שם היה מודה שממנו נתעברה
ודאי דהיינו מוציאם ממנו ממנו לזון את הולד הגם שהוא ממזר
ודאי. ובחיים ושלוס ח"ב סי' י"ד ד"ה אלא, כתב דהיכא שהוא מודה
שצא על ח"א ושהולד ממנו שחייב לזון ולפרנסו וכו'.

וביד אפרים (להר"א ווינברגר) סי' ה' אות כ"ב, אחר שהאריך לבאר
דעת התורות השן, כתב גם בשני חמד מערכת אישות סי'
ג' אות ל"ג, ב"ח"א שצדקה את בעלה וילדה מאחר כתב, דכיון
שנתבאר שאין הולד מצטלה וקול המזונות תלוי על אורו פלוני,
לומר מפלוני נתעברה שיהא אולר המזונות תלוי על אורו פלוני,
ומפורש בדבריו שם יש לנו הוכחות להאמין על שילדה מאורו
פלוני, חייב לזון את בנו הממזר, ויש להוסיף מהבית מאיר סי' ד'
סעיף כ"ו שהשוה דין מזונות לדין ירושה, וכיון שלענין ירושה הלכה
פסקה דממזר יורש את אביו ה"ה שהאב חייב לזון כו', מתבאר
אפוא להלכה ולמעשה שגם בן ממזר מחייבת תק"ח לזון כמו בן
כשר ומתנה דבימות כ"ב א', [מי שיש לו בן מכל מקום כו'] ובנו לכל
דבר [ופי' בגמ' שם דמ"ח בל לאתויי ממזר]. וכן יש לדייק מדברי
החוקרי לב מהדו"ת סוס"י ד' והמשפטים דיוקים ח"א סי' ע"ד.

גם במשפטי עזיאל מהדו"ת סי' ד' ד"ה אולם, כתב דלקושטא
דמיתלח נראה שאין שום פסק בדבר שהאב חייב במזונות בניו
הממזרים, ואדרבא מלדל הוצרכו ציפירוס [בשאר הפוסקים] להוציא
את הממזר, ומה עצמו נלמד שהסבר פשוט מאד עד שלא היה צריך
לאומרו, והכי מסתבר שאין אומרים לאלם רשע הוסף רשע (רמב"ם
פט"ו מנשיאות כפים ה"ו), ומכ"ש שאין להטיל מזונות בן זה על
הציבור בזמן שיש לו אב ויהיה חוטא נכשר, והדבר מוכרע מעצמו
שם התורה זכתה לו ירושה והוציאה חלק נחלתו מהאחים
הכשרים (חור"מ סי' רע"ו סעיף א'), אע"פ שאין זה אלא לאחר מיתת
אביו כ"ש הוא שחייבה התורה את האב בחייו לתת לו מזונות כדי
שלא יהיה בגדר האנשים הטפלים והרשעים. וכ"כ ביד"ד מהדו"ת
סי' ס' אות ו'. וכן פסק בשערי עזיאל ח"ב שער מ"א פ"ה סעיף א',
שהאב חייב במזונות בנו אפילו אם הם נולדו לו מנשים שכן אסורות
לו בשוגג כרת או מיתת ד"ד, שהם אסורים לבוא בקהל הם
מיוחסים לו כבניו, והלכך חייב במזונותיהם ובכל חובות האב
לכניו.

ובפסקי דין רבניים כרך א' עמ' 156, כתבו הרבנים א' גולדשמיט, ש'
ש' קרליץ וי' צבליק, [ולדפס בעזר משפט סי' א' עמ' ח']
שדברי התה"ד לא הוצאו להלכה בשו"ע ובנו"כ ובאף אחד
מהפוסקים רק בגור אריה, והשמעת הפוסקים וסמיכות מלמדנו כי
הפוסקים מפרשים דברי התה"ד לא כפסק הלכה, אלא כטענה
נוספת אחרי שפסק מתוך יתר הטעמים לפטור ממזונות בנידונו,
וכן היא גם משמעות לשונו, לשון שאלה "מאל לימא לן", ואין כוונת
לפטור מטעם זה גיריאה שהוא ממזר, וכנראה שכן תופס בש"ך חור"מ
סי'

הרא"ש בשם רבינו מאיר ס"ל כטעם הר"ן למזונות הבנים מטעם
מזונות אדם נגעו זה, וזה שמחייב הרא"ש והרי"ע"ש גם בבנו מן
הפנויה אולי הוא מלך מתיק שיוון שצמטשויו גרם שתלך בן שצריכה
לזון, מחמת שא"ל לה שתעמוד שלא לזון, הוא כמתיק צדיק, וזה
באם אדם אשה, ובמפתה הוא כהתנו שיוון אם תלך בן, כיון דרוב
האבות זנין בניהם וחיוב מדין אתכן שמוציאין בדיקון. וכתב עוד,
לאולי גם הר"ן מודה להו ולא יפגלו כלל ולא יסתור דברי הרא"ש
אהרלי. וכ"כ בזה"ע ח"א סי' ק"ו עמ' רס"א.

ובמשפטי עזיאל יו"ד מהדו"ת סי' ס' אות ה' כתב, דהר"ן לא כתב
אלא דכשאין אדם קיימת פטור האב ממזונות בניו,
להחיות במזונות הוא משום דא"ל לה להעמיד עצמה שלא תזון
אותם כיון שגבר אחיה עד בן שש, משא"כ כשאין אדם קיימת
פטור האב ממזונות בניו, אבל כשאדם קיימת אע"פ שאין האב חייב
במזונות אמו חייב במזונות בניו מטעם זה עצמו שהוא גורם לה
כער אם אינו מפרנס את בניו, ועוד כ"ל דלכרת הר"ן לא נאמרה
אלא לעיקר דין מזונות קטנים, אבל לאחר תקנת ארשא
שתיקנו מזונות גם לקטנים שם גדולים מבני שש אע"פ שאינם
כרוכים אחרי אדם, ודאי שנלחית סבא זאת שהרי גדולים מבני שש
אינם כרוכים אחרי אדם ואין מקום לטענת האם שא"ל להעמיד
עצמה שלא תזון אותם, ובכל זאת תקנו להם מזונות, ואם איתא
שם קטני קטנים לא היה האב חייב במזונות אלא כשאדם קיימת
לא היה מקום לתקנת ארשא לכל דתקון רבנן כעין דלזרייתא תקון,
ועכ"פ לאחר תקנת ארשא שיסודה היא מטעם מוסרי דיארוך ילדה
ואביו מתא שדיא, או עורבא בעי בני והוא גברא לא בעי בני,
מסתברא שטעם זה חייב במזונות הבנים גם לבנים זנונים וגם
כשתמה אדם (ע"י). וכ"כ בזה"ע מהדו"ת סי' ד'.

גם במשפטי שמואל (להר"א ורנר) מהדו"ק סי' י"ד אות ז', אחר
שכתב דבחיוב המזונות לקטני קטנים עד גיל שש, ישנם שני
גדרי חיוב, החיוב העיקרי שמזונותיהם ככללים בחיובו במזונות
אשתו, והם נגדרים אחרי אדם וכמ"ש הר"ן, אבל כשאין אדם קיימת
או במקרה שאינם פטור ממזונותיהם עדיין יש על האב החיוב
לזונם ולפרנסם מדין דקדק, כתב עוד, ולכן הבא על הפנויה וילדה
בן או בת, חייב הוא לזונם, ואף שאין עליו חיוב מזונות לאדם, מ"מ
יש עליו החיוב השני מדין דקדק, ולפ"י אין הכרח שהרא"ש והרי"ע"ש
חולקין על הר"ן, כי גם הר"ן מודה שטעם דקדק חייב האב
לפרנסם, כשאין עליו חיוב מזונות שכללים במזונות אדם.

ג. אם האב חייב לזון בנו ממזר ושנולד מביאת איסור. בתורות
השן פ"כ סי' ל"ג, כתב בנידונו מלח לימא לן דתק"ח לזון
בניו ממזרים. ועפ"י זה כתב צ"י ה"ר גור אריה הלוי סק"ג,
דבממזר אינו חייב לזון. והביאו לנידונו, בתשובת הרב יצחק
פאלאפיקו בשם רבני הישיבה דויניציאה בשם דקדק חור"מ סי' ל"ח
דף ק"ז טור א'. ועיי' במשפט כתוב (להר"א ויתון) מערכת המ"ם סי'
פ"ב ובשארית יוסף (להר"מ הלוי) ח"א סי' י"א.

ובעבודת השם סי' י"א, כתב בנידונו, דשפיר יש לו מקום פטור לומר
ק"ל כמהר"א וכו' ונ"א דס"ל דבבנים ממזרים לא תיקנו
חז"ל לזון אותם וכו', ומלך אחר יש לו לפטור עצמו שלא לזונם, כיון

עז' בחייל יצחק המובא לקמן באות ג'.

עז' בחייל יצחק ח"א סי' כ"ב אות א', שכתב ע"ד, דא"ל להשנות דעת
הריב"ש עם הר"ן, שהביא פי' כוונת הריב"ש שהוא חייב ממש, ולפ"ד [שלאחר תקנת
ארשא מודה הר"ן לחיוב משום דקדק, רן מביישים אותו.

אוצר

ס"ק כא אות ב — ג

הפוסקים

יכולה להמלט ממנו לזון את ילדיה הכרוכים אחריה, ואחרי תקנת אושא מסתבצת לחייב את האב שמודה בזנו מטעם האנושי של יארוך ילדה ואבני מתא שדיא, או עורבא רחים זניה, וטעמים אלה שייכים אפילו כשהבנים אינם נקראים בזיו דבכל אופן ילדיו הם, ויש להוסיף לזה עוד ניתא אחת, מדון מפרנסקין עניי גויים עם עניי ישראל ואפילו עניי גויים לחוד מפני דרכי שלום (יו"ד סי' רנ"א סעיף א' ובהל"ט שם), וכעין ראייה לדבר מתמדת שהיתה יפת תואר שהתנה במלתמה קודם גירות אמה ולכן היתה מותרת לאמנון אחיה (כלאיתא בסנהדרין כ"א א'), ואעפ"י לנשה מעילים כזנות מלכים, וכן אכשלוס היה בן יפת תואר (שם ק"א א') ואביו קראו בני בני גס אחר שמרד באביו, מכל זה נראה צדור שלא פטרו האב ממוזנות, לפי שסוף סוף הוא תולדתו והוא הגורם להולאתו לאויר העולם, והוא חייב גם בגידולו וקיומו לכל הפחות כדין בניות שמוזנותיהם מוטל על האדם המחזיק אותם בדשותו, ולא עוד אלא שקודמים לו, וזו היא דרכה של תורה שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום, את זה אני אומר להלכה, ולמעשה אין לדיין אלא מה שעיניו רואות לפי מקומו ושעתו וכו'.

ועוד כתב שם ד"ה בני, שאם היה נשוי עם הנכרית כנשאין אזרחיים, נוסף על ה"ל יש לו גדול לומר שאלעתא דהכי נשאה והיא נשאת לו, שיפרכם בזיה, וזהו בצחינת אכן סהדי שהתחייב לה ששעת נשאין לזון ולפרכם את בניו, הלכך יש לדון דזה מדון מחייב את עצמו בדבר שאינו חייב ולחייבו במוזנות ילדיו, אע"פ שאינם בניו לשם ענין אחר כו'.

ועוד כתב שם, לאין הדברים הללו אמורים אלא כשהאם מסכימה למסור את ילדיה אפילו כשהם קטנים מבני שש לרשות אביהם וחוכו בתורת ישראל ^{עליו}, אבל אם היא מעבדת אותם בידה, בזה היא מבטלת כל זכותה, שהרי גם בזני ישראל מאשנתו הנשואה לו כדת ובהלכה אם האב והבן אינם בעיר אחת, הבן אכל האב אפילו פחות מכן שש כדי שיוכל להנכו בתורה ובמלוות (עי' נו"ב מהדו"ת סוס"י פ"ט), וכ"כ כשהוא דרשות אחרת שהיא מחנכתו נגד תורת ישראל ותרבותו, יכול האב לומר אם אינו אכלי לא אפרנסנו, ואין ב"ד יכולין לכופו לשלם לאתם דמי מוזנותיהם אפילו הם קטני קטנים וכו'. וככל ה"ל כתב גם ב"ד מהדו"ת סי' ס' אות ה' — ו'. אולם בהיבט יצחק ח"א סי' כ"ב אות ב', כתב דלר"ן גופיה לא קבע מוסמרות דברצדיו, ועכ"פ אין לצנות עליהם שום יסוד לחיוב מוזנות הבן הנוול מן הנכרית. ובאות ד' כתב, דמה שדן לחייב מטעם מזיק אינו מובן, הרי היא ידעה התולאות וסבירה וקיבלה אלא שהיא הסכימה בחושבה שיפרכם את הילדים, ועתה ממנ"פ אם אורו ההסכם שקוראים לו נשאין אכלם מחייבו דיינו במוזנות הילדים הרי מחייבו ולא שייך כאן לדון משום ד' אחר, אלא אם אין ההסכם הזה מחייבו משום שאין לו תוקף דיינו, א"כ יש כאן לכל היותר טעות, היינו עסק מועקה אבל ענין מזיק אין כאן, וחזן מזה אין כאן שייכות לסוג נזיקין וגדלן, ובדומה קצת לזה דן מהרי"ט ח"א סי' י"ח, והעלה דלא שייך בכגון זה דין מזיק, וכ"כ כאל שאל ענין הביוב דהא היסוק אלא הנולים שדורשים מוזנות מאתם, ומה שדן לחייבו מטעם אתנן דהוא כהתחייב לפרכם ולדיו מונה, הנה צבת ישראל החיוב לזון בניו הקטנים הוא משום תקנת אושא ולא עלה על הדעת לחייב מטעם אחר, ולפעמים היתה תקנה זו מסופקת

סי' פ"ז סק"ז, על דברי הרמ"א שכתב, ודוקא שכתבו התמונן שעיקר התביעה הוא משום ממון, אבל אם עיקר התביעה היא משום האיסור אין משביעין, פי' הש"ך, או כגון שהיא אומרת ממנו נבעלה והולידה ולד זה שהוא ממזר והוא חייב לזנו כלאיתא בפסקי מהרא"י שם [וכ"כ באורים שם סק"ט], הרי שדעתו דהה"ל פוסק שיש חיוב מוזנות לממזר, ולא כי יש לדחות שהש"ך מביא את זה רק בתור דוגמה לדון עיקר התביעה משום איסור, ולפי הס"ד של התה"ד, אולם הפשטות היא שדעתו שיש חיוב מוזנות לממזר, ראייה חזקה יש להביא מתשובה בשמש נדקה חו"מ סי' ל"ה, בא"א שזינתה עם שנים מי חייב במוזנות הולד, ובתשובה ב"ד לאנקונה דנו בכל דלדי האללה ולא הזכירו טעם פשוט לפטור כי הולד הוא ממזר, ושם מביא עוד תשובות שהשיבו בענין זה כמה מגדולי איטליא באותה תקופה ולא נגעו בפטור זה מטעם ממזר, רק בתשובה אחת מזכיר דרך אגב את הגור אריה הכ"ל, מכל זה נראה כי גדולים אלו לא תפסו את דברי התה"ד כפסק לפטור מוזנות ממזר. ולעיל מיניה כתבו, דנוסף לחיוב מוזנות מלד התקנה אפשר לחייב אב במוזנות בנו גם משום נדקה, ובפסק הדין ב"ד סי' רנ"א סעיף ג', לענין שזריך להקדים בנו לכל אדם, והחיוב לפרכם מדון האדקה ישנו גם לממזר כנפסק שם סעיף ט', ומכיון שכן הרי ספיקו של תה"ד הוא רק באופן שאין לכופו מלד חיוב נדקה, היינו כשיש לבן נכסים או שהאב אינו אומר, אבל במקום שיש לחייב משום נדקה, אין כל ספק, כי הרי חיוב זה ישנו גם לממזר. וע"ע בשו"ת הריטב"א סי' ס"א המוצא באו"ה"פ סי' י"ז ס"ק תכ"ה אות ה' ובהערה שם ובנדיב לב סי' ג'.

ואם יש לחלץ בחיוב מוזנות לבן ממזר, בין היכא שזא על א"א דרך זנות, להיכא שזא עליה דרך אישות עפ"י הוראת חכם שהתירה בטעות להנשא, עי' באו"ה"פ סי' י"ז ס"ק תכ"ה אות ד'—ה'.

ג. אם חייב לזון בנו מבכרית. כתב במשפטי עזאל מהדו"ת סי' ד' ד"ה אולם, דהוליד בן זנונים מבכרית יש מקום להסתפק ולומר, דלעיקר דדינא אין האיש חייב במוזנות בנו מבכרית, ויש להביא ראייה לזה ממש"כ המגיה במש"מ לדקדק מדברי הרמב"ם שכתב, כשם שאדם חייב במוזנות אשתו כך הוא חייב במוזנות בניו, ומשמע דבמקום שאינו חייב במוזנות אשתו, אינו חייב במוזנות הבנים, אבל מעיקר דדינא פירכא, דמי תלה מוזנות הבנים בחיוב מוזנות האם וכו', [ואחר שהאריך בסבבת הר"ן דכל חיוב מוזנות האב לבניו רק מדון מוזנות אמת נגעו בזה, כתב] דסבדא זו דהויה וחיוז האב במוזנות הוא מדון חובת האב לבניו, וכ"כ לאחר תקנת אושא שתקנו מוזנות גם לגדולים מבני שש אע"פ שאינם כרוכים אחר אמת [ועע"ז לעיל אות י"ג], ומסיק, דבנאל דלינא צילוי זנונים של נכריה, [שגם] לסבבת הר"ן י"ל שהוא חייב במוזנותיהם אע"פ שאינם נחשבים בניו, מטעם זה עצמו שא"ל לה להעמיד עצמה שלא תיזון בזניה הנגררים אחריה [וזה אף כשאינו חייב במוזנות האם כמבואר מדבריו המובאים לעיל אות א'], וראיה גדולה לזה מקרא שכתוב [בדלשית כ"א כ"ו] כי אמרה אל ארצה צמות הילד, ואע"פ שכתבנו כי סבדא זו היא דהויה היינו לחייב את האב גם כשאין אמת קיימת, אבל כשאמת קיימת גם מטעם זה חייב במוזנות משום שהוא מזיק צידים וגורם לה הכרח טבעי שאינה

אוצר

סי' כא אות ג — ד

הפוסקים

ובשארית יוסף (להרי"מ הלוי) ח"א סי' י"א בתשובה לבעל המשפטי עזיאל, כתב דבתרומת הדשן פ"כ סי' ל"ו כתב, דמאן לימא לן דתק"ה לזון צניו כשקט קטני קטנים וממזרים, ומכיון שצבנו ממזר, שהוא תולדה לדידה וגרס להוציאו לאורו העולם וגם צנו לכל דבר לא פשט לחייב את האב צמזמות [ע"ז] בזה (הקדום). א"כ צבן מן הנכרית שאף אחר הגיור אינו צנו כלל איך אפשר לחייבו צמזמות, ואולי ילא קלקול הוא שעי"ז יתשיבו אותו לצנו כמזר כצוי מיתקת יצום ותולדה מהם (רמב"ם פ"א מביבס ה"ד ושו"ע סי' קנ"ו סעיף ד') ועוד קלקולים אחרים, ולכן נלעתי שאין לחייבו צמזמות.^(א)

ובתשובת הרב חיים יהודה לייב אייערבאך, הזכירו המשפטי עזיאל וי"ד מהדו"ת סי' ס' אות ה' וסי' ס"ב אות ג' ד"ה אתאן, כתב דהואיל וזכה כמותה ואין זה דעו כלל אין צ"ל יכולים להוציא ממנו מזון למזונות צנו.

ד. אם חייב לזון בניו מהזרעה מלאכותית. [שאלה זו נחלקת לשני חלקים, א) אם צעל הזרע נחשב לאביו של הילד הטורף, ע"ז לעיל סי' א' ב'אזה"פ סק"מ, וממילא ה"ה לגבי חיוב מזונות של האב לצנו. ב) באם הוכנס זרע של אחר לא"ה אי הולד הוי ממזר, ע"ז לעיל סי' ד' ב'אזה"פ סק"ט אות ג', וסי' כ' ב'אזה"פ סק"א אות ז'-, ולדעות שאולד ממזר, חיוב המזונות תלוי גם בפלוגתא המובחלת לעיל אות ד']

ובשערי עזיאל ח"ב שער מ"א פרק ו' סעיף ד', כתב דלשה שנתעברה על ידי הזרקה שכבת זרע של איש אחר לתוך רחמה וילדה, אין וול זה מתייחס לאביו להקרא בשמו, ולא לחייבו המזונות וכל חובת האב לצנו.

ועיין בפסוק דין של הרבנים י' רונטל ב' קרוקר ו' הלוי, המובא בספר אסיה כרך ה' עמ' 129, באשה שעשו לה הזרעה מלאכותית מזרע של אחר בהסכמת הבעל, ואח"כ הבעל לא ראה לזון את הילד, שכתבו שכיון שעקרות הבעל לא הוכחה למעלה מכל ספק, לזמרים רוב צעירות אחר הבעל, ועל כן חזקה שזה צנו. עוד הוציאו שם פסק דין נוסף מצית הדין הרצני בחופה צניוין כנ"ל, אלא שהיה ידוע שהבעל עקר, שכתבו שכבר הכריעו גדולי הפוסקים ובהם הר"מ פיינשטיין באגרות משה ח"א סי' י' [שהבעל] פטור ממזונות כלשהם והזרעה נעשתה שלא מלזון הבעל ושלא מלדעתו, ומשעת א"כ בפטותם שלם נעשה בלזון הבעל ומלדעתו, הינו חיוב צמזמות הילד שנוכל עקב ההזרעה הזאת, ועוד היות והסכים לנעושה

את בניך על אשתך זאת שזכות אותה ואת ילדיה, ומש"כ אי"כ מה הנחת לכשרים, הנחנו והנחנו, שהוצאנו אותו מדין ירושה ומדין בן לכל דבר, אלא אני מפרנסים אותו, אחרי שגנייר אותו כדין בריות המצוות בביתנו וברשותנו וכו', ומש"כ דשמת יתנו המון זכות לחשוב ח"י שנושאי הערבות יש להם זיקה ע"י התורה, מסופקי מאד אם אנו רשאים לגזור גזירות כאלה, אבל בניה שכן, בכל זאת אני אומר שאין מקום לחשש זה שעם ישראל איננו בור שיבוא לפסוע כזאת אחרי שרואים שהרחיקה אותו התורה מירושלם וזרעו כגר שאינו מתחייב למשפחת אבותיו לכל דבר, והנה התורה נתנה זכות ירושה וזרעו גם לבן ממזר שבה מחייב כריתות שאין קדושתו תופסין בהם, וגם רבותינו לא גזרו להרחיקו מנחלת אבותיו, ולא חששו שמא יסעו לומר שקדושתו תופסין בהם ואנו נקיים ונגזור גזירה כזאת, אסיפא דמילתא אני אומר שאין כאן מקום לומר ישתקע הדבר ולא יאמר, אלא להיפך אני אומר, כל כי האי מילתא ליתאמר משמא.

פא. במשפטי עזיאל מהדו"ת סי' ד' ד"ה אולם, השיב ע"ז, דבמאת אס נאמר שגם בנו שהוא ממזר אין חייב במזונותיו, מכ"ש שאינו חייב בבנו מנכרית, אבל לקושטא דמילתא נלע"ד שאין שום ספק שהאב חייב במזונות בניו הממזרים [כמובא לעיל שם].

מסופקת אלא לזון מהנכמים על קטני קטנים (כתובות מ"ט ב', וירושלמי שם פ"ד ה"ח), ולא הוה אמרינן לאומדנא שנשאלו על ע"מ שיתחייב לפרנס הילדים ושהוא התחייב צדק, ואיך נאמר כאן לחייבו ע"ז לאומדנא כזו כיון שלא היה שום תנאי התחייבות מפורש, ואף אם היה מתחייב במפורש באופן המועיל לזון את הצנים שילדו יש לעורר אם לא באנו לדין של מתחייב לדבר שלא בא בעולם כו', אם לא אפשר התחייבות כזו נפלטו בפלוגתא הראשונים עם הילדים, וגם בהתחייבות כזו קצוב דלהרמב"ם אין צו ממש [כמבואר ב"ח סי' ס' סעיף ד'], וצנוגע לאיבה ודרכי שלום אפשר להסביר לאזה"פ שאין דת קדשנו מכירה בשום יחסי אב בנישואי תערובת, וכן היינו דנים בכניי שנשא ישראלית שלא היינו מחייבים את הנכרי צמזמות הצנים משום שאינם מתייחסים אחריו חוץ ממה שאין תקנת אשף חלה על כגון זה וכו', ומה שעורר לחייבו מלד המוסרי ומרגש הרחמים, הנה הרחמן ילי את עמו ממקרים כאלה, אבל בכל מקרה כזה כשהוא פורש ממנה ודאי יש להשתדל למוטע אי נעיומות (ובפרט כזו מוסרים את הצנים לאב לגיירם מן להשתדל באופן פרטי ככל האפשר לטובתם), אבל לפסוק דין כללי מן התורה לחייב את האב אין רשות צניוין, אפילו לנעושה לתן מוסרי פומתי כענין להלך צנוגע לקטנים יותר ממש, שא"כ מה הנחת לכשרים, ועוד שעלול לתן כזה להתענות המון העם לחשוב ח"ו שנישואי תערובות יש להם זיקה ע"ז תורתנו הקדושה ותכלא מזה סכנה גדולה, ביחוד צמזמות הנאורות שישראל עומדים שם צמגע קרוב עם שכיניהם הנכרים ומושפעים מהם הרבה, והתחם עיניו בראשו, סוף דבר ישתקע הדבר ולא יתמלס.

פ. במשפטי עזיאל י"ד מהדו"ת סי' ס"א עמ' רי"ג טור א' השיב ע"ז, דמדידי הר"ן שכתב דמה שחיבו חכמים במזונות קטני קטנים אינו אלא כשאם קיימת דאי"א לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם, הוה למדתי שה"ה בבנו מנכרית אי"ז שאין שורת הדין מחייבת אותו, מחייבין אותו מדין אפם שא"ה להעמיד עצמה שלא תזון אותם כו', מביא זו דחה מע"ה, באומרי דסברת וקבלת, אלא שיהא חשבה שיפריס את הצנים ואם אין ההסכם מחייב אי"ז יש כאן טעות והיינו עסק מוסעה, ולדעתי לא מיליט שום טעות באדברים א"ה, שיהיו גם כבני גוברים משראליים אלא הדין מחייב אותו במזונות ואדרבא אשה מזונה מתהפכת ומזונה אלא שהיתה לה עסק מוסעה שנתעברה, חייב האב במזונותיו, ולסברת הר"ן חוב זה הוא מדין אפם שא"ה להעמיד עצמה שלא תזון בניה, וכ"ש בנשואי לו סמכה דעתה ועל דעת כן נשאת וגזקת לו שיון בניה שאין לפטור אותו משום עסק מוסעה וכו', ומה שתמה דאין נהיב אותו באומדנא, הלא מצאנו כעין זו במפותה דיש לחייב ע"ז אומדנא כיון שהוא דבר דלא שכיח ורואים כלל ורא"ה להביא עדים כשרים אוזינן בתר אומדנא (פ"ה סי' ג' ס"ב ב' י"ב), ועוד דשאלו זו אינה נכנסת בגדר אומדנא אלא היה עדיפא מאומדנא מה שהיה כחא במחנות אגן מהיר כ"ה, ומעמית הסיף שגם אם היה נאמר מפורש לא היה מתחייב משום דבר שלא בא לעולם ודבר שאינו קצוב, ולא ירדתי לסוף דעתו, דאין כאן מקרה לדבר שלא בא לעולם והואל ואינו קצבה שום דבר לבניו אשר יולדו, אלא שהוא מתחייב לה לפרנס בניה כדי להציל ממנה את גזוק שהוא שום לה, ואם שום דבר אומר קצוב, כבר נתנה בהם השלש (פ"ה מכבדית תשי"ז) בשם הגבש שמואל, שנתן לו שום מה כדי שיתחייב, בזה גם הרמב"ם מודת דחל החיוב אי"ז שאינו קצוב כו', וגם אם נחוש לסברת הריסכ"א [שבמשל"ם הג"ל] והמשל"ם [דפליגי על הבני שמואל], בכל זאת לענין מזונות בניו מן הנשואי הרי הואיל ואגן מהיר שמתחייב לה בעת נשואין כיון שהם בניו, משום מיתב נשואין גמר ומקנה אפילו דבר קצוב, ומש"כ שאפשר להסביר לאזה"פ שאין דת קדשנו מכירה בשום יחסי אב בנישואי תערובות, וכן היינו דנים להיפך בנכרי שנשא ישראלית שלא היינו מחייבים את הנכרי, אין דבריו מובנים שגם לענין פרנסה יכולים אנו להסביר שאין אנו מקבלים דוקה מנכרי ולכן גם לא נותנים לו, אבל אין אלא דרכי מחלוקת לומר להם שהואיל ואתה גוי מונעים ממך גם החובה הטבעית של רחמי האב ואומרים לאב הטיל

באר הגולה

י' הרי"ג שם דל"כ אפטר
שנתעברה מחלתי דמי הכה
למפקד נפסה לגביה אפקד
נפסה לגבי אחרינה

י' [ח] (ד) אם הוא מודה שהולד ממנו

ביאור הגר"א

חייב

[ח] אם הוא כו'. אבל
בל"א"ה אע"ג שידוע שבא
עליה כמ"ש ביבמות ס"ט ב' מדאפקדא נפשה כו' אע"ג דהתם לאחרים אסורה כ"ש
כאן דרשוי לכה ואע"ג שהיא טוענת ברי שמעוברת ממנו ה"ל כמנה בידך והלה אומר
איני יודע שפסוד וכמ"ש בכתובות י"ב ב' ע"ש ואפילו באשתו אם אמר ממזר הוא ואינו בני נאמן כמ"ש ס"ד ד' סכ"ט וע"ש:

פתחי תשובה

(7) אם הוא מודה. עמ"ש לקמן סי' קע"ז סק"א:

אוצר

ס"ק כא אות ד — ס"ק כב אות א

הפוסקים

קושית הכנה"ג ליתא, וגם בכלל ל"ב [סי' ט"ז] כתב הרא"ש דלית
הלכתא כזאיי, וכן הוא בתשובות הרד"ז [ח"ד] סי' ק"ב בשמו, וכן
רמז הרב פני משה ח"א סי' ז"ג, וגם הרב בני אהרן סי' ג"ה הקשה
קושית הכנה"ג ומסיק, ושם י"ל דס"ל דלח הכריך הרא"ש תנאי זה
אלא לדעת אצוי וכו' [ס"ג], וכ"כ עוד בספר הגז' סי' נ"ו בתשובת
המהרי"ט [נדפס גם בשו"ת מהרי"ט החלשות סי' כ"ו]. ותשובה זו
מוצאת גם בפחד יצחק ערך אשת איש דף קט"ז טור ג'. וכ"כ
בעבודת השם סוסי"ז ב', והסופר שכן הוא גם במוט השני סי' י"ח.
ועיין מש"כ בשערי צדק (להר"ע זצ"ל) ח"א סי' ז"ז עמ' קפ"ד
[ונדפס בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 317].

ובשב יעקב ח"ב סי' ג' דף ז' טור א', כתב דל"ל להביא ראיה [דמה
לכתב בשו"ע סי' ד' סעיף כ"ה, לחין מחזיקין אותו לבנו ודאי
ליוצא דוקא אם אינו מודה שהוא בנו, להוי ידועה שהוא בנו במאי
דחשיב ירחי ויומי ומכוון לאותו זמן שצא עליה] ממכות כ"ג ב',
לאמר ר"א בשלש מקומות הופיע רוח הקודש בו ב"ד של שם,
דכתיב ויכר יהודה ויאמר דקדק ממני, מנא ידע, דלמא כי היכי
דאזיל איהו גבה אול נמי אינש אחרינא לגבה כו', ופריך רבא ממאי,
דלמא יאודה חשיב יומי וירחי [ואיתרמי] לחזיקן מחזיקין בו, אלא
גמרא, א"כ בשביל האי קושיא חזר ממאי דבעי להוכיח דהרב מקרא,
דמאוס דמאי להודיע יאודה שמונו נתעברה, היינו מאוס דחשיב
ירחי ויומי וכו', דבעיני הבריות מי שצא על הפניה ונתעברה מיד
ומכוון זמן הילדה לג' חדשים לאותו בעילה ולא נשמע ולא נראה
שאלם אחר צא עליה לאותו זמן, ודאי הכל עונים ואומרים דמאותה
הבעילה נתעברה, ובשביל זה אמר נמי יאודה דקדק ממני, אלא
לענין איסור אין אנו סומכין ע"ז ואמרין מלפקדא נפשה כו' וימדי
ספיקא לא נפקא וכו' וזה מיושג תמיהת הרא"ש שהוא
בטור סי' קנ"ו על הרמב"ם פ"ג מיוצא הלכה ד' שכתב, מי שזנה עם
אשה זין פניהו זין א"ל ונתעברה, ואמר זה העובר ממני הוא
ואפילו היא מודה לו, אע"פ שהוא בנו לענין ירושה ה"ז ספק לענין
זיום, כשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר, ומאין יודע הדבר
זהו בנו ודאי, והרי אין לו חזקה אלא לעולם ספק הוא וכו', והקשה
הרא"ש לדבריו ממהים, אמר שפירא ספק למה כתב שזינתה
ומאין ממנו מחזקת ירושים וכו', ולפי מש"כ א"ש, דבשלמא לענין
ממונ אמרינן הואיל שהוא עבדו הוא הולדת בע"ד כמאה עדים
דמי, ולא אמרינן האיך אפשר לידע, דמתרלינן אפילו בדך רחוקה
דליתא בחו"מ סי' קי"ג סעיף ב', בהקנאה אגב קרקע, אף דידעינן
דלית ליה קרקע מ"מ מהני הולדתו, משא"כ לענין איסור י"ל דלמא
אמר

(פג) ע"ש בסוף התשובה שלאחר שהביא משו"ת מהרש"ם סי' רל"ג (הראשון)
שכתב [לענין ירושה] שאם נודע שבא עליה או הורה שבא עליה וכו', כל עוד שלא
ידענו שבא עליה אחר בתי ידיה שדין וכו', כתב שבוה מיושבת קושייתו על רי"ז.
ועי' לקמן הערה פ"ו ולעיל באוצר"פ סי' ד' ס"ק ק"א.

לעשות זאת הרי כל ההתחייבויות הנוצרות מכך חלות עליו כליו
ערב וכו'.

כב. אם הוא מודה שהולד ממנו. א. אם צריכה להיות
מיוחדת בביתו או סגי בהודאתו בלבד. כנה"ג הגב"י אות ב',
הביא מהב"י, דמזכרי הרא"ש בתשובותיו כלל י"ז סי' ז', נראה
דבא על הפניה וילדה ממנו חייב לזונה, וכתב דלמאורה קשה,
דהרי בכלל פ"ב סי' א' התנה שיהיה מיוחדת לו בציתו, אמנם
נראה שכלל דבריו הוא תנאי הרא"ש שכתב שצא על הפניה וילדה
ממנו, ואיך נדע שילדה ממנו אם לא שהיא מיוחדת בציתו, [ועיין
כע"ז] בציתו יעקב המוצא לקמן אות ח', בתחילת דבריו, וקשה על
רי"ז, שכתב בספר חוה נכ"ג סוף ח"א, לפנוי הבא על הפניה וילדה
אם מודה שהוא בנו יורש אותו [ולא קאמר דזה דוקא במיוחדת], ויש
לתמונה עליו היכי שזיק הרא"ש לדביו הוא וכו'.

ובתורות אמת כאן סעיף ד', כתב ג"כ, דל"ל שמודה, [ר"ל] באומדנא
דמוכח כגון שהיתה יושבת בציתו, אע"פ שאפשר בדך
רחוק שצאו אחרים עליה, ולקמן סי' קנ"ו סעיף ט' גבי זימה כתב,
מי שזינה עם אשה ואמר זה העובר ממני ה"ז ספק וחוללת ולא
מתייבמת, וי"ל דהכא לחייב עצמו בזמן סגי במודה משא"כ שם
לענין איסור אזלינן לחומרא [פ"ג]. ועיין במחלית השקל כאן (על
הח"מ סק"י).

ובלב מבין (להר"מ בירדגון) סי' קס"ב, הביא מש"כ בצאה"ג כאן
דאם אינו מודה אפשר שנתעברה מחלתי, וכתב דנראה
דמזכרי דהאי אם מודה, [היינו] כגון שהיו מיוחדים במקום אחד
משעת זינה עד שעת עיבור, או שהיו חבושים בצית האסורים כעין
מש"כ בשו"ע סי' קנ"ו סעיף ט', הלא"ה אפילו מודה שצא עליה,
הולדתו לא כלום דשם צעלה לאחרים וכו' עצמו אינו יודע אם
הולד ממנו, וכן מנבחר ברא"ש [הכ"נ].

אולם בתשובת בן המחבר וחכמי ישיבת אנקוה שצטט דקדק חו"מ
סי' ל"ה, הביא שדכ"י כנה"ג הג"ל הוציאו גם בתשובת הרי"י
אשקופה שצבני אהרן (להר"א לפפא) סי' נ"ה, ושכן כתבו דעת
הרא"ש בדרכי משה חו"מ סי' רע"ט אות א' ובסמ"ע שם סקט"ו
[לענין ירושה], וכתב שהמעין בתשובת הרא"ש ה"ל יראה צהריא
ללא צדי הרב תנאי זה [שתהיה מיוחדת אלל] אלא לפי דברי אצוי
[ביבמות ס"ט ב' וכו', וכן מסוף התשובה הוואה יראה ללא הכריך
כן אלא לדעת הרמב"ם [לפוסק פ"ג מיוצא הלכה ד' כאצוי], וא"כ

(פב) ובתשובת הרי"י מפאמיסא שבפחד יצחק מערכת האל"ף ערך אונס
ובשמש דקדק חו"מ סי' ל"ט, הביא מעבודת הגרשוני סי' א', שכתב בתוה"ד, דכשהוא
מודה שהולד ממנו, כגון אם אמר שהוא רגיל תמיד אצלה והתנהג עמה כאיש ואשתו
ויכונן בזה, והוא הודאת בע"ד כמאה עדים וחייב במזונות הולד, וכתב ע"ז שגאו
דואים שקשיא ליה איך אומר הבעל שהולד שלו, ולכן פירש כגון שהוא רגיל וכו'
[ע"ש שהאריך].

אוצר

סיק כב אות א — ד

הפוסקים

מהדו"ס סי' ב' אות ז' ד"ה מעשה. וע"ע צוה"פ סי' ד' ס"ק ק"ח אות ד'.

ועיין בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 66, שכתבו הרבנים א' ולנדברג, ע' יוסף ו' קאפח בנידונם. לכוין שאין הולאה מליאה מלך הצעל לאצבורתו על הולד וכו', ויש בזה לכל היותר רק ידים מוכיחות, וכמוכן שמשום ידים מוכיחות אין להאירא ממון מיד הצעל.

ג. וכשהיא אומרת שאינו ממנו והוא אומר שהוא ממנו. ששערי עזיאל ח"צ שער מ"א פרק א' סעיף א', כתב לה"א שאומרת על אחד מילדיה שאינו מצעלה, אפילו אם נודע שזינתה מוציא בשו"ע סי' ד' סעיף כ"ט שאינה נאמנת לפסול את בנה להפסידו מירוסת אביו וחובת מזונותיו, [ושם בסעיף ב' כתב]. ובארוסה שילדה ואומרת על בנה שאינו מארוסה אלף מאיש אחר והוא ממנו, ובארוס אומר שמלא שנצעלה לו לא זה ידו מתוך ידה וולד זה הוא שלו, י"א [שם בשו"ע] להבין הוא ספק ממנו וי"א שהוא נאמן להחזיקו לבנו והוא בן ישראל ומותר לבוא בקהל ישראל, והלכה כ"א בתרא, שזיון שהאמינה התורה את האב לפסול את בניה, מתסבירא שהאמינתו גם להכשירו, וא"כ מתחייב במזונותיו ובכל חובת אב לבניו מדיון הולדת צעל דין. ובהערה שם כתב, שלכל הדעות הולדת האב זהו מוחיב אורו במזונותיו, אפילו אם אינו אומר שלא זה ידו מתוך ידה, מדיון הולדת צעל דין. ועיין בשב יעקב המוצא לעיל אות א'.

ד. וכשטוענת שהוא בנו והוא טוען שזא הולד מאיש אחר. עבא"ג מהריב"ש סי' מ"א הוצא צ"י כאל, דאם אינו מודה אפשר שנתעברה מאחר, דכי היכא למפקרא נפשה לגביה מפקרא נפשה לגבי אחרינא. ובשו"ת הריב"ש שם כתב עוד, להפילו אם נודע שצא עליה, והיא טוענת בדי שהיא מעוברת ממנו, כיון שאינו מודה לה בזה, הרי אפשר שנתעברה מאחר, דכי היכא למפקרא נפשה לגביה מפקרא נפשה לגבי אחריני, כדלמרינן ביצמות ס"ט ב', בחד לישנא גבי ארוסה שעיברה, א"ע"ג דהתם לארוס היתרא ולאחרים איסורא, כ"ש הכא שהאיסור שזה לכל, וא"כ א"ע"ג שהיא טוענת בדי והוא שמה, א"כ קיי"ל בכתובות י"ב ב', דמנהל ב' בידק והלה אומר איני יודע, פטור דחוקה דממנות עדיף, וא"ע"ג שהיא נאמנת להכשיר הולד, אינה נאמנת להאירא ממון מחזקתו, וא"ל לומר ב"ד שהוא מחיב אותה ואומר שמעולם לא בא עליה, שא"כ כל הזונות שנתעברנה תאמרנה שהם מעוברות מגדולי הארץ, ועוד להפילו באשתו העומדת תחתיו ומשמשתו וילדה לו, האמינה תורה לאב לומר זה אינו בני וממנו הוא כו' [נע"ז לקמן אות י"ז ו"ח], וכיון שכן הוא נאמן בטענתו וכו' פ"ד.

ובתשוב"ץ

פד. עיין בחוט השני סי' י"ח ד"ה כתב, שרב אחד (הר"ד ישיב"ר) ר"ל דמשי"כ הריב"ש אם נודע, לא ר"ל שדורע ע"י קצול או ע"י עדים אלא בקול בלבד, לפי שבמשעה ההוא ששאל עליה לא היה אלא קול שהיא הרה לזנוגים, וע"ז חשבו שאין להאמינה אפילו אם היה קול יוצא, אבל אי הוי עדים בהא לא קמייד. וכתב ע"ז החוט השני שם, דאין דבריו נכונים, דביאור דבריו הם שאע"פ שהוא מודה שבא עליה נאמן הוא לומר שזינתה גם עם אחרים ואינו בא לענין ירושה אפילו לא לא דימא מעלמא, והוא הענין שחידש לבו הריב"ש שכתב, והא היא תובעת שהולד הוא שלו ושיספול בו גם בזה אין ממש בדבריה כיון שהוא כופר שלא בא עליה מעולם, ואפילו היה מודה שבא עליה הן ע"י עדים הן ע"י העדאת פיו והיא טוענת בדי שהיא מעוברת ממנו כיון שאין הוא מודה לה בזה, פ"י בזה דייקא, והיינו שאינו מודה לה שהיא מעוברת ממנו, שהרי טען שולל שהוא ירא מפני אחד אר"י היה אומר לה ממי היא מעוברת, ולכן הוא נאמן שהרי אפשר שדבריו אמיתיים דכי היכא דמפקרא נפשה כו', ואע"פ דלא

אמר בדדמי וכו', גם י"ל לענין ממון אם הודה שהוא בנו, ודאי להאמין אותה עליו הו"ל שהיא יודעת בדי שלא בא אחר עליה, וגבי ממון אפילו אמר נאמן עליו אבא ואבין מהני משא"כ לענין איסור, יאם מזה דלענין ממון מהני הולדתו, א"כ מהני נמי לענין שהוא מחוייב לזון הולד כצנו ממש וכו'. והביאו בדיט מאיר סי' ד' סעיף כ"ז ד"ה שכס, לענין מזונות. ובהר המור סי' ל', כתב בתו"ד, [למש"כ בשו"ע דחייב במזונות בן הפנויה] מיידי שמודה שלא זינתה עם אחר ויודע ע"פ, או שידוע עפ"י צדקו וצדקתו וצדקתו שאינו כי אם ממנו, וגם לחייב עצמו נאמן הוא וכו'.

ובמשה ידבר ה' אישות סי' א' דף ט"ז טור ב', כתב בנידונו, דלענין שיתחייב במזונות הולד, כל מי שיבוא ויודה כי ממנו נתעברה נאמן, דלדע רשאי בשלל להתחייב ממנו. ובשם כתב סי' א' [ונדפסה התשובה גם בסוף מנחת העומר]. כתב דכשהוא מודה על הולד שהוא שלו, אין אנו אחראין לדעת מאין ידעתו מכרעת, כיון שנאמן אדם לחוב עצמו, זה דין פשוט ומצדור בשו"ע [כאל] דמחוייב לזנוג. וכ"כ בפני אריה (להרא"ל מצרעסלה) ח"א סי' ס"ז, בשערי עזיאל המוצא לקמן אות ג' ובמטה אהרן (להר"א בן חסין) סוסי" ט"ו. ועיין בדברי הנגיד במשפט כתוב (להר"י איתון) סי' ד' עמ' כ"ט ד"ה וקף. וע"ע בשו"ת מהר"ם מינץ ובחיים ושלום המוצאים לעיל סק"א אות ב'.

ועיין בתשובת ריב"א שצמעת כרי (בראש ספר מספר הסופר ח"ב) עמ' ל"א [ונדפסה בסוף תשובת ריב"א ח"ב הולאת תשל"ב]. שכתב עמש"כ בשו"ע כאל, שקיבל דבר שמי"ל להאריך, להיטות אם מודה לדבריה שצא עליה ושנאמין לה דלא זנתה עם אחרינא וכו'.

ובפסקי דין רבניים כרך א' עמ' 148, כתבו הרבנים א' גולדשמיט, ש' קרלין ו' צנצניק, צ"א שחיתה עם גבר זר וילדה, ולדברי שניהם ודאי להם בלי כל פקפוק דהוא האב, שלענין כשרות הולד אין לקבוע הדבר בלי לשמוע את הצעל, וכ"ש שאין לפסולו עפ"י דבריהם, מ"מ כלל הוא לענין ממון דהולדת צע"ד כמאה עמים דמי, ולכן צ"י מחיוב שהוא הודה שחולד בנו, פשוט שיש לחייבו במזונותיו. ועיין בתו"ת סי' נר"ט, מה שנו האחרונים בכה"ג לענין ירושה.

גם בחשודה מאחרים, כתב בושב הכהן סוסי" ל"ה, באשה שנתעברה ואומרת שמפלוני נתעברה, והוא מודה שממנו נתעברה והיא משורה מאחרים, דמשום שהודה שנתעברה ממנו א"כ חייב במזונות הולד משום הולדתו.

ב. אם צריך להודות בפירוש שהוא בנו או סגי כשמעשיו מוכיחים כן. בישמח לבב סי' א', דן בפנויה שנתעברה לענין חיוב הכטען במזונות הולד, והביא תשובת מהרש"ם סי' ל"ג (הראשון שנתב [לענין ירושה], דלא צענין הולדה ממנו אלף אם הוא נושא ב' כצנו סגי. ובשערי עזיאל ח"צ שער מ' פרק א' סעיף ו', כתב דאף אם הודה במעשים מוכיחים שהולד זה הוא בנו, כגון ששכר לו מינקת וכל כיוצא בזה שדעת צ"ד סומכת על מעשיו שהן כהולדה שזה בנו, מחייבין אותו במזונותיו וספקו כל לרכיו ככל חובת אב לבנו. ובהערה שם כתב, דכן מתבאר מדברי הרא"ש בכלל פ"ב סי' א'. וכ"כ הרב אברהם עקיבא רודנר בנועם כרך ד' עמ' כ"ז, עפ"י השערי עזיאל הנ"ל. וכ"מ בתשובת הר"י פיאמיטא שצפחד יאחק מערכת האל"ף ערך אונס דף ל"ה טור א' ובשם צדקה חו"מ סי' ל"ט. ועיין בשם צדקה שם סי' ל"ה תשובת בן המהצר והחמי ישיבת אקוניא דף כ"ז טור ג' ד"ה ועוד, בצדקי יו"ט סי' ב', בנוסח האפ"ר שכתב האפ"ר ח"צ סי' ב' דף פ"ז טור ג' ובמשפטי עזיאל

אוצר

סי' כב אות ד

הפוסקים

ובתשב"ץ ח"צ סי' י"ט הוציא דברי הרי"ט וכתב, ותמתי' על הוראתו ונשאלתי ונתתי עמו בזה כו', ודלתי שהתורה האמינה לזה לומר זה אינו בני כו', מיהו נאמנותו הוא כשאוחר שזר לא זכר על אשתו מיום שהחזקה שאינה מעוברת מאותו זמן עד אחר שהחזקה שהיא מעוברת ממנו, ולא ודלתי זה הבן ממזר הוא והבן יכול לטעון כן בצרי, אבל אם זכר עליה בזה זמן שנתעברה לא כל הימנו להחזיקו ממנו, שכיון שזכר עליה אע"פ שזכר עליה גם אחרים אינו בזר לו שזר ממנו, ומן התורה כו', דממזר ודלתי אסרה תורה ולא ממזר ספק, לכיון שאינו בזר לו הלאך יחזיקו ממנו והיכן האמינותו תורה בזה, אורכזה שדין ליה בתורה משום לאמרינן רוב צעילות לבעל, וכדלמרינן בסוטה כ"ז א' אשה מזנה צניה כשרים משום דרוב צעילות לבעל והכי אמרינן בחולין י"א א', ומה שטענת ואמרת דכי היכי לאפקרה נפשה כו', זאת הטענה שנאמרה צימות ס"ט ז' לא נאמרה אלא לרעת רב, בזה על ארוסתו להחזיקו ממנו אפילו לא דיימא מעלמא כיון דדימא מיניה לארוס, אבל לשמואל לא אמרינן הכי והולד שתוקי ובודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתו נאמנת, ופסקו הגאונים כשמואל כדמפרש בקדושין ע"ה א', ואף לרב נמי לא נאמרה אלא ללישנא קמה דגמי' אבל ללישנא דבאר כל היכא דדימא מיניה לארוס כדמריה דלדיה שדין ליה פה^ה, וגם כ"ז לא נאמר אלא בזה על ארוסתו בבית חמי

שמעין דיימא מעלמא מ"מ הוא נאמן לומר כן, כמו שהוא נאמן להכחישא אי לא עדים, ועוד דאפילו באשתו העומדת תחתיו ומשמשתו האמינה לא לומר זה אינו בני וממזר הוא, כ"ש שהוא נאמן לומר ע"ז שאינו בנו לענין ירושה, עכ"פ אע"פ שאינו נאמן לטענה ממנו שהוא נאמן לומר שאינו בנו, וכיון שכן נאמן הוא בטענתו, זהו ביאור דבריו.

פה ובענין זה בבית מאיר סי' ד' סעיף כ"ז ד"ה שכשם, שכתב אולם נהי דהריב"ש סובר כחב"י כאן שפאילו מודה שבא עליה כ"ז שאינו אומר שהוא בנו (פסור לוונן), דהיינו כלשון הרמב"ם ה' יבום שאומר זה העובר ממני לא נחשב בני לירושל' וכ"ש שדין במוזרבים, מ"מ הא הדין בסי' ד' סעיף ו' וכן חולק ופוסק כדריב"א ח"א סי' תר"ן ורא"ש בכל פ"ב סי' א', דהייך שבא עליה הוא בנו לירושל', אף דדימא מעלמא, וע"ע לקמן הערה פ"ה, ועכ"פ כהכרעת הה"מ דהייך דבא עליה ולא דיימא מעלמא, הוא בנו לירושל', וה"ה [לפ"ז] שחייב לוונן [דעתו] החלק יתבאר לקמן סי' ב'.

ובתשובת בן המחבר והחב"י ישיבת אנקנה שבשמש צדקה חר"מ סי' ל"ח דף ג"ה טור י' ד"ה עוד, כתבו שהמעין בתשובת הרא"ש [הג"ל] יראה בדמודה שבא עליה אף אם אינו מודה שהוא בנו וכו', שחשש בנו לכל דבר אף לענין ירושה, [וכ"כ] הריב"ז ח"א סי' ק"ב והפני משוה ח"א סי' צ"ב, ואף [שהב"ן] זוג שם דעת הרא"ש לדעת הירושל' דס"ל דקרא חייב במזרז וכו', וגם מדברי הרא"ש ח"ב [מים ומקיים] סי' ל"ו נראה [כן]. עכ"ז המעין בתשובת הרא"ש יראה שדבריו מכריעין כהבנת הריב"ז והפני משוה וכו', וכ"כ בדעת הרא"ש, הר"א סג"ר והר"י באסאן בפחד יצחק המובא בפנים.

אולם בחוס השני סי' י"ח (בתחילת התשובה), כתב שגם הרא"ש, אע"פ שכתב בתשובה בן אבל בפסקים אין דעתו כן, דאל"כ יקשה על הסור שלא הוזכר דעת אביו, ותו שבהלכות יבום [סי' קצ"ו] הביא מקצת תשובת הרא"ש, וכאן [סי' ד'] לא זכר אותה כלל וכו', וא"כ יראה שדעת הרא"ש כהרמב"ם [הג"ל] שפסק כלישנא קמא ביבומה, שהולד פסול וכו', וכ"כ ביבמא ללב סי' ד' דף ס"ה טור ד'.

ובתשובת הר"י פיאמיטא שבפחד יצחק ובשמש צדקה שם, אחר שהביא דברי הריב"ז הג"ל שדמאות הרא"ש אפשר ללמד שה"ח כשאנו מודה שהוא בנו, וכתב שיעקר גדול אצלוני שהמעין בדברי הפוסק צריך להיות עיונו מלראות עיקר ההוראה שרובת הפוסק ללמד, וא"ו עימדי את הדינים הנאמרים באבן ולחריפות ופולפל ולחריפות הענין, וראינו שבעל הסינים והרמ"א שיעקר עיקר דבריו הרא"ש [וכפירושו שיש] הוראת האיש שהוא בנו, ואף הריב"ז עצמו לא אמר הדברים הללו אלא לפילופל' בעלמא ולא סמך עליהם שהרי כתב תיבין, ועוד דחוקה עדיפא מהדארת, והחוקה היתה שפירנסה את הילד בביתו כבנו וכו'.

וע"ע בחוס השני הג"ל ד"ה והנה יצאתי, שכתב שאף להחולקים על הרמב"ם

וע"ע בהמשך דברי התשב"ץ המוצאים בזה ר'.

ובתשובת אבן אברהם סג"ר צפחד יצחק מערכת האלף ערך ארוס דף ל"ב טור ד' [ונדפס גם בנתיבות הרצ"ק סי' נ"ב], כתב דדברי הריב"ש, שכתב לאפילו נודע שזכר עליה והיא טוענת דכי שהיא מעוברת ממנו, כיון שאינו מודה לה בזה אפשר שנתעברה מאחר וכו', אין לסמוך עליו בזה כיון דכל הפוסקים פסקו כרצא, וגם הריב"ש לא ירד לסתור פסק ההלכה דהוי כלישנא דבאר וכו', ולא החליט דצדו אלא כתב בזה לישנא כו', ומש"כ עוד דאע"פ שהיא טוענת דכי הוא שמה, הא קיי"ל מנה לי בידך והלא אומר איני יודע פטור לאוקי ממנו כחוקת מריה, מ"מ הרי אם זכר אלא ידי שמים חייב לשלם, וכ"ש במקום דעבד איסורא כמ"ש בנ"ט מהרש"ד סי' חו"מ סוס"י ס"ט, ועוד לאין הנידון דומה לרואה, דבשלמא בזה לי בידך כו', כיון שאינו יודע אם הוא חייב לו די בזה כי היכי דניהמניה, משום לאמרינן דמסתמא אינו אמת שאם היה אמת היה זוכר, דעבד לזה לאיש מלוה, משא"כ הכא לעולם הוא שמה, דהא ח"א לומר שהיה יודע הדבר על בזריו שמה שילדה הוא בנו ולעולם איכא ספקא, ובכונן דכר דברי ושמא דע"ה, ואל תתקע עתה בזה חז"ל יכיר ויכירנו לאחרים שהתורה האמינה לאז, שיש לחלק בין אב לנכדא, דהרי נחלקו חכמי ישראל (הביאם בצ"י סי' ד'), אם הדברים אמורים דוקא כשיש בזר או אפילו כשאין בזר, ובצ"ח שם איתא הפרש בין אב לארוס וכ"ש בצנויה, ונראה לתת טעם למה שהתורה האמינה לאז, משום דחזקה אלימא היא לאין אדם פוגם את בניו המנגדת חזקה היותו בנו, לזה בשופטני ומסקינן ומה לו לשקר, וכ"כ אמרינן חזקה אין אדם טורח כסודרה על ומפקדיה, לא כן כנאמרינן שחזקה לסיק וכו', ובצ"ד שמועה כ"כ עליה כמה פעמים אלא שזמור שאינה מעוברת ממנו, בזה באר מורו וכו' [כמוצא לקמן אות י"ג]^ה, ועיין שזאל וגשאל המוצא לכהן אות ר'.

ובתעופות

[הג"ל] אם טוען בריא שזינתה גם עם אחרים, שהוא נאמן לומר כן וכו' [והוסיף שלפ"ז אין הוכחה שהריב"ז פסק כהרמב"ם, ע"ז בשיעור דורא ולה"ע בצרי ח"א סי' צ"ו סוף עמ' ק"צ ונדפס גם בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 327].

ובחוס השני הג"ל ד"ה ואחר, הוסיף לה"מ דקרא שלא הוזכר כפר, אבל אם טען בתחילה שלא בא עליה ואח"כ באו עדים והכחישוהו חזר וטען שגם אחרים באו עליה הא ודאי הוזכר כפר כו', אבל אם מתחילה טען שבאו אחרים עליה באותו פרק אע"פ שטען ג"כ שהוא עצמו לא בא עליה והוכחש בזה, מ"מ לא מסתבר למימר שהוזכר כפר, שהרי הוא טען תחילה שני דברים לפטור את עצמו ומה בכך אם הוכחש באחד מהם מ"מ לא הוכחש בשני וכו', וגם אם הוכחש ובאו עדים שגם עליה מ"מ למה לא תחיל לו הטענה האחרת, וכ"ש בזה דמאמת כסיסא א"ז שבה לחודות [שבא עליה] ואע"פ שהוכחש בזה, מ"מ לא הוכחש באחרת [שאחרים באו עליה].

פו עיין בהסכמת הרב אברהם שמשון פוביני שבפחד יצחק הג"ל דף ל"ה טור ג', שכתב שגם דעת הרש"ד סי' רל"ג (הראשון) כהחולקים על הריב"ש. וכ"כ בדעתו בתשובת בן המחבר והחב"י ישיבת אנקנה שבשמש צדקה חר"מ סי' ל"ח.

אוצר

סי' כב אות ד

הפוסקים

כשהוא אומר שהוא צנו ומחייבו כריתות נולד, וכן לתוס' רי"ד לאינו נאמן בזה היה מחיבתו, א"כ דין זה ליתא, ואף שפסק בשו"ע סי' ד' להלכה כשיטת הרמב"ם לנאמן לומר שאינו צנו בכל גווני ואפילו במחישתו, מ"מ אם תפסה האשה משל בעל בעד שזכר מזונות, נראה דודאי יכולה לומר קי"ל ככל הני פוסקים הג"ל וכו"ש שבה"ג מסייע לה שכל דבריו דברי קבלה, ואע"ג דהפוסקים הג"ל לא כתבו כן כי אם בזה"ל היושבת תחת בעלה משום דרוב צעירות תולין בבעל, דבזה שייך לומר שאין האב נאמן לומר שאינו צנו, אבל בצניוה שנתעברה ליכא הך סברא, מ"מ כיון שלשיטתם לא מצינו שנתנה תורה נאמנות לאב לומר שאינו צנו, הדר דינא ככל תובע ונתבע דבטענת צרי מהני תפיסה דילה^(ה), וא"ע צכ"ז.

אולם כבר מלאנו כדברי הריב"ש, בתשובות הגאונים הקצרות סי' ט"ז, מובא בראש הגאונים כתובות (חלק התשובות) סי' קמ"ה וקדושין (חלק התשובות) סי' תט"ו, צפניוה שאומרת שנתעברה מאחד, שכתב דאע"פ שנתנת סימן לא סמכין עילו סמינים, ולא שדין ליה בזה האיש ההוא, לדמרינן כי היכי דאפקרה נפשה להאי אפקרה נפשה לעלמא, ואינו חייב במזונותיו וכו'. גם בשו"ת מהרי"י מוכן סי' ה' ק"נ ט' ע"א, כתב בזה"ל, דלאשה שנתנה בלא חופה מהרי"ק, אע"ג דנאמנת לומר מפלוני שנתנה, ה"מ להכשיר הולד, אבל להוציא ממנו שזרה או פרנסת הולד אינה נאמנת, כיון דליכא למימר כשם שזנתה מזה כך זינתה מאחר. וכתב ע"ז צביאור מהרי"פ שם אות כ"א, דמכתב שיי"ל כשם שזנתה וכו', מוצא דקובץ כהריב"ש דאף שזורה שזא עליה פטור, וכקיי"ל הכי בשו"ע [כאן]. ובעבודת הגרשוני סי' א', כתב בזה"ל, דמהרי"ו ווייל בסי' ע"ג ס"ל כהריב"ש, דאע"פ שאמר שזא עליה אינו חייב במזונותיו אלא ביודע שהולד ממנו. ובשו"ת מהר"ם אלגאקר סי' פ"ב וצמח רבים ח"ד סוס"י כ"ג, הביאו דברי הריב"ש, דאינה נאמנת להוציא ממנו ממון כו', אפילו אם נודע שזא עליה וכו'. וכ"כ ביש"ש כתובות פמ"ו סי' כ"ב, עפ"י הריב"ש, דהטוענת שנתעברה מאחד ואפילו הוא מודה שזא עליה אבל אינו מודה שהוא צנו פטור לזו, דאפשר שנתעברה מאחר דכי היכי דאפקרה נפשה לגביה אפקרה נפשה לאחריא. וכ"כ בלבוש כאן סעיף ד', בתשובות הבה"ח שבתשובות גאונים בתראי סי' כ"ד [מובא בפת"ש לקמן סי' קע"ז סק"א] ובנחלת צבי כאן סק"י.

ובבה"מ סק"ז, כתב דאע"פ שהיא טוענת צרי והוא טוען שזא גם אחרים בזה עליך, הא קי"ל מנה לי בידך והלאה אומר אינו יודע פטור, דחזקה דממונא עליך, ואע"פ שהיא נאמנת להכשיר הולד אינה נאמנת להוציא ממנו ממון כמ"ש צבי"ש^(ה), וכ"כ צכ"ז סק"ח. והר"ד בנתיבות השלום בפרקות חיים נתיב כ"א סעיף כ"ז. ובתשובות הרב יצחק אלקוטנשטיין והרב יחיאל הכהן לזכר משה חיים שצתי מורפורגו דבני הישיבה דק"ק אנקונה בשמש דקדק חו"מ סי' ל"ח [ונמצא בפרש"י יצחק ערך אשת דף קט"ז טור

ובתעופות דאם (להר"מ טו"ב) סי' מ"ד ל"ה מקור, כתב לדועק דעת הרי"ז לאינו נאמן לומר שאינו צנו מצדאר בשל"ג, והפוסקים לא כתבו כן, ומ"מ נראה דזה דוקא היכא דליכא בנאמנות האב לומר דהרי דעת הבה"ג לאינו נאמן רק ע"י הכרת צבורה וגם זה נחלקו [וכמוצא כל זה בזה"ל פ"י סי' ד' סק"ק אות ד' ו"ד וכו'], ואמנם בטעמא דנאמן העיקר כמ"ש התוס' בקדושין ע"ד א' [ד"ה כשא] בשם רבינו אהיה, דהאמינה תורה לומר שהוא צנו שהנאום ולפוסק מכהונה ע"ש, וכיון שהאמינה תורה להאב שהוא חלל תו נאמן גם לעשותו ממנו, אמנם עכ"פ צעיק שיהא זה בדרך הכרה וכל שיש בדיבור האב הכרה לולד האמינה תורה להאב, אבל כל היכא דלין בדיבורו של אב שזא לולד הכרה לולד בזה מתמצה לומר, דכיון שאין אמינותו רק לענין שאינו צנו, כל שאינו בדרך הכרת צבורה אינו נאמן כלל, ועד כאן לא נחלקו הפוסקים על הרי"ז שנאמן לומר שאינו צנו, היינו היכא דע"י דבריו יש לך הכרה לפוסק לעשותו בן גרושה או בן חלואה או לעשותו ממנו, אבל בפניוה שאומר שאין הולד ממנו, כיון דלא"ל לפסול הולד דעכ"פ מהני טענת צרי שלה דמכשר בנעלתו, א"כ אין בדיבורו שום הכרה לולד רק בזה שאומר שאינו צנו, בזה אינו נאמן, כן נראה מתבאר אלא שלא מנאנתי לי חצר והריב"ש חולק בזה"ל, ואמנם כ"ז היכא לאינו מודה שזעלה כלל, והיכא דמורה שזעלה רק שטוען שאמר מאחרים נתעברה, בזה אחי הריב"ש בטעם דהוי צרי ושמו לאפוקי ממונא וכאנו יודע אם נתחייבתי לך, ויש לי לזון אחריו בזה, כי אע"ג דברי ושמו אינו יכול לחייבו ממון, מ"מ היינו דוקא היכא דהוא לא עשה מעשה שיגרסו לו הספק הזה, משא"כ ה"א כיון דהוא ודאי בעל ועשה מעשה שזעלה, וכן שזעמתי ספק שמו ע"י אחרים נתעברה, כיון שהוא הכניס עמנו בצעילה לירי ספק זה והיא אומרת צרי שמונא נתעברה לא הוי איני יודע אם נתחייבתי, דעליו לזכר ספיקו כיון שהוא מעלמא עשה מעשה שיגרסו הספק הזה, ובזה"ל כבר האריכו הראשונים לכל דלא דיימא מעלמא לא חיישין למאחרים נתעברה, ואמנם הריב"ש אחי ענה עוד דלא הוי צרי ושמו משום דלא מהני טענת צרי של האשה להולד והולד אינו טוען צרי, וגם בזה יש לי לזון לפי דברי הר"ן, דהא דחייב לזון צנו קטנים משום מזונות אמר נגשו זה וכשאמר קיימת, דכיון שהם נגררים אחריה א"ל להעמיט עמלה שלא תזון אותם [כמוצא לעיל סק"א אות ג']. וכל הפוסקים נחלקו בזה כו', ומ"מ נראה דאף דחייב מזונות צנו עד שש היינו אפילו בצינו חייב במזונות אשתו, מ"מ בזה"ל דחייב במזונות אשתו מחייב במזונות צנו הקטנים אפילו מטעם מזונות אמר כו', וא"כ כיון דמזונות צנו הקטנים ממזונות אמר נגשו בזה, א"כ שצרי מהני טענת צרי לאמא כיון שהם נגררין אחריה, ולא שייך לומר דברי של אחרים לא מהני כיון דהוי צרי של טענה של עמלה, כ"כ מתבאר, ומ"מ מי יכול להכריע בגד הריב"ש.

ועיי' בבנין עולם סי' ו' אות י"א בזה"ל, שכתב בלתיא דברי הריב"ש ד"ע, ולפי שיטתו שאינו נאמן לומר שאינו צנו כי אם ע"י הכרת צבורה, וכן לפי שיטת הרי"ז לאינו נאמן לעולם לומר דאין זה צנו, שהתורה לא נתנה לו נאמנות לאב לעשות הולד ממנו רק

אולם בנושא האחד שבאבני האפד ח"ב סי' ב' דף פ"ו טור י' ד"ה עתה, כתב שהרבנים הגדולים בדברי מהרש"ם שם דימירי אף כשאין האב מודה שהוא צנו, ואנו לא ידעתי מדוע לא נאמר דהרש"ם קאי כשהובעל החזיקו לבנו, כמ"ש בשאלה שם וכו'. וע"ש שרצה להוכיח מדבריו במקומות אחרים שדעתו כהריב"ש.

פז עיין באבני משפט המובא לקמן.

פח עיין בתשובות ה"י פיאטיאט שבפחד יצחק הג"ל ובשמש צדקה חו"מ סי'

ל"ט, שחשקה מדבריו בשם י"ד סק"ה שכל שמורה שנבעלה לו א"פ שאינו מודה שהוא צנו, הרי זה בזה לכל דבר, ותיירך דהתם מיירי דלא דיימא מעלמא והכא מיירי בדימא מעלמא, אלא שלא היה לו [להתיר] לתתם אלא לפרש ועוד שכאן מפרש טעמא דחזקה דממון עדיף, ולכן בראה דהתם מיירי בענין הכשר הולד וחליצה ויבום, ולכל דבר דקאמר היינו חוץ מלענין ממון, והכא מיירי לענין ממון, שכל שלא מודה אין מוציאין, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ועיי' בבית מאיר שבהערה פ"ה.

אוצר

סי' כב אות ד

הפוסקים

נאמן לומר שאינו בנו, ונראהו לדבריו סותרין זה את זה, וכן"ע, [וע"ש] שהביא עוד ראיה לאב נאמן לומר שאינו בנו מההוא לאומר נתגייסתי ביני לבין עממי ביצמות מ"ז א'.

ובצוף דבש סי' י"ב, כתב [דהבס] דבתשצ"ן העלה שאם הורה שגב עליה ואינה חשודה לזנות עם אחרים, חייב בזנותו כו', מ"מ מדברי הש"ע דסי' ד' [סעיף כ"ו] משמע לאפילו אינה חשודה לזנות עם אחרים אחריון דכשם שזינתה עם זה זינתה עם אחר, וכן הבינו בדבריו הב"ש [סק"מ] והח"מ [סק"ה], ואין לנו אלא דברי הש"ע, וזכרנו להיא בזה להוציא ממנו ממון וכו'.

ובשופריה דיעבד ח"א סי' פ"ז, כתב דב"ק ס"ח טור ז', דהחייב לתת לה דמי חזנותיה לא שמענו דמי שהוא עומד וזוהו שאינו ממנו, ודיון ערוך הוא דש"ע כאן הבא על הפנויה וילדה ממנו אם הוא מודה שהולד ממנו חייב לזנו, ש"מ דאם אינו מודה שהולד ממנו, ואדרכה משמע דבמודה שהוא בנו גופיה חידוש הוא, ולכאורה היה עולה על הדעת, ללא חייבו חכמים לתת מזונות ושכר הנקה אלא לבניו הטללים לו מאשתו הנשואה לו כדת של תורה ולא לטללים לו בזנות, דאלו כשם שבאו מן ההפקר כך יחיו מן ההפקר והיא גופא אינטייכא ליה לש"ע והבו דלא לוסף עלה, וכ"ז מפורש בריב"ש, ובמקור"א הארכנו בזיכור דבריו וישוון להסיר מעליו תלויות התשצ"ן שגמנם בדבריו, והעלנו להלכה ולמעשה בריב"ש שאין על הנטען חיוב ממון וכו', אפילו מודה שגב עליה, דלכותיה מתסבאל והכי נקטינן, ומה גם להש"ע קאי חומתי כו', ועוד הרי הנטען מוחזק ועל האשה הבאה להוציא ממנו להביא ראיה, שהנטען יאמר קי"ל בריב"ש דליון חיוב ממון אלא במודה שהוא בנו.

וביארסוף שלמה סי' ל"ט, בפנויה שאומרת שנתעברה מאחד והוא טוען שהיא מזנה גם עם אחרים ואינו ממנו, כתב דנראה דהוא פטור ממזנות, דהרי מזינו בסי' ד' סעיף כ"ז, דפנויה שנתעברה כו' אפילו אם אומרת של פלוני הוא כו', ואפילו אם מודה אחרת פלוני שנבעלה לו אין זה הולד אלא ספק שכשם שזינתה עם זה כך זינתה עם אחר וכו', וגדולה מזה מזינו בחו"מ סי' רע"ט סעיף ז', שכתב אבל נאמן הוא על מי שהוחזק שהוא בנו לומר אינו בנו ולא יירשנו, וא"כ כ"ש בדלא הוחזק דנאמן לומר שאינו בנו, וכמו שכתבנו עליו שאינו בנו לענין ירושה ה"ה לענין מזונות, וגדולה מזה מזינו להר"ן ס"פ א"ע"פ שכתב, דנראה הא דחייב לזון בניו ובנותיו דוקא כשאמן קיימת משום דנגררים אחרים ובכלל מזונותיה הם, אבל אין נאמן קיימת אין חייב לזונם [כמבואר לעיל סקי"א אות י"ג], א"כ כ"ש וק"ו צדן זה שגב מזונות שאינו ממנו בזנותו, והבס דמזינו לש"ע דלא ס"ל האי חילוקא שהרי כתב הבא על הפנויה וילדה ממנו אם הוא מודה שהולד ממנו חייב לזנו, אלמא דולד הפנויה חייב לזנו הבס שאינה אשתו, מ"מ הרי מזינו שהתנה תנאי דבעינן שידה שהולד ממנו, הלא"ה פטור ממזנות הבס שרודע שגב עליה, דחיישינן שמה זינתה עם אחרים וכו', ובר מן דין כיון שמזינו דהב"י הביא סבת הריב"ש וכו"כ שגם הרמ"א ס"ל הדין, עיין בסי' ד' סעיף כ"ז ובסי' קע"ז סעיף ה', וכן ס"ל לב"י, ודאי דהדין נקטינן כו', וכן ראיתי לרבנותיו האחרונים שפסקו בריב"ש כו', המורס מכל האמור דבעינן שידה שהיא מעוברת ממנו, הלא"ה הבס שאומר שגב עליה חיישינן שמה מאחר נתעברה ואין על הנטען שום חיובא לא ממון ולא שבעה, ובכ"ז אפילו לדעת התשצ"ן פטור מטעם אחר וכו', ובכל ה"ל כתב בסי' מ"ז.

גם בישמח לבב סי' א' [והדפסה התשנ"ה גם בסוף מנחת העומר],

טור ג', במשפחת צבית אחד ושם נמלא גם משפחת צביתו ושם דירתו, ועוד איש אחר כנכנס וצא לשם, ונתעברה ואומרת שזינתה עם שניהם ובעילות שניהם היו תכופים זה לזה, והמשפחת הורה שגב עליה ולא הורה שממנו נתעברה, והשני אומר שלא צא עליה כלל, אחר שהאריכו כתבו דב"ק טור ז', [שק"ף] שהר"ש בכתובותיו סי' פ"ב והרשב"א בכתובותיו סי' תר"י כו', אית להו להיכא דלאינו שגב עליה או מודה שגב עליה, אע"ג דליימא מעלמא ואינו מודה שהוא הוא, עכ"ז חשיב בנו לכל דבר, וכ"כ התשצ"ן כל לאינה חשודה לזנות עם אחרים וכו"ה דעת ה"ה פ"ג מהלכות יבום, ולפי דבריהם היה נראה לומר דליון חשודה שגב עליה אף דלאינו מודה שהוא בנו מ"מ בכתביה שדין ליה וירשו ויחיו לזנו, אולם עכ"ז יפה כמו מנחה טעמי, חל דמאי למימר קים לי כהנך פוסקים דס"ל דכל שאינו מודה שהוא בנו אינו חייב להטפל בו ואינו יורשו, ומתפקא לא תפקין ממונא כ"ש דרבים ניכחו בעלי סברא זו, ועוד דמהר"י וייל סי' ע"ג, ס"ל דאף הר"ש הג"ל לא ס"ל כן אלא דווקא היכא שהיא משפחת שלו ומיוחלת צביתו ורגילה בו תדיר, ובכ"ז לא מיקרי מיוחלת לו אע"פ שהיו משפחתים שניהם צבית אחד, ללא מיקרי מיוחלת אלא כשאוסף אותה אל תוך ביתו ועומדת שם תדיר יומם ולילה ומשפחת אחרת כו', ומה שהיו יושבים יחד לא אדעתא דהכי הוה [ע"ש] שהוסף עוד טעם לפטור. והסכימו עמם רבני השריפה דק"ק ויניאלה אחרתו שגמם הרב יצחק פאלציפיק, והרב רפאל מילרדלה והרב מלכאי הכהן דיני לזוירנו, הרב מנחם עזריה מפאלדוה"פ.

ובאבני מלואים סי' ד' סקי"ב כתב, דמש"כ התשצ"ן דהתם צ"ל אלתנה [כמו שמוכר מדבריו ברות ו'] אינו אלא לענין משפחת ממזרות, ומשמע מדבריו דוקא בזהש משפחת ממונא דמזון משפחת יוחסין דחומתי, אבל לשאר דברים אין חוששין [לדאקרה] דב"ש שם מיייתי דבא ראיה מהא דתנן תאכל בתרומה, ואיני מוקי לה בחבשוין צבית האסורים, ותפיק ליה דלא חיישינן אלא להשג ממזרות, ומה שפסק הרמב"ם פ"ח מתרומות דילדה תאכל בתרומה, כמה נתחבטו בזה ליישב דבריו, ומש"כ דכהן הבא על בת ישראל וילדה שהולד ואכל בתרומה, ב"ש לא מייירי אלא מאשה עממה שתאכל בתרומה ע"י ולדה, ואולי כוונתו וילדה שהולד מאכיל בתרומה וכהאי דב"ש, ומש"כ שהאב אינו נאמן אלא על בנו לפסול לומר שהוא ממזר, אבל בפסול שאינו בנו אינו נאמן כדליתא צ"ל החולץ, המענין שם לא נשמע כלום מזה, ובתוס' [כתובות י"ד א' ד"ה חלל] ורא"ש [שם פ"א סי' כ"ח] מבואר להדיא גבי ארוס באומר שאין הולד ממנו, שהוא ממזר ודאי וזכרתי יכיר כו' והורה, וכ"כ בנמוקי"י ביצמות [כ"ב ז' מדפי הר"ק], ואם אמנם בשל"ג פ"ד דקדושין ג"כ כתב סברא זו, דאף כשהאמינה תורה לאב לא האמינתו אלא כשהוא אומר שהוא בנו אלא שנוכל בפסול שאמו היתה אסורה עליו משום איסור אחר כו', אבל אם אומר שאשתו זינתה תחתיו ומאחר נתעברה ואין זה בנו אינו נאמן, שעל בנו האמינתו תורה ולא על שאינו בנו ע"ש, איברה שהוא נגד כל הפוסקים שלפנינו כו', והתשצ"ן בזהוה תשובה בתחלתה כתב, אקדים לך הקדמה, ודאי שהתורה האמינתו לאב לומר זה אינו בנו כו' דממילא אם זה הקטן צבור גדול אינו בנו, ומכאן נלמד נאמנות האב לומר על איזה בן שיש לו שהוא אינו בנו וממזר הוא ע"ש, ומבואר מדבריו דס"ל לאב

אוצר

סי' כב אות ד — 1

הפוסקים

כתב דכשהוא מודה שצא עליה אך הוא טוען שמה שחלל מותר הוא, דין זה נפסק בשו"ע שהוא פטור, וכמו שכן הצינו בדבריו כל נושאיו כליו יטען שהוא פוסק כריב"ש כו', ושכן הוא גם לפי הר"ן [הכ"ל] וכו', וכדברי הריב"ש פסק גם בדבריו ח"ג סי' תקכ"ו, ששאל על נידון כזה וכתב בין שאר דבריו [לענין ירושה ויוחסין וכדומה] דאפילו הודה שצא עליה ואמר שאינו יודע אם הוא בנו, אינו בנו לכל דבר וכמ"ס הריב"ש וכו', וגם הרא"ש בתשובה כלל פ"ב סי' א', כתב לענין ירושה לאין מורידין לנכסים אע"פ לגביו יוחסין מהימנה ע"כ, הרי ממש כדברי הריב"ש וכו', ולא עוד אלא אע"פ שהטען היה מודה שהוא בנו אינו יורשו דחוקה דממונה עדיפה, ומינה לענין ממונות כשאינו מודה שהוא פטור מהך טעמא גופה וכו'. ואחר שהציג דברי האחרונים בזה מסיק בדף ס"ג טור ד', הראית לדעת שרבותינו האחרונים פשיטא להו שאע"פ שהוא מודה שצא עליה פטור ממזונות הולד, וכולם שאזו דבריהם מהריב"ש כו'.

ובחרי"ב פסקו גם בבית היכל סי' ד' סעיף כ"ה, שמשם נדקה חו"מ סי' ל"ז, שצד יעקב ח"ב סי' ג' דף ז' טור א' ד"ה רק ושם דף ח' טור א' בתשובה הרב צללאל צומסלל השנייה, בשו"ע של צעל מרכבת המשנה כאן, בזרע אמת ח"ב יו"ד סי' קי"א דף קכ"ה טור ג', במשנת ר' אליעזר [להר"ד די טולדו] ח"ב סי' כ"ג דף ע"ח טור א', בחיים ושלום ח"ב סי' י"ד, בתשובה הרב אברהם כלפון בשרם חמר סי' ס"ב, בצבצת פתח סי' מ"א, בתקפו של יוסף ח"א סי' כ"ב, בחרץ לבי [ותאומי צביה] סי' ד' סקמ"ו, במשפטים נדיקים ח"א סי' ע"ד, בתועפות ראש [להר"ד אקנאווא] סי' ד' דף ט' טור ג', בהלכה למשה [להר"מ אלנז] סי' כ"ח, בפעולת נדיק ח"ג סי' כ' ושם סי' רע"ט בתשובה בן המחבר הרב אברהם, ביאור איש סי' ט' דף מ"ח טור ב' ד"ה אמנם והסכימו אתו הרבנים רפאל יצחק ישראל ויוסף כהן בורלא שם דף מ"ט טור ד' ד"ה ועל ממונות [והנפסו תשובות אלו גם ברחמים פשוטים סי' א'], ביש שר [להר"ז] ב"ר [בני] עמ"י קפ"ד ובנושא האפד שצאבני האפד ח"ב סי' י' דק"ט טור א' ובמילואים לאפד שצאבני האפד ח"א סק"ג כתב, דלדינא הכי נקטי והאחרונים וכו'. ועיין במטה אהרן [להר"א בן חסין] סי' כ' ובדברך אומנו [להר"ח ציבאס] ח"ד פרק ב' סי' ב'.

ועיין באבני משפט סי' ד' סקי"ה, שאחר שכתב לחלק אליבא דהריב"ש בין נאמנות כופר הכל לנאמנות דיכור [כמו שזכר מדבריו בזה] וכו', כתב דלפי דבריו נראה שאף תפיסה לא מהני, אך אפשר בלא זה ללא מהני תפיסה ע"י שליח, וה"ל אף האשה שזובעת אין היא רק כמו שליח. וע"ע צבצין עולם ואף דגש המוצאים לעיל.

ויש שכתבו שהיכא דלא דיימא מעלמא כו"ע מודים שחייב צמזמות הבן. בתשובת הרב ישעיה צאסאן שצבצול יצחק הכ"ל דף ל"ג טור ד', אחרי שהציג דברי הרמב"ם בהלכות יבום ודבריו בהלכות תרומות, כתב דע"כ מש"כ בהלכות יבום מייירי צדדימא מעלמא, מכתב בין צפנויה בין באשת איש, דאי לא תימא הכי מאי קמ"ל באשת איש שאינו בנו, הא מילתא דפשיטא היא דרוב צעילות תולין אחר הצעל, אלא ודאי צדדימא מעלמא מייירי, דהויא פרוצה שחוששין לבניה וכו', אבל בהלכות תרומות [מייירי] דידעין צבצור^(א) שאנס אותה או פיתה אותה ולא דיימא מעלמא, והרי יש

אולם בשמש צדקה בתשובה בן המחבר וחכמי ישיבת אנקונה הנ"ל, אחרי שהאריכו צביאור הדעות, כתבו דף כ"ו טור ב', המתבאר מכל זה דלכל הני רבנותא דקיימי בשיטת הריב"ש [יבמות ע' ע"א] וסיועיה, אף שמודה שצא עליה, כיון שאינו מודה שמתנו נתעברה אינו יורשו ואינו חייב להטפל בו ולזון אותו [כמ"ס] בתשובת הריב"ש אף היכא דלא דיימא מעלמא וכו'. וכ"כ בשערי עזרא ח"ב שער מ' עמ' קצ"ה ד"ה אולם.

ובצוף דבש המוצא לעיל, אחרי שהציג שאם היה חסודה לזנות עם אחרים פטור גם אליבא דהתש"צ [וכמבואר להלן אות י"א^(א)], כתב מ"מ מדברי הריב"ש נראה [שפטור] אע"פ שאינה חסודה, [שכתב] הרי אפשר שנתעברה מאחר, דכי היכי דאפקרה נפשה לגביה אפקרה נפשה לגבי אחריו, משמע דליכא ציור דמפקרה נפשה לגבי אחריו, אלא אמרינן הכי מדאפקרה נפשה לגביה. ועיין צביע אומר המוצא לקמן אות י"ב.

ובשכמבשי שבא עליה [לדעת התש"צ], צעזורת השם סי' ב', האריך צביאור השאלות, וכתב בזה סקמין, דכיון שהוא מכחיש לה ואומר שמתעלם בלא אף עליה, פשיטא דלכו"ע אינה נאמנת להטילו עליו לזון ולפרנסו. ועיין בתשובה בן המחבר וחכמי ישיבת אנקונה שצמש נדקה סי' ל"ח דף כ"ו טור ד' ד"ה ומכל, ובתועפות ראש המוצא בזה הקודם.

ו. ואם חייב להישבע להבחישה או שאינו יודע שהולד ממנו. בשו"ת הריב"ש סי' מ"א [המוצאת לעיל בזה] ד', כתב וכיון שכן שמעון נאמן בטענתו, ואין מוקדיקין אותו לשבועת היסט שהתורה האמינתו. ושם בס"י מ"ב כתב אל האולא שמתה ע"ד, שהרי הרמב"ם ב"ב מנערה בתולה הלכה י"ב כתב, אנסת אותי או פתית אותי, והוא אומר להד"מ, הרי זה נשבע שבועת היסט, שאינו הודה היה משלם לה בזאת ופנס וזער עפ"י עצמו, וא"כ אמאי לא נאקסין צי"ד לישבע שבועת היסט, שאינו הודה היה זה בנו ודאי ליורשו ולטפל בו, לא קשה כלל, דשם הרי זה כהן הטענות שצין טוען לנטען, אבל לענין הטענה אם הוא בנו אם לאו, אין כאן שבועה כלל שהתורה האמינתו, ואף אם היה מודה שצא עליה, עדיין היה נאמן לומר אין זה בני, שהרי אפילו באשה היושבת תחת צעלה ומשמשו ויש לו בנים מוחזקין שהם שלו, נאמן הוא לומר זה בני וזה אינו בני שהתורה האמינתו מדכתב יכיר כו' דה"ל וכו' הדבר

(ב) עמ"ש"כ בזה במנחת הח"ג סי' ל"ח דף ק"ב טור ג' ובשערי עזרא ולהר"ע בצרי ח"א סי' צ"ו עמ' קע"ט [וגדפס בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 310].
(ג) לפי אהל הרהיב"ש ס"ל דהכיבא דלא דיימא מעלמא חייב, א"כ לא פליגי הריב"ש והתש"צ [אלא לענין חיוב שבועה], וא"כ הפוסקים המובאים לעיל שהתיחסו דלמחלוקת הריב"ש והתש"צ בענין הנאמנות של האב, ע"כ דס"ל שאפילו היכא שלא דיימא מעלמא פוסק הריב"ש.

(ד) כתב בהגה שאול ח"א סי' ט', דלכאורה צריכים להבין דברי הריב"ש אשר כלל במה שהאמינה לאב אף היכא שהורב בספק אצלו, וזה לכאורה אינו מוכח בההיא סוגיא דיש נוחלין, דהתם אמר זה בני בכור נאמן אף נגד המוחזק ובאשתו אמר, אכן את ודאי רק בדברי האב המבדיל ולא בספק, שאין בבח הספק לעקר החוקה של הקודמים, גם לא לבטל מאי דאמרין רוב בעילות אחר הבעל, וזה א"א להאמר שאם נסתפק האב שאולי ניתנת עליו אשתו יפסול בניו הקודמים, זה ודאי

(א) וחזר בו ממש"כ שם בתשובתו הראשונה, דאם בא עליה חייב לזונן.
צ"ע דף ל"ד טור א' ד"ה כלא, שכתב דלרש"י והרשב"א והרא"ש כשמודה שבא עליה בני [משא"כ להרמב"ם].

הפוסקים

ס"ק כב אות ו

אוצר

הקצתו והוא כופר בכל, למה לא נשבע אותו כיון שיש ביניהם טענת ממון וכפירתו, ואע"פ דלענין יוחסין נאמן אפילו שלא בשבעה, לענין הוצאת ממון כל שיש בהוצאתו חיוב ממון יש בכפירתו שבעת היסט כשטוענת בצרי שנבעלה לה, אלא שהוא יכול להחריש עליה אם נבעלה לאחרים חוץ ממנו, דהשתא אם הודית לו בזה [שנבעלה לאחרים] הוי ספק בנו ומפקפק לא מפקינן ממנוא [כמבואר לקמן לות' יא].

עוד כתב שם בס"י י"ט, דאפילו לאחר להסתבר צבור נאמן בכל שבעה אע"פ דהוא ממונה, תם שאני דגזירת הכתוב הוא ואפילו במוחזקין בו שאינו צבור, וטעמא דמילתא משום דאין לזן טענת צרי על האב שהוא צנו כמו שיש לנאש הזאת על זה שטוענת אותו שפירענה שגר הנקפה, שהרי הנהיג צידה להניק צנה בשכר כדאיתא בכתובות כ"ט ז', ועוד שלא האמינתו תורה אלא צמה שחויבו מן התורה כירושא פי שנים, אבל צמה שיעקר חיובו אינו אלא מדבריהם אינו בכלל נאמנותו, והרי הוא כשאר תביעת ממון שם חייבוהו היסט שטענת צרי אע"פ שהתורה האמינתו, וחייבו ממונו כנו ושכר הנקפה חייבוהו דידעו הוא כדאיתא בכתובות ס"ה ז', ועוד שהאב אינו נאמן אלא על צנו לפסולו לומר שהוא מוזר אבל לפסול שאינו צנו אינו נאמן כדאיתא צ"פ הכולך^צ, אף אתה אל תתמה לענין חיוב ממון אם נאמן להפסידו יורשתי ואינו נאמן להפסידה שגר הנקפה, הנאמנות שהאמינה התורה לאב אינה אלא על הבן לצדו לפסול או להפסידו ולא לפסול אחרים ולהפסידם, ואל יקשה עליו היותו חולק על הרב [הריב"ש] בחיוב שבעה זו ותחשבוני ואל תשיטת המוסר בחיובי משוי הארי לאחר מותו, שאין לזיון אלא מה שעיוותו ורואת ואין לנו להיות נושאים פנים בצורה, ובמילתא דתליא בפקדא יתגלו לאחרונים דברים שלא שערס ראשונים וכו', ואף בנ"ד אל תתמה אם אני מחייב שבעה בטענת צרי, שטוענת האשה הזו אל הבעל הזה, זה הוא צנו ותובעת שכרה מפני שהיא מניקה אותו, שזה דומה לכל טענת צרי שתיקן ר"ג היסט [צ"ת ה' ז'] ומה הפרכ ביניהם, ומה שהיה אפשר לטעון בזה, היאך אפשר למסור לו שבעה, והלא רשע הוא כיון שצא על הפטירה בלא כתובה וקדושין כו', לא מסתבר למסור איסור זה ויקרא חסוד על השבעה וכו'.

ובתורות אמת ס' י' סעיף כ"ו, כתב דיש להשיב על ראיית הריב"ש, כהי להאמינתו תורה על איסור ת"מ על ממון אם כנגדו טוען צרי למה לא יתחייב שבעת היסט כשאר כל התביעות, וקשה לדבריו, למה האריך לפוטרו מיכיר תיפוק ליה דקיי"ל דכופר בכל פטור אפילו משבעה, מאי אית כך לתימור דעכ"ל חייב שבעת היסט מתקנת ר"ג, וא"כ מאי מציא הריב"ש מיכיר סוף סוף מתקנת ר"ג נשבע, כמו שתיקן כדופר הכל הוא עמנו התיקון בתובעת מזונות מהנטען וכו', ע"כ אני אומר שאף שאין מי שיכול לחלוק

צו עיין באבני מלאים המובא ב"ת שחמה על התשב"ש, שלא נמצא מזה שם, ובעד ש המובא בפנים בתל ליישב, ודמונת להא דאיתא ב' החולין מ"ז א', דנאמן לפסול בניו אבל לא לפסול בני בניו, אף דמילא נמשך פסולם מכת בניו, דאם בניו ממורים ממילא גם בני בניו, ה"ה הכא אף דנאמן לומר שאין לו בנו ואינו יורש, לא נאמן להפסיד אמו שגר הנקפה [וכ"כ במצפה אריה תניג' ס' י"ז ד"ה ובעמוד, והוסף שטענת סופר ש בתשב"ש וצ"ל אבל לפסול בן בנו אינו נאמן כדאיתא ב' החולין], והאבנים הבין דהתשב"ש ר"ל דאינו נאמן שאינו בנו, ולכן תפס עליו דלא משמע מחשבים כלום, ואדרבה מבואר בכל הפוסקים דנאמן לומר שאינו בנו, וגם הוא גופא כ"כ שם מתחילה, ובאמת לא עלה זה על דעת התשב"ש. ועיין להלן מדבריו ש"מ אין לדחות דברי הריב"ש מכת זה.

הדבר פשוט שאינו חייב לטעול צו, וגם שאין כאל שבעת היסט, שאם היינו מחייבין אותו היסט הרי הוא כשאר כופר בכל, ומה הועיל מה שהאמינתו תורה, ועוד יש טעם אחר לפוטרו מהיסת, לפי שזה זכות העובר לאחר שיוכל ולא זכות האשה, ואין טענת צרי שלה תועיל כלום לזכות הולד, וטענת הולד אינה אלא ספק, ואין נשבעין היסט על טענת ספק כמבואר ברמב"ם פ"א מטוען ונטען הלכה ז', ואף אם היינו אומרים שהוא חייב שבעת היסט כאלו לא האמינה אותו תורה, והיינו אומרים שטענת צרי שטוענת האשה תועיל בזכות הולד, עדיין לא היה חייב לישבע שלא בזה עליה, אלא שאינו יודע שהוא צנו^צ, דומיא למנה לי בידך והלא אומר אינו יודע, שנשבע שאינו יודע ופטור, שהרי אף אם היה מודה שצא עליה, עדיין הוא ספק אלא אם הוא צנו דכי היכי למפקר נפשה לגביה מפקר לגבי אחריני, אלא שהעיקר הוא שאין נשבע כלל, שהתורה האמינתו.

ובתשב"ש ח"צ ס' י"ח חולק ע"ז, וכתב צפניה שאומרת שנתעברה נחלה, והוא מכחש אותה ואומר שלא צא עליה, דמשבעין אותו וכו'. ושם בס"י י"ט, אחר שביאר שאם יש עדים שצא עליה או שהודה בזה שחייב במוזנות הולד כמבואר בדבריו הנוצאים בזה ד', כתב ואחר שנתבאר זה, אם זאת טוענת צרי ואומרת אתה צאת עלי וכו' כן צדק, ופרנס וזון אותו או תן לי שכר

אינו, וא"כ אין למד הריב"ש שאם הודה שבא עליה, ג"כ נאמן וא"כ להשבע שאינו יודע כהתא דנאמנה לי בידך וכו', אכן כד מעיינן ודאי כך הוא ותדא מילתא היא, והעיקר הוא דילפינן מדכתיב יכיר שהתורה האמינה לאב בטענתו, אם דבר בבורר ואמר זה בני בבורי, אמרה תורה שהאמת כדבריו, ואחר שכן הוא, הבנים הקודמים ממוזרים הם, ואם דבר ספק בפיו אף דמאמינים כי ספק הוא לו, אפ"ה אין בכח הספק לפסול הקודמים המוחזקים מאשתו המשמשתו שרוב בעילות אחר הבעל, ודינא הוא דאולינן בתר החזקה ותורבו, אבל באומר כן על אשה נכריה ספקו ספק מעליא הוא, דאין כאן לא חזקה ולא רובא דאמרינן כי היכי למפקר לגביה מפקר עצמה לאחריני, וטענתו אמת כי ספק הוא לו, בכך אין צריך שום שבעה על זאת שהתורה האמינתו.

וזכר במשנה למלך פ"ד מנחות ה"ב, דמשיכ הריב"ש דאף אם היינו אומרים שהוא חייב שבעת היסט, לא היה חייב לישבע שלא בא עליה, אלא שאינו יודע שהוא בנו, ג"ל כוונתו, דכיון שאינו חייב לישבע אלא שאינו יודע שהוא בנו, אין כאן חיוב שבעה כלל, דרוקא בעלמא חייב לישבע שאינו יודע לפי שהתובע טוען שהנתבע יודע שחייב לו, ומה שחייב לו שבעה שאינו יודע, אבל הכא שגם התובע יודע שהנתבע אינו יודע כלום, אין כאן חיוב שבעה כלל.

ובנהר"א דיעקב כאן כתב, דלא דמי לאומר איני יודע אם נתייחתי לך דנשבע שאינו יודע, דשאני היכי דחשדינן שידע ומשקר באומר בידוע שאינו יודע אין להשיב. וכ"כ במשנה להר"א רמ"ק ס' י"א, ביהר ב"שאר, דאד"ג דקיי"ל באומר מנה לי בידך והלא אומר איני יודע שישבע שאינו יודע ונפטר כמ"ש בחר"מ ס' ע"ה [סעיף ט], מ"מ תם שאני לפי שאנו חוששים אותו שהוא יודע, אלא שרצה לכפור ולא מצא פנים לכפור ואל אדם מעין פניו בפני בעל חובו, לכן ברח לטענה זו שאינו יודע, לכן הסילו חול' שבעה שאינו יודע, משא"כ כאן אם נטיל עלי שבעה אין זו אלא שבעת שוא דהא אין סתרי שחייב יודע שהיא מקובלת ממנו, וכיון שאינו יודע אפשר שנתעברה מאחר דכי היכי למפקר נפשה לגבי זה אפקר נפשה לגבי אחריני כמ"ש בריב"ש. ועיין בנהר"א דיעקב הנ"ל, שכתב שלפ"י בטוענת צרי שהיה עמה תמיד בידה ג' חורשים הראשונים עד שהוכר העובר, ויודע שהולד ממנו ומשקר, ישיב שאינו יודע. וזכ"כ באבני מלאים סק"ו, אלא שהוסף ששאמר דמילא לומר לאו לאו בעד ידי את כו' וצ"ע, ואך מדברי הריב"ש שמע דאין יכול לומר לאו בעל דברים ידי את, אף דהיינו מנו בדקה.

ובמחצית השקל כאן כתב, דהא דקיי"ל בחו"מ [שם], דצריך לישבע שאינו יודע, הטעם כתב רש"י ב"מ ק"ח א', דלא עדיף שמה מברי דהא אין טען ברי אין לו בידי כלום משבעין לא שבעת היסט, אבל כאן אין הוה טען ברי מהמין בלא שבעת.

אוצר

סי' כב אות ו

הפוסקים

לחלוק על הריב"ש, מ"מ כיון שהתשכ"ץ מחייב, כותיה קטיון וכו'. וזכ"ר סעיף ז', הגם שכתב ד"ל דס"ל להריב"ש לזעולם האמינותו התורה, מ"מ כתב ג"כ נדראה עיקר כהתשכ"ץ דלא האשה טוענת עליו טענת ברי חייב שצוה.

ובשאל ח"ה סי' ע"א, צטענת שנתעברה מפלוגי והוא נמחיש שזא עליה, אחר שהביא מחלוקת הריב"ש והתשכ"ץ הנ"ל, כתב דרדני אלגירי כתבו בהקדמתם להתשכ"ץ דרוב תשובות הרש"ץ לא בלו לירי מנן [הש"ר], וא"כ י"ל דליו ראה מנן תשובת הרש"ץ היה פוסק כוותיה, אם מנל שהוא זא אחרי הריב"ש, אם מנל שטעמו ונימוקו עמו וכו', הן אמת שלכאורה י"ל להגנתו וכול לומר ק"ל כהריב"ש דליו חייב להשבע, אך כ"ל דלא ב"ד נראה להם כדעת התשכ"ץ תו אין לומר ק"ל, שהרי הם דיונים ולדעתם כך הדיון וכו', ובעיקר דברי הריב"ש [קשיא], דמסתברא דלא האמינותו תורה רק לענין ירוחם ולא לענין פיטור מזונות, ואפילו את"ל דהאמינותו גם לענין מזונות, י"ל דה"מ כשאמר כן טרם שנתבע, אך כשהוא נתבע הו"ל נוגע בדבר וכו' [ע"ש שנידון היה עוד כל לחייבו שצוה שהיתה אנוסה, ע"ז לקמן אות ט"ז].

ובבית מאיר סי' ד' סעיף כ"ו ד"ה שגס, כתב דלא כי לפוס ריהטא דברי התשכ"ץ קאת קשיס ברי, מ"מ לע"ד נדק, לטענת הריב"ש שאין כאן שצוה שהתורה האמינותו ברי, אינו יודע מה בכך, הא כל כופר הכל התורה האמינותו ומ"מ חכמים הזקיקו להיסת, וה"ה י"ל בזה מן התורה נאמן בלא שצוה ומ"מ הוא בכלל תקנת היסת, שזר ראיתי שזה נכלל בסוף דבריו [של התשכ"ץ שכתב, שזה דומה לכל טענת ברי שתקין ר"כ היסת ומה הפרש ביניהם], והוא נכון, ומה שטען הריב"ש שאם היינו מחייבים היסת הרי הוא כשאר כופר ומה תועיל מה שהאמינותו תורה, לע"ד תורה היא סברה, דהרי יש פלוגתא בזה [בדקדוקו ע"כ ז']. דיש מי שסובר שאינו נאמן, וזכור דאפילו בשצוה, מטעם שמוחק בזנו או בזכור, ונהי דקיי"ל כר"י נאמן, מ"מ חידוש הוא לאפקוי מחזקה דקיי"ל סוקלין עליה, ולעולם לאו היה דבר תורה כופר הכל [חייב] לישבע אף בזה היה מחויב, עכשיו עכ"פ מחויב היסת, ומנ"ל שהתורה הקפידה דוקא בנאמנות בלא שצוה, ומה דלא מתיין בדיון ירושה שצוה, זה לא קשה, דשם לא שייך שצוה דבחי האב מה תביעה יש ואחרי מותו מי ישבע לו, ומה שטען שאין לכן טענת ברי, לדעתי אף לריב"ש לא נראה עיקר כהשר עצמו חזר וכתב, אף אם היינו אומרים שטענת ברי שטענת האשה תועיל בזכות הולד וכו', וזכור שכן הוא נדקיי"ל [חור"מ סי' ע"ה שכתב כ"ד ברמ"א] למציעין ע"י איש פלוגי הגיד לי ואפילו קרוב, ומכ"ש האם שהיא אפטרופוס דבנה ע"י הציבור שממנים אותה כדי להקל העול מעליהם [ע"ז], גם אפשר לז"ד לכתוב לה הרשאה לזכות הבן ע"ש צ"ח סקפ"ג, ותו דקיי"ל [שם] סעיף י"ז ברמ"א למציעין אף בשמא היכי דיש רגלים לדבר, ומעתה אחרי שלע"ד נכשר עיקר טעמו שגסן עליו בזה שהתורה האמינותו, מהראוי לעמוד על יתר הטענות, שכתב דלף אם

מזונות ופגם ושכר הנקה וחתן.

ובגדולת מדרדי (להר"מ אמיים) ח"ב סי' ה' עמ"ש ע"כ, לאחר שהאריך

בציבור מחלוקת הריב"ש והתשכ"ץ ואין לחייבו שצוה מספק, כתב דלכאורה נראה דיש דרך לחייבו שצוה, והוא דמחויב מתשובת התשכ"ץ [הנ"ל] דהולד מוטל על הצבור לפרנסו, וא"כ יכולים הצבור לזון עם האב ולחייבו שצוה על דרך זה, והוא שימכרו לה כל זכות וחייב שיש לזול על בעלה או שיתנו לה כל זכות וחייב במעמד שלשתן וכו', מיהו י"ל דכיון דמזונות הולד הוא מדרבנן ומכירת עטרת או מעמד שגשגן אפשר שהוא מדרבנן, ותקנתא לתקנתא לא עבדינן וכו', מיהו לכאורה אפשר לעשות ע"י הרשאה שהצבור נותנים הרשאה לאשה וכו', ומ"ש הריב"ש דהוי טענת שמה [הכוונה לטענת הולד וא"כ ה"ה טענת הצבור], לכאורה אין לא קיי"ל הולד כשהולד לפנינו, וכמ"ש בש"ע [חור"מ סי' ע"ה] סעיף כ"ג וכו', ואע"ג ד"ל דדוקא התם שהוא רחוק, אבל בקרוב י"ל דליו חייב שצוה לאוריותא, מ"מ י"ל דשצוה דרבנן מיהו איכא וכו', וע"כ דס"ל לריב"ש דבקרב גם שהוא לפנינו פטור אפילו משצוה היסת וכו', [ומ"מ] לדין דקיי"ל כמנן נראה שהוא חייב. אולם בב"ש כאן סק"ה, הביא מש"כ בח"מ שצאנו מורה שהוא בנו פטור מלזון, והוסף דלא"ש שצוה כמ"ש לעיל [סי' כ"ב] סק"ה וסי' ד' סקמ"א]. והו"ד בנתיבות השלום בחרמות חיים נתבז

כ"ה סעיף כ"ז. וכ"כ בצנין כיון [להר"י עטלינגר] סי' קנ"ח אות ג', דלעת מהר"י מינן סי' ה'.

זו ושם בס"ט בתחילת רצה לפטור, ואח"כ נראה שחזר בו, ע"ש ד"ה אלא.

זח וביביע אומר ח"ג ג' אות ל"א כתב, דמשיכ הריב"ש עוד טעם לפטור לפי שהביע המזונות היא זכות הולד שילד ולא זכות האשה, אפשר דהתשכ"ץ פליג גם בזה, וס"ל כמ"ש בפשיטתו בהפלה סי' פ' סק"א, שהחייב על האב לתת מזונות הגנים לאשתו וכדומה ביבמות מ"ב ב' וליתבעניהו ליורשים, ומשורה חשיבא היא התובעת. ועמ"ש בזה בתוספות חיים ח"א לקמן סי' קצ"י.

הפוסקים

ס"ק כב אות ו

אוצר

הכי, הויין מילי דרבנן כי חוכא ואיטולולא, ולומר שיחויב שכן הנקטה ויהא כצו לכל מילי, זה ודאי אי"ל לעקור ד"ת משום תקנתא דהיסת, ללא אלמנורו כלוריייתא להשציעו צנקה"ל ולירר לנכסיו.

ועוד כתב שם ד"ה ב"ש, דבצית מאיר הקשה, מה צדך דהתורה האמינית הא כל כופר בכל התורה האמינית ומ"מ חז"ל הזקיקו להיסת וה"ה בזה, ונראה דחז"ל הצריכו היסת רק היכא דהוי ספק עם מי האמת [ובאמת לא פטרה תורה לכופר בכל משום דהתורה האמינית, דמאי חזית דנתבע ויתר אומר אמת, דלדבריה תובע יש לו חזקה לאין אדם תובע אל"ל אי"ש לו עליו, משא"כ חזקת נתבע לאין אדם מעיז נגד צע"ח ריע ד"ל אשתמוטי משתמטי, אל"ל משום ספק האמת עם מי פטרתו תורה משבועה^[ק]], אל"ל כאלו דהתורה האמינית שיהא ממזר ואפילו נגד חזקה דאוחזק לצנו, הרי דהתורה עשתה ודאי לאווי צנו, והוי ממזר ודאי כלאיאת שם סעיף כ"ו, [ומהיכי תיתי לומר דחז"ל תחייבוהו היסת כיון דיש לחלק, ולא מליניו שתיקנו רק בתיקום דגם לפי ד"ת הוי רק ספק, וכל ספק בתיקנה יש להעמיד על ד"ת כלאיאת לקמן סי' קי"ח סעיף ו"ק^[א]]. עוד כתב הריב"ש שזה זכות העובר לאחר שיוולד ולא זכות האשה ואין טענת דבריה של האשה תועיל כלום לזכות הולד, וטענת הולד אינו אל"ל ספק ואין לשבטין היסת על טענת ספק, והקשה בצ"מ דקיי"ל משבטין עפי"י איש פלוני הגיד ואפילו קרוב ע"ש, וי"ל דבחור"מ סי' ע"ה סעיף כ"ג, תסיק ה"ך דקו"א כשיש נגלים לדבר, וגם הרמ"א שם כתב דקו"א שאומר שאגד לו מפי נאמן, והיינו כיון דלעת תובע סומכת עליו ומתמיה לו, אל"ל כאלו אולי אם היה הולד גדול לא היה מחליט לאתו, ועוד נהי תסיק בצ"מ דשדיק הולד בבת דלדיה היכא דודאי צא עליה וספק אם זינתה גם עם אחרים, היינו משום דלאין ספק מוציא מידי ודאי, אל"ל אם יגדל הולד וטוען דלאו אמתה שהיא מזה, הוי ספק לכן אם זה שכופר משקר והוי רק ספק, אי"ל כיון דיש לכן עוד ספק שמה זינתה אמו עם אחר וילדו, ספק מוציא מידי ספק, ומש"כ הב"מ דלפער לב"ד לכתוב דהשאה לזכות הבן כמ"ש ה"ך שם, הנה התוהים [שם סק"ד] והנתיבות [שם סק"ד] פסקו לאינו יכול לכתוב דהשאה על ספק ממון שטוען על חזירו, אך יש לעיין כיון דולד זה אינו יודע אצלו וכל הקרוב קרוב קודם מחויב לפרנסו, וכלאיאת צויר"י סי' רנ"ב סעיף י"ב ורנ"ז סעיף ה', אי"ל ה"נ מוטל על אמו, והרי היא צע"ד של זה שאומרת שממנו הרה והוא מחויב ולא היא, ואם יודה יחויב הוא בזמון גמור והאשה תפטור וכו', ואם עניה היא וצריכה לטעול שכן הנקה מציבור שפטרם ענמה, מ"מ כיון דכה"ג חשוב נוגע כלאיאת בחור"מ סי' ל"ז סעיף י"ז דלמרינן זה נוח לו זה קשה, אי"ל מה"ט חשובה צע"ד של הנטען נמי, ד"ל דנוח לה לטעול שכן מהנטען מליטול מהצבור, דהא מה דנוגע פסול לעד משום דקרוב אל"ל עמנו וחשוב צע"ד כמ"ס האחרונים שם, ונראה דמשום סיים הריב"ש דלעיקר הטעם

לפטור הנטען משום דתורה האמינית.

ובבבני משפס סי' ד' סק"ח, כתב דודאי כופר הכל לאו משום דיש לו נאמנות יותר מחזירו התורה האמינית, רק כיון דהוא מוחזק נאמן לענין לאין מוציאין ממנו, וכל חזקת ממון אינה חזקה המצדקת האמת, עי' בנתה"מ סי' ע"ה [סק"ד], רק זה כלל גדול צדין המוציא מחזירו עליו הראיה, אל"ל כאלו הנאמנות שנתנה לו התורה הוא אף להוציא מרוב וחזקה, ואין הנאמנות לענין שאין להוציא ממנו, ודאי דנאמן כנאמנות עדים וזה צדור.

ובגבעת פנחס סי' מ"א, בפנויה שטוענת שנתעברה מאחד והוא מוכחש שלא צא עליה, כתב דמלך הדין הוא נאמן כשאומר שאין הולד ממנו ואין צריך אפילו שבועה כריב"ש, אף דהתשצ"ץ טען על הריב"ש, דנהי דהאמינית תורה היינו לאיסורא לעשותו ממזר ולירשו, דליכא טענת דבריה שהבן אינו יודע דן מי הוא, אל"ל בטענת דבריה שפיר משבטין אותו וכו', אין מזה קושא"ל על הריב"ש, דאיכא ק"ו טובא, דהא רובא וחזקה עדיפא מטענת דבריה, שהרי בטענת דבריה אין מוציאין ממנו דקיי"ל דבריה לאו צדי דעיק, ובדברא וחזקה מוציאין ממנו ואפילו נשמואל דקיי"ל כוותיה דאין הולכין בזמון אחר הרוב, מ"מ בדברא וחזקה מודה דמוציאין כלאיאת דריש פ"ו דב"ב, אי"ל כיון שנאמן האב בלא שבועה לומר שאינו צנו אף שהיה מוחזק שהוא צנו ואיכא נמי רובא דרוב צעילות אחר הצעל, כ"ש דעדיף טפי מדבי דידה ושפיר כתב הריב"ש דלדיה יכולה להשציעו, תדע דהא אמרינן בשבועות מ' ע"ב, אי"ל נחמן ומשבטין אותו שבועת היסת חזקה אין אדם תובע אל"ל אם כן יש לו עליו, [ומקשי] דלדברא חזקה אין אדם מעיז ומשני אשתמוטי וכו', משמע דאי הוי עליה חזקה לנחור לא הוי משבטין אותו, וכ"ש מה שהאמינו תורה ללא צד דעדיף מרובא וחזקה כ"ש אין משבטין אותו, וכו' דהא כתב הריב"ש עוד טעם, דלפילו היה מודה שצא עליה מ"מ אין הבעל יכול לידע שהולד ממנו, דאיכא למימר כי היכא דלפקרה לגבי האי הכא נמי אפקרה לגבי אחרינא, וכיון דקיי"ל לאין מוציאין ממון בדבריה ושמה"כ אינה יכולה להוציא ממנו ממון, ופשיטא דאי"ל לישבע שאינו יודע, דכיון דלאן סקדי שאינו יודע אי"ל לישבע עי"ז כמ"ס הש"ך בחור"מ סי' ע"ב [סקנ"א] וכו', ועוד כתב הריב"ש טעם אחר, דמזונות הבן הוא זכותו ולא זכות האם כיון דמוטל על הציבור לפרנסו, אי"ל מה מועיל דבריה לנצי הבן, ואף למ"ד דיכול להשציע עפי"י דבריה של אחר, אל"ל דבריה נוגע לא מהיכל כלאיאת בחור"מ סי' ע"ה סעיף כ"ג, והוא נוגעת בדבר דנוח לה להוציא ממנו מלהוציא מן הציבור כלאיאת כה"ג שם סי' ל"ז [סעיף י"ז], ע"כ נראה דהדין כמ"ס הריב"ש.

ובשו"ת חת"ס ח"א סי' קל"ג אות ד', כתב דאם היא טוענת דממנו נתעברה והוא כופר או טוען איני יודע, לא תוכל להשציעו אפילו היסת שאינו יודע, וזה מכמה טעמים א' שלא תוכל לטעון דבר שהוא יודע, ב' שהיא אינה תובעת בשבטיל ענמה רק בשבטיל הולד, לכן אי"ל היא טוענת דבריה לא תועיל דבריה שלה שישציעו ב"ד עבור הולד, דלפילו אי הטוען עפי"י עד מועיל להשציעו מ"מ עפי"י עד פסול כמו האם הנאמנת לא, עי' בחור"מ סי' ע"ה סעיף כ"ג ובש"ך שם, ועוד כיון שכל חיוב המזונות לצנו הוא בצורתא דקדק לא תוכל להשציעו ע"ה^[א], וכ"כ בצד"ס סי' ק"ב. והביאו צד"ס אש"כ סי' ט' וז"ל מ"מ טור ד' ד"ה אמור [ונלפסה תשובה זו גם בדחמים פשוטים סי' א' דף י"א טור ג'].

ובערך שי' סי' ד' סעיף כ"ז ד"ה עוד כתב, כתב שהתוס' [זימות מ"ז א' ד"ה ואין אמת], כתבו דהיכא לאינו נאמן על בני צנו לא מהימן ג"כ על בניו, לאין סבירא לומר שיהיו בניו פסולים ובניו בניו כשרים והוכיחו מהש"ס שם [וכ"פ בצרע"י לעיל סי' ד' סעיף כ"ט], וא"כ ה"נ איך נחייבו שכן הנקה כשלא ישבע היסת, ונחזיק הולד לכל מילי דודאי אינו צנו כגון לירשו ולחייב אשת הנטען בחליבה, ומצואר צערוצין [ס"ח ד' ב' ובצ"ש שם, דאי משוינן הכא הכי והכא

צ"ט) והקשה במנחת הקומץ סי' ק"א אות ד' דעד שש שנים חיוב מזונות מדינא.

אוצר

ס"ק כב אות ו

הפוסקים

וכ"ש בזמן שיש לחוש שהפרעות יביישו אנשים כשרים להטיל עליהם שבויה, ולהוציא מהם ממון צעד השבועה, לאין מטילין עליהם גם ח"ס. וכ"כ באה"ע סי' ד' סעיף ל"ב עפ"י הריב"ש, לאם תוצעת מזונות צעד הולך אין זה ככל תביעת ממון שהתובע משביע להסתבע, והטעם לאם לא נאמר כן יתבצר כל הפרעות את כשרי ישראל כדי להשביעם [ועיין לקמן ב"ב ב' צאורות י"ב, שםבואר מדבריו שם, שאף צמודה שצא עליה או שיש עדים על זה, מ"מ אם מכחישה שהולך אינו ממנו פטור משבועה]. ובאפי' עומד סי' ד' סקמ"א, כתב דכל שצאה ואומרת מפלוני אני מעוברת, לאו כל הימנה לשאול ממנו פרנסת הולד, וכן אין צידו להכריזו שבויה להכחישה, לאלת"ה הרי נתת יד לפושעים שילכו ויזנו ויעלילו על צעלי ממון תבצוע פרנסת הולד.

ובברכת יוסף סי' ע', כתב צידונו [המובא להלן ב"ב צאורות ה"א]. דכבר נודע מש"כ המהרי"ק והש"ך [סי' פ"ז סק"ו], שספק צפונות הפוסקים אם כריך לישבע, הדין לאין כריך לישבע כדון ספק ממון. ובאוצר משפט ח"צ סוסי' ז', כתב ג"כ כדון צפונות שבויה לענין שבועה, וא"כ אין כח צידו למרמי עליו שבויה כח"ש הש"ך [הנ"ל] כו', ומה גם להפ"ת אחי עלה מכה מנהגא [כמובא להלן], ואכן מעולם לא שמענו מנהג זה צידונו [צער גאבס תוניסאי].

וביראמר יצחק ח"א סי' קכ"ט דף קכ"ה טור ג', וסי' ק"ל כתב כדון שזה תלוי במחלוקת, מלי לטעון קים לי כהריב"ש כדי לפטור משבועה, כמבואר בפוסקים.

ובברכת אליהו [להר"א בן הרשב"א] סי' ח', כתב להמעיין בדברי התש"צ"ן יראה לטעמו הוא משום דלכך לא אחרוני מולאפקרה נפשא לגבי האי כו', ואי הוי סבר לאחרנין לא היה מחזיקו שבויה, ואכן קיי"ל כהש"ע דלכך האי סברא מולאפקרה כדעת הריב"ש שהביא הב"י, ולדידיה ליכא שבויה כלל.

ובשו"פ דיעקב ח"א סי' פ"ז דף ס"ח טור ז', אחר שכתב שאפילו יודה שצא עליה אין עליו חיוב ממון, כתב ולהשביע שאינו יודע שמתנו הוא, אין לכו, שהתורה האמינתו, ועוד דהוא שבויה לבטלה לאכן סהדי שאינו יודע כו', ועוד הרי הנתען מוחזק ועל האשה הבאה להוציא ממנו להביא ראייה, ויכול לומר קי"ל כריב"ש לאין חיוב ממון אלא צמודה שהוא צנו, ומימלא כשאר מכתשים שלא צא עליה או שאומר שאינו יודע שהוא צנו אין עליו שבויה, והן הם דברי רבני מראש הקדמונים שהביא מהר"ח פינכו.

וביראסוף שלמה סי' ל"ט, צפנויה שאומרת שנתעברה מאחד והוא טוען שהיא מזנה גם עם אחרים ואינו ממנו, כתב שמה שטוענת לענין השבועה לא ידענא על מה ישבע, דהרי הוא אומר שצא עליה רק שהיא מזנה גם עם אחרים כו', וכ"כ הריב"ש, והגם להש"ע"ן כתב להשביע אותו שבויה תביעת כו', יכול הוא לומר קי"ל כריב"ש, דכל מחלוקת צפונות יכול לומר קי"ל כדור דפטור משבועה, וכן מן דין כיון שמתניו להב"י הביא סברת הריב"ש וכ"כ שגם הרמ"א ס"ל הכי, עיין בסי' ד' סעיף כ"ו ובסי' קע"ז סעיף ה', וכן ס"ל לב"ש, ודאי להכי נקטינן כו', וכן ראיתי לרבותינו האחרונים שפסקו כריב"ש כו', המורס מכל האומר דבעינן שורה שיא מעוברת ממנו, הלא"ה הגם שאומר שצא עליה מיישקין שמה מאחר נתעברה ואין על הנתען שום חיובא לא ממון ולא שבויה, ובכ"ז אפילו לדעת התש"צ"ן פטור מטעם אחר וכו'. וכ"כ גם בסי' מ"א.

ובביע אומר ח"א סי' ג' אות ל"ג, כתב די"ל דס"ל להריב"ש דכלא דיימא מעלמא נאמן להחזיקו לבנו אף לפטור את אשתו מיבום וחליה, וכן כשאומר שאינו צנו נאמן להסירו צקרויותיו, ומכיון שהתורה נתנה לו נאמנות מוחלטת להחזיקו לבנו או שאינו צנו לכל עניני התורה באופן ודאי, ודאי שנאמן ג"כ לענין פטור שבויה היסת אלא תקנ"ח, משא"כ כופר הכל דעלמא שישנה חזקה שאין אדם תובע אלא"ה יש לו, ומש"ה רמו עליה רבנן שבויה היסת^{קפ}. ושם ב"ב צאורות י"א, כתב דכדור שכלל מקום שלא נתברר המנהג להשביעו ע"ז, אין מקום להשביעו כח"ש הפוסקים להמנהג כהריב"ש.

ובערך השולחן ח"א סי' פ"ז סעיף כ"ז, אחר שכתב עפ"י הרמ"א שם [דעל תביעת איסור שיש צה גם תביעת ממון אין משביעין שבויה היסת, דעל שבויה כו' לא תיקנו רבנן היסת], דדוקא בטענת גניבה או גזילה משביעין, דלע"ג שיש צה ממנו ואיסורא דלכד הגזל עבר על לאו של תורה, מ"מ מתמתא עיקר תביעת התובע הוא על הממון, אבל אם עיקר התביעה הוא על האיסור לע"ג שיש צה גם תביעת ממון אין משביעין אותו היסת, דעל תביעה כו' לא תיקנו רבנן היסת, כתב עוד, לפיכך אשה שנתעבה לאיש שצא עליה ונתעברה ממנו ומימלא שיש צה גם תביעת ממון שבויה תבוצע בשביל הולד והוא מכחישה שלא צא עליה כו', לאין נותנין לו שבויה היסת אלא מטילין עליו חרס סתם כו', [וכבר כתב כן צתומים שם באורים סק"ע, דכשעיקר התביעה היא משום איסור, לע"ג שמתקעף מיניה ממון כגון שנתעבה שמתנו נתעברה בזנות כו', לע"ג דמתקעף מיניה ממון שחייב לזון הולד, מ"מ פטור הואיל והתביעה היא על איסור], ואפילו בזה לב"ד ואומרת נתעברתי מפלוני ואני תובעת ממנו מזונות צעד הולד, דעיקר תביעתה עתה צב"ד לפי הנראה הוא על הממון, מ"מ אין משביעין אותו היסת בטענה זו דכסה"ג לא תקנו רבנן,

קא' ובבנין עולם סי' ו' אות י"א בהגה, כתב די"ל דסעמו של הריב"ש הוא דלא דמי לשאר טוען את חברו מנה לי בידך והוא כופר בכל דפטור משבועה משום דחוקא אין אדם מעין פניו בפני בע"ה, ולכך תיקנו חכמים היסת משום שראו שיש ג"כ חזקה אחרת שאין אדם תובע אלא"ה יש לו, וגם ראו שנתקלקלו הדורות ורבו המעשים ולא שבתק ח"י כ"י דכל אחד יכפור בכל, ואפשר שכופר לו מטעם פטור מלה ישנה שיש לו עליו, משא"כ כאן דלא שייך מלה ישנה שהרי גם על אמו אינו חל לזונו והרי הוא כענין ישראל, וא"כ לא שייך לומר דרובה לפטור מחמת ספק מלה ישנה שיש לו עליו, עי"ל עפ"י מש"כ בסז"י יוד"ס קי"ז [סק"א], שדבר שמבואר היתיר בכתוב אין כח בה חכמים לאוסרו, וא"כ אף אגב נאמא דמה שתיקנו חכמים שבועת היסת בכופר הכל אע"פ שפטור מן התורה משבועה, מ"מ אין פטורו מבואר בתורה, רק מכללא דכי הוא זה שמעינן ליה, ואדרבה היתיר ר"פ דב"מ ג' א' ד"ה מפנין דחקו למצוא מנלן דכופר הכל פטור, אבל במה שאומר שאינו צנו מצינו בפרוש בכתוב, שגמלא מקרא דבן השנואה יכיר, יכיר שהוא ח"ה שנואה ח"ה שנואה חמור ואינו צנו, וא"כ אין כח ביד חכמים לתקן ע"ז שבועת היסת, ועוד דהוה תרתי דסתרי, דכיון שהוא נאמן לעשותו ממנו ודאי להיות מותר בממדות, א"כ ה"א נחזיק טענת האשה שהולד ממנו לחיוב שבועה כל שהחזיקו לממור ודאי אפילו לקולא, ואפילו באם היא פנויה מ"מ ג"ם אם היה כהן ואומר שאינו צנו הרי אמת מאמינו להחזיקו לאינו כהן להיות מותר בגרושה וחלוצה, וא"כ שוב א"ל לחיוב ע"ז שבועה. וכ"כ בשואל ומשיב המובא לקמן סי' קע"ז.

ובתועפות ראם [להרא"מ טויבש] סי' מ"ד כתב, דבכופר הכל אין כאן נאמנות אלא שלא לחיוב התורה בשבועה כ"א מודה במקצת, והרי אם תפס חברו שלא בעדים הוא נאמן ופטור משבועה, אבל בזה האמינות התורה לפסול הולד ואע"ג דיש לו חזקת כשרות וכדומה, מ"מ חידוש הוא שחידשה התורה מקרא דכירי להאמין האב, וכיון שהאמינותו תורה א"ל לחיוב היסת וזה פשוט. ועיין בשואל ומשיב המובא לקמן אות י"ה, מש"כ בזה.

אוצר

סיק כב אות ו

הפוסקים

ובבנין ציון (להר"י עטלינגר) סי' קנ"ה, באשה שהיתה משרתת בצית גביר א' וטוענת שנתעברה ממנו, כתב באות ג', [שהגם] להר"י"ש כתב דלמאן בלא שצוה כו', אבל לא ראיתי לז"י ורמ"א שהעתיקו דבריו [שפסוק גם משצוה] כו', וביורה יא לתמוה שהרמ"א בחי'ו' סי' פ"ז סעיף כ"ה, העתיק מש"כ הר"י"ש דלא תוצעת שגדל לה דבר באהנתה והוא כופר חייב ליצבע, ועיקר הדין של אותה תשובה שא"ל ליצבע על טענתה אודות הולד לא העתיק כו', וכבר העיד הש"י יעקב שכתבה קהלות פסקו שצוה על הכהש כו', וגם פה [אה"י] צ"ד שלנו נפסק כן כמה פעמים, ואחרי שגדולי אנשי השם וצולי הוראה יצאו על כסא הוראה פה ומכללם צעל הכנסת יחזקאל וצעל התומים, מסתמא עפי' פסקם נהגו כן, גם אמרו לי הדיינים דקהלתנו שטרם באתי לפה, כתבו לבעל חת"ס ע"ז והסכים לחייב הכתבע שצוה למיגדר מילתא^א, ועכ"ל היה קשה צעיו לפסוק נגד הר"י"ש עד שמלאתי מקור הפסק כתשצ"ן, שכתב נגד הר"י"ש שאין לפטור הכתבע מן השצוה כו', גם בתרומת הדשן צפ"כ סי' ל"ז, נראה שדעתו לפטור שטוענת על איש שנתעברה ממנו ויזון הולד חייב ליצבע, שכתב דאפילו למחר"ס דס"ל דנתקנה שצוה היסת אחיבור וכו', ותו דמאן לימא לן דתקנו לזון בניו כשהן קטני קטנים וממזרים ודבריו הבא גם הש"ך בחו"מ סי' פ"ז סקי"ן, שנראה מדבריו דלא פטוריה תוצעת שצוה על מזונות הולד ולא על האיבור חייב שצוה, ובזה מסולקת תמיהת הש"י יעקב על הקהלות, שהם סמכו על התשצ"ן אחר שראה דברי הר"י"ש וחלק עליו, והב"י והרמ"א אפשר שלא ראו להכריע בין הר"י"ש לתשצ"ן ולכן השמיטו דין זה לגמרי כו'. ובסוף דבריו כתב, דהיורא מה שאלם תתבע אורו ליתן שכר מזונות הולד, איז תלי זה במנהג הקהלה אם לחייבו שצוה, וכפי אומדן דעת צ"ד אם לפסוק כר"י"ש או כתשצ"ן, ואם צ"ד יחייבו שצוה אז לריך ליצבע שצוה זו שלא בא עליה כלל אפילו לרלונה, שלזון הולד יתחייב לתשצ"ן אפילו היא מפתה. וע"ש שאף שכתבע מעמלו אין זה פוטרתו [ועפ"י בחו"מ סי' פ"ז].

ובהגם שאול ח"א סי' ט', באשה שטוענת שנתעברה מאחד והטען מודה שצא עליה אבל טוען שהיא דיימא מאחרים ושאל אין העיבור ממנו, כתב [דהגם] שכל גדולי הפוסקים סמכו ידיהם על תשובת הר"י"ש כו', וראוי להורות שאין להשבע כלל כו', אמנם לחומר גדל הערוה הנהיגו בתי דינים להשביע את הכתבע, צכן ישבע שאינו יודע שהיא מעוברת ממנו, ואף שנראית כשצוה לצטלה, אפי"ה טוב שלא לטות וכו'. ובנידונו שהיה ידוע שהיא אינו

גם בישמח לבב סי' א' דף ס"ג טור ד' [ונלפסה התשובה גם בסוף מנחת העומר], כתב הראית לדעת שרבותינו האחרונים פשיטא להו שאע"פ שהוא מודה שצא עליה פטור ממזונות הולד, וכולם שאבו דבריהם מהר"י"ש כו', ומה גם שלא נמלא מי שיחלוק נגד הר"י"ש וזלת השצ"ן לענין שצוה מפני שהכך בשטות הפוסקים כלשונא בתרא צהך תרי לישני דפ"ז דיבמות, דבה תליא חיוב השצוה, ולא קי"ל כותיה וכו'. ובדף ס"ה טור א' ד"ה הדין, כתב עוד, דלא הנטען כופר הכל שלא בא עליה מעולם הוא עצמו נידון הר"י"ש שפטר אפילו משצוה, ואפילו שצוה שאין אתה יודע שהוא שגך שנהגו להשביעו בארץ שכתבו כמ"ש החת"ס [המוצא לקמן] [ואכן אין לנו מנהג זה], אין לנו להשביעו, כיון דלאהי לאו צע"ד ידויה, ואין משביעין על טענת שאל של הולד, ומה גם דלא שייכא שצוה הכא כיון שאף אם יודה שצא עליה הוא פטור, ממילא אין מקום לשצוה כמ"ש בשצות יעקב [דבאיכא רגלים לדבר שחולד ממנו חייב שצוה כמובא להלן].

ובפעולת צדיק ח"ג סי' כ', הביא ג"כ דעת הר"ן שפטר ממזונות בנים כשפטור ממזונות האם, ולכך אורו לסניף לפטור משצוה כשאינו מודה שהוא בנו.

וכהר"ב"ש פסקו גם בצית הילל סי' ד' סעיף כ"ז ד"ה נשאלתי, בחוט השני סי' י"ח דף ט"ו טור ד', בשמש דקדק חו"מ סי' ל"ז ושם סי' ל"ח בתשובת בנו וחכמי ויבית אנקונה דף כ"ז טור ד' ד"ה ומכל, שצ"י יעקב ח"צ סי' ג' דף ז' טור א' ושם ח' טור א' תשובת הרב צללאל צומטל השני, שצ"ע שכל צעל מרצבת המשנה כאן, בתקפו של יוסף ח"א סי' כ"ב, שאלך צבי [ותאומר צביה] סי' ד' סקמ"ז, במשפטים לדיקים ח"א סי' ע"ד, בהלכה למשה [להר"מ אלבז] סי' ט' וכו' חק"א, בחזאת ליהודה [להר"ח הכהן מסלתון] סי' ל"ז, בתועפות ראש [להר"ר אנקאווא] סי' ד' דף ט' טור ד', בפעולת לדיק ח"צ סי' רע"ט בתשובת צן המחצר הרב אברהם, ובנושא האפד שצאני האפד ח"צ סי' י' דק"ט טור א'. ובמילואים לאפד שצאני האפד ח"א אות ג' כתב, דלרינא הכי נקטי האחרונים וכו'. ועיין בשאל ומשיב מהד"ת ח"ד סי' ק"ם ובדרך אמונה [להר"ש ביבאם] פרק ד' סי' ב'.

ועיין בשושנים לדוד [להר"ר צבאח] ח"צ סי' ע"ד ד"ה הרי אפי', שכתב שאף שאין להשביעו מהר"י"ש, עכ"ל לא האמינתו [התורה] לגזול הנטענת צטיפול העובר מזונות והסקה, לכן פשוט שמחזיקין ליה למחר סתם, וזה נוסח המחר, מאן יודע שהעובר ממנו ולא יגיד הרי הוא בחרם סתם חסר, וע"ע צערוך השולחן הכ"ל.

ובמנהג הקהילות להשביע. בצית מאיר סי' ד' סעיף כ"ז ד"ה שכשם, אחר שהאריך להלדיק דברי התשצ"ן צענין שצוה, כתב ומנהג העולם [המוצא שצ"י יעקב ח"צ סי' ג' דף ז' טור א', שכתב למאד יפלא צענין אשר שמעתי דכתבה קהלות פוסקים שצוה על הכהש כו', דמה מקום לשצוה זו, הלא אפילו הודה שצא עליה פטור לזון לדברי הר"י"ש ולדברי השו"ע (סי' ד' סעיף כ"ז) לפוסק לאינו יורשו], מיושב בפשוט, שסומכים צללא דיימא מעלמא על הכרעת הה"מ והח"מ [שם סקי"ה שכתבו שהיכא שהודה שצא עליה ולא דיימא מעלמא, שהוא בנו לורשו וה"ה למזונות, ולכן נהגו להשביעו. וכ"כ צפירו לטעות הבית סי' י"א המוצא לקמן אות י"א.

ק) ובחז"ס במאנו בזה תשובות סותרות, דבחי"א סי' קל"ג אות ד' ובחי"א סי' קא"ח סי' תשביע וכו' וכו'. אולם בחי"א סי' ק"ה [ותשובה זו מאחרת מכולם] כתב, שנהגו בתי דינים להשביעו שאינו יודע בבירור שחולד ממנו, והבית מאיר חוכך בדבר כי מי התובע שהרי אמו לאו בעל דברים ידיה הוא כי עליה אין מושל להניק ולא לפרטו בשום דבר כו' תשליכוה על הציבור, ואם הציבור תבע, הלא אין עליהם סנתת ברי ואין ישיביוהו בשנתת שמה, ודוחק שישטענו ברי עפי' אמו של תינוק, ותעלה [הב"מ] דהב"ד ממנים את האם לאפטרופוס לטעון עבור התינוק שחובע מזונות עצמו בברי שלה, ודוחק אלא שכבר נתנו. וכי"כ בחי"א סי' ב', דבב"מ מראה פנים כצמח דהב"ד תובעים עבור הציבור שמוטל עליהם פרנסת הבן, ובבית הבן בעתו כמאפטרופוסים שלו, ותובעים אותו עפי' ברי של האם והיו לפוסקים דיכול להשביע עפי' קרוב עיין בחי"א סי' ק"ה, ועי' פליגי ריב"ש ושו"ב, הריב"ש פסק שמי' פטור דכי היכי דלגבי האי אפקא נפשה ה"ג לגבי אחיירי ולא איכפת בברי שלה, וכי"כ וסתם בשרי, אך הקהלות נוהגים נגד השו"ע כחתשצ"ן דצריך ליצבע עי"פ שאינו יודע שחולד ממנו וכו'. וכי"כ בתשובה מכת"י הנדפס בצפונות חזרת סי' ניסן תשנ"ב.

אוצר

סיק כב אות ו — ח

הפוסקים

[לדאס אין עלי כיעור או רגלים לדבר אין להשביע בטענה ריקנית כמבואר בחומ"ם סי' פ"ז סעיף ה' בחומ"ם ר"ק חרס סתם כו', אכן אם יש עלי כיעור או רגלים לדבר כפי ראות עיני הדיון אז ראוי להחמיר עליו].

ובלב מבין (להר"ם זירלדנו) סי' קס"ז, הגם שכתב דאף משבועה פטור כו', מ"מ מסיק לדאס יראה לז"ד להשביעו אם יש רגלים לדבר, כדי ליתן קנס שצא על כלה פנויה, הראשון בידם.

ו. וכשעוד אחד מעיד כדבריה. כתב בערוך השלחן סי' ד' סעיף ל"ב, דפנויה שילדה וע"א מעיד שזנו הוא כו', אם תוצעת מוזנות להולד עפ"י העד, חייב שבעה דלאורייתא כבכל תביעת ממון. וכ"כ הרבנים א' ולדינגר, ע' יוסף וי' קאפח בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 66, דכשיש ע"א שהבעל הודה לפניו שהוא זנו, והבעל מכחשו, אין לחייב את הבעל בממון כי אם שבעה בלבד^ה ועיין בשב יעקב ח"ב סי' ג' דף ק' טור א', ובשתי תשובות של הרב זאללל בומסלא שם. ואבואו דבריהם ביד אהרן ח"ב סי' ד' בהר"ט ראיות כ"ח וכו'.

ועיין בברכת יוסף סי' ט', במשרתת שטענה שמבעל הצית נתעברה ועד אחד העיד כדבריה, כתב דלדעתו להריב"ש גס כשיש ע"א כדבריה א"ל לישבע כו', לפי דברי התוס' בכתובות כ"ב ד' ד"ה א"ה, שכתבו דהיכא דע"א דלאורייתא נאמן הוי כז' אפילו לא פסקו הכ"ד על פיו, ועי' בב"ש סי' קע"ח סק"א, וא"כ ה"ה כאן הרי האב כשנים מדאורייתא ואין יכול ע"א להכחישו אפילו לענין שבעה^ה.

ח. וכשטוענת שהיתה בתולה והוא בעל ושנה ולא נתהפכה ולא שיבשה במוך, והוא יודע מזה. כתב בבית יעקב כאן, ולכאורה קשה [על האד"ע שכתב דאם הוא מודה שהולד ממנו חייב לזנו], להאריך אפשר שיהא הולדא כדורא שלא באו עליה אחרים, וכי לא זיה ידו מידה כל ג' חודשים עד שהוכר עוברא, ולא משכחת זאת אלא במיוחדת, וקשה דמהיית פתיה לא נוקי אורתא בחזקת כשרות שלא זינתה עד זנות אה, וימא ודאי השתא הוא דלאייתא זנות הראשון הוא, ואף דלאמינן מדאפקרה נפשה לגבי האי אפקרה נפשה נמי לגבי אחריתא, היינו שזינתה ג"כ אחר זנות זה, אבל קודם זנות לומר שזינתה ג"כ מאחרים מה"ט לא נוקי [אורתא] אחזקת הרגון ואחזקת כשרות, וכיון דלא נבעלה מקודם והוא זנות הראשון, א"כ י"ל רוב נשים מתעברות ויולדות, ומה בכך שזינתה ג"כ עם אחרים אח"כ כיון שכבר היתה מעוברת מביאה זו ובנו הוא, ואף דאין הולכין בממון אחר הרוב, מ"מ בצרי ושמה מהני אפילו חזקה וכ"ש הכו, וע"כ י"ל דבזשי ואשמו שייך לומר רוב נשים מתעברות ויולדות, אבל בזנות לא שייך צבאר זו דלדבריה כל המזנות משמעות במוך ומזנות או מתהפכות ומזנות, ולפי"ז כשמודה שצא עליה ולא נתהפכה ולא שימשה במוך, והוא יכול להרגיש בזה, אזלינן בזה רובא וצרי ושמה וחייב לזנו, ולפי"ז נראה דאם היא טוענת צרי שהוא יודע בזה, ושהיתה בתולה, והוא בעל ושנה והוא מנחישו חייב לישבע, דהא אם יודה יתחייב ממון, דהיינו לשלם שכר הנקא כו', וחשוב כתבעה ממנו ממון בצרי. וכ"כ דבריה אליעזר סק"ג, דבספרו דמשק אליעזר סי' ל"ח סק"ב ציין לצית יעקב הנ"ל, וכתב דכן הוא העיקר לדורא עם צרי מהכי להוציא ממנו, והשגתי על השער המשפט סק"ב שכתב דאף צבואר עם צרי אין מוציאין ממון וכו'.

אולם

איו שומר שבת, כתב שאין להשביעו כי חשוד הוא על השבועה, ורק מחרימין עליו אם טוען שקר כמ"ס בחומ"ם סי' ל"ב סעיף ו"א. וכ"כ שם בס"י י"ב, צנידון דומה, שהיה ראוי להורות עפ"י הדיון שאין על הנתבע שום שבועה, אמנם לגדור פרץ הנכסיו בתי דינים להזיקו שבעה על טענתו כמ"ס צפ"ת [המוצא בסמוך]. וכן המנהג פה מראשקד^ה, בכן גם אין כלל בעקבותיהם לחייב הנתבע שבעה על טענתו שאינו יודע מעוברת ממנו, ושבעה זו תהיה אחר שתקבל חרס שכדבריה כן הוא שממנו מעוברת בודאי, כמו בכל מחוייבי שבעה שמחרימין על התובע תחילה כמ"ס בחומ"ם סי' פ"ז סעיף כ"ב. ושם ח"ב סי' ד', כתב דאף במחלה האשה לנתבע לאחר שפסקו ב"ד שחייב להשבע, אם חזרה בה אחר זמן, חייב להשבע [ע"ש]. ועיין גם ביוחסוף שלמה סי' מ"ו, דאע"פ שדעתו לפסוק כהריב"ש גם למעשה וכמוצא לעיל, מ"מ כתב שם על נידון שהיה צריך מראש הנ"ל, [הדגס] צדפותיו האחרונים פסקו כהריב"ש כו', אלא דלפי מנהג מראשק שנהגו להשביע ע"ז נראה דגם כ"ד ישבע שאינו יודע צבירור שהולד שלו ופטור וכו', אלא דכיון שהועד באותו נידון שהנתבע מחלל שבת, כתב דכיון שכן, חזר הדיון למש"כ בחומ"ם סי' ל"ב דנפטר בלא שבעה כו', ומ"מ מחרימים סתם וכו'. והוצא בשו"ס לרוב (להר"ד זאלל) ח"ב סוס"י ע"ה. וכ"כ צביע אורח ח"ג סי' ג' אות ל"א, דבמקום שנתברר שיש מנהג להשביעו, משביעין אותו.

ובמטה אהרן (להר"א בן חסין) סי' ס"א, כתב דכשמכחיש שאין העובר ממנו או שהוא מסופק בזה, ישבע בנק"מ שאין העיבור ממנו, [או שאינו יודע שהוא ממנו]^ה, כתקנת מועצת הרבנים [למרוקן]. וכ"כ בס"י ט"ו עמ' ל"ד טור ב' ובסוס"י נ"ב ק"ה.

ועיין בפתחי תשובה סי' קע"ז סק"י, שכתב כ"ל דכיון דשבעה זו אינה עפ"י הדיון רק מאד המנהג כו', ע"כ אין להשביעו אח"כ יש רגלים לדבר שעכ"פ בודאי בא עליה ולא דימתא מאחרים, ודבר זה לפי ראות עיני הדיונים. וכ"כ בשערי עיזאל ח"ב שער מ' סעיף ד', עפ"י ד"ה הפ"ת הנ"ל, שנהגו הידינים להשביע היסת שאינו יודע צבירור שולד זה [הוא] שלו, כשיש רגלים לדבר שעכ"פ בא עליה ולא דימתא מעלמא, כפי ראות עיני הידינים. גם הביאורא לנידונים הרבנים י' א' הנ"ל, ע' הלאה, וי' ש' אלושים בפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 194, והרבנים ז' גרז, א' י' לנאל, וע' בצרי שם כרך ט' עמ' 329 [ונדפס בשערי עיזאל ח"א סי' ל"ז עמ' קל"ב].

ובישיבת לבב סי' ו' כתב צנידון, דלויכא טעמא להזיקו שבעה, יען מלא למנו" [הר"א בן הרש] בפס"ד שצט"ס ברכת אליהו סי' ח', שראה לרבנים דדור שלפניו, שהטילו שבעה על הנטען היכא דלויכא רגלים לדבר [מאד כמה אומדנות המוכיחות כדבריה, שהועד שצויתיה דלה עמו הלא מתעבה עמה בשמקו אקלות ראש כדרך איש ואשתו ויותר מזה, וגם שלא יאלע עליה קול קודם לכן]^ה, ובכ"ד הא איכא רגלים וידיים מוכיחות שממנו נתעברה, וכ"כ בשבועת יעקב ח"ג סי' קל"ח המוצא צפ"ת סי' קע"ז סק"א

קד' ע"י מש"כ בזה בשופריה דיעקב ח"א סי' פ"ה ד"ה מכל.

קה) עפ"י דבס"י ט"ו בסמך. ועיין בתבואות שמש סי' קכ"ז עמ' רב"ג ד"ה גם ענין, מש"כ בזה.

קו) ושם בס"י ד' בן צנידון כצ"ח ולא הוכיח כלל דמועצת הרבנים תיקנו שישיבע ע"ז, וכנראה שהטעם הוא מפני שתשובה זו כתב בשנת תשי"ו, והתקנה הנ"ל היתה בשנת תשי"ז כמו שנדפס בהגם שאול ח"ב עמ' ג"ה. ובמטה אהרן סי' ל"א עמ' פ"ד, הביא מנהג מראשק להשביעו כשיש רגלים לדבר, וכתב דאפשר שתקנה זו נתקנה מקרוב, שהרי בשופריה דיעקב סי' פ"ז מוכח דנהגו כסברת הריב"ש. קז) מהברכת אליהו שם.

קח) עיין בצ"ח אליעזר ח"ז סי' מ"ח פרק ב' אות ו'.

קט) לכאורה דברים אלה לא שייכים היכא שהעד אומר שהבעל הורה לפניו.

אוצר

סי' כב אות ח — יא

הפוסקים

הכ"ל, דמה שאמר שלא היה צענין שתשאר מעוברת הכל יפצה פיהו, לדוקא באשה אירכא למימר אישה מזונה מתהפכת כדי שלא תתעבר, אבל האיש לאו כל כמיניה, והוא ליה הודאת בעל דין ולא הכחשה כיון שהודה שזא עליה הרבה פעמים אכן סהדי שממנו היא מעוברת [וע"ז לקמן ארת י"ב].

ובבגדי יו"ט סי' ז', באשה שילדה בחודש הרביעי לנשואיה ואומרת שמתעלה נתעברה בעודה ארוסה והוא אומר שזא עליה רק שלא כדרכה, כתב דאפשר דכשם שזינתה עמו שלא כדרכה כך זינתה עמו אחרים כדרכה והוא מעוברת מאחר וכמ"ש הרשב"ש וכו', ואע"ז דלכאורה נראה דטענה זאת היא חלושה, דאפשר דמאי דאמרינן כן, היינו אם היה זא עליה כדרכה אזי אמרינן דמאי טעין כשם וכו', אבל כז"כ שטען שזא עליה שלא כדרכה, אפשר דלא מופקדא כ"כ לאחרים שיבואו עליה גם כדרכה דאפשר שהיא מתעברת ונגילת חרפתה לעין כל, מ"מ נראה דגם בזה"ל ייתן ליאמר כשם שהפקירה עצמה לצא עליה שלא כדרכה היא מפקרת ג"כ כדרכה לאחרים.

יא. וכשהיא מופקרת או דיימא מעלמא. כתב בתשצ"ז סי' ס' ע"ה, דכיון שהיא נטענת מאחרים וזלת הראשון כסתלק נאמנותה על הראשון, ואפילו העידו על הראשון שזא עליה או הורה הוא בזה, כיון שנטענת מאחרים, כמו שזינתה עמו זה כך זינתה עמו אחרים, ואין להחזיק העובר בזכו של הראשון [לענין ירושה וחייב מזונות^(א)] אם הוא מכחיש שאינו זנו וכו'. והביאו דברי התשצ"ז צנידוניהם, בחקרי לב מהדו"ב סוס"ר ז' ובזוף דגש סי' י"ב.

ועוד כתב בתשצ"ז שם סי' י"ט [ומוצא לעיל ארת ד']. דאם הורית לו בזה [שנבעלה לאחרים] היו ספק זנו ומספקא לא מפקינן ממנה^(ב), ובשערי עיזאל ח"צ שער מ' פ"א סעיף ה', כתב עפ"י התשצ"ז הכ"ל, [דאם] נתברר לב"ד בהוכחות בדורות או עפ"י הודאתה שזינתה עמו אחרים, פוטרים את הנתבעת מדמי מזונות הולד וגם מנשבות היסוד, דכיון שזינתה עמו אחרים נכשה וכל זה ספק אם הוא מנתבעת או לא מאחרים, ואין מוציאין ממנו ולא משביעין שבעת היסוד מספק. וכ"כ ביואסוף שלמה סי' ל"ט צנידונו [וע"ז מדבריו להלן].

ובצלעות הבית סי' י"א, כתב לגבי מופקרת, דאפילו למנהג העולם להשביע מי שנטען מפני מזונות הולד, היינו בלא דיימא מעלמא ועפ"י מסקנת הח"מ בסי' ד' סקכ"ה דלא אמרינן בזה כשם שהפקירה וכו', נמאל אם הוא זא עליה הרי הוא האב, ע"ז סומכין ולא חוששין לטענת הרשב"ש שהתורה האמינה להאב כו', אבל במופקרת כזו שהיא ודאי דיימא מעלמא, פשיטא דטעם לא לחוד מספק, דאף אם ודאי זא עליה הרי לגבי הולד אינו יודע אם נתחייבת לקוי"ל דפטור. וכ"כ צנידונו בהגם שאול ח"א סי' כ"ה, דכיון שהתובעת זונה מפורסמת כדברי העדים וכוכל היוזא, אין לחייב הנתבע שום שבעה מכח מנהג, אחר שפטור עפ"י הדין.

ועיין בפתחי תשובה סי' קע"ז סק"ז, ומוצא לעיל ארת ו', שכתב ג"כ, דכיון דשבעה זו אינה עפ"י הדין רק מאל המנהג כו', ע"כ אין להשביעו אלא"כ יש רגלים לדבר שע"כ בודאי זא עליה ולא דיימא מאחרים וכו'. ועפ"י כתב באורח משפט ח"צ סי' ז' עמ' ז' צנידונו, הרי דבעינן תרתי לריעותא [לחייב שבעה] רגלים לדבר ולא

אולם בערך שי כאן סעיף ד', כתב ע"ד הבית יעקב שלדעתו לא נראה, [דהא דליתא בכתובות י"ב ז', דברי וחזקה מהני להוציא ממנו אינו ראיה לכאן]. דשכלמא התם כגון בחזקת הגוף לבד לתתמו נאכנסה, מהני דרי וחזקה, משא"כ הכא בחזקת דהיינו חזקת הגוף וחזקת כשרות, אפילו להריב"ש דתרי חזקות כרוכ, מ"מ עדיין יש מיעוט לומר דזינתה עמו אחר קודם לה, ואת"ל לא זינתה עמו אחר קודם לה שזא זינתה עמו אחר לאחר שזינתה עמו זה, ונהי דרוב נשים מתעברות ויולדות עדיין יש מיעוט המאמי, נמאל יש תרי מיעוטי לכרך והוי פלגא או רוב כמ"ש הר"ן בחולין ס"ג ז' אהא דלוקחין בנים בכל מקום, אם אומר של עוף פלוגי וטורר הוא כו', ועוד הכא י"ל דולד זה מרובא דעלמא פריש ולא מזה, וכמ"ש בפנ"י בכתובות שם ד"ה איתמר, דלפיכך אין מחזירין אצידה בלא סימנים אפילו למ"ד דרי ושמא דרי עדיף, דאמרינן מרובא דעלמא נפל, ולפי"ז אפילו מודה זה דמלמא בכולה ובעל וזנה ולא נתהפכה ולא שימשה בזמן, מ"מ פטור משכר הנקה דשמא נתעברה מאחר.

ט. כשאנס אשה ואינו מודה שהולד הוא בנו. כתב בהפלה קר"א כאן סק"ד, דמש"כ הרשב"ש דאפילו מודה שזא עליה אפשר שגם אחרים זאו עליה ופטור, היינו דוקא בפיתה ארתה, אבל אם הוא מודה שאנס ארתה לא שייך לומר כי היכא דאפקרה לגבי ידיה דאפקרה נמי לגבי אחריני כו', והיינו דקאמר ביבמות ט' ע"ה, מאי דעתיך אמו אנוסת אציו וכו', ואמר עוד שם ואציי מתרגם אף בתו מאנוסתו, וכן בזה דוכתי דקדק הש"ס לומר בתו מאנוסתו, אף לאנסא לא שכיחא כזה מפותה, לכן נקט הכי, דבמפתה אף שידוע שזא עליה אינו ידוע בודאי שהיא בתו דאיכא למימר כשם שהפקירה וכו', ובהא א"ש לשון השו"ע לקמן סי' ק"ב סעיף ה', שכתב וכן בת אנוסתו אפילו נולדה לו אחר שנשאה וכו' אין להן מזונות אחר מיתת אציה, אבל בחייו הוא חייב במזונותו כדין שאר הבנים והבנות בחיי אציה, משמע דבחיו הוא חייב במזונותיה אפילו בבת אנוסתו שגולה קודם שנשאה, והיינו מעשם הה"ל דבאנוסה לא שייך כי היכי דאפקרה וכו'. והוצאו דבריו בישמח לב סי' א' דף ס"ד טור ד' ד"ה וחזיתיה, והוסף ש"כ בכתב סופר סי' ג' [ארת א' ד"ה והנה, ע"ש]. וכעין זה כתב בשואל ושאל ח"ה סי' ע"ה. ועיין באור"ח סי' ד' ס"ק ק"א ארת ז'.

י. וכשטוען שבא עליה שלא כדרכה, או באופן אחר שלא תתעבר ואינו ממנו. בנשבות הרב אברהם סגרי בפחד יצחק מערכת האל"ף ערך אונס דף ל"ב סוף טור ד' [ונדפסה גם בשו"ת הרצ"ך סי' כ"ב], אחר שהעלה דעתה התשצ"ז כמובא לעיל ארת ד', כתב ואת"ש שעדיין כז"כ נקרא מכחיש כיון שאומר בפירוש שידוע שלא נתעברה ממנו, שאמר שזא עליה אבל לא צענין שתשאר מעוברת ממנו^(א), יש כאן סבבה יותר וישרה, היאומן כי יסופר שיהיה השוש דש ויוכל להבחין שלא יא ממנו טועת זרע וכו', אלא פשיטא דא"א לנאנס וכו'. והוצא במטה אהרן [להר"א בן חסין] סי' י"ט. ובתשובת הרב צנימין כהן בפחד יצחק שם דף ל"ז טור ד' [ונדפסה בשו"ת הרצ"ך סי' כ"ד], כתב לאו כל כמיניה להאיל עצמו בטענת [דבעלה שלא כדרכה], כי ידוע לכל שאין אפוטורפוס לעריות, וכיון דלא יאכליה לעשות בערירה גולה כזאת, לשבז את בת ישראל ולבא עליה כשהיא נדה, ומי ויכל ויחוש להעמיד עצמו.

ובתשובת הרב ישעיה באסאן שם דף ל"ד ריש טור ג', כתב על הגידון

קיא. עפ"י דבריו שם ובסי' רע"ג באותו גידון.

קיה. צ"ע שמדבריו המובאים לעיל משמע שצ"ח הנסמן לסעון להדיא שאינו

אוצר

סיק כב אות יא — יב

הפוסקים

למה שפי' בשב יעקב ח"צ סי' ג' בדברי השו"ע (סי' ד' סעיף כ"ו) אם אינו מודה שהוא בנו (אינו יורשו, ובמודה שהוא בנו יורשו), להדיעה הוא די כשאומר שחיב ירשו ויומי ואיכווין, ומשום זה יורשו, אי"ה שהיה שחיב במזונות וכו', ומכל זה נלע"ה, להא הוה לן עדים על איזה צעילות מאחד מאביו הצית, ולפי חשבון היתה ראויה להוליד מזה הזמן, ולא היתה דיימא מעלמא, להא בנו ליוורו ולמזונות, וכל היכא דב' מחייבים הוא הדין באדלתא, וממילא [חייב] על הכפירה היסת וכו' קידו.

ובתשובת הרב אברהם סגרי בפחד יצחק מערכת האל"ף ערך ראונס דף ל"ב טור ב' [ורפסדה גס בשו"ע הרב] סי' כ"ב], במשנת שיליה ואומרת שהוא מהבשה"ב, והוא מודה שצא עליה אבל לא בענין שתהיה מעוברת ממנו, כתב להריב"ש יפה דן בגידונו שהוא הכחיש אותה לגמרי שלא צא עליה משא"כ ב"ד"ג שגם הריב"ש יורה כו', והרא"ש בתשובותיו [הכ"ל] כתב לכיון שהיתה צביתו משתתו ומיוחדת לו שדין בתריה אף ללישנא קמא אליבא דלאבי ביצמות. [הכ"ל], וכ"ש דקיי"ל כרצא וכלישנא בתרא דדיימא מיניה אע"ג דדיימא מעלמא בתריה לדיה שדין ליה כו', וגם בשו"ע הרב"ז [ז"ח סי' ק"כ] כתב דלפיו אי הוי ילעין בודאי שגבעלה לאחר, אמרין רוב צעילות אלל בעה"ב שהוא אלל, דמהאי טעמא אמרין צא"ח שזינתה ובעלה עמה בעיר שדין הולד בתר הבעל, מפני שרוב צעילות אללו ותלינן ביה, וכן העלה הרא"ש [הכ"ל] בגידונו כיוצא בזה כו', וה"ה והוא הטעם ב"ד"ג כיון שהיתה תמיד צביתו משתתו אותו, ועוד שלא היתה חשודה מאחרים, בתר לדיה שדין ליה כו'. ואחר שהאריך להוכיח דלא כהריב"ש, כתב בדף ל"ג טור א', לכיון דמזכיר שצא עליה כמה פעמים, ודיימא מיניה ולא דיימא מעלמא והיתה משתתו צביתו, אין חזקה גדולה מזה, וכמו שכתבתי בשם הרב"ז, [ומסקין] שאפילו אמת היה הדבר דדיימא מעלמא, כיון שהיה משתתו צביתו אמרין דרוב צעילות אללו, ומכל אלו ראיות זכינו לדין שהוא בנו לכל דבר וכו'. והסכימו לזה הרבה רבנים בתשובותיהם שם קס"ה.

ובתשובת הרב ישעיה באסאן שם דף ל"ג טור ב', כתב דפן יהיה הכסיל חכם צעינו לחלוק על הראיות שהביא הרא"ש [הרב אברהם סגרי], ופן יתפאר עליו לאמר, להרא"ש מייירי במיוחדת לו צביתו לפיגש, וגם הכל היו מעידים שאמר עליו שהיה בנו, וכמו"כ הרב"ז מייירי בחזקה גמורה שהיה מחזיקו כבן והיה נוסע עמו כבן להאכילו ולפרנסו ואת אמו, שאין לך חזקה גדולה מזה, ואע"פ שלא הודה שהוא בנו חזקה עדיפה מהודלתו, וגם שם מייירי במיוחדת לו צביתו, נוסף עוד דעת הריב"ז צא"ח צביתו [כ"ג ב' מדפי הרי"ף], דלפיו היתה מיוחדת לו אינה נאמנת עליו הביאה הרמ"א בסי' ד' סעיף כ"ו, מלמד דברי הריב"ש דכוותיה פסק בשו"ע, ע"כ ראיתי לצווא קצת בארוכה. ואחר שהאריך בסוגיא ליצמות [הכ"ל], כתב בדף ל"ד טור א', כללם דנקטינן מכל מאי דכתבין

עמה אלא בסתר בפחד ותחלה. וצ"ע במשפטי עניאל מהדור"ס ב' אות ד' ד"ה מדברי.

קידו וכעין זה כתב במחצית השקל המובא בפנים, שכשהיה טוענת שיהיה לו והיה רגיל אצלה, והוא מכחישה שלא בא עליה רק פעם אחת, חייב לישבע, דהא אם יודה יתחייב ממן.

קס"ה והוסף שם הרב אברהם סגרי שבגידונו יש גם לחייבו מטעם קנס. ועיין בכמה מהחשבוטות שם, שנראה שהסכימו לכן שיש לקנס, אבל לא שחייב מעיקר הדין.

ולא דיימא מאחרים, וא"כ ב"ד"ג אע"פ דיש רגלים לדבר מ"מ היא דיימא מאחרים, לשמעתי אומרים שרבים צאו עליה, ע"כ אין מוסרים אותו לשבועה. והביאו לנדיחותה דברי הפ"ת הכ"ל דאין משגיעים רק בלא דיימא מעלמא, הרבנים י' א' הראב"ד ע' הדייח וי' א' אלישיב בפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 198. ובישכיל עבדי ח"ה סי' ל"ד אות ה', הוסיף דגם היכא דטען הבעל שהיה דיימא מעלמא אין לחייבו שבועה, דאין להשביעו בטענת ספק וכו'.

וביארסוף שלמה סי' מ"ו, אחר שכתב דלפי מנהג מראקש יש להשביעו שאינו יודע שהוא שולל שו, כתב עוד, וצ"ע ללכאורה היה נראה לומר דעד כאן לא תיקנו חכמי ערב, שבוועה זו אלא בזמנם שלא היתה פריטות עזה בעולם, אבל בזמנינו זה צבועה"ר שרבתה הפריטות, ובפרט ב"ד"ג שיש עדים דבר שהוא פרוכה, ומא"כ להפ"ת הכ"ל שכתב דאין להשביע רק בלא דיימא מאחרים, מ"מ ב"ד"ג כיון שהיה עדים מחללי שבת ופסולי עדות ניתנה לא לזינו לסמוך על חילוק זה ולפטורו בלא כלום, ומייב מיהא לישבע היסת שאינו יודע דביורו שהוא ממנו.

יב. וכשבא עליה כמה פעמים או שהיתה מיוחדת לו, או שהיתה משתתו בביתו, או ששירתו שניהם בבית אחד, ומצויה לו תמיד. כתב בהפלאה בקרי"א סק"ה, דגם לדעת שאר"י בסי' ד' סעיף כ"ו, דמשמע דאין אנו מחזיקין אותו ודאי ליוורו אם אינו מודה שהוא בנו, אף שמודה שצא עליה פעם אחת, [ומכבוצר צביתו ד' דגם כאן דעת השו"ע כהריב"ש דרק אם מודה שהוא בנו חייב לצונו], מ"מ אם הוא מודה שצא עליה כמה פעמים תלינן הולד בו כמ"ש בתוס' כתובות י"ג ב' סוד"ה הווא, והרא"ש בתשובותיו כלל פ"ב סי' א', דבמיוחדת לו תלינן בו. וכן במחמית השקל כאן (על הח"מ סק"ה), כתב עפ"י התוס' הכ"ל, להא יורה שיהיה לו והיה רגיל אצלה, יתחייב לשלם לה שער הנקה. גם בישכיל עבדי ח"ה סי' ל"ד אות ז' כתב, דבגידונו שהוא מודה שצא עליה הרבה פעמים, ואינו יכול להוכיח שחיתה עם גברים אחרים באופן ברור רק שמועות בעלמא וכו', נראה ברור דיש לחייבו במזונותיו בודאי. ועפ"ש ח"ו סי' י"א.

ובבית מאיר סי' ד' סעיף כ"ו ד"ה שכסם, אחר שכתב דהח"מ בסי' ד' סק"ה וכו' פוסק כהראשונים המולקים על הריב"ש, וסי' ד' להיכא שצא עליה הוי בנו ליוורו, וה"ה [לפ"י] שחיב במזונות, כתב עוד, דיותר מזה במשנת שרבתה שרבתה וטוענת על אחד מצביו הצית, צוה נלע"ה דכלהי הכרעת הרא"ש [הכ"ל], במשנת צביתו ומיוחדת לו, לענין ממן הקל שהוא בנו ליוורו [ולפ"י] גם לחיוב מזונות, כמבוצר ראיתו שם מדברי הר"ש כו', ומי יבוא אחרי הכרעתו שכתב להרמ"ב"ס לא פליג עליו בזה, והא שרמ"א בסי' קכ"ו סעיף ט' העתיק לשון הרא"ש במיוחדת לו, אין ל"ל דוקא במיוחדת לו לזנות דומיא דלפ"ג, כי מבוצר בהתשובה דתליא אף בשהיתה צביתו תמיד ומא"כ לו בכל עת ומודה שצא עליה כמה פעמים ק"ה, ומכ"ש

קידו עיין באוצר"פ סי' ד' סק"א אות ד', גדר מיוחדת. ויש להוסיף מש"כ בתשובת בן המחבר וחכמי ישיבת אנקונו שבשמש צדקה חו"מ סי' ל"ח דף ג' טור ג' ד"ה ואין, דכיון דלא היתה משתתו שלו ובביתו אלא שניהם היו משתתו בבית יהודה, לא נקרא מיוחדת לו ולא שייך לומר רוב בעילותיה אצלו וכו', וכשהוא משתתו שאני, דלעולם היא תחת ממשלתו ורצונו, ואין מי שיעכב על ידם ואינם תולים ברצון אחרים, והוא יודע לו לשמשו, ותו כי כמו פילגש דהוא משתתו לאבן תפקיד עצמה לאחרים וכו'. ובחקרי לב מהדור"ב סוסי' ד' כתב בגידונו דלא היתה מיוחדת לו או משתתו, שלדעת הריב"ש אפילו הודה שבא עליה כמה פעמים לא שדין לולד בתריה. ובמשפט כתוב [להרי"י יותון] סי' ד' עמ' ל', כתב דלא נקראת מיוחדת אלא שהוא מונה עמה בפרסום בלי יראה ובשבת ואחרים אינם יכולים לזנות

אוצר

ס"ק כב אות יב

הפוסקים

כתבין, לכל היכא לאיכא תרתי לטובתא [שמורה שצא עליה ולא דיימא מעלתא] הויא ליה חזקה גמורה ושדינן ליה בתר דידיה לכל מילי, ואף אמו אינה נרירה בדיוקה, אלא שהרמב"ם והר"ן ס"ל דבעינן שידוע לנו בצירור שצא עליה, ולרש"י רשצ"א והרא"ש סגי כשמורה שצא עליה [ע"ז לעיל אות ד'], ולפי מש"כ הרא"ש בתשובה הנ"ל, כל שהוא אומר שהיה רגיל אלאה תמיד אף הרמב"ם מודה דשדינן רוב בעילות בתר דידיה אפילו לאציי, ותו, נקטינן דלא נפקא לן מידי בין אם מודה שמעוברת [ממנו או לא], מפני שדבריו צזה התם מהבבל, ואין זה אב שהאמינתו תורה.

עוד כתב שם, שאלקו דברי הרה"פ, שאף הריב"ש אינו אומר דכל כמיניה לומר אינה מעוברת ממנו היכא שהורה שצא עליה, אלא דמדמה זה לאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, וכיון שכן, מתאחר שהעלינו לכל היכא לאיכא תרתי לטובתא הויא חזקה, לא דמיא לתמה לי בידך כו', להתם פטור משום דלית ליה חזקה לתובע ע"כ אזלינן בתר חזקה דממונא כלאמרינן כתובות י"ב ב', אלא היכא דלית ליה לתובע חזקה כהכחא כו"ע מורו דברי דידיה עדיף, ולפיכך אני אומר, דהריב"ש מוציא אליבא דהרמב"ם משום דבמקום האשאל היו סומכים עליו בכל כמבואר בשאלה, וכיון דהרמב"ם פסק כלישנא קמא דדוקא דללא דיימא מעלתא, משו"ה פסק הריב"ש דלאינה נאמנת משום להתם היתה דיימא מעלתא, כדקאמר שא"כ כל הזנות שנתעברה וכו', ומדוכח בשאלה שאמר שאם לא היה מיימרה היה אומר ממי היא מעוברת, אבל בנ"ל דלא דיימא מעלתא לא מבטליה לרש"י וסביעתו דסגי לן במורה שצא עליה דהוי חזקה גמורה, אלא אפילו להרמב"ם כיון דלא דיימא מעלתא והוא מודה שצא עליה פעמים רבות, ובפרט בהיותה משתרת בציתו ומלויה לו, לכל כי הא אף הרמב"ם מודה כמ"ש הרא"ש דהויא חזקה גמורה, ותו לא דמיא אלא להאומר גזלתני והלה אומר איני יודע אם החזרתי לך, דקו"ל צ"ק ק"ח א' דחייב לכ"ע, שהרי כיון שהוא מודה שצא עליה פעמים רבות איכא רובא דעדיף מחזקה, לרוב נשים מתעברות כדמוכח ביבמות קי"ט א' וכו', ולא תיקשי לך ממאי דקיי"ל כשמואל דלמר צ"ב צ"ב ב', דלין הולכין בממון אחר הרוב, דלאו בכל דוכתא אמרינן הכי אלא היכא דיש לנתבע טענה טובה, הלא"ה אזלינן בתר רובא ומוציאין ממנו אע"פ שהוא מוחזק וכו' מדברי הרשב"ם שם, וכו"ה האמת דכי אמרינן דלין הולכין בממון אחר הרוב לא למוימרא דלא אזלינן בתריה כלל, אלא למוימרא שאין כח הרוב בממון ככחו באיסור, אבל מ"מ כח יש לו כו', וזה ברור, וכיון שרוב נשים מתעברות וזה העיד על עצמו שהרגיל אלאה הרבה דתלינן רוב בעילות בתר דידיה כמו הבעל כמ"ש הרא"ש בתשובותיו, ואינו יכול לטעון אלא שהוא ממני הפילה ונתעברה אח"כ מתאחר, וה"ז כאומר יודע אני שגזלתך אבל איני יודע אם החזרתי לך דחייב לכ"ע כו' קטז, וכן מן דין יפה דבר הרה"פ דלא הועיל כלום בטענתו שאינה מעוברת ממנו, לפי שלא

קטז) וכתב בורע אמת ח"ב יו"ד סי' קי"א דף קכ"ז טור ב', דאינו נראה, חדא דאפילו אמר דודאי נתעברה אח"כ דשמה הפילה אין לו דומה לפניה הלויתני ואיני יודע אם החזרתי דאח"ל דהפילה אין כאן הלויתני מעיקרא, ועוד דעד כאן לא אמרינן אלא דרוב נשים מתעברות ויולדת אבל אח"כ דיש מיעוט שאינם מתעברות, וא"כ נימא סמך מיעוטא לחזקה דממונא, ואולי יש מקום לקיים דבריו ולהתיר הקושא הנ"ל, דס"ל דמיעוטא דאינם מתעברות הוי מיעוטא דלא שכיחא וכלא חשיב וכדמוכח בר"פ בתרא דיבמות כו', כך יש ליישב דעתו אע"פ שאין נראה כן מדבריו ואע"פ שאין ל"ד מקום לדבריו.

עוד כתב שם, שאלקו דברי הרה"פ, שאף הריב"ש אינו אומר דכל כמיניה לומר אינה מעוברת ממנו היכא שהורה שצא עליה, אלא דמדמה זה לאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, וכיון שכן, מתאחר שהעלינו לכל היכא לאיכא תרתי לטובתא הויא חזקה, לא דמיא לתמה לי בידך כו', להתם פטור משום דלית ליה חזקה לתובע ע"כ אזלינן בתר חזקה דממונא כלאמרינן כתובות י"ב ב', אלא היכא דלית ליה לתובע חזקה כהכחא כו"ע מורו דברי דידיה עדיף, ולפיכך אני אומר, דהריב"ש מוציא אליבא דהרמב"ם משום דבמקום האשאל היו סומכים עליו בכל כמבואר בשאלה, וכיון דהרמב"ם פסק כלישנא קמא דדוקא דללא דיימא מעלתא, משו"ה פסק הריב"ש דלאינה נאמנת משום להתם היתה דיימא מעלתא, כדקאמר שא"כ כל הזנות שנתעברה וכו', ומדוכח בשאלה שאמר שאם לא היה מיימרה היה אומר ממי היא מעוברת, אבל בנ"ל דלא דיימא מעלתא לא מבטליה לרש"י וסביעתו דסגי לן במורה שצא עליה דהוי חזקה גמורה, אלא אפילו להרמב"ם כיון דלא דיימא מעלתא והוא מודה שצא עליה פעמים רבות, ובפרט בהיותה משתרת בציתו ומלויה לו, לכל כי הא אף הרמב"ם מודה כמ"ש הרא"ש דהויא חזקה גמורה, ותו לא דמיא אלא להאומר גזלתני והלה אומר איני יודע אם החזרתי לך, דקו"ל צ"ק ק"ח א' דחייב לכ"ע, שהרי כיון שהוא מודה שצא עליה פעמים רבות איכא רובא דעדיף מחזקה, לרוב נשים מתעברות כדמוכח ביבמות קי"ט א' וכו', ולא תיקשי לך ממאי דקיי"ל כשמואל דלמר צ"ב צ"ב ב', דלין הולכין בממון אחר הרוב, דלאו בכל דוכתא אמרינן הכי אלא היכא דיש לנתבע טענה טובה, הלא"ה אזלינן בתר רובא ומוציאין ממנו אע"פ שהוא מוחזק וכו' מדברי הרשב"ם שם, וכו"ה האמת דכי אמרינן דלין הולכין בממון אחר הרוב לא למוימרא דלא אזלינן בתריה כלל, אלא למוימרא שאין כח הרוב בממון ככחו באיסור, אבל מ"מ כח יש לו כו', וזה ברור, וכיון שרוב נשים מתעברות וזה העיד על עצמו שהרגיל אלאה הרבה דתלינן רוב בעילות בתר דידיה כמו הבעל כמ"ש הרא"ש בתשובותיו, ואינו יכול לטעון אלא שהוא ממני הפילה ונתעברה אח"כ מתאחר, וה"ז כאומר יודע אני שגזלתך אבל איני יודע אם החזרתי לך דחייב לכ"ע כו' קטז, וכן מן דין יפה דבר הרה"פ דלא הועיל כלום בטענתו שאינה מעוברת ממנו, לפי שלא

קטז) וכתב בורע אמת ח"ב יו"ד סי' קי"א דף קכ"ז טור ב', דאינו נראה, חדא דאפילו אמר דודאי נתעברה אח"כ דשמה הפילה אין לו דומה לפניה הלויתני ואיני יודע אם החזרתי דאח"ל דהפילה אין כאן הלויתני מעיקרא, ועוד דעד כאן לא אמרינן אלא דרוב נשים מתעברות ויולדת אבל אח"כ דיש מיעוט שאינם מתעברות, וא"כ נימא סמך מיעוטא לחזקה דממונא, ואולי יש מקום לקיים דבריו ולהתיר הקושא הנ"ל, דס"ל דמיעוטא דאינם מתעברות הוי מיעוטא דלא שכיחא וכלא חשיב וכדמוכח בר"פ בתרא דיבמות כו', כך יש ליישב דעתו אע"פ שאין נראה כן מדבריו ואע"פ שאין ל"ד מקום לדבריו.

ובשערי עזיאל ח"ב שער מ' פרק א' סעיף ז', כתב דאשה המיוחדת לאיש כשנשאין אחרים, או אפילו בלא נשאין כלל אלא שהיא מיוחדת לו לחיות עמה חיי אישות בכל עת כחפצו ורצונו, וכשילדה תצעה את האיש הזה בטענה שנתעברה ממנו, והוא מכחיש שהוא בנו, אין שומעין לו לפוטרו מנזויות, שכיון שאשה זאת מיוחדת

אוצר

סי' כב אות יב

הפוסקים

כ"ז הוא לשיטת הח"מ וצ"ש שלא הביאו מהריב"ש רק הטעם דהוי כאיני יודע אם נתחייבתי, מיהו הריב"ש כתב עוד טעם לפוטרו משבועה, לפי שזה זכות העצור לאחר שיוכל ולא זכות האשה, וברי דידה אינו מועיל לזכות הולד, וטענת הולד הוי ספק, וא"כ אפילו במיוחדת והוא טוען שמה, ג"כ פטור, משום דהוי שמה ושמה, ורובא לחוד אינו מועיל בממון.

ובעירך השלחן סי' ד' סעיף ל"ב, כתב דאפילו היתה מיוחדת להאיש הזה, לאס לא היה מנחשה והיא לא נחשדה מאחרים היינו מחזיקים אותו לבנו, מ"מ במנחשה אין אנו מחזיקים אותו לבנו לשום דבר וכו'. וכ"כ במשפט כחזב (להר"י זיתון) סי' ד' ובתבואת שמש סי' ק"ם. ורובא דתבואת שמש הנ"ל, שכן פסק הרב יחזקע צירלונג במעשה שאל לפניו בבית דינו, [באשה] שחיתה יושבת בביתו כאיש ואשתו ועכ"ל הדקדוק את הבעל בטענתו שאינו יודע שהוא ממנו, ופיטרו אפילו משבועה, ונתאשר בבית דין הגדול ע"י הרב רפאל אנקאווה [בעל תועפות ראם].

ובהלכה למשה (להר"ת ר"ל לבז) סי' ט', במשורת שאומרת שנתעברה מהבעה"ב, כתב אש"ג דשכיחא גביה ורגלים לדבר כי דקדק ממנו, מ"מ הרי כתב הרמ"א בסי' ד' סעיף כ"ו דאפילו מיוחדת לו אינה נאמנת עליו, וטעמא דכי היכי למפקדא נפשה וכו', ואף שהח"מ שם סק"ה כתב שדבריו סותרים למש"כ בסי' ג' סעיף ט', דהא הלא על הפנויה ומודה שהוא בנו הבן כהן לכל דבר ולא חיישין שמה הפקידה נפשה לאחרים, והתם בפנויה סתם איירי וכ"ש במיוחדת, מ"מ הרי הדין סי' ד' סק"מ"א כתב דלוקא במודה לה [שהוא בנו] הוא לאפילו אינה מיוחדת לו לא אמרינן מדאפקדא וכו', אבל אם אינו מודה לה וכנ"ל אפילו היתה מיוחדת לו אינה נאמנת, וכ"כ ג"כ הריב"ש [דאמרין מדאפקדא וכו'], וכ"ש בנ"ד דיש עדות שהיא מופקרת ודאי דכחותיה נקטינן ופטור מכל וכל. וחתמו עמו עוד ב' דבניסין.

ובברכת אליהו (להר"א בן הירוש) סי' ח', בלאו נידון, כתב דאף ידי תפון עמם ודעתי מסכמת לעתם וכו', ואף דהתשד"ץ חלק על הריב"ש לענין שבעה וכתב דמזיקין אותו שבעה היתה, אמנם המעיין בדבריו יראה דטעמו משום דס"ל דלא אמרינן מדאפקדא וכו', ואין הא קיי"ל האי סברא, דעת הריב"ש שהביא בב"י ולדירה ליכא שבעה כלל, ומה גם דכנ"ל שיא' עליה קול ודיימא מעלמא, דאיכא אומדנות המוכחות כדברי הגעטן הדבר פשוט לזין כלן שבעה, וכבר לא מעשה כיוצא בזה לפני הרבנים דדור שלפנינו, ולא חייבונו כלום אלא שהזיקוקו שבעה, מלך כמה אומדנות המוכחות כדבריה, שהעידו עדים שזהויה דרה עמו היה מתנהג עמה שחוק וקלות ראש כדרך איש ואשתו ויותר מהמה, ואף גם זאת שלא יא' עליה קול קודם לכן.

ובישמח לבב סי' א' דף ס"ג טור א' [ונדפס גם בסוף ספר מנחת העומן], כתב [דבמעשה אשר דנו בה בפחד יצחק] נראה שהיתה יד הממשלה באמצע והיה חילול השם וחילול כבוד התורה אם היה יואל וזאלי בדינו, ואני לא באתי לסתור דבריהם, יען שהם סמכו על הכך אומדני למוכחי דמשתרת שהיא מיוחדת לו תלינן כרוב צעירות לדיה וכו', אמנם כבר חלקו ע"ד רבים וגדולים שהוצאו שם, ומי מפיק להוציא מיד המוחזק.

וביביע אומר ח"ג סי' ג' אות ל"ב כתב, דמש"כ בפרס חמר סי' ק"ד הנ"ל

מיוחדת לו ולא נחשדה שזינתה עם אחרים מחזיקים ילד זה לבנו, ומחייבים אותו במזונותיו ככל חובת אב לבניו וכו'. ושם סעיף ח', כתב למשתרת בבית שהרתה וילדה וטענה שבה זה הוא מבעל הבית, והוא מודה שבעלה לו, אבל מכחיש שזה בנו בטענה שמה זינתה עם אחרים, אם לא נחשדה האשה בכך, מחזיקים הילד לבנו, והואיל ומאיה אכלו תמיד. וכ"כ הרב אברהם עקיבא רודנר בטועם כרך ד' עמ' נ"ו.

אולם בתשובת הרב יוסף פיאמיטא בפחד יצחק שם דף ל"ד טור ד' [ונדפס גם בשמש דקדק חו"מ סי' ל"ט], כתב דהר"פ האריך לחייבו לזון הולד ולעשותו בנו לכל דבר, ומתוך דבריו על הרא"ש והרד"ב, ובקש דרכים להשוות המחלוקת בין הגראים כחולקים על דבריו וחתר להשיבם אל סברתו, ורואה אני מתוך כותלי כתבו כי להבית ושלבת את קנאת ה' בוערת בקרבנו, אבל עדיין לצי נוקפי ואומר לי שדין זה במחלוקת שנויה. ואחר שהאריך בצירור השיטות, כתב בדף ל"ה טור ב', וא"כ בנ"ד דאף לדבריה לא בא עליה אלא פעמיים או שלש פלקים, והוא כועס ואומר שאינו בנו ושם אחרים באו עליה, אין כאן לא הודאה שהוא בנו כעובדא דהרא"ש, ולא חזקת בנו כעובדא דהרד"ב, שהרי כאן קודם שחלד אומר שאינו ממנו, ובפרט דלעתה הריב"ש בנמוקי [הנ"ל], שה"ש [לכאן] הרמ"א [סי' ד' סעיף כ"ו], עבדתי הגרשוני סי' א' וחות השני סי' ת"ק, כ"ד הולדת פיו להוציא ממנו ואין נפסקו שיהיה בנו לחלוטין כשזיל שהיא משרתו ותדירה אכלה, ויפוק מנייה חורבא כי ריכים אנו לפסוק אף לענין יצום ולהטמא אם יהיה כהן ולהוציא ממנו משאר יורשים, אין דעתי נוחה מזה, ומי הוא בזמננו שיצא עובדא לידו אפילו במיוחדת לו ויורה לפטור מן החליצה ומן היבום, נתקום שהרמב"ם הריב"ש הנמוקי' והא"ע סתמו דבריהם להחמיר ולא יחוש לנפשו^(א), וגם להקל בהוצאת ממנו אם לא יודה האיש במקום שכתה גאוניה אמרו להפך, ואין ספק דלעתה כל הפוסקים יא' לסיר ולנדות ולהחריס אותו ככל הגרלה לב"ד עד שפיקם לנערה לבציה ולממנה, ואפילו יותר ממה שעולה המזונות ודברך עוש וכו', ואיכתי היראה מתוך דברי הרה"פ שאין דעתו רחוקה מדעתנו, שהרי כתב שלא חרצה ויגדלים אלא על שדנו בה דין תורה, אלא שקנאת ה' וקנאת תורתו ודוע מעללי האיש אלצתו להחמיר עליו לעשותו בנו לכל דבר וכו'. וכ"כ במים רבים ח"ד סוס"ר כ"ג [לענין ירושה].

ובפני משה (על ש"ט) סי' ד' סק"ב, כתב דאפילו במיוחדת האומרת שנתעברה ממנו והוא כופר [שאין הולד ממנו] פטור אפילו משבועה, כמ"ש הרמ"א שם סעיף כ"ו לענין ירושה, וממילא דה"ה לענין מזונות, ואש"פ שיש ליתן אחר רוב צעירות שממנו כיון שמיוחדת לו, מ"מ לענין ממון קיי"ל דאין לרובין בממון אחר הרוב וכו', ובטענת ברי שממנו הוא והוא טוען שמה, חייב [לכאורה] ליתן מזונות להולד, דככה"ג שהיא מיוחדת לו י"ל דברי עדיף, משום דרובא מסייע להבדיל, דהא אכן קיי"ל כר"ג גבי משאכסתני נאכסתי [בכתובות י"ב ב'] דהיא נאמנת, משום דחזקת הגוף מסייע לבד, וא"כ כ"ש כשרוב מסייע לבד, דהא רובא וחזקה רובא עדיף, אמנם

ק"ו ובשערי עזרא ולהר"ע בצרי' ח"א סי' צ"ז עמ' קפ"ח [ונדפס בפסקי דין רבניים כרך ט' עמ' 323] ד"ה אולם לענ"ד, תמה ע"ד, ששם כתב בן דוקא היכא שהיא גם דיימא מעלמא.

ק"ח וכ"כ בדעת הריב"ש הנמוקי' והריב"ש בעבודת השם המובא לקמן באות הבא.

אוצר

סיק כב אות יב — יג

הפוסקים

האמת כדבריו, וכתב ד"ה ואחר, לאפילו ניתא דב"ד נקראת מיוחדת כו' כיון שהוא גבול אללה טפי מאחרינו, ואע"פ שהוא ירא שגח יתפס, מ"מ לגבי אחרינו איכא תרתא, מרע שאינה גבילה וגם מתיראים שגח יתפסו, ועוד שהבועל היה יכול להיות אללה ביום ובלילה, והאחרים רק ביום נעמים ולא תדיר, ושדיין הולד בתירה לענין יוחסין דלא רוצה לזריותא הוא, אבל לענין ממון ז"ע דלא קיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב, ואע"ג דלמירין אשה מזנה בניה כשרים משום דרוב צעילות אחר הצעל, ואפילו לענין ירושה סמכין אהא רובא, י"ל דלא רובא הוי רוב מעליא משום דלאשה בעלה משמרה, אבל בנ"ד לא שייך האי טעמא, איברא שמדברי הרא"ש בתשובותיו [כלל פ"ב סי' א'] נראה דל"ל דסמכין אחזקה של רוב צעילות לענין ירושה ואפילו בפנייה המיוחדת ודיימא מעלמא כו', ועדיין י"ל דדוקא התם שהוא אינו ירא מאחרים אבל אחרים יראים ממנו [דברותיו נידון לדעת כן הניחה בציוה שהיה מיוחדת רק לו], והוי ממש דומיא דלאשה מזנה דהוי רוב חשוב, אבל בנ"ד שהוא ואחרים שוים בדבר זה, לא מתפטר למימר דלולין בחר רוב לענין ממון וכו', וזכינו לפסוק הלכה בנ"ד לענין ממון, שאין יכולים לכופו לפרכסו, וגם אינו בנו לענין ירושה. וכן משמע בציה מאיר, בתשובת הרב ישעיה באשא, בדרם חמר ובישכיל עבדי המוצאים לעיל.

ובשערי עזראל ח"צ שער מ' פסק א' סעיף ט', כתב דלא נודע שזינתה עם אחרים, אין שומעין לה להחייב את המיוחדת לה או את בעל הבית, במזונות בנה, שכל מקום שאשה מתייחדת לאיש מיוחד, וגורע שזינתה עם אחר, ובלא הוא ספק מלאש זה ואין מוציאין ממון מתפק.

ועיין בתשובת בן המחבר ודחמני ישיבת אנקופנה בשמש דקדק חו"מ סי' ל"ה, במשרתת בציה אחד ושם נמלא גם משרתת בציות ושם דירתו, ועוד איש אחר נכנס וצא לשם, ונתעברה ואומרת שזינתה עם שניהם ובעילות שניהם היו תכופים זה לזה, והמשרתת הודה שצא עליה ולא הודה שממנו נתעברה, שכתב ובר מן דין בנ"ד כו"ע מורד ללאו בתירה שדיין ליה, דהרי האשה צעלמה הורתה שזינתה ג"כ עם אחר ובעילות שניהם היו תכופים זה לזה בירוח ימים מועטים ומאן מפיה ממי הוא וכו', ולפ"י יאל המשרתת זכאי בדינו, וכ"ש השני לכופו ומכחיש לגמרי דפשיטא דהוא פטור מכלום.

יג. היתה משרתת בביתו ומכחיש ואומר שלא בא עליה כלל. צעבדות השם סי' ד', במשרתת שאומרת שנתעברה מהבעל הבית והוא אומר שלא בא עליה כלל, כתב דלכאורה היה נראה שדיין ליה בחר דידיה, כיון דהוי מרננים שהוא מתיחד מניה, ובפטר שהיה שריו בלא אשה והוא משרתתו, ומיקרי דדיימא מניה, ולא דיימא מעלמא, שדיין ליה בחר דידיה כרצא ציבמות ס"ט ב' דקיי"ל כוותיה, אולם נראה דבנ"ד לא מיקרי דיימא מניה, דדיימא מניה לא הוי רנון ומשלה לכה, כ"א שצא עליה בזדא כגון שיש ערות או שמורה שצא עליה וכו"ש ה"הו"ש שם ע' ע"א ד"ה אבל, ותוס' הרא"ש שם, והרשב"א בתשובותיו ח"א סי' תר"י, וא"כ בנ"ד שאין עדים ולא הודה שצא עליה ודאי ללא שדיין ליה להולד בחר דידיה וכו', ונראה לאפילו להרשב"א [ציבמות ע' ע"א] והרמב"ם [שם כ"ג ב' מדפי הר"ק] דפי' דדיימא מניה היינו רנון ושם רע וכו', מ"מ בנ"ד יורד ללא שדיין לולד בחר דידיה, דע"כ לא כתבו כן אלא כשאינו מכחיש, כגון דשחק או שאומר איני יודע או שאינו לפנינו והיא טוענת צרי לממנו נתעברה משא"כ כשאומר שלא בא עליה מעולם קב"א, ועוד דע"כ לא אמרו אלא לענין יוחסין להכשיר הולד, אבל

הנ"ל, דהריב"ש מייירי פקויה קלשה משא"כ במיוחדת, אין דבריו נכונים, דהריב"ש נגידים ידבר לפוטרו אפילו בלא דיימא מעלמא, מטעם שהתורה האמינתו לומר שאינו בנו, ומטעם שאין טענתה מועילה לולד, ולשון השאלה סרה סרה וכתרה לזנונים, מליאה צעלמא היא, וכן מצאנו מדברי כל האחרונים, ואף בגידולו שהיתה מיוחדת ולא דיימא מעלמא, הואיל והוא מכחיש שאין הולד ממנו, ז"ע טובא אם אפשר להוציא ממנו ממון, ועיין בחוט השני סי' י"ח שהחזיק בדברי הרמ"א הנ"ל, לאפילו היתה מיוחדת לו אינה נאמנת וכו', וגם בשו"ת מהר"ם מיינן סי' ז"ה, פסק בגידולו, שאע"פ שהיתה עמו בציה והודה שצא עליה, אינו חשוב כבנו לא ליורשו וכו', ומעשה בא לידיו, בנאשה המיוחדת לאיש הטוענת שממנו נתעברה וילדה, והוא מכחיש שאין הולד ממנו, אף שהודה שקיים עמה יחסי אישות, ולא מלאנו לבנו להוציא ממון למזונות הולד, הואיל ומיירי מחלוקת לא יאמנו, ויכול הבעל לטעון קים לי כבצרת הפוטרים, ואע"פ שהוא אינו יודע מהם, הדיונים טוענים לו כו', אפילו כמיעוט הפוסקים נגד ריה"פ, ומכ"ש שהיה קצת גבילים לדבר דדיימא מעלמא כו', ומ"מ עשינו פניהם מדעת שניהם. ועיין בפסק דין של הרבנים א' י הרב"ג ב' ד' ח' עזראל וי' עדס שצחומין כרך ד' עמ' 428.

ועיין בויאסוף שלמה סי' ל"ט, שאחר שהוכיח דיש לפסוק כריב"ש שפטור אפילו משבועה, כתב דמעשה לא אדע מה שפסק הכרם חמר [הנ"ל] בסי' ס"ב כבצרת התשצ"ן, דחייב הנטען ליטבע היסמ, והלא כבצרת הריב"ש נקטיין, ואולי י"ל דבגידולו מוגרע גרע טפי, שהיו שותפין ד' שנים והיתה מיוחדת לו בציה אחד ומטה אחת, ואף גם זה רק משום חומרה החמיר בגידולו. וכבר כתב בעין זה בדרם חמר שם סי' ס"ד, לדידי פשיטא ללא דיברו הר"ק [א] והריב"ש בכה"ג, ששניהם בציה אחד ומטה אחת ואין אפטרופוס לעריות, ולא אמרו לאפילו אם היא מיוחדת לו אינה נאמנת, אלא אם היא בציה והוא בציה ולעת האורך היא צאה לביתו או למירין כשם שזינתה עמו וכו', אבל בנ"ד אף הם יורד דהוא כחשטו והוי בנו כהרא"ש, ואפשר פלוגתא לו מפשיין בדבר שהוא סברה אמתית.

ועיין עוד בדרם חמר הנ"ל, שבגידולו שלא אמר שאינו בנו אלא אחר שהוכר העובר בחודש השמיני כתב, דבדואי אינו נאמן השתא לומר שאינו ממנו [כיון דשחק עד עתה] כתבוצאר בתשצ"ן ח"ב סי' ז', אף ששם דבר כחשטו ולא פילגש כו', מ"מ כיון ששחק ולא דיבר, מה לי אשתו או פילגש, ועוד דלא עדיף אשתו כשהוא מכחיש שלא בא עליה מפילגש שהודה שצא עליה, ועוד הרי כמה פוסקים ס"ל דגם פילגש שדיין רוב צעילות בחר דידיה, והוי דין פילגש ואשתו שוין, דבתר דידיה שדיין ואין לחלק ביניהם, המורם מכל האמור ללאו כל כתיבית לומר שאינו ממנו ומחויב לזנון.

ובשדיימא גם מעלמא. כתב בחוט השני סי' י"ח, בגידול [קבא] משרתת שאומרת שבעל הבית נתעברה, ויש עדים שצא עליה והיא רגילה עמו בציה תדיר אלא שהיתה גם דיימא מעלמא, ופסק רב אחד (הר"י יששכר) דהוא כבנו לכל דבר קב"א, האריך לבדר שאין

קב. נראה שכוונתו לגמרי ביבמות בשם הריטב"א הנ"ל שזה מקור הרמ"א הנ"ל.

קבא. כפי הנראה מחוץ התשובה.

קבב. וכן פסקו הרב אברהם סגרי ובעל הפחד יצחק המובאים לעיל.

קבב. עיין בשרית הרדב"א ח"ד סי' ק"ב, שכתב בגידולו לענין ירושה, שכיון

אוצר

ס"ק כב אות יג — יו

הפוסקים

בדינו להוציא ממנו, משא"כ בנ"ד שהולך הוא ילדו א"כ כבר נתחייב בהוצאת פיו [וע"ש שכתב שם"מ יכול להיפטר ע"י שיאמר, קי"ל כהר"ן שמזונות הבנים מדין מזונות האם, ע"ז לעיל סק"א ארת יג].

ובש"ת חתם סופר חו"מ סי' ז', כתב בתו"ד בנידונו הטעמינו עדים והודה בפניהם, הלאו היה יודע שיש כאן עדים והודה בפניהם, היה כריך לתת אמתלא לחזור ולטעון, אע"ג שחזר לב"ד פעמינו מילי, וחזר וטען אפילו מחויב לפטור, מ"מ אחר שהודה בפני עדים כריך לתת אמתלא טובה וכו', אך הוא אינו נותן אמתלא רק כופר שלא הודה מעולם, ואם היה יודע שיש שני עדים וכופר עתה בעדים הוחזק כפוך.

ובמשפטי עזיאל ח"צ שער מ' פרק א' סעיף ו', כתב הודה הנתבע בהוצאת פיו או במעשים מוכיחים שהולך זה הוא בנו וכו', מחייבים אותו במזונותיו וכו', ואם חזר מהודאיתו אין שומעים לו, וכ"כ הרב אברהם עקיבא רודנר כנועם חלק ד' עמ' נ"ו אות ד', והוסף לאם נתן אמתלא מזכורה [ויכול לחזור בו]. ועיין בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 84 בפס"ד של הרבנים י' הס"י ע"י אלישיב וב' זולטי.

ועיין בתשובת ריב"א שצמטנ כרי (שצראש ספר מספר הסופר ח"צ) עמ' ל"א [ונדפסה בסוף תשובת ריב"א ח"צ הוצאת תשל"ב]. שכתב שאם רוצה לישא מניקת שמודה שהולך ממנו, אז כ"ל הוראה זו בפני ב"ד ובאחרית אמת עידי ללא יוכל למיחסר בזה ע"י אמתלא וכו', או שיתחייב עצמו בכתב ובקנין וכו'.

וזו, ומשודרת שהיתה רגילה להפגש ולהתייחד עם המשודך, ובתעברה ואומרת שהוא ממנו. כתב בשערי עזיאל ח"צ שער מ' פרק א' סעיף י', למשודרת שילדה וטענה שנתעברה מהמשודך שלה, אם ידוע או שהוא מודה שנתעלה לו, אבל הוא מכחיש שזה בנו, אם לא נחשדה בזנות עם אחרים, אין שומעין לו לפטור עצמו בטענה זאת מחובתו למזונות ולד זה, הואיל שרגילים להפגש ולהתייחד תמיד בזנות ובשדה והאוצה כמיוחדת בו [וע"ז לעיל אות י"ב]. לפיכך אין לתלות שהפקירה עצמה לאחרים, אלא מחזיקים אותו לבנו של המשודך שהודה שנתעלה לו. וכ"כ הרב אברהם עקיבא רודנר כנועם כרך ד' עמוד כ"ח (אקט).

יו. ובש"ת ארוסה ואומרת שמהארוס נתעברה והוא מבכיש. בצגדי יו"ט סי' ז', ב"ה שילדה בחודש הרביעי לנישואיה ואומרת שנתעברה נתעברה בעורה ארוסה, והוא מבכיש, כתב לע"ג דלכאורה בנ"ד שטוענת שזא עליה ארוסה, ולארוס היתרא ולאחריו איסורא, וכל כי האי לא חיישין כ"כ שהפקירה עצמה גם לאחריו כו', אמנם הרי הראיה דמייית הריב"ש לנידונו הוי מארוס וארוסה מההיא דסו"ר אלמנה לכ"ג [ס"ט ז'], אע"ג דהוי לארוס היתרא ולאחריו איסורא ועכ"ז חשש לומר לאפשר שזינתה ג"כ עם אחרים כו', וא"כ נראה שגם בנ"ד דהוא מבכיש אינה נאמנת שממנו נתעברה בעורה ארוסה.

ובשערי עזיאל ח"צ שער מ' פרק א' סעיף י"ב, כתב שהארוסה שנתעברה בזנות אצלה, והארוס מבכיש שזה ממנו, פטור ממזונותיו. ושם בהערה, כתב דאין לזכות באמנות הארוס מטעם ללא

אבל לענין ירושה לא מהימנא לומר שהוא בן פלוני שממנו נתעברה, ואפילו אם מודה אותו פלוני שזא עליה, לדיכא למימר כשם שזינתה עמו כך זינתה עם אחר כשה, ואין האמנות של האשה בזהם מקוים לומר שהוא ממנו ובפרט בפניו וכו', ואפילו ציפונג המיוחדת לו אינה נאמנת עליו כמ"ש הריב"ז והגמון"ק, ומינה אתה דן לאפילו היה מודה שזא עליה אינה נאמנת להטיל הולך עליו לזנו, ואפילו היתה מיוחדת לו כנ"ד שהיתה משרתת בזנות וכו', וכ"כ הריב"ז לאפילו אם מודה שזא עליה כ"ז שאינו מודה שממנו נתעברה אינה נאמנת ופטור ג"כ מהשבעה וכו', אולם התש"צ פליג עליה וס"ל דכל שהודה או שיש עדים שזא עליה חייב במזונותיו וכו', [ומסיק בסוף התשובה], אך שיהיה בנ"ד נראה צדור לכיון שהוא אומר שמעולם לא בא עליה פשיטא ללכו"ע אינה נאמנת להטילו עליו לזנו ולפרכסו.

ועיין בדרם חמר ח"א סי' ס"ב, ב"ה שכתב שנתעבה עם איש בחנות אחד כמה שנים ונמלאת מעוברת, והיא טוענת שהוא ממנו, והוא טוען שמעולם לא בא עליה, שכתב לרכיך שבעה, כיון שאם היה מודה שהיתה מיוחדת לו, היה חייב במזונות וכו'. וע"ע בזנות מאור המוצא לעיל בזהות הקודם.

יד. ובש"ת גברית. כתב במשפטי עזיאל מהדור"ת (נדפס תש"ד) סי' ד' אות א', דבמיוחדת ישראלית ואינו מודה שהוא בנו, לרמ"א אינה נאמנת ולהח"מ נאמנת משום דתלין ברוב בעילות אחריו, אבל בצנכית מסתברא לומר לדיכא נאמנת אפילו להח"מ, דבש"ת ראו"ל והוא שרוב ב"ד ישראלי וידועם להם בדרכה והלכותיה, כשלא ידענו שדיומא מעלמא תולין ברוב בעילות, אבל בצנכית שאין אנו יכולים לדעת אם אינה מיוחדת לאחרים כמו לה, אע"ג דלא ידעין דיומא מעלמא חיישין, ואין מוציאין מזונות מאיש זה כשאומר שאין זה בנו. [ועיין לעיל סק"א אות ג', דזכו לשיטתו שם דבצנכית איכא חיוב מזונות ויש שחלקו עליו בזה].

טו. ובש"ת שהיה בנו ואחר כך הכחיש. במשנת ר' אליעזר (להר"א די טולידו) ח"צ סי' כ"ב, הדין שצנכית בזהם שהודה שהולך שצמעי פניו אינו, והבטיח לפרנסו כדינה של תורה, וכתב [בן] בשערי חתם, ואחר זמן חזר בו ומבכיש מכל וכל, פסק הרב מרדכי שמואל גירונדי מפאדוהא שמחויב לו כצנו לכל דבר, ובדק ע"ה טור א' כתב, דלא נשבע לקיים כל מה שכתב [אז] חייב לפרנס ולזון את הולך מכה השבעה, ואם לא, אין כח בדיני להוציא מתחת יד התפעה מזונות הולך, מאחר ללא צדור לן דהוא בנו ממנו, לאפשר לזינתה עם אחר כמו [שחזר] וטען התפעה, [ובדעת] הריב"ז [המוצא לעיל אות ד'] וכו'.

אולם בגושא האפד שצנכית האפד ח"צ סי' ו', צמי שהודה שצדור לו שהולך ממנו והתירו לו הב"ד לשאת אותה [שלא החזיקו אותה כמניקת חזירו]. ואח"כ נודע שהוא נשוי אשה ואסרה עליו, ואז חזר בו ואמר שמעולם לא בא עליה וכו', ואינו רוצה לזון הולך, כתב שחייב גמור לפרנס את הולך, מאחר שהודה בפני ב"ד שזא אינו יכול לפטור את עצמו, ואין לומר דיש לו אמתלא עם מה שהודה, כיון שצ"ל לא שמוה האמתלא מפיו, וגם לא אמתלא כזו לא מהני, כי לפי דבריו היתה רחוקה לשאת מניקת חזירו, [ועמ"ש] במשנת ר' אליעזר הג"ל קשיא] מה שדימה שאלתו לריב"ז, דשם איירי שהכחיש מתחילה ועד סוף וכו', וע"ז פסק הריב"ז ש"ל דלא אם שזא עליה אין

קב) ובמשפטי כתוב (להרי"ו ויתון) מערכת המ"ס סי' ע"ד, כתב ע"י הבשמים ראש (בסא דהרסא) סי' קל"א, שאם מודה [המשודך] שבא עליה, ובתעברה וילדה בן, בהא לא אמרינן כשם דאפקרה וכו', דכיון דמשודרת היא וידעה דסופה לינשא לא, הרי זו כפילגשו המיוחדת שמחזיקים אותו בכנו.

היתה תמיד בביתו משרתת אותו, ועוד שלא היתה חשודה מאחרים, בתר ידיה שדינן לכי"ע וכו'. והשיג עליו במחנה אפרים דף קמ"ה טור ג', דקשה דגוי ההודאה שהוא בנו לא בעינן, מ"מ בעינן שידעה שבא עליה.

אוצר

סי' כב אות י"ז — י"ח

הפוסקים

ללא האמינה תורה אלא את האב ולא את הנאף, כמ"ש בפסח יאחק מערכת אונס [בדברי הרב אברהם סגרי המוצא לעיל אות ד], לארס כיון שמתר בארסותו אין זה נאף אלא הרי הוא כאב שהתורה האמינה, ומתורתא שגלמא שגלמא בארסותו לאו בני הוא זה, גם לפוסלו וגם לפטור עצמו מחובת מזונותיו.

יח. ובשווא שילדה והבעל אומר שאינו ממנו [בארץ שלענין כשרות הולד מאמינים לו, וכמבואר לעיל סי' ד' סעיף כ"ט ובאר"ה פ]. תשפ"ד ח"צ סי' י"ט, כתב דנאמנותו [של האב מן התורה לומר זה אינו בני], הוא כשאר שואר לא צא על אשתו מיום שהוצקה שאינה מעוברת מאותו זמן עד אחר שהוצקה שהיא מעוברת ממנו. וס' סי' ז', כתב דאם הבעל נאמן לומר על בני ממזר הוא, פטור ממזונותיו [ולא הזכיר כלל חיוב שבועה].

וביאמר יצחק ח"א סי' ק"ל דף קכ"ט טור ד', כתב בנינו כזה, ולענין מזונות העובד ושכר הכתה, אין עליו שום חיוב, דכיון שגלמא שגלמא בני לענין ירום כ"ש לענין ממנו, וכמ"ש בשו"ע ח"מ סי' רע"ט סעיף ב' שגלמא האב על מי שהוצק שואר בני לומר שאינו בני ולא יירשנו, וא"כ ה"ה נמי כאן הוא נאמן לומר שאינו בני ופטור ממזונות, וכן מצינו בדברי"ש [סי' מ"א] דאפילו באשתו העומדת תחתיו ומשמשתו וילדה לו האמינה תורה לאב לומר זה אינו בני כו', ואמ"נ דבנידונו היתה פנויה, מ"מ ממש"כ דאפילו באשתו וכו' האמינה תורה לאב, מוכח שדינא שוה. וכ"כ בשואל ומשיב מהדורא רביעאה ח"א סי' ל' דף ק"ג טור א', בשושינס לודו [להר"ר אבאח] ח"צ סי' מ"ד ובשואל ובשאל ח"א סי' כ"ט ד"ה ולענין מזונותיה.

ובשווא האפד שגלמא האב ח"א סי' ב' דף פ"ה טור ד', כתב וא"ת דעד כאן לא מצינו דפטור הרי"ש אלא דוקא בפנויה, אבל בגאולה הטוענת על בעלה ולא יאמה עליה קול עם שום אדם מהיכי תיתי לפוטרו, והסבירא נותנת דמבעלה הוא דרוב בעילות אחר הבעל, והמתערב דייק בלישניה וכתב, הנה על הפנויה וילדה ממנו אם הוא מודה שגלמא ממנו חייב לו, דמשמע דוקא בפנויה כריך שידה שגלמא ממנו האב באשתו נאפה לו, אבל הא ליתא בדברי"ש מבוואר דעיקר דינו אנגריה מנשואה רק דנידונו היה בפנויה כו', והכי מסתברא דהא אם באנו לומר דיוחייב הבעל במזונות משום דרוב בעילות אחר הבעל, נמצא דלנו באים להוציא ממנו מטעם רוב, והרי קיי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב, אמנם לעומת זה כתב הרי"ש בארץ תשנעם בפסח יאחק [הכ"ל אות י"ג],

ולא דרב דכל דאין אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכא דיש לנתבע טענה טובה, הלא"ה אזלינן בזה רוב ומצינן ממנו אע"פ שואר מוחזק כו', ועוד דאליכא פוסקים דפלגי על הרי"ש וס"ל דהיכא דהוא מודה שגלמא ממנו ולא דיימא מעלמא שדינא הולד בתריה, אכן כד דייקין אשכחין דכ"ז כו"ע יודו דלא שדינא הולד בתריה, דעד כאן לא אמרינן דשדינא הולד בתריה להך פוסקים, אלא דוקא בפנויה שנתעברה דאין כאן אב ודאי כדי שגלמא התורה האמינה, אבל בגאולה דהתורה האמינה שפיר יכול לומר אין זה בני, דמי יכול לחלוק אתגלמא מפורש וכל הפוסקים שכתבו דנאמן לומר בני זה ממזר וכו', וכ"כ מהר"א סגרי בפסח יאחק ערך אונס [דף ל"ב טור ד'] דיש לחלק בין אב לנאף, נמצא לפ"י ב"מ נאמן

קבה ובאות ל"ו, כתב שבנידונו שגילה הבעל טעמו במה שאמר שאין הולד ממנו, שהפירא אר שגולד ל"ט, ובאותה תקופה פירש ממנה, הואיל שהבעל טועה בהתמכרותו על הרוב, ואינו יודע מאי דקיי"ל אשתהי אישתהי, אין לסמוך על דין נאמנות הבעל לומר אין זה בני וכו', ע"ש.

קבה ושם בהערה כתב, שהרי"ש הסתמך על דברי הרמב"ם פ"ד מנחות הלכה א', שאפילו אי שיש לו בנים, נאמן לומר אין זה בני להפסידו מירושתו, [אמנם] המ"מ שם הסביר דעת הרמב"ם, משום שהוא יכול להפסיד את בני מנחתו ע"י שית נכסיו לאחרים, וא"כ לא יזונו את אביו ופטור עצמו ממזונות, מפסיד את הבן ואת הצבור שיהיו חייבים במזונותיו, ועוד שאינו יכול להפסיד את חובותו ממזונות בנו אלא בטענה זאת, וכיון שאין לו טענה מינה, חוזר הדין כמו כל כופר הכל שחייב בשבועת היסח, וכן כתב בתשפ"ב [המבואר לעיל אות ד' וז'] שהוא אינו נאמן אלא על בנו לפוסלו לומר ממנו, אבל לפוסלו שאינו בני אינו נאמן וכו', ואף שכתבתי לדחות דברי התשפ"ב, אין זה אלא לענין ולד שגולד בזנות אבל לא בולד שגולד מאשתו וכו' [ובפנים לא הזכיר מזה כלום, שאם ישבע או יפטור עצמו מחיוב מזונות, ואולי כוונתו שאם יכפור בכל, כגון שישען שלא בא עליה זמן שראוי שתתעבר בעובר זה, אז יפטר ע"י שבועת היסח].

וביביע אומר המבואר בפנים כתב להר"ק, דדוקא כשיש לו בני בנים, דקיי"ל

קבה עיין באר"ה פ"ד סי' ק"ה אות ב', מהבנין עולם סי' ו'. וע"ע מה שדנו בדבריו בפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 184.

אוצר

ס"ק כב אות יח — יס

הפוסקים

אלא ספק גדול אם יש מקום לחייבו אפילו שצוה להכחיש דברי האשה, כי הריב"ש פוסק בהדיא לאפילו ודאי צא עליה אחרת שמה זינתה גם עם אחרים, ופטור אפילו מצדוה משום שהתורה האמינתו לומר שאינו צנו כו', אך בהיות ומינו להתשפץ שחלק על הריב"ש, ועוד דכמה פוסקים כתבו שצנו דין נהגו להשביע את הצעל, ולעומתם ישנם שמתפסקים על כך, ע"כ מוציאים את דבנ"ד יש להטיל על הצעל קבלת חרם שהאמת כדבריו שלא צא עליה לפחות במשך שלשה עשר חדש.

ועין בגדולת מדרי המוצא לעיל אות ו', שאמר שהאריך לבאר אופן שיהיה הרצו מחויב שצוה, כתב [אבנ] צעל הטוען נגד אשתו [לא מהני], ליתכן שאין האשה נאמנת [לטעון כפי שממנו], דהויא נוגעת דבר, שהרי אינה יכולה לומר שאינו מצעלה, שמפסידה כתובתה.

יס. ובאופן שלענין כשרות הולד אין מאמינים לו. בפסקי דין רבניים כרך ה' עמוד 350. צ"א האומרת שולדה מצעלה והוא טוען שלא חי אתה למעלה משנה ואיכא ס"ס דיון להחיר הולד, כתבו הרבנים מי שליוכנר, י' וילנסקי וי' סוראקין, דלף לנבי הכשר הולד יש ספק ספיקא להכשירו, אבל לנבי חיוב מוצות אין להוציא ממנו מספק ספיקא וכו', [והגם] שבהפלאה סופ"ק דכתובות כתב, דלף שאין הולכין בממון אחר הרוב, מ"מ אם הרוב קובע לנבי ארסור אזלינן גם לנבי ממון אחר הרוב, דרם שצב שמעתתא שמעתא ד' פ"ה, משמע דלוקא כשהרוב לפני הרוחץ לנבי ארסור אז מועיל לנבי ממון, ובכ"ל דלא נולד הספק לפני שהוחזק הרוב, וכן י"ל דבנ"ד שטוען הנתבע ברור שלא צא עליה ואין הולד צנו, גם ההפלאה יודה שאין מוציאים ממנו [קב"ח].

אולם אם כרך ג' עמוד 108, כתבו הרבנים י' הדס, י' ש' אלישיב וז' זולטי בנידונם, דהאז אין צידו לפטור עצמו מחיוב מוצות, בטענה כזו שלפיה ארס צנו באופן שאינו נאמן מדיון יכיר, משום תקנת חז"ל שיהא אדם זן צנו וצנותיו כשקן קטנים, ואם הבן מתייחס אחריו לנבי שאר דברים הרי הוא בכלל תקנה זו [קב"ח].

וכן ביביע אומר ח"ג סי' א', צ"א שאומרת שולדה מצעלה והוא מכחיש ואומר שהולד מהנחשד והיא מודה שהיה עם הנחשד, אחר שהאריך בזה הרבה כתב סוף אות י"א, דבנ"ד שאנו לריכס להכשיר הולד ולהחזיקו אחר אביו לאף לענין שאר דברים ממילא חייב במזונותיו, ומכאן שבהפלאה [אבנ] ויכ"ל הרבה אחרונים, וכן ראיתי בתשובת הרב י' ש' אלישיב שכתב ג"כ דהיכא דמכשיירי את הולד ע"י שמחזיקים אותו אחר אביו, שז לא שייך לפטרו ממזונות מטעם קים לי, לכיון דהוא מתייחס אחריו ממילא הוא בכלל תקנת חז"ל שמחייב לזון את צנו.

ובתועפות ראם (להר"מ טויבש) סי' מ"ה, כתב בנידונו, למינו בארסוה שעיברה ואומרת שהארס נתעברה, אם הוא ארס לפנינו או שאומר שאינו זכר, הוי צנו ליורשו כמבואר בס"ד סעיף כ"ז, והיינו משום דלא ארסו יורש אז יהיה חשש ריטון ממזר כמבואר

קב"ח ועין בן שלמה אות הב"ח דף ל"ה ב', שכתב שמפני שנתעברה וטענה מפלוגי, שנאמנת להכשיר הולד ומ"מ אינה נאמנת להוציא מהנשוא מוצות וכמ"ש הריב"ש, יש ראייה דלאו את בהא תליא. ומ"מ בנידונו כתב דחייב לזון, דלא כל כמניה לפסול את בנו ולפטור עצמו מדמי מוצות, מאחר שמים שגולד ועד עתה לא אמר כלום, ואין לך חזקת כשרות עפ"י האב יותר מזה וכו'.

קב"ח ובכרך ד' עמ' 187, הביאו הרבנים י' גסיס י' ש' אלישיב וא' גולדשמידט את פסק דין הג"ל, וכתבו שאנו מדמין נעשה נעשה וכו', ע"ש.

ולענין שבועה. בהלכה למשה (להר"מ אלבז) סי' נ"ח, צ"א שהודות שזינתה וחזרה בה, אחר שפסק שהצעל נאמן לומר שאין הולד ממנו, כתב שלענין מוצות הולד הוא לה תביעת ממון ודינא הוא שישבע הצעל שצוה היסת שלא צא עליה וכו', דאל"ה [למכחיש שהולד ממנו, הוי] חייב במזונותיו דרוב צעילות אחר הצעל [קב"ח].

ובפסקי דין רבניים כרך ה' עמוד 103, כשדנו בדברי השפ"ק המוצא בתמילת האות, כתבו הרבנים ע' הדריא י' ש' אלישיב וז' זולטי, ולכאורה י"ל להתשפץ צעל האומר על ודא אשתו שאין זה [הגם] ללענין יוספין וירושא האמינתו תורה ודאין אורו כאלו נתעברה מאחר, אך לענין שכר הנקה כשהיא טוענת טענת צני דמיינה הוא, יתחייב לשלם וכו', אמנם נראה דזה אינו, וא"א להוציא ממנו כסף כה"ג, שהרי בהחזק לנבי מה שדנין אותו כצנו גם לענין ממון, כתב בהפלאה כתובות ט"ז ב', לכיון לאומי התורה על הרוב לאציו הוא לענין מכה אציו וכיוצא ה"ה לענין ממונה, ולא אמר שמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכא דלא כ"מ אלא לענין ממונה, נחלף דהא צהא תליא ודיני ממונות נגדיון אחר דיינא דאוסורא, וא"כ באומר אין זה צנו הוציא והאמינו תורה לכלל מילי לאו צנו הוא, א"א להוציא ממנו כסף, ואין לחייבו רק שצוה היסת.

אולם בויאמר יחזק הכ"ל, כתב איצרא שהשפ"ק חלק על הריב"ש [בפנייה שנתעברה] ומחזיקו שצוה כו' [כמוצא לעיל אות ו'] מ"מ כיון שזה תלוי במחלוקת, מלי לטעון קים לי כהריב"ש כדי לפטור מצדוה כמבואר בפוסקים. וכ"כ בשו"ס לרד"ה הכ"ל.

ובשו"א ומשיב מהדורא דביעאה ח"א סי' ל' דף כ"ג טור ג', באשת איש שזינתה עם נכרי ועתה היא מעוברת וטוען הצעל שאינו ממנו, אחר שכתב שהעיקר כהריב"ש ופטור ממזונות הולד, כתב דולאי פטור גם מצדוה, דשאלמא כופר הכל להאמנות מזל החזקה דאין אדם מניח וכו', חשש חז"ל דשאלא הוא מנת המעשים ומאלו חזקה אחרת דאין אדם תובע [אלא א"כ יש לו], ע"כ חייבו אותו היסת, אבל כאן שהתורה האמינה לא, לא תלד נאמנות וצידור הדברים, איך יעילו חז"ל חיוב וכו', ובאל"ה נראה דלא שייך שצוה היסת, דהרי כל עיקר השבועה נתקנה משום דחזקה דאין אדם תובע וכו', ולפי"כ כן צאמת מה שצוה היסת אותו אין ראייה, דהא ארס צאמת צא עליה רק שיש לחוש שמה גם אחר צא עליה, לכן לא שייך לסמוך על החזקה דהא היא תובעת כדיון וכו', מכ"ש כאן שהוא צעלה ותלינן רוב צעילות אחר הצעל, עכ"פ היא יכולה לתבע כדיון וכו' [וע"ש בסוף התשובה שהוסף עוד טעם אחר לפטור מצדוה היסת].

ובפסקי דין רבניים כרך ו' עמוד 26, צ"א שאומרת דהולד מצעלה והוא אומר שזה שנים שלא צא עליה, כתבו הרבנים א' י' ולנכנר ע' יוסף וי' קאפה, דלא מביעיא שאין לחייבו במזונותיו

ביבמות (מ"א א') שאינו נאמן [אז לפסול בנו מטעם יכיר], הוא שצריכים לסעמים של חמ"מ, אבל בבנו גרידא פשיטא דנאמן לגמרי להפסיק עצמו ממונות וכו', ולא הביא הריב"ש את דברי הרמב"ם אלא לדומא בעלמא שנקאם להפסיק ממנו.

קב"ח ובשושנים ליד המובא בפנים, כתב שנראה שחזר בו ממש בס"י [המובא לעיל אות י"ב שדבריו בס"י ג"ח הם מאוחרים יותר] וצ"ע. וביש שבר [להר"י] ב"ר צבי עמ' קפ"ד, הביא תשובה ממנו ומהרבנים חיים אליהו אבוטבול ויקותאל אלבו, שפסקו בא הטוען על בנו מאשתו שאינו ממנו, שפטור ממזונותיו, ואפילו משבועת היסת.

חייב לזוננו:

המדיר

הפוסקים

ס"ק כב אות יט — ס"ק כג אות ב

אוצר

ומצוה של אמו לא מהני לגבי הולד, וע"כ אינה יכולה לתבוע עבור מזונות הולד מצעלה הראשון.

כב. אם יש לסמוך על בדיקות מעבדה כדי לקבוע מיהו האב לגבי מזונות הולד. בפסקי דין רבניים כרך י"ג עמ' 161, האריך הרב ש' דיוכובסקי בדיון בדיקת רקמות ובדיקת דם כדי לקבוע אבהות, גם לענין לחייבו מזונות הולד. ועיין מש"כ הרבנים י' אליעזרוב ומ' אלחלוד שם עמ' 64. והוצאו דברייהם בדיוכובסקי שם י' ו' 1, ושם סו"ס י' הסכים אתם בזה"ל הגדול. וע"ע באסיא כרך ה' עמ' 149, בתחומין כרך ד' עמ' 431 ובאלנקלופדיא הלכתית רפואית ערך אבהות.

גכ. להסוברים דצריך לישבע, היינו רק לאחר שתלד. כתב בשו"ת חת"ס ח"ב סי' ק"ה, [הרשב"א] שכתב נהגו להשביע על תביעת מזונות הולד, אמנם דוקא אחר שכבר נולד הבן, אבל טרם לידתה אין צריך להשביע כלל. וכ"כ בחו"מ סי' ז', דבדלוי כל זמן שלא נולד הבן לית דין ולית דיינא, מי יתבענו ומי יש לו עליו, אפילו אי תפוס אחד ממנו מוציאין מידו, כי מי יכול לתבוע על חוב דבר שלא בא לעולם ולא כתחייב, ואולי לא יתחייב ולא יהיה צן קיימא, [ולכן] שם כתב עוד, דקודם הגעת זמן החיוב לא היה צריך להשביע כלל אפילו לב"ה, אם יראה לימא אם יבוא תובע שלי לעולם אשייך. גם בויאמר יחזק ח"א סי' קכ"ט דקכ"ה טור ג', כתב דהשתא [טרם שילדה] אכתי אין כאן שום תביעת ממון כדי להזקיקו לישבע וכו'. ובהגם שאול ח"א סי' ט', כתב עפ"י הויאמר יחזק הכ"ה, דשבעה זו לא עתה רק אחר הלידה צבואה לדרוש ממנו שכר הנקה. וכ"כ שם סי' י"ב ד"ה פסק, דזה דוקא אחר שתלד האשה ויגיע עת לדרוש ממנו טיפול הנוול כמו שמצוה בויאמר יחזק, והוא דבר אמת. ועי' להלן סק"כ"א אות ז' שגם החיוב לזון בנו, ליתא צעורה, אלא רק לאחר שנולד.

גכ. **חייב לזוננו**. א. האם חייב גם בשכר הנקה לאמו. כתב בבית יעקב כאן צו"ד, דאם יודה יתחייב לשלם [לה] שכר הנקה כמצוה בסי' פ"ב [סעיף ג' גבי גרושה]. דאם היא רואה להניק והוא אינו רואה שומעין לה, ומחוייב ליתן לה שכרה.

ועיין באוהב משפט סי' ג', שהרב ישראל זיתון כתב בתשובה, דאפילו באינו מודה דס"ל להריב"ש דפטור ממזונות, מ"מ אפשר דמודה בשכר הנקה שהיא תובעת דרי שהשכר מגיע לה [ע"ע] במשפט כתוב להל"ל סו"ס י' ד]. והמחבר שם חלק עליו, וכתב דשכר הנקה הוי בכלל מזונות הולד. ובהערות שם הביא, שנמצא כתוב בגליון, ובנראה שהוא כת"י הרב אברהם הכהן צעל ברכת אברהם עמ"ס ברכות, דכן הבין בכוונת הריב"ש, באצני מלואים סי' ד' סק"כ, וגם הכנה"ג שם הגה"ט אות מ"ב נראה שהבין כן, שכתב הא דנאמנת היינו להכשיר הולד, אבל להוציא ממנו "שכרה" ופרנסת הולד אינה נאמנת. וע"ע בעבודת השם סי' י"ז ד"ה אך.

ב. ובעודו עובר האם חייב האב ליתן לאמו הוצאות תוספת מזון הנצרך לה מחמת העיבור יותר מהרגלה. כתב בשופריס ליעקב ח"א סי' פ"ז דף ס"ח טור א', שמעולם לא שמענו לא מן הדיון ולא מאיזה מנהג, חיוב לתת לאם דמי מזונות העובר והוא עדיין צמחיה,

כמצוה בח"מ וצ"ש שם, וה"ה הכא דאם לא יתחייב במזונות יהיה ריטון דהוא בן הנכרי, וכיון דמדינא בן ישראל הוא א"כ אנו מחייבין אותו לזון, ומהני דרי שלה בצירוף רוב צעילות אחר הצעל ובצירוף חזקת כשרות שלה [ובשאלו ומשיב המוצא צרות הקודם, כתב צורתו נידון שהצעל פטור ממזונותיו].

ובבר מלינו כן בתשצ"ח ח"ב סי' ז', שכתב דאם אין הצעל נאמן לומר ממנו הוא, הרי הוא חייב בטעונו כבנו ודאי. אלא שצ"כ ז"א, בא"ח שנתבאר שזינתה וילדה, כתב בסוף התשובה, דאע"פ שהיא טוענת דרי והוא טוען ספק והיה הדיון נותן לחיוב בשכר הנקה, ואין לו עליה אלא חרם סתם אם היא יודעת אם היא מעוברת מהצועל אם לא, [מ"מ] הרשות בידיהם לקונסה ולאצרה שכר הנקה שכן מעשה גרמו לה, והכל לפי ראות עיני הב"ד.

כ. וכשבשאל בתוך שלשה חדשים לגירושיה או לאלמנותה. כתב בשערי עזראל ח"ב שער מ"א פרק ה' סעיף ט"ז, דאשה גרושה או אלמנה שנשאת לאחר, בתוך שלשה חדשים לגירושיה או אלמנותה, וילדה ולד של קיימא לאחר ששה חדשים לנשואיה או ליבומה, ולד זה הוא ספק אם הוא בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחר, לפיכך אין מחייבין במזונות ולד זה לא את הראשון או יורשיו ולא את השני, שכל אחד מהם טוען אין זה בני. ובהערה שם, כתב שלמד זאת מדברי השו"ע סי' קס"ד סעיף ו'.

כא. וכשבמצאת מעוברת אחרי ג' חדשים מגירושיה או משנתאלמנה, אם יכולה לתבוע מזונות מצעלה הראשון. בעין יחזק סי' ט"ז אות ז', בגרושה שנמצאת מעוברת כעבור יותר משלשה חדשים לגירושיה, והיא טוענת שנתעברה מצעלה הראשון, כתב ד"ל דלא מהימנא לתבוע מזונות הולד ממנו, דהא רוב נשים עוברת ניכר לשליש ימיה כמצוה ציבומת ל"ז ב', וזו מללה הוכר עוברת יש לפנינו רוב המצרר לזינתה אחר הגירושין כו', וא"כ לא תוכל לתבוע עפ"י דין, ואפשר לדון [לדין גיסא] לפי מש"כ הרא"ש בצמחות פ"א סי' י"ח צס"ר יונה, דבטוענת דרי בצירוף חזקת כשרות, מוציאה מחזקת ממונה אף דליכא רוב לגבי כו', א"כ לפי"ז כנ"ד לדומת דרי ובצירוף חזקת כשרות שלה המצברת דלא זינתה, תוכל [לכאורה] לתבוע מזונות מצעלה הראשון וכו'.

ובגידונו שנשאת לאחר כעבור ג' חדשים מגירושיה, הוסיף, דאף דעכשיו דניסת לבעלה השני צעולה מעוברת איתרע חזקת כשרותה, מ"מ הא זה אינו איסור חמור כמו איסור זנות דמצוה בסי' כ"ו [סעיף א'] דאיסור זנות צפניה הוי מן התורה, וכמלכינו כע"ז בתוס' גיטין י"ז א' ד"ה משום, דבכה"ג דיינין לחזקת כשרות, ועוד דהא עד העת דניסת לא איתרע חזקת כשרותה, וחזקה דמעיקרא עדיפא כמצוה בחו"מ סי' ל"ד סעיף כ"ג וביו"ד סי' א' [סעיף א' ברמ"א], וזולת זה יש עוד דלחות להסביר דאיתרע עכשיו כשרותה, וקראתה, א"כ לפי כל זה היה מקום לדון דתוכל לתבוע מצעלה הראשון חיוב מזונות עבור הולד.

אך מ"מ מסיק, דלדינא קשה להוציא מזונות הולד, דאף לדומת דרי דהולד ממנו, מ"מ אין זה נחשב לבני כמ"ש התוס' כתובות ע"ז א' ד"ה רישא, דברי שלה לא מהני לגבי האב, דהוי כמנה לאחר בידק, א"כ ה"ה כנ"ד דהולד עצמו אינו יכול לטעון דרי,

אבן

הלכות כתובות סימן עא סעיף ד

העזר

עט

אוצר

ס"ק כג אות ב

הפוסקים

בתעיה, ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה שאמו שותה כו', ואפילו בעובר מאשתו שגירשה והיא מעוברת שהוא ודאי בנו וכו'. וביביע אומר ח"ג ס' ג' אות כ"ו בתוה"ד ובאות ל"א, כתב דלינו חייב במזונות העובר בעול אשתו מעוברת זו, וכמ"ש בשו"ע ס' ע"ז סעיף ב' וס' פ"ב סעיף ו'. וכבר מצאנו כן בשו"ת

הרי"ז ש ס' מ"ב [המובא לעיל סק"ב אות ד], שכתב בלשוננו לענין מזונות, שזה זכות העובר לאחר שיוולד. וע"ע לעיל שם אות כ"ג להסבירים דבפטויה הטוענת שנתעברה מאחד והוא מכחיש לחייב שבועה, היינו ג"כ לאחר שתלד.

באר הגולה

א' הכתובים שפירסם המלך
ומכאן שם השיעור הכסות כ'
וז' דמן מנהג הכתובות ד'
ס' ע"כ היה בלתי חייבים
ובלתי אכל בשאר חמשים
ובשאר מקומות אין הדמים
עיקר אלף טמן לה הכתובים
הנלוות לה וכי

עב דין המדיר אשתו מליהנות לו. ובו סעיף אחד:

א המדיר את אשתו מליהנות לו או שלא תטעום אחד מכל המינים או שנדרה
היא וקיים לה הוא עיין ביורה דעה בסימן רל"ה [סעיף ג']:

עג שחייב בכסות ומדור וכלי בית לאשתו. ובו ט' סעיפים:

א כסותה כיצד חייב ליתן לה בגדים הראויים לה

בימות

אוצר

ס"ק א אות א"ד

הפוסקים

סעיף א. א. חייב ליתן לה בגדים הראויים לה וכו'.

א. ואם חייב ליתן לה בגדים מיוחדים לשבת.
בהפלאה כאן סק"א, כתב דמשמע שאינו מחוייב ליתן לה בגדים
להחליף בשבת, ואף דמתני' [ללא הוזכר שחייב ליתן לה, זה] אינו
ראה כל כך, דלא הרמז'ם [פ"י] מחייבות ה"י גבי חייבי מזונות של
הבעל לאשה, הוסיף צדק ודגים בשבת א"ע"ג ללא קתני לה דמתני',
מכל מקום משמע מלשון הש"ס [כתובות ס"ה ב'] גבי מנעלים
מונעד למועד דקאמר האי תנא שליו ערטינלו וכו', דשאר בגדים
לא תחליף אפילו דמועד דכפרש"י שם, ותו דעד כאן לא פליגי
הפוסקים לקמן ס' ז' [סעיף ט"ז] אלף אס יכול למכור בגדי שבת
ויו"ט שעשה לה, משמע דבתחילה אינו מחוייב לעשות לה, מיהו
היינו צעני שציראל, אבל כמכור דודאי חייב לפי כבודו וכבוד
[וכמבואר לקמן סק"א].

ב. מותר הבלאות למי שייכים. עיין צ"ש סק"א, דכתב דהשחקים,
שהם מותר הבלאות, הם שלא להתכנסות בהם צימיו נדושה. וכן
הוא בטור כאן. וזכור בקצרה בצאה"ט סק"א. והוא דמתני'
כתובות ס"ד ב' כמליון צ"י, דתנן דהשחקים שלה [אף כשיקנה לה
חדשים – רש"י]. ובגמ' שם ס"ה ב' על הא דתניא מותר הבלאות
לאשה פריך מותר הבלאות למה לה, אמר רחצה שמתכסה בהן צימיו
נדתה כדי שלא תתגנה על בעלה [צימיו טהרה, בלבוש בגדים
שלבשה צימיו נדות – רש"י].

ובהפלאה כאן סק"ב, כתב דהשחקים ומותר הבלאות תרי מילי נינהו,
דמאי דקתני דמתני' והשחקים שלה, היינו אס' למתנה
בלבושתן ושמהו אותם יותר מדרך העולם, אבל מאי דקתני
בצרייתא שם מותר בלאות שלה היינו בלא למתנה ובשאר. וכן כתב
דחידושו לכתובות שם, דלא ללא פריך בגמרא מותר הבלאות למה
לה על מתני', משום דמתני' נקיט והשחקים הם שלה, ושחקים היינו
כשמתנה ולא לבשה אותם בכל פעם ושמהו אותם יותר מדרך
העולם, דבהא ודאי שייך לה, ודוקא בצרייתא דנקט מותר בלאות
שלה שמייירי בלא למתנה משאר בני אדם פריך הגמרא דבלאות למה
לה, דמיהיכי תיתי יתקנו רבנן שיהא שלה במה שהדרך להשתייר,
יותר מתקנת מזונות דלא כשתייר הוי לבעל [כמבואר בסיומן ע'
סעיף ג' דמת"א וע"ש סק"י אות א'], ועל זה משני דמתכסה בהם
צימיו נידושה.

ובח"מ כאן סק"א, תמה למה צו"ע הושמע דין זה. ובאצני משפט
כאן סק"א, תיכף דדוקא בגמ' הוזכר דמותר הבלאות שלה,

א) ובחידושי הריטב"א שם, כתב דמותר בלאות שלה, אפילו כשאמר הבעל
שאינו חושש [אם תתנה עליו] אין שומעין לו, ובשלה דעתו אצל כל אדם. וכ"כ
בגימקו יוסף שם.

הואיל ופסק לה התנא בגדים של חמישים זוז לשנה בכל שנה, וס"ד
דהכללות שלו כיון שנותן לה בגדים של כ' זוז בשנה זו, אבל המהצר
דנקט לשון חמשים [פ"ג] מחייבות הלכה ב' [לחייב ליתן בפחות
שלוש שנים בעלת בית שצוהה מדינה, וסודר דלאו דוקא חמישים זוז,
דגמ' רק צומנס נתנו קצבה, וכל מקום לפי מנהגו, ואם כן פשיטא
דיתן לה השחקים דלאו כן יצטרך ליתן לה חדשים אף לימיו
נידושה, ובעצמו יתן לה הכללות כמנהגו].

ובהגהות מהר"מ (שכסוף הש"ע) אות כ"ו, כתבו והנכון לפי
שהמהצר כתב לשונו בלשון מסקנת הרמב"ם, דכ"א
בלאות הימים וכו', ואמרו [בגמ'] שם מותר בלאות לאשה למה לה,
אמר רחצה שמתכסה בהן צימיו נדתה, ובזמנינו אין לובשים בלאות
צימיו נדתה, א"כ מותר בלאות למה לה, ולכן לא הזכירו המהצר.

ג. כשבגדיה בלו בגלל שימוש יתר אם חייב ליתן לה אחרים.
בהפלאה כאן סק"ב, כתב דיש להסתפק היכא דלבושה הצבדים
יותר מדרך העולם, אי נימא כמו דשחקים הרי הן שלה [כמבואר
לעיל בלכות הקודש], אם כן הכי נמי להיפך דלא לבשה אותן יותר
מלאי ונתקלקלו ובלו, אינו מחוייב לעשות לה אחרים.

ד. כשבגדיה גנגבו אם חייב ליתן לה אחרים. בדין יעקב כאן,
כתב דנראה דלא יגבזו אותם הצבדים שנתן לה, דאין חייב
לעשות לה בגדים אחרים, דנגד הצבדים לא חשיבא כשומר שלו שהיא
פטורה משמירה דהוי כשמירה בצעלים, דכשנותן לה הצבדים הוי
כפורע חוב שלה, וכיון דכפטר מהחוב שזו אין לה עליו כלום, ופשוט
הוא.

ובפסק דין של הרב שלמה ליכובסקי שבתחומין כרך י"ג עמ' 309
וצאוריתא כרך י"ז עמ' ר"ב, הקשה שהבית יעקב כותב
דבריו בצביון ז' סעיף ט"ו [ד"ה עור], כתב דלא נאכנס גוף הצבדים
שנתן לה, חייב לעשות לה בגדים אחרים, דהבעל חייב ליתן לה
תמיד בכל יום כסותה, ואין האשה מחוייבת לפטור אותו על זמן
גדול, ותיכף לחיוב כסות הוא חייב המתחלק לתקופות כאשר צפתה
כל תקופה לריך לתת את הכסות הראוי וכו', א"כ בעל הנותן
כסות עבור התקופה הטובות וכסות זו אצל זה או נגבזה [פטור],
שהרי הבעל פרע את חיובו ואין לחייבו פעמיים, משא"כ כשנותן
עבור תקופה שבעתיד אין זה נחשב לפרעון אלף למחילה [על החייב
בעתיד], וקבלת הכסות [מלך האשה] אינה נחשבת תמיד למחילה,
והכסות הוא כפקדון ואינו באחריותה [ועיין לעיל ס' ע' סק"ז אות
ב'].

צימות

ב) וכן מבואר ברמב"ם שם, שבהלכה א' שם הביא דבר זה שבגמרא הנ"ל
שחייב ליתן לה בגדים של חמישים זוז משנה לשנה, ועלה כתב שמוחר הכסות הרי
הן שלה, ואילו בהלכה ב' שם כתב שבשאר זמנים ושאור המקומות מחייבים אותו ליתן
לה בגדים הראויים, ועל זה לא הוסיף שמוחר הכסות הרי הן שלה. וכן משמע בסור
כאן.

ביאור הגר"א

[א] בימות הגשמים כו'.
שם במתני': [ב]
בפחות כו'. כמש"ש
וכלים של כו' והוא
שיעור של עניים

[א] בימות הגשמים ובימות (א) החמה [ב] בפחות שלושת כל אשה בעלת בית
שבאותה המדינה [א] ואם באותו מקום אין דרך לצאת אשה לשוק עד שיהיה
עליה רדיד החופה את כל גופה

נותן

באר הגולה
ב וכתב הכי שפרט צוה
לומר לע"פ שכן שומחה
בית שאין וזלזלת לשוק חייב
ליתן לה שהרי לצידי לילך
לנית האכל וכו' וזהו

כמש"ש במתני' ס"ז א' המשיא כו' וכמש"ל ס' ג"ח ס"א וז"ש במתני' בראי' בעני שבישראל כו' וכמש"ש בסיד': [ג] ואם באותו מקום כו'. הרמב"ם שם הלכה י"א וכתב המ"מ
כבר כתב למעלה שהכל לפי מנהג המקום ולא הוצרך לפרוט זה אלא לעי"פ שא"צ אלא לשוק מי"מ כיון שצריכה לילך לבית אביה ולבית האהל ולבית המשתה כמש"ש בפרק
המדיד חייב ליתן לה ובעה"ג ס"ק א' וז"ל שם בראי' בא"י ובאותו הימים אבל בשאר מקומות ושאר זמנים אין הדמים עיקר יש מקומות שיהיו שם הבגדים ביוקר הרבה או בזול
הרבה אלא העיקר כו' המ"מ כמש"ש ס"ה ב' תנא במקום הרים כו'.

באר היטב

(א) החמה. כלומר נותן לה חדשים צימות הגשמים והשחקים הם שלה להתכסות בהם צימי נדוטה. ש"ס:

הפוסקים

סי' ב — סי' ג

אוצר

ג. בפחות שלושת כל אשה בעלת בית. עיין צאה"ג
סק"ל דמקור דין זה צרמז"ס אישות פ"ג. ושם צרמז"ס,
לאחר שכתב בהלכה א' כמה הכסות שהיא חייב ליתן לה, בגדים של
חמישים זוז משנה לשנה ממטבע אותן הימים, ונותן לה חגור
למתניה וכפה לראשה ומנעל ממועד למועד,^א כתב בהלכה ב', צ"ל
צאות

(א) במתני' כתובות ס"ד ב', תנן ונותן לה כפה לראשה וחגור למתניה ומנעלים
ממועד למועד. וכלשון זה כן הוא ברמב"ם. וכתב במעון אריה ס"י י"ב, דמשמע
מדברי הרמב"ם שגם חגורה למתניה וכפה לראשה צריך ליתן לה לכל מועד, מדלא
פירש שאלו משנה לשנה, אלא שכן בהדי מנעל ממועד למועד, ואין לומר דנקיט
לשון המשתה, דמ"מ היה לו לרמב"ם לפרש איך חרין, אבל רש"י [שם ד"ה ממועד] לא
פירש כהרמב"ם, אלא פירש דממועד למועד אמנעלים קאי, אבל כפה לראשה וחגור
למתניה אין צריך ליתן לה אלא משנה לשנה, וכן פסק הראשונים [שם ס"י ל"ח], וגם
חר"ן הסכים לזה [וכן מבורר בפסקי הרי"ד שם], ונראה דהוכיחו זה ממה דפריך ליה
רב פפא לאביי [שם ס"ה ב'], האי תנא שליח ערשילאי ורמי מסאני [שאין לו חליפות
בגדים אלא משנה לשנה, ומנעלים קאמר ממועד למועד — רש"י, וברש"י מה"ק מובא
בשיטה מקובצת שם פירש, דהרי אינו פוסק לה אלא כפה אחת לראשה בכל השנה
ומנעלים הוא פוסק ממועד למועד], אמר ליה תנא במקום הרים קאי דלא סתרי בלא
תלתא זוגי מסאני, ואגב אורחיה קמ"ל דבתביניהו ממועד כי היכי דנהוי לה שמחה
בגדיהו וי"ש, הרי מוכח דמנעלים לבד הם ממועד למועד, אבל חגורה וכפה אינן אלא
משנה לשנה, [וכי"כ בדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ב טור ג' דהוכיח שנותן לה כפה
וחגור ומנעלים לשנה, ומה דנקטם תתנא בהדי מנעלים, משום דכל דברים קטנים כהני
בהדי משה, ונדרתה הרמב"ם י"ש לומר על פי מה דמבאר בשו"ע א"ח סימן רכ"ג
סיף ו', דשם כתב המחבר דאין מברכין ברכת הסוב והמסיב על מנעלים, ואם הוא
עני ושמה בהם מברך, והרמ"א כתב דאפילו עני אינו מברך על מנעלים וכן נהגין
ע"ש, ויש לומר דהרמב"ם סבר כהרמ"א שאפילו עני אין מברך על מנעלים משום
שאין לו שמחה בגדיהו, וע"כ אין יוצא במה שנתן לחגור ומנעלים ממועד חובת
שמחת אשתו, וע"כ סבר דהא דאיתא בגמרא ממועד למועד קאי גם על כפה וחגור,
והנראה לא מקשה אלא על מנעלים משום שבהם אינו יוצא ידי שמחה, ואם כן למה
נותן לה ממועד למועד, ועל זה משיני משום דתנא במקום הרים קאי, אבל על כפה
וחגור לא מקשה ממועד צריך ליתן לה משום שמחת יום טוב.
אמנם במעשה רחוק [על הרמב"ם הגי'ל] כתב, דכיון דמהגמרא [הג"ל] מוכח
דמנעלים לבד הם ממועד למועד, צריך לומר דמה שכתב הרמב"ם ממועד למועד לא
קאי אלא אמנעלים דבהם, אבל חגורה וכפה אינן אלא משנה לשנה, והנה במתני'
נמי יש לדקדק דומי, דתסם ונותן לה כפה לראשה לחגור למתניה ומנעלים ממועד
למועד וכלים של חמישים זוז משנה לשנה, ואמאי לא כייל להו בהדי חרדי וליהני
כפה וחגור וכלים של חמישים זוז משנה לשנה, ולזה נראה דאפשר דכפה וחגור אין
דרכה לעשותה משנה לשנה אלא כשיכלו, ואף ביותר משנה שאין גבול לזה, ובכור
כתב שאלו לא כפה לראשה וחגור למתניה משנה לשנה ומנעלים חובת ממועד
למועד ע"ש, כלל המלבושים והחגור משנה לשנה וזולת המנעלים דהם ממועד למועד.
ועיין עוד בשיטה מקובצת כתובות ס"ד ב' [ד"ה וחגור], שכתב בשם תלמידי
רבינו יונה, דמחא דקתני גבי בגדים חמישים זוז בכל שנה וחגור לא קתני, ש"מ כדי
יחיב לה כפה וחגור לאו בכל שנה יחיב לה, אלא כל כמה דמשמשין למלאכתא לא
יחיב לה אחריו.

ב. בימות הגשמים ובימות החמה. עיין ביאור הגר"א
סק"ל, דמקור דין זה במתני' כתובות ס"ד ב'. ושם במתני'
תנן, אין נותנין לה לא חדשים צימות החמה [דקשים לה לפי שהן
חמין — רש"י], ולא שחקים צימות הגשמים, אלא נותן לה כלים
צימות הגשמים, והיא מתכסה בצללותיהן צימות החמה. וכ"כ
צרמז"ס פ"ג מאישות ה"א וצטור כאן, וכתב צה"מ סק"ל, דעל כן
הקדים [הצ"ח] צימות הגשמים לימות החמה, לומר שיקנה לה
תמיד צגד חדש תחילת ימות הגשמים. וכעין זה כתב צ"ח סק"ל.
ועיין בהגהות מהר"ם המוצא בס"ק הלא.

ובשיטה מקובצת שם ס"ד ב' [ד"ה וחגור], כתב צ"ח שם תלמידי רבינו
יונה, דהא דקתני אינו נותן לה לא חדשים צימות החמה
ולא שחקים צימות הגשמים, לאו למימרא דתרי גוויי יחיד לה, אלא
הכי קאמר אם התחיל לתת לה צימות החמה לא יאמר הריני נותן
לה עכשיו חדשים שיספיקו לה לשנה אחת והיא מתכסה בצללות
צימות הגשמים, וכן אם התחיל לתת לה צימות הגשמים והיו לו
צללות שחקים, לא יאמר לה הריני נותן שחקים הללו לימות
הגשמים וצימות החמה אתן לה כלים חדשים שיספיקו לה לשנה
אחרת, לפי שהכלים החמים והצללות שחקים קרים, ונתנא
זה מלציסה בגדים חמים צימות החמה ובגדים קרים צימות
הגשמים, אלא נותן לה כלים חדשים צימות הגשמים והיא מתכסה
בצללותיהן צימות החמה והשחקים שלה, ודוקא שהתחיל ליתן לה
צימות הגשמים, אבל אם לא התחיל לתת לה אלא צימות החמה,
נותן לה כלים שמספיקין לימות החמה, ולכשיגיעו ימות הגשמים
נותן לה כלים חדשים והיא מתכסה בצללותיהן צימות החמה.

וביפה ללב ח"ד אות א', הביא הא דליתא צגמרא שם מ"ח א', רבי
אליעזר בן יעקב דאמר שארה כסותה, לפום שארה תן
כסותה, שלא יתן לה לא של ילדה לזקנה ולא של זקנה לילדה [דזקנה
קשה לה משאוי, ואינה יכולה לנסוב בגדים רחבים, וילדה לצידי
בגדים רחבים להתנאות בהם — רש"י], כסותה ועונתה, לפום
עונתה [לפי העת אם חמה אף כנה] תן כסותה, שלא יתן חדשים
צימות החמה ולא שחקים צימות הגשמים [דחדשים חמים הם יותר
מן השחקים — רש"י], והכל מוצא דמכילתא פשת משפטים [פרק
כ"א פסוק י'] על שם ר' יונה, ולא דעיתא למה הפוסקים השמיטו
רשאי דצרים אלו.

ובפסקי ריא"ז שם פרק ה' הלכה ה', לאחר שכתב דלא יתן חדשים
צימות החמה ולא יסכים צימות הגשמים, כתב וכן לא יתן
בגדים של ילדה לזקנה או של זקנה לילדה, אלא לפי הראוי לה.

באר הגולה

ג מדברי רמב"ם שם שאלמו
כל כבודה בת מלך פנימה
ובתורה רבה בפסוק ותאלץ

דינה שכתב שם שלא ייחמה ללכת אלא כמו פעם אחת במלמד שהפרצה קוראה לגנב ובש"ס אשתך בגפן פוריה אימתי כשהיא צנועה בירכתי ביתך או בניך כשתילי בו ובה"א בשרה ויאמר הנה בעיר לא היה מסתפק בה. ושכב עמה במלמד שהפרצה קוראה לגנב ובש"ס אשתך בגפן פוריה אימתי כשהיא צנועה בירכתי ביתך או בניך כשתילי בו ובה"א בשרה ויאמר הנה

בו:

גנותן לה רידד הפחות שבכל הרדידין

יופי לנשה אלא לישב צוית (בית) (ג טור)

ובבבל

[ד] ואשה לא כו'. יבמות
ע"ז א' וערש"י שם ד"ה

הנה כו' ובב"ר ספ"ח וכבשה כתיב האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק שכל אשה כו' ושם פ"ח ויבין כתיב התבונן כו' ובספרי פ' תצא ומצאה איש בעיר אילו לא יצתה בעיר לא היה מסתפק בה. ושכב עמה במלמד שהפרצה קוראה לגנב ובש"ס אשתך בגפן פוריה אימתי כשהיא צנועה בירכתי ביתך או בניך כשתילי בו ובה"א בשרה ויאמר הנה

הפוסקים

סי' ג — סי' ה אות א

אוצר

גנותן של נשים אומר נשים יאלמנו הן שגאמרו ותאלץ דינה, ואמרו ברותינו [ספרי תלך] גבי נכרה המאורסה פירלה קוראת לגנב. ועמ"ש הרמב"ם ויש לבעל למנוע אשתו מזה וכו', כתב דקך אמרו במד"ש "ב"ר פ"ח סי' י"ב" ובכזוה וכבשה כתיב, מלמד שהאיש דרכו לכבש את האשה שלא תהא יאלמנו. והוצאו דבריו צ"כ כאן.

ובביאור הגר"א סק"ז, כתב למקור דין זה ביבמות ע"ז א' [והוא מה לאמרין שם ע"ז ב' עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית, משום דכתיב (דברים כ"ג ה') על אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים, דרכו של איש לקדם ולא דרכה של אשה לקדם, ומקשינן דהיה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים ונשים לקראת נשים, ומתלכין שם משום דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה וכו' — זכרת אליהו], וערש"י שם ד"ה הנה [שכתב דל"ן דרך אשה ללכת מצינה, ולכן לא היו הנשים זכירות לקדם בלחם ומים], ובב"ר פ"ח סי' י"ב [הנה] [וכבשה כתיב, האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק שכל אשה [שיואלץ לשוק סופה להכשל], ושם פ"ח סי' ב' על הפסוק שם ב' כ"ב] ויבין כתיב, התבונן [מאין לצרחתה וכו'] ולא מן הרגל שלא תהא פרסנית (פירוש יאלמנו — מתנות כהונה) וכו' ע"ש]. ובספרי פרשת כי תאלץ [על הפסוק דברים כ"ב כ"ג] ומלכה איש בעיר [ואיתא], אילו לא יתנה בעיר לא היה מסתפק בה, ושכב עמה מלמד שהפירלה קוראת לגנב, ובשורר טוב [על הא דכתיב תהילים קכ"ח ג'] אשתך בגפן פוריה, [ואיתא] אימתי, כשהיא כנועה בירכתי ביתך או בניך כשתילי בו, וכן הכתוב אומר צברה [בב"ר פ"ח סי' ט'] ויאמר [הנה צבאל]. ועיין בשו"ת מהר"ם פאדוה סי' כ"ו. וע"ע בב"ר פ"ח סי' ט' פקד דרך ארץ דף רס"ו טור ג' [במהדורות י"ס תש"ד] הוא שם שער הרביוני אות א' ויפאה ללב ח"ד כאן אות ג' ובמסנה הלכות ח"ט סוס"י רע"ד.

ובבב"ר יצחק ח"ג בקונטרס כבוד מלכים אות כ"א, אחרי שכן באשה אם מלכה ללכת לקראת מלכים, כתב אך סתם לילך לחוץ שלא ללכוד לא היה מן האניעות, ובתשובת מהר"ם מברונא סי' רמ"א [בשורר משרתת שגולה ורואה לשלוח צביונו לשוק], כתב דהא דל"ן אשה יואלץ לשוק תלוי בפלוגתא דכל ישראל בני מלכים, ולדין דלא קיי"ל דכל בני ישראל בני מלכים יכולה אשה ללכת לחוץ [ע"ש]. אבל הרב יוסף ענגיל בגליוני הש"ס [שבת ס"ז א'] העיר עליו, מייבמות ע"ז א' תשמע דכל כבודה היא הלכה, ועיין בחידושי חת"ם כתובות כ"ח א' [ד"ה אצל], שהביא פרש"י גיטין [ד"ה כבוד] שכתב דהטעם דכבודה בת מלך פנימה הוא משום דכל ישראל בני מלכים, ור"ל שחלוי בפלוגתא זו, והעיר מייבמות ה"ל והניח צ"ע, וכ"כ בתשובת חת"ם [ח"ב סי' כ"ט ד"ה לזה], ובחידושו לגיטין שם [ד"ה כל], כתב שהוא מלוא עליה שמהא כבודה פנימה וכו'. ועיין בבב"ר פ"ח סי' ט' ויבין כתיב, האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק שכל אשה [שיואלץ לשוק סופה להכשל], ושם פ"ח סי' ב' על הפסוק שם ב' כ"ב] ויבין כתיב, התבונן [מאין לצרחתה וכו'] ולא מן הרגל שלא תהא פרסנית (פירוש יאלמנו — מתנות כהונה) וכו' ע"ש]. ובספרי פרשת כי תאלץ [על הפסוק דברים כ"ב כ"ג] ומלכה איש בעיר [ואיתא], אילו לא יתנה בעיר לא היה מסתפק בה, ושכב עמה מלמד שהפירלה קוראת לגנב, ובשורר טוב [על הא דכתיב תהילים קכ"ח ג'] אשתך בגפן פוריה, [ואיתא] אימתי, כשהיא כנועה בירכתי ביתך או בניך כשתילי בו, וכן הכתוב אומר צברה [בב"ר פ"ח סי' ט'] ויאמר [הנה צבאל]. ועיין בשו"ת מהר"ם פאדוה סי' כ"ו. וע"ע בב"ר פ"ח סי' ט' פקד דרך ארץ דף רס"ו טור ג' [במהדורות י"ס תש"ד] הוא שם שער הרביוני אות א' ויפאה ללב ח"ד כאן אות ג' ובמסנה הלכות ח"ט סוס"י רע"ד.

ואם יכולה האשה לעבוד מחוץ לבית כדי להציל פרנסה, יתבאר לקמן בסי' פ' בעוה"ת.

באותן הימים ובארץ ישראל, אבל בשאר הזמנים ואשר המקומות אין להם עיקר, יש מקומות שהיו שם הגדים צוקר הרבה או צול הרבה, אלא העיקר שמוכני עליו שמחזיקין אותו ליתן לה גדים הראויים בימות הגשמים ובימות החמה בפרות שלובשת כל אשה צעלת בית שצארתה מדינה. וכתב במגיד משנה שם, דזה מתבאר בגמ' דאין כל המקומות שוים, כדאמרו [כתובות ס"ה ב'] גבי מנעלים האז תנא [לדמך שנותן לה גדים משנה לשנה, ומנעלים ממועד למועד אבל שאר גדים לא תחליף במועד — רש"י], במקום הרים קאי [ולא בגיא בלא שלש זוגות מנעלים — גמרא שם], ודבר פשוט הוא, ומה שכתב שם [הרמב"ם] בפרות שלובשת כל אשה צעלת בית, הוא מפני שמדבר באשת עני, וכמו שיתבאר לקמן [בבב"ר פ"ח סי' ד'] דבעשר לך ליתן לה לפי כבודו. והוצאו דבריו צ"כ כאן. וכן ב"ר"ן שם, על הא דמפרקין תנא במקום הרים קאי וכו', כתב ולפיכך כתב הרמב"ם דבשאר זמנים ואשר המקומות הכל לפי ענין המקום.

ובהגהות מהר"ם [שצוקר השו"ע] אות כ"ו, כתבו בכל המקומות שצביונותיו אין מספיק לקור ימות הגשמים חדשים של ימות החמה, וכן קשים בימות החמה שחקים של ימות הגשמים, אלא בגדים אחרים לימות הגשמים ואחרים לימות החמה, ולכן הלשון צבור לימות הגשמים ולימות החמה.

ד. גותן לה רידד וכו'. לשון זה שבש"ע הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות ה"א. ושם הוסיף דלא היה עשיר גותן לה לפי עשרו כדי שתאלץ בו לבית אביה או לבית האבל או לבית המשנה. ומובא בטור כאן. ועיין בביאור הגר"א סק"ג לדין למגיד משנה. ושם כתב, דלף דכבר כתבו הרמב"ם למעלה [הלכה ב'] שכל לפי מנהג המקום, מכל מקום לא הוצרך לפרוט עד שאלו לומר שאש"ע שכן עומדות תכלי בלא רדיו, מכל מקום כיון שאין יואלץ לשוק חוץ ממנו חייב ליתן לה, שהרי זכירה לילך לבית האבל ולבית המשנה וכיוצא בזה [בדליתא בכתובות ע"א ב']. וכ"כ בב"ר כאן מובא בבב"ר פ"ג אות ב', ובח"מ כאן סק"ב.

ה. ואשה לא תרגיל עצמה לצאת הרבה. א. במקור הדין. מקור דין זה הוא כפי שאין צפנים, בטור, ושם כתב כן בשם הרמב"ם. והוא צפ"ג מאישות ה"א, ללכת שכתב דכל אשה יש לה ללכת ולילך לבית אביה לצקרו, ולבית האבל ולבית המשנה לנחול חסד לרעותיה ולקדושותיה כדי שיצוהו הם לה, שאינה צריכה להסתר עד שלא תאלץ ולא תצא, כתב אבל גנאי הוא לאשה שתהיה יואלץ תמיד פעם בחוץ פעם ברחובות, ויש לבעל למנוע אשתו מזה, ולא ייחמה ללכת אלא כמו פעם אחת בחודש או כמו פעמיים בחודש לפי הצורך, שאין יופי לנשה אלא לישב צוית (בית) (ג טור) [תהילים מ"ה ו"ל] כל כבודה בת מלך פנימה. והוצא בערך להם לקמן סי' ע"ד סעיף ד'. ובמגיד משנה שם, עמ"ש הרמב"ם אבל גנאי הוא לאשה וכו', כתב, בבב"ר פ"ח סי' ט' [פמ"ה ס"ה] כשמחזיר

ביאור הגר"א

[ה] ובכלל כ"ו. כמשי'
ומה הן כלי כ"ו שם
במתני': [ו] ומדור כ"ו.
שם ק"ג א' משתמשת במדור כ"ו. מ"מ:

באר הגולה

ד שם משנה

[ה] ובכלל הכסות שהוא חייב ליתן לה כלי בית [ו] ומדור שיושבת בו ומה
הם כלי בית - מטה מוצעת ומפץ (פי' כעין מחצלת) או מחצלת לישב עליה
וכלי

אוצר

סי' ה אות ב — סי' ו אות א

הפוסקים

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף ע"ב טור ג', כתב דלפי גירסת רבינו תם
בכל מקום נותן לה מטה ומפץ [אלא כשאין המטה מוצעת
נותן לה גם מחצלת], והן הן דברי הסמ"ג [שם] שכתב ונותן לה מטה
ומפץ, ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת, כלומר דבר קלוב הוא שנותן
לה מטה ומפץ, וכן הם דברי הר"ף והרמב"ם והרא"ש, והרב צעל
הטורים כתב מטה מוצעת ומפץ ומחצלת לישב עליה, ונראה טעות
סופר הוא וצריך להגיה או מחצלת לישב עליה. וכ"כ בהשמות
לכנה"ג כאן וביד אהרן כאן הגה"ט אות ז'.

ובזכרון יוסף (להר"י שטיינהרנט) אור"ח סי' י"ד, לאחר שהביא דברי
השואל להקשות דמנלה להרמב"ם להוציא ממסנקת
הש"ס לצריך ליתן לה מטה מוצעת ומפץ או מחצלת, כתב דנראה לי
ללא קשיא מידי שארי היה לפני הרמב"ם גירסתו במשנה מפץ
ומחצלת, וגירסת רבינו תם צ"ע לפיך מחצלת למה לה ליהוב לה,
פירוש בשלמה מפץ דתו לסמיכה ולישיבה, אלא גם מחצלת למה
לה, ועל זה משני באתרא דנהגי דמלו פוריא בחבלי וכו', ולחכי
תרוייהו כריכה מפץ לישיבה ואם תראה תוכל לפורסא בלילה על
המחצלת שתפרום על החבלים, מפני שלכירות ודקות המפץ אינה
נוח לה לשכב על מטה מסורגת בחבלים בלתי מחצלת שתחתיו,
שעדיין מרגשת קושי החבלים להיבגרה לה, ומזה נשמע שאם נותן
לה מטה מוצעת בעור שטוח, שאין צריך ליתן לה שתייהם רק אחת
מהנה לסמיכה ולישב עליה, ומה שכתב הטור מטה מוצעת ומפץ
ומחצלת נראה לי דו"י ומחצלת וי"י מחלקת היא, ואו מחצלת
קאמר, וכן מה שכתבו הר"ף והרא"ש דנותן לה מטה ומפץ, ואם אין
לו מפץ נותן לה מחצלת, מיייר כשפתן של סס מטה דש"ס, דהיינו
בעור שטוח כמחצולר דש"ס [שם סי' א' ד"ה מפץ], ולפיכך כתבו
המשנה כלורתה [כפי גירסתם], והיינו בסתם מקומוהו דנהגי במטה
מוצעת בעור.^א

ובשיטה מקובצת שם סי' ז' ד"ה ונותן, הביא שם שיטה אחרת צ"ע
תלמידי דרבינו יונה, שכתבו דנותן לה מטה לשכב עליה,
ואם אין לו מפץ נותן לה מחצלת של קש שהיא רכה אבל לא של קנים
מפני שהיא קשה, ואוקימנא בגמרא דהיינו באתרא דמלו פוריא
בחבלים, אבל במטה של עור שנוחה לישיבה אפילו מפץ ומחצלת נמו
לא יהיב לה [ולפירושו] הא דהקשו בגמרא מפץ ומחצלת למה לה,
היינו

סי' ז', כתב דנותן לה מטה לאכול עליה, ומפץ של גמי לשכב עלה. ובשיטה
מקובצת שם ד"ה ונותן, הביא מה שכתב רש"י במהדורא קמא, דמטה לאכול עליה
שכן היה דרכם, מפץ של גמי לשכב עליה או מחצלת של קנים. ושם סי' א' ד"ה
ונותן, כתב דהיינו יכולין לומר דכוונתו דנותן לה שני מיטות, מטה אחת לאכול עליה
וזאת המטה אינה צריכה מפץ, ועוד מטה לישון עליה וזאת המטה צריכה מפץ, והיינו
ומפץ דקתני במתני' דהוא ניהו מה שיתר מטה של שכיבה על המטה של אכילה.

ו' ועיין בב"ש כאן סי' ב', דכתב דאע"פ דלענין סידור בעל חוב אין בנותן
לעני מטה מוצעת כמבואר בחור"ם צ"ז סיף י"א, אלא רק מטה שאינה מוצעת ומפץ
[ואין לחלק בהם מידי בעני שאין דבר במטה מוצעת, דהרי גם כאן מידי בעני
וכמבואר לקמן בסעיף ד'], מ"מ שאני הא דהאשה ניתנה לו לחיים ולא לצער.
והקשה באבני מלואים כאן סי' א', דמאי קשיא ליה על מטה מוצעת, דהא גם מוונת
וכסות אין לה בסידור בעל חוב כמבואר בחור"ם שם סיף כ"ג. ועיין מה שתיירץ
במחצית השקל.

ב. אם יכול הבעל לאסור עליה שלא תצא מהבית. בשו"ע לרד
(להר"ד כ"א) ח"צ סי' מ"ז, כתב דבמקום דשכיחי פרוזים
צריך פשוט יכול להתרות אפילו במקום שלא נשמע עליה שום
דבר, וכן נמלא כחוצ בעתועפות ראש (להר"ד א"קוה) סי' ג'
והסכימו עמו חו"ר פלא [הרב שלמה אבן דבאן והרב מתתיה
סריוו] וכתבו שאם עברה על התרתה נקראת עוברת על דת
יהודית והפסידה הכתובה וכו'. וכ"כ שם צ"ח כ"ג. ושם צלוקטו
לינין שצ"ק חלק חור"מ אות ה"א ע"כ התראה (הראשון), הוסיף
דבצ"ק שלמה סי' כ"א, כתב [ד"ה] דמפסידה כתובתה] דוקא אם
הוציא עליה דופי בדברים מוצקים וכו'. והגם כי מזה זו היא
מנוחה מאל, ואינו דין שתהיה יאלנית וכו', מ"מ בזה אינה מפסדת
כתובתה וכו', אלא שיש לעשות לה כדון מאן דלא יאית דינא לכדוהה
וכו'. ועיין בהגם שאלו ח"צ סי' כ"ב ד"ה ע"ד יליאטה.

ג. כמה פעמים חייב לאפשר לה לצאת מן הבית. דרמב"ם המובא
לעיל אות א', כתב לא יכניחה לצאת אלא כמו פעם אחת או
כמו פעמיים בחודש לפי האורך וכו'. והוצא בעור כאן, בערך לחם
סי' ע"ד סעיף ד' ובליחאק ריח אות הנ"ן סי' ט'. ובשו"ע לרד
(לה"ד כ"א) ח"צ סי' כ"ה, הביא תשובת הרב משה מאיר חי
אליקים, שכתב מהצדא שצ"ב שצ"ב יליאטה צידו לשאוף רוח [ע"ש]
שצ"ב שיש עליה עורין או חומר עליה שלא תלא כ"כ].

ו. מטה מוצעת ומפץ או מחצלת. א. מקור הדין ודעוה
הראשונים בזה. עיין בצ"ח"ג אות ז', שכתב דמקור דין זה
במתני' כתובות סי' ז', דתנן נותן לה מטה מפץ ומחצלת, ופרש"י
מפץ רך ומחצלת. ובגמרא שם סי' א' פריך, מפץ ומחצלת למה לה
דיבה לה, אמר רב פפא באתרא דנהגי דמלו פוריא בחבלי דמבגר
לה. פרש"י מפץ ומחצלת למה לה, והרי עור שטוח על מטה טוב מן
המפץ, ומשני באתרא דמלו פוריא בחבלי, במקום שאין גבילין
לעשות שטיח עור למטה אלא סירוגי חבלים. ובסוף שם ד"ה מפץ,
כתבו דרבינו תם לא גרם [בדקושה] גמרא] מפץ ומחצלת למה לה,
אלא מחצלת למה לה, דמפץ הוא רך ורואו גם לסמיכה, ונהי
דלשיבה אין צריך דהא אית לה מטה, מכל מקום לסמיכה מיהא
כריכה [ועל זה משני דמייירי בנתן לה מטה שאינה מוצעת ולכן צריך
ליתן לה מפץ ומחצלת, אבל צ"ח נתן לה מטה מוצעת סגי בשינתן
לה מפץ].^א ובר"ף כאן במתני', כתב דנותן לה מטה ומפץ, ואם אין
לו מפץ נותן לה מחצלת. וכ"כ ברא"ש שם סי' ל"ה, צפוקי הר"ד
ובמאורי שם. וברמב"ם פ"ג מאישות הלכה ג' כתב כלאון הש"ע.^ב

ד' ובתשובת הר"מ אליקים שבשו"ע לרד המובא בפנים סי' כ"ג דף י"א
טור ד', כתב דמש"כ בחופות ראם [דיכול לאסור עליה לצאת], לדעתי אין משם
דאיה, דשאני התם דכבר יצאו עורדין וכו', אבל באשה כשרה שמעולם לא יצא עליה
שם ח"ה, לכן אנו דנין לה שכל שבוע יוצאתה בידו לשאוף אויר וכו'.
ה' ועיין בתוס' שם, שכתבו דכן מוכח ב"מ ק"יג ב' דקאמר שנותנין
[גבי סידור בעל חוב] מטה ומפץ, וקשה דאמאי לא יתנו לו כר או כסת או מחצלת
הראוי לשכיבה, אלא שנותנין לו מפץ משום דראוי גם לסמיכה.

ו' מכאן מבואר דשיטת הרמב"ם והשו"ע דהמטה לשכב עליה והמפץ או
מחצלת הוא כדי לישב עליה, והן כוא שיטת ר"ת [המובא בפנים]. אולם במאורי שם

באר הגולה

ה מהירושלמי וכן כחופתה

וכלי אכילה ושתייה כגון ה קדרה וקערה וחבית ופך ובר וכוס ובקבוק וכיוצא בהן:

המדור

אוצר

ס"ק ו אות א — ס"ק ז אות ב

הפוסקים

ידיה, לזמנין סגאין מתערמו ליה הכין להתי זין השמשות ולא מיייתי כר וכסת לידיה, ושקיל יודיה ומגני על ארעה, אבל באין אורחא לידיה לא חיישין להכי. והוצא בשטמ"ק ובמאורי שם.

אולם בתוס' הרא"ש [מבוא בשטמ"ק שם] כתב דלוקא במאכל ומשתה ומלבושים שהם לתענוג הגוף ולכבוד, עולה עמו אפילו אינה אכלה, דחייב אדם לאכול את אשתו כגופו ולכבדה יותר מנפשו, אבל תענוג יתירא ככר וכסת, דהכי לא מתייבן לאינה עולה עמו כשאינה אכלה^א. גם בפסקי ריא"ז שם הלכה ה' אורח א', כתב [במפרנס אשתו ע"י שליט], לאינו נותן לה כר וכסת.

ובר"ן שם, אחר שדחה פירוש הרשב"א שטעם השמטת הרי"ף, כתב שלכך השמיטה, מפני שהוא מפרש כדברי האומר לאורחיה ואורחה, רגיל ורגילה^ב, אבל אין דרך צנות משפחה ולא צנות משפחתו בזה, ובזה"ג לא שייך עולה עמו כלל, ולפיכך השמיטה לפי שהוא פוסק כת"ק, וסמך לו על משנתנו שלא הזכיר התנא כר וכסת.

ועיין עוד בחידושי הרשב"א הכ"ל, שכתב דהכי דהוי אורחיה ידיה כלומר צנות משפחה, אבל אין דרך צנות משפחה בזה, אין עני חייב לחזור וליתן לה כר וכסת, לאילו הוה אורחא ידיה הוה ממוידי ליה משום לאינה יורדת עמו לעולם, אלא מחזור בעיר וטרח ומיייתי לה, אבל כשאין לה אלא מצד עלייתו של בעל אין מחייבין אותה ליתן לה כשהוא עני.

ז. **וכלי אכילה ושתייה וכו'.** א. מקור הדין. כן הוא לשון הרמב"ם פ"ג מאישות ה"ג והטור כאן. וכתב המ"מ שם, דמקור דין זה ביורושלמי [כתובות פ"ה ה"א]. דליתא התם נותן לה כר ופתילה כוס וחבית וקדרה, וכן הוא בתוספתא [שם ה"א]. וכן איין בצ"י כאן.

ב. ובעל שרוצה למכור קצת מבלי ביתו אם יכולה האשה לעכב. בתשצ"ן ח"א סי' ז"ח, צאחק שנשא אשה על אשתו ורואה להוציא מהכלים שהיו צבית הראשונה ולתת לצרתה, כתב דאם הם כלי הבית שאינן צריכין לאשתה, יכול להוציאן מצינתה אפילו למכרן וכל שכן להביאן לבית צרתה, ואם הם צריכין לה, אינו רשאי שהרי הוא חייב לה בצנסות, ובכלל הכנסת הוא המדור וכלי הבית, ודלתנן בכתובות

י. והקשה עליו הרשב"א, דאינו מחזור, כיון דבמתני' לא תנן כר וכסת, דמשמע דלא יתיבין לה כלל, ועלה תניא פלוגתא דרבנן ור' נתן, ע"כ בבר וכתב ידיה איפילו ולא בבר וכסת יתירא וכו', ועוד אי בבר יתירא היכי מקשו אי אורחא ידיה מאי טעמא דרבנן, ומנא לך ידיהי לה יתירא משום לתא ידיה וכו'. וכן הקשה בחידושי הריטב"א שם.

יא. ועיין בקרבן תנחאל שם סי' ל"ח אות י', שכתב דלא הזכיר [במשנה שם] כר וכסת, ש"מ דס"ל דאין נותנים לה, ומה סמך הרי"ף ורבינו [הרא"ש] שלא הביא חך ברייתא. ובענין עולה עמו כשאינה עמו, ע"ע לקמן סי' פ"ט.

יב. פ"ז זה פירשו גם בחידושי הרמב"ן והרא"ש שם, ותובא בחידושי הרשב"א והריטב"א שם בשם הרמב"ן ובחידושי רבינו שקשקש בשם הרא"ה. והקשה בחידושי הרשב"א ע"ד, שאין הלשון מיושב [לפי פירושן], ועוד דא"כ למה נותן לה כר וכסת [לר' נתן], כיון דאינה רגילה לא בבית אביה ולא בבית בעלה, וכי מפני שהוא בא בין השמשות לפעמים, מעלים לה כר וכסת שתישן עליהם כל ימות החול וכו'. ועי' במה שתיירן בחידושי הריטב"א.

היינו שאינה צריכה לא מנח ולא מחללת, ומשני בגמרא דהייב לה מטה שאינה מוצעת בעור, ולפיכך צריכה מנח או מחללת, אבל כשהייב לה מטה מוצעת לא יחייב לה לא מנח ולא מחללת.

ובדעת רש"י. צביטה מקובצת שם [ס"ה א' ר"ה וכתב רש"י], כתב פירוש לפירוש דהא דצביטן מנח ומחללת, משום דמייירי צביטה שאינה מוצעת בעור, ומשום היזק חבלים צריך מנח ומחללת שיכנסו נגד העור שהוא טוב אפילו מן המנח שהוא רך ממחללת, והלכך תחת העור צריך מנח ומחללת [אבל אם נתן לה מטה מוצעת, אין צריך ליתן לה מנח או מחללת^ה]. וכן דייקא דחיי הכ"ל, כתב דדעת רש"י דכל מקום שרגילין לעשות שטיח עור למטה, אין נותנין לה מנח.

אולם בזכרון יוסף הכ"ל, כתב דממה שפחה רש"י בתרתי וסוים צחלה [במש"צ דהעור שטוח על המטה טוב מהמנח], האמת צור שהיה לפניו גירסא הכ"ל [של הרי"ף והרא"ש], נותן לה מנח ואם אין לו מנח נותן לה מחללת, ואף שיש לפקפק קצת ולומר דרש"י אבל שכן מחללת קא סמך [הואיל והיא קשה מהמנח, ואם אין צריך ליתן לה מנח הדין כ"ש שלא יהא צריך ליתן לה מחללת הקשה], ומכל מקום ניכרין דברי אמת [דלעת רש"י כהרי"ף והרא"ש].

ג. ואם חייב ליתן לה כר וכסת. בכתובות ס"ה א', תניא אין נותנים לה כר וכסת, משום ר' נתן אמרו נותנין לה כר וכסת, וצנח"ט שם מוקי לה דפליגי בגון לאורחיה ידיה ולא אורחא ידיה, ת"ק סבר אמר לה כי אזילנא שקילנא לה, וכי אתינא מיייתינא להו צהלא, ור' נתן סבר אמרה ליה זמנין דמתערמי זין השמשות, ולא מצינא מיייתי להו ושקלת להו לזיוי ומגני על ארעה. והרי"ף והרא"ש שם לא הביאו דין זה. ובחידושי הרשב"א שם, כתב דמדידי רש"י שלא כתבה כלל, כלומר לאוין הלכה כהם מיינייה, דהא קיי"ל דעולה עמו, וכיון לאורחיה ידיה אפילו לדירה וידיה. וכ"כ בחידושי הריטב"א שם בשם אחרים פירשו^ו.

ובחידושי הרשב"א [הכ"ל] הביא בשם הראש"ז, שפירש דכר וכסת יתירא קאמר [בצבילן], אבל לדירה ולדאי וידיהן משום דקיי"ל דעולה עמו, והא דלוקאנא בצורחיה ידיה ולא אורחיה ידיה משום דצאורחיה בזה ודאי וידיהן לה כר וכסת יתירא משום לתא

ח. וכן משמע בשיטה מקובצת שם ד"ה ונתן, דכן היא דעת רש"י, דכל שנותן לה מטה מוצעת דאין צריך ליתן לה מנח או מחללת, דהרי שם הקשה על תירוצ' הגמרא דאוקמא באחרא דמלו פוריא בחבלים וכו', דאם תאמר אכתי למה לי מנח ומחללת, והרי המנח לשכיבה ולמה לי מחללת, אבל דלפי דבריהם הללו מתורצת הקושיא, דלעולם כנגד העור צריך מנח ומחללת וכו', ע"ש, אלא מכל היכא שיש למטה עור אין צריך לא זה ולא זה. ועי' במאורי ס"ד ב', שהביא בשם גדולי המחברים דהוא הרמב"ם, דנותן מטה מוצעת לשכב עליה, ונתן לה מחללת או מנח להעמידה על חבלי המטה ע"ש. וזה כדעת רש"י לפי הבנת השיטה מקובצת, אמנם מה שכתב כן בשם הרמב"ם ע"ש, דהא דעת הרמב"ם דנותן מנח או מחללת כדי לישב עליה ולא כדי להעמידה על חבלי המטה, ואולי טעות סופר נפל בספרי המאורי וצריך לומר גדולי הרבנים, דהוא רש"י.

ט. ברמב"ם פ"ג מאישות ה"ג, בסור ובשור'ע כאן כתבו [דנותן לה] מטה מוצעת, ובמשע רשע שם, כתב דמטה מוצעת הוא הכר והכסת שהוכירו בגמ' [ועיין באות הקודם].

ב. המדור ששוכר לה בית של ארבע אמות : ותהיה רחבה

באר הגולה

חוצה לו ויהיה לו בית הכסא חוץ ממנו:

ומחייבין

1 מנכריתא משתמשת במדור
וכי' שם דף ק"ב פ"א ויחזק

שאלן בית פחות מדר' על ד' מנכריתא שיהיה דף ב' סי' פ"א 2 שם במנכריתא

הפוסקים

סי' 2 אות ב — סי' 8

אוצר

וכתובות (ס"ד ז') ונותן לה מטע ומתן וכו' ד"ה צעני בשבטא, אבל במדור הכל לפי כבודו, ואם כן כל אותן כלים שהיא רגילה להשתמש בהם לפי כבודו וכבודה ולפי מנהג המקום יניח לה, ואינו ראוי להוציאם מציתה ליתנם לאשה אחרת, ואם האשה האחרת לריכה לאותן כלים יקנה לה כיוצא בזה.

ובשושנים לדוד (להר"ר זבאח) ח"ב סי' י"ב, זבאח שרצה לתת לאמו מכלי ציתו, והאשה רוצה לעבד על ידו, כתב דלא מה ששאר מכלי הצית אינו לפי עשור ויכולה לעבד עליו ויגמור לו דלא תרצה לתת לאמך, אם כן לריך אתה לקנות מה שחסר בצית לפי עושרך כמו האנשים אנשי גילך. וכ"כ שם בס' ט"ז.

ד. האם יכולה האשה להשכיר חלק מהמדור שלה. בפסקי דין רבניים כרך ז' עמ' 230 כתבו הרבנים ע' הדאיה, י' רוזנטל וז' ריקובר, שאף שכתב בשו"ע סי' ז"ד סעיף א' שאין האלמנה יכולה להשכיר מדור שלה לאחרים, אולם אין ראיה מדיון מדור האלמנה למדור אשה בחייה בעלה, הדיבור לדיון של אלמנה הוא בחייה תחבזה ולכן יש לה רשות רק לגור בדירה ואין לה רשות להשכיר לאחרים, אבל המדור של הבעל לתת מדור לאשתו הוא ככלל בחיוב המזונות, וכמו שלענין מזונות יש דין שעולה עמו ואינה יורדת ונותנים לה לפי עושרו כן לענין דירה חייב הבעל לספק לאשתו דירה המתאימה ליכולתו, ולכן יש מקום לומר שאם לפי רוחויו של הבעל מגיעה לראש דירה גדולה ה"ז כפלה, וכשהאשה משכירה חלק מדיירתה מגיעה לה ההכנסה מזה, ואפשר גם לראות זאת לדיון מזונות שנפקס לעיל סי' ע' סעיף ג' למצאה והתירה ה"ז של בעל, אך צפת"ש שם סק"א כתב בשם התשובה מאהבה לדיון זה מוסכם להלכה [עמ"ל שם סק"ד] וכו', אולם צאמת נראה דענין שלנו לא דומה לדיון קימאה מעיסתה הני, דשם איירי במזונות המגיעים לכל אשה ואשה, אבל במזונות המגיעים לה כך מדיון עולה עמו ואינה יורדת, היינו משום שרואה להתכבד בכבוד בעלה ולעלות עמו בעליה, ח"כ רק כשלוקחת המזונות לאכילה חייב הבעל לתת מזונות לפי כבודו משא"כ כשרוצה לקנות ואינה רוצה להתכבד בעליה, ועוד יתכן לומר דכל הדיון של קימאה מעיסתה הוא דוקא בגדים כנפער ונותן לה מזונות המזכים לו יש לדון דנאה שלה, אבל כנ"ד שלא ניתנה לה דירה כנפירה, אף אם נאמר שמוגיעה לה דירה בת שני חדרים, והיא לאינה יכולה להשכיר חדר אחד ולקחת הכספים לעצמה וכו' [ונלפע גם במשנת יעקב (להר"ר רוזנטל) פרק י"ב מאישות הלכה י"ג].

ה. מי שאינו רוצה לדור יחד עם אשתו. בגדולת מדרכי (להר"ר חמייס) ח"א מערכת ד' סי' י"ג, כתב להסתפק בזה שאין ראונו לדור בבית אחד עם אשתו רק מליל שבת לליל שבת, אבל בשאר הימים צרכונו לדור במקום אחר, אבל אשתו ראונו שידור עמה גם בחול כשאר נשים אם כופין אותה, לריך יאזב וחיפוט בזה.

ט. בית של ד' אמות על ד' אמות. לשון זה הוא מהרמב"ם פי"ג מאישות ה"ג. ועיין בצבאה"ג אות ו', שכתב דלדוע שאין צית פחות מדר' על ד"א, מנכריתא סוכה ב' ע"א. וכן הוא במגיד משנה שם ובב"י כאן. ובקריית מלך שם, כתב לעיין בירושלמי מעשרות פ"ג ה"א, והתם מיייתי לראיה שאין הבית שדרה בו נקרא על שמה [מהא' לדיון עירובא עירוב, ואין משתתפין עליו במצוי אלא

סעיף ב. ת. המדור ששוכר לה. א. מקור הדין. לשון זה בשו"ע הוא מהרמב"ם פי"ג מאישות ה"ג. ועיין בצבאה"ג אות ו', דמקור דין זה הוא בכתובות ק"ג א', ושם איתא, תניא [גבי אלמנה] משתמשת במדור כלדך שמשתמשת בחייה בעלה. אם מותר לבעל למכור הדירה שדרה בו ולשכור לה אחרת. בשמן המשחה סי' פ"ב, בצעל שהלך למדה"י, וכעת שלח שליח למכור הבית שדרה שם אשתו, וישכור לה מדור אחר, ופסקו שם צ"ד שיכול לכופה לפנות את בית הדירה לדירה שכורה שתהיה לפי כבודה, ועשוי האשה מעבדת יען שהוא מדור בעלה ולא גרע מאלמנה, ועוד אומרת שאינה רוצה לגור בשכירות, שהמשכיר באיזה זמן יסלקנה מהבית, כתב דמה שטענה שהוא מדור בעלה ולא גרע מאלמנה, נראה דלא דמיא לאלמנה, דהא אף לדיפסקא הלכתא כדב' נחמן דאמר [שם] דיתומים שמכרו מדור האלמנה לא עשו ולא כלום, כתב הרשב"א בתשובה הביאה בסי' ז"ד דלא מכר הבעל או נתן במתנת בריא ממורה, מה שעשה עשוי, ונראה טעמא דבשלמא לגבי יורשים נשתעבד בית זה דרך כותב לה את תהא יתבא דביתו וכו', וכיון שכן אם מכרו לא עשו ולא כלום, אבל לגבי ידידה בחייו החיוב חל עליו ליתן לה מדור איזה מדור שיהיה, ואם מכר בית דירתה ממכרו ממכר דלא נשתעבד בית זה דוקא, ומ"מ נראה לכתחילה לא אריך למיעבד הכי למכור מדור שלה ולשכור במקום אחר, דלא מצינו להרשב"א לכתחילה אלא בדעיבד דלא מכר הבעל ממורה מה שעשה עשוי ולא לכתחילה, ועוד דהרי כתב הרמב"ם [פי"ג מאישות הלכה ה'] וכן המדור לפי עשור וכבודה, וכבודה הוא שלא לגור בשכירות, ואינה רוצה שיהא רשות אחרים עליה, העולה מזה דיכולה לעבד שלא ימכרו הבית דירה. וע"ש להסכימו עמו הר"מ מורנוכאטו ה"ר עובדיה נתיני.

ג. עמד לגרש את אשתו אם חייב ליתן לה מדור. בשושנים לדוד (להר"ר זבאח) ח"ב סי' ז"ט, בצעל שעמד לגרש את אשתו, ובנתיים הלך לבית אביו וסגר הדלת של הבית במנעול, והאשה רוצה לחזור לביתה ולישב בו עד שיעשו המשפט צ"ה, כתב דבני"ד עדיין הוא אגידא ביה, ויש תקוה לשלום למה לן לרחותה מפניו,

(ג) ועיין במשנת ר' אליעזר (להר"ר די סולידו) ח"ב ח"מ סי' ס"א, ששליח הבעל רצה למכור את בית הבעל ולשכור לאשתו מדור, ודן שם מצד הפסד שעבודה ולא התייחס כלל לזה שאינה רוצה לעבור לדירה שכורה.

באר הגולה

ח מנכיתא מי שהלך למד' וכו' שם דף ק"ז ע"א דמשמע שם דפניו לכ"ע י"ט לה תכש"ט ש' משנה שם דף ס"ד ע"ב י' נלמד מ"ש לעיל ס"י ע' ספק ג' וכ"כ הרמב"ם שם

ג ח [ח] ומחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה כגון בגדי צבעונים להקיף על ראשה ופדחתה ופוך (פי' כחול שחור) ושרק (פי' צמר גפנים שצובעים אותו בחריץ ומעבירין אותו על פני כלות שתתראינה אדומות. ערוך) וכיוצא בהן.
ד ט בד"א בעני שבישראל אבל בעשיר כל דברים הללו נותן לה לפי עושרו.
ה י [ח] אם קצרה ידו ליתן לה אפילו כעני שבישראל כופין אותו להוציא (ותהיה הכתובה חוצ עליו עד שיעשיר (טור) וע"ל סימן (ב) ע' סעיף ג').

בני

* הוספה זו היא מהנדפס עם הבאר הגולה הראשון

באר היטב

(ב) ע'. דשם הביא דעת ר"ת דס"ל דלין כופין להוציא כשלין לו מזון לזון אותה. ה"נ אין כופין אותו להוציא בשביל כסות. ח"מ צ"ע:

הפוסקים

סי"ט — ס"ק יא אות ג

אוצר

הוא בטור כאן. ובמגיד משנה שם, כתב דזה נלמד ממה שנחלקו רב ושמואל [כתובות ע"ז א'] צלומר [א"י ז' וא"י מפרכס, דר"ב אמר ליוצא ויתן כתובה, ושמואל אמר לכופין אותו לזון אותה], ומשמע דבעני דברי הכל כיון שאין יכולין לכופו לזון, כופין אותו להוציא, כמש"כ הרמב"ם [שם פ"ג ה"א] דזין המזונות [לאם היה עני ביותר ואינו יכול ליתן לה אפילו לחם שהיא צריכה לו, כופין אותו להוציא]. ודבריו מוצאים צ"י כאן.

וכתב בפרישה כאן סק"א, דלע"ג דלענין המזונות כתב [הרמב"ם שם, וכן בטושו"ע סי' ע' סעיף ג'], דאין כופין אותו לגרשה אלא אם אין לו לחם ליתן לה, אבל אם יש לו ליתן לה לחם, אין כופין אלאר מיני מזונות דמש"כ שם דפוסקין לה, מכל מקום יש לומר דעניני כסות ודירה קא' חשיב כאן הס מוכרחין לה, ואי אפשר לה זולתה, משא"כ לענין מזונות דעל הלחם לצדו ימיה הארס. וכעין זה כתב צחינא וססאל ח"ג דף קע"ז טור ד' ד"ה והנה.

ובהפלאה כאן סק"ג, כתב דאף דבשו"ע סי' ע' כתב דאפילו אם אין לו ליתן לה כעני שבישראל אין כופין אותו להוציא, אלא"כ אין לו ליתן לה אפילו לחם, מכל מקום משמע דבצדדים כל שאין יכול ליתן לה כמו שצושת כל אשה צעלת צית שצלוהו מדינה, אי אפשר לה להתצות יותר.

ב. דיעות החולקים על דין זה. כתב צבא"ט סק"ב, דבסי' ע' סעיף ג' הביא הרמ"א את דעת ר"ת דס"ל דלין כופין אותו להוציא כשלין לו מזון לזון אותה, ואם כן הכא כמי אין כופין אותו להוציא בשביל כסות. והוא מהמ"מ סק"ז וב"ש סק"ג.

וכן בהגהות הרמ"ד על הרמב"ם ה"ל כתב, תימה למה כופין אותו להוציא כיון שאין לו, ולמה יכופו אותו להוציא ובשאר חובות דעלמא אין כופין אותו כל זמן שאין לו לפרוע, וטוב הוא שתתגבל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים, ולא ידעתי מאין הוציא זה, וז"ל. ודבריו מוצאים בראש רקה שם. וע"ע לעיל סי' ע' סקט"ו.

ג. וכשקצרה ידו מליתן לה לפי כבודו. דהפלאה כאן סק"ג, כתב דהיכא דלין לו ליתן לה לפי כבודה [לדעת הרמב"ם והשו"ע] אין כופין אותו להוציא, כיון שאין לו. וכן מבואר מהפוסקים המובאים לעיל סי' ע' סקט"ו אות ח'.

בני

(י) ועיין בתשובות הרמב"ם (הוצאת בלאו) סי' ל"ד, שכתב דכופין הבעל למלא צרכי אשתו כגון לבוש, ואם נמצא ע"א לו יכולה, כופין לגרשה לפרוע המאוחר אם אי שאלו. וע"ע שם סימן פ"א, בגידן אחד שמכר לאשתו בגדים שהיו לו, ובאשר תבע דמימה אמרה, לא אפרע לך דבר, דזה שייך לכסותי שאהא חייב לי, והוא טוען דהיא קנתה אותם לפי בקשתה, ואין לו חיובות ליתנם לה במתנה לפי שקצרה ידו ואין לו מלאכה, וכתב דא"נ חייבת לפרוע לו דבר, דכמו שהיא נתחייבה בכסף, כך הוא נתחייב בכסותה, ויצא ח"ו בזה ואין שבווע על אחד מהם.

אח"כ יש לו שם צית דירה], ולכאורה מאי ראייה איכא, דלמא [ציתה נקרא על שמה, והא דאינה יכולה לערב] משום שאין חייב ליתן לה אלא פחות מל"ה על ד"א [ומכאן שצריך ליתן לה צית של ד"ה על ד"א].

י. ומחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה. לשון זה הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות ה"ד. ועיין בצב"ר הגולה אות ח', דמקור דין זה הוא תכשיט כתובות ק"ז א', מי שהלך צעלה למדינת הים וכו', [אין ומפרכסין לאשתו אבל לא דבר אחר, מאי דבר אחר, רב חסדא אמר זו תכשיט, רב יוסף אמר זו צדקה], ומשמע דפניו לכ"ע יש לה תכשיט. וכ"כ במגיד משנה שם ובצ"י כאן. ובקריית ספר שם, כתב דנראה דכל זה הוי מדאורייתא, בכלל כסותה [וצענין חיוב כסותה גופא, עיין לעיל סי' ס"ט צא"ה"פ סק"ד אות ב'].

יא. כל דברים הללו נותן לה לפי עושרו. מקור הדין, ואם כופין אותו ליתן לפי עושרו. עיין צבא"ג אות ט', דמקור דין זה צמתא' כתובות ס"ד ב', ושם צבא"ה, דב"א בעני שבישראל, אבל כמובד הכל לפי כדורו. ורמב"ם פ"ג מאישות ה"ה, כתב דבצ"י בעני שבישראל, אבל בשאר הכל לפי עשור, וכן המדור לפי עשור, והתכשיט וכלי הצית הכל לפי עשור. וכן הוא בטור כאן. ובשו"ת הרמב"ן סי' פ"ז, כתב שאם המדור הקטן שדרים בו עד עכשו אינו ראוי להם לפי כדורם, יכולה היא לומר אי אפשר לזרז בו כענין ששנינו צאלמנה [כתובות ק"ג א'] ונותנים לה מדור לפי כדורה, דקיימא לן עולה עמו ואינה יורדת עמו, דין מהיים דין לאחר מיתה. ובשוא"ס לזרז [להר"ר אבנא] ח"ב סי' י"ב, כתב דכן דעת השו"ע, דהכי מצינו שאחר שכתב בסעיף א' דיני המדור וכליו וכו', כתב בסעיף ד' דב"א בעני אבל בעשיר כל דברים הללו נותן לה לפי עשור, ומדקנט כל הדברים הללו, ש"מ דלכולו קאי. וכ"כ שם צלוקיני דינים לחו"מ אות ד' ערך דירה (דף קכ"ב טור ג').

ובח"מ כאן סק"ג, כתב דלע"פ שהיה אביה עני, מ"מ עולה עמו וחייב ליתן לה כפי עשור. וכ"כ צב"ח כאן.

ועיין ברמב"ם ה"ל, שכתב ואפילו היה ראוי לקנות לה כלי משי ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן, וכתב צמח המשפחה סי' פ"ב, דמשמע מהרמב"ם דכופין אותו אף כשאין נותן לפי עשור. וע"ע לעיל סי' ע' סק"ז אות א'.

יב. אם קצרה ידו ליתן לה וכו'. א. מקור הדין. לשון זה הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות ה"ה. וכן

ביאור הגר"א

[ט] בניו כו'. כמ"ש בס"ז כל מי כו' ועבה"ק ס' ק' וכמ"ש ס"ח א' ובידשו למי הביאו הרא"ש רפ"ב ירושלמי תמן תנינן כו' ותני עלה ומתכסן בכסותו: [י] מי שמשכן כו'. עב"ש: (ליקוט) דמאן לימא לן

ו כ [ט] בניו ובנותיו עד בני (א) שש חייב ליתן להם כסות וכלי תשמיש ומדור ואינו נותן להם כפי עושרו אלא כפי צרכן (ה) בלבד: ז כל מי שיש לו עליו מזונות בין בחייו בין אחר מותו יש לו כסות וכלי בית ומדור וכל שב"ד מוכרים למזונותיו מוכרים (ה) לכסותו וכלי ביתו ומדורו: ח מ דין הבעל עם אשתו בטענת הכסות והכלים ושכר המדור כדינם בטענת המזונות אם אמר הוא נתתי והיא אומרת לא נתן. ט ג [ז] (ה) מי שמשכן כסות אשתו אינה יכולה להוציא מידו בלא כלום. (וע"ל סימן ז').

הדירה

כתבונה מעטס וממלן לימא

לן ללא אפקים מדעתה וכו' ועוד משום תקנת האוק

כרבי דקאמר אר"ג אע"ג דתנן כו' דתנן אחד המעריך כו' ואי כדר

אבא לא שייכא לשם וכן בפ"א דב"ק האחין שחלקו כו' אלמא לחלוטין נקנה ומדברי הרי"ף נראה שאף בע"ח אינו גובה אותן שכתב בפרק המקביל להא מתני' אחד המקדיש

כו' ולמאי כתבה אלא משום דג"מ לבע"ח ועיין בח"מ סי' צ"ז סעיף כ"ז אלא דמאן לימא לן דלא אפקה מדעתה ועוד משום תקנת השוק דאפילו במשכנתא גדולין עשו תקנת

השוק וכ"ש בעל באשתו. ת"א סי' רפ"ה

שאין הבעל יכול למכור ולמשכן כסות אשתו ובניו שלא מדעתם. דמ"ש אחד המקדיש כו' דלמא טעמא כדר' אבא בפ"ס דב"ק דכל המקדיש אין דעתו כו' אלא שבפ"ד דכתובות משמע דלא כרבי אבא דקאמר אר"ג אע"ג דתנן כו' דתנן אחד המעריך כו' ואי כדר' אבא לא שייכא לשם וכן בפ"א דב"ק האחין שחלקו כו' אלמא לחלוטין נקנה ומדברי הרי"ף נראה שאף בע"ח אינו גובה אותן שכתב בפרק המקביל להא מתני' אחד המקדיש כו' ולמאי כתבה אלא משום דג"מ לבע"ח ועיין בח"מ סי' צ"ז סעיף כ"ז אלא דמאן לימא לן דלא אפקה מדעתה ועוד משום תקנת השוק דאפילו במשכנתא גדולין עשו תקנת

פתיח תשובה

(א) מי שמשכן. ע"ש כאן ולקמן סי' ז' ס"ק מ"ז וז"ל ועיין ב"ב ג"מ שהאריך בזה ומסקין ח"ל היוצא לו מזה לע"ד כבדדים שהכניסו וכן כבדדי חול עשהו לן לדין חלל מה שעשו וחלות א"ס י"ז חומר בני בעלה לחזקתו איכ"ש כבדדי כו' ולא תפסד דשי"ן נמי תפסדו השוק חלל לפעמים הוא אדם שהתמנהח להיפקר וגם תמנה חותם לנגב ומתקדם ל"ש גביה מיה. וכ"ז אם מוכר לו השכון לעצמו פרנסה חלל אם עשה כדי להוציא בקצותיו לע"ד כ"ע מודו בזה אפילו כבדדי שבת ע"ד כן נהמר והקנה לה שלא יא' לו רשות בזה וטעם לחזקתו כבדדי נמי ל"ש בזה"ס כזה וטעם מ"ה הוא לפי ראות עיני הדיון ואם יראה לדין שירד החלטה טעשה נ"ל ידועתה יוכל להוציאם בלא כלום עכ"ל ע"ש:

הפוסקים

סי' יג — סי' יז

אוצר

(ג) שש. וה"ה אף אחר שש מפלגים בו. ואם הוא אמוד כופין אותו כמו גבי מזונות. ח"מ צ"ש: (ד) בלבד. ולא לפי כבודו כי דוקא בנאשתו נותנים לפי"כ חלל לא לבניו: (ה) לכסותו. כי היכא דלמחר לה לאי ת"י במזונותיו מהני. אף אם אמר לה לאי ת"י כבסותו מהני. הרדב"ז ח"א [ח"ד] סי' ק"ז:

והקנה לה שלא יא' לו רשות בזה וטעם לחזקתו כבדדי נמי ל"ש בזה"ס כזה וטעם מ"ה הוא לפי ראות עיני הדיון ואם יראה לדין שירד החלטה טעשה נ"ל ידועתה יוכל להוציאם בלא כלום עכ"ל ע"ש:

ביוזנת ואינו עושה האם בעלה חייב בכסות ובמדור. לענין חיוב כסות ככה"ג ע"י לעיל סי' ס"ט סעיף ד' ובאור"ח פ"ג שם סק"ב. ולענין מדור, כתבוצות שמש סוס"י ל"ו, אחר שהאריך להוכיח שכסות היא בכלל המזונות וכשאלמה אינו ניוזנית ואינו עושה מפסדה גם כסות, כתב וגם מדור שלה היא בכלל הכסות והמזונות, וחייבת לתת חלקה עם בעלה לפי ערך הנפשות שיש בצדית, וכן אנו רגילים לפסוק מעשים בכל יום. וכ"כ במקוה המים ח"א סי' כ' עמ' קכ"ב ד"ה בלפון.

ב. אשה שעזבה את בית בעלה בטענה לא נכונה האם מגיע לה כסות. בפסקי דין רבניים כד' ח' עמ' 30, הרבנים י' גולשמידט, מ' לופז ומ' מילנקין, הביאו מש"כ בה"ש בסי' ס"ט סק"ג [לאפילו אמרה אינו ניוזנית ואינו עושה יש לה כסות] ואת ההפלה והצית יעקב החולקים עליו [כמוצא בזה"ש פ"ג שם סק"ב צ"ל ח"א]. וכתבו דלפ"ז בנד"ל כשהאשה עזבה את בית בעלה דאין הבעל חייב במזונותיה כפי שפסק בשר"ע סי' ע' סעיף י"ב בזה"ל ולפי פסק הרמ"א לעיל [בסי' ס"ט שכל שאינה ניוזנית אין לה כסות] אינו חייב בכסותה.

סעיף ח. טז. דין הבעל ואשתו וכו'. עיין סי' ע' סעיף י' ובאור"ח פ"ג שם.

סעיף ט. יז. מי שמשכן וכו'. יתבאר לקמן סי' ז' בעזה"ת.

סעיף ו. יג. בניו ובנותיו עד בני שש חייב ליתן וכו'. מקור הדין, ואם חייב בבניו יותר מבני שש. לשון זה הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות הלכה ו', וכן הוא בטור כאן. ועיין בזהר הגולה אור' כ' דזה נלמד ממה שאמרו [כתובות מ"ח א'] פרנסה בכלל המזונות. וכן הוא במגיד משנה שם וצ"י כאן. ועיין בבאור"ם כאן סק"ג, שכתב דלף אחר שש מפלגים בו, ואם הוא אמוד כופין אותו כמו גבי מזונות [עיין לעיל סי' ע"א סק"ח]. והוא מדברי ה"ש כאן סק"ד. ובח"מ כאן סק"ה הוסיף, דאם לא ראה לכסות גוערין בו ומכריזין עליו, דכסות ומזונות דין אחד להם, דשניהם כרבי הגוף.

יד. ואינו נותן להם כפי עושרו אלא כפי צרכן בלבד. עיין בזה"מ סק"ו דכתב בטעם דין זה, משום דגבי אשתו דרשינן מקרא דעולה עמו, חלל צנו אס נותן להם כדי לרכן ההכרחי יולא צוה. וכ"כ ב"ש סק"ה, והוצו דרביהם בקצרה בצאה"ט סק"ד.

ובמעשה רקח פ"ג מאישות הלכה ו', כתב עוד טעם, דהרי ידוע שדעת הרמב"ם דמזונות האשה הם מהתורה כמ"ש ברי"ט פ"ב מהלכות אישות [ע"ז בזה"ש פ"ג סי' ס"ט סק"ג אור' ז'], והכסות בכלל הפרנסה, משא"כ בצניו דאין חיובו מדלוריותא כלל [ע"ז לעיל סי' ע"א סק"א אור' ז']. ודיונו התבאר לעיל שם אור' ג'.

סעיף ז. טו. כל מי שיש לו וכו'. א. אשה שאמרה איני

באר הגולה

א לשון הטור מתנהגות כמחנות
דף ע"א ודמיון לה בגמ'
סע דף ע"א ע"כ וכתב
וכדעת אבן הר"ש

עד המדיר אשתו מכמה דברים. ובו י"ב סעיפים:

ביאור הגר"א

[א] הדירה כו'. עכ"ז מ"ש
ביד ס' רל"ה:

א [א] הדירה שלא תתקשט ותלואו בתשמיש שאמר קונם הנאת תשמישך עלי
אם תתקשטי תתקשט מיד ותאסר בתשמיש ויקיים שבעת ימים ואז יוציא ויתן
כתובה

וי"א

הפוסקים

סיק א אות א — סק ד

אוצר

סימן עד

סעיף א. א. ותלואו בתשמיש. א. הטעם דיכול לאסרה

רק בתלואו בתשמיש. כתב בח"מ סק"ז, דכללוא הכי
[ר"ל דכלל תלואו בתשמיש, רק] אם אמר לה הריני אוסר לך שלא
תתקשטי, או שלא תעשי דבר פלוני, ודאי אין דבריו כלום, שאין
אדם יכול לאסור על חצירו שום דבר, וה"ה לאשתו, וכן הוא [בש"ע]
וי"ד סי' רל"ה [סעיף ו']. וכ"כ ב"ח כ"ח, ב"י סק"א וצ"ח סק"א.

ועיין באור שמה פ"ג מאישות הלכה ח', שתמה על הרמב"ם שסתם
לשון ולא כתב שתלה בהנאתו או בתשמיש, וכתב [לפרש
שהדירה] שלא תתקשט היינו שאסר עליה הנאת נכסיו להתקשט
בהן, וזה הצמיח והתקשטים שלו אסר לה להתקשט, וכן אסר
נכסיו שלא תהנה מהם לקנות תכשיטין, ולכן הקדים הרמב"ם
[בהלכה ד'] וכן מחייבין אורו ליתן לה תכשיטים וכו', להקדים שלכן
אם הדירה שלא תתקשט מנכסיו יוציא ויתן כתובה וכו', וכל זה
לשיטת הרמב"ם [ע"פ פ"ג הלכה כ"ג וצ"ח"מ שם] דסובר דקונמות
מפקיעין מידי שיעבוד ולא אלתמו דבגן לשיעבודא דאשה, הואיל
ויכול לגרשה כל אימת שיראה ולהפטר משעבודא דילה וכו'.

ב. ואם תלואו בהנאתה ממנו. כתב בח"מ סק"ד ואם לא תלואו
בתשמיש אלא תתקשט ותמנהג לו שגור הנאת מוצות וכו'.
תתקשט, אי תתקשט ותאסר שלשים יום בהנאת מוצות וכו'.
צ"ח סק"א, כתב דאם תלואו בהנאתו ואמר הנאתי עליך אם
תתקשטי, תליא דפלותא המבואר בטור סי' ע"ג, לשיטת כמה
פוסקים אינו חל כלל כיון דחייב ליתן לה מוצות, אלא א"כ שאמר
לאי מעשה ידך למצותותיך ומספיק לדברים גדולים, אז חל
האיסור ותתקשט מיד ותאסר בהנאה ויקיים אורו שלשים יום,
והרמב"ם כתב סוף פ"ג מאישות, אפילו אם אמר סתם יאסור
הנאתי עליך, הוי כאילו אמר לאי מעשה ידך למצותותיך. ועיין
בח"מ שם הלכה כ"ז, שכתב ודע שכל מקום שתרצה בדברי הרמב"ם
המדיר את אשתו מן וכו', ר"ל שהוא אוסר הנאתו עליה אם תעשה
כן וכו'. ובאור שמה שם פ"ג הלכה ח', כתב שדבריו לקוחים
מהירושלמי [פ"ו דכתובות הלכה ז']. וע"ז בצבני מלואים כאן
סק"א.

ג. ואם אסר הנאת תשמישה עלי, עיין לקמן סי' ע"ו סעיף ט'.

ב. תתקשט מיד. כתב בח"מ סק"ה, כלומר אם תרצה תתקשט,
וממילא תאסר בתשמיש, ואם היא רוצה לקיים דבריו ושלא
להתקשט השרות בידה.

ג. ויקיים שבעת ימים. כליו המדיר אשתו מתשמיש כמבואר
סי' ע"ו סעיף ט' (ח"מ סק"ה).

א. ואינו מספיק לדברים קטנים, ואיבה עשיר ורגיל בהם, ובעלה אינו עשיר
דמגלגלת עמו, ואז חל הגדר שהרי אינו חייב לה בדברים קטנים, להכי תתקשט מיד
אם תרצה ותאסר בהנאה ויקיים אותה שלשים יום, ויפרנסה בדברים קטנים ע"י
פרנס וכו', ואחר ל' יום יוציא דכיון שהדירה ואיבה אוכלת עמו, אינה מתגלגלת עמו
וחייב בהדברים קטנים, וכיון שאינו יכול לפרנסה בעצמו רק ע"י פרנס, ויותר
משלשים יום שמצי איניש ויולא לה — מחצית השקל [עפ"י הגמרא ר"פ המדיר דף ע'
ע"ב המבוא בשו"ע יו"ד סי' רל"ה סעיף ב'].

ד. יוציא ויתן כתובה. עצה"ג דכ"ה לשון הטור. וכתב צ"ח,
דצ"ח המדיר דף ע' ע"א תנן המדיר את אשתו שלא תתקשט
באחד מכל המינים יוציא ויתן כתובה, ר' יוסי אומר בעניות שלא
כתב קצבה ובעשירות ל' יום, וכבר כתבתי בסי' ע"ג דצמח"א מוקי
לה דתלוינהו לקשטות בתשמיש, לאתמה יאסר הנאת תשמישך עלי
אם תתקשט, ופריך ותתקשט ותאסר אי ל"ש צ" שבתות אי ל"ה
שבת אחת, ופרש"י אמאי יוציא לאלתר תתקשט ותאסר וה"ל
כמדירה מתשמיש וכו', ומשני [בגמרא] ה"מ היכא לאדירה איכא
דסברה מירתח רתח עילואי והשתא מותיב דעתיה, אצל היכא
לאדירה איכא ושתיק לה סברה מייסנא הוא דסני לי וכו'. ואחר שכתב
הצ"ח לדעת הרמב"ם החולק על הטור, דטעמו שפוסק כר' יוסי
משום דשקלי וטרי אמוראי אליביה וכו' [וכמובא להלן], הביא מש"כ
ה"ח, דהרי"ף השמיט כל זה משום דאליבא דר' יוסי איתמה, וכתב
משנתנו כדורתא ותשמע דס"ל דלא קיי"ל כר' יוסי אלא כת"ק דפליג
עליה, ואע"ג דהני אמוראי שקלי וטרי אליבא דר' יוסי לאו משום
דס"ל כוותיה, אלא משום דלריכי לפרושי מלתיה לתת קצבה כמה
וכו', והרא"ש השמיט כל מחלוקת האמוראים ולא כתב אלא משנתנו
כדורתא, משמע דס"ל דהלכתא כת"ק וכדעת הרי"ף, וזהו שכתב
הטור וכאשר כתבתי כן נראה לא"ה הרא"ש. וכ"כ הצ"ח צביאור
דעת הרא"ש ע"ש.

ובחינושי רבינו קרשקש כתובות דף ע"א ז', אחר שכתב דמדברי
רבינו אלפסי נראה דס"ל דלא קיי"ל כר' יוסי אלא כת"ק
דפליג עליה, כתב וכן נראה עיקר. וכ"כ בנמוק"י סע ד"ה פסקא.
אולם השו"ע לקמן הביא י"א שאם הדירה שלא תתקשט בעניות שנה
אחת ויקיים וכו'. ועצה"ג דהוא מהטור בשם הרמב"ם צ"ח
מאישות [הלכה ח']. ובח"מ שם העתיק לשון הגמרא כתובות ע"א
א', דקאמר אד"ר יוסי, וכמה קצבה [אמר רב יהודה] אמר שמואל י"ב
חגש, [רבה צ"ח] אמר ר' יוחנן עשר שנים, רב חסדא אמר איצטרי
רגל, וכתב דבחינושי הרשב"א [שם] הביא דברי רבינו שפסק כרב
יהודה אמר שמואל, ותמה דאינו יודע טעם לדבריו, דהא קיי"ל
שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, או יפסוק כרב יוחנן דהלכתא
כוותיה במקום שמואל, או כרב חסדא דהא כתב בפרק ע"כ, ואני אתן
טעם נכון לדברי רבינו דלא פסק כר' יוחנן, משום דה"ל שמואל ורב
חסדא כנגדו בחד טעמא דלא צדיק זמן מרובה כולי האי וכו"ל תרי
לגבי חד, וכן אין הלכה כרב חסדא משום דה"ל שמואל ורב יוחנן
כנגדו בחד טעמא דלא כגי זמן מועט כולי האי, הלכך הלכתא
כשמואל דבתי טעמא פליגי עליה, ובדואי רב חסדא מודה דצ"ח
חדש יוציא שהרי אפילו ברגל אחד יוציא. וכע"ז כתב הר"ן בקריה
בטעם הרמב"ם, והובא צ"ח כן.

ויש שכתבו לדעה זו בהדירה בעניות וזמנים אחרים. הר"ן
ה"ל, אחר שפרש דעת הרי"ף שפוסק כת"ק [וכמובא לעיל],
כתב אצל רבינו חננאל פסק כר' יוסי וכו' יוחנן לאמר עשר שנים,
ומשמע משום דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. וכ"כ בחידושי
הריטב"א שם בשם ר"ת.

ובטור כאן הביא, להרמ"ה כתב בעניה רגל אחד ויקיים. וכ"כ בפסקי
רי"א

ביאור הגר"א

[ב] יותר מכן כו'. היינו שנה ו' ימים וכן מ"ש בס"ד יקיים ד' ימים היינו חודש ו' ימים וכן בכל

הסי' וכמ"ש תוס' וע"כ צ"ל כן דהא שמואל מוקי למתני' בסתם ואפ"ה תנן ל' יום ושנה ורגל דלא כב"ש:

ב"א שאם הדירה שלא נתקשט בעניוה' ג שנה אחת יקיים [ב] יותר מכן יתיר נדרו או יוציא ויתן כתובה. ובעשירות שלוש יום יקיים יותר מכן יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה:

נדרה

באר הגולה

ב ש בשש המכ"ס כפ"ג מה' אריות וכו' ויפי שס בתשנה מדקשקט וטורו אמוראי אלמיה ג כחמשה שמואל שס נבנ' דמפרש דבר

התמונע בין ר' יוחנן ור' חסדא שס דכל חד מינייהו מפייעא ליה ה"ה שס

אוצר

ס"ק ד — ס"ק ח

הפוסקים

טעמו בזה דבשלמא אם אמר בפירוש שנה אחת דהוא השיעור שכולה למוקמי אנפשה, א"כ כל השנה לית לה כער לכך וקיים, אבל כשהדירה על יותר משנה דהוא שיעור דליכא למיקם אנפשה, וכיון דיודעת מרת נפשה לאפילו אחר שנה לא תוכל להתקט, כבר מעכשיו יש לה כער, ואפילו יום אחד לא תוכל להתאפק וכו'. וכ"כ צביאור מנחם צביאור דברי הג"ש.

וב"כ בהגהות כתובות פסים בפרישה סק"ו, עמש"כ הרמב"ם צעניות שנה אחת, ר"ל שמפרש בנדרו שנה אחת. ועיין הפלפלה כתובות דף ע"א ד"ה קסבר, שכתב שפירש"י צמתני' ד"ה צעניות וכו', משמע להדיא דכלא נתן קצבה אחת כריכה להמתין עד אותו זמן וכו', וכבר כתבנו שם דרש"י מפרש המשנה לשמואל דהלכה כוותיה וכו'.

ח. יותר מכן וכו' יוציא. כתב צח"מ סק"ז, דהא ללא אמרינן, לאחר שנה התקטע ותאסר בתשמיש להבא ויקיים ז' ימים, אפשר לומר דלא ס"ל לב"ה צמשה (כתובות ס"א א') דצמיה מתשמיש תמתין ז' ימים, אלא כדי שלא להוציא מיד לראוי יתאלץ פתח לנדרו תוך ז', אבל זה שלא מלא פתח תוך שנה אין נותנין לו יותר, ומיהו בתוס' ר"פ המדיר לא כתבו כן, דשם צ"ה הכא נמי, מוציא דלשמואל דלומר אפילו יתם צמשה יתם יתאלץ פתח לנדרו, לא הו"ל [צמיה מתשמיש] יתם מכן יוציא, אלא לאחר שלשים ימים ותאסר לב"ה שבת אחת (דרי ל"ס לתוס' דתמתין צ' ימים) — צביאור מנחם, ואפשר לומר דמש"כ הרמב"ם [דהוא הי"א צ"ע] שנה אחת יקיים יתר על כן יתיר נדרו או יוציא, דכוונתו שלאחר שנה נותנים לו עוד זמן ל' יום להתרת הנדר וכו' א, וכן משמע בסמוך בסעיף ד.

ובב"ש סק"ב חולק על ה"מ, וכבר דלא אמר קונס הגאון תשמיש עלי אם התקטעו יותר משנה, הוי כאלו נדרה מתשמיש [לבד] ותמתין רק ז' ימים, ולא אמרינן שתמתין שנה ו' ימים, אע"ג דבתוס' [הכ"ל] משמע שתמתין שיעור הקישוט ואח"כ תמתין שיעור התשמיש, מיהו הטור לא ס"ל כן וכן המחבר לא פסק כן, דהא כתב בסמוך [סעיף ד'] בנדרה שלא תלך לבית אביה יותר מחדש ותלך בתשמיש תמתין רק ז' ימים, ולא אמרינן שתמתין חדש אחד [השיעור] שתוכל להיות בלא אביה, ואח"כ תמתין ז' ימים שהוא שיעור התשמיש ד, ובצ"ח כתב שתמתין שיעור קישוט ושיעור תשמיש

ב) היינו לדעת הרמב"ם כפי' המ"מ (פ"ב הלכה כ"ג) דמדייר בתלה הנדר באיסור הנאות, ולש"ז שפירש שתלה הנדר באיסור תשמיש ימתין רק עוד ז' ימים.

ג) בהדירה שלא תלך לבית אביה יותר מחדש יקיים ז' ימים, והיינו על כרחו ז' ימים אחר החדש, דזה יכולה לאקמי אנפשה שלא תלך, דאין לומר ז' ימים לבד, משום דתלה בתשמיש דינו כנדר מתשמיש [וכדכתב הב"ש להלן], דא"כ למה נקט יותר מחדש, אפילו בהדירה רק על חדש, כיון שתלה בתשמיש לא ימתין רק ז' ימים, אע"כ דאותם ה' ימים נותנים לו אחר החדש, להכי נקט יותר מחדש, דבהדירה על חדש א"כ אחר החדש ממילא אין כאן נדר כלל — מחצית השקל.

ד) ולא דמי לדעה דראשונה, אף שגם להם מפתנים ז' ימים, דהם פוסקים כת"ק דס"ל דא"א לסבול בלא קישוט אפילו יום א' משא"כ אליבא דר' יוסי.

רי"ז [ס"פ פ"ז הלכה א' אות ג], המדיר את אשתו וכו' ולא היתה אשה עניה תמתין עד הרגל שכן צוות ישראל מתקשטות ברגל, אם לא התיר נדרו יוציא ויתן כתובה. ובמאורי בגמרא שם כתב, ויש פוסקים שיעור עניות רגל אחד כלשון אחרון הנזכר בגמרא וכו', וכן נראה לי ע"ש. ובצ"ח הכ"ל, הביא מחידושי הרשב"א [ס"פ שכתב, דליכא מאן דלומר להלכתא כד חסדא דהוא צתרא, וזה נראה יותר.

ה. יוציא וכו'. כתב צח"מ סק"ה, דלקמן סי' קכ"ד מוציא דכל היכא דלומר יוציא סתם אין כופין בשוטים, ועיין שם בסעיף כ"א.

ו. שנה אחת יקיים. כתב צח"מ סק"ו, בין שפירש שנה אחת בין שהדירה סתם, לריך להמתין שנה אחת לשמואל דקיי"ל כוותיה, והא דתנן צ"פ המדיר צעניות שלא נתן קצבה דהיינו צמשה יוציא מיד, כתבו התוס' שם דף ע"א א' ד"ה צעניות, דלשמואל מייירי בנדרה הוא וקיים לה הוא, לאו בהדירה הוא יתמתין עד שימלא פתח לנדרו [דבנדרה הוא וקיים לה הוא, אף צמשה תלית למימר מוסני סני להכי יוציא מיד, ורק בפרישה שנה אחת יקיים ללא תלית למימר מוסנא סני, משא"כ בהדירה הוא דליכא טעמא דמסני סני, ומש"ה אף צמשה יתמתין י"ב חדש, דמצינא למיקם אנפשה בלי קישוט אולי יתאלץ פתח לנדרו — מחצית השקל וצביאור מנחם]. גם צ"ח סק"ד כתב כן צדעת הי"א דהוא הרמב"ם, דבין פירש שנה אחת בין בהדירה סתם יוציא אחר י"ב חדש. וכן נראה מדברי צביאור הגר"א סק"ב.

ועיין בב"ח כאן שדייק כן תלשון הרמב"ם עכמו, מללא אמר המדיר את אשתו שלא תתקטע שנה אחת צעניות יקיים, אלאה דמייירי בהדירה סתם שלא נתן קצבה, [אלא שקשה] שזה היקר משמעות לשון המשנה דקתני ר' יוסי אומר צעניות שלא נתן קצבה [יוציא מיד] וכמו שפירש"י צמשה וגמרא, [דבמשנה כתב דר"י וז"ל אבל אם נתן קצבה תמתין עד אותו זמן, ובגמרא דע"כ צ" ד"ה וכמה קצבה, וז"ל כלומר אם נתן קצבה עד כמה לא כייסין ליה ע"ש, והיינו דרוקא כשפירש זמן הקצבה אז אין כופין].

ובמחצית השקל, אחר שצ"ח כוונת ה"ח עפ"י דברי התוס' הכ"ל, דיש חילוק בין נדרה הוא וקיים לה הוא, לאו תלית למימר מסני סני אפילו צמשה, ולכן דוקא כשפירש זמן הקצבה יקיים, משא"כ בהדירה הוא ללא שיעור מסני סני, ואפילו צמשה יתמתין וכנ"ל, כתב דבזה מתורץ קושיית הצ"ח. וע"ע צמשה רקח על הרמב"ם הכ"ל.

אולם בב"ש סק"ב, אחר שפירש דכשתלה נדרו בתשמיש הו"ל כנדר מתשמיש וכמוצא מדבריו צ"ח הכ"ל, כתב בסו"ד, לפי"ז איירי כאן צעניות כשפרט שנה אחת, ומש"ה יקיים, ומש"כ יותר מאלו וכו', היינו כשפרט יותר משנה, או נדר סתם דהוי כאלו פרט יותר משנה וכו'. ובמחצית השקל פירש, דבצ"ח מפרש, צעניות שנה אחת, כשהדירה בפירוש על שנה אחת יקיים, יותר מכן וכו', ר"ל אם הדירה על יותר משנה או צמשה, יתיר נדרו או יוציא וכו', ונראה

הפוסקים

ס"ק ה

אוצר

תשמיש והציא לדבי התוס' הכ"ל, ולא שת לבו להטור והמחזר לא פסקו כהתוס' בזה וכו' וכן משמע בד"י [ענין להלן], וכן כתב הט"ז וי"ד סי' רל"ה.

גם בבית מאיר כאלו, אף שכן מתחילה בדעת השו"ע דסובר כשיטת הח"מ, ובסברת התוס' דמתניתין ב' זמנים, מ"מ תסו, אמנם האמת לכוין הכ"י שכתב, ומ"ש [הטור] ואם הדירה [שלא תלך לבית אביה] וכו' הוא עפ"י מה שנתבאר דכשמודירה ביום דבר ותלואו בתשמיש דינו כמודירה בתשמיש דייקים שבת אחת, לא משמע אלא כהכ"ז, ואף לשון הטור מיד אחר ז' ימים דומק גדול לפרש אחר חדש ורגל [ע"ש] שהאריך לדון מהו מקור דברי הטור].

וכן דעת ההפלאה קו"א סק"ב, הגם שמתחילה דן בזה כדברי הח"מ הכ"ל בראש דבריו, לפשטות לשון השו"ע והרמב"ם משמע לאינו מתניתין רק שנה אחת, ואלה להוכיח כן מהגמרא שם בדף ע"א ב' ומדברי רש"י שם, אמנם שוב כתב דיש לדחות כל זה ומסו, מיהו העיקר נראה כמ"ש הכ"ז דבגדל כזה אין נותנים לו אלא זמן התשמיש בלבד להיוונו ז' ימים, ומתוך עפ"י זה שקשיא בדברי הגמרא ובפירש"י שם, והוסף ונראה ליתן טעם לא דלון נותנים לו זמן הקשט וכיוצא בו, לכיון דעיקר הגדר הוא על התשמיש והקשט הוא תנאי, וקו"ל [ויד' סי' רכ"ח סעיף י"ז] דלון מתירין את הגדר עד שיחול, לכן אין מאריכין לו הזמן שאינו יכול להחיות בו. וכ"כ בחידושו שם דף ע"א ב', אלא דפריך תתקשט ותאסר, לשיטת הטור והשו"ע דבגדל קשטו לר' יוסי אף שיכולה לטבול זמן ארוך (שנה אחת), מ"מ אם תלה בתשמיש אין להמתין רק ז' ימים שהוא שיעור התשמיש.

ובברית אברהם (להכ"ה מפיעטריקוב) וי"ד סי' ס"ה אות ד' האריך בזה, ובאות י"א כתב, דהיה אפשר לחלק, דבהדירה על ז' ימים יותר מן הזמן היו כמו שדירה על הזמן שיכולה לטבול, ולא אמרינן דהוי עיקר הגדר בתשמיש רק שתסבול חדש א' [בהדירה שלא תלך לבית אביה], וה"ה ב' ימים יותר תסבול, וכוונת הטור בזה אסרה יותר מחודש זמן רב, ואזי אין נותנים שני זמנים, רק לאמרינן דהוי עיקר הגדר בתשמיש ויוציא מיד לאחר ז', רק מדברי הטור והשו"ע [שכתבנו] יותר מחדש לא משמע הכי [וע"כ כ"ל כדברי הכ"ז שפליגי הטור והשו"ע על התוס' וכו'.

ועיין בקריית מפרך בפיג' תלפזת הלכה ח' דף פ"ד טור ג', שכתב שהטור אולי ר"ש שהלכה לבית אביה, ואף שאלו דלמח ויוציא אחר ז', ולא להלכה עדיין, א"כ הגדר לא חל, וכל שלא חל אין מתירין לו כמבואר [ביו"ד סי' רכ"ח סעיף י"ז], ומאי מהני מה שנותנים לו ז' ימים כדי שימלא פתח לגדרו וכו', והטור מייירי שהלכה מיד, ואפ"ה אמרינן ויוציא מיד אחר ז', משום לכיון שהדירה יותר מחדש, דבר שאי אפשר לה, לא הקפידה בגדרו והלכה וכו'.

ויש סוברים בדריגא הדבא לבו"ע לא ימתין אלא ז' ימים לבד. ביו"ד סי' רל"ה סעיף ג', אמר"כ בשו"ע הדירה שלא תתקשט וכו' ותלואו בתשמיש וכו' יקיים ז' ימים ואז יוציא ויתן כתובתה, כתב בט"ז סק"ה, משום דכל דבר שמדירה וא"ל לו להדירה על תלפזת ואסור בתשמיש, הוה כגורל בתשמיש לחוד דהוי עיקר הגדר, וזהו

ה) סק"ה בהדירה שלא תתקשט, דכיון שתלואו בתשמיש דינו כגורל בתשמיש לחוד. ועיין עוד להלן בדעת הסו"ב.

ו) ועיין באבן פינה (ורדית ארי) סק"ב, שכתב בדעת רש"י להפוך, והוכיח מדברי בסוגיא שם דף ע"א, דסובר בדעת התוס' דבתלה נדרו בתשמיש נותנים לו ב' זמנים, ולר' יוסי בהדירה מקישים בעניית לאחר שנה תתקשט ותאסר ז' ימים.

מתוך דלא דמי למש"כ בסעיף ב' בשם התוס' [הכ"ל], במוסר הכתבה ממנו ותלואו בתשמיש לנותנין [ב' זמנים] שלשים ושבעה יום, דשאי התם שיכול לעשות נדר הכתבה עד שלשים יום בלי תלה בתשמיש, כיון שאפשר [לזונה] ע"י פרנס, ע"כ לא מתחיל נדר התשמיש רק לאחר הזמן שאפשר בפרנס, ואז תהנה ממנו ותאסר בתשמיש ז' ימים ז"כ בנדר וכו', ובפירוש פי"ג כמו שחילקתי, אלא שכתב דמשו"ה חל הכרז שלא תהנה אף בלא תשמיש, כיון שדיו לאסור את שלו על כל אדם אף שמתועב לה מ"מ חל הכרז מקרי, והוא נגד הסוגיא בגמ' לגמרי, והתנאי שהדירה טעם מרובה יש כאן דהא ל' יום דיכול לזונה ע"י פרנס פשוטא שחל הכרז, אלא שא"כ לא חל אלא מטעם תלה בתשמיש וע"כ ימתין אחר"כ ז' ימים.

ובבתיבות משפט דף רכ"א טור ב', כתב לחלק, דהתם [במוסר עליה נכסיו] הגדר דדירה תלוא מילתא, שהוא מידר אותה מליהנות מנכסיו וכו', הילכך עד שלשים יום דדירה תלוא שלא יתן לה מוצות ויעמיד פרנס, ולאחר ל' יום, דע"כ [סו"ב] ליתן לה מוצות, תיאסר בתשמיש ויוציא אחר שבעה, אבל כאלו במדיר שלא תלך לבית אביה וכו' דדירה תלוא מילתא, והיא רואה לילך בזה"כ וליאסר בתשמיש מיד וכו'.

ובאבני מלואים סק"ב מחלק בזה באופן אחר, וכתב דלון בזה שום מחלוקת, אלא הטעם בגדרה מקשטות ללא אמרינן ימתין שנה אחת ולאחר שנה תתקשט וימתין ז' ימים, הוא כמ"ש בשמ"ק שם שהקשה אהא לאמר שמואל קצבא י"ב חדש, וא"ת כשלא נתן קצבא למה יוציא מיד, תמתין ולא תתקשט עד שיעור הקצבא, ויתירן בשם הריטוב"א דכל שלא נתן קצבא מעתה היא מטעמיה ואמר להמנין הוא דקני לה ע"ש, ומשום כיחא דלא"ה להמתין רק ז' שהיא היא לריכה בתתקשט מיד כיון שלא נתן לה קצבא, ודוקא במדירה שנה אחת שנתן קצבא לדבריו, לית לה כער דיכולה להיות שנה אחת בלא קשט, אבל אם הדירה יותר מ"ב חדש לית לה פת בסלה

ז) אהא דכתב הטור בהדירה שלא תלך לבית אביה ותלואו בתשמיש דיוציא מיד לאחר ז' ימים, הקשה הפרישה שם [סק"ז] מהתוס' הג"ל שכתבו בהדירה מהתנאי ותלואו בתשמיש דנותנין לו שלשים ושבעה, וכתב דר"ל דס"ל לרבינו דשאני הכא, כיון דאין בידו להדירה מלילך לבית אביה אם לא שתלואו בתשמיש נמצא שהוא עיקר הגדר, לכן דינו כאילו הדירה בתשמיש לחוד דיוציא לאחר ז' ימים, ולא דמי להדירה מהתנאי דבידו להדירה שהרי בידו להדירה במנו כן אדם, אלא שיש לה שעבוד עליו מ"מ שייך שם נדר עליו. וכעין זה כתב בדריגא כאן אות ב'.

ח) עיין בב"ש כאן סק"י שהשיג על הסו"ב, וד"ל ולא דק דהא התוס' כתבו זאת להקשין שהקשה וכו'ן ומשועבד לא הוי כמ"צ מדר לא [אפילו עד ל' יום ואפילו ע"י פרנס, וע"י הקשן תהו"י דלוקמי בתלפזת בתשמיש, ומתריז דהו"ל להמתין שלשים ושבעה, הוי דאמלו בדבר שא"ל להדירה בלי תלה בתשמיש ס"ל להתוס' דמתין שלשים ושבעה - ממצית השקל, א"ע"כ התוס' לא ס"ל כסברת הטור.

ובאבן פינה (ורדית ארי) סק"ב תירץ קושיית הב"ש, דגם המקשן שהקשה איך מצי להדירה, אין כוונתו דשליש יום דמעמידי פרנס, דכיון דאפשר בפרנס מבאי חל הגדר, [ומקשינן הוי] אחא דנתן יתי כמאן יוציא ויתן כתובה, והיכא מצי מדר לה כיון משועבד לא ולא אפשר בגמי פרנס, וכ"כ בישועות יעקב סק"ב. ובביאור מנחם כתב ביתר ביאור, דעיקר פירכת הש"ס היא אלאחר מכן [שלשים] יוציא ויתן כתובה דהא לא חל הגדר ואמאי יוציא, וע"ז קאי קושיית התוס' ותירוצם דבתלפזת בתשמיש היה צריך להמתין שלשים ושבעה, ולפ"ז צדק דברי הסו"ב דדוקא בהדירה ממונות צריך להמתין ב' זמנים, דהתם הגדר חל אף בלא תשמיש ימתין ל' יום משום דאפשר בפרנס, ולזה אף ביתר מל' יום דהיינו כשתלואו בתשמיש ימתין שלשים ושבעה דלא חל הגדר בתשמיש לבד, משא"כ בדבר שא"ל לו להדירה בלי תלה בתשמיש, הוי כגורל בתשמיש לבד ויקיים רק ז' ימים אליבא דרש"י, ושוב מצא כן בספר עצי לבונה [לאבין] ביו"ד שם [ד"ה ס"ג], ועיין בהנראה דיעקב כאן סוף ד'.

הפוסקים

סי' ק"ח

אוצר

הי"א שנה אחת, היינו שנה ושבעה ימים, וכן מש"כ בסעיף ד' [שלא תלך לבית אציה] וקיים ז' ימים, היינו חדש וז' ימים, וכן בכל הס' וכמ"ש התוס' [הכ"ל], ועי' כ"ל כן דהא שמואל מוקי למתני' בסתם ואפי' תנן ל' יום ושנה ורגל, ודלא כב"ש. וכן נראה מדברי הב"ח כאן דס"ל כהח"מ.

ובפרשת המלך (להרי"מ בן מנחם) פיי"ג מאישות הלכה ח', הוכיח דגם הטור ס"ל כהח"מ, והאריך לרון על דברי הב"ש, דמה שמוכח משלון הב"י ממש"כ על הטור שם, לכבר נכבד לנלו דבחולה נדרו בתשמיש דינו כנורר מתשמיש, קשה מאד דלא"ל לומר דהב"י מדבר ע"ז לאינו מתמין ב' זמנים רק ז' ימים, דע"ז ליכא ראיה מהטור, דהא לדיוה דפוסק כת"ק דביקשט ויזיא מיד בודאי ללא ימתין רק ז' ימים, משא"כ להרמב"ם דפוסק כר' יוסי צעניות שנה אחת אפשר דיומתין ב' זמנים, אלא ודאי דהב"י שם אינו מדבר כלל על כך דיקא, ודבריו אינם רק על עכ"ל הדין דבתשמיש ימתין ז' ימים, ורואה להשמיענו רבותא דלא כב"ה"ג שהגדר של תשמיש נתגבגל ע"י דבר אחר, דהו"א דבעי טפי מז', ומוכח מהטור דגם בזה כגי' ז', ימים, אמנם באמת מוכח מדברי הטור דס"ל כדעת הח"מ וביאור מהר"א, כהסדירה בדבר שיכולה להתקיים איהו זמן, ימתין אותו הזמן אף שמהלך הגדר בתשמיש, דהרי כדלא הסי' כתב, כהדירה שלא התקשט ותלה בתשמיש התקשט מיד ותאסר בתשמיש ויקיים ז' ימים, ואח"כ מציא להרמב"ם כתב כהדירה שלא התקשט דצעניות שנה אחת וקיים וכו', ומסיים, וכאשר כתבתי כן נראה לא"א הרא"ש, ומבואר מדבריו דמה שכתב בתחלה דיקיים ז' ימים, הוא רק לדעתו דס"ל כהרא"ש דפוסק כת"ק, וחולק על הרמב"ם דפוסק כר' יוסי דביקשט אפשר להמתין, ואם נאמר כהב"ש דלא לדעת הרמב"ם אם תלה בתשמיש לא ימתין אלא ז' ימים, אמאי תולה הטור דינו בפלוגתא דהרמב"ם והרא"ש, אלא ודאי דס"ל להטור ללהרמב"ם ימתין כשיעור הקישוט דהיינו שנה אחת, אמנם אכתי ליכא ראיה מדבריו אלא דיומתין זמן אחד דהיינו שיעור הקישוט, כפי עדיין אין ראיה מזה דיומתין גם הזמן השני של שיעור תשמיש (כסבירה הח"ח), אלא לדבר להוכיחו דעת הטור דלחזון שיכולה להתקיים ימתין אף כשתלה בתשמיש, אי"כ שוב יש להוכיח מדבריו להלן כהדירה שלא תלך לבית אציה ותלה בתשמיש דיוזיא לאחר ז' ימים, וע"כ כוונתו לאחר שכבר המתין לשיעור הראשון או חדש או רגל (וכדמוכח מקישוט דלעיל), ובכל זה ימתין עוד ז' ימים שיעור תשמיש, ומוכח דס"ל להטור ללהרמב"ם דביקשט ממתנין לז' השיעורים וכדעת הח"מ והגר"א.

ויש מי שכתב דיומתין רק שנה אחת. בבית יעקב כאן, סובר דעת הרמב"ם והי"א, דיומתין שנה אחת כלל בלא שיעור התשמיש ז' ימים, וכמו שדייק הח"מ ממשמעותו לשונם כנ"ל, וכתב, דמה שמהלך הח"מ מדברי התוס' דמשמע צריכה להמתין שני זמנים, נלפע"ד ליישב עפ"י דברי הר"ן בזה דהמדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאל דיוזיא ויתן כתובה, והקשה דהא ע"כ מיידי בתלינהו במוזנות וא"כ תמתין שלשים יום, ותיכף לחכמים שמו דעתה שדוראי לא תשאל כדי שלא תאסר, והרי משיאה שם רע משו"ה כריך להוציאה תיכף, ומקשה מהא דפריך הגמרא ותתקשט ותאסר, ומתוך דהתם שאני כיון דיוכלה להתקיים בלא קישוט לר' יוסי ע"ש, ולפיי"ז יש לתמוה מהא דפריך הגמרא לשמואל ממתני' שלא תטעום אחד מכל הפירות, והרי התם אינה יכולה לטעום כלל, ובדואי שלא תטעום כדי שלא תאסר בתשמיש, ודמי לאה דשלא תשאל דחייב לטעום

בסלה ואריכה קישוט מיד, ותמתין ז' ימים כמו במדיר מתשמיש לאחר, וכן בגדרה שלא תלך לבית אציה יותר מחדש, אית לה כערה מיד כיון שאסרה גם אחר החדש, ומשו"ה אי"ל להמתין אלא שיעורא בתשמיש, משא"כ במדירה מהנאלת מוזנות ותלאו בתשמיש, כיון דבמוזנות צריכה להמתין שלשים יום ע"י פרנס, אע"ג דהדירה לעולם, דבזה לא אמרינן לאית לה כערה אלא משום מוזני דלריכי לה, ועד ל' יום לא יזלא בה מילתא, וא"כ ה"ה בתלאו בתשמיש נמי צריכה להמתין שלשים יום דפרנס וז' תשמיש, ומש"כ תוס' דף ע"א א' ד"ה צעניות, דלשמואל ע"כ בגדרה איזי וקיים לה איזי דלא"ל לשמואל ימתין ע"ש, היינו דיומתין עכ"פ ז' ימים בתשמיש, ובחנם נתלבטו בזה האחרונים כי הדברים פשוטים וברורים. וכעין זה כתב בקרית מלך רב הכ"ל, וע"ש שהאריך בביאור דעת הרמב"ם והגמיר משנה בזה.

גם בבבא ארובה פיי"ג מאישות הלכה ו' משוה דעת הטור לדעת התוס', וכתב דהא דס"ל להטור כהדירה מקישוט ותלאה בתשמיש דאין לו רק זמן ז' ימים בתשמיש, ולכאורה סותר דברי התוס' [הכ"ל] שכתבו כהדירה ממוזנות ותלאה בתשמיש דיומתין ל' יום לנדר דמוזנות וז' ימים לנדר תשמיש, ותמוה מאד מה שלא הזכיר דברי התוס' כחולקין, אמנם נראה סברת הטור עפ"י הגירסא בגמרא שם דף ע"א א', בזה קאמר שמואל לליכא כערה דתרווייהו, והיינו דכי אמרינן דהבעל ימתין שמה יומא פתח לנדרו, היינו בזה שהוא בתוך הכער וסובל ג"כ אם רב אם מעט, בזה נותן לב להתיר נדרו, אבל בזה שהוא אינו סובל כער כלל רק היא נחודה, בזה אינו משגיח בה כלל להתיר נדרו, ומה שש"י מחק את הגירסא הנ"ל, י"ל דסברתו דגם בנדר דמוזנות איכא כער גם להבעל דהא כריך להעמיד פרנס, ואי אפשר לו למזוג לה כוס של כזו אף שהוא דר עמה, וכי יש כער גדול מזה, וא"כ איך קאמר דקמ"ל שמואל גם במוזנות לליכא כערה דתרווייהו, אבל התוס' וכן הרא"ה כן הביאו הגירסא, וי"ל דמפרשי מה דקאמר הגמרא קמ"ל היינו דשמואל, קמ"ל דגם במוזנות איכא כערה דתרווייהו וכנ"ל, וכן ס"ל הטור, דלא אמרינן דיומתין שמה יומא פתח אלא היכא דיש גם לו כער, אבל כשאין לו כער לא, ולהכי כשאמר קוים תשמישך עלי אם תתקשט, לא שייך להמתין כי אין לו כער כשלא תתקשט, ולכך אמרינן דתתקשט ותיאסר בתשמיש דלא יסירה גם לו כער, ונותנין לו ז' ימים אולי יתחרט וימאץ פתח וכמ"ש הטור, משא"כ כהדירה ממוזנות ותלה בתשמיש דגם על נדר ממוזנות יש לו כער וכנ"ל, שפיר כתבו התוס' דיומתין שלשים יום שמה יומא פתח ואח"כ תתקשט ותאסר עוד ז' ימים, ואין מזה סתירה לדברי הטור.

ובחזון איש סי' קל"ה [בחי' לק"ע ע"י ע"א] וצו"ד סי' קמ"א, אחר שציאר שנתלאי ממתין זמן שאפשר להמתין אע"פ שא"ל להתיר נדר עד שיחול, כתב דדוקא במוזנות דאפשר ע"י פרנס אית ליה לשמואל דאפילו בסתם ממתין, אבל דביקשט אינה ממתנת אפילו לשמואל וכמ"ש לעיל [דפרנס ומניעת תשמיש קל יותר לסבול, אבל קישוט לא מחייבין לה לסבול, רק במפרש דודאי יעבור הזמן ותשוב לחיות תחת צעלה בשלום, וזה מוכח בגמ' דלא פריך אלא דיומתין ב' שבתות לב"ש וכו', ולא פריך ולא תתקשט עד הרגל צעניות וכו'], וכן במדירה שלא תלך לבית אציה דלקמן, אם אמר יותר מן הזמן מודה שמואל שאינה צריכה להמתין כלום מספק, אלא הולכת ונאסרת וממתין ז' ימים וכמ"ש הטור וכו'.

אולם בביאור הגר"א הוכיח כדעת הח"מ. וכתב בסק"ב, אמש"כ

באר הגולה

ד שם בנחל וכו' וכו'
טעמא שם דהיא נדרה היא
ושמין לה סכנה מדאשתיק מיכסי הוא דמי לי וכו' שפיר"י שם דלמא יכולה לזרז אלכו כלל ואפי' עד שמיאמר ע"י קישוט

ב נדרה היא שלא תתקשט או שאמרה קונם תשמישך עלי אם אתקשט

ושמע

הפוסקים

ס"ק ח — ס"ק ט

אוצר

בעולם אם תתקשט, וא"כ אם יגרשנה לא תרויח כלום לעדיין תהא אסורה להתקשט, אפי' אמרינן דיוזיא מיד, משום דסברה מיסנא סני לי מאחר שתלמא בתשמיש שעיקר האישות תלוי בו והוא קיים הכדור וכו', ולעיל בס"י ע"ב אמר"כ הטור נדרה שלא תטעום אחד מכל המינים וקיים לה הוא, כתב ג"כ הפרישה שם סק"ח סברה זו, להטעם דמיסנא סני לא שייך אלא בתלמא בתשמיש, והוסף, וכמ"ש התוס' צ"י המדיר דף ע"א ח' ד"ה שגדרה"ט, ובסוגריים שם כתוב, ודלא כרש"י שכתב דמיסנא סני שייך נמי בנדרה ולא תלמא בתשמיש.

ובש"ך יו"ד סי' רל"ה סק"ג, הביא בפרשה דברי הפרישה וכתב, דבאסרה עליה פירות וקישוט ולא תלמא בתשמיש, ז"ל בנדרה בפירוש כל זמן שהיא תחתיו, ומש"ה יוציא מיד ללאחר שיוציאה תהיה מותרת בפירות וקישוט, ולא מטעם מיסנא סני לה דזה לא שייך כ"א כשתלמא נדרה בתשמיש, אלא היינו טעמא כיון דאי אפשר לה להיות אפילו יום אחד בלא פירות וקישוט, והוא לא הפר לה, נתן אצבע בין שיניה, ולכן הדיון שצריך להוציאה מיד וליתן לה כתובה, אבל כשהיה נפשה מפירות וקישוט ותלמא בתשמיש אלא שלא פירשה דבריה שגדרת כל זמן שהיא תחתיו, מ"מ צריך להוציא מיד מטעם מיסנא סני.

ובבר כתב בן צמחירי, שלאחר שציאר כל הסוגיא דהמדיר, כתב כל שכתבנו בנדרה היא וקיים הוא שיוציא, יש לשאול ולמה כופין אותו להוציא והלא אף לאחר הגירושין היא נאסרה, אלא שיש לפרשה בנדרה לזמן שהיא תחתיו ויש לה טענה בגירושין, או שתלמא נדרה בהנחת תשמישו ויש לה טענה בגירושין להחיות עצמה בתשמיש של אחר.

אולם בש"י שם סק"ז כתב, להטעם דמיסנא סני לה שייך לכל מה שכתב [שם], הן אם תלמא באיסור תשמיש הן אם לא תלמא בתשמיש, [ואף] שנמלא שאריות דבר אסור עליה לעולם אף אחר שתתגרש, ומה תרויח בגירושין דהא הבעל השני לא יוכל להפר לה מה שגדרה כבר, ו"ל דפ"ה יכולה לומר לא בעינא גבירא דמקיים לי נדרי, וכ"כ הר"ן בהדיא בזה"ה, ואע"פ שהתוס' [שם ד"ה שגדרה], כתבו דזה ללא תלמא נדרה בתשמיש גבי שלא תטעום אחד מהפירות, ז"ל היינו כל זמן שהיא תחתיו, דלא נדרה לעולם מה תרויח בזה שיוציא וכו', היינו קודם דלסיקנא [בגמ'] היתרון של מתנא סני לה, אבל לפי המתקנה שייך לומר בן אף בלא תלמא בתשמיש

להוציא מיד, ונראה עפ"י דברי הר"י מוגאש בשטמ"ק בזה לשלל תנן לבית אביה, [שהקשה היכי מצי מדיר לה, וכתב] דאף שהגדר אינו חל, מ"מ כיון שע"י נדר זה הוא מונע ממנה ההילוך לבית אביה [לכך] חייב להוציא מיד ע"ש, וע"כ אנו לריכים לומר בן גם בזה לשלל תשאל, ולפ"ז י"ל דסברה הר"ן היא, כיון דגבי שלא תשאל כשהוא מונע ממנה שאילת אחרים אפילו בלא נדר חייב להוציאה, ולכך כיון דחכמים שמו דעתה שבודאי לא תשאל אף שלא תאסר מחמת הגדר, מ"מ חייב להוציאה מחמת המניעה, וה"ה בלא תתקשט שמונע ממנה קישוט אף בלא נדר, ודאי דג"כ חייב להוציאה, דהא אפילו משלו מחוייב ליתן לה קישוט, דהא פוסקין תכשיל לנשה, מש"ה מקשה שפיר קישוט והוכרח לתרץ כתיורו, אבל בטעמא פירות כשמונע ממנה מין אחד פירות בלא נדר, לא מסתבר לזרז אותו להוציאה משום זה, ולפ"ז גם סברה הר"ן לא שייך גבי שלא תטעום ולומר דחכמים שמו דעתה שבודאי לא תטעום כדי שלא תאסר, דמ"מ כיון שמחמת הגדר היא יכולה לטעום, רק שמעממה עושה זאת והוא רק כמניעה בעלמא דלזרז חייב להוציאה משום כך, ולפ"ז לא קשה כלל קושית הח"מ מדברי התוס', דבשלמא גבי קישוט שפיר כתב הרמב"ם דתיכף אחר שבה, דיותר אינה יכולה לסבול חייב להוציאה, כיון דהיא בודאי לא תתקשט כדי שלא תאסר [בתשמיש], והוא כמונע ממנה קישוט, ובקישוט חייב להוציאה אף כשהמניעה בזה שלא מחמת הגדר [וכינ"ל], משא"כ בזה דהתוס' דמיייר שם שגלה איסור הנהגה נכסיו בתשמיש, דבזה לא שייך סברה הר"ן והר"י מוגאש, דלמה הרא"ש הקשה על המשנה דלמה יעמיד פרנס פרכים יוס הא יוכל להעמיד פרנס לעולם, ותיזן דהדירה שאני [דיוצא לה מילתא], וכיון דטעמא דיוצא לא שייך כי אם כשבא מחמת הגדר דבלא הגדר יוכל להעמיד פרנס [עפ"י סי' ע' סעיף ד'], ומש"ה אינו חייב להוציא רק אחר שנאסרה מחמת הגדר, [ולכך כתב התוס' דהנהגה ויחול הגדר וימתין עוד ז'] וליכא פלוגתא בין הרמב"ם והתוס'.

סעיף ב. ט. נדרה היא כו'. עבא"ג שזיין לכתובות ע"א

ב דמוקי למתני' המדיר את אשתו שלא תתקשט כו' בתלוינה לקשטותיה בתשמיש, ופריך ותתקשט ותיאסר בתשמיש לב"ש ב' שבתות וכו' (והאמאי יוציא, רש"י), ומשני הני מילי היכא דלדירה איור דסברה מירתח רתח שילואי והשתא מותיב דעתיה, אבל הכא נדרה איירי ושתיק לה סכנה מדאשתיק מיסנא הוא דמי לי. ועיין בתוספות רע"א על המשנה שם אות ע'.

וכתב בפרישה סק"ל, דאע"ג דהטור [שכתב כעין דברי השו"ע], כלל נדרה היא סתם או אם תלמא בתשמיש בזה"ל בלא, מ"מ אינו שום, נדרה היא סתם מיירי דוקא שגדרה שלא תתקשט בעודה תחתיו, שלאחר שיגרשנה תהא מותרת בקישוט, ויוציאה מיד משום שאי אפשר לה בלא קישוט אפילו שעה אחת, דאי נדרה שלא תתקשט לעולם, לא הוי אמרינן שיוציא, שלא תרויח כלום בנתינת הגט, דטעמא דמיסנא סני לי לא שייך אלא היכא שתלמא נדרה בתשמיש שעיקר האישות תלוי בזה, אבל אם תלמא הגדר בתשמיש, אפילו אמרה שלעולם תיארס בתשמיש של שום אדם

ט) לכאורה נראה דראיתו מהתוס' היא, ממש"כ דלפי הס"ד דלא מיירי בתלוינה בתשמיש, ז"ל ע"כ בנדרה רק כל זמן שהיא תחתיו, ואם נאמר לדעולט שייך טעמא דמיסנא סני, אי"כ אף בגדרה לעולם צריך להוציא משום כך, ובנראה זו היא גם הראיה מרש"י, דמדלא חילק בזה, משמע דאף לפי הס"ד דלא מיירי בתלוינה בתשמיש, איכא טעמא דמיסנא סני. ועיין להלן בדברי הס"ד מש"כ בזה.

י) וזה אינו כמ"ש בפרישה הנ"ל.

יא) דאחרי דמוקי הגמרא בשגדרה איירי ושמע בעל ולא הפר לה, כתב הר"ן וכי מפקין לה מבעלה מאי אתני לה והרי כבר נאסרה באותו המין, ואפילו נשאת לבעל שני אינו יכול להפר, שאין הבעל מפר בקודמין, וי"ל אפי' יכולה לממר לא בעינא גבירא דמקיים לי נדרי. וכעין זה כתבו בחידושי הרשב"א, הרא"ה, רבינו קרשקש והר"יב"א שם.

הפוסקים

סי' ס

אוצר

אפשי באשה נדרנית יוֹאֵל ויתן כתובה. ובבא"ה שם ליינ לנדריו סופי"צ לאישות^ד. ובטור כאן סוס"י ע"ג, הביא דברי הרמב"ם לענין נדרה שלא תטעום אחד מכל המינים.

ובדרישה שם כתב, שהיה נראה לע"ד דרובא נדרים כאלו שלא תלחן בתשמיש ס"ל הכי, אבל בתלחן בתשמיש שבו תלוי האישות שייך לומר מיסכא סני לה, אבל אם לא תלחן בתשמיש אלא נדרה סתם שלא תאכל פירות, אין שייך שנאה כ"כ אף אם שמע ולא הפר לה, ומשום גס רביו [בטור] לא הביא דברי הרמב"ם כ"א בנדרה מלאכול אחד מהמינים, ולא על נדרה מלהתקטש וכו', שכל אלו נדרים נרין לתלות בתשמיש דלכ"כ אינו יכול להפר לה, ושם לא כתב דברי הרמב"ם מטעם הנ"ל, דבתלחן בתשמיש מודה הרמב"ם לנרין להוציאה בע"כ, אלא שמאחתי להר"ן שכתב דפי' המדירה, היא יוֹאֵל דתנן, משמע לי יוֹאֵל דבע"כ אפילו ראה לקיימה, מטעם דמיסכא סני לי, אלא שראיתי להרמב"ם שכתב בפיר"ש מה' אשוח, נדרה היא שלא תאכל אחד מכל הפירות [אם ראה שמשך תחתיו ולא תאכל הפירות תש, ואם אמר איני רואה באשה נדרנית יוֹאֵל ויתן כתובה, שהרי היה צידו להפר והוא קיים לה בנדריו ע"כ, ודקדק בן מלאמרינן, גבי האשה שנדרה כנזיר (בכתובות ע"א א') ואם אמר אי אפשי באשה נדרנית יוֹאֵל ויתן כתובה, וכבר כתבו בל"א דוקא יוֹאֵל, אלא הכי קאמר, ואם אמר א"א באשה נדרנית ומש"ה לא הפר לה יוֹאֵל ויתן כתובה ע"ש], שמע מינה להר"ן שאף בתלחן בתשמיש ס"ל להרמב"ם לנדריו דלכאן הבעל תלוי מילתא, ולא ידעתי מניין לנרין לא לפרש דברי הרמב"ם כן. וכ"כ בד"צ שם ובשער המלך פ"ח מה' אשוח הלכה כ"ד ר"י גס, דממש"כ הר"ן בזה, משמע בל"א דוקא הכא אלא ה"ה בכל מקום שאמר יוֹאֵל משום נדר.

ועיין בב"י יו"ד סי' רל"ה צד"ה, אמש"כ הטור נדרה היא שלא תתקטש וכו' והוא שמע ולא הפר לה יוֹאֵל מיד, הביא ג"כ דברי הרמב"ם הנ"ל [ומשמע מדבריו דס"ל ג"כ כמ"ש הר"ן, דגם בנדרה שלא תתקטש ס"ל להרמב"ם תלוי בנדריו, וכנראה שעפ"י כתב בשער ע"ש דעת הרמב"ם כנ"ל].

ובבתיבות משפט הנ"ל קד"ר טור ג', הביא דברי הדרישה הנ"ל, וכתב בדחילוק זה מתיישב קושית הר"ן וכו', אבל קשה לאם כוונת [הרמב"ם] במש"כ יוֹאֵל היינו שאם יראה להוציאה, היכי קתני עלה ר"י אומר בישראל יקיים יוס' א' וכו', ועוד קשה שהרי בחלקו ר"י ור"ת ור"ם בכל מקום דתני יוֹאֵל, אי הוי כפיית שוטים או כפיית דברים בלד, משמע בלכ"ע כפיה מיהא הוי ולא נחלק אדם ע"י לעולם, וי"ל לכוונת הרמב"ם לומר שאם קיים לה הוא, אם אומר שמה קיים לה הוא משום שזוהי באשה נדרנית ומקיים נדרה, השרות ביה, אבל אם אומר שמה קיים לה הוא משום שאינו רואה באשה נדרנית, ולכן קיים לה להוציאה בלא כתובה, בכה"ג אמרינן דהוא נתן אצבע בין שנייה ויואלת בע"כ ויתן לה כתובתה וכו', ובעיקר הדין הריטב"א בחידושי [כתובות ע"א א'] ס"ל כדברי הרמב"ם, והר"ה בחידושו [שם] כתב כדברי הר"ן, דלילו היתה היא רואה אע"פ שהוא אינו רואה, כופין אותו להוציא וליתן כתובה, וכ"כ הריב"ש בחידושו [המבוארם בשטמ"ק שם] וכו'.

ובחזון

יד' במאירי פ"ו בכתובות בביתא המושנה השנית, שכתב בלע דתש"ס, דאם רצה שתשב תחתיו מוסב, ואם לא רצה יוציא לאלתר ויתן כתובה, שאין אומרים היא נתנה ושתצב שלא בכתובה, אלא הוא נתן ויתר הוא כמדין אלא שיוציא לאלתר, שיותר קשה לאשה כשהוא מקיים את נדרה וכו', ומ"מ אין היא כופתה להוציא, הואיל ומ"מ היא נדרה וכו'. וכ"כ שם ע"א א' ד"ה ממה. ועיין להלן בדברי האבני מלואים.

סי' ס

בתשמיש [ואסורה לעולם], ובפרישה האריך כאן לומר דלין זה דבלא תלחן בתשמיש מיייר ג"כ באמרה בעודה תחתיו דוקא, וכתב עוד דטעם זה דמיסכא סני לא שייך אלא בנדרה בתשמיש, והוכחתו מלחן זכרו התוס' הטעם דסני לה, וכל זה לא יורה לי, דלין שום הוכחה מהתוס' לדבריהם הוא קודם המסכא וכו"מ, והדברים כפשוטן.

גם בב"ש כאן סק"ג, כתב להשו"ע שפיר כלל יחד שני דינים אלו, בין שתלחן בתשמיש בין שנדרה סתם, בדשניהם שייך הטעם דמיסכא סני, דאף בשלא תלחן בתשמיש חייב לנדרה מיד, ואפילו נדרה שלא תתקטש לעולם ואסורה להתקטש אף אחר הגירושין, מ"מ תלחן מיד משום דסני אותה, והשיג על הפרישה שכתב בלא אמרינן מיסכא סני אלא כשתלחן בתשמיש, מדברי הר"ן שכתב להדיא לאמרינן מיסכא סני אפילו לא תלחן בתשמיש^ה, ובמהדור"ק כתב הב"ש ע"ד הפרישה, ואינו נראה דל"כ דברי הטור והמחבר סתומים מאלד.

ובחדושי רע"ק איגר יו"ד סי' רל"ה, ע"ד הש"ך הנ"ל שכתב דטעם דמיסכא סני לא שייך כ"א בנדרה נדרה בתשמיש, כתב, עיין בהר"ן שכתב להדיא דגם בנדרה בנדרה מנוונת לא אמרינן דתמתין ל' יום לאמרינן מיסכא סני לה, הכי דאף בלא תלחן בתשמיש אמרינן מיסכא סני לה^ה.

ועיין בבני אוהוב פ"ב מה' אשוח הלכה כ"ד ד"ה אמנם, שהביא מחלוקת הפרישה והב"ש הנ"ל [ומשמע מדבריו שנחלקו האם במקום שהדירה מנוונת אמרינן מיסכא סני או רק בהדירה בתשמיש], ודחה ראית הב"ש מדברי הר"ן וכתב, ולא ראיתי בר"ן ש"כ רק ע"י דאף בנדרה סתמא מן הפירות והקישות ואינה מנוונת בהגירושין, מ"מ יכולה לומר אינה רואה לשבת עם צעל ומקיים לה נדרה, אבל בלא להצטיל זה נאמר דסני לה למלא פתח לנדרה [וא"כ יחכה זמן הקצוב כמו בהדירה הו"ל כו', ואין ענינו של סני לה דומין זה לזה בטעמן אף אם שוים במלם, מ"מ כתב דלין ראה כלל לדברי הפרישה, כי מה שהוכיח מהתוס', כד כתב הט"ז דלין ראה כלל, ונהפוך לדעת הפרישה תקשי מאי פריך הגמרא בריש פירקין וכיון דמשועבד לה היכי תני מדין לה, למלא מייירי יושא ג"כ בנדרה היא וקיים לה הוא כמו בסופא, ואפ"ה ימתין דלולי יתנא פתח לשמואל, דלחן [במזונות] לא מיסכא סני לה כלל לדעת הפרישה וכו' [ע"ש שהאריך להציג ראה לדברי הפרישה]. ובבתיבות משפט דף רמ"ט טור ג' ד"ה וכתב, הביא דברי התוס' המובאים בפרישה, וכתב אבל כל פוסקי הלכות לא הזכירו מכל זה כלום, אלא כתבו סתמא בנדרה היא וקיים לה יוֹאֵל, ומתאחזי [כן] בחידושי הרא"ה וכו'. וכ"כ בקרית מלך רב פ"ב מה' אשוח הלכה כ"ד קד"ר פ"ג טור ד' ד"ה העולה, והוסף ש"כ גס בחידושי הרשב"א והריטב"א.

ובשו"ע יו"ד סי' רל"ה סעיף ב', הביא ג"כ הדין בנדרה היא שלא תתקטש, או שאמרה קונם תשמיש עלי אם אוכל מין פלוני או תתקטש וכו', והוא שמע ולא הפר לה, ואחר שכתב הדעה הראשונה ליוֹאֵל ויתן כתובה, כתב, להרמב"ם בנדרה היא וקיים לה הוא, אם רואה לישב ולא תאכל מאותו המין תש, ואם אמר אי

(ב) גם בדרישה יו"ד סי' רל"ה סעיף א', הביא שמדברי הר"ן נראה שלא בדבריו, וכתב שמש"ל לעיל, כתב לשית התוס' שכתבו בפירוש שצ"ל בעודה תחתיו.

(ג) עיין בחזון איש סי' קל"ה לדף ע' ובירד סי' קמ"ז ד"ה יו"ד סי' רל"ה מש"כ בזה.

ושמע ולא היפר לה

יוציא

הפוסקים

סי' ס — סי' א אות א

אוצר

הכתובה, וכי קתני יוציא ויתן כתובה היינו שמבקשין על הגט ואח"כ כופין אותו על הכתובה עכ"ל, וא"כ כיון דלינא הוא למבקשין ממנו [על הגט משום קתני יוציא היינו שמבקשין ממנו] על זה ואח"כ כופין אותו על הכתובה, ויתכן פלוגתא דר' יהודה, דבישראל יוס אחד יקיים ואין מבקשין ממנו גט, ושנים יוציא היינו שמבקשין ממנו על הגט, מ"מ הביריה בידו ואם רואה תשכח, וזהא קאמר להרמב"ם ס"ל בשאר יוציא כופין אותו להוציא, וזהא קאמר להביריה בידו, אבל הדין הוא בלמה שמבקשין ממנו שגרש, ולשיטת הפוסקים בטור ושור"ע סי' קנ"ד [סעיף כ"א], דהיא דקתני יוציא ויתן כתובה אין כופין אותו בשוטי אלא במילי ע"ש, בזה נחתין דרגא ואפילו במילי לא כייפינן ליה אלא כריך ריטוי ומבקשין ממנו, ושפיר שייך דינא דיוציא ויתן כתובה, ופלוגתא דר' יהודה בישראל יוס אחד יקיים וכו"ש. וכעין זה כתב בקרית מלך רצ פ"ב מאשיות סוף הלכה כ"ד, והוסף דלע"ג דר"ן והרא"ה חולקים על הרמב"ם, מ"מ נקטינן דלינה יכולה לכופו להוציא ויתן כתובה כיון שהוא מוחזק וכו'. וע"ע בשער המלך הג"ל, במרכזה התנאה שם ובפני יושע כתובות ע"א ח' ד"ה בגמ' אם.

ועיין בספר קובץ שכתב על הרמב"ם הג"ל, שגרסה שמורה בזה הוא הקניט את אשתו, ומתוך כך הדירה את עצמה ולא הפך לה, לאינו תלוי בדרגו, דהא צירושלמי [פ"ו לכתובות הלכה ב'] מחלק כן לר"מ דלית ליה הוא כתנה אכזב בין שניה וכו', וכן משמע לישנא דמתני' דקתני המדיר, משמע דכא מוכחו, ואם הקניטה אז משיב כאילו הוא הדירה, גם דמשמע בתלמודא דידן דלא ס"ל לחלק בזה, דאל"כ לא מקשה הגמ' דר"מ אדר"מ, מ"מ בענין שיהיה תלוי בדרגו ולאי דמתסדר בזה, כדי לישב לישנא דמתני' וצרייתא דלא סתרי אהרדי.

י. **ושמע ולא היפר לה.** אם זה גם בשתק לבד, או דוקא כשקיים בפירוש. באבני מלואים סק"ד, הביא מהח"מ סק"ט, על מש"כ השור"ע סעיף ג', בנדרה שלא תשאל כלום ושמע וקיים לה, שכתב, דלוא לאו דוקא, דלוא דהיון [אם שתק] ולא הפך לה [אוי] כאילו קיים לה, וכתב מיהו שכתב ע"א ח' [כתובות] ש"א ח' כתב [מחידושי הרשב"א] וז"ל, וקיים לה הוא, מסתברא כגון שקיים לה בפירוש שאמר לה קיים ליכי, אבל אם שתק ולא הפך לא שייך למקרי מדי, והא דתנן [שם] האשה שגדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפך וכו', לאו דוקא שלא הפך אלא שקיים לה כו', וכ"כ הריטב"א [שם] וכו', מיהו מלאן רש"י לעיל כ"ב א' ד"ה הצמ"ע וכו', והכא כגון שגדרה איהו וקיים לה איהו שאומר לה יתקיים, או החריש ולא הפך ביום ששמו, משמע כדעת הח"מ.

ובגמ' בכותב משפט דף רמ"ט טור כ', הביא דברי הרשב"א והריטב"א הג"ל, וכתב דקשיא לביהמה מה שהקשה הגמ' [שם] וסבר ר"מ הוא נתן אכזב בין שניה והתניא אשה שגדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפך לה, ר"מ ור"י אומרים הוא נתנה וכו', ומאי קושא כימא דצרייתא כפסטיה מיידי בשלא הפך לה דוקא, ולכן ס"ל לר"מ, דכיון שלא קיים לה בפועל אלא ששתק לה בלבד הוא לא נתן אכזב בין שניה, אבל הכא מיידי שקיים בפועל וכו', והר"ן [שם] ס"ל איפכא שכתב בת"ד, דכיון דקיים לה הוא או ששתק לה, הוא נתן אכזב בין שניה [וכ"ה במאירי ובנמוקי שם], וכן נראה מפשט דברי הרמב"ם שכתב בפ"ב [הלכה כ"ז] נדרה הוא וכו' וקיים לה הוא את

ובחזון איש סי' קל"ה לך ע' ע"א וצו"ד סי' קמ"ז ד"ה ר"מ, כתב לכוונת הרמב"ם דהא לאמרו הוא נתן אכזב, היינו שאינו יכול לטעון אינו רואה באשה נדרנית, אבל לענין פניה לבעל לגרש לא מהני סברת הוא נתן, והלכך אם מתרצה לסבול נדרה אין כופין אותו להוציא, אבל אם מונע ממנה עונתה בטענה אי אפשר באשה נדרנית או כופין אותו להוציא, אבל אם אסרה קישוט י"ב חדש, אין כופין אותו להוציא, כיון דסוף סוף היא גרמה ויש לה קצבה, שאין טענתו רק כל זמן שהיא נדרנית וכו'.

ובש"י יו"ד, על הדעה הראשונה בש"ע דיוציא מיד, כתב בסק"ה, הטעם דלוא נתן אכזב בין שניה להשיבה, ע"כ הוא חייב בדבר ואין נותנין לו זמן אפילו ז' ימים, כיון דסברה מוסנא סני לי וכמ"ש בסמוך, והרמב"ם לא ס"ל כאותו תנא דס"ל הוא נתן אכזב בין שניה, אלא כתנא דס"ל דהיא נתנה אכזב בין שניה ואיהו לא חייב לה מיד.

ובב"ש כאן סק"ג תמה עליו וכתב, ואין נראה, דא"כ למה יתן כתובה [ולמה אם אמר א"א באשה נדרנית ומוציאה כריך יתן כתובה, הא למי"ד היא נתנה תנא שלא בכתובה כמבואר בגמ' שם] – מתחילת השקלן, ועיין בדברי המגיה בט"ז כאן, שהאריך לתרץ דברי הגמ' הג"ל.

ועיין בח"מ סק"ה, לאחר שהביא דעת הרמב"ם בדגדרה היא ושמע ולא הפך לה הביריה בידו וכו', כתב, ואין להקשות דהא בכל אשה הביריה ביד הבעל ואכתי לא ידענו שהאיש מוציא לדרגו, י"ל דקמ"ל דלינה יוצאת בלא כתובה [אע"ג נדרנית היא – ב"ש], ואינו יכול כלל לומר אי אפשר באשה נדרנית דהא בידו להפך. וע"ע בדבריו המבוארים לקמן סק"ה, דלמה להוכיח שכן דעת הש"ע.

ובב"ש סוסק"ג כתב ע"ז, ותימא איך יתכן פלוגתא דר' יהודה שאמר דבישראל יוס אחד יקיים וכו', אנו אם לרגו נגרש אותה מיד אינו יכול לגרשה, ואפשר לתרץ אליבא דהרמב"ם, דקמ"ל לאפילו ציווג ראשון^ה ליכא איסור. ועיין במש"כ בסק"ו לדייק מדברי הש"ע דס"ל דחייב לגרשה. וכ"כ בלענין הטור והש"ע בבני ארובה הג"ל.

וכתב באבני מלואים סק"ה, דמשמע מדברי הח"מ והב"ש, להרמב"ם לא אמרינן כלל דין דיוציא, ולכן הוקשה להם וכו', אכן בשטמ"ק שם [מחידושי הריטב"א] כתב וז"ל, ולפיכך אם למה הבעל להפך מיהו, ואם אמר אי אפשר באשה נדרנית ויוציא ויתן כתובה, מהא שמעינן דכל כי הא אפילו למי"ד הוא נתן אכזב בין שניה אין כופין אותו להוציא, אלא שאם בא להוציא כופין אותו על וצו"ד בתי יעקב כאן, שתמה על תירוצי הב"ש דקמ"ל דאפילו ציווג ראשון ליכא איסור וכו', דהא הכא היא תובעת תנא ובדבריה להתגרש ליכא איסור כלל כמבואר בס"י ק"ט [שם], וכתב דבישוב דברי הרמב"ם עיין בחזרוני בסוגיא והמדייר [ע"א א' ד"ה ועתה] שתדירתי בדרך נכון. וע"ע בבני ארובה המובא בפנים ד"ה שם, מש"כ בזה.

יוציא ויתן כתובה (ועיין עוד חילוקי דינים אלו בזירה דעה סימן ר"ה): **ג** ה אסר הבעל כלי שכניו עליו או כליו על שכניו כדי שלא תשאילם ולא תשאל מהם או

הפוסקים

סי' ק יא אות א — סי' ק יב אות א

אוצר

באר הגולה
ה טור ממנו דרכ כהנא
ובנייתא שם דף ע"ג ע"א
וכמו שפי' התוס' שם

שבת ויכולה לאזקומיה אנפשה – מחצית השקל, וכן כתב זכ"ח, וכן להיפך אם נדרה על פירות אשר אינה יכולה לנסוב אפילו יום אחד כמ"ש בתוס', והתנאי היה אם אשמש שבת א', אע"ג להגדר אינה יכולה לנסוב מ"מ התנאי ויכולה לקיים.

סעיף ג. יב. אסר הבעל כלי שכניו וכו'. א. מקור הדין. עבדא"ג דמקור הדין הוא מהטור, ממנו דרכ כהנא וברייתא כתובות ע"ב א'. ובז"י הביא דברי הגמ' שם, אמר רב כהנא המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאיל נפח וכדכר וריחים ותנור, יוציא ויתן כתובה מפני שמשיאה שם רע בשכנותיה^(ט) [תניא נמי הכי המדיר את אשתו שלא תשאל וכו'], וכתבו התוס' [ד"ה המדיר], תימא דעל כרחק לא מייירי הכא בנדרה היא וקיים לה, דהא קתני סיפא וכן הוא שגדירה^(י), ואיכא לא מני לנדרה אלא"כ תלה בתשמיש, וא"כ לשמואל [לדמר שהמדיר את אשתו מתשמיש, לא יוציא מיד, אלא ימתין שבת אחת לזכ"ח]. למה יוציא לאלתר ותשאל ותאסר לז"ה שבת אחת, וי"ל שלעולם לא תלה בתשמיש אלא שאסר על עמלו הנחת שאלתה ואינה יכולה בשביל זה לשאול, ולא תשאיל שאסר הנחת כליו ועל תוכל לשאילם עכ"ל [וכ"כ בנמוקי' שם בשם תוספות הלא"ש], ועיפ"ז כתב הטור, אסר הבעל כלי שכניו עליו או כליו על שכניו. וכ"כ בדריטיו ירוחם (מיוסרים) נתיב כ"ג חלק ח'. גם בחידושי הריטב"א כ"כ ביאור הגמרא שם וסיים, ויש בזה כמה שיטות וזה הנכון דעיני וכן פירשתי לפני רבינו ז"ל. והו"ד בשטמ"ק שם.

ועיין בחידושי הריטב"א כתובות ע"ב א', שכתב לשמואל [לדמר שהמדיר את אשתו מליהנות לה, לא יוציא מיד אלא ימתין שלשים יום], לא יוציא לאלתר קאמר אלא לאחר שלשים יום, והא דלא קתני בה שתמתין, לפי שלא הורכבה בברייתא כאן אלא ללמד שעיקר הגדר קשה לה, או ישאל על נדרו או יוציא ויתן כתובה^(י). והו"ד

(י) עיין בסו"ד יו"ד סי' ר"ה סק"ט.

(יח) ובשטמ"ק שם הביא בשם תלמידי רבינו יונה, שכתבו בשלמא אם לא תשאיל שייך למימר טעמא דמשיאה שם רע בשכנותיה אלא שלא לישאל מאי שם רע איכא, וי"ל מפני שאומרות השכנות, מתוך כך אינה רוצה ליקח בשאלה כדי שלא נבקש ממנה. וכעין זה כתב בשו"ת הרי"מ יג"ש סי' כ"ח.

ועיין בבני אהובה פ"ג מאישות הלה"י, שהאריך להוכיח דאין האיסור על כל כלים שיקנה הבעל אחר זמן הנדר, וכתב [דא"כ קשיא אמאי יוציא] הלא יש תקנה שימכור כלים אלו ויקח חדשים, וצ"ל האילו דלשאלת כלים אין זמן ואפילו גאסיה וכן אחד כופין להוציא כמבואר בגמ' ופוסקים, וא"כ א"א לתקנה זו, דלקנות צריך זמן, ובין כך ובין כך מה תתא עליה.

(יט) ובחידושי הרא"ש שם, כתב דלשמואל [מירי] בשגדירה היא וקיים לה הוא וכו', [ומ"ש] וכן היא שגדירה וכו' [מירי] כגון דאמרה קונם תשמיש עלי אם וכו'. וכ"כ בחידושי רבינו קרשקש שם [ע"א ב' ד"ה ה"א], אלא שפירש הטיפא, דמירי כגון דאמרה קונם פי וירי להתשאל וכו'. ועיין לקמן סי' ס"ט וס"ז שתיירי הרשב"א קושית התוס' באופן אחר. ועי' בנתיבות משפט דף ר"א טור ז' ובהפלאה על התוס' המובא בפנים.

(כ) עיין בפס"ד של הרב שאול ישראלי בפסקי דין ברננים כרך ח' עמ' 109, שכתב דאע"ג דלא נזכר בהל' לו יום, צ"ל דהשוה זאת למדיר מליהנות לו, שאמרו שם בגמ' [ע' ע"ב], עד ל' יום לא שמעי בה אינשי ולא יולא בה מילתא, וס"ל שגם בזה לא יורוד עדיין הדבר בין השכנים, כי יתלו במקרה, משא"כ לאחר ל'. ועי' שם

את נדרה, או שגדירה בנזיר ולא הפך לה וכו', ואע"ג דלישנא דגמ' הכי הוא, אם איתא דהוא ס"ל להפך לה ל"ה, היה לו לפרש ולומר וקיים לה כמ"ש בתחילת דבריו וכו'. וכ"כ בידות נדרים [להר"ש נתנזון] סי' ר"ה ביד יוסף סק"ג. ועי' ביד שאול אות י'. ועיין בקרית מלך רב על הרמב"ם ה"ל, שכתב דגם לדברי הרשב"א והריטב"א [הכ"ל], אם הודה דמה שנתק, הוא משום שלא רצה להפך, שרואה להוציאה, גם בזה אמרינן יוציא ויתן כתובה וכו', הא לאו הכי אמרינן לאישתלא, כיון שלא קיים צפירות, [אלא] שלפ"ז יש לתמוה מה נתקשה הרשב"א מהא דתנן האשה שגדירה בנזיר וכו', ואפשר דלישנא דלא הפך סתם, לא משמע שפירש שלא רצה להפך וכו', ומ"ש בנתיבות משפט [הכ"ל] דמדברי הרמב"ם נראה דלא ס"ל כהרשב"א, אין ראייה, דלהכי נקט "הפך" לומר דכל שגדירה שלא רצה להפך מלכודו ללא אישתלא יוציא ויתן כתובה, כמו שסיים בסוף דבריו, דלא אמר איני רוצה בזהא נדרנית יוציא ויתן כתובה שהרי צידו היה להפך והוא קיים מלכודו, ולשון זה "מלכודו" נראה יתור לשון, ולפמ"ש א"ש, וגם מדברי הר"ן נראה להוכיח כהרשב"א, דנראה מדבריו [דמייירי היכא] דלא אישתלא אלא בזוונה לא הפך משום דלאו רוצה בזהא נדרנית, [ומת"כ] והאי יוציא משמע לא יוציא צע"כ וכו', אלא שראינו להרמב"ם וכו', ודקדק נדרנית אמרינן גבי האשה שגדירה בנזיר, ואם אמר אי אפשר בנדרנית יוציא ויתן כתובה, וכבר כתבנו דלאו דוקא, אלא ה"ק ואם אמר הבעל אי אפשר בזהא נדרנית ומש"ה לא הפך לה, יוציא ויתן כתובה [ע"כ], וכוונתו לומר דלאו דוקא לדמר אי אפשר ורוצה להוציאה עתה אלא אפילו אינו רוצה עתה להוציאה, אלא שאומר דמעיקרא כשלא הפך לה דעתו היה משום שאינו רוצה בזהא נדרנית, אפ"ה יוציא ויתן כתובה, דמוכח מדבריו דמוסאג סני לה וכו', שמעינן מזה דס"ל להר"ן כשעתק ולא הפך לא אמרינן דיוציא ויתן כתובה כי אם בזומר אי אפשר וכו', הא לאו הכי לא אמרינן יוציא להפך למתלא וכו', וכדברי הר"ן כתב ג"ה הר"ב"ש וכו', הלכך צ"ל נדרה הרשב"א והריטב"א נקטינן שהבעל הוא מוחזק וכו'.

יא. יוציא וכו'. כשאניה יכולה לסבול הגדר אבל יכולה לסבול התנאי וכן להיפך. כתב זכ"ח סק"ה, יוציא, היינו מיד משום נדרה סתם, ואם עניה נדרה על קישוט שנה אחת דיכולה לנסוב לשיטת הרמב"ם ותלמה בתשמיש^(יח), אז לא אמרינן לכו"ע מסאג סני, כי מה שיכולה לנסוב ותלמה בתשמיש וקיים לה לא אמרינן מסאג סני [כיון דמנאי לאזקומיה אנפשה] כי מזה מקישוט להכי לא חש להפך – מחצית השקל, כמו שגדירה שלא תלך לבית אביה חדש אחד ותלמה בתשמיש כן הוא בכל הנדרים, וכ"כ בהגהות אשר"י [פ"ז לכתובות סי' ה'] אם נדרה מתשמיש שבת אחת וקיים לה, לא אמרינן מסאג סני משום דיכולה לנסוב, ואם אמרה יאסר עלי הנחת תשמיש שבת א' אם אתקשע וקיים לה, אע"ג דקישוט אינה יכולה לנסוב [כי אמרה סתם דמשמע לעולם – מחצית השקל, מ"מ יכולה לנסוב הנדר [משום שאמרה שבת א', לכן נתקשע מיד ותאסר

(יח) היינו דהדעה הראשונה בסעיף א' החולקת על הרמב"ם, ס"ל דאין שיעור קישוט, דא"א לה בלא קישוט אפילו יום א', וכמ"ש בב"ש סק"ה, ועי' לעיל סק"ו.

באר הגולה

1 סע בכניסת

או שאמרה היא קונם תשמישך עלי אם אשאל משכני כלים או אשאלם מכלי ושמע וקיים לה יוציא מיד ויתן כתובה ואם אמר הוא קונם תשמישך עלי אם תשאל מהם כלים או תשאלם אי אפשר לה שלא תשאל מהם ולא תשאלם והרי היא נאסרת מיד ויוציא לאחר שבעה ימים ויתן כתובה וואם היא אסרה כלי שכינה עליה כדי שלא תשאל מהם או שאסרה על עצמה כלי בעלה שלא תוכל להשאלם כדי שלא יחזיקו להם טובה

או

אוצר

סי' יב אות א — סי' סז

הפוסקים

והו"ד בשמ"ק סע"בא.

ב. באלו כלים. כתב צ"ח הר"י מיינאש סי' כ"ה, לדוקא קנט הני מיני [בצריחת כתובות נפס וכברה רחיים ותנור], משום לאורח ארעא הוא ללושליכו נשי להדלי, אבל גדלים ומטעות ללא נגילי נשים למושליכו להדלי, משום דלמיהן יקרים, כי מדיר לה ללא תושליכו לויכא הכא משום שם רע בשכנותיה. והביאו רעק"א צו"ד סי' רל"ה סעיף ה'. וצפסקי ריא"ז פ"ז לכתובות הלכה א' אות ט', כתב המדיר את אשתו שלא תשאל וכו' נפס כברה וכו', וכיוצא בהן מהכללים שדרך השכנות להשאל זו לזו. ובשיטה מקובצת כתובות ע"ב א', הביא מתלמודי רבינו יונה, שכתבו לכאורה נראה דברחיים ותנור המתלטלין דומיא דנפס וכברה מיירי, או אפשר [דמיירי בתנור ורחיים שאינם מתלטלים, והכונה] שלא תשאל להם צביתה.

ג. מצא פתח לגדרו לפני שהוציאה, אם יש לחייב לבעל להוציאה. בפס"ד של הרבנים ש' י' אלישיב וצ' זולטי שצפסקי דין רבניים כח' עמ' 106, כתבו דאף בשאסר הבעל כליו על שכיניו, אשר בגלל זה יאלץ עליה שם רע בשכינותיה, ואיכא לחימה שעל אף שהותר הנדר אכתי לא נעקר השם רע מעיקרא מכל וכל, מ"מ אין שום טעם לחייבו עכשיו בנזק, והסבירה להגורם להוצאת שם רע כבר עבר ובעל מן העולם, ומה יתן ומה יוסיף לה הגט וכו'. אולם שם עמ' 109, בפס"ד של הרב שאול ישראל, האריך לבאר דעת הפוסקים במש"כ בגמ' [כתובות ע"ב א'] יוציא, וכתב הנה לפנינו לדעת התוס' ואריך ראשונים דקיי"ל כוותיהו דיוצא [היינו] לאלתר, ולא מהני מה שיתיר נדרו כלל, ואפילו תוך זמן קצר ביותר וכו' ע"ש.

יג. או שאמרה היא קונם תשמישך וכו'. הטעם כמו שכתבאר בתחילת סי' זה דכל שנדרה היא וקיים איכו סברה מיסנא הוא דסני לי, ומש"ה יוציא ויתן כתובה (צ"ו וצ"ש). ועמש"כ לעיל סק"ח אות א'.

יד. אם אשאל משכני כלים וכו'. כתב בהפלאה ק"א אות ד', דהא דיכול להפך בזה אע"ג ללאו מדברים שבינו לבינה הוא, מ"מ כיון שתלתה בתשמיש לא אמרינן שלא תשאל ולא תאסר, משום דכיון דלינה יכולה לסבול, דמי למאי דמקשה הש"ס בדף ע"א

שרצה לפרש כן גם בדעת הרמב"ם, וע"ע לקמן סקט"ו, שמוכח מהפוסקים המובאים שם דלא ס"ל כן.

כא. ועיין שם שהביא מהר"ב ש, דהקשה ע"ד, דליכא למימר הכין, דהא כל היכא דאמרינן יוציא ויתן כתובה לאלתר משמע, דהא פריכין לעיל וכו' ע"ש. וע"ע בלחם משנה שם הלכה י"ג, בשם יוסף (להר"י אליקום) שם, בקרית מלך רב שם הלכה ה' דף פ"ד סוף סוף ד' ר' ובבני ארובה שם הלכה ד' י"ה וכתב.

צ' ולא תתקשט ולא תאסר ופירשו התוס' דלמה יכול להפך, ומשני א"כ קרו לה מנוולת, אע"ג דל' יומי קישוט אין יכול להפך, מ"מ הואיל ואינה יכולה להתאפק מלהתקשט ותאסר בתשמיש יכול להפך וה"ה הכא, אבל אינו מוכרח וכו'.

טו. ויוציא לאחר שבעה ימים וכו'. כתב צ"ח, דזה מצוואר בתוס' [המוצא לעיל בסק"צ], דבתלה בתשמיש לא יוציא עד שיעצור שבת אחת. וצ"ח סק"י, כתב דלאסר מהנחתו ע"מ שלא תשאל כלים יוציא לאחר שלשים, כדין איסור הנאה בזמנות, וכ"כ המ"מ יתיר נדרו, פי' שממתינין לו ל' יום. [וכונתו למש"כ בפ"ג מאישות הלכה י', אהא דכתב הרמב"ם, הדירה שלא תשאל ולא תשאל מכלי הבית וכו', יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה, שהביא מש"כ בפ"ג הלכה כ"ה, שכל מקום שנזכר ברמב"ם הדירה ר"ל שהדירה מהנחתו אס תעשה כך, ועפ"י כתב, דמש"כ הרמב"ם יתיר נדרו, פי' שממתינין לו שלשים יום].

אולם בר"ן שם, כתב על קושיא התוס' [הנ"ל שם], כ"ל שחכמים שמו דעתה שלא תרצה לשאול ותהא אסורה מנכסיו, וכיון שכן משיאה שם רע שהיא טענה מספקת להוציא ויתן כתובה, ללא דמי למאי דפריכין לעיל בגמרא ל' יומי לא תתקשט ולא תאסר, ותתקשט ותאסר שבת אחת, משום דהתם איזה מהם שתזכור אינו כדאי לומר יוציא ויתן כתובה. וכ"כ דמאריז שם, המדיר את אשתו שלא תשאל וכו', ודברים אלו אין בהם שיעור אף לשמואל ואף במדיר יוציא לאלתר.

טז. או שאסרה על עצמה וכו'. כתב צ"ח סק"א, שהרמב"ם סתם וכתב כלשון הגמרא [בספירא דצרייתא], וכן היא שנדרה שלא תשאל ולא תאסר, והטור שינה וכתב שאסרה על עצמה כלי בעלה, דכלא"ה אין זה לשון נדר אס נדרה שלא תשאל ולא תאסר. ובחידושי הריטב"א כתובות ע"ב א', כתב דמיירי כשאסרה כלי הבית על שכינותיה וכלי שכינותיה עליה, או שנשבעה בזה אה"ל שאינה יכולה לאסור כלי בית על אחרים לפי שהם ממון הבעל, ומיחו משכחת לה שיכולה לאסרם, כגון שהם מנכסי נדונייתה שיש לה זכות בהם להשתמש ושלא ישתמשו בהם אחרים שלא מדעתה, או שהם מנכסי מלוג שלה שאין הבעל יכול להשאלם שלא מדעתה, וכל אחד יכול לאסרם על אחרים וכו'. וכ"כ בגמור"י שם. ועיין בחידושי רבינו קרשקש שם [ע"א ד' ד"ה ה"ג] שכתב, וכן היא שנדרה שלא תשאל ולא תאסר, כגון דלמרה קונם פי וידי להשאל, דאי לא, לא חויל נדרה, דלון הנדר חל על דבר שאין בו ממש.

ובחידושי הרשב"א שם, הביא פירוש הראש"ד דמיירי כגון שנדרה היא וקיים לה הוא, וכסבר האי תנא הוא כנתיב אכזב צ"ח שיניה, וכתב דלון נראה כן מדברי הרי"ף שפסק כמ"ד הוא נותן ופסק

באר הגולה

ז סתם מנהגה שם דף ע"א
ע"כ ח נלמד כיון דקבלה
עליה סתם היא כאלו אמרה
לעולם אכל אם פירשה דבריה
לאחר זמן זינה כדון אם אמר
הוא קונם וכו' וכמפורש בסוף
הסעיף ש בדעת הרמב"ם
שם בפסק י"ב וכלוקימתה
לדאורייתא שם דסופא אמתן
לכהנה וכו' ויורה הוא וואו
פסק כח"ק דלא מחלק בין
כהנה לישראלית

או שנדרה שלא לארוג בגדים נאים לבניו והוא אינו יכול להפר שאין זה מדברים שבינו לבניה ואסורה לארוג ולשאול ולהשאיל כלים תצא בלא כתובה מפני שמשמיתו שם רע בשכנו: ד נדרה שלא תלך לבית אביה ותלאתו בתשמיש שאמרה קונם תשמיש עלי אם אלך לבית אבי שאם לא תלאתו בתשמיש אלא אמרה קונם בית אבי עלי אינו יכול להפר אלא כיון שתלאתו בתשמיש יכול להפר וכיון ששמע ולא היפר יוציא מיד ויתן כתובה ואם הוא אומר קונם תשמיש עלי אם תלכי לבית אביך ו יותר מחדש אם הוא דר עמה בעיר

או

הפוסקים

סיק טז — ס"ק יח

אוצר

סעיף ד. ית. וכיון ששמע ולא היפר יוציא וכו'. בטור כאן כתב, וכיון ששמע ולא היפר, אם אביה צעיר, נדרה עד חדש יקיים, יותר מחדש או סתם יוציא מיד ויתן כתובה. וכתב בב"ח, דבש"ע כתב בסתם דיוציא מיד ויתן כתובה, ולא חילק בין נדרה עד חדש או יותר מחדש, [ורק בסוף] נדרה אינו כתב לחלק בכך, ולא הבנתי טעמו, הלא גם נדרה היא איתא לחילוק זה כמו שפורש בדברי רבינו.

ובהגהות יד אפרים שבסוף הספר טיב גיטין כתב, נלמד דבזה אינו יכול להפר, דלע"ג דתלינוהו בתשמיש, כיון דבחדש אחד יכולה לסבול [שלא תלך לבית אביה] וכו', וא"כ א"ש שלא הולך המחזיר לפרש הדיו בחדש, כיון שצ"ח הטעם לפי שהיה יכול להפר ולא הפר, ממילא משתמע דבחדש אחד שאינו יכול להפר אינו צריך להוציא, ודברי הטור צ"ע דמשמע קצת דל"ג בכה"ג יכול להפר, ועיין בט"ז וי"ד סי' רל"ה ס"י רל"ה סק"ט.

ובש"ז שם אה"כ בש"ע שם סעיף ג, דכשאמרה יאסר תשמיש עלי אם אלך לבית אבי והוא שמע ולא הפר לה יוציא מיד, כתב דכיון שאמרה סתם פירושו לעולם והוא כמפורש לעולם, ואילו עבד אינו כן הא נותנין לו ז' ימים כלעיל, אבל כיון שנדרה היא ושתק הוא, סברה מיסבא סני לו כלעיל ע"כ יוציא מיד, ופשוט הוא לאם נדרה בפירוש שלא תלך חדש אחד, נדרה קיים ומותרת בתשמיש ולא תלך וכלעיל, ולא הולך לכתבו וכו'.

וכ"כ בקצה בבאה"ג כאן אות ח, נלמד כיון דקבלה עליה סתם הוא כאלו אמרה לעולם, אבל אם פירשה דבריה נדרה לאיזה זמן, זינה כדון אם אמר הוא קונם וכו' וכמפורש בסוף הסעיף. ובה"ב סק"ד כתב על תמיהת הב"ח, ולי נראה שהמחבר נמשך אחר דעת הרמב"ם [המוצא לעיל סק"ט], דס"ל דכל שנדרה היא

אין

כו) עיין בבאה"ג שמקור הדין הוא ממשנה כתובות דף ע"א ב'. ושם איתא המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה בזמן שהוא עמה בעיר חדש יקיים, שנים יוצא ויתן כתובה וכו' [ולא נזכר כלל מנדרה היא]. וכתב בב"ח כאן, דהדור מפרש המשנה הנ"ל דמייירי בנדרה היא, והוכיח זאת מגוף לשון המשנה, דאי מייירי כפשוטו בהדירה הבעל ותלואו בתשמיש, קשה אמאי יוציא מיד לאחר חדש, הו"ל להמטין עוד ז' ימים לאחר חדש, וכמ"ש התוס' ר"פ המדיר [וכמובא לעיל סק"ט]. אלא ודאי דמייירי בנדרה היא ושמע ולא הפר לה וכו'. וע"ע לקמן סק"א שכ"כ עוד כמה ראשונים, דהמשנה מייירי בנדרה היא.

כו) עיין בב"י בי"ד סי' רל"ה בב"ח שכתב, ועוד יש לתמוה על רבינו, איך בנדרה שלא תלך לבית אביה כתב שאם שמע ולא היפר יקיים חדש אחד או רגל אחד, וכפי מש"כ בסמוך בנדרה שלא תתקטש או שלא תאכל, כתב שאם שמע ולא היפר יוציא מיד, וכיוצא בזה בדברים שאחר זה, גם בזה הו"ל לפסוק שיוציא מיד דמאי שנא. ולכאורה נראה שמשום קושיא זו שניה כאן בש"ע מלשון הטור, ובכונה כתב ברישא בנדרה היא ושתק הוא יוציא מיד ויתן כתובה, והיינו בכל אופן אפילו בנדרה מפורש

ופסק ג"כ כהא דרייתא וכו', ומסתברא לי דהכא [מייירי] בשנדרה היא ולא קיים לה הוא, ואפילו כמ"ד הוא נותן, דאין אלו דברים צריכים לבניה ולא נדרי עיניו נפש, ולפיכך אינו יכול להפר ותכלה שלא בכתובה וכו', א"כ [וגם] כסופא מייירי שנדרה היא ותלאתה בתשמיש שיכול להפר, וצרישא [מייירי] בשקיים לה בפירוש וסופא בששתק לה, ולפיכך אם אמר אי אפשר לה, משום שמתיריד ולא רמי אנפשיה [ע"ע] לעיל סק"י אות א']. וצ"ח שם הביא פירושו הראשון. וכו'.

יז. שלא לארוג בגדים נאים לבניו. בח"מ סק"ז ובש"ע סק"ז, הביאו מהרמב"ם פ"ג מאיסות הלכה י', דלין זה הוא במקום שדרכו לארוג לבגדים. והוסף בח"מ, שאין [בצריגות בגדים] מנל החיוב עליה, דא"כ היכא חל הגדר [דהרי היא משועבדת לו – מחלית השקל] דה"ל או י"ל דתלתה בתשמיש או במוטות. ובט"ז וי"ד סי' רל"ה סק"ד, כתב דמייירי דלא תלתה בתשמיש, ולכן אינו יכול להפר [שמעטם זה מאלצת כתובתה].

ועיין בהידושי הרשב"א כתובות ע"ב א', שכתב דלע"ג דקוי"ל דבתלאתה לא הוית מורדת אלא כופה בשטן ועושה, שאני הכא, דכיון שנדרה וכו' לכופה תכלה שלא בכתובה. ויתבאר עוד לקמן בס' פ'.

וכתב בראב"ן שם דף רס"א טור ד', וכן אם הדירה שלא תארוג בגדים לבניה [תכלה] מפני שמשמיה שם רע בשכניה. והוצרך גירסא זו גם במאירי שם.

כב) ובנתיבות משפט דף ג"א טור ד', כתב דנראה לו להראב"ד דוחק להעמיד הברייתא בשאסרה כלי נדונייתה או שאסרה על עצמה כלי בעלה, ומשום כך הוצרך לפרשה שתלתה נדרה בתשמיש ודלא כהילכתא.

כג) בשמ"ק כתובות ע"ב א', הביא מתלמודי רבינו יונה שכתבו, דנראה שמהנהג היה לארוג אותם הם בעצמם לבגיהם, א"כ שהדירה [בד"ל: שנדרה] שלא תצוה לארוג לארוג אותם. ועיין במאירי שם, שגרס בברייתא שהוא מקור דין זה, וכן אשה שנדרה שלא לארוג בגדים נאים ולבגיהם במקום שדרכם בכך, אלא שמעברת עתו בפחותים, תצא מפני שמשמיתו שם רע בפחותים וכליות.

כד) ועיין בחדושי הריב"א כתובות ס"א ב' ד"ה גרסה, שדייק מדין זה, דבמלאכות קטנות לא אלוהו לשעבודיה דלא תיחול נדרה. ויתבאר בי"ד סוסי רל"ד.

כה) ובכרם שלמה [להר"ש האס] כאן, כתב דבדבריו תמוהים, דא"כ יכול להפר כמ"ש בסעיף ד' וכו', ולמה כתב [בש"ע] והוא אינו יכול להפר וכו'.

ועיין במחזיקי השקל, שכתב לתוך דברי הח"מ, עפ"מ בהפלאה [כאן קריא סק"ד הובא לעיל סק"ד] דהא דיכול להפר בנדרה שלא תשאל אף דלא הוי דברים שבינו לבניה, מ"מ כיון דתלתה בתשמיש יכול להפר ולא אמרינן לא תשאל ולא תאסור, היינו משום דאינו יכולה לסבול כלל וכו', איכ כהן שלא לארוג אף דתלתה בתשמיש מ"מ אינו יכול להפר, משום דיכולה להתאפק שלא לארוג ולא תאסור וכו'.

או [ג] יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת

ביאור הגר"א

יקיים

[ג] יותר מרגל. כאבי
ודלא כר' יהודה:

הפוסקים

סיק יח — סיק יט אות ג

אוצר

כת"ק וכו' אלף שאלתי בירושלמי שכתב בנוסח המשנה בגירסת הריף, ולפיכך נראה שכן היה כתוב בגירסת המשנה של (ס).
וכן נראה דעת הרע"ב במשנה הנ"ל, שכתב הא מתני' מפרשים לה בגמרא, דר' יהודה היא למפלגין צין ישראל לכהנת, ולית הלכתא כוותיה [ומללא הביא אוקימתא דרבה בר עולא, נראה דס"ל דלא קיי"ל כאוקימתא זו].

ב. הסוברים לחלק בין רדופה לילך לבית אביה או לא. עטור כאן כתב דלא אינו דר בעיר והוא רדופה לילך לביתו, רגל א' יקיים, שנים או סתם יו"א ויתן כותובה, ואם אינה רדופה לילך לביתו, שנים יקיים ג' או סתם יו"א ויתן כותבה. ובצ"י שם אחר שהביא הגמרא ותיורא לאיזי ויתן כותבה, הביא אוקימתא דרבה בר עולא דכאן ברדופה כאן בשאינה רדופה, ופירש"י רדופה לילך לבית אביה תמיד, שנים יו"א, שאינה רדופה שנים יקיים, וכתב, ומשמע לרבינו, דכיון דלא קיי"ל כאוקימתא דלציי משום דמוקים לה דלא להלכתא, דהא מוקים לה כר' יהודה למפלגין צין ישראל לכהן ולא קיי"ל כוותיה, הלכך נקטינן כאוקימתא דרבה בר עולא למפלגין צין רדופה לשאינה רדופה.

גם בפסקי ריא"ז כתובות פ"ה הלכה א' אות ד', כתב דלא לא היתה רגילה לילך לבית אביה, עד שני רגלים יקיים, יתר מוכאן יו"א ויתן כותבה.

ג. הסוברים לחלק בזה בין שהיה הגדר ברגל ראשון לאחר הגשוואין, או שהיה יותר מאוחר. בגמרא שם ע"א ז', אחר האוקימתא של דבה בר עולא כאן ברדופה כאן בשאינה רדופה, איתא עור, דלתיבא (שיר השירים ח' י') אז הייתי צעירי כמואלת שלום, וא"ר יוחנן ככלה שנמאלת שלימה צבית חמיה ורדופה לילך ולהביד שצבה צבית אביה. וכתבו בתוס' [שם ד"ה כאן] מרבינו תם, פי' ר"ח דרגל ראשון הוא רגילה לילך ולהביד שצבה צבית אביה, ורגל שני אינה רדופה כל כך אע"פ שעדיין לא הגירה שצבה, ומתני' דקדתי רגל אחד

(כס) ועיין בגמרא משפט דף ר"ג טור ב' ד"ה ובגמ', שכתב שדרי תימא הם, דהיאך אפשר לומר דהכי הוה גרס הריף, דא"כ איך פריך בגמ' רישא אסיפא, וגר' שרייב"א בחידושי [שם] גם היה גורס כן שכתב הוא דלא פריכין ה"ג גבי חדש ויום [בבעלה בעיר], משום דהתם הימים וחדשים רדופים ויכול לומר שנים יוציא, אבל הכא שרגלים מפורדים ליכא למימר בתחילת רגל ב' קאמר, אלא כל שהוא יותר מרגל א' יוציא, הרי שהוא גורס שנים יוציא, ועכ"ז קשיא ליה, דמרישא משמע דכל שעבר רגל אחד יוציא, ומסיפא משמע עד שיבא רגל השני לא יוציא, [ובזה תורף תמיהה השטמ"ק על הריטב"א, אבל] בגמרא הריף שבינינו כתוב שלשה יוציא וכה בגמרא הריטב"א, גם בעיסור אות מ' מרד גרס שנים יוציא. וע"פ בבד קדש הג"ל ובחינה וחסדא שם שפירשו דברי הריטב"א באופן אחר.

ל) עיין בגמרא משפט דף ר"ג טור ב', שחמה על הטור שפסק כאן וביד סי' רל"ה לחלק בין רדופה לשאינה רדופה, והרי אביו [הרא"ש] השמיט כל זה מהלכות [משמע שסיל כאוקימתא דאביי].

לא בגמרא שפלגין ליתא תיבת דכתיב, ולא וא"ר יוחנן, אלא א"ר יוחנן, והיינו כפרי"י, דכתיב לא גרסינן, ומסתבר דהיינו משום דרש"י פירש רדופה, לילך לבית אביה תמיד, וא"כ המשך דברי הגמרא לא קאי על רדופה, אלא הוא ענין אחר. ובשטמ"ק שם כתב דגם הרי"י מטרטא כתב כפרי"י, שכתב כאן ברדופה, פי' אם הייתה נהוגה ללכת, בשנים יוציא וכו', ואם אינה נהוגה בשלשה. וכ"ה בתוס' ר"ד שם. אבל תוס' מביאים פי' ר"ח, דהמשך זה של דברי הגמרא הוא פירוש על רדופה, וא"כ גרסינן דכתיב, וכן וא"ר יוחנן, וכמש"כ תוס' להדיא, כמבא בפנים.

אין כופין אותו להוציא רק כדעתו הדבר תלוי כמו בכל נשים, ועיקר ההיזק דלא תימא תנא בלא כותבה, וא"כ אין חילוק ברישא דלעולם כריך ליתן לה כותבה אפילו נדרה על זמן [אלא] רב הואיל ובידו להפך.

ובב"ש סק"ט כתב ע"ד הח"מ, דלא משמע כן צו"ד סי' רל"ה. ובמחלית השקל ציאר דבריו, לשם בסעיף ג' כתב המחבר, דאם היא נדרה וכו' לא חלק לבית אבי ולא הפך ויולא מיד ויתן כותבה, ולרמב"ם נדרה היא אקיים לה אילו לא ירצה לישב וכו' עכ"ל, ש"מ שמה שכתב מקודם לא נמשך אחר דעת הרמב"ם [וכ"כ צ"ז] שם סק"י שדבר פשוט, שכל מה שכתב בסעיף זה בנדרה היא וכו', הוא דלא כהרמב"ם].

יט. יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת. א. במקור הדין ודעות הפוסקים בזה. עצמ"ה דהוא כדעת הרמב"ם צפ"ג דאישות. ושם בהלכה י"ג, כתב המדיר את אשתו שלא תהך לבית אביה, בזמן שהוא בעיר חדש בעיר אחד ממתינין לו שנים יו"א ויתן כותבה, ובזמן שהן בעיר אחרת רגל אחד ממתינין לו שנים יו"א ויתן כותבה. ובמ"מ הביא מתני' כתובות ע"א ז' בזמן שהם בעיר אחרת רגל אחד יקיים ששנה יו"א ויתן כותבה, ובגמרא [פריך] היא גופא קשיא, אחרת רגל אחד יקיים, הא ז' יו"א ויתן כותבה, אימא סיפא ג' יו"א ויתן כותבה, הא ז' יקיים, ותיורן אצוי סיפא אתאן לכהנת ור' יהודה היא, פירוש דמפלגין צעלמא צין אשת כהן שאינו יכול להחזירה אחר שגירשה, לאשת ישראל, ולא קיי"ל כר' יהודה אלא כסתם מתני' דפלגי עליה צעלמא, הלכך כאן אף בנאשת כהן צ"י יו"א ויתן כותבה, ואע"פ שיש שם אוקימתא אחרת זו עיקר, וכן פסק בהלכות.

גם בר"ן שם, כתב דכיון דלא קיי"ל כר' יהודה, ליכא פלוגתא בין ישראלית לכהנת, ולפיכך פסק הרמב"ם רגל אחד ממתינין לו שנים יו"א ויתן כותבה.

ובב"י יו"ד סי' רל"ה דצ"י זה, אחר שהביא הגמרא דכותבות דמקשי רישא אסיפא, ושנויא דרבה בר עולא כאן דברדופה וכו' כתב, ודע דלציי משני סיפא אתאן לכהנת ור' יהודה היא כלומר למפלגין צנתני' [קמיתא] צין כהנת לישראל, וכיון דלא קיי"ל כר' יהודה, בשני רגלים יו"א צין כהנת [צין] לישראלית, צין רדופה צין שאינה רדופה, וכ"פ הרמב"ם וכן יש ללקק שהיה דעת הריף והרא"ש. ובצ"י כאן, הוסיף שצנוסחאות הריף שצדינו כתוב במשנה רגל אחד יקיים ז' יו"א ויתן כותבה, והיה אפשר לומר, שמפני שהיה סכור הריף כדעתו שם הרמב"ם, איהו המשנה כי היכי דליתני

על חודש, ורק בהדיה הבעל כתב לחלק בזה וכמש"כ הטור, ולפי"ז לכאורה אדור לזה התיורצין הג"ל על תמיהת הבי"ח. [נראה שהב"י גרס בטור חדש אחד או רגל אחד ולא בגמרא נדרה חדש אחד].

כח) לכאורה נראה שכוונתו להריף, אלא דלפי"ז צ"ב לשון הבי"ח המובא להלן שכתב, וכן יש לידקק שהוא דעת הריף, וברמב"ם מהדורת פרנקל גרס במ"מ, וכ"ה בב"י כאן, וכן פסקו בהלכות, דנראה לכאורה שאין כוונתו להריף, ובהלכות גדולות לא מצאנו דין זה. ובגמרא משפט המובא בפנים גרס ג"כ "פסקי", ובכל זאת פירש שכוונתו להריף. ובבד קדש שבספר כבוד יו"ד על הרמב"ם המובא בפנים, רצה להוכיח להיפך, מדהביא הריף והרא"ש המשנה כצורתה וכתבו ג' יוציא וכו', מוכח דס"ל דכן הוא להלכה, וע"כ צריך לחלק בין רדופה לאינה רדופה.

יקיים שבעת ימים ואז יוציא ויתן כתובה. ה' נדרה היא ואמרה קונם הנאת תשמישך עלי אם אלק לבית האבל או לבית המשתה ושמע ולא הפר יוציא מיד ויתן כתובה:

ואם

הפוסקים

ס"ק יט אות ג — ס"ק כא

אוצר

באר הגולה

י טור ומכאן נראה לעיל
סעיף כ' ובסעיף ד'

סעיף ה. כא. אם אלק לבית האבל וכו'. עיין בבבא"ג שמקור הדיון בטור. אמנם דין זה הוא במשנה כתובות דף ע"א ב', אלא דשם מדובר בהדירה הבעל, וכן הביא הרמב"ם פ"ג מאשיות הלכה י"ג, אך בטור כתב הדיון גם בנדרה היא שאמרה קונם תשמישך עלי אם אלק לבית האבל וכו' וכלשון המחבר.

ובחידושי הרשב"א שם כתב, הא דתנן המדיר את אשתו, שלא תלך לבית המשתה ולבית האבל וכן המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה, לשמואל מוקמי לה כולו כשנדרה היא וקיים לה הוא, דאי לא, תקשי ליה נמי אמאי יוציא לאלתר, ואע"ג דלא הוו דברים שיש בהם ענין נפש ולא דברים שבין לבניה, אפי"ה הוא נותן אכזב בין שיניה, שאילו רצה להפך יפר, דמיווי כגון דתלתינו לנדרה בתשמיש וכו', כ"כ הראב"ד. והוצא במ"מ שם. וכ"כ בקצרה בחדושי רבינו קרקשקש ובמאורי שם. וכ"כ בחידושי הריטב"א שם, צאה דקתני הדירה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה. ועיין בדברי הר"י מייגא המוצאים בשטמ"ק שם.

ובבית יוסף כתב דמש"כ הטור אם נדרה היא וכו' יוציא מיד, הוא עפ"י שכתבאר בס"י ע"ב [בנדרה מא' מכל הפירות], ובס"י זה [בנדרה שלא תתקטן], דשנדרה היא וקיים לה הוא יוציא מיד ויתן כתובה. וכ"כ בפרישה סק"ט, דמניעת הליכה לבית האבל ולבית המשתה הוא כער לה כהדירה מפירות וקישוט, ולכן אם נדרה היא ותלאה בתשמיש, דאז יש ציד הבעל להפך והוא שמוע ולא הפך, שייך טעמא דמיסנא סני לה וכמי"ש לעיל [מוצא בסק"ט].

ובב"ח כאן, אחר שצייר ג"כ סברת הטור כנ"ל, הוסיף, ומיור מש"כ רבינו נדרה היא דתלאת בתשמיש, הר"ן [שם] חולק ע"ז וס"ל דאפילו לא תלאת בתשמיש וקיים לה הוא, יוציא מיד ויתן כתובה, והטעם לפי דשלא תלך לבית האבל עינוי נפש הוא, מדכתיב [קהלת ז'] והמי יתן אל לבו, כדאיתא בנדרים [פ"ג ד'] ולבית המשתה נמי אפשר דנדרי עינוי נפש הוא ויכול להפך, ומדלא הפך יוציא ויתן כתובה. וכ"כ בדרינו ירוחם (מישרים) נתיב כ"ג חלק ח'.

ובב"ש סק"א, הקשה על המחבר שהעתיק לשון הטור דאמרה קונם הנאת תשמישך עלי אם אלק וכו', והא דיו"ד סי' רל"ד [סעיף ס"ב] פסק רבינו דבעל יכול להפך [אם נדרה שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה, וכדעת הר"ן], א"כ אפילו לא תלאת בתשמיש יכול להפך, ואם לא הפך תלך מיד, וכתב נראה דקושיא זו לא קשה אלא לנדרת ה"טו" דיו"ד [סי' רל"ה סק"א], דס"ל שכל נדר אמרינן מיסנא סני אפילו לא תלאת בתשמיש, שפיר קשה קושיא זו, אבל לדעת הפרישה לק"מ [שם], כי איירי בנדרה עולמית, ולא חין לנדרי לגרשה כיון דלאחר הבט עדיין אסורה, ומיסנא סני לא אמרינן כשלא תלאת בתשמיש וכו' דה"ל.

אחד יקיים היינו ברדופה כרגל ראשון שלא הלכה עדיין שום פעם אחר להגיד שצחה, והא דקתני שנים יקיים שצחינה רדופה, כלומר כרגל שני או שלישי של חופה, שאינה רדופה אע"פ שעדיין לא הגידה שצחה, הואיל ואיחרה מללכת רגל ראשון, וא"ש הא דגרסינן בכל הספרים דכתיב, וגרסינן נמי וא"ר יוחנן, ולפי' הקונטרס לא גרים דכתיב ולא גרים נמי וא"ר יוחנן, אלא א"ר יוחנן. גם ברי"ו (מישרים) נתיב כ"ג חלק ח' ובנמוקי יוסף שם, כתבו פירוש הר"ח הכ"ל.

ובשטמ"ק שם, כתב שגם הר"י בן מייגאש פירש כפי ר"ה, שהכלה כשתכנס לחופה מתיראה היא וקדושותיה, שמה ימנא זה החתן דבר ערוה ושמה לא ימנא לה בתולים, וכשצ"ה עליה בעלה ומנא לה בתולים, תלך להגיד שצחה בבית אביה, וזו היא רדופה, ולכן אם נדר עליה רגל אחד שלא תלך לבית אביה יקיים שנים יוציא ויתן כתובה, אבל מי שדעתה שלא הלכה לבית אביה שנה או שנתיים שאינה רדופה, אם נדר שלא תלך לבית אביה שני רגלים יקיים.

וכ"כ בפירוש ר"ה, בערוך ערך דקף, והוסיף, [דאיתא בירושלמי פ"ז דכתובות הלכה ד', כרגל רדופין שנו], איחור רגל רדופה, אחר ר' יוסי דרבי זון, רגל ראשון שאינה רדופה לבית בעלה [ופירשו בקה"ע ובפנ"מ שם, שהיא רדופה לילך לבית אביה ולהגיד שצחה, ואינה רדופה שמתחזר לבית בעלה]. ובחידושי הריטב"א שם, אחרי שהביא פ"ח צ"ס אחרים פירוש לפי גירסת הספרים, כתב שהכין איתא בירושלמי משנתנו כרגל ראשון של רדופין, מאי רגל ראשון של רדופין, רצא צ"ס ר' יוחנן, שדעתיה ללכת להגיד שצח חמיה בבית אביה.

ד. וכשהגידה כבר שצחה לבית אביה, אם יוציא ברגל שלישי. בנתיבות משפט משרים דף ר"ג טור ב', הביא מהשטמ"ק שכתב על פיר"ה, ואיכא למידק אמאי לא מחלק [בגמרא] בין שהגידה כבר שצחה לבית אביה בין שלא הגידה וכו', וי"ל דכל שהגידה כבר שצחה [גם לבה בבעלה] ואינה חפזיה בבית אביה עוד [כלל, והלכך] אפילו עפי' נמי מוקמה אנפשה וכו' [בא], וכתב שהוא דין מחודש, והריטב"א בח"י חולק ע"ז, והוא מפרש כאן שצחינה רדופה שכבר הלכה פעם אחת לבית אביה וצכה"ג תמתין ג' רגלים. וכן נראה גם מדברי הנמוקי יוסף ור"י בן מייגא הכ"ל בראות הקורס, דס"ל כדעת הריטב"א.

כ. יקיים שבעת ימים. עיין לעיל סק"ח דפליגי האחרונים בכוונת השו"ע, אי כוונתו דומתו חדש, ואז יקיים ז' ימים, או שכל שהדירה יותר מחדש, וקיימה ז' ימים משעת הנדרה, ואז יוציא לה' אגב.

לב) ע"י בשטמ"ק שם, שכתב בדומן שמה עתה בעיר [אפילו שכבר סיפרה להן, מ"מ] אחי שייכי אהדרי, ולא מוקמא אנפשה טפי מחדש.

לג) ואף דשם פליגי אליבא דהרמב"ם דפסק כר' יוסי לענין קישוט, מ"מ כאן כו"ע לא פליגי, דרך לענין קישוט יש שפסקו שיוציאה מיד והיינו כת"ק דפליג על ר"י וס"ל אפילו יום א' א"א לא בלא קישוט, אבל כאן יכולה לסבול שלא ללכת לבית אביה עד חדש.

ובב"ט

לד) ובמחצית השקל ביאר כוונתו, דלדעת הפרישה דמיסנא סני לא שייך רק בתלאת בתשמיש שבו תלוי עיקר האישות, י"ל דהמחבר אתי לאשמענין אפילו בנדרה שלא תלך לעולם, דאף דזה עצמו הוי עינוי נפש לדעת הר"ן, מ"מ לא יוציא דלא תריוח מזה דהא אף לאחר הגט תהא אסורה, ולכן נקט חרין בתלאת בתשמיש, דבכה"ג יוציא אף בנדרה לעולם מטעמא דמיסנא סני ובכ"ל [ועיני' לעיל סק"ח].

באר הגולה

כ"ז שם ומנוח ב"מ לעיל
ל שם במשנה מ' מהפסוק
כ"א שם דף ע"ב ע"א
ל' התנאים שם מהירושלמי
שם ס' כן הוא שם במשנה

ו' ואם הדירה הוא שאמר קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי יוציא לאחר שבעת ימים ויתן כתובה לו אם טוען הדרתה בשביל בני אדם פרוצים המצויים שם * אם הוחזקו שם נאמן ואם לאו אינו נאמן: ז' הדירה שלא תלך למרחץ של כרכים* שבת אחת ובכפרים שתי שבתות שלא תנעל מנעל בכפרים שלשה ימים ובכרכים מעת לעת יתר על כן * [יתיר את נדרו או] יוציא ויתן כתובה: הדירה

* כ"ה בדפדף. ותוקן בדפדף של באר הגולה "בכרכים" וכ"ה ברמב"ם שהוא מקור הדין.

הפוסקים

סי"ב כא — סי"ב כג

אוצר

כחמ"ה, כתב אך צלל תלך לבית אביה ולבית המשטה ולבית האבד קשיא טובא איך יכול להדירה, [וי"ל] דעל זה הקדים הרמב"ם הקדמה ארוכה כדי לדעת איך יכול לאוסרה, וזה בהלכה ז"ל, מקום שדרכן שלא תלך לשוק וכו', ונתן לה בכלל הכסות דרדי הפחות מכל הרדידיון וכו', כדי שתלך אשה זו לבית אביה או לבית האבד או לבית המשטה וכו', וא"כ א"ש כפשוטו שאמר הנאת דרדי שלו, כשתלך לבית אביה וכו' ע"ש.

ב. אם יש חלק בין אסר כל בית אבל לבין אסר בבית אבל מסוים. צ"ח ריב"ש שניטון סי' ח', כתב [ד"ש להסתפק] לאפשר לדוקא במדירה שלא תלך לשוק בית אבד, שעל זה אומרים נועל לנת צפנים ואין כל צדיה סופרה כמ"ש ברמב"ם [הכ"ל], אבל בהדירה מצית אדם אחד לבד, על זה אין צריך להוציאה ללא נועל לנת מקרי, וכן כ"ל דמיו לאומר הדרתיה צביל פריאות המצויין שם, וגם כאן צביל עילה אחרת הדירה וכו', אמנם י"ל ג"כ לאיך ניסא, דכיון שכתבו הפוסקים לאסר טוען הדרתיה צביל צני אדם אחרים מהוגנים וכו', משמע דמיו אפילו צבית אבד של אדם אחד הידוע, ללא כל צבית אבד מצויין פריאים, אך יש לדחות זה דמיו במקום שצדו צבית אבילות באים שם פריאים וכו'. וע"ש בנידון, שכן צבאר אשתו ללכת לבית פלוני אי מותר לה ללכת שם לנחם, ונטה להחיות מטעם דמסתמא המדיר הוא ע"ש האריך ולא תלה נדרו בתשמיש, וגם שיש אומרים לאין דעתו לאסור ניהום אבילים דהוי מורה.

סעיף ז. כג. הדירה שלא תלך וכו'. להלן בסעיף ח' חזר המחבר על דין זה שלא תלך לבית המרחץ ושלא תנעול מנעל, הלא דמיא שם מדבריו כאן, דבסעיף ז' כתב הדירה סתם. ולא הזכיר שתלך בשמיש, ובסופו כתב, יתר על כן יוציא ויתן כתובה, דמשמע לכאורה דיוציא לאלתר, ואילו בסעיף ח' כתב, הדירה ואמר לה קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית המרחץ וכו', ובסופו כתב, ימתין ז' ימים ואח"כ יוציא ויתן כתובה, ולפינו יוצא מה שכתבו הפוסקים בכוונת המחבר, וגם יוצא דעת שאר הפוסקים דין זה.

ומקור הדין עיין צבאה"ג שהוא מהרמב"ם פ"ג מאישות הלכה ט'. ובמ"מ שם, כתב דהוא מהירושלמי כתובות פ"ג הלכה ד' [לה].

וכתב צ"ח צדק הדיו, דלפי"ה שנתצאר דלדרי רבינו צ"ח, זה הירושלמי כך פירושו, שאם הדירה הלא, שאמר לה קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית המרחץ, בכרכים ויתר משנה אחת ובכפרים ויתר מצ' שבתות, או אם תנעל מנעל, בכפרים ויתר מג' ימים ובכרכים

[לה] לפינו בירושלמי הגירסא שלא תנעול מנעל ג' חדשים, ובמעשה רקח [על הרמב"ם המבא בפנים], כתב דנחמא שלו נראה שהיא מושעת, דדיוקן גדול הוי בין שלשה חדשים למעת לעת, ועוד גבי מרחץ מקרי ספי. גם בפסקי הרא"ה פ"ו דכתובות הלכה א' אות ו' במארי בסוגיא, הביאו לשון הירושלמי ג' ימים.

ובט"ז יו"ד סי' רל"ה סק"ח, כתב לתוך דברי המחבר, דבא להשיענו דאף דתלך בתשמיש אפי"ה חייב להוציאה מיד ואין נותנין ז' ימים כנדר תשמיש, כיון דנדרה היא וקיים לה הוא סברה מוסכא סני לי, אבל נדר הוא ותלכו בתשמיש יוציא לאחר ז' ימים וכמ"ש הטור. [ועיין לעיל סק"ח]. ובצ"ח שם סק"ט, כתב לאבד גרלה נקט לשון טעור, וכן כ"ל צבאה"ג סי' ע"ד.

ובקול אליהו ח"צ יו"ד סי' י, האריך להוכיח דנדרה שלא לילך לבית האבד ולבית המשטה חשיב נדרה עינוי נפש, וכתב לתוך סתירת הש"ע, דהא דהוצרכו [הראשונים הנ"ל] לאוקמה בתלאתו בתשמיש, משום דקיי"ל דנדרים אין חלין על דבר שאין בו ממש, והלכיה לבית האבד או לבית המשטה אין בו ממש, וליכא למימר דמיו יאסר נגלי להלכיה לבית האבד ולבית המשטה, דלישנא דמתני' לא משמע הכי מדקמני שלא תלך, לפיכך הוצרכו לאוקמה באומרת יאסר התשמיש עליה אם תלך וכו', ואח"כ שם אומרת קונם נגלי וכו', דמאי הצעל מיער לה.

סעיף ו. כב. קונם הנאת תשמישך עלי אם תלכי.

א. באיזה אופן הדירה. ברמב"ם פ"ג מאישות ה"ג, כתב המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבד או לבית המשטה או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה וכו'. ובמ"מ שם, אחר שזיין למשנה בכתובות ע"א ז', והביא ד"ס מי שפי' המשנה, דמיו צבירה היא וכו' [וכתובות צ"ח הקודם], כתב ומדברי רבינו נראה שהוא מפרשה במדירה הצעל מהנחתו אם תלך, וזהו שכתב יתיר נדרו, ר"ל תוך זמן השלושים יום הידוע למעלה פ"ג שמתמיתים לצעל.

ובגמ' כתב שפ"ט דף ר"ח טור ו', כתב דנדרה דגם הרמב"ם מפסח כל המשניות צבירה היא, ולא הולך לביתא אחר שכבר נלמדו דין זה צבירה היא באיסור כל הפירות, דאם ראה להוציא יתן כתובה, ודין זה שכתב בהדירה הוא שלא תלך לבית אביה [או לבית האבד], נלמד מדין המדיר את אשתו שלא תשעם אחד מכל הפירות, וזה לא נזכר במשנה, דמתני' אוקמה בגמ' לשמואל צבירה היא, אלא שהוא נלמד מדברי הגמ' שאמרו לרב, [והא דהוצרך לרמב"ם לכתוב דייסר אלן] לאשמועינן דאע"ג דאפשר לה שלא תלך לבית אביה או לבית האבד עליו תיאסר הנחתו או בתשמיש, מ"מ יוציא צ"ח. ועיין מה שהשיג עליו צדק קדש שצפ"ר כדור יו"ט [על הרמב"ם הנ"ל] ד"ה עוד.

ועיין עוד שם דף ר"ח טור ד', שהביא מהר"י מייגס [צשט"מ סא], שכתב דאפשר דמיו צבירה כשהדירה הוא סתם [ולא תלה איסורו בתשמיש], ואע"כ דלא חיינו נדרים, שהרי אין צדור להדירה שלא תלך, מ"מ כיון דלא צדיק לה למיזל, ואפילו אמרינן ליה שאין נדרו כלום לא צדיק לה, לפיכך יוציא ויתן כתובה, שאין אדם דר עס נחש צפ"ה, וכתב ע"ד, דחידוש גדול הוא וכו' ע"ש.

ועיין באור שמח פ"ג מאישות הלכה ח', שאמר שכתב שאלמן הרמב"ם שם משמע דהדירה צלל תליה צמזמור או תשמיש וללא

ביאור הגר"א

[ד] האומר לאשתו כו'.
עד סוף הסימן לשון
הרמב"ם ונלמד כ"ז
ממש"ש ואם היה טוען
משום ד"א כו' וכ"ש
כה"ג וכמ"ש הרמב"ם

ח ע' הדירה ואמר לה קונם תשמישך עלי אם תלכי לבית המרחץ בכרכים יותר משבת אחת ובכפרים יותר משתי שבתות או אם תנעלי במעל בכפרים יותר משלשה ימים ובכרכים יותר מעת לעת ימתין שבעה ימים ואח"כ יוציא ויתן כתובה **ט** פ' [ד] האומר לאשתו אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך אחיך ואחיותיך

שומעין

ש'אין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו וכן בסענתה למד ממש"ש ק"ג א' אם היתה טוענת כו' שכופין אותם ליתן לה בבית אביה.

אוצר

סי' כג — ס"ק כה אות א

הפוסקים

עליה הנאכחו אם תעשה כך וכך, ולהכי זמנו ל' יום להוא שיעור המתנה לאיסור הנאה שתלה בו הכרז — מחלית השקל.

סעיף ח. כד. קונם תשמישך עלי וכו'. א. מקור הדין וטעמו. עיין בס"ק הקודם.

ב. וכשהדירה על דבר שהוא לטובתה, או בדבר שאינה מחוייבת לעשותו. כתב בח"מ סוסק"י, שנראה לכל הדינים הנזכרים בס"י זה, היינו דברים שקשים לה ויש לה לער במניעתם, כגון שלא תתקשט או שלא תשאל כלים או שלא תלך לבית אביה ולבית האבל או שלא תלך למרחץ או שתלך יחף, אבל אם הדירה לטובתה, כגון הדירה בקונם אם לא תתקשט או אם לא תלך לבית האבל והמשתה וכו"ב, ודאי ללא יוציא ויתן כתובה, להא לינו רעה לה ואדרכה זזה מאלה שהוא אוהב אותה, ומ"מ נראה להא היא אינה רוצה לקבל דבריו אינו יכול לכופה והגדל חל, והוא אין לו דין מורד והיא אין לה דין מורדת, ולאחר שזה חלשים יוציא ויתן כתובה כמו שיתבאר בס"י ע"ז סעיף י"א [דש מצוה להא אינו יכול לשמש מחמת חולי דיתמתן ו' חלשים וה"ה כלה — מחלית השקל]. והציאו דב"ש סק"י ב.

אולם בהפלאה קו"א סק"י, השיג על הח"מ וכתב, דבקיטות גדי צבועים הוי עינוי נפש, ויכול לכופה כלה"א בכתובות ע"ב ז', וכן משמע בריש כתובות [ד' ז'] דלא כשם שאין יכול לכופה להיות כוחלת ופוקסת בשעת אצלות, משמע דיכול לכופה להתקשט, מיהו משכחת זה הדין, בתולה התשמיש בשאר דברים שאינה מחויבת לעשות, מיהו נראה מלד הסביר להא הוא אינו רוצה לקיים עונתה או לזונה עד שתעשה איזה דברים שאינה מחויבת יש לו דין מורד, וכן במדרי כה"ג השעור הוא כשיעור העונה וכו', [גם מ"ש בח"מ] להמתין שזה חלשים ומדמה [אותה] לחלה, לא דמי להתם אנוס הוא ועונתו לפי כוחו.

סעיף ט. כה. אין רצוני שיבואו לביתי אביך וכו'. א. מקור הדין וטעמו. ע"י צבא"ג שמקור דברי השו"ע הוא מהרמב"ם, והוא צבי"ג מאישות הלכה ו"ד, והוצא צבור כלה, והטעם, שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו, וכתב בח"מ שם, דדברים פשוטים הם, ושכן כתבו מן הגאונים. והוצאו דבריו צב"י כלה. ובדינא דהוי לאוין פ"א דף פ"ב טור ד', כתב דדברים אלו אינם מצוה"א כלה"א, אלא מצוה"א בגאונים הם, והם כנונים בטעמם.

ובביאור הגר"א סק"י, כתב דזה נלמד ממ"ש בכתובות ע"א ז', ואם היה טוען משום דבר אחר כו', וכ"ש כה"ג וכו'. ובזכרת אליהו שם ביאר כוונתו, דשם תנן, המדיי את אשתו שלא תלך לבית האבל או לבית המשתה ויוציא ויתן כתובה מפני שנובעל צפניה, ואם היה טוען משום דבר אחר ראשי, ובגמרא שם ע"ב א' מפרשין מאי דבר אחר, אמר רב יהודה אמר שמואל, מפני בני אדם פרוצים המתוויים שם כו', חזיון מכאן להא יש לו סיבה מספקת, יכול להאסור עליה מללכת לבית האבל או לבית המשתה, אע"ג דע"י נועל צפניה דלת של שמחה וכו', ואע"פ שזדך כלל אשה קריכה לילך למקומות

ובכרכים יותר ממעט לעת, ימתין ז' ימים ואח"כ יוציא ויתן כתובה, ורצונו קילר צמוכן.

ובב"ח כלה, תמה על הרמב"ם שכתב צמח"א יוציא ויתן, להא כיון שאין צדו להדירה זזה אם לא שתלכו בתשמיש, א"כ הו"ל למימר תמתין שבת אחת ואח"כ יוציא, וכתב, דמפני קושיא זו נלמד ה"ב צב"ה, ופירש האו יוציא ויתן כתובה, להא"כ ללאחר ז' ימים קאמר, וכן בשו"ע סעיף ח', אלא דבסעיף ז' כתב ג"כ [בסתמא] כלשון הרמב"ם, ואין ספק שנקטתם [הצ"ח] בפירוש דבריו, ולכן כתב דבריו כלשון בסעיף ז', ואח"כ בסעיף ח' חזר וכתב מה שהוא מפרש דבריו, דלפירו את"ל דליון זה כונתו, מ"מ הדין אמת וכו'. ודעת הב"ח עצמו בפירוש דברי הרמב"ם יוצא להלן.

וכן גראה מדברי הט"ז בכוונת המחבר, שכתב צמ"ק על מה שכתב בסעיף ח' ימתין ז' ימים, דגם סעיף שקודם זה מייירי שתלכו בתשמיש, דל"כ אין צדו להדירה וכו', אלא דהך מילתא שימתין ותלכו בתשמיש הוסיפו בפרש ד"ה על הטור וכתבו בשו"ע אח"כ ועשה זמנו סעיף חש.

ובב"ח הכ"ל, כתב ולפענ"ל יראה, דדברי הרמב"ם כפשוטן הן, דיוציא מיד ויתן כתובה, ומייירי שתלה נדרו בהשאלת כליו [שבסעיף ג'], שאמר לה קונם כלי על שכלי וכל שכלי עלי אם תלכי למרחץ, ולפיכך ביתר על כן יוציא מיד ויתן כתובה, שהי אי אפשר שלא תלך למרחץ, ולא תשאל ולא תשאל חלשים שם רע שבכניו כללעילי.

ובב"ש סק"י ב כתב ע"ד, ולכאורה קשה למה תגרש מיד ולא ימתין עד שיעור שמוכל להיות צלי מרחץ, ואיך לומר דס"ל כשם שאם מדיר אותה שלא תלך לבית אביה יותר מחלש בתנאי איסור תשמיש, אמרינן דהוי כאלו מדירה מתשמיש ותמתין רק ז' ימים, כן הוא כלה שמדיר והנאכה כלים אם תלכי למרחץ יותר משיעור מרחץ, הוי כאלו מדיר מהנאכה כלים ותכל מיד.

ובהפלאה קו"א סק"י, כתב דלפמ"ש לעיל נדרור מתשמיש אם תהנה ממנו, וליון נותנין שיעור תשמיש משום לאין מתירין נדר עד שיחול, ואם שיער הנותנין שמה יתכל פתח עד שתהנה ממנו, הכא נמי אינו יכול להטיר את נדרו להשאל כליו עד שתלך לבית המרחץ, [והאריך להוכיח מתשמיש סוגיית הגמרא דסתם מדיר היינו מהנאכה או מתשמיש], וא"כ דוחק לפרש הכא דברי השו"ע בדברי הצ"ח, ויותר נראה דמייירי בנדרה היא וקיים לה אינה, ומה שאמר יתיר נדרו היינו ישאל על ההיסק.

ובח"מ סק"י ב כתב, והמעין דדברי הרמב"ם והמ"מ שם יראה, שכוונת הרמב"ם שם בפשוטו ויגרסא הכוונה יתר ע"כ יתיר כל נדרו, ופירש המ"מ שימתנו לו ל' יום וכני בפרק י"ב, כי המ"מ מפרש כל הסוגיא במדיר מהנאכה ולא מתשמיש, וכמ"ש לעיל סק"י [דהמ"מ מפרש את כל הדינים שם להרמב"ם כשהוא אוסר

לו] עיין מה שהשיג, עליו בקריית מלך רב פ"ג מאישות הלכה ח' דף פ"ד ריש טור ג'.

[לו] וכן הגיה בב"ש המובא בפנים, וכ"ה ברמב"ם שלפנינו. אולם בדפוסים הראשונים של השו"ע ליתא, וכן ליתא בדברי הרמב"ם שהעתיקם תוס' כאן, ומה שנמצא בשו"ע לפנינו הנוסח "או יתיר גדר" הוא הוספת הבאר הגולה.

שומעין לו

ותהיה

הפוסקים

סי' כה אות א — סי' כו אות א

אוצר

לציתו, אע"פ שאין מזכירין לו, והיא אינה יכולה לזכות קרוביו, אלא אם נראה לצי"ד שמריעין לה וכו', ודבריו מזכירים בלשון הרמב"ם שם, שבדין דמיתו את קרוביה כתב "אין לזנוי וכו'", ולא הזכיר טענת מפני שמריעין לי וכו', אלא לזנוי הפשוט לבד שאינו רואה שיכנסו לציתו, וכאן דין דמיתו את קרוביו כתב מפני שמריעין וכו'. גם בדבר משה (להר"מ אמריאליו) ח"א סי' ל"ג כתב כן, שמהרש"ם הכ"ל משמע בזהו, דלף שהבצל טוען כן בלי שום טעם ואמתלא, שומעין לו, כמ"ש משום שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים בראשיתו³¹⁴, וכ"כ בתשובת הרב עמנואל כלבו שם בסוף הספר אות כ"א ובמשכנות הרועים מערכת אות דל"ט סי' כ' דף ע"ד טור ז'. ובשאל ונשאל ח"ד סי' ד', כתב דמלשון מין (הש"ע) שלא נתן טעם לדבריו של הבצל, כמ"ש בסעיף שאחריו בטענת האשה [מפני שמריעין לי וכו'], מובאר דאין לזנוי לזה שום טעם וסיבה, וכן מתבאר מדברי הרמב"ם [הג"ל בסי' הקודם אות א']. שכתב ע"י, שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים בראשיתו וכו'.

ובפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 310, כתבו הרבנים ע' הלאה י' מ' בן מנחם וי' הדס, לדיוק מלשון הרמב"ם בפ"ג מאישות הי"ד, וכן הוא לשון הש"ע כאן, שלא נזכר כלל בדבריו שצריך לבא מחמת טענה, ונראה דכן הוא דעת הרמ"א דעל הנאמר בסעיף ט' לא הויה כלל רק בסעיף י' הגיה "ודוקא שגראה לז"ד שיש ממש בדבריה וכו'", ויולא ברור דדעת הרמ"א שםכסים לדעת המחבר בסעיף ו', ובמפורש בדברי המ"מ שם בזהו יפה כח הבצל מכה האשה לפי שהמור הוא של הבצל וכו', לפיכך אינה יכולה למחות על ידן אלא בטענה, ויולא ברור מדבריו דהבצל הממור שלו יכול למחות אף שלא בטענה כלל וכו'.

אולם בדבר משה הנ"ל דף קנ"ה טור א', כתב דדעת הר"י [הנוצא ברמ"א סוף סעיף י']. לנראה שאינו מחלק בזה, וצין כשהוא טוענת כן עליו, צין כשטוען הוא עליה, לזנוי טעם ואמתלא, דהרי כך נשאל (דפוס ליוורנו סי' רל"ה), אם נתקוטטה האשה עם חמותה ולא ראתה לדור עמה, וכן אם קבל הבצל וטען שיש עליו הפסד דציתו חמותו עמו, שכן הדין להוציאה אל לא, וע"י בזה תשובתו, דכל מי שתפסיד יצא שומעין לו, ונמנעין לו ואשה נאמנת, משמע דעל שניהם שנשאל הדין בזה³¹⁵, וכן משמע מדברי רי"ו בציפורים כ"ג סוף ח"ה, לאחר שהביא דברי הרמב"ם, כתב התשובה של הר"י, כנראה שצ"ל לחלוק על דברי הרמב"ם שכתב מקודם. וכ"כ במשכנות הרועים הג"ל דף ע"ד טור א', דמאמר מדברי הר"י, ללא שני ליה צין קרובי הבצל לקרובי האשה, אלא [דמין] שמגלגל המריעה מדחי, וגם לא ניתנה נאמנות לאחר משני האלדדים, אלא בשניהם פסח כמנהג הבתי דיוקין, [שנתנה אשה נאמנת]. ובשיביל עבדי סי' י"ד אות ז', אחר שביאר שמדברי הר"י הכ"ל נראה

למקומות אלו, כמ"ש בגמרא, וכ"ש כה"ג שהמור שלו, שיכול לומר שאינו רואה שיצאו קרוביה לציתו וכו'.

ב. אם יכול לעכבם מלבוא אפילו לזמן קצר מאד. כתב בתשובת הרב עמנואל כלבו שבדבר משה (להר"מ אמריאליו) סוף ח"א אות כ"א, דהבצל מצי לעכב שלא יבואו קרובי האשה לציתו אפילו ביאה גרידא וכו', שהרי כתב הרמב"ם [הנוצא בזהו הקודם], דטעם הדין הוא, שאין כופין את האדם [שיכנסו] אחרים בראשיתו. והסכימו על הפסק בכללות, הצ"ד לליוורנו, הרב רפאל ברוך, הרב עמנואל חי ריקי, והרב יצחק מינריקיס.

ג. ואם יכול לעכבם מלבוא גם כשהוא אינו בבית. כתב בתשובת הר"ע כלבו הנ"ל בזהו הקודם, דהבצל ראוי לעכב שלא יבואו קרובי האשה לציתו אפילו כשאינו שם בצית וכו', מכתב הרמב"ם [שצ"ח א'], דהטעם הוא משום שאין כופין אותו שיכנסו אחרים בראשיתו, דמשמע אפילו אם אינו בצית וכו'.

ד. וכשהבית שייך לה או לקרוביה. כתב בשאל ונשאל ח"ד סי' ד', דיו"ל דגם אם המור אינו של הבצל אלא של האשה, יכול הבצל לעכב, דמה שנקתה אשה קנה בעלה, והר"ל רשותו הוא, ואפילו אם הוא מנכסי מלוג או נכסי זאן ברזל, כיון שהפירות של הבצל הוי רשותו וכו', ואפילו אם מדור זה בא לה בשאלה מקרוביה באופן שאין צו לבצל כלום, אפי"ה נראה דמחשבו ג"כ רשות הבצל, כיון שהוא דר צו עם אשתו, ואמריא לה ממש"כ עוד הרמב"ם [שצ"ח א'], ומובא ב"ש סעיף י'), וכן היא שאלמה אין לזנוי וכו', שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים עמו בראשיתו, שלכאורה קשה הלא המדור הוא של הבצל, ומה רשות יש לאשה בזה, וז"ל כיון שהיא דרה עמו שם, הר"ל רשות גם לאשה ויכולה לעכב, ומינה נמי לבצל, דהגם לדיוני רשותו, כיון שהוא דר שם עם אשתו, הר"ל כרשותו ומעצב, וכיון דמנן [ב"ש"ע] פסק כלשון הרמב"ם, ש"מ שכן דעתו, ומה שלא האריך בלשון הרמב"ם [לכתוב הטעם שאין כופין וכו'], אינו אלא מפני הקיור וכו'.

ובפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 310, כתבו הרבנים ע' הלאה י' בן מנחם וי' הדס, דלף אם נקנה הבית מכסי האשה, נחשב הבצל לבצל המדור כל עוד שלא נתגרשו, לענין זכות הרהקת קרובי האשה, כי הרי זה נכשו מלוג או נכסי זאן ברזל, וזכות הדיוור בצית הוא שלו, ולא גרוע מזה דאין תפסיד צית, שהאשור הוא בעה"ב ציחם לתשמיש הבית, משא"כ האשה שהיא רק בעל הרע"ט ולא בעל התשמישים וכו'. ושם בעמ' 314 כתבו עוד, שמבאר כן בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רמ"ז, שבעל בנכסי אשתו נחשב לבעלים, ורק הוא יכול לאסור על אחר את ההנאה בנכסים וכו', ועוד שאין האשה יכולה למכור חלקה וכו', וכל הנאת הפירות של בעל הן וכו'. וע"ש בעמ' 316, מש"כ לענין הנותן לאשה דירה ע"מ שאין לעצלה רשות בזה, ועע"ש שהאריכו לזון על טענת הבצל, שהוא קנה את הבית וסידר לה הכל, ורשום על שמות שניהם. וע"ע לקמן סקל"ה אות ז'.

כו. שומעין לו. א. אם הדין כן גם כשאינו אומר טעם וסיבה מדוע אינו רוצה שיכנסו לביתו. כתב בזה"ל יעקב סי' כ', דבמ"מ פ"ג מאישות הלכה י"ד [הנוצא ברמ"א כאן סעיף י'], שאל נראה לצי"ד שם מריעין לה הדין עמה, ואם לאו לא כל הימנה, כתב שם עוד, דבזה יפה כח הבצל מכה האשה, לפי שהמור הוא של בעל ואינו שלה, והר"ל שהבצל יפה כח שיכול לזכות לזכות אצלה ואמה

(לד') ועיין בדברי הרב שמואל אליעזר בסיני ספר היובל עמ' שמי"א שכתב שהרמב"ם מיידי בשאין רצונו שיבואו לבית הבצל, כלומר שהבעל ובי"ב גרים בביתם והוא מתנגד שאחרים יבאו אצלו, ואז הוכח בידו להתנגד בלא לנמק, אבל אם גרים ביחד וברצון הבעל להוציא את משהו אין הרמב"ם מוכיח כלל, כי אז באמת אף לדעת הרמב"ם יסותר לקבול על סבל כדעת הר"י וכו', ומכאן צ"ע על הדבר משה שכתב שחולקים בזה הרמב"ם והר"י וכו'.

(לח') עיין בדברי דהיי לאורן פ"א דפ"ג טור א', שחקשה שלכאורה סותר דברי הר"י בתשובה למשי"כ המ"מ בשמו, וכתב דאי לאו דימסחפינא הוה אמינא, דהמ"מ גורס בשאלה שנשאל הר"י, וכן אם קבל הבעל וטען שיש עליו הפסד אם אינו דר עם "אמר עכ"ל, ולפי"ו לא איירי כלל הר"י בטענת הבעל להרחיק חמותו, ואין ראיה מדבריו לצי"ד [ועי' לקמן הערה ל"ט].

ותהיה היא הולכת להם כשאירע להם דבר ותלך לבית אביה
פסע

אוצר

ס"ק כו אות א — ס"ק כח אות ג

הפוסקים

[ועיין בדבריו המובאים לעיל סי' ע' סקס"ח אות ז', מש"כ לפרש
בכתובות הרשב"א הכ"ל]. וכ"מ בזכרם שלמה, בתועפות ראש
ובשואנים לדור המובאים לעיל ס.

ב. וכשהתנו לפני הקדושין שלא תלך לביקורים, וכשהיה התנאי עם
ההורים ולא עמה או שהתחייבה ע"ז אחרי הנשואין. צא"ל
ונשאל ח"א סי' ו', בזיוון שהאשה תצעה שיהיה רשות לאמה לבקרה,
ושתלך לבית אמה כמנהג העיר, והבעל טוען שאזכי התנה עם אמה
וזקנה קודם הנשואין שלא תלך, כתב שהתנאי נראה לאינו כלום,
שלא היה התנאי עם האשה עצמה, וכ"כ אם רק אזי הבעל הוא
שהתנה, שאין זה ולא זה בעלי הדבר.

ועיין בפני דוד סי' ח', באיש ואשה שהוא טוען שהיה תנאי שלא תלך
לבית אביה אללא בפסח וסוכות והוא מחמיסה ויש ע"א
לדבריו, שחייב אותה בצדעה לאוריותא להכחיש העד.

ובשער שלמה סי' קכ"ו, באשה שאמרה בעלה ע"י איום שיגרשה
מיד, לקבל על עצמה צקנין גמור בעדים ובשטר, שלעולם
לא תלך לבית אביה וקרוביה, ושלא יבואו אחד מקרוביה אליה, ולא
תדבר עמהם כלל, ואפילו בשוק ומן גנין ודך חלונות, ואם תעבור
ע"ז תאלץ בלא כתובה, האריך להוכיח, דדבר שנעשה מחמת אונס
שאנסוהו לכך אינו כלום, ושכ"ז דומה לתנאי שאי אפשר לקיימו,
לאין צויה לנרצות בכסף שלא יבואו אללה, ושלא ידברו עמה, ושלא
ייראה לא הם ולא היא וכו', לאפילו אם יראה אדם לנאום עצמו
לעשותו וכו', אינו יכול לעמוד בזה, ואי אפשר לקיימו לא קרוביה
ולא היא, וכתב (בד"ה וע"ש ע"ע), דמכל הני מוכח דכ"ז מיקרי דבר
שאי אפשר לקיימו, [דגבי תנאי קיי"ל לעיל סי' ל"ח סעיף ז'
התנאי בטע], ואי כדברי זרזין וזכרי הבאי וכלרי אונסין [דקיי"ל
ביו"ד סי' רל"ב סעיף א'], שאין צדקה להיחלף לאמה וכתב לה גיטא
היה במעשיו ובצדעה כלום, ועוד לאין קנין חליפין חל על דבר
שאין בו ממש, כמו שאין הנדדים חלים על דבר שאין בו ממש, והוא
קנין דברים, ועוד להוי קנין בטעות ומחילה בטעות וגם יכולה
לעשות התרה לצדעתה וכו'.

ג. וכשרוצה האשה שתדור עם בתה בנפרד כדי לשמרה. צעזרת
ישראל סי' י"ט, באשה שהיתה לה בת מצעלה הראשון ושמה
שאינה מתנאגת כשורה, ודעתה שאם תגור עמה תטויב הבת את
לביה, וע"כ מצדקת מהבעל ליקח כלי בית שלה לגור עם בתה
במקומה או שיתן לה הבעל ג"פ, והבעל טוען מה לי צתך אינני
רוצה למחול שעבור שיש לי על אשתי, כתב מגיטין ל"ח א' באמתא
דעבדו זה אינני איסורא, לארמינין לא לאור דמיני ר"י אמר שמואל
המשחרר עבדו עובר בעשה הוה כייפין לא לה למרה וכתב לה גיטא
דחירותא, אלמא דסו"ס השעבוד עכ"פ מפיקין, ואין לדחות דהתם
כיון שהשפחה שלו הרי ע"י ממונו בא מכשול לנשים, אבל הכא שאין
לו שום התחייבות על בת אשתו א"כ מה לו ולה וכו', אבל מדברי
התוס' והרשב"א בשב"ת (ד' א') גבי הדיוק פת צתור, דהקשו מהא
לחיה שפחה וחיה בת מורין וכו', ולא חלקו משום דהוא קנינו
וכו', עכ"פ בנד"ד אמרנו לבעל שמתוויב להניח לאשתו שתדור עם
בתה ולשום עליה משמר ממכשול עון עד אשר תוכל להשיאה או
באופן אחר שתחזור מדרכה.

ואולם בדברי יששכר סוס"י קמ"ט, כתב דלדבריו אינם נכונים כלל
דכי ס"ד לומר דלעתה ע"ד הראשונים הכ"ל לכוף לזה
שירדה

נראה ששניהם שוים כנ"ל, כתב דכן מובאר מסתמות דברי הרמב"ם,
שכתב וכן היא שאמרה וכו', דמשמע דס"ל לשניהם שוים
בשיעוריהם בין הבעל בין האשה, ומסתמות דברי הרמ"ם שכתב
דבריו ע"ד הראב"ד [על הרמב"ם] ה"ל המחלק בכה האשה לדמות
קרובי הבעל, בין שזכו קרוביו בצדולה לבין שזאה היא בצדולה,
מבואר לכיוון לחלוק רק ע"ד הראב"ד, ולא ע"ד הר"ף והרמב"ם,
דכל כי האי לא היה סותם, וע"כ לומר דאף הרמ"ם לא מתכוין [שלא
הבעל לר"ך טענה] רק מעיקר הדיון וכו', אבל מזה המנהג שכתב
הר"ף, ודאי ללא יחלוק הרמ"ם עליו, דמכיון שכן נהגו בכל בתי
הדין, ודאי יודה לאין לזוז מן המנהג.

ב. וכשמבקשת האשה לדור בבית אביה שיש לה חלק בו. כתב
בש"ת הר"י מייגאש סי' ק"א, לאשה שבקשה מצעלה לדור
בבית אביה בחלק שיש לה בבית וכו', אין הבעל מחוייב לדור שם,
אם אביה ואמה דרים שם, לפי שיש לו בזה כער, ואע"פ שלא היה לו
שום חלק ולא בית [משל] וכו', ואם נתקוטטה עמה חמותה הוא
מחוייב להוסיף אל מקום אחד, לא אל חלקה בבית אביה.
ג. וכשהיא מסרבת לשמוע לו, וקרוביה באין אצלה, כתב דינא
דחוי לאוין פ"א דפ"ג טור א', דלכין לה כדון מורדת.
ד. וכשהתנו בשעת קדושין שתדור חמותו עמו. עיין לקמן סקל"ד
אות ז'.

כו. כשאירע להם דבר. ותהא היא הולכת להם כשאירע להם
דבר, אפילו בכל יום (דינא דחוי לאוין פ"א דף פ"ג טור א').

כת. ותלך לבית אביה וכו'. א. כשרוצה ללכת לבית אביה
ללדת או להתרפאות שם. כתב צא"ל ונשאל ח"א סי' ט',
מדברי השו"ע שלא יכנסו הם לה אללא אם אירע לה דבר כגון חולי
או לידה, מתבאר להדיא, שכן היא המירה והמנהג הפשוט בבתם,
שהיה האשה מתרפאת ושתלך רק בבית בעלה, דאל"כ היה כתב,
ותלך לבית אביה כשאירע לה דבר וכו', וכיון דכן הדין נותן ודאי
דיכול הבעל לעכב, וה"כ מסתברא, שהרי הרפואה בכלל מזונית, ועל
הבעל לשלם לה ההוצאות, וא"כ דדירה תליא בהמירה וכו', ועוד
דכיון שיש להם רשות ליכנס [כשאירע לה דבר] ירפאו אותה שם,
ולמה יהיה הבעל מתעורר בהיותה חוץ לביתה, כיון דאפשר לקיים זה
וזה וכו', וכן יש להוכיח ממש"כ הרשב"א הובא בב"י סי' ע"ז, שכתב
שאם הלך בעלה חוץ לעיר והלכה בבית המיה לבית אביה, חייב
במזונותיה, דמה הנאה יש לו לבעלה בין עומדת כאן לבין עומדת
כאן וכו', אלמא דחילוי היה הבעל צדונו דיש לו הנאה, אין לה לילך
לבית אביה, וכן לפי הגשמה והמסופר, כי רוב נשי העיר מתרפאות
ויוולדות בבית בעליהן, וכן מיעוטא בבית אביהן כשהבעל מתרצה
בזה, וא"כ כל הנושא אדעתא דמנהג העיר הוא נושא וכו'. וס'
בחו"ס סי' ס', כתב לאפילו אם ניתא לאין המנהג צדור, ויש ויש, יד
הבעל על העלויה וריכיה להיות בביתה, דכל ספק במנהג
מוקמינן ליה אחינא, ומדינא נראה מדברי השו"ע דמתרפאת ויוולדת
בבית בעלה וכו' [ענ"ש שהאריך בביאור הראיה הו' מדברי השו"ע].

ואולם בתבואות שמש סוס"י ס"ט, באשה שרואה ללכת לבית אביה
להתרפאות, כתב לאין לה דין מורדת כיון דטענה אית לה,
לדע"ג דבעלה יכול ליעטל בה בימי חוליה, אעפ"כ אינו דומה
להיותה בבית אביה ומשפחתה שיטפלו בה בלב ונפש כראוי וכו'.

באר הגולה

צ"ז שם וכ"כ הרי"ף
כתובה * נכנסה הנכנס
שכנסו אלף וכן העתיק הטור

פעם בחדש ובכל רגל ולא יכנסו הם לה אלא אם אירע לה דבר כגון חולי או
לידה: י' ז' וכן היא שאמרה אין רצוני שיבואו * לביתי
אביך

אוצר

ס"ק כח אות ג — ס"ק לא אות א

הפוסקים

אחת, ואז הרשות בידה לילך לבית אביה פעם בחדש, או דווקא
כרגלים ללא פלוג רבנן.

ועיין בהגם שאול ח"צ סי' כ"ב ד"ה הילך, שכתב שרשאים [כשדרכה
בעיר אחרת] ללכת לבית אביה בכל רגל, ולהיות שם הבצל
ודאי ששמחתו שיוצגו בביתו עם אשתו, ע"כ הליכה הזאת תהיה
בחולו של מועד של פסח וסוכות וכו'.

ל. כגון חולי וכו'. א. מה נפקא חולי לענין זה. כתב שאול
ונשאל ח"צ סי' כ"ז, באם שרואה לייכנס אלל בתה שהיא חולה,
והבעל לומר שאין היא צריכה לאמה, כתב דנראה לדעת הרופא
מכרעת בזה וכו' [ועיין בצות הבא]. ועיין דרינא דחיי לאוין פ"א דף
פ"ג טור א', שכתב חולי או לידה, שאינה יכולה ללכת היא אלכל.

ב. ובשחלה בנה של האשה אם יכולים קרוביה לבוא. כתב שאול
ונשאל ח"צ סי' מ"ח, באשה שזנה או בתה חולים, ורואה האשה
שאמה תצוה לעזור לה, והבעל אינו מסכים, ללכאורה נראה לחולי
דומיא ללידה דהיינו בדיקה, אבל בזה או בתה לא להבעל הוא
המטפל בזה כי הם בניו, אך ממש"כ לעיל דהולכת להם כשאינע
להם דבר, ש"מ דגם אם יש לאחיה לידה הולכת, הגם דגון הלידה
אינו באחיה כי אם באשתו, וא"כ ל"ל דהוי טעמא משום דכך דרך
בני העיר, ואדעתא דהכי נישאת לו, וא"כ בנ"ד ה"ה לזנה ולזונה
דנכנסות ואמה ואחיה ואחיותיה, שכן דרך בני העיר, ואדעתא דהכי
נשאה, וכן לענין ר"מ ורמב"ם פשוט צ"ג דנראה, וא"כ נראה דנכנסים דע"כ,
אלא להכל לפי ראות עיני ב"ד בגדר המחלה, ובמה שצריכה
לעזרם.

ג. כשטען שקרוביה עושים כישוף ואינו רוצה שיבקרו את אשתו.
כתב בשו"ת לרד" (להר"ד צ"ח) בליקוטי דינים שצדק חלק
ח"מ אות ה' ט"ו ע"ד טען, שאם יצטרך להדבר שהיא [אשתו] דרכה
לעשות כישוף, אזי אמת בטענתו [שאינו מניחה לבקר אפילו
כשאשתו חולה], שהרי אשתו אם יצטרך שיעשה לו כישוף תלא בזה
כתובה, דנקרחת עוברת על דת, כמ"ס זיכין וזעו' [ח"א סי' ק"צ].

סעיף י' לא. אין רצוני שיבואו לביתי אביך וכו'.

א. מקור הדין. עיין בצ"ח"ג, שמקור הדין הוא ברמב"ם
פ"ג מאישות הלכה י"ל. והציורו הטור כאן. ובמ"מ שם, כתב דרך
כתב הרי"ף בכתובות פ"ג. וכתב בצ"ח"ג"ל סק"ד, להרמב"ם למד
זאת ממש"כ בכתובות ק"ג א', אם היתה טוענת כו', שכופין אותם
ליתן לה בבית אביה. וביאר בצ"ח"ג אלוהי שם, לכוונתו למשנה שם
בזי

לס' בשר"ה הרי"ף (דפוס ליוורנו) סי' רל"ה, והובא גם בר"י מושרים נכ"כ סוף
ח"ה, כתב אן בתקופתה האשה עם חמותה ולא רצתה לדור עמה וכו', ולא התנו בשעת
הקדושין שידורו עמהם וכו', המנהג בכל בתי דינים, שמי שמפסיד בכך שומעין לו
וכו', עד שיתברר להם ממי בתגללה המוריה ודוחין אותה מעל חברתה וכו'. ובדבר
משה להר"מ אמארייליון ח"א סי' ל"ג, משמע שהתשובה שמביא המ"מ שם היא
תשובה זו [מבוא לקמן סק"ה אות א']. אולם במשכנות הרועים מערכת אות דל"ח
סי' כ', לא הבין כן, והקשה דדבריו בתשובה הג"ל סותרים למה שהביא המ"מ בשמו
[עיין לקמן סק"ה אות א' ובהערה ס"ו]. ועיין בדינא דחיי המובא בתערה ל"ח.
ובדורשו הגהות על הב"י כאן, ציין לשו"ת הרי"ף סי' ס"ו, ובשו"ת הרי"ף הנדפסות
לא נמצא שם.

שירדה את הפת קודם שיבא חזירו לירי איסור סקילה, הלא פשוט
דכל א' יוכל לומר וכי אני מחויב יותר משאר כל ישראל, אע"כ דודאי
לא כיופינן לשום אדם לעשות איסור קל משום שלא יבא אחר לירי
איסור סקילה, אלא בדגמ' איבעיא להו אם מי שרואה לרדותה אם
מותר לו וכו', ועיין בכתובות רע"א [מהדור"ק] סי' ז"ד ד"ה והנה,
שתמה על תשובת ר"י מינך [שהתיך] לצורה מייקת להשגא תוך כ"ד
חודש, והביא ראיה משפחה דעבדו בזה איסורא, ללא דמי, שהתם
היך יכולים אנו לבטל שעבדו של התינוק, [ותיך] בעזרת ישראל
הכ"ן] דגם הכא אנו מפיקים שעבדו האדון משום המכשול של
הרבים, [ותיורו] אינן] דכבר כתבתי דל"ד כלל, דהאדון שאני שעליו
מוטל לשמור השפחה וע"כ מחויב לסלק שעבדו, אבל הכא על
התינוק אין מוטל לשמור את אמו יותר משאר ישראל, ע"כ אין אנו
יכולים להפקיע שעבדו, וכן ה"ה הכא הדין עם הבעל וא"כ למחול
שעבדו שיש לו על האשה.

כט. פעם בחדש. א. דעות ומנהגים אם יכולה ללכת לבית
אביה יותר מפעם אחת בחדש. לשון השו"ע הוא מהטור, וכן
הוא ברמב"ם פ"ג מאישות הלכה י"ל. ובסמ"ג לאוין פ"א, כתב
בשם הרמב"ם, שת"כ לבית אביה פעם ופעם בחדש. ובשו"ת
נוסחאות שבגליון הרמב"ם מהדורת פרנקל, כתב דכן הוא בקצת
כת"י.

ובשו"א ובשאל ח"ד סי' ד', כתב דמנהג ג' רבם שהולכת כל אשה
לבית אביה ואמה בכל יום שני ויום חמישי, ובכל שבת ובכל
רגל, וכל הנושא אשה אדעתא דמנהג העיר נושא, כמ"ס בשו"ע
[לעיל] סי' א' וכו'. ושם בח"ה סי' מ"ב אות ח', כתב דאף שיש
רגלים לדבר לטענת הבעל שלא תתן לשם רק כפי שהדין נותן, מפני
שהם מקלקלים לה תרבותה, הדין עם האשה, דכל הנושא וכו'.
ובזהם שאל ח"א סי' ל"ג דף ל"ח טור ז', כתב שרשאים לילך לבית
אמה פעם אחת בשבוע, שכן הוא משפט הנשים הנכבדות.

אולם במשפט וצדקה ביעקב ח"צ סי' ק"כ דף ס"ב טור ז' ד"ה גס,
וכן בצ"ח"ג שלמה סוס"י ל"ד, כתבו בנידונייהם, כלשון השו"ע,
פעם אחת בחדש.

ב. אם יש לחלק בזה בין כשאביה דר בעיר או מחוץ לעיר. כתב
בשו"ת לרד" (להר"ד צ"ח) ח"צ בליקוטי דינים שצדק חלק
ח"מ אות ה"א דף ק"כ טור ג' ע"ד הליכה, דפשוט משמ"כ בשו"ע
שת"כ לבית אביה פעם בחדש, הוא אם הם בעיר עמה, ומש"כ
שת"כ בכל רגל הוא אם הם בעיר אחרת, ונלמד ממש"כ השו"ע כאן
בסעיף ד', אם תלכי לבית אביך יותר מחדש אם הוא דר עמה בעיר,
או יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת, ומקור דין זה הוא מהמשנה
בכתובות ע"א ז', ושם פירש"י, דכאשה בעיר אחרת דרך בתה לילך
אלכל בגלילס"ה. ועוד כתב שם, דיש להסתפק, בזה"ל שנתקרב
המדינות ע"י מסילות הברזל ואוטובוסים, אם יהיו נחשבים כעיר

לח"י עיין בחו"ט ר"ד סי' ק"ע ע"ב שהביא בשם רב צמח גאון, דבאופן שרשאי
לכפותה [לדור בעירו], אם יש בין עירו לעיר אביה מחלף יום א', צריך להולכה לבית
אביה בכל שנה, שמצאנו בדרך רחוקה שאמרו חכמים מחלף יום אחד. והובא בפסקי
רי"א"ו שם פ"ג הלכה ח' אות ב'.

(ה) אביך ואמך אחיך ואחיותיך ואיני שוכנת עמהם בחצר אחד מפני שמריעין לי ומצירין לי

שומעין

פתחי תשובה

אותה (כלעיל סי' י"ד ס"ד) אבל העזר ו"ע אלו בשטות הה"מ שהביא הרמ"א בזה דרוקא שגלה ל"ד שם ממש בדרכיה ולהכי אפילו אביו ואחיו אולם מתסבך לע"ד דעת הרמב"ם דעל אמו ואחיות

מתמא ויכולה לטעון עכ"ל ע"כ:

הפוסקים

ס"ק לא אות א — ס"ק לג אות א

אוצר

לכ"ד שם ממש בדרכיה, ולהכי אפילו באביו ואחיו נאמנת, אולם מתסבך לע"ד דעת הרמב"ם דעל אמו ואחיות מתמא ויכולה לטעון. ובמעשה בצלאל (על הריקאכטו) סי' תקי"א כתב, דקשה ליה, דזה היה שייך אם הן שונאות אותה והיא לא שונאתה, אבל כיון לשונאות זו את זו, כתבואר ביצמות קי"ז א', אכתי אין ידוע מי מתחיל הריב, וכשהיא מתחלת אין ראוי להוציאה, וזאת דנימא לאיתא שם ביצמות, לשנאת חמות כללה משום להמריה לכלכה לגירסתי, והכללה בחמותה משום כמים הפנים לפנים וגו', ולזה יותר יש לתלות שהחמות שונאת כללה בעצם, התחילה הריב, ולא הכלה שאין שנאתה אלא משום כמים הפנים וגו'.

אולם בשואל ובשאל ח"ב סי' כ"ה, אחר שתמה על ה"מ, דודאי ה"מ לא צא לחלוק אלא לפרש דברי הרמב"ם, ושכן דעת ה"י בכוונת הה"מ [וכמוצא לקמן סקל"ה אות ז'], כתב דלכן נראה דמחן גורם ברמב"ם כח"ש בשו"ע^(א) או דס"ל להרמב"ם ה"ה באביו ואחיו, אלא שדיבר בזהו ורגיל שדרך אלו לשנוא וכו', וזה נראה יותר, דקשה לחדש גירסאות וכו'.

ובישיביל עבדי ח"ה סי' ל"ה, כתב ע"ד ה"מ הנ"ל, להרואה במקור הדברים של הסוברים לזכר שיתאמת לכ"ד דברי האשה בעדים ורואה בדמים [כמוצא לקמן שם אות א'], וראה דהם מדברים אפילו באמו ואחיותה דמתמא שגאי לה, ולא רק בשאר קרובים. ובפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 310 מהדברים ע' הדאיה י' מ' בן מנחם וי' דהם, אחר שציארו שמספיקה טענה בלדא אף בלי שתהא אחיה הוכחה לכ"ד [כמוצא לקמן שם אות ז'] כתבו, וממילא אין חילוק בין אמו ואחיותיה לשאר קרובים, והרמב"ם שהזכיר רק אמו ואחיותיה סמך על מש"כ מקודם, וכן נראה מתשובת הרמב"ן במיוחסות סי' ק"ג וכו', ואף אם נאמר לדברי המ"מ הם לפרש דברי הרמב"ם, וגם הרמ"א צא לפרש דברי המחבר, נראה ג"כ להרמב"ם והשו"ע לדבר אחד נכחונו, ולתדווייט אין חילוק בין אמו ואחיותיה לבאביו ואחיו וכו', ומה דסתם הרמב"ם פירש השו"ע [וע"ש שהאריכו להקשות על ה"מ].

לג. מפני שמריעין לי ומצירין לי. א. פירוש הדבר, שגם גורמים לה קטטה עם בעלה, או שהם מתקוטטים עמה. כתב בתשובת הרב עמנואל כלבו דלדב תש"ה (לה"ר אמאריליו) סוף ח"א אות ה', דהרמב"ם [בשו"ע המיוחסות] סי' ק"ב כתב, ויכולה היא שתאמר איני דרה עם אנשים שמתעורר אותי, ומרגילתני קטטה ביני ובין הבעל וכו', והמדקדק היטב בדבריו ישים אל לבו, למה שינה דברי תשובתו מדברי השאלה, דבשאלה כתבו שהיתה אומרת שחמותה

(ה) אביך ואמך כ"ו. כתב בס' בית מאיר ברמב"ם לא נזכר כ"א אמו ואחיות והיינו משום דשכר דמן הסתם נאמנת שמריעין לה וזה דרוקא באמו ואחיות שכן מן הגשמים השונאות

גבי אלמנה, שאין היורשים מחוייבים לתת לה מזונות. בבית אביה, אבל אם היתה טוענת מפני שהיא ילדה והם ילדים, זנים אותה בבית אביה, הרי שאם יש לה טענה המתקבלת על הדעת שומעין לה וכו', ומכאן למד הריטב"א את הדין המוצא לעיל סי' ע' סעיף י"ג, שאם עזבה את בעלה בטעם, לריב לשלם לה מזונות וכו' [וע"ז שם סקס"ז].

ב. אם יכולה למנוע מהם גם כניסת ארעי לבית. בתשובת הרב עמנואל כלבו שדברת תש"ה (לה"ר אמאריליו) סוף ח"א אות כ"א, כתב שהרמב"ם [המאריך לעיל אות א'] שמתנו מקור הדין, בסוף צבא קמיתא דמייירי צבעל, כתב מפני שאין כופין אדם שיכנסו אחרים בדרשותו, דמשמע אפילו כניסה גרידא, ובאשה כתב, מפני שאין כופין שיכנסו אחרים עמו בדרשותו, משמע דרוקא ושיבה שם עמה עכ"ל וכו', אבל צ"ח בעלמא לא מצי מעכבא עליהו וכו'. אולם בלב מצי (לה"ר זירידוגו) סי' קכ"ו, כתב בדבריו, דאם מריעין ומצירין לה, לא יכנסו אפילו כניסת ארעי לבית וכו'.

ועיין במשכנות הרועים (לה"ר אלחייך) מערכת הדל"ת סי' כ', שהביא שהטור כשהביא דברי הרמב"ם האם מדותיו בין שהבעל אומר איני רוצה ובין כשהיא אומרת איני רוצה לשומעין להם באמירה קלה אפילו בלא טענה, והשמיט מדברי הרמב"ם חלוקת אומרת איני שוכנת עמהם, וכתב מדבריו למדנו דסובר דדעת הרמב"ם דלא בעי שטענון מריעין ומצירין אלא בחלוקת איני שוכנת עמהם דבעי למדחייה לכו מקמה או לזיכוף לבעלה למיגר לה מדור במקום אחר וכו', אבל לשלם יכנסו אלאה דלא מטי לבעל פסולה, באמירה סג"מ.

ג. וכשהיא אינה בבית. כתב בתשובת ה"ע כלבו הנ"ל באות הקודם, דהאשה יכולה לעכב ושיבת קרובי בעלה רק כשהיא בבית, אבל כשהיא בבית, יכולים לישב שם כמה שירצו, כיון שאינם יושבים עמה, ומיתודק פסיר מדברי הרמב"ם שגלגזי בול כתב, שאין כופין אותו שיכנסו אחרים בדרשותו, דמשמע אפילו אביו בבית, ולגבי האשה כתב שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים עמו בדרשותו, משמע דרוקא עם האשה, אבל בלאו הכי לא.

לב. אביך ואמך אחיך ואחיותיך. ע"פ סק"א מהבית מאיר כאן, דברמב"ם [פ"ג מאישות הלכה י"ד], לא נזכר כי אם אמו ואחיות, והיינו משום דסובר דמן הסתם נאמנת שמריעין לה [מנלי שהיא נראה כ"ל]. וזה דרוקא באמו ואחיות, מפני שהם מן הגשמים השונאות אותה, כלעיל סי' י"ז סעיף ד', אבל הטור והשו"ע אלו בשטות הה"מ שהביא הרמ"א בסמוך, דרוקא שגלה

(א) ובשו"ע נוסחאות שברמב"ם מהדורות פרנקל, הביא דבכתי' תימנים ובדפוסים ישנים, גם ברמב"ם הגירסא היא כמו בשו"ע, ובקצת כתי' הראב"ד כתוב כמו שהתקין הטור, אביך ואמך ואחיותיך. ועמש"כ בזה הרב שמואל אליעזר בסני - ספר היובל עמ' ש"מ.

(ב) ועיין במעשה רקח על הרמב"ם הנ"ל, שכתב דהטעם שהרמב"ם פתח בלשון כניסה בעלמא [וכן היא שאמרה אין רצוני שיכנסו אצלי אמך ואחיותיך וכו'] וסיים בלשון ושיבה [שאין כופין ושיבה]. נראה פשוט, מפני שדרשם של הגשמים המקרבות קרוביהן ויריעותיהן לישב אצלם איזה שעות, משא"כ גבי אנשים.

אוצר

סי' לג אות א — ב

הפוסקים

שתטעון האשה אלא שהם מתקוטטים עמה, ומ"מ המדקדק דבריהם יראה, שהם הטילו בטענה זו תנאי אחר, שלא די שתטעון שפעם או פעמים מספר נתקוטטו עמה, אלא שצריכה לטעון שפעמים רבות נתקוטטו עמה, שכתבו טענת האשה בלשון מרגלת או ארגילו, ומוכח בזהדי שצריכה לטעון שרגילים להתקוטט עמה, לא שפעם מתקוטטים ופעם לא, וכמו בזהדי דאמרין בברכות (י"ז א') מרגלא בפומיהו דרבנן, שפירשו שהיו רגילים לומר כן תמיד. ובערך השלחן סק"ב, כתב ע"ד תשובת הר"ע כלבו הנ"ל, דבש"ת הטעם ד"ח סי' קס"ה, כתב דבדואי יכולה אשה לומר בצעלה, איני דעה עם אנשים שמצערין אותי, שאפילו הבעל אינו רשאי לצערה, כ"ש שטורד בין מי שמצערין אותה וכו', ומשמע בזהדי דאפילו אין גורמין קטטה בינה לבין בעלה, אם מצערין אותה בלבה, יכולה לומר לבעל איני דעה עם אנשים שמצערין אותי, גם הבעל אינו רשאי לצערה^{המ"ה}.

ובשואל ובשאל ח"ב סי' ג', הוסיף לכן נראה מלשון הש"ע, שהשמיט הא גורמין קטטה וכו'. ושם בס' כ"ו, אחר שביאר לזריך גם שנראה ב"ד שיש ממש בדבריהם [וכמוצא לקמן סק"ה אות ב'], כתב ב"ד' ומן (הא'), למזה מתבאר לע"ד, ללא דוקא ב' או ג' טענות, שמריעין ומצירין גורמין קטטה, להכל לפי ראות עיני הד"ה, ואם נראה להם שיש ממש בדבריהם, גם בחדל מנייהו [סני], ואם אין ממש בדבריהם, גם בכולם [לא מהני], והפלה מאיזה פוסקים דס"ל דציעין הא וכו', והאמת עד לעלמו. ושם בחו"ס סי' נ"ט, כתב דאף שפעלו הרמב"ם והשו"ע את טענתם [מריעין ומצירין] — שפירש המהש"ר שגם גורמים קטטות בינה ובין בעלה, י"ל דפלו הענין במילים שונות, ולא נחתי למימר דציעין תרתי, ועוד י"ל דאו קאמרי ולא ציעין תרתי וכו', וכן משמע מדברי הש"ע עלמו בס' ע' סעיף י"ב, שכתב אם בזה מחמת טענה שהיא בשכונה שזיראו עליה שם רע וכיוצא בזה חייב לזונה וכו', ומוכח דבחדל סג, ואין סביר לחלק בין הטענות, ובפרט דמזן עלמו כתב [שם] "וכיוצא בזה", ועוד דמסתברא דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת וכו'.

ובבבית כהונה ח"א מערכת הדל"ת אות ד', כתב דגם מזל הסבירא כן, מאחר דקיי"ל [בכתובות ס"א א'] דלחיים ניתנה ולא לצער, וכן מדברי הב"י בסוף הס' גבי דורות [שהצירא מתשבות המיוחסות להרמב"ן הנ"ל, שכן טוענת מפני חמותה שמצערטה, חייב בעלה לתת לה מזונות^{המ"ה}], מוכח דלענין ללא ציעין תרתי, וכן דעת ראש רבני הועד מהר"ר ה' צארו. וכ"מ בדיוק דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ב' ד"ה שומעין, שכתב שנראה מדברי הרמב"ם, כשהיא טוענת שמצירין לה נאמנת [ולא הזכיר כלל קטטה, וגם לא כפל הלשון]. וכן נראה מפסקי דין רבניים כד' ב' עמ' 362, מהרבני' י' א' הרלו, ע' הלא וי' ע' אלישיב, וע"ש כד' י' עמ' 366 מהרבני' ע' ישראל, י' קאפה ומ' אליהו.

ב. כשרוצה שלא יבסו אליה, האם צריכה ג"כ לטעון מפני שמריעין לי

(מה) ויש להעיר שבשאלה שם כתוב, שמצערת אותה וגורמת מריבה בינה לבעל, וגם בתשובת הרשב"א בהמשך הדברים שם, כתב שבפירוש ל' וכו' וירגילה לו קטטה.

מה"כ בכנה"ג הגב"י אות ו' הביא מתשובות הגאונים, אשה שהלכה לבית אביה על פסק קטטה שנפלה בינה לבין בעלה אינו חייב במזונותיה וכו', ולא פליג על תשובת הרשב"א, דרך תשובה היא כשאניה הולכת מפני הכאת הבעל על חמתה אלא מתוך שנפלה קטטה ביניהם הניחתה והלכה לה לצער אותו.

שחמותה מחרתת ריב ומסבבת הכאותיה, ולמה לא כתב, ויכולה היא שתאמר איני דעה עם אנשים שמחרתים ריב וכו', אלא ודאי הלא דבר הוא, וכדי לזכות את האשה הטיל תנאי בטענה שצריכה לטעון, שחמותה לא די שמצערטה, אלא גם כ"כ מסבבת קטטה בינה ובין הבעל, וכן נראה בזהדי דבדרי הה"מ [פי"ג מאישות הלכה י"ד], שכתב אם נראה לב"ד שהם מריעין ומצירין לה וגורמין לה קטטה עם בעלה הדין עמה וכו', ומשמע בפירוש, שצריכה לטעון שמריעין ומצירין לה, ועוד שג"כ גורמין לה קטטה עם בעלה, ודברים אלו העתיקם הרמ"א [להלן בהמשך הסעיף] ביתר שאת, באמרו אבל "בעלה הכי" אין שומעין לה, למוכח שפיר דציעין שתטעון הני תרי וכו', ואולי לזה כיוון הרמב"ם בלשונו האם באמרו, שמריעין "לוי" ומצירין "לוי", דאם איתא שהענין אחד הוא ופלו במילים שונות, הו"ל למיערבניהו וליתנינהו ולמימר, מפני שמריעין ומצירין לי, ולא הו"ל לפלוגי מפני שמריעין לי ומצירין לי, ואולי ראה בזה להודיענו, שצריכה לטעון שמריעין לה קרובי הבעל, ומצירין לה ע"י בעלה בקטטות, וקרוב לשמוע דיוק זה מדברי הה"מ, שהרי הוא נשתמש בלשון הרמב"ם ולא כתב מלת "לזה" בין מריעין ומצירין כמ"ש הרמב"ם וכו', אלא לפירושו איתא לשון הרמב"ם, והרחיב הענין, ולכן כלל הטענה הראשונה במצירין ומריעין לה, והשניה [במה שאוסף] שגורמין לה קטטה, והשמיט מלת "לזה" במצותיהם, כי היכי דלעד בלשון הרמב"ם שתי המצוות מצירין ומריעין, בלא להורות שני ענינים וכו', ובדיוק זה יבאר שלום בין הרמב"ם להש"מ, כי אין מדרך הה"מ לחלוק על הרמב"ם, וזאת באיזה מקומות ובהם גילה דעתו בפירוש וכו', ומכיון שגם הרמב"ם מסכים לדון זה, ממילא יסכימו לזה גם מעתיקי דבריו, הר"י צמירס נכ"ח ח"ה והשו"ע. גם בבבית זב ח"א סי' קל"ז, כתב בלשונו, שמצערין אותי ומרגילים קטטה ביני לביןך, ובבבית זב ח"א וכו' ש"ע לבעל מרכבת המהנה סעיף ח', כתבו שמריעין לי ומצירין לי, וגורמין קטטה ביני ובין בעלי.

וכן כתבו דציעין שתטעון תרתי, ובחדל מנייהו אין שומעין לה, במשכנות הרועים מערכת אות דל"ת סי' כ' דף ע"ה טור ג', באזן אהרן מערכת הדל"ת סי' כ"ו ובצקש שלמה סי' ל"ה. ובשואנים לרוד (להר"ד כזאח) ח"ב בליקוטי דינים שצדק חלק חו"מ אות דל"ת דף קכ"ב טור ג' ערך דירה, הוסיף, שג"כ בהל"מ^{המ"ה} אות דל"ת סי' כ'.

אולם בתשובת הר"ע כלבו הנ"ל אות י"ב, כתב דיש שיטה שניה, שהיא שיטת הר"י בכתובות^{המ"ה}, הביאה רי"ו צמירס נכ"ח ח"ה, ומהר"ם מ"ד, שגם רב פלגוי גאון ודעומייהו, ולא הצריכו

מב) כנראה שכוונתו להלכה למשה ולהר"ם אלבו, וכמובאר בהקדמה לספר הג"ל שחיבר קיצור ספר משכנות הרועים, וכנראה ראה אותו בעל שושינס לרוד בכת"י.

מג) הג"ל בהערה ל"ס.

מד) הוא מהר"ם מרוסבורג, בתשובותיו דפוס פראג סי' פ"א, בשם תשובת הגאונים, דאשה שקובלת על בעלה א"א לרוד עם אמן ואחיותה המחרפים ומגדלים אותה, חייב הבעל להוציאה משם לגור בבית אחר, ואם לאו יוציא ויתן כתובה, דאמר קרא (בבראשית ג' כ"א) היתה אדם כל חי, לחיים ניתנה ולא לצער. ובדפוס קרימונז סי' דצ"א, [והובא גם במדרכי כתובות סי' ע"ד], בהגמ"י פ"ב מאישות אות ק' ובפסקי ריקאנטי סי' קת"א, כתב בשם רב פלגוי גאון, דאם מרגילין קטטה בני הבית כגון חמות ובת חמות, יש עליו מן הדין להוציאה למקום אחר [ואיתא בתשובות ע"ב א'] אין אדם דר עם נחש בכפיפה, ואם אין מוציאה מגרשה ונותן לה כתובתה, וכן הלכה וכן מבוא.

אוצר

ס"ק לג אות ב — ה

הפוסקים

זאת ד', במשכנות הרועים מערכת אות דל"ט סי' כ' דף ע"ד טור ד', באזן אהרן מערכת דל"ט סי' כ"ו, בידי דוד סי' קט"ו, בדברי שמואל (להר"ש ארדיטו) סי' י"א ובשאל ונשאל ח"ו סי' כ"ט. וכן נראה בפרט מטה אהרן שבהערה מ"ז. ועיין ביטליל עבדי המוצא בס"ק הזה אות ב'.

ה. וכששוכנים עמה בבית אחד. באהלי יעקב סי' כ', כתב דאין ביד האשה למחות מלדור עם חמותה, אלא דוקא אם גורמת קטטה וכו', ואין חילוק בדיון בין בית אחד לחצר אחת דהא סתמא קאמר הר"ק וכו'.

ובלב מבין (להר"מ בירדוגו) סי' קכ"ו, כתב דלדור נראה פשוט וכו', דאם אינם מריעין יכול לכופה להיות עמהם אפילו בצית, וכמ"ש באהלי יעקב [הנ"ל], שהכלה מדור עם חמיה וחמותה אפילו בצית אחד. ובאם למסורת (די השב) מערכת א"א סי' י"ז, כתב דכן התנהג פשוט שאם אינם מזינים לה חייבת לדור עמם בצית אחד. וכ"כ בתשובת הרב עמנואל כלבו שבסוף ספר דבר משה (להר"מ ארמאלינו) ח"א ובהגם שאל ח"א סי' כ"ד.

אולם במצות כהונה סי' ס"ח אות ח', אחר שהביא דברי אהלי יעקב ה"ל, ושוכנים כן מדברי הרמב"ם, כתב אביבא דשם מיידי דדרה בחצר א' אבל בלדור עם חמותה צית אחד אין משם ראייה, אלא דמהריק"ש האוס מידותיו דאפילו בצית אחד אי' למחות אלא אם גורמת קטטה, ומהרי"ט [בח"א] צ"ב סי' כ"ב כתב דיוכלה למחות מלדור צית אחד ואפילו אינה גורמת כלום, כיון שחמותה היא מה' נשים השואלות אותה אינה מחויבת לדור עמה בצית א', הרי הדבר במחלוקת הוא שנו"מ.

וביד רמ"ה (לה"ר רפאל מאמאן) סי' ח', באשה שתבעה מדור בפני עצמה, כתב שהדין עמה וחייב בעלה לשכור לה מדור בפ"ע, ואינה חייבת לדור עם חמותה, ואחר שהביא דברי מהריק"ש והמהרי"ט הנ"ל, כתב דכבר אמרו [במעשה תורה ד' המוצא בכל זו סי' קי"ח], אם ידור זאב עם כבש תדור כלה עם חמותה, ואם זה אמור כשנים עברו, כ"ש כשנים הללו שרבו המחלוקת והשגגה.

ובלב מבין הנ"ל, כתב דהר"ה המשיב גיבורות נסתפק, במש"כ הרמב"ם סי' ה', והטור, בלחומת לה יבא ויבא לצית וכו' ואינו שוכנת עמהם בחצר אחד, ולא כתב ואינו דרה עמהם בצית אחד מפני שמריעין לי וכו', משמע דדירת קבע לא צריכה טענה דמריעין לי, דמתסתמא יש לה לער וכו'.

ובתבואות שמש סי' כ"ה, כתב [דהגס] דאם אינם מריעין לה, אפילו בצית אחד אין שומעין לה, אומנם נראה לחלק בין הזמנים, דזה היה ציוניהם שהיו נוהגים לגור הרבה משפחות בחצר אחד, ואז עם זנו ואחרות וכולם נשואים, ולא היו מקפידים ע"ז וכו', לרוב הכניעות והיראה וכו', ולא כן בדורנו שנתמעטס היראה וכו',

(זו) כתב שם מהר"ש בדרך ע"ח טור א', שאין האיש יכול לכוף את אשתו שתדור בבית אביו עם קרוביו וקרובותיו וכו', דהיא באה בחמת טענה, דאין רצונה לדור עם חמיה וחמותה וקרוביה, אי משום שיוצאו ממנה בדרים לספר לחותן, דארמאין בקדושתו (מ"ס א') על מנת שאין לו בת או שפחה מגודלת ויש לו, שיכולה האשה לומר לא ינחל לי נדקטא מילי מינאי ואולא ונדאי בשיבוטא וכו', ואם בשפחה אדור כן, כ"ש בחמתות ויבמות שחן וחמש נשים השואלות אותה וכו'.

אולם בפרט מטה אהרן ח"א סוס"י סי' דף קי"ז טור ב', כתב דאפילו מהר"ש שם שהביא טענה זו, אינו אלא שלא תהיה גיונות ממנה ומחמיה, אלא תשב בדר עם בעלה ותהא גיונות במעלה וכו', ואפילו על דבריו יש מהתיימא, דכיון דבגמרא לא נאמר כי אם על המתנה בפירוש, מכל"ל דכייפינן לבעל לגרש בטענה זו, דדוקא בההיא משום דקפדה למימר בפירוש.

לי וכו', או דסגי בלא בתיבת טעם לדבריה. כתב בדבר משה (להר"מ ארמאלינו) ח"א סי' ל"ג דף קנ"ד טור ד', דהרמב"ם דיון הקודם כתב, דהאומר לאשתו אין ראוני שיצואו לציתו אביו וכו', שומעין לו וכו' שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים בראשו, ומשמע בזהו דלף שהבעל טוען כן בלי שום טעם ואמתלא שומעין לו וכו', ואילו דיון הזה כשאתרה הוא וכו', כתב שנתנת טעם לדבריה מפני שמריעין לי ומזינים לי דלא שומעין לה, משמע דאם היא אומרת כן כלל טענה אין שומעין לה, דלאו כל הימנה לומר כן, דהצית של בעלה הוא, ורואה לעשות כחפצו ולרצונו וכו' [ועיין לעיל סקכ"ו אות א']. ובלב מבין (להר"מ בירדוגו) סי' קכ"ו, כתב דמש"כ מפני שמריעין לי, קאי גם על לא יכנסו לציתו, ולרבותא נקט דאפילו כניסה ארעי לא יכנסו לצית לפי שמריעין לה.

ובמשכנות הרועים מערכת אות דל"ט סי' כ' דף ע"ד טור ב', כתב לדייק כן ממשמעות לשון הרמב"ם, דכתב דכי אמרה אין ראוני שיצואו וכו', אין שומעין לה עד שתתן אמתלא לדבריה, וכל שלא נתנה אמתלא לדבריה לאו כל כמינה לדחות את קרוביו מלצוא אלא וכו'.

אולם בדעת הטור כתב במשכנות הרועים שם בטור ד', דהטור כתב בשם הרמב"ם, האומר לאשתו אין ראוני וכו', שומעין לו וכו' שאין כופין וכו', וכן היא שאתרה וכו' שאין כופין וכו', ובחלוקה זו [לענין הכניסה לראש], הוזה מדותיו בין כשהבעל אומר אין ראוני וכו' ובין כשהיא אומרת, לשומעין להם באמירה קלה ואפילו כלל טענה, והשמיט מדברי הרמב"ם חלוקת אומרת איני שוכנת עמהם וכו', ומדבריו אלו למדנו דסודר דעת הרמב"ם, דלא צרי שתטעון מריעין ומזינים אלא בחלוקת שאיני שוכנת עמהם, דבעית למיידותי להו מקמה, או לזיכוף בעלה למיגר לה מדור במקום אחר, דמיתי ליה טלטולא דבצרא וכדומה, אבל לשלא יכנסו אלאה דלא מתי לבצעל פסידא, באמירה בעלמא סגי וכו'.

ג. וכשאינה רוצה לדור עם חמותה, שמקללת אותה מפני שאינה עושה המלאכות שאשה צריכה לעשות לבעלה. בשאל ונשאל ח"ו סי' ס"ה, באשה שלא עשתה המלאכות שאשה צריכה לעשות לבעלה, והיתה אמו עושה רכיו, ומקללת אותה, ולכן תבעה האשה לדור בדירה אחרת שלא בחצר חמותה, כתב דאשה זו עשתה שלא כהוגן, ולכן לא יכלה חמותה להתאפק לראות לער בנה ומחסוריו, וכן אינה יכולה לשאת במשא בנה, מה שמוטל על אשתו וכו', ולכן חמותה מקללת אותה על התנהגותה, בראותה שאין לאל ידה להזמניה לדיו, לכן עשתה דין לעלמה למסור דינה לשמים וכו', ואם יתבאר שהאשה אינה עושה מה שמוטל עליה, אם נחתה חולי או חולשה או עגלות וכיוצא, אינו דיון לחייבו לזוז מבית אמו.

ד. וכשאינה רוצה לדור עמהם הגם שאין מריעין לה, או שחוששת שמה יריעו לה. כתב בשו"ת הר"י מייגאס סי' ק"א, דאשה שאינה רואה לדור עם אורי בעלה פן יקניטוה ויעזרוה, אין טענה טענה וכו', ומה שעשו רודפי שורם לפשר ציוניה וישכור לה בית, אין זה אלא אם כבר דרה עם חמותה, וכתב דהא חמותה איננה, אומנם אשה זו עדיין לא דרה עם חמותה, ולא ראתה ממנה נזק וכו'. וכעין זה כתבו באהלי יעקב סי' כ', בדבר משה (להר"מ ארמאלינו) סי' ל"ג דף קנ"ה טור א', בתשובת הר"ע כלבו שם בסוף הספר

(זו) ובפרישה סקכ"ד, כתב דגם בטור יש לגרום כמ"ש ברמב"ם [ולפי"ז ליכא ראייה דהטור איננו סובר בזה כהרמב"ם].

שומעין לה:

הנה

הפוסקים

ס"ק לג אות ה — ס"ק לד אות ג

אוצר

וכו', ואי אפשר שלא ירגישו זה בזה וכו', וממילא חזר להיות כמנהג פשוט בימינו לדור כל אחד לבדו, וכל הנשוא אלעזר דמנהג נשוא וכו', ובחדר אחד א"כ לטענת מריעין ומריירין וכו', שוב א"כ עשינו תקנה צמוצת הרצונות [צמקנס] תקנה קצובה, שהכלה יכולה לטעון שלא תדור עם הוריו כלל אפילו ב' חדרים, ואפילו תתחייב ע"ז בקנין ושבויה צעת הנשואין, החיוב צטל ויכולה לחזור בה, ופסקנו כן הרבה פעמים הלכה למעשה. ועיין בהגם שאלו הג"ל, שכתב לזכר לעשות לה חדר אחד לצדה דרכי כניעות, וזה פשוט.

לד. שומעין לה. א. אם שומעין לה גם כשיש לבעל הפסד אם לא ידור עם הוריו. כתב בד"מ דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ב', דאי לאו דמסתפינא הוה אמינא, דה"מ גורם בשאלה שנשאל הרי"ף [ע"ש לעיל סק"ל אות א'], להצטל טוען שיש עליו הפסד אם לא ידור עם אמו וכו', והאריך השואל לשאלו [זאת], ללא ניתוח דווקא כשאין לבעל פסידא [שומעין לה], אבל בדאיכא לבעל פסידא לאו כל כמינה. ועיין לקמן אות ו"א במקדשי השם. וע"ע לקמן בס"ק הבא אות ו'.

ב. וכשהתנו לפני הנשואין, או שהתחייבה האשה בשטר, שתדור חמותה עמה. כתב בד"מ דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור א', שאם התנו צעת הקדושין שתדור חמותה עמה, או שתדור חמותו עמו, אין שומעין לה [נאשה או לבעל שאינם רואים לדור עם החמות], ודבר זה נלמד משאלה ששאלו לרי"ף [בדפוס ליוורנו סי' ר"ל] כלשון הזה, אם נתקטטה אשה עם חמותה ולא ראתה לדור עמה, וכן אם קבל הבעל וטען שיש עליו הפסד בדירת חמותו עמו, ולא התנו צעת הקדושין, שידורו עמהם וכו', והרי"ף השיב ע"ז שאלתו, ולא אמר לאפילו אם התנו צעת קדושין שומעין לה, משמע דווקא בלא תנאי, אבל אם התנו אין כח בידם להוציאה החוץ, ולא היו כדברים [דתנן בכתובות ע"ז א'] שיכולה לומר כסבורה הייתי שאני יכולה לקבל עכשיו איני יכולה לקבל^(*).

ובבקש שלמה סי' ל"ד, כידון שהתחייבה האשה בשטר לדור עם חמיה וחמותה, כתב דראשי הבעל לישאר דר עם אביו ואמו, ואין האשה יכולה להגלותו מהם, וללא כפס' דחמיה ורבין לאר לביא, ואין דעתנו כדעתם וכו'. ובד"ה ועדיפא, כתב עוד, כיוון שנתחייבה לדור עם אביו ואמו, ודאי אמרינן דכל כוונתם בחיוב ההוא, הוא שאפילו אם יהיה צבירור שהם מריעין לה, ואמרינן דלדעתא דהכי נתחייבה, דלאת"ה אמאי הולכנו לחיובא, והרי בל"ה אם אינם מריעין לה, אין שומעין לה, אלא ודאי האי חיובא יתירה לטעויה אלא וכו', וכמ"ש מהרי"ט חו"מ סי' קי"ט, הדיכא שצא להתנות או להתחייב בדבר, ודאי יש לנו לומר, ש[מחייב עצמו] חיוב חדש ולא מה שמחויב ועומד וכו'.

ובפסקי דין רבניים כרך ד' עמ' 138, כתבו הרצנים י' מ' מנחם ע' הדאיה וי' הדם, דכך נראה גם מדברי הרד"ח פ"ג סי' ת"ו, דפסיק ותני לכו"ע, דבהתנה עמה בשעה שנשאה שתדור עם ארתה, אינה יכולה לטעון א"כ שלא יכולה לסבול אותה.

ובישיביל עבדי ח"ה סי' ל"ב, כתב דאף שהתנה הבעל ונתלית מקודם לדור עם חמותה, פשוט הוא שיכולה לטעון כי לא פיללה שעד כדי כך חמותה היא קשה וכו', ובפרט עתה בזמנינו זה, שלא כדורות הראשונים שהיה נהוג שהבן שומך על שלחן אביו כל הזמן, והאשה מתגלגלת עם בעלה צבית חמיה וכו', לא כן עתה דלא יתא' אף אחת מיני אלף שהכלה תגור עם חמותה, הרי יש לדון בזה, האשה עולה עמו ורואה יורדת, מכיון שגם בני משפחה לא גרילין לגור עם החמות, ואף שנתלית מקודם, הרי איגילא מילתא למפרע שהיה התנאי בטעות וכו'.

ג. וכשלא התנו מפורש אלא שהאשה ידעה שגר עם אמו. בפסקי דין רבניים כרך ד' ה"ל צאות הקודם, אחר שהעלו שבהתנה עמה אינה יכולה לומר כסבורה הייתי וכו', כתבו דלם לא התנו עמה שתדור יחד עם חמותה, אף דבשעת הנשואין ידעה ע"ז לומר וכו', אלא, וכנסה לגור יחד איתה, בזה לא רק מדיוקא, אלא נאמר בתשובת הרי"ף [ה"ל], דיכולה לומר כסבורה הייתי, דהשאלה שנשאל עליה היתה בזה"ע ידיעה מתחילה שאמו גרה אצלו ומזמן הנשואין גר ציחה, וע"ז משיב הרי"ף, דאם יש סמך לטענתה דמתמת חמותה נתגלגל הריב, דומין את חמותה וכו'.

ובפרט משה אהרן ח"ה סי' ס' דף קי"ז טור א' ד"ה ומיהו עוד ראיתי, הביא מש"כ [הר"ש], דאם חמותה הוחזקה בקטטה ומריבה [וידעה זה לפני שנישאו], אין לומר דסברה וקיצלה לחמותה, דמאי למימר דסברה הייתי שאני יכולה לקבל ואיני יכולה וכו', וכתב דבריו נאותין וכו', ויש להשיב ראיה ע"ז, כיוון שצא הדבר לירי האלוקה הרבה, או לאמרינן ככה"ג סברה וקיצלה, דלא גרע מריה הפה וכו' [כתובות ע"ז א'], וכ"ש דיכולה לטעון, שהיתה סבורה שהבעל ירחיקנה מעל גבולה כשהוא רואה שהיא חוזרת למידתה הרעה, או הוא עם אשתו ירחקו מעל גבולה^(*).

וכשישנה

מח) מדבריהם שם בעמ' 354.

מט) בפסקי דין רבניים כרך א' עמ' 214, מהרבנים א' גולדשמידט, ש' קרליץ, וי' בבליק, כתבו דפשוט דברי הפמ"א היא, שטענת סברה וקיצלה שייכת רק במום מסיים, שהוא מום כשלעצמו, או אומרים שידעה מהמגרעת וקיצלה עליה, אבל בענין

מז) עיין בפסקי דין המובא בהערה מ"ט, ושם הביא דברי הדינא דחיי, וכתבו שאין ראיהו מוכחת [נראה שסוברים שהפרת מטה אהרן המובא שם איידי גם בהתנו בפירוש].

אוצר

סי' לד אות ד — י

הפוסקים

וכו', ובחלוקת האשה כתב טענה מפני שמריעין לי וכו', הרי שמה דברי הראב"ד, לאע"ג שהיא צאה לגבולן, אם נראה לז"ד שהחמות גורמת הקטטה מולאין אותה, וזולאי דסמנין על דברי הה"מ דקיי"ל הלכתא כבתראי, ומה גם שראש דברי הראב"ד ודחה אותם, וכמ"ש מהרי"ק שורש ז"ה וכו', כ"ש דבג"ד מסכימים לדעת אחרת פוסקים קדמונים וגם אחרונים וכו', וכן נראה מתוך דברי הר"י [הובא לעיל סקל"א אות א'], שלא חילק בין היא צאה לנשות חמותה, או שהחמות צאה לנשות וכו'.

ובפרה משה אהרן ח"א סי' ס' דף קט"ז טור ד', כתב דכיון שכל הכך דבנותא חזרו והסכימו לדעת אחרת, כוותיהו נקטינן, והם הר"י [הכ"ל] וכן פלטיו גאון [מוצא לעיל הערה מ"ד] והרמב"ן [במיוחדות סי' ק"ג] ומהר"ם, והטור והרי"ר [משימים כ"ג] סוף ח"ה] שהביאו דעת הרמב"ם בלי שום חולק, ומשמע שכן עלתה הסכמתם, ולא תאלצו שום חזר להראב"ד וכו', וכ"ש שהה"מ הכריע כדברי הרמב"ם וכו', וכתב מהר"ם אלשחקר סי' כ"ג, לאע"ג דאין לפסוק הלכה כבתראי פוסקים, מ"מ היכא לאשכחן לאחרונים מבריעין בין הראשונים, הולכים אחר הכרעתן וכו'. ושם דף קי"ז טור א' כתב, ועוד שכיון שהראב"ד לא הביא תשובת הר"י דבדבריו שלא כמנהגו, משמע שלא ראה תשובת הר"י, וכיון שלא באו דברי הר"י בחבור מפורסם אלף בתשובות נעלמות, בזה"ג אמרינן הלכתא כקמאי, וכמ"ש מהרי"ק שורש ז"ה, דלויכא למימר דלימא לא שמיע לאורו פוסק אחרון דבריו, ואי הוה שמיע ליה הוה דר ביה. והובא בדברי שמואל (להר"ש ארדיטיו) סי' י"א דף ק"ם טור ג'. וכן הביאו בעזר משפט סי' ד', וכתב ודאי ההלכה מוכרעת ללא כהראב"ד.

גם בדבר משה (להר"מ אמארינו) ח"א סי' ל"ג דף קנ"ה טור א', ובידי דוד סי' קט"ו דף קט"ז טור ד', כתבו לסדרת הראב"ד בזה יחידאה היא, ואין לחוש לזה.

ובמשכנות הרועים מערכת אות ל"ת סי' כ' דף ע"ד טור ג', כתב דמה שדקדק המגדל עוז בדברי הרמב"ם ממש"כ "אלולי, אדרבה ממש" וראינו שוכנת "עמהם", תיזוק איפכא [שהיא צאה אחר שהם כבר שם], ומה שקילם הפסרה שעשה הראב"ד ושטרו לעשותה, לא ידעתי מה טיבה שיהיו חיייה תלואים בצקשה שלא ילעזרו אותה, והיא כרוחת שמריעין לה ולית מאן דמשגח בה.

ו. ולדעת הראב"ד כשדריים בבית אחד ממש, האם שומעין לה בכל אופן. בצפת מטה אהרן ח"א סי' ס' דף קי"ז טור ז', הביא שהרב שמואל פיטנו מציולגרדו, כתב בנידונו, דמאי דפליג הראב"ד עם הרמב"ם, אינו אלף דווקא כשהיא דרה בחצר עמהם, אבל אם היא ציית אחד עמהם, כולם נדחים מפניה, והביא ראיה מליתא בקדושין (מ"ט א') גבי ע"מ שאין לי שפחה מגודלת ויש לו אינה מקודשת, משום דאמרה היא, לא ניחא לי דשקלא מיילי מנאי, ואולא וגליא קמיה שיצבותאי כו', ופירש"י שם, שחוששים שתשמע ממנה דברים ותספר אותם צפני האשנות, ותתן אותה ציהם ללגלג ולקלס, וכ"ש כלה וחמותה שאובאות זו את זו. והסכים לדבריו בפס"ד הר"מ הכהן וחכמי ישיבת וינאיא שצריכא תשובת הר"ע כלב"א^(א) שצדכר משה (להר"מ אמארינו) סוף ח"א.

אולם הפרט מטה אהרן שם כתב ע"ד, ואין זו ראיה לכ"ד, דהתם לא אמר

ד. וכשישנה הכחשה ביניהם, אם הסכמתה היתה לתמיד, או רק לתקופה מסויימת. בפסקי דין רבניים כרך י' עמ' 359, מהרבנים ש' ישראל, י' קאפה, ומ' אליהו, באשה שהתנה בעלה עמה קודם הנשואין שתדור עם חמותה, והיא טוענת שהסכימה לגור יחד אתה שנה אחת בלבד, ולא לתמיד, כתבו דנראה שיש לזון ממה שמתנו כיו"צ, לענין מי שחייב עצמו לזון חזרו, שכתב הרמ"א בחו"מ סי' ס' סעיף ג', ד"ה שהמקבל עליו לזון חזרו תסם, כל ימי חייו או כל זמן שארץ משמע, ויש אומרים שגפטר צנעה אחת מנדרו, ובפסעות נראה כדנרקטים המפרשים שם שאלו הן שתי דעות, להדעה השניה שהיא דעת הראב"ש נוקטת, וזה ספק במשמעות דבריו, וע"כ נקטינן להמולא מחזרו עליו הראיה וכו', ולהלכה יש לנקוט כשיטת זו וכדון המולא מחזרו עליו הראיה, גם מזה הוי פלוגתא דרבנותא, ובתומים הובא צ"ת שם [סק"ן] העלה, שגם הראב"א מודה בהתחייבות ממונית, דאמרינן המולא מחזרו וכו', ובג"ד נראה דיש לזון את האשה כחמותה וכו', ללהלכה נקטינן שכל שצא לטעון נגד תקנת החמים הוא בגדר המולא וכו', אע"פ שצפועל הוא מוחזק בממון, כתבואר משו"ע סי' ז"ב סעיף א' וכו', וא"כ יש לפרש הסכמתה לפי הפחות ביותר, ואם אמנם לא ניתן לפרש שהסכמתה היא ליום אחד או לחדש אחד, כי ע"ז לא שייך תנאים והסכמה, מ"מ למשך זמן של שנה כטענתה, ודאי ניתן לפרש הסכמתה, וכענין שמתנו לענין מיסי העיר (בב"ב ז' ז'), שזירת קצב הוי י"צ חדש.

ה. דעת הראב"ד ודעמיה, דס"ל דשומעין לה רק כשהן באו לגור אצלה, והחולקים ע"ז וס"ל דבכל אופן שומעין לה. כתב הראב"ד צפ"ג מליאות הלכה י"ד, עמש"כ הרמב"ם שם דשומעין לה, אימתי בזמן שכן צלוח בגבולה, אבל אם צאה היא בגבולן, אין מולאין אותם בשבילה ממקומן, אע"פ שהמדור שלו ואין להן זו זכות, הואיל והוא רואה בעמידתם, אבל במקשים ממנו לסדר להן ענין שלא ילעזרו אותה דליתא.

ובמגדל עוז שם, כתב ע"ד הראב"ד, דגם מלשון הרמב"ם משמע כן, שכתב שיכנסו אליו [משמע שהם צאים לאחר שהיא כבר נתאלת שם], ויפה פירש, והפסרה נכונה היא, וטוב לעשותה. ובמרכבת המשנה (על הרמב"ם) שם, כתב דדבריו בכלל נכונים. ואולם הה"מ שם, כתב ע"ד הראב"ד, ואינו אומר אין אדם דר עם נחש כנפיהם, אבל כך הוא עיקר הדבר, שאם נראה לז"ד שהם מריעין לה וכו', הדין עמה וכו'.

ובדברי ריבות סי' ק"מ, כתב בנידונו, לאע"ג שכתב הראב"ד, דאם היא צאה בגבולן אין מולאין אותה בשבילה וכו', וכיון שכן צ"ד שהיא צאה לנשות אין מולאין אותה, ליתא, שהרי כתב הה"מ, שאם נראה לז"ד שהם מריעין לה וכו', הדין עמה וכו', וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם, שזחלוקת הבעל לא כתב שום טענה

יחסים בין איש לרעהו, הרי אין כאן דבר מסוים קבוע, דהוה ענין התלוי בכל הצדדים יחד, ויסודו בסבך עומק כוחות הנפש וכו', ואלי דבריהם שאין לנחשם מראש וכו', ומה שייך כאן סברה וקבלה וכו', דייל שהסכימה בגלל שחשבה שהיחסים יהיו טובים וכו', [ונדפס גם בעזר משפט סי' ד'].

אולם שם בכרך ב' עמ' 357, כתבו הרבנים י' א' הרצוג, ע' הדאיה, וי' ש' אלישיב, בנראה שאין זה מוכרח מלשון הפרט מטה אהרן, יסודו החילוק הוא בין מוסים לבין דבר התלוי ביחסים בין אדם לרעהו וכו', דהפמ"א כתב שם, דכיון שבא הדבר לידי הכאות הרבה, לא אמרינן כבה"ג סברה וקבלה וכו', ולפי"ז במקום שהדברים לא הגיעו לידי מכות וכו', י"ל דאי אפשר לה לטעון א"כ סברה הייתי וכו'.

(ג) עיין בדבר משה המובא בפנים שם טור ב' ד"ה אך.

(גא) הפס"ד הנדפס שם אינו תחום, אבל המעין בתחבולת הדבר משה שם סי' ל"ג, דיאה שהוא מה"מ הכהן בשם חכמי ישיבת וינאיא.

הגה ודוקא שנראה לבית דין שיש ממש בדבריה שהם מריעין לה וגורמין קטטה בינה לבעלה אבל

אוצר

ס"ק לר אות ו — ס"ק לה אות א

הפוסקים

ומיחו ים מצוי שהוא כחל, והוא כל מצוי שאין אדם צוה לנחלו בתוכו, וכמ"ס בירושלמי (כתובות פ"ז הלכה ו') גבי יואל וראשה פרו, שאף בני אדם שמצוין לה עומדין תמיד במצוי בזהר וינגילו לה קטטה, ואם יש מורים רחצים בין הקרשים יסתור אותם, זה הכלל כל מה שיראה לב"ד שיהיה עוד פירעו לקטטה יסלקו ביניהם, ואינו חייב לנאח משכונה לשכונה.

ועיין במקדשי השם ס' ס"ה, בתשובת הרב זאב שאול עטינגר ראב"ד פאלגורזא, שכתב בנידון, דבעיר קטנה אשר [כולם] שוכנים ודרים זה אלל זה, אולי הוה טענתה [למי אפשר לה לזר סמוך לאמו ואחותיו^ג] טענה, לכופו שלא ידור שם.

יב. וכשיש לו שני בתים, אם יכולה לומר שהיא תדור בבית המובחר. כתב בשו"ת הרשב"א המוצא צרות הקודם, דאם יש [לו] שני בתים, אינה יכולה לומר תיטול חמותי הגדוע ואני המובחר, אין זה בידה אלא ביד הבעל, ובמקום שהבעל תדור הוא עמו, ובלבד שיהיה תדור הראוי לפי כבודה שאינה יורדת עמו.

יג. כשאנו גותן לה מדור לעצמה, הגם שמחויב ליתן. כתב בשו"ת הר"י מיגאש ס' ק"א, שבאופן שהוא חייב להוציאה אל מקום מושבה, אם הוא נמנע מזה, יהיה כדון מורד על אשתו, ויוציא ויתן כתובה. וכ"כ בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג) ס' פ"א בשם תשובות הגאונים, ודפוס קרייתונא ס' ר"א, כתב כן בשם רב פלטוי גאון. וכ"כ ברי"ו משרים נכ"ג סוף ח"ה, והציאו דיינא דמי לאוין פ"א דף פ"ג טור ז' ד"ה שומעין. ובערך השלחן סק"א, כתב שכן איתא בתשצ"ח ח"ג ס' רמ"ג, דבמקום ששומעים לה, אם לא ראה הבעל, דנים אותו כדון מורד על האשה^ג. והציאו בנידון, צואל ובשאל ח"צ ס' כ"ז ד"ה ולענין.

ועיין במשחא דרבותא, בתשובה שצחק החי' של הרמ"ר אלפאסי בס' קנ"ד צפוה, שנסתפק אם כופין אותו צוטים לגרש ככה"ג, או שרק קוראים לו עבדין.

ובפסקי דין רבניים כרך א' עמ' 215, מהרשנים א' גולדשמידט, ש' ש' קרלין וי' צבליק, כתבו דאם אינו נותן לאשתו מדור אחר וכו', יש לו דין מורד על אשתו, והוא הנקרא צפוסקים מורד ממוזנות, כל חיוז המדור הוא בכלל חיוז המזנות, כמבואר בס' ע"ג סעיף ז' וכו', ואם כי אין לכפות צוטים, כמ"ס בגבורת אנשים אורח כ"ג, דמכיון שיש מחלוקת בכוונת מורד ממוזנות, אין כופין צוטים להוציא, אבל לכו"ע מחייבין אותו לגרש [ונדפס בעזר משפט ס' ד' עמ' ל' טור ז'].

לה. **שנראה לב"ד שיש ממש בדבריה**. א. מה פירוש שנראה לב"ד, ואם היינו באומד הדעת, או דצריך שיתברר הדבר, או שתיבא ראייה. כתב בשו"ת הר"י מיגאש ס' ק"א, דאין להכריח את בעלה לשכור לה בית, אלא ככתובות שחמותה זעירתה. ובאהלי יעקב ס' כ' דפ"ט ע"ב, כתב שזריכה טענה הנראית לב"ד כמ"ס המ"מ [פ"ג מאישות הלכה י"ז^ג]. ובדברי ריבז סוס"י ק"מ,

אמר שהיא טענה כי אם מפני שהתנה בפירוש, דקאמר ע"מ שאין לי שפחה גדולה, אבל כל שלא התנה בפירוש מנ"ל שהיא טענה מספקת שחמותה תהא נדחת מפניה וכו'. ועיין עוד בהערה מ"ו.

ז. וכשמביאה ראייה שחמותה מרגלת קטטה ביניהם. בפרט מטה אהרן ח"א ס' ס' דף קי"ז טור א', הציא שהרב שמואל פינטו מצילוגרדא, כתב שבנדון אפילו הראב"ד יודה, שלא נחלקו אלא לפי שהרמז"ס האמין לאשה בזה שאמרה שחמותה מרגלת קטטה ביניהם וכו', והראב"ד נחלק עליו ואמר שכל שהאשה בזה בגבול חמותה וכו' אינה נאמנת וכו' עפ"י דיבורה, וכתב עליו, דאם כך הוא כוונת דבריו [של הראב"ד], ל"ל לומר ומצדקשים וכו', דמשמע דאין תיקון אחר כי אם לבקש מחמותה על דל תחסד והסתמה, והרי כדומה הרי"ל לאשמועין, שאם אפשר לאשה להציא ראייה לדבריה, ואפילו ע"י אשה נאמנת וכו', ודוחין אותה וכו'.

ח. וכשחמותה הוחזקה להרגיל קטטה בין האשה לבעלה. עיין בס"ק הבא אורח ג'.

ט. וכשקטטות גורמות לכך שהבעל מכה אותה. בפרט מטה אהרן ס' ס' דף קי"ז טור א', באשה שטוענת שבסיבת הקטטות שגורמות חמותה ואחות בעלה, בעלה מכה אותה, כתב דנראה שזהא אפילו הראב"ד יודה, שהרי הם מסבבות הכאה, ובהכ"ג אמרו הפוסקים [בס' קנ"ד סעיף ג' ברמ"א], על הבעל המכה את אשתו, שראוי להחרימו ולנדותו וכו', כל כי הוא ודאי ראוי להרחיק מעליו, כדי להשתדל שלא יבוא לידי כך, ואין ראוי לדקדק מי בא אלל מי. ועיין באהלי יעקב המוצא בס"ק הבא אורח ח'.

י. להחולקים על הראב"ד, האם מודים דאין שומעין לה, כשהמדור הוא של קרובי הבעל. כתב במשכנות הרועים מערכת אורח ל"ת ס' כ' דף ע"ד טור ז', מהרמז"ס פ"י"ג מאישות הלכה י"ד, כתב גבי האיש וגם לגבי האשה שאמרו אין לזנוי שיבואו לביתו וכו' ואינו שוכנת עמהם וכו', שאין כופין האדם שיבואו אחרים בשרותו, הרי גם בעל קרי ליה רשותו, וגבי אשה נמי קרי ליה רשותה, וכלמד מדבריו להמדור הוא צחוקת הבעל ואשתו וכו', וכן מש"כ הרי"ף [הכ"ל בהערה ל"ט], להמגלגל המריבה הוא נדחה, [ומי"מ] מורו ואזר דהיכל להמדור הוא של הקרובים אינם נדחים מפניה אע"ג דמריעין ומצוין לה וכו', דמהיכל תיתי שם נדחים מפניה, דאפילו צמילי דלפרושי מאיסורא, דקיי"ל דמהגרש את אשתו אסור לזר עמה בזהר והיא נדחית מפניו, אפ"ה אם האכר שלה הוא נדחה מפניה כלדיא כתובות כ"ח א' ובשו"ע ס' קי"ט סעיף י"א, אלא ש"מ דהרי"ף והרמז"ס מורו דהיכל להמדור של קרוביו, אע"ג דאינה מגלגלי המריבה ומריעין ומצוין, אינם נדחים מפניה וכו', וכדעת הראב"ד דזה.

יא. כשמחויב ליתן לה מדור לעצמה, אם יכולה לומר שירחיקנה למבו או לשכונה אחרים. בשו"ת הרשב"א ח"ד ס' קס"ה, אחר שכתב דלאשה יכולה לומר איני דרה עם אנשים שמצערין אותי, כתב עוד, אבל אם יש בתים מחולקים בקרשים, ואין נכנסין דרך חצר אחת ולא בפתח אחד, אינה יכולה לומר שירחיקנה למצוי אחר,

(ג) מדבריו לעיל מיניה.

(ג) אלא שנידון היה באופן אחר ע"ש.

(ג) המ"מ שם כתב על השגת הראב"ד, כך הוא עיקר הדבר, שאם נראה לב"ד שהם מריעין ומצוין לה וגורמים לה קטטה עם בעלה מדין עמה, ואם לאו לא

אוצר

ס"ק לה אות א

הפוסקים

ובחיים ושלום שם דף פ"ה טור ז' כתב ע"ה, ועוד אני מוסיף, דממש"כ בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' קס"ח מביא, דכל שלא כתב ר' לז"ל שמתירין ומתיעין לה, וגורמין לה קטטה, אינה יכולה ללכת מצית בעלה שאור לר עם אביו ואמו וכו',^(א) ועדיף מינה הביא זאהלי יעקב [הנ"ל] משו"ת הרשב"א (כת"י) סי' תתכ"ב, דמדינא האשה חייבת לדור עם חמיה וחמותה, שהבעל חייב צדקו וזמנו, ואינו ראוי להפטר מהם, והביא ראה מלאיחא בתמכת כתובות [ס"ז], שאינו כופה אותה לעמוד לשרת לפני אביו ואמו, ויבואו לזכיה עמהם בצית מיירי, ומינה למד ההאלי יעקב, דמן הדין חייבת האשה לדור בצית בעלה עם אביו ואמו, וכ"כ שם [זאהלי יעקב] הרב אברהם מונסון וכו', ועוד דכל שאין לאשה טענה מספקת שמתירין לה, יש חיוב לדור בצית שדרים בו אבי הבעל ואמו, כי כיון שגם בשרות אביו ואמו, לומדים דרך ארץ והנהגה יסרה ויהדות וסדר נשים וכדומה, ואינם צעלי בחיבה לעשות כראונם וחפצם לפרוץ פרכה ומעשה נעדרות, כי היללות הכל והסם רותם ויזרם מתגבר עליהם וכו', ובהיות עליהם מורא אביו ואמו הויא שמירה מעליהם וכו', עד אשר יגדלו ויבואו בשנים וכו', ואז לא לחוש עוד וכו', והוא ברור ברק דוק ומנוסח.

ובמשכנות הרועים מערכת אות ל"ב ס"ז דף ע"ד טור ג', כתב לאופן הצירור הוא ע"י העדלת השכנים, ואם הם דרים במקום ללא שלטון ביה עינא וכו', יעשו הרב"ד כמנהג הרב"ד שכתב הר"ף [להושיב ציניהם אשה נאמנת]. ולחקור ולדרוש כפי השגת שכלם ולא באומדות, חלף דהא איכא דררא לממונה ברצוי האולא במזונות ואצוירייהו, וכללל הוא להאדינא צ"ל לא מפקי ממונה עפ"י האומדות וכו', ועוד זה דקא ממונה ליה ממנות כבוד אב ואם ומוראם כי רבה היא וכו'. ובדף ע"ה סוף טור א', כתב דאין האשה יכולה לטון לבעלה לגלות מעל שלחן אביו וכו', עד שיתבאר הדברים ויתחוויר כשמלה לז"ל. וזוילאמר מאיר ח"צ סי' ס"ה, כתב וככה אכן צ"ד דיון נוהגין, לחפש צדוק טענותיה ע"י השכנים. ובזאת ליהודה (בלרי"י מלמנות) סי' י' כתב דלעת הרמ"א, להיכל שיש רגלים לצדד והוכחה גדולה שגראה לז"ל שחמותה מנירה לה, שאנשים קרובי חמותה העידו שחמותה מנירה לה, שומעין לה, והגם שסו"ס אין עדות כשרה, מ"מ צודאי שאין להרבה על זה וכו'. וכ"כ בידי דוד סי' קט"ו דף קכ"ט טור ד', דמהני צידוק אפילו ע"י אשה.

ובשושנים לדוד (להר"ד זבאח) ח"א סוס"י ז"א, הגם שפסק דהכל תלוי בציני הדיין לחקור ולדרוש, מ"מ אחר חתימת התפוצה כתב, עוד נראה, שהבעל מוחזק והיא צאה להרבות עליו האולא, ועוד לטעמו מציבור זר ואם, פשוט דילאמר קי"ל כהסכמים לאין שומעין לה עד שיצטרפו הדברים ויתחוויר כשמלה, שגם מריעין ומניעין לה, הלא"ה אין שומעין לה, ולכן אמרין לה הביא ראה וכו'.

ובדברי שמואל (להר"ש ארליטו) סי' י"א דף ק"ס טור ד', כתב שהרב יעקב קובו משאלוניקי צפסק כתי, העלה לאין האשה נאמנת וכו' אלא בראיה גמורה וכו', ובעיני שכתב דברים עפ"י עדים ונראה לז"ל שכן הוא, ושגם מהר"י מולכו העלה, שאין להאמינה אלא בראיה ברורה. ושם בדף קס"ח טור א' העלה, דאינה נאמנת

ק"מ, כתב בתוה"ד, אם נתבאר הדבר או יראה לז"ל. ובתפוצה הרב עמנואל כלבו שדבר משה (להר"מ אמאריטו) סוף ח"א, כתב בסוף אות ג', לדרך שידע הרב"ד שקרובי הבעל מריעין קטטה. וביאמר יצחק ח"א סוס"י קכ"ד, באשה שמרדה בבעלה, כתב דאם נראה לדיין דמה שגמלה בו הוא מחמת קטטה, שדירה עם חמותה וכיו"צ שמרגלים קטטה ציניהם, לדרך הבעל לשכור לה מזון בפני עצמו וכו', כלל הדברים, שדבר זה תלוי בציני הדיין לחקור ולדרוש, כדי להעמיד הדבר על צוריו.

ובשואל ובשאל סי' כ"ה, כתב דנראה דודאי אין לדרך עדים ממש, חלד, דעדים בחצר שאינה שלהם מי מציאם, ותו לאין אדם חוטא לפני העדים, ותו להרמ"א לא כתב אלא שיש ממש דברים, ששמע שאין כאן ראיה ברורה או עדות, רק איזו ממשות דברים, והגם לשון המ"מ לכאורה אינו נראה כן, מ"מ הדבר מוכרע מעצמו שכוונתו כמו שצייר הרמ"א, ופשוט להרמ"א כיוון לזה במה שגנה מלשון הה"מ [דהר"מ כתב, אם נראה לז"ל שהם מריעין ומניעין לה וכו', והרמ"א כתב, שגראה צ"ד שיש ממש דברים] והיינו שיחקרו דברים וכשיראה להם שיש ממשות טענותה, הגם דבעלמא נאטקין לכל מהאי אומלתא וכו', מ"מ י"ל דבמקום שהדבר תלוי בזה וכו' צולתו, ואומות הדינא ויכחו שכן היה בזמן הקדמונים, שהצ"ד דנים לפי אומדן דעתם שכן הוא האמת, כמ"ש הרמז"ס בפכ"ד מסנהדרין הלכה ז', והעמידו זה גם בזה"ל, שדנים באומדן הדעת היכא דלא אפשר בלאו הכי וכו' דה"ל, ותו י"ל, דלעתה דהכי נראה שיהיה נדונית כפי ראות עיני צ"ד בכל מה שא"א לזררו, דלכ"כ א"א להם שיתקיימו שטולם, וכס"ג כתבו הפוסקים בזה"מ סוס"י ל"ה בהגה, להכשיר עדות נשים גבי קטנות ומריבות, וכן הוא בנ"ד וכו' דה"ל.

ובדבר משה (להר"מ אמאריטו) ח"א סי' ל"ג, כתב דמדברי הרמז"ס [פ"י מאישות הלכה י"ד] בזה שמע דכיון דמה ששומעין לה היינו משום מריעין ומניעין לה, לאו כל הימנה לומר כן דלי ראה, ואין שומעין לה אם לא שיתבאר הדבר דלדבר כן הוא, דמי יכול לידע דהאמת אמת, ואפשר שבעלילה צאה עליהם וכו', וזהו ניחא דהרמז"ס לא הדיק לפרש דנותנין לה אשה [נאמנת לדעת ממי נתגלגלה המריבה] כמ"ש הר"ף בתפוצה, דממנו לקח הרמז"ס דינו כמ"ש הה"מ וכו', משום דכלל מש"כ מניעין ומריעין וכו' מוכח בהדיא לדרך צידוק וכו', ולכן לא הביא הה"מ דברי הר"ף שנותנין לה אשה נאמנת, דכיון דמלה הדבר שיתבאר לז"ל, ממילא מובן דאם נראה לז"ל לתת אשה נאמנת להתבאר הדבר, עושין כן, ואם יש צידוק מלך אחר, אף הר"ף מודה לאין לדרך לזה. והביא לנידון בתפוצה הרב נסים נתן שצחיים ושלוס ח"צ סי' כ"א דף פ"ג טור ז', לדרך צידוק צ"ד שהם מריעין ומניעין לה.

כל הימנה וכו', והו דעתי. והקשה דיבא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור א', ולא ידעתי למה יחס הדברים אליו והם דברי הר"ף בתפוצה [שהביא המ"מ שם], ואפשר שכתב זהו דעתי לומר שדעתו מסכמת לדעת הר"ף. ובקור משפט סי' ד' כתב לדרך, שכונת המ"מ שנקודה זו, בדבר בירור, דעתי אחרת מדעת הרמב"ם, שהוא בא להסביר דעתו בגד השגת הראב"ד, ובפרט זה אין דעתי כרמב"ם.

גד) מדבריו בחי' סי' ע"ח.

נה) ועיין שם סי' נ"ד, שכתב דמש"כ הרמ"א נוהגים להושיב איש או אשה וכו', יש להוכיח דלא מהני מה שחוקרים הב"ד מתוך דבריהם, או מתוך דברי השכנים, לדעת ממי נתגלגל הריב, וה"ג מסתברא, דודאי מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לא מדבר.

אוצר

סיק לה אות א — ב

הפוסקים

ועיין ביכין ובויעז ח"א סי' קכ"ב דף ל"ד טור א', שכתב בתוה"ד, שאין אדם כופה את אשתו שתדור בחצר אחת עם אמו ואחיותיו, וכ"כ הרשב"א, והרב יצחק בנבנאני בשם תשובת הרי"ף והגאונים, והרמז"ם וכתב תשובת הרב ח"א [הרשב"ש] סי' ע"ב³⁵⁸, וכן היא שאלמה אין לזנוי וכו' מפני שמריעין ומאירין לו, שומעין לה. ובידי דוד סי' קט"ו דף קכ"ט טור ג', כתב דמדברי הרמ"א נראה להלכה, שהצניע דעת מרן [הסו"ע], למשה אנו חיים ואין צריך ציורו, למרן כתב דשומעין לה, וע"ז כתב הרמ"א ודוקא שגארה צ"ד וכו', ומצואר להצין הרמ"א דלדעת מרן שומעין לה בלי שום ראיה וכו'.

ובפסקי דין רבניים כרך י' עמ' 358, מהרזנים ש' ישראל י' קפאח וכו' אלוה, כתבו דלעת הרמז"ם שכתב בסתמא שומעין לה, משמע בצירור שאינו מרצין שום ציוריוס נוספים, כדנקט הבית מאיר דלעתו. ושם בעמ' 362 בסיכוס הדברים, כתבו שהדבר [אם ריכיה להוכיח] תלוי במחלוקת אם כמחבר בשו"ע עפ"י דעת הרמז"ם ואם כרמ"א וכו'. וכעין זה כתבו הרבנים ע' הדלה"ה י' מ' בן מנחם וי' הלק, שם כרך ג' עמ' 310 ד"ה והנה.

אולם בפס"ד של הר"מ הכהן וחכמי הישיבה בזוגיה שדדבר משה [להר"מ אמארילו] בסוף ח"א³⁵⁹, כתבו שהרמז"ם הרמז"ן מהר"ם [מרטנבורג] בשם רב פלטי גאון הה"מ הטור והשו"ע [דס"ל כהרמז"ם ודלא כהרמ"א] שם, הסובר דלכצא צבולא יוכלה לדחות אפילו בלא טענה, כמצואר לעיל סקל"ד אות ה', כולם ס"ל דשומעין לה, כשגארה צ"ד כך. גם דדבר משה שם סי' ל"ג, כתב דמדברי הרמז"ם בזה משמע לרצין ציורו.

ובשואל ובשאל י' סי' כ"ו, כתב שצ"ב הביא דברי הר"מ ולא העיר ע"ז, ונראה שכן דעתו, וכ"כ דגם בשאר ענינים [שכתב שם הה"מ] נראה דס"ל כהה"מ, ומסתמא גם בזה ס"ל כן, שאם היה סובר כמורה בחדא ופלגי עליה בחדא, היה מבאר זה צ"ב או בשו"ע וכו', ותמיהני על הבית מאיר [הס"ל], דהוא מחלק את הסוים, דולוי הה"מ לא בא לחלוק אלא לפרש דברי הרמז"ם כמצואר שם [בדבריו], וכן דעת הצ"י בזווגת הה"מ, מדלא העיר בזה, וקשה טובא שיניח דעת הרמז"ם ויפסוק כהה"מ, ואם באמת היה הה"מ חולק, היה מזכיר על מי סמך וכו'.

ושם צ"ח סי' נ"ט, כתב דמדבריהו הרמז"ם ומרן [בשו"ע], שתאמר מפני שמריעין וכו', ולא בני לזר בראיה בלי טענות, ש"מ דבעינן שיתצטר ל"ד וכו' [דל"ה כל אשה יכולה לומר כן³⁶⁰], וכן מתבאר מדברי הה"מ דלעת הרמז"ם, ומינה למרן שגבר אחריו, וכ"כ מדבריו צ"ב שהביא דברי הה"מ, וכ"כ מדברי הרמ"א על דברי מרן וכו', ובבית מאיר כתב, דלעת הרמז"ם דמן הסתם יכולה לטעון, ואין נראה כן, ואפילו אם אין הכרע בדברי מרן, תסגי לן דעת הרמ"א, וכמ"ש חכמי ורזני תונים, דבמקום שלא גילה מרן דעתו, אזלינן בתר הרמ"א, וכ"כ רצני ועד הצ"ד בתונים, הביא דבריהם ביוען משה [בשפסר שער משה סמון י'] וכו', ועוד לוי יהא אלא ספק, אם מייאח המוציא מחצרו עליו הלאה, לכיון שיש סוברין כן, יכול הבעל לומר קו"ל כן. וע"ש סי' כ"ה.

גם בבקש שלמה סי' ל"ד, כתב דריהטת לשונו [של הרמ"א] ומשמעות דבריו, הם כמפרש את דברי מרן, דע"כ לא קאמר מרן דשומעין לה.

נאמנת אם לא שתצו עדים³⁶¹ צ"ד. גם באררת אלוה (להרע"ח ריקן) סי' ב', כתב שתצטר טענתה בראיה צרורה.

ובאזן אחרן מערכת הדל"ת סי' כ"ו, כתב לרצין שיתאמת הענין ל"ד, צדעים וראיה צרורה. גם בתשובת הרב יוסף אלפנדארי בחיים ושלוס ח"צ סי' כ"א, באשה שגרה מצית הבעל, כתב לכיון שאין עדותה מתיירה ומריעה לה, ליינין לה דין מורלת. וכ"כ בתשובת הרב יוסים נדבו שצויהו מאיר ח"צ סי' ס"ד, שריכה ראיה צרורה עפ"י עדים וכו', ואפילו אם לא נאמר שיש מערכה מול מערכה בדברי השו"ע [ע"ז באות הבא], הבעל מוחזק ויכול לומר קו"ל.

ובגור מצרים הלכות כתובות סי' כ"א, כתב להכי ליינין במצרים מנשים בכל יום וכו', שאין אנו מחייבים לבעל להפטר מצית אציו לעשות לה מדור לעמנה, אם לא כאשר יתצטר ל"ד ציורו גמור ושלוס ע"פ שני עדים³⁶², ואם הם דרים בחצר לבדם ואין עמהם שכנים שיעירו וכו', אנהנו מחייבים אותם לשכור להם דירה אחרת עם שכנים, וכעין מש"כ להר"ף להוציא אשה צנייה.

ובגהם שאל ח"א סי' כ"ד, כתב שדוקא ציור צדעים צניין, ולא כמו שהוסף הרמ"א [דלהלן] ונהגים להוציא עמהם איש או אשה נאמנים וכו', יען שהשמיטה הצ"י וכו'. ובחצ"ס סי' כ"ג ד"ה תמנית, כתב להחמ"מ לרצין ראיה צרורה, ולנהגים [כרמ"א] די צדיעה נאמנה, והצ"י שהביא דעת המ"מ ולא ערער עליו לומר שנהגים רק צדיעה ואין לרצין לעדות צרורה, ודאי כן דעתו שצריך ראיה צרורה דלעת המ"מ ולא כנהגים הג"ל [ע"ש שהאריך בזה].

ובישיביל עדי ח"א סי' ל"ה בשאלה, הביא שהצ"ד צנידונו פסק, דלא להסבירם שריכה ציור, במקום שיש ע"ז מול ד"ש להאמין לה, וכתב שדק הצ"ד בהחלטותו, לכל דברי הפוסקים שריכה ציורו, מדברים באופן שהבעל מחזיק דברי האשה לגמרי וכו', לא כן צ"ד, מלכד דכבר ישנו ע"א המאשר דברי האשה, עוד זאת וכו', שיש רגלים לדבר [מדברי הבעל עצמן] כדברי האשה.

ב. דעות הסוברים שאינה צריכה לברר בדריה. עפ"ת סק"א מהבית מאיר, להרמז"ם [פ"ג מאישות הלכה י"ד], סובר דמן הסתם נאמנת שמריעין לה [כמצואר לעיל סקל"ג], אבל הטור ושו"ע אזלי בשיטת הה"מ [שם], שהביא הרמ"א, דדוקא שגארה צ"ד שיש ממש בדבריה, אולם מתצטר דעת הרמז"ם דעל אמו ואחרות סתמא יכולה לטעון.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ב', כתב דלענין פסקא דמילתא, מנשים בכל יום³⁶³, כמו שגארה מדברי הרמז"ם, לנאמנת בטענתה, ואין נותנין לה אשה וכו', אלא שומעין לה מיר. והוצאו דבריו צעק סופר סי' ז' [ע"ש שהביא גם טעמים אחרים לזכות האשה]. וכ"כ דלעת הרמז"ם בוצאת ליהודה [להר"י מסלתון] סי' י' [אלא שלא ראה לסמוך על פירושו זה אלא כסנפין].

358) ממשיכ מקודם, ראיה גמורה ובירור עפ"י עדים נוראה לב"ד, נראה שכוונתו דלא בעינן עדות כשרה ממש כד"ן עדים, אלא עפ"י שכנים וקרובים ונשים וכדומה.

359) בוזאת ליהודה [להר"י מסלתון] סי' י' עמ' ק"ח טור ב', כתב ע"ד, שבכל הספרים שמרן עליהם לא כתבו שצריך שני עדים אלא בירור לב"ד, ומספיק ע"י אשה נאמנת.

360) ובפסקי דין רבנים כרך א' עמ' 216 מהרבנים א' גולדשמיט ש' קרליץ וי' בבליק [ונדפס בעור משפס סי' ד'], כתבו שאין הוכחה שמנה זה בתפשת ונתקבל בכל בתי דין בישראל, ויתכן שרק במקומו נהגו כן [והביאו ראיות מהדבר משה [להר"מ אמארילו] ופרת משה אחרן שלא הוכיחו מנהג זה].

361) צ"ל סי' ע"ה, ושם איירי לענין שתי צרות בחצר אחת.

362) ע"י לעיל הערה ג"א.

363) עפ"י דבריו שם.

אוצר

סי' לה אות ב — ה

הפוסקים

רק כשהן צאות לדור אכלה שומעין לה [כמוצא לעיל סק"ד אות ה']
דכשהיא מרואה להדחות מפניהם, לית דין ולית דיוון ליוכל למימר
לה שזי עמהם צעל כרחק, ומייז להשכיר לה בית דירה, שכן הביא
הב"י כלן מתשובות המיוחסות לרמב"ן סי' ק"ב, הבורחת מפני
חמותה ולא צמרה, שחייב הצעל לתת לה מזונות, והוא הדיון שחייב
לשכור לה דירה רחוק מהם, כי אחד מתנאי הכתובה הוא, ואת תהא
יתצא צביתו וכו', והצעל חייב להניח את כולן ולדור עם אשתו, וזה
נלמד מכתובתה, דכתא ואלא אפלא ואוקיף, ואין יכדנה ויעצדנה
אם לא ידור עמה.

ובפסקי דין רבניים כרך י' עמ' 358, כתבו הרבנים ש' ישראל י'
קאפח ומ' אליהו להשוות דעת הרמ"א [דס"ל דלריכה לצר
טענתה] לרמב"ם, שרק במקום שתוצעת הרחקת נשים אלה מביתה
יש צורך לצר מי הגורמת, משא"כ כשהאשה דורשת מדור פחד,
שצוה אין לחשוש שתיצעתה זו קטגורית וצאה רק מתוך רצון ללעזר,
שהרי אין היא פוגעת בהן והן מתקומן נשארות וכו'.

אולם בעדן להם כאן כתב, דאין חילוק בין כשצוה לדחות לשכורה
לצאת היא, מדכתב הרמב"ם [והשו"ע בטענת האשה] ואיני
שוכנת עמהם, ולא כתב ואיני רואה שידורו עמי, כמו שהתחיל ואמר
שיצוה לצביתו וכו', ועוד שאם היא יכולה לצאת שלא בטענה
[וביורו], מה הועיל היות המדור שלו, אחר שע"כ יעתק ממקומו,
וזה פשוט וכו', וכן הסכימו חכמי העיר הזאת [מנרסין].

ובספרו אהלי יעקב סי' נ', כתב שמדברי הרמב"ם עולה דגם כשהיא
רואה לצאת, שאינה רואה לשכון עמהם [ואינה דורשת שהם
יעזרו למקום אחר], צביא טענה מהרלואי צ"ד מפני שמריעו לה
וכו', דכחול מחתה מחמתיהו הרמב"ם, לחייבת את קרוביו ורחיית
עצמה מפניהם וכו', [ומסיק] דכל זה פשוט, ולא הארכתי בו אלא לפי
שראיית מי שחשב לחלק בין שני הדינין, ואמר דדחיית עמלה לא
צביא ציורו ולהרלות פנים לטענתה צ"ד. ושם דק"פ ט"ז, כתב
דעוד ראה לזה, ממש"כ ר"י נתיב כ"ג סוף ח"ה בשם הר"י, דאם
נתקוטטה אשה עם חמותה ואינה רואה לדור עמה וכו', דנותנין
כאמת וכו', ומאי דכתב ואינה רואה לדור עמה [ודאין] מייירי
כשהכלה רואה לצאת, דאי דחיית החמות מייירי הול"ל ולא ראתה
שתדור עמה חמותה, וע"ז השיב שמצדדין ממי מהן נתגלגלה
המריבה וכו', והרי ממ"מ [פ"י] מאישות הלכה י"ן] כתב דדברי
הרמב"ם [סם] הם לדברי הר"י, ובר מי דין שצדיק כתב הרשב"א
בתשובות [סם] סי' תתכ"ז וכו' תשל"ח [דלפס ח"ד סי' ע"ב], שצדיק
הרמב"ם הם בשתי החלוקות, להוציאם מביתה, ולהוציא אותה
מהבית וכו', והסכימו וחתמו עמי רוב חכמי העיר.

וכ"כ בתשובת הרב אברהם מונסון שם, דלמש"כ בתשובות
הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' ק"ב, דיכולה היא שתאמר
לצעל, איני רואה לדור עם אנשים שמאצעים אותי וכו', או
שירחיקה מגבולם, כקוט דדברי הרמב"ם הם כשהיא טוענת
שירחיקם מגבולה או שירחיקה מגבולם, ושקולים הם, ועל שניהם
נראה שכתב הה"מ [הג"ל] שצריך ציורו וכו', וכן צ"ד וכו'.

ובדבר משה [להר"מ אמאריליו] ח"א סי' ל"ג דף ק"ה טור א', כתב
דהיכא דאין ציורו דצדיקה, לכו"ע אין שומעין לה וכו',
אפילו אם תאמר היא שיאצור הן צבית, ושישכור לה צעלה בית אחר
וכו', כיון דעלטולא דנצרה קשה וכו', וכ"מ מדברי הרמב"ם [סם]
שכתב, וכן היא שאמרה אין לכוני שיכנסו אצלי ואיני שוכנת
עמם

לה, אלא אם נראה לצ"ד וכו'. וכ"כ בשו"ע לר"ד (להר"ד כצחא)
ח"א סי' ל"א, דהרמ"א מפרש כן בצדיק השו"ע ולא לחלוק בזה. גם
צוואמר מאיר ח"ב סי' ס"ה, כתב דהרמ"א צא לפרש דברי השו"ע
וכו', וגם לתרן לר"ד ציורו. וכן בתשובת הרב נסים נדבו צוואמר
מאיר ח"ב סי' ס"ד, כתב שגם דעת השו"ע שצריכה ראה וכו'.

ג. ובשהחזקה החמות להרגיל קטטה בין האשה לבעלה. כתב
צפרח מטה הארץ ח"א סי' ס' דף ק"י טור א' ד"ה ומיהו, דאם
החמות הוחזקה [לגבי כלתה האחרת^ה] שהיא מרגלת קטטה בין
האשה לבעלה [ולאי שכלתה נאחמת^ה] וראוי להרחיקה, דהרי
אחרינן בכתובות [ע"ב א']. הדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל או
לבית המשתה ויזיל ויתן כתובה, ואי משום דבר אחר, דהיינו בני
אדם הפורצים, רשאי, והיינו דוקא כל דליתחזק, הרי דכל שהחזקה
מתייעת לדבריו רשאי, אע"פ שהוא מהדברים שאמרו שכל שצאה
צזאת הטוענה ויזיל ויתן כתובה, כ"ש צ"ד דמרחיקין אותה מעל
גבולה וכו', וכבר השוה [הר"ש] הוא הרב שמואל פינטו
מצילוגרדו, שכן גם דעת הראש"ד [דכשהאשה צאה לגור עם
חמותה אין שומעין לה, כמוצא בסק"ד אות ה']. דלפי טעמא
שכתב שם הראש"ד, אפשר שידע ע"ז, שכתב שמצדדים מהן וכו',
ואם היא הוחזקה בכך, אין תיקון זה מועיל ודאי, וכל שלא יועיל
ולאי יורה להרמב"ם לשומעין לה. וכ"כ צעט סופר סי' ז', צידון
דומה, שכבר כתב צפמ"א, דככה"ג ליכא מאן דלפגי דחייב לשכור לה
הצעל בית צפני עמלה, לרחיים ניתנה ולא ללעזר.

ובידי דוד סי' קט"ו דף קכ"ט טור ד', כתב צידון כזה, דודאי לכו"ע
הדיון עמה, ואף לדעת הראש"ד, וכמ"ש צפרח מטה הארץ,
והם דברים צדוקים [ע"ש שאלעפ"כ כתב שצריכה להוכיח טענתה].

ד. ובשחמיה זמן מופלג שדר עמם גורם להפרעה בשלום בית. כתב
צו"כ עבדי ח"ה סי' נ"ח אות ה', שחייב הצעל לסדר את
אציו במקום אחר, דאף שהעלו הפוסקים וכו' דכל שאינה מוכיחה
שמריעין לה אין שומעין לה, אצל הרי מפורש בכתובות [ס"א ב']
דאין כופה לעמוד לשרת לפני אציו ואמרו, וכן פסק הרשב"א
בתשובת כת"י [הוצא צאהלי יעקב סי' נ']. ואף לדעת הר"ן שם
דבסמוכים על שלחנו כופין, צמ"ש מארחי ופרחי, הנה ודאי שאין
זה אלא צזאתה המדה של ארחי ופרחי, אצל לא ציותר מזה, ובצ"ד
הרי אציו זמן מופלג שצריך טפול מיוחד, יכולה לטעון שאין
צאפשרותה לטפול כזה וכו', וידועים דברי חז"ל דערכין יט"א ח' א' אצל
צביתא פחא צביתא, וכן בעירובין פ"ח משנה ה' איתא, אפילו הניח
ציתו והלך לשבות אצל צתו, ופירש הרע"ב דדוקא צתו, אצל צנו אין
הם מסכים לדעו מצינו ולדור אצל צנו, צתו מתקוטט כלתו עמו,
אין מפורש דטועני הדבר שאז הדר אצל צנו עלול להפרעת השלום.

ה. ובשאיגנה מבקשת לדחות אותה, אלא שרוצה שיתן לה דירה
אחרת. כתב צדכר משה [להר"מ אמאריליו] ח"א סי' ל"ג, שהרב
השואל, דעתו נוטה, דרק כשהכלה צאה לדחות חמותה שתאף לחון
והוא תישאר צבית, אז מושיבים נאחמים לדעת מי הוא הגורם
המריבות, משא"כ כשהכלה אומרת אני אלא לחון ושישכור לה בית,
לכו"ע שומעין לה בלי העדלות עדים וכו', ושכן משמע מהראש"ד
ומתמ"מ ומתרי"ף המוצא צרי"ו וכו'.

ובפסק דין של מהר"ם הכהן ובני הישיבה צולגיה שצדק תשובת הרב
עמנואל כלבו שם בסוף הספר^ה, כתבו דאף לדעת הראש"ד

סב) מדבריו שם בד"ה עוד.

גא) עיין לעיל הערה ג"א.

אוצר

סי' לה אות ה — ח

הפוסקים

להכריח את בעלה לשכור לה בית דירה לבדם וכו', אלף שמדברי תשובות הרשב"א [כת"י] המובא במהריק"ש ומהר"א מונסון צאהלי יעקב סי' כ', ששאל צראון ואמו שיש להם בתים משותפים, ועוונת אשתו שאין לרונה לדור עם אמו שגורמת קטטה, והשיב שמינה יכולה לטעון זה, שהוא חייב בצבורם ומוראם של אב ואם, והציא דברי הרמב"ם, ולא נחתו [המהריק"ש ומהר"א מונסון] לחלק בין סומך על שלחן אביו ואמו ביחד או האם לבדה כד"ל, דבכל גוונא לריך ציורו לב"ד [וע"ש] בסוף התשובה שעשה סניף מדעת הר"י מייגש כדי לחייב את הבעל להוציאה [סו"ה].

ז. אם צריכה לברר בדריה גם כשהמזדור הוא שלה. במשכנות הרועים מערכת ארת לבית סי' כ' דף ע"ז טור א', כתב מהרי"מ [שהוא מקור דברי הרמ"א], שכתב שהאשה אינה יכולה למחות אלא בטענה מצוררת מפני שהמזדור של בעל ואימו שלה, מוכח ודאי, להיכא דהמזדור שלה כגון שהוא מנכסי מלוג, תיסקי לה בטענה גרידלח למחות מלפניה, כדקיי"ל גבי מגורשת [בסי' קי"ט סעיף ז' שאסורה לדור עם המגדש בחלה, ואם החלה שלה הוא נדחה] וכו'. וכ"כ בכנה"ג הגה"ט אות ג' בטה"ד, לדיק מדברי המ"מ הכ"ל, שאם המזדור שלה שומעין לה [אפילו] שזינה לב"ד [שלא יבואו אמו ואחיותיו].

אולם בזאת ליהודה [להר"י מסלתון] סי' י' עמ' ק"ח טור א', כתב ע"י, להרואה יראה בפשט דברי המ"מ, ללא נחית לחלק בין אם המזדור ידליה, בין אם המזדור הוא נכסי מלוג של האשה, לשניהם מייקיי מדור של בעל וכו'.

ועיין בפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 316, שהביא ע' הלאה י' בן מנחם וי' הרם, האריכו לצאר שדויתא הזוג שייך לבעל [כמובא מדבריהם לעיל סקכ"ה אות ד'], וכתבו דמש"כ בכנה"ג [הנ"ל], כוונתו באם המזדור שלה באופן שאין לבעל זכות זו מדין פירות.

ח. וכשיש בירור שהבעל מכה אותה, והיא טוענת שחמותה היא סיבת ההכאות. בתשובת הרב אברהם מונסון צאהלי יעקב סי' כ', אחר שכתב לריך ציורו ב"ד כמבואר לעיל אות ב', כתב שצ"ה נתיישב מש"כ הרשב"א בסי' תשל"ה [בכת"י], ונדפס בח"י סי' ע"ב, על אשה שהלכה לבית אביה עד שיתצטר ב"ד אם תדור עם אמו, והשיב לאם צ"ה בטענה צדורה וכו', לריך שיתן לה מזונות, ובתשובותיו המיוחסות לרמב"ן סי' ק"ב, צבעל שמכה את אשתו והיא טוענת שחמותה גורמת, השיב דיכולה היא שתאמר לבעל, איני רואה לדור עם אנשים שמאכזרים אותי וגורמים לי קטטה ביני ובין הבעל וכו', ושכן כתב הרמב"ם וכו', סתרי לכאורה, ובמה שכתבנו לריך ציורו קצת, יש לחלק, דהתם מייירי שיש ציורו לב"ד, שבעל מכה אותה, והיא טוענת שחמותה היא סיבת ההכאות, צ"ה לזכור ליתחל מחמתה, וגם מאחר שגשש אלה כהגון שמכה אותה, כפיין לאותו לבקש צ"ה אחר, ודוק מש"כ [למה תפסיד ודא מכה אותה], והציא לאמר לאין לה מזונות לפי שלא היה שם ציורו כלל. והציאו צידי דוד סי' קט"ו דף קכ"ט טור ג'.

אין

סו. ועיין בחיים ושולח ח"ב סי' כ"ב דף פ"ה טור ב', שהביא תשובת הרשב"א ודברי המחריק"ש ומהר"א מונסון המובאים בפנים, שהייב לדור עם אביו ואמו מפני חוב מצות כיבוד אב ואם, והוסיף שגם חייב לדור עמם ע"פ שילמד דרך ארץ ותנהגה ישרה וכו', [ומשום כך אינה נאמנת שמציין לה בלי שתביא ראיה לדבריה, משמע שאפילו אין בבית שלהם הדין כן].

עממס וכו', ונראה שפת יתר וכו', אלף נראה לה"ק, אין לרונה שישכנסו אללי לדור עמדי, ואף אם זה לא אפשר, שהבעל אינו רואה למחות מפניה, מ"מ אלך אני לדור בחצר אחרת, וזהו שאלמה "ואיני שוכנת עממה וכו'", ועל שניהם אמר שומעין לה דווקא אם מריעין ומריקין, וכ"כ בתשובות המיוחסות לרמב"ן [הנ"ל] בפירושו ח"ל, וגם אם אינה רואה לדור עם חמותה, יכולה היא שתאמר איני דרה וכו', או שלא יבואו וכו' או שירחקנה מגבולם, וכ"כ הרמב"ם עכ"ל, הרי דבחדא מחתא מחתינא, וע"ז כתב דכ"כ הרמב"ם וכו'.

ושם בטור ב' כתב, דבצ"ת מהר"ם מרטנוצבורג [דפוס פראג סי' פ"א], כתב בתשובות הגאונים, צ"הש שקובלת על בעלה, אי אפשר לדור עם אמו ואחיותיו המהריפין ומגדלין אותה, חייב הבעל להוציאה משם לגור בבית אחר וכו', ואם איתא להוציאה לבית אחר חייב אפילו בלי עדים וראיה כלל, לאשמועין רבותא, ודוחק לומר דהיינו מש"כ מהר"ם וכגון דעל פיה אנו חיים, שאומרת שמרגילין וכו', ולא שיש ציורו בצד, דמלכד דלפי"ז הוא לא דבר צענין שעברו שאר רצונות, ללדידו צענין ציורו וכו', ועוד דהר"ל לפרש ולא לסתום. גם בתשובת הרב עמנואל כלבו, שבסוף הספר מנחות כ"א ואלך, האריך לדמות דברי הה"ה ופס"ד הנ"ל.

ובמשכנות הרועים מערכת אות דל"ת סי' כ' דף ע"ד טור ד', כתב על דעת מי שסובר לחלק צ"ה, לאין זה מתקבל בדברי הרמב"ם, ועוד לנשון הטור מחישו וכו'. ושם בטור ב', כתב לענין דעת הראב"ד [הנ"ל] דמש"כ הראב"ד, אם היא צ"ה בגבול, נראה דהיא ללא תני להוציאה ממקומה, כיון דהמזדור ידליה וכו', אלף אי תצעה למיגר לה מזדור צדוכתא אחרת, וע"ג צדיק ארעה לדידיה וליקום אצלה לאחיותיו וכו', שפיר שומעין לה, אלף דמש"ש תו, הואיל ורואה צעמידתה, דכל דרואה הוא צעמידתה עמו במחיצתו, משמע ללא תניא למיכך לבעלה למיגר לה מזדור במקום אחר [סו"ה].

ועיין בידי דוד סי' קט"ו דף ק"ל טור א', שכתב דאף להדבר במחלוקת שנוי, מי יוכל לכופ את הבעל, והלכה רווחת בישראל המוציא מתצורו עליו הראיה וכו'.

י. ובמקום שאין לו הפסד מזה שיגורו לבדם. כתב צידי דוד סי' קט"ו דף ק"ל טור א', דכל מה שצריכה לצדור דבריה הוא באופן שר הבעל צ"ה אביו ואימו פורע שפירות כלל, אך אם דרים יחד ופורע כל אחד חלקו, צ"ה כתב הרב ר"י מייגש בתשובה סי' ק"א דחייב ליקח לה בית בפני עצמה והצדורה תלויה ביד האשה, אם תלכה תדור עמם ואם תלכה תלך מהם, והדין עמה [תצלי] שנתאמת שחמותה ליערתה צפוע, כל רצויה לאחד קדוש מדבר בתשובה כתי' דכתב כן ונפתיתו מתצורת הרב המכיר והם דברים כבועים ופסוקים ולא מצינו מולק ע"י.

ובזאת ליהודה [להר"י מסלתון] סי' י', אחר שהציא [בעמ' ק"ו טור ב'] שמדברי הר"י מייגש הנ"ל יואל להיכא לאין פסידא לבעל נאמנת היא בלי טענה, שב וחקר צ"ה בעמ' ק"ח טור ב', וכתב דהיא אפשר לחלק, דכל דברי הפוסקים דס"ל לריך ציורו לב"ד, היינו באופן שאביו ואמו קיימים ודא סומך על שלחנם וכו', אלף כד"ל שהאם קיימת דוקא, והוא המוציא כל ההוצאות, יכולה האשה

סד. ובזאת ליהודה המובא בפנים, כתב ע"ד דאין שייך לומר דיוק זה כלל, אלא ר"ל, והוא רוצה בעמידת קרובי באותו מדור שהם דרים בו, איך אין להוציאם משם, אלא ישכור לאשתו מדור אחר וכו'.

אבל בלאו הכי אין שומעין לה דהא המדור אינה שלה רק של בעלה (המ"מ פרק י"ג דלאישות) ונוהגין להושיב עמהם איש או אשה נאמנים ותדור עמכן עד שיתפזר על ידי מי כתנגלת הריב והקטטה:

האיש

אוצר

ס"ק לו — ס"ק לו אות ב

הפוסקים

אחרן ח"א סי' ס', ו"ל ללא הורגך להביאו משום דככלל מש"כ מפני שמוציאין ומריעין לה, מוכח דלריך שיתפזר הדבר וכו', והא דלא הביא הה"מ דברי הר"ף, נראה דאין לורך להביאו, דככלל דבריו דברי הר"ף, דליון תלתא הדבר שיתפזר לז"ל וכו', ממילא מוצין לאם נראה לז"ל לתת לה אשה נאמנת וכו', עושין כן, ואם יש ציור אחר כף הר"ף מורה דאין לורך לה, וכן משמע מדברי הרמ"א, שאחרי שכתב דברי הה"מ כתב דברי הר"ף וכו', דהיינו הציור שכתב הה"מ. וכ"כ בערך לחם כאן, דשומעין לה, דוקא בנתפזר לז"ל שאומרת אמת, כגון ששמו אשה לדור עמהם וכו'. וכעין זה כתב בתשובת הרב אברהם מונסון בזהלי יעקב סי' ז' דף ז' ע"א, דלריך ציור ד"ד כמ"ס הה"מ (הכ"ל סק"ל אות א), ודך ציור זה הוא, כמ"ס הר"ף, דנותנים אשה ביניהם.

ובשושנים לדוד (להר"ד כזאח"ח"ב, בליקויו דינים שבסוף חלק חו"מ אות הדל"ת ד"ה דירה, דף קכ"ב טור ג', כתב שכן דנים הלכה למעשה בארצות וכו'. וכן בשאל ונשאל ח"ב סי' ג', כתב דרגילין עם מי האדק וכו'. ושם בחי' סי' כ"ד פסק כהרמ"א. גם בזהר מנרים הלכות כתובות סוס"י כ"א, כתב דלאם הם דרים בחצר לבדם, ואין עמהם שכנים שיעידו ממי הריב מתגלגל וכו', אהנו מחייבים את הבעל ואבותיו לשכור להם דירה אחרת עם שכנים, שמפיהם נוכל לדעת הדבר אל כן, וכעין מש"כ הר"ף להושיב אשה ביניהם [אלא שהלריך עדים כשרים כמ"ס לעיל סק"ל אות א' ע"ש].

ובמקום שיש מנהג אחר. כתב בידי דוד סי' קט"ו דקכ"ג ג', בדמקום שידוע דאין מנריכין להושיב איש או אשה ביניהם, ודאי הכי בעדינן עובדא, והיא נאמנת וכמ"ס דלינא דחיי [המובא לעיל סק"ל אות ז']. וכן משמע להדיא מדברי הפה"מ מטה אחרן ח"א סי' ס', וכן מלאכתי בבתי המר"י מובל, שצא מעשה לפני ר' יוסף הכהן בזה"ג, והייב דהבעל ליקח לה בית אחר, ואמר שכן דנים בסאלוניקי מעשים בכל יום וכו', פן יבוא הדבר לידי גירושין וכו', ושכן דנים בכל בתי דינים דנה"ר דע"א וכו', ונהר"א נהר"א ופשיטא¹⁰⁰, וכ"כ בדבר משה (להר"מ אמרייליו) ח"א סי' כ', שכן הוא המנהג בסאלוניקי שידורו צדית לבדם וכו', ומש"כ שם בס"י ל"ג ובסוף הספר, שזריכה לצד דבריה, התם היא לעיר ליוורנו, וכמבואר שם וכו'. ובקנן דוד חוברת א' סי' ט"ו דף י"ח טור ג', הביא מש"כ במשכנות הרועים דבעינן שתפזר דבריה, וכתב ומה"י היכל נהגו כהו וכו', וכמ"ס דלינא דחיי [הכ"ל].

ב. לכמה זמן מושיבין ביניהם נאמן. כתב בשאל ונשאל ח"ו סי' כ"ד בציורו, דהב"ד של תוניס פסקו, שדור עמם אשה נאמנת ללאות המלך חודש ימים, ולא בלא לז"ל לצד הדבר וכו', ויש לחזור עוד להושיב אשה נאמנת עמהם וכו', והיו עמהם עד שלושה

לו. **אין שומעין לה.** בשו"ת ר"י מונאס סי' ק"א, אחר שכתב בציורו, שטענת האשה אינה כדאי שימנע הבעל מלדור בחלקו [שצדית אצין], כתב עוד, דלאם היא נמנעת מללכת לדור עמו, הנה היא מנערת אותו והינה כמורדת על בעלה ותלא שלא בכתובה. וכ"כ בערך השלחן סק"א, שגראה פשוט דכל שחייבת [לדור] במקום שבעלה רוצה, אם לא רצתה דנים לה דין מורדת. וכ"כ בדבר משה (להר"מ אמרייליו) ח"א סי' ל"ג, בתשובת הר"ע כלבו שם בסוף הספר אות ט"ו ובחיים ושלוס סי' כ"ב. ועיין בדברי שמואל (להר"ש ארדיטו) סי' י"א, שדן בארובה בזה.

לו. **ונוהגין להושיב עמהם וכו'.** א. מקור הדין והסברים כן. מקור דברי הרמ"א, הביא בדרכי משה כאן אות ג', מתשובת הר"ף ברי"י מישרים ככ"ג ח"ה, ונדפסה בשו"ת הר"ף (דפוס ליוורנו) סי' רל"ה, באשה שנתקוטטה עם חמותה ולא רצתה לדור עמה, כתב, המנהג בכל בתי דינים וכו' שנותנין להן אשה נאמנת שתעמוד עמהם, עד שיתפזר להם ממי נתגלגלה המריבה, ודומין אותה וכו'. והוא גם בדרישה כאן אות ג'.

ובמשכנות הרועים מערכת אות דל"ת סי' כ' דף ע"ד טור ז', כתב בשו"ת מהר"ם מרומנוצבורג (דפוס פראג) סי' פ"א, כתב בציורו, דחייב הבעל להוציא קרובותיו המהרפין ומגדפין את אשתו וכו', והא דלא קאמר דמעמידין אשה נאמנת כמנהג הב"ד שכתב הר"ף, דוחק לומר שצדי הגאון לא הוה נהיגו כן, והנהר"א דמייירי במקרה שנתפזר לז"ל האי מילתא, וליכא מאן למכחיש לה, והא"כ לאי הוה מכחישין לה, הוה עבד כמנהג הב"ד של הר"ף¹⁰¹. ולהלן שם כתב, דבזה נוחא מה שהרמז"ם לא כתב כמנהג הר"ף להעמיד אשה נאמנת וכו', דהרמז"ם מייירי שהוא גלוי וידוע ואין מי שיכחיש, באופן שנתפזר לז"ל.

ובתשובת הרב עמנואל כלבו בדבר משה (להר"מ אמרייליו) סוף ח"א אות י"ג, כתב לזכר למומר כדעיי למומר הרב המשיב בנ"ד, למאחר דהה"מ ראה התקנה הזאת שהביא הר"ף בתשובה ולא כתבה, ומהר"ם מרומנוצבורג (דפוס פראג סי' פ"א) ג"כ לא כתב התקנה הזאת, אלמא לא נהגינן בתקנת הר"ף, [זה אינו] שהרי הרמ"א ראה דברי כולם והסיק שנוהגין כן, וכבר ידעת שגם האחרונים חולקים על הראשונים, כשלאו דריהם ודאי הלכה בכתריא וכו', ומה גם דלע"פ דהה"מ לא הביא תקנה זו, לא חלק עליה בפירוש וכו'.

ושם בס"י ל"ג דף קנ"ד טור ד', כתב הדבר משה, דהא דהרמז"ם לא הלריך לפרש דנותנים אשה נאמנת, כמו שנתמה בפריה מטה

100. בוזאת ליהודה ולהר"י מסלתון סי' י' עמ' ק"ז טור א', כתב ע"ד, שלא משמע [בדברי מהר"ם] דאבתר לבי"ד האי מילתא, דברור כי דברים אלו הם טענת האשה האומרת כן וכו', וכן משמע מלשון ההרב"ם שזו טענת האשה וכו', וכמ"ס הבית מאיר שא"צ ביורד בב"ד [עיי' לעיל סק"ל אות ב'], ומה שהקשה שתי תשובות הר"ף, המובאת במ"מ [עיי' לעיל סק"ל] ובהערה [ל"ט] והמובאת [כאן לעיל] סתורו, שבתשובה שהביא המ"מ משמע שא"צ ביורד, וכאן כתב שנותנים אשה שתפזר לבי"ד, ומה שחידד [המשכנה] ששם מייירי שהוא גלוי וידוע ואין מי שמכחיש, לא נראה, אלא שתשובת הר"ף שהביא המ"מ דא"צ לברר הוא מצד הדין, ברם מצד המנהג נהגו כל בתי דינים לברר ע"י אשה נאמנת.

101. בדברי שמואל ולהר"ש ארדיטו סי' י"א דקס"א טור ד', כתב שראה פסק בבתי"י מהרב יעקב קובו, שהשיג על הידי דוד, במש"כ דמנהג סאלוניקי דנאמנת עפ"י דבריה, והרבה להשיב ע"ז, דאין שום מנהג בזה, ולעולם בעינן שתפזר דבריה וכו'.

מוציאין אותה ממנו: יב - וכן היא שאמרה כן אע"פ שהוא אומר איני מקפיד עליהם שומעין לה (איש המכה אשתו או היא מקללתו עיין דינו לקמן סי' קצ"ז):
שלוש

באר הגולה
ר סע

הפוסקים

ס"ק מא — ס"ק מג

אוצר

ארת צ'סח.

ג. אם יכול למנוע אחרים מלהתארח בקביעות בשכונתו, מחשש שהם פרוצים. כתב בלחם רב סי' מ', בזהר של ראובן ושמעון, ורואה לראובן למנוע את לוי מלהתארח בקביעות בבית שמעון, מפני שהוא חושד בו שהוא פרוץ, ולוי מוחזק כבשרות, כתב דלע"פ שהוא מתארח שם בקביעות ונעשה כשכן, וכתבו הרמז"ם והטור דיכול לומר אינו דר במדור זה מפני שבני אדם פרוצים בשכונתי וכו', שומעין לו ודע"פ שלא הוחזקו, ומינה לנ"ד דנעשה אורח ויושב שם יומם ולילה, דנעשה לו שכן, אין כריך שיוחזקו צפירות, לא היא, דהתם טעמא מפני שהוא יכול למנוע את עכמו ממה שהוא רואה וכו', ואין מחייבין לו לחדש לדור במדור נגד ראונו וכו', אבל בנ"ד הוא רואה לבטל מאחריהם וכו', בשיטת שצריך שיוחזק צפירות וכו'.
סעיף יב. מג. וכן היא שאמרה. במקור הדיון שהוא

ברמז"ם סי' פ"ג מאשרת הלכה ט"ו, הוסיף טעם לדיון זה, מפני שהיא אומרת אין לרואי שיא' עלי שם רע בשכונת אלו. והוא בטור כאן, ושם כתוב בשכונות אלו. ועל מש"כ הרמז"ם והטור, דע"פ שהוא אומר אינו מקפיד, כתב דדרישה כאן ארת ד', דנראה דתרתיו קאמר, דע"פ שלא הוחזקו צפירות כמ"ש ברישא, וכוסף ע"ז שהוא אומר שאינו מקפיד עליהם, ובדלוי לא יעשה להם כלום, אפ"ה שומעין לה, מפני שחששו חז"ל בקפידתה טפי מקפידת האיש. ודינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ד' הוסיף, ששומעין לה, דע"פ שהיה המדור שלו.

וכתב בדברי יוסף (להר"י צירלדנו) סי' קי"ג, באשה שהשכנים מתקוטטים עמה ומקללים לילדיה וכו', שחייב לעשות לה מדור בפ"ע, ולמתני כן מדברי הרשב"א [ח"ד] סי' קס"ח שיכולה האשה לומר לבעלה אינו דרה עם אנשים שמתערים אותי, שהרי אפילו הבעל אינו רשאי ללערה, וכ"ש שאינו רשאי לכופה שתדור עם מי שמתערים אותה וגורמים קטטה בינה ובינו וכו'.

מב. מוציאין אותה. א. אם יכול להוציאה גם מנה היפה לנוה הרע. עיין בדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ד', שנסתפק אם יכול הבעל להוציאה ממקום פרוצים גם מנה יפה לנוה רע.

ובשארית יהודה (למהר"י טאויטאלקא) בהגהות הטור דף מ"ב א' כתב, דנראה שדין זה לא הולך אלא להשמיענו שאפילו מנה היפה לנוה הרע מוציאה בטענה זו, דלכ"ל הרי שנינו במשנה דכתובות ק"י ע"א, דבאותה ארץ מוציאים מעיר לעיר וכו', כמ"ש בשו"ע סי' ע"ה סעיף א', וא"ל ממדור למדור מה כריך לטענת פריאות, דבר פשוט הוא שכל שום טענה יכול להוציאה משכונה לשכונה אם הדירות שוות וכו' [עיין בדינא דחיי המוצא לעיל בס"ק הקודם].

ב. וכשהתנו קודם הנשואין שלא יוציאנה ממקום למקום. בדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ד' ד"ה האיש, אחר שכתב דאפילו בלא טענת פריאות יכול להוציאה, כותבין בכתובות ק"י ע"א [ומוצא בשו"ע סי' ע"ה סעיף א'], וז"ל דתא' לאשמועין דאפילו מנה היפה לנוה הרע יכול להוציאה משום טענה זו, כתב עוד, אי נמי לאשמועין, דאפילו התנה עמה שלא יוציאנה ממקום למקום, יכול להוציאה בטענה זו וכו'.

סח. ועיין בפסקי דין רבניים כרך ג' עמ' 315, מהרבנים ע' הדאיה י' מ' בן מנחם וי' הדס, שאחר שהוכיחו שזכות המדור בבני האשה שייך לבעל, כתבו שלשון הרמב"ם המובא כאן בשו"ע אפילו היה המדור שלה, יש לפרש דגם במדור שלה זכות הדיור הוא של הבעל, ובכ"ז כדי להוציא מדירה זו שגוף הבית שלה צריך הבעל לבא בסעם המצדיק לזה, ואפשר דכוונת דבריהם, באופן שגם זכות הדיור שלה, כגון באחר שנתן לה מתנה ע"מ שלא יהיה לבעל, וחתנה באופן המועיל שלא תהיה לבעל זכות בפירות המדור וכו'.

באר הגולה

א משנה כתובות דף ק"י ע"א
ב הרמב"ם בפ"ג מהל'
אבות וכתב ה"ס ע"ה פשוט

ע"ה חילוק ארצות לענין נשואין ודיני ארץ ישראל.

ובו ה' סעיפים:

ביאור הגר"א

[א] שלש ארצות כו'. עד
ס"ה לשון הרמב"ם חוץ
מ"ש ובלא תוספת שהוא
דברי הר"ן ומדרכי ולמדו
ממש"ש ק"א א' תנ"ה
כו': [ב] שחלוקים
בלשונם. עיין ח"מ:

א א [א] שלש ארצות בארץ ישראל חלוקות זו מזו לענין נשואין יהודה ועבר
הירדן והגליל וכל הישוב הוא ארצות כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן
[וב] שחלוקים (א) בלשונם (מהר"ם סי' קי"ז)

שמי

באר היטב

(א) בלשונם. כריז"ש סי' קע"ז מוזכר כל שהוא מלכות אחרת אין מוזיאין אפילו אין
חלוקים בלשונם. ובמלכות אחת אין מוזיאין אלא אם חלוקים בלשונם. עיין ב"ש:

הפוסקים

ס"ק א — ס"ק ב אות א

אוצר

סימן עה

סעיף א. א. וכל הישוב הוא ארצות וכו'. מקור הדין.

עיין בביאור הגר"א לכל דברי השו"ע מכלן ועד סעיף
ה' לקוחים מהרמב"ם פ"ג מאישות הלכה ט"ז. ושם הוסיף עוד ארץ
כוש וארץ שבער וכיוצא בזה.

ובנתיבות משפט דף רל"ט טור ד' כתב, כוונתו לומר לכל ארץ מאלו
[כנען ומצרים וכו'] דינה כיסודה וגליל וכו' [כלאיתא
במשנה כתובות ק"י ע"א שלש ארצות לנשואין יהודה ועבר הירדן
והגליל, אין מוזיאין מעיר לעיר וכו']. ובת"מ שם כתב ע"ד
הרמב"ם, דזה פשוט.

ב. שחלוקים בלשונם. א. דעות הפוסקים מה נקרא ארצות

חלוקות. מקור דברי הרמ"א כמאין פנינים הוא בשו"ת מהר"ם
מרוטנבורג (דפוס קרימונא) סי' קי"ז. ושם כתב דנראה לזרפת
וארץ האי [אנגליה] ואשכנז וארץ כנען [הארצות הסלבוניות] חלוקים
לארצות כיון שחלוקים בלשונם, וכן משמע מדברי הרמב"ם וכו',
ומתוך דבריו משמע לאין מוזיאין ארצה אל עם אשר לא תשמע
לשון, וסבירא גדולה היא שאין נקרא חילוק ארצות אלא אותם
שנפרדו ללשוניות, שאם זאת לומר ששלעז"א וריינוס וכו' וכיוצא
נקראין חילוק ארצות [אע"פ שמדברים בארצות שפה]. א"כ איך יתכן
שכלל ארץ ישראל שהיא ת' פרסה על ת' פרסה^(א) ולא היו בה כי אם
ג' ארצות. והוצאו דבריו בקיצור בדרכי משה אות ב' ובצ"ח ד"ה
כתב מהר"ם. גם בסי' קס"א כתב בצ"ח ד"ה וכו', ואשכחן דקרי
לה מדינה אחרת בחלוקים בלשונם לעיל ריש סי' ע"ה. והביאו
ה"ש שם סק"ו. ועיין בשו"ת חת"ם ח"ב סי' פ"א ד"ה ומ"מ.

ובח"מ כאן סק"א כתב ע"ד הרמ"א, לאע"פ שמסתמא יהודה וגליל
ועבר הירדן היו מדברים בלשון [א"כ מדוע נחשבות
לארצות חלוקות] אפשר היה שינוי בלשונם, כדאמרין בעירובין [כ"ג
ב] גלילא לא דייקא לישנא.

ובמים רבים ח"ב סי' י"א ד"ה ולכאורה, צד העיר וכליא שרובה
להוציא את אשתו מליורנו לונגיא, כתב עפ"י דברי הח"מ,

(א) עיין באילת אהבים כתובות ק"י ע"א, שהעיר שבגמרא ב"מ כ"ח א' גראה
[דמהארבע מאות פרסה, לא היה] מישור רק ק"ס פרסאות. וכן הקשה בפנים מאירות
ב"ב סי' א' ד"ה וקשיא, ועוד הקשה שבאמת היו כמה ארצות אלא שג' ארצות היו
מפורסמות, כמו דאיתא במשנה פ"ט משביעית [משנה ב'ג-] שלוש ארצות לביעור
ושלוש ארצות לכל אחת ואחת, הרי שהיו תשע ארצות. וע"ע בלחם שמים על המשנה
כתובות שם ד"ה יהודה.

לחץ למאן דס"ל להכל תלוי בחילוק הלשון, אפשר לומר שחלוקות
נפרדות הן, ואע"פ ששניהם מדברים בלשון איטליאנו, מ"מ יש איזה
הפרש בדבורם, והני דייקא בלשונם עפי מהני. והוצאו דבריו ציד
אחרון הגה"ט אות א'.

ועוד כתב בח"מ הכ"ל, עמ"ש בדרכי משה משו"ת מהר"ם מרוטנבורג
הכ"ל להוכיח דינו, לאס תאמר שלעז"א וריינוס ופרנקין
מיקרי חילוק ארצות, א"כ איך יתכן שאר"י שהיתה ת' פרסה על ת'
פרסה לא היה צד קב' ג' ארצות עכ"ל, דלפ"ז לאו בשינוי לשון לחוד
תליא, דמסתמא שלעז"א וריינוס י' קצת שנוי לשון, אלא בגדול
המדינה תלוי [ג"כ]. והוסיף עוד, דל"ע למעשה בזה"ל מה נקרא
ארץ אחרת, שהריצ"ש בסי' קע"ז כתב למלכות אחרת אין יכול לכוף
את אשתו, אבל בארצות מלכות עצמה מוזיאין [ומשמע ליה להח"מ
דפלוג על הר"ם מרוטנבורג — מים רבים הכ"ל].

ובכפ"י אהרן [להר"א עזריאל] ח"א סי' י"ג דף כ"ב טור ב' ד"ה
ונחזור, כתב דנראה דמ"ש במשנה ג' ארצות וכו', לא משום
שאין שירות מלוות קאמר, אלא משום שסתם ארצות חלוקות
במנהגותיהם, ומשום אין צידו לכופו וכו', וע"ז קאמר [במהמך
המשנה] שמוציאה מעיר לעיר [בארצות ארץ] שמנהגותיה שוות וכו',
ואע"פ שבצ"ח בתרא ל"ח ב' אמר ג' ארצות לחזקה וכו', והאזי ודאי
משום ללא שכיחי שירות הוא, מ"מ מתניתין להכא לאו מהאזי
טעמא הוא אלא מטעם שנוי המנהגים וכו' [וראיה לדבר]. מדשתיק
תלמודא כאן, ולא אמר כדאמר התם דמייירי בשעת חירום וכו', וכן
יש לדקדק מתוך דברי הר"ף בהלכות והר"א"ש, דהתם מיייתו
אוקומתא דהש"ס דבשעת חירום שנו, והכא לא הזכירו מזה, [וכן]
בדמ"ס מלמד שלא הזכיר ענין חירום וסבירא ככל, עוד צד שהזכיר
ארצות הרבה מן הישוב, כנען ומצרים תימן, ולא רחיתי שהזכיר
בגמרא על אלו ארצות שיש בהם חירום וכו', גם ממש"כ הטור, וה"ה
לכל ארץ וארץ לפי מה שהיא חלוקה בצבולותיה יש לדקדק כן,
בדחלוקת הגבולות תליא מילתא לא בסכנת דרכים, ובשו"ע העתיק
לשון הרמב"ם, [ובדמ"א] כתב שחלוקים בלשונם, גם מזה משמע
שהדבר תלוי בחילוק הלשון והמנהג וכו'.

ובב"ש סק"א, כתב למדברי הריב"ש הכ"ל משמע שכל שהוא מלכות
אחרת אין מוזיאין אפילו אין חלוקין בלשונם וכו', ודוחק
לומר להריב"ש מולק על מהר"ם, אלא ז"ל מ"ש מהר"ם שחלוקין
בלשונם, היינו כשהכל תחת מלכות אחת וכו'.^(א) והוצאו דבריו
בשו"ת

(א) עיין בקובץ בית אהרן וישראל חוברת י"ז, שכתבו דלפ"ז הא דהוסיף
הרמ"א והוא שחלוקים בלשונם, קאי אדלעיל על דין ג' ארצות באר"י, דהרי בארץ

אצו

ס"ק ב אות א

הפוסקים

לכּוֹף אֵם לֹא בִשְׁעַת חִירוֹם, וּיְרַא מַדְבְּרָיו פְּלִיגֵי אִמְהֶרֶשׁ"ס וּסְוֶר
שֶׁאֲדַרְדְּרוּ וּרְוֹמֵי נִשְׁבָּצִים מִנְּכּוֹת חֶמֶת בְּזִי"ף שֶׁהִם תַּחַת מִנְּכּוֹת
עֻטְמוֹן וְכו', [וְלֹכֵן הֵבֵא לְהוֹצִיא] מִרְוֹמֵי לֹאֲדַרְדְּרוּ הוּא פְּלוּגַתָּא
וְהֵבֵא לְשׁוֹת יַד עַל הַתַּחֲתוֹנוֹ. וְעַ"פ דְּקָ" כ' טוֹר א', שְׂבִיאר שֶׁלֵּךְ
אִינֵה יִכּוֹלֵה לְנַפּוֹ לַתָּה לִּי מַוּזוּת וְכו', וְזֶה תַּתְּלָה לְהַתְּבַרֵּשׁ,
וְכוֹר גִּירָשָׁה, אִינֵה יִכּוֹלֵה לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ כוֹלֵת כְּדִוְיִיתָהּ. וְהֵבֵא
מִסְקִנְתּוֹ בְּזִירִים מִשָּׁה [לְהַר"מ קֶאֱשֻׁטְרוֹ] ס' ו' ד"ה וּמ"מ.

ובכפי אהרן הנ"ל צדק הסיומן, הביא את המצו"ט הנ"ל, וכתב ורבים מהפוסקים האחרונים נמשכו אחר דבריו וכו', וכן אין ספק אצלי דגם נזכרים הוא נחשבת מהמלך הגדול [הסולטן העות'ומני] וכו', וטעמם היא תחת ממשלתו, והכל מלכות אחת ולשון אחד שפה אחת ודברים אחדים להם וכו', ואף כי דעת מהרש"ם [הנ"ל] לאורמלי ואנדרול צ" מלכויות חשיב, אומר אצל לפשע יורה הרב לטענותיו וטו אמון מלכות אחת חשיב, כי הכל הוא בתחילת אפריקא, וכו"ם גם אם יהיה איום מתחזק בזה או בציו"א בזה, מ"מ הבעל הוא מוחזק בעצמו ומצי למימר קי"ל שלא לפרוע לה כתובה ושלא לחייבו בתזונות¹⁰.

ועיינן בקרני ראם (להר"ר אנקאווא) סי' ט' ד"ה הן, שכתב לתוניהם וארגיל לשני תמוזות יחשבו כידוע שחלוקים בלשונם ובתמשלתם.

ויש שכתבו שהדבר תלוי באפשרות לבוא מארץ לארץ. בתשצ"ח א"ג סי' קנ"ז, בצבע שרואה להוציא את אשתו מעיר לעיר, כתב להאפשר לטעות בזה מפני ששני המקומות לשני מלכים, ויש מרחק קצת ביניהם, וכל זה טעות, כי לא דנו בצעלי התלמוד שתי ארצות, אלא יהודה וגליל, אשר הוא ידוע מהתלמוד [ב"ב ל"ח ב'] שיש חירום ביניהם ועולם, ואין הולכים מארץ לארץ מפני החדום וכו', ועל כיוצא אמרו שאין מוציאין מארץ לארץ, לפי שהשאה רואה לשמוע שמועות בכל יום מקרובים, אבל ביהודה עצמה מוציא ממקום למקום, ואפילו ממקו הגבול לתחילת הגבול, ואפ"ש שיש כמה פרסאות ביניהם, שהרי ששים רבוא עיירות היו לינאי המלך בזה המלך, והיא [תלכות] אחת, ועבר הירדן גדולה היתה לשני המטות ואח"י המטה, ובפסחים נ"ב ב' אמרו שבכל אחת מהן יש שלש ארצות לענין ייעור, וא"כ אין טענה מהמרחק ולא מפני שינוי המלכות, שהרי ביהודה עצמה היה שני מלכות, כמו שמוכיח בכתובות י"ב א' לענין טענת בתולים, שביהודה היו מיוחדים הארום עם ארוסתו לפי שהיו גוזרים שכל בתולה שתנשא תצבע להגמון תחילה, ואמרו שם שאלא היתה כל ארץ יהודה שיה לנעין זה, ומקומות מקומות יש, וזה מפני שינוי הממשלה, שבקצת ארץ היתה גזירה זו מפני המסל הדע, ובקצתה לא היתה גזירה זו, ואפ"ש היה יכול להוציא אשתו בכל יהודה ממקום למקום, כיון שלא היה החדום חזק וכו'.

דשם בסי' פ"ה, כתב שבעל העיטור בראות פסיקתא [בגדלם עס פירוש שער החדש דף ס"ח טור ז' ד"ה גרסינן] כתב, למכר לכרך כשאין שם סכנה מוציאין וכו' ופי' לנו שאין הדבר [חילוק אחרות] תלוי אלא בסכנה [לצוא מזה לזו] לא בשנוי המלכות, וכן שם בראות

ז) והקשה עליו בפני יצחק (להר"י אבולעפיה) ח"ב סי' י"ד דף נ"ט טור ג' ד"ה
הנה, שהיה עומד הבית הזה המבוסס, ששנה איתה נאמרה מלכות כמו מהר"ם [אף]
השניא תחת המוסקל; וא"כ רוצי הנה' שכלולו היה עומד וכו'.

ח) ובחידושי הריס"ב כתובות ק"י ע"א, כתב וגרסה דלכולהו פירושי כל שתי
המלכויות שאין שירות מצוית ביניהן, דינם כארץ יהודה והגליל. והביאורו בנמוק'.

ובשם"פ שם.

צִשׁוֹת רַע"א מֵהֶלֶט סִי' ל"ה דף מ"ז טור א' ד"ה וּנְלַפֵּע"ד [צִדְרִי
חֲתָנוּ הָרַצ אֲצִרְהֶם מֹשֶׁה אֲב"ד פִּילאָ] וְצִירִיעוֹת שְׁלֹמֹה סִי' כ"ה סוֹף
ד"ה וּלְפָנָיו. וְכ"כ צִשׁוֹעַ לַעֲבֹל מִרְכַּצַּת הַמִּשְׁנָה סַעִיף צ'.

ובלב מבין (להר"י נבארו) על הרמב"ם הכ"ל, כתב ע"ד הב"ש,
דמהרה"ם גופים היה לו להכריח הדבר, דבתשובות מיומניות
אישות סי' כ"ח ממנה"ם כתב וז"ל ואכי פירושו דתוספתא, צמה
דברים אומרים שהיה מיהודה ואירס אשה ציהודה אין כופין אותה
ללכת למלכות אחרת וכו', ולא מצי למימר לה, אין זה מקום לילדתך,
ומה איכפת לך אם אדור אתה וצמלכות אחרת וכו',^א המה להדיא
קאמר מלכות אחרת היא חילוק ארצות, ואיך קאמר חילוק לשונות
הוי חילוק ארצות [וע"כ כמו שפירש הב"ש] וכו'.

ובשורת מהר"ש ח"א סוס"י מ"ז, כתב לתלוי זשינוי המלכיות, ואין
הבעל יכול להוציא אשתו ממארים לעזה לאין עזה נחשבת
מארץ מארים, שהיא תחת מלכות אחרת וכו'.

וכתב בשו"ת מהרשד"ם סי' קנ"ה, דמתשוצות הריב"ש הכ"ל נלמד, שזע"פ שזלכות תוגרמה אחת היא, מ"מ נקראים זלכויות מחולקות רומילי ונאטולי ערז מוריאה, שזע"פ שהם תחת ממשלת המלך, מ"מ כל אחד הוי זלכות זפני עזמוי.

ובשו"ת מהר"ם גאלאנטי סי' כ"ה, תבואר שצוונה הארץ הכוונה בכל ארצו המהוה, מחוץ לערביסטן או מחוץ תלמים וכו', שהערביסטן כולו נקרא ארץ וכו', ובגלשון גמרא נקרא סוריא והכל נקרא בשם לענין תרומ' וכו'. וכן צו"ת הרשב"א סי' של"ה, כתב שחילוק ארצות כלומר חילוק המדינות וכו' וכ"כ בתביעות משפט המוצא לקמן בצוה הבא. ועיין במשפט דלם המוצא לקמן ארז ג'.

ובבני משה (להר"מ שלטון) סי' ט' דף י"ח טור א', הביא את המהרש"ם הנ"ל, וכתב אבל מהמצי"ט ח"ב סי' רט"ז שכתב ש"ומל ואגדלו" ג"כ עד אר"י הכל מלכות אחת [מלכות עוטמאן] וברוב הזמנים כל הדרכים משם לאר"י הולכות וזאת שיירות, ויכולים צעל ואשתו לכוף זה את זה, ואפילו ממלכות למלכות כמו מונצ'ה וכל ארטהל כשיש שלום בינ המלכויות וכו', ואפילו מסוף המערב לגוף ארמון שכתב הרשב"ש (המוצא צד"ן) שאין כופין היינו בזמן ההוא שהיו המלכויות מקפידות זו על זו וכו', אבל צד"ה" שרוב אותם ארצות הן של מלכות עוטמאן, לעולם הולכים וזאים ויכולים

מזרים ותומי הוין חלוקין במלכות. ובש"ע לבעל מרכבת השנה המובא בפנים, כתב להענין להחשש מדינה נפתרת אף במלכות אחת, מהגני שינוי יסוד קצת גם לדברי הבי"ש. ועיין בהנהגתו די אפרים על ח"מ קט"ז א"ח אחר שטאריק בפרושו דברי מהר"ם מורסבורג, ושואבצות שכונדי אף היו חילוק לשון כלל, כתב שמדינות אחרות אין לנו לחלק בתשעים רק כשנפרדו לשלשונות, ואז סברא הוא דאין מוציא אותה אל עם אשר אל המדינה.

(ג) תשובה זו של המהר"ם מרוסנבורג מובאת בכמה מקורות כמבואר לקמן
 "סק"ד אות ג' וביכולם כתוב "למלכות אחרת". אכן ברא"ש ושלטי הגיבורים המובאים
 שם שגם הביאו פירוש זה, לא כתבו לשון מלכות אחרת, אלא למדינה אחרת.

(ד) גם בבני משה המובא בפנים הקשה בכה"ל, וכתב ואפשר לומר דס"ל דתתי איתנהו או חילוק מלכויות או חילוק לשונות, דאי איכא חילוק לשונות כל שאין הלשון שוה נקרא ב' ארצות אפילו שהן במלכות אחת וכן נמי אם הם ב' מלכויות אפילו שהם לשון א' ונקראים ב' ארצות.

ה) נראה שהרשד"ם הבין שתנס ובדשך הן שתי עיירות באותה מלכות אבל באיזורים נפרדים, ועי' כוונת ה"יב"ש סי' קע"ו. ובירים משה המובא בפנים, ביאר את המציאות בזמנם, שבמלכות תורגמה האסייא נחלקת לאנדרדול וסודרייה, וכי ועיד שלונקי היא מחלק האירופה הנחלקת גם היא לארצות אורמליה וכי, כידוע למחלקי חישוב.

(ו) עיין במש"כ בסוס"י קכ"ד.

אוצר

ס"ק ב אות א — ב

הפוסקים

שצערי תשובות למהר"ם מרונסבורג ח"ב סי' פ"א עמ' 188.
ובדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ז טור ג', כתב לפרש מדוע אין מוציאין למלכות אחרת לכיוון דשתי מלכויות הם, אין שירות מלוות ואינה יכולה לידע מנהג אנשי מולדתה. וכן משמע במחנה אפרים הלכות שבעות סי' א' ד"ה ומעתה. ובאילת הדבש כתובות ק"י ע"ד ד"ה במשנה, כתב ללמאי למסקין צ"ב סתם יהודה וגליל כשתסור חירוס דמי, ופירש הרשב"ם שאין שירות מלוות, וא"כ מתסבך דמי תליא בשירות מלוות, וזה נראה נכון, וי"ע.
ועיין בבבא"ג וביד אהרן כאן שלנים צפרטיות לגבי כמה ערים ומדינות, אם נחשבים כארץ אחת או כשתי ארצות.
ועיין בחלקת יואב ח"ב סי' כ"ו [והוא משר"ת תירוש ויזהר סי' ע"ו], שכתב שפולין ורוסיה [שהיו תחת מלך אחר] ספק לנו אם נחשבות כשתי ארצות וכו', כי לריב"ש המוציא צ"ח [הג"ל] דכל שהם תחת מלך אחד מדינה אחת מקרי כי במלכויות תליא מילתא, והיינו שהמלכויות מקפידות שלא לצא אנשים ממדינה זו למדינה זו, וכן מנזכר בתשצ"ן ח"ג סי' פ"ו ד"ה ובענין דכל שהולכים לסחור מדינה אחת מקרי, וכן מוכח ברא"ש סוף כתובות [פרק י"ג סי' י"ז] לפי טעמו שם וכו', אך הבי"ט סובר דלשון תליא מילתא וכו' צ"ב סק"א דכל שאין מדברים במקום זה בלשון שצעירה שני מדינות מיקרי וכו'.

ב. מה דינם של שני מקומות מרוחקים במלכות אחת. בתוס' ר"י כתובות ק"י ע"א, הביא מתשובת רב כמה גאון, שכתב צ"ב אצ"ו [רב פלטוני גאון] שנינו שלש ארצות וכו', מיהודה לגליל אין מוציאין, [אבל] מראש יהודה לסוף יהודה מוציאין ומראש גליל לסוף גליל מוציאין וכו', וכן כל מקום שהוא כשעור מיהודה לגליל [שהוא צ' ימים ומחציתא] א"כ לנו עושים. וזכורא בשעור מ"ק שם. ותשובת רב פלטוני גאון נמצאת בחמדה גנוזה סי' ק"ו ובאוצר הגאונים שם סי' תתל"ג.

ובתמח ישרים סי' ל"ו, כתב עפ"י דכיוו שפילו בארץ אחת, כיון שיש בין שני המקומות מהלך ד' או ה' ימים וה"ל ארץ אחרת וכו'. ובמחנה אפרים הלכות שבעות סי' א' ד"ה ומעתה, כתב [דמה שיכול להוציאה מעיר לעיר באותו ארץ] מייירי כשהמקומות הם קרובים זה לזה וכמו שכתב הרב מהר"ר דון תם [בעל תמח ישרים] ממש הגאון. והסקים הרב שם הרב יהודה רזאזניס [בעל המשנה למלך].

ובבב"ר משה סי' י"א דף מ"ז טור ד' ד"ה ומאי, כתב דנראה לכוונתו של ר"א גאון, שאנו דנים בו כז' ארצות ואינו יכול לכופה אפילו בשני [המקומות], וכמו שיתבאר לקמן ס"ק י"א. איברא דקשה הדבר לאמרו וכו', לאם היה מחוז אחד, ומתחילתו עד סופו יש מהלך ג' ימים, מי נימא דלא הו"ל ארץ אחת, ועיינו בהוראות שהם מחוז אחד, והגע עמך אם היתה עיר גדולה כמו נינוה, דבשלמא לגבי תוך כל העיר אמרינן ארץ אחת, אבל מפתח העיר וכו' הנה הו"ל ארץ אחרת, שהרי מתחילת העיר עד חוץ לעיר יש ארבעים יום וכו', והגע עמך שיש כפר מחוץ לעיר דמחמה וכפר דמערבה, מי נימא דלא היה מכפר זה והלך וגשא בכפר זה שאינו יכול להוציאה לכפר שלו דהו"ל כז' ארצות, או הגע עמך הו"ל ד' עיירות סדורות, ויש מתחילת הראשונה עד סוף השלישית מהלך צ' ימים ומחצה, יוכל להוציא מזה לזו, אך אם יראה להוציא לרביעית אינו יכול

באות מחאה [בהג"ל דף מ"ד טור ג'] בענין ג' ארצות לחזקה הנזכרות גם לענין נישואין, ופי' בגמ' צ"ב ל"ח ב' שטעמא משום חירוס, וכתב צ"ב שם רב האי שאין חירוס אלא לשון הגר, כמו "כל חרס אשר יחרס" [ויקרא כ"ז כ"ט], אבל חירוס ממון אינו חירוס, וכתב עוד צ"ב ש"ת שחירוס צרפת ופרונצליא אינו חירוס שאין הורגים נפשות, ואין קריו חירוס אלא חירוס עכו"ם [נוצרים] וישמעאלים. ובסוף ד"ה ובענין הוסף, שבדקדוק שלפנינו, אף צעת היותם לשתי מלכויות, אינם נמנעים מלסחור וללכת ממקום למקום, ובכל יום עוזרים ושבים ממקום למקום, וא"כ אין אלו שתי ארצות מחמת חירוס, אף לא מחמת מנהגם ולשונם וכו'. אכן בתשובת הרב משה פארדו שצכ"י אהרן [להר"א עזריאל] סי' י"ב דף כ' טור ד' ד"ה והשתא, כתב דהטעם שלא יוציאנה מיהודה לגליל, דאין שירות מלוות ואיכא סכנה כמ"ש הפוסקים, וא"כ כל שהם צ' מלכויות מתמחה לא שכיח שירתא ואיכא סכנה.

ובשר"ת מהר"ל החדשות סי' קפ"ה, כתב אינו סבור דערפורט וארצות האלה כגון ורנקין רינו"ם יחשב יהודה וגליל, דארץ ישראל ארץ רחבה היתה ת' פרסה על ת' פרסה ולא חילוקה רבנן אלא לג' ארצות לנשואין, אף כי ידוע כי בכל אחד מג' ארצות מחולקת במה גוויי כדמוכח מוצרכת יעקב ומושה ע"ה דנחלת כל שבט משונה מחבירו, וכן הוכיחו רבותינו לענין ביטול פירות לג' ארצות לכל אחת, ואפי"ה לא חלוקה לנשואין אלא לג' ארצות, וטעמא משום דסתם יהודה וגליל כשתע חירוס דמי, דלמי כב' ארצות לחזקה, וכן טעם משונה ציורר דלפילו חיה שצירורה אינה גדילה עד פירות שבגליל וכן איפכא ואפילו בסמוך לה, טפי הולכת לסוף ג' ארצות להתפרנס משם ובגליל שהוא ממקום גדולה יהודה או גליל, הנה אשכנז וארפת חשיבי כיהודה וגליל לנשואין, וכן ראיתי בתשובה לחשיב כיהודה וגליל לענין מחאה וחזקה, וטעמא כדפרישית לעיל ר"ל דסתמא כשתע חירוס דמי ומשונים בטעם, אבל ערפורט וארצות הללו דשכיח שירות כל יומא וארצו ופריח איכא ושם, מתמחה חשיבי יהודה ויהודה, וכן מוכח מלשון המצ"ם שחילקן הישוב לארצות גדולות שהן עם ומחוז צפני עמון, ארץ כנען וארץ מנרים וארץ תימן וארץ כוש וכו', והדבר ידוע דכל הני ארצות גדולות ניכחו בארץ אשכנז וארפת וכו"ג, אבל כה"ג מדורינגין לורנקין או לרינו"ם מקומות סמוכות ושכיח עוזרים ושבים ארץ אחת היא לנשואין, ואפי"ה צעודא דמהר"ם [המוצא לקמן סק"י פ"א ח"א] היה הארום ברונסבורג והארום צדורא, ואפי"ה כתב מהר"ם בתשובתו ואפילו הוי יהודה וגליל, לרדואח דמילתא כתב כן, או משום שמה לגליל העליון וגליל התחתון [של אשכנז], חלוקים טובא בלשונם וטעם, וידוע דגליל התחתון אינו מקום יין וכמה גוויי שחליון בגליל העליון, או שמה שעת חירוס הוי צימים ההם, וכן משמע מתשובת רבני צרפת [ר' שמואל צ"ר שלמה, ר' יחיאל צ"ר יעקב הלוי צ"ר] מהר"ם מרונסבורג [דפוס פראג] סי' ר"ג וכו"א, ור' אליעזר צ"ר אפרים מטון המוצא בקטע הבא] על דקדוק זה, סוף דבר דדורינגין וארצות האל אין כ"ל כלל לאחשבוניהו יהודה וגליל מחמת שקרובין וסמוכין ויתר טעמים לדעיל.

וברבינו ירוחם נתיב כ"ג חלק ח', כתב לכיון דיהודה וגליל הם שני מקומות, ואין שירות מלוות מזה לזו ואין יכול לדעת תמיד מאנשי מולדתו. וכענין זה כתב בתשובת רבי אליעזר [מטון]

י' וצ"ש עמ' 189, שכתב אם יש לאותן שתי עיירות שהבחור והנערה דרים שם דין שתי ארצות שהם כמה מלכויות וממשלות מפרידות אותן וכו' [וצ"ע מה כוונתו].
יא' מדבריו לעיל שם.

ביאור הגר"א

[א] שמי כו'. בתוספתא

והביאו תוס' שם והר"ף

ונשא

ג שם מהתוספתא והביא

הר"ף שם

ג [א] שמי שהוא מאריך מהארצות

באר הגולה

והראש ש"פ שלש ארצות לנשואין יהודה וע"ה וגליל בד"א בזמן שהיה ביהודה ואירס אשה ביהודה או בן גליל שאירס אשה בגליל אבל בן יהודה שאירס אשה בגליל כופין אותה לצאת שמי"ב כן נשאה ושמ בתוספתא והביאו הר"ב אמר אני פלוני מהיהודה ונשאתי אשה מגליל כופין אותה לצאת כלומר אע"פ שעומד עכשיו בגליל וגליל אין כופין אותה לצאת ר"ל אע"פ שיכול להוציאה ליהודה אבל בגליל א"י להוציאה וכמ"ש בהגה אבל א"י כ"י ובכ"מ שהוא יכול להוציאה תצא בלא כתובה (ליקוט) ודלא כהירושלמי וס"ל כהירושלמי משושות וצ"ל להיפך בדברי התוספתא ואין חילוק במקום הנשואין אם היה במקומו או במקומה וכן אין חילוק בין שעת הנשואין או אחר הנשואין ושעמ"ד לעיר במדינה אחת לעולם יכול להוציאה:

אוצר

ס"ב פ"א אות ב — ס"ג

הפוסקים

יכול כי רצו השיעור וכו', וזה תימא שמהם שארצותם סדורות, ורמזות מאלו מכריזים אחרים מכל ז' שלא נחשבו אותם כלם לארץ אחת וכו'. וכן בכנה"ג הגה"ט אות א', כתב ע"ד הגאון שהם תימא.

ובתשובת הרב משה פאדורו שצכפי אהרן (להר"א עזריאל) ח"א סי' י"ד צ"ק ז' טור ג', כתב דודאי כל הפוסקים אינם מודים לדברי ר"ג גאון וכו'. וכ"כ המחבר שם סי' י"ג דדברי הגאון הזה הם דברי יחיד וכו'.

ובנתיבות משפט דף ר"מ טור א', כתב ע"ד התמא שרשים הנ"ל, דבארץ כנען לאו מרבים עממין ממקום למקום הוא כיבורה ממקום למקום, ואע"פ שהוא בדרך רחוקה וכו', דכל שהוא בארץ אחת אע"פ שיש ביניהם חילוק מקום, מ"מ שייכות מלויות מזה לזה, והר"ל כד' מקומות כיבורה, וכ"כ הריב"ש בס' ק"ז וכו', ודברי רב נחמן גאון היינו במקום שאין שייכות מלויות כיבורה וגליל וכו', ונראה דהיינו טעמא דיהודה וגליל לאו מפני ריחוק המקום הוא, אלא מפני שאין שייכות מלויות מזה לזה וכו', וכל שהוא בארץ אחת אע"פ שיש ביניהם ריחוק מקום, מ"מ שייכות מלויות מזה לזה. והביאו דברי תשא (להר"מ שלטון) סי' ט' דף י"ח סוף טור א', וכתב שם דתמא ישרים הנ"ל יתכן שרלה לומר כן אלא שחבר שם סוף התשובה.

ג. וכשהיו המלויות מחולקות מלפנים, ועכשיו הם תחת מלך אחד. בתשפט זקק (להר"מ מלחמ) ח"ב סי' מ"ט (השליש) דף ק"ה טור א', כתב דמתחלה לזכור של הרמזים נראה שכל מלכות ומלכות נקראת ארץ אחת, כמ"ש ארץ מרבים וכו', וא"כ יראה לכאורה כל מלכות תוגרמה, הגם שכללים מלכויות רבות תחתיו נקרא ארץ אחת, ולא ירא, דכל שהיה בתחילה מלכות אחת וממנה אחד, הגם שעתה הם רבים תחת מלך אחד, ע"כ ארצות מחולקות אחד, דאלת"ה הו"ל להרמז"ם למימר כל מלכות ומלכות ארץ אחת [ולא לפרט השמות] וכו'. ובכנה"ג הגה"ט אות א', הביא דבריו וכתב, וכ"כ מהרש"ם ח"א סי' קכ"ה וכ"כ [באר"ת] הר"מ גלאנטי בס' י"ה [הוצא לעיל אות א'], ועיין בפ"י אהרן המוצא לעיל שם. אולם ביד אהרן הגה"ט אות א', אחר שהביא דברי המשפט זקק והמהרש"ם הנ"ל, כתב דמדברי המבי"ט ח"ב סי' רט"ז נראה שחולק עם מהרש"ם, וסובר שאנטוני ורומילי נחשבים מלכות אחת, בזמן שעתה הם מלכות עוטמן וכו'. וכ"כ שהיה מלכות צבני תשא (להר"מ שלטון) המוצא לעיל אות א' [וע"פ דעתו להלכה].

ועיין בשו"ת מהר"ם צהלון סי' ר"ה, בדקדוק מי שרלה להוציא אשתו מנפת למתא, שכתב דלרץ כנען הוא ארץ צדד, ודמסק היא משאר ארצות ולא מארץ כנען תחשבה, וכן כתב הרמז"ם כל היסוד הוא ארצות וכו', ועיני ישראל לענין נשואין של ארצות וכו', ולא צערא ציטון תליא מילתא, דלרץ ישראל לצדד תחשב.

ד. נשא אשה מאותה מדינה ואח"כ השתנה המצב ומקומו ומקומה הם בשתי מדינות. בשו"ת רע"א מהדור"ת (בתשובת חתנו רבי אברהם משה אב"ד פילא) סי' ז"ה ד"ה גם נלפס"ז צבני, צבניו

ה. האם בשתנה הדין בזמנינו כשנתקצרו המרחקים ע"י כלי התחבורה. בדבר שאלו (להר"ם סתחון) סי' ז' דף כ"ב טור ז', אחר שהביא דברי הפוסקים הסוברים דהטעם שאינו יכול להוציאה מארץ לארץ מפני שאין שייכות מלויות [כמוצא לעיל אות א'], כתב דעכשיו שנעשית מסילת הברזל וצולל יום ויום היא נוסעת יכול להוציאה גם מארץ לארץ אם שם בכל עניינים [כמוצא לעיל אות א'] סי' י"א אות א' לענין הוצאה מעיר לעיר. דהרי הטעם שאינו יכול להוציאה מארץ לארץ הוא מפני שאין שייכות מלויות, וא"כ עכשיו שיש מסילת הברזל יכול להוציאה וכו', ואע"פ שהרמ"א ושא"ר פוסקים ס"ל דהטעם תמום חילוק לשונות [כמוצא לעיל שם] יכול הצעל המוחזק לומר קים לי כפוסקים [כנ"ל] וכו'.

ג. שמי שהוא מאריך מהארצות. מי נקרא בן ארץ לענין זה. עיין בצבא"ט סק"ג, שהביא מהמהר"ט ח"א סי' מ"ז שכתב דלדעת המפרשים שמוציאין אותה למקומו, זהו כשלא צא לעירה אלא לדעת נשואין צבד, וכל אם אצוי הכך שם לעסקיו עם ביתו ועם בניו ודר שם כמה שנים, ואח"כ השיא שם את בניו, אין לומר שעל דעת לחזור לעירו נשאה, ואע"פ שיאמר שלעולם היה צדעת של אצוי לחזור, דברים צבדל הם וכו'. והביאו דבריו בכנה"ג הגה"ט אות ו' ובוש"ע לכתב מרכבת המשנה סעיף ד', וביאשעות יעקב פי' הקצר סק"ב, כתב שהוא בתשובה האריך דזה שהדין עם המהר"ט, והביא לזה ראיות הרבה וכו'.

ובבית יעקב כאן, כתב דמ"ש צ"ע שהוא מאריך מהארצות, לא [היינו] מקום מולדתו, רק שהיה אז מקום קביעות דירתו בשעת הקדושין, כדמשמע בירושלמי [פי"ג דכתובות הלכה י'] אני פלוני שמיאודה, וכל שקביעות דירתו היא כיבורה, נקרא פלוני שמיאודה, וכן צטור כתב כיון שהיה מקומו צדעת קדושין, משמע לאזלינן בתר מקום הדירה של שעת קדושין וכו'.

ובידיעות שלמה סי' כ"ה דף ק"ז טור ג' ד"ה אולם, כתב דזה צבור למקום מסחרו ועסקו לא מקרי ארצו ועירו, ומכל הפוסקים

ונשא אשה בארץ (ב) אחרת (ה) כופין אותה

ויוצאה

באר היטב

(ב) אחרת. הנה צוה יש ב' שיעות. לדעת הריף והרמב"ם והר"ן והריב"ש אין חילוק בין אירוס לבין נשא לעולם כשהוא ממדינה א' ואירוס או נשא במדינה אחרת כריכה להוליד עמו וכופין אותה ואם לא תלך אחריו לינה כמורדת. ולשיטת הר"ם מרענבורג יש חילוק בין אירוס לבין נשא היינו אם אירוס במדינה אחרת כריכה להוליד עמו למדינה שלו. אבל אם נשא במקום מולדתה אין כופין אותה להלך אחריו. והטור כתב בדברי מהר"ם אפילו לא נשאה וכו'. כבר עמדו עליו האחרונים ב"ח ח"מ ד"ש ע"ש. ושיטה שלישית היא שיטת ר"ת ויתבאר בסמוך:

הפוסקים

סיק 1 — ס"ק ד אות א

אוצר

אם נשא אשה בסתמא בלא שום תנאי, ודאי על דעת להוליכה לעירו נשא.

ועיין באיש מצליח ח"א כרך ד' סי' ט', הביא דברי המהרי"ט הנ"ל, וכתב הרי להדיא, דהך דינא שע"מ כן נשאה הוא דוקא כשלא בא לעיר רק בשביל הנשואין בלבד, דהיינו כמו שנהגו בזמננו מעשים בכל יום שצאים אנשים מאר"י ומחזרים לישא אשה מעיר מולדתם והולכים, דכזה"ג ודאי אע"פ שלא פירש שדעתו לחזור ארבעה ליה לאסוקי אדעתא דדלאי דעתו להוליכה עמו לעירו כי אם ביותו ומקור פרנסתו, לאסוקי במקום שיש שם כל לתלות שלא בא ע"מ לחזור אין לו לכופה כלל כשלא פירש וכו', ואחר שהביא מש"כ הרב החולק בנידונו, [שלייק מדברי המהרי"ט דוקא דבא שם עם ביותו ודר שם כמה שנים, וכיון שהוא לא בא כ"א לבדו ולא נתעבב במדינה כמה שנים, ומש"כ הרשב"ש הנ"ל שאם עקר דירתו או נתעבב שם שנה אינו יכול להוליכה למקומו הראשון, לא פליג על המהרי"ט, דמהרי"ט איירי שיהיה דר כמה שנים קודם הנשואין ואח"כ נשא, בזה הוא להוצרך שיהיה דר בעיר כמה שנים, והרשב"ש איירי שאחר שנשא דר שם שנה, דקודם הנשואין לא היו בן עיר עד שידור כמה שנים ואחר שנשא אפילו שנה אחת נקרא בן עיר] כתב שרשב"ש מקורו במש"כ שנה, הוא בדיון שזה הזמן הארוך בדר בעיר להתחייב בכל מה שהם חייבים וכו', וא"כ מה לי קודם הנשואין או אחר הנשואין, אדרבא קודם הנשואין שלא נשאת לו עד שנעשה מאותה העיר ודאי עדיף ממי שלא נעשה עד לאח"כ, אבל עיקר הקושיא טולדה לפי שיטתו שנתם הסיפא כשנשא מהרי"ט בנדרו ודר שם כמה שנים וכו', בדוקא כמה שנים, אבל האמת שכל דברי המהרי"ט הם לאפושז בעלמא, אבל בעיקר הדיון כבר כתב ברישא דדוקא שלא בא לעיר הזאת אלא לדעת נשואין בלבד, וזה לאסוקי כל מי שיש לתלות שצא להשתקע, אבל הרשב"ש שם כתב מתחילה בנדרו, כריך לעיין אם כשנשאר שם העתיק דירתו מכל וכל במקום שנשאה וכו', דהיינו כמי שהוא בעיר בעל נכסים ועסקים ומקום דינה ויכולא, שאין לומר בו שדעתו להשתקע במקום אחר אלא"כ חסר כל בעניניו מעירו והעתיק אותם למקומו החדש וכו', והנה הרשב"ש הוסיף על דברי מהרי"ט לאפילו לא העתיק מכל וכל ונשא אשה אתם וקבע דירתו במקום שנשא דהיינו שנתעבב שם שנה תמימה אינו יכול להוליכה וכו'.

ובבתיבות משפט דף רמ"א טור ד', כתב לפרש דעת הטור בדברי מהר"ם מרענבורג כדברי מהרי"ט הנ"ל [כמוצא להלן ס"ק ד אות ב']. גם במגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ה טור ג', כתב צביאור דברי מהר"ם מרענבורג כפי שהביאם הטור, דנראה שאם מעיקרא הייתה דירתו ביצודה ועקר דירתו משם לדור בארץ ימנא וייטב בעיניו, והלך לגליל ונשא שם אשה, כיון שהנשואין היו בעירה ולאיש לא היה בשעת הנשואין ארץ קבוע, אין כופין אותה לילך אחריו לארצה הראשונה אם ירצה לשוב לשם וכו'.

פתחי תשובה

(ה) כופין אותה. עמ"ש לעיל סי' כ"ד ס"ק כ"י.

הפוסקים משמע דדוקא מקום מולדתו או דר שם מימים ימימה וכו', ואף שצטטמ"ק כתובות ק"י ע"ב הביא בשם [רב צמח גאון], ומשמע קצת למקום מסחרו ג"כ מקרי עירו, אבל מכל הפוסקים לא משמע כן, ובפרט בזה"ז כל העולם ורובם ככולם דרים בעירות ומור"מ שלהם כל הונם ורכושם בוצעים ממקומות אחרים.

ובתבואות שמש סי' ע"ט, כתב שאם בא וקבע עצמו קודם שידוכין איזה זמן בעיר המשוכלת ושלכה פה, אז אמדינן דעתה שלא נשתדכה לו, אלא אדעתא שישאר פה, וזה קרוב למש"כ המהרי"ט [הנ"ל] וכו'.

ובשו"ת הרשב"ש סוס"י גל"ז, כתב שאם העתיק דירתו מכל וכל [למקום אחר ונשא בצורתו מקום] שוב אינו יכול להוליכה מאותו מקום למקום שיצא משם, שהרי לא נשאת לו אלא לדעת שכבר נתעבב מאותו מקום [הראשון] וכו'.

ובדבר שאלו [להר"ש סתפון] סי' ד' דף כ"א טור ד', כמי ששהה במקום הנשואין שלש שנים לפני הנשואין, כתב דנראה דלף לדעת המהרי"ט [הנ"ל] אין לחייבו לדור שם, כי לא בא לשם כדי לישא אשה אלא במאמר הממשלה ששלחו אותו להיות רופא שם וכו', וכיון שענינו הכוללות שהרופאים נעים ונדים מעיר לעיר ומעיר לכרך וכו', עד כדי שימלאו מקום להרויח ואז יתיישבו שם, א"כ זה לא מיקרי קבע דירתו בארץ ואח"כ נשא אשה וכו', וכיון שכן הדבר פשוט שכופה אותה לבוא למקומו הראשון שהוא מקום מולדתו ודירתו וכו'.

ובהסבא קדישא ח"ב סי' י"ד עמ"פ טור א', כמי שדר בעיר כמה שנים ונשא שם אשה, כתב דודאי דכל ידיעין צבידור מקודם, לאין דעתו להשתקע פה, ואצ"ו ואמרו וכל בני משפחתו הם בארץ מולדתו, בדולא אם נשא אשה ורובה להוליכה לעיר מולדתו יכול להוליכה, דהוא נחשב מאותה העיר, ונראה שאפילו אם היה דלענין מיסים ותקנות העיר לכו"ע הוי דייקנין ליה כבן עיר זאת, מ"מ לענין נשואין ודאי לכו"ע מודו דתלוי הדבר באם דעתו לחזור או לא וכו', ועיין בתרומת הדשן סי' רט"ז על מה שנשאל שם כמי שנשא אשה ולאחר ד' שנים נתקש שתלך עמו לעיר אחרת, שכתב שאלה נשא את אלה במקום מולדתו ובדעתו היה להשתקע, דנראה מדבריו דהגם הדיה הנשואין בארץ מולדתו, עכ"ז הולך לפרש שהיה דעתו להשתקע, וכבר ידוע דשאלות התרומת הדשן הם מסודרות מהרב גופיה ויש ללמוד גם מהשאלה, והואלה יראה כמה תשובות מהפוסקים, ששם פוסק לא חקר בנדון דידה אם שיהי"צ חדש במקום ההוא, דנראה ודאי דהכל תלוי בדעתו להשתקע וכו', והדעת והסבא מחייבת כן, מבלי שנצטרך לשום ראיה, דהא ודאי עדיף ממי"ש צפאמים כ"א א' לאם דעתו לחזור נושא כמקום שיצא משם אפילו להקל וכו'. ובעמ"פ פ"ב טור א' ד"ה ואם, הוסיף דכ"ש וק"ו לפי מש"כ בספר הלכות קטנות [ח"א סי' ד', כמי שצא לאר"י] דביש לבחור אז ואם הוא סומך על דעתם משום מנות כיבוד אם ואם ועושה ב' ימים טובים בעירו, [ובזה"ל] ודאי

ד. ונשא אשה בארץ אחרת כופין אותה. א. מקור הדיון והדעות

אוצר

סיק ד אות א — ב

הפוסקים

הדעה השניה סוברת שיפה כח האשה להוציא את בעלה מעיר לעיר צאונה הארץ ומארח לארץ אין הבעל יכול להוציאה. זו דעת ר"ת המוצא לקמן ברמ"א [וגרס בתוספתא הג"ל כופין "אותו" לנצלת]. ועיין לקמן סק"ג אות א' שם תתבאר דעתו.

והדעה השלישית סוברת שיפה כח האיש, אלץ שמחלק בין קידש בצארה לנשא בצארה. עמ"ז לקמן אות ג' בציאור דברי המהר"ם מרוטנבורג.

ב. דעת השלחן ערוך והסוברים בדעה הראשונה. לשון השו"ע היא לשון הרמב"ם צ"ג מאישות הלכה י"ז. ועיין בנצח"ג ובציבור"ה שמוקד הדין הוא בתוספתא [הג"ל צאונה הקודם]. הציאונה היתום [שם ק"י ע"א ד"ה שלוש] והר"ף [שם] והרא"ש שם^{טו}. והוצאה גם בפירוש המשניות לרמב"ם שם פ"ג משנה ב' ובעיטור אות פסיקתא [בנדרים עם פי' שער המדש דף ס"ה טור ב' ד"ה גרסינן]^{טז}.

ובשו"ת הר"ף (דפוס ליוורנו) סי' רי"ד, כתב צאוש ממדינת מאלקא שנקא אשה צמדינת סביליא, שיש על האשה מן הדין לילך עם הבעל, כלאיתא בתוספתא וכו'.

וכן בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תרס"ב [ונכפל צ"ח סי' תל"ג], כתב בתוספתא: שזכר בצ"ה אשה אפילו ממדינת המדינה אחרת כגון מייסודה לגליל ומגליל ליהודה, כל זמן שהוא מגליל והיא מייסודה, או הוא מייסודה והיא מגליל כלאיתא בתוספתא וכו'. והוצא צ"ח ב"ס טור ב' הסימן.

ועיין בתשובת רבינו יחיאל מפאריש שצו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס לנצח) סי' קל"ז, שכתב דבן גליל שנקא אשה מייסודה כופין אותה לנצח אחריו שצ"ח כן נשאה, וכ"כ בתוספתא, וציושלמי יש להיפך, ובספר הישר האריך ר"ת בזה, ודיני כפיה ציד הבעל לגרסה בלא כתובה אם לא תצאה לנצח אחריו.

וכן מבאר בעץ חיים (לח"י מלונדון) ח"ב עמ' רכ"ה, הנשאה אשה צארה זו והוא מארח אחרת, אפילו לא פירש, אם לא תלך עמו לארץ תאכל בלא כתובה. ובפסקי הרי"ף שם פ"ג הלכה ח' אות א' [הוצא בשל"ה דף ס"ה א' מדפי הר"ף אות ב'], כתב דבן גליל שנקא אשה ציוסדה מוליכה למקומו כמבואר בתוספתא.

ובדעת התוספות. צפ"ח כתובות ק"י ע"ב, הציא מה שנקא צאונה שם ד"ה היא, על מאי דליתא צאונה שם, הוא אומרת לנצח [מארח ישראל] כופין אותה, דמאי איירי צארה, אפילו בשאר ארצות נמי היאך תוכל לדחוק כו', וכתב דנראה מזה דמשמע לכו כפירש"י ורוב הפוסקים לכל הסוגיא איירי הכל מכפית הבעל לאשה וכו', אבל איפכא לא אשכחן כלל שהיא כופה אותו, וא"כ מקשו שפיר הכא וכו'.

ובתשובת

לומר דהרמב"ם סובר דלא פליג התוספתא עם הירושלמי, ומש"כ בירושלמי דמתניין מייירי שהיא מייסדה ונשא בגליל, היינו שהיא מגליל אבל הנשואין נעשו ביחודה כדכתב ר"ת וכו', ומש"כ [הרמב"ם] שאיש אחד מאלו הארצות שנקא אשה בארץ אחרת וכו', לאו בארצה קאמר אלא בארץ שאינה ארצו ארצה, דהכי דייק מילת ארץ אחרת, ור"ת קאמר בארצה, דכיון שאינה ארצה לכו' יכול להוציאה לארצו וכו', וכן דייק ברי"ה. והוא פירוש זה במרכבת המשנה, ונראה שהבני משה חזר במסקנתו ע"ש.

ודעת הרא"ש יתבאר באות הבא. סו' ונבנקה"י כתובות ק"י ע"ב כתב שכן דעת רש"י [בנראה על פי מה שפרש"י במשנה שהאיש הוא שכופה להוציא], וכן בתשובת מהר"ם מרוטנבורג שבתשובות ושינויות לסדר נשים סי' כ"ה, כתב שרש"י פירש דבכפית האשה מייירי, וכן הוא בהגהות מיימוניות דפוס קוסטנטינא כאן, ובמרדכי כתובות סי' רפ"ו. וכ"כ בדעת רש"י הפני"ש שם על תוס' ד"ה היא.

והדעות בזה. הנה ענין זה מאלו שלוש דעות צראשונים, ולכן נתחיל בפירוש הסוגיא לכל הדעות. הנה צמשה כתובות ק"י ע"א איתא, שלוש ארצות לנשואין, יהודה ועבר הירדן והגליל, אין מוציאין מעיר לעיר ומכך לכך, אבל צאונה הארץ מוציאום מעיר לעיר ומכך לכך וכו'. ובצ"ח כאן הציא מהרא"ש [פ"ג דכתובות סי' י"ז] מהמרדכי [שם סי' י"ז] שבתוספתא [שם פ"ג הלכה י"א, תני עלה] ד"ה צאונה שהיא מייסדה ואירס אשה ציוסדה או בן גליל שנקא אשה צארה בגליל, אבל בן יהודה שנקא אשה ציוסדה או בן גליל שנקא אשה צארה בגליל, שצ"ח מן נשאה, וציושלמי [שם פ"ג הלכה י"א, איתא] מתניתא [דאין מוציאין] כשהיא מייסדה ונשא אשה מגליל, מגליל ונשא אשה מייסדה, אבל היה מייסדה ונשא אשה מייסדה, מגליל ונשא אשה מגליל, כופין אותה לנצח, אזי פלוגי מייסודה ונשא אשה מייסדה כופין אותה לנצח, מגליל וכו' כופין אותה לנצח וכו', ולכאורה התוספתא והירושלמי מוציאין מוציאין וכו'.

והדעה הראשונה סוברת שיפה כח האיש להוציא את אשתו מארצה לארץ וכן מעיר לעיר צאונה הארץ. וזו דעת הר"ף שם והרמב"ם פ"ג מאישות הלכה י"ז, וכמו שכתב צ"ח בג"ל, דהר"ף לא כתב אלא התוספתא לצורתה, וכן הרמב"ם. גם צמראה פנים [על הירושלמי הג"ל] כתב דהר"ף והרמב"ם פסקו כפשיטות התוספתא.

(ב) ראה לקמן שיש הרבה חילופי גירסאות בתוספתא ובירושלמי ויבא א"ה בכל ספר שיבא את גירסתו.

(ג) ובדינא דהיי לאין פ"א דף פ"ד טור ג', כתב דהר"ף פסק כהתוספתא והלכה והשמים הירושלמי, דכיון דפליגי אהרדי לא קייל כותיה וכו' [עיין בשדי חמד כליה הפוסקים סי' ב' אות ו' ובשרת מוהרש"ל ח"א ג"ז, כתב שדרי הפוסקים, אי מסתבר להו סברת האמורא שבקינן סברת התנא ועבדינן סברת האמורא, ואי לא מסתבר טעמיה של האמורא שבקינן דברי האמורא ועבדינן סברת התנא, ואפשר שזאת טעם הרמב"ם והר"ף לפסוק [דלא כירושלמי] כי ראו שהסברא נכונה, כשהיה מייסדה ונשא אשה בגליל שכופה אותה לצאת עמה, שעל הסתם צ"ח כן נשאה וכו', ולא ס"ל לתרץ התוספתא והירושלמי על הדרך שתרצו ר"ת ומהר"ם, ולכן פסקו בתוספתא דמסתבר טעמיה דהו הירושלמי, ולא פסקו אלו למיפס, הירושלמי דפליג אהתוספתא, אפי' דהיי הירושלמי בתראה כיון דלא מסתבר טעמיה, ובדבריהם אחרים ס"ל לפסוק כירושלמי דפליג אהתוספתא דמסתבר טעמיה הירושלמי לפי פשטן אין להם על מה שמוכחו, אם לא כדברי ר"ת ומהר"ם שהוציאו ממשן וכו', ולכן היר"ף והר"ם שפסקו דברי הירושלמי כפשטן, ושהוא סותר לדברי התוספתא, דחווה מהלכה וכו'. ובביהגרא סוס"ג ג', כתב דהרמב"ם והשו"ע ס"ל גירסת הירושלמי בשבטת, וצ"ל להיפך כדברי התוספתא.

ובשו"ת הרשב"ם סי' של"ז, אחר שהביא דמהר"ם מרוטנבורג הוכיח מהירושלמי כדבריו [וגרסינן תחת הוא ורצה להוציא וארץ ישראל היא אינה רוצה לעלות, כופין אותה לעלות], כתב הרי שכל תלי באיש הירושלמי [שנראה סותר התוספתא] לא דבר אלא באיש ואשה שהם ממחוז אחד או ממחוזות חלוקים ונישאו במקום שאינו מחוז, ומידוך לשונם משמע לי כן, שהרי התוספתא לעולם כשמוכרי שם האיש מזכיר במ"ם [מייסדה מגליל] ומקום האשה בבית, והמ"ם מורה על העתקה, והיא נשאת מקום, ובירושלמי לעולם מזכיר שניהם במ"ם שהיא מורה על העתקה, וכיון שכן נראה הירושלמי דירב במחוז אחד מהם במקום [ואינו יכול לכופה] ולהחריה לארצו, לפי שכוין שאינה ממחוז אחד והיה לו להתנות עליה [ותי], ולדעת התוספתא כשהוא ממחוז אחד והיא ממחוז אחר, אפי' שנשאה במחוז שלה ולא התנה עליה, כיון שאין אדם עשוי להעתיק ממחוז שלו, ושלטולא דגברא קשה דאיתא כדאיתא בפ"ב דכתובות [כ"ה א'] היה לו להתנות עליה, וכיון שלא התנת עליה הוי סתמו כפירוש הוה כלאי התנה עליה בפירוש שציוסדה וכו'. ועיין במגילה ספר המובא לקמן סק"י אות א', ובכני אחובה המובא לקמן סק"ה אות ב'.

ובתנאות בני ישראל שבידועות שלמה סי' כ"ה אות א', כתב דאפשר לומר שדינו של התוספתא הוא דוקא תיכף אחר הגשואין וכו', אבל אם כבר נשא איהו זמן במקומו וכו', אין כופין אותה לצאת למקומו [עמ"ז לקמן אות ז'], והירושלמי לא איירי מזה כלום, אלא איירי אם יש לבעל רשות להוציא את אשתו ממקום שכבר דבר בו עם אשתו, ולא איירי מתנאי הגשואין כלל, ובכ"ה כתב דאינו יכול להוציאה.

(ד) ועיין בבני משה [להר"ם שלטון] סי' דף י"ז טור א', שכתב דאפשר

אוצר

ס"ק ד אות ב — ג

הפוסקים

ג. האם יש לחלק בדין זה בין אם רק אירס בארצה לבין גשאה בארצה, ובדעת מהר"ם מרוטנבורג. צ"ע סק"ז, כתב למהר"ם מרוטנבורג ס"ל לחלק בין אירס לגשאה, היינו אם אירס במדינה אחרת [בין ארץ מולדתה בין מקום אחר], כריכה לילך עמו למדינה שלו, ואם גשאה במקום מולדתה אין כופין אותה ללכת אחריו. ודברי מהר"ם מרוטנבורג הוצאו ברא"ש כתובות פ"ג סי' י"ז, שאחר שהקשה את הסתירה מהתוספתא לירושלמי בדין זה [כמוצא בזה א' ו] הוציא את תירוצו ר"ת [מוצא לקמן סק"ג אות א'], כתב ודצינו מאיר פירש לאיינו [התוספתא] כצפיית האשה [כרמב"ם], ופירש התוספתא, ברא"ש שהיה מיהודה ואירס אשה ביהודה אין יכול להוציאה למדינה אחרת וכו', אבל אם היה מיהודה ואירס אשה בגליל וכו', אפילו הלך לגליל וקדשה בבתים כופין אותה ללכת ליהודה, והא דקתני שע"מ כן נשאה ולא קתני שע"מ כן קידשה כיון דבקדושין איירי, י"ל דלשמועין רבותא דאפילו אם אח"כ נשאה בלחית משאר ארצות כגון בעבר הירדן כופין אותה ללכת ליהודה וכו', והירושלמי הכי פירושו, מתניתין כשהיה מיהודה ונשאה בגליל, פירוש שהלך שם ונשאה, כיון דהנשואין היו בגליל אין כופין אותה לילך אחריו ליהודה וכו'. ותשובת מהר"ם זו הוצאה בגניסאות שונות במדרכי כתובות סי' ר"פ, בתשו' מיימוניות השייכים לספר אישות סי' כ"ה, בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס לבוב) סי' שפ"ו, בשו"ת מהר"ם אור זרוע סי' קמ"ז, ובשלה"ג על הרי"ף כתובות שם.

וכן כתבו בדעת מהר"ם בחדושי מהר"ל מפראג כאן, בציבגרי"א סק"ד, בט"ז כאן סק"א, בשו"ת רע"א מהדו"ת סי' ז"ה [בתשובת חתנו הרב אברהם משה אב"ד פילא], בבית יעקב כאן, ביאורות יעקב בפיכוס הקלר סק"א, בצדק משה סי' י' דף ל"א טור ב' בתשובת מהר"ם פירכאליס^ב, בתורת חיים (להר"ח שבת) ח"ג סי' ס"ב דף ל"א טור ד', בנתיבות משפט דף רמ"ב טור א' בתירוצי השני

בשו"ע וכו', ואחרי שכן הוא נמצא דיפה כח הבעל להוציא את אשתו בארץ אחת מעיר לעיר [ע"ז היתה שם השאלה]. והסכים אתו המחבר שם סי' י"א דף מ"ז טור ג' ד"ה ומא'. וכן יש לדייק בכפי אהרן (ולאחר עורילא) ח"א סוסי' י"ג דף ב"ד טור ג' ד"ה לבן.

כ. עיין לקמן סק"י אות ג' שיש שחלקו שאם קדשה במדינה שלישית אפילו גשאת בארץ מולדתה צריכה ללכת אחריו. ויש שהקשו שבדברי מהר"ם אלו סותרים לתשו' הריב"ש סי' קע"ז המובאת ברמ"א לקמן סעיף ב', ועיין בהפלאה המובאת בזה ועי' לקמן סק"פ.

כא. בחלק משינוי הגירסאות יש ג"מ להלכה לדעת איזה פוסקים, ודבריהם יובאו בתקשר לענינים בהם פוסקים הפוסקים הנ"ל.

כב. עוד כתב שם ד"ה והנה, דיותר היה נראה לכאורה דהרא"ש לא ס"ל כהרמב"ם, שהרי תחילת דבריו הם שלכאורה התוספתא והירושלמי סתרי אחד, ואח"כ כתב פירוש מהר"ם דלדעתם לא פליגי הירושלמי עם התוספתא וכו', ומדהבא לאתרוגה פירושה היה נראה דהכי ס"ל, אבל מצאתי בשמ"ט בכתובות כ"ט שהביא לשון הרא"ש, ומשם בארה דס"ל כדעת הרמב"ם וז"ל: מאי אתא לאשמעינן [הנ"מ] דאין יכול לכופה לצאת לחור"ל, פשיטא דאין כופין אותה לצאת אחריו, דהא אפילו מיהודה לגליל אין כופין אותה כ"ש מגליל לחור"ל, וי"ל דמיינו אפילו היה מחוץ לדשא אשה דכה"ג כופין מיהודה לגליל כדאיתא במדאיתא בכתובות וכו'. ועיין בגמלת

צ"ב סק"א. ויע' בבב"ב משה סי' י"א דף מ"ז טור ג', שכתב המחבר שגם מנהגת הרא"ש נראה דס"ל בדין זה כמהר"ם, דהביא דבריו ולא הוסיף דברי הרי"ף, ולפי"ז דברי הרא"ש המובאים בשמ"ט שמהם משמע שסובר כהר"ם, צריכים להעמידם באופן אחר. וכ"כ בריגא דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ב'. וכן כתבו בדעת הרא"ש בתושב"ץ ח"ג סי' פ"ז ובנשואת כל חי (ירושלים תשמ"ח) י"ד סי' מ"ט עמ' ר"ז טור ב'. וכן משמע בפרישה סק"א.

ובתשוב"ץ ח"ג סי' פ"ו, כתב ושמעתי שחלקו עלי ולא הודיעוני מה נסתפק להם, וחששתי שמה הם טועים לסמוך על סדרת ר"ת, ובאמת שקרוב הדבר לטעות לומר שזה לדון עפ"י הטור [שהעתיק דברי ר"ת בסוף דבריו], אבל הטור לא כתב אותה סדרה כדי לסמוך עליה, שהרי הוא מניינו אצ"ו הרא"ש הוא שמה, שכתב בפסקיו שרבו דעה אותה סדרה וכו', ואין יסתור דבריו מפני סדרת ר"ת, והנה בספר הרמזים שחבר הטור עמ"ס כתובות [אקור פסקי הרא"ש פ"ג סי' י"ז] כתב פי' כן, ואולי כן היה כתוב בטור והשמיטוהו מרוטנבורג לא פי' כן, ואלו כן היה כתוב בטור והשמיטוהו הסופרים ומכמו עמ"ס קודם לזה וכו', והסומך בזה על פיר"ת לא מחכמה עשה זה וכו', שסדרה זו לא כתבה אחד מהמפרשים בגלילות קטלוגיא, כי כולם סומכים לדעת הרי"ף והרמב"ם וכו', ומעולם לא נעשה מעשה עפ"י סדרתו של ר"ת, ואינה כדאי לעלות אותה על ספר לדחותה וכו'.

ובדעת הריב"ש, כתב בתשוב"ץ הנ"ל, שאמר לו הרב אברהם הכהן שולאל כי הריב"ש אחר כלשון זה, לא נכיה תלמוד ערוך צפינו מהגאונים מפני שברתו של ר"ת וכו', והסכים לדעת הרי"ף והרמב"ם. וכ"כ בדעתו בח"מ כאן סק"ב, צ"ע סק"ב, בתורת חיים (להר"ח שבת) ח"ג סי' ס"ב, בדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ב' [מהריב"ש סי' קע"ז], במים רבים ח"ג סי' י"א ובידיעות שלמה סי' כ"ה^ה.

וכתב בבית יוסף [לאף שהמדרכי כתב שיש לחשוש לשיטת ר"ת ולא לכפותה], נראה דבמקום הרמב"ם ורש"י וכל הגאונים לא חיישין לדברי ר"ת. ובלבד סעיף א', כתב במי שהוא משאר ארצות וגשאה בלחית אחרת, כופין אותה ויואלת עמו לארצו, דע"מ כן נשאה אע"פ שלא פירש, דלמחינן מתסתמא גם היא ידעה וע"מ כן נישאת לו. ובח"מ כאן סק"ב, כתב דלר"י לפסוק כפשת לשון הרי"ף והרמב"ם וכו' ור"ת ור"ב, ש. ובמס' כ"ז סי' קכ"ד בלאחש ד"ה ורואיתי, כתב דכיון שפסק הח"מ כרי"ף מהרמב"ם וסיעתם, וכבר נודע כוחו של הח"מ בזהררה כי גדול הוא וכו', ע"כ אין לזוז מדבריו. ובשו"ת מהר"ם אלשיך סי' פ"ה, כתב דנקטינן כהרמב"ם, ומה גם באתריה [מנרים], שם נשאלה השאלה.

ובפסקי הגר"א, כתב דמשמעות דעת הגר"א להלכה כדעת הרמב"ם והשו"ע דיפה כח הצעל מנה האשה, ואם נשא אשה מארץ אחרת כופה אותה לילך לארצו אף שהנשואין היו במקומה וכו'. ובפני יצחק (להר"י אבועלפיה) ח"ב סי' י' דף כ"ד טור ג', כתב דלאף דחזינו כמה פוסקים דחיישי לסדרת ר"ת ולפשרת מהר"ם [כמוצא לקמן], מ"מ חנו אין לנו אלא דעת מין שקבלנו הוראותיו שכתב צ"ב וצ"ע בזהררה ללא כר"ת, ולא חש לסבירתו כלל וכו'. וכן פסקו כדעת הרי"ף והרמב"ם, מהר"א מונסון כפי שהצינו בשו"ת הרשד"ם סי' קע"ה, בשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' ל"ו^ה, בדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ב', במים רבים ח"ג סי' י"א, בתורת חסד (להר"ח פריהם) סי' ל"ז ד"ה ועל, בלחן השאה ומחילת עינים סי' ג' בתשובת מהר"ר שמעיה בזהר"ר נשער צער אב"ד ברלון וצדצר שאלו (להר"ח שבתון) סי' צ"ט.

(י) ועיין באות היא לעולם ח"ב מערכת הגר"ן סי' ל"ח דף ס"ח טור ד', שהקשה שבסי' פ"ח משמע שמקום הנשואין עיקר, ובסי' פ"א משמע שמקום דירתו עיקר ע"ש. ועיין מה שחז"ר הר"ח פ"ד פירגאדים בבב"ב משה סי' י' דף ל"א טור ג' ד"ה ומיהו.

(ח) ועיין מש"כ בח"א סי' קע"ה.
(ט) כתובות הרה"מ פירגאדים שבבב"ב משה סי' י' דף ל"ב טור ג', כתב שבכל גלילות אר"י נתפשטו הוראות הב"י שכתב שלא חיישין לסדרת ר"ת וכן פסק

אוצר

ס'ק ד א ת ג

הפוסקים

השני¹³³, ודבר שאלו (להר"ס סתקון) סי' ז' דף כ' טור ג'.

אולם השו"ע כאן כתב, שמי שהו' תארץ מהלכות ונשא אשה בדרך אחרת כופין אותה ויואלה עמו לאלו. וכתב בב"ס סק"ז, להרמב"ם והר"ף והשו"ע וסיעתם דפסקו כתוספתא [כתובא בלוח הקודש], ס"ל לאין חילוק בין אירס לגשא, לעולם כשהוא ממדינה אחת, ואירס או נשא במדינה אחרת, לריכה לירך עמו וכופין אותה וכו'. ובספלה כתובות ק"י ע"א ע"ד תוס' ד"ה שלש, כתב בב"ס דה' התוספתא הנ"ל דר"ל לקי' אם נשאה בלרעה, כיון כיון שמשעה שאירס היה מסתמא על דעת שתצוא לארצו, אפילו נשאה אחר בלרעה, אלעמא דהכי נשאה וכו'.

וכן כתבו דלעת דלכדי משה סק"א, בתשובת הרמ"מ פירנאליס שבדרך משה סי' י' דף ל"א טור ז', במים רבים ח"ג סי' י"א, בבאבני משפט סק"ד וביטעוועט יעקב פירוש הקהל סק"א. וכן דייק מלשון הסמ"ג שהעמית את לשון הרמב"ם בדינא דהוי לאוין פ"א דף פ"ה טור ז'.

ובדעת הטור¹³⁴, כתב בלרעה אור' א"כ, שאל נשאה בלרעה לריכה לירך אחריו לארצו. וכ"כ במשפטים ישרים (להר"ס גאון) סי' מ"ז, במגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ה טור ג', בבני ארבעה פ"ג מאישות הלכה י"ז וצבית יעקב כאן.

(ג) ושם ד"ה ובמדרכי, כתב הדגיסא המצוי במדרכי היא "אבל אם היה מיוחד ואירס בגליל והיא מאחד משאר ארצות וכו', אפילו הלך וקידשה בגליל אתה כופין אותה למשפט. ועפ"י אם היה מיוחד ואירס מאחד מגליל בגליל אין כופין אותה לצאת כמו בגנישאה, דקדושי' ונשואין חד סעמא הוא וכו'. ובמגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ה טור ג', כתב דאין מנגון דברי מהר"ם והטור סובלים לפרש כן. ובתשובת הרמ"מ פירנאליס שבדרך משה המצוי בפנים ד"ה כלל, הוכיח מתשובות מיימוניות דלא נכתב. וכן המחבר שם סי' י"א דף מ"ז טור ז' ד"ה עוד, התריח להוכיח מדברי המדרכי עצמו שילית לדון זה, ומסיק דסי' יש במדרכי ולא גרסין והיא משאר ארצות [ועיין בבגדי ישע על המדרכי הנ"ל].

ועיין בקרבן נתנאל פ"ג מכתובות סי' י"ז אות ט', שנראה שפירש בדעת מהר"ם כהתבוננות משפט. וז"ל בתשובת בעל המסע' בהרד"ק קום סי' י" [המובא לקמן סק"י אות ג'], אלא שכתב שלפ' גירסתו ברא"ש לא משמע כן [ע"ש שהאר"י]. ובבני אהובה פ"ג מאישות הלכה י"ז, כתב שדעת מהר"ם שאין לחלק בין קידש ע"י עצמו לנשא ואינו יכול להוציאה לארצו, ב' בסוף שדעת מהר"ם שאין לחלק בין קידש מיימונית ב"כ חזר בו מהר"ם ופירש דדוקא קידש ע"י שליח יכול להוציאה וכו', ותימה למה השמיטוהו הפוסקים ולא זכרו כלל ותוא בתראה.

(ד) עיין בדרכי משה אות א', שאלאר שכתב שמהר"ם מרסנבורג חולק על הרמב"ם והר"ף וכתב במשפט, כתב ח"כ לתמוע על הטור, שכתב דברי מהר"ם כאילו אינו חולק בדבר. וכן הקשה בתורת חיים (להר"ם שבתי ח"ג סי' ס"ב דף ז"א טור ז', שראש דברי הטור נראה שפסק כהר"ף והרמב"ם, והביא בתוך דבריו דברי הר"ם כאילו אינו חולק וכו'. ובס"ז סוסק"א, כתב משום כך להגיה בטור שאם הוא מאחת וכו' אינה צריכה לירך וכו'. ועיין בדרישה ובנתיבות משפט המובאים בפנים בהמשך אות זה משי"ב ביישוב התמיהה הוו.

ובמשנה למלך פ"ג הלכה י"ז, כתב ואפשר לומר [דאית הטור לאשמעינן] דהיא כל שנשאה במקומה דוקא אמרין דיכול להוציאה משם, משום דאין האשה רוצה אם שנתא במקום קרובה ומספתחה [אבל אין דעתה להשתקע שם], אבל נשאה במקום אחר ודאי גמר להשתקע במקום זה שהרי אינו עירה, ומשרה איצטריך ליה.

ובבני אהובה פ"ג מאישות הלכה י"ז, כתב שהביא דברי מהר"ם לאשמעינן, דהיא דאם רצונה היה לקבוע מושבו בארצו, למה היה לו נשואין בארץ אחרת וכו', אלא ודאי לדעתה היה אז מבלי לקבוע דירה כלל בארצו, כי אם לעזוב אותה, ולכן לא לקחה לארצו לנשואין, שאולי ייסב מושב הארץ בעיני האשה ולא תאבה ללכת אחריו, קמ"ל דזה לא אמרין, ואילו איזה טעם היה לו שמשעה הנשואין במקום אחר וכו', ודבריהם אין נכונים ופשוטים וכו'. וע"ע במגילת ספר המובא לקמן אות י' בב"ח המובא לקמן אות י' ובבתי יעקב המובא לקמן סק"י אות ב'.

(ה) עיין בדרישה שם באריכות, שבתירין ראשון כתב, שמהר"ם מרסנבורג חולק על הרמב"ם והר"ף בדין זה, ובדברי הר"ם והר"ם שמוכאים בסמוך, ובהו הטור חולק עליה, והביא את דבריו רק לצורך פירוש התוספתא, שהוא לא נחלקו הרמב"ם ומהר"ם. ועיין ביבגריא סק"ז שכתב כעין זה בדעת הטור.

ועיין בדרישה אות א', שכתב בפירוש השני, דיש לומר [לתרץ דברי הטור], למ"ס הטור כאן בשם מהר"ם, סמך חמ"ס מהר"ם בתשובתו (דפוס קיימנא) סי' קי"ז, לשם משמע מדבריו דס"ל לדינא כרמב"ם והר"ף¹³⁵.

ובנתיבות משפט דף רמ"א טור ז', כתב בתירין הראשון, דנראה דס"ל לטור שא"ס מהר"ם סק"ז בדרך דבריו צביאור דברי הירושלמי, ומתניין כשהיה מיוחד והלך שם לגליל ונשאה לו, תרתי מילי קאמר, מזה שהלך שם לגליל לדור, ועוד שנשאה שם, דל"כ לא הו"ל לומר לא לא שנשאה בגליל, וצדדי שהלך שם, אלא ע"כ לתרתי מילי קאמר, ולכן כתב שאין כופין אותה ללכת משם ואע"פ שעירו ביהודה, כיון שהלך לגליל לדור שם ושם נשאה צעירה, ומסתמא ע"ד כן נישאה לו שיש עמה בגליל, אבל צבא לגליל לכתוב צלבד ולא לדור שם אדרבא סתמא דמילתא שתצוא היא לעירו קאמר וכו', ולפיכך השמיט הטור דברי מהר"ם אלו [הנ"ל] מפני שדבר פשוט הוא ולא היה לר"ך לכתבו, ומהר"ם עצמו לא אמרו אלא לפרש דברי הירושלמי וכו'.

ויש שחילוק דלעת מהר"ם בין אם נשאה מיד לאחר האירוסין, לבין אם נשאה לאחר זמן. בהפלה קו"א סק"א, כתב דנראה לישב דברי הטור, והוא דקשה עוד, ללכאורה דברי מהר"ם סותרים לדברי הר"ם¹³⁶ ששהיה הרמ"א כספק ז', שכתב דכל מה שיכול להוציאה ממוקמה היינו לאחר שנשאה, אבל קודם הנשואין אינו יכול להוציאה וצריך לכונסה במקומה, דל"כ לא יתכן סברת מהר"ם, דמה ראה ממנה שנשאה במקומה. הא הוא ר"ך לעשות הנשואין במקומה, וע"כ נ"ל לחלק, דולאי אם היה אירוסין בגליל שהוא מקומה ואחר זמן נשאה שם, בלמאן אין ראה מן הנשואין, שהיה ר"ך לכונסה שם, ומסתמא כנסה ע"מ שחלך עמו, אבל אם היה אירוסין בשעת נשואין, אמרין דכולה מילתא היה ע"מ שידור עמה במקומה, דמי הכירו לקדשה ולישא אותה שם, ולפי"ז אתי שפיר לשון "אפילו" שכתב הטור, דלא מייצגיא אם נשאה לאחר זמן בגליל שהוא מקומה, ודאי אין ראה מן הנשואין כיון שיכולה להכריחו שישא אותה שם וכו', אלא אפילו נשאה צעזר הירדן דלא היה מוכרח לישא אותה שם, אפי"ה אמרין דעל תנאי הראשון כנסה וכו'.

ובתורת חיים (להר"ם שבת) ח"ג סי' ס"ז דף ז"א טור ז', כתב דנראה שכוונת הטור שדברי מהר"ם על הירושלמי ד"ה כתב

כשהקדושו' והנשואין נעשו צידה, וצבא הוא דלמרי שאין כופין וכו', שכיון שנשאה שם הוקצב דירתו שם, אבל אם מתחילה קדשה לצד בגליל אע"כ ללאחר זמן נשאה, כיון שמעיקרא לא היו רק קדושו' לצד, הו"ל כאילו התנה ללכת, ואע"כ ללאחר זמן נשאה שם, אמרין דעל דעת קדושו' הראשונים נשאה ללכת משם, והיינו דכתב הטור "אפילו", כלומר דלא מייצגיא אם נשאה בגליל אחר זמן וכו', אלא אפילו אם נשאה צעזר הירדן שלא היו שם קדושו' הראשונים, ואילו למימר להקצב דירתו שם, אפי"ה אמרין דע"כ קדושו' הראשונים

סמך בגליל נשאה לאחר ליהודה וכו'.

אולם באילת אהבים כתובות ק"י ע"כ (דף קכ"ט טור ז' מדפי הספר), כתב בפירוש השני, ד"ל דמהר"ם דנקט הלך, כוונתו שחזר

(כ) עיין בתשובתו בהר"ק קום סי' י' עמ' ר"מ ד"ה ואף, שכתב דמתשובת מהר"ם [הנ"ל] אין להקשות [על הסוברים דפליג מהר"ם] ממה שהביא שם לשון הרמב"ם, דאבא גרירא דריש דבריו שהביא ראיה מלשון הרמב"ם בענין חלוקת ארצות, שע"ז נשאל מהר"ם, העתיק המשך לשון הרמב"ם.

(כז) ושם בהמשך הקשה שמתחילת דברי הטור שהביא דעת הרמב"ם בסתם משמע שאין חילוק בין קידש לנשא, וסיים סוף דבר דהך מילתא תמיה אצלי טובא שסתם במקום שהי"ל לפרש.

אוצר

סיק ד אות ג — ז

הפוסקים

ז. האם ישתנה הדין כשהוא מתעכב בארצה לאחר הנשואין. צ"ח
הקשה, ליש לתמוה, מהר"ם כתב דמה שחסיפו בתוספתא
המלוים "שע"מ כן נשאה" אשמועינן רבותא אפילו אם נשאה באחד
משאר ארצות ויכול להוציאה וכו', דלמלא דפשיטא היא דלא נשאה
בגבול כופין אותה ללכת אחריו ליהודה וכו', וי"ל דהרבותא דקאמר
ה"ק, לא מיעביא היכא דקדשה בגבול ודוזה שתלך ליהודה ולכנסה
ביהודה דפשיטא דכופין אותה ללכת אחריו ליהודה וכו', אלא אפילו
לא כנסה ביהודה אלא בעבר הירדן, ואיכא למימר דמכיון שצדק
הוציאה מגבול לילך אחריו לעבר הירדן ושם כנסה כבר ביעל התנאי
הראשון, קמ"ל דלא ביעל וכו', ומש"כ הטור [אם הוא מיהודה וקדשה
בגבול] אפילו לא נשאה בגבול אלא בעבר הירדן [לריכה לילך אחריו
ליהודה שהיה מקומו בשעה שקדשה וכו', ולא בגירסת הרא"ש,
אפילו אם נשאה אח"כ באחת משאר ארצות כגון עבר הירדן, כופין
אותה ללכת], קשיא טובא דמשמע דנשאה בגבול פשיטא לריכה
לילך אחריו ליהודה, והא ליתא וכו', וראיתי מי שכתב שאריך להגיה
"אפילו לא נשאה ביהודה" [במקום בגבול] ^א, וקשה הדבר להגיה כל
הספרים, ותו איכא לתמוה לפי הגהה זו, דהטור כתב תחילה דדרי
הרמז"ם כנסת וכו', ואח"כ הביא דברי מהר"ם וכו' [ולא הזכיר
שהם מוולקיס], ונראה ליישב דברי הטור שדקדק בלשון מהר"ם
שכתב י"ל דאשמועינן רבותא וכו', כופין אותה ללכת ליהודה "ומי
שירצה" והאי ליטא לא היה צריך לכתבו, וכן מ"ש אח"כ בפירוש
הירושלמי דכיון דהנשואין היו בגבול אין כופין אותה ללכת לילך
אחריו לאחר זמן וכו', ולפיכך ס"ל לרצו דלעת הר"מ היא דכי היכי
דעסקינן בגבול אמרינן מסתמא לא קדשה אלא ע"ד שתלך אחריו
ליהודה, ה"כ בש"כ כנסה בגבול, מסתמא לא היה דעתו אלא שתלך
אחריו ליהודה, מיהו דווקא כשרוצה מיד אחר הנשואין לילך ליהודה
לריכה לילך אחריו, אבל אם נתעכב בגבול ודר שם אחר הנשואין,
ולאחר זמן בא לילך ולהתיישב ביהודה, התם הוא דקאמר בירושלמי
דאין כופה ללכת אחריו ליהודה וכו', ואע"פ שדדרי הרא"ש לא
נמלאו אלו שתי מלות "ליחור זמן", מ"מ מחלף שבתדרי ותפשוט
מימימיותו כתוב כך להדיא, ומסתמא דפשיטא חסר באשרי, ויכתיב
משמע נמי מדכתב הר"מ ושוב מלאתי בספר הרמז"ם כדדרי וכו',
והשתא ניחא הא דכתב רצו תחילה דברי הרמז"ם ואח"כ הביא
דברי הר"מ וכו', דאין ציניהם מחלוקת וכו'.

והובא דברי הבי"ח באריות וצ"ח וכו' דכך משה סי' י"א דף מ"ו
טור ג' ד"ה ורצו, ושם טור ד', כתב דכ"ח לא פירש מה
נקרא מיד ומה נקרא לאחר זמן, וזה תלוי בצלות עיני הדיין. וע"ש
דף מ"ח טור ד', שהסופר שגם מהר"ם אלשיך צבי' י"ה סבר כצ"ח,
ולכן כדלן מי שהיה דר בעיירה שנה אחת פסק שאין יכול להוציאה.
ובתשובת הרח"מ פירגאדיס שצדך משה סי' י' דף ל"ג טור א',
העתיק תשובת רב רמח גאון [הוצאה לעיל סק"א אות
ב], שכתב דכדור שיוכל להוציאה מפני שהוא כמכרך בלך, וכתב
שדדרינו משמע שאלך ללך אינו יכול להוציאה, ולכאורה נראה
דלא ס"ל כד"ף והרמז"ם [דככה"ג יכול להוציאה], אבל אכתי לא
מכרעא, דלעולם אפשר לומר דס"ל כפשטא דתוספתא [וכרמז"ם],
ומיהו דעתו הוא דעד כאן לא קאמר בתוספתא שיוכל להוציאה
לארצו

שחזר למדינתו והלך וכשאה במדינתה, אז אין כופין אותה ללכת,
למחר ולק עשה הנשואין במקומו ש"מ שדעתו היה ללך במקומו,
אבל קידש ונשא מיד בגבול, יכול לומר כמו שהקדושין היו ע"מ
שיוציאה ליהודה, ה"ה הנשואין כיון דחזינו דמיהדר לישא אותה
מיד.

ויש שחילקו בין מתעכב במקומו אחר הנשואין ובין חזר מיד
למקומו, ויתבאר לקמן אות ז'.

ד. לדעת שופ"ן אותה לצאת לארצו האם יכול להוציאה מכרך לעיר
או להיפך. עיין בזה"ט סק"ד, שכתב דמגבול ליהודה יכול
לכופה אפילו מכרך לעיר. והוא מהב"ש סק"ד. ובח"מ סק"א, כתב
כד כתבתי דהנשוא אשה ממדינה אחרת, דהוי כאלו התנה שתלך
אחריו אפילו מכרך לעיר וכו'. ושם סק"ד, הביא מהר"ן כתובות
ס"ה ב' (מדפי הרי"ף) ד"ה אבל, שכתב דיוכל להוציאה מכרך שגבול
לעיר שציהודה אם היה מושבו ביהודה בעיר. וכ"כ בסק"ה ^ב.
ועיין ביהג"א סק"ד, שכתב שדדרי הר"ן משמע בתוספתא שאמר
מתניתין כו' אבל כו', משמע דקאי בכלל המתניתין אפילו
אסיפא מעיר לכרך או מכרך לעיר. וצ"ח בצרכת אליהו,
שנתוספתא איתא מתניתין כו' אבל בן יהודה שאירס אשה בגבול
כופה אותה ללכת, ומשמע דקאי בכלל המתניתין, אפילו אסיפא
לקתני אבל לא מעיר לכרך ומכרך לעיר, וע"ז קאמר שכן יהודה
שאירס אשה בגבול כופין אותה ללכת מגבול ליהודה אפילו מעיר
לכרך או מכרך לעיר. וכן כתב בזמנחת ציבורים על התוספתא פ"ב
הלכה ו"א ^א.

ה. וכשהיא דרה בגוה יפה או במקום שרבו ישראל, והוא דר בגוה
רע או במקום שרבו גוים. עיין בזה"ט סק"י, שהנשוא אשה
ממדינה אחרת הוי כאלו התנה שתלך אחריו אפילו [מנרה] יפה
לרע. והוא מהב"מ סק"י ^א.

אולם בתשב"ץ קטן סי' תנ"ח, כתב שמה שה"ם אומר מנוה היפה
לנוה הרע ומהרע ליפה אינו יכול להוציאה, זה רוצה לומר
ממדינה למדינה ^א. מוצא גם בשלטי הגבורים על המדרכי כתובות
סי' כ"ד ועיין בפסקי הרא"ש פ"ג דכתובות הלכה ח' אות ב', שכתב
אף במקום שרשאי להוציאה, מוציאה מנוה הרע לנוה היפה, אבל לא
מנוה היפה לנוה הרע. וע"ע בתשב"ץ המוצא בהערה הקודמת.

ובענין להוציאה לעיר שרבו גוים, עיין לקמן סק"ג.

ו. וכשאין לו דירה קבועה. בזמנחת ספר לאוין פ"א דף כ"ה טור
ג', כתב צ"ח וכו' הטור דאיידי שהיה מיהודה ועקר דירתו
משם לגור באשר יתאל ויטב צעיניו וכו', ומינה פיק דלא בשעת
הנשואין לא היה לו חזק קבוע, שכבר עקר דירתו ממלכו, ונשא אשה
בארץ אחרת והאשה מלכתו הארץ, אה"כ לאינו יכול להוציאה אפילו
לאותה הארץ שהיתה ארצו מקדם.

בח. ומה שסיים שם וכ"כ הר"מ הוא ט"ס, וצ"ל הר"ן וכן הוא בדפוס ראשון.
כט. ועיין באבני משפט כאן סק"ב, שכתב דבתשב"ץ ח"א סי' צ"ו המובא
לקמן ברמ"א ובסכ"ס בנדון שיש לו גם אשה אחרת בארצה, כתב דאפילו אחד כפר
ואחד כרך, בדיון זה כופין אותה לילך למקומו כיון שיש לו שם אשה, וגראה מלשנו
דאין יכול להוציאה ממדינה לכפר [ולאו סעם זה]. אולם הרח"מ פירגאדיס בדרך
משה סי' י' דף ל"ג טור ב', דעה להיכח מהתשב"ץ הג"ל להיפך, דהיכא שיכול
להוציאה למדינה, יכול נמי להוציאה מעיר לכרך, ע"ש.

ל. וכן משמע בדברי הר"ן לאוין פ"א דף ט"ז טור ג' ד"ה כשמוציאה,
דכשמוציאה מעירה לעירי [וה"ה מארצה לארצו], אף מנוה היפה לרע ומרע ליפה.

ועיין לקמן סק"ג שדנו בזה במקום שמוציאה מעיר לעיר.
לא. ואין לפרש שכוונתו מכרך לכרך, שכתב שם קודם, שאדם יכול לכוון את
אשתו לילך עמו מאותה עיר שנשאת לעיר אחרת באותה מדינה וכו'.

לב. כן הגיה בדרכי משה אות א' ובביהג"א כאן סק"ד. ובב"ש סק"ב כתב
דיותר טוב להגיה "אם" במקום אפילו, ושכן היא הגירסא בשה"ג. ובתשובת הרח"מ
פירגאדיס שבדרך משה סי' י' דף ל"א טור ב', כתב דגראה שתיבת "אפילו" מקומה
לפני כן, וצ"ל "אפילו קידשה בגבול ולא נשאה" וכו'.

ויוצאה עמו (א) לארצו

או

באר היטב

מהר"ט ח"א סי' מ"א הז' דכופין אותה ליוצאה עמו לארצו. דוקא כשלא בא לעיר הוזהר אלא לענין נשואין בלבד אבל מי שהלך שם עם ביתו ודר בה כמה שנים ואחר כמה שנים נשא שם אשה ח"ל שע"ד לחזור לעירו נשאה ואע"פ שדעתו היה כן דברים שכלל אינן דברים ע"ש:

הפוסקים

ס"ק ד אות ז — ס"ק ה אות א

אוצר

הנשוא אשה אדעת כך נשאה לשבז לארצו, והא דהיה לו נשואין עמה בגליל ולא לקחה ציהודה, אין כאן ראייה וגלוי דעת דלעתו לעזוב ארצו, דכך היא חובתה של אשתו, שנושאה בארץ מולדתה ומשפחתה, ואח"כ כשתהיה עם צעלה בנזון ובצריעות וסמכה דעתה עליו תלך עמו לארצו וכו'.

ועיין ביהגר"א סוסק"ג סכתב דעת השו"ע שאין חילוק בין שעת הנשואין לבין אחר הנשואין. ובדבר שאלו (להר"ם סתהון) סי' ז' דף כ"א טור ד' וכו' והל' כתב להמעיין ויראה להשו"ע פליג על הב"ח דבין זה, וכ"כ הב"ח גופיה בקונטרס אחרון שהוא פליג על הב"י, ואנו אין לנו אלא דברי מנח וכו'.

ח. וכשיש חשש סכנה בדרך מארצה לארצו או בארצו. כתב בתשובת רבינו אליעזר מטון ששערי תשובות למהר"ם מרובענבורג שער ז' סי' פ"א עמ' 90, דכאופין שיריע שיכול הדבר לבוא לידי תקלה וכו', הן משבז הדבר שכולה בחזקת סכנה, הן אם תדור במקומו מחמת אביה אשר שמעו הולך בכל המדינות וכו', ויש צוה סכנת ממון וסכנת נפשות וכו', אינו יכול להוציאה לה. ובתורת חיים (להר"ם שפתי) ח"ג סי' ס"ב דף כ"ב טור ג' ד"ה ומ"מ, אחר שכתב בנזון שיכול להוציאה לארצו, כתב דזה דווקא כשיודע דליכא סכנת דרכים וכמ"ש הרשב"ש [סיומן א', הוצא ב"י] בסוף הסימן לענין הא דכופין לעלות לארץ ישראל, דהיינו דאפשר בלא סכנה וכו'.

ובתשובת הרב משה פארדו שכתב אהרן (להר"ם עזריאל) סי' י"ב דף ז"א טור א', כתב דמ"ש בתשובת הר"י סי' רט"ז צענין הוצאה מעיר לעיר שיכול להוציאה אם אין צורך סכנה, כיוון למ"ש הרשב"ש הנ"ל, וכ"כ התוס' [כתובות ק"י ע"ב ד"ה הו"א]. נמצא דבמקום שהיו נותן לכוף, אם יש סכנה אין כופין וסבירא הו"א, אי"ב גם כשכופין בלא תמורת לארץ, דווקא אם אין שם סכנת דרכים. והסכים עמו המחבר שם בסי' י"ג דף כ"ב טור ד' לה"ה.

ובלבושי מרדכי תניינא סי' נ"א, צמי שרואה להוציא אשתו מאירופה לאמריקא, הביא מש"כ ברשב"ש הנ"ל דאין מעלין אם צריכים לעבור מרחק רב על הים, וכתב ויחידוש ראיתי צמיעל דקדק סי' כ"ו, שצומצם שהסוחרים אין מוכרים עמם מלכסוע בים מחמת מלחמות אין כלל סכנה, ודברי הרשב"ש אומרים רק צומצם גולל מלחמות דרכים וכו', ובגוף דברי הרשב"ש אין זכר לסבת המלחמות וכו', והא בלא ספק דנכסיות הים לאמריקא היא ציוות מרחקים [מנזון הרשב"ש].

ה. ויוצאה עמו לארצו. א. מה הדין כשהוא כבר הלך לארצו.

כתב

(ד) שם בתחילת התשובה פסק ברי"ת שחולק על הרמב"ם והשו"ע בעיקר הדין [עיי' סק"י אות א'], אך דברים אלו כתבם אליבא דכו"ע.

(ה) ויש להעיר שלמפרשים שהטעם שאין מוציאין מארץ לארץ הוא משום חשש סכנה כמובא לעיל סק"ב אות א', אי"ב מוכח מהתוספתא שלארצו יכול להוציא גם במקום סכנה [וא"כ צ"ע, דהר"ם פארדו עצמו כתב שאין מוציאין משום סכנה כמובא לעיל שם].

(א) לארצו. יש להסתפק אם מ"ש לארצו הוא דוקא אבל להוליכה אל ארץ אחרת שאינו לא ארצו ולא ארצה אין כופין אותה ליך אחריו. או דלמא מ"ש צריכה ליך אחריו לארצו ל"ד והכוונה שצריכה ליך אחריו ואפילו שזולתה לארץ אחרת שאינה לא ארצו ולא ארצה כנהג"ך דף כ"א ע"א. כתב

לארצו, אלא כשצא להוציאה קודם שנתיישב שם בארצה, אבל אם נתיישב בעירה זמן רב חזר הוא להיות כנאשי אותה הארץ ואינו יכול להוציאה, וכדונו היה כשצא להוציא את אשתו לאחר זמן רב [ודעתו להלכה יוצא להלן]. וכ"כ דעת הר"י גאון בהגהות בני ישראל שצריעות שלמה סי' כ"ה אות ז'. ובתשובת הרב משה פארדו שכתב אהרן (להר"ם עזריאל) סי' י"ב דף כ' טור ג', הוסיף שזו גם דעת הרשב"ש בסי' של"ג. והסכים עמו צוה המחבר שם סי' י"ג דף כ"ג טור ג' ד"ה מעתה.

ובדירות שלמה סי' כ"ה דף כ"ז טור ד', צמי שנשא אשה צעיר מולדתה ודר שם שלש שנים, וכעת רוצה להוציאה, כתב דפשיטא דאפילו המחבר והר"י והרמב"ם מודים דלינה צריכה ליך אחריו לעירו ואפילו לארץ מולדתו, דהכא לא שייך שע"מ כן נשאה וזה צדור וכו', דאם באמת דר במקומה לאחר נשואין כמה שנים, אדרבא אכן סהדי שע"מ כן נשאה לדור במקומה וכ"כ הב"ח וכו', וכך מובאר בתרומת הדשן סי' רט"ו, דאם ירד להשתקע שם ולדור בארץ מולדתה אינו יכול להוציאה, רק בשאלה שם פוסק לצריכה ליך עמו [מעטעמים אחרים].

אולם בב"ש סק"ב, כתב דחילוק זה לא ממש מלשון הרא"ש והטור. ובח"מ סק"ב כתב שתיורו דחוק. ובשו"ת מהרש"ך ח"ב סי' ל"ו, באיש מארץ אחרת שנשא אשה וגר שם במקומה שמונה שנים, וכעת רוצה להחזירה למקומו, כתב שכופין אותה ויוצאת עמו לארצו וכו'. ובתשובת הר"ם פירנאלים הנ"ל, האריך בראיות לדמות את החילוק של הב"י, ולהוכיח שלמה הר"ם אפילו מיד אחר הנשואין אינו יכול להוציאה.

ובתשובת הרב משה פארדו הנ"ל, כתב דמתשובת הרשב"א [ח"א] סי' תרכ"ב נראה כהדין דאפילו אחר זמן יכול לכופה וכו', וזהו שסיים ציד אהרן [צבנזי] כ"ג לעיין בתשובת הרשב"א שהביא הב"י בסוף הסימן, ר"ל דחולק על הרשב"ש, [והוסיף] והדין עמו. גם בצדק משה סי' י"א הנ"ל דף מ"ו טור ז', כתב לדיוק מלשון התמט ישרים סי' ז"ו שכתב בשאלה "ואחר זמן וכו'", דנראה דלא ס"ל כצ"ח.

ובנהורא דיעקב, כתב דהר"ם הנ"ל אחר שהביא את דברי הב"ח הנ"ל [וכתב שהם דמוקים], הביא את דברי הר"ן שכתב כופין אותה ללכת, כלומר אע"פ שעומד עכשיו בגליל, ואולי הביא דבריו משום דמשמע ליה הלשון "אע"פ שעומד", דר"ל דאף ששהיה עמה אחר הנשואין זמן בגליל, מ"מ אחר"כ יכול לטופה שתלך אחריו ליורה וכו', ודלא כצ"ח.

וכן משמע בצני אהובה פי"ג מאישות הלכה י"ז שכתב בתורה"ד, דאם הוא מיהודה וכשאל בגליל צריכה ליך אחריו ליורה, דסתמא

(ג) ברית הרשב"ש שם ד"ה ואחר, כתב [שאם] נשאה סתם, וקבע דירתו במקום שנשא ונתעבב שם שנה תמימה, שהוא חזמן הארוך [אולי צ"ל האמור] בדר בעיר להתחייב בכל מה שהם חייבים כדאיתא בפ"ק דב"ב [ח' א'], הרי חזר להיות מאותו העיר ושוב אינו יכול להוציאה למקומו הראשון.

אוצר

ס"ק ה אות א — ב

הפוסקים

ובאם הדרך (להר"מ אשכנזי) סי' ד' ד"ה ומהאמור, כתב לפני הקדקוק הנ"ל בדברי מהר"ם יש לפשוט דמאי כיוון לה אף לאין ארזו וארצה, לכיון שאין ארצה ומקומה ולא הורגלה בה, לית לה טענה שלא לנארה.

ובאות היא לעולם ח"צ מערכת הנ"ן סי' ל"ח דף ס"ח טור ד', כתב דיש לפשוט הספק מדברי הריב"ש סי' פ"ח, שכתב לכשיאלץ עמה מן המלוכה יהא שואר מקום הנשואין, צדשותו להולכה לאיזה מקום שיזדמן וכו', הרי מצואר מדבריו, לכיון שניתנה רשות להולכה למקום אחר, הותר לו להולכה לאיזה מקום שיזדמן לו, זה נראה להציא כדמות רחיה, אע"פ שאפשר לחלק.

אולם בדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ד ריש טור ג', כתב דמילתא דשמיטא היא דלאוין יוכל להוציאה מארצה אל ארץ אחרת, אלא דוקא אל ארזו ואל מולדתו, אבל למקום שאינו ארזו ומולדתו אינו יוכל להוציאו וכו', ודומה לאיש מיהודה שנשא אשה ציבורה שאינו יוכל להוציאה מעיר לכרך ומכרך לעיר.

ובתשובת הרח"מ פיראדאס שבצדק משא סי' י' דף ל"ב טור א', כתב דנראה (דיוכל להוציאה) דוקא לארצה, ללא ליטמית חד מהפוסקים דליתני סתם כופה אותה ללכת אחריו, וכולהו דייקי בלישנייהו לומר "ללכת אחריו לארצו", הגם לנשון התוספתא הוא סתום "כופה אותה ללכת עמו", מ"מ הפוסקים דל"ל דיינא כפשטא דתוספתא דייקו לומר "לארצו", ואם איתא ללא לא הו שתיק מלומר ללאו דוקא, או לפחות שיאמרו סתם ללכת אחריו, ובר מן דין מילתא דמתבטלת היא, כי היינו טעמא שבויה אותה, שהדברים מוכיחים שע"מ כן נראה, והו"ל כאלו התנה עמה פצירות להציאה למקומה, ואילו היה כן שהתנה עמה פצירות, פשיטא שלא היה צדין להוציאה לארץ אחרת שאינה ארזו וכו', ומתורתו של הר"ן בכתובות ק"י ע"א שמעינן, שכתב דלאוין רשאי להוציאה מכרך שבגליל לעיר שבגליל אע"פ שרשאי להוציאה לעירו שביהודה, דלמה שנתרנית נתרנית [עש"ז סק"ד אות ד'], והדברים ק"ו, אם לאותו מלכות אינו מוציאה, כ"ש למלוכה אחרת וכו'. והמחבר שם בסי' י"א דף מ"ז טור ג' האריך להוכיח שא"י להוציאה, וכתב דגם הכנה"ג לא הסתפק בזה, אבל עמא לא צא אלא לפלפל בדברי הרב המסיים [בתמתי ישרים], אבל לענין דינא פשיטא ליה שאינו יכול לכופה.

גם בתשובת הרב משה פארדו שבכפי אהרן (להר"א עזריאל) ח"א סי' י"ב דף ז' טור ג', הוכיח מדברי הר"ן [הנ"ל] דלאוין יכול להוציאה לארץ אחרת. והסקים עמו המחבר שם סי' י"ג דף כ"ג טור ז' ד"ה גס. ובפסקי בהר"א כאן סעיף א', כתב דמשמעות דברי בהר"א ללארץ אחרת לא יוכל להוציאה וכו'.

ובבני אדובה פ"ג מאישות הלכה י"ז, כשצא ליישב דעת הרמב"ם [והשו"ע] שכוזבים שיכול להוציאה לארצו שלא יסתור הירושלמי שאינו יכול להוציאה [כמוצא לעיל סק"ד אות א'], כתב דהרמב"ם שזמנו פירשו בירושלמי כן, דאין דעת הירושלמי דאין יכול להוציאה לארצו, רק דעתו דלעבר הירדן אין מוציאין אותה, דתוכל לעכב על ידו באמרה כי נתרנית לזוז ממקומה דוקא לינך לארץ מולדתו, אבל לינך לארץ נכר שאינה מולדתה ואינה מולדתו, ע"ז לא נתרנית וכו', ודבר זה נלמד ממש"כ הרמב"ם "לארצו" וכו'. ועיין בדבר שאול (להר"ש סתהון) סי' ב' דף כ"ב טור א', שכתב אחד הטעמים לזכות הצעל, דאם בשעה שנשאה ידעה שהוא צעל מקצוע שכלי להלכיה עליו לינך מעיר לעיר ומעיר לכפר וכו', חייבת לינך עמו לכל מקום ואפילו לארץ שאינה ארצו ואינה ארצה. וכשהלכה

כתב צעך לחם כאן, לנראה דמ"ש צ"ע ויואלת עמו לארצו, הוא דוקא עמו, אבל הלך לצדו ושלח צדעה, לא. והוצאו דבריו ציד אהרן בהר"ט אות ה' ובדברי נועם סי' ל"ט דף קכ"ה טור ג' סוף ד"ה והנהלתי.

אולם בתשובת הרב משה פארדו שבכפי אהרן (להר"א עזריאל) ח"א סוס"י י"ב, כתב דמהרד"ז [ח"א] סי' תקנ"ו מצואר דלפיו ע"י כתב [אפשר להוציאה, שנשאל שם בהלך הצעל למדינת הים לצורך פרנסה, אם אשתו יכולה ללכת עמו מזהב כשלין דעתה ללכת אחריו, והשיב שאין לה מזורות], גם בבית יהודה (להר"י עייאל) ח"א סי' ח' לא העלה טענה זו שילך להציאה, ומתוך דברי מהר"ט סי' רל"ב [שפסק שהדין עמו בנידונו, אף דמייירי שם בשלח עליה שנתבא אליו] ומתשובת מהר"ם [מרטנבורג הנוצחת לעיל דמייירי באופן שאין החתן יכול לינך למקום ארוסתו ובקש שתבא היא אליו], וכמה פוסקים נראה דלא ס"ל כן, ונראה דמהאי טעמא לא חשו הרבנים [משה אלחייך ינחם טייב ודוד גינ] במשכנות הרועים [מערבת האלף סי' כ"ח] לזה וכו'. והסקים עמו המחבר שם סוס"י י"ג. והוצאו דבריהם בצדני האפ"ח ח"א אות ז'.

ועיין בתשובת הרב משה פארדו הנ"ל, שכתב שבאופן שמהני אמתלא [דיודיה] כדי לכופה לנארה [בגון צד"ד שהיו לו צע"ח גוים], צולא מודה הערך לחם [שיכול להוציאה אפילו ע"י כתב].

ב. האם יכול להוציאה גם לארץ אחרת. כתב בתמתי ישרים סי' י"ז, שצ"ע אם הוא מארץ אחרת שהדין נותן לכופה, ואינו רואה להולכה לאותו מקום שבו אלא למקום אחר שאינו לא ארצו ולא ארצה מה הדין. ובכנה"ג בהר"ט אות ז', כתב דנראה שנתפסק אם מ"ש [בעזר - וכו' צ"ע] שצריכה לינך אחריו לארצו זה דוקא, ולפ"י להולכה לארץ אחרת שאינה לא ארצו ולא ארצה אין כופין אותה לינך אחריו, או דילמא מש"כ לארצו הוא לאו דווקא, והכוונה שצריכה לינך אחריו ואפילו שיוכינה לארץ אחרת שאינה לא ארצו ולא ארצה וכו' א"ל. והציאו בהר"ט סק"ג ובש"ע ללכת מרכבת המשנה סוף סעיף א'.

ובבד"ק משה סי' י"א דף מ"ז טור ז', ציאר את הספק, דיש ללמד ולומר דלארצו לאו דוקא וכמו דסתמה התוספתא [לכריכה לינך אחריו, ולא כתוב לארצו] וכן העתיקה הרי"ף, ושאר הפוסקים שכתבו "לארצו", אב סופא כתבו אינו יכול להוציאה לארץ אחרת [בגדון שם], נקטי צריא איפכא כופין אותה ומוציאה עמו לארצו, ואף שאין זה פשט הענין, מידו ספיקא מיהא לא נפקא וכו', דאפשר לומר דמאחר שהוא אינו מגליל הוי כאלו התנה שלא לדור בארצה, וכיון שמוציאה מארץ מולדתה, מה אכפת לה אם יוליכנה לארצו או לארץ אחרת, סוף סוף מארצה הוא מוציאה, ואדרבא קצת רחיה מלשון מהר"ם [המוצא לעיל סק"ד אות ג'] שכתב צ"י התוספתא דאם נשאה ביהודה אינו יכול להוציאה משם, דמציא לומר כזו מרגלתי צדן וכו', הרי שכל שטעמא שכתב אורגלתי הוה מצי לומר מה איכפת לך וכו', וממנו יקח ללפס התמה שירים דיוכל לומר לה מה איכפת לך וכו', ואף שנראה [שצדיקו הדין] דצבר כהר"ף וכהרמב"ם [ולא כמהר"ם הנ"ל], מ"מ מאן לימא לן דזהא נמי פליגי וכו' [ודעתו להלכה יוצא לקמן].

לח' וכן משמע בתשובת הרב יחיאל ב"ר יעקב הלוי שבשו"ת מהר"ם מרטנבורג (דפוס פראג) סי' רצ"א ע"ש.

לז' ע"ש שהאריך לדון מה הפשט בדברי התמה ישרים, ודחה את הפשט הכתוב שם בסיום.

או תצא בלא כתובה ובלא תוספת שעל מנת כן נשאה

אע"פ

אוצר

סי' ק ה אות ג — סי' ק ו אות ב

הפוסקים

ובתורת חיים (להר"ח צנתי) ח"ג סי' ק"צ דף ק"צ טור ד', כתב [לדון] להביא ראייה מהר"ש צנתי דיש לה כתובה] דשם לא נשאל על מי שמגרשה צעלה, וגם היא לא היתה תוצעת גט ולא כתובה אלא מזונות, וע"ז הביא דלון חייב במזונותיה, אבל ודאי אם הצעל מגרשה והיא תוצעת כתובתה, דתנא בלא כתובה וכו'.

ועיין עוד שם טור ב', שמוכרז דאם נאמר דר"ת ויחידה הוא כנגד כל המפרשים כולם, הרי נודע מנ"כ מהרי"ק [שורש קמ"ט] דאפילו במחזק גמור לא מצי למימר קים לי כפירוש הגאון היכא שכל חכמי ישראל חולקים, אבל אם נאמר שמהר"ם מרוטנבורג ס"ל כר"ת לענין נשאה בלא כתובה [ע"ז] לעיל סק"ד אות ג'] היה נראה לכאורה דאם היא מוחזקת בכתובתה אין מוסיפין מידה, דמציא למימר קים לי כר"ת והר"ם [עיין לקמן סק"ג אות ב' צדעות הפוסקים שחששו לדעת ר"ת].

ומתי מפסידה הכתובה. צו"ת מהרש"ם סוס"י קע"ו באשה שלא רתה ללכת עם צעלה, אחר שפסק שחיבת כתב, גם לענין הזמן נראה צעיון שצין הכי [שמפסידה רק הכתובה] וצין הכי [שמפסידה גם מזונות] לא גרע ממורדת, ולא תפסיד עד שנים עשר חודש כדון מורדת לטו.

ובבתיבות משפט דף רמ"צ טור ד', הביא שמואל במדרכי [כתובות] פרק שני דייני גזירות צשלטי הגבורים [אות ג'] תשו' מהר"ם שכתב שיש לה דין מורדת ואין לה מזונות, [וקשה] הכי כתב שהיא מורדת לדון לה כתובה וא"כ מהו שכתב שאין לה מזונות וכו', וכתב שאפשר לפרש שיש לה דין מורדת בדרך השנה שאם בלא לגרשה יש לה כתובה אבל אין לה מזונות, ודוחק הוא.

ובבבך משה סי' י' דף ל"ה ריש טור א', כתב שאין לה כתובה כמו שבמורדת אין לה כתובה אחר עבור זמנה למר כדלית ליה אחר עבור ד' שבועות, ולמר אחר י"ב חודש כמבואר בסי' ע"ז.

והאם כשהחזרת בה זוכה שוב בכתובה. צו"ת הרד"ז ח"א סוס"י תל"ה, צמי שהתנה שתלך עמו ואח"כ צרכה ללכת לא רתה ללכת, כתב ואפילו חזרה צה אחר שהלך, אינה חוזרת לכתובתה, שאם לא כן, כל זמן שמתרצה ללכת תלך, וכל זמן שלא תרצה לא תלך ולאחר זמן תלך ולא תפסיד כלום וכו', וכן לעד קיבצה וכו' [ועיין בבתיבות משפט המובא לעיל].

ב. דעות הפוסקים אם מפסידה גם תוספת. עיין ביהגר"ס סק"א, דמ"ש השו"ע שיואלת בלא תוספת הוא מדברי הר"ן והמרדכי, ולמלו ממ"ש כתובות ק"א א', תנ"ה וכו'. והר"ן הוא שם ס"ה ב' (מדפי הר"ק), שכתב דבכל מקום שהוא יכול להוציאה, אם אינה רוצה ללכת תנא שלא בכתובה, ומשמע דלפילו תוספת אין לה, דלא כתב

דחנה ראייה מתוך הסענה וכו', אין הכוונה שפ"י דין הגמור רוצה להפסידה בכתובה [אלא] שהביא ויחיד בתוך השענות שזה דעתו של ראובן להפסידה בכתובה, ועי' באה החשובה וכו', דבסענת התנא מפסידה מזונותיה, ש"מ מזונות דוקא ולא כתובה, [וראייה לפי זה] שחזור לא הביא החשובה בדמותה וקצר בה, וכל יי האי חול"ל מענין הכתובה, אלא ודאי ק"ל שכן דעת אביו [שחייב בכתובתה] וכו', [וכן] שו' לדריק בדת השור' דלא כתב הפסד כתובה רק בעליית אר"י, ואף דבביתא לא אמרי תצא בלא כתובה כי אם בעליית אר"י, מ"מ מאחר שהוא פוסק הר"ל לאשמועינן בההיא דחול"ל וכ"ש באר"י וכו'.

לט) נראה דלצד שהפסידה מזונות, הכוונה שמיד אין לה, אבל יכולה לחזור בה עד שנים עשר חודש.

ג. וכשהלכה למדינה אחרת קודם שהוציאה לארצו. ציריעות שלמה סי' כ"ה דף כ"ח טור א', כתב לפרש דברי הטור דאם נישאת בגליל, והלכה מלאכה הטוב לרוב עבר הירדן, ודלו שם ימים ושנים, שפוטא דשור יוכל לכופה לילך לכוונה [המקום ההירדן], כיוון לעבר הירדן לאו מקום נשואין שלה וכו'. וע"ז בהגהות בני ישראל אות ג', שפקס דצדק זה.

ו. או תצא בלא כתובה ובלא תוספת. א. מקור ושעם הדין שיוצאת בלא כתובה. כלשון השו"ע כן הוא צרמ"ס פי"ג מאישות הלכה י"ז. וכ"כ ב"תוס' רי"ד כתובות ק"י ע"א מתשובות הרב כמה גאון צסם אביו [והוא בתשובות רב פלטיו גאון שבחמדה גנוזה סי' ק"ו] – הוצאה בלא כתובה הגאונים שם סי' תתנ"ג. וכ"כ בפסקי הרי"א שם פי"ג הלכה ח' אות ב' וצ"ח שם ס"ה ב' (מדפי הרי"ף) סד"ה אבל.

ובתש"צ ח"ג סי' פ"ו, כתב דמהגמורא נראה לדון לה כתובה, שהרי צסגנון אחד שנינו הוצאה מדרך לכך צלחן אחת כהוצאה מחול' [לח"א], וכיון דהוצאה מחול' אמרינן בגמרא [שם ק"י ע"ב] תנא בלא כתובה, הוא הדין לזו וכו', וזה פשוט. וכ"כ שם בסי' קנ"ו. והוצאו דבריו בתשובות הרב חיים מרדכי פירנאליס שבצ"ח משה סי' י' דף ל"ד טור ד', והוסף שכן יש לדיק משלון העיבור [סוף אות פ' פסיקתא] המוצא בתש"צ [הכ"ל] לדינה כדון מורדת, משמע שאין לה כתובה כמו שהמורדת אין לה כתובה. והסכים עמו המחבר שם סי' י"א דף כ' טור ד'. וכ"כ צו"ת הרד"ז ח"א סי' תל"ה וצו"ת מהר"ם גאלנטי סוס"י כ"ה. וכ"כ צו"ת מהר"י צירב סי' י"ה, צמי שהתנה שהדירה צרשור, שתנא בלא כתובה ואינו חייב לא מזונות ולא שום דבר מתנאי הכתובה.

ובדעת הרא"ש. צו"ת מהרש"ם סי' קע"ו, כתב דהטור [כאן] הביא תשובת הרא"ש [כלל ל"ה סי' ב'] דאם אינה רוצה לרוב עמו במקומו אינו חייב במזונותיה, הרי נראה מדברי הרא"ש שאפילו באשה שהדין מחייבה שתלך אחר צעלה, אינה תפסדת אלא מזונות, ואם איתא דס"ל לדון לה כתובה, מה היה צריך לאשמועינן לדון לה מזונות, לאשמועינן רבותא, אלא ודאי נראה דהרא"ש פליג על הר"ן [הכ"ל], וטעמא שלא מצינו בצרייתא תנא שלא בכתובה אלא בעליית אר"י וכו', דדוקא בעליית אר"י דהוא מורה גדולה הוא דקסנין לה בכתובה וכו' [ודעתו להלכה עיין להלן].

ואולם בבתיבות משפט דף רמ"צ טור ג', כתב ע"ז, לדון משם הכרה, דמאן דברי הרא"ש הם כשאינו רוצה לגרשה אלא שתשב עד שתלזין רחשה וכו', אבל אה"כ דאם רוצה לגרשה תנא שלא בכתובה. גם בבני משה (להר"מ שלטון) ט' דף כ' טור א', כתב ע"ז, שם שמוסיח כי הרא"ש [בתשובה] קאמר צפירור, וזה רלתי כו' ראוין רוצה להפסיד לכתובתה ותנאי כתובתה צג' טעמים וכו' [ואחד מהטעמים] שהתנה שאחרי ההופה תצוא לרוב במקומו וכו', ובטל הרא"ש טענת האשה, נמא שטענת הצעל שרוצה להפסידה בכתובתה קיימת, ומה צריך הרא"ש לחזור ולומר שמפסידה בכתובתה, ולא חידש [בסוף דבריו] אלא שאם אינו רוצה לגרשה שאעפ"כ אין לה מזונות וכו'. וכעין זה הקשה גם הרב חיים מרדכי פירנאליס בצ"ח משה סי' י' דף ל"ה טור א'.

אע"פ שלא פירש

(אבל)

אוצר

ס"ק ו אות ג — ס"ק ז אות א

הפוסקים

והפסידה, דזיל בחד עומא, לתוספת אמאי הפסידה משום דע"מ כן נשאה שתלך עמו וכו', ומוינה ג"כ במזונות לא נתחייב לה אלא ע"מ שתלך עמו וכו', וכ"כ להדיא הרשב"א ז"ל המוצא בצ"י סי' ע"ז [וצרמ"א סי' פ' סעיף י"ח] על אשה שהניחה בעלה בבית אביה והלך חוץ לעיר וכו', שאם אינה רוצה לצוא אלאו ועוונת מחמת פירעון מה שנתה, בזה יראה דליתו חייב לצונה, דקרוי הוא צעני לומר שזה אחד מדרכי המורדת וכו', וכתב ע"ז בכנה"ג [סי' ע"ז הגב"י אות ל"ד], דכ"ש כשהלכה לבית אביה ואומר לה שתבוא אל ביתו והיא אינה רוצה לצוא אחריו, ואומרת לו שאם יראה שיבוא הוא אחריה דהיא מורדת עכ"ל, הרי להדיא שכל מקום שהיית ללכת אחריו ואינה רוצה הויה מורדת ואין לה מזונות וכו', וכן יש ללמוד מתשובת הרא"ש [המוצאת לעיל] ומזה יואל לדין שפסק הש"ע דהוי כאילו התנה בפירוש, דאין לה שאר כסות ועונה ולא שום תנאי מתנאי הכתובה.

ועיין בחקרי לב סי' ל"ד, שלאחר שהביא דברי הרש"ך והלחם רב הג"ל, הקשה ממ"ש הר"ן בתשובותיו סי' ל"ח [שמשמע שא"ל למנוע ממנה שכוין] וכן יד לדקדק מתשובת הרא"ש כלל מ"ב סי' א' וכו' ונ"ע [ועיין לקמן (סעיף ג' ד') אלא].

ועיין בבני משה (להר"מ שלטון) סי' ט' דף כ' טור א', שכתב שאפילו כשהדין ספק שאינו יכול לכופה ללכת עמו, מ"מ אינה יכולה לכופה לתת לה מזונות ^{הה"ל}. וכ"כ ברב פעלים ח"ב סוס"י ח'. ובכפי אחר [להר"א עזריאל] סי' י"ג דף כ' טור ב', שכתב צעני מקומות או תשבי שפתי מלכויות או כחכלות אחת, כתב דאף אם יהיה מחלוקת בזה או בכיוצ"ב, מ"מ הבעל הוא מוחזק בעצמו, ומאי למימר קים לי שלא לפרוע לה כתובה ושלא לחייבו במזונות וכו'.

ובדרך משה סי' י"א דף מ"ח טור ד' צעני הוראה מטבירה לפת, אחש"כ שהדבר תלוי במחלוקת הפוסקים [אם יכול להוציאה מעיר לעיר עיין לקמן סקי"ב אות ב'], כתב שמכיון שכן הוא, אין יכול לכופה למאי אמרה קים לה, אך אם תתבע האשה ממנו מזונות וכו', הנהיה ר"ן יורה וכו', שכיון שבאשה ממקום אחר יכול וכ"כ בבית יעקב סעיף ג' ד"ה שם האשה, דאין מחייבים אותו ליתן מזונות כשאינו מגרשה [במקום דליתו מגרש מחמת פלוגתא].

ועיין בתשובת הרח"מ פירגאדים שצדך משה סי' י' דף ל"ו טור ב', שכתב דלאס הוא תוצעת להמגרש והוא המונע, חייב הבעל שצ"י ולא כל כמנייה לעגנה [וע"ש שהאריך להוכיח זאת מדברי הפוסקים]. והסכים עמו המחבר שם סי' י"א דף כ' טור ד' ד"ה ולא.

ז. **אע"פ שלא פירש.** א. מה הדין כאשר עשו ביניהם תנאי מפורש. כתב דזינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ד', שאם התנו ציניהם הכל לפי התנאי וכו', ומבואר הוא מדברי הרמב"ם [פ"ג מאישות הלכה י"א] והסמ"ג [לאוין פ"א] שכתבו שע"מ כן נשאה אע"פ שלא פירש, אם איתא דתנאי איתו מועיל, שע"מ כן נשאה אע"פ שפירש שבעל להו למימר, אלא בודאי דתנאי הכל לפי התנאי, ואף הרא"ש כלל ל"ג סי' כ' [בצדו] השיב וכו' דהכל הולך אחר התנאי, וכן הריב"ש [בסי' קע"ז] כתב דכיון שאין לבעל עדים שכן היו תנאים בפירוש אינו יכול לכופה ללכת למקומו וכו', משמע דאם היו עדים שהתנו כך או שהיו מורה, הכל לפי התנאי, וכן כתב בפירוש בשל"ג [כתובות ס"ה א' מפני הרי"ף אות ב'] בשם רי"א.

וכן הוא בפסקי ירא"ש שם פ"ג הלכה ח' אות א' ^{הה"ל}. ובתשובות גאונים מזרח ומערב סי' ז"א [מרמ"ג], כתב ראובן שנשא בת שמעון וכנסה לחופה בבית אביה וכו', [והתנו] שצעת

אשר

מב. עיין במשפטי שמואל (להרש"ב ודבר) מהר"ת סוס"י ט"ו [נדפס גם בפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 56].

מא. ובהולך תמים ופועל צדק המובא בפנים, כתב על דבריו דלפי מש"כ שהר"ף ובעה"ע"ס סוברים שמי שאינה הולכת עם בעלה חיי מורדת ויכול למנוע שכ"ע כתב, ולפי דעתי דברי מהרש"ך ודעתימה אין הנה חיי דברי הר"ף ובעה"ע"ס ומה לנו לחוש לדברי הר"ף, כי הוא יסבור בדברי הר"ף ובעה"ע"ס, ועוד ג"ל לומר דבדיון של מהרש"ך אפילו יורה וכו', שכיון שבאשה ממקום אחר יכול לכופה ומחייב למנוע ממנה שיע"ר כן נשאה, שכיון שהוא ממקום אחר ידוע שלבסוף ישוב לעירו, אכן לגבי הליכת אר"י אף שבאמת רבותינו קנסו לאשה שאינה רוצה לצאת לאר"י ופסדו אותו מכתובתה כדי שיהיה היכולת בידו לצאת לאר"י, מ"מ לא קנסו אותה שיתחנה עונתה ויחל לו אל ארצו ויעקור לאו חיי בידים, ובשעת נישואין לא אסיקא אדעתא שבימיו ירצה ללכת לאר"י, ובשום הכי לא קנסו אותה רק בכתובה וכו'. וכן חילק הרב ש. ש. קרליץ בספר וכו"ן שילה עמ' תע"א. וכעין זה כתב בבית דוד (להר"י דוד) סוס"י מ"ב היכא שהתנה בפירוש לפני הנשואין דתלך אחרי.

ועי' בראש משביר המובא לקמן סקל"ד אות ג'.

אוצר

סי' א אות א — ב

הפוסקים

ועיין בהסבא קדישא ח"ב סי' י"ד עמ' פ"ג טור א', שאחר שכתב להיכל ליש מנהג קצוץ בענין הדירה, אם נשאה בסתם אלעתא למנהגא נשאה, האריך לדון אם יכול קודם נשואין לומר שאינו מקבל את תנאי הדירה הנכנס בזהו מקום אחר ששיך בסתם ונתחייב בקנס ושצוה לעשות הנשואין.

ובתשובת אר"מ פיראדיס צנץ משה סי' י', כדלון מי ששיך נערה לדאם והתנה עם אביה קודם הנשואין שיוכל להוציאה בארץ ישראל לכל מקום שירצה, וגם בכתובה שיהיה מנוסח ה"ל הנכנס בכתובה וכתבו "הדירה בארץ ישראל", ולאחר זמן רואה הבעל לעקור לטבציה ואזי האשה רואה לעכב, כתב דף ל' טור ד' להצטעל יכול לכפותה, ואם נפשו לומר שמה שנתבס בכתובה הדירה בארץ הוא למקומות ארצי שכן שוין למקום שנשאה, אבל אם לא יהיה שום לאותו מקום לא יוכל להוציאה, ויכלול למימך דמלכד שהלשון לא משמע כן מתקאמר "בארץ ישראל" ומשמע ללא קפיד אלא שיהיה בארץ, יהיה שום או אינו שום, עוד זאת דלא איתא להא, לאיזה לורך ככתב בכתובה תנאי זה, דשלאמא מה שנוהגים לכתוב בכתובה "פעיה"ק צפת" היינו ליפות כח האשה, שאפילו אם יראה להוציאה מעיר לעיר בזהו הארץ שמעיקר הדין יכול להוציאה, לזה בא התנאי שתוכל לעכב על ידו, אבל זה שניה וכתב "הדירה בארץ", אם איתא שהתנאי בא דווקא למקומות השוין וכו', א"כ לשתוק מתנאי זה [וגם מהתנאי "שהדירה צפת" וכלא"ה היה הדין להוציאה למקום השוין], ואף דהיה אפשר לומר, שאם לא היה נכתב תנאי זה בפירוש היינו מופיעים כח האשה וכו', אחר שמהנהג המקום לכתוב שהדירה צפיה"ק לפת לתמוה כפירושו וכו', מ"מ היכל לאיכל אומין וגילוי דעת שכוונתו היתה להשתנות שיוכל להוציאה לכל מקום שירצה וכלכל שיהיה צפיה"ק, ומה שהתנה עם אביה מוחי שזכה בטענתו וכו' [וע"ע שם בהמשך דבריו שמאריך בזה].

ובקרי' ראם (להר"ר אלקאווה) סי' ט', צמי שנשא אשה צעירה וכתבו בכתובה להדירה על פיו ולכונן על החתן ובתחילה דרו צעירו ואח"כ עקרו למק"ל ועכשיו רואה להוציאה שוב לעירו, כתב דעלה על דעתו לומר דתנאי זה שהדירה תהיה לרצונו לא בא אלא נגד מה שכתובים בכתובות של המערב שמתנים בהם שלא יוציאה ממדינה זו למדינה אחרת, והטעם שעושים תנאי זה הוא ליפוי כח האשה וכו', ולכן בכתובה זו שכתב שהדירה תהיה על פיו ולרצונו לא הבעל, לא בא תנאי זה אלא לומר לדון בכתובה זו כדון בכתובות המערב שהדירה תהיה לרצונו אלא עפ"י הדין, ומה שכתב עפ"ר היינו שתיבה נידונה כדון תורה וכו'. אכן דף ט"ז טור ד' כתב, אלא לפני האמת כד דייקין, ולא כדוונת התנאי לא היתה כך, דא"כ יש להקשות למה נכתב כל עיקר התנאי הו"ל לשתוק ולא לכתוב שום דבר ואכן דייקין ליה כד"ת, אלא דנכתב לטעויה שתיבה הדירה כחפלו ולרצונו יותר ממה שהדין נותן וכו', ואין לומר דלא לא היו

אשר יחפון להעתיק את אשתו ויקחנה עמה, ולאחר זמן בקש לראובן להסיעו [את הגדוניה, כיון שראה לעזוב את בית חמיו] וכו', אם אין לה חפץ לשבת עם בעלה שזרית בכתובה ויואלת.

ובאוצר הגאונים בכתובות חלק התשובות סי' תתל"ד, כדלון אשה שאינה רואה ללכת אחרי בעלה, אחר שכתב שיכול להוציאה בסתם כך מעיר לעיר, כתב דהוה רק כשהיה הענין בסתם, אבל אם התנו ציונים צעת האידוניה הכל לפני התנאי, והיכולת מן התנאי ירו על התחלתה [והוא מתשובת הגאונים הקדונית ר"ע]. וכן כתבו בשו"ת הרד"ז ח"א תשובה תל"ה [הוצא בכנה"ג הגב"י אות י"ח], בתשובת מהר"ם די קוריאט שבצאר מים חיים (להר"ש ויטאל) סי' כ"ד [הוצאה ביד אהרן הגב"י אות כ"ח], צמ"מ כאן סק"ח ובשופריה דיעקב ח"א סי' כ"ב.

ובלב מבין (להר"מ בירדגו) סי' ס"ז, בתשובה מחכם אחד, צמי שנשא אשה בכפר שרובו עכו"ם, וכתב לה בכתובה שלא יוציאה מכפר זה לכפר אחר, וכעת רואה להוציאה לעיר שרובה ישראל, כתב לאפילו את"ל דמ"ש בצ"ע שבכל מקום מוציאין ממקום שרובו עכו"ם היינו אפילו מכפר למדינה [וע"ז לקמן סק"ד אות א'], זה כשלא התנה, אבל כשהתנה שלא יוציאה מכפר זה אינו יכול להוציאה לכפר אחר, וכ"ש שאינו יכול להוציאה מכפר למדינה אפילו רובה ישראל וכו'.

ושם כתב הרב המחבר, ולכאורה היה נראה לדין תנאי דמלך הדין צמ"ג בלא התנו יכול להוציאה אפילו מכפר למדינה, וכנראה מדברי הח"מ [סקי"ב] למקום שרובו ישראל שקול כנגד כל הריעותות וכו', ח"כ הכא שהתנו שלא יוציאה מכפר לכפר, איכא למימר דווקא בכפרים שרובם גוים הוא שהתנו, אבל להוציאה למדינה שרובה ישראל שפיר דמי וכו', אך כד דייקין נראה דקושטא הוא כמו שכתב החכם, דזההו אין יכול להוציאה מפני שום סיבה, כיון שהתנאי לא היה אלא לטובת האשה כדי שיניחנה במקום מולדתה וכו', וכיון שכן אין יכול להוציאה לשום מקום אחר אלא עפ"י [על פיה ולרצונה], שאין זה אלא כמי שהתנה בסתם שלא יוציאה לשום מקום אחר וזאת מקומה, אלא מפני שהיה היתה בכפר והכפרים סמוכים לה, כתב הסופר דדמי שלא יוציאה מכפר זה לכפר אחר, ועיין צעקל לחם בסי' א' דנשבע שלא יוציאה מאותה העיר ולא יוכל להוציאה אפילו לירושלים, וה"כ דכוותה וכו'. ב. המנהגים לכתוב בכתובה תנאי על מקום הדירה, ומה הדין אם כתבו תנאי שובה מהמנהג. בצרך משה סי' כ"ג כתב דרצון קמאי שסדרו ותקנו לכתוב בכתובות דידן "הדירה פה למשך וכו'", והוא כלפי מאי דקיי"ל לענין דינא דמציאין מכך לכך בזהו הארץ, ולכן התנו תנאי זה לומר, אף היכל למדינה יכול להוציאה, עכ"ז הכא אינו יכול להוציאה ממנה. הוצאה גם בשו"ת רבי גבריאל אשכנזי ח"א סי' י"ג.

מג) ועיין שם סי' כ"ב, שהמשיכו "ובמקום אשר ייטב לשניהם", וכתב הרב אפרים לניאדו בסוף התשובה, וכיוונת על בתי החצרים ובתי דירה שלא תהיה דירתם אלא במקום אשר ייטב לשניהם, וב"מ לענין דינא שאחד האיש ואחד האשה מעבדים זה על זה שלא ידעו כי אם בחצר אשר ייטב לשניהם וכו'. והמחבר שם סי' כ"ג, כתב לשון ובמקום יכול להתפרש גם בא"מ ביר", ולכן מסיק שם דאם קצור קצרה די מלהשיג די מחסורו בעיר דמשך יכול לכופה לצאת לעיר שכתובה אם מצא בה כדי גאולתו, ולא יעכבו תחילת תנאו שהתנה הדירה פה דמשך [ואם נשארים בדמשך צריך במקום שייטב לשניהם], ובשו"ת ר' גבריאל אשכנזי סוסי י"ד, בתשובת בנו ר' אברהם אשכנזי, כתב דיש לפרש דבאמת דהוא עצמו מחייב עצמו בתחילה שהדירה פה דמשך וגם במקום אשר ייטב ל' הצדדין דהיינו מענין השכונה וכו',

ופירוש הדברים אם אנו אומרים י"ד להוסיף על הדירה פה דמשך, יתחייב שכונה יפה, ואם ה"ד היא לחלק הכי חיי פירוש דבתחילה חייבו אותו בדירה פה דמשך, ואם אינו יכול לדור שם והוצרך לילך לעיר אחרת עכ"פ יתחייב להיות בדירה נאה אשר ייטב ל' הצדדים, וכיוון שממשע הכי ושמעע הכי כ"ז שיוכל לקיים שניהם ודיא חיובא רמיא עליה לקיים שניהם, אלא כשלא אתדורו לה בעירו או שלא מצא שכונה יפה וכו', אז אומרינן להכי אינן משמעות ה"ד לחלק, דאף שאינו יכול לצאת מתנאי אחד לפחות יקיים תנאי האחר. ובפני יצחק (להר"ר אבולעפיה) ח"ב סי' י' דף ג"ח טור ד', הביא דברי הרב משה ר' אפרים לניאדו, ומסיק שם דהפירוש היותר פשוט ומרווח בלשון התנאים הוא כמ"ש ר' אפרים לניאדו, אלא ששם בדף ג"ח טור ד' כתב שאינו כדאי לחלק על הברך משה וכו' ותורנו לדון דספיקא הוי וכו'.

אוצר

סיק אות ב — ז

הפוסקים

ובאוהב משפט סוס"י י"ג בהתנוה לדור צעירה ולא חזרו והתנו בשעת החופה, כתב דמקום שאין מנהג לכתוב המנהגים [התנאים] בשעת התנאים ולחזור ולכתוב בשעת החופה^{מז}, נראה דאף אם לא חזרו וכתבו בשעת החופה, נראה דהם סומכים על התנאים שנעשו בשעת השדוכין, כי באותו זמן עושים התנאים תנאי לסליק לפוס דינא וכו'.

ד. וכשיש מחלוקת ביניהם אם היה תנאי. עיין באה"ט סק"ד שהביא ממנה"ק א"ש סי' י"ה, ושם נשאל אשה ואחר שבה רוצה להוציאה מעירה לעירו והיא מסרבת והוא טוען שהיה תנאי בצירוף שידורו במקומו, כתב שאין אצלה ואמה נאמנים שהיה תנאי לחיבה, ואם לבטל עדים הוא נאמן, אלא מאחר שאין אלא ע"א והוא השלכן היה מקום לחיבה שצוה להכחיש העד.

ובישיעות יעקב פירוש הקר סק"ז, כתב דלמי מתתק דבדך אם יש כאן מקום לשבועה, כיון דאין בזה תביעת ממון, ויש בזה מקום עיון בכמה מקומות וכו'.

ובמשפטי שמואל (להרש"ב ורנ"ה) מהדור"ט סי' ט"ז, כתב שכיון שהעלה שצביעת מקום המגורים היא תביעה כספית וכו', לכן יש בתביעת הבעל שהאשה תעבור לעירו תביעת ממון והעד שמעיד כדבריו מחייב את האשה המכחישה שצוה לזווייתא. ונדפס גם בפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 54. וכו"ל בפני דוד סוס"י ט'.

ה. וכשהחתן טוען שהתנאי אין בו ממש, אלא הוא רק שיגרת לשון הכתובה. בפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 59, כתב הר"א גולדשמידט, בנדון כתובה שכתוב בה "הדירה בארץ ישראל", והבעל רוצה להוציאה טענה שזו רק הנוסח הרגיל של כל כתובה, כתב לעטנה שכל הכתובה היא טענה המתקבלת, וצדמה לכן מצינו בתורת חיים למהרש"ח ח"ג סי' פ"ו בתשובה מהרב אליהו ב"ר מנחם, דיעקב שהתנה בכתובת הגט שנתן לאשתו "ע"מ שלא תנשא לראובן", וכתב ע"ז דמה שאמר יעקב בטענת מסירת הגט הרי את מותרת לכל אדם, לא ציטט תנאי זה, משום דסדר הגט הוא כן, וסדרה נקט וראתה, אולם יש לחלק דגם האומיה הרי את מותרת וכו', היא חלק מסדר הגט ואין גט בלעדיו, וכאן אומנם הנוהג במקום לכתוב [הדירה בארץ], אבל אין כל הכרח בהם לצורך המעשה הנעשה, ומי שאינו רוצה בהם רשאי להשמיטם וכו', ומכיון שהבירה היא על שאלתה והוא כן אמרה, גם נוסח רגיל מחייב וכו'. אולם שם בעמ' 62, חזר בו מכת תשובת הרא"ש המוצאת לעיל באות ג', וכתב דמקום שהיה תנאי מפורש אין בכך דברי הנוסח הרגיל לבטל את התנאי המפורש. ונדפס גם בעזר משפט סי' ה'.

ו. כשהסכימו על מקום המגורים אחרי הנשואין. בפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 49 מהרבנים ש' ז' ורנ"ה ע' אולואי וח' ג' צימבלסט, צווג שחתמו הסכם על מקום הדיור אחרי הנשואין, כתבו שכיון שלא היה בשעת נשואין אין מקום לדון על תקפו של ההסכם ממין הן הן הדברים הנקנים באמירה, לזאת נשאל לנו לדון על ההסכם כחומר כספי גרילא שאין בו קבלת קנין [וע"ש שהאריכו שהיו סיקומתא ומהני אף לדבר שאין בו ממון]. ונדפס גם במשפטי שמואל מהדור"ט סי' ט"ו.

ז. וכשיש ספק בלשון התנאי. כתב הרמ"מ פירנאליס בצרך משה סי' י' דף ל' טור ד' ד"ה ואף, דאם יש ספק שקול בשלון התנאי, אף אם יעלה על הדעת לומר שהבעל [שטוען שהתנאי מאפשר לו להוציאה

היו נכתב הוי כאילו נכתב דהא נהגו לכתוב וכו', דהא נהגו לכתוב הוי בששניהם מעיר אחת, אבל היכא דהוא מעיר אחרת, הסביר נותנת לומר בפשיטות דלא נכתב כדי שיוכל להוציאה לעירו כד"ת וכו'^{מד}, ועוד, דהא פסק השו"ע חו"מ סוס"י ס"א דמדקדקין לשון השטר ודינן עפ"י אורו דקדוק, ולא אמרינן הא כיצד לא גמיר כולי האי, וא"כ גם כאן אם כוונת עפ"ר הכתוב כאן שהיה הדירה עפ"י דין תורה ולא כמנהג שכתבין, א"כ לא הו"ל לכתוב לשון זה, אלא הו"ל לכתוב "והדירה עפ"י דין תורה" או "והדירה צעירה", אלא ודאי מכתב לשון זה שהדירה עפ"ר, דרשינן בה כל מה דמצינן למידרש לטובתו של בעל, וכעין זה מצינו למהרש"ט צ"ב סי' ה' שדקדק בשלון הכתובה [לענין הוצאה מארץ] וכו', ואפילו מי שירצה להתעקש בדבר ולומר דלא נכתב תנאי אלא להיות כד"ת וכו', עכ"פ הרי הדבר צפוף, ואין ציד האשה לכופו שלא לעשות חפצו ורצונו, וצפוף אם כתוב בכתובה "ודלא כאסמכתא", דפסק השו"ע [שם] סי' מ"ב סעיף ו' דכזה"ג יד בעל השטר על העלויה, וא"כ גם בכתובה כזו התנאים הכתובים בה, בין מה שכתוב לזכות האשה, בין מה שכתוב לזכות הבעל, הכל יהיה נידון דלא כאסמכתא ולרשינן כל תנאי לטובת בעליו.

ג. וכשהתנו ביניהם לפני הנשואין, ובתנאים א. בכתובה בכתב ההפך מהתנאי, או לא בכתב כלום. צווג בסוף הסימן הביא מתשובת אצ"ו הרא"ש [והוא בדפוס כלל ג"כ סי' ז'] בצרובן שטוען כי קודם הנשואין התנה עם אשתו שישאנה במקומה על תנאי שאחר הנשואין תצא אליו לדור במקומו, והיא מודה בזה התנאי, אלא שאומרת א"כ כשנשאה וכתב בכתובה שלא יוציאה ממדינה זו למדינה אחרת בטל התנאי הראשון ואינה רוצה לזאת ממקומה, תשובה לא נמחל התנאי הראשון בזה, כי הכתובה נכתבה כמו שרגילין לכתוב בכל הכתובות, ולא כיון לעקור תנאי שהתנה בפירוש, ועוד שהוצרכה לתנאי הכתובה שכתב שלא יוציאה ממקומה^{מה} לדינו ממדינה שקבלה לדור וכו'.

ובאבן השהם ומאירת עינים סי' א' דף ז' טור ז', כשכתבתי לה כתוב כלום על ענין הדירה אלא שהשואל יהיו במקומו, כתב לכיון שלא נכתב התנאי [שסיכמו בע"פ שידורו במקומה] בתנאים י"ל שחזרו מהדברים הנ"ל שלא היו רק דברים בעלמא, ואותן הדברים אין נקנין באמירה וכו'^{מה}, ואחר שכתבו שהחתונה תהיה פה, תשמע ותוכח שידורו פה וכו'. וכעני"ל כתב באבן מלחית כרך ד' סי' ט' ד"ה ואני.

ובחכם צבי סי' קכ"ד דף מ"ז טור א', בנדון הנ"ל, כתב דאף שלא נכתב התנאי בכתוב דמי, לכיון דע"כ כן נשתדכו, ועד כאן לא נסתפק שואל לרא"ש, אלא משום שכתב בכתובה בפירוש שלא יוציאה וכו', שזה אותה התנאי, אבל אם נשמע ולא נכתב, בזה לא נסתפק אדם מעולם וכו', ולא מביעור אם היה קנין בדבר דמהני, אלא אפילו לא היה קנין בדבר מהני וכו'.

מד. ע"ש שהסכים שאה"ב במקום ובאופן שמנהג גמור לכתוב התנאי הנחוג במערב, אף אם לא יכתוב כלום הוי סתמו בפירוש, ולכן נזקק לציון הסעיף השני בסמור.

מה. עיין בפרישה ס"ק ט"ז שצ"ל "מקומו" וכ"ה בתשובות הרא"ש [המצוין בפנים]. ובדפוס ראשון של הטור [שונצינו ר"ל] כתוב מקומו. ובדפוסים שאחריו פתחו במקומו.

מז. וכתב ע"ז בנו הר"מ מלאטש שם בס"ה, דבנידון דידן [שלא בעלה] לא אמרינן אחול אחלה לתנאי, דאף דאמרינן בעלמא מחמת חובת חופה מוחל היינו לפי שאין עושה בעלת זנות. ועיין באוהב משפט הנזכר בפנים מש"כ סוף ד"ה ועל אשר.

מז. שם ציין לטמ"ע חו"מ סי' רמ"ה סק"ב, שנתן טעם למש"כ הרמ"א שם שמנהג לחזור ולכתוב התנאים מחדש בשעת החופה.

אוצר

ס"ק א אות ז — ט

הפוסקים

ושב חזר לעירו, ורואה להוציאה עוד פעם לעיר אחרת שלא מלכונה באומרו כיוון שיצאת פעם אחת פקע תנאי ללא ויציאה, נראה לאינו ראוי, לשלא ויציאה לעולם בכל זמן כ"א מלכונה משמע וזה פשוט^ט. וכן כתב במטה אהרן (להר"א בן חסין) סי' ע"ג, בזוג שיצאו פעם אחת מעירם לעיר אחרת לג' שנים והיא אומרת שאע"פ שהלכה עמו מלכונה לא מחלה בתגלה רק הלכה לראות אי יתדר לה שם, וכשראתה ללא אתדר לה שם הרי חזרה למקומה, כתב לדקדק בעטנתה כמ"ס בחק ומשפט וביוען אברהם [הכ"ל].

ועיין בעמק יהושע ח"ב סי' א' אות ה', שהביא מספר משפט כתוב (להר"ר הכרפת) סי' ע"ג, באשה שיצאה מלכונה מעירה ורצתה לחזור ועמדו לדון ודן שאינה יכולה להחזירו, ואח"כ בשבעה נסע למקו"א עמדה ולקחה כל כליה וחזרה לעירם הראשונה ופסק שהתנאי הראשון חוזר וניעור, ושהסכים עמו הרב שלמה אבן נדאן, וכתב ע"ז לנראה שאי הבנה היתה בינו לבין הר"ש אבן נדאן, כי פשוט וברור שדוקא אם חזרו מלכונם לגור בעיר נשואיהם אז י"ל להתנאי הראשון חוזר וניעור, לא כן אם עמדה וברחה בלי רשות, חובתה לחזור ולגור אתו באותה העיר [וע"ס שהאריך להוכיח שכן דעת הר"ש אבן נדאן].

ט. כשיציאו ממקום הגשואין האם יכול להוציאה למקום אחר. בשופריה דיעקב סי' ס"ב, בזוג שיצאו מעירם ואחרי זמן הבעל רואה לחזור לעירו והאשה מסרבת, הביא משו"ת הריב"ש [סי' פ"ח] המוצא לקמן ברמ"א, שאם היה הדבר דרך מקרה שלא יצאו לרכונם אלא ע"י גירוש וגזירת מלכות והגיעו לעירה אע"פ ששהו שם ימים רבים יכול הבעל לחזור ולהוציאה למלכות אחרת, וכתב ומדבריו נ"ל ללמוד דדוקא יצאו תחילה וצאו למלכות זו דרך מקרה ע"י גירוש וגזירה וכו', ואז לאם היתה יציאתם בהסכמה מלכונם שוב אינו יכול להוציאה מלכונם שהסכמו וצאו אליו, לא לחזור לעירם ולא להוליכה למקו"א, דמסתמא אדעתא דהכי נתרגלת האשה ללכת עמו למקום זה וכו', וכאם שבמקום הגשואין האמיתי לא היה יכול להוציאה וכו', כן במקום זה שהיא חוזרת המקום הראשון אינו יכול להוציאה.

וכן כתב בזויען אברהם (להר"ר ריוח) סי' כ"ד ד"ה ועל, דכיון דלא מחלה לו האשה התנאי וכו', א"כ חזר להיות ארבעת תמורת וחליפין מקומם הראשון שבו נשאו וכו' [ועיין באות הקודם שהוכיח דין זה מתשו"ת הרדב"ז]. וכן בתשובות שמש"ס סי' ע' הביא דברי השופריה דיעקב הכ"ל, וכתב וכן מדוקדק מדברי הרמ"א כאן שכתב [כשהביא דברי הריב"ש הכ"ל] ונסע עמה דרך מקרה, מוכח דלא קבע עצמו באותו מקום והלכו לשם צלצו שניהם אינו יכול להוציאה ממנו.

אולם בהגם שאול ח"א סי' ע"א, הביא מהמהרי"ט כהלון סי' ה' [הוצא לעיל באות הקודם], שכיון שנתרגלת ויאלה עמו לדור במקום אחר הרי כבר בטל התנאי ונעשה כאלו לא היה בעולם, ועוד הביא דברי אשר לשלמה (המוצא שם), וכתב וכן משמע מהמשפטים יצירים [להר"ר צירדון] ח"א סי' ש"כ שזמן שגשג בתנאי שלא ויציאה לעיר אחרת, ואח"כ הלכו שניהם לעיר אחרת וטענה

להוציאה, משום] שגא לשנות ידו על התחנות וחינו יכול להוציאה מעיר לכרך, מ"מ אם תרצה היא לתבוע ממנו שאר כסות ועונה או כתובה אינה יכולה, כי יכול לומר לה הביאי ראה שכונת התנאי כדבריו, וכמ"ס מהר"ם שלטון [בזני משא] סי' ט' [דף כ' עור א' לענין ספק צעיקר הדין ע"ש].

ועיין באבן השהם ומאירת עינים סי' ד' בתשובת הרב שמואל אב"ד מעזריטש, באשה שטענה שהתנו בע"פ שידורו במקומה, וראיה לזה שנתנה לבעלה נדן בית בעירה, שכתב דליון זו ראה, דהרי הלכה פסוקה בגמרא כ"ב (ל"ז ב') דלא קנה בית בעיר הרי הוא כלאשי עיר לכל דבר, אף קודם שדר שם ו"ב חש, ואע"כ כתב הריב"ש בתשובה [סוס"י רי"ד הוצא ברמ"א חו"מ סי' קס"ג סעיף א'], דלא נפל לו בית צירוש או צמתנה לכ"ע אינו כלום [להיות כלאשי העיר].

ה. התנה שלא להוציאה והלכו מרצונם לעיר אחרת וחזרו האם חוזר לתנאי הראשון. כתב צמ"ח מהרי"ט כהלון סי' ה', שכיון שהיא נתרגלת ויאלה מנפת [מקום הגשואין] לגור בחו"ל הרי כבר בטלה התנאי [שכתב בכתובה הדירה פה כפת], ועתה אע"פ שחזרה לכפת נעשה כאלו לא היה תנאי בעולם וחזר הדין להיות הכל מעלין וכו'. והוצאו דבריו בלב מדין (להר"מ צירדון) סי' ל"ז^ה, בדברי יוסף (להר"ר צירדון) סי' ע"ו ובאשה לשלמה בליקוטי דינים אות א' סי' א'.

ובלך שלמה בהשמות סי' ד', הביא מתשובת מהרי"ט כהלון סי' רכ"ו, וכתב ד"ה ועוד דהמעין, לדעת מהרי"ט כל שיצאו פעם אחת צפועל פקע התנאי הואר מעיקרו, ואף אם חזרו לעירם שוב אין אציה ואמה רשות לעכב ע"י בעלה מלהוציאה [שהיה תנאי שלא ויציא בלי רשות], שכיון שיצאה פעם אחת נתבטל התנאי ההוא.

אולם בזויען אברהם (להר"ר ריוח) סי' כ"ד ד"ה ועל, צמי שרצה להוציא את אשתו למקום אחר למרות שגשג שלא ויציאה אלא על פיה ורכונה, וטען הבעל שכבר הלכה עמו אשתו למקו"א ודרו שמה זמן מה, לכת לומר בזה כיון שיצאה מלכונה פעם אחת א"כ נתבטל התנאי, וטען פשוט לטענה זו מהבטל ממעט וכו', דכיון לחזר למקומו חזר התנאי לעיקרו וכו', ונראה להביא ראיה מתשובת הרדב"ז ח"ב סי' תרנ"ו וז"ל שאלת על ראובן שגשג לשמעון שלא יעשה דבר פלוני או שלא ילך למקום פלוני כ"א מדעתו ורכונו, והואנך ללכת ונתן לו רשות, אם יוכל פעם אחרת [ללכת] בלתי רשותו, תשובה השבועה במקומה עומדת כיון שלא הותרה וכו', הולכך בכל פעם שירצה [ללכת] למקום פלוני או לעשות דבר פלוני כריך לקחת רשות משמעון וכו' עכ"ל, וא"כ מיהא לנדר"ד אפילו נתנה לו רשות והסכמו והלכו לעיר אחרת, בזה לא הותר הגדר ועדיין כריך על כל הליכה לעיר אחרת דעתה ורכונה וכו', ואפילו יטען הבעל שחמלה לו התנאי והאשה מנחתת אין בדבריו כלום כיון שהוא מושבע שלא ויציאה א"כ הרי"ל טענה נכונה כעונן נגד השטר מחלה לו שהדין שאינו נאמן.

ובחק ומשפט סי' שפ"ב כתב, לראובן שגשג אשה וכשגשג שלא ויציאה ממקום זה אלא על פיה ורכונה, והוציאה לעיר אחרת לרכונה

(מס) עיין בהגם שאול ח"א סי' ע"א ד"ה דברי, שהסתפק אם כוונתו כשישת השופריה דיעקב המובא בפנים או כוונת דבריו שתמיד היכולת ביד האשה לשוב לעיר נשואיהם והתנאי לעולם משמע כדברי ההלכה למשה המובא לקמן אות י'. ובעמק יהושע הנזכר בפנים בדי"ה ולע"ד אחר, כתב דפשוט וברור שהחק ומשפט איירי דוקא היבא שחזרו לעירם הראשונה מרצונם השוב וכו' ע"ש.

(מח) ובהוב שבו (להר"ש דיון) סי' כ"ב הביא דבריו וכתב, והגם שהרב ויען אברהם [המובא בפנים] כתב היפך מזה וכו', מ"מ בגד"ד איבא סעמא אחרתא כי רוב אנשי העיר עזבו ולא נשארו שם רק מתי מעט, כבה"א יש לסמוך על הרב המבין בשם מהר"ס.

ביאור הגר"א

[ד] (ליקוט) אבל אינו

יכול כו'. בתוספתא שם

(ו) אבל אינו יכול להוציא מעיר (ו) לכרך או להיפך בגליל אחד

אף

אני פלוגי בשאני אשה מגליל כופין אותה לצאת ובגליל אין כופין אותה לצאת ופירש הר"ן אע"פ משל יהודה יכול להוציא אפילו מעיר שבגליל לכרך של יהודה אע"פ א"י להוציא בגליל מעיר לכרך או להיפך ומ"ש דליהודה יכול להוציא אפילו מעיר לכרך כ"מ בתוספתא שאמר מתני' כו' אבל כו' ומשמע דקאי אכל התנאי אפילו אסיפא מעיר לכרך או מכרך לעיר. ומ"ש דבגליל כו' ומשמע אבל מעיר לעיר ומכרך לכרך יכול להוציא אפילו בגליל סעמו דס"ל דיכול לקבוע דירתו בעירה ולפ"ז דה"ה דיכול להוציא מעיר

באר היטב

להניחה במקומה והיא אומרת על מנת כן נשאתיך שתליכני למקומך וכן מקומך עלי אי נאמר שהזכירה צידו או לא. ח"מ. וי"ש כתב בפשיטות שהזכירה צידו להניחה במקומה ולהוציאה מעיר לעיר. ע"ש.

(ו) לכרך. כלומר אע"ג דתגליל ליהודה יוכל לכופה אפילו מכרך לעיר כיון שהיא זריכה לילך אחריה מ"מ בגליל א"י להוציאה מעיר לכרך או להיפוך. ויש להסתפק אם יוכל להוציאה בגליל למקום השוה. או אם רוצה

הפוסקים

סי' א אות ט — סי' ח

אוצר

דעתה אמרינן דמחלה על התנאי הראשון [ואין יכולה לכופו לשבז לעירה] וכו'.

ובתבואות שמ"ש סי' ע' ד"ה איצבאל, אחר שדחה ראית ההלכה למשה מדברי הרד"ב, כתב הדבר פשוט שלא כתב זה אלא לסנוף צעלמא לנידונו שיש בו חבילה ראיות, אבל להלכה [צאופן] שאין שייך בו הפרטים שיש בנדון] לא יסבור כן, ובפרט אחר שלא הביא דברי הפוסקים [האופרים דיעבד סי' ס"ב שכתב שאלו הלכו מלוכנס לעיר אחרת לוינה במקום הנשואין ויכול להוציאה משם צעלמא כרחק, משמע אפילו לחזור למקומה הראשון, וכן יש להוכיח מדברי המשפטים ישרים (להר"ר צירלדנו) ח"א סי' שצ"ט], וחלק עליהם, י"ל בפשיטות דלוינו ראה דזריהם היה מסכים עמהם. גם צעמק ירשע (להר"י מאתאן) ח"ב סי' א' אות ד' האריך לדמות דברי ההלכה למשה.

יא. וכשטוענת שהסכימה לצאת עמו ע"ד לחזור מיד. כתב במשפטים ישרים (להר"ר צירלדנו) ח"א סי' שצ"ט, דאם התנה שלא יוציאנה, והלכו שניהם מראשון לעיר אחרת, והיא טוענת שצאה עמו בדרך מקרה על דעת לחזור מיד, וסוף אומר לא כי אלא ע"ד להשתקע, הדין עמה, כיון שהוא מושבע עומד שלא יוציאנה, ונתחייב לה בזה בשטר, הו"ל כטוען נגד שטר מחלת לי שאינו נאמן, כדליתא בחו"מ סי' פ"ב סעיף י"א וכו', ואף שכבר צאה עמו לעיר אחרת הרי טענה שלא צאה אלא בדרך מקרה וכו'. ורובא בשושינס לוד (להר"ר צבאח) ח"א סי' פ"ו ובתבואות שמ"ש סי' ע'. וכו"ב ביועץ אברהם (להר"ר ריוח) סוס"י כ"ד.

וכן כתב גם בשושינס לוד להג"ל בח"ב סי' ל"ז, צאופן שדרו במקום השני ג' חדשים, והסוף ובפרט שיש סיוע לדבריה, שעדיין כל כלי הדין במקומה הראשון הם מונחים, והאלהים כאשר התה כמות שהם וכו'.

אולם בדברי יוסף (להר"י צירלדנו) סי' ע"ו, כתב דאם הם עדיין מחוץ לעירם, ישבע הצעל דבראון יצאה ותשכ שם, כיון שהצעל מוחזק והיא רוצה להוציא, אבל אם כבר חזרה למקומה והיא רוצה להוציא [לדעת הסוברים שאלו הסכימה ללכת פעם אחת נמחל התנאי, ע"ז לעיל אות ח'], אז תשבע היא שלא יצאה אלא דרך מקרה ותשכ במקומה כיון שהוא המוציא ועליו להביא ראיה. וכתב בה' שלמה בהשמועות סי' ד', שמדברי המשפטים ישרים הכ"ל מבואר שדוקא בצדונו שישכ צעיר האחרת וימים מועטים רק על דעת לחזור, אין הדין עמו, אבל היכא שישכ צעיר וימים ושנים הדבר מוכיח שהיה צדעתם להשתקע.

ח. אבל אינו יכול להוציאה. האם הוא רשאי לצאת בלעדית. כתב

וטענה האשה שדרך מקרה צאו ע"מ לחזור וכו', אין הצעל נאמן לומר שמתלה לו אלא צריכה וכו', משמע מדבריו שאם לא היו מוכתשים והלכו שניהם לדור צעיר אחרת שוב אינה יכולה לחזור זה שכבר מחלה בתנאה כאשר דרה עמו צעיר אחרת. ואחר שהביא דברי השופרים דיעבד הכ"ל, כתב ודברי קדשו מחודשים ואינם מחוירים לדברי רבותינו הגאונים צענין זה.

י. להסוברים שהתנאי אינו גמול, האם יכולה להחריחו לחזור למקומם הראשון. בהלכה למשה (להר"מ אלבאז) סי' נ"ה, כתב שהתנאי קיים לעולם אף אם נתלצית ובאה לדור עמו במקום אחר, ויכולה לכופו בכל עת שתלצה להחזירה לארצה ולמולדתה, ולומר לו עד כאן הייתי רוצה, וכמ"ס הרד"ב בחדשות ח"ב סי' תר"ט לענין ראובן שכתב לשמעון שלא ילך למקום פלוני אלא ממעתה, ונתן לו נדון פסא אחת, לא הותרה השבעה בדרך כלל, ולא אמרינן בזה נדר בשושינס לוד (להר"ר צבאח) ח"א סי' פ"ו ושם ח"ב סוס"י ל"ז. וע"ש שלאחר שהביא את דבריו ואת דברי מהריט"ץ הג"ל, כתב דאפשר דמהריט"ץ מיייר דוקא היכא דלא נשבע הצעל.

אולם בלך שלמה בהשמועות סי' ד', כתב דנראה לומר דכל היכא שעדיין הם חוץ למקומם אינה יכולה לכופו לחזור לעירה, דכיון שנתלצית לו ללכת חוץ מעירה והם עדיין דרים חוץ לעירה, כל זמן שהם דרים שם הרי התנאי מופקע, ועד כאן לא קאמר הרד"ב ז"ל בנדון [אלא] היכא שחזר ראובן לעיר ורוצה ללכת פעם שנית, בזה פסק שהתנאי חוזר וניעור ולא יוכל ללכת אלא מדעת שמעון, אבל בלתיכחו צדעם הראשונה, אם רצה ראובן להתשכב שם וימים ושנים, האם נאחז שישמעון שגמולו אליו שישכ, זה ודאי ליתא, שהרי דווקא בלתיכחו נהו לו רשות שלא ילך אלא צדעו דהיינו צעת הליכתו, אבל העכבה הרי הוא צדעו עצמו כל זמן שירצה לחזור, וא"כ ה"ה נמי בנאשה שהתנית על צעלה שלא יוציאנה וכו', אינה יכולה לומר כשהם עדיין חוץ לעירה להחזירה, דכיון שנתלצית לו סתם ללכת ולא קצעה לו זמן, הא ודאי ראויה יכולה לכופו להחזירה כל זמן שהוא רוצה לישב שם וכו', דהיה לה להתנות עליו בשטר שצב זמן שתלצה יחזירה וכו'.

ובאזהב משפט סי' י"ג, בנדון שנשאו צעירה והתנו שלא יוציאנה משם ואח"כ נתראו לעצור לעיר אחרת, ועכשיו היא רוצה להחזירו לעירה, כתב דלכאורה מחלה על התנאי כיון שצאה מלוכנס, וראיה ממ"ש הטה"ד [פסקים וכתבים] צ"ח ר"ל א"ל אשה שמסרה מודעה שלא מחלה על זכותה שלא יוציאנה הצעל וכו', פשיטא דמהני, ואפילו גילויה דעת צעלמא הוי מועיל ע"ש, והציאו מנן צ"ב [כאן], משמע דאם לא מסרה מודעה, ואף גם לא גילתה

ד אבל הנושא אשה באחת מהארצות והוא מאנשי אותה הארץ אינו יכול

להוציאה (ב) לארץ (ה) אחרת

אבל

פתיחי תשובה

(3) לארץ אחרת. עכ"ט מ"ט בשם מהרי"ט אם היו מתעללים עליו בו ועיין בס' ישועות יעקב סק"ב שפסק ע"ז דכ"ה שהוא מ"ט מ"ט היו בגדל אונס כתמנה חייבה דלא לאמרינן ע"ש:

הפוסקים

ס"ק י אות א

משה סי' י' דף ל"ב טור ז' ד"ה וא"כ, כתב דספקו של התומת ישירים [הנ"ל אות הקודם] נפשט מדברי הר"ן [המזכיר צלות א"י וכו', וראיתי לכנה"ג [הנה"ט סק"ז] שכתב ואם הדין המסויים [שם בתמ"י] שפסקו של הרב צעל הספר היה כשהיה הדין נותן לכופה שתלך לארץ ואינו רוצה להצילה לעירו שהיה דר זה אלא לעיר אחרת מנצול אותו מלכות שלו, כגון שהיה מיהודה וארם אשה בגליל ורוצה להוליכה ליסודה לעיר אחרת שלא היה עירו עכ"ל, גם בזה אני אומר דמדברי הר"ן הללו שמעינן ליה, ממש שיכול להוציאה מכך שגליל לעיר שזיבורה אם היה מושבו זיבורה צעיר, וכוונתו מצוורת שיכול להוליכה לעיר שזיבורה אפילו אינה עיר, ובלבד שהיה מושבו צעיר, דאל"כ הו"ל דיכול להוציאה לעירו שזיבורה, ותו לא, אבל אומרו "אם היה מושבו וכו'", משמע בזהדיא כמו שכתבנו וכו', ומה שר"ה צכנה"ג שם לחלק אם העיר שרוצה להוליכה זיבורה היא שזה העיר שגליל לא לא וכו', כל כי הכי מילי סתראי ניבאו ממה שיואל מפורש מדברי הר"ן, כי לדעתו ו"ל העיקר שהיה העיר שרוצה להוליכה לשם שזה לעירו שהיה דר מקודם, אע"פ שאינה שזה לעיר שיצאה משם וכו', ואם אינה שזה, אע"פ שזה לעיר שגליל אין יכול להוציאה וכו', וכן לא יוציאנה לכך שזיבורה אם היה מושבו צעיר, אע"פ שהמקום שגליל היה כרך וכו'.

ובבית יעקב כאן סעיף ג', מצויר דלמקום השוה למקומו יכול להוציאה צארה, אבל אם מעיר גליל וואו זיבורה צכ"כ, אף שמוציאה זיבורה מכך לכך, א"י להוציאה זיבורה לעיר, שיוכלה לומר לא נתרצתי מיהודה אלא שצדי לנור צכ"כ. ובהפלאה קו"א סק"ב, כתב דלכאורה נראה לאינו יכול להוציאה אלא לעירו שהיה מקום מושבו זיבורה, אבל לעיר אחרת זיבורה יוכלה לומר אלעתא דכ"ה לא נתרצתי, כמ"ש הר"ן [הנ"ל] דאם רוצה להוציאה מכך שגליל לעיר שגליל, ויכולה לומר ע"ז לא נתרצתי, ואי קשיא דהא יכול להוציאה צוורת מדינה מעיר לעיר, וא"כ כיון שיכול להוציאה מנצול זיבורה לעירו, ממילא יכול אח"כ להוציאה מעיר לעיר אחרת צוורת מדינה, וא"כ למה לא יוכל להוציאה מעיר לעיר אחרת, ו"ל דהא דקאמר דיכול להוציאה מעיר לעיר היינו כשהיה מאורת מדינה אבל אם נשאה צמדינה אחרת אע"פ שדרה עמו כאן, אינו יכול להוציאה מעיר לעיר וכו'.

י. אינו יכול להוציאה לארץ אחרת. א. מקור הדין, והאם יכול להוציאה לארצה. מקור דברי השו"ע כמגוין צכנה"ג הוא צכנה"ס פ"ג מאישות הלכה י"א (הנ"ל). וצמ"מ שם כתב דמקור

צכ"כ

(ג) ברמב"ם הגדפסים, הלשון הוא "אבל הנושא אשה באחת מן הארצות ויהא מאנשי אותה הארץ וכו', ובמהדורות פרנקל הגירסא "והוא", וכן הביא הסמ"ג לאוין פ"א והמדרכי כתובות סי' ר"פ. ועיין בשנינו גוסטאות ברמב"ם הנ"ל. ועיין לקמן בזה, בדעות הפוסקים אם יש ג"מ אם היא מארץ או לא.

באר היטב

(ה) אחרת. אפילו לארץ מולדתה א"י להוציאה כי י"ל צכ"א יש לי נחת רוח יותר כי הורגלתי פה. צ"ש. וכתב מהרי"ט שכתב ח"א סי' ת"ז אם הגויים היו מתעללים עליו מטעם שאינו היה לו עסק במתן המלך ויכול להוציאה לעיר אחרת כיוצא בזה. ועיין בנדרים מה"ע סי' קכ"ה:

אוצר

ובביאור הגר"א סק"ד, כתב ע"ד הר"ן, דמשמע דמעיר לעיר ומכך לכך יכול להוציאה אפילו בגליל, וטעמו, דס"ל דיכול לקצוע דירתו צעירה, ולפי"ז ה"ה דיכול להוציאה מעיר לעיר ומכך לכך, דהא צוורת מדינה יכול להוציאה מעיר לעיר ומכך לכך (הנ"ל). וכן כתב דעת הר"ן, שכתב הר"מ פירנאליס שצכ"כ משה סי' י' דף ל"ב טור ז' ד"ה ומתורתו.

ובבאן פינה (דריסת ארץ) סק"א, כתב דנראה דמוכח דעת ה"ש מהתוס' כתובות ק"י ע"ב, דליתא התם צברייתא, היא צוורת נצח [מאר"י] וואו אומר שלא לנצח, כופין אותה שלא לנצח, וכתבו התוס' ד"ה היא ו"ל תימא מאי איריא צארה, אפילו בשאר ארצות נמי הי"ך תוכל לדחקו לנצח ממקומו וכו', וכתב הפני יהושע שם, דנראה מזה דהתוס' משמע להו דהסוגיא איירי מכפית הבעל לנצח [ענ"ל לעיל סק"ד אות א'], דלשיטת ר"ת דכל הצרייתא מיירי מכפית האשה לנצח ואשכחן נמי שהיא כופה אותו הי"כ שגשאה צמדינה, א"כ שפיר אינטיקדן לאשמועינן צרייתא אם מדינה היתה צחול"ל ונשאה שם, דלפי"ז כופין אותה שלא לנצח וכו', ולפי"ז אם נאמר דאם נשאה צמדינה יכולה לכופו לנצח למדינתו לשיטת הרמב"ם כספק הח"מ, א"כ אף לשיטתם לא מקשי התוס' מידי, ד"ל דהצרייתא איירי צמדינתו היתה חול"ל ומדינה היתה אר"י ונשאה שם, ושפיר אינטיקדן לאשמועינן דלפילו הכי כופין אותה שלא לנצח, אלא ע"כ מוכח שצארה ארצות נמי צכנה"ג אינה יכולה לכופו.

ובאם הדרך (להר"מ אשכנזי) סי' ד', כתב ומהתימא על הח"מ שכתב דזה, דטעם הר"ן נראה משום דהא דלאמרינן צכוספתא דע"מ כן נשאה ויזיר, לכופה להוציאה לעירו, היינו לתועלת הבעל, אבל אם מתרצה לנצח שם הכרזת זידו, והו"ל כעירו ממש, ומוציאין מעיר לעיר וכו', וכן מתבאר מדברי מהר"ם מונוטנצור שזכיר הר"ש צפירוש התוספתא ו"ל, צד"ה שהיה מיהודה ואירם אשה זיבורה אין יכול להוציאה למדינה אחרת, אע"פ שהאשה מגליל אינו יכול להוציאה מיהודה, ולא מלי למימר לה, והלא אין זה מקום מולדתך, מה איכפת לך אם אדור כאן או צמדינה אחרת, דלמלא למימר אלעתא דכ"ה נתקדשתי לנור זיבורה, כי שם יש לי נחת רוח כי הורגלתי שם, ומוכח מדבריו אלו, דכל היכא דלית לה טענת נחת רוח דהורגלה שם, מלי לכופ לה צאמרו מאי איכפת לך וכו'.

ג. והאם יכול להוציאה לארצו לעיר שלא בא ממנה, או לכרך בארצו למרות שהוא דר בעיר. שכתב הר"מ פירנאליס שצכ"כ

(ד) וע"ש שבידע מהר"ם מונוטנצור כתב דכשקדשה ביהודה והיא מגליל אינו יכול להוציאה למדינה אחרת, אע"פ שיהודה אינה מקומה, ופירש הסור שאף לגליל אינו יכול להוציאה וזה שלא כדברי הר"ן [וענ"ל לקמן בס"ק הבא אות א']. וע"ע בבית יעקב סעיף א' שמפרש את הסור שאם נשאה בארצה בודא יכול להשארה במקומה.

אוצר

סיק י אות א — ג

הפוסקים

דבריו הרמז"ם הוא דמשנה כתובות ק"י ע"א, [שגש ארלות לנשואין וכו'], ודלמפרש בתוספתא [שם פ"ב הלכה י"א, ד"א] בזמן שהוא מאותה הארץ שגשאה. וכתב דבזבז בטעם הדיון, דכשנייה מאותה מארץ, מתמחא נישאת לו ע"מ שידור עמה במקום שגשאה. וכתב"ש ח"ג ס' קנ"ז, כתב דזה [שאינו יכול להוציאה לארץ אחרת] לפי שהאשה רואה לשמוע שמועות בכל יום מקרוביה וכו'.

וברא"ש פ"ג דכתובות סי' י"ז, הביא תשובת מהר"ם [שהוציאה לעיל סק"ד אות ג'], שכתב לבאר התוספתא שהיה מיוחדת וארס אשה ציבורה אין יכול להוציאה למדינה אחרת, דלע"פ שהאשה מגביל אינו יכול להוציאה מיוחדת, ולא מצי למימר לה והלא אין זהו מקום מולדתה, מצי איכפת לך אם אדור כאן או בצדדינה אחרת וכו', דמציא למימר אדעתא דהכי נתקדשתי לך לדור ציבורה, כי שם יש לי נחת רוח יותר כי הורגלתי שם וכו'.

ובסוד כאן כתב, ובנושא אשה ציבורה והוא מיוחדת שאינו יכול להוציאה משם לגביל, גם כזה כתב ר"מ מרונטובורג שאינו יכול להוציאה מאותו הארץ להוציאה לארץ אחרת, כגון אם הוא מיוחדת וגשאה שם, אינו יכול להוציאה משם ולהוציאה לגביל, אפילו אם היתה מגבילתו. וכן כתבו דלעת מהר"ם, ד"ח כאן, דפרישה סק"ה, דנחלת דבי סק"ה ודבורת חיים [להר"ח שפתו] ח"ג סי' ס"ב דף כ"ב טור א' ד"ה וכו'. וכן משמע דהפוסקים סק"א דקושיותו. ובערך לחם כאן, עמ"ש בצ"ע שאינו יכול להוציאה לארץ אחרת, כתב שאפילו לארצה וכו'. וכ"כ דבזבז כאן ובד"ש סק"ה. ועיין צבית יעקב המוצא לקמן בצות הבא, שמשמע מדבריו דכלא קדשה דארצה ח"י להוציאה.

ובמגילת ספר לאוין פ"א דכ"ה טור א', כתב דצירושלמי כתובות פ"ג הלכה ו' איתא על המשנה ה"ל, מתניתין כשהיה מיוחדת וגשאה מגביל וכו' [ולכאורה הירושלמי פליג על התוספתא שהיא מקור דין הרמז"ם והשו"ע המוצאים בסק"ד אות א'] האיש כופה את האשה ללכת לארצו, ואפשר לומר דהירושלמי לא פליג אתוספתא, וה"פ מתניתין כשהיה מיוחדת וגשאה אשה מגביל, ומקום הנשואין היה ציבורה, [ואז] אינו יכול להוציאה אפילו לגביל שזאת המקום מולדתה וארצה וכו', דמציא למימר אדעתא דהכי נישאתי לך לדור ציבורה כי שם יש לי נחת רוח יותר, והא ראייה שעקרתי דירתי ממקום מולדתי לשבז אל ארץ יהודה וכו'.

ב. כששניהם מארצות גפרדות, וקדשה בארצה, וגשאה בארץ שלישית האם יכול להוליכה לארצו או לארצה. הרא"ש פ"ג

דבריו הרמז"ם הוא דמשנה כתובות ק"י ע"א, [שגש ארלות לנשואין וכו'], ודלמפרש בתוספתא [שם פ"ב הלכה י"א, ד"א] בזמן שהוא מאותה הארץ שגשאה. וכתב דבזבז בטעם הדיון, דכשנייה מאותה מארץ, מתמחא נישאת לו ע"מ שידור עמה במקום שגשאה. וכתב"ש ח"ג ס' קנ"ז, כתב דזה [שאינו יכול להוציאה לארץ אחרת] לפי שהאשה רואה לשמוע שמועות בכל יום מקרוביה וכו'.

וברא"ש פ"ג דכתובות סי' י"ז, הביא תשובת מהר"ם [שהוציאה לעיל סק"ד אות ג'], שכתב לבאר התוספתא שהיה מיוחדת וארס אשה ציבורה אין יכול להוציאה למדינה אחרת, דלע"פ שהאשה מגביל אינו יכול להוציאה מיוחדת, ולא מצי למימר לה והלא אין זהו מקום מולדתה, מצי איכפת לך אם אדור כאן או בצדדינה אחרת וכו', דמציא למימר אדעתא דהכי נתקדשתי לך לדור ציבורה, כי שם יש לי נחת רוח יותר כי הורגלתי שם וכו'.

ובסוד כאן כתב, ובנושא אשה ציבורה והוא מיוחדת שאינו יכול להוציאה משם לגביל, גם כזה כתב ר"מ מרונטובורג שאינו יכול להוציאה מאותו הארץ להוציאה לארץ אחרת, כגון אם הוא מיוחדת וגשאה שם, אינו יכול להוציאה משם ולהוציאה לגביל, אפילו אם היתה מגבילתו. וכן כתבו דלעת מהר"ם, ד"ח כאן, דפרישה סק"ה, דנחלת דבי סק"ה ודבורת חיים [להר"ח שפתו] ח"ג סי' ס"ב דף כ"ב טור א' ד"ה וכו'. וכן משמע דהפוסקים סק"א דקושיותו. ובערך לחם כאן, עמ"ש בצ"ע שאינו יכול להוציאה לארץ אחרת, כתב שאפילו לארצה וכו'. וכ"כ דבזבז כאן ובד"ש סק"ה. ועיין צבית יעקב המוצא לקמן בצות הבא, שמשמע מדבריו דכלא קדשה דארצה ח"י להוציאה.

ובמגילת ספר לאוין פ"א דכ"ה טור א', כתב דצירושלמי כתובות פ"ג הלכה ו' איתא על המשנה ה"ל, מתניתין כשהיה מיוחדת וגשאה מגביל וכו' [ולכאורה הירושלמי פליג על התוספתא שהיא מקור דין הרמז"ם והשו"ע המוצאים בסק"ד אות א'] האיש כופה את האשה ללכת לארצו, ואפשר לומר דהירושלמי לא פליג אתוספתא, וה"פ מתניתין כשהיה מיוחדת וגשאה אשה מגביל, ומקום הנשואין היה ציבורה, [ואז] אינו יכול להוציאה אפילו לגביל שזאת המקום מולדתה וארצה וכו', דמציא למימר אדעתא דהכי נישאתי לך לדור ציבורה כי שם יש לי נחת רוח יותר, והא ראייה שעקרתי דירתי ממקום מולדתי לשבז אל ארץ יהודה וכו'.

ב. כששניהם מארצות גפרדות, וקדשה בארצה, וגשאה בארץ שלישית האם יכול להוליכה לארצו או לארצה. הרא"ש פ"ג

ג. וכשקדשה בארץ שלישית וגשאה בארצה. הב"ש סק"ג, הביא את הטור שכתב דבדבריו מהר"ם [הכ"ל סק"ד אות ג'] דלאס הוא מיוחדת וקדשה בגבילי "אפילו לא נשאה בגבילי" אללא דבש"י כריכה לילך אחריו, וכתב דלפער דכוונה הטור. דלחיצא דמהר"ם הכלל הוא

ס. עיין לעיל שם, אם לדעת מהר"ם יש לחלק בין קידש לבין נשא. סא. ובמשנה למלך פ"ג מאישות הלכה י"ז, הקשה מאי אתא הטור לאשמועינן כיון שאפילו נשאה במקומה בגבילי צריכה לילך אחריו [בדעת הרמב"ם שהביא בתחילת הסימן] כ"ש בעיר אחרת, ולשית מהר"ם גופיה איצטריכא ליה כיון שאם נשאה בגבילי לא היה יכול להוציאה משם אשמועינן כשנשאה בעיר אחרת בעבר הירדן יכול להוציאה לארצו ליהודה [ע"ש מה שתיירן]. וע"ע בקובץ בית אהרן וישראל חוברת י"ז עמ' ק"ג אות ה', שכתבו דלכו"ע [פרס לר"ת] יכול להוליכה לארצה.

סב. ע"ש שכתב דפשיטא שאם נשאה בגבילי והלכה מרצונה הטוב לדור בעיה, דיכול לכופה לילך ליהודה כיון דעתי לאו מקום נשואין שלה. ובהנחות בני ישראל שם אות ג' פקפוק בדבר.

סג. עיין באילת אהבים כתובות ק"י ע"א על תוס' ד"ה שלש, שכתב שדחוק מאד בלשון הטור דמיייר דהיא מעבר הירדן, ומה לא הוכיר הטור [ושם האריך עוד לדחות דברי הבי"ש].

נו. בטור שלפנינו הגירסא "לארצה", אך בדפוסים הראשונים הגירסא "לארצה", וזה ברור מהמשך דברי הטור. וכן גרס בב"י, ופירש שכונתה הטור שאפילו לארצה [אינו יכול להוציאה, וכ"ש שאינו יכול להוציאה לארץ אחרת].

נז. עיין לעיל בסוף הקדום אות ב' ובהערה ג"ד שחר"ן שם חולק על זה.

נח. כתב בנתיבות משפט דף ר"ב טור א' ד"ה וכתב, לא ידעתי היכן כתב כן מהר"ם וכו', והנה כל דבריו אלו, אינן אלא שאינו יכול להוציאה מיוחדת שנשאה לארץ אחרת שאינה מולדתה, ולא מצי למימר לה דכיון שהוראה אינו מקום מולדתה מאי איכפת לה שחדור ביהודה או במקום אחר דכיון שהורגלה ביהודה יש לה נחת רוח יותר אע"פ שאינו מולדתה וכו', אבל אם רוצה להוליכה לעיר ולמקום מולדתה, מגיל שאינו יכול, דבכה"א לא מציא למימר דיש לה נח"ד יותר במקום שהורגלה, דגם בעיר הורגלה, ויש לה נח"ד ודאי לומר בעירה, ואם כפי דברי הטור דגם לעיר אינו יכול להוליכה, אמאי נקט מהר"ם דלא מצי למימר לה אין זה מקום מולדתה וכו', סתם מהאי הוליל, דלא מצי למימר לה, אין זה מולדתה ואני רוצה להוליכה לשם. והובאו דבריו במגילת ספר המובא בפנים טור ד'. ועיין בביאור הגר"א סק"ד, שכתב שהטור פירש כן בדבריו הר"מ [משמע שא"י מוכרח לפרש כן].

נט. ע"ש שכן הוא גם לדעת הרמב"ם המובא לעיל סק"ד אות א'.

אבל מוציאה ממדינה ^(א) למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ ואינו

באר היטב

(א) למדינה. כלומר מעיר גדולה לעיר גדולה. כי בעיר גדולה יש מעלה יוכל לקנות כל צרכה וחסרון לאין זה גנות ופרסים כי הכל יושג. שם ודוחקים ומקדים בתיים זה לזה כ"כ רש"י בכתובות דף ק"י ע"ב. ובקדושין דף מ"ט ע"ב כתב רש"י ושיבת כרכים קשה להיוקר תלוי בו ע"ש שהכל הוא במדינה אחת. ב"ש ועיין כהנ"ג דף ל"ח ע"ב:

הפוסקים

סי' י אות א — סי' יא

אוצר

ה. וכשגם הקדושין וגם הנשואין היו בארץ שלישיה. כתב בהפלאה קו"א סק"א, דמדברי הב"ש [הנ"ל בזה] הקודם שציאר דברי מהר"ם [מבואר שם הקדושין והנשואין היו בארץ שלישיה ויכול לכופה וכו' ^(א)], ואין הדיון נכון להא בקידשה ובנשאה בעיר מולדתו אינו יכול לכופה אפילו לילך לארץ מולדתה [עמ"ל לעיל אות א'], ומן הסבירא אין ארץ מולדתו מעלה לגבי ידיה, אלא כיון שהיה כאן הקדושין והנשואין אי"ל לכופה ללכת [מפני שהורגלה], והיה בארץ אחרת וכו'. וכ"כ בדעת המרדכי [כתובות] סי' ר"פ בשם מהר"ם, בדגלי יעקב שם עמ"ס ^(א).

ו. וכשנשיהם מארץ אחת ונישאו בארץ אחרת האם יכול להוציאה לארץ שלישיה. כתב בדגלי אהבה פ"ג מאישות הלכה י"א, לאס הוא והיא מיהודה ויושבין בגליל, יכול להוציאה מגליל לעבר הירדן, דמ"ש הוא ארץ מהאי ארץ, כיון שאין רגונה לשב למולדתה לארץ יהודה, רק רגונה לישב בגליל וחלוא הוא עם עה"י, ודברים אלו הם לא פירוט אחריו, מ"מ מכללל נאמרו בדברי הרמב"ם, דכתב מי שהיה בארץ מן הארצות ונשא אשה בארץ אחרת כופין אותה ויואלת עמו לארצו כו', ובספ"א כתב, אבל הנשוא אשה בזהב מן הארצות והוא מאנשי אותה ארץ אינו יכול להוציאה לארץ אחרת, הכי דווקא כשאם מאנשי אותה ארץ אינו יכול להוציאה לעה"י.

ועיין בתורת חיים [להר"ח שבת] ח"ג סי' ס"ב דף ל"א טור ד' ד"ה אמנם יראה, שכתב בקושיותו על הטור בהסבך דברי מהר"ם, דמסתברא שאפילו אין הבעל מיהודה וגם האשה מעיר אחרת ונישאו בישראל, אינו יכול להוציאה משם, ומש"כ מהר"ם שבנשוא אשה מיהודה אינו יכול להוציאה דווקא אם הוא מיהודה, אינו אלא באירוסין שאירסה בישראל וכו'.

ז. ואם כופין לשוב לארצם. כתב במגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ה טור א' [נתנן סתירת התוספתא והירושלמי אליבא דהרמב"ם], לאס הוא מיהודה ונשא אשה מיהודה, ומקום הנשואין היה בארץ אחרת, אז כופין אותה לשוב אל ארץ יהודה שהיא ארצו ומולדתו, שע"מ כן נשאה אע"פ שלא פירש וכו', ולא תניא למומר אדעתא דהכי נישאתי לך לדור כאן כי יש לי נחת רוח וכו', כיון דלמקום דירתו ומולדתו הוא שמוציאה וע"מ כן נשאה וכו'.

ועיין בב"ח, שכתב בהסבך דברי מהר"ם, דכשנישאה מיהודה ונשאה בגליל מודה מהר"ם [לר"ת ^(א)], דכופין אותה לשוב ללכת מגליל אפילו לאחר זמן וכו', כיון שאין לגליל לא ארצו ולא ארצה.

יא. אבל מוציאה ממדינה למדינה, ומכפר לכפר באותה הארץ

(א) וכ"כ בדעת מהר"ם בתשובת בעל הדרישה בהרי"ק קדם סי' י' עמ"ל ר"ס טור א' ד"ה ועוד.

(ב) לכאורה לדעת הרמב"ם והשו"ע דיכול לכופה לצאת לארצו, אפילו קידשה ונשאה במקומה כמבואר לעיל סי' ד אות ג', ה"ה בקידשה ונשאה בארץ שלישיה.

(ג) דעת ר"ת היא ששאה היא הכופה את האב ללכת למקום למקום, ודבריו מבוארים לקמן סק"ג.

הוא אם נשאה במקום מולדתה אז אין כופין אותה לילך אחריו, אבל אם היו הנשואין בארץ שאינה מדינת מולדתה ואינה מדינת מולדתו כריכה לילך אחריו, ואם קדש אותה במדינה שאינה מולדתה, אז אפילו אם הנשואין במדינת מולדתה כריכה לילך אחריו, כיון שהקדושין היו במקום שאינו מולדתה והיתה כריכה לילך אחריו, אז אמרינן דהנשואין היו מתמחא על חיוב זה, והיינו שכתב הטור, אם הוא מיהודה וקדש בגליל היינו שהוא אינה מגליל, אפילו לא נשאה בגליל, אלא הנשואין היו בארץ מולדתה כריכה לילך אחריו וכו' ^(א). וכ"כ בשו"ע לצבל מרכבת המשנה סעיף א'.

ובנהגות כתובת פסים צרישה סק"ג, כתב דו"ל להטור אתה לאשמועינן לאס נשאה בזהב וקידשה מתחילה שלא בזהב שכוין אותה לילך לארצו, ולא תימא דווקא שהיו הקדושין והנשואין במקום אחד, אז אמרינן דמתמחא ע"ד זה קידשה וכו', אבל כשקידש במקום אחד ונשאה במקום אחר ה"ל מלל נשאה במקום שקידשה והלך לארצה ונשאה שם מתמחא דעתו להשתקע שם, קמ"ל דאמרינן דע"ד קדושין ראשונים נשאה. ועיין בבית יעקב כאן, שפירש כן בדעת הטור [אלא] לא לשיטתו להטור ס"ל כרמב"ם].

ובהרי"ק דם סי' י' בתשובת בעל הדרישה, דייק מהמרדכי [כתובות] סי' ר"פ, משמע דווקא כשקדשה שלא במקום ארץ מולדתה, ואז אם נשאה בארץ מולדתה אמרינן דע"ד קדושין ראשונים נשאה וכו' [וע"ש שהאריך להוכיח שכן הוא דעת שאר הראשונים בדברי מהר"ם]. וכ"כ בתשובת הרח"מ פיראנדים שבדף משה סי' י' דף ל"א טור א'.

ד. ובשקידשה בארצו ונשאה בארצה. כתב באילת אהבים כתובות ק"י ע"א דף קכ"ט טור א' [בבאר את דברי הטור בדעת מהר"ם], דמהר"ם בפירוט הירושלמי כתב, מתניתין כשהיה מיהודה ונשאה בגליל ^(א), פירוש שהלך שם ונשאה וכו', ולכאורה שפת יתר הוא, אלא נראה לדונת מהר"ם להשקות הירושלמי עם התוספתא [עמ"ל לעיל אות א' ג'], שפירשה המשנה באירסה בישראל שאינו יכול להוציאה לגליל, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דהתוספתא מפרשה שאין יכול להוציאה מיהודה לגליל, והירושלמי מפרש שאין יכול להוציאה מגליל ליהודה, והיינו ג"כ בקידשה בישראל והלך לגליל ונשאה, דמהיה יכול לישא אותה בישראל והלך לגליל ונשאה, ש"מ שדעתו שישתקע שם בגליל ולכן אין יכול להוציאה וכו'.

אולם בתשובת הרח"מ פיראנדים שבדף משה סי' י' דף ל"א טור ב' ד"ה כלל, כתב דלדעת מהר"ם אם הוא מיהודה ואינם אשה ממקום אחר, אע"פ שהנשואין לא היו בישראל, ואפילו היו במקומה, כופין אותה ללכת להביאה ליהודה כיון שהיה הוא מיהודה וארצה שם.

(א) עיין לעיל שם ביאורים נוספים בדברי הטור.

(ב) עיין בברכת אליהו סק"ד, דהוה גירסת מהר"ם בירושלמי, וי"ג מגליל.

באר הגולה

ה' כחמשה עשר עומא שם בנח' ע"כ דנכרך שכיח כל מילי ו' שם כחמשה ר' יוסף בר חנינא מנין שישיבת כרכים קשה שנאמר ויכרתו לכל האנשים המתנבזים לשבת בירושלם

ואינו יכול להוציאה ממדינה ה' לכפר ומכפר ל' מדינה:

ו"א

אוצר

סיק יא — ס"ק יב אות ב

הפוסקים

ל"אין לגמלא שם, בשלמא מכרך לעיר דנכרך שכיח כל מילי, בעיר לא שכיח כל מילי, אלא מעיר לכרך מ"ט, מסויע ליה ל' יוסף בר חנינא, דלר"י בר חנינא מנין שישיבת כרכים קשה, שנאמר (נחמיה ו"א) ויכרתו העם לכל האנשים המתנבזים לשבת בירושלם והטעם לשיבת הכרכים קשה פירש רש"י שם ד"ה ישיבת, שהכל מתיישבין שם ודוחקים, ומקריבים הבתים זו לזו ואין שם אור, אבל בעיר יש גגות ופרדים סמוכין לבתים ואורין יפה. והוצא בשו"ת הריב"ש סי' פ"א וקע"ז, וכ"כ בתוס' רי"ד ובר"ן שם, וברע"ב שם משנה י'. ובשטמ"ק שם ס"ד"ה אבל, הביא מרש"י מהדור"ק, דעיר יושבת בין אילנות ושדות ויש לה אור יפה וטוב ישיבתה, משא"כ כרך המוקף חומה.

ובמאירי שם, כתב שהגביל בכרך שהוא המדינה גדולה שכל הדברים מלוין שם קשה לו ללכת לשיבת עיר שהוא פחות מכרך וכו', שאין הרבה דברים מלוין שם, והגביל בעיר שיש שם פירות הרבה ואין שם רוב עם עד שיעמדו שם דיוחא וכן שיש שם פירות הרבה צול, קשה לו ללכת משם לשיבת כרך שישיבתה ישיבת דחק וקנין כל הדברים ציוק. וכע"ז כתב רש"י בקידושין מ"ט ב', הביאורו לענינים בפס"ד דכנים כרך א' עמ' 273 הרבנים א' ע' רורנר י' כ' רונטל ומ' ב' חמוי. וברנז' חנגלל שם, מוצא צאור הגאונים, כתב לשיבת הכרכים קשה, שר"ך הוציא מרובה וכו'. ובשטמ"ק שם כתב בשם תלמידו ר"י, לשיבת הכרכים קשה מתוך שנמכרים הדברים ציוק וכו', ועוד שזכרנו לריכין בני אדם להתנהג במעלת העשירים, שם בהוצאה בין צמלוצו. ובנמוקי שם, כתב גם דנכרך מקריב הבתים.

ב. מה גקרא "מדינה" ומה גקרא "כפר", והאם זה דיוקא, או שהדבר תלוי בגודל המקומות ובמה שיש בהם. איתא במשנה כתובות ק"י ע"ב, לאין מולין לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר^{עב}. ובפיה"מ לרמב"ם שם כתב דעיר הם הכפרים שהם סביבות הכרך, וכרך היא המדינה הגדולה המוקפת חומה^{עב}. ובשטמ"ק שם הביא מרש"י^{עב}, דכרך נקרא עיר שהיא מוקפת חומה ויש בה שווקים וכו', ואם אין בה שווקים נקראת עיר. ומרש"י מהדור"ק, דעיר יושבת בין האילנות ושדות וכו', משא"כ כרך המוקף חומה.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ג טור ב' ד"ה כל, עמ"ש בסמ"ג שם דנכל ארץ וארץ יש בה כרכים וכפרים וכו', כתב דכרכים הם מדינות המוקפות חומה, והוא מקום שווקים, וכל דבר מלוי בו, וכפרים

קא' ובהגמ"ש שם אות ו', ציין לירושלמי (פ"ג בכתובות הלכה י') דיליף מקרא [בראשית י"ט י"ט] תרבקני הרעה ומתי, אפילו ממשאר לסורא, ותקשה במגילת ספר לאוין פ"א דף כ"ו טור א', דבירושלמי יליף מתאי קרא לענין בניה בודק. ועי' במהדורות שבתי פרנקל [שם הוא אות ז'] שהעבירו את הציון על המילים "ילבדוק עצמם יפה בניה היפה".

עב' עיין לקמן מדוע שינו הרמב"ם והשו"ע מלשון המשנה וכתבו במקום עיר וכרך — מדינה וכפר.

עג' במהדורות קאפה, כתב עיר גדולה המיושבת, וכתב שם בהערות שהנוסחה הרגילה כנראה מקורה בסעות.

עד' ברש"י שלפנינו במשנה [ד"ה אין] אינו מזכיר שכתב מוקף חומה, אלא שהוא גדול מעיר ויש בו שווקים וכו'.

הארץ. מקור הדין שמוציאה באותה ארץ למקום השוה, והסוברים כן הוא לשון הרמב"ם פ"ג מאישות הל' י"ז, וכ"כ בסמ"ג לאוין פ"א. והוא מהמשנה כתובות ק"י ע"א, אבל בצאתה הארץ מולין מעיר לעיר ומכרך לכרך וכו'. וכתב צמ"מ שם, לשון המשנה "כרך", והרמב"ם כתב "מדינה", והכל אחד, ומלוינו בכתוב שם מדינה למקום מיוחד "עילם המדינה" (דניאל ח' ב'). וכתב דניאל דחיי דף פ"ה טור ג' דהטעם לזה הוא, לכיון להמקומות שוין, מה איכפת לה. ובתשב"ץ ח"ג סי' קנ"ה, כתב שלפי דעת הגאונים הבעל יכול לכופ את אשתו ללכת ממקום למקום בארץ אחת, והחולק עליהם בזה כבר נדחו דבריו וכו'^{טו}, ועוד שדברי הגאונים הם קצלה ועליהם אנו סומכים בכל דבריהם. וכ"כ שם צמ"מ פ"ו.

ובבאר מים חיים (להר"ש ויטאל) סי' כ"ז בתשובת מהר"ם קוריאל, כתב דזהו דבר פשוט דצאתה הארץ מולין מעיר לעיר ומכרך לכרך וכו', ופסקיה כל הפוסקים וכו'. וכ"כ בהספא קדישא ח"ב סי' י"ד עמ' פ"ב טור ב'. ובפסקי הגר"א כאן כתב שמשמעות דעת הגר"א כרמב"ם וכשו"ע, שצאתה מדינה יכול להוציאה מעיר לעיר ומכרך לכרך, ועיין לעיל סק"ד אות ב'.

וכתב בתבואות שמש"ס סי' כ"ו, דכל זה [דיכול להוציאה] אם תהיה לו עבודה הראויה לחיות ממנה בריוח במקום שמוליכה שם, אבל בלא"ה אינו יכול להוציאה מעיר שדירים זה כעת שיש להם עבודה בריוח וכו', דלחיים נתנה ולא ללעז, ועדיפא ממנה מלאנו, צמי שרעה לעלות לארץ דקיי"ל [לקמן סעיף ג'] דכופין את אשתו לעלות, שכתבו הפוסקים שכ"ז בתנאי שיהיה לו שם מקום מוכן למלא פרנסתו וכו' [עמ"ז לקמן סק"ח אות טו], והדברים ק"י.

ועיין בשואל ומושיב מהדורה תנינא ח"ד סי' ס"ג, שהדין לכה לומר דלא נחלקו בשו"ע ר"ת עם שאר הפוסקים רק על תחילת מקום לירות וכו', אבל כל שזכר קצבו לירות במקום אחד כזה ויפה כח שניהם שאין לכופ את אחד מהם לשנות את מקומו, וכתב שאינו כלום ומה צדק שקצבו כבר לירות מ"מ אכן מסופקים אם יוכל כל אחד מהם לחזור בו ולומר שאינו יכול לדור שם בזה המקום מפני שינוי אור וכו' וכו', ודלעת הרבה פוסקים צנערא דגופא אינו מועיל מחילה ומכ"ש כאן דלא מחלה ולא מחל הוא בפירוש וכו', ועיין בשו"ת נוד"י מהר"ם אב"ע סי' ס"ז וגם שם מייירי בקצבו להם מקום ואפ"ה נחלקו בזה.

יב. ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר וכו'. א. מקור הדין וטעמו^ט. כן הוא לשון הרמב"ם פ"ג מאישות הלכה י"ז,

והוסף שיש דברים שישיבת המדינה טובה להם, ויש דברים שישיבת הכפרים טובה להם. ובצמ"מ ל"אין למשנה [כתובות ק"י ע"א] ושם במשנה איתא, אבל צאתה ארץ מולין מעיר לעיר ומכרך לכרך, אבל לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר. ועיין בהל"ה אות ה', שכתב כחמשה עשר עומא שם צמ"מ ל' דנכרך שכיח כל מילי, וצאות ו'

טו' כוונתו לשיטת ר"ת, המבארת לקמן סק"ג אות א'.

ע' כתב בח"מ סק"ה, דדין זה היינו כשהיו שניהם דרים במדינה אבל אם הוא דר במדינה ובשא אשה בכפר צריכה לילך אחרי [עיי' לקמן אות ה'].

אוצר

סי' יב אות ב

הפוסקים

וכפרים הם מה שחזן לעיר צלל חומה, והוא מקום גנות ופרדסים, ואין כל דבר מאוי בזו.

ובשו"ת מהרש"ם סי' קע"ה דף י"ט טור ז', כתב שדעת האחרונים כפשטא דמתניתין שכך הוא מקום גדול מוקף חומה, ועיר מקום קטן שאינו מוקף חומה, דלכ"ל [אלא תלוי אם מאוי כל דבר] נתנה המשנה דבריה לשיעורין, לזכיר למישקל כל עיר ועיר איזו זה לכרך ואיזו צלתי שיה וכו' ^{הנ}. ושם סי' קע"ז דף י"ט טור ג', כתב דרש"י [בפירוש המשנה דלכ"ל כרך] כתב כך גדול מעיר, והיה לו לפרש כך כך עיר כך, ומתקאמר "גדול", הורה לנו ודאי דשניהם נכנסין בסוג אחד, כי לא יאמר "פלוגי חכם גדול מפלוגי" אם האחד מהם עם הארץ והשני חכם גדול, אלא ודאי שאפילו שיהיה העיר גדולה יכנס בסוג כפר ואין מוציאין מכרך לעיר כדכר שאין מוציאין מכרך לכפר, והר"ן תפס הלשון בצמנו וכן הרע"ב, כי אין לנו זריכים לשקול ערים, רק גזירה מוחלטת שאין להוציא ממקום למקום אלא כששניהם שוים, וכמו שגראה מהלשון שהוציא הרא"ש [שם פי"ג סי' י"א] מספר הישר לר"ת, שכתב "כיון שאין שני המקומות שוים" וחזר וכתב "אם מקומותיהם שוים, או שניהם שוות או שניהם כרכים" שגוריה בזה שהנציבות האלו מדויקות, ועד כאן לא פליגי [הרמב"ם וכו', המוצאים לעיל סק"ד אות א'] אלא בכפיית האיש את האשה או להפך, אבל בזה לא פליגי.

ובבבב"ג אה"ט אות י"א, כתב שגראה שדניו של המהרש"ם אמת, ונראה למש"כ הטור עיר במקום כך להוציאנו מידי טעות, שהיינו יכולים לטעות מדברי התלמוד [ולומר] דבשלמא כשהם עומדים בכרך אינו יכול להוציאה לעיר וכ"כ לכפר, משום דבכרך שכיחי כל מיני ובעיר ובכפר לא שכיחי, וכן נמי כשהוא בעיר אינו מוציאה לכפר אע"ז דבעיר לא שכיחי בכרך, מ"מ שכיחי טפי מבכפר, אבל כשהוא בכפר, נהי דאינו יכול להוציאה לכרך דשיבת כרכים קשה, מ"מ לעיר ויולאנה שהרי פירש"י ז"ל [דבעיר יש גנות ופרדסים] וכו', וכדי שלא נטעה בזה תפס הטור עיר במקום כך למיתני טעם אבל אינו מוציאה וכו' ומכפר לעיר, מפני שהוא סובר דמה שאמרו בגמרא ששיבת כרכים קשה אין הטעם כפירש"י, אלא מפני שצדכך היוקר מאוי ודוחק עוזרים ושצים משא"כ בכפר, ולפי טעם זה אפילו מכפר לעיר אינו מוציאה, מפני שזכו שער עדיף מכרך לענין זה, גם כפר עדיף מעיר לענין זה, וא"כ יפרש כפירש"י הדיו דין אמת, שאע"פ שבעיר יש גנות ופרדסים סמוכין לבתים ואוויר יפה, כפר עדיף מעיר, שאם בעיר יש גנות ופרדסים מול אחד, בכפר יש מז' דלדיו, וא"כ תימא דעיר וכפר שוין לענין זה עדיין יש טעם אחד שלא להוציאה מפני שהיוקר מאוי ודוחק עוזרי דרכים, [ורש"י מודה לטעם זה] אלא שרש"י פי' כי שיבת כרכים קשה להשמיטנו לטע"פ שזו המקומות שוים דיוקת וצול ובעוזרים ושצים, עדיין אינו יכול להוציאה לכרך מפני שאין שם אויר.

אולם בשו"ת מהר"ם אלשיך סי' פ"ח, כתב דמוציאין מכרך גדול לעיר הקטנה מכרך אך יש בה כל מיני ^{הנ}, ואע"ז לישנא דמתניתין

[הנ"ל] לא משמע הכי דקתני ובאותה מדינה וכו' אבל מעיר לכרך לא וכו', אבל חזינא לרמב"ם שדרכו תמיד להעתיק לשון הגמרא בכל מקום, ופה שינה תרי שינויי, [שכתב] דבאותה הארץ מוציאין ממדינה למדינה ומכפר לכפר אבל לא ממדינה לכפר ולא מכפר למדינה עכ"ל, ויש לתמוה למה שינה בכרך וקראו מדינה ושינה בעיר וקראה כפר, וכי כעורה זו שגנה רבי וכו', ועוד שצדכך ח' דאשית [הלכה א'] כיוצ"ב נקט לישנא דמתניתין [קדושין מ"ט ז'] בזה דתקדש ע"מ שאני בן עיר ונמלא בן כך וכו', ומה נשתנה מקום זה ששינה וכו', וכן בסמ"ג כתב דמוציאה מכרך לכרך ומכפר לכפר וכו', ומאי שנא דבכרך נקט לישנא דמתניתין ובעיר שגנה וקראה כפר, וכן הטור שינה ב' שינויים מלשון המשנה שכתב אין מוציאין מעיר לכפר ומכפר לעיר וכו', הנה בפירוש שדעת הרמב"ם שממדינה שהיא כך לדברי המ"מ [הנ"ל באות א'] לכפר אין מוציאין, הא מכרך לעיר מוציאין וכן בדיוקא דכופא מכפר לכרך אין מוציאין הא מכפר לעיר מוציאין, וכן בסמ"ג מכרך לכפר אין מוציאין הא מכרך לעיר מוציאין, וכן הטור וכו', וכן נראה דעת המ"מ שלא הוסיף לו ברמב"ם אלא בלישנא דמדינה ללא נקט כך כלשון התנא, וכתב דהיינו כן, אבל לישנא דכפר שגרר לעיר כפר לא הוסיף, דמשמע דלויכו מתי יוחא חיי, דלמאי דקתני במתניתין עיר היינו כפר וכו', וכן נראה דעת רב כמח גאון [הבארה] [הבארה] ב"ח רי"ד כתובות ק"י ע"ב] שכתב דאם יש בעיר שמוליכה מרחץ וכו', ושכיחי בה כל מיני, אם אין יולאנה אין לה כתובה וכו', ומה שצטור קרא לכרך עיר ולעיר כפר, מסתברא דלתא לאוספי על הרמב"ם, משום דעדיין היה אפשר לומר, דכיון דעדיף מושב עיר ממושב כך [שהרי אין בה דוחק ושכיחי בה כל מיני, ובכרך יש דוחק], א"כ נ"מ דאין מוציאין מעיר לכרך, משו"ה כתב עיר במקום כך, לומר דדוקא מעיר לכפר או מכפר לעיר אין מוציאין וכו', משום דלא שני הפרש זה שצין עיר לכרך לשלא יולאנה מעיר לכרך וכו', וכן כתב

בדעת הרמב"ם והטור ב"ח כאן ד"ה ובאותה. ובשו"ת מהרש"ם ה"ל בציא ב"ח שם מהר"ם מונסון, שפירש עפ"י דברי הר"ג גאון [הנ"ל], דכשאלמו "כרך" לענין זה, לאו דווקא כך גדולה, אלא אפילו קטנה כל דמפקא מכפר, ומשמע ק"ת כדצרינו מטעמא דיהיב תלמודא [שם] דבכרך שכיחי כל מיני, ויש לנו לומר דז"ל בטר טעמא, מאחר דשכיחי כל מיני מה לי גדולה מה לי קטנה וכו' [ודעמו להלכה ראה לעיל ^{הנ}]. וכ"כ בדעת הר"ג גאון בכפי אהרן [להרי"א עזריאל] סי' י"ג דף ק"ג טור ג', דמ"ש בנמשא לא מעיר לכרך ולא מכרך לעיר אין הדבר כפשוטו, כך מוקף חומה ועיר שאינה מוקפת חומה, אלא כך ר"ל דשכיחי בה מרחץ ושווקים וכו', ובעיר לא שכיחי כל מיני, ומ"מ שאם יהיה העיר דשכיחי בה כל מיני מיני יכול להוליכה מהכרך לאותה העיר.

ובבבב"ג אה"ט כתב על דברי מהר"ם מונסון ^{הנ}, דלכאורה קשה, דבשלמא אי הוה כתיב בנמשא מכרך לכרך ומכפר לכפר,

היינו

ע"י בשיורי ברכה כאן, שהביא בשאלה לחוציא ממזרים לעיר דאמאי [ש]ו היתה השאלה שדברו עליה הרש"ם ומהר"ם מונסון שחרב חיים כפוי בעל חנם ומהר"ם מונסון בחשובותיהם פסקו שיכול לחוציא וקיימו דבריהם הגאונים הנ"ל בצלאל ומהר"ם אברהם שכנדי, והובא גם בנדרים משח ח"ג סי' ע"ה ובחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות ס"א סי' ע"ה, אולם לא נזכר הטעם אם סוברים כהר"ם מונסון או כהסבר הרש"ם בדברי הרב"ז דהתיר משום חסרון פרנסה וכדעת תה"י [עפ"י לקמן סי' ק"ח אות א'].

ע"י הכנה"ג עצמו פוסק כדעת מהרש"ם וכדלעיל באת זה, אך כאן הוא בא לבאר את דעת מהר"ם מונסון החולק.

ע"י עוד הוסיף שם בתוה"ד, דמאי דאמרינן בכרך דשכיחי כל מיני לאו על מיני שחורות כיוונו דהא איתתא לא קפדא בהכי, אלא בכל מיני דמוזנות וריחיים ומרחץ וכיוצא וכו'.

ע"י ובברך משח סי' י' הקשה הר"ם פירנאדיס, שהמהר"ם אלשיך עצמו בסי' ג"ה פסק כפשטא דמתנ' דאין מוציאין מכרך לעיר, ותירץ דאחד המקומות הוי עיר דומיא דכפר, וע"ע במגילת ספר לאין פ"א דף כ"ז טור א' שדן בדברי המהר"ם אלשיך.

אוצר

סיק יב אות ב

הפוסקים

מנפת לטבירה או איפכא, לפת עיר תחשב כיון דלינה מוקפת חומה וטבירה היא מוקפת חומה כך נקראת, ולדעת מהרש"ם והכנה"ג ג"כ אי" לכופה כיון לפת גדולה מטבירה וריוח הצתים ג"כ כדבר האמור, אפשר שימכר צול צפת יותר מטבירה, דרם לסדרת מהר"א מונסון ומהר"ם אלשיך והב"ח יכול לכופה לנאה, ומאחר למחלוקת הפוסקים היא אי" לכופה וכו'.

ובדעת התשב"ץ. בתשכ"ז ח"ג סי' קנ"ז, כתב דאע"פ שיש קצת שינוי בין המקומות בין רב למעט, התלמוד לא חילק בזה אלא בין כך לעיר, וידוע הוא שכך בלשון חז"ל הוא מוקף ועיר הוא שאינו מוקף חומה כלל וכו', וכשרלו לענין מקרא מנילה לחלק בין מוקף למוקף, אמרו (מנילה ז' א') כרכין ועיירות גדולות, אבל ב"מ שמזכירין כך ועיר, כך הוא מוקף חומה ועיר שאינה מוקפת חומה ואנשים מעטים ומנהגים כמנהג יושבי שדות, וכן הרמב"ם כתב מדינה וכפר בלשון ארץ ישמעאל, וכן צטור כתב עיר וכפר לפי שמונה לועזות ולעז עיר בשם מוקף חומה, וא"כ אם שתיהם הם מוקפות חומה אין הפרש בין גדול וקטן, שלא להכריח להוציא זקנים למדור רוחב העיירות וכו'.

ובבב"ר משה הכ"ל דף מ"ח טור ג', כתב ע"ד התשב"ץ, דמה שהזכיר שכתב הוא מוקף חומה הוא דווקא, ועיקר החילוק בין כך לעיר תלוי בחיקוף חומה, דלחל"ה למה לו להזכיר חיקוף חומה פעמים שלש, ובקיצור הו"ל וידוע הוא בלשון חז"ל דכך הוא גדול וכו', אלא ודאי להעיקר הוא בחיקוף חומה, ומה שזכר ואנשים מועטים וכו', לפי שכן דרכו של עולם לעיר שאינה מוקפת חומה אנשים מועטים וכו', דלרוב היו עמם מרובים, ודאי דלא שכיב כפשיירו בלא נטירותא, ובפניו זל"י לבנות חומה, אבל אה"כ אפילו יהיו עמם מרובים ואין מנהגם כיושבי שדות ואינה מוקפת חומה, אף היא עיר ולא כך וכו', ומאחזי בעדן ערך "כרך", שכתב כרכים – המוקפים חומה, "ערים גדולות ובצורות" כדגוס "קירורן צרדין ורכיורן" ע"כ, וכו"כ הורו"ט בצרכות פק"ט' דכך הוא עיר גדולה ובצורה וכו', ומצינו למימר דגם הרמב"ם מודה לסבירא זו מדכתב בפיה"מ [הכ"ל] הני מילי יתיירי "המוקפת חומה", משמע דס"ל דבחיקוף חומה תליא מילתא וכו', ואל תשיבני מהתשב"ץ עמנו דבסי' פ"ו לא הזכיר חיקוף חומה כלל וכו', הא לא תציר, לתשובה זו כתב התשב"ץ בקיצור נמוך ובלשון נסתה, ובסי' קנ"ז חזר הרב לחזק הענין בדרך ארוכה, ובמ"ש בעמנו.

אולם בתשובת הרח"מ פרידאד"ס שם סי' י' דף ל"ב טור ד' כתב, והתשב"ץ שכתב ב"מ שמזכיר כך שהוא מוקף חומה, אין לטעות בדבריו דכל מקום שאינו מוקף חומה נקרא עיר ולא נחשב כך וכו', שהרי לא קרא התשב"ץ עיר אלא המקום שאנשים מועטים ומנהגם כמנהג יושבי שדות, מכלל שאם יהיו אנשים רבים ואין מנהגם כמנהג יושבי שדות, דין כך יש לה, ואע"פ שאינה מוקפת חומה, אלא [כונתו] שבלשון התלמוד למוקף חומה קורין לה כך, ולפעמים קורין לה עיירות גדולות, אבל עיר סתם היינו העיר שאנשים מועטים וכו'.

ועיין בישיביל עבדי ח"ה סוס"י כ"ט, שכתב לפשט שאינו יכול להוציא אשתו מעיר לקידוש, דהיי העיר שונים מאד לטובה מחיי הקידוש, שהעיר היא בצחינת מדינה, והקידוש הוא בחינת כפר ואף פחות מזה, ששם בכפר כל אחד הוא ברשות עמנו בעבודתו ובכל עניונו, וכאן בקידוש כולם נתונים תחת רשות אחרים, ואין להם

היינו מפרשים לכך לאו דווקא וה"ה לעיר, אבל עתה לנשון המשנה הוא מכרך לכרך ומעיר לעיר, איך נוכל לפרש לכך לאו דווקא וה"ה עיר, דא"כ היכי קתני ואינו מוציאה מכרך לעיר והיינו כך והיינו עיר, ונראה שדעתם לומר לכך המוזכר במשנה לאו דווקא כך גדול אלא כל שהוא שיהיה לכך שכיחי בה כל מילי, אע"פ שהוא עיר, כך מיקרי בלשון המשנה לענין זה, וכן עיר דקתני במתני' לאו דווקא עיר אלא אפילו כך, כל דלא שכיחי בה כל מילי, עיר מיקרי, ונמא לפי"ז לפעמים אינו מוציאה מכרך לכך ולא מעיר לעיר, ומוציאה מכרך לעיר ומעיר לכך, כגון אם העירית או העיירות אינם שוים אינו מוציאה מזה לזה, ואם הם שוים אפילו מכרך לעיר ומעיר לכך מוציאה וכו', ולהשמיענו זה לא הזכיר העור כך והזכיר כפר ועיר, לומר דאין החילוק במקומות עצמם אלא בדברים הנמצאים במקומות, כמו עיר וכפר שאינם שוים לעולם, דא"ל לכפר להדמות לעיר, אבל כך לעיר אפשר שיהיו דומין זל"י.

ובבב"ר משה סי' י' בתשובת מהר"מ פירנאד"ס דף ל"ב טור ד', כתב לדעת רש"י דעיר שמכל סביביו, דהיינו כל הכפרים אשר סביבותיה, אי שכיחי שם כל מילי נקרא כך, שמחמת היות המקום גדול ואנשים רבים מתשבים שם והוא מקום שוקים, כל סביבות ארצו מקום באים שם למור כל הנמלה להם וכו', אבל העיר נקרא המקום אשר לא נמלא בו כי אם היוצא מארצו מקום, ושאר מילי שצאשאר עיירות לא שכיחי שם, כי אין מציאות לשם מחמת שאינו מקום גדול ואינו מקום שוקים, וכן דעת הרמב"ם בפיה"מ, ומ"ש הרמב"ם שם שהכרך הוא מוקף, לא בלא למעט שאם לא תהיה מוקפת חומה לא תיקרא כך אלא עיר, שהרי לא קרא הרמב"ם עיר אלא לכפרים שהם סביבות המדינה, ומסתמא הכך הוא המדינה אשר מציאות לשם מכל סביבותיה בין תהיה מוקפת חומה או לא, אלא דמסתמא מניעות גדולות שיש בסביבותיה כפרים היא מוקפת חומה, אבל אה"כ אם לא היתה מוקפת חומה והיא מקום שוקים וכו', כאשר עינינו רואות בזמנינו כמה עיירות גדולות שיש להם סביב כפרים הרבה, ואע"פ אין להם חומה, לא מפני זה יחשב כעיר, והרמב"ם דבר זהוה זה פשוט וכו', וממ"ש ר"י גאון נלמד דלא צעיקן שיהיו שני המקומות שוין בצמיתות, אלא כל שבצניהם שכיחי כל מילי, אע"פ שהוא גדול מחצירו חשיבי כרכים ויכול להוציאה, וגם מהתשב"ץ [המוכר לקמן] יש ללמוד כן וכו' ואע"פ שלדעת מהרש"ם [הכ"ל] אינו כן נראה לאין לתפוס דברי מהרש"ם במקום דברי הרמב"ם הכ"ל חיקוף סברתו. ובנתיבות משפט דף רמ"א טור א', הביא דברי מהר"ם אלשיך ומהר"א מונסון הכ"ל, ופירש על פי דבריהם דברי הרמב"ם, אף הביא גם דברי הרש"ם.

ובשאל ומשיב תניח ח"ד סי' ס"ג, כתב דאין הדלל בין עיר בינונית לעיר קטנה דלא תאמר שיש הדלל, אף אתה תוכל לחלק בין קטנה לקטנה שבקטנות ואתה נותן דברים לשעורים.

ועיין בשו"ת מהר"ם ח"א סוס"י מ"ה, שכתב דעזה לגבי מנרים כמו מכרך לעיר חשיב, דלא שכיח בה כל מילי כמו במנרים וכו'. ובשואנים לדוד (להר"ד כנאה) ח"ב סי' ל"ז, כתב שמכיון שאחזיר לה באוכלוסין ונתמנה, נחשבות כפר לגבי אזורא. וע"כ צוירא מאי ח"ב סי' ל"ז.

ובבב"ר משה סי' י"א דף מ"ח טור ד' ד"ה תורת, כתב להדבר תלוי בפלוגתא דאשלי צרדי [להוציא מפת לטבירה] וכו', וכיון שכן לסדרת הרש"ץ והערך והתו"ט, אינו יכול לכופה לנאה

אוצר

סי' יב אות ב — ט

הפוסקים

בש"ת מהרש"ד ס' קע"ו, דלדא הרמב"ם מנריך שני המקומות שזוים או שניהם עירות או שניהם כרכים, ומה שפירש [בפיהמ"ש] המוצא לעיל אות א' פכרים סביבות לכרך, רבותא אשמועינן שאפילו שהמקומות קרובים זה לזה שהייתי אומר דאין כאן שינוי מקום, קמ"ל דאפילו הכי דאין מוציאין. והביאו בדרך משא ס' י"א דף מ"ה טור ג' ד"ה ומנאכתי.

ו. ומה הדין כשהוא ממדינה ובשאה בכפר או להפך. כתב בח"מ סק"ה דמ"ש בזה"ע שאינו יכול להוציאה ממדינה לכפר ומכפר למדינה, היינו כשהיו שניהם רעים ממדינה, אבל אם הוא דר במדינה ובשאה אשה בכפר, כריכה לילך אחריו, ולא יבא אלא ממדינה למדינה [כלומר מארץ לארץ] וכו' הר"ם [עב].

ובבד"ק משה ס' י' בתשובת הרמ"מ פירגנאדים דף ל"ג טור ב', הוסיף דהא ק"ו, דהשתא ומה כשהוא מארץ אחרת מוציאה לארצו אפילו מעיר לכרך כמ"ש הר"ן [הכ"ל]. כשהיה מארץ אחרת לא כ"ש, ושכן יש להוכיח בהדיא מהתשכ"ז ח"א ס' ל"ז ומחריב"ש ס' קע"ז וס' פ"א.

ובב"ש סק"ו, כתב דאם הנשואין היו במדינה זו במקום אחר מחויבת לילך עמו לעירו אפילו מכרך לעיר, ואפשר בכה"ג אף לדעת מהר"ם [מרטננבורג שדלעת הב"ש סובר שאם נשאה בארצה אינו יכול להוציאה לארצו] אם היה הנשואין בעירה מ"מ כריכה לילך אחריו, כיון שהכל הוא בממדינה אחת. וכו' בישועות יעקב בפירוש הקלר סק"ג ובזה"ע לדעת מרדכי משה סעיף א'.

ועיין בדריעות שלמה ס' כ"ה דף כ"ו טור ב' ד"ה נחור, שכתב דמש"כ הב"ש הנ"ל בלעת מהר"ם דבריו מותרים, דהא המעיין בזה"ש [פ"ג דכתובות ס' י"ז] יראה בפירוש דמהר"ם מפרש כן דברי ירושלמי, דקאמר שם בירושלמי, מתניתין כשהיה מיהודה ובשאה אשה בגליל, ומפרש מהר"ם כיון שהנשואין היו בגליל אין כופין, וירושלמי קאי על מתניתין, ובמתניתין קאמר בפירוש אבל אין מוציאין מכרך לעיר, ולפי הירושלמי מיייר מתניתין בכה"ג [דומיא דמאריך לארץ] שהוא מעיר והוא מכרך, והנשואין היו בכרך, וכו'. וע"ע באבני משפט המוצא לקמן סק"ב.

ז. וכשנן עיר מארץ אחת בשא בך מארצו או מארץ אחרת והוציאה לעירו, האם יכול להוציאה משם לכרך ולהפך. כתב בהפלאה קו"א סק"ב, דכשנשאה בכרך בגליל או אפילו בכרך שציהורה, והוא מקום מושבו צעיר שציהורה, וכענה עמו לעירו, כ"ע אם יכול להוציאה מעיר לכרך שציהורה, כיון דתחילת דליהא היה בכרך, או י"ל כיון שכבר דרה עמו צעיר, יכולה לומר שכבר הורגלה צעיר. ועיין בבית יעקב המוצא לעיל סק"ט אות ג'.

ח. ובשעקרונית מסכימה לעבור למקום שאינו שוה למקומם, אך מתנגדת לעבור למקום מסוים שהוא רוצה. בפס"ד רבניים כרך א' עמ' 272 מהרבנים י' רונטל, א' ע' דודנר ומ' ב' חמויי, כתבו דנראה שאם האשה אומרת שמוכנה לעבור [מהכפר] לכל מקום שהוא מחוץ לעיר מסוימת, הרי שלא חשבו לה עקרונית ההעברה מהכפר לארץ מקום שהוא, ורק אינה מסכימה לעבור לעיר זו מסיבות מיוחדות, ובאופן זה נראה שאין לנו לבוא מדיון אין מוציאין וכו', שהרי צעירה לא נחשבים מעלות הכפר וחסרונות העיר וכו'. והוצא במשנת יעקב [להרי"ר רונטל] פ"ג מאישות הלכה י"ז.

ט. עיין עוד בנדרים אלו לעיל סק"ט.

להם שום שליטה על עצמם, וכולם עוסקת אחת, ולא כל אדם יכול לסבול זאת. וגדעם גם בהלכה למשה [להר"מ מיימון] ס' ט'.

ג. וכשרוצה להוציאה משכונה לשכונה באותה העיר. בתשכ"ח ח"ג ס' רמ"ג, בצעל שרצה להוציא את אשתו מדירה לדירה באותה העיר, ואין בין שתי הדירות שינוי ציודי וצדו, כתב דאם טענותיהם שקולות הדיו הוא לשמוע אל האיש, שאפילו מכרך לכרך ומכפר לכפר יכול להוציאה, כ"ש צעיר אחת שיכול להוציאה משכונה לשכונה [ובנדונו שהיתה טענת האשה עדיפה, זיכה את האשה].

ד. האם יכול להוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר, גם בלא טעם או מסיבות שאינם קשורות לאופי המקום. במחנה אפרים הלכות שבעות ס' א' ד"ה ומעתה, בני שאצו השביו לקיים אורחיו שילך לזור צעיר אחרת, ואשאו אינה מתרצה לה, כתב דלרוב המימר דמה שיש לאדם רשות להוציאה מעיר לעיר כל ששניהם שוים, היינו דווקא היכא דרוצה ללכת מעירו מחמת שום טענה דלא נוחא ליה בהאי מתא, ודברו חכמים בזהו וסתמא הכי הוא, דלא עבד איניש דעב ליה צעיר מולדתו ובני משפחתו לילך ולזור צעיר אחרת אם לא רצו ליה בהאי מתא וכו', אבל בלא שום טענה למה יפנה ללכת ולעזוב את עיר מולדתו ומשפחתו וללכת אל עיר אחרת אשר לא ידועה לא לו ולא לה, ועיינו הרואות דקפדי איניש בכך, ולא משיאין בנותיהן ללכת אל עיר אחרת וכו'. ואין עליו בהבאות רע"א כאן. וכו' בפשטות הרב ש' קרליץ בשילה [ספר זכרון] עמ' תע"ב.

ובשאל ומשיב תניא ח"ד ס' ס"ג, כתב דע"כ לא נחלוך [מהר"ם ור"ת], רק אם שינוי האזור וגדלות העיר היא הגורם המריבה וכו', אבל כשמתרצים צעיר הזו, ואיזה סכסוך וכדו' הוא הגורם, אין ענינו לסי' ע"ה וכו', ובזה יכולה לזור בבית אחר וחתונה לא תבא אליה, ופשיטא דבשיל זה לא יעזוב הצעל מקומו.

אולם במשפטים ישרים [להר"ש גאון] ס' מ"ב דף ק' טור ב', כתב דהיכא שהמקומות שוין אין לריך שום אמתלא ולא שום טעם כדי שיוכל להוציאה דהא משנה ערוכה היא אבל באותה הארץ מוציאין מעיר לעיר. ובבאר מים חיים [להר"ש ויעאל] ס' כ"ד בתשובת הר"ם קוריאל, כתב דלא הוצרכה שום טענה [שלארץ לטעון הצעל] בשום פוסק, כי המשנה מעיר לעיר פארוז טענה שהיה משנה, כי לא בשופטני עסקין. וכו' הר"מ פארוז בכפי אהרן [להר"א עזריאל] ס' י"ב דף ק' טור ד'.

ובמשפטי שמואל [להרש"ר ורנל] מהדו"ט ס' ט"ו, כתב, ולכאורה היה נראה דהא דיכול להוציאה מעיר לעיר באותה הארץ הוא רק כשיש אמתלא מצדורת המכריחה לשנות מקום המגורים, אבל בלי כל עילה וסיבה אינו יכול להוציאה ממקום מגוריהם, אכן לא כן כתב הר"מ גלאנטי בתשובותיו ס' כ"ה שנשאל [בתו"ד שאול] אם נאמר דגם ממדינה למדינה באותה הארץ לריך שיעשונו שאינו יכול להתפרנס שם וכו', והשיב הר"מ גלאנטי, דלאן הפשוט יכול לכופה ששתיין נקרא בלשון גמ' סוריא וכו', ובזה אין אנו לריכים לדעת אם יכול להתפרנס אם לא כי אין בזה רק בחר לרצונו אזלינן, וכן משמע מדברי הח"ת סק"א. הוצא גם בפסקי דין רבניים בכרך ח' עמ' 49 בפס"ד מהרבנים ש' ז' ורנל, ע' אולנא וכו' ג' אינצליקט.

ה. האם יכול להוציאה מכפר למדינה כשהם קרובים זל"ו. כתב

הגאון^(ז) ו"א לאס היו שניהם מארץ (ח) אחת ונשאה בארץ אחרת

ביאור הגר"א

היא

[ד'] ו"א כ"ו. כפידוש
ר"ת הביאה הרא"ש שם

דפתני^(ז) בכפיית האיש מיירי ומפרש דיפה כח האשה וגרס בתוספתא אין כופין אותו ומיישב התוספתא והירושלמי דלא פליגי אבל הרי"ף והרמב"ם והרשב"א והריב"ז והר"ן וכל הגאונים חולקים על ר"ת וכתבו והירושלמי משובשת וצ"ל כמ"ש בתוספתא וכן חולקים עליו כולם מה שנתן לאשה ייפיו כח אלא מפרש דעל כפיית האשה מיירי ושיטה אחרת לר"מ וע"ש בראש:

באר היטב

(ח) אחת וכו'. זהו שיעת ר"ת. והוא הפך כל הפוסקים שהוא סובר דהמשנה איירי בכפיית האיש מתי תוכל היא לכופו שילך אחריה. ולשיטתיה הוא כך. אם א' מיהודה ושני מגליל. אז היכא שהיו נשואין שם מחויבים לדור אף שהיה במקומו א' לכופו שיעקר משם ויילך למדינתה. וכן אם הם ממדינה א' ומקומו עיר ומקומה כך או להפך אזלינן לעולם אחר מקום הנשואין. ואם שניהם מיהודה והנשואין היו ממדינה אחרת יכולה לכופו שילך למדינה שלהם ואפילו מכרך לעיר וכתב ד"ש ומשמע אם הוא

מיהודה והוא מגליל והנשואין היו בגליל א"י לכופו. וכן אם א' מגליל וא' מיהודה והנשואין היו ממדינה אחרת א"י לכופו שילך למדינה שלו וה"ה ממדינה אחת ושניהם מעיר והנשואין היו בכרך יכולה לכופו שילך לעיר ע"ש. רוב הפוסקים חולקים על ר"ת. אלא במדרכי כתב כיון דליכא פלוגתא עבדינן הכא לחומרא והכא לחומרא. היכא דהבעל רוצה לכופו אותה לא כפינן אותה לחוסר דלעת ר"ת. ומכ"ס דלין כופין אותו וכ"פ הד"ת. עיין ד"ש.

הפוסקים

ס"ק יא אות א — ב

אוצר

ובאילת אהבים כתובות דף ק"ו ע"א, כתב דמה שהקשה המהר"ם מרדכיבורג על ר"ת מהתשך דברי הירושלמי [בענין אר"י] שמשם משמע דעדיף כח הבעל, יש ליישב דודאי לענין שתישאר במקום מולדתה עדיף כח האשה מהטעמים שכתב ר"ת וכו', משא"כ לענין אר"י שהוא משום מזוה, כוחו עדיף ואינה יכולה לכופו, וצפרט לפי מ"ש הר"מ דמייירי דצ"ז דלין הפרכסה מכווה לו כ"כ שם (כו)

ב. הסוברים שיש לחשוש לסברת ר"ת ולא לכפות את האשה. במדרכי כתובות סי' ר"פ הביא תשובת מהר"ם מרדכיבורג שכתב, דכיון דהוי פלוגתא דרצונתא [אם האיש הוא הכופה או שהאשה כופה], עבדינן הכא לחומרא והכא לחומרא, היכא דהבעל צא לכופו את האשה לא נכופו אותה כפר"י, וכ"כ היכא דהאשה צאה לכופו אותו דלין כופין אותו כדפסקו רוב הגאונים.

וכן הוא בתשובת מהר"ם מרדכיבורג המובאת בתשובות מיימוניות השייכות לספר נשים סי' כ"ה, שכתב דאחרי שרוב הגאונים פירשו דכפית האשה מיירי, מי יעזור על דבריהם לכופו להוציא, ודאי היכא דהבעל היה צא לכופו את האשה לא היינו כופין אותה ואולי נפסק מפומיה דר"ת, דמספיקא עבדינן לחומרא, וכבר נעשה ששלחו ממדידבורק לנכרפת אלכ מורי הר"ר שמואל ד"ר שלמה, שהבעל היה חפץ לכופו אשתו לילך אחריה, ומורי היה חולה בצותה שעה ולא היה יכול לכתוב, והראה לי תשובת ר"ת וכוני להעתיקה להם וחתם עליה, דכיון דהוי פלוגתא דרצונתא עבדינן הכא לחומרא והכא לחומרא. ונדפסה גם צו"ת מהר"ם מרדכיבורג (דפוס לצוב) סי' שפ"ו וצו"ת מהר"ח אר"י סי' קמ"ו. וכ"כ בצגורה כתובות סי' קס"ט. ובעשירי תשובות למהר"ם מרדכיבורג שער שני סי' פ"ג, בני שיש הכחשה בינו לבין אבי אשתו אם נצטב שלא יוציאנה, כתב דצלא"ה אינו יכול להוציאה ממקומה לפי דברי ר"ת וכו'. ותשובה זה מנללל גם בדפוס קרימונא סי' רי"ח^(ח).

ובמדרכי כתובות אות ז' על דברי הב"י [המובאים לעיל סק"ד אות ז'] שפסק כרמב"ם, כתב דלין לא נחוש לדברי ר"ת, מחלך

(ח) ובהאלף לך שלמה סי' קי"ה, כתב בנדונו, דהרי קי"ל שאם נשא אשה

מחויב לדור עמה במקומה, דע"ז כן נשאה וכו', ובאיש ואשה כיון דמחויב לדור במקום אשתו ואינו רשאי לילך בלי רשותה או רשות ב"ד וכו', [צ"ע אם כוונתו לפסק כר"ת, או שפוסק כמהר"ם אליבא דהב"ש המחלק בין אירוס לנשא. עיי' לעיל סק"ד אות ז']

(ח) וע"ש סי' ל"ו, וע"ז בהר"ק דס"ס י"י עמ' ר"מ דאף.

יג. ויש אומרים וכו'. א. הסוברים שכח הכפיה הוא ביד האשה, וביאור שיטתם. כתב צח"ת סק"ד לשיטת השו"א לומר שם זו דעת ר"ת, והוא הפך כל הפוסקים, שהוא סובר שהמשנה [שלש ארצות וכו'] מיירי בכפית האיש, מתי תוכל לכופו שילך אחריה, כי בכל מקום שאין לאיש היזק, ידה על העליונה וכו'. וכ"כ בצ"ש סק"י.

ודברי ר"ת הוצאו בראש"ש כתובות פ"ג סי' י"ז, שאחר שהביא שדריי התוספתא והירושלמי [בביאור המשנה הכ"ל] סותרים זא"ל^(ח), כתב דר"ת פירש בספר הישר, דמתניתין שלש ארצות לנשואין איירי בכפית האיש, שאם נשאה באחת מהארצות האלה והוא מקום מולדתו ודירתו, אין כופין אותו לנאת משם, וכ"ש אם נשאה באחת מן הארצות האלה במקום מולדתה ודירתה, שיהיה כח האשה יותר, ואין יכול להוציאה משם, ומפרש מתניתין ותוספתא הכי וכו', וגרסין דתוספתא כופין "אותו" לנאת שער"מ כן נשאה [ולא כפי שגורסים שאר הפוסקים "כופין אותה"] וכו', שנאמר (בראשית כ' ג') "והיא צעולת צעל" ונעלינו של צעל, עולה עמו ואינה יורדת עמו, ודרכו לחזור אחרי אצילותה^(ח), ועוד האיש יכול לילך לראות אורחיו, משא"כ בצאה כל כבודה בל מלך פנימה וכו'. והוצאו דבריו בתשובת מהר"ם מרדכיבורג (דפוס לצוב) סי' שפ"ו, שדועתקה בכמה מקומות כמלון לעיל סק"ד אות ג'.

ובתשובת רבנו אליעזר משרך שצטערי תשובות למהר"ם מרדכיבורג שער שני סי' פ"א, הביא דברי ר"ת וכתב, ואפילו אי אמרינן דהא מילתא צעולת צעל לא שייכא אלא צמילי דלאחר נשואין, כגון הנקת הולד וכו', אכל צמילי דמקמי נשואין לא, מ"מ כך ענינא אפילו מקמי נשואין שייכא, שהדבר תלוי בצו"ת האשה, כדכתב (בראשית ז' כ"ד) על כן יעזב איש וגו', וכן רצנו בדרך צ"ר יצחק מפי ר"ת, שכל דבריו דברי קבלה ומוסמכים וכו'^(ח).

(ח) עיין לעיל סק"ד אות א' וגו', כיצד מיישבים הרי"ף הרמב"ם ומהר"ם מרדכיבורג את דברי התוספתא עם דברי הירושלמי.

(ח) עיין בחדושי הריטב"א כתובות ק"י ע"א, שהביא את דברי ר"ת בסגנון אחר, והוסיף שם טעם, שנאמר (בראשית ב' כ"ד) על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, שיש לו לילך אחר אשתו.

(ח) עיין בשו"ת מהרש"ם סי' קע"ה, שכתב שגם רי"ז (מישרים) נתיב כ"ג חלק ח' הסכים לסברת ר"ת. וכ"כ בבני משה ולהר"מ שלטון סי' ט' דף י"ז טור ד' ד"ה עלה. ובתורת חיים (להר"ח שבתי) ח"ג סי' ב' דף צ"ב טור א' ד"ה האומר, כתב שהמענין בדברי הרי"ז יראה שלא פסק כר"ת, ומש"כ מהרש"ם הוא מפני היות ספר רי"ז מלא טעויות דפוס וכו'.

היא יכולה לכוף אותו לילך עמה לארצה אפילו מכפר למדינה או להיפך (טור זשס ר"ת)
אבל אם שניהם מארץ אחת וגשאה צאונה הארץ אין אחד מהם כופה לשני להוציאו
ממדינה לכפר או להיפך

אבל

אוצר

ס"ק יג אות ב — ס"ק סו אות א

הפוסקים

וביריעות שלמה סי' כ"ה דף ק"ז טור א' כתב, לכוונת המדרכי [זשס]
מהר"ם [וה"ש], דלא כפיין לה להיות דינה כדון מורדת
אם לא תנאה לילך עמו, ולא כפיין אותו להוציא וליתן כתובה.
ובבני דוד (להר"ר פלקון) פ"ג מאישות דין י"ז, כתב לאמנם יכול
הבעל לומר קים לי, אך שמה אמן לא כפיין ליה שפירע אלא
מעכצין ליה [וה"ל ילך], ללגנא עיכוזב אולניו לחומרא שלא לכפות
האשה, והוא אם ירצה להפטר ויפרע כתובתה, ונ"מ דאם הלך הוא
כזה, לא כפיין ליה לפרוע כתובתה.

ובבית יעקב סעיף ג' ד"ה שם כתב ע"ד הב"ש הנ"ל, דנראה דהא
לחין כופין אותה היינו [לחין] יכול לכופה בזוטות וכו', או
במכירת נכסים או כתובה כו', אבל ודאי לחין מחייבין אותו ליתן
מזונות כשאינו מגרשה, וכן אם גירשה בע"כ אין מחייבין אותו ליתן
הכתובה, דיכול הבעל לומר קי"ל כהרמב"ם ורוב פוסקים וכו'.
ועיין במשפטיים ישרים (להר"ש גאון) סי' מ"ז דף ק' טור ז', דלחין
שאלו כופין מטעם חומרא, ודאי שה"מ היכא דליכא אמתלא,
אבל היכא דליכא אמתלא ודאי שיוכל הבעל לכופה וכו', וה"ה ג"כ
היכא דליכא אמתלא לאשה שיכולה לכופה, ולזה אתי מדויק ג"כ
מש"כ [התה"ד סי' רט"ו] דפלגי בצפיית הבעל והאשה וכו' ולא כתב
בצפיית הבעל לאשה, אלא בצפיית הבעל והאשה שר"ל דפלגי
בכפיה זמי היא הבעל או באשה, דכלא אמתלא אינו יכול לכופה כפי
הפסדה [של מהר"ם] מ"מ ע"י אמתלא יכול לכופה, כו' צ"ב.
והאם יכול לשאת אשה אחרת במקום שטובח מדריג כשאינה בזה
עמו, עיין בצאור הפוסקים כדך א' סקפ"א אות י"ט (דף מ"ז
טור ז').

יד. היא יכולה לכוף אותו לילך עמה לארצה וכו'.

א. טעם הדין. דין זה שצדק"א הוא מדברי ר"ת הנ"ל בס"ק
הקודם, כמלויין צפנים דהוא מהטור זשס ר"ת. ובלבד כאן, כתב
דהטעם לזה הוא מכיון שידוע שגם הוא מבני ארצה, יכולה לומר
ע"מ כן נשאתי לו, שילך עמי לארצי ולמקומי.
ב. והאם גם הוא יכול לכפותה לחזור לארצו. בתורת חיים (להר"ח
שבת) ח"ב סי' צ"ד דף ק"ז טור א' כתפקע בזה, וכתב
דמסתברא דלעולם אין כופין לאשה לזאת ממקום שנשאה, כיון דלא
תני כפיה אלא בארץ, ויפה כח האשה.

ובלבד כאן, כתב שלדעת הי"א [הוא ר"ת] אם שניהם מאותה ארץ
וגשאה בארץ אחרת, אין הוא יכול לכופה לילך לארצו,
שיכולה לומר הואיל והורגלתי פה וכו', ובעל האצורה חורר על
אצירתו. וכן בקרבן נתנאל כתובות פ"ג סי' י"ז אות ז', כתב
דבכה"ג אין הוא יכול לכופה לזאת למקומו או למקומה שצדק"א,
לפי ר"ת יפה כח האשה יותר.

טו. אין אחד מהם כופה לשני להוציאו וכו'. א. מקור
הדין, ומה הדין כשהם מב' ארצות ובשאה בארצה. דין זה כתב
הטור

צב. ע"ש שדן לר"ת עצמו אי מהני אמתלא. ובנדוד ביחוד מהדריג המובא
לקמן סק"ו אות ט', כתב שאמתלא אינה מועילה לכפות את האשה [לדעת ר"ת],
לזאת ממקום הנשואין.

שחש מוהר"ם [עליו] לדבריו. והבואו לדברי צ"ש כאן
סק"ו.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' קע"ה דף י"ט טור א' כתב, דידוע כמה כח
מדת שז ואל תעשה, משום שיש כח לחכמים לעקור דבר
מה"ת זשס ואל תעשה, וא"כ אחר שמהר"ם שאלו ספק שידע מיני
דהר"ף והגאונים טפי טובא מיני, ועכ"ל כתב התשובה הנזכרת
[ש"ס לחוש לחומרא לדעת ר"ת], מנין לנו יתמי דיתמי כח לקום
ולעשות מעשה בהפך סדרת ר"ת בזקום עשה, ועוד שאני רואה
שר"י מוסכים לדעת ר"ת^ה, ועוד שצ"י כתב שיש לתמוה על הטור
שכתב בתחילה דברי מהר"ם ואח"כ כתב דברי ר"ת כאלו אינו חולק
וכו', ולי לא קשה להפטר דהוי כמחלוקת ואח"כ סתם, פירוש כי
הסתם הוא העיקר, ה"נ סדרת ר"ת הביאה בצמחונה לומר שהוא
עיקר וכו', או שגא לפחות ללמדנו שכל אחת מהסדרות הן שקולות
זו כנגד זו, וא"כ רמז שהפסדה טובה וכו'^ה, וכן בזהם רב סי' כ"ה
כתב שאלו טעם בדור לחייב האשה לזאת ממקומה וכו' דהרי ר"ת
פליג וכו' וכבר כתב המדרכי לחין לכוף לאשה ולא לאיש בדבר זה.
ובבנה"ג הגב"י אות ט"ז כתב, שכן כתב הר"ש חקאן הלוי בנשואות
כו"י, וכן ביאר בפרסם רמונים (להר"י כ"ז) בזה"ר י"ב דף
ע"ז טור ז', את דברי הנודע צדק"א מהדריג סי' ס"ז. וכן כתבו
מדברי הב"ש הנ"ל בצ"ע לבעל מרכבת המשנה סוף סעיף א', הרב
אברהם משה אב"ד פילא צו"ת רע"א תנינא סי' ז'ה"י, [והסכים
עמו רע"א שם בצוף הסימן], בשאל ומשיב מהדריג ח"ד סי' ס"ג,
במנפה אריה תנינא סי' א', במשפטים ישרים (להר"ש גאון) סי'
מ"ז, בנתיבות השלום דרך תבונה נתיב א' עמ' 14 אות ז' ובאשר
לשלמה (להר"ש אבן דכאן) אות אלף סי' א' דף קל"א טור ז'.

ובנתיבות משפט דף רמ"ז טור ז', כתב דיש להדיק, שהרי היכא
שהבעל רוצה לכוף את האשה שתבוא לדור עמו במקומו
אין כופה אותה בזוטות, כדי שגאמר שלא נכוף אותה כדברי ר"ת,
אלא הוא כופה אותה באחריו שגם לא תבוא עמו אינו חייב
במזונותיה וכו', וא"ל לעולם הבעל הוא המוחזק שיכול לומר קים לי
בסדרת החולקים על ר"ת [וא"כ ממ"מ הוא יכול לכפותה בדבר ז'ו]
וכו', ואפשר נ"מ להיכא שהיה תפוסה מנכסיו למזונות או לכפותה
דיכולה לומר קים לי כר"ת ודוחק הוא, ואפשר עוד דאפילו לא
תפסה, מ"מ כיון שהכתובה שחייב לה הוא ודאי, והפסד הכתובה
הוא ספק, אין ספק מוציא מידי ודאי וכו', ואפשר עוד לומר שמש"ס
[בצ"ע] תלא שלא בכתובה, היינו כשאינו יכול לכפותה אבל אם
יכול לכופה, כופה אותה בזוטות או צמילי לכה"פ כמ"ס הרמב"ם
"כופין אותה"^ה, ועל כפיה זו כתב מהר"ם דלא נכוף אותה מספק.

פח. ע"י לעיל הערה פ"ה.

פט. וסיים וכ"ז אני אומר למקומות אחרים חוץ ממזרים דהוי אתריה דהרמב"ם,
[ושם] ודאי יש לנו לעשות כדבריו שהרי באתריה דר' אליעזר היו כורתיים עצים בשבת
לקיים מצות מילה כדאיתא בשבת [ק"ל ע"א] וכו' דכ"ש שרבים עמו.

צ. ע"ש שכתב שיכולה האשה לומר קים לי כר"ת, אך ממשמעות הדברים,
וממה שמביא את הב"ש, משמע שכונתו למהר"ם הנ"ל.

צא. עיין לעיל סק"ו אות ה'.

אוצר

סיק סו את א — ה

הפוסקים

כיון שנשאה ציהודה ולא היה יכול לחזור ולראות קרוביו כשיצאה, דקתם יסודם וגליל כשעת חירום דמי דאין השיירות מותרות.
ג. וכשנשאה בארץ שלישיה. כתב בצ"ש סק"ז, וכן אם אחד מגליל ואחד מיסודה והנשואין היו צמדיה אחרת אין יכולה לכופו שילך למדינה שלו.

אולם בבית מאיר כתב ע"ד הב"ש, דכל עיקר דין זה [לחינה יכולה לכופו לעירין] לא נזכר בדברי ר"ת, ואינו יודע מנ"ל, והוא ז"ע. גם בשיטות יעקב פירוש הקלר סק"ז, כתב ע"ד, דבגוף הדבר אני מסתפק אם הדין עמו דזה, כיון שלא נזכר בדברי ר"ת מזה דבר, ואם יכולה לכופו לבוא למקומה. בתורת חיים [להר"ח שצתי] סי' ס"ב דף ק"ב טור א', כתב דליכא לספוקי בזה"ג אם כופין אותה לילך לעירה, ומדיוקא דרישא [לדאן התוספתא המובאת לעיל סק"ד אות א'] נראה שכוין אותו, לדווקא כשהוא מיסודה ושם אשה מגליל אין כופין אותו כיון שנשאה במקומו, הא אם נשאה במקום אחר שאינו עירו, אף שאינו עירה כופין אותו, ומדיוקא דסיפא בתוספתא יש לדייק קצת להפך, לדווקא שנשאה בגליל שהוא עירה כופין אותו לעמוד עמה וכו'.

ובתהלה לדוד ח"ג סי' ל' ד"ה עור, הביא מה שהקשו צדית מאיר ובשיטות יעקב ה"ל, דיומור היה להב"ש [הכ"ל] לשאמעינן רבותא דחינה יכולה לכופו לבוא למקומה"ז, וכתב בדברי הב"ש פשוטין למדינה שלה פשיטא שאינה יכולה לכופו כיון שאינה מקום הנשואין והם שתי מדינות, אלא אפילו למדינה שלו דהוא שיוכלה לכופו כיון שהוא מקומו, קמ"ל הב"ש ז"ל. וכעיי"ז כתבו במחברת הקדוש ובנחורא דיעקב.

אולם בשו"ע לנענע מרכבת המשנה סעיף א', כתב [דבכה"ג שנשאה בארץ שלישיה] ידור במקומה. ובמחברת השקל כאן, כתב דא"י לכופו למדינה שלו כי אין בזה עדיפות לאשה כלל, כי גם אם תלך למקומו צריכה היא לילך לאחיה, אבל למדינתה אפשר יכולה לכופו וכו'.

ד. וכשנשאה בארצה אך לא בעירה. כתב בנחורא דיעקב כאן [ח"ז] דמ"ש בצ"ש המובא בצות הקודם, דמשמע דלר"ת אם הוא מיסודה והוא מגליל והנשואין היו במקום אחר אינה יכולה לכופו, ה"פ דכשהוא מיסודה והוא מגליל ונשאה בגליל במקום אחר לא צעירה, אינה יכולה לומר שידור במקום הנשואין דלית לה טובה מזה, דהוא אפילו באותה מדינה מעיר לעיר אינה יכולה לחקור על משפחתה, ולו יהיה רעה, דממדינה למדינה גם הוא אינו יכול לחקור, ואפילו שיגור צעיר מולדתה אינה יכולה לכופו משום שלא היה שם הנשואין וכו', מיהו אפשר לומר דהוא ג"כ אינו יכול לכופה שתלך למדינתו וכו' [ועיין צלות הקדוש דיש הפוסקים ע"ז].

ה. ובשקידשה בארצה. כתב בצלתי אהבים ח"א דף ק"י ע"א בתור"ה שלש, דלפיר"ת משמע ללאורה, בקדשה בגליל ונשאה ציהודה שהוא מקומו כופין אותו ללכת, דהכי מפרש התוספתא, אבל היה מיסודה ואינם אשה בגליל כופין אותו ללכת שע"מ כן נראה, ומתפתח בקלושין וסיים בנשואין, משמע דאפילו נשאה ציהודה, כיון שקידשה בגליל, נשאה ע"מ הקלושין שהיו בגליל, וז"ע על הפוסקים שלא חילקו בזה לפיר"ת, ואפילו תימא דס"ל נשאה לאו דווקא [אלא כוונתו

הטור כאן בשם ר"ת הנ"ל. וכתב בצ"י בשם הרא"ש] פ"ג מכתובות סי' י"ז] ובמדרכי [שם סי' ר"פ], שלדעת ר"ת אם הנשאה מכרך והוא מעיר או להפך ושיניהם ציהודה ונשאה צעירה, אין הנשאה יכולה לכופה להניח מקומו"ז, כיון שאין שני המקומות שים והוא נשאה צעירה, וכ"ש אם נשאה צעירה שאין הוא יכול לכופה להניח מקומה כיון שאין שני המקומות שוין ונשאה צעירה וכו'.

ובח"מ סק"ז, כתב דמ"ש אם נשאה צעירה שאין יכול להוציאה מאלמנה, ללא קדעת הפוסקים [הרמב"ם, הר"ף והשו"ע, כמבואר לעיל סק"ד אות א'] דס"ל דלפניהם, אם הנשואין במקומה צריכה לילך אחריו לאלוה. וכן כתב הטור בשם ר"ת"ד. וכן כתב בפירוש בדברי ר"ת שבתובות מיימוניות השייכות לספר נשים סי' כ"ח. ובצ"ש סק"ז, כתב דמשמע אם הוא מיסודה והוא מגליל והנשואין היו בגליל, היא אינה יכולה לכופו"ה.

ועיין עוד בשו"ת מהר"ל המדושת סי' קפ"ז, בזה שהטור שכתב זמן יהיה אלא צדיה, וכו"כ זמן יהיו אלא חמיה, ואח"כ יתנו להם את שלהם וידורו במקום הטוב וזה להם, והנשאה דואה לדור אלא צדיה והצטל לא מסכים, כתב בדברי"ל אפילו ר"ת מודה [שיכול להוציאה] כיון שזו מקום קציעות לא צענת כשואין ולא אח"כ אלא ע"י טעות [גרו שם] וכו', וא"כ טוב לשיניהם ללכת משם וכו', ומסכנה דמילתא, היא אינה יכולה לכופו לדור עמה שמה, וכן יכול ללכת לת"ת בלא רשותה אך יתקן לה פרנסה מזון וכסות כמנהג.

ב. ובשניהם מב' ארצות ונשאה בארצו. כתב בטור בשם ר"ת, דמי שהוא ציהודה והוא מגליל ליסודה ונשאה שם, אין כופין אותו ללכת ממקומו אחרים. ובצ"ש סק"ז, כתב דלפ"ה שהנשואין היו במקומו, אינה יכולה לכופו שיעקור משם וילך למדינתה. ובח"מ סק"ז, כתב דזה אפילו במקומות שוין.

והשם לזה כתבו הראשונים [הכ"ל סק"ד] שהביאו את ר"ת, הוא

(ג) בקרבן נתנאל שם אות ח', כתב דהסעם לזה שאע"פ שכל כבודה בת מלך פניהם וכו', מ"מ מלבד מה שהוא ארץ מולדתו ודירתו, יש עוד קצידא דבכור שכי"י כל מילי, ובחפ"ה ישיבת הכוכבים קשה, וזהו עלייתו של בעל במקום שנשאה בעיר או בכרך.

(ד) עיין בב"ח כאן ד"ה כתב ר"ת, שהביא מה שהקשה בבית יוסף מדוע לא רמו הסור שמותר ר"ת וחולקים דע"ז בעיקר דין הכפיה, וכתב דנראה ליישב דאע"פ שמותרים ר"ת פליגי בפירוש הירושלמי והתוספתא, מ"מ בדינא ליכא פלוגתא וכו', דאיכא לפרש בדברי ר"ת שכתב דאם הלך הוא לגליל ונשאה שם שכוין אותו לעמוד עמה שם, דהיינו שכבר דר שם בקבע לאחר זמן הנשואין וכו' [ועיין לעיל סק"ד אות ד' דו דעת הב"ח, שגם הרמב"ם והר"ף מורים שלאחר זמן אינו יכול להוציאה, אבל יש חולקים].

(ה) בישועות יעקב פירוש הקצר סק"ד, הקשה הא זה הוא עיקר דינו דר"ת דכתב להדיא שבמקום שיש מקומות מחויבים לדור. וכן הקשה בבית מאיר כאן. וכתב במחברת הקדש, ובד"ר לפרש אינה יכולה לכופו לדור במקומו. וכי"כ במחברת השקל, ביאור מנחם, בנחורא דיעקב כאן ותהלה לדוד ח"ג סי' ל'. ועיין בלב חיים ולהלכה ביטון) שגרס א"י לכופה, וכתב ר"ל הדיון הוא שישב עמה בגליל ארצה, אם היא רוצה ארצו ביחודה אינו יכול לכופה לגליל כמ"ש [בב"ש] בסק"ד לשיטת הרמב"ם.

(ו) הקשה הבית מאיר כאן, דהיבית אף אין לה מובן, דהא דווקא באופן זה אינה יכולה. ובתהלה לדוד ח"ג סי' ל', כתב דכוונת הב"ש פשוטה, לא מבטיח בהוי הנשואין במקומה פשיטא דאוליגן בתר מקום הנשואין ואינו יכול לכופה, שיהי על העליונה, אלא אפילו הוי במקומו, [אין] שכתו על התחנותה ויהי על העליונה, אינה יכולה לכופו ותדור במקומו. וכעיי"ז כתבו המחצית השקל וביאור מנחם. ובמחצית השקל, והסוף עוד תירוצי הד"ק, לא מבטיח אם היה [הנשואין] במקומה דהיא א"י לכופו להוציאו אף במקומו, כי בזה אין עדיפות לאשה כי לא שייך הסעם דכל כבודה וכו', רק אפילו נשאה במקומו והיא יכולה לכופו למקומה משום כל כבודה, קמ"ל דמ"מ א"י משום שנשאה במקומו.

(ז) ועיין בביאור מנחם, שגרס בב"ש שיוכלה לכופו שילך למדינה שלו, וכתב דלר"ת דסובר דיהי על העליונה לכן אם הנשואין לא היו במקומה יכולה לכופו אותו לילך למדינה שלה, כן הוא ביאור דברי הב"ש ולק"מ מה שהשיגו המפרשים. (ח) עיין לעיל סק"ג מה שפירש בדברי הב"ש.

אבל ממדינה למדינה או מכפר לכפר האשה יכולה להכריזו שילך עמה למקומה הואיל והם שוים (ג"ז סס)

היה

הפוסקים

ס"ק סו אות ה — ס"ק סז אות ב

אוצר

זדרגולה צבי נשא דברים קטנים לזמורה עד השתא אינגלנגל בזהדך, השתא לזדרתן לא מצינא לנגלנגל בזהדך, [ומשמע] דבלא נדר כיון דהיתה מוגלנגל בזהדיה מחלה, ה"כ כיון שנתרנית לנגלנגל בזהדיה שלא במקום מולדתה, מחלה ואינה יכולה לחזור בה.

ט. ובשמחת אוגס אינו יכול לדור במקום הגשואין. בטרע זיטורה מהדור"ק סי' ס"ז, צאיש שהתנה לגור במקומה אבל חלה ובא לכלל סכנה, כתב דלדעת ר"ת פשיטא דידה על העלוונה, ואף שמכני אונס לדידה שלא נכח ארתו לבוא למקומה, אבל אין הוא יכול לכופה וכו', ואף שאונס רחמנא פטריה, היינו שהבעל פטור מלקיים, אבל לא אמרינן אונס רחמנא חייבה לדידה וכו'. והוצאו דבריו במתפאפה אריה תנינא סי' א'. וכ"כ במשפטים ישרים (להר"ש באון) סי' מ"ד דף כ' טור ז' וזיטועות יעקב פירוש הקר סק"ה.

ובמנחת אלעזר ח"ג סי' י', צמי שאינו יכול לדור במקום אשתו מפני שיש עליו שם מהרחמי ריב ומעוררי שנאה ציניהם וכו', כתב דיודה הנוצי' דיוכל לכופה לדור בעירו, כי ממ"נ אם תראה לדור עמו צלום יעוררו כאן מדנים ציניהם, משא"כ בעובדא להנוצי' ויכול לקוות לבוא רפואות שיתרפא אח"כ כשיגיל את עצמו לאור ארצה, משא"כ במעוררי מדנים צעלי בחירה, ואמרו חז"ל [סנהדרין ז' א'] האי תיגרא דמי לצידקא דמיא כו', אך תלוי בדראות עיני הדיון וכו'.

טז. אבל ממדינה למדינה וכו', יכולה להכריזו שילך

עמה. א. מקור הדין. כן פירש ר"ת את המשנה כתובות ק"י ע"א. הביאו הרמ"ש הנ"ל בס"ק הקודם אות א', דאם מקומותיהן שוין שניהם כריכים או שניהם עיירות, כופין את האיש לעזוב מקומו, ואע"פ שבמקומו נשאה.

ב. ובשרוצה להוציאו מעיר מעיר אחרת שאינה עירה, או הוא רוצה להוציאה. כתב צביט יעקב ד"ה שם, דר"ת כתב דמעיר לעיר האשה יכולה להכריזו שילך עמה למקומה, ונראה דהיינו דוקא למקומה מקום דירתה שהיה שם מקום קביעות דירתה וכו', אבל מעיר לעיר שאינה עירה אינה יכולה לכופו ארתו, דהא עיקר הטעם שכתב ר"ת הוא משום שאינה יכולה לחקור אחר קרוביה כי כל כבודה בת מלך פנימה, וזה אינו שייך רק כשכופה ארתו לעירה, ונראה נמי דר"ת מודה בזה שהאיש יכול לכופו ארתו מעיר לעיר ומכרך לכרך כיון ששניהם אינם עירה, כיון דאין לה שום אמתלא ששני המקומות שוין הוא כופה ארתו וכו', וכמבואר בס"י ע"ד סעיף י"ב, דדוקא כשנותנת אמתלא שמוציאין עליה שם רע [ויכולה לעבור לשכונה אחרת], אבל בלא"ה כופה ארתו שהכירה שלו היא, ואפשר דמעיר לעיר גרע, וז"ע.

ובקובץ בית אהרן וישראל חוברת י"ח אות י"ג אוסיפו ע"ד, דבראשונים מצוירים ג' טעמים לדברי ר"ת: א. דעולה עמו ואינה יורדת. ב. דלדורו של איש לחזור אחרי אצלתו. ג. כל כבודה בת מלך פנימה, ולא תוכל לילך לעיר לנזק קרובותיה, והנה כל ג' הטעמים לא שייכי אלא כדי שתוכל להוציאו לעירה אבל לא לעיר אחרת, וכן מדויק לשון הרמ"א וכו', ולפי"ז שאני כח האשה לפי שיטת ר"ת, מכה האיש לשיטת הרמב"ם ומהר"ם, לשיטתם יש לבעל כח להוליכה אפילו לעיר שאינה שלו.

כוונתו ש"מ כן קדשה], מ"מ משמע דקידשה בגליל מיהת כופין אותו ללכת, והפוסקים לא הזכירו מקדושין כלל רק מנישואין וכו'.

ועיין בבבי משה (להר"מ שלטון) סי' ט' דף י"ז טור ג', שכתב ומש"כ הטור למעלה דהיכא שהוא מיהודה ואירסה בגליל שכופה לילך ליסודה, אפשר שגם ר"ת מודה בזה, דכיון שהוא (ר"ת כתב) ששנאה בעירה אין האיש יכול לכופה להכניס מקומה, משמע הא אירסה כיון שנתארסה לאיש שאינו מארצה דעתה למחול על ארצה, צאופן שאלו הדינים שכתב הטור בשם הרמב"ם והר"ת ר"ת מודה בזה.

ו. ובשניהם מארץ אחת, אלא שהוא מכרך והיא מעיר, וגשאה בארץ אחרת, האם יכולה להוציאו למקומה. כתב בקרבן נתנאל כתובות פ"ג סי' י"ז אות ז', שאם הנשואין היו במדינה אחרת, והיא מעיר שביסודה והוא מכרך שביסודה, הדבר כריך לתמוך אם כיפסין לבעל לדור במקומה שביסודה [לדעת ר"ת], או שנאמר די לנו שכופין אותו ללכת ממדינה שנשאה, אבל אין כופין אותו לדור במקומה שביסודה, והנה צ"ש סק"ו מכריע שמחויבת להלך עמו לעירו"ט והלשון מוכיח כן [בירושלמי שם הלכה ו'] דקאמר כופין אותו ללכת מגליל, ולא שכייפסין יותר ללכת נמי ממקומו שביסודה. והוצא במחלית השקל על הד"ש סק"ז, וע"ש שפירש דמש"כ הרמ"א אפילו מכרך לעיר, ר"ל שהנשואין היו במדינה אחרת בצרך, לעיר שדרים זה ביסודה.

ועיין באילת אהבים כתובות ק"י ע"א, שכתב דנראה דכשהיא כופה אותו [לכא לארצם], כופה ארתו שילך למקומה אף שאינו מעיר אחת, וכן משמע מלשון הרמ"ש [פ"יג דכתובות סי' י"ח], שכתב [בשם ר"ת] דוקא בשנאה במקומו אין יכולה להוציאו וכו'.

ז. ובשניהם בני עיר, או שהוא מעיר והיא מכרך ונישאו בכרך בארצם. כתב צ"ש סק"ז דמשמע דלר"ת במדינה [ארץ] אחת ושניהם מעיר, והנשואין היו בצרך, יכולה לכופו שילך לעירו.

ובתהלה לדור ח"ג סי' ל', כתב ע"ד, דהוא חוזר לדין [שכתב לעיל מייחין] דשניהם מיהודה והנשואין במדינה אחרת שיכולה לכופו שילך למדינה שלהם, ה"כ בשניהם מעיר והנשואין בצרך, והצ"ש בסק"ז הנה דלעת ר"ת צין כרך ועיר לצין יהודה וגליל, משמע דאם הוא מעיר והיא מכרך אינה יכולה לכופו שיחזור לעירו [אם נשאה בצרך], כמו שהוא מיהודה והיא מגליל והנשואין היו בגליל"ק.

ח. ובשהסכימה לצאת עמו למקום שאינה מחויבת, האם יכולה לחזור בה. כתב צביט יעקב סעיף ו', דנראה דאם נסע עמה דרך יציאו ופיוס למקום אחר, ואף אם צדין לא היה יכול לכופה לשם וכו', לשיטת ר"ת (קט) היא אינה יכולה לחזור בה ולכופו ללכת למקום מולדתה, וראיה לזה דהא דר"פ הממיר כתובות [ע' ע"ב] אמרינן

צט) הבי"ש שם כתב כן לדעת הרמב"ם והשו"ע, אלא שבסוף דבריו הוא מוסיף שנראה שה"ה גם לשיטת מהר"ם, והרי לדעת הבי"ש כשנשאה במקומה, דעת מהר"ם כדעת ר"ת שאין הוא יכול לכפותה לצאת מארץ לארץ.

ק) עיני לעיל אות ג'.

קא) ועיין לקמן סק"ז אות ג' שכתב כן לדעת הרמב"ם והשו"ע.

[ה] היה דר עמה צעירו ולא מתדר ליה שם ונסע עמה לעירה דרך מקרה ולא אתדר ליה

יכול לחזור (ו) ולהוציאה (ריב"ש סי' פ"ח)

י"א

[ה] היה דר כו'. אחר
שכבר נתרצתה בעת
הנשואין לעזוב מולדתה
שאין הולכין אלא אחר שעת הנשואין וכמ"ש בתוספתא הנ"ל:

באר היטב

(מ) ולהוציאה. לא היה מקום שיראה להא צעת שעקר ממקומו מחמת גזירה היה צידו לקבוע דירתו באיזה מקום שהוא. לכן אף שהיה דר אחר"כ במקום מולדתה ולא איתדר ליה יוכל להוציאה משם ולקבוע דירתו באיזה מקום שיראה. ריב"ש ב"ש:

אוצר

סי' סז אות ג — סי' יז אות ב

הפוסקים

דירה אלא דרך גלות, אבל אם היתה יציאתם בהסכמה מהם מלכונם שלא ישר צעיהם המקום [שדרן] וכו', שז אינו יכול להוציאה ממקום שהסכימו וצלו עליו, לא להוליכה לעירם ולא להוליכה למקום אחר, דמסתמא אדעתא דהכי נתרצית לזאת עמו למקום זה וכו', וכשם שבמקום הנשואין האמיתי לא היה יכול להוציאה ממנו אם לא מלכונה, כן במקום זה שהוא תמורת המקום הראשון וכו', וכ"ש אם המקום שרואה עתה הוא מקומם הראשון שהיה כבר וזו מדינה או איפכא, שכבר מאסוהו ועזבוהו מלכונם וכו'.

ובמשפט וצדקה ביעקב ח"א סי' קל"ה, נשאל אשה בצפר, ואח"כ נתרצה עמה וצלו שניהם לעיר, ועכשיו רואה הצעל להחזירה לכפרים ששם נשאה, כתב שציון שצרכנו צאה לכאן שז אינו ראוי להחזירה לאותם הכפרים שאין רובן ישראל וכו' [א] וכן כתב שם סי' ש"ה.

ובקרי"א (להר"ר אנקוהר) סי' ט', כתב שמדברי הריב"ש הנ"ל משמע דדוקא במקום שיצא משם משום גזירה הוא שז צידו נשות גמורה להוציאה עוד מעירה שזר צה עתה, הא אם לא יצא משום גזירה, אלא מלכונה הטוב הוליכה לעירה ודר שם, שז אינו יכול להוציאה ולהחזירה לעירו אם אינה שזר לעירה וכו', והדר דינא כמו שהיו עניהם מעיר אחת ונישאו סתם וכו', [ואחר שהציא דברי התשב"ץ המוצאים לקמן, כתב] ואין לנו אלא דברי הריב"ש וכו'. והוצאו דבריהם בשו"ע (להר"ר צבאח) בח"א סי' פ"ו וח"כ סי' י"ז ל"ז וק"א.

ובתבואות שמש סי' ע', כתב שכן מוקדק גם משלן הרמ"א שכתב "ונסע עמה דרך מקרה", מוכח דאם קבע ע"מנו באיזה מקום והלכו לשם צרכן שניהם אינו יכול להוציאה.

ועיין באוהב משפט סי' י"ג שהציא את הריב"ש הנ"ל, וכתב עליו הרי הריב"ש. ובשו"ע לודד (להר"ר צבאח) ח"ב סי' י"ז, כתב דיש לחלק דשאני הכא [בנידון הריב"ש] לא איתדר ליה בעיר הזאת ושם [במקום שרוצה לעבור] ימצא מחיתו בריות, לא כן בנדון הרב משפט וצדקה ביעקב רוצה להחזירה בלי שום סיבה, אמטו להכי אינו ראוי להחזירה. וכע"ז כתב בח"א סי' פ"ו. ובעקמ יחושע (להר"ר מאמאן) ח"ב סי' א' אות ג' (ושני), כתב דהריב"ש איירי שיצאו דרך מקרה כמ"ש בהג"ה [הרמ"א], וגם [שיצאו] מטעם גזירה וכו', לא כן המשפט וצדקה ביעקב איירי שיצאו ברצונם הטוב כמ"ש שם וכו' ע"ש.

קד כתב התרומת הדשן פ"כ סי' רל"א, אם מסרה מודעה שלא מחלה על זכותה שלא יציא הבעל ממקום אביה שנשאה שם, פשיטא דמהני, דאפילו גילוי דעת בעלמא הוי מועיל, ואין צריכין ראייה על זה, ע"כ.

ג. ובשג"שאו בעירו. כתב צבית יעקב סעיף ג' ל"ה שם, דכשהנשואין היו צעירו [ואינה רואה ללכת לעירה], אפשר דאף ר"ת מורה שהבעל יכול להוציאה מעיר לעיר, דמהיכי תיתי נשוי פלוגתא רחוקה וכו'.

יז. יכול לחזור ולהוציאה. א. מקור הדין, ולהיכן יכול להוציאה. מקור הדין הוא כמאין צבית פנינים בריב"ש סי' פ"ח. צבית ששאל אשה צעיר מולדתה, ומחמת הגזירה עבר לגור צעירה, ועכשיו רואה להוציאה לעיר אחרת, כתב אם היה מתקד שצבת למקום מולדת האשה וכו', וישבת שם כימים אשר ישבת, ועתה לא איתדר לך ואין לך צו הללחה ודי חיתך, הרי צידך להוציאה משם ולהוליכה לעיר אחרת, כאשר היה בתחילה צביתך [מעירך], שאז היה ראוי להוליכה להיכן שיראה]. ואע"פ שזה המקום הוא מקום מולדתה ובני משפחתה, לפי שאין משגיחין בזה אחר שאינו מקום הנשואין, וכבר נתרצית צבית הנשואין לעזוב קרוביה ומשפחתה ולהיות אלכך וכו'. והוצא צב"י כאן.

ובב"ש סק"ה, כתב דמדברי הריב"ש מצואר שיכול להוציאה לאיזה מקום שיראה וכו'. ובח"מ סק"ה, מצואר דיכול להוציאה גם מעיר לכרך [א]. ובחקי חיים (להר"ר צורג'ל) דף ט"ז טור א', כתב דכוחו הראשון שהיה בזמן שעזב את עירו צידו, להוציאה גם מדחי לחי [דהיינו למקום לא קבוע] כאשר היה בתחילה צבית יציאתם מחמת הגזירה וכו'.

ועיין במשפט וצדקה ביעקב ח"א סי' קי"א, צב"י ששאלו צעירה ודר שם והלכו מחמת גזירה לעיר אחרת, שכתב דכשתפיש העיר ותשקוט מהצרים עליה ותשז כימי קדש, אז אם תרצה לחזור לעירה יחזירה, כיון ששם היה הנשואין.

ב. אם יש חילוק בדין זה בין אם יצאו בעל כרחם, לבין אם יצאו מרצונם. כתב צבית יעקב כאן סעיף ו', דנראה דאם נסע עמה דרך רצונו ופיוס למקום אחר, ואף אם צדן לא היה יכול לכופה לשם, כגון מארץ לארץ או מעיר לכרך, נראה דבמקום זה שנתרצתה וקבעה צו דירה דמי שז למקום הנשואין, לאינו יכול להוציאה עוד משם, אפילו למקום מולדתה, שיכולה לומר הורגלתי פה וכו'. והציאו המחזית השקל כאן על הב"ש סק"ח.

ובשופריה דיעקב סי' ס"ב, כתב דמדברי הריב"ש [המוצא צלות הקודם] נראה דדוקא אם יצאו וצלו למלכות זו דרך מקרה ע"י גירוש וכו', שגמלצת צביתם לכהן שלא צדך קביעה

קב) ובח"מ שם, כתב דהיו הנשואין מתחילה בעירה על דעת לודד בעירה, אין יכול להוציאה ממקומה מעיר לכרך. ובאר במחזית השקל, דהרי הריב"ש פסק כר"ף והרמב"ם [כמבואר לעיל סק"ד אות ב'] א"כ אמאי נקט [שבאו לעירה] דנשך מקרה, הא אפילו נשאה בעירה יכול לכופה למקומה, לזה כתב כלומר כאן מיירי בדעת לעירה דרך מקרה ע"י לודד שם, דבכ"ג אם נשא בעירה א"י [להוציאה], משום דמחל וביטל התנאי הראשון.

ביאור הגר"א

[י] י"א אם כו'. ממשש
שם ס"ב ב' חמור כו'
וערשי שם ד"ה חמור כו'
ודוקא משום רוצה כו' אבל בלא"ה הרווחה עדיפא לה ואפילו היא אומרת שאינה רוצה בסלה דעתה דאלי"כ למה לא אמרינן שם דבשאלה את פיה ועיין תוס' שם ד"ה רוצה דבהרווחה ספי אפילו נגד עונה עדיף. שם:

סימן תי"א

ויש

פתחי תשובה

מחמת משם סכנה גם הרי"ש מורה אני אומר נהפוך הוא שם מה"ד מורה שאין יטול לטובה דדוקא בדוחק עניות שם האשה בדוחק אמדינן דעתה שיותר טוב לה להיות במקום אחר מתלכסו עניות ולכן בטלה דעתה ויטול לומר ע"ד פתח סגור שנחלקו אל"כ ג"ד הוא סובל ומכאנשהו מה איכפת לה בדרייה ללכת ממקומה וזוהי ליכא אומר הדעת בכל השנים (לפי קוצר דעתו אין סבירה זו בדורו כי כי מחמת שהיו לו מכלאונים נמשך סכנה מתמדת לא יוכל להשתכח ומחוייב לאיתנויה (כה) ועוד דהתהדר מיידי נכשלה פתח אל"כ היכא שהיה תנאי מפורש אין מילתו נדבך. וסיומא דפסקא העלה שכן לטוב אומר כלל וכן אין לטוב אומר ובגדון המזונות מעבר עד היום אם עיניו לא ההכיר בה הכעל ע"פ ש"ס שומר עמו לדין פטירה שחייב במזונות כי אולי אם היה מתירה בה ויהיה שומעת מפי ג"ד שאין הכעל חייב ללכת במקומה היתה מתמדת ללכת אליו ולא אחר התראה לאשה שחיה בה הכעל שומר עמו לדין לא במקומו ולא במקומה כי קצינים אלו היושבים בעיירות קטנות כל אחד נקרא תוקף בעירו ולא כשלא תראה לעמוד לדין שוב יעבד מזונות עד שומר לבסוף לדין ואז יפסקו הכ"ד גם על המזונות משעת הסירוב כי ישמעו טענתה אם יהיה לה להתמלא בדבר עכ"ל ע"ש. ועיין במשנת בריה אברהם סי' ג' דא"ת י"ד בהגה שבה"ד דפ"א כל אלו שאלה מרב אחר דבדרי ריבית שכן איש לאשמו דורות תוקף דירשת ונאמן טענות הכעל באל בטענה שגה נגד דברי אבי האשה שיהא לדין לפני ג"ד בעשוריו והאשה היא אל"כ אביה לדין הנובע ה"כ אחר התנבע והאבי הכעל לפני דבריו שהיא מורדת ואין עליו אישור ארנה"ה ולענין אישור זה הוא איזה התנבע אשר על כן מוכרחת שתכל לדין לפני ג"ד בעשוריו. ובמה שלא היה לו במשאל להשיב ע"ז מחמת טעמים אף דעמו טועה קצת לטענת הכעל בעל ע"ש.

הפוסקים

סי' ק"י אות ב — סי' ק"י אות א

מבואר בשו"ת מהרי"ט כהלן סי' רל"ב וכו', מבואר שם ויתרה האשה אחר הגשואין על מקום הדיור שנקבע בעת הגשואין והסכימה לעבור לארץ אחרת, הרי ויתור זה מחייב אותה ואינה יכולה לחזור בה וכו', וכע"ז כתב הבית יעקב [המובא בזהו הקודם]. ועיין פסקי דין רבניים [המובא לעיל]. ונדפס גם במשפטי שמואל מהדור"י סי' ט"ז.

ועיין סק"ז אות י' לענין התנו לזר במקום אחר, והסכימה ללכת משם, אם יכולה לכופו לחזור למקום הראשון.

יח. אם לא יוכל להחיות וכו' בופין. א. מקור הדין והסוברים כן. מקור הדין, כמאן דפנים, הוא בתרומת הדשן סי' רט"ו, בראובן שנשא את לאה במדינת מולדתו^(ק), ובדעתו היה להשתקע שם, ולאחר שלש או ארבע שנים ירד מנכסיו קצת, ומצא שחשטו שתלך עמו למדינה אחרת לגור שם בחומרו שלא יוכל להחיות ולהתפרנס במדינה זו לפי נכסיו שנתמעטו וכן הוא האמת, ומשיבה לאה שאין רצונה ללכת מארץ מולדתו וכו', ואע"פ שיש לזרזו שתהא סהרה מזונות ופרנסה וסבול דוחק, רצונה לפנות על יאועתה י' וכו', וכתב ויהא ששדיו עם הכעל ויכול לטוב את אשמו וללכת בכה"ג, אם הדבר נראה לעינים שלא יוכל להתפרנס כאן, ויש לזרזו שיהיו ממסרים מזונות ופרנסה ויטערו לסבול דוחק, ואע"ג דבלא אמתלא אינו יכול לכופה ללכת מהמדינה שנשאה וכו', מ"מ ע"י אמתלא בדורו כזאת פשוט הוא שיכול לכופה, דטעמא מאי אמרו רבנן ללא יכול להוציא מארץ מולדתה וכה"ג, משום דהיא בעליותה של צעל ולא בידידותה, ולחיים ניתנה ולא לצער, אין

(ק) עיין בהרי"ק קדס סי' י', תשובת בעל הסמ"ע, שארץ זו היא גם ארץ מולדתו, והיינו דהוי ארץ מולדתה דשניהם. וכן בשו"ת מהרש"ך ח"א סי' קע"ה כשהביא תשובת התה"ד כתב במדינת מולדתה.

(ג) אם לא יוכל להחיות. עיין במשנת ט"ז סי' ס"ז בענין השוב שהייתה עניינה בתנאים ראשונים שיורו בעיר ובבית אבי הכלה ובתנאים אחרונים הופל התנאי ועתה אחר התחנה לא יתיר לה להבעל במקום שרר בו מחיו נאמר שיקר לו מתקנה בפעם הראשון שהיה בבית מחיו היו לו מיתוסים הרבה וזמר לבית אביו ובתפלה וזמר שוב שנית לבית מחיו ואינו יכול לסבול איכ"ה למדינת מחיו והיו לו מכלאונים הרבה עד שכל ללכל סכנה שהיו לו מכות בענין ומחורות ופגעים והפוסקים אמרים שזה כלל לו מחמת שיש לו איש. ופסק ג"כ הגאון אב"ד דק"ק אה"י שאין טוען הכעל לזר בבית מחיו וארצהו כופין את האשה שתלך אחריו והביא ראיה מתשובת מיימוני סי' כ"ח דאם ש' לו מולדתה ואמתלאות היא לריבה ללך אחריו ואין לך לו מולדתה גדולה מזו ושור לאה משלגתה שכן מה"ד ורי"ש כהן לו מזונות ופרנסה במקומו וע"כ לא נתקל הרי"ש אלא בדוחק פרנסה שמש"ס ואין מאן דנש ליה כהאי מנח"מ כו' הוא רק דרך עצה טובה אל"כ כאל דניש ליה מחמת משם סכנה גם הרי"ש מורה. והוא ז"ל הוכיח דנ"מ הגאון אב"ד שאין טוען הכעל הוא פשוט כיון שהרפואות השידו שהוא סכנה פטירה שומעין על דבריהם ושיעור במקום סקולה וכתר לחלל שבת ולחלול יו"ט כ"ן דברי יחזקיה הוי חזקה (עומת"י סי' ב' קצ"ו) אל"כ מ"ש שטוען את האשה שתלך אחריו כדרך תלמודי כי בתשובת מיימוני שם לא הוזכר כלל מלפון את האשה רק שאל לטוב הכעל לגרסה זו ללב במקומה (כ"ע מהדרי"ה המ"ל לקמן סי' ס"ב סוף הגה) ומעתה ניוח א"ן הנה לפת"ר ר"ת פטירה שירה על עולונה ואף שגמיה ארנס דיריה שלא תתקן אומר ללכת למקומה אל"כ אף הוא יטול לטובה ואף לשיטת שאר הפוסקים דק"ר ד' ארלות לענין פטירה האשה מיידי מ"מ טעם הדבר נדבכתה ונתחלף היא כשאת עד דעת ללכת למקומו אל"כ היכא שהיה תנאי מפורש בשעת הגשואין לא נתקן משולם ואף שאלום רחמנא פטירה אל"כ לא אמרינן אונם רחמנא חייבה לדידה. ומ"ס הגאון הג"ל דכאן דניש ליה

אוצר

מחוז לעיר מקום הגשואין, דיש סבירה משנתלצית ויאלה עמו מתלה לתנאה או לזכותה, ע"כ לריכוס ללא בטענה שמסרה מורדעה או גילוי דעת, אל"כ אם שזה אל בית אביה ודר עמה שם יש סבירה שלא יאלה עמו בתחילה אל"כ ע"מ שלא מחלה זכותה, אל"כ הרי"ש איירי שהיה עתה יושבת בעיר מולדתה ובני משפחתה, לליכא הוכחה שמחלה ואדרבא סבירה להיפך כנ"ו וכו', משום הכי אמר שאין זה מקום הגשואין.

אולם התשוב"י ח"ג סי' ק"י, צוזג שנשאו בארצו ואל"כ הלו מלכונם לתונים ודרו שם ימים רבים, ועכשיו רואה הכעל לחזור לארצו, כתב שורת הדין תונתה שהיא חייבת לבוא עמו לארצו שהוא מקום שנשאה שם, שאפילו אי היה נהיה בתונים והוא היה מקומו ארצו חייבת לבוא עמו אע"פ שלא היה וכו', כ"ש אם נשאה במקומו ואל"כ משם למקום אחר הדין נתן לטוב אותה לחזור עמו למקום שנשאה שהוא מקומו ומקומה. והביאו בקרני רא"ם הג"ל, וכתב דזה נראה פשוט לאפילו יאלו ללכונם ודרו במקום אחר, יכול לחזור ולהוציא למקומו, הגם שאין מקומו שזה לאותו מקום שהולכיה, דהא תונים וארצו לפני מחזות ימשבו וכו' [מסקנתו] להלכה ראה לעיל.

ג. כשהסכימה לעבור ממקום הגשואין, האם יכולה לחזור בה. בפסקי דין רבניים כרך א' עמ' 272 מהדברים י' נ' רונטל, א' ע' דורנר, ומ' ד' חמויי, כתבו דנראה שאף אם האשה הסכימה קודם לעבור מכפר לעיר יכולה לחזור בה, כי יכולה לומר שעכשיו הגיעה לכלל החלטתה שחיי עיר קשים עבורה. ונדפס גם במשנת יעקב [להרי"ט רונטל] פ"ג מאישות הלכה י"א.

אולם בפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 33, מהדברים ש' ז' ורכ' ע' אולזוי וד' י' יומצביס, כתבו שם האשה הסכימה לפני הגשואין לעבור לזר מכפר לעיר אינה יכולה לחזור בה וכו', וכן

אוצר

ס"ק יח אות א

הפוסקים

המהרי"ט שהוא אחרון מהגאונים הביא^(ק), וכל רבנן בתראי הביאו דבריו, יש לנו לעשות מעשה כדבריו וכו'. וכ"כ צדית יהודה (להר"י עיינאש) ח"א סי' ח' דלף שמרן [הצ"ח] חולק על התה"ה, אמנם צנתיבות משפט (דף ר"מ טור ג') הביא הרבה אחרונים דפוסקין כדבריו תה"ד [והם] מהריב"ל ומהרשד"ם [הג"ל], ולהם שומעים דהלכה כבתראי^(ס).

ובן כתבו במשפטי שמואל (להר"ש קלעי) סי' ל"ט, צו"ת מהר"ם גלאנטי סי' נ"ה, באבן שהם ומאירת עינים סי' א' דף ב' טור ד' ל"ה וכן, צמים רבים ח"ג סי' י"א, צפסקי הגר"א כחן, במשכנות הרועים מערכת אות א' סי' ז"ח [צפסק"ד של המחבר יחד עם הרב יצחק טייב בעל ערך השלחן והרב דוד גיג], בישרי לב אות פ' סי' א', צכפי אהרן (להר"ע עזריאל) סי' י"ב בתשובת מהר"ם פארוז דעת רב כמה גאון^(ק), צירים משה (להר"מ קאשטרו) סי' ר' דף י' טור ג' ד"ה ועמה, צשארית יעקב (להר"י טראב) ח"ב מערכת אות כ"ף דף כ"ב טור ב', בתשובת הרב סעיד בן עטר שצאשנים לרוד (להר"ד זאבאח) ח"ב סי' ל"ז דף י"ז טור ב' צומנת הח"א ח"א סי' ט"ז.

ובכפי אהרן הג"ל סי' י"ג דף ז"ד טור א', כתב דיש להעיר איך כתבו במשכנות הרועים לאחריו רוב הפוסקים להטות שהסכימו לדעת התה"ה, ואיך לא חשו לדעת מנן דבאתרייהו קיבלו הוראותיו, שכתב להלוי צב"י שאין דבריו [של התה"ה] נראין לו, ודוחק לומר שגדון שאלתם לא היה למקומם אלא לארץ אחרת וכו', והנה במקום אחר נסתפקתי מה יהיה משפט דין [שצב"י יוסף כתב מנן שאין נראה ובצו"ע השמיטו], אי אמרינן דמהשמיטו ודאי לשיטתו צב"י אזיל, ואזיל שומעין דקבלנו הוראותיו, או שמה נאמר דמה שהשמיטו צו"ע לא משום שאזיל לשיטתו אלא חזרה הוי, ואפילו שצב"י כתב שאין הדברין נראין, מרוב העגה לא סמך על דמיתו ולא ראה לפסוק בהלוי להפך והניח ההכרעה ביד המעמין וכו', וכתבתי לדבר זה צלגונתא בין האחרונים וכו'^(ק), ומעתה נוכל לומר, דהרצנים הג"ל קיימו ציטת הכך רבנותא דצב"י דדין שפסקו צב"י והשמיטו צו"ע, חזרה הוי או לפחות לא הכריע, וספיר כתבו דכופין את האשה ליכך אחרי וכו' [וע"ש טור ד' ד"ה ולעני"ד שפסקו צב"י וכו' לא חשו לדעת הצ"ח, ודעתו דהלכה כבתראי עור טעם בסי"ק הבא א"ל].

ובישועות יעקב כאן צ"י הקצר סק"ה, כתב דלראי דצב"י התה"ד מב"מ ע"ה ב' שלשה קוועקין ואינם נענים, מאן דביש ליה בהאי מתא ולא אזיל למתא אחריתא^(ק), א"כ כיון שראוי לעשות כן, צודאי אם היא אינה רואה יכול לכופה וכו' [וכן הקשה ע"ד החולקים בצאה"ט סק"ט, ועיין לקמן הערה קכ"א], וכלא שטעם הענין [שיכול לכופה מחמת אונס שנו], כיון שסתם נשים אינן מקפידות על זה, ויותר טוב לה לטלטל עכמה מלסבול עוני וכו', א"כ אדעתא דהכי

(ק) בחקי חיים תמה ע"ד, דאורבא מוכח ממהר"ס שסובר כריב"ש, ועי"ז לקמן אות א'.

(ס) שם הוסיף עוד טעם לזכות הבעל, משום דבמקום שרצה לעקור לשם צדיקים אותו לתלמוד תורה, ובתשובת הרב סעיד בן עטר המצוין בפנים, כתב שהוצרך לכן משום דגידורו היה מעיר לכפר [ועי"ז לקמן אות א'].

(ק) ובן יו לדיק מתשובות הגאונים הקבוצות סי' ר"ע הובא באוצר הגאונים כתובות חלק השלישית סי' תתל"ח.

(ק) וכ"כ בחקי חיים כאן דף ט"ו טור ג', ועיין גם בשמחת כהן ח"א סי' ד' ובאיש מצליח כרך ב' סי' ע"ב כ"ד ד"ה ובאיש, שינו באריכות בשאלה זו.

(ק) עיין בדבר הלכה (להר"א קלצקין) סי' ל"ח דף ב' טור ד', שכתב על דברי הגמ' הג"ל, וכ"ש היכא שבמקום אחר יתפרנס מגיעת כפו ולא באיסור.

אין לך ירידה גדולה מהא שז"ל דדוחק מזונות כדכתיב [איוז ל"ו כ"א] כי על זה צחרת מעוני, ואע"פ שאמרה שרונה לנפות על יצועת ית' זכר שמתא להם רוחים, אין זו טענה, דלאו מלוא גדולה מתלמוד תורה, ואע"פ אחרו חכמים כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, ולא הצטיחוה חכמים שימטיר לו להם מן השמים, ומה שטוענת נמי שאינה חוששת על הדוחק ועל החסירות, וחפיה ויותר לסובלו מאשר תלא ממדינתו, נראה דלאו בזה שיבש דעתה אזלינן, דבטלה דעתה ולא אזלינן אלא בזה אורחא דמיתלתא, וסתם בני אדם לאו דעתייהו הכי, ורואיה מהא דליתא צפרק אע"פ [כתובות ס"ב ב'] חמר ונעשה גמל מאי, אמר ליה רואה אשה בזה תיפלות מעשר קצין פרישות, ופרש"י, נישאת לו כשהיה חמר מרוב ליעשות גמל שלא צדשות, הרווחא ניהא לה כדי שיתעשר או עונה ניהא לה, ופשיט דרואה קב וכו', ומקשו התוס' שם [ד"ה רואה] מהא דלעיל התם גבי עבודת המלך דמוכה וכו' דהרווחא ניהא לה טפי מעונה, ומתלזין דשאי עבודת המלך דנפיש רווחא טובא ולכן ניהא לה, והשתא מהכא יש להוכיח כל הא דלעיל, ושומעין מיניה דלאו בזה דעתה דייקנין מדקבעיא אי הרווחא ניהא לה או עונה ניהא לה, נקרא לאשה ונשאלה את פיה וכו', וא"כ הואיל ואורחא דמיתלתא דבשביל הרווחות עבודת המלך מוחלת על העונה דלעיל דגופא היא, כ"ש לאורחא דמיתלתא היא דבשביל דוחק ומוסר מזונות ופרנסה מוחלת היא על יצירתו ממקום מוחלת, גרודלה מצד הענינים מהכא העושר, וכיון דסתם נשים מוחלות כה"ה, אין אחת יכולה לומר אין רצוני למחול, משום דמאי לוימיר אדעתא דסתמא דמיתלתא נשאתיך. והסכים עמו צו"ת הרדב"ז ח"א סי' תק"ט.

ובשו"ת מהרשד"ם סי' קנ"ה, כתב ואע"פ שראיתי בדבריו מהר"י קארו [המוצא להלן בס"ק הבא] שכתב שאין דברי בעל תה"ד נראין צעניו, מ"מ אין דבריו נראין צעניו, כי מעיד אני עלי שמים וארץ כי דברי בעל תה"ד היו נחשבים צעניו מורי הרב הגדול מהר"י טאייטאלאק כדבריו הרא"ש וכו'. גם צב"י קע"ה, כתב שאין ספק שהדין עמך [שיכול להוציאה] וכו'.

ובשו"ת מהריב"ל ח"א סי' ע"ב [צנלדפס צ"ב - תשמ"ח סי' ע"ד], כתב דהדין היה רותף שזכור להלויאל וכו"מ צה"ה והאריך בראיות צבורות וכו', וכן שזכור נראה מתוך דברי הריב"ש בתשובה פ"ח שהוא חלוק על התה"ה^(ק) וכו', מ"מ נראה שאין לנו לדחות דברי הרב בעל תה"ד מפני הריב"ש, לפי שבתה"ד עיקר התשובה היתה על זאת שאכלה מאותו ראובן דלחיקא ליה שעתא וכו', והריב"ש לא על זה בא להשיב אלא מיתלתא אבז גררא קאמר ולרווחא דמיתלתא וכו'. ובערך להם כחן, כתב אע"פ שהצ"י חלק על התה"ה, אחרי רבים להטות [אלא שאין לסי' קכ"ד סעיף ט', ועע"ז לקמן בס"ק הבא אות א'].

ובמשפטים ישרים (להר"ש גאון) סי' מ"ב דף ז' טור א', כתב דגם מהרש"ך^(ק) צח"א סי' קע"ה הביא את דברי התה"ד, ומכיון שגם מהרשד"ם ומהריב"ל הביאורו לענין מעשה, וגם

(ק) עיין לקמן בס"ק הבא, שם יובאו דעות הפוסקים בדעתו של הריב"ש.

(ק) וכן דייקו מלשון המהרש"ך ח"ב סי' ל"ו (המובא בבאה"ט לעיל סי' ע' סק"א בלחם רב סי' נ"ה, במים רבים, בישועות יעקב, במשכנות הרועים ובשושנים לדוד המובאים בפנים. ועיין עוד בשושנים לדוד שם סי' א', שכתב ע"ד מהרש"ך הג"ל, אחר העיון נראה שזה גם לדעת הריב"ש [החולק על התה"ד], דדוקא לגבי כפיה ולחושבה כדן מודדת הוא דלא כפינן לה, אבל לגבי חיוב שכ"ז פסור כל זמן שהיא אינה רוצה ללכת אחריו.

אוצר

סיק יח אות א — ה

הפוסקים

יודה [שאינו יכול לכופה], אע"פ שזדא שם ירויה הרבה יותר, מ"מ בעבור ריבוי הירויה שיהיה לו שם ביתרונן גדול אינה מחויבת לבוא אצלו לדור שם, [וכן כתב] במשפטים וישראל [להר"ש גאון] סוף סי' מ"ב וכו', [לחננל] אע"פ שהתה"ד כתב דה"ל, אם הדבר נראה לעינים שלא יוכל להתפרנס כחן, ויש ללמוד שיהיו ממוסרים מזונות ופרנסה וינטרכו לבסוד ו'חוק כו' ע"ש, מ"מ מזינו לגדולי הפוסקים שהציאו דבריו, לא החליטו דינו וסבדרתו כה"ג דווקא, אלא הצינו ופסיקא להו דלינו של התה"ד יש לנו לאומרו גם בדיקה שהיה בדיקה מרויה בעיר זו שיושבת אשתו אלא שהוא מרויה במדינה האחרת מה שלא היה מרויה במדינה של אשתו, וכן מלאכה במהריב"ל ח"א סי' ע"ב שכתב וז"ל איבדא שאם זה האיש לא היה נשבע ולא היינו באים לדון מכה שבעתו אלא מתורת דינא וכו', לפי שהיה מולא להרויה מזונותיו בזה המדינה שהיה רואה ללכת בה מה שלא היה מרויה בזה המדינה שנשא את אשתו, דהיון היה שיוכל להוציאה וכו', ובמשפטי שמואל [להר"ש קלעין] סי' ל"ט [כתב בגדולו], שכלן אינו יכול להתפרנס כהוגן וכו', ושם אחר"כ בתבונתנו היטב בדברי התה"ד ורליתי דלע"ג דהוא נקיט בנדון שלו להציל היה לו דוחק פרנסה מאד וכו', מ"מ הוא הביא ראייה לדבריו בגמרא כתובות סי' ב', וכן במגלה אורח איבדא רוחמה גמורה גם למי שהיה מתפרנס בעירו כלכל דצינו ומלא לו אחר"כ עיר אחרת שיוכל להרויה שם הרבה ויתפרנס בהרוחה כעשירים, שג"כ יכול לכופ את אשתו לבוא שם, כי הרוחה גדולה כזו דמי להרוחה יתירה לעבודת המלך, שכתבו התוס' [שם ד"ה רואה] שזכה סתם נשי נישא להו ומוחלות על יציאתה, שירא ללכת למקום אחר בעבור זאת ההרוחה, ואשה שלא תמצא בטלה דעתה וכו'.

ובמשא אהרן [להר"א בן חסין] סי' ע"ב, כתב דהתה"ד איירי דוקא צמי שירד מנכסיו ובעירו אין לו פרנסה כלל, אבל אם הוא אומן ומלאכתו מלויה בכל עיר ועיר, וגם בעירו בטח שירויה כדי פרנסתו בעיר, וכן הוא רואה להרויה יותר כדי להכניע, בזה כו"ע יורה שאליו יכול להוציאה.

ה. אופנים נוספים שיכול להוציאה אע"פ שגם בעירו מרויה. דבר פעלים ח"צ סי' ח' דף פ' טור ב' ד"ה מיהו, כתב צמי שבעירו יכול להתפרנס ממסחר ועסקים, ובעיר אחרת יכול להתפרנס מקומיסיון, דהיינו שלוקח עמלה ממקח וממכר שעושה בשביל אחרים, שזה הירויה הוא צטוח בידו וקצוב שאין צו הפסד, ובעירה לא יהיה לו עסק זה כלל, ואפילו יש בידו משלו קרן מספיק שיוכל לעשות צו מו"מ לעצמו, מי יאמר שירויה צמו"מ זה ושאל יפסיד, ויפטר צזמן שהצמו"מ קשה וקצוב להפסד וכו', ושם הרוחתו צטוחה, שיש לו שכר טרחה, צין אם יש ריווח במסחר, צין אם יהיה הפסד, ועוד שם גם העסק שעוסק לעצמו הוא צטוח יותר, יען שעוסק שם בשל אחרים יש לו ידיעה והכרה היטב צעניו המסחר וממלא לא יתרמי ליה מיני עסקים שהם קרובים לשכר ורחוקים מן ההפסד וכו', וז"ל דגם מהר"ש גאון [הג"ל בזה הקודם] יודה בזה.

עוד כתב שם צטור ג' ד"ה ועוד [שאלם הוא כבד גר בעיר אחרת] וכשעיקור דירתו משם לעירה יהיה לו נזק צעין וכו', בציטול עסקיו ועניניו צפירדתו משם, נראה שזיה אמתלא גמורה, וראיה לזה מתשובת ר"ג גאון [הובאה בתוספות רי"ד כתובות ק"י ע"ב] וכו', [וכפי שביארה הר"מ פארדון] בכפי אהרן [להר"א עזריאל] סי' י"ב, דבאמתלא אלימיתא וכו', וה"ה אמתלא דנדון שלו [רב נחמ גאון] להיתיה ציתו וסמורתו ועסקיו שם במדינתו, א"כ סבירא היא דלא ימכור

דכדי נשאה שתלך עמו למקום אחר, והיינו דווקא צביצת פרנסה דהיא ג"כ עמו בזה, אבל בשאר דברים כגון שנוי אורח המזיק לאיש אינו יכול לכופה ללכת עמו, דמה לה בצאונם של האיש.

ובתוספות חיים כחן, כתב דלפרנסה כהוגן צוה"ז ללכת מעיר לעיר, ולא נשמע מעולם שהאשה תמחה בזה, וא"כ יש לומר בזה כל הנושא על דעת המנהג הוא נושא, ויכול להוציאה למקום אחר משום הפרנסה.

ועיין בלשכת הסופרים כחן, שכתב ומסבירא אני אומר דהריב"ש [החולק על תה"ד, עע"ז בס"ק הבא אות א'] לא אמר אלא צמקום שיוכל לגרש בע"כ, אלא שאינו רואה ליתן לה כתובה, אבל צמקום שאינו יכול לגרש בע"כ מפני חדר"ג, מה יעשה העני הזה, ימות צרעב מפני שגוען אשתו וכו' ק"ג.

ב. לדעה זו, האם יכול להוציאה דווקא כשבודאות כאן אינו מתפרנס. צמים רבים ח"ג סוס"י י"א, כתב שאם יתצרכו ויתלצבו הדברים שהאמת אתו שמוזנות מתקטק ורע לו ובכל יום הולך וחסור, אז הדין עמו וכו'.

ובפסקי דין דבניים כד' ה' עמ' 58, כתב הרב י' קולין, שכל עוד שלא הוציר הדבר צמקום זה אין הצעל יכול להרויה גם תה"ד מורה שאין הצעל יכול לטעון שרואה צעור למקום אחר להעיט צמקתו וכו', שכתב ולאחר שגזר או ארבע שנים ירד מנכסיו וכו', שלא יוכל לחיות ולהתפרנס במדינה זו, לפי נכסיו שנתמעטו, וכן הוא האמת, וכן הרד"ק צח"א סי' תקע"ט, כתב אם יצטרך לרואן שאינו יכול להתפרנס במדינה זו אלא בדוחק וכו', הדבר צרור שיוכל לכופה ללכת. והסכים עמו הרב ש' מורחיו.

ועיין בשושנים לדוד [להר"ד לבאה] ח"צ סי' י"ז, שכתב דנראה דווקא אם יתצטרך צעדים שדבריו כן הוא יכול להוציאה. וכ"כ שם סוס"י א'.

ג. וכשאין ידוע שיוכל להתפרנס במקום אחר. צח"מ כחן בסק"ט, הביא את הריב"ש [סי' פ"א] שאין ספק שאין האיש יכול לכופ את אשתו ללכת עמו על הפסד וללכת מעיר לעיר מדמי אל דמי ובהו לא נסתפק צדים מעולם, ובכח ונראה דלך צעל התה"ד יורה לזה וכו'. והסכים עמו הב"ש סק"ט. וכן מבוחר מדברי הפוסקים המוצאים בס"ק הבא אות א' [צדעת הריב"ש].

ועיין בישכיל עבדי ח"ה סי' כ"ט אות ו', שכתב שדברי התה"ד הם רק באינו מקום צרור, שכן כתב ורואה לגור צמקום אחר, זאת אומרת בשאר יתאל, שער לא מצורר אם צורא יכול למצוא שם פרנסתו [אבל מ"מ הוא מקום קבוע]. וכ"כ בפסקי דין דבניים כד' ה' עמ' 56 הרב י' קולין, אם הצעל רואה לעבור למקום מקוים ולא לגדוד ממקום למקום, אם גם בעיר זו אליה הוא רואה לעבור אין לו מקום פרנסה מוכן, אלא שמוקם הוא ששם יוכל להסתדר צפרנסה, בצאונם זה חולקים תה"ד והריב"ש וכו' [וע"ע לקמן בס"ק הבא אות ג'].

ד. וכשהוא מתפרנס בריוח גם בעירו, אך יכול להרויה יותר בעיר אחרת. כתב צרב פעלים ח"צ סי' ח', דיש להסתפק ולומר דהתה"ד איירי דווקא בדיקה לראו לו פרנסה בעיר שיושבת אשתו כי אם בדוחק עולם, ומלא לו פרנסה צירויה בעיר אחרת, אבל אם יש בידו קרן שיעור שחוב ומספיק שיוכל לעשות צו מו"מ בעירו להרויה ממנו פרנסתו צדים דוחק כלל, וז"ל כל כי הא אפילו התה"ד

אוצר

סי' יח אות ה — ח

הפוסקים

ימכור ביתו וסחורתו וישאר קרן יתמוטט, וכופין את האשה ללכת עמו וכו'.

עוד כתב שם בטור ד' ד"ה עוד ראיתי, דבישועות יעקב [צפירוש הקצר ס"ה] כתב ראה לדברי התה"ד מהמג' צ"מ ע"ה ב' שלשה לועקין ואינן נעניין [ומד מיינייהו] מאן דזיש ליה בזהאי מתא ולא חזיל למתא אחריתא וכו', ולפי"ז אם הבצע הוא זיש ליה בעירו ומשום מה הלך לעיר אחרת והללית שם, אי"ז על כצר עשה כסיון וקיים מה שאמרנו חז"ל מאן דזיש כו', ועלה צידו נראה והללית בנתא אחריתא, ועתה איך ישוב לעירו דקזה זיש ליה בזה, ואפילו אם עתה יש צידו קרן הרבה, תחזור הללחתו לפנות לו עורף וכו', ולפי"ז לא שייך צ"ל הספק [אם פוסקים] כתה"ד, יען שגם איירי שהוא רואה ללכת לעיר אחרת וכו', אך לא ניסה עדיין וכו' קיד.

ו. והאם יכול להוציאה גם מארץ לארץ ומעיר לכרך וכדו'. כתב בכפי אהרן [להר"א עזריאל] סי' י"ג דף ג"ג טור ב', דבמהרי"ט ח"א סי' מ"ז כתב דעד כאן לא כתב תה"ד אלא ללכת לעיר שכמותה אבל לא מארץ לארץ ומכרך לעיר, ואין ספק שדבריו פשוטן כמשמען, שהוא סובר דהתה"ד לא התיר אלא בלכות הארץ דווקא, ואפילו בלכות הארץ לא התיר מעיר לכרך ולא מכרך לעיר [והוצא בכנה"ג הגב"י אות י']. וא"ת דאי"ז לא התיר כלום, דבשזין בלכות הארץ, כצר מותר ועומד מדיון המשנה, נראה כדכתב במשפטים ישירים [להר"ש גאון] סי' מ"ב דמש התה"ד לסברת ר"ת וכו' קטו, ואע"פ דמנן לא הדין כן בדברי תה"ד וכו', אין תימנה אם מהרי"ט דרב גובריה וחיליה יפרש פירוש אחר בדברי תה"ד דלא כצ"י ויתר דבני זמנו וכו'. וכן כתב בשושנים לדוד [להר"ד צבאח] ח"ב סי' ל"ז בלכות המכר סעיף בן עטר, דלתה"ד איירי במלכות אחת וארץ אחת ומתיר לעיר וכו'. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' רפ"ז.

אולם במשפטים ישירים הנ"ל דף ז' טור א', כתב דמדברי מהרי"ט ח"א סי' ע"ב לא משמע כדברי המהרי"ט, שכתב [בנדונו דמי שנשבע שלא יוסיאנה] שאם זה האיש לא היה נשבע, אלא מתורת דינה היה רואה להוציאה מעיר לכרך או ממלכות למלכות לפי שהיה רואה להרויח מזונותיו, הדין היה נותן שיעור להוציאה עכ"ל, הרי שאפילו ממלכות למלכות יכול להוציאה משום הרווחת מזונות וכו', גם מהרש"ם סי' קע"ז כתב דכופין מארץ תנאים ללחמית וירשיט טענם הרווחת מזונות אע"פ שמתנאים הוא כרך לגביה והביא מה"ש בתה"ד, וכפי הגרלה הדין עם מהרי"ט [להר"ש ח"א סי' משה דהביא שהמקומות שזין אין צריך שום אמתלא ולא שום טעם כדי שיוכל להוציאה דהא משנה ערוכה היא וכו'. וכן כתב בצדק משה סי' כ"ג [נדפס גם בשו"ת רבי גבריאל אשכנזי ח"א סי' י"ג עמ' 208] קטו, ובירים משה סי' ו' ד"ה ועוד, כתב וכן ראיתי למהר"ם שלטון [בני משה] סי' ט' דף י"ט טור ד', שכתב דדברי הרב תה"ד הם

קיד) ועיין בשושנים לדוד [להר"ד צבאח] ח"ב סי' ל"ז, שדן במי שעשה סחורה במקומו שלוש שנים ושוב הלך לקניא, והביא ע"ז מחלוקת תה"ד והב"י, משמע דלא ס"ל חילוק זה של הרב פעלים.

קטו) עיין בבני משה ולהר"מ שלטון סי' ט' דף כ' טור א', שדייק מתה"ד דאיירי מעיר לעיר שכמותה, וכתב ואם כתב בתה"ד לחוש לדברי ר"ת דסובר דב' שזין כופין אותו, אי"ז למה אמר [תב"ז] דהר"ב פליג אמתה"ד, דהר"ב שבהרה דמיירי באינן שזין. ע"ש מה שתיירק ומש"כ ע"ז בדרך משה סי' כ"ג דף צ"א טור ב' ד"ה עוד.

קטו) ע"ש בתשובת הרב אברהם אשכנזי סי' י"ד עמ' 217, שהאר"ק להסביר סבת המהרי"ם והחולקים, והוסיף שגם מדברי המהרי"ם צהלון [סי' רצ"ב] משמע דלא כמהרי"ט.

אפילו בשני מלכויות וכמו שמוצא בדברי מהרי"ט וכו', ובתשובת מהר"א מונסון [הוצאה בשו"ת מהרש"ם סי' קע"ה] כתוב דהרדב"ז [ח"א סי' תק"ט] פסק כתה"ד דכופה הבצל את האשה אפילו ממלכות למלכות, גם מדברי מהרש"ד ח"ב סי' ל"ו נראה דהכי ס"ל וכו', ובמשפטי שמואל [להר"ש קלעין] סי' ל"ט משמע דהכי פסק עכ"ל, וכן ראיתי להמחנה אפרים הלכות שבעות סי' א' שהדין כן בלעת התה"ד וכו', וכן נראה מסתימת דברי הרמ"א וכו' מדסתם וכתב למקום שיראה משמע אפילו מארץ לארץ, וכ"מ מדברי מהר"ם גאלאנטי סי' כ"ה. וברצ פנלים ח"ב סי' ח' דף פ' טור ב', כתב דידוע דלע"ג שיש מי שפירש דליתו של התה"ד איירי דווקא במלכות אחת וכו', מ"מ מלינו רבים מגדולי הפוסקים דלא ס"ל הכי וכו'. גם בצדני האפד ח"א כאן אות ה', כתב דגם מלשון הרמ"א [שכתב בלעת התה"ד] שמוציאה לכל מקום שיראה וכו' [משמע להדיא דמוציאה גם מכרך לעיר]. וכן בתורות אמת כאן, כתב על דברי הרמ"א, פירוש אפילו לארץ אחרת או מעיר לכרך או מכרך לעיר, מקום שאמרנו שאינו ראוי, כזה יכול וכו'.

ז. ולהוציאה מנהו יפה לנוה רע או מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה גוים. כתב הר"מ אלפסי במשאל דרבנא דף קכ"ז טור ב', ואפילו בלעת התה"ד שגלורין מזונות כופין אותה היינו אם היו ב' המזונות שזין בארץ, וקמ"ל דעוקר אותה ממחו למחו לזורך הפרנסה, אבל אם איירי שלהם אינם שזין [ל"א].

ובפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 58, כתב הרב י' קולין, שמשמע מדברי מהרי"ט [הנ"ל בלכות הקדוש], שהוא נוקט כדבר פשוט שגם בלעת תה"ד אין מוציאין, וכן כתב שם לענין אם מוציאין ממכרים לעזוב בגלל חוסר פרנסה וכו', וז"ל ועוד דעזה לגבי מכרים וכו' הוי כמו מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עכו"ם עכ"ל, הרי שגם בלעת תה"ד אין מוציאין מעיר שרובה ישראל לעיר שרובה עכו"ם, אפילו בגלל חוסר פרנסה. והסכים עמו הרב ש' מזרחי. ועיין בלכות הצא שמשמע שאין הדברים מוסכמים בין האחרונים.

ח. ולהוציאה למקום שיש בו כמה ריעותות. במשפטים ישירים [להר"ש גאון] סי' מ"ב דף ד' טור ב', אחר שציאר בנדונו דהוי כמה מילי לגביעיתא בין שני המקומות, דהוי מכרך לעיר, מנהו יפה לנוה רע, מרובו ישראל לרובו עכו"ם, ומושל טוב למושל רע, כתב דכיון שיש כמה חילוקים בין שני המקומות שצבא אחד מהם אינו יכול לכופה [אפילו מעיר לעיר] כ"ש כשהם כולם צידה, דאפילו שגודה שצאמת יש שם הרווחת מזונות וכו', דודאי כזה לא כתב תה"ד. והוצא בחקי חיים כאן דף ט"ז טור ד'.

ובכפי אהרן [להר"א עזריאל] סי' י"ב, בשו"ת הרב משה פארדו דף ז' טור ד', כתב דבאמתלא משום דווקא מזונות אמנם יכול להוציאה מארץ לארץ, אבל אינו מוכרח שיוציאה מכרך לכפר וכו', וזה נראה ליישב דברי מהרי"ט ח"א סי' מ"ז, שכתב דאף לדברי תה"ד לא התיר אלא ללכת לעיר שכמותה, אבל לא מארץ לארץ ומכרך לעיר וכו', ופשטן של דבריו נראה דלא התיר כלום, להוציאה מעיר לעיר שכמותה בלכות ארץ לא היה צריך לאמתלא וכו', והכוון כמו שהעתיקו בכנה"ג הגב"י אות י' וכן ציד אהרן הגב"י אות י"א וז"ל, ואפילו לבצע תה"ד לא התיר ללכת לעיר שכמותה, אבל לא מעיר לכפר ומכרך לעיר עכ"ל, ולא הרגישו למהרי"ט נראה דלא התיר גם מארץ לארץ, לכן נראה דכוונתם [דלדוקא] תרתי לא התיר וכנ"ל, והשתא י"ל דזו כוונת הר"ם גאון בתשובתו

אוצר

סימן אות ח — י

הפוסקים

ובידים משה סי' ו' דף כ' טור ג' ד"ה ברה, הביא את המהרי"ל
הכ"ל ושהכנה"ג כאן הגב"י אות י"ב, הביא שכן דעת
המשפטי שמואל [להר"ש קלעין] סי' ל"ט, אבל הרד"ז ח"א סי'
תק"ט ומהר"ם גלאנטי סי' מ"ד כתבו לפיכך נשבע יכול
להניח להכ"ה, וכ"כ בנתיבות משפט [המוצא לקמן], וכתב דכיון
דבמחלוקת הוא שנוי, ח"כ פשיטא ודאי לאזלינן לחומרא [ע"ש
שהאריך שם כאן ס"ס להחמיר] קמא.

ועיין ביד ימין סי' ט"ז, שחזר שהביא דעת הרד"ז ומהר"ם גלאנטי
הכ"ל, כתב שהאשה יכולה לומר קי"ל כהרי"ב ודעוניה [היכא
דחיא מוחזקת בנכסי הבעל] וכו'.

אולם בנתיבות משפט דף ר"מ טור ג' ד"ה וכתב, כתב ע"ד
המהרי"ב, לדין דמילתא דשכיחא הוי שאין אדם יכול
להתפרנס בעיר זו וכו', מ"מ כיון שנשבע שלא יוציאנה אלא מרכונה,
מילתא דלא שכיחא היא, שתרעה היא שאינו יכול לפרנסה שם ולא
תתראה לו לילך למקום שיוכל לפרנסה, וכמ"ש התה"ד עמ"ס שם
לאורחא דמילתא היא דנשבעי דוחק וחסר מזונות ופרנסה מוחלת
היא על יציאתו ממקום ומחלתה וכו', וא"כ גם לענין השבעה יכול
לומר אדעתא דהכי לא נשבעתי, ומילתא דלא שכיחא כי האי לא
הוי"ל לאתנווי, וביותר פלג על מהרש"ך [הכ"ל] שהביא דברי
מהרי"ב, ובנדון שלאחר זה נחת לטעם זה [דהוי מילתא דלא
שכיחא], ואתממה דכיון דנחת לטעם זה, גם בנדון של מהרי"ב
מילתא דלא שכיחא. וכן כתב במשפט ואלדקא ביעקב ח"א סי' קי"ה
ובשואנים לדוד [להר"ד כזאח] סי' ל"ז בתשובת הרב סעיד בן עטר.
וביובש יוסף סוס"י י"ב, כתב דלפילו אם היה כתוב בכתובה הדירה
פה וכו', אם אין לו פרנסה בעירו יוצא לומר לדעתא
דהכי לא נתחייב [לה] ולא נשבע אדעתא למות ברע וכו', ועיין
במשכנות הרועים [מערכת אות אל"ף סי' ז"ח] בכל מה שכתב
בענין זה [לדון אם כופין בגלל חוסר פרנסה או לא, ובנדון היתה
שבעה] לא הזכיר כלל מפאת השבעה וכו'.

ובמקום שהיה תנאי מפורש בלי שבעה. כדורע ביבולה מהדורא
קמא סי' ס"ז דף כ' טור ד', כתב דהתה"ד מייירי בנשאה
סתם וכו', אבל היכא שהיה לה תנאי מפורש לא וכו'. הוצא דפתחי
תשובה כאן סק"ג בשואנים לדוד [להר"ד כזאח] ח"ב סי' ל"ו וק"י.
ובלב מציין [להר"מ בירדגו] סי' ס"ה, כתב שכן התנהג פשוט וכו' [וכן
מסיק שם סי' ע"א קמא].

עוד כתב בשואנים לדוד הכ"ל סי' ל"ז דף י"ח טור ב', דמקום
שנהגו לכתוב בכתובה שלא יוציאנה אלא על פיה ורכונה, כיון
דדוחק הפרנסה שכיחא על הרוב, לא אמרינן אדעתא דהכי לא
התנה וכו', ובפרט שמינינו להרא"ה שכתב דבתקנות הכתובה גם
מילתא דלא שכיחא תקון הכ"ה^{קטז} וכו'. וכ"כ בנשוא הארץ [להר"א
בן חסין] סי' כ"ג [השני].

ובמשה אהרן הכ"ל סי' ע"ב, כתב דבתנאי כלל לא אמרינן לדעתא
דחכי

קב) שם דנו כשהבעל לא היה יכול להשאר במקומו מחמת סכנת גפשות שהיה
לו שם, וכתב בבג"ג שם שאפשר שיש לחלק בין סכנת גפשות לבין חיסור מזונות.

קבא) ע"ש בסוף הסיוע, שכתב מדלא התיר הרד"ב י"א ע"א ע"י התרה, משמע
דלחולקים עליו א"א להוציאה אף ע"י התרה. וע"ע בבני משה [להר"מ שלטון] סי'
דף כ' טור ד' שכתב טעם בדענין היתה אליבא דהרד"ב.

קבב) וצ"ע שבסי' קכ"ה, כתב שאפילו במקום שבעה יכול להוציאה דאנוס
הוא.

קבג) עיין בתשובותיו ח"א סי' פ"ו, ובמש"כ בקהלת יעקב [להר"י אלגאזי]
מענה לשון ח"ג סי' רמ"ט.

בתשובתו, ולפי דעתו היה הדין להוציאה מארץ לארץ, ולא בדיקא
שאותה העיר [שאלה היא מוציאה] יש בה מרחץ וכו', דתרתיה לא
עבדינן לה להוציאה מארץ לארץ ומעיר לכפר וכו' קמא. וכעין זה
פירש בעט סופר סי' ד'.

אולם בדרך משה סי' כ"ג דף כ"א טור א' ד"ה ובקנין, כתב ע"ד
המשפטים ישרים [הכ"ל], שהרי נידון מהרש"ם [סי' קע"ה]
ומנכ"ס לדומאייט הוא, והוי מכרך לעיר, וגם ממקום תורה למקום
שאין בו תורה כמ"ש הוא ז"ל, ואפ"ה כתב דכופין מטעם תה"ד,
וכ"כ בפסק הדין [סי' קע"ו], ואם איתא דכלל אחד מהם ח"י לכופה
אמאי זיכרה התם להוציאה, אלא ללא פסיקא ליה, ואפילו שרואה
להוציאה לעיר שרובה גויים ואין בה תורה מטעם דוחק מזונות מאי,
וכיון דלאשכחן דסבד מהרש"ם הכי, אפשר לומר דגם בהט"ק סניף
אחד או ב' נמי מלי לאפוקה מטעם דחיסור מזונות.

ט. ובשבמקום החדש גם אינו מתפרנס, האם יכול להחזירה למקומם
הראשון. כתב בשואנים לדוד [להר"ד כזאח] ח"ב סי' קי"ג,
שם דנו במקום אחד ומחמת הפרנסה נתרצו לעבור למקום השני,
וכעת שוב אין לו פרנסה ורואה לשוב למקומם הראשון, בכה"ג פשוט
שאפילו לדעת תה"ד אינו יכול להחזירה, שהרי כבר היו דרים שם
ולא מלא שם מחייתו.

י. נשבע שלא יוציאנה למדינה אחרת או שהתנו כן בפירוש קמא.
בש"ת מהר"י בן לב ח"א סי' ע"ב [בנדפס ב"ב תשמ"ח סי'
ע"ד] צמ"י שנשבע בשעת כניסתם לחופה שלא יוציאנה למדינה
אחרת בלתי ראויה, ועכשיו אומר שאינו יכול להתפרנס במדינה זו
וכו', כתב דלע"ג דמן הדין הוא יכול להוציא את אשתו לאיזה מקום
שירצה כיון שמוזונות דחוקים וכו', מ"מ כיון שנשבע שלא להוציאה
מאורתו מקום אלא מרכונה לאו כל כמיניה, ולא יוכל לומר אדעתא
דהכי לא נשבעתי וכו', משום דהוי מילתא דשכיחא וכו', והוא ליה
לאתנווי וכיון דלא אתני, אינו דלפסיד אנפשיה, וכלאמרינן צ"מ
דכוונת דף כ' ע"ב וכו', וכן בנדון דידן נמי הוא מילתא דשכיחא
שאין אדם יכול להתפרנס במקום אחד וקשים מוזונותיו וצ"ע ליה
בזהאי מתא ליזיל במתא אחריתא ושם ינוח לי, וכיון דכן הוא הוי
מילתא דשכיחא והוי ליה לאתנווי וכו', ומש"כ הרא"ש [כלל ל"ד סי'
א'] בזהאי עובדא שנשמתה אחרת המשולכת, וכן נמי בזהאי
דמהרי"ק [שורש ק"א] שנשמתה אשתו, הוי צולא מילתא דלא
שכיחא כינה, ולא הוי ליה לאתנווי, ויכול לומר אדעתא דהכי לא
נשבעתי, וזו אינה צריכה לפנים וכו' קמא. והוצא בש"ת מהרש"ך
ח"ב סי' ל"ו.

קיו) ועיין שם סי' י"ג דף ב' טור א' ד"ה כשאני, שכתב [המחבר] על דבריו,
דהתה"ד יחב טעמא למילתיה דחוסר המזונות יותר דר מכל דבר שבעולם, וכיון
דטעמא דאמור רבנן דלא יכול להוציאה מארץ מולדתה הוא משום דהיא בעליתו של
בעל וכו', הא אין לך ירידה מתעני וכו', ואחר הדברים האלה מי יכול לחלק ולומר
דלא התיר אלא מארץ לארץ אבל לא מעיר לכפר, והלא אנו סחרי דגות לו לאדם
לישב בפתוח שבכפרים שיוכל להתפרנס שם, מליבא בפלסטין של מלך מוטל ברע
וכו', נמצא דמתי' התה"ד להוציאה בפשיטא אל כל המקום אשר ימצא שם פרנסתו,
ל"ש ארץ אחרת ל"ש עיר ול"ש כפר. וכ"כ בלב מבין [להר"מ בירדגו] סי' ע"א,
דיכול להוציאה מכרך לכפר אפילו למדינה אחרת.

קיוח) שאלה זו היא גם למדינה על התה"ד, וכגון להוציאה מעיר לעיר
דכוותיה, ויש לדון במקום שבעה או תנאי שלא להוציאה אף בבג"ג, אם ישתנה הדין
בשהיה לבעל שם חיסור מזונות.

קיס) עיין בבני יצחק המובא בפנים דף ג"ז טור א' שהאריך לדון בדברי
המהרי"ב.

(ט) ויש חולקין (צ"י וכן משמע דריב"ש סימן פ"א)

מי

באר היטב

נענין וכו' דבית ליה בזהא מתא ולא חזיל למתא אחרינתא ע"ש. א"כ צ"ע לתא לא כפיין לאשתו שתלך עמו למקום אחר. ועיין סי' ע' ס"ק א' מש"ש בשם הרש"ד. ועיין בתשובת הריב"ש סי' פ"א:

הפוסקים

ס"ק יח אות י — ס"ק יט אות א

אוצר

יהודה (להר"י עיינאש) ח"א סי' ח', כתב להבית יוסף כאן כתב דאין דברי התה"ד נראין, משמע דס"ל למרן דטענת הפרנסה לא חשיבא לענין זה דכופין את אשתו^{קכח}. ואין לך בזה אלא מה שפירטו חז"ל (בכתובות ק"י ע"ב) צביאור פריט ג' ארצות לנשואין וכו', וכי תימא [דלפילו מאר"י לחז"ל קיימא לן דיוצאין בשביל דכרי מחיה וכו'], הא לא קשיא דהתם אינו מחויב ללכת [מאר"י] בשביל דרוקח השעה, אלא דאם יאל איהן לו עונש דהו"ל כאנוס בשביל להחיות את נפשו, אבל גבי אשה דנכופ ונכריחנה ללכת, אין לנו יכולת לזה מן הדין אם לא ידבר על לכה עד שתתראה [ודעמו להלכה כבר נתבאר בס"ק הקודם אות א']^{קכח}.

ובבפי אהרן (להר"א עזריאל) סי' י"ג דף ק"ז טור ב', כתב [דלנו] שצבנו אורחות מרן] אין לזוז מן קבלת מרן אף אם ימלא איהם פוסק מגדולי הראשונים אשר נגלו לנו אחרי זמנו של מרן, ולא נאמר אילו היה רואה [הב"י] את דברי הראשונים היה מוצא בו וכו'^{קכח}. והטעם כי לפני גדולי האחרונים [שבראשונים] כגון הת"מ, הר"ן והריטב"א וזולתם היו גלויים כל דברי הראשונים, וכן דברי הראשונים היו גלויים לפני הרי"ף והרמב"ם, ומדלא הזכירו דבריהם אלא לא שמיע להו, או דפירוש אחר או גירסא אחרת היה להם בדבריהם, וא"כ די בזה שראו עיני קדשו של מרן ואין לזוז מדבריו, [ואף שבהמשך כתב לתרץ את אלה שלא פסקו כצ"י כמוצא לעיל ס"ק הקודם אות א', מ"מ מסקין] לזי מהם סקת בזה למעמד עובדא היפך דעת מרן וכו'.

ובבפי יצחק (להר"י אבולעפאי) ח"ב סי' י' דף ק"ז טור ג', הביא למתש"כ הרא"ש בתשובה [כלל מ"ג סי' א' (המחודש)] מוצא בטור סי' קנ"ה, ופסקו בשו"ע שם סעיף ט', שאם הדבר ידוע שאינו יכול לעמוד כאן בתקום ששאלה מפני סכנת נפשות, כופין אותו לגרשה כי היא אינה צריכה ללכת אחריו, משמע דלא כתה"ד, דאם משום סכ"כ אין מוציאין, כ"ש משום מזונות שאין מוציאין, וכתב כמה פוסקים נרגשו מתשובת הרא"ש הנ"ל^{קכט}. מההר"ק"ש בצרך לחם

קכח כיב בדעת הב"י, בלחם רב סי' ג"ה והר"מ אלפסי במשחא דרובתא כאן סעיף א' דף קכ"ז טור ב' ד"ה ומה. ועיין ביד אהרן הגב"י אות י', שהביא מש"כ בשו"ת מהרי"ש סי' רצ"ב, דמש"כ הב"י שאין נראה דברי תה"ד, כוננו רק שאין נראה מ"ש תה"ד בפשיטות אבל אינו חולק עליה, וכתב דמלשון הב"י משמע שחולק עלי' בעיקר הדין. ובשושנים לדוד (להר"ד צבאח) ח"ב סי' קי"ג ד"ה דהכי, ביאר דא"פ שלא כתב מרן דין זה בשו"ע, איכא למימר דהכי ס"ל, ולא הוצרך להביא בשו"ע משום דסמך על מה שהביאו בב"י, וכ"כ [בענין אחר] בבנה"א אה"ע סי' י"א. וע"ע בהסבא קדישא ח"ב סי' י"ד ע"פ פ"ה ד"ה ויש, שואריכו בענין זה.

קכח בב"ש סק"ט, כתב שלדעת הריב"ש צ"ל, א"פ שהזהירו חז"ל מאן דביש ליה בהאיא מתא וכו', אלמא שראוי לצאת ממקומו, לא אמרו חז"ל אלא דרך עצה טובה, אבל א"א לכוף ע"ז. ועיין בעמודי אש (להר"י אייזנשטיין) סי' כ' אות כ"ב. קכח (קמח) ענין ללש שם סי' י"ב, שהו"מ פארוו הב"א ראה לתה"ד מדברי ר"צ גאון. ופ"ע בפני יצחק (להר"י אבולעפאי) ח"ב סי' י' דף ג"ח טור ב' ד"ה עוד, מש"כ בזה.

קכט כן דיין מדברי השו"ע הג"ל הר"מ אלפסי המובא בפנים שם טור ב' ד"ה ומה ובלבד מבין (להר"מ בירדוגו) סי' ס"ו.

(ט) ויש חולקין. עיין ח"מ ב"ש. ולדעת החולקים צ"ל אע"ג שכבר הזהירו חז"ל מאן דביש ליה בזהא מתא וכו', לא אמרו חז"ל אלא דרך עצה טובה אבל א"י לכוף ע"ז. ב"ש. ועיין ב"מ דף ע"ב ע"ב שלשה זועקין ואין

דכ"י לא התנה, דדוקא בשבועה^{קכד} הוא דפרט הכתוב האדם בשבועה פרט לאנוס, ואמרינן דלדעתא דהכי לא נשבע, אבל בדבר אחר לא אמרינן הכי וכו'.

ובברך משה סי' כ"ג, כתב שכן משמע גם מדברי מהרש"ך ח"ב סי' ל"ו, וישו צד לומר שכן נהגו דלמשך לכתוב בכתובה "הידיה פה דמקס ובמקום אשר ייטע לשניהם", שהרי לדעת מהרי"ל [הב"ל] אם נשבע שלא להוציאה ואח"כ דחקה ליה שעתא למאן טרף אינו יכול להוציאה [אם התנה בפירוש], ולהכי כתבין או במקום אשר ייטע לשניהם, לומר דאי דחקה ליה שעתא, ובמקום אחר התנא מתנא פרנסתו יכול להוציאה וכו'. ונדפס בשו"ת הרב גבריאל אשכנזי ח"א סי' י"ג עמ' 206. והוצא בפני יצחק (להר"י אבולעפאי) ח"ב סי' י' דף כ"ח טור ג' ד"ה שו"ר (השני).

ואולם במים רבים ח"ב סי' י"א דף ט' טור ג' ד"ה ואכתי, כתב דאף שצנצנו תה"ד לא איירי שהתנה עמה שלא להוציאה, אפילו הכי יש לראיה לנדר^ד, משום דהיינו דינו של אחד שנשא אשה סתם בלא שיהא מקום מולדתו ומולדתו לכו"ע אינו יכול לטופה שתלם עמו בלארץ אחרת, כמו דינו של אחד שהלך בלארץ אחרת וכשא"ס אשה בתנאי מפורש שלא להוציאה ממקומה לכו"ע צריך לקיים תנאו וכו', וכי היכי דכתב בתה"ד צדין הראשון שמתנה הדין ע"י אמתלא בדורה כוז, כך גם צנצנו שהתנה וכו' [וע"ש] צ"ה גדולה, שהביא דעת החולקים הנ"ל, שבמקום שצוה אינו יכול להוציאה, וכתב דצ"ד לזיכא שצוה כולם שוין שיכול להוציאה. וצלשכת הסופרים כאן, כתב דיכול להוציאה באותה מדינה מתכך לכרך ומעיר לעיר, משום חוסר מזונות, ואפילו התנה בפירוש לזר בעירה, מ"מ לדעתא דהכי לתות צדע, ולסבול הני עניות דקשה ממוחית ויסורים, על דעת כן לא התנה וכו'.

יא. וכשנשבע שלא יגרשנה כ"א מדעתה ורצונה. באצני האפל ח"א אות ח', האריך בשאלה אם כשנשבע שלא יגרשנה כ"א מדעתה ורצונה ואח"כ רואה ללכת מחמת חוסר מזונות והיא אינה מסכימה, האם יכול להניחה וללכת, ולא לגרשה בע"כ, ומסיק דע"פ מה שהביא בס"י ע' [אות א'] שיכול לומר קי"ל כדעת הרא"ם שאם רואה לגרשה פטור ממזונותיה כשהעיוכז הוא מתלה, א"כ יכול לומר קי"ל כמ"ד דכופין [ללכת בגלל פרנסה] וקי"ל כמ"ד דפטור ממזונות [אם אינה באה אחרת].

יב. וכשמסרבת לבא עמו אם יכול לשאת אשה על אשתו, אם נשבע שלא לשאת אשה עליה או משום חרדי"ג. עיין בראו"ה"פ כרך א' סקפ"א אות כ'.

יט. ויש חולקין. א. הסוברים כדעה זו. מקור דעה זו הוא מתאין בפנים, צ"י וכן משמע דריב"ש סי' פ"א^{קכח}. ובבית

קכד גראה דכוונתו לשבועת ביטוי, לאפוקי שבועת שנשבע לחבור.

קכח דעת הריב"ש יתבאר להלן.

אוצר

ס"ק יט אות א

הפוסקים

זעל תה"ד מיירי שמצקס מאשטו שתלך עמו למדינה אחרת לגור שם היינו שזולת לאוילך אותה למקום מיוחד במדינה אחרת ולקבוע דירתו שם, והריב"ש חולק גם על זה כנראה בס"י פ"א ובס"י פ"ה, שאם היה צברש"ך מקום הנשואין, לא היה יכול להוליכה למקום שהיו רואים לקבוע שם דירה מקום תורה ומצוות, אף שדחקה לו השעה שם צברש"ך כנוצר בשאלה ס"י פ"א. וכן הסכים צ"ש סק"ט. וכן כתבו בפשטות בלבוש כאלו, צבכ"ה כאלו הגב"י אור"י, צבכ"ה אפרים ובלויתו ס"י א', שצ"ע לזכור לרצונת המנהג סק"ד, ע"י צבוכ"י מהדו"ק ס"י ס"ז וביצועות יעקב פיה"ק סק"ה.

ובבית יהודה (להר"י עייאש) ח"א ס"י ח', כתב הן אמת דמתשבות הריב"ש ס"י פ"ה שהביא הב"י בסמוך מוכח דל"ן טענת המחיה טענה ל"ן שמתקדק בדבריו, ואע"פ דבס"י פ"א צ"ה השאלה על מי שדחקה לו השעה צב"ר ולא מלא כדי פרנסתו ורואה ללכת ממקום למקום עד ימלא מקום הגון למושב לו, וע"ז השיב הריב"ש דל"ן יכול לכוף אשתו ללכת עמו על הספק כו', וזוהי לא נסתפק אדם מעולם וכו', ומשמע לכאורה דדווקא צבוכ"ה על הספק שאין לו מקום מיוחד הוא דל"ן כופין, דל"ן לה להוליכה מדחי אל דחי על הספק, אבל אם נתברר לו מקום מיוחד שימלא צו מחיתו מודה דכופין [כמוצא להלן יש אחרונים שחלקו כך], מ"מ לי נראה דצב"ר הריב"ש פשוט כצב"ר הב"י דצ"ש ענין לא מהני טענת המחיה לענין פניה, תדע דהיינו צבוכ"ה יוש ס"י פ"ה לא הזכיר כלל שום רמז מוענת הפרנסה, וכונתו לומר דלא מצינו צ"ש מקום שכופין אשה ללכת אם לא למקום מיוחד, דהיינו כהך גוונא דאייירי צ"ה ארלות דמוציאין, דל"ן אלא למקום מיוחד, [אבל] טענת הפרנסה לא מעלה ולא מורדת לא צב"ר ולא צב"ק, ואע"פ שהשולל הרמיהו בלשוננו, וזה סליק ובה נחית, אין אנו אחראים לדבריו והכל הויך אחר דברי המשיב, ועוד דהשולל פופיה סיפר מעשה שהיה איך הריב"ש השיב לו דצ"ש לא מצינו מעולם צ"ש מקום שיוכף אותה ללכת, אלא דוקא צב"ר ובאופן הנזכר צבכ"ה אין זולתו כו'.

אולם בשו"ת מהריב"ל ס"י ע"ב [צב"ר צב"ש תשמ"ח - ע"ד] כתב ואע"פ שכלאורה נראה מתוך דברי הריב"ש ס"י פ"ה וכו' שהוא חלוק על התה"ד, מ"מ יראה שאין לנו לדחות דברי תה"ד מפני הריב"ש, לפי שצב"ה עיקר תשובתו היתה על זאת דלחיקא ליה שעמא צב"הא מדינה, הריב"ש לא צ"ה להשיב, אלא מילתא אגב גררא קאמר ולרווחא מילתא וכו', כיון שהיה לו טעם יותר ממוחלל.

ובשו"ת מהרשד"ם ס"י קנ"ה, כתב שאין לומר שהריב"ש חולק על תה"ד, ארצ"ה נראה צב"י שהם דברי תה"ד שהרי כתב הריב"ש בס"י פ"א וז"ל אין ספק שאין האיש יכול לכוף את אשתו ללכת עמו על הספק מעיר לעיר ולהוליכה מדחי לדחי, כמו שנראה, הוא בשאלה עכ"ל, משמע דדוקא על הספק ולהוליכה מדחי לדחי, הוא דל"ן יכול, האם לא הדבר נראה לעין שחילתו מעיר זה למקום זה האחרון.

קל"ה ובבני משה המובא בפנים ביאר דבריו, דהריב"ש ראה שהשואל כתב לו שהיה רוצה להוליכה מדחי אל דחי, לכך השיב לו [בס"י פ"א] שאין ספק בזה שאינו יכול, ולכן לא היה יכול למוצא עזר לבטל מסע חיסור מוונתו, ומה שכתב לו המשיב הוא מפני ששאל השואל שיפרשנה, אבל לא דשיך לגד"ד וכו', אבל אח"כ תובש"ה לו השואל שמהפירוש שאמר לו במשנה, צב"ה אר"ן כנגדו, פנני שהוא היה רוצה ללכת למקום מיוחד וכו', והוא השיב [בס"י פ"ה] שאינו מנגדו כיון שלא נראה בעיניו, ומה דייק מהריב"ל היטיב, למה לא כתב ג"כ מסע דחיסור מוונתו, ותירך דלרווחא דמלתא קאמר וכו'. ועיין מש"כ ע"ד בברך משה ס"י כ"ג דף צ"א טו"ר ד"ה ומה.

לחם [כאלו] כתב ואע"פ שהמחבר חלק על התה"ד, אחרי רבים להטות, ועיין ס"י קנ"ד סעיף ט' עכ"ל, הנה המהריק"ש עם שפסק דלא צב"י, שוב צ"י לנו האזיני ד"ה ס"י קנ"ה, כנראה דר"ל דל"ן היו הגז' סותר לד"ו של התה"ד, דדוקא לומר דחזר צו ממש"כ בתחילה, דהא ודאי לא ניתן להאמר, רק צ"ל לדעתו דל"ן זה סותר כלל, כי אלא החילוק פשוט ציניהם ולרוב פשיטתו אלא לא הוצרך לצארו, ואפשר שהיה מחוץ למש"כ הרב צ"י משה [להר"מ שטון] ס"י ט', שכתב דלפ"ר דגם התה"ד היה מודה שאם היתה טוענת שאם לא יראה ללכת כאלו שיגרשנה שהדין עמה וכו' קל"ה, גם ראויה להרצ דברי מרדכי [להר"מ גאלנטיין] ס"י ט' ולגוז"י [מהדו"ק ס"י ס"ז] דכתבו חילוק אחר, והוא דסכנת נפשות קילא לגבי דירה מחסרון מוונת דהיא לוקה ג"כ עמו צב"ר חסרון כ"ס קל"ה, וכו' חזינא להרצ ח"מ [פרינאלדין] צב"ר משה סוס"י י', שפירש דברי הר"ש צבכ"ה עפ"י דברי הר"ן [צבכ"ה] ס"י ל"ה וכו' קל"ה, אכן האמת יורה דבר דצב"ר הר"ש והטור ומרן מורה להדיא דלא כתה"ד, וכל התיוראים לעיל הם דמוקים מאל וכו', והעיקר אלאינו שמשום סכנת נפשות של הצב"ר אין כופין את האשה, וק"ו משום חוסר מוונת דידה לכוף אותה.

ובבג"ט הגדולה הגב"י אור"י, כתב ונראה מדברי מורי הרב [מהרי"ט] צבכ"ה ח"א ס"י מ"ז שעיקר כדברי הריב"ש והרב המחבר קל"ה, וכו' מדברי צב"ל תמת ישרים ס"י צ"ו. והרב מסעוד אלפסי צבכ"ה דרבותא כאלו דף קכ"ז טור צ', כתב דכן הוא דעת הרשב"ש ס"י ש"ז קל"ה.

וכן כתבו צ"ד ימין ס"י ט"ו, צב"ק חיים [להר"מ צורג'ין] כאלו, צב"סוף שלמה ס"י ט"ו, צב"שנים לרוב [להר"ד צב"ח] ח"צ ס"י ל"ז דף י"ח טור צ', צב"ר יוסף [להר"י צירלונג] ס"י ע"ג, צב"ס שאלו ח"א ס"י ד' דף ד' טור ג' ד"ה ויען, צב"הא משפט ס"י י"ג עמ' ל"ב ד"ה ועל, צב"הא אר"ן [להר"ח צ"ן חסין] ס"י י"ג ובתשובות שמש ס"י י"ב וס"י ע"ג עמ' קל"ג ד"ה ואין.

ובדעת הריב"ש, ע"ל ה"ס הוולקס, צ"יין צב"י מהריב"ש ס"י פ"א. וכן דבריו משה כאלו אור"י, כתב שמתשבות הריב"ש ס"י פ"א משמע כדברי הבית יוסף [שלא הסכים עם התה"ד]. וצב"מ סק"ט, הביא את הריב"ש [שם], שכתב אין ספק שאין האיש יכול לכוף את אשתו ללכת עמו על הספק ולהוליכה מדחי אל דחי וזוהי לא נסתפק אדם מעולם, וכתב ונראה דאף צב"ל יורה לזה, כי

קל"ה עיין מה שהשיגו על תירוצו י"ז בכפי אהרן המובא בפנים דף צ"ד טור א' ד"ה אלא ובחב"י חיים כאן דף ט"ז טור א', ומה שיישב קושיות בשמחת כהן ח"א ס"י ד' דף ע"ב.

קל"ה וכעין זה ביאר ביצועות יעקב בפיה"ק סק"ה. והרב משה פארדו בכפי אהרן המובא בפנים ס"י י"ב דף צ"א טור א' ד"ה איברא, כתב דלמהרש"ם ס"י קנ"ז שד"ק מנדון תה"ד לגדונו שהיה לבעל סכנה [נראה דלא ס"ל חילוק זה], וכן דייק הכנב"ג הגה"ש אור"י י"ח [דאם יכול להוציא אשתו מאר"י משנת פרנסה, משום סכ"ס דידה], גם במהרי"ט ס"י רצ"ב כתב כן בפשיטתו, וכ"ש למהר"ם [ס"י מ"ן] דחולק עם התה"ד [עפ"י לעיל בס"ק הקודם אור"י], כתב ואם היו מתעוללים עליו וכו', יכול להוציא וכו'.

קל"ה וס"ד דף ל"ד טור א', פירש דברי הר"ן בתשובה עיין פירוש הבני משה הג"ל [ועפ"י ב'], וכ"כ [תור"ם פיראדס] בסוף התשובה, שנראה לו בכונתו [הבני משה] שהוא על דרך שכתב בדברי הרא"ש.

קל"ה עפ"י בס"ק הקודם אור"י.

קל"ה הרשב"ש שם דן בגדון שרוצה לעקור גם מסע פרנסה, ואינו מתייחס לטעם זה כלל.

אוצר

סיק יט אות א — ג

הפוסקים

ג/ שכתב בדבריו שלפי הכלל המסור דידינו כשמציא מנן או הרמ"א ז' דעות י"א וי"א נקטינן כ"א בתרא, איברא למסופקני היכא דכתב י"א וי"א, נראה דהאי לישנא מוכח דס"ל כדעת הי"א, אלמא ללא מלאתי לי חזר בזה במחצתי הכללים וכו'. וכ"כ במטה אהרן (להר"א בן חסין) סי' כ"ג.

ובעמק יושיע (להר"י מאמאן) ח"ג סי' ט"ז ד"ה ואזר ראה ראיתי שם, הביא שם"י קנ"ד סעיף ט', ומש"כ בשו"ע מי שיוצא מעירו מחמת סכנת נפשות וכו', כתב הרמ"א שהיא אינה נריכה ללכת אחרי קולו, וכתב ופשוט וזכורו שהרמ"א הוא שהגיה הגהה זו למרות שלא כתב עליה הגה דלדרכו בקדוש בדמה מקומות וכו' (קמ) ועוד כך נראה להדיא מדב"ק שם ד"מ סי' ע"ה סק"ה דנחית לאשר דברי הב"י שדהא דברי התה"ד.

אולם בלב מבין (להר"מ בירדוגו) סי' ס"ז, כתב ואע"פ שיש חולקין, דעת הרמ"א לפסוק כ"א קמא. וכן בס"י ע"א הביא שהרמ"א כתב ד"א וכו' ויש חולקין, ומשמע דלעתו כ"א חולקין [וכתב ע"ז בעמק יושיע הג"ל שצריך להגיה שדעתו כ"א אומרים, וכן הגיה הרב המגיה בחד"י בכת"י, וכן מובן מדברי המחבר].

ב. אם יכול לומר ק"ל כה"ד שכופין להוציא מחמת חסרון פרנסה. כתב ברב פעלים ח"ב סי' ח', דהגם דלויכא דפליגי על תה"ד, מ"מ רבו הפוסקים דס"ל כותיה וכמ"ש הכנה"ג בשם, וע"כ ודאי הבעל מצי לטעון ק"ל לפטור עצמו ממוזנות, ולישא אשה אחרת וכו', ואע"ג דבב"י כתב על תה"ד שאין דבריו נכונים, ואנחנו קבלנו סברת מנן ז"ל, ואין טענת ק"ל עומדת נגד הוראת מנן, עכ"ז בנ"ד מצי הבעל לטעון ק"ל מחמת טעמה, דלא דלויכא פלוגתא דבאחריות אם קבלנו דעת מנן גם מ"ש בב"י זו אם ודאק מ"ש בשו"ע בצ"ד, וא"כ הבעל אומר ק"ל כמ"ד דלא קבלנו הוראותיו אלמא בזה שפסק בשו"ע, ועוד דבב"י מנן יש פלוגתא בפוסקים כי מהריט"ץ סי' ר"כ ס"ל דלא פליג מנן על התה"ד בעיקר הדיון וכו', ועוד יש פוסקים אחרים דס"ל כן דבב"י מנן, ומצי הבעל למומר ק"ל כוותיהו. וכ"כ באבני הפזר ח"א כאן סוף אות ח' ובזוהר מאיר ח"ב סי' ל"ד ד"ה אולם.

אולם בשושיגים לדוד (להר"ד לבאח) ח"ב סי' ק"ג, כתב דק"ל אפשר לומר כי היכא דמנן לא גילה דעתו לא בב"י ולא בשו"ע, אלמא בנ"ד"ד שגילה דעתו בב"י כדעת הריב"ש א"א לומר כן וכו'.

ובאיש מצליח כד"ב סי' ט', עמ' כ"ד טור ז', כתב ולדילן בחר מנן גרידן ולא אחרינן ק"ל נגדו, ואף שנמצא במשכ"ה מערכת אורח אל"ף סי' ל"ח דשלשה גדולים פסקו כה"ד דלא כמנן וכו', וכן מצינו לה' צית יהודה [הכ"ל] דתמיד אזיל ונקיט בשפולי גלימא דמנן ושלא לומר ק"ל נגדו, ובב"י בזה דתה"ד נטה קו וכו', ועל כרחיך שיש כח ביד הגדולים לזאת לפעמים מהכלל ולפסוק דלא כמנן משום דרב גובריהו, א"כ אף אנו נלחם כן על הגי' גדולים, ועל כיוצא בזה, הם שהתירו יודעים מאיזה טעם התירו וכחם גדול, אבל אכן צדיקן צדק משעה ליהיו לנו אלא ללכת בכללים המסורין דידינו וכו'.

ג. אם יכול להוציא למקום שיש שם פרנסה בטוחה. בנתיבות משפט דף ר"מ טור ג', אחר שהביא מחלוקת התה"ד והריב"ש והמהריב"ל, כתב שצמקוס שצור לו שצמדינה זו א"א לחיות כי אם בשיעור גדול מנכסיו, וכיון שזה נתמטטו נכסיו א"א לחיות בשיעור זה

האחרון טוב מן הראשון וכו', פשיטא ופשיטא שגם הריב"ש יולקח. ואיינו עליו צהאל יצחק סי' י"ב ד"ה אם ובזכרון דברים לצעל פרח מטה אהרן ה' איוות. וכ"כ בצאנן השם ומאירת עינים סי' א' דף ז' טור ד' ד"ה וכן, בלחם רב סי' כ"ה, בנתיבות משפט דף ר"מ טור ג', ובתשובת ר' אברהם אשכנזי בשו"ת ר' גבריאל אשכנזי סי' י"ד עמ' 219. וכ"מ במים רבים ח"ג סי' י"א ד"ה הא, והוסף שם בל"ה עלה, וכתב עלה דידינו שגם האמת הוא ששמעון נודד הוא ללחם [שאין לו פרנסה] ולא מלא מנוח לכך נגדו בעיר מולדתה [ולכן רוצה להוציא מונוציה לליוורן] יכול לכוף ללכת אחריו, ומה גם שאפשר שהצ"י והריב"ש מסכימים לדעת התה"ד.

ובבני משה (להר"מ שלטון) סי' ט', דף י"ח טור ד', אחר שהביא שמהר"א מונסון ומהרש"ם והבתיבות משפט כתבו שהריב"ש אינו חולק עם התה"ד ה"ל, כתב ואני תמהני על ג' הרועים הללו, דא"כ אפשר לומר הריב"ש מטעם שהיה רוצה להוליכה מדחי אל דחי הוא דקסבר דלא מהכי ליה טעמא דחיסור ממוזנות, דא"כ אפילו נשאלת בעייה אין סברה שיוליכה מדחי אל דחי, כיון שהדין מוסכם ומכל הפוסקים דכשנשאל בעירו אינו יכול לכוף אותה להוליכה אפילו לעירה וכו', נמצא דעירו כעירה חשדינן לה, וא"כ היכי דנשאל בעירה לא יכול להוליכה מדחי לדחי, ותו דכפי הנראה הריב"ש בזהאי טענה דמדחי אל דחי כתב שאין ספק שלא ניתן להשאל, ובה לא כתפק אדם מעולם וכו' (קמ).

ובדעת הר"ר והרמב"ם. כתב בכפי אהרן הג"ל סי' י"ב דף ז' טור ג', בתשובת מהר"ם פארדו, דהרי"ף בתשובה סי' י"ד בראובן נשאל אשה ורלה להוליכה למדינתו לפי שאין לו פרנסה במדינתו, כתב שיעור להוציא מדין המתנה בשבועה נכשולין להוציא מארצה לארצו, ונמצא לפי"ד דהרי"ף חולק עם התה"ד, דהרי לא החשיב כלל את טענת הפרנסה, והחזיר הדבר לדיון המשנה וכו' [וע"ש בהמשך דבריו, ובס"י י"ג מהמחבר שפקקו בדבר זה].

ובפסקי דין רבניים כד' ה' עמ' 56, כתב הרב י' קולין, שלכאורה מדברי הרמב"ם בתשובה (פאר הדור סי' קכ"ח), שאלה אדם אשר לו חובות רבות ולא היה יכול להרויח כדי פרנסתו באתה מדינה אשר הוא זה ותבע מאשתו לדור עמו במדינה אחרת אשר יכול להרויח בה ממוזנותיו ולא ינאה, תשובה לא תתקן האשה זולתי מדינה לדירה כמותה או מעיר לעיר כמותה, ותשלון האשלה משמע שאין זה על הספק אלא יודע הוא שבעיר אחרת יוכל להרויח, וע"ז השיב הרמב"ם שאינו יכול להוציא אלא אל עיר כמותה, והיינו שגלגל הרווחת הפרנסה אינו יכול וכו', אלא שיש נוסחה אחרת בשאלה הג"ל [באוראית מקיף כדמים סי' קפ"א] (קמ), וכו' שרצה ללכת על הספק וכו' וכן הביאו בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' קט"ז וכו'. ובדעת הרמ"א. כתב בחקי חיים כאן ד"ה ומ"מ, להרמ"א הביא סברת הריב"ש בזהארונה משמע דהכי ס"ל. וכן ביריס משה (להר"מ קאשערו) סי' ו' ד"ה ועתה, הביא את הרמ"א בדעת המולקים על התה"ד. וכ"כ בלחם נוסחיות (די השב) מערכת א"א אורח כ"ד.

ובשושיגים לדוד (להר"ד לבאח) ח"ב סי' ק"ג ד"ה ועוד, הביא ממשכנות הרועים [מערכת אורח ח' סי' ז'] דף קט"ז טור

קלו) ועיי' בבני משה המובא בפנים, שהקשה שמש"כ כאן סותר למש"כ בס"י

קלו) עיי' מש"כ ע"ד בברך משה סי' כ"ג דף ז'א טור ב' ד"ה עוד הק'.

קלו) בהוצאת בלאו הוא סי' ר"ב.

קלו)

קלט) עיי' לעיל בדבריו הפני יצחק שדן אם יש ראייה משם.

קמ) ובאמת נמצאת הגה זו ברמ"א דפד"ר.

ביאור הגר"א

[ז] מי שהוא כ"ר. בג"ל
בתוספתא וע"מ וב"ש:

[ז] מי שהוא ממדינה אחת ויש לו שם אשה וגשאל אחרת ממדינה אחרת כריכה לילך עמו לעיור דולאי נשאל לשבז לביתו (כ"י בשם הרשב"ץ) ועיין לקמן סימן קכ"ד סעיף ט' עוד מדינות אלו.

בשמוציאה

אוצר

סי' יט אות ג — ס"ק ב

הפוסקים

דבר פשוט צעני שיכול לכופה לילך אל ארצו אפילו מעיר שרובה ישראל ובני תורה לעיר שרובה גויים, ואפילו מעיר לכרך או מדינה נאה לדידה כעורה וכו', דבזה הכל מודים דאמרינן שאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת.

ו. ומה הדין כשהאשה אינה רוצה ללכת עמו שאומרת אני יכולה להתפרנס ממעשה ידי. בהררי קדם המוצא צרות הקודם, כתב ובאף שתאמר האשה איני מתקשת מזונות, כי אתפרנס ממעשה ידי ואתה כך אנה ואנה במקום שתמלא פרנסתך כי איני נותנת לך פרוטה ממעשה ידי ואני לא אזור ממקום מולדתי, והוא טוען לא תוירי בדראה כ"א לשבת יצרה לך עמי לעירי ושם אוכל לפרנסך וכו', נראה שהדין עמו כמ"ש דריב"ש סי' פ"א [שהוא לא יכול להוציא אותה מדחי אל דחי, וא"כ ה"ה ה"ה] וכו', ואף שמימלא שלימה היא צדק אע"פ [לכתובות כ"ח ז'] דהא דתקנו שהבעל יוכה צמעי' היינו לטובתה וכו', אבל היא יכולה לומר איני נאזנת ואינו עושה, היינו רק בצדון שמתיר עמו בביתו.

ב. **צריכה לילך עמו לעיר.** מקור דין זה הוא כמאן בפנים בתשכ"ץ ח"א סי' ז"ה, והוא צ"ל כאלו. ובח"מ סק"י, כתב להעמין צ"ל בתשובות הרשב"ץ, יראה דמה שכתב שיש לו אשה במקומו כדי נכסה, דהא בלח"ה כל שיש לו נשואין ממדינה אחרת צריכה לילך אחריו אפילו מנוה יפה וכו', ולא ידעתי למה העתיק תשובת הרשב"ץ, דהא כבר נפסק לעיל [בש"ע] דכל אשה צריכה לילך למדינת בעלה [כמבואר לעיל סק"ד אות ז'], ואם הכוונה אפילו לר"ת החולק וס"ל דהאש צריך לילך אחריה, מודה היכא דיש לו אשה במקום אחר, קשה מנ"ל זה דהא הרשב"ץ כתב דין זה אלא"ה דשאר הפוסקים ולא אליבא דר"ת.

ובב"ש סק"י, כתב דמשמע [מהרמ"א] דס"ל דאפילו לשיטת ר"ת הדין כן, אע"פ דלא מצינו כן להדיא אליבא דר"ת, מ"מ הכריע כן מסכתא ע"מנו, דבכה"ג לכו"ע צריכה לילך עמו למקומו, כי בודאי אין סבירה שישב הוא עמה ואשתו הראשונה תשב גלמודה, ומכ"ש שאינו יכול לכוף לראשונה שתשוב אליו ותעתיק ממקומו. ובהפלאה קו"א סק"ג, כתב דקצת יש להביא ראיה [לדברי הר"ש] ממ"ש התוס' ביבמות דף ל"ז ב' ד"ה יחודין בזה למכריו רב מאן הוא ליומא דהוי פת בסנה, שאם תתעבר ויוליכנה עמו למקומו, ולעת ר"ת ללאורו היה צריך להטות עמה כן שפסע עמו, משמע דכיון שהיה לו אשה בביתו, ודאי אדעתא דהכי מניסבא ליה דלא תתעבר תסע עמו לביתו.

ובאבני משפט סק"ב, כתב דנראה דקושיה הח"מ היא לשיטתו בסק"ד, דכתב דמה שצ"ל להוציאה מארץ לארץ [וא"ל] אף מכפר לכרך, אכן שם הרשב"ץ כתב וז"ל, ואפילו אחד כפר ואחד כרך, אפ"ה דין זה [דין לו אשה במקומו] כופין אותה לילך אחריו כיון דיש לו שם אשה ע"כ, נראה מלשנו דלוי יכול להוציאה מכרך לכפר [ולא טעם זה], וא"כ כיון [למשום כך] יכול להוציאה, נראה דשפיר שמעינן דלא לשיטת ר"ת יכול להוציאה אכן אני נבון בזה אם נאמר דהרמ"א כוונתו לפי שיטת ר"ת, או דסבד כמו שכתבנו בשם

זה, אבל ממדינה אחרת שרואה לילך זה אפשר לו ללכת להתפרנס בשעור הזה, בכה"ג ודאי כופה אותה לילך עמו שם, ואף הריב"ש מודה בזה וכו'.

ובפרדס רמונים [להר"י כן] בביתר י"ב ע"ט טור ז', הביא מאבני דלך [להרמ"מ פנעטן] סי' י"ח שעל הח"מ והב"ש [הנ"ל בס"ק הקודם אות ג', שאין לכופ אשתו על הספק], כתב כ"כ אפשר לומר ג"כ דלא פליגי אם במקום קבוע יש לו פרנסה ממחמת איזה עסק ידוע, וכאן אין לו שום עסק וכאשר אינה רוצה ללכת שם היא כאלו כופה אותו שלא יהיה לו פרנסה ולא יוכל לזונה בשום אופן, שמימלא יהיה מחויב לגרסה, וזה לא שמענו, וי"ל דכו"ע מודים דבכה"ג כופין שתלך למקום שיש לו עסק ידוע ע"כ, וכתב דגם בלבושי מרדכי ח"ב סי' י"ב הביא דברי האבני דלך הנ"ל להלכה, וכתב שכן משמע מהריב"ש סי' פ"א וכו', ולכאורה תמוה עליהם שבעלם מהם שכבר קדמם בסדרותיהם הנ"ל הלחם ר"ת ומהרש"ם [הנ"ל בראת א'], אבל דקדוקן הוטב ימלא שצדכיהם יש הוספה קצת שפ"ר לא יקשה כלל מהריב"ש סי' פ"ה, שאף שגם איירי גם בזה"ל למקום קבוע ולא מדחי אל דחי, עכ"ל אינו מבואר שם שצמקום קבוע הלו יהיה לו פרנסה בטוחה, אדרבה הרי רק רוצה ללכת, וע"כ י"ל דבכה"ג אין לכופה עוד ללכת אחריו כשהיו הגשואין במקום האשה, וע"כ דחולק על התה"ד לדעת הב"י והרמ"א ור"ת וד"ש הנ"ל, יען שגם הם לא נקטו בדברי התה"ד רק שיש לו מקום קבוע ללכת שמה או למקום שירצה, אבל לא נזכר שם שיש לו שם פרנסה בודאי ע"כ כתבו בלשון ויש חולקין דהריב"ש ע"כ חולק, אבל במקום קבוע ובפרנסה בטוחה ככ"ד שפיר י"ל דגם לז"י והרמ"א והח"מ והב"ש הכל מודים דגם לריב"ש כופין אותה ללכת אחריו וכו'. וכ"כ בנתיבות השלום דרך תבונה נתיב א' דף כ"א טור ד', שביטל עבדי ח"ה סי' כ"ט אות ו' והב"י קולין בפסקי דין רבניים כרך ה' עמ' 58.

ועיין בתשובת מהר"א מוגסן הובא בבני משה [להר"מ שלטון] סי' ט' דף י"ח טור ד', שכתב שמדיוק דברי הריב"ש [הנ"ל], משמע שהדין דלא רוצה לקבוע [דירתו] במקום אחר בודאי, ונראה לו עתה בודאי שיש שם ריוח, מודה שיכול להוציאה על הודאי, אפילו שאחרי זו יתעבר בעולם ולא ירויה, מ"מ כשמוציאה כיון מוציאה. ד. ולמקום שגם ילמד תורה. ביד אהרן הב"י אות י"ז הביא מהבית יהודה [להר"י עייאש] סוס"י ח', שכתב שאם העיר שהלך בעלה היה פרנסתו בכיוון מחמת שהיה מלמד טיטוקות ודיין וגרים, וגם הנהיגה במוסר ודרך ארץ וכמעט שכבר שטכנה תורה מהם וכו', אפילו הריב"ש יודע שכופין אותה ללכת. (אמא) ה. כשהאשה אינה חיה בשלום עם בעלה. בהררי קדם סי' י' בתשובת בעל הדרישה עמ' רמ"א, כתב דנראה דאף אם ניהוש לדעת הב"י, היינו דוקא כשהיא יושבת שם בעיר מולדתה בשלום ולתתה לסבול עמו טוב ורע כלחיתא שם בשאלה [בתה"ד] וכו', אבל אם אינה יושבת שם בשלום רק מתקוטטת עמו על חוסר לחמה,

קמא) בשו"שנים לדוד ולהר"ד בבאח) ח"ב סי' ל"ז בתשובת רבי סעיד בן עטר, כתב שמה שהובדך הבית יהודה לגוף טעם הפרנסה עם טעם תלמוד תורה, היינו משום דבניין ידידיה איירי מעיר לכפר.

באר הגולה

ז שם במשנה

ב : כשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ אינו יכול להוציאה
מנוה היפה לנוה (י) הרע

ולא

באר היטב

(י) הרע. כבר כתבתי דוקא כשענינם ממדינה א' ומעיר א' לא און יוכל לשנות אותה למקום גרוע אבל הנושא אשה ממדינה אחרת הוי כאלו התנה שתלך אחריו אפילו מכרך לעיר ואפילו מיפה לרע:

הפוסקים

ס"ק כא אות א — ב

אוצר

סעיף ב. כא. אינו יכול להוציאה מנוה היפה לנוה

הרע. א. הגדרת נוה יפה ונוה רע ^{מקמ}. עכ"ל. שם
שמקור הדין הוא במשנה כתובות ק"י ז'. וכתב בשטמ"ק שם עכ"ל
רש"י מהדו"ק, דנוה יפה ונוה רע הוא כגון שכרך זה יקרים זו
חיטים וכל מיני מזון, ובכרך אחר לוקחים צול כל מיני מאכל. וכן
במאירי שם, פירש דנוה רע הוא המקום שאין התצורות והפירות
מזין שם אלא ציוקר.

ובברך משה סי' י', בתשובת הרח"מ פירנאליס דף ל"ג טור ד', במי
שראה להוציא את אשתו מנפת לטבירה כתב, וכ"ת דלא די
לנו ציווי הדירות כי אם גם המקומות לריכים שיהיו שווין, וכפת
אינה שזה לאורי שבטבירה כי אוריה של כפת הוא זך ביותר, ויכלל
למימר כי מדברי הרמב"ם [פי"ג מאישות הלכה י"ח] שכתב דה"ט
שזין להוציא מן הרע אל היפה מפני שהוא לריכה להטפל שאל תהיה
כעורה [במבואר להלן בס"ק הבא], משמע דדוקא על דירת הבתים
יכולה להקפיד אבל לא על שינוי המקום, ומינה גם רש"י הכי סי' ס"ל
וכו', ואפילו תימא דלא בא להוציאה ממקום שאוריה טוב אל מקום
שאוריה רע ועלול לחללים ודאי דגם הרמב"ם יורה וכו', מ"מ
טבירה לגבי כפת אינו נקרא אוריה רע אף שאור של טבירה אינו
כ"כ זך כאוריה של כפת וכו', אמנם ביורשני [כתובות פי"ג הלכה
י'] מנין שנוה היפה בודק ר' לוי זשם ר"ח [בראשית י"ט י"ט] פן
תדבקני הרעה ומתי, זין במשאל וסמין להרא ואת אומר פן
תדבקני, אלא מכאן שנוה היפה בודק, והכי איתא במד"ר פרשת
ויחל פרק כ', ובספר דינא דחיי [לאזין פי"א דף פ"ה טור ג'] פירש
הירושלמי שלטו היה יושב במישור שהוא בצורה, ואל"ל שיעלה להר
שישיבת ההר יש זה תועלת הרבה יותר מהמישור, והוא השיב פן
תדבקני הרעה אלא מכאן שנוה היפה בודק, נקטין מהא שישיבת
המישור לגבי ישיבת ההר נקרא רע, ואל"ל כשצא להוציאה מנפת
לטבירה יתבצ כמוציא מן היפה אל הרע, ברם כד דייקת שפיר חזינא
דלא היא, וזה משנה ערוכה שנינו בפ"ט דשביעית [משנה ד'] ג'
ארצות לביעור וכו' וג' לכל אחת ואחת, גליל העליון וגליל התחתון
והעמק וכו', הנך רואה כי ארץ יהודה וארץ הגליל אינה כולה שזה
כי יש כמה ארצות בגליל שעומדות בזה וכתה שעומדות בשפלה
ואעפ"כ תנן בכתובות ק"י שצאותה הארץ מוציאה מעיר לעיר,
משמע אפילו אם הם בארץ עיר בגליל שעומדת בזה יוכל להוציא
לעיר אחרת שבגליל שיושבת בעמק, ואם איתא שישיבת העמק לגבי
ההר נקרא נוה הרע, נמצא דלא משכחת לה שיכול להוציאה אלא
בגליל העליון מעיר לעיר או בגליל התחתון מעיר לעיר, אבל מגליל
העליון לגליל התחתון או לעמק אינו ראוי להוציאה, ואינו כן
משמעות המשנה דקא פסיק ותני אבל בארעה הארץ מוציאה מעיר
לעיר, משמע אפילו מגליל העליון לעמק, וכן מתבאר מתשו"ר הר"ג
גאון [המוצא לעיל סק"א אות ז'] שצארה יהודה לסוף יהודה וכו'

מוציאה, ואחר שנתבאר כל זה שצדיקה ליה ליירושלמי לאורו דחיק
ומוקי אנפשיה, לדוקא על אורו הר קאמר וכו', ולרואה דמילתא
אמינא דהן לו יהי כן למפת לטבירה כדון כנוה היפה אל הרע וכו'.
ושם בתשובת המחבר סי' י"א דף מ"ט טור ז', כתב ע"ז, דסתם
הרים אורין זך ומאורו שבעמק, ומאי דלא פירש תנא דמתניתין
[ג' ארלות] דבגליל העליון קאי [שדוקא זו יכול להוציא בתוך גליל
עצמו, אבל לא מגליל העליון לגליל התחתון], מאחר דמוסכס לדעת
הירושלמי לאורי ההר זך ותני בסופא דלזין מוציאה מנוה וכו', תני
צרישא סתמא דמילתא פסיקתא, והמשכילים ישכילו ראשית דבר
מאחריתו וכו'.

ובשו"ת מהר"ם שחלון סי' ר"ז, כתב שאין מוציאה מנוה היפה לנוה
הרע וכו', ובדואר שפלת דמשק און שוות צנוי ובזיוף,
הילכך אין יכול להוציאה וכו' ^{קמ"ד}.

ובתשובת הר"מ פארדו שבכפי הארץ [להר"א עזריאל] דף ק' טור א'
כתב, דהר"ף [בתשובה סי' רי"ד [דפוס ליוורנו]] כתב
שמוציאה מכרך לכרך שמהגותיהן שוות וכו', וממוראות דבריו נראה
דחפס עיקר כפירוש הרמב"ם בדברי רש"ג, ומאי דקאמר
שמהגותיהן שוות, ר"ל דלא יוציאה מנוה היפה המסלסלים
במלבושים ובקטניות ובמאכלים בדרך ארסטיקות בכל המהגותיהם
והספק מנוה הרע לנוה היפה, מפני שזאי לריכה להטפל ולבדוק
וכו', וזה שהשמיט הר"ף בזהלכות ^{קמ"ה} הטעם האמור זש"ס מאי
בדוק כדשמואל וכו', נראה דהוא משום דלפי הרמב"ם מאי דמייתי
בגמרא כדשמואל אינו אלא לדמיון בלבד, שפעמים יבוא נזק מתוך
שנוי לטובה וכו'.

ג. מה נקרא "נוה" והאם דין זה הוא גם באותה עיר, או רק מעיר
לעיר, או רק ממדינה למדינה. כתב צנתיצות משפט דף רמ"א
טור ז', דללאורה נראה שנוה היפה ונוה הרע על דירת הבתים
קאמר ^{קמ"ה}, שאם הבית שרואה להוליכה אינו שזה לבית שיוצאה ממנו
אינו יכול לבופה וכו', ומפירוש הרמב"ם למדנו שעל דירת הבית
קאמר ולא על דירת העיר ואוריה, שצפירוש כתב [לענין הוצאה
מנוה ליפה, מוצא לקמן ס"ק הבא] שצריכה לבדוק עצמה בנזק היפה
כדי שלא תהיה זו כעורה, ודון מיכה גם לפירש"י, דלא פליגי [שם]
אלא בטעם הצדיקה וכו' ^{קמ"ו}.

ובשארית יהודה [להר"י טאייטלראך] בזהביות לטור סי' ע"ד, דייק
מדברי הטור שם דפסק דמוציאה ממדור למדור בטענת
פיראות

^{קמ"ד} עיין בשו"ת מהר"ם גאלאנסי סי' ג"ה שבנדונו כתב, ולא שייך למימר
פה נוה יפה ונוה רע, כי שם יש אנשים גדולי הערך והשובים שקשים על שמריהם
וכו', [וצ"ע בכוונתו].

^{קמ"ה} עיין לקמן בדעת הר"ף אם פוסק כרשב"ג.

^{קמ"ו} עיין בשטמ"ק כתובות ק"י ב', שכתב בשם תלמידו ר"י, דנוה נקרא ישוב
קטן שאין דרים שם כי אם אדם אחד או שניים, [וצ"ע בכוונתו].

^{קמ"ז} עיין לקמן באות זה, שהנ"מ הביא בשם הריב"ש דלא כהרמב"ם.

אוצר

סי' כא אות ב

הפוסקים

פריאות, אבל בלא טענת פריאות לא היה יכול להוסיף, [היינו] כגון שרצה להוסיף מנוה היפה לרע, ושי"מ דס"ל בדמקום אחר אין מוסיף לדידה אם לא שם שוין, ואע"פ שיש לדוהא לדחות, מ"מ נראה שצכל ענין מיידי וכו'.

ובברך משה סי' י' בתשובת הרח"מ פירנאדוס דף ל"ג טור ג' כתב, דמהר"ם אלשיך [סו"ס] פ"ח כתב בנדון] שזריך שיהיה המדור [בעיר שמוציאה לשם]. מעין אשר היה לה במצרים [שיצאה משם], שלא יהיה מן הרע אל היפה או להפך, ומשמע מדבריו דמ"ש במשנה לא מן הרע וכו' על דירת הבתים קאמר, וכ"כ הנהיגות משפט [הנ"ל], ואני מוסיף דלא מביעיא אם בא להוסיף מעיר לעיר לאינו יכול להוסיף אם לא לדידה שיהיה, אלא אפילו באותה העיר אם בא לשנות הדירה אינו יכול כי אם לדידה אחרת כיוצא בה, אבל לא מופה לרע, וכן משמע מהמשפ"ץ ח"ג סי' רמ"ז ח"ל ואין צין שתי הדירות שניו ציופי וצדוע ע"כ, מכלל דאם היה שניו לא היה יכול להוסיף אפילו באותה עיר עצמה, והגם לשון זה לא נזכר בתשפ"ץ אלא בשאלה, אפי"ה אם איתא דלא ס"ל הכי היה מגלה דעתו בתשובה, גם דברי הטור דקצור פסקי הרא"ש סי' י"ז צפ"ח דכתובות מוכיחים כן, שכתב מוסיף בארץ אחת בעיר אחת או מעיר לעיר וכו', אבל לא מן היפה לרע עכ"ל, הרי בדיחא שאפילו בעיר אחת אין יכול לשנות הדירה אלא דווקא במדור שזה וכו', ודכתב השארית יהודה קמח.

ובפסקי דין רבניים חלק ח' עמ' 202 בפסק דין של הרב ח' ג' אימנליסט, באשה שסירבה לאלף מדירה בקומה נמוכה לדידה בקומה גבוהה, כתב דנימוק זה מיוסד על ההלכה לאין מוסיף מנוה היפה לנוה הרע, ולדידה בקומה ד' וכו', היא נזהר רע לעומת הדירה הקדומה, ובפרט לא צריכה לא לזכור, ואף אם נניח שפאת מחלתה מותר לה לעלות במדרגות, אבל מובן שאין זה נזהר כ"כ ויש בזה שניו לרעה לעומת הדירה הקדומה, ויש גם לזכר את העובדה שהדירה החדשה נרשמה ע"ש הבנות [של הבצל] שתמיד יש מתח וקטטה ביניהם וכו', וכן משמע מדברי מהרש"ל [כאן לקמן] ובדרך משה ובשארית יהודה ובנהיגות משפט [הנ"ל], וכן מפורש בתשובות הרמב"ם [הואילת פריימן] סי' קנ"ג, תשובה לא תעתק תאשה זולת מדירה לדידה כמותה או מעיר לעיר כמותה וכתב מהר"ם, הרי מפורש שדין דירה ועיר הוא שיהיה, וכשם שאין מוסיף מעיר לעיר שאינה כמותה ה"ה דירה וכו', וכן בהפלה כתובות ק"י ע"ב תורה"ה הוא אומרת, כתב ולפ"י י"ל דס"ל דככה"ג שיש לו שני בתים בעיר אחת יכולה לכופו מנוה רע לנוה יפה ואפילו לרשע"ג וכו', מתוך כל המבואר נוכל לומר לאין הבצל יכול לכופ את אשתו שתתן אחריו לדידה רעה מזו שגבר בה ואפילו באותה העיר, ואפילו אם יש בה פלוגתא דרבותא ויכולה תאשה לומר ק"ל שאין הוא יכול להוסיף וכו'.

ושם עמ' 205 מהרב ש' ז', ורנה, ארוכה שאיכות הדירה עצמה אינה נכנסת לכללים של נזהר רע ואלא לכללים של עולה עמו ואינה יורדת עמו [המבוארים לעיל סי' ע']. ודעם גם במשפטי שמואל (מהדו"ת) סי' ט"ז אות א'. וכעין זה כתב גם באבני משפט כאן אות ג'.

קמח) עיין ביושב אברהם אות ג' סי' קמ"א שהביא כע"ז בחשובת דיעבב פירגאדים, וכתב לו המהמר ע"ז דאין ראייה מהתשפ"ץ דשאני התם שהיתה לו סענה חזקה מהבעל ע"ש.
קמח) עיין בחשובות הרמב"ם הוצאת בלאו סי' ר"ב, שתרנם את אותה תשובה שאין מוסיף את האשה אלא מכרך לכרך כמותו או מכפר לכפר כמותו וכתב משה.

וכתב במגילת ספר לאוין פ"א דף ק"ז טור א', דנראה לאס דירת העיר ואוירה רע והוא מקום עלול לחלואים, פשיטא דלזכור דכ"ע אין מוסיף וכו', ולא אמר אלא דשינוי דירת הבית אף שאין שינוי כלל באויר העיר, מ"מ אין מוסיף וכו'.

אולם בב"ח כאן כתב דלריך לבאר שנוה יפה אינו פירוש בית יפה, דא"כ אפילו בעיר אחת הל"ל לאין מוסיף מבית יפה לבית רע, אלא נראה דפי' נזהר יפה עיר יפה וכו', וכן מנלתי מהרש"ל, והוא צדאוריו על הסמ"ג שכתב, נזהר יפה פי' דירה נאה, וי"מ בית יפה וטעות הוא וכו', ואמאי אינו מחלק אפילו בעיר אחת ולייתני אין מוסיף מבית לבית, אלא בודאי דירה יפה היינו עיר יפה וכו'. והבאר דבריהם צ"ש כאן סק"א. וכן משמע בכה"ג סי' ע"ד אות ב' שדחה דברי השארית יהודה הנ"ל.

ובדעת הריב"ש כתב בנהיגות משפט הנ"ל, שמש"כ בסי' פ"ח [כשאר לפרש נזהר יפה ורע], כמו שתאמר מנוהינה לתנים לפי שהוא מקום עלול לחלואים למי שלא הורגל בו, ע"כ נראה מדבריו שעל דירת העיר קאמר שזו אוירה טובה וזו אוירה רע וכו'. והבאר במגילת ספר לאוין פ"א דף ק"ז טור א'. ועי' צו"ת מהרש"ל סי' קע"ה דלדידה ומה שהתבוננת, שכתב דלכותה הריב"ש לבאר מה שאמר התנא אין מוסיף מנוה היפה לנוה הרע וכו' לאפוקי מפירוש הרמב"ם.

ובמעשה רקח על הרמב"ם הנ"ל כתב דאם נזהר יפה ר"ל בית, א"כ אפילו בעיר אחת הוא"ל לומר לאין מוסיף מבית יפה לבית רע וכו'.

ובברך משה סי' י"א דף מ"ט טור א' כתב, דמלשון הרמב"ם והטור שכתב וכשמוציאה ממדינה למדינה ומכרך לכרך באותה הארץ, אינו יכול להוסיף מנוה היפה וכו', משמע דדוקא ממדינה למדינה הוא לאינו יכול להוסיף מנוה היפה לנוה הרע אבל בעיר אחת יכול להוסיף, דל"ל דקצור הוסיף וכו' לא יוסיף מנוה וכו', אלא ודאי האריכו בלשונם לאשמועינן דיוק זה ולא דרשנו על הטור יש לתמוה לדברי קותרים מפסקי בלאו, גם מלשון הריב"ש שעל זו הבאר כתב אפילו באותה המלכות במקומות השוין, כל מעיר לעיר ומכרך לכרך אין מוסיף מנוה יפה וכו', ומ"ש [הרח"מ פירנאדוס] שם בסי' י', מוצא לעיל בצות זה] להריב"ש לאו דווקא נקט, אין זה במשמע הלשון כלל, ולא הוה משתמט לומר ואפילו בעיר אחת וכו', וכן הביא בפשטות הנהיגות משפט [הנ"ל] ומש"כ דמלשון הרמב"ם למדנו שעל דירת הבית קאמר שכתב שזריך לבדוק עצמה בזה היפה וכו', לא ידענא אמאי לא מפרש לה אשתי עיירות וכו'. וכ"כ בתשובתו המוצאת צו"ת הרב גבריאל אשכנזי ח"א סי' י"ג עמ' 208.

ויש שכתבו שדין זה נאמר רק מארץ לארץ, באופן שלנוה השוה רשאי להוסיף. בתשפ"ץ קטן סי' תנ"ח כתב דהר"ם רגיל לפסוק שאדם יכול לכופ את אשתו לילך עמו מארצו עיר שגשגת לעיר אחרת באותה מדינה, אבל ממדינה למדינה לא, כי מה שה"ס אומר מנוה היפה לרע וכו', זה ר"ל ממדינה למדינה. ובשלה"ג על המרדכי כתובות שם כתב צד"ס מהר"ם מרונטובורג שאינו יכול להוסיף מנוה הרע לנוה היפה ממדינה למדינה. והבאר הרח"מ פירנאדוס בצרך משה סי' י' דף ל"ג טור ב' סו"ה וראיתי.

ובפסקי דין רבניים כרך ח' עמ' 203 בפסק דין מהרב ח' ג' אימנליסט, כתב שלכאורה לפי דבריו, באותה מדינה אפילו מעיר לעיר יכול להוסיף אפילו מופה לרע, כיון דהמשנה לא איירי כלל

באר הגולה

ח שם וכתב"ג וכתב"פ
טעמא דם מפני שהטוב
היפה בדרך ופירש"י בדרך את הטוב למה שגם מנהו רע ומתוך כך תלמודים נאמרים שם פי' בענין דאמר

ח [ח] ולא מרע ליפה

וכן

ביאור הגר"א
[ח] ולא מרע כו'.
כרשב"ג דלא כר"י:

אוצר

סי' כא אות ב — סי' קב אות א

הפוסקים

כלל מעיר לעיר אלא ממדינה למדינה, והוא חידוש גדול יותר ממ"ש המהרש"ל והצ"ח [המבוארים לעיל], דהם לא אמרו אלא דבאותה העיר לא קפדינן על יפה ורע וכו', אמנם יתכן דגם הוא לא אמרה אלא על מרע ליפה וכו' [ותמה שם דהוא כנגד כל הפוסקים].
ג. האם יכול להוציאה מנוה יפה הרבה לנוה יפה קצת. כתב בתשצ"ח ח"ג סי' קנ"ז, דכשם שאין לחלק בין כרך גדול לכרך קטן ומוליאין מזה לזה [ע"ז לעיל סקי"ז אות ב'], כן בענין נוה ונוה, לא הפרישו אלא בין יפה לרע, אבל בין יפה הרבה ליפה מעט לא הפרישו, כדון חסידין יפות ונמלאו יפות או רעות כצ"ל [ז"ר א'], שדווקא אם הם ממע רעות היו מקם טעות ואר"י לנפשות. והבוא, בצרך משה בתשובת הרמ"מ פירכאליס דף ל"ג טור ד' קפ.
ד. וכשטוענת על מקום שהוא נוה רע, והרבה בשים אומרות שהוא יפה. בשופרים ליעקב סי' ס"ג, בפסק דין מהרבנים ידידיה מונקווייט ויעקב אבן צור, בדקון ארס שרובה לכפות אשתו ללאת ממיר אפרו לעיר פאם, והוא טוענת שפאם הוא נוה רע, כתב שעיניו הדורות שאין קפידא לנשים כלל מלפרו לפאם, ואדרבא דוכם ככולם בהכי ניחא להו לקבוע דירתם בפאם בכמה אנפי, אי משום יסוד העיר, או משום רוב טורחם בלרכי הבית בלפרו כידוע וכו', ובכ"ה יכול להוציאה מדינה למדינה באותה מלכות וכו', והרבה נשים באת לקבוע דירתם שם עם צעלנים מלונן הטוב, ואדרבא הם כופים לבעל על זה.

ה. והאם יש לחלק בין מקום שדרו בו כבר למקום שהוסכם שידורו בו ולא דרו בו. במשפטי שמואל (להרש"ב ורנר) מהדו"ת סי' ט"ז אות ב', כתב שיש מקום לבע"ד לחלוק ולומר לאומתי אמרינן שאין מוליאין מנוה היפה לנוה הרע, כשכבר גרו בדירה היפה וכבר הורגלה שם, משא"כ בדוכונו שערדין לא גרו שם אף ששאלו ע"ד לגור שם, הרי הוא יכול לקבוע דירה אחרת למגוריהם, בדם נראה לאין לומר כן דהא מצינו ברא"ש סוף כתובות [סי' י"ז] בשם רבינו מאיר [מרוטנבורג] שפירש התוספתא ברא"ש שהיה מיהודה וארס אשם יבדורא ואין יכול להוציאה למדינה אחרת, אש"פ שהאשם מגליל ארנו יכול להוציאה מיהודה, ולא מצי למימר לה והלא אין זה מקום מולדתך וכו', לכיון דאירסה ביהודה מצי למימר אדעתא דהכי נתקדשתי לך לדור ביהודה וכו', וכך נפסק בשו"ע כאן, הרי חזקין דאף שאין יהודה מקום מגורי האשה, מ"מ יכולה היא לכופו לדור ביהודה, ולדעתא דהכי נתקדשה לדור ביהודה, ומש"כ רבינו מאיר שורגבתי שם אינו משום דכבר דרה שם, דמי לא עסקין שבאת היום ליהודה ומיד נתקדשה, אלא הכוונה שכן המקום של יהודה עליה, ומיד כשראתה המקום של יהודה נתאותה לדור שם וכו'.

כב. ולא מרע ליפה. א. מקור וטעם הדין. לשון השו"ע הוא מהרמב"ם פי"ג מאישות הלכה י"ח, וכמ"ש בביאור הגר"א כאן סק"א. וכן כתב צמור כאן.

וכתב בב"י דמשנענה כתובות ק"י ע"ב, על מה שאמר ת"ק שבאותה ארץ לא יוליאנה מנוה יפה לנוה הרע, רש"ב"ג אומר אף לא

קפ) וצ"ע ראינו דשם כל מה שנקרא יפה מקיים את הנאו אבל כאן יחסית למקום שדרה מגרע את מצבה.

מרע ליפה וכו', ואש"פ דמשמע דת"ק פליג בזה, קיי"ל כל מקום ששנה רש"ב"ג במשנתיו הלכה כמותו. וכן כתב צמגיד משנה על הרמב"ם שם. וכן פסקו באורז הגאונים כתובות חלק התשובות סי' תתל"ז בשם רב האי גאון, בהלכות גדולות, בדרכיו ירוחם נתיב כ"ג ח"ח, במאלי כתובות ק"י ע"א ובתשצ"ח ח"א סי' ל"ז.
ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס קרימונא) סי' ל"ז כתב, דהלכה כרש"ב"ג וכו', דכלל מקום ששנה רש"ב"ג במשנתיו הלכה כמותו. וכעין זה כתב גם צמחוקי יוסף בכתובות שם. ובשו"ת הריב"ש סי' פ"א כתב דלין זה הוא מוסכם מכל הפוסקים, מן הכלל [הכ"ל]. וכ"כ בנתיבות משפט דף רמ"א טור ב'.
וברא"ש פי"ג לכתובות סי' י"ז כתב, דר"ת ור"י סבדי דהלכה כר' יוחנן לאמר כל מקום ששנה רש"ב"ג וכו', ועוד יש אומרים דבכאן הלכה כרש"ב"ג משום דמיייתי עלה בגמרא הך לשנויי וסת כדשמואל וכו' [ע"ז לקמן].

ובבכנה"ג הגב"י אות א' כתב ע"ד הדי" הכ"ל, תמהיה שגמרא מדבריו שפסק זה מוסכם, וזה אינו וכו', שהרי"ף כתב בסוף פרק גט פשוט [צ"ב פ"א א' מדפי הרי"ף] דהדין כלל לא דווקא (קמא) וכן נראה דעת הרמב"ם דבהרבה מקומות מספרו פסק דלא כרש"ב"ג, ומה שפסק בדין זה כרש"ב"ג לאו משום כלל הוא, אלא מפני ששמואל בגמרא שקיל וטרי אליבא, ודלכתב הרא"ש, וכ"כ הרש"ל ב"ש"ב צ"ק פ"ה סי' י"ד וכו'.

ובבזל איתן על הרמב"ם הכ"ל כתב, שאין כלל זה מוחלט וכו', וגם מהא דמפרשין בגמרא למילתיה אין ראייה למיפסק כוותיה, דע"כ כריכים אנו לידע פירוש דברי הראשונים אף לית הלכתא כוותיהו וכו', אלא נראה שדין זה ילא לרבו מהא דאיתא ביירושלמי דמוריק, העתיקו רבו רפ"ח מהל' יו"ט קמא. וכ"כ ביד איתן על הרמב"ם כאן.

ובטעם הדין. כתב ברמב"ם הכ"ל, שאינו מוליאנה מרע ליפה מפני שהיא כריכה להטפל לבדוק עצמה יפה בזה היפה, כדי שלא תהיה צו קלה וכעורה. ואב"ד צ"י כאן. ומקור הדברים הוא במשנה כתובות שם, רש"ב"ג אומר וכו', משום שהטוב היפה בודק. ופירש הרמב"ם בפיה"מ שם [משנה י"א], פירוש בודק, מחפש ומבקש דבר הנאה לו וכו'. וכדברי הרמב"ם פירוש בעץ חיים (להר"י מלונדון) ח"ב עמ' רכ"ח, ובלבד סעיף ב'.

ובבהגות הרמ"ך על הרמב"ם שם הקשה, לא הבנתי זה, ובגמרא [הכ"ל] מפרש טעמא שהטוב היפה בודק משום שני וסת וכו', והוא כתב שהיא כריכה להטפל ולבדוק וכו'.

ובבגיד משנה שם, כתב דבגמרא שם אמרו, מאי בודק כדשמואל לאמר שני וסת תחילת חולי מעיים, ולפי דברי הרמב"ם מה שאמר בגמרא הוא לרובאם צעלמא, לומר שרוב הטוב מצינו שמוזק לפעמים וכו'. וכעין זה כתב הר"ן על הרי"ף שם קמא. ובשטמ"ק

קמא) עיין ביד אהרן הגב"י אות ה', שצ"ח לכמה פוסקים שדינים אם הלכה כרשב"ג בכל מקום או לא. וע"ז בגמילת ספר לאוין פ"א דף כ"י טור א' הובא לקמן אות ב' שכתב שמעיר לעיר גם חכמים מורים לרשב"ג שמוציאה.
קב) נראה שכונתו לירושלמי פ"ב הלכה ד', שהובא ברמב"ם שם הלכה ט"ז.
קג) אמנם הביא שם גם פירוש.

אוצר

סי' כב אות א — ב

הפוסקים

אמנם רש"י בכתובות שם פירש להנהיג היפה צדק את הגוף וכו', ומתוך כך חללים צאים עליו. ובשטמ"ק שם הביא מרש"י מהדור"ק שכתב שהנהיג היפה צדק חללים שגופו של חש צדק ומועלן וכו'. ובערוך ערך צדק כתב, הנהיג היפה צדק, פי' מי שמתלמד לאכול ויין אם יחזור לאכול בשר יבוא לידי חולי כדשמואל וכו'. וכדברי רש"י פירש גם הנמוי והמאורי שם, בגמנוי פי'ג מאיפשות ארת ז' במהדורת פרנקל הוא ארת וי' וזכרנו ש סי' פ"א [שכתב על פי הרמב"ם, דלוינו פירוש נכון ואינו כפי לשון הגמרא].

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ג', הביא דר' ירוחם כתב בתחילה את פי' הרמב"ם ואח"כ כתב את דברי הגמרא כדשמואל ומפרשם משום שנוי האויר כרש"י, והוא דבר תמוה וכו', ואפשר שכוונת רי"ז לומר, שיינו יכולים לפרש שנוי היפה צדק שאריות להטפל וכו' [כרמב"ם]. אבל צגמ' מפרש משום שנוי האויר וכו' [כרש"י]. ובידושלמי פי"ג דכתובות סוף הלכה י' איתא, מין שהנהיג היפה צדק, ר' לוי צסר ר' חמא צסר ר' חנינה פ"ן תדבקני הרעה ומתי', במשרא ומכר להרה ואת אמר הכין, אלא מכאן שהנהיג היפה צדק וכו', ולדברי הרמב"ם קשה להכין שייך בלוע דיקא וטיפול, דזה שייך רק באשה שלא תהיה קלה וכעורה אבל לא באיש, וליכא למימר דמשום אשתו ובנותיו קאמר, דהא אמר "ומתי", וכי מפני טורח הקישות שהיה מת, אלא ודאי עיקרן של דבריו כפירש"י. ובבפי אהרן הכ"ל סי' י"ג כתב, שלא קשה על רש"י מהא דשמואל עצמו שהיה רופאו של רבי הביאו בחוליו מצית שערים לכפרי [הוצא לעיל דדברי הר"מ פארדון], דנראה לומר, דהא לאמרינן לשני האויר גורם חללים היינו למי שאינו משנה מנהגו, כלרך הצריאים שהולכים ממקום למקום, שאינו נותן דעתו ליזהר בשום דבר, ואינו משנה ממה שהיה רגיל, לזה יש לחוש שזיזן לו שנוי האויר, משא"כ חולה ההולך ממקום למקום וצפטר כשהרופא שולח אותו, ודאי הוא מזהר עליו שיהיה ממדבקים המוזיקים באותו האויר החדש וכו'.

ועיין במגילת ספר הכ"ל בטור ז' שכתב ואפשר לאם מעיקרא היה צנוה יפה והלך לנוה רע מסיבה מה, ולא שנתקע דירתו, מודה רש"ג דמוציאין מנהו רע ליפה בכתחילה, ולא אמר רש"ג אלא כשנשתקע דירתו מעיקרא צנוה רע, אז אין מוציאין משום שינוי וסת.

ב. והאם באותה עיר יכול להוציא מדידה רעה לדירה יפה. כתב צביאורי המהרש"ל על הסמ"ג לאוין פ"א, דנוה יפה פירושו דירה נאה, ויש מפרשים בית יפה וטעות הוא, כי בצבור זה אורה כריכה טיפול דיותר, ועוד אמאי אורו מחלק אפילו בעיר אחת וליתני אין מוציאין מצית לבית וכו', אלא צדורא דירה יפה היינו עיר יפה, ובכ"ה שייך טיפול [לדעת הרמב"ם הכ"ל צדורא א']. והביאו דבריו צ"ש סקרי", ובצבני משפט סקרי". וז"כ בהפלאה כתובות ק"י ב' בצינו" ד"ה ראי.

אולם בנתיבות משפט המוצא לעיל סקרי"א אות ז' דיק מלשון הרמב"ם להפך. ובדרך משה סי' י' דף ל"ג טור ד' בתשובת הר"ח"מ פירכארים, כתב שכן משמע גם מלשון התשצ"ן סי' רמ"ג, והעורר בקיור פסקי הרא"ש, ומהר"ם אלשיך סי' פ"ה קמא.

ובמגילת ספר לאוין פ"א דף ק"ז טור א' כתב, לאין טורח לומר דהא דשמואל [בגמ' כתובות המוצאת צדוקת הקדוש] במחלוקת שנויה, דת"ק לית ליה דשמואל ורש"ג אית ליה דשמואל, אלא לעולם גם ת"ק אית ליה דשמואל, אלא דס"ל דדוקא צבינו מנהג צמילי למאכל וכן צבינו אויר העיר, דזה הוא דווקא דהיה תחילת סבת החולי, אבל צבינו דירת הבית לא, וזהו דת"ק לא נקט עסיק

קמא ועיין במה שדחה את דבריו המחבר שם והובא לעיל בסקרי"א אות ב'.

ובשטמ"ק שם כתב דאפשר, לזה הטפול והצדיקה שהיא כריכה לעשות הו"ל כגון שנוי וסת, גם כריכה שתזהר במאכל כדי שלא תתגנה, והיינו שנוי וסת, ולשון "בדק" דיקא שפיר כהרמב"ם. ובב"ח ד"ה לא, כתב דמדברי הרמב"ם צ"ה המשנה יראה שאינו חולק [על פרש"י המוצא לקמן], אלא שפי' נוה היפה צדק, מחפש ומצא דבר הנאה לו, דיינו לזריכה להטפל ולבדוק עצמה צנוה היפה שלא תהא צד קלה וכעורה אלא נאה, ושנוי וסת זה אפ"י שהיא לטובה הוא סבת תחילת החולי.

ובבפי אהרן [להר"א עזריאל] סי' י"ג דף ק"א טור ד' כתב, שגרמא שגם הרמב"ם הבין צפוט הסוגיא כפירש"י ורוב המפרשים דשנוי האויר מזיק, אלא שהוא מזיק רק למי שאינו נזהר, אך אם יזהר צימום הראשונים עד שירגיל עצמו בצדוק האויר שוב אינו מזיק לו, ודבר זה אנו רואים אותו בטבע, ויש להוכיח זה מתוך דברי הש"ס עצמו וכו', והנה למשל מי שהרגל צדוקי הקר יתו צביו חמים ועצים וכו', ומי שהרגל צדוקי הוא לא להפך וכו', ויודע שהנשים למקומותיהם מקשטות עצמן עפי' צבדיהן, כי במקומות הקרים מתקשטות צביסוי הראש ובצבדים חמים וכו', וכל אשה שמתקשטת בעיר אחת כפי מה שמתקשטין בעיר אחרת נגאי הוא לה, ולזריכה להתקשט עפ"י מנהג ווינום העיר, והאשה סבר הרמב"ם דמה שכתב בגמרא שהשנוי הוא מזיק, הוא מפני שהוא כריכה להתקשט ע"פ נמוס העיר ומלבושיה כדי שלא תהא כעורה בעיניו, וכיון שלא הורגלה על אלו המלבושים וכו', עתה בהחלף מנהגה יזיק לה ותצור לידי חללים וכו'.

ושם בתשובת הר"מ פארדון סי' י"ב דף ק"ז טור ז', אחר שפירש דעת הר"י"ק כמוצא לעיל סקרי"א אות א' כתב, דאע"ג דפירש"י [מוצא בסמוך] נראה יותר פשוט וכו' עד שהריטב"א [שם] הקשה על הרמב"ם מה יענה למ"ש בגמ', ורי"ז הביא פירוש הרמב"ם וכתב ובגמרא מפרש וכו', כלנו הרמב"ם חולק על הגמרא, כי פשט דברי הגמרא כך מורים, אמנם המתדבק יפה ויאה לא"ה לומר כך [כפשוטו], שצנוה היפה צאים חולאים], שהרי עיינו רואות כמה וכמה חולים שמוסר הרופא שיך לנוה היפה כדי שיתרחק לבן לשאיפת האויר היפה ויתרפא, וכ"ש הצריאים שטעושים כן צומן הקין לרעות בגנים וכו', ואין אפשר לומר על שמואל בעל המימרא דשנוי וסת במאכל ומשנת תחילת חולי, שיצור כן צבינו אויר לטובה, והוא היה רופא כידוע, לכן הרמב"ם לא חפץ לפרש כן, וכ"ש דגמרא ערובה היא בכתובות ק"ד א' דרבי צבית שערים הוה, וכיון דחלש אמטוהו לכפרי דמידלל ובסום אוירא וכו', ובית שערים מקום עמוק וחס ומקום חס רע לחולה, ומוצא שם דרבי היה חולי מעיים, ושמאל אסיר דרבי הוא הסם, אלא צ"ל דלרובאם צעלמא מיתיי הש"ס הניח דשמואל וכו', ואת"ל דלכאורה משמע מדברי הידושלמי כפירש"י [כמוצא לקמן צדוקת זה] וכו', אמנם ודאי דתלמודא דיקן לא ס"ל הכי, מדלל הציוא ראייה מהפסקו שהביא הירושלמי [גבי לוט שלא רצה לעלות מסדום להר ואמר פן תדבקני הרעה ומתי] דיש לדחות, שהרי לעלות להר היה צריך להתעבז קצת, וע"ז חשש פן תדבקנו רעת סדום וכו' קמא.

ובמגילת ספר לאוין פ"א דף ק"ז טור א' כתב, דלא ניחא ליה לרמב"ם לפרש שהנהיג היפה צדק את הגוף ומתוך כך צאים חללים וכו', דא"כ הו"ל שהנהיג היפה "מזיק" כדשמואל וכו' קמא.

קמא וראה מש"כ עליו המחבר לקמן.

קמא ע"ש שכתב עוד, דאפשר לומר שגם הרמב"ם מודה לרש"י שיש חיוב משנוי וסת האויר, אלא דסובר ששם גם נוה יפה בודק בלא שנוי אויר, ועי' לקמן אות ב'.

באר הגולה

ס מהתוספתא והגיהא הרי"ף
סס

ס [ו] וכן לא יוציאנה ממקום שרובו ישראל למקום שרובו (יא) גויים

ובכל

ביאור הגר"א
[ס] וכן וכן כו' ובכ"מ כו'.
תוספתא הביאה הרי"ף שם:

באר היטב

(יא) גויים. ממוקם שיש רופא ושאר הדברים הנכונים לעיר למקום שאין רופא ושאר הדברים הנכונים לעיר הוא כמציאות ממוקם שרובו ישראל למקום שרובו עכו"ם מהרי"ט בתשובה ח"א סי' מ"ז:

אוצר

ס"ק כב אות ב — ס"ק כג אות א

הפוסקים

ד. והאם היא יכולה לכופו לצאת מגוה רע ליפה. כתב באבן פינה (לרישית ארץ) סק"ז, דתוספות כתובות ק"י ע"ז ד"ה הוא, כתבו אהא לאיתא בצרייתא, היא אומרת לאאת [מא"י] והוא אומר שלא לאאת אין כופין אותו, לאיירי מנהו הרע לנוה היפה, וא"כ מוכח דבשאר אלתא יכולה לכופו מנהו רע לנוה היפה. וי"כ בזהאלי יאודה (להר"י אמאלו) פרשת ויאל דף י"ז טור ז'.
אולם בחידושי מהרי"ט שם, כתב מעולם אין האשה כופה את האיש לאאת ממקומו [ע"פ]. ובהפלאה שם כתב להפוס' מייירי רק באופן שיש לו שני בתים צעיר אחת, ובהכ"ג מודה רש"י דלאפשר לכופ לאאת מרע ליפה, וכמ"ס הב"ח בשם המהרש"ל שלא שייך בזה נוה יפה בודק [ע"פ] לעיל אות ז' ובסק"ק אות ז'.

ה. והאם יכול להוציאה מגוה יפה לנוה יפה יותר. צו"ת חת"ס ח"א סי' ק"ז דף כ"ז טור ז' ד"ה אמנם, צו"ת שו"ת דלאפשר בנדונו שיכול להוציאה, כתב ד[הר"ן] הוא מנהו היפה לנוה יותר יפה וכו', וא"כ הרי דינה אמור מפי מהר"ם שנידונה כמורדת [אם לא בזה עמו].

כג. וכן לא יוציאנה ממקום שרובו ישראל. א. מקור הדין והאם זה גם כשרשאי להוציאה מארץ לארץ. לשון השו"ע הוא מהרמב"ם פ"ג מאישות הל' י"ח. וכתב בזה"ל וכן במ"מ שם דהוא מהתוספתא [כתובות פ"ג הל' י"ז]. ובז"י כאן כתב תוספתא כתובה הרי"ף והרא"ש צפרק הנזכר וכו'.

וכתב בתורת חיים (להר"ה צפת) ח"ג סי' ס"ז דף כ"ז טור ז', דדין זה קאמרה התוספתא בכל גוואל, אפילו בן יהודה שאינם בגליל קתני דמוציאין וכו', [והטעם הוא] דחשיב כמא"י לחול, דאלו לבן יהודה שאינם מיהודה אפילו כששניהם רובם ישראל או גוים אין מוציאין וכו'. וענין זה כתב גם בחזון יחזקאל לר"י אברמסקי על תוספתא שם, והסו"ק שם אלא אם פירש והתנה עמה להדיא.

ובדינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ד' ד"ה וכן, כתב דמדברי הרמב"ם והסמ"ג נראה דהיכא דיכול להוציאה מנכך לעיר ומעיר לכרך מוציאה אף ממקום שרובו ישראל למקום שרובו גוים, שהרי כתבו "ובמוציאה מנכך לכרך אינו יכול להוציאה מנהו כו', וכן לא יוציאנה ממקום שרובו עכו"ם" וכו', דמשמע דדוקא כשמוציאה מנכך לכרך ומכפר לכפר אינו מוציאה, אבל כשמוציאה מנכך לכפר ומכפר לכרך מוציאה [מנהו לנוה ומרובו ישראל לרובו עכו"ם].

ב. אמר להוציאה לעיר שחיה ישראל. כתב בדרכי דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ד' ד"ה וכן, דמלשון התוספתא [הג"ל בזהו הקודם] משמע דמחלה ומחלה מוציאין, מדלא קתני אין מוציאין מעיר שרובה ישראל לעיר שאין רובה ישראל, ואפשר לומר דללא דווקא, אלא לפי שמהלך על מחלה הוא מילתא דלא שחיה לפיכך קתני רוב, א"כ אפשר לומר דכיון [שבכלל רובה ישראל] הדין נותן דמוציאה אל מקום שירכה, אם אמרו דאינו רשאי להוציאה, דוקא לעיר שרובה גוים, אבל למחלה על מחלה מוציאה.

ג. מקומות נוספים שדינם כרוב ישראל. כתב בזה מבין (להר"מ בירלוב)

מילתיה בשינוי אויר העיר, דהרי עד השתא בזהארא מעיר לעיר עסיק ואחתי, וא"כ הרי הו"ל לסיים מוציאין מעיר שאוירו רע לעיר שאוירו יפה וכו', אלא ודאי דלייך במילתיה מנהו רעה כו', להורות לנו, דבשינוי אויר העיר גם ת"ק מודה דאין מוציאין וכדשמואל וכו', ולא קאמר אלא בנהו דווקא דהיינו דירת הבית וכו' ופליג עליה רש"ב"ג, דנהי דבשינוי הדירה אין כאן שינוי אויר, מ"מ הוא בודק את הגוף וכו'.

עוד כתב שם דנראה דמן הרע ליפה אלו"ב דרש"י, אע"פ שדירת הבית היא כעורה כמו שהיתה צעיר שאלה ממנה אפי"ה אין מוציאין, כיון שאויר העיר הוא טוב מאויר העיר שרובה בזהארא [משם] ואיכא שינוי אויר איכא שינוי וסת, והכי מסתברא, דכיון דבשינוי דירת הבית מרעה לטובה אמרינן דאיכא שינוי וסת ובדוק את הגוף, כ"ש או לפחות נמי ה"ה בשינוי אויר העיר וכו', ועוד דהיינו דברי הירושלמי [המוצא] הם בשינוי אויר ממשאל לטורא וכו', ואפשר לומר דגם הרמב"ם מודה בזה וכו', דהא בזהא איכא שני וסת אויר כלאמר בירושלמי שם, ולא אמר אלא דבשינוי דירת הבית, אף שאין שינוי כלל באויר העיר, מ"מ כיון שיש שינוי בדירת הבית אין מוציאין וכו'.

ג. אם יש חולקים על דין זה. כתב בפסקי ריא"ז פ"ג דכתובות הלכה ח' אות ז', [הבא בשל"ג דף ס"ה א' (מדפי הרי"ף) אות ז' ב' בסוף לשון ריא"ז] דבמקום שרשאי להוציאה, מוציאה מנהו רע לנוה יפה וכו'.

ובדעת הרי"ף כתב ברא"ש שם [סו"ס י"ז] שהרי"ף בהלכות לא הביא מילתא דרש"ב"ג אומר, לפי שסובר שאין הלכה כרש"ב"ג וכו'. וכן כתבו בדעת הרי"ף, הכנה"ג בזה"ל אות י"ז ובזה"י אות א' וביהגר"א סק"ח.

ובאילת אהבים ח"א דף קכ"ט טור ז', כתב דהרי"ף לשיטתיה דס"ל ב"ב סו"פ גט פשוט (פ"א ח' מדפיו), דלא סמכינן אכללא דהלכה כרש"ב"ג במשנתנו עד לאיכא טעמא וכו'. ובמתיבות משפט דף רמ"א טור ז', כתב שמש"כ הרא"ש הג"ל שהרי"ף לא הביא מילתא דרש"ב"ג, כוונתו שלא הביא מ"ס בגמרא לפרש דבריו [אבל דברי רש"ב"ג עמ"ס הוצאו ברי"ף] וכו' וע"פ דף רמ"ג טור ז' ד"ה ואמרינן, אולם דינא דחיי לאוין פ"א דף פ"ה טור ג' ד"ה ולא, מוצא שגל"ש היתה גירסא אחרת בדברי הרי"ף מהגירסא שלנו, כי בגירסא שלנו שגל"ש היתה גירסא שם כתוב ברי"ף רש"ב"ג אומר וכו', וז"ל בגירסת הרא"ש לא היה כתוב כך ^{קמ"ו} וכן בתשובת מהר"ם פארדו שצפיק אהרן ח"א סי' י"ז דף כ' טור א', מנח הגירסא שלנו תמה על הכנה"ג הג"ל וכתב שהרי"ף גם הוא פסק כרש"ב"ג, והוכיחו זאת מלשון של הרי"ף בתשובה סי' רט"ז (דפוס ליוורנו) שיכול להוציאה מנכך לכרך אם "ומנהגותיהם שוות", דהיינו דוקא מרע לרע או מיהא ליפה, ולא מרע ליפה.

קמ"ו ע"ש שניסה לכתוב בדברי הנה"מ וכתב שלשון הרא"ש אינו טובל זאת ואם נגיה בלשון הרא"ש רב אלפס לא הביא מילתא דשמואל נכון הדבר.